LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
1
ՄԱՅԻՍ
1930

1 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1251

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

"ՈՉ ԶԼՈՒՐ ՕՐՆ ԳԻՏԵՄ...,,

Ոչ զլուր օրն գիտեմ, ոչ զկիրակին,
Զարկած է զիս շամփուրն՝ բռնած կրակին:
(Կուչակ)

Պանդուխտին ճիչն է այս, արձակուած տարիներ առաջ, ...րանուէտ ժամանակներու մէջ:

Ա՛յն ատեն, երբ մարդիկ ոչ համաշխարհային սպանդի մասին ...գաղափար ունէին, ոչ հայաջինջ սարսափներու: Ոչ ալ տեղա...հանութեան, տարագրութեան, անհայրենիք ազգութեան կամ ...ազգամերժ հայրենիքի մասին:

Գաւառէն Պոլիս, գիւղէն քաղաք, քանի մը տարի օտա...րութեան մէջ, «խան»երու անկիւնը,— եւ ահա ողբ ու կսկիծ. —«Ղարիբին սիրտն է խոց, ջիկեարն է վարամ»:

Իսկ հիմա... Պանդուխտ ամբողջ ժողովուրդ մը: Ցամաքէ ...ցամաք նետուած՝ ի խնդիր ապահովութեան եւ ապրուստի: ...Եւ պանդուխտ՝ բառին ամէնէն խոր, ամէնէն տաժանելի ա...ռումով:

Այն ատեն ալ, աշխատանքի, աղի-լեղի հացի մը համար ...էր որ կը գաղթէին, կը մաշեցնէին իրենց երիտասարդ արեւը: ...Այսօր՝ ոչ թէ բեռնակրի համետը, այլ երկնասլաց ծխնելոյզ...ներն ու ահագնադղորդ մեքենաներն որ կը հալեցնեն թոք ու ...ջան: Եւ կը հալեցնեն հազարներով:

Չէ՞ք փորձուիր այսօրուան ակնոցով, մեր ներկայ իրակա...նութեան լոյսով կարդալ վերի երկու տողերը.—

Ոչ զլուր օրն գիտեմ, ոչ զկիրակին,
Զարկած է զիս շամփուրն՝ բռնած կրակին...

Չէ՞ք փորձուիր կարդալ նոյնիսկ միջազգային լեզուով: ...Առանց խտրութեան ազգի եւ կրօնի, երկրի եւ աշխարհամասի...

Եւ ահա երէկուան պանդուխտը բիւրապատիկ ծաւալած, ...բարացած, փռուած աշխարհի բոլոր սալայատակներուն վրայ: ...Ծաւալած, խորացած ոչ միայն քանակով, այլեւ բովանդա...կութեամբ: Ոչ միայն կացութեամբ, այլեւ ձգտումներով: Եւ ...միեւնոյն ատեն՝ արմատախիլ,

Եւ խառնուած միլիոններու հետ որ միայն իրենց բազուկն ...ունին ապաւէն եւ աչքին ուժը՝ իբրեւ հեռանկար: Եւ թաւա...լին՝ աշխատանքի անհեղամռունչ յորձանքին մէջ, կրակին ու ...հուրճին առջեւ, մեքենաներու դժոխային դղրդումներուն տակ:

Ոչ զլուր օրն գիտեմ, ոչ զկիրակին,
Զարկած է զիս շամփուրն՝ բռնած կրակին...

×

Բայց, հպա՛րտ են բոլորն ալ, արի բանուորները: Աշխա...տանքի այդ բարի զինուորները: Հայկական բառով՝ պան...դուխտները այս աշխարհին որ ոսկի հորթեր կը ցկնի միլիո...նատէր շալակներու քրտինքով:

Ահա իրենց տօնը, Մայիս Մէկ, տարուէ տարի աւելի ամեհի: ...Քառասուն տարին երկար ժամանակ չէ այն հրաշալի յաղ...թանակին համար որ իրականացած է արդէն:

Միականի վայրբերաններ են անոնք որ կը կարծեն թէ բան ...չէ փոխուած բանուորի վիճակին մէջ, քառասուն տարուան ...երկունքէն յետոյ:

Այդ փոփոխութիւններուն խոր գիտակցութիւնն ունին ...նախ իրենք, բանուորները: Յետոյ՝ կառավարողները, ի ...միասնաց շահագործողներուն:

Ինչ որ հիմնական պահանջ էր երէկ — ութ ժամ աշխա...տանք, արդէն մաս կը կազմէ քաղքենի օրէնսդրութեանց: Ըն...դհանուր մի օրէնք է, նաեւ, գործադուլը: Մասնաւորապէս յետպա...տերազմեան սահմանադրութեանց մէջ, աւելի շեշտուած են ...աշխատանքի, բանուորին շահերուն պաշտպանութեան նուիր...ուած տրամադրութիւնները: Անշուշտ համաձայն իւրաքան...չիւր երկրի ժողովրդապետական եւ աշխատաւորական հոսանք...ներու մղած պայքարին եւ համախմբած ուժին: Դրամատիրա...կան-ճարտարագործական երկու վիթխարի հնոցներ, Մեծն ...Բրիտանիա եւ Գերմանիա, պետութեան շլինքին են կապած ...միլիոնաւոր անգործներու ապրուստը: Նոյն սպառնալիքին առ...ջեւ խոնարհելու ստիպուած են Մ. Նահանգները — աշխարհի ...դրամանտուները: Եւ դեռ ի՜նչ կորակոր զիջումներ, նոյն իսկ ...բռնատապետական Թուրքիոյ կամ եղբայրասպան Պալքաններուն ...մէջ:

Այլապէս — «Այդ մե՛նք ենք գալիս...»:

Եւ պարապ տեղը չէ որ, այսօր, Մայիս Մէկ, աշխարհի ...բոլոր մասերուն մէջ, կառավարութիւնները բացառիկ խստու...թիւններ կը հրամայեն: Անշուշտ անոր համար որ, բոլշեւիկ...ները ազճատեցին Մայիս Մէկն ալ, դարձնելով զայն քաղա...քական դրամագլուխ: Բայց նաեւ անոր համար որ, լղի են բազ...մութիւնները:

×

... Ցիրուցան խորհրդածութիւններ՝ Մայիս Մէկի առթիւ: ...Պատի՛ւ Աշխատանքի տօնին մէջ, ուրոյն մէկ դեր ունինք մենք, ...աշխատաւոր ալ օտարական, հալածական: «Հայմաթլոս» — ...նոյնիսկ սեփական հայրենիքի աչքին...

Բաժին ունինք աշխարհի բոլոր տառապանքներուն, բայց ...երանութիւններուն մէջ:

Իսկ ճակատագրուա՛ծ է որ ամէնէն առաջ մենք իյնանք ...օտար ուժի բռունցքին տակ, առանց ուրիշ ո՛ր եւ է պատրուա...կի, բայց միայն իբրեւ օտար:

Վրդովի՞չ է: — Բայց աւելի ազատ չենք մեր իսկ հայրե...նիքին մէջ, բանուորա-գիւղացիական դրօշի տակ...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆ

«Յուսաբեր» կը բացատրէ խմբագրականի մը մէջ (17 ապրիլ).

— «Համազուած ենք, հիմնապէս տարբեր պիտի ըլլար Անդրկովկասի ճակատագիրը, եթէ երբեք վրացական մենշեւիզմը աւելի անխաթար զգացմունքներ, քաղաքական աւելի լայն հորիզոններ եւ աւելի առողջ ըմբռնումներ ու առաջադրութիւններ ունենար: Պատմութիւնը զոդած էր ճակատագիրը մեր եւ վրասանի, մինչդեռ մենշեւիզմը եկաւ եւ մեզ բաժնեց իրարմէ՝ նաեւ ինք զոհերէն մէկը դառնալով իր այս յանցաւոր արարքին:

«Յուսաբեր»ի ապրիլ 10 թուականով թարգմանաբար հրատարակութեան տուինք վրաց ժողովրդի վարիչ դէմքերէն Լէօ կերեսելիձէի (ոչ-մենշեւիկ) վերագնահատական յօդուածը մենշեւիզմի արտաքին քաղաքականութեան մասին, եւ այս առիթով մեր աշխատակցին՝ ընկեր Ն. Բաղալեանի՝ գրած մէկ քննախօսականը (ապրիլ 11): Վրացի զօրավարը մօտաւոր անցեալը քրքրելով, քանի մը դառն խոստովանութիւններ կ'ընէ, որոնք զուրկ չեն հանրային ու քաղաքական արժէքէ: Խորքին մէջ ան կը կրկնէ ճիշդ միեւնոյն մեղադրանքները — շատ աննշան հարցերու առիթով եւ շատ աւելի մեղմ բառերով — ինչ որ մենք ըսած ենք տարիներ շարունակ, աւելի կարեւոր ու կենսական հարցերու մասին:

«Վրաստանի կառավարական կուսակցութիւնը մեր հարեւանների անվստահութեան եւ թշնամութեան արժանացաւ: Կտրելով ճանապարհը դէպի ծով, մենշեւիզմը Հայերին բանտեց իրենց աղքատ երկրի սահմաններում եւ դրանով շատ նպաստեց նրանց ռուսասէր քաղաքականութեան, որ Վրաստանին շատ վնասեց»:

Ահա եւ եզրակացութիւնը. «Իրականութեան մէջ ամբողջ կովկասում մենշեւիկները ցանեցին ատելութիւն եւ թշնամանք, դաւեր ու չարութիւններ թէ՛ ժողովուրդների եւ թէ դասակարգերի միջեւ:»

Ցանեցին իշխելու համար, մոռնալով, որ հզօ՛րը միայն կը տիրէ *բաժնելով*, մինչդեռ թոյլը կը տիրէ *միանալով*: Քաղաքական այս ըմբռնումը չունեցան, ուստի հնձեցին այն, ինչ որ ցանեցին:

Եւ, դժբախտաբար, ինչ որ էին Թիֆլիսի մէջ, նոյնը մնացին նաեւ Փարիզի մէջ»:

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԿՈԿՈՐԴԻԼՈՍՆԵՐ

Երեք բեռնատար ինքնաշարժերով Նիսէն Պերլին տարուեցան քանի մը հարիւր կոկորդիլոսներ, կենդանաբանական պարտէզին մէջ դրուելու համար: Այս երկար ճամբորդութեան ընթացքին այս երկակենցաղ կենդանիները բան չկերան:

19 ԱՐԳՈՍԱԿԱՆՆԵՐ ՄԱՀԱՊԱՐՏ

Անգլիական թերթերու համաձայն, Լոնտոնի Արգոսի նախկին պաշտօնեաներէն 19 հոգի, որոնք մերժած էին Մոսկուա վերադառնալ, մահուան դատապարտուեցան եւ իրենց գոյքերը գրաւուեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՌՈՒՍ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐԸ ՅՈՒԶՈՒԱԾ

Երէկ գրեցինք թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ մտահոգութիւն առաջ բերած է ռուսական նաւատորմին Սեւ Ծովու մէջ կեդրոնացումը: Այս առթիւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը կը գրէ (29 ապրիլ).

— Թէ՛ դիւանագիտական եւ թէ նաւային շրջանակները մտահոգուած են անոր համար, որ խորհրդային կառավարութիւնը հետզհետէ դէպի Սեւ Ծով կը փոխադրէ մեծագոյն մասը իր նաւատորմին, որ ցարդ կը մնար Պալթիկի մէջ:

Կը յիշուի թէ անցեալ աշնան խորհրդային երկու գերտրէտնոթներ, ընկերակցութեամբ աւելի փոքր մարտանաւերու, Նեղուցներէն ներս մտան եւ ցարդ կը մնան Սեւ Ծովուն մէջ, թէեւ նախապէս ըսուած էր թէ անոնք պարզապէս Խրիմ ղրկուած են նորոգուելու համար:

Հիմա ասոնց պիտի հետեւի երրորդ գերտրէտնոթ մը, հաւանաբար ուրիշ աւելի փոքր նաւերու ընկերակցութեամբ: Այս ձեւով խորհրդային Ռուսիա ջախջախիչ գերակշռութիւն պիտի ունենայ Սեւ Ծովու մէջ, ծովեզերեայ բոլոր պետութեանց միացեալ ուժերուն վրայ, մէջն ըլլալով Թուրքիա: Արդարեւ, Թուրքերը, որոնք նախապէս գրեթէ չէին հետաքրքրուեր Սեւ Ծովու խորհրդային նաւատորմին զօրացումով, հիմա իրենք ալ կը սկսին զարմանալ նաւային այս շարժումի ներքին պատճառներուն մասին. հարկ չկայ ըսել թէ նոյն կասկածին ենթարկուած են նաեւ Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան:

Ասկէ զատ, Նաւային Խորհրդաժողովի ընթացքին, ֆրանսական եւ իտալական պատուիրակութիւնները քանիցս շեշտեցին այն հակազդեցութիւնը զոր պիտի ունենան խորհրդային նաւային այս շարժումները՝ Արեւելեան Միջերկրականի նաւային ուժին ապագայ հաւասարակշռութեան վրայ:

Խորհրդային Ռուսիա, իբրեւ եզերեայ պետութիւն, օրինական իրաւունքին մէջն է այս ձեւով աւելցնելու Սեւ Ծովու իր նաւատորմը: Անիկա չէ ստորագրած Լօզանի Նեղուցներու համաձայնագիրը, հետեւաբար եւ ներկայացուցիչ չունի Նեղուցներու Յանձնաժողովին մէջ. ուստի կը գոհանայ փոխանակ Յանձնաժողովին՝ Թուրքիոյ միայն ծանուցանելով թէ մտադիր է Նեղուցներէն ներս մտցնել իր պալթիկեան մարտանաւերը:

Սեւ Ծովու խորհրդային նաւատորմին զօրացումով, ոչ-եզերեայ ոեւէ պետութիւն իրաւունք կը ստանայ, Յանձնաժողովին ծանուցանելէ վերջ, Նեղուցներէն ներս մտցնել նաւատորմ մը, որուն ուժը հաւասար ըլլայ ներկայիս հոն գտնուած նաւատորմին: Եւ որպէսզի այս իրաւունքը յստակօրէն ցոյց տրուի, Անգլիոյ ծովային նախարարութեան շրջանակներուն մէջ քանի մը ամիս առաջ մտադրութիւն կար որ Անգլիոյ Միջերկրականեան նաւատորմէն համեմատական բաժին մը այցելէ Սեւ Ծով: Սակայն ընկերվարական նախարարները այն ատեն մէկդի ըրին այդ գաղափարը, նկատելով որ Պ. Հէնտըրսըն բանակցութիւնները կը վերսկսէր Մոսկուայի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար:

Մայիս մէկ

Վարչապետին նախագահութեան տակ, երէկ ժողով գումարեցին ոստիկանական տեսուչը, Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնը եւ ուրիշներ խիստ կարգադրութիւններ ընելու համար Մայիս Մէկի Աշխատաւորական Տօնին առթիւ: Կը կարծուի թէ ո եւ է ծանր միջադէպ տեղի չպիտի ունենայ:

∴ Սոֆիայի մէջ պուլկար ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց զանազան կազմակերպութեանց կեդրոններուն մէջ, զորս կնիքի տակ առաւ եւ ձերբակալեց 80 հոգի:

∴ Րիկայի եւ Լեթոնիոյ միւս քաղաքներուն մէջ ձերբակալուեցան 100 հոգի:

Գերման նաւատորմը Միջերկրականի մէջ

Գերման նաւաբաժին մը՝ բաղկացած քանի մը յածանաւերէ եւ թորփիլանաւերէ, ներկայիս պտոյտներ կ'ընէ Միջերկրականի մէջ: Առջի առաւօտ «Քէօնիկսպէրկ» յածանաւը եւ վեց թորփիլանաւեր հասան Քաթանիա (Իտալիա): Քաղաքավարական այցելութիւններ փոխանակուեցան ծովակալին եւ տեղական իշխանութեանց միջեւ: «Շլէզվիկ-Հոլշթայն» եւ «Էսսէն» յածանաւերը հասան Փալերմօ:

Անգլիա եւ Եգիպտոս

Անգլօ-եգիպտական բանակցութիւնները պիտի վերսկսէին երեքշաբթի օր: Սակայն Գահիրէէն սուրհանդակը տակաւին ճամբայ ելած չըլլալով, Եգիպտոսի վարչապետ Նահաս փաշա առջի օր Հէնտըրսընի մօտ գնաց եւ կարճ տեսակցութենէ մը վերջ որոշուեցաւ բանակցութիւններու վերսկսումը յետաձգել յառաջիկայ երկուշաբթի օրուան:

Բռնի աշխատանքը Ռուսիոյ մէջ

Խորհրդային միութեան Աշխատանքի եւ Պաշտպանութեան Խորհուրդը (Ստօ) պաշտօն յանձնեց Շմիտի՝ մեծ տարածութեան վրայ կազմակերպելու բռնի աշխատանքը հիւսիսային գաւառներուն մէջ, անտառ արտադրելու համար: Շմիտ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԱՊՐԻԼ 11Ի ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Որբերու շրջանակէն քաղելով, կուտանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները այն միջադէպին, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Սալ Ենայի մէջ:

Զ. Ե. Ո. Միութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, նախաձեռնած ըլլալով կազմակերպել Ապրիլ Տասնըմէկը, հրաւէր ղրկած էր Փարիզի բոլոր հայ կազմակերպութիւններուն: Քանի մը օր յետոյ, Փարիզի եկեղեցւոյն նոր վարչութիւնը նոյնպիսի հրաւէր մը կ'ուղղէր, ինք նախաձեռնելու համար այս սգատօնին կազմակերպութիւնը: Ռամկավար կուսակցութիւնը, պատասխանելով Որբերուն, կ'ըսէր թէ չի ճանչնար իրենց միութիւնը եւ ինք կը մասնակցի միայն եկեղեցիին կազմակերպած հանդէսին: Ռամկավարներու պատգ. ժողովը անցեալ տարի որոշած էր սգատօնին չմասնակցիլ, չնստելու համար Դաշնակցականներու կողքին: Այս տարի չեղեալ համարելով այդ որոշումը, «ներքեւ ձեռաց» գտաւ սգատօնի կազմակերպիչ մը, արգելք ըլլալու համար որբերու նախաձեռնութեան: Նոյն ատեն եկեղեցւոյ վարչութիւնը եւ Որբերու միութիւնը բանակցութեան մէջ էին՝ համաձայնութեան մը գալու համար սգահանդէսին կազմակերպութեան մասին: Բանակցութիւնները ելքի մը չյանգեցան:

Կիրակի ցերեկին Սալ Ենայի մէջ դիրք կը գրաւեն խումբ մը որբեր, թիւով երեսուն հոգի: Իրենց հետ՝ հայկական եռագոյնը: Հանդէսը կը բացուի: Որբերը, ոտքի կ'ելլեն եւ կ'երգեն «Մեր Հայրենիք»ը, յետոյ «Յառաջ Նահատակ»ը, մէկ շունչով եւ ոգեւորութեամբ: Բոլոր հանդիսականները ոտքի կը կանգնին, ամանք կարծելով թէ հանդէսին յայտագիրն է, որ կը կատարուի: Երգը կ'աւարտի, կը նստին բոլորը: Պատուելի մը սկսելով բանախօսել, ըստ իր սովորութեան՝ կը հարցնէ.— «Իրաւունք ունի՞նք տօնելու այս սգահանդէսը»: Որբերը միաբերան կը պոռան.— «Ո՛չ»: «Լռեցէք, սրիկաներ» կը պոռայ ռամկավար մը, Զեփիւռեան, որուն կը ձայնակցի միւսն Գըհըգըրըքեան: Որբերը կը կատղին այս անարգանքէն եւ կը յարձակին վրան: Կը սկսի կռիւը: Ոստիկանութիւնը հասնելով, կը ձերբակալէ երեք տղաքներ, մատնանշումներու վրայ:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ԿՈԹՈՂԸ

ՊՈԼԻՍ, 30 ապրիլ.— Յառաջիկայ յունիս 9ին Սէնտ-Իլ-Պահրի ֆրանսական գերեզմանատան մէջ բացումը պիտի կատարուի Տարտանէլի ֆրանսացի զոհերուն ի յիշատակ կանգնուած կոթողին: Արարողութեան ներկայ պիտի ըլլան 500 ֆրանսացի ուխտաւորներ, որոնց շարքին զօրավարներ Կուրօ եւ Ամատ ու ծովակալներ Կէփրաթ եւ Տիւմէնիլ:

Պոլսոյ ֆրանսական գաղութին կողմէ վարձուած է մասնաւոր շոգենաւ մը, ու բազմաթիւ նախկին զինուորներ կ'արձանագրուին «Ինիոն Ֆրանսէզ»ի մէջ, մասնակցելու համար այդ արարողութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՍՆ ՈՒ ԴՈՒՐՍԸ

Սոյն հաստատատիպ վերնագրին տակ քրոնիկ մը պիտի յատկացնենք մեր ողորմած հոգի «վաթան»ին՝ որ Թուրքիան է, ուրկից փախանք, «հուտուտ խարիճի» չըլլալու համար։

«Հուտուտ խարիճի», այսինքն յայնկոյս սահմանի, աւելի լայն իմաստով, յայնկոյս աշխարհի, աւելի պարզ անդենական, անդիի աշխարհ իմաստով գործածեց օր մը իթթիհատական գործիչ մը՝ որ լայն envergureով սպանդը կ'արդարացնէր սա խօսքով.

« — ՄԷՐՔԷԶԸ (Իթթիհատի կեդրոնը) ՈՐՈՇԱԾ ԷՐ ՈՐ ՋԱՐԴ ԿԱՏԱՐԵՆՔ ՄԻԱՅՆ ՎԵՑ ՎԻԼԱՅԷԹՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, ԲԱՅՑ ՓՈԽԱԴՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՍԱԿԱՒՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԿԱԴՐԵՑ ՄԵԶ ՈՐ ՄԻՒՍ ՎԻԼԱՅԷԹՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ «ՀՈՒՏՈՒՏ ԽԱՐԻՃԻ» ԸՆԵՆՔ» (սահմանէն դուրս հանել)։

Այս Թուրքիայէն՝ որուն բարեբախտ զաւակներն ենք... ողջ մնացած ըլլալնուս, եւ որուն երախտապարտ ենք... մեզ վռնտած ըլլալուն, փոխանակ հուտուտ խարիճի ընելու, կուգան մեղմանուշ լուրեր։ Ամէն կարգի եւ ամէն երանգներէ։

Թղթատենք միայն երկու օրուան Թուրք օրաթերթեր եւ հարկը հատուցանենք... մեր երախտագիտութեան։

— Ինչո՞ւ ջարդեցիք հայ մտաւորականները, կը հարցնէինք օր մը։ Անշուշտ զինադադարէն վերջ։

— Մենք չջարդեցինք, իթթիհատականները ջարդեցին, որպէսզի օր մը չգրեն Հայոց տառապանքները, պատասխանեց Թուրք մը, որուն իթթիհատականի զարդակոճակը լամբակին տակն էր։

Ի՞նչ աղէկ կ'ըլլար որ Թուրքիոյ այս քրոնիկագիրն ալ «հուտուտ խարիճի» եղած ըլլար, ինչպէս բոլոր անոնք որ գրել կարդալ գիտեն։ Կամ ի՜նչ աղէկ կ'ըլլար որ բոլոր հուտուտ խարիճի չեղածներ լեզուատուէին, փոխանակ գլխատուելու կամ... թլփատուելու։

* * *

Տար իւլ Պէտայիի (Գեղարուեստից Տուն) դերասաններէն Հազիմ պէյ գարակէօզ խաղացեր է այն խնճոյքին միջոցին՝ զոր տուեր է Կազի փաշան, ի պատիւ արուեստագէտներու եւ որ տեւեր է իրիկուան ժամը 7.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5։ Իննուկէս ժամ խնճոյք, այսինքն... գինարբուք, եւ սրտապնդիչ բառեր Կազի փաշայէն, «այնպէս որ դերասանները խիստ զգածուեր են եւ արցունքոտ աչքերով հեռացեր են այս յիշատակելի հաւաքոյթէն»։

Ըլտըզէն Զան Գայա փոխադրուող ինքնակալը փնտռելու է այժմ նաեւ որովայնախօս Յովսէփը՝ որ զինքը շատ աւելի լաւ պիտի զուարճացնէր... քան գարակէօզճի Հազիմ պէյ... Միայն լրատու Թուրք թերթը չի գրեր թէ՝ Հաճի Էյվատի դերը ո՞վ կատարեց սոյն գեղարուեստագէտներու ի պատիւ տրուած վեհապետական խնճոյքին մէջ։

Վեհապետակա՞ն... ինչպէս թէ ո՛չ. Կազի փաշան կայսերական Նոր Հարստութեան մը հիմնադիրն է, ունենալով լայնածաւալ կալուած մը որ կ'երկարի Միջերկրականի եզերքներէն մինչեւ Թերեւս Գըրկըզներու աշխարհը։ Անիկա շատ աւելի բարեգուշակ հաւանականութիւններ ունի իր առջեւ քան Օսման՝ որ պարզ աշիրէթապետ մըն էր։

Հանրապետական Թուրքիա վեհապետ ունի, որովհետեւ Թուրքիա հանրապետութիւն չունի, այլ հանրապետութեան... ալաթուրքան։

Բայց մենք դարձեալ մոռցանք Թուրք թերթերը պրպտել։ «Պետական դրամատան իբր ընդհանուր տնօրէն հաւանական թեկնածու կը յիշուի նաեւ տնտեսական գործավար Շաքիր պէյ»։

Տակաւին չենք գիտեր թէ՝ պետական դրամատան դրամագլուխը ի՞նչպէս պիտի կազմուի. Պոլիս գործող օտար դրամատուննե՞րը պիտի բռնադատուին դրամագլուխ հայթայթելու, թէ Էվգաֆի անցնելիք հայ եւ յոյն ազգապատկան կալուածներուն վաճառումովը պիտի ճարուի այդ դրամագլուխը։ Եւ կամ սուլթաններէն մնացած քանի մը քիլօ քարերուն վաճառումո՞վ պիտի գոյանայ այս դրամագլուխը։ Եթէ ասոնք անծանօթ կը մնան, անծանօթ մը չէ պետական դրամատան ընդհանուր տնօրէնութեան հաւանական թեկնածու Շաքիր պէյ, խլամացուած Յոյնի մը՝ Էյրիպօլու Րաղըպի, Սուլթան Համիտի պաշտպանեալ Րաղըպ փաշայի զաւակը 1908 յուլիսի իթթիհատական յեղափոխութեան առաջին օրին Պոլսէն փախած, բայց քիչ վերջ Իթթիհատի հետ սիրաբանութեան սկսած Րաղըպ փաշայի զաւակը այսօր ոգի ի բռին կ'աշխատի Խալքի Թուրքիոյ քայքայուած տնտեսութիւնը շտկոտել, նախ իբրեւ ելմտական գործավար կարգ ու կանոնի վերածելով... սնանկութիւնը, յետոյ ալ հիմնել երացելով պետական դրամատունը։

Գարակէօզի եւ պետական դրամատան հետ զուգահեռաբար դասենք նաեւ Թրքուհիներու քաղաքական միթինկները որոնց այրեր կը մասնակցին, մեր յուսաջածէն քիչ այրեր։

Իսկական «գարակէօզ» մը եղաւ Թուրքիոյ ներգաղթը։ Քրիստոնեաները ջարդեցին եւ վռնտեցին ո՛չ թէ ամայութիւններ ստեղծելու այլ թրքութիւնը լեցնելու համար եւ կարդանք թէ ինչպէս կը լեցնեն.

« — Մուհաճիրներէն մեծ մասը աղքատ ըլլալով, մզկիթներու եւ մէտրէսէներու բակերուն մէջ կը մնան արգահատելի վիճակի մէջ: Կառավարութիւնը որոշած է աղքատներուն դրամական օգնութիւն ընել մինչեւ որ տեղ մը հաստատուին»:

Թուրք թերթը չի գրեր թէ՝ կառավարութիւնը դրամը ո՞ւրկից պիտի գտնէ կարենալ օգնելու համար։ Չի գրեր, բայց մենք գիտենք որ կառավարութիւնը եթէ դրամ ունենար... ներքին եւ արտաքին, երբեմն եւ աներեր պարտքերը կը վճարէր, փոխանակ ապտիւլ համիտեան հէվալէի գրութիւնը կիթ-կէլի գրութեան վերածելու։ Մինչ Թուրքիոյ պահանջատէրերը անվերջ երթեւեկի մէջ են, սնանկութիւնն է որ տեղաւորուած, չոքած է Թուրքիոյ կուրծքին վրայ։ Եւ ինչո՞ւ. պանիրի վերաբերեալ հետեւեալ լուրը կը բացատրէ թէ՝ ինչո՞ւ Թուրքիա սնանկ է.

« — Մեր պանիրներուն անիւղ ըլլալուն պատճառաւ Եգիպտոսէն եւ Սուրիայէն ապսպրանքներ չեն ըլլար, ընդհակառակն Պոլսոյ վաճառականներն անգամ սկսան Յունաստանէն իւղոտ պանիր ներածել»:

Երբ իր արտադրութիւններով գիւղատնտեսական երկիր մը պանիրն անգամ դուրսէն գնելու կը ստիպուի, անշուշտ կը սնանկանայ եւ տակաւին ծայրն ենք ծրարոց։ Շաքիր պէյի հելլենական ծագումը չի կրնար Թուրքիան փրկել, ինչպէս որ զայն չկրցան փրկել բոլոր ուրացողները, ըլլայ հայածին, լեհածին, ալպանածին, իտալածին, հունգարածին. քանի որ բոլոր այս ուղեղները կը հալին ուրիշ հնոցի մը մէջ։ Եւ միայն պետութիւնը չէ որ կ'երթայ դէպի սնանկութիւն, այլ ամէն օր իրարու ետեւէ կ'անհետանան խոշոր տուներ, պատկառելի բացերով. «Սնանկացած է Թուրք վաճառական մը 100 հազար ոսկի բացով»։

Եւ թէ՛ պետութեան, թէ՛ մասնաւորներու սնանկութեանց առաջքն առնելու համար դրամատուններու «գոնսորսիոմ» կը ծրագրեն։ Ասիկա միայն Թուրքերը կրնան մտածել, եթէ ըլլան ալլածին, որովհետեւ «գոնսորսիոմ»ը դրամ չի բերեր, այլ ընդհակառակն դրամական ազատ շրջանառութիւնը կը խափանէ։ Սնանկութիւնը միայն դրամի պակասի հետեւանք չէ, իսկ դրամը կը պակսի, որովհետեւ վաճառում չկայ, այլ միայն գնում եւ մսխում։ Նաեւ... կողոպուտ, որ կը պատժուի երբեմն, ինչպէս նաւային գործավար Իհսան պէյի կողոպուտը, բայց ընդհանրապէս կը ծածկուի, ինչպէս... ծխախոտի, կաշառքի եւ սաւառնակի կողոպուտները։ Ու նաեւ այն կողոպուտը՝ որ կը գործադրուի յանուն հանրապետական օրինաց, ինչպէս «լըքեալ» գոյքերու կողոպուտը, ինչպէս Էվգաֆով կատարուելիք կողոպուտը։

Երկրին ամէն կողմէն «դրա՛մ» կը պոռան, բայց Կազին գարակէօզ կը խաղցնէ եւ դերասանները լալիկ ընելէ վերջ, կը լացնէ իր ճառերով.

« — Մեր տուրքերը շատ ծանր են, կառավարութիւնը ինչո՞ւ շարունակ չի նուազեցներ եւ այս ծանր բեռը չի թեթեւցներ» կ'աղերսեն, ըստ «Միլլիէթ»ի, իսկ կառավարութիւնը կ'աւելցնէ հեռագրի եւ նամակի վարձքերը։

Թուրքիոյ վրայ ճակատագրական բան մը կայ կարծես։ Վարիչները ո՛վ որ ալ ըլլան, իր ժողովուրդները, ըլլան րաեա, ինչպէս էինք, ըլլան ազատ քաղաքացի, ինչպէս են այժմ, իրար չեն հասկնար, խուլ-համր կը խաղան։

ԾԵՐՈՒԿԸ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿ

Ահա տարի մըն ալ կ'աւելնայ ընկերվարութեան հասակին վրայ ու կրկին կը հասնինք Մայիս Մէկին, Աշխատանքի ու միջազգային բանուորութեան օրուան։

Արդարեւ տակաւ առ տակաւ այս նշանակելի օրը խորապէս կ'արմատանայ աշխատաւորութեան հսկայ զանգուածի կեանքին մէջ ու տարուէ տարի աւելի եւս կը զգենու իր յստակ ու որոշ դիմագիծը, քայլ մը եւս մօտեցնելով ընկերվարութիւնն իր վերջնական յաղթանակին։

Մայիս մէկը կշիռ մըն է, որով աշխատաւորութիւնը կը չափէ իր ամբարած ուժի քանակը եւ կը պատրաստուի նոր պայքարներու, իր լուսեղէն ազատութիւնը կորզելու համար ընչաքաղց դրամատիրութենէն։

Ծանր է սակայն, պայքարը ու յաղթանակը դժուարին։

Քաղքենի դասակարգը, ո՛րքան ալ տէրը այսօրուան միջազգային կացութեան, որոշ սրտնեղութեամբ եւ, ինչո՞ւ չէ. անհանգստութեամբ, վախով կ'ընդունի Մայիս մէկը։ Այս պատճառով իսկ, ան քանիցս փորձեց այլափոխել Մայիս մէկի բողոքի ու պահանջի ագար բնոյթը, ուրախութեան թմրեցուցիչ օրուան մը վերածելու համար զայն։ Այս փորձին մէկ ձեւն է ինչ որ տեղի կ'ունենայ քանի մը տարիէ ի վեր Իտալիոյ մէջ, ուր Մայիս մէկը բռնի կը նոյնանայ Natale di Romaի — Հռոմի ծնունդին հետ, այլանդակ եւ տխեղծ բարեկենդան մը դառնալով սեւ շապիկաւորներու բռունցքին տակ։

Բարեբախտաբար ընկերվարութիւնը կրցաւ վերջնապէս հեռացնել սպառնացող վտանգը ու Մայիս մէկը պահեց պայքարի իր նախնական հանգամանքը միջազգային բանուորութեան մօտ, ամէն տարի աւելի եւս բնորոշուելով իբր ցաւատանջ կեանքերու բողոքի ու ցասման զօրեղ արտայայտութիւն։

Ի՞նչպէս ծնաւ Մայիս մէկը։

Այս օրուան հիմնարկութիւնը կարելի է շատ իրաւամբ վերագրել Ռեմոն Լավիյնի։

Արդարեւ, 14 յուլիս 1889ին՝ Փարիզի Ռօշըշուար փողոցի Փեթրէլ սրահին մէջ կը գումարուէր ընկերվարական միջազգային համաժողով մը, որուն նախաձեռնող եղած էին Ֆրանսայի բանուորական կուսակցութիւնը, Յեղափոխական կեդրոնական կոմիտէն եւ Արհեստակցականներու ազգային դաշնակցութիւնը։ Այդ համաժողովին կը մասնակցէին՝ Ժիւլ Կէտ, Վայեան, Կաբրիէլ Տըվիլ, Փոլ Լաֆարկ Ֆրանսայի կողմէ, Պեպէլ եւ Լիպքնեխտ՝ Գերմանիոյ, Էտուար Անսէլ՝ Պելժիոյ, Անտրէա Քոստա՝ Իտալիոյ Լաւրօֆ՝ Ռուսիոյ, Տոմելա Նիուվէնհիուս՝ Հոլանտայի Փապլո Իկլեզիաս Սպանիոյ անունով։ Ու Ռեմոն Լավիյն արհեստակցականներու դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարն էր եւ այդ հանգամանքով կը մասնակցէր համագումարի աշխատանքներուն։

Նախապէս Պորտոյի մէջ 1888ի սեպտեմբերին կը գումարուէր արհեստակցականներու համագումարը, ուր Ժան Տորմուայի առաջարկով պաշտօն կը յանձնուէր Լավիյնի որոշել օր մը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ կազմակերպել «բանուորական ցոյց մը, համագումարի իսկ կողմէ ձեւաւորուած պահանջները իշխանութեանց ներկայացնելու համար:

Ցոյցը տեղի ունեցաւ յաջորդ տարուան փետրուար 10ին եւ 25ին։ Այդ օրերուն Ֆրանսայի յիսուն քաղաքներուն մէջ, աշխատաւոր բազմութիւններ կը ներկայանային քաղաքապետներուն կամ նահանգապետներուն, արհեստակցականներու համագումարին պահանջները յանձնելու։

Այս առաջին յաջողութենէն մղուած, Լավիյն մտածելով որ նման շարժման մը միջազգային հանգամանքը կրնար շատ աւելի լայն արդիւնքներ ձեռք բերել, Սալ Փեթրէլի ընկերվարական համագումարին կը ներկայացնէր իր բանաձեւը որով կ'որոշուէր.—

«Որոշ թուականով մը պիտի կազմակերպուի միջազգային հսկայ ցոյց մը. այնպէս որ բոլոր երկիրներու բոլոր քաղաքներուն մէջ որոշեալ օրը բանուորները պիտի պարտադրեն հանրային իշխանութեանց օրական աշխատանքի ժամերը օրինաբար կրճատել ութի եւ գործադրել Փարիզի միջազգային համաժողովի միւսորոշումները»:

Համագումարը անդրադարձաւ այս փափուկ կացութեան եւ Պիզմարքի մշտատեւ սպառնալիքին, որուն ենթարկուած էր Գերմանիոյ ընկերվարական շարժումը։ Եւ լսելով հանդերձ Լիպքնեխտի եւ Պեպէլի անձնազոհութեան սա զմայլելի յայտարարութիւնը թէ «պէտք չէ վտանգը նկատի առնել. ցոյցը անհրաժեշտ է ու պիտի կատարուի եւ գերմանիոյ ընկերվար - ռամկավարութիւնը պիտի գիտնայ իր միջազգային պարտականութիւնները կատարել» բանաձեւին վրայ աւելցուց հետեւեալ պարբերութիւնը.

— «Զանազան ազգերու բանուորները այս ցոյցը պիտի կատարեն համաձայն իրենց երկիրներու յատուկ վիճակէն յառաջ եկած պայմաններու»:

Հոս պէտք է յիշել որ Ամերիկայի արհեստակցականները երկու համաժողով ունեցած էին, մէկը՝ 1884ին Շիքակօի մէջ, իսկ միւսը՝ 1895ին Ուաշինկթընի մէջ, որոնց որոշման համաձայն աշխատանքի ժամերը պիտի կրճատուէին ութի, 1 մայիս 1886էն սկսելով։ Այս որոշումը գործադրել տալու համար մղուած ուժեղ պրոպագանտ մը ընդհանուր գործադուլի մը յանգեցաւ, մանաւանդ Շիքակօի մէջ։

Գործադուլի առաջին օրերը խաղաղ անցան։ Բայց Մայիս 4ի իրիկունն իսկ ծանր ընդհարումներ տեղի ունեցան բանուորներու եւ ոստիկան զօրքին միջեւ։ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը խստօրէն զսպեց շարժումը արիւնահեղութեանց իսկ տեղի տալով եւ վիժեցուց զայն։

1886ին կը հիմնուէր «Էմերիքըն Ֆէտըրէյշըն ավ Լէյպըր»ը որ 1888ի իր ժողովին մէջ իւրացուց 1884ի եւ 85ի արհեստակցականներու համաժողովի որոշումը եւ Էյբըլհէկընի առաջարկին վրայ, 1890 մայիս մէկը ընդունեց իբր թուական ուժեղ ցոյցի մը ի նպաստ աշխատանքի ութ ժամուան։

Այս որոշումը նկատի ունենալով է որ Փարիզի Սալ Փեթրէլի ընկերվարական միջազգային համագումարը իր բանաձեւին վրայ աւելցուց երկրորդ հատուածը եւս, որուն համաձայն «նկատի ունենալով որ նման ցոյց մը որոշուած է 1 Մայիս 1890ի համար, էմերիքըն ֆետըրէյշըն ավ Լէյպըրի կողմէ 1888 դեկտեմբերին Սէնթ-Լուըզի մէջ գումարած իր համաժողովի ընթացքին, յիշեալ թուականը կ'ընդունուի միջազգային ցոյցին համար:

1890 մայիս մէկին, Ֆրանսայի մէջ կէս միլիոնէ աւելի եղաւ բանթողներու թիւը։ Հըսկայ թափօրներ շրջեցան Լիլի, Ռուպէի, Մարսէյլի, Լիոնի, Ռոանի, Սէն Քանթէնի եւ Քալէի փողոցներուն մէջ։ Փարիզի ցուցարարները ի զուր ջանացին հասնիլ մինչեւ խորհրդարանի պալատը։ Քոնքորտի հրապարակին վրայ ձիաւոր ոստիկան զօրքի յարձակում մը ցրուեց զանոնք, թէեւ ի վերջոյ խորհրդարանի նախագահը, Շառլ Ֆլօքէ, ստիպուեցաւ ընդունիլ ցուցարարներու պատուիրակութիւնը որուն մէջ էին Ժիւլ Կէտ եւ Էտուար Վայեան, ընկերակցութեամբ ընկերվարական երեսփոխաններ՝ Ֆեռուլի, Պոտէնի, Թիվրիէի եւայլն։

Մայիս մէկը հաստատուեցաւ 1890ին ու իր պարբերականութիւնն ստացաւ 1891ին Պրիւսէլի մէջ գումարուած ընկերվարական համագումարէն, թէեւ երկրորդ Մայիս մէկը սուգի մատնուեցաւ Ֆուրմիի կոտորածով ուր ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ ցուցարարներուն վրայ, զոհեր խլելով (մեծ մասը պատանիներ)։

Ուրեմն, քառասնամեակ մըն է այս տարի, Մայիս մէկի քառասնամեակը որ կը զուգադիպի մեր կուսակցութեան քառասնամեակին։

Փառայեղ շրջան՝ ուր հարստահարուած բանուորութիւնը անխախտ յոյսով ու հաւատքով մաքառեցաւ ազատուելու համար կեղեքիչներու ճիրաններէն եւ իր քրտինքին ու աշխատանքին տէրը դառնալու համար։

Դեռ քանի՛ Մայիս Մէկեր պիտի ունենանք, մինչեւ որ միջազգային բանուորութիւնը, մարդկութեան կենսունակ ու հարազատ մեծամասնութիւնը դէն շպրտէ կեղեքիչ ընչաքաղցները ու հիմնայատակ կործանէ անոնց նեխած կարգ ու սարքը եւ աւերակներուն վրայ իր նոր ընկերութիւնը կառուցանէ։ Մինչեւ որ մարդը դադրի մարդն յօշոտելէ, մինճեւ որ հաւասարութեան եւ եղբայրութեան սկզբունքները հաստատուին մեր մէջ ընկերվարութեան ոսկեղէն խտէալով։

ԲԱԲԳԷՆ-ԳԱՎԷՋ

Մարսէյլ

ՔԻՇՆԷՎԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ռումանահայ թեմական ժողովը կը շարունակէ իր ձեռնարկները, ետ ստանալու համար Քիշնէվի նահանգին հայապատկան կալուածները, որոնք գրաւուած են ռումէն կառավարութեան կողմէ:

Գրաւման ատեն, կառավարութիւնը ջնջած էր այն պայմանագրութիւնը, զոր հրեայ վարձակալ Կրոսման կնքած էր հայ համայնքին հետ, մինչեւ 1932 տարուան համար: Իրականին մէջ, Կրոսման իր իրաւունքը փոխանցած էր ուրիշ երկու Ռումանացիներու:

Թէ վարձակալը եւ թէ այս վերջինը դատ բացած էին կառավարութեան դէմ: Անցեալ շաբթու Ռումանիոյ վ. ճռաբեկ ատեանը հաստատեց եղած կարգադրութիւնը եւ Կրոսման վերջնականապէս դուրս նետուեցաւ Հայոց կալուածներէն:

Հիմա կը մնայ կալուածները առնել կառավարութեան ձեռքէն: Ասոր համար դատը կը շարունակուի Պուքրէշի վ. երաքննիչ ատեանին առջեւ:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵ… ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 8 ապրի… Ա. Ահարոնեանի գրական գոր… նէութեան քառասնամեակը… արձագանգ գտած է բոլոր հա… գաղութներու մէջ, բնական է… պիտի տօնուէր եւ Պուէնոս… րէսի գաղութին կողմէ։ Երկ… ատենէ ի վեր հասարակութ… այս առիթին կը սպասէր ու… խանդավառութեամբ ընդ… Արժանթինի Յոբելինական Յ… նաժողովին կոչը։

Ճիշդ ժամանակին, … 6ին, Հայ Գաղթային կեդ… սրահը լեցուած էր խուռն բ… մութեամբ մը, մեծ մա… ոտքի վրայ։

Գիտակից հասարակութ… փութացած էր այս քա… նամեակին առթիւ իր յարգ… հարկը մատուցանելու Հայ … ու յոյսին մեծ երգիչին։

Հանդէսը բացաւ Հայ Գ… թային կեդրոնի ատենապետ… Իսրայէլ Արսլան, բացատր… տօնին իմաստը.

— «Հայ ժողովուրդը … քիչ մը ուշ, բայց ժամա… մը ի վեր սկսած է գնահատ… գրական դէմքերը։ Մեր մէ… մեկնեցան քիչ գնահատուածներ… գրագէտներն ու արուեստ… ները։ Այսօր մենք կը մխ… տօնելու արժանաւոր ու վ… կաւոր գրագէտ Աւետիս Ա… եանի գրական գործունէութ… քառասնամեայ յոբելեանը։ … կարգի գրողներ մեր երկրին… մոլորակներ են որոնք… նման կուգան ու կ'երթան։… սուհետեւ, մենք եթէ… ցոյցով իսկ փնտռենք,… կրնանք գտնել որովհետեւ… միջավայրը որ կար… այժմ կը պակսի։ Մեծ… ներ, քիմիկոսներ մենք… հետեւ. շատ ու շատ կ'ունենանք… բայց արդեօք պիտի ունենա… Ահարոնեաններ։ Ուրկէ պիտ… ղեն այս մեղուները իրեն… թը, քանի հայ ժողովուրդ… կայ պայմաններուն մէջ… րի։ Կարելի պիտի ըլլա… վերջ ալ ունենալ Խրիմեան… Սիամանթօներ, Վարուժա… եւն. եւն.։ Երանի՜ թէ ունենա… ու ասոր համար է որ կ'… տինք միայն»։

Երկրորդ խօսողն էր … քահ. Ամիրեանց որ ըսաւ.

— «Հայերը թէ … Հայաստանի եւ թէ … յաստանի մէջ կրցած են … տեղ ունենալ շնորհիւ իրենց… ւորականութեան։ Ռուսիոյ… գրուած մէկուկէս միլիոն հ… թիւնը շահեցաւ առաջնութ… շնորհիւ Աբովեաններու,… մանդեանի, Րաֆֆիի ու… գործը շարունակող Ա. Ահ… եանի, որուն յարգելի յոբե… րը, որը քառասուն տարի… շարժած է գործուած գ… երեւան բերելով եւ միւս… յոյս ներշնչելով։

«Հայ ազգը այսօր… իր համակրանքի մեծ ա… ցը, տօնելով այս մեծ… յոբելեանը։ Ահարոնեան ծն… լալով Արարատի ստորոտը,… կերպացուցած է նոյն միջ… կեանքն ու ցաւը»։

Ցետոյ Յովհ. քհ. … մասնօէն բացատրեց ռուսա… կան պատերազմներու, եւ… հայութեան վերաբերեալ… մը խնդիրներ, եւ մեր մ… կանութեան կատարած գ… եզրակացուց.

—«Յիշենք ու պանծացն… ցեղին տիտանները, գի…

մշակութականներուն մեծ արժէքը, մանաւանդ հիմա երբ քիչ կը ծնին Ահարոնեանի նմանները»։
Յետոյ կարգով խօսեցան Պ. Ա. Տումանեան, Քըլըճեան եւ Պ. Ս. Թօփչեան։ Այս վերջինը մանաւանդ յիշեց յոբելեարի կեանքին վերաբերեալ դրուագները, միեւնոյն ժամանակ հարենագի գրական տեսութիւն մը ընելով։ Եթէ չհաշուենք թրքահայ եւ ռուսահայ գրականութեան վերաբերեալ քիչ մը կարծիքին, ընդհանրապէս Պ. Ս. Թօփչեան կրցաւ օրուան ներդաշնակութիւն մը տալ, պատկերացնելով 1866 թուականներէն մինչեւ այսօրուան այսինքն յոբելեարի ամբողջ կեանքը։

Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ, մեներգներ ու խմբերգ։ Մեներգեցին՝ օր. Ս. ...եան «Փոքրիկ Տղան», Պ. Օ. Պալթայեան «Մի լար պլ՟...»ը, իսկ Հայաստանի երաժշտանոցի աշակերտը Պ. Լեւոն Վարդապետեան «Խաւարել ես որպէս գիշեր»ը եւ «Ինչ կօ... հէքիմը»։ Պ Պ. Ս. Թաշճեան եւ Գ. Սարաֆեան արտասանեցին «Ուխտաւոր» ու «Հայրենիքդ իմ Ներէ՛ր ինձ»։ ...ի վրայ օր. Ս. Բարսեղեան։ Աւելի քան լաւ էր քառաձայն խումբը ղեկ. Պ. Լ. Վարդապետեանի։ Ընդհանրապէս գեղարուեստական բաժինը խնամքով էր պատրաստուած եւ արժանացաւ ներկաներու գնահատութեան։

Դժբախտաբար ժամանակը ... ըլլալով, յանձնախումբը ստիպուած եղաւ կրճատել գեղարուեստական բաժինը ու Պ. Ի. Արսլան փակման խօսքէն վերջ առաջարկեց ներկաներու կողմէն հեռագիր մը ուղղել յոբելեարին, մաղթելով երկար ու արդիւնաւոր կեանք։ Սոյն առաջարկը ընդունուեցաւ ծափերով։ Պ. Ի. Արսլան աւելցուց թէ նկատի ունենալով գաղութին ներկայ նիւթական կացութիւնը, Յանձնախումբը ... է տեսած հանգանակութիւն կատարել շատ սեղմ ... մը մէջ։ Յանձնախումբի ... մեծ յոյս կը ներշնչէ որ հանգանակութիւնը զգալի գումարի մը պիտի հասնի։ Ահաւասիկ Յանձնաժողովին կազմը ... է.— Պ. Պ. Հրանդ ...եան (նախագահ), Խորայէլ Արսլան՝ (գանձապահ), Յակոբ ...եան՝ (քարտուղար) Յարութիւն Թահթաճեան եւ Երուանդ ...եան։

Այսպէս, ուրեմն, Ղարիբ սիրելի, նոյնիսկ այսքան հեռաւոր վայրերէն ձեզի ողջոյններ կ'ուղարկենք։ Բայց աւա՜ղ. շատ երկար է այս ճանապարհը եւ գուցէ դեռ եւս երկարին օրերը այս։ Բայց մենք ալ քեզ հետ համոզուած ենք, որ վերջ ի վերջոյ կ'անցնին այս տարտամ եւ մութ օրերը, եւ այն ժամանակ մեր իսկական բնակավայրին մէջ առիթ կ'ունենանք տօնելու յոբելեանը, այնպէս ինչպէս որ պէտք է։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ց. Գ.— Հ. Ց. Դ. «Համազասպ» խումբի Նախաձեռնութեամբ մօտ օրէն ընկ. Աւետիս Ահարոնեանի յոբելեանը պիտի տօնուի նաեւ ընկերական շրջանակի մէջ։ Իսկ Հ. Ց. Դ. «Յառաջ» խումբը իր ամբողջ կազմով քանի մը օրէն պիտի մեկնի երկու ժամ հեռու, Պէրիսսօ կոչուած վայրը, տեղւոյն ընկերներու եւ գաղութին հետ տօնելու յոբելեանը։

ՆՈՅՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՍՆՈՒՆԴԸ

«Խորհր. Հայաստան» կը գրէ (13 ապրիլ)—Երախաներու սնունդի հարցին մասին որեւէ կարգադրութիւն չէ եղած։ Մինչեւ հիմա Երեւանի մէջ չկայ ճաշարան մը, որ աշխատաւորներու երախաներուն հայթայթէ աժան ու թարմ սնունդ։ Երախաները իրենց տան մէջ կը ստանան շատ քիչ սնունդ, անբաւարար որակով եւ անկանոն։ Երախան կերակրելու գործին մէջ մեծ նշանակութիւն ունի ժամի հարցը։ Ոչ միայն բաւարար, առողջարար եւ առատ սնունդ չկայ մանկապարտէզներուն մէջ, այլ նաեւ գոյութիւն չունի կանոնաւորութիւն։ Սովորական երեւոյթ է անօթի դպրոց գալը, դասին կամ դասամիջոցներուն հաց ուտելը։ Դպրոցներուն մէջ նախաճաշ չկայ, գտնուած պարագային՝ միայն թէյ ու հաց կը տրուի կամ «վատորակ բուլկի»։ Թերեւս բացառութիւն կը կազմէ կեդրոնական դպրոցը, որուն նախաճաշը միւսներուն նկատմամբ կարելի է նախանձելի համարել։

Քանակով եւ որակով անբաւարար սնունդը կը դանդաղեցնէ մատաղ սերունդին աճումը, ենթակայ կը դարձնէ զանազան հիւանդութիւններու։ Մեր դպրոցներուն մէջ սակաւարիւն, աչքային, ջղային հիւանդութեանց ենթակայ երախաներուն թիւին խոշորութիւնը մեծ մասամբ արդիւնք է անկանոն սննդառութեան։

Մեր ուսանողութեան եւս մեծագոյն մասը կը սնանի թէյով ու հացով, այն ալ չափազանց վատառողջ պայմաններու մէջ։

«ԱԼԼԱՀԸ ՉԻ ՀՐԱՄԱՅՈՒՄ»

Ստալին կը պատմէ թէ Անդրկովկասի կարգ մը շրջաններուն մէջ զօրացած են ունեւոր գիւղացիները, որոնք կառավարութեան կը դիմադրեն զանազան ձեւերով։ Անոնք կ'օգտագործէին կոմունիստներու սխալները, խուճապ կը ստեղծէին լուր տարածելով խորհրդային իշխանութեան անկման մասին, եւ խօսելով «սուրբ»երու երեւման մասին։ Գիւղացիները սկսան դէմ արտայայտուիլ մեքենաշարժ արօրին, զոր կ'անուանէին «չէյթան արաբա», չէին ուզեր բամպակ ցանել, առարկելով թէ «Ալլահը չի հրամայում»։

ՉԷՉՈՔՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ

Հայաստանի բոլոր մասնագէտները (ջրատնտեսութիւն, գիւղատնտեսութիւն, մեքենագիտութիւն, եւայլն), միասնաբար դիմած են կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին, խնդրելով անդամագրուիլ կուսակցութեան շարքերուն մէջ։ Անոնք «կը ժխտեն չէզոքութեան սկզբունքը», եւ կը յայտարարեն թէ կարելի չէ աշխատիլ կրաւորական եւ անպատասխանատու մասնակցութեամբ երկրին շինարարութեան մէջ։

«Խորհ. Հայաստան» հրատարակելով այս «Նորընծայ» գիտուններուն նամակն ու անունները, կուտայ նաեւ կարգ մը նորընծայ արուեստագէտներու ալ նամակն ու անունները (Ա. Գուլլաքեան՝ դերասանապետ պետական թատրոնի, Վ. Վաղարշեան՝ դերասան, Արա Սարգսեան՝ քանդակագործ, Վ. Թոթովենց՝ գրող)։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

ՊՈԼԻՍ, 27 ապրիլ.— 1915 ապրիլ 11-24ի սգատօնը հոս եւս տօնուեցաւ այսօր, քաղաքապետարանի սրահին մէջ, Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան խումբին։

Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնով, «Մահ կամ ազատութիւն» պատկերով, որոնց շուրջ փռեղուած էր սեւ շղարշ, ի նշան օրուան սուգին։

Նախագահ՝ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան, որ եկած էր Մարսէյլէն բացաւ հանդէսը, պարզելով մեր լեռներէն ու դաշտերէն դուրս՝ անապատի կիզիչ աւազներուն մէջ անդարձ կորսուած յայտնի ու անյայտ համրանքները, որոնց գումարը սոսկալի թիւի մը կը հասնի։

Մէկ միլիոն հոգի բնաջնջուած... Ու վայրկեանի մը լռութեան հրաւիրեց ներկաները։

Եղան խմբերգներ, արտասանութիւններ կարգ մը ընկերներու կողմէ։ Պ. Հայկունիի յաջող արտասանութենէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ։ Բանախօսը մեր աչքին առջեւ պատկերացուց զանգուածային սպանդը, որ հրէշային կերպով ծրագրուած՝ գործադրութեան դրուեցաւ Իթթիհատի կողմէ 1915 ապրիլ 11-24ին։ Ու եզրակացուց, թէ չի բաւեր ողբալ մեր անթաղ շիրիմները, այլ անոնց վիճակուած այդ տխուր դէպքերը պէտք է խթանեն մեզ, որ աւելի մեծ յոյսով ու հաւատքով աշխատինք ու ամրապնդուինք։ Հայրենիքի ազատագրման ու անկախութեան համար, նոր հերոսամարտերու պէտք ունինք, քանի տարբեր ձեւի սպանդներու (առանց արիւնի) սպառնալիքին տակ ենք ինկած՝ այս օտար ափերուն գեղծիծաղ, այլ տխուր ու սպառիչ մթնոլորտին մէջ...։

Նախագահը, հանդէսը փակելէ առաջ, առաջարկեց օրուան սգատօնին առթիւ մեր նահատակներուն հանդէպ մեզի ինկած յարգանքի բաժինը կատարել իրական գործով մը։ Յուզումն ու արցունքը չէ որ պիտի փրկեն նոր սերունդը։ Ու կոչ ըրաւ ներկաներուն մանր մունր խնդիրներ չյարուցանել ու նոր սերունդը փրկել սպառնացող վտանգէն, որ անխուսափելի կը դառնայ հետզհետէ մեր անտարբերութեան երեսէն։ Ու յիշեց Մարսէյլի արուարձաններու հայութեան կատարած դերը ազգապահպանման գործին մէջ։

Խնդիրը այն է թէ, խիտ ու նիւթապէս քիչ շատ ապահով այս գաղութը, պիտի կրնա՞յ օգտուիլ եղած յարմարութիւններէն ու գործ մը մէջտեղ բերել...

Պալաքեաններու հացէին խօսելով, ու սեւցնելով անոնց անունը իրենց վեղարներուն պէս, նոր սերունդը չի փրկուիր։ Ո՛չ ալ մեր երեսը ճերմակ դուրս կ'ելլէ հանրութեան, մանաւանդ՝ մեր պարտականութեան գիտակցութեանը հանդէպ։

Աստ-Անդ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 27 ապրիլ,— Անցեալ երկուշաբթի, ապրիլ 21ին, նախաձեռնութեամբ Եօզկատի Բարենպ. Հայր. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ապրիլեան սգատօնի 15րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան սրահին մէջ, ուր ժամանակէն առաջ լեցուած էր գաղութին մեծ մասը։ Բեմին ճակատը դրուած էր նահատակ հերոսներու եւ մտաւորականներու խմբանկարը սեւերով շրջապատուած։ Նախագահ Պ. Մ. Թաշճեան ցաւ յայտնեց, որ տեղական քանի մը կազմակերպութիւններ համազգային սգատօնին ալ չեղան մէկ սիրտ, մէկ հոգի։ Յետոյ ժողովուրդը հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի։ Հանդէսը սկսաւ «Մեր Հայրենիք» խմբերգով։ Յետոյ կարդացուեցաւ Եօզկատի Բարեն. Հայր. Միութեան կեդրոնէն մասնաւոր ղրկուած ուղերձ մը։ Արտասանութիւններ ըրին Պ Պ. Վ. Աթմաճեան «Հայ հերոսները», Կ. Պըլըգեան «Մահուան տեսիլքը» Պ. Շէրէմէթեան «Նախաղանի կատարէն»ը, Ի. Պըլըգեան «Բոնտերուն խորերէն»ը եւ Օր. Նուարդ Զարգալեան «Օրհներգ»ը։ Երգեցին Պ. Պ. Ի. Մարգարեան եւ Ի. Աւետիսեան, իսկ ուղերձներ կարդացին Պ. Պ. Ս. Ընտրիկեան եւ Գ. Կարապետեան, արծարծելով շատ խորունկ փորուած վէրքերը։ Սրտառուչ արտասանութիւններ ըրին քանի մը պատանիներ, որոնց մէկը ոտքը զարնելով գետին, աղաղակեց. «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ կարդայ Հայուն նախատինք», մինչ ասդին սկաուտները իրենց աչքերը կը սրբէին։

Օրուան բանախօս՝ Պ Բաբգէն Աղաբէկեան, շատ մը փաստերով պարզեց հայաջինջ քաղաքականութեան ծրագիրը։ Յետոյ պատկերացուց այն ահաւոր տառապանքը, որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը 15 տարի առաջ։ Յետոյ յոյս յայտնեց թէ հայ ժողովուրդը դարձեալ ձեռք պիտի բերէ իր անկախութիւնը կրկին իր զաւակներուն արիւնով, քանի որ մեր ազգին մէջ կայ ազատութեան տենչը եւ անկախ հայրենիքի մը ծարաւը։

Հանդէսը փակուեցաւ մահերգով մը։ Հանդիսականները մեկնեցան խորապէս ազդուած եւ ամէն մէկին ցաւը իր սրտին մէջ։

Ժամանակին հոս կազմուեցաւ Ա. Ահարոնեանի յոբելեանի գործադիր յանձնախումբ մը, որ ջանք չի խնայեր յոբելեանը տօնելու արժանաւորապէս, Մայիս 10ին։

Մ. ՊԵՆՈՆ

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԾՈՒԽԸ ՉԻ ԾԱԽՈՒԻՐ

Զօնկուլտաքէն կը հաղորդեն թէ ածուխի սպառումը շատ նուազած է ամիսուկէսէ ի վեր, որովհետեւ օտար նաւեր առաջուան պէս չեն հանդիպիր։ Միայն Զօնկուլտաքի հանքերէն հանուած 130 հազար թոնօ ածուխ մթերուած կը մնայ ներկայիս։

Շրջանակի ամէնէն մեծ հաստատութիւնները՝ Էրէյլի եւ Գոզլու Թիւրք ընկերութիւնները ձեռնարկներ կ'ընեն Իտալիոյ ածուխ ծախելու համար։ Մարտ ամսուան ընթացքին, Զօնկուլտաքի արտադրութիւնները 72 հազար թոնօ եղած են։

ՑՈՐԵՆԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Անատոլուէն պէտք եղածէն աւելի ցորեն կը ներածուի Պոլիս։ Այս պատճառով, շաբաթէ մը ի վեր ցորեն կ'արտածուի Ցունաստան, եղած ապսպրանքներուն վրայ։ Անցեալ օր մէկ անգամէն 158 պարկ ցորեն ղրկուած է եւ կը հաւաստուի թէ հետզհետէ աւելի պիտի շատնայ արտածումը։

*** Ցորենի արտածման համար յատուկ յանձնախումբ մը կազմուած է արմտիքի սակարանին կողմէ։ Յանձնախումբը միջոցներ պիտի խորհի որ մաքուր ապրանք արտածուի։ Այս մասին պատրաստուած տեղեկագրի մը մէջ կ'առաջարկուի որ Առեւտր. սակարանն ու առեւտրական սենեակները արտածումներուն վրայ հսկակշռի իրաւունք ունենան։

ՇԱՔԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Շաքարի 50 վաճառականներ միութիւն մը կազմած են, շաքարի գործարան մը բանալու համար։ Այս գործարանը մինչեւ հիմա շինուածներէն աւելի ընդարձակ պիտի ըլլայ եւ յարմար վայրի մը մէջ պիտի հաստատուի։

*** Շաքարի գործերը կայուն վիճակ մը ունին, Անատոլուէն ապսպրանք չըլլալուն հետեւանքով։ Պոլսոյ վաճառականները շաքարի բաւական մեծ մթերք մը ունին։

ԳՈՐԳԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Գորգի մաքսատուրքին գեղչին հետեւանքով, պարսկական գորգերու հրապարակին վրայ ոգեւորութիւն մը սկսած է։ Նոր սակացոյցը գործադրուելէն ի վեր։ Միայն Պոլսոյ «Թրանզիթ»ի մթերանոցներուն մէջ 200 հազար ոսկիի վաճառում եղած է։ Անկէ զատ, Ամերիկայի ապսպրանքներն ալ վերսկսած են։

Պոլսոյ մէջ 50 միլիոն ոսկիի գորգ կայ եւ պարսիկները նոր ապրանք ալ կը բերեն։ Յոյս կայ որ առաջիկայ ամիսներուն արտածումը աւելնայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 7 —

ԵՐԲ ԳԻՇԵՐՆ ԻՋԱՒ ԼՈՒԱՌԻ ՎՐԱՅ...

Բայց յանկարծ սառած ... առաւ. խուլ, ող... ճիչ մը բարձրացաւ, ... հեղձամղձուկ ու ցաւագին, սպառող, հատնող հոնդիւն ... օդին մէջ ու մարեցաւ... Հրայր մտիկ տուաւ. գիշերը ... ամէնէն անդորր ու անշօշափելի լռութիւններով իրենց ... էր. հեռաւոր անտառի ... մէջ վայրց մը միայն... Ինք, ... կը գուշակէր ... բան մը հոն, իրմէ ... մը քալէլ անդին. գիտէր ... ինչ անցաւ հոն. հանդարտութիւնը իջաւ իր մէջ. գիտ... սպասել...

Պահ մը ետք Ռոզալիի ստ... ... մօտեցաւ գետափին. հոն ... նաւակի նմանող բան մը սեւին ... Ջրին տմոյն ցոլացումին ... ծանր, անձեւ զանգուած ... տուաւ նաւակին մէջ, ... ինք ալ անցաւ քովը... նաւակը բացուեցաւ դէպի ջուրերու մէջտեղը։ Հրայր՝ ընչասպառ կռթնած կոճղի մը կը դիտէր. բոլոր զգայնութիւնները գերագրգռուեր էին, ջուրին ճողփիւնը աղջկան հեւքը կ'իմանար ու մահատիպ լուսինին տակ, կը տեսնէր յստակօրէն անոր շարժումները։

Նաւակը գետին մէջտեղուանքը կանգ առաւ։ Ռոզալին պահ մը մտիկ տուաւ գիշերուան շշուկներուն. յետոյ մեղմօրէն ջրին մէջ իջուց քարի կտորի մը նմանող ինչ որ իր, խոշոր թուղ զանգուած մը հետեւեցաւ անոր... Ջուրը խորունկէն ճողփաց, ալիքներու վրայ նաւակը երերաց, սարսռաց... Ռոզալի սպասեց որ ջուրերը իրենց անդորրութիւնը գտնեն Գոռպոյի ղիակին վրայ...

Ռոզալի ապա խաչ մը հանեց երեսին ու հապճեպ, դժխեմ խռովքէ մը խուսափելու աճապարանքով թիավարեց ափին...

Ու դուրս ցատքեց։

— Ռոզալի ... Ռոզալի...»

պոռաց Հրայր ու թեւերը բաց մօտեցաւ անոր։ Աղջիկը, կարծէք շանթահար, լեղապատառ ճիչ մը արձակեց ու փորձեց փախչիլ...

— Ռոզալի... ես եմ... Հրայրը... մի վախնար... ըսաւ եւ փարեցաւ աղջկան։

— Դու՞ն, Հրա՛յր, դո՞ւն, հոս...

— Ռոզա... Ռոզա... տեսայ ամէն բան, հասկցայ ամէն բան... Ռոզա, դուն խենդ, դուն սարսափելի, դուն վայրենի աղջիկ...

— Տեսա՞ր, հասկցա՞ր... տես, Հռայր, ինչ որ ըրի. քեզ համար էր... վրէժը լուծելու այն խաղին համար, զոր խաղաց մեր գլխին այդ ապուշը...

— Բայց տունը... հայրդ...

— Տան մէջ ապուշ մը աւելի ապուշ մը պակաս... հայրս պիտի հասկնայ բայց պիտի լռէ... պիտի լռէ, այո՛...

Ու Ռոզալին սեղմուեցաւ, սեղմուեցաւ Հրայրի կուրծքին. ու մինչ գիշերը կը խորանար Լուառի ափին, այդ երկու էակները, շրթունք շրթունքի ինկած խոտերուն վրայ. ոճիրի բոպէին յաջորդեց սիրոյ րոպէն. իրենց բովանդակ տարփանքը իրենց էութեան խորունկէն դուրս պոռթկացող հրաբուխ մը եղաւ, որ ցնցեց, սարսեց զիրենք, անոնք յորդեցան իրարու հոգիի մէջ... Իրենց շուրջ գիշերը ծածկած էր աշխարհի դէմքը, բնութիւնը իր թաքուն շշուկներով, իր անսահման պլպլումներով համակած էր զիրենք...

— Այո՛ քեզի համար, Հրայր... չգիտես թէ ի՛նչ լեղի ատելութիւն մը նստած էր սրտին վրայ, սա շանսատակ խլէզին հանդէպ այն գիշերէն ասդին... Ու սմսեղուկը անօթի աչքերով, ինձ լափել կ'ուզէր... ախ, այն պաղ աչքերը, երբ վրաս կ'իյնար, դողդոջ մը զգած ըլլալու տպաւորութիւնը կ'ունենայի... բայց միտքս դրած էի... Այս գիշեր զինքը հրապուրեցի... տեսար, չէ՞, Հրայր... հոնա. ծառին տակ կոկորդը ափիս մէջ օձի մը պէս գալարուեցաւ... ձայնը փորը մնաց... աչքերը չռեց, լեզուն դուրս ինկաւ... Թող երթայ ջուրին տակ իր փնտռած Ռոզան գտնէ...

Այսպէս կը պատմէր գիսախռիւ աղջիկը, թեւերը փաթթած Հրայրի վզին ու շրթունքներով կը ջանար ծծել հայտղուն արիւնը, ամբողջ երիտասարդութիւնը։

Իրենց սանձարձակ երջանկութիւնը խաղաղեցաւ, թմրեցաւ. աստիճանաբար գիշերային զովութիւնը իջաւ իրենց վրայ. իրենց ոսկ սուռներ կ'անցնէին. ոտքի ելան ու բռնեցին ագարակներու ճամբան։

Անոնք տպաւորութիւնը ունէին թէ կը քալեն անծանօթ, ստուերամած աշխարհ մը, ուր իրենցմէ զատ ոչ մէկ էակ, ոչ մէկ կեանք գոյութիւն ունի, այնպէս ինչպէս երազի մը մէջ։ Անհաւատալի կը թուէր իրենց թէ կը քալեն այն արտերուն քովէն, ուր կ'անցնէին իրենց ամենօրեայ աշխատանքի ժամերը. իրենց հոգին, գերագոյն յորդումով մը պարպուած էր սակայն ու ճապաղ քանի մը բառերէ զատ, խօսք մը չէին կրնար գտնել որ վայելէր այդ գիշերուան, այդ արտասովոր աշխարհին։

Մինչ ձեռք ձեռքի կը քալէին, յանկարծ յիշեցին որ պէտք է բաժնուին. մութին մէջ լուռ շրթներ մօտեցան իրարու, իրենց համբոյրը անվերադարձ բաժանումներու վախը ունէր. եղերական նախազգացում մը կը ճնշէր անոնց հոգիին վրայ...

Հրայր ինքզինք մինակ գտաւ, կը մսէր, կը դողար, բայց կը վարանէր քալելու, վախնալով որ ձեռքէն կը փախցնէ անգտանելի մէկ ապրումը իր պղտոր կեանքին։

(Շար.) Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՄՈՒՍՆԱՑՈՂ ՀԱՅԵՐԸ

Վերջին երեք ամսուան միջոցին 1192 զոյգեր ամուսնացած են Պոլսոյ մէջ։ Ամուսնացող կիներէն 121ը հայեր են, իսկ այրերէն ալ 108ը։ Այս հաշուով, 13 հայուհիներ օտարներու հետ ամուսնացած են։

գործի ձեռնարկեց Լենինգրադի շրջանին մէջ եւ հրաման տուաւ տեղական իշխանութեանց անմիջապէս 38000 մարդ հայթայթել իրեն աշխատելու համար Կարելիայի մէջ, ուր անտառի արտադրութիւնը շատ ետ մնացած է։ Շմիտ կը գանգատի թէ շատ վայրերու մէջ տեղական իշխանութիւնները կը դժկամակին անհրաժեշտ չափով մարդիկ տրամադրել իրեն։

Խորհրդային մամուլին համաձայն, վէճ կայ Շմիտի եւ աշխատանքի գործավարութեան միջեւ, քանի որ այս վերջինն ալ նոյն շրջանին մէջ մարդիկ կը հաւաքէ ճանճներ չորցնելու եւ շինութեանց մէջ աշխատցնելու համար։ Վերջին 15 օրուան մէջ 5500 հոգի վերցուած են։

Հելլէն դրօշը Ակրոպոլի վրայ

Յունաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ Աթէնքի մէջ կը շարունակուին շքեղ հանդէսները։ Կիրակի կէսօրէն վերջ փառաշուք թափօրով մը ազգային դրօշը բարձրացուցին Ակրոպոլի վրայ, վերյիշելու համար հին դարերուն Աթենասի վերարկուին փոխադրութիւնը Պարթենոն։ Զինուորական բոլոր ուժերը, քաղաքային, ծովային ու զինուորական բոլոր իշխանութիւնները իրենց ներկայացուցիչներն ունէին։ Թափօրին կեդրոնը դիրք բռնած էին Լիկէոն Քլիւպէն 300 աղջիկներ՝ հին տարազներով, իրենց ձեռքը բռնած խնձորներ եւ ծաղկեկողովներ։ Ուրիշներ հագած էին բոլոր գաւառներու ազգային տարազները. ետեւէն կուգային ուսանողները եւ այլ զանազան միութեանց ու ընկերակցութեանց անդամները։

Թափօրը բարձրացաւ դէպի Ակրոպոլ. հոն աղջիկները եռանկիւն մը կազմեցին Պարթենոնի առջեւ, որուն մէջտեղ հանրապետութեան Նախագահ Զայիմիսի ներկայացուցին հելլէն դրօշակը, որ բարձրացուեցաւ Պարթենոնի վրայ, մինչ թնդանօթները կը գոռային եւ օդանաւերը կը սաւառնէին ամպերին վերեւ։

Մոսկուայի ծանուցագիրը Լեհաստանի

Մոսկուայի կառավարութեան հրահանգին վրայ, Վարշաւայի խորհրդային դեսպան Անտոնով Ովսինկօ Լեհաստանի արտաքին նախարար Զալէսքիի ներկայացուց ծանուցագիր մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ ապրիլ 26ին, դիպուածով միայն կարելի եղաւ առաջքն առնել պայթումի մը, որ տեղի պիտի ունենար Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատան մէջ, սպաննելով բոլոր պաշտօնեաները։ Այս վիժած եղեռնափորձը արդիւնքն է հակաբոլշեւիկեան այն շարժումին որ վերջերս բուռն հանգամանք ստացած է Լեհաստանի մէջ, մեղսակցութեամբ լեհ մամուլի մէկ մասին։ Այս շարժման նպատակն է ստեղծել այնպիսի մթնոլորտ մը, որ անխուսափելի դառնայ լեհեւռուս յարաբերութեանց խզումը։ Ծանուցագիրը կը յիշէ նաեւ նախապէս կատարուած եղեռնափորձերը եւ կ'ազդարարէ թէ լեհ կառավարութիւնը պատասխանատու պիտի նկատուի ստեղծուած այս վտանգաւոր կացութեան համար։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ

ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանին մէջ, 262 rue Deguesclin։

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ
Ի ՊԱՏԻՒ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՌՈԱՆ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. խումբին այս կիրակի։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ.— Այս կիրակի ժամը 2.30ին Օթէլ Ֆրանսի մէջ։ Կը մասնակցին Ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւնները։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ Ազգային եւ քաղաքական կազմակերպութեանց, այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Սալօն Շափի մէջ (84 Rue Chape)։ Մուտքը ազատ է։

ԼԱՍԻՈԹԱ.— Նախաձեռնենութեամբ Թաղ. Խորհուրդի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Խաժակ խումբի, այս կիրակի ժամը 2ին Պար Իտէալի մէջ։

Հ. Յ. Դ. ԴՊՐՈՑ
ՎԵՐՋԻՆ ԴԱՍ

Այսօր հինգշաբթի 60 Rue des Ecoles, Chope Parisienne.

Ա. դաս՝ Հայկ. Դատի դիւանագիտական պատմութիւնը՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ։

Բ. դաս՝ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 29 Bld. Carnot. Ներկայանալ անդամատետրով։

ԳԱՒԱՌ

ՏԵՍԻՆԻ Պատանեկան Միութեան վիճաբանական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին Սօսիէթէ Լիոնէզի ճաշասրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր չափահաս պատանիները։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին Քաֆէ Ժարտէնի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Բաքկէն-Սիւնի, Վարուժան, Աւտօ, Վահապ, Սիամանթօ եւ Ռաֆֆի խումբերը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Բացակաները նկատողութեան պիտի առնուին։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ. ժողովրդային դասախօսութիւն այսօր Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ։ Կը խօսին Տոքթ. Եաղուպեան եւ Կ. Ց. Բասմաջեան։ Մուտքը ազատ է։

ԽԱՐԲԵՐԴԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Mr. le Prince. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիկ. Աղաւնի Սուրմէեան (ծնեալ Դիշխոյեան) որ 1920ին կը գտնուէր Պոլիս։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։ Իմացնել՝ Պ. Վանեանի, Boite Postale, No. 66, Khartoum, Soudan.

— Շապին Գարահիսարի Մեծ Աճպտերի Ղրաճ գիւղէն կը փնտռուի Յակոբ Էրնէկեան (Մաճարեան), հօր անունը՝ Նիկողոս, մօր անուն Եւա։ Իմացնել՝ Խաչիկ Վարդանեանի՝ 13 Rue Jean Jacques Rousseau, Sarcelles (S. et O.)։ Ճշգրիտ լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր։

— Օր. Եօժէնի Նաւասարդեան կը փնտռէ Գառնիկ կամ Ղարիբ Էլմասեան (28-30 տարեկան) որ 1920ին Կարս ժամանակ Ջոնկուլտաք մնալէ վերջ, մեկնած է Պոլիս։ Կը կարծուի թէ Պոլսոյ մէջ աշխատած է ճաշարանի մը մէջ։ Յետոյ մեկնած է Սալմաստ (Պարսկաստան)։ Իմացնել՝ E. A. Terzianի, comptable, boîtepostale 31, Draguignan, (Var) France. Լուր տուողին նուէր։

— Կիւրինի Ղարորէն գիւղէն, Կիւլվարդ Գամճեան (ծնեալ Թոմպուլեան) կը փնտռէ իր հայրը Սարգիս Թոմպուլեան, եղբայրը Ղազարոս, քոյրերը՝ Մարիամ եւ Մարիցա, իր նախկին ամուսինը Սարգիս Մօսիկեան, որոնք 1915էն ի վեր անյայտ են։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Սուրիա։ Իմացնել Տիկին Կիւլվարդ Գամճեանի, Campagne Bd. St. Antoine 31 Maison Camdjian, Marseille։ Լուր տուողին 100ֆր. նուէր։

— Համբարձում Ճանիկեան կը փնտռէ իր եղբայրը Աւետիս Ճանիկեան, որ կը գտնուէր Պէյրութ։ Իմաց տալ՝ H. Djaniguian (Arménien) 54, Rue Aux-Ligneaux, St.Jean-de-Braye (Loiret)

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ, Դդմաճ գիւղացի Նունիկ Մոքոսեան, հօր անունը՝ Տօնիկ, մօր անունը՝ Ջէնիկ։ Կը կարծուի թէ Աղեքսանդրիա կը գտնուի եւ բաժանորդագրուած է «Կոչնակ» թերթի. կը խնդրուի եգիպտոսի թերթերէն արտատպել։ Իմացնել իր եղբօր Երանոս Մոքոսեանի 11 Rue Voltaire, La Ciotat, (B. du R.) France։

— Կը փնտռեմ եղբայրս՝ Սարգիս Խորասանճեան 22 տարեկան։ 1927ին Յունաստան էր։ Կը կարծուի թէ այժմ Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ Իր հասցէն տուողին 25 ֆրանք նուէր։ Իմացնել՝ Խորասանճեան, 109 Rue Moncey, Lyon (Rhône) France։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իլպիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբորորդւոյզաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan, Maroc։ կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

—Կը փնտռուին Գարապօղազցի Հմայեակ Ճէօմէրտեան, 20 տարեկան, հօր անունը՝ Խնկօ, մօր անունը՝ Թուրվանտա, տարագրութեան միջոցին յանձնուած է Ուրֆայի եկեղեցին. Ենոֆիա, Միւշկիւնազ, Դեդխի Ճէօմէրտեան (այս վերջինը առեւանգուած է Թել Ապեատի շրջանի Արաբներու կողմանէ), հօր անունը՝ Ոսկիան, մօր անունը՝ Անիկ. Կաթնուկ, հօր անուն Դանիէլ, մօր անուն Հալաճ։ Իմացնել Աղապապ Պարսամեանի, 32 Jules-Gevelot, Issy-les-Moulineaux, Seine, France.

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Կը փնտռուի նաեւ Նազլու Պարսամեան եւ իր երեք զաւակները, Ռուբէն, Անթառամ, Հռիփսիմէ որոնք Արաբկիրի շրջանին մէջ առեւանգուած են Քիւրտերու կողմանէ։ Իմացնել՝ Աղապապ Պարսամեանի վերի հասցէին։

ՍԱԿԱՐԱՆ
30 Ապրիլ 1930

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.
Տոլար,	Dollar
Մարք 100	Mark
Թրք. Թղթ.	L. Trq.
Թրք. ոսկի	» » or
Մէճիտիէ	Médjidié
Լէվա 100	Léva
Տրախմի »	Drachme
Լիր »	Lire
Պելժ. ֆր. »	Fr. Belge
Զուից. »	Fr. Suisse
Լէյ »	Leï

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.
»	II »
»	III »
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs

IMPRIMERIE - MASSIS - EDIT... 208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H. STEPHAN...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

Métro: Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
2
ՄԱՅԻՍ
1930

2 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 1252

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Միշտ լուռ են խորհրդային թերթերը և անոնց արտասահմանի կարմիր կամ դեղին թութակները։

Եւ սակայն, լռութիւն և անդորրութիւն չէ որ կը տիրէ Կովկասի մէջ։ Հետզհետէ հասնող տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ, անընդհատ կռիւներ տեղի ունեցած են անցեալ փետրուար և մարտ ամիսներու ընթացքին։ Եւ կը շարունակուին պահովաբար, քանի որ կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է մեծ ուժեր, մասնաւորապէս լեռնային շրջաններու մէջ։

Ինչպէս կ'երեւայ, առանձնապէս գլուխ վերցուցած են Թաթարները, թէ Հայաստանի և թէ Ազրբէջանի մէջ, անսաստելով հաւաքական տնտեսութեան օրէնքներուն։ Բազմաթիւ փախստական խումբեր կը գործեն Գանձակի, Ղարաբաղի, Զանգեզուրի և Նախիջեւանի մէջ։ Տեղ-տեղ ապստամբներուն միացած են համայնավարներ և տեղացի պաշտօնեաներ ալ։ Իսկ ուրիշ պաշտօնեաներ կամ կուսակցականներ անհաբեկման ենթարկուած են, ինչպէս կը հաստատէ «Օտլու Եուրտ», Մուսավվաթի Պոլսոյ օրկանը։

Այդ լրագիրը կը գրէ ապրիլ 27ի թիւով.

— «Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, հրոսակային կռիւները կը շարունակուին Ազրբէջանի գաւառներուն մէջ, Նախիջեւանի գաւառին մէջ, մեծ հրոսախումբ մը կազմուած է հրամանատարութեամբ Վէտի բասարի շրջանին հռչակաւոր Աբաս Ղուլի աղայի, որ ժամանակին ինքն իր գլխուն երկու տարի կռուեցաւ Անդրանիկի դէմ եւ անձնատուր չեղաւ։ Այս հրոսախումբը կատարելապէս տէր եւ տիրական է Վէտի բասարի շրջանին։ Վերջերս կրցանք գրաւել Վէտի բասարի եւ Զանգիբասարի շրջանը։ Հրոսախումբը սպառազինուած է նաեւ կարմիր բանակէն յափշտակել ուած թնդանօթներով եւ գնդացիրներով»։

Թուրք-թաթար օրկանը միեւնոյն ատեն կը ծանուցանէ կարգ մը ահաբեկումներ։ Այսպէս.

— Բագուի մէջ, անծանօթներու կողմէ սպաննուած է համայնավար կուսակցութեան մէջ մաքրագործումներ կատարող արտակարգ յանձնաժողովին անդամներէն Զայչէֆ։

— Գանձակի գաւառին Համիքէնդ շրջանին Գարագօյունլու գիւղին մէջ, հաւաքական տնտեսութեան պաշտօնեայ Ահմէտ Հիւմմէթ սպաննուած է գիւղացիներուն կողմէ։ Այս մարդը անդամ էր Ազրբէջանի կոմկուսի կեդր. կոմիտէին։

— Դարձեալ Գանձակի գաւառին Գարա Մուրատ գիւղին մէջ, գիւղացիներուն կողմէ սպաննուած է համայնավար պատասխանատու պաշտօնեայ Իսմայիլ, որ գացած էր հաւաքական տնտեսութիւն հաստատելու։

Դեռ այս կարգի բազմաթիւ լուրեր կան նոյն թերթին մէջ, ինչպէս եւ տարբեր աղբիւրներէ։

Կը հետեւի թէ՝ ծանր տագնապ մը կ'անցընեն Կովկասի ժողովուրդները, որոնք իբրեւ թէ վերջնապէս հաշտուած, պաղած եւ վերաշինական աշխատանքներու նուիրուած էին։ Ճիշդ է. ազգամիջեան կռիւներ չէ որ կը մղուին այս միջոցին։ Թաթարբնակչութիւնը մասնաւորապէս ազդուած կ'երեւայ հաւաքական տնտեսութենէն, ունենալով անհագին հարստութիւն թէ՝ հողի եւ թէ՝ արջառի, ոչխարի եւն.։ Նախիջեւանը, օրինակ, նախկին հողատէրներ, պէկեր ու աղաներ է որ կը կառավարեն։ Քանի մը տարի առաջ, Ռիկով ինքը անձամբ հաստատեց այս պարագան։ Եւ այս անգամ ալ, առաջին ընդդիմութեան առջեւ, համայնացումը դադրած է այդ շրջանին մէջ, ինչպէս կը հաղորդեն վերջին լուրերը։

Բայց բոլշեւիկ իշխանաւորները ահաբեկ՝ իրենց վարած քաղաքականութեան հետեւանքներէն, կը ճգնին միջցեղային ընդհարումներու վերածել կռիւը, Թաթարները գրգռելով Հայերուն դէմ։ Ցարերու քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակուի, կարմիր դրօշի տակ, եւ շատ աւելի անպատիւ սադրանքներով։

Բարեբախտաբար, հետեւանք չեն ունեցած մինչեւ հիմա կատարուած փորձերը։ Գիւղացիները շատ լաւ կը հասկնան դար, եթէ չմիջամտէ երրորդ մը, կարմիր կամ դեղին պաշտօնեան։

Խնդիրը այն է որ, սահմանէն անդին ալ, Թուրքիոյ մէջ, մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս անցուդարձին։ Աղբիւրներ կան թէ Աբաս Ղուլի խաներու արշաւանքները բոլորովին ինքնաբերաբար չէ որ յառաջ կը տարուին։

Այսպէս կամ այնպէս, ծանր է կացութիւնը Կովկասի մէջ։ Մանաւանդ որ, քաղաքական հալածանքներուն միացած են, այս անգամ, տնտեսական ճնշումը, հաւաքական տնտեսութեան անունով կատարուած բռնութիւնն ու կեղեքումը։

Արիւնը կը հոսի Կովկասի լեռներուն մէջ, այս անգամ ուրիշ նշանախօսքի տակ։ Արդէն թնդանօթի բռնուած են քանի մը գիւղեր։ Ու թէեւ կառավարութիւնը քանի մը նահանջ համայնացման կատարեց, արգիլելով «բռնի» համայնացումը, բայց հորիզոնը մռայլ է միշտ։ Իսկ եղանակը՝ գարուն, — շրջան յուզումի եւ... լեռնային կռիւի։

Շ.

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Պայքար» (ռամկավար) պարզելով Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը, կը նկատէ (10 ապրիլ).

— «Քէմալական շարժման առաջին տարիներուն, Թուրքերը կրցան քաշկռտուիլ Հանրային Պարտուց յատկացուած հասոյթները գրաւելով եւ տարագրեալ Հայերու եւ Յոյներու լքեալ գոյքերով։ Քանի մը տարիէ ի վեր Հանրային Պարտուց համար ստիպուեցան վճարել տարեկան խոշոր գումարներ, եւ լքեալ գոյքերու հասոյթներն ալ նուազեցան։ Հիմա կը ջանան ծխախոտի, օղիի պետական մենաշնորհներով եւ նման միջոցներով հասոյթ ձեռք ձգել։ Անոնք սակայն, այսպիսի հաստատութեանց մէջ վարչական անձեռնհասութեամբ ու ապիկարութեամբ հռչակաւոր են, եւ ամէն տեղ ալ զեղծումն ու չարաշահութիւնը իրենց անբուժելի ունակութիւնն է, այնպէս որ այս կերպով ալ դժուար է իրենց կարեւոր եկամուտներ ապահովել։ Վերջերս ծանր տուրքեր դրած են բարենպատակ հաստատութեանց եղած նուիրատուութիւններու վրայ, որոնցմէ մինչեւ հարիւրին 25 բաժին մը սկսած են գանձել։ Ասոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Ս. Փրկչեան Ազգ. Հիւանդանոցը, որուն արտասահմանէ եղած պատահական փոքրիկ նուիրատուութիւններ իսկ կ'երեւի թէ Թուրք կառավարութեան աչքէն չեն վրիպիր։ Խօսք կայ մինչեւ անգամ որ ինչպէս իսլամական *վագֆ*ներ, նոյնպէս նաեւ քրիստոնեայ հաստատութեանց անշարժ կալուածները պիտի գրաւուին պետութեան կողմէ։ Թուրքիոյ ներկայ կացութեան մէջ այսպիսի քայլ մը երբեք անակնկալ պիտի չըլլայ։ Պոլսական թերթերու համեմատ, ընկիւրի Թուրքիա հաստատուած օտար դրամատուններն ալ կը ջանայ ստիպել որ օգնեն իրեն։ Բոլոր առժամանակեայ ու արուեստակեալ միջոցներ սակայն, ձախողութեան դատապարտուած են, ցորչափ հիմնաւոր ու գործնական միջոցներ չեն գործադրուիր, երկիրը տնտեսապէս արտադրող դարձնելու ու բարգաւաճ վիճակի մը հասցնելու համար։ Այս ալ Թուրքերու խելքէն ու կարողութենէն վեր բան է, եւ հետեւաբար տնտեսական տագնապը կը մնայ Դամոկլեան սուրի պէս կախուած մշտկայ վտանգ մը Թուրքիոյ գլխուն վերեւ։»

ՄԱՐԱԽՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ

Արաբիայէն, Սուտանէն, Եգիպտոսէն ու Պաղեստինէն վերջ, մարախներու բանակները կը շարունակեն իրենց ճամբան դէպի Սուրիա, Անատոլու եւ Պալքանները։

Համայի եւ Հոմսի շրջանները աւերներ գործելէ ետք, մարախները ուղղուած են դէպի Անատոլու, ուր հասած են Մալաթիոյ շրջանը։

Միւս կողմէ Պուքրէշէն կը հաղորդեն որ Տուլչուճայի մէջ 200 հեկտար տարածութեան վրայ մարախները աւրշտկած են բոլոր այգիները եւ այժմ կը սպառնան Դանուբի հովիտին։ Մարախները այժմ անտառին մէջ են եւ ցուրտէն կծկուած կեցած են։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ զանոնք փճացնելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«Իւմանիթէ»ի մասնաւոր թիւը գրաւուած

22 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ՔՇՈՒԱԾ

Ինչպէս գրած էինք, կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ՝ Մայիս Մէկի առթիւ մայրաքաղաքին անդորրութիւնը չխռովելու համար։ Չորեքշաբթի կէսօրէն վերջ, գաղտնի ոստիկաններ ներկայացան համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ»ի տպարանը, ուր այդ պահուն սկսած էին տպել մասնաւոր թիւ մը՝ «Մայիս Մէկ» անունով եւ որուն մէջ հրաւէր կ'ըլլար զինուորներուն՝ խռովութիւններ յարուցանել իրենց զօրանոցներուն մէջ։ Բոլշեւիկեան թերթին տպուած բոլոր թիւերը գրաւուեցան, իսկ կապարեայ կաղապարները ձուլարան ղրկուեցան հալեցնելու համար, որպէսզի ուրիշ տեղ գաղտնի չտպեն։ Այս ամբողջ գործողութիւնը տեւեց կէս ժամ, ժամը 15.30 — 4, առանց ոեւէ միջադէպի։ Յետոյ ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ «Իւմանիթէ»ի այդ մասնաւոր թիւի պատասխանատու - տնօրէն՝ Մարանտէի դէմ։ Գրաւուեցան նաեւ հազարաւոր բոլշեւիկեան թռուցիկներ եւ ազդեր։

Ոստիկանութիւնը գրաւեց նոյնպէս իտալերէն գրքոյկ մը՝ «Փրիմօ Մաճճիօ» (Մայիս Մէկ) անունով, ինչպէս նաեւ Պահեստիներու Միութեան մէկ ազդը՝ «Տասը պահեստիներ սպաննուած» խորագրով։

Ոստիկանական տեսուչ Պ. Քիափի առաջարկին վրայ, վարչապետ եւ Ներքին Նախարար Պ. Թարտիէօ արտաքսման հրամանագիր ստորագրեց 22 օտարականներու դէմ, որոնք Մայիս 1ի համար պրոպագանդ կ'ընէին։ Տեղական թերթերը այս առթիւ կը գրեն թէ բոլոր օտարականները պարտաւոր են քաղաքական չէզոքութիւն պահել հիւրընկալ երկրին մէջ։

Բոլոր ցոյցերը, թափօրներն ու հրապարակային հաւաքոյթները արգիլուեցան։ Առեւտրական բազմաթիւ տուներ իրենց աշխատաւորներուն հանգիստ տուին երէկ։ Գործարանի մէջ աշխատող բանուորներէն շատեր նոյնպէս գործի չգացին։

Ընկերվարական պաշտօնաթերթ «Փոփիւլէր», «Քոթիտիէն» «Ամի տիւ Փէօփլը», «Վոլոնթէ», «Րէփիւպլիք» եւ ուրիշ կարգ մը թերթեր լոյս չտեսան երէկ՝ Աշխատանքի Տօնին առթիւ։ Ընդամէնը եօթը թերթ։

Հաղորդակցութեան միջոցները կանոնաւոր բանեցան, բացի սակաշարժներէ, որոնք այս տարի եւս դադրեցուցած էին աշխատանքը, ըստ սովորութեան։

Սէն-Տընիի մէջ ձերբակալուեցան 41 հոգի, որոնց 10ը օտարական։ Ձերբակալուածներուն մէջն է տեղւոյն փոխ քաղաքապետը՝ Տըլոմ։ 7 հոգի ձերբակալուեցան Պուլոնեի մէջ։

ԷՆԿԻՒՐԻԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ ԴՐԱՄ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

«Աժանս Էքոնոմիք է Ֆինանսիէր»ի եւ «Րիւթէր»ի գործակալութեան Պոլսոյ թղթակիցները կը հաղորդեն թէ Օսմ. Հանրային Պարտքի Փարիզի Վարչական Խորհուրդին պատուիրակները— Ուայաթ եւ տէ Քլոզիէր— Էնկիւրիի մէջ Թուրք կառավարութեան հետ շփում ունենալէ վերջ, առջի օր Պոլիս վերադարձած են։

Ասոնք ծրագրած են խմբագրել յուշագիր մը, ցոյց տալով թէ ի՛նչ միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին՝ Թուրքիոյ ելմտական վիճակը ամրապնդելով մէկտեղ յաջորդ կտրօններու վճարումն ապահովելու համար։ Ի հարկին դրամական աջակցութիւն պիտի ըլլայ Թուրքիոյ։

«Աժանս Էքոնոմիք է Ֆինանսիէր»ի թղթակիցը միեւնոյն ատեն արձագանգը կ'ըլլայ զրոյցի մը, որուն համաձայն Հանրային Պարտքի Վարչութեան պատուիրակները առաջարկած են Թուրքիոյ կնքել 40 միլիոն անգլիական ոսկիի փոխառութիւն մը, որուն գումարը պիտի յատկացուի Հանրային Պարտքի Թուրքիոյ բաժնին։ Ասկէ զատ, կը հաղորդէ որ Լոնտոնի Ռոչիլտ դրամատունը առաջարկած է վեց միլիոն սթերլինի փոխատուութիւն մը ընել, մինչ իր կողմէ Քրոյկըր էնտ Թոլ խմբակը առաջարկած է 20 միլիոն անգլիական ոսկի փոխ տալ Թուրքիոյ, 100ին 6ուկէս տոկոսով եւ 50 տարի պայմանաժամով, Թուրքիոյ մէջ լուցկի շինելու եւ ծախելու մենաշնորհին փոխարէն։

Անգլեւեգիպտական բանակցութիւնները

Անգլիական թերթերը յոռետես են բանակցութեանց ելքին մասին։ Զատկի արձակուրդէն առաջ դադար տրուած էր՝ որպէսզի վիճելի կէտերուն մասին խորհրդակցին անգլիական եւ եգիպտական դահլիճները վերջնական որոշումի մը յանգելու համար։ Այժմ Անգլիացիները կը սպասեն եգիպտական դահլիճի պատասխանին, որ կ'ուշանայ։ Կը հաւաստուի թէ պատասխանը հեռագրով հաղորդուած է արդէն Լոնտոն։

Թրքուհիները դատաւոր

Պոլսէն հասած հեռագիրներ կը ծանուցանեն թէ Թուրք կառավարութիւնը երկու կին դատաւորներ նշանակած է, Այս առթիւ Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցը կը հեռագրէ 29 ապրիլ թուականով.

— Թուրքերը իրենց արեւմտականացումի պայքարին մէջ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ ՔՇՈՒԱԾ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐՈՒՆ

ՑԱՆԿ 54

Աֆ. Գարահիսարի Հայր. Միութեան վալանսի մասնաճիւղէն	200.—
53րդ ցանկին գումարը	72,298.50
ընդհ. գումար	72,498.50

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ՈՂՋ ԱՌՈՂՋ Է

Առջի գիշեր զրոյց կը շրջէր թէ գնդապետ Լինտպէրկ, որ ներկայիս փորձ կ'ընէ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու միջեւ օդային թղթատար հաստատելու համար, անկում մը ունեցած է Փանամայի մօտ եւ մեռած։ Այս լուրը հեռագրով հաղորդուած էր «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի, որ ժամանակը ուշ ըլլալուն, չէր կրցած հաստատել անոր ճշդութիւնը։

Վերջին պահուն Հավասի գործակալութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ այս զրոյցը եւ կ'ըսէ թէ Ատլանտեանի հերոսը ողջ-առողջ է։

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նոր հեռագիրները կը հաստատեն Հնդկաստանի կացութեան ծանրութիւնը։ Փէշավարի մէջ ապստամբած են տեղական զինուորներու երկու վաշտեր եւ միացած Կանտիի կուսակիցներուն։

Օտար կերպասեղէններու դէմ Կանտիի հրամայած բոյկոտը իր գագաթնակէտին հասած է։ Հարիւրաւոր հնդիկ կիներ տունէ տուն կը պտըտէին՝ պահանջելով իրենց հայրենակիցներուն օտար կերպասով պատրաստուած հագուստները եւ զրաւոր խոստում առնելով անոնցմէ որ այսուհետեւ միայն Հնդկաստանի մէջ շինուած կերպաս պիտի գործածեն։ Այս ձեւով հաւաքուած են մեծ քանակութեամբ հագուստներ, որոնք ամէն օր հրապարակով կ'այրուին՝ ուրախ ցոյցերու մէջ։

Հնդկաստանի փոխարքան անմիջապէս գործադրութեան դրաւ մամուլի նոր օրէնքը եւ 2000-5000 րուփի երաշխաւորագին պահանջեց ազգայնական թերթերէն (Հինտուսթան Թայմզ), Միլլաթ, Րէյասաթ *եւայլն)։ Եթէ այս գումարները 24 ժամուան մէջ չյանձնուին, թերթերը պիտի փակուին։*

Այս պահանջին վրայ, շատ թերթեր դադրեցուցին իրենց հրատարակութիւնը։ Ուրիշներ գաղտնի լոյս կը տեսնեն։ Պոմպէյի եւ Փունճապի շրջանին մէջ մեծ գրգռութիւն կը տիրէ։ Կանտիի ձերբակալութիւնը մօտալուտ կը նկատուի։

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սոֆիա, 1 *Մայիս. — Հակառակ ոստիկանական խստութեանց, Մայիս 1ի համար մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են բազմաթիւ կազմակերպութեանց կողմէ, որոնք առատօրէն թռուցիկ և գրքոյկ բաժնած են Պուլկարիոյ ամէն կողմը։ Այս առաւօտ ձերբակալուեցան կարգ մը ուսանողներ, որոնք խռովարարական թռուցիկներ կը բաշխէին։ Ուրիշներ փորձեցին ցոյց կատարել Համալսարանին առջեւ։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան, որոնց մէջ նաեւ «Էքօ» համայնավար թերթին քանի մը խմբագիրները։*

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Հնդկաց ծովը նորէն փոթորկած է: Կանտի, կրօնապաշտ՝ բայց յեղափոխական շունչն է, որ կ'անցնի 320 միլիոննոց ժողովուրդի մը մէջէն:

«Անկախ Հնդկաստան»ի ռահվիրան պէտք չէ նմանցնել չինացի Սուն-Եաթ-Սէնի, որ սահմանափակ մտքի տէր, ամերիկեան տիպարով բարենորոգիչ մըն էր: Ոչ ալ Լէնինի, որ յաւակնոտ եւ կէսգիտնական մարքսիստ մըն էր եւ ոչ ալ ստ կապկող Մուսթաֆա Քէմալի, որ ամբարտաւանացած զինուորական մըն է:

Կանտի սուրբ մըն է, կմախացած ճգնաւոր մը, բարութիւնը մարմնացնող առաքեալ մը: Ան խոր սիրով կը գուրգուրայ մարդոց եւ անասուններու վրայ հաւասարապէս եւ մսով սնանիլը կը նկատէ հակամարդկային:

Կանտի փիլիսոփայ, օրէնսգէտ եւ ընկերաբան մըն է: Ուսած Անգլիա, թափանցած է արեւմտեան մտքին ու քաղաքակրթութեան, Կարլ Մարքսի «Կապիտալ»ին եւ դասակարգերու պայքարին: Սակայն կը ժխտէ անոնց բոլորին նիւթապաշտ կազմուածքը, նիւթը նկատելով պերճանքի եւ անբարոյականութեան պատճառ:

Բայց, ամէն բանէ աւելի, Կանտի ճշմարիտ յեղափոխական մըն է. ամբոխին խռովիչը եւ անոր գաղանազօսպը: Ան, քարոզելու ինքնատիպ ձիրք մը ունի ստրուկները բարձրացնելու իրենց տէրերուն մակարդակին:

Դեռ երիտասարդ հասակէն անհանդարտ յեղափոխական, Կանտի, իր հայրենիքէն աքսորուած էր Հարաւային Ափրիկէ: Այնտեղ մասնակցած էր — իբրեւ քաղաքացիական պարտականութիւն — պօէրներու կռիւներուն, եղած էր հազարապետ եւ պատուանշաններ ստացած էր: Բայց անգլիական իշխանապետութեան բիրտ ու արհամարհոտ վերաբերմունքէն զզուած, վերստին նուիրուած է պարտեալներու տկարներու պաշտպանութեան: Թրանսվալի մէջ կազմակերպած է ադամանդի հանքագործներու գործադուլներ եւ Ալպիոնի հարուստներէն շատ մը պարտութիւններ կրած է:

Ընդհանուր պատերազմին, Կանտի, Հնդկաստանի մէջ կը ջատագովէր անգլիական դատը, յուսալով, որ հաշուեյարդարի ժամուն, նկատի պիտի առնուէր նաեւ թափուած հնդիկ արիւնը եւ Հնդկաստանի պիտի շնորհուէր կէս-ինքնավար վարչաձեւ մը:

Սակայն, չարաչար խաբուած խարդախխոստումներէն, 1919ին, Կանտի, հպարտ կերպով կը վերադարձնէր իր պատուանշանները, անպատուաբեր համարելով զանոնք հայրենասէրի մը համար: Իր աշակերտներուն եւ պաշտողներուն առջեւ անցած, ճակատաբաց ու անդէն կ'ըմբոստանար Անգլիոյ դէմ, կը կազմակերպէր «ոչ բռնի» դիմադրութիւններ եւ բոյկոտներ անգլիական ապրանքներուն դէմ:

«Ոչ բռնի» դիմադրութիւնները շուտով կը վերածուին բռնի շարժումներու: Իր հեռաւոր նպատակը չըմբռնող հետեւորդները, հրապարակներու վրայ, օտար կերպասներով խարոյկներ կը վառէին: Անգլիա կը դիմէր թնդանօթի: Ամրիձարի եւ Ճալլիանալի մէջ հարիւրաւոր կեանքեր կը զոհուէին: Այսպէսով, շարժումը պահ մը կը ղղրէր երկու կողմէն թափուած արիւնին մէջ:

Շատեր կը կարծէին, որ թափուած արիւնը, բաւական պիտի ըլլար, որպէսզի մարդասէր Կանտին հրաժարէր քաղաքային խլրտումներէն եւ փակուէր իր մենաստանը, քաւելու համար ինքնավարութեան մեղքը: Հնդկական ցաւը խոր ու գրեթէ անբուժելի, բնականաբար քանի մը հարիւր զոհերու արիւնով չէր որ պիտի բժշկուէր: Նահատակներու եւ բանտարկեալներու թիւը, ընդհակառակն, աւելի կը կոտտացնէր վէրքը:

Անհրաժեշտ էր սակայն տասը տարուան շրջան մը, որպէսզի առաքեալ ըմբոստը իր յեղափոխական դպրոցն ունենար, հիմնէր «Երիտասարդ Հնդկաստան» թերթը, պատրաստէր իր գաղափարներով թրծուած անձնազոհներ եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն էր, ունենար անմիջապէս գործադրելի ծրագիր մը, որուն շուրջ կարենար հաւաքուիլ ամբողջ հնդիկ ժողովուրդը, իր ցեղերով, լեզուներով եւ կրօնքներով, իր դասակարգերով, դասերով եւ «անհպելի» առանձնաշնորհեալներով:

Ու ահա, այս տարի, յունուար 30ի իր պահանջագրով, ուղղուած փոխարքայ լորտ Իրվինի Կանտի չէր գոհանար այլեւս վերացական կէս-ինքնավարութիւնով: Ան կը պահանջէր անկախ ինքնավարութիւն մը, պարզ ու գործնական: Յիշենք կարեւորները.— Ջնջել աղի տուրքը: Խստիւ արգիլել ոգելից ըմպելիներու գործածութիւնը: Պաշտպանել տեղական ճարտարարուեստը օտար (անգլիական) մրցումներու դէմ: 50 առ 100 կրճատել զինուորական եւ բարձր պաշտօնէութեան ծախքերը: Ազատ արձակել քաղաքական բանտարկեալները: Ջնջել խռովութիւնները դատապարտող օրէնքը: Զինուիլ ինքնապաշտպանութեան համար: Պետական լեզու հռչակել հնդիկ լեզուն:

Իր այս պահանջագրին, Կանտի, կցած էր փոքր վերջնագիր մը սա կտրուկ խօսքերով.—Տէ՛ր չէ՞ք ուզեր լսել հանրային անհնազանդութիւններու եւ բոյկոտներու մասին: Լա՛ւ, ձեր պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլաք, ընդունելով վերոյիշեալ պայմանները երկու ամսուան ընթացքին»:

Անգլիա, փոխանակ տեղի տալու այս ստիպողական պահանջներուն առջեւ նորէն դիմեց անպաշտօն խոստումներուն եւ անվերջանալի բանակցութիւններուն: Իսկ, Կանտի, տեսնելով որ երկու ամսուան մէջ, մասնանշուած անբաղձալի օրէնքներէն եւ ոչ մէկը բարեփոխուած է, իր պահանջագիրը ամբողջութեամբ վերածեց «քաղաքային անհնազանդութեան»: Աններելի յանցանք էր, առանց ազդարարուած հարուածին, թոյլ տալ տիրապետող անհարազատ իշխանութեան, որ բանակցութիւններու դիմակին տակ, աչքատօրէն ծաղրէ հնդիկ ազգը և անոր մերկ ու ակնոցաւոր սուրբը:

Ու ահա, ապրիլ 6ին, Ամրիձարի նահատակներու սգատօնի առաւօտուն իսկ, Կանտի, շրջապատուած կամաւորներով եւ բազմահազար հայրենասէրներով, ծով կ'իջնէ, կը հաւաքէ ափ մը աւազախառն աղ ու հազիւ եզերքը ոտք դրած, ընդհանուրի ծափերու մէջ, հնդիկ բանաստեղծուհի Բամալատիվի կը բացագանչէ «Ողջո՜յն օրէնքներու խորտակիչին»:

Երեսուն տարիէ վեր, առաջին անգամ է, որ պաշտօնապէս եւ հրապարակաւ կը բռնաբարուի աղի պետական մենաշնորհը: «Քաղաքային անհնազանդութեան» առաջին ազդանշանը տրուած է, հրաւէրը հրապուրիչ է, եւ կարծես ելեկտրականացած, Պոմպէյ, Ահմէտապատ, Տէլհի, Լահոր, Կալկաթա, Մատրաս եւ ծովեզերեայ յետին գիւղն իսկ կը հետեւին առաջնորդի օրինակին: Ամէն տեղ կարգապահ «անհնազանդութեամբ» աղ կը պատրաստեն եւ կը վաճառեն:

Ի հարկէ չուշացան զսպողական միջոցները: Ձերբակալութիւններ եւ բանտարկութիւններ իրարու յաջորդեցին: Փաթէլի, Նարիմանի, Նէհրանի նման կարկառուն հայրենասէրները միեւնոյն «յանցանքին» համար ծանր ու թեթեւ պատիժներու դատապարտուեցան: Բայց, օրէնք դարձած բռնապետութիւնը չկրցաւ արգիլել, որ Կանտի չշարունակէ «օրէնքներու խորտակիչի» երկրորդ պարտականութիւնը:

Կարգը ոգելից ըմպելիներուն եւ անգլիական կերպասեղէններուն է: Այս յեղափոխական անհնազանդութիւնը յանձնուած է կիներուն: Վաճառատուններու առջեւ կին պահակներ դրուած են, որոնք կը խանգարեն այդ ապրանքներուն առեւտուրը: Այս երկրորդ հարուածը թէեւ արտաքնական եւ քրէական հանգամանք չունի, բայց ուղղուած է Անգլիոյ ամէնէն տկար մասին, արտաքին առեւտուրին:

Բնականաբար, Կանտի, յաջորդաբար ազդանշանը պիտի տայ պահանջագրի միւս «անհնազանդութիւններուն»: Ան ասպարէզ պիտի կարդայ աշխարհի ամէնէն զօրաւոր ուժին: Շուտով ականատես պիտի ըլլանք հզօր ալեկոծութեան մը: Պատռուած է ստրուկի հնազանդութեան վարագոյրը է: Բեմին վրայ կանգնած են երկու հսկայ հակառակորդներ, մէկ կողմը հնդիկ դարաւոր ժողովուրդը՝ իբրեւ անհնազանդ եւ միւս կողմը Անգլիա՝ իբրեւ աշխարհակալ:

ԱՐՍԷՆ Կ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՄԱՅԱԿՈՎՍԿԻԻ ՆԱՄԱԿԸ

Ռուս կոմունիստ բանաստեղծը, անձնասպան ըլլալէ առաջ՝ գրած է հետեւեալ նամակը.

— Ամէնուն:

Ուրիշը մի մեղադրէք մահուանս պատճառով: Աղմուկ մի հանէք այս առթիւ: Հանգուցեալս զզուանք կը զգայի ատկէ: Մայր իմ, քոյրերս, ընկերներս, ներեցէք ինձ, — լաւ միջոց մը չէր այս (ոչ ոքի կը յանձնարարեմ), բայց ուրիշ միջոց չունէի: Լիլիա՛, սիրէ զիս: Ընկեր կառավարութիւն, ընտանիքս կը կազմեն Լիլիա, մայրս եւ քոյրերս: Եթէ անոնց ապահովես տանելի կեանք մը, առաջուց շնորհակալութիւն:

Սկսած բանաստեղծութիւններս յանձնեցէք Բրիկներուն, անոնք կը հասկնան իմաստը:

ինչպէս կ'ըսեն՝
«Միջադէպը փակուած է»:
Սիրոյ նաւակը
փշրուեցաւ՝ դպելով կեանքին:
Կեանքի հետ՝ հաշիւը
Արդէն մաքրուած է:
Որո՞ւ համար թուել
փոխադարձ տանջանքն ու
ցաւը:
Վ. Մ.

Այս նամակը գրուած է 12 ապրիլին: Անձնասպանութիւնը տեղի ունեցաւ 14ին: Խորհրդային թերթերը այս նամակին կ'աւելցնեն ուրիշ քանի մը տողեր, որոնք գրուած են ընդհանրաբար:

Ընկերներ, զիս փոքրոգի չհամարէք:

Ողջո՜յն:

Երմիլովին ըսէք, ափսո՜ս, պէտք էր կռուիլ հետը: Վ. Մ.

Սեղանիս վրայ կայ 2000 րուբլի: Հարկը վճարեցէք: Մնացածը կը ստանաք Պետական Հրատարակչականէն: Մ. Վ.

Մահուան իրիկունն իսկ, Մէյէրխոլտ թատրոնին մէջ, իր մէկ գործին (Բաղնիք) ներկայացումը սկսելէ առաջ, բեմ բարձրացաւ Ֆէլիքս Կոն, հաղորդեց Մայակովսկիի անձնասպանութեան լուրը, եւ, այդ առթիւ յիշեց Մայակովսկիի տողերը, զորս ան նուիրած էր Եսենինի անձնասպանութեան:

Գործը շատ է,
պէտք է հասնիլ:
Անհրաժեշտ է
նախ
փոխել կեանքը:
Եւ փոխելէ յետոյ
կրնաս ներբողել:
Մեր դարը դժուար է
երգիչներուն համար:
Բայց ըսէք,
ցցնե՛ր հողի,
Ո՞ր մեծն է աշխարհի վրայ
ընտրեր
Հարթ ու դիւրին ճամբան:
Մեր այս կեանքին մէջ, գիտէ՞ք,
դժուար չէ՛ մեռնիլը,
Շատ աւելի դժուար է
Նոր կեանք կառուցանելը:

Քանի մը տեղեկութիւններ իր կենսագրութենէն, զորս շատ կարճ տուեր էինք մեր արագ ուսումնասիրութեան ընթացքին:

Մայակովսկի զաւակն է անտառապահի մը: Ծնաւ 1894ին, Բաղդադ գիւղին մէջ (Վրաստանի Քութայիս նահանգը): 1901ին, հայրը մեռաւ եւ ընտանիքով անցան Մոսկուա: Քանի մը անգամ կը բանտարկուի իբրեւ պրօպագանդիստ: Յետոյ Խլեբնիկովի եւ Բուրլիուկի հետ կը հրատարակեն ապագայապաշտ հանգանակ մը. — Ապտակ հանրային ճաշակին: Պատերազմը յայտարարուելէ յետոյ, կը մեկնի Ֆինլանդիա, ուր կը գրէ «Վարտիքի մէջ ամպը» բանաստեղծութիւնը (ֆրանսերէնի թարգմանուած է վերջերս):

1919ին կը մտնէ հեռագրական գործակալութեան մէջ: Մինչեւ 1928, կը խմբագրէր «Լեֆ» թերթը եւ կը ղեկավարէր համանուն գրական խմբակը: Գրած է նաեւ թատերգութիւններ, զորս չէինք յիշած, — «Լէնին», «Խաբաշօ», եւ երգիծական՝ «Փայտոջիլ» եւ «Բաղնիք» գործերը: Դեռ այս տարի նոր մտաւ պրոլետարական գրողներու միութեան մէջ:

"ԱՆՀԱՒԱՍԱՐ" ՀԵՐՈՍԸ

Յարգելի խմբագիր «Յառաջ»ի,
Յանուն արդարութեան անկիւն մը յատկացնէիք գրութեանս, որուն շարժառիթ տուող «մեծ գրագէտ»ը ամէն միջոցով յաջողեցաւ, տարիէ մը ի վեր լռութեան մէջ պահել ճշմարտութեան ձայնը: Զ.

Գրախօս-քննադատին պաշտօնն է ըլլալ արդար՝ հեղինակին հանդէպ, եւ օգտակար՝ հանրութեան: Երբ այս հիմնակէտերը եղծուած են գրադատի մը գրչին տակ՝ գրադատը կը դառնայ կամ խեղաթիւրող, կա՛մ տգէտ, կա՛մ նախանձոտ:

Իսկ ի՞նչ անունով որակել այն գրողը որ տգէտ չէ՛ բայց նախանձէ մղուած կը խեղաթիւրէ: Որ չկարդացած՝ կը գրախօսէ: Որ ինքնիրեն կը հակասէ: Ուրեմն ընթերցող հանրութիւնը կը մոլորեցնէ:

Միայն մէ՛կ գործի մը շուրջը տասնեակ մը փաստեր երբ ես ունեցայ՝ հապա ո՛րքան տասնեակներ պիտի ելլէին ուրիշ գրախօսութիւններու մէջէն:

Կը ցաւիմ որ «Յառաջ»ի էջերը իմ տրամադրութեանս տակ չեն՝ որ տայի այդ փաստերը մէկիկ մէկիկ: Ստիպուած՝ կ'ընեմ կարճ հպանցում մը միայն:

«Ապագայ»ի զոյգ մը թիւերով (15 եւ 19 դեկտ. 1928)՝ գրախօսական մը տուեր էր Զօպանեան, իմ «Լէյլի-Մէջրում» գրքոյկիս մասին, որ գրախօսելիք գո՛րծ մը չէ. լրագրական յօդուածներէ արտատպուած քսանեակ մը էջերով տետրակ մը ինչո՞ւ գրախօսութեան նիւթ ընել: Այդ անգամ՝ լռել կամ ուշադիր չկարդալ, աջ ու ձախ հետեւութիւններ հանել, խծբծել, խեղաթիւրել եւ որ ի կարգին: Եթէ անպատճառ Չիթունին ծանօթացնելու մարմաջն ունէր՝ ինչո՞ւ չէր վերցներ անոր տպուած գործերէն՝ գրախօսութեան արժանի՝ Խաղաշխարհը, օրինակի համար:

Ի՞նչ մտքով եւ ի՞նչ խղճով ուրեմն Զօպանեան գրքոյկի մը պոչը բռնեց, ու երեսուն տարիներու վաստակաւոր մը՝ անոր էջերովը դատեց, քաշքշեց:

Գոնէ պարկեշտ ըլլար իր սխալը ճանչնալէ եւ դարմանելու խօսք տալէ յետոյ՝ խօսքը յարգելու:

Այդ ալ չըրաւ:

Երկու խօսքով պարզեմ իրողութիւնը:

«Ապագայ»ի մէջ իր գրախօսականին՝ փաստացի եւ յոյժ քաղաքավարի պատասխան մը ղրկեցի: «Ապագայ»ն չտպեց: Բարեկամաբար լռութեամբ փակել ուզեց վէճը, որ Զօպանեանի հիմայնագիտութեան եւ նկարագրին շատ մը կողմերուն համար լախտի հարուածներ կը բարձրացնէր:

Զօպանեան ջանաց սիրաշահիլ, որսալ զիս: Տունը հրաւիրեց, լսեց, խոստովանեցաւ իր սխալները ու բառ առ բառ այսպէս ըսաւ.

— «Ձեր յօդուածը մի՛ տպէք, երկուստեք վէճի դուռ պիտի բանայ. ինծի թողէք՝ ես ինքս կը դարմանեմ»:

Հաւատացի իր խօսքին: Սպասեցի:

«Անահիտ»ին համար յօդուածներ ուզեց: Տուի երեք հատ իր գրախօսականին դէմ նո՛ր փաստերու հաշիւով մը յատկապէս գրուած: — Այս թակարդին մէջ բռնուեցաւ Զօպանեան՝ առանց զգալու....:

Այսինքն, ես տուի՝ գաւառաբարբառով գրուածք մը (Սասմ. Տուն), քրդերէն-հայերէն կտոր մը (Ջըբրիկ) եւ աշխարհաբարով հէքեաթ մը (Լէյլօ եւ Պապէֆօրնկ), — այնպէս ինչպէս գրի առեր եմ բնիկ հայ գեղջուկ բերաններէ: Զօպանեան առաջինը ետ տուաւ, երկրորդը տպեց առանց քրդերէնի, երրորդը թլփատե՛ց ու այնպէս տպեց (Տես վարը թիւ 6, 7 եւ 8):

Այս ճամբուն մէջ՝ տարի մը սահեցաւ, ու Զօպանեանի «դարմանող» գրութիւնը չերեւցաւ:

Բ՛նիցս՝ նամակներով յիշեցուցի բարոյական հատուցումի իր պարքն ու պատուոյ խօսքը: Նախ «թիւրիմացութիւն է» ըսաւ, յետոյ՝ անվայել պատասխանի մը արժանացուց այն անձը՝ որուն քաղաքավարութիւնը թուլամտութիւն թարգմանել ուզեց:

Հոգեկան բարձրութիւն չունեցաւ Զօպանեան: Անգամ մը եւս ինկաւ իր գրախօսականին չարամտութեանց քովը:

Այս անգամ՝ իմ նո՛ր փաստերով ծոխացած պատասխանս տուի «Ապագայ»ին, որ Մամուլի օրէնքովը պարտաւոր էր տպելու: Շաբաթ մը խմբագրական ժողովին քովը մնալէ յետոյ՝ նորէն չտպեցին: Զօպանեան թերթին կուռքն է. ու կուռքին դէմ կարելի չէ խօսիլ:

Զօպանեան արժանիքներու տէր, յայտնի գրագէտ մըն է, չեմ ուրանար, բայց Զօպանեանէն աւելի բարձր՝ ճշմարտութիւն մը կայ, զոր աւելի կը յարգեմ: Ինքը՝ իր անունին ու թերթին կռթնած, կը կարծէ թէ կրնայ անպատիժ խեղաթիւրել պատմութիւնը. ես կ'ուզեմ որ պատմութիւնը գրուի ուղիղ ու արդար:

Ուրեմն.—

1. Ինչո՞ւ իմ գրքոյկը երբ «հայկական ժողովրդական աւանդութիւն» կը հեգնէ, անտեսելով էջ 25ի խորագիրը «Հայքրտական սիրերգ» որակականով:

2. «Լէյլա եւ Մէջնուն» արաբերէն բառերը եթէ «գիշերային սիրահարներ» չեն նշանակեր ըստ իրեն, հապա ի՞նչ կը նշանակեն: Միթէ՞ իրեն պէս համայնագէտ մը չի գիտեր որ Լէյլ, Լէյլի գիշեր կը նշանակէ եւ մէջրում կամ մէջնուն ձեւերը, իրենց ջիւղ եւ ջին արմատներով, խենդ, սիրահար, յանցաւոր, վիրաւոր իմաստ կ'արտայայտեն: Եւ զոյգ ատող բու աւանդութիւնն ալ հիւսուած է երկու սիրով յանցաւորներուն վրայ:

3. Ի՞նչ մտքով կը ծաղր Շնչուն Աղբիւր ձեւը, «կանթե կա՛յ ա՛նդ ե՛ղ»ին հետ բաղդա տելով, ու չէ տեսած էջ 27 ստորէջի ծանօթութիւնը, ո ըսուած է «բնագրին ձեւը Սը ջան Աղբիւր» է: Ամենատես Զօ պանեան՝ հոս ինչո՞ւ աչքերը փակ է պահեր:

4. Զօպանեան քնացա՞ծ է ղը կը գրախօսէ՝ թէ՞ առանց գիրքերուն նիւթը գիտնալու գրախօսելու գերբնական «ի բայատուկ» կարողութիւն մը ու նի, որով «ֆոլքլոր»ական երկ լրագրական յօդուած իրար կը խառնէ:

5. Լէյլի Մէջրումը, զոր կը գրախօսէ, ինչո՞ւ կը շփոթէ բաստղերուն հետ, որ իբր գիրք արտատպուած չէ, հետեւաբար իր շեշտած «դժբախտաբար» ա՛լ աւելի անյաջող խօսքը գին մէջ կը մնայ: Մինչ այ «անյաջող» որակած գրութիւ տպուած է «Արեգ»ի առաջնոր դող բաժնին մէջ՝ 4 անգամ

6. Մշակուած գրուածքի մը մէջ՝ գաւառաբարբառ փնտռ Զօպանեան, ինչո՞ւ կ'անգիտա նայ թէ անոր տեղը մասնագ տական ժողովածուներն են: ինչո՞ւ «Անահիտ»ի մէջ չտպ իմ տուած բնիկ բարբառով կ տորը:

7. Հայկունիի քրդերէն բն գիրը երբ կը նախընտրուի Զօ պանեանէ, ինչո՞ւ ուրեմն Ջըբրիկը տպեց «Անահիտ»ի մէ առանց քրդերէն մասին: ինչպէ՞ս իրաւունք տուաւ իր անոր ստորէջի ծանօթութի շրջափոխելու....:

8. Բնագրի մը «ժողովրդա կան ձեւին տառապէս պահպա նում»ը պահանջող Զօպանեան գրական ո՞ր օրէնքով մկրատ իր «Անահիտ»ին մէջ Լէյլօ Պապէֆօրնկ հէքեաթիս ամէն բնատիպ հատուածը: Մինչ իր կը հակասէ ու կը խծբծէ թունին կը ճանչնայ թէ ազգա գրելը արուե՛ստ է, ոչ արհ եւ անկէ զուրս ամէն ձեւ է ազգագրութեան վէ՛մ գի թեան դէմ:

9. Զիս կը բաղդատէ բառով՝ «մասնագէտ»ներու առանց գիտնալու այդ բառ արժէքը, մինչ կամովին կը նայ թէ՝ սկսնակ, ոչ մասնագ Չիթունին Առաջին հանդէս ցաւ քսանեակ մը մասնագէտ ներու մէջ 1905ի Բառարա կան Մրցումին: Եւ ատոր անգամ չէ ըրած:

10. Կը վախնայ թէ Չիթու նիի այս ու այն (կը թուե հատ) ձեռագիր գործերը երկեր չըլլան: Զարմանք գիտէ: Մինչդեռ մասնագիտա կան աշխարհին մէջ, 191 ի վեր, ծանօթ են իր տեսակ բոյսեր, որոնց 10ը Թունիի անունովը մկրտուա թողունք միւսները:

11. Եթէ Չիթունին իր ղին մէջ մասնագէտ չէ, ինչ իր բարբառային գործերը փնտռուէին Հայաստանի կին ու կը տպուէին արդ ռավարութեան կողմէ:

12. «Սրուանձտեանի նաւոր յաջորդը պիտի ըլ «Վանէն կըսկսի շող Սրուանձտեան, բազմարդի կրակոտ Չիթունին» ըն գրող Զօպանեան՝ ինչո՞ւ իր խօսականին մէջ միեւնոյն ղը չէ, կը հակասէ:

13. «Գրագէտն իսկ իր անհաւասար է» ըսող Զ եանը՝ կը թուի թէ իրմէ ոչ մէկու վրայ չուզեր ծագի, եւ իր շուրջը ամէն «անհաւասար» կը տեսնէ նոյն բառը գործածեր է եանի (եթէ անունը չէ

(*) Զօպանեան միշտ կը «դժբաղդաբար», անգլ որ պարսիկ բախտ բառէն գայ, եւ պէտք չէ շփոթել դատել բառին հետ: Մեծերը սխալիր???:

...ու Մայքըլ Արլէնի համար
...կը նշանակէ անհաւա-
...՞ր հանճարի բոլոր էջերը
...ար արժէք ունին: Ինք
...եան, որ մե՛ծ գրագէտ,
...ագէտ, քննադատ, հրա-
...ագիր, բեմախօս, թարգ-
...բանասէր, գործիչ եւ ա-
...է՛ ինքն ալ անհաւասար
...կը բաղդատէ իմ գրա-
...թիւնը՝ ուրիշներու «լաւա-
...գրքեր»ուն հետ, կ'ընդունի
...որ անոնք ոչ-լաւագոյն
...արտադրած են, ուրեմն
...՝ «անհաւասար» են:
...ու՞ր գիւտ, որուն մէջ
«անհաւասար» են,
...ինքը՝ գիւտին հեղինակը
...հա՛րթ-հաւասար:

* * *

...րակացութի՞ւն...:
...եան համայնագէտ է:
...չանչցած՝ կը գրախօսէ:
...եան՝ իրմէ զատ կարո-
...ներ հանդիսադրողը չի
...նախանձը իրմէ աւելի
...է, ի՛նչ ընես: Զօպանեան
...ական է: Եթէ հակառակ
...տաս՝ «անհաւասար»
...ինքզինքդ պաշտպանես,
...կը ջանայ անուշել, յետոյ
...ու անպատուել:
...ամէնուն մէջ գոնէ՛ ինքը
...հաւասարելի է...:
...ոք կը նախանձի իր բար-
...իր փառքին:

ԶԻԹՈՒՆԻ

*) Միջանկեալ ըսեմ, Մայքըլ ...ն պէտք չէր յանդգնէր Զօ-...անէն աւելի միջազգային ...ակ համելու..., որպէսզի չիյ-... անոր նշդրակին տակ, որ-...ագի իր unlovely courtesanը ...չթարգմանուէր, այլ ...ուէր «անհաճոյ խնդրար-...», «անդուրեկան դարպա-...», ինչպէս որ է բուն ոգին: Զիթ.

...ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ — Տեղւոյս Միութիւն-...ներուն օժանդակութեամբ, Ա. Ահարոնեանի Յոբելինական Յանձնախումբը 26 ապրիլ շբ. իրիկուն կազմակերպած էր գեղարուեստական երեկոյթ մը, Սիմէնս Օֆիցիէրշուլէի սրահին մէջ:

...մին մէջտեղը դրուած էր Յոբելեարին նկարը: Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր իր յարգանքի բաժինը բերելու մեծ վաստակաւորին:

Հ. Հ. նախկին դեսպան տոքթ. Կրինֆիլտի բացման ճառէն վերջ խօսեցաւ տոքթ. Արտ Աբեղեան, որ տուաւ Ահարոնեանի կենսագրութիւնը եւ գրականութեան վերլուծումը: Ահարոնեան արտադրած է մօտ 30 հատոր:

Քիչ հեղինակի կը տրուի այնքան տեւականութիւն: Սխալ է անոր «Պուտ մ'կաթ»ը կամ «Խեղճերը»ն առնելով գուլումի երգիչ միայն անուանել զայն, ապա պէտք է նկատել որ իրականութիւն էին անոնք: Իսկ Ահարոնեան ունի ուրիշ կարեւոր աշխատութիւններ, ինչպէս «Հօ կի՛ը», «Իտալիայում»ը, «Շվէյցարական գիւղը» եւն. եւն. այլ մանաւանդ յետ-պատերազմեան գործերը: Ահարոնեանի ոճը արեւելահայ գրականութեան մէջ ամենազուտ եւ ամենագեղեցիկն է:

Պ. Աբեղեանի շահեկան դասախօսութեան մէջ յատկանշական էր նաեւ այն գիծը, որ կը բնորոշէր Նարեկացի Աբովեան-Ահարոնեան գրականութեանց նմանօրինակ բնոյթը:

Ուսանողական Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Տիրայր Գըրունճեան: Վերյիշեց մանուկ օրերը գաղթականութեան մէջ, երբ 30 հոգի ախոռի մը մէջ կծկտած կանթեղի մը լոյսին տակ կը լսէին Ահարոնեանի պատմուածքները եւ «Քնիր իմ բալիկ»ը: «Երբ դպրոցական եղանք, ուրիշ դասերու առեն կը կարդայինք «Ազատութեան ճանապարհին»ը եւ կ'արտասանէինք «Ցարգանք քեզ»ը: Ահարոնեանի գրականութիւնը, մանաւանդ «Իտալիայում»ին մէջ Միքէլ Անջելոյի արուեստը նկարագրելու եւ իմաստասիրելու կողմէ, կրնայ մրցիլ օտար գրական համբաւներու հետ: Իսկ այժմ, երբ ուսանող ենք, կը լինենք իր ասկէ քանի մը տասնեակ առաջ մեզի, իր ժողովուրդին ուղղած խօսքը ու կը գոչենք մենք ալ իրեն՝ «Ցարգա՛նք քեզ»....

Ահարոնեան գրական հիմնադրամին մասին յանձնախումբը յայտարարեց թէ մասնակցիլ փափաքողները պէտք է դիմեն տոքթ. Կրինֆիլտի:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին օր. Օ. Նազարեան «Քնիր իմ բալիկ» սոլոյով, Պ. Վ. Սեւաչունի «Ուխտաւոր»ի ընթերցումով, իսկ Պ. Դ. Դաւիթխանեան «Արցունքի հովիտը»ի յուզիչ արտասանութեամբ: Ժողովուրդի խնդրանքով արտասանեց նաեւ Զարենցի «Հայաստանին»ը: Մէջ ընդ մէջ Պ. Տ. Կրինֆիլտի դաշնակին ընկերակցութեամբ եւրոպական եղանակներ երգեցին Տիկին տոքթ. Հօգօց եւ Պ. Դանուքի: Յոբելեարին ղրկուելիք հեռագրի պատճէնին ընթերցումէն ետք, ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԵԱԼԼԱԳԷՕԶՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի բամպակի տեսակները բազմաթիւ են: Բայց գլխաւորները կը կոչուին «Նավրօցկի» եւ «քինգ»: Այդ երկու տեսակներուն տարբերութիւնն այն է, որ «Նավրօցկի»ն աւելի առատ բերք կուտայ, իսկ «քինգ»ը՝ քիչ բայց կանուխ կը հասնի: Այս պատճառով առաջինը պէտք է ցանուի աւելի տաք կլիմայական պայմաններու տակ եւ ուժեղ հող ունեցող շրջաններու մէջ: Այդպէս կ'ըսէին արդէն բամպակամշակութեան մարմինները:

Ընդհակառակն, այս տարի ճիշդ հակառակն է, որ կը կատարեն «քեալլագէօզ» մասնագէտները:

Հրազդանի շրջանին այն գիւղերուն մէջ, ուր մինչեւ հիմա «Նավրօցկի» կը մշակէին, դրուած է «քինգ», իսկ միւս գիւղերուն մէջ (Նէջըլուներ, Հաճի Եայլաղ, Դոնղուզեան), փոխանակ «քինգ»ի ցանուած է «Նավրօցկի»: Եթէ բոցառիկ բարեյաջող կլիմայական պայմաններ չըլլան այս տարի, սերմնցուն ցրտահար պիտի փճանայ:

Հայաստանի բամպակամշակութեան մարմինները այս կարգադրութիւնը ըրած են, պատճառաբանելով որ սերմնցուն իրար չխառնուի ապագային: Բայց քիչ մը ուշադրութիւն բաւական չէ՞ «իրար չխառնելու համար սերմնցուն»: «Խորհր. Հայաստան» (16 ապրիլ), «Մասնագիտական քեալլագէօզութիւն» կ'անուանէ այս կարգադրութիւնը, որ առանց նկատի առնելու տեղացի մշակներուն կարծիքը, «Նավրօցկի» կը ցանէ խոնաւ հողերուն (Նէջըլուներ), եւ «քինգ»՝ չոր հողերուն (Զարբախներ) վրայ:

ԶԱՏԿԻ ԴԷՄ

«Մարտնչող Անաստուածներու Միութիւնը» որոշած է 15-25 ապրիլ երկու շաբաթ կռիւ մղել Զատկի տօնին դէմ:

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Ճամբաներու շինութեան համար Մոսկուա 97,703 րուբլի վարկ մը բացած է: Այդ գումարը պիտի բաշխուի այսպէս.

Վրաստան	38,800	րուբլի
Ադրբէջան	37,857	» »
Հայաստան	21,057	» »

Երկաթուղիներու եւ խճուղիներու գոյութիւնը երկրի մը յառաջդիմութեան համար նախապայման մըն է: Այդ տեսակէտին վրայ հիմնուելով, Հայաստանի երկաթուղիներու եւ խճուղիներու վարչութիւնը «հնգամեայ ծրագիր» մը պատրաստած է արդէն: Կը ճգայ իրագործել:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԵՒ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Յունաստանի անկախութեան հարիւրամեակին առթիւ Հ. Հ. պատուիրակութեան փոխ-նախագահ Պ. Ալ. Խատիսեան Փարիզի հելլէն դեսպան Պ. Փոլիթիսի ուղղած է շնորհաւորական նամակ մը, որուն մէջ կ'ըսէ.

«Հարիւր տարի առաջուան Յունաստանի եւ Թուրքիոյ ու բոլշեւիկներու կրկնակ լուծին ենթակայ այսօրուան Հայաստանի բախտին նոյնութիւնը ներկայիս աւելի պայծառօրէն երեւան կուգայ Յունաստանի անցեալին լոյսով:

«Գիտակից այն անխզելի կապերուն, որոնք կը միացնեն հայ ազգը Յունաստանը, երախտագէտ այն աջակցութեան եւ եղբայրական ընդունելութեան, զորս մեր գաղթականները գտած են Յունաստանի մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը ի բոլոր սրտէ կը միանայ հելլէն ազգի ուրախութեանց՝ տօնելու համար իր անկախութեան յաղթանակի հարիւրամեակը, եւ անոր կ'ուղղէ իր լաւագոյն մաղթանքները հելլէն հանճարին կատարեալ ծաղկումին համար խաղաղութեան եւ բարօրութեան մէջ:»

Դեսպանին բացակայութեան պատճառով, գործակատար Մալհիթիս շնորհակալութեան պատասխան մը ուղղած է Հ. Հ. որ նամակին պարունակութիւնը հաղորդած է հելլէն կառավարութեան:

* * Իսկ Հ. Հ. Պատուիրակութեան Նախագահ Պ. Ա. Ահարոնեան հետեւեալ հեռագիրն ուղղած է վարչապետ Վէնիզէլոսի.

«Յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան հայ ժողովուրդին, որ կը պայքարի իր ազատութեան համար, ջերմագին շնորհաւորութիւններ եւ բարօրութեան մաղթանքներ կ'ուղղեմ՝ հելլէն անկախութեան փառայեղ հարիւրամեակին առթիւ:

Պ. Վէնիզէլոս հեռագրով շնորհակալութիւն յայտնած է Պ. Ահարոնեանի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, 27 ապրիլ. — Կիրակի կէսօրէ վերջ Օթէլ տը Ֆրանսի մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ ապրիլ 11-24ը նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէին, Ստանոզի, Լճէի, Մարաշի Հայրենակցական Միութեանց: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր եւ շատերը դրան առջեւ ոտքի կեցած էին:

Կարգադիր յանձնախումբը ամէն ջանք թափած էր հանդէսին վայելչութեան համար: Մասնաւոր սգաբեմ մը շինուած էր որուն վրայ զետեղուած էին Մայր Հայաստանի նկարը եւ Ապրիլ 11-24ի նահատակուած մտաւորականներու խմբանկարը: Բեմին ճակատը կը կարդայինք.— «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»: Սգաբեմը զարդարուած էր ծաղկեպսակներով, զորս ղրկուած էին Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէին, Ստանոզի, Լճէի Մարաշի, նաեւ Ազգ. Միութեան կողմէ: Բեմին երկու կողմը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները:

Նախագահ տէր Յուսիկ քահանայ բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը, հրաւիրելով ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, յարգելու համար նահատակներու յիշատակը:

Հանդէսը սկսաւ «Մեր Հայրենիք» խմբերգով: Արտասանութենէ մը վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ Ազգ. Միութեան ատենապետ Պ. Խաչիկ Գարիպեան, որ պարզեց Թուրքին հայաջինջ քաղաքականութիւնը, մտաւորականներու ձերբակալութենէն մինչեւ բռնագաղթը: Շատեր այս քաղաքականութեան պատասխանատու կը համարեն այս կամ այն կուսակցութիւնը, բայց շատ կը սխալին: Մենք այսօր եկած ենք հոս ոչ թէ լալու, այլ յիշելու նահատակներուն ուխտը, շարունակելու անոնց կիսատ ձգած գործը»: Յուզիչ ուղերձներ կարդացին Ստանոզի Հայր. Միութեան կողմէ Պ. Ստեփան Թիւրքմէնեան, Լճէի Հայր. Միութեան կողմէ Պ. Բագրատ Պապեան: Հ. Յ. Դ. կողմէ խօսեցաւ ընկ. Աւետիս Մելքոնեան, իբրեւ ականատես բացատրելով 1915ի սարսափները. «Մենք որ մեր աչքերով տեսանք այս բոլորը, այն ժամանակ միայն հանգիստ կըրնանք ըլլալ, երբ կատարենք մեր պարտքը»:

Մէջ ընդ մէջ արտասանեցին եւ երգեցին օրիորդներ Նուարդ Մինասեան, Աննիկ Ջարմիկեան (հազիւ 12 տարեկան), Պ. Պ Մարտիրոս Գասապեան, Պաղտասար Ասատուրեան եւ արտասանութիւններ ըրին: Ամենավերջը Ստանոզի Հայր. Միութեան կողմէ ներկայացուեցաւ «Վրէժի ոգին» յուզիչ պատկեր մը աքսորի կեանքէն, որ խորապէս յուզեց ներկաները: Հանդէսը փակուեցաւ «Փամ փորոտանով»:

* * Զատկի կիրակի օր յունական Թրիքանօ սրահին մէջ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ ներկայացուեցաւ «Խանասորի Արշաւանքը»: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը:

Այս առթիւ Ենթակոմիտէն իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր դերակատարներուն:

Թղթակից

ՎԱԼԱՆՍ, 28 Ապրիլ.— Զ. Ե. Ռ. Միութիւնը նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Ապրիլ 11-24ի սգահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին պետական թատրոնի վերի սրահը:

Սգատօնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն, Արեւմտ. Եւրոպահայ Կարմիր Խաչը, Ֆրանսահայ արիներու մասնաճիւղը, Ազգ. Միութիւնը եւ Հոգաբարձութիւնը, Խարբերդի, Շապին Գարահիսարի, Սեօլէօզի, Երզնկայի հայրենակցական միութեանց տեղական մասնաճիւղերը: Հակառակ երեք հարսնիքներու, ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը:

Հանդէսին բացումը կատարեց հոգեւոր հովիւ Պսակ քահանայ Սարգիսեան, որ ներկաները հրաւիրեց յոտնկայս յարգել մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը: Ցեղոյ երկսեռ երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը: Միջանկեալ եղան խմբերգներ փոքրիկներու կողմէ, նաեւ արտասանութիւններ՝ մասնակցող կազմակերպութեանց կողմէ: Ազգ. Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Արսէն Թադէոսեան, Զ. Ե. Ռ. Մ. եւ Հայր. Միութեան կողմէ ընկ. Թադէոս Մեծատուրեան, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. կոմիտէի կողմէ՝ ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան:

Փակման խօսքը ըրաւ նմանապէս հոգեւոր հովիւը: Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11ին եւ ներկաները ցրուեցան խոր տպաւորութեան տակ:

Յաջորդ օրը, կիրակի մատրան մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ՝ նահատակներու յիշատակին:

Լեռնասար

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ձերմակ Սատանաներուն հաւասար խաղարկութիւնը.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը մրցեցաւ Union Athlétique du XVIի Ա. խումբին դէմ, եւ I—Iով հաւասար խաղարկութիւն մը ունեցան: Գովելի է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին խաղարկութիւնը, որ եղանակին ամենալաւ խաղն էր, սակայն ցաւալի էր որ բազմութեան մեծամասնութիւն մը կը պակսէր:

Օրուան լաւ խաղացողները եղան — Վիչէն, Հրանդ, Թորոսեան, Միհրան, Հայկ-Արամ, որ հաւասար կէտը նշանակեց, Տայեան եւ Շառլօ, Մեսրոպ առաջին խաղամասին, Արապեան երկրորդին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի (Wand) խումբը յաղթուեցաւ համապատասխան Réserve խումբէն Iով 0:

Սարգիս

* * Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլի Ա. եւ պահեստի խումբերը, որոնք վերջերս բաւական խօսիլ տուին իրենց յաղթանակներով, մայիս 4ի կիրակի կէսօրէ վերջ պիտի մրցին յաջորդաբար Stade Enghien.Ermontի Ա. եւ պահեստի խումբերուն դէմ, Անկէնի Սէն կրասիէնի դաշտին վրայ:

ՀԱՅ ՈՐԲԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Հայ որբ մը, Յակոբ Ստեփանեան, 25 տարեկան, Իյտէլիցի (Եոզկատ), երկուշաբթի իրիկուն Անիէրի մէջ հանրակառք զատկած ատեն հակառակ կողմէն արագընթաց ինքնաշարժի մը զարնուելով գետին կ'իյնայ: Անմիջապէս կը փոխադրուի Պօժէօն հիւանդանոցը, ուր արիւն կը փսխէ: Յաջորդ օրը կէսօրին կը մեռնի, առանց գտնելու իր գիտակցութիւնը:

Թաղումը պիտի կատարուի Ուրբաթ օր, ժամը ճիշդ 2ին: Բոլոր որբ ընկերները եւ բարեկամները կը հրաւիրուին այդ ժամուն ներկայ գտնուիլ Պօժէօն հիւանդանոցին առջեւ, մասնակցելու համար յուղարկաւորութեան:

Դժբախտ որբը անդամ էր Զ. Ե. Ռ. Միութեան Անիէրի մասնաճիւղին, որ կը խորհի փոքրիկ շիրիմ մը կանգնել իր ընկերոջ գերեզմանին վրայ:

Դուն ալ գացիր, սիրելի ընկեր, դեռ չվայելած ազատ ու անկախ Հայրենիքիդ արեւը:

Մեր արցունքները իբրեւ ծաղիկ քու շիրմիդ վրայ:

Կ. Արզումանեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 7 —

ԵՐԲ ԳԻՇԵՐՆ ԻՋԱՒ ԼՈՒՍԱՒՈՒ ՎՐԱՅ...

Ե.

Ու մինչ Հրայր դանդաղ ...ալերով բռնած էր իր հեռակայ ...ագարակին ճամբան, տարօրինակ ...հանգստութիւն մը, ճիշդ դողի ...ը, տենդի մը նման կը տարածուէր իր մէջ, նոյնիսկ չկրցաւ ...հասկնալ թէ ինչպէս սկսաւ ան իր ...էջ. յոգնածութեան, յագեցումի ու պժգանքի սիրտխառնուք ...ը... Թերեւս երբեք այդ աստի...ճան լքուած չէր զգացած ինքզինքը: Իր խորունկը պահուըտող վիթխարի տխրութիւն մը մէկէն դուրս պոռթկացեր էր ճեղքէ մը, ու հիմակ կը յորդէր, կ'ողողէր զինքը, կը քանդէր իր ամբարտակները, իր ափերը. չկրցաւ հասկնալ ինքզինքը. ժամանակ ...ունեցաւ մերժելու այդ մռայլ ...այցելուն որովհետեւ ան իր մէջն էր արդէն, սեւազգեստ մօր մը նման որ իր քղանցքները կը տարածէր ծալի ծալ իր կոպերուն վրան..

«Այսքան տխրութիւն իմ մէ՞ջ... բայց, Աստուած իմ...ուրկէ՞ բերի զայն, ինչպէ՞ս աճեցաւ, ինչո՞վ սնաւ...» կը մտածէր Հրայր ու իր ունեցած բոլոր կորուստները կը թարմանային, կ'այժմէանային իր կոպերուն տակ:

«Ո՞ւր էք, իմ կեանքիս անհրաժեշտ քաղցրութիւնները, ո՞ւր ես, դո՛ւն, մայր, բոլոր ցաւերու ամոքումը... որքան մինակ եմ ձեզմէ, որքան հեռու եմ ես ինձմէ, որքան վաղը առտուան զարթօնքս կը խեղդէ, կը սարսափեցնէ զիս»:

Հրայր կը մսէր, պահանջը ունէր փախչելու տաք. ջերմիկ, անկեղծ անկիւն մը. բայց օտար ագարակի մը խշտեակին մտապատկերը զինքը կը խրտչեցնէր, կը խորշեցնէր: Հրայր հանգչելու, ինքզինքը մոռնալու պէտքը կը զգար. բայց բոլորովին նոր, դժբախտ, անյոյս մէկը, որ գոցուի իր մէջ սպրդած ու տիրապետած էր ինքզինքին, կ'արծարծէր իր գիտակցութիւնը... ո՞վ պիտի գտնէր վաղը իր դիմաց, Ո՞վ պիտի ըլլար քունէն վերջ արթնցողը, ինչպէ՞ս պիտի կարենար ապրիլ, շնչել այս մառախուղին տակ, որ երկինքի մը պէս կը շրջափակէր զինքը...

Հրայրի պակսեցաւ այդ գիշեր կեանքը տանիլ գիտնալու ողջմտութիւնը իր ֆիզիքական վիճակը, թուլութիւնը հոգեբանական այլ ընդ այլոց անդրադարձումներու պատճառ եղան. արիւնի, ջիղերու, դնդերներու անախորժ պահ մը կրնար վաղանցուկ ըլլալ, ճիգ, խրեցաւ, յաւերժացաւ իր մէջ...

Հրայր գիշերուան անջրպետին նայեցաւ. աստղերը կը փախչէին իրմէ ու աշխարհը վաղուց հագած էր իր լոյսերը:

Ռոզալիի յիշատակը առաւ խելակորոյս ուրուապատկերի մը ձեւն զոր ճակատագրի հովէն կը քշուէր, կը տարուէր իր եզերքէն, իր հորիզոնէն հեռու...

Հրայր մանուկ օրերու քունի մը պահանջը զգաց. ուզեց չարթննալ, չերազել, մոռցուիլ...

. . . .

Յաջորդ առտու զինք գտան իր մարագը, գերանէ մը առկախ, բառ մը չըլլաւ իր վրայէն:

Իր կօշիկները խոնաւ էին ու ցեխոտ. յայտնի էր որ դեռ նոր դարձած էր տղմուտ ճամբաներէ...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՎԵՐՋ

«արտա-արեւմտացուցին» Արեւմուտքը՝ կիներու հաւասարութեան տեսակէտով։ Անոնք Եւրոպայի վրայ քայլ մը աւելի առաջ գացին։

Այսօր երկու կին փաստաբաններ դատաւոր նշանակուեցան մայրաքաղաք Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ քաղաքային դատարաններուն։ Ասոնք են Նիգաhէթ hանըմ եւ Պէկան hանըմ, երկուքն ալ hամալսարանաւարտ փաստաբաններ։

Հիմա կարելի է ըսել թէ կիները Թուրքիոյ մէջ գրեթէ բոլորովին ազատագրուած են։ Անոնք արդէն կը վայելեն բազմաթիւ առանձնաշնորհներ՝ որոնց կը բաղձան դեռ եւրոպական կարգ մը երկիրներու իրենց քոյրերը։ Թրքուհիները նետուած են արդէն օրէնսգիտութեան, լրագրութեան, ուսուցչական եւ բժշկական ասպարէզներուն մէջ։ Ու բացի ամէն արհեստներէ, անոնք յաջողութիւններ ձեռք կը բերեն նաեւ գործի եւ առեւտուրի մէջ։ Պոլսոյ մէջ ամէն տեղ կը հանդիպիք մեքենագիր «շիք» օրիորդներու, ինչպէս պիտի հանդիպէիք Անգլիոյ ոեւէ մէկ քաղաքին մէջ։ Քէմալ փաշայի օրինակին հետեւելով վերջին տարիներս Թուրքիոյ հանրային կարծիքին մէջ խիստ մեծ փոփոխութիւն առաջ եկաւ։ Անիկա բարենորոգումները գործադրեց Քրոմուէլի խստութեամբ եւ շնորհիւ Թուրքի կարգապահական ոգիին — որով լաւ զինուոր կ՚ըլլայ — զարմանալիօրէն յաջողեցաւ»։

Լրտեսները դատապարտուած

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ պատժադատ ատեանը աւարտեց դատավարութիւնը այն չորս լրտեսներուն, որոնք վերջերս ձերբակալուած էին՝ օտար կառավարութեան մը հաշուոյն աշխատելու ամբաստանութեամբ։ Լրտեսներուն պետը՝ Պուլկար մը՝ չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, իսկ Թուրք մը՝ մէկ տարի բանտարկութեան։

Երկրաշարժ Իտալիոյ մէջ

Նափոլիի շրջանին մէջ երկրաշարժի սաստիկ ցնցումներ զգացուեցան։ Ավէլլինայի մէջ ժողովուրդը խուճապի մատնուեցաւ՝ յաջորդական քանի մը ցնցումներու պատճառով։ Տուներ փլան կամ ճեղքուեցան։ Սիւնօ գիւղին մէջ բազմաթիւ տուներ վնասուեցան։

ՆՕԹԱՆԵՐ

Արշին Մալ ալանի եւ շատ մը ուրիշ երգերու սոյն նօթաները պատրաստուած փրոֆ. Մոսկոֆեանի կողմէ շատ մաքուր եւ շքեղ։

Դաշնակի բաժին՝ գին 2.50 տոլար, Արշին Մալ ալան, ջութակի բաժին գին 1.50 տոլար։ փունջ երգեր՝ դաշնակի բաժին 3 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք, փունջ երգեր՝ ջութակի բաժին 2 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք։ Դիմել՝ H. Mamasianի, 137½ East 27th St., New York, U. S. A.

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ

ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ, 262 rue Deguesclin։

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ
Ի ՊԱՏԻՒ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՆԿԻԷՆ. — Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին, Pavillon du Lacի մէջ.

Կը խօսի՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի «Սիփան» երգչախումբը։

Մուտքը ազատ է

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ. — Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—6, Rue de Solférino23, Պիյեանքուռ։

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Ս. ՆԱԻԱՎԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի «Սիփան» երգչախումբը։

Մուտքը ազատ է

ՍԱՐՍԷԼ. — Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Salle de Nocesի մէջ,81 rue de Paris.

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԱՐՇՐՈՒՆԻ,

Մուտքը ազատ է

ՌՈԱՆ. — Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. խումբին այս կիրակի։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ. — Այս կիրակի ժամը 2.30-ին Օթէլ Ֆրանսի մէջ։ Կը մասնակցին Ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւնները։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ ազգային եւ քաղաքական կազմակերպութեանց, այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Սալօն Շափի մէջ (84 Rue Chape)։ Մուտքը ազատ է։

ԼԱՍԻՈԹԱ. — Նախաձեռնութեամբ Թաղ. Խորհուրդի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Խաժակ խումբի, այս կիրակի ժամը 2ին Պար Իտէալի մէջ։

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն Թ՚Անթուանի ընկեր կարօ խումբին կողմէ, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին a la Viste Hermitageի պարասրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։ Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ընկերներու քով։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

THÉATRE ALBERT Iᴱᴿ

64, Rue de Rocher (St. Lazare)

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 9ին կը ներկայացուի՝

ԼԻԼԱՅԻ (Վ. Փափազեան)

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (ԶԱՒԵՇՏ)

Կը մասնակցին տեղւոյս բոլոր լաւագոյն դերասանները.

ԳԻՆԵՐԸ 25, 15 եւ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը՝ Լիլայի մօտ,

24 Rue St. Lazare

Դերասան Վ. ՍՎԱՃԵԱՆ որ պիտի կատարէ Պ. ԿՈԿԻԿԻ դերը

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 21ին։ Զրոյց կոստան Զարեանի «Ցատրագոմի Հարսը» պօէմի շուրջ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրներըվաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 29 Bld. Carnot. Ներկայանալ անդամատետրով։

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Օրակարգ՝ ընթացիկ խնդիրներ եւ դասախօսութիւն, Սովորական հաւաքատեղին։

ԳԱԻԱՌ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին Քաֆէ Ժարտէնի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Բաբկէն-Սիւնի, Վարուժան, Աւտօ, Վահագ, Սիամանթօ եւ Ռաֆֆի խումբերը,այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Բացակաները նկատողութեան պիտի առնուին։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

ՀՐԱՒԷՐ

«Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ու ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30-ին սովորական հաւաքատեղին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Mr. le Prince. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։

Պ. Գառնիկ Արզումանեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը՝

ՅԱԿՈԲ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

որ զոհ գնաց արկածի մը։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկային։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

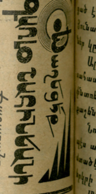
ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Նոր գիրքը

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (իր գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանի առթիւ)։

Դիմել՝ L. Kévonianի, 225 Fbg. St Martin։ Գին՝ 5 ֆրանք, փոստի ծախք չկայ

ՍԱԿԱՐԱՆ

1 Մայիս 1930

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,		L. St.	123…
Տոլար,		Dollar	25…
Մարք	100	Mark	608…
Թրք. Թղթ.		L. Trq.	12…
Թրք. ոսկի		» » or	110.-
Մէճիտիէ		Médjidié	6.3…
Լէվա	100	Léva	18.6…
Տրախմի	»	Drachme	33.2…
Լիր	»	Lire	133.6…
Պելժ. Ֆր.	»	Fr. Belge	71.1…
Զուից.	»	Fr. Suisse	494.7…
Լէյ	»	Leï	15.1…

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ.-Քր.-Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.		2220.-
»	II	»	1515.-
»	III	»	1500.-
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs		82.50

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 3 ՄԱՅԻՍ 1930

3 MAI 1930

Է. ՏԱՐԻ Թիւ 1253

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԳՈՎ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ ՈՒ ԳԱՆ

Այսօր, Բ. էջին մէջ, հրատարակած ենք երկտող նամակ Պուէնոս Այրէսէն։

Որը տղայ մըն է, ծանօթ՝ Պէյրութէն։ Բաւական ատենէ լուր չունէինք։ Վերջերս երկտող մը ստացանք ... Հարաւ. Ամերիկայէն։ Կը պատմէր թէ Փարիզ եկած, երկու անգամ ալ «Յառաջ»ի խմբագրատան առջեւէն անցած է, բայց համարձակած վեր ելլել։

— «Վախցայ, ընկե՛ր խմբագիր, որ եթէ ձեր քով գամ, կը համոզէք, ի հարկին կ'արգիլէք Հարաւ. Ամերիկա երթալ։ Գացի ուղղակի նաւ նստայ առանց տեսնելու ձեզ, եւ աճապարիկ հոս եմ»։

Զղջումի նշան չկար այդ առաջին երկտողին մէջ։ Բայց, ... մը չանցած, ահա երկրորդ նամակը։ Յատկապէս խնդրած է որ տպենք նոյնութեամբ, որպէսզի խրատ ըլլայ իր ...ակիցներուն, իրեն պէս ժտածողներուն։ Առանձին երկտողով ալ կը պատմէ.

— «Անկիւն մը շնորհեցէք գրածիս, որպէս զի գոնէ իմ ընկերներս չգան հոս եւ չճաշակեն այս տեղի դառնութիւնները։ Գիտեմ, հիմա պիտի բարկանաք եւ պիտի ըսէք թէ ինչո՞ւ գացիր։ ... միաս չունի. ես եկայ որպէսզի ինծի հետ քանի մը հոգի վերադարձնեմ Սուրիա։ Երկու օր առաջ երկու երիտասարդներ վերադարձան։ Ուրիշներ ալ ճամբու ծախք կը փնտռեն։ Մեր տեղը ... չէ։»

Առանց այս նամակին ալ, վերջերս առիթ ունեցանք վերադարձողներ ողջունելու մեր խմբագրատան մէջ։ Անշուշտ ուրիշներ ալ կան որոնցմէ լուր չունինք, որոնք տարբեր ճամբաներով իրենց տեղերը վերադարձած կամ Ֆրանսա հաստատուած են։

Սթափումի նշա՞ն համարենք այս իրողութիւնը։

Դժբախտաբար ոչ։ Սթափում՝ անոնց համար որ գացին և ... տեսան և զղջացին։ Բայց ոչ անոնց համար որ մտադրած են երթալ։ Եթէ մէկ անհատի կամ կարաւանի փորձառութիւնը խրատ ըլլար ուրիշներու, ի՜նչքան դառնութիւններ ... դժբախտութիւններ պակաս պիտի արձանագրէինք։

Դէպքերը այդպէս չեն ընթանար մեր մէջ։ Ամէն մէկը, ամէն ...ումբ և կարաւան ինք անձամբ, իր գլխուն վրայ պիտի փորձէ, փորձանքէ փորձանք պիտի գլորի, յետոյ զղջալու համար։ ... յետոյ պիտի ուզէ վերադառնալ, բայց ոչ իսկ ճամբու ծախք պիտի գտնէ։

Կարգով պիտի երթան ու գան։ Խրատներ, ազդարարութիւններ պիտի ուղղեն, բայց մարդ չպիտի լսէ։ Ինչպէս չի լսեր ամբողջ հայ մամուլին զգուշացումները։

... քանի՜ հարիւրներ այսպէս։ Քանի՜ հարիւր ընտանիքներ տուն-տեղ քանդած։ Ամէնէն թշուառն ալ, ճամբու ծախք կը ճարէ ոչ միայն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա երթալու, ... նոյն ճամբով ետ գալու համար։ Առանց հաշուելու որ, ... ու դարձի ծախքով, կարելի էր ապրիլ երեքէն մինչեւ վեց ամիս, համաձայն տեղին, կամ կապուիլ մանր գործի մը։

Ու մենք նորէն կը վարանինք խրատներ տալ, համոզել ... սաստել։ Գիտենք որ, ապրուստը չափազանց դժուարացած է կարգ մը գաղութներու մէջ,— Սուրիա, Պուլկարիա, Յունաստան։ Մանաւանդ Պուլկարիոյ մէջ։ Ամէն քաղաքէ ձայներ կը լսուին,— «Ա՛լ չենք դիմանար»։

Արդ, այս վիճակը նոր չէ։ Իսկ այլիսի տագնապներէ յուսահատողները երբ, գաղթելէ յետոյ, իրենց նախկին տեղերը կը փնտռեն, Սուրիոյ, Յունաստանի կամ Պուլկարիոյ կարօտը կը քաշեն,— ի՞նչ կ'ապացուցանէ այս պարագան։

Նուազագոյն չարիքը այն պիտի ըլլար որ, բացարձակապէս անելի մատնուած անգործները միայն նոր տեղի մասին մտածէին։ Այն ալ՝ կարելի եղածին չափ ծանօթ եւ մօտաւոր երկրի մը մասին։

Մենք չենք յանձնարարեր Ֆրանսան, բայց կը համարենք նուազագոյն չարիքը, բաղդատելով Ամերիկաներու հետ։

Չենք ուզեր խղճմտանքի քննութիւն կատարել, բայց գիտենք որ շատ-շատեր ապրուստի հոգէն աւելի, օրուան հովեն կը քշուին։

Պէյրութի յուսախաբ որբէն շատ առաջ, եւ ամբողջ մէկ տարիէ ի վեր, Պուէնոս Այրէսի մեր թղթակիցը կը նկարագրէ այդ երկիրն ինկած հայրենակիցներու թշուառութիւնը։ Կը պարզէ միջավայրին բազմապիսի անյարմարութիւնները։ Հաստատած այլասերումը, գացողներու եւ զղջացողներու, ճամբու ծախքի սպասողներու տագնապը։ Բայց, — ո՞վ է լսողը։ ... յետոյ, կա՞յ կեդրոնական ձեռք մը որ կառավարէ, կեցնէ ... ճամբայ ցուցնէ։

Կան այլագոյն, այլաձեւ ձեռքեր՝ բազմութիւնները իրար ...ելու համար։ Քաոսը տեւականացնելու, գաղութէ գաղութ, ...անքէ հօսանք պառակտում սերմանելու համար։

Որո՞ւ հոգ, եթէ ապրիլեան սարսափներէն ողջ մնացած բազմութիւնները բեռ կը կապեն ու կը կապեն ու կը չուեն երկիրէ երկիր, աւելի շուտ հալելու համար։

Պիտի երթա՛ն։ Կարգով պիտի երթան ու գան, մինչեւ Հայոց գարուն գայ։

— Մինչեւ բացուին դռներն յուսոյ....։

Ամրափակ դռներն Հայաստան աշխարհի։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Դուրեան Պատրիարքը եւ օտար մամուլը

«Թայմզ»էն վերջ, «Տէյլի Թէլէկրաֆ» եւս հաղորդելով Երուսաղէմի պատրիարքին մահը, կ'ըսէ թէ Դուրեան արքեպս. «շատ մը տեսակէտներէ կարկառուն դէմք մըն էր այսօրուան հայ եկեղեցիին մէջ։ Ծնած 1860ին, կրօնական եղած էր 20 տարեկանին ու հետզհետէ անցնելով եկեղեցական աստիճաններէ, դարձած իր եկեղեցիին պետը։ Միայն իր կրթական գործունէութիւնը բաւական էր իր հայրենակիցներու երախտագիտութեան արժանի դարձնելու զինքը։ Աշխատանքի սէրը մարմնացած էր իր մէջ։ Իր ձեռնադրութեան թուականէն սկսեալ յարատեւեց այդ ուղղութեամբ՝ նախ Պարտիզակի դպրոցին մէջ, յետոյ աւելի լայն գետնի վրայ՝ Արմաշի երեւելի Աստուածաբանական ճեմարանին մէջ, ուսկից դուրս եկան այնքան բազմաթիւ բարձրաստիճան եկեղեցականներ։ Դուրեան իր աշակերտներուն հաղորդեց ոչ միայն լիակատար հմտութեան ու անկախ պրպտումներու իր խորաթափանց եղանակը, այլ եւ իր լայնամտութիւնը՝ վիճելի կնճռոտ խնդիրներու լուծման համար։

«Իր քահանայութեան յոբելեանին առթիւ 10,000 ստերլին հանգանակուեցաւ իբրեւ նուէր՝ գնահատելու համար իր մեծ ծառայութիւնները, ու ամբողջ այս գումարը մէկ կողմ դրուեցաւ իր կողմէ՝ յատկացուելու համար արդիական Մատենադարանի մը կառուցման եւ կահաւորման։ Այդ Մատենադարանին մէջ պիտի հաւաքուին վանքին պատկանող հայկական հին եւ հազուագիւտ ձեռագիրները, թիւով 6000, որոնց շատերը տակաւին չեն հրատարակուած եւ ամբողջովին չեն քննուած։

«Հայոց պատրիարքը բանաստեղծ էր ու փիլիսոփայ, ինչպէս նաեւ քարոզիչ ու աստուածաբան։ Իր գիրքերուն մէջ կան Հայ Մատենագրութեան պատմութիւն մը, Հայկական ստուգաբանութեան մասին աշխատասիրութիւն մը, ինչպէս նաեւ կարգ մը կրօնական քերթուածներ։

«Անցեալ տարուան Նոր Տարիի պատուասիրութեանց մէջ, անիկա ստացաւ բրիտանական կայսրութեան Ասպետ (Knight of British Empire (K. B. E.) պատուանշանը. առաջին հայ Պատրիարքն է որ այս պատիւին կ'արժանանար։»

Մայիս 1ը խաղաղ անցաւ

70 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մայիս 1ը խաղաղ անցաւ Ֆրանսայի մէջ։ Միայն փոքրիկ միջադէպ մը տեղի ունեցաւ Վիթրիի մէջ, ուր ինքնաշարժի վարիչներ ծեծեցին ոստիկան մը եւ ծանրապէս վիրաւորեցին զայն։ Վարչապետը պատուանշան տուաւ այդ ոստիկանին։ Փարիզը կէս տօնական օրուան մը երեւոյթն ունէր հինգշաբթի։

Անցած տարի Մայիս Մէկին ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր 3400 հոգի, անկարգութիւնները կանխելու համար. այս տարի ձերբակալեց միայն 884 հոգի, որոնց 70ը օտարական։ Այս վերջինները բոլորն ալ անմիջապէս սահմանէն դուրս հանուեցան։ Ձերբակալուած 714 ֆրանսացիներէն 31ը վար դրուեցան, որովհետեւ արգիլուած զէնք կը կրէին կամ ոստիկանութեան դէմ դրած էին։ Միւսները իրիկունը ազատ ձգուեցան։

Համայնավար կուսակցութիւնն ու միութենական սէնդիկաները հրաւիրած էին իրենց անդամները հաւաքուիլ Փարիզի եւ արուարձանի գործարաններու գլխաւոր դուռներուն առջեւ՝ թոյլ չտալու համար որ միւս բանուորները աշխատին եւ զանոնք տանելու համար բացօթեայ հրապարակային հաւաքոյթներու։ Սակայն այս կոչերն ու հրաւէրները մեծ յաջողութիւն չգտան։ Սէն Տընի, համայնավարներու միջնաբերդը հաւաքուած էին մեծ թիւով ընկերներ։

Ոստիկանութիւնը առանց դժուարութեան ձերբակալեց համայնավար երեսփոխան Տորիոն, քաղաքապետ Լաֆորթը, Թաղապետական ժողովի եօթը անդամները, Միջազգային Կարմիր Օգնութեան ներկայացուցիչները, կեդր. կոմիտէի անդամ մը, 75 ուրիշ համայնավարներ եւ 12 օտար պրոպագանդիստներ։ Սէն-Տընիի ոստիկանատան մէջ վարիչները զատեցին շարքային ընկերներէն։ Առաջինները փառաւոր ճաշ ապսպրեցին, ազնիւ գինիներով, մինչ շարքայիններուն պանիր հաց կը բաժնէր ոստիկանութիւնը։ Դասակարգային պայքարի ախոյեանները գեղ օրինակ հանդիսացան իրենց պրոլետար ընկերներուն...

Իրիկունը ժամը 8.30ին համայնավարները փորձեցին ցոյց կատարել Սանթէի բանտին առջեւ, ուր արգելափակուած են բազմաթիւ համայնավարներ։ 1800 ոստիկաններ եւ պահակներ կը հսկէին պուլվար Արակոյի եւ Սանթէի առընթեր փողոցներուն մէջ։ Ժամը 9 — 11 շուրջ 50 հոգի ձերբակալուեցան եւ ոեւէ ցոյց չկատարուեցաւ։ Արուարձանի եւ գաւառի մէջ ալ փոքրիկ միջադէպեր տեղի ունեցան։

*** *Արտասահմանէն հասած հեռագիրներու համաձայն, հոն ալ խաղաղ անցած է Աշխատանքի Տօնը։ Լոնտոնի մէջ Սկովտիայէն եւ ուրիշ տեղերէ հասած անգործներ միացան Հայտ Փարքի ցուցարարներուն։*

Լիէժի մէջ 3—4000 համայնավարներ փորձեցին բանտին առջեւ ցոյց ընել, բայց արգիլուեցան։ Պերլինի մէջ 15,000 ոստիկաններ, զինուած քաուչուէ խարազաններով եւ ատրճանակներով, կարգապահութեան հսկեցին. ո՛չ մէկ լուրջ միջադէպ։ Վիեննայի մէջ ընկերվարական ցոյցերը խաղաղ անցան, բայց վերջաւորութեան 25 խանգարիչ համայնավարներ ձերբակալուեցան։ Սոֆիայի մէջ 208 համայնավարներ ցոյց ըրին։ Մոսկուայի մէջ 850,000 հոգի մասնակցեցան ցոյցերուն։ Նիւ Եորքի մէջ կին համայնավարներ մեծ ցոյց մը կազմակերպեցին։

Պ. Տումէրկ Ալճերիա կ'երթայ

Հանրապետութեան նախագահ Պ. Տումէրկ այս առաւօտ ժամը 10.30ին Փարիզէն կը հասնի Թուլոն։ Հոն պաշտօնական ընդունելութիւններէ և հացկերոյթէ մը վերջ, ժամը 14.15ին պիտի նստի «Տիւքէն» յածանաւը, երթալու համար Ալճերիա, որուն Ֆրանսայի կողմէ գրաւման հարիւրամեակն է այս տարի։ Նախագահը Ալժէ պիտի հասնի կիրակի առաւօտ ժամը 5ին։ Արնուհետեւ Ալճերիոյ զանազան քաղաքները պիտի պտըտի, Օրանի ցուցահանդէսին պիտի այցելէ ու մայիս 11ին ժամը 16ին դարձեալ «Տիւքէն» յածանաւը նստելով, մայիս 14ին պիտի հասնի Փարիզ, Մարսիլիոյ ճամբով։

Ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը

Պաշտօնաթերթը առջի օր հրատարակեց Ընկերային Ապահովագրութեանց օրէնքը։ Ինչպէս գրած ենք, ապահովագրեալները կը բաժնուին հինգ դասակարգի, համաձայն իրենց ստացած թոշակի գումարին (տարեկան 2400 ֆրանքէն մինչեւ 18000 ֆրանք)։ Ապահովագրութեան գումարը (տարեկան 72—480 ֆրանք, համաձայն դասակարգի) պիտի վճարէ գործատէրը, կէսը իր հաշուոյն, միւս կէսը աշխատաւորի հաշուոյն։

Կը կարծուի թէ առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի ճիւղերէն Ընկերային Ապահովագրութեանց համար գանձուելիք գումարը պիտի ըլլայ 2,900 միլիոն ֆրանք, երկրագործական ճիւղէն 650 միլիոն, իսկ պետութիւնը իր կողմէ այդ նպատակին պիտի յատկացնէ 1200 միլիոն ֆրանք տարեկան։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Պոմպէյի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ հնդիկ կառավարութիւնը որոշած է պարպել Հիւսիս Արեւելեան նահանգին, Փէնճապի եւ միացեալ նահանգներու բոլոր կիներն ու երախաները։ Այդ շրջանին մէջ կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, հրահանգ տրուած է անոնց պատրաստ ըլլալ իրենց տուները պարպելու եւ ամրոցներու մէջ պատսպարուելու համար։

Համահնդկական համագումարին կողմէ պատուիրակութիւն մը կանտիի նախագահութեամբ գաղտնի նիստ գումարեց, տեսակ մը «պատերազմական ժողով», ցարդ հետապնդուած մեթոտը փոխելու եւ նոր ծրագիր մը կազմելու համար։ Այս ժողովին մէջ տրուած որոշումները բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին։

Պոմպէյի մէջ անհնազանդութեան շարժումին գլուխն անցնելու առաջարկ եղաւ Կանտիի, որ պայման դրաւ իր հրամանին տակ դնել 100,000 կամաւորներու բանակ մը։ Ասոնք յանձնառու պիտի ըլլան ոեւէ բռնի միջոցի չդիմել եւ միայն հնդկական հագուստներ հագնիլ։

Կալկաթայի մէջ երկու թերթեր «Էտվէնս» եւ «Լիպըրթի» դադրեցուցին իրենց հրատարակութիւնը՝ չվճարելու համար մամուլի նոր օրէնքով պահանջուած 5000 րուփին։

Յունաստանի հարիւրամեակը

Սուլիի մէջ (Եպիրոս) հանդիսաւորապէս բացումը կատարուեցաւ կոթողի մը, որ կանգնուած է ի յիշատակ Ալի փաշայի բանակին դէմ մղուած վերջին դիմադրութեան։ Յունաստանի ծովային նախարար Պոցարիս, բնիկ Սուլիցի, ի վեր հանեց այս հերոսական դիւցազներգութիւնը եւ անոր պատմականն ըրաւ։ Յետոյ Թափօրը գնաց Զալոնկէ, ոգեկոչելու համար յիշատակը այն եղերական օրուան, երբ Սուլիցի կիները իրենց զաւակները վար նետեցին ժայռի մը բարձունքէն եւ իրենք ալ անոնց ետեւէն նետուեցան։

Անգլիա եւ Եգիպտոս

«Թայմզ»ի Գահիրէի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ հակասական լուրեր կը շրջին եգիպտական դահլիճին կողմէ Լոնտոնի պատուիրակութեան ղրկուած պատասխանին մասին։ Թերթերը անհիմն լուրեր կը հրատարակեն, իսկ կառավարութեան ղրկած հեռագիրները բաւականաչափ չեն կրնար լուսաբանել Նահաս փաշան եւ Լոնտոնի իր ընկերները։ Վարչապետին քարտուղարը տոքթ. Սալահէտտին, որ օդանաւով Գահիրէ գացած էր, մայիս 1ին Աղեքսանդրիայէն իտալական նաւ մը նստած է Լոնտոն վերադառնալու եւ եգիպական դահլիճին լիակատար պատասխանը տանելու համար պատուիրակութեան։ Քարտուղարը Սիրակուսայէն մինչեւ Լոնտոն օդանաւով պիտի ճամբորդէ, որպէսզի ժամանակին հասնի։ Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի պատուիրակները նոր հաւաքոյթ մը պիտի ունենան երկուշաբթի օր։

Նափոլէոնի մարմինը՝ վեց դագաղներու մէջ

Նոր գիտնականներ փափաք յայտնած են տեսնելու Նափոլէոն Պոնափարթի մարմինը որ կը հանգչի մէջէ մէջ դրուած վեց դագաղներու մէջ, առաջինը զինկէ, երկրորդը աքաժուէ, երրորդն ու չորրորդը կապարէ, հինգերորդը եպենոսէ, իսկ վերջինը կաղնիէ։ Ս. Հեղինէ կղզիին մէջ անհրաժեշտ նիւթերը չգտնուելուն 1821ին կարելի չէր եղած զմռսել, միայն «Բրէտզոտ» սրսկուած էր մարմինին վրայ։ Այդ վիճակին մէջ մնաց 20 տարի, մինչեւ որ 1840ին, 25 հոգինոց պատուիրակութիւն մը գնաց եւ գերեզմանէն հանելով, Ֆրանսա փոխադրեց մարմինը։ Միայն այդ 25 հոգին է որ կրցան տեսնել — երկու վայրկեան միայն — Նափոլէոնի կմախքը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱԹԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ Փարիզի մէջ։ Վաղուընէ սկսեալ լիտրը պիտէ ծախուի 1 ֆր. 50ի, փոխանակ 1.60ի։

ՊԱՆԻՐ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ գեղչի սակը 100ին 3էն 2.50ի իջեցուց։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԿՐՆԱ՞Ն ՀԱՄԱՁԱՅՆԻԼ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Քիւրտը, Թուրքին բարեկամն էր երէկ ու հաւատարիմ ծառայ անոր հրամաններուն, ի՞նչու մէկ օրէն միւսը թշնամացան իրարու եւ այսօր կրկին կը փորձեն համերաշխիլ:

Հոս «քաղաքական» Քիւրտը, պէտք է անջատել կրօնական Քիւրտէն: Երէկ Քիւրտին անկախութիւնն էր խնդրոյ առարկայ եւ Քիւրտը կը վայելէր անկախ պետութեան մը քաղաքացիութեան բոլոր իրաւունքները եւ պէտք չէր տեսներ զլուխ ցցել իր պաշտպանեալ խալիֆ կառավարութեան դէմ: Իսկ այսօր իր ազգութիւնն է որ կը վտանգուի: Քիւրտը դատապարտուած է ձուլուիլ Թրքութեան հետ, եթէ չկարենայ պահել իր ազգութիւնը: Քիւրտը չէր թշնամանար Թուրքին, եթէ ան չստիպէր, չհարկադրէր որ Թրքանայ: Բայց ինչո՞ւ Թուրքը ստիպեց, պարտադրեց Քիւրտին որ Թրքանայ, երբ ա՛ն խալիֆ էր, ու հաւատարիմ քաղաքացի Թուրք կառավարութեան:

«Իսլամութիւն»ը բաւարար երաշխիք մը չէր համաթուրանականութիւնը իրականացնելու համար: Անհրաժեշտ էր արմատական միջոցներ ձեռք առնել, միատարր պետութիւն մը ստեղծելու, եւ զայն կարենա՛լ պահելու համար: Հոտ է որ բախումը սկսաւ կրօնքի ու քաղաքականութեան միջեւ եւ պատճառ դարձաւ ազգային ներքին բնազդը արթնցնելու Քիւրտին մէջ, զայն դուրս բերելու կրօնական կաշկանդումներէ եւ դնելու քաղաքական ճամբուն վրայ:

Քիւրտը ըմբռնեց իր տարիներու սխալը այն ատեն միայն, երբ Թնդանօթները գոռացին Արեւելեան Նահանգներուն մէջ: Քիւրտը ինքզինքը առանձին գտաւ կազմակերպուած Թուրք բանակին դէմ, որ անխնայ կոտորեց, այրեց ու քանդեց ինչ որ քիւրտ էր ու քրտական: Իսլամութեան վարագոյրին տակ ծածկուած ազգային քաղաքական Թուրքը դուրս եկաւ սուրը ձեռքին, ու հարուածեց «տինի խալամ» Քիւրտը՝ հարկադրելով զայն որ Թրքանայ. եւ պատահեցաւ անխուսափելին — բաժանում երկու սիրակցորդ եղբայրներու որ միացած էին իսլամական դրօշի տակ, բնաջնջելու հայութիւնը, երբ ան հաւաքական ուժ մը կը ներկայացնէր ներքին գաւառներուն մէջ: Քիւրտը մտքէն իսկ չէր անցըներ թէ Հայերը ջարդող սուրը օր մը պիտի դառնի իր վզին: Ոչ ալ Թուրքը հաշիւի կ'առնէր թէ Հայերը կոտորել տալու համար Քիւրտին ձեռքը դրուած զէնքը այսօր պիտի գործածուի իրեն դէմ:

Ըսինք որ պատահեցաւ անխուսափելին: Քիւրտն ու Թուրքը պատռեցին զիրենք միացնող իսլամական կեղծ վարագոյրը եւ քաղաքական գետնի վրայ կեցան դէմ դիմաց:

Սակայն Քիւրտերը Թրքանալու, կամ ձախողման պարտային բնաջնջելու առաջին փորձը չտուաւ սպասուած արդիւնքը: Ոչ պատերազմական ատեաններու հրամանով գնդակահարուած հազարաւոր Քիւրտերու սպանութիւնը, եւ ոչ ալ Անկախութեան ատեաններու ախաղաններուն սարսափը կըրցան մարել քրտական հրաբուխը որ բորբոքած էր ու կը վառէր:

Մինչեւ 1928 մայիս 1 Թուրք կառավարութեան բնաջնջումի քաղաքականութիւնը եւ զանուածային տեղահանութիւններ եւ զսպողական բոլոր միջոցները մնացին անհետեւանք: Լեռները ապաստանած փախստական Քիւրտեր շարունակեցին ասպատակել գիւղեր ու քաղաքներ եւ ահուսարսափի մատնել տակային շրջաններու մօտ գըտնուած Թուրք բնակչութիւնը:

1928 ապրիլին էր որ մարզական Իպրահիմ Թալի պէյին տեղեկագիրը քննուեցաւ Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ եւ որոշուեցաւ փոխել պայքարի զէնքն ու միջոցները: Այդ որոշումներուն հիման վրայ, 1928 մայիս 19էն բանտերէն ազատ արձակուեցան մօտաւորապէս 8000 քաղաքական բանտարկեալներ զանազան քաղաքներու մէջ: Օրինակ Դաւթէմունի 260, Ամասիա՝ 123, Թոքատ՝ 186, Սեբաստիա 82, Մալաթիա՝ 138, ու վերջապէս Սինոպ, Սամսոն, Գոնիա, Զորում եւ նոյն իսկ Իզմիր ու Պոլիս:

Այդ առաջին քայլն էր սիրաշահելու նոր քաղաքականութեան, որուն յաջորդեց վերադարձ տեղահանուած աշիրէթապետներու, ներում փախստականներու, հողերու բաշխում եւ ընդհանուր հոգածութիւն «սխալմամբ յարստահարուած ու անտեղի կերպով տարագրուած եղբայր քիւրտ ժողովուրդին:»

Քիւրտերը սիրաշահելու եւ գործուած սխալը դարմանելու(?) Թրքական այս խաղն ալ անցաւ ապարդիւն: Վերադարձան աշիրէթապետները, վախնալով նոր անակնկալներէ՝ եւ կրկին իրենց օձիքը ձեռք չտալու մըտահոգութեամբ, փոխանակ հանգիստ սրտով գործի սկսելու ու տուին ինքնապաշտպանութեան, ամէն տեղ կազմեցին մարտական խումբեր, նոր դէպքերու նախօրեակին կրկին չտարագրուելու կամ չկողոպտուելու համար:

Բանտերէն ազատ արձակուած քաղաքական բանտարկեալներէն անոնք որ քիչ մը հեռատես էին, փախուստ տուին կեդրոն քաղաքներէ եւ ապաստանեցան լեռնային շրջաններ, միշտ կազմ ու պատրաստ ամէն հաւանականութեան դիմագրաւելու: Իսկ անոնք որ յիմարութիւնը ունեցան մնալ կառավարութեան ցոյց տուած շրջաններու մէջ —հսկողութեան տակ — իբրեւ «կէօզհափըսը» եւ ապաւինիլ Թրքական գթութեան, չարաչար տուժեցին: Այս շարքէն կարելի է յիշել Արղընի Մատէնի Ապտուրրահման էֆէնտին որ դեռ մինչեւ այսօր իր 36 ընկերներուն հետ կը քաշկռտուի դատարանէ դատարան, փախստականներու հետ յարաբերութիւն ունենալու ամբաստանութեամբ: Նոյնը Արաբկիրի, Խարբերդի, Բալուի ու Էկիլի պէյերուն կամ աղաներուն համար:

Թուրք կառավարութեան 1928ին եւ 1929ին Քիւրտերը սիրաշահելու քաղաքականութեան ձախողիլը, դրական փաստ մըն է Քիւրտերու սթափումին: Անհատական սայթաքումներ կամ հատուածական բաժանումներ չեն կրնար ազդել նոր քաղաքականութեան վրայ որ կը ձգտի սեփական անկախ հայրենիք մը ստեղծել:

Քիւրտերը սիրաշահելու Թրքական դաւադրական ձեռնարկին, սնանկութենէն վերջ, Ըսմէթ փաշայի դահլիճը ձեռնարկեց երկրորդ քաղաքական խաղին— համաձայնիլ Քիւրտերուն հետ: (Մ. Քէմալ - Ըսմէթ ախոյեանութեան մրցումը հոս կը մտնէ նոր փուլի մէջ):

Անմիջապէս խօսքէն գործի անցնելով, պատուիրակութիւնմը ղրկեցին ներքին գաւառները, քննելու եւ տեղեկագրելու Քիւրտերու պայմանները: Ուրիշներ Թուրք ընդդիմադիրներու դիմակին տակ բանակցութեան մտան մէկ կողմէ Պարսկաստանի եւ միւս կողմէ Մուսուլի շըրջանին Քիւրտերուն հետ: Բայց հակառակ ծախսուած մեծագումար դրամներուն, ոչ մէկ դրական արդիւնք կարելի եղաւ ձեռք բերել, որովհետեւ բացորոշապէս յայտնի էր որ կարծեցեալ համաձայնութիւնը կը ձգտէր ձեռք ձգել Քիւրտ ազգեցիկ պասաղլուները եւ սկսիլ երկրորդ, եւ աւելի լաւ կազմակերպուած մաքրագործումի մը: Իսկ թէ ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ ընդդիմադիրներու օրկան «Մուսավաթ»ի Թուրքեւքիւրտերեւկայական համաձայնութեան տասնաբանեան, կ'արժէ պզտիկ լուսաբանութիւն մը տալ այդ մասին:

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Առաջին յօդուածով պարզեցի կանտիի մղած պայքարին ընդհանուր գիծերը:

Կ'արժէ քիչ մը աւելի մանրամասնել:

Շատ մը դիւանագէտներ եւ ռազմապաշտ յեղափոխականներ քմծիծաղով կ'ընդունին կանտիի ձեռնարկը եւ յաջողութեան ոչ մէկ յոյս կը տեսնեն, անզէն եւ միայն խորհրդանշաններով արտայայտուած յեղափոխութեան մէջ: Այնպէս կը կարծեն, թէ կանտիի ծրագիրները պարզ ցուցարարութիւններ են եւ բաւական պիտի ըլլայ քանի մը խումբ ոստիկաններու միջամտութիւնը, որպէսզի խառնիճաղանճ եւ հարահրոց արձակող «անհնազանդները» ցրուեն:

Այդպիսիները կը մոռնան կանտին ու անոր վարդապետութիւնը եւ չեն նկատեր Հնդկաստանի քաղաքական եւ ընկերային կացութիւնը:

Պէտք է ընդունինք, թէ կանտի, միայն համամարդկային գաղափարներով տոգորուած ըլլալուն համար չէ, որ «կրաւորական դիմադրութիւն» կը պարտադրէ իր ժողովուրդին եւ անոր բռնատէրին: կանտի չափազանց իրատես է: Ան Հնդկաստանը կ'առնէ այնպէս ինչպէս որ է, իր ցեղերով եւ կրօնքներով, առաքինութիւններով եւ մոլութիւններով միասին:

Աչքի առջեւ բերէք հարիւրաւոր միլիոններու այդ բազմութիւնը, ուր հասարակաց ոչ մէկ գետին կայ, ոչ մէկ դաւանանք ու լեզու, ուր բարեսրտութիւնըմէնաշնորհնէ դասերու(caste)եւնոյնիսկ շնորհակալութիւն արտայայտող բառը դեռ կը պակսի: Նկատեցէք գերմարդկային ճիգը կանտիի, որ կ'ուզէ ստեղծել եւ տեւականացնել ժողովրդային ըմբոստութիւն մը այդ բոլոր խաւերուն մէջ:

Որպէսզի դասակարգային հաւասարութիւնը հիմնէ, ան ազգային անկախութիւն կը պահանջէ, եւ որպէսզի ազգային անկախութիւն ձեռք բերէ, կ'ուզէ կերտել ազգային կուռ հաւաքականութիւն մը:

Եւ այն բիւրեղացած գաղափարները, որոնցմով, կանտի կրնայ շաղել հնդիկ հաւաքականութիւնը, միայն կրօնական եւ ընկերային սովորութիւնները են: Դարերու ընթացքին քարացած սովորութիւններ կան, որոնց ոգին դեռ պահուած է բառերու իմաստին մէջ: Բառերու յաւիտենական առաքինութիւններ կան, որոնք պահպանած են հնդիկ ցեղը՝ օտարին կազմալուծող տիրապետութեան տակ:

կանտի, պուտայականութեան ջուրի պաշտամունքին կոթնելով, կը խորտակէ աղի մենաշնորհը:Ան, ուխտաւորներու ջերմեռանդութենէն հայրենասէր կամաւորներու բանակներ կը մարզէ: Ու երբ անոնց կրաւորական դիմադրութիւն (ahimsa) կը հրամայէ, կ'իրագործէ պուտայականութեան էութիւնը. «Մի ըներ այն, ինչ որ չես ուզեր որ ուրիշները ընեն քեզի»:

Ուրեմն, կանտի, հնդիկ ժողովուրդը կ'առաջնորդէ նախնական կրօններու եւ սովորութիւններու յետամնացութեա՞ն: Երբե՛ք: Ան կը խօսի հոգի դարձած լեզուով միայն: Գոյութիւն չունեցող զգացումներէն ճառելը ապարդիւն պիտի ըլլար: Մարքսի նիւթապաշտ ընկերվարութիւնը կամ Լէնինի բռնի ուժով պարտադրուած համայնավարութիւնը խորթ են հնդիկ հոգիին:

Բայց մտիկ ըրէք կանտիի յանդիմանութիւնները, ուղղուած հնդիկ բարձր դասին.

— «Անգլիա մեղանչա՞ծ է ձեր իրաւունքներուն դէմ. բայց դուք հարիւր անգամ աւելի արժանի էք այդ պատիժներուն, երբ բաղդատութեան դնենք, ընկերային սովորութիւնները խեղաթիւրելով, ձեր գործած ոճիրները հանդէպ ստորուկ (փարիա) դասին:

կանտիի չափ, ոչ ոք բողոքած է կիներու անհաւասարութեան մասին, մանուկ-այրուհիներու վերամուսնութեան արգելքին հանդէպ: Բայց, մէկ կողմէն այդ անգութ նախապաշարումները արմատախիլ ընելով, ան կը զգուշանայ խիստ ու ճակատագրական հարուած մը տալ դասերու դրութեան, որովհետեւ, դարաւոր կառուցուածքը մէկ հարուածով քանդելէ յետոյ (ինչպէս ըրաւ Լէնին՝ Ռուսիոյ մէջ) մարդկային ոչ մէկ հանճար եւ ուժ կրնայ նոր մը կառուցանելու հրաշքը գործել, առանց աւերուածին քարերը շահագործելու: Ցետոյ, կանտի շատ լաւ կը նախատեսէ, որ ազգովին, տիրապետողի անհաւասար ազդեցութիւնը թօթափելէ վերջ միայն, ապագայ ընկերային յեղաշրջումը աւելի հեշտ ու բնական պիտի դառնայ:

Եւ ձգտելով գալիքին, կանտի, տեւական խռովութեան մէջ կը պահէ ամբողջ Հնդկաստանը: Հարուած առ հարուած, շրջան առ շրջան, ան կը խորտակէ խափանարար թումբերը Աղի տուրքին բռնաբարումով, ան խորհրդանշան հարուածը կուտայ Անգլիոյ ծովապետութեան: Սերկ մարմին վրայ ազգային շապիկ մը հագնելով, անհաշուելի վնասներ կը հասցնէ Մանչեսթըրի հիւսուածեղէնի տէրերուն: Միեւնոյն ատեն կ'ապրեցընէ հնդիկ աշխատաւորները եւ սակաւակեաց ըլլալու օրինակը կուտայ: կովու պաշտամունքը վերահաստատած ատեն, կանտին շատ քննադատեցին, բայց ան պատասխանեց.

— «կովը սուրբ է, որովհետեւ կ'ապահովէ ձեր զաւակներուն կեանքը: Ժամանակին, երբ Հնդկաստան անկախ էր, կովն ալ իւղոտ եւ կաթնառատ էր, բայց Անգլիան բռնագրաւեց ձեր լաւագոյն արօտատեղիները, եւ այսօր կովը նիհար ու ցամքած է եւ ձեր զաւակները փճանալու դատապարտուած են: կովը պաշտելով դուք պիտի վերստանաք արօտավայրերը եւ ձեր զաւակներուն առողջութիւնը:»

Ահա թէ ո՛րքան գործնական կերպով կը քարոզէ ճգնաւոր յեղափոխականը: կանտիի համար կրօնք, սովորութիւն, անկախութիւն, հայրենիք եւ դիւանագիտութիւն մէկ-մէկ միջոցներ են իրագործելու գերագոյն նպատակ մը — հնդիկ հաւաքականութեան երջանկութիւնը:

*
* *

Ի՞նչպիտի ըլլայ Անգլիոյ դէմ մղուած «կրաւորական դիմադրութեան» արդիւնքը: Դժուար է գուշակութիւններ ընել այդ մասին: Բայց հնդիկ ժողովուրդի յեղաշրջումին համապատասխան, յարաբերութիւններն ալ տարուէ տարի պիտի բարդանան: Անգլիական ճարտարարուեստին համար, Հնդկաստան մեծագոյն շուկան է եւ նախնական նիւթերու անհատնում շտեմարանը: Անոր վերջնական կորուստը, բրիտանական կըղզիներուն տնտեսական սնանկութեան պատճառ պիտի ըլլայ: Ուստի, շատ հաւանական է, որ առաջիկային, Անգլիա՝ մանք կը կարծեն, որ, ստոյգանանկութեան մը ենթարկուելէ առաջ, Անգլիա պիտի փորձէ, խիստ ու անարդար ճնշումներով, խեղդել անկախութեան ձգտումը: Իսկ ես համոզուած եմ, որ բռնութիւնները աւելի պիտի փութացնեն վախճանը:

կանտի, իրականութենէն ներշնչուած, անխորտակելի յեղափոխութիւն մը կը կազմակերպէ: Ժողովուրդ եւ սովորութիւններ չեն մեռնիր բանտ ու աքսորով: Ուրեմն Անգլիա, ուշ-կանուխ պիտի ստիպուի զիջումներ ընել Հնդկաստանի: Թերեւս տասնեակ մը տարիներու լարուած թշնամանքներէն վերջ, Անգլիա եւ Հնդկաստան քաղաքական ու տնտեսական գործակցութեան դաշինք մը կնքեն:

Գաղթավայրեր ունեցող բոլոր պետութիւններուն առջեւ մեծ հարցական մը դրուած է — Շահագործե՞լ թէ արդար ու անկեղծ կերպով գործակցիլ:

Վաղո՞ւց արթնցած են Արեւելքի ժողովուրդները:

ԱՐՍԷՆ Կ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԵԿԱՅ, ՏԵՍԱՅ ԵՒ ԶՂՋԱՑԻ

(Բաց նամակ Սուրիոյ ընկերներուս)

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 9 ապրիլ.—Ահա ես ալ մէկը այն շատերէն որոնք չլսեցինցառաջ իսհազանգըեւեկան հոս, կարծելով որ մօտ օրէն մեծ ապագայ պիտի ունենան: Բաւական ժամանակ է եկած եմ եւ արդէն առանց գործի կը դեգերիմ փողոցները: Այս պարապութեանս շրջանին առիթը ունեցայ տեսնելու իմ նախկին ընկերներէն շատերը, որոնք փողոցները կը շրջին իրենց ուսերուն վրայ կիներու վերաբերեալ իրեր ծախելով: Առաջին առթիւ զիս տեսնելով դժգոհութիւն յայտնեցին իմ գալուն: Մինչդեռ իրենք նպատակ ունին մօտ օրէն վերադառնալու Սուրիա, եթէ ճամբու ծախք մը ճարեն: Անոնք պատմեցին ինձ թէ ինչպէս տեղացիները զիրենք «Թուրքօ» կը կոչեն եւ գէշ աչքով կը նային իրենց:

Ընկերնե՛ր, երբեք մտքէ մի անցընէք ԳԱԼ ՀՈՍ, որովհետեւ կեանքը անտանելի է: Շատեր անգործ են, իսկ եթէ քիչ-շատ ունեւորներ ալ կան, ինչ օգուտ որ գրեթէ այլասերած են: Իրենց ընտանիքներուն մէջ փոքրէն մինչեւ մեծը տեղական լեզուն կը խօսին եւ երբեք գաղափար չունին հայութեան մասին: Անցեալները պաշտօնատուն գացի ինքնութեան թուղթ հանելու համար, եւ մարդիկ փոխանակ զիս Հայ գրելու, «Թուրքօ» գրեցին: Ջայրացած պատռեցի այդ թուղթը, եւ ըսի ոստիկանին թէ իմ ազգը հայ է ոչ թէ թուրք: Հոն կը գտնուէր ծերունի հայ մը որ բացատրեց թէ Հայերը չեն ճանչնար եւ կը գրեն «Թուրքօ»: Գլուխս կախ գացի տուն եւ լացի ու շարունակ լացի...:

Այս ի՛նչ օրերու հասանք, Աստուած իմ, մեր ազգութիւնը չեն ճանչնար եւ մեզ կ'ուրանան...:

Բայց մեղքը անոնց է որոնք Հայաստանի դռները ամուր կը փակեն մեզ որբերուս առջեւ, եւ կը ստիպեն որ այս անիծեալ երկիրները գանք եւ տըլլասերինք:

Ո՛չ, ընկերնե՛ր, առաջին առթիւ որ դրամ շահիմ, անմիջապէս պիտի վերադառնամ Սուրիա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՉԱՏՃԵԱՆ

Յ. Գ.— ինծի կ'ըսեն որ հոս 15,000 հայութիւն կայ, բայց ես այնքան թափառելով դեռ 15 Հայ չտեսայ:

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ԳԱՄՄԱՆ»

Երաժշտագէտ Ս. Մելի...
այս տարի Երեւանի մէջ հր...
րակեց «Հայ ժողովրդական...
գամման» (gamme) խ...
րով գիրք մը, որ կը ...
հեղինակին դասախօսութ...
Երեւանի երաժշտական հ...
ղովին առջեւ:

Մասնագէտները արժէք...
գործ մը կը նկատեն այս ...
տական-ազգագրական ...
թիւնը: Այս աշխատասիրութ...
նաւոր են գերմանացի երա...
գէտներ, Հորնբոսթել, Լ...
եւայլն, իսկ մեր մէջ ...
տասը:

Ս. Մելիքեան կը հ...
Հիւգօ Ռիմանին: Նախ հա...
տակի մէջ կը բերէ նախ...
տեղեկութիւններ այն gamme...
րուն մասին, որոնք կը գ...
բոլոր ժողովուրդներուն երաժշ...
թեան հիմը: Ցետոյ կը վ...
«Հազար Հառ» Հայ ժողով...
երգեր, որոնց մեծ մասը ...
գրած է 25 տարուան մէջ, ...
առնելով ինքն իսկ: Հեղի...
նախ կը դասաւորէ եղանա...
ըստ իրենց ծաւալին,— ...
կը տեսնուի որ մեծ ...
(352 երգ) քառաձայն (quin...
է, ուրիշ կարեւոր մաս մը ...
երգ) հնգաձայն (quinte), ...
կը դասաւորէ ըստ գոյնա...
այսինքն gammeերու, կամ ...
լի ծիր՝ ըստ քառալարներու (...
corde), որոնք կը համապա...
խանեն արդի gammeերու ...
հատուածին եւ կը ներկայա...
անոնց սաղմը: Այսպէս կը...
որ առաջին տեղը կը գր...
փուլթական քառալարի (...
երգ), որ ունի d moll «...
ցեղակից տեսուր, «Մի...
նկարագիր մը: Երկրորդ տեղ...
գրաւեն այն երգերը (155, ...
րոնք յօրինուած են հնգա...
(pentaton) եղանակով: ...
հիմա կը կարծուէր թէ ...
հնչիւն եղանակը կը կազմէ ...
տիական եւ չինական ...
հիմը, սակայն այժմ կը ...
բոլոր ժողովուրդներու երգ...
մէջ: Երրորդ տեղը կը գր...
արեւելեան քառալարի ...
երգերը (74), որոնք ունին ...
բական եւ պարսկական նկար...

Ս. Մելիքեան այս գ...
րումներէն կարգին, չէ ...
յիշատակել երգերուն ...
(Շիրակ, Վան, Սասուն, եւայլ...)

Բազմաթիւ երգեր ...
ռուցուածքին մէջ կը ...
ոչ թէ մէկ, այլ երկու եւ ...
քառալարի, որոնց զուգակցու...
կը ստեղծէ տեսակ մը ...
լորում (modulation). ...
փոխանցում մէկ ձայնէն ...
ձայնը: Սակայն այս ...
րումները երբեք չեն ...
մշակուած երաժշտութեան ...
նոլորութիւններուն, որոնք յօր...
են octaveի ծաւալ ...
gammeերու վրայ: Հայ ...
վրդական երգերը շատ ...
հասնին այդ ծաւալին:

Ս. Մելիքեան յետոյ ...
սումնասիրէ երգերու ձայ...
րումի եւ գունաւորումի (chro...
matisme) հարցը եւ ի վեր...
ներկայացնէ իր եզրակացու...

Գիրքը կուտայ նաեւ ...
ժողովրդական երգերուն ...
մատենախօսական ազբիւրներ...

ՉՈՐՍ ՀՈՎԵՐԵՆ

Ապրիլ ամսու 17ին ...
ջինգ տարի էր որ Գրիան ...
սայի արտաքին գործերու ...
խարարութեան պաշտօնը ...
վարէ ցեղափոխութենէն ...
Ֆրանսական արտաքին ...
բարներուն մէջ միայն ...
գի աւելի երկար պաշտօ...
րած են: Տէլքասէ 7 տարի ...
զօ 8 տարի եւ Թալլէյրան 11 ...

...ՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
...ՄԱՆԱԿԸ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ահա կարեւոր հարց մը, որ ...յուզէ քննադատները: Ֆլօպէր ...Զոլա մանրամասնութիւն ...կու տային, որովհետեւ այդ ...անին մարդկային միտքը կը ...ժէր — կը շարժէր — այն... արագ, որքան միջոցները ...փոխադրակցութեան: Կառքերու ...դաղ թաւալումը անշուշտ ...ազդէր մտածման ճամ...ութեան վրայ: Ահա թէ ին... երկար էին հին գրողներու ...պատմութիւնները: Անոնք ...էին նոյնիսկ երկար բա..., եւ վերջապէս ամէն կերկ...ներու գոյութիւնը երգերու ...

...ժամանակի այդ դանդաղ ...թատրոնի մէջ կանոնի ...անցաւ: «Երեք միութիւն...» հարցը կը վերաբերի ...այս խնդրին: Թատերագիր ...արտօնուած չէր երկու արար...ներու միջեւ ժամանակի ...շրջան մը դնել:

...սօր փոխուած է արագու...ան նշանակութիւնը, շնորհիւ ...փոխադրակցութեան միջոցներուն ...կատարելութեան: Ճամբորդ մը ...Պերլին, իրիկունը Փա...կրնայ հասնիլ: Այնպէս որ ...հաղորդութեանց եւ վէպերու ...դութիւնը եւս կարելի է ...պզացնել նոյնքան արագ: ...վերջապէս բանաստեղծութիւնն ...իբրեւ զգայութիւններու ...անապատկեր, նոյն արագու...թեամբ է օժտուած: Հիմա խօս...երը սեղմուած են և բառերը ...Արագ պատկերներ, որոնք ...մէկը միւսին վրայ: Ժո...ղուրդին միտքը դեռ վար...ած չէ այս արագութեան, ...թէ ինչո՛ւ չեն հասկնար ...կան բանաստեղծութիւն...ները: Պատկերէ պատկեր ժա...նակի լայն միջոցներ կան: ...պատկեր թելա...նքով միայն կը լեցնէ այդ ...ը եւ կը կապէ մէկը միւ...

Բայց արդի գրականութեան ...երաշրջումին կը նպաստ...ն նաեւ եւ մասնաւորաբար ...նման եւ ձայնագիրը: Այդ ...ազդեցութիւնը ու...ասիրելո՛ւ ձեռնարկած են ...քթօ եւ Փիէր Մաք Օր... Revue des Vivantsի մէջ: ...յն Ժան Բոքթօ կը կարծէ ...բոլոր այս յառաջդիմութիւն...ը կը բթացնեն մեր զգա...րանքները: Եւ կը գրէ թէ, ...նախահայրերը իրենց ...աչքովը կը դիտէին ու կը ...էին ինչ որ մենք կը տես...այսօր հեռադիտակով: Եւ ...գայ օր մը, երբ մարդկա...ցեղին բոլոր զգայարանք...ը պիտի տկլորին (s'atrophier) ...մէն մարդ պիտի դառնայ ...զգեստներ հագած էակ ...

ՌՈՊԸՐԹ ՊՐԻՃ

Անգլիացի պսակաւոր բանաստեղծ, Ռոպըրթ Պրիճ մեռաւ անցեալ շաբթու Անգլիոյ մէջ:

Ծնած էր 1844ին: Գրականութիւն ուսանելէ յետոյ, հետեւեցաւ բժշկական համալսարանին: Մինչեւ 1882 բժշկութիւն ըրաւ: Այնուհետեւ հանգստեան կոչուելով, միայն գրականութիւն ըրաւ:

Ուսումնասիրութիւններ ունի Միլտընի եւ Քիցի արուեստին մասին: Իր գործերն են Սիրոյ աճումը, Պրոմեթէոս, Էրոս եւ փսիխէ, եւ այլն:

1913ին ստացաւ պսակաւոր բանաստեղծ տիտղոսը: Այս տիտղոսը ստեղծուած է 1591ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՈՒ Կ'ԱՔՍՈՐԵՆ

Սուի գիւղին մէջ կոմունիստները, որոնք ղրկուած էին վարելու համար համայնացումի գործը, կը սպառնան գիւղացիներուն, որոնք չեն ուզեր կոլխոզ մտնել.

— Երկու գաւթար կայ, մէկը սեւ, միւսը կարմիր, ո՞րն էք ուզում, որ ձեզ գրեմ:

Իջեւանի մէջ ժողով կը գումարեն գրաւելու համար «ունեւոր» գիւղացիներուն ստացուածքները: Դեռ ժողովը չբացուած, «կը մեկուսացնեն» 7 գիւղացի, եւ այդպէս կը պահեն մինչեւ ժողովին աւարտիլը: Գիւղական խորհուրդին նախագահը բռնի «կոլխոզ» կ'ուզէ մտցնել 4 գիւղացի, բայց երբ անոնք կը մերժեն, նախագահը անոնց անասուններուն խոտերը կը գրաւէ եւ կը յանձնէ «կոլխոզ»ին: Երբ Իջեւանցի գիւղացի մը, Աւետիք Խաչատրեան, «կոլխոզ»էն ետ կ'ուզէ իր եզները, խնդիրը ժողովի կը դնեն եւ կ'որոշեն աքսորել:

Աչգրի եւ Սեւքարի մէջ համայնացումը կը կատարեն տավուլ-զուռնայով և «մրցումով»: Նոյն ձեւով նաեւ Գոշի եւ Իջեւանի մէջ: Բաղանիս գիւղին մէջ ժողովի մտնելու իրաւունքէ կը զրկուին բոլոր անոնք, որ «կոլխոզ»էն հրաժարած են: Իսկ Ջուջեվանքի գիւղացիները, որոնք եւս «կոլխոզ»էն հրաժարած էին, ոչ շարժանկար, ոչ ալ թատրոն տեսնելու իրաւունք ունին:

Իջեւանի մէջ միջակ գիւղացիի մը կաթը չեն ուզեր գնել, ըսելով.

— Եթէ դուն «կոլխոզ»ի անդամ չես, քո կաթը թոյն է:

Ղօնախղրան գիւղին մէջ կոմունիստ Ա. Պետրոսեան բռնի կը համայնացնէ բոլորը: Գիւղացի մը կ'ընդդիմանայ, այն ատեն կոմունիստը կ'ըսէ.

— Քեզ կը հեռացնենք «կոլխոզ»ից, բայց չմոռանաս, որ մօրդ էլ կը հեռացնեմ երկաթուղու ծառայութիւնից, այն ժամանակ կփոշմանես...

ՊԱՊԻՆ ԴԷՄ

Սովետական գրական բոլոր խմբակցութիւնները միաձայնաբար նիստ մը գումարելով, հրատարակած են կոչ մը «Բոլոր երկիրներու գրողներուն», ուր կ'ամբաստանեն պապը:

Հայաստանի գրողներն ալ միացած են այս կոչին:

Ինչո՞ւ չէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԽՈՇՈՐ ԴԱՏ ՄԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Թուրք փաստաբան Հայտար Րիֆաթ պէյ վերջերս կարգ մը ամբաստանութիւններ ըրած ըլլալով, դատական գործավարը դատ բացած եւ Էնկիւրի կանչել տուած է: Գործավարը ինք ալ ներկայ եղած է առաջին դատավարութեան, բայց Րիֆաթ պէյ փոխանակ նահանջելու, աւելի բուռն լեզու մը կը գործածէ: Իբրեւ նմոյշ կ'արտատպենք զանազան հատուածներ իր երկար ճառէն:

— Մահմուտ Էսատ պէյ ըսաւ թէ դատաւորը զինքը կանչեց եւ ինքը եկաւ: Մինչդեռ կանչուելով չեկաւ, այլ հոս եկաւ, պարզապէս կարդալու համար շաբաթներէ ի վեր պատրաստուած ճառը, որ օճառի պղպջակի չափ արժէք չունի: Զի բաւեր որ իր ընկեր գործավարներու նման վկայութեան գայ, ան հոս պիտի գայ իբր ամբաստանեալ: Իրեն դէմ երկու դատ բացած եմ, այն ալ հոս՝ Էնկիւրիի մէջ, որպէս զի գործը չերկարի:

Իր ընկերներուն դատարան գալը կը նկատէ իբր «զգաստութեան նշանատախտակ բոլոր անոնց համար, որոնք կ'ըսեն թէ միջամտութիւն կ'ըլլայ դատարաններուն»: Այս շատ սմսեղուկ համոզում մըն է: Ի՞նչ ըսեմ, մեղքնալ պէտք է մտայնութեան մը որ կը կարծէ թէ վկայութեան համար գործավարի մը դատարան գալը՝ դատական պարծանք մըն է արդարադատութեան համար: Մինչեւ նոյն ատեն պէտք է մաղթել որ արդարադատութիւնը ազատի այս տեսակ նեղմիտ գլուխէ մը:

Ծածկելու համար իր մտաւոր դրամագլխին չգոյութիւնը եւ զինք հարուածելու անսահման տկարութիւնը, Մահմուտ Էսատ պէյ հայհոյանք մը փաթթած է իր լեզուին.— Տեղեկատու, տեղեկագիր, Գատրիէ: Այս յանկերգը կը կրկնէ: Վեց յուշագիր ղրկած եմ, մէկական օրինակը Ղազիին եւ Ազգ. Ժողովի նախագահին: Անոնք ազատ են ուզած անունը տալու այս գրութեանց.— Յուշագիր, Թուղթ, տեղեկատուութիւն:

Կրնա՞մ ո եւ է բան գործած ըլլալ նուիրական պետիս դէմ, որմէ չեմ բաժնուած ամբողջ տասը տարի, կ'ըսէ Մահմուտ Էսատ պէյ: Կրնայ ըլլալ: Դուն դաւաճանեցիր արդարադատութեան, եւ հետեւաբար երկրին, որով կրնաս ամէն մարդու դէմ դաւաճանել: Տասը տարիէ միասին է եղեր: Տասը տարի միասին մնալը՝ կը նշանակէ հաւատարմութեան վկայագի՞ր ստանալ: Պատմութիւնը այսպէ՞ս կ'ըսէ:

Գատրիէ հանըմը հարգաքննած ատեն, Հիքմէթ պէյ որպէս թէ անոր ձեռքը իր վզին դրած է, միսը միսին դպցնելու համար: Ո՛վ դատական գործավար, ամբողջ ազգը կը սպասէ որ վերջ տրուի քու բոլոր քինախնդիր ընթացքներուդ: Իրաւունքին բազուկէն աւելի զօրաւոր ուժ գոյութիւն չունենալով, գիտցիր որ հնչած է վերջին ժամդ, մեղայի եկուր եւ ապաշխարէ: Դուն ի՞նչ իրաւունքով դատաւորի մը դէմ եղած գանգատին ընթացք չտուիր ամիսներով:

... «Դատաւորներ, որոնք ժամանակին խոտ կերած են, իմ ազգեցութեան տակն են եղեր», կ'ըսէ Մահմուտ Էսատ պէյ: Ահա հոս հետիոտն մնացիր, Թաթար աղասը: Ես ըսի թէ միջամտեցիր, չըսի թէ դատաւորները ենթարկուեցան: Թուրք դատաւորները քեզմէ՞ առին իրենց արժանիքներն ու պարծենալիքկողմերը, եւ ասոր համա՞ր է որ անոնցմէ հատիկ մը անգամ չէ մնացած քու մօտ:

20 Նոյեմբերին, Մահմուտ Էսատ պէյ իմ փոխանորդեալներէս տիկնոջ մը կ'ըսէ. «Այսինչ թերթին դէմ ինչո՞ւ դատ չես բանար, ես կ'օգնեմ»: Բայց երբ կ'իմանայ որ ես եմ այդ տիկնոջ փաստաբանը, կ'երթայ այդ թերթին խմբագրատունը եւ մէկիկ մէկիկ այցելելով խմբագիրներուն կ'ըսէ թէ «մենք պատերազմի ընկերներ ենք եւ հին յիշատակներով կ'ապրինք»:

... Պասաթը ի՞նչպէս արձակած կ'ըլլամ, կ'ըսէ: Արձակեց, միջամտելով գործին, 5000 ոսկիով արձակել տուաւ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

A L'OMBRE DE LA CIVILISATION (Roman des Moeurs Anatoliennes), Histoire d'uneFamille Arménienne. Par Krimitel (Գրիգոր Թէլլալեան). Préface de Paul Bodier. Librairie des Sciences Psychiques, 42 Rue St. Jacques. Paris, 1930: գին 15 frs.

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ շաբթու, հինգշաբթի երեկոյ, տեղի ունեցաւ Հայ Բժշկական Միութեան պարբերական դասախօսութիւնը Սոսիէթէ Սավանթի մէջ:

Տոքթ. Տիրաց ներկայացուց ստամոքսին բնախօսութիւնն ու առողջապահութիւնը, տալով նաեւ կազմախօսական ծանօթութիւններ: Այս այն գործարանն է, որ կեանքի մէջ մեծ դեր ունի: Արեւելքի ժողովուրդները մասնաւորապէս միշտ կը տառապին, տեղեկութիւն չունենալով ստամոքսի առողջապահութեան մասին:

Ցետոյ խօսեցաւ Պ. Ս. Սասունի բերնի առողջապահութեան մասին, որ կը կազմէ սկիզբը մարսողական առողջապահութեան: Ատամնաբոյժ Սասունի չափազանց յստակ եւ ժողովրդական դասախօսութիւն մը ըրաւ այդ մասին, առանց մտնելու գիտական չոր ու աւելորդ մանրամասնութիւններու մէջ, միշտ խօսելով հայերէն, գիտական ճշգրիտ եւ համապատասխան բառերով:

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՋԱՆՔԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիվրիհիսարի Հայրենակցական Միութեան մասին յաճախ գրուած է «Յառաջ»ի մէջ, եւ գնահատութիւններ ալ չեն պակսած:

Այսօր, իր կազմութեան հինգերորդ տարին, ան կ'ունենայ Երիտասարդաց Միութիւն մը եւս որ իր բացման հանդէսը կատարեց ապրիլ 26ին Ըսփանեոլի սրահին մէջ:

Հանդէսը բացուեցաւ ճիշդ ժամանակին, Միութեան երիտասարդ նախագահին երկու խօսքով: Մօտ քսան երիտասարդներ երգեցին «Բամ Փորոտան»ը: Ապա եղան արտասանութիւններ «Ափ մը մոխիր», «Հայ Հերոսը», «Զարկ Կովկասը «Բանուորները» եւ ուրիշ հայրենաշունչ երգեր ու մեներգներ:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Յակոբ Պետրոսեան, որ խօսելով Հայրենակցական Միութեան կողմէ, պարզեց Ֆրանսահայ Երիտասարդութեան սպառնացող վտանգը: Յայտնեց թէ հարիւրաւոր երիտասարդներ հիւանդանոցներուն մէջ իրենց օրերը կը համրեն եւ ապա շեշտեց երիտասարդաց Միութիւններու դերը այդ վտանգը կասեցնելու կամ մեղմացնելու համար: Խնդրեց ներկաներէն չզլանալ իրենց օժանդակութիւնը: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ այս տողերը գրողը իբր «Յառաջ»ի Թղթակից իր խօսքը ըսելու Սիվրիհիսարի երիտասարդութեան:

«Այս վայրկեանին ես վերյիշեցի Խրիմեան Հայրիկի Պապկէ պսակը: Գարնան առաւօտ մը Պապիկ իր թոռնիկը գաշտ կը տանի մաճին ու մաճկալին առջեւ եւ անոր ձեռքը գութանին վրայ դնել տալով, կ'ըսէ. «Թոռնիկ, գիտե՞ս ես քեզ այսօր նորէն պիտի պսակեմ: Բահանան քեզ պսակեց Շուշանին հետ սուրբ ամուսնութեամբ, բայց ես քեզ պիտի պսակեմ հողին հետ, մայր հողին, մաճին եւ գութանին հետ: Շուշանը քեզի զաւակներ պիտի բերէ, իսկ հողը քեզի հաց պիտէ տայ: Աստուած երկար կեանք տայ Շուշանին, բայց երբ ան մեռնի, դուն կրնաս մի նոր Շուշան գտնել, իսկ երբ հողը մեռնի, դուն յաւիտեան կը մեռնիս, վարձկան մշակ կը դառնաս: Սիվրիհիսարի երիտասարդները իրենց այս կազմակերպութեամբ հող կը պահանջեն իրենց մեծաւորներէն եւ Խրիմեան Հայրիկ մը կ'ուզեն, որպէսզի պսակուին մայր հողին հետ, կապուին անոր յաւիտենական, անքակտելի կապերով:» Խօսեցաւ նաեւ Պ. Գուլումեան որ յայտնեց թէ տասնը հինգ տարի առաջ ճիշդ այս օրերուն մէկ միլիոն հայ ժողովուրդ սպանդանոց առաջնորդուեցաւ եւ խողխողուեցաւ ամէնէն վայրագ ձեւերով ու ահա այդ մէկ միլիոնին մահացումէն վերջը ծնած տասնըհինգ տարեկան հայ պատանին իր ուխտը կ'ընէ հոս այս բեմէն եւ իբր ապրելեան սերունդ կ'ուզէ անեղծ պահել անոնց յիշատակը:

Բանախօսութիւններէ վերջ աճուրդի դրուեցաւ Խրիմեան Հայրիկի շրջանակի մէջ առնուած կենդանագիրը, որ քառորդ ժամուան մէջ բարձրացաւ 960 ֆրանքի եւ որուն տիրացաւ Պ. Փունարճեան:

Երեկոյթը փակուեցաւ «Երեք Բաջեր» կատակերգութեամբ:

Ս. Միլտոնեան

ՕՐ. ՎԱՐԴ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ

ԵՒ

ԺԱՆ ՏԷՎԷՃԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

27 Ապրիլ 1930

Էրպլէ — Փարիզ

ԱՆԻԷՐԻ մէջ եղերական արկածով մը մեռած որբին Ցակոբ Ստեփանեանի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի, ոչ թէ ուրբաթ ինչպէս յայտարարուած էր, այլ շաբաթ օր, ժամը 2ին: Բոլոր ընկերները եւ բարեկամները ներկայ պէտք է գտնուին Սէնթողէֆ եկեղեցիին առջեւ, մեկնելու համար (Rue Dumérie) պիտի թաղուի:

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ
(40ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ԿԵԱՆՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

...եմ յիշում քանի տարեկան ...

...երեւի չորս կամ հինգ:

...մրան մի ցուրտ առաւօտ ես ...թեցի մեր տան անսովոր ի...րանցումից:

...քս բաց արի, նայեցի ու ...ցի շշմած,

...այրս երկաթէ շիշը ձեռքին ...զան արած՝ ծանրաքայլ ...ներ էր գործում թոնրան ...ջը. ինչ որ ամենից անօրի...ն էր, մօրս գլխին տեսայ ...փաթախը:

...իծաղելի էր այս բոլորը ու ...էի փրթկացնելու, բայց ...դէմքը աննհարին ցաւի ...ներ ունէր. ծիծաղս մա...

Մայրս հիւանդ էր:

Ապա հօրս գլխա՞րկը...

...ելուկ էր. ամենից աւելի այդ փափախն էր ինձ զբաղեցնում:

Տատմէր Եղսօն՝ մի հաստլիկ, կուզիկ ու մի փոքր խուլ պառաւ, իր թանձր ու մոտ քթի տակից ինչ որ փնթփնթացնում էր, մօրս հրահանգներ էր տալիս, մէջ ընդ մէջ քթախոտ էր կոխում իր լայն ու ղեղնած քթածակերը, ապա մի քանի անգամ փնչացնում ինչպէս տաք ախոռից նոր դուրս եկած ձի: Ու ամէն մի փռշտոցից յետոյ՝ պառաւը երկիւղածութեամբ խաչակնքում էր երեսը կըրկնելով՝

— Տէ'ր ողորմեա, Տէ'ր դու ազատես չարէն, դաղաբալայէն:

Մայրս շարունակում էր պըտոյտները, ապա կանգ առաւ ուժասպառ.

— Էլ չեմ կարող մէ'րիկ, ասաց նա, նւաղկոտ ձայնով.

— Դէհ, դէհ, նարմանազուք կնիկը չեմ սիրի, գոչեց պառաւ Եղսօն խստութեամբ, ինչդ է պակաս, փա՛ռք Աստծու, ձեռք ու ոտքով կնիկ ես, հը՛, էլի մի քանի պտոյտ, աստծով կը վերջանայ. հը՛, առ էս էլ:

Եւ տատմէրը մօրս պարզեց երկրորդ շիշը:

— Տէ՛ր, դու ազատես չարէն, չոռէն, շարունակեց Եղսօն, եւ քթախոտի մի լիքը պտղուց ռունգը կոխեց, փռշտաց մի քանի_անգամ, երեսը խաչակնքեց, ապա գնաց մեր տան չորս պատերի վրայ խաչի նշանը քաշեց:

Մայրս շրջում էր երկու շիշով ու մեծ դժուարութեամբ:

Ոչինչ չէի հասկանում:

Թէ մայրս հիւանդ է, խորհում էի ես, ինչո՞ւ է ոտքի, եւ ինչո՞ւ այդ անիրաւ պառաւը նրան բռնադատում է քայլել անվերջ:

— Վե՛ր կացէք, երեխէ՛ք, դարձաւ Եղսօն մեզ, շուտ հագւեցէք, գնացէք սաքուն, մինչեւ կը կանչենք:

Եղսօի շեշտը հրամայական էր եւ խօսքը խիստ:

Այս էլ նորութիւն էր եւ բաւական անախորժ:

Հեշտ էր ասել, վեր կացէք, հագւեցէք. տունն այնպէս ցուրտ էր. մեր սեւ առաստաղը գիշերւայ պարզկայից խպառ ծածկւել էր ճերմակ եղեամով, որի տեսքն իսկ մրսեցնում էր: Ջրով լի սափորները սառույց էին կտրել. կատուն ցրտից խոյս տալով՝ իմ անկողինն էր ապաստանել ու անուշ-անուշ մռռում էր:

Անկողնում այնպէս տաք էր, այնպէս դուրեկան:

Անշարժ մնացի ու նայում էի մերթ մօրս, մերթ առաստաղի սարսռալի եղեամին:

Հերդիկից երեւում էր մռայլ երկինքը, ուր արեւի ցոլք չկար. պարզկայ գիշերին յաջորդել էր մառախուղոտ, խոնաւ լուսաբաց:

Վատ օր էր:

— Է՛յ, Եղսօ, ասացի, ինչո՞ւ ես փափախ դրել մայրիկիս գլխին:

— Վե՛ր կացէ՛ք, ասում եմ, լակոտնե՛ր, կրկնեց Եղսօն փոխանակ ինձ պատասխանելու.

ցուրտը հօ չի տանի ձեզ, սաքուն տաք է:

Պառաւն այս անգամ իրաւ զայրացած էր:

Քոյրերս՝ երկուսն ինձանից մեծ, միւսը՝ փոքր, հնազանդւեցին եւ սկսեցին սրթսրթալով հագւիլ: Ես մնացի անշարժ՝ կատւի հետ. պառաւն ինձ չէր վախեցնում. ընտանիքի երես տըւածն էի:

— Վերկա՛ց, բա՛լա ջան, դարձաւ ինձ մայրս քնքշօրէն, քիչ յետոյ կը գաք, երբ թոնիրը վառենք:

Հնազանդւեցի, դժկամակութեամբ զգեստներս հագայ:

Երեքս էլ խռոված էինք, նման թռչնի ձագերին, որոնք յանկարծ բացէի՝ստւեր են նկատում բարձրից:

Մի բան էր կատարւում մեր յարկի տակ, երկիւղալի մի անցք որ չէի հասկանում, զգում էի սակայն, որ մայրս է վտանգի մէջ. թւում էր թէ՝ այդ վհուկ Եղսօն մի չար բան պիտի անի մօրս. տեսում էի նրա թանձր ու կեղտոտ քիթը, հաստ շրթունքները, մէջքի կուզը, որ այնպէս նման էր թամբի, եւ մանաւանդ գլխի ահաղին փաթթոցը, խոտի մի փոքրիկ դէզ որ ման էր ածում այս ու այն կողմ անվերջ փնթփնթոցով:

Դռնից դուրս գալուց առաջ յետ նայեցի պառաւին բուռն ատելութեամբ, լեզու ցոյց տւի դէմքս ծամածռելով ու իր պէս փռշտացրի:

Ապա մեծ քրոջս դարձայ.

— Ինչո՞ւ համար է հայրիկի փափախը մայրիկի գլխին հարցրի:

— Յիմա՛ր, որ չարքերը չը խփեն... շիշերն էլ դրա համար են, մայրիկը հիւանդ է:

«Չարքերը չը խփեն, մայրիկը հիւանդ է». քոյրս էր ասում. նա մեծ էր, տասներկու տարեկան, ու այնքան բան գիտէր. նա էր իմ առաջնորդն ու ղեկավարը կեանքի:

Լռեցի սաստւած. լաւծս ծանր էր:

(1) («ԻՄ ԳԻՐՔԸ»)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ

ներկայացուցչական ժողովը կը գումարուի այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանին մէջ, 262 rue Deguesclin:

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ա Լ Ֆ Ո Ռ Վ Ի Լ. — *Նախաձեռնութեամբ տեղական Ազգային Միութեանց, Ա. Ե. Հ. Կ. Խ.ի Հ. Յ. Դաշնակցութեան և Հ. Մ. Ը. Մ.ի, վաղը կիրակի ժամը 2ին* 128 Rue Etienne Dolet, *Պ. Մուրատեանի սրահին մէջ:*

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ. — *Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ ազգային եւ քաղաքական կազմակերպութեանց, այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Սալոն Շափի մէջ* (84 Rue Chape): Մուտքը ազատ է:

Լ Ա Ս Ի Ո Թ Ա. — *Նախաձեռնութեամբ Թաղ. Խորհուրդի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Խաժակ խումբի, վաղը կիրակի ժամը 2ին Պար Իտէալի մէջ:*

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ
Ի ՊԱՏԻՒ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Բ Ա Շ Ա Ն — Պ Ա Ն Ե Է Օ. — *Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան թէյասեղանը, վաղը կիրակի ժամը 3ին* 74 Grand'Rue Bourg la Reine.

Բանախօսութիւն, երգ, պարեր եւ անակնկալներ: Կը մասնակցին Պ. Ռաֆայէլ Զարդարեան (արտասանութիւն) եւ Թաւիստ Արզար:

Հաղորդակց. միջոց.— *Առնել* Porte d'Orléansէն *88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Place Condorcet, Bourg-la-Reine.

Ա Ն Կ Ի Է Ն. — *Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին,* Pavillon du Lac*ի մէջ.*

Կը խօսի՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Պ. Ժօրժ Սինանեան (ջութակ), Օր. Աստղիկ Սարաֆեան (դաշնակ), Պ. Պ. Շ. Սարեան եւ Մէհտէրեան: «Սիփան» երգչախումբը:

Մուտքը ազատ է:

Պ Ի Ւ Յ Ե Ա Ն Ք Ո Ւ Ր. — *Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—6,* Rue de Solférino23, *Պիւյեանքուր:*

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Ս. ՆԱԻԱՎԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի «Սիփան» երգչախումբը: *Մուտքը ազատ է*

Ս Ա Ր Ս Է Լ. — *Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին* Salle de Noces*ի մէջ*,81 rue de Paris.

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ *Մուտքը ազատ է*

Ռ Ո Ա Ն. — *Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. խումբին վաղը կիրակի: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:*

Ֆ Ո Ն Տ Ր Շ Է Ր Ի Ի Ի. — *Վաղըկիրակի ժամը 2.30-ին Օթէլ Ֆրանսի մէջ: Կը մասնակցին Ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւնները: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:*

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ — Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն Թ'Անթուանի ընկեր Կարօ խումբին կողմէ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը7ին a la Viste Hermitage*ի պարասրահին մէջ: Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն: Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ընկերներու քով:*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

THÉATRE ALBERT IER

64, Rue de Rocher (St. Lazare)

վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 9ին

կը ներկայացուի՝

ԼԻԼԱՅԻ (Վ. *Փափազեան*)

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (ԶԱՒԵՇՏ)

Կը մասնակցին տեղւոյս բոլոր լաւագոյն դերասանները

ԳԻՆԵՐԸ 25, 15 եւ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը՝ Լիլայի մօտ, 24 Rue St. Lazare

դերասան Շ. ՍԱՐԵԱՆ որ պիտի կատարէ *Պ. ՎԵՐՋԱԼՈՅՍի դերը*

ԵՐԵԿՈՅԹ — ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Սալօն Շափի մէջ

Երգիչ-դերասաններ Տէր եւ Տիկ. Հայկ-Արծիւ կ'երգեն՝ «Հայաստան», «Կռունկ ուստի կուգաս», «Երեւան բաղ եմ առել», «Սիրուհիս քեզ համար», «Կանչէ կռունկ», «Վարդը», Butterfly, Tosca *եւայլն: Կը ներկայացնեն՝ «ԱԴԱՄ եւ ԵՒԱ» (օփերեթ), «Անուշէն եւ Զարտաշէն» երգախառն պատկերներ:*

Տոմսեր՝ 12, 8 եւ 6 ֆրանք:

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՕՐ. ԱՆԳԻՆԷ ՎԱՌՆԱՃԵԱՆ
ԵՒ
ՆՈՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Մարսէյլ 27 Ապրիլ 1930

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՌՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներն ու համակիրներըայսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 29 Bld. Carnot. ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ-ՄԻՇԷԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգ՝ ընթացիկ խնդիրներ եւ դասախօսութիւն, Սովորական հաւաքատեղին:

Գ Ա Ի Ա Ռ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝վաղըկիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին Քաֆէ Ժարտէնի մէջ: կարեւոր օրակարգ: ընկերնելու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Հ. Կ.Խաչի անդամներն ու անդամուհիները կը հրաւիրուին թէյասեղան - հաւաքոյթի, վաղը կիրակի ժամը 3ին,71 ave. Kléber.

ԽԱՐԲԵՐԴԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Mr. le Prince. *Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները:*

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խառն առաջին եւ պահեստի ֆութպոլի խումբերը կը մրցին Անկիէն Էռմոնի առաջին եւ պահեստի խումբերուն դէմ, Անկիէնի Stade St. Gratien *դաշտին վրայ, ժամադրավայր տեղւոյն վրայ:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ֆոն տը Շէրիւի.— Գամ.— 35:
Կրէօյ, Ն. Փ.— 70:
Մարսէյլ, Պատ.— 460:
Տէսին, Յ. Պ.— 35:
Կարտան, Խ. Ա.— 70:
Պէլֆոռ, Ղ. Հ.— 70:
Պիյեանքուռ, Ա. Գ.— 150:
Պրիւսէլ, Մ. Գ.— 260:
Ֆրանքֆուրթ, Խ. Վ.— 50:
Մոնթրէօյլ, Հ. Փ.— 210:
Լիոն, Գործ.— 788.80:
Փարիզ, Մ. Ղ.— 35:
Շավիլ, Կ. Մ.— 35:
Մարսէյլ, Գործ.— 732:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կը փնտռուի Տիկ. Աղաւնի Սուրմէեան (ծնեալ Դիշխոյեան) որ 1920ին կը գտնուէր Պոլիս: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել՝ Պ. Վանեանի,* Boite Postale, No. 66, Khartoum, Soudan.

— Շապին Գարահիսարի մեծ Աճպտերի Ղրաճ գիւղէն կը փնտռուի Յակոբ Էրնէկեան (Մաճարեան), հօր անունն՝ Նիկողոս, մօր անունն Եւա: Իմացնել՝ Խաչիկ Վարդանեանի՝ 13 Rue Jean Jacques Rousseau, Sarcelles (S. et O.): Ճշգրիտ լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր:

— Օր. Լօժէնի Նաւասարդեան կը փնտռէ Գառնիկ կամ Ղարիբ Էլմասեան (28-30 տարեկան) որ 1920ին կարճ ժամանակ Զոնկուլտաք մնալէ վերջ, մեկնած է Պոլիս: Կը կարծուի թէ Պոլսոյ մէջ աշխատած է ճաշարանի մը մէջ: Յետոյ մեկնած է Սալմաստ (Պարսկաստան): Իմացնել՝ E. A. Terzianի, comptable, boîtepostale 31, Draguignan, (Var) France. Լուր տուողին նուէր:

— *Համբարձում Ճանիկեան կը փնտռէ իր եղբայրը Աւետիս Ճանիկեան, որ կը գտնուէր Պէյրութ: Իմաց տալ'* H. Djaniguian (Arménien) 54, Rue Aux-Ligneaux, St-Jean-de-Braye (Loiret)

— կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իպլիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին: Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն: Անկէց ի վեր լուր չկայ: Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր: Իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan, Maroc: կամ «Յառաջ»ի: Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել:

—Կը փնտռուին Գարապօղազցի Հմայեակ Ճէօմէրտեան, 20 տարեկան, հօր անունն՝ Խնկօ, մօր անունն՝ Թուրվանտա, տարագրութեան միջոցին յանձնուած է Ուրֆայի եկեղեցին. Ենոֆիա, Միւշկինազ, Դեղխի Ճէօմէրտեան (այս վերջինը առեւանգուած է Թէլ-Ապեատի շրջանի Արաբներու կողմանէ), հօր անունն՝ Ոսկիան, մօր անունն՝ Անիկ. Կաթնուկ, հօր անունն Դանիէլ, մօր անունն Հալաճ: Իմացնել Աղապապ Պարսամեանի, 32 Jules-Gevelot, Issy-les-Moulineaux, Seine, France.

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

Կը փնտռուի նաեւ Նազլու Պարսամեան եւ իր երեք զաւակները, Ռուբէն, Անթառամ, Հռիփսիմէ որոնք Արաբկիրի շրջանին մէջ առեւանգուած են Քիւրտերու կողմանէ: Իմացնել՝ Աղապապ Պարսամեանի վերի հասցէին:

— Քալամաթայէն Պրուսայի Մեծ-Նոր գիւղացի Գրիգոր Մինասեան կը փնտռէ իր քոյրը Խոնարհիկ Մինասեան (27 տարեկան),որ առեւանգուած էր Բէսիւլայնի մէջ: Այժմ կը կարծուի Տէր-Զօր ըլլալ: Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի միջոցաւ կամHagop Ghougassianի Odos Paron, Panapoion, Kalamata. Grèce.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— *Կը փնտռուի Բալուի Թէփէ գիւղացի Մուշեղ Աւագեանի որդին Խաչաճան: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել՝ Սարգիս Շաղուկեանի,* 62 Rue des Morillons, Paris (15):

— *Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղացի Արամ եւ Տաճատ Յակոբեան, հօր անունն՝ Մանուկ, մօր անունն՝ Սարա: 1915ի տարագրութեան միջոցին գտնուած են Սուրիա ուր իրենց մայրը մեռած է զիրենք ձգելով 5—7 տարեկան հասակին մէջ: Իմացնել՝ Յովհաննէս Յակոբեանի, 14* Rue Ortolan, Paris (5).

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— *Կը փնտռուի Արշակ Առաքելեան որ 5 տարի առաջ կը գտնուէր Գավալա (Յունաստան): Իմացնել իր եղբօր Գառնիկ Առաքելեանի 342* Rue Garibaldi, Lyon, (Rhone), France.

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէն արտատպել:

— *Արթաքի Թորոսեան կը փնտռէ իր եղբայրը Աստաբազարցի Յարութիւն Թորոսեան որ Պալքանեան պատերազմէն ի վեր անյայտացած էր: Չորս տարի առաջ տեսնուած է Մարսէյլ: Իմացնել՝* Dikran Kalaydjian, 71 Rue Garibaldi, Lyon, (Rhone).

— *Վարդան Պէճօեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Յակոբ Պէճօեան, Պետրոս Պէճօեան եւ իր եղբայրը Յակոբ Պէճօեան: 2 տարի առաջ կը թղթակցէին եւ կ'ապրէին միասին հետեւեալ հասցէին՝ Յակոբ Պէճօեան 418* Park ave. Worcester, Mass. U. S. A. *Իմացնել՝ Վարդան Պէճօեանի, 64* Rue de Bonnet, Lyon, Rhône.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՄԱՅԻՍ 1930
4 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1254
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

[..]ՎՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ ՎԱՆԱԿԱՆԸ

Շատ բան գրուեցաւ Դուրեան պատրիարքի մասին, անոր [..]նայութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ:

[..]գի առնուեցան երկարապատում կենսագրականներ, գո[..]նական տաղեր, ուղերձներ: Նոյնիսկ ոտանաւորներ: Իրա[..] խուէ շարուեցան ձուլածոյ, գոց եղած բառեր ու բացատ[..]թիւններ, որոնք տող կը լեցնեն, բայց բան չեն ապա[..]ցուցաններ:

Հարկ է ճշդել որ, ամէն բանէ առաջ փիլիսոփայ մըն էր [..]նգուցեալ Պատրիարքը: Բանաստեղծ, մատենագիր, դաս[..]տիարակ, բայց ոչ հանրային-քաղաքական կեանքի մարդ, ինչ[..] [..] մանուած էին ըլլալու Պատրիարքները: Գիտուն մը, [..] կը սիրէր խորասուզուիլ մատենադարանի մը խորը, անդա[..] [..] պրպտել, սերտել ու խոկալ: Եւ ատով իսկ, դատապար[..]ուած ամլութեան, գոնէ բաղդատելով իր արժանիքին կամ [..]ղիքներու հետ:

Պարապ տեղը չէր որ, տարիներ առաջ, Պոլսոյ մէջ, իր [..]ոփին նետեցին «քանքարաթաքոյց»ը: Եղիշէ արք. փափկու[..]թամբ կը բողոքէր այս ակնարկին դէմ, յոբելեանի տօնակա[..]տարութեան առթիւ, չափազանցեալ համեստութեան շարժու[..]մ մը փորձելով:

Իբրեւ փիլիսոփայ, սկեպտիկ մըն էր կրօնական տեսակէ[..]տով ալ: Բանաստեղծ, գիտնական եւ յետոյ շաբաթապահ [..]րան Զրաքեանը, անբա՛խտ Ինտրան, իր վերջին տարինե[..]ւն, բաւականաչափ ուղղափառ չէր գտներ Դուրեան եպիս[..]կոպոսը, Պէրպէրեան վարժարանի դասերուն ատեն...

Եւ շատերու միտքէն կ'անցնէր թէ՝ արդեօք տասն անգամ [..] արդիւնաւոր պիտի չըլլա՞ր հանգուցեալ Պատրիարքը, [..] իր գլխուն վրայ ունենար աշխարհական գլխարկ մը, փո[..]խանակ վեղարի:

Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ «Եկեղեցւոյ հայր»ը կամ [..]տրիարքը աւելի քիչ տեղ պիտի բռնէ պատմութեան մէջ, [..] փիլիսոփայ-դաստիարակը, բանաստեղծը, կամ բանասէր[..]տուն:

Իսկական վանականն էր Դուրեան արքեպիսկոպոս, կամ [..]մարանականը: Այն միստիկ շունչը որ կայ իր վրայ, աւելի [..] պակաս վարակած է նաեւ իր կարգ մը աշակերտները: [..] եւ մելամաղձիկ, ան իր շրջապատին կը ներշնչէր կրա[..]րականութիւն ամէն բանի հանդէպ: Նոյնիսկ հանրային կեան[..] [..] ժխորին մէջ: Կարծես կապ չունէր առօրեայ անցուդարձին [..] կամ չունէր հաւատք իր դերին վրայ:

Այս գիծը մասնաւորապէս երեւան ելաւ իր պատրիարքու[..]թեան շրջանին, թէ Երուսաղէմի եւ թէ մանաւանդ Պոլսոյ մէջ: [..]ջինը՝ ըլլալով վանական պաշտօն, աւելի կը յարմարէր իր [..]նուածքին, քան երկրորդը, որ կը պահանջէր կորով եւ [..]րծօն դեր: Վարելու եւ կազմակերպելու կարողութիւն:

Միւս կողմէ, բանաստեղծ էր, բայց ոչ Խրիմեան: Ինչպէս [..] գիտուն էր, բայց ոչ Օրմանեան (իբրեւ քաղաքական ագ[..]): Կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ, փիլիսոփան եւ ան[..] [..] ընթերցողը կը տիրապետէին իր վրայ եւ կը ջլատէին որեւէ [..] [..] աշխոյժ կամ տարականոն գիծ: Արժաշէն Պոլիս եւ [..]իսէն Երուսաղէմ — հաշուելով իր ամէնէն հասուն շրջանը — [..]տենադարանն է որ կը պտտի, կը ծփայ, կը ծաւալի [..] բոլորտիքը եւ ոչ թէ աշխարհը, կեանքը, գործը:

Այս նկատողութիւնները չեն կրնար նսեմացնել բուն Դուր[..]եանը, մտքի մարդը, որ կրնար ասպարէզ կարդալ միջազգային [..]մացականութիւններու: Մտքի մարդը, — այնքան խորաթա[..]փանց, բազմակնճիռ եւ ներհուն, բայց միանգամայն մատչելի [..]յնիսկ դպրոցական սերունդին:

Արդարեւ, հանգուցեալը ոչ միայն երգեր ու գիրքեր է [..]րած, — աւելի շատ գրած քան տպած — այլ եւ սերունդ կըր[..]թած: Թերեւս վերջինն էր մեր գրաբարի մասնագէտներուն, [..]րոնք անհետացան իրարու ետեւէ: Հեղինակութիւն մը լեզուի [..] պատմութեան, բանասիրութեան եւ մատենագրութեան:

Դուրեան պատրիարք, իր յոբելեանին առթիւ, չուզեց տէր [..]ալ իր մեծագոյն տիտղոսին, մտքի մարդուն, եւ բաւական [..]մարեց միայն քահանայական կոչումը, քրիստոնէական խո[..]նարհամտութեամբ:

Այս ալ, ինքնին, փիլիսոփայութիւն մըն է, որ սակայն չի [..] արգիլել մեզ՝ Դուրեանի մահը ողբալու, ամէն բանէ ա[..] իբրեւ մտքի մարդ: Իբրեւ բանաստեղծ, մատենագիր եւ [..]դաստիարակ: Եւ իբրեւ իմացականութիւն մը որ կրնար ճա[..]ռագայթել շատ աւելի բարձր հորիզոնի մը վրայ:

Իր կորուստով կը բացուի լայն պարապ մը մեր մտաւոր [..]նդաստանին մէջ, ուր այնքան սակաւաթիւ են իրական ու[..]ժերը, արժէքները, իսկ այնքան բազմաթիւ եւ բազմազան՝ [..]իշակութիւնները: Շատոնց է որ, այս ասպարէզին մէջ [..] [..] ետեւէ կը մաշին, կը նօսրանան եւ կ'իյնան [..] դէմ[..]քերը, հեղինակութիւնները, — կաղնիները, մէջտեղ ձգելով թու[..]փեր եւ մացառներ: Յաճախ փուշ եւ տատասկ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Միջադէպին զոհերը

Ցաւով կ'իմանանք թէ կիրակի օրուան միջադէպին առթիւ ձերբակալուած երեք որբերը դատապարտուած են վեց ամիս բանտարկութեան եւ 100ական ֆր. տուգանքի:

Իտալիա կը զօրացնէ նաւատորմը

Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովը հազիւ փակուած, Իտալիա սկսած է տենդոտ գործունէութեան լծուիլ՝ իր նաւատորմը զօրացնելու համար: Ինչպէս գրեցինք, անցած կիրակի հանդիսաւորապէս ծով իջեցուց հինգ նոր մարտանաւեր: Ասոնցմէ զատ նաւերու շինութեան համար ընդարձակ ծրագիր պատրաստած է:

Ֆրանսական թերթերը այս առթիւ մտահոգուած են եւ կը գրեն թէ Իտալիա կ'ուզէ գործնապէս հաւասարիլ Ֆրանսայի, որպէսզի յառաջիկայ նաւային խորհրդաժողովին մէջ կատարուած իրողութեան առջեւ դնէ մեծ պետութիւնները եւ ընդունիլ տայ իր տեսակէտը:

Եթէ բաղդատենք Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նաւային ծրագիրները, կը տեսնուի որ Ֆրանսա 1930ի ընթացքին պիտի շինէ մէկ յածանաւ՝ 10.000 թոնօ տարողութեամբ, վեց թորփիլահալած, վեց սուզանաւ, մէկ ականադիր թորփիլանաւ եւ երկու աղդանաւ, ընդամէնը 48,000 թոնօ տարողութեամբ: Իտալիա եւս պիտի շինէ մէկ յածանաւ՝ 10.000 թոնօնոց, փոխանակ անցած տարուան երկուքին, 5000 թոնօնոց ուրիշ երկու յածանաւեր եւ 1240 թոնօնոց չորս թորփիլահալած: Դիտելի է որ Իտալիա հոգ կը տանի արագընթաց նաւերու շինութեան: Ֆրանսացիները աւելի շատ ընդծովեայ ունին: Իտալացիները կ'ուզեն հասնիլ անոնց, ուստի եւ այս տարի պիտի շինեն 22 հատ, 12ը զուտ պաշտպանողական փոքր սուզանաւեր:

Ֆրանսա պիտի ուզէ իր գերակշռութիւնը պահպանել, նոր մարտանաւեր շինելով: Լոնտոնի խորհրդաժողովին արդիւնքը պիտի ըլլայ ուրեմն փոխանակ զինաթափութեան՝ սպառազինում աւելի լայն սահմանի վրայ: Այս հեռանկարին առջեւ յուզուած են քաղաքական բոլոր շրջանակները, նոյնիսկ Վատիկան:

⁂ «Ճոռնալէ տ'Իտալիա»կը գրէ թէ ներկայիս շինուող 57,000 եւ 1930ին շինուելիք 42,800 թոնոյով իտալական նաւատորմը պիտի հասնի ճիշդ 405,400 թոնօի: Ֆրանս. նաւատորմը իտալականէն 240,000 թոնօ աւելի է հիմա եւ Ֆրանսա իր ապահովութեան համար անհրաժեշտ կը նկատէ միշտ այսքան գերակշռութիւն ունենալ:

Պաղեստինի բարենորոգումները

Թայմզ կը գրէ թէ անգլիական կառավարութիւնը մօտէն կը հսկէ պաղեստինի կացութեան վրայ: Մօտաւոր Արեւելքի գործերուն տեղեակ սըր Ճոն Հոփ Սիմփսընի պաշտօն յանձնած է խորհրդակցիլ պաղեստինի մարզպանին հետ, որպէսզի տեղեկագիր ներկայացնէ կառավարութեան՝ Շօի յանձնաժողովին թելադրած երեք կարեւոր խնդիրներուն մասին: Կը յիշուի թէ Սըր Ուօլթըր Շօ եւ պաշտօնակիցները, պաղեստինի մէջ իրենց քննական այցելութենէն վերադարձին, տեղեկագիր ներկայացնելով, յանձնարարութիւններ ըրած էին պաղեստինի մէջ ներգաղթի, հողային հարցի եւ այլ բարենորոգումներու մասին:

Այսպէս, կը յանձնարարէին հրէական ներգաղթը կանոնաւորել՝ երկրին ընդունելու տարողութեան համապատասխան ձեւով, փորձագէտներու քննութեան ենթարկել հողային կարգադրութեան եւ երկրագործութիւնը զարգացնելու առաջարկները:

«Այն խնդիրը թէ պաղեստին կրնա՞յ պահել աւելի մեծ թիւով երկրագործ ժողովուրդ մը քան կը պահէ ներկայիս, հաւասարապէս կարեւոր արժէք կը ներկայացնէ հոգատար պետութեան, Սիոնականներուն եւ բնիկ ժողովուրդին համար: Հրէական ներգաղթը պարզապէս փութացուց այն դժուարութիւնները, որոնք պիտի ծագէին քանի մը տարի վերջ Արաբներու բնական աճումին հետեւանքով: Կարելի է որ երկրագործութեան զարգացած մեթոտները կրնան լուծել խնդիրը: Իսկ եթէ կարելի չըլլայ այս ձեւով կարգադրութեան մը յանգիլ, այն ատեն թէ հոգատարութեան պայմանները եւ թէ Սիոնականներու ծրագիրը պէտք է վերաքննութեան ենթարկուի: Կառավարութիւնը նշանակելով մասնագէտ մը, որ յատկապէս նման խնդիր մը ուսումնասիրած է յունական Մակեդոնիոյ մէջ, ցոյց կուտայ թէ կը փափաքի լաւագոյն խորհուրդներն ստանալ քաղաքական եւ միջազգային մեծ կարեւորութիւն ունեցող խնդրի մը մասին»:

Անգլիա եւ Եգիպտոս

Մուսթաֆա Նահաս փաշայի քարտուղարը այսօր Սիրակուսայէն օդանաւով Լոնտոն կը հասնի: Բանակցութեանց ձգձգումին առթիւ զանազան զրոյցներ շրջած ըլլալով, Եգիպտոսի վարչապետը հետեւեալը յայտարարած է «Րիւթէր»ի գործակալութեան.

— Բացարձակապէս անմիտ բան է ենթադրել թէ մենք կ'աշխատինք պատասխանատուութենէ խուսափիլ՝ խորհրդակցելով երկրի մեր պաշտօնակիցներուն հետ: Մենք պարզապէս ուզեցինք լուսաբանուիլ խնդրի մը մասին որ առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի: Նոյնը կ'ընէ նաեւ անգլ. կառավարութիւնը երբ պէտք տեսնէ: Լոնտոնի պատուիրակութիւնը կատարելապէս պատասխանատու է եւ լիազօր, բանակցութիւններու ամբողջ պատասխանատուութիւնն ստանձնելու համար:

Ալճերիոյ հարիւրամեակը

Ֆրանսական երեք նաւաբաժիններ, ընկերակցութեամբ «Պէառն» օդանաւատարին, Թուլոնէն Ալժէ մեկնեցան Մայիս 1ի առտուն: Այս մարտանաւերը պիտի մասնակցին Ալճերիոյ հարիւրամեակի հանդիսութեանց: Ալժէի մէջ երէկ ասոնց միացաւ թեթեւ յածանաւերու նաւաբաժինը եւ Պրէստի երկրորդ տորմիղը: Ասոնցմէ զատ թորփիլահալածներ, սուզանաւերու բաժիններ, ինչպէս նաեւ օդանաւերու ինը տորմիղներ պիտի հաւաքուին Ալժէի մէջ:

Հանրապետութեան Նախագահ Պ. Տումէրկ այսօր կը հասնի Ալժէ, ուր պիտի գտնուին երեք մեծ զրահաւոր, մէկ օդանաւատար, վեց յածանաւ, 35 թորփիլահալած և 23 սուզանաւ:

Պարսկաստանի ոստիկան զօրքը

Թէհրանէն Փարիզ հասած է գնդապետ Ճիհանպանի, պարսիկ ոստիկան զօրքի հրամանատար եւ նախկին պետ Պարսից շահի սպայակոյտին: Գնդապետը առջի օր այցելեց Պօվէի, Օնէօյլի եւ Վիլէրմոնի ոստիկան-զօրքի կիսաբաժինները եւ շատ գոհ մնաց: Գնդապետ Ճիհանպանի Պարսկաստան վերադարձին պիտի վերակազմէ պարսիկ ոստիկան զօրքը՝ ֆրանսական նոր մեթոտներու հիման վրայ:

ԱՄԵՆ. Տ. ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ
ՊԱՏՐԻԱՐՔ Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

(Ծնած 1860 մեռած 1930 ապրիլ 27)

Իր յոբելեանիւ առթիւ պատրաստուած այս նկարը, մեծ արուեստով գեղազարդուած Երուսաղէմի բնական ծաղիկներով, ինքը՝ Դուրեան արքեպս. մահուընէն երկու շաբաթ առաջ ղրկած է «Կեանք եւ Արուեստ» տարեգիրքի խմբագրութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՅԱՌԱՋ կը տեղեկանանք թէ Փարիզի «Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու վարժարանին թուրքերէնի օգնական ուսուցիչ զէյթունցի Պ. Տէօվլէթ Գէորգեան մտային խանգարում ունեցած և հիւանդանոց փոխադրուած է:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ նախկին ելմտական նախարար Ֆիրուզ Միրզա չորս տարի բանտարկութեան եւ քաղաքային իրաւունքներէ զրկումի դատապարտուեցաւ առջի օր Թէհրանի վճռաբեկ ատեանին կողմէ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Միութեան գերագոյն ատեանը շրջաբերական ուղղեց բոլոր դատարաններուն՝ հրահանգելով որ թեթեւօրէն մահավճիռներ չարձակեն, այլ լաւ ամբաստանեալին վկաները եւ քննեն անոր ներկայացուցած անմեղութեան փաստաթուղթերը: Կ'արգիլէ նաեւ «պարզ հակաբոլշեւիկեան մտայնութեան» համար մահավճիռ տալ եւ ընդհանուր խօսքեր գործածել՝ փոխանակ իրական փաստեր յիշելու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդանաւորդուհի Օր. Լէնա Պէռնշթայն յաջողեցաւ տեւողութեան համաշխարհային իգական մրցանիշը կոտրել առանձին՝ թեթեւ օդանաւով մը, օդին մէջ մնալով 35 ժամ եւ 47 երկվայրկեան: Նախկին մրցանիշը կը պատկանէր Օր. Մարիզ Պաստիէի՝ 26 ժամ 47 վայրկեանով: Օրիորդը կը կոտրէ նաեւ արական մրցանիշը, որ կը պատկանէր Լինտպէրկի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ թերթերու մէջ կը կարդանք թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալած եւ 5 ոսկի տուգանքի դատապարտած է Պ. Պետրոս Թամիրեանցը, որ զէնք կը կրէր վրան, առանց արտօնագիր ունենալու: Ակումբի մը մէջ վէճ ունեցած է մէկուն հետ եւ Թամիրեանց ատրճանակ քաշած է իր հակառակորդին: Թամիրեանց ամբաստանուած է նաեւ թէ ստորագրած է չէքեր, որոնք անվճար մնացած են...: Յետաձգուած է Թամիրեանցը սահմանէն դուրս հանելու հրամանին գործադրութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ գաղթավայր Աննամի մէջ լուրջ խռովութիւններ ծագեցան Մայիս 1ին: Պէն-Թիւիի մէջ շուրջ հազար տեղացիներ ցոյց կատարեցին: Պահակները միջամտեցին: Հինգ ցուցարար սպաննուեցաւ եւ 14 վիրաւորուեցաւ, 50 հոգի ձերբակալուեցաւ: Թայ-Պինհի կառավարիչը ատրճանակով ծանրապէս վիրաւորեց ցուցարար մը, որ կը սպառնար:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ փոխարքան կտրուկ հրամաններ տուաւ դատաւորներուն՝ արագօրէն դատելու համար յանցաւորները: Կանտիի շարժման դէմ աւելի վճռական քայլեր պիտի առնուին, քանի որ ազգայնականները կը մերժեն իրենց առաջարկուած խաղաղ մեթոտները՝ ձգտումին վերջ տալու համար:

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ

ՀԱԼԷՊ, 25 ապրիլ.— Թրքական դժոխքէն Սուրիա ապաստանած հայ բեկորներու օգնութեան շուրջն ալ աղմուկ,— խնկավէտ ապշեցուցիչ է։ Եղբայրական աջակցութեան գեղեցիկ գործն անգամ, կուսակցական կրքի, պայքարի, փոքրոգի «ես»երու եւ բանսարկութեան նիւթ դարձաւ։

Մինչդեռ, ազատագրական գործ մըն էր, որուն շուրջ պիտի համախմբուէին բոլորը եւ միացեալ ճիգերով լծուէին անաղմուկ աշխատանքի։

Թուրքիոյ զանազան անկիւնները հատ ու կտոր մնացած բեկորներ ունինք, որոնց գումարը հաշուի առնուելիք թիւ մըն է։ Թուրք պէկերու, քիւրտ աշիրէթներու, արաբական անապատներու եւ հարէմներու մէջ որբեր ու որբուհիներ ունինք, որոնց թիւը տասնեակ հազարներու կը հասնի։ Եւ այս բոլորը դատապարտուած են կորսուելու։ Ինչ որ կարենանք ազատել շահ է, եւ մանաւանդ, նուիրական պարտականութիւն։

Այս մտահոգութիւնները չեն բաժներ մեր հակառակորդները։ Ո՛չ մտքով եւ ո՛չ ալ սրտով ընդունակ են ատոր։ Գիշեր ու ցերեկ իրենց միտքը կրծող որդը այն է թէ, ի՞նչ նոր բան կրնան գտնել խաչակրութիւն մը սարքելու համար Դաշնակցութեան դէմ, եւ ինչո՞վ կրնան խանգարել ռեւէ գործ որուն կապուած է Դաշնակցութիւնը։

Ռամկավար «ազգասէրները» մեծապէս դժգոհ են, որ հայ բեկորները Թրքական դժոխքէն կը փախչին կամ կ'արտաքսուին, մինչեւ անգամ դժբախտութիւն կը նկատեն այդ եւ պատճառն ալ՝ Դաշնակցութիւնը։ Այնքան խօսեցան ու գրեցին, որ բոլորը լսեցին, հաւատացին եւ երախտագիտական զգացումներով լեցուեցան դէպի Դաշնակցութիւնը։ Աւելի մեծ պատիւ մը եւ աւելի լաւ պրոպագանդ մը, գուցէ մենք մեզի համար չպիտի կրնայինք ընել։

Գիտենք թէ իրենց տեսողութիւնն ու լսողութիւնը Թուրքիոյ խորերը չեն հասնիր, թէ Թուրքիոյ մասին իրենց կարծիքը կը կազմեն Մ. Քէմալի կամ Ըսմէթի ճառերէն։ Սակայն, իրենց քաղաքը եկող գաղթականները տեսնելու, լսելու եւ Թուրքիոյ մէջ անոնց ունեցած կեանքի ու վիճակի մասին գաղափար մը կազմելու չափ ալ հետաքրքրութիւն եւ բարեխղճութիւն չեն ունենար։ Եթէ ունեցած ըլլային, ինչպէ՞ս կարելի էր դժբախտութիւն համարել գաղթ մը՝ որ ճշմարտապէս ազատագրում է։

Կը թուի թէ, արտասահմանի ռամկավար մամուլը իր ուղղութիւնը կ'առնէ Հալէպի «Եփրատ»էն եւ կոյր կ'երթայ քանի մը շոշոփթներու անմտութեան։

Բացի Հալէպ եկողներէն, մօտ 2000 գաղթականներ հաւաքուած են Հասիճէ-Գամըշլըի շրջանը, բոլորովին զուրկ միջոցէ եւ աշխատանքէ։ Վերջին ամսուան ընթացքին մօտ 50 ընտանիք եւս հասան եւ դեռ պիտի գան ու պէտք է գան։ ԲՈԼՈՐ ԴԱՑՈՂ ՊԱՑՈՒԻՐԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԱՑՏԵԼՈՂՆԵՐԸ ՄԻԱՁԱՅՆ ԿԸ ՇԵՇՏԵՆ ՎԱՐԻՔԻՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՀՈՂԻՆ ԿԱՊԵԼՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ։ Ցարդ հաւաքուած գումարները հազիւ կը բաւեն 150 ընտանիք միայն տեղաւորելու եւ դեռ քառապատիկ պահանջք կայ։ Երբ այս է կացութիւնը, «Եփրատ» խմբագրատան բազկաթոռին մէջ ընկողմանած երանելի խմբագիրը կը պատգամէ թէ, եղածը չափազանցութիւն է. կարիքը մեծ չէ, միայն 150 հոգի պատսպարելու խնդիր է, եւլն.։ Երբ դաշնակցական բժիշկ մը, տունն ու տեղը եւ գործը թողած, կ'երթայ գաղթականութեան մէջ, ամիսներով կը մնայ առանց շահի ու ամսականի եւ անձնուէր ճիգերով կը յաջողի առաջքն առնել գաղթականութեան եւ մանաւանդ երախաներու տարափոխիկ հիւանդութեանց, այդին ռամկավարներու սիրտը կը ցաւի։ Կը դիմեն ամէնէն անպարկեշտ միջոցներուն, կը գրեն «Եփրատ»ի մէջ թէ, բժիշկը Գամըշլը կը մնայ եւ «Հօյպուն»ի գործերով կը զբաղի։

Եւ այս բոլորը անոր համար որ, քաղաքիս չորս ու կէս ռամկավարներուն ողորմելի «շէֆ»ը, Տոքթ. Պօղոսեան, չէ յաջողած գաղթ. կեդր. Մարմնի անդամ ըլլալ։

Ինչպէս ըսի, տասնեակ հազարաւոր հարազատներ ունինք, որոնք դժբախտ են ու կը մնան գերութեան մէջ, օրէ օր կորսուելու դատապարտուած։ Օտարներու հետաքրքրութիւնը դադրեցաւ. քրիստոնէական զգացումները տեղի տուին ուրիշ հաշիւներու։ Այլեւս ո՛չ ոք կը մտածէ եւ կը զբաղի մեր բեկորներով։ Օտարներու մոռացութիւնը դատապարտելի չէ թերեւս. իսկ մե՞րը...։

Մեր միջոցները կարճ են. ամէն ինչ չենք կրնար ընել, ամէնքին չենք հասնիր եւ բոլորը անկարող ենք ազատելու։ Բայց գոնէ քիչը կրնանք ազատել։ Մեր միջոցներուն ներած չափովը եթէ չընենք, չաշխատինք, ահաւոր պատասխանատուութեան տակ կ'իյնանք։

Բանգէտ դիւանագէտներ չդառնանք։ Պարզ եւ յստակ ըսենք որ, այսօր, Թուրքի ճիրաններէն դուրս եկողը ազատագրուած մըն է, եւ քանի նիւթական միջոցներ տրամադրենք, այնքան շատ կրնանք ազատել։ Նոյնը նաեւ՝ որբերու եւ որբուհիներու համար։ Գոնէ այս հարցին մէջ կարենայինք համաձայնիլ, փոխանակ հակադաշնակցական բոյկոտի նիւթ դարձնելու։

Քանի մը անմիտներու քսութիւնը թող չմոլորեցնէ արտասահմանի հայութիւնը։ Բորբոս կապած ուղեղներու եւ բթացած զգացումներու արտայայտութիւնները անզօր են ջլատելու համար դժբախտ բեկորներու ազատագրման գործը, որ ամէնէն առաջ, աւելի բախտաւորներուն նուիրական պարտականութիւնն է։

ՀՐԱՑՐ

ԴԵՌԱՏԻ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ ապրիլ 27 կիրակի օր տեղի ունեցան Փարիզի Երաժշտանոցին մուտքի մրցումները (դաշնակ)։ Կը մասնակցէին 150 հոգի, գրեթէ բոլորն ալ 14 տարեկանէ վեր, բացի Օր. Ալիս Մատթէոս Նալպանտեանէ, որ 10 տարեկան է։ 150 մրցորդներու մէջ այս փոքրիկ Հայուհին կը շահի առաջնութիւնը եւ քննիչ մարմնի գնահատանքին ու շնորհաւորութեան կ'արժանանայ, կրկնելով իր նուագած դժուարին կտորը։

800 ՀԵՌԱԽՕՍ

Վատիկանի մէջ, որ ունի 500 բնակիչ, կան 800 հեռախօսներ։ Պապին հեռախօսի գործիքը թանկագին քարերով զարդարուած գեղեցիկ նմոյշ մըն է։

ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԲԱԲԱ ԹԱՀԷՐԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԻՑ

Զոյգ վարսերըդ եւ ռոբաբիս (1) լարերը,
ի՞նչ ես ուզում իմ այս վիճակից աւեր.
Դու որ ինձ սիրաբանելու գլուխ չունես,
Երազիս գալըդ ի՞նչ ամէն կէս գիշեր։

*
* *

Ես որ ուղտիս պէս գոհ եմ տատասկով,
կերըս տատասկ է եւ բեռըս խարւար (2),
Այս սակաւ ծախքով եւ ծանըր բեռով
Դեռ տիրոջս մօտ եմ ամօթահար։

*
* *

Աշխարհի ցաւը ողջ մէջքիս դըրիր,
Միթէ՞ քարւանի ուղտն եմ ես գինով (3),
Սանձեցիր ինձ ու տւիր անարգին,
Ամէն անգամ բեռս բարդեցիր բեռնով։

*
* *

Դուն ինքդ ասացիր, թէ նաւաստի եմ,
Նաւը կը վարեմ աչքերի ջրրում,
Վախենում եմ, որ նաւը խորտակւի,
Մրնամ այս անվերջ ու անեզր ծովում։

*
* *

Ես որ հարբած եմ որթի գինիով,
ինչո՞ւ իմ նազենուց հեռու մընամ.
Որ տաքութիւն չեմ տեսնում կրակիցդ,
ինչո՞ւ տանջանքի ծուխից կուրանամ։

*
* *

Ո՛վ Աստւա՛ծ, թըշնամիդ հիւանդ տեսնեմ,
Կըրծքումը մի թուր — մինչ կոթը տեսնեմ.
Մայրամուտին գամ՝ վիճակը հարցնեմ,
Տէգին գամ՝ գոցւած շիրիմը տեսնեմ։

*
* *

Զեփիւռը, որ այն խոպոպի եզրից է գալիս,
Ցակինթի բոյրից աւելի ինձ դուր է գալիս,
Երբ գիշերները տեսիլըդ գիրկըս եմ առնում
Առաւօտեան մահճիցըս վարդահոտ է գալիս։

*
* *

Վշտի ծառը հոգուս մէջ արմատ է բռնել,
Միշտ ողբ եմ ղրկում Աստըծոյ շէմքին,
Սիրելինե՛ր, միմեանց յարգը իմացէք,
Օրհասը քարն է եւ մարդն՝ ապակին։

*
* *

Սիրտս սիրանների սերից խենթ-խելառ,
Թարթիչս փակեմ, արիւն-արցունք կը թափի,
Սիրահարի սիրտն է թաց փայտի նըման,
Մէկ ծայրը կ'այրի, միւսը հեղեղ կը թափի։

*
* *

Թէ դարդըս մէկը լինէր, ի՛նչ կը լինէր,
Եթէ ցաւըս քիչ լինէր, ի՛նչ կը լինէր,
Բարձիս վերեւ մի սիրելի կամ բժիշկ՝
Այս երկուսից գէթ մէկը, ի՞նչ կը լինէր։

*
* *

Գիշերը մո՛ւթ, քարաստա՛ն ու ես գինով,
Ընկաւ գաւաթն իմ ձեռքից, չը կոտրւեց.
Նրան պահպանողն էր, որ լաւ պահպանեց,
Թէ ոչ հարիւր գաւաթ չընկած կոտրւեց։

*
* *

Երկրագործը ողբալով այս դաշտում,
Արնահոս աչքով կակաչ էր ցանում.
Ցանում էր ու ասում՝ ա՛խ, ափսոս,
Որ պիտ'ցանել ու թողնել այս դաշտում։

*
* *

Կակաչցաննե՛ր, այլեւս կակաչ մի ցանէք,
Այգեպաննե՛ր, ձեռներդ վարդից հեռացրէք.
Թէ վարդերի խոստումն այս էր, որ տեսայ,
Վարդն արմատից հանէք ու փուշ ցանեցէք։

*
* *

Ով որ սիրահար է, կեանքից չի վախնայ,
Սիրողը կապանք ու բանտից չի վախնայ.
Սիրահարի սիրտն է նման սոված գայլի,
Գայլի, որ հովւի հէ՛յ - հէ՛յից չի վախնայ։

Բնագր. թարգմ. Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Անցեալ տարի տուել եմ Բաբա Թահէրի կենսագրականը Յառաջի մէջ։ Ինքնատիպ ու սիրւած բանաստեղծ է, գրել է գաւառաբարբառով։ Հայերէնի քիչ է թարգմանւած, եղածն էլ մասամբ անյաջող։ Թարգմանւած է անգլիերէնի, ֆրանսերէնի և կարծեմ գերմաներէնի։ Անգլիերէն թարգմանել են Edward Heron-Allen և Elizabeth Curtis Brenton մի հատորի մէջ, որ լոյս է տեսել 1902ին Լոնտոնում։ Ըստ M. Blocetի Բաբա Թահէրի գործերից մի արժէքաւոր գիր գտնւում է Փարիզի Ազգային Գրադարանում, թիւ 1903։

1) Յայտնի նւագարան, սազ։

2) Պարսկական ծանրութեան չափ = 100 լիտրի։

3) Ուղտի կարաւանի առաջնորդող ամէնէն ուժեղ արու ուղտը, որ վաւաշոտ ու հեշտասէր, գինովի նման կտրում է անապատը։

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄԻ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ շաբաթ երեկոյ Սալ Կավօի մէջ տեղի ունեցաւ երգահանդէսը Տիկ. Զապէլ Արամի։

Համակրելի երգչուհին երգեց իտալերէն երգեր, սպաներէն և հայերէն ժողովրդական երգեր։ Բացառիկ ձայն մը, որ չի պատշաճիր դասական ճաշակին և ոչ ալ մեծարժէք է երբ նկատի առնուի իբր ձայն միայն։

Եւ սակայն Տիկ. Զապէլի իսկական կարողութիւնը իր արտայայտելու ձեւին մէջ է, մանաւանդ ժողովրդական սպանիական երգերը ուր իր առոգանութիւնը պատշաճ է։

Հայկական բաժնին մէջ բացառաբար տեղ տրուած չէր Կոմիտաս վարդապետի, ու նորեր էին տիրապետողը, ինչպէս Օրօր Արա Պարթեւեանի, Մելիքեանէ՝ երկու երգ, դաշնաւորումներ Վ. Սարգսեանէ, Պօյաճեանէ և Նոր Օրօր մը՝ Գալֆաեանէ (Ամերիկա)։

Մէջ ընդ նուագեց ժաք Տօրֆման անուանի թաւ-ջութակահարը, գեղեցիկ կերպով համեմելով յայտագիրը։ Գ.

ԳԷՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Չորեքշաբթի 30 ապրիլ, Salle du Conservatoire տեղի ունեցաւ երիտասարդ ջութակահար Գ. Սինանեանի «ռէսիթալ»ը։

Ընտրեալ բազմութիւն մը փութացած էր ծափահարել զինքը, այս տարի երկրորդ անգամ ըլլալով։

Սինանեան, որ իր գլխաւոր յատկութեանց կը միացնէ նաև զօրաւոր յիշողութիւն մը, այս անգամ մեզ ներկայացաւ բոլորովին նոր յայտագրով, որ ծայրէ ծայր նուագեց գոց, մէջն ըլլալով Beethovenի Sonateը։ Ռումէն երգահան Stan Golestanի Rhapsodieն որ նորութիւն է մեր ականջներուն համար, նուագուեցաւ յաջող արտայայտութեամբ եւ մեծ գոհացում պատճառեց հեղինակին որ ներկայ էր։ Յայտագրին մէջ տեղ տրըուած էր նաեւ Պախի, Շոփէնի, Օպէրի եւ այլոց կտորներուն քով երկու հայանուն գործերու, Plainte de l'Arménie Վ. Մախոխեանի, և «Հայաստան»ի, որ գործըն է Յարութիւն Սինանեանի (Պոլիս)։

Առաջինը չունի հայեցի դրոշմ եւ ոչ ալ շահեկան է իբր ոեւէ կտոր, կը մնայ աննկարագիր ու անկապակից գործ, կոչուած յուզելու դիւրահաճ ճաշակներն ու թոյլ սրտերը՝ շնորհիւ իր խորագրին՝ Հայաստանի ողբը։

Իսկ Հայաստանը, ծոխացումն է մեզի շատ ծանօթ երգին, ուր հեղինակը այդ քիչ մը բանին վրայ կրցած է հիւսել շահեկան variationներ։ Ժողովրդին կողմէ կրկնապէս պահանջուեցաւ։

*
* *

Անդրադառնալով Սինանեանի կարողութեան, չպիտի փորձեմ շարել գեղեցկահիւս նախադասութիւններ, որոնք սովորական են, այլ պիտի յայտնեմ թէ Սինանեան մէկն է այն հազուագիւտ կարողութիւններէն, որոնք մեր մէջ երեւան կուգան երկարատեւ ու տքնաջան աշխատութենէ վերջ, միշտ համեստ, գիտակից, առանց ապաւինելու շռնդալից ռէքլամի ու չափազանցեալ կեղծ համբաւի։

Երաժիշտը Սինանեանի մէջ ծնած է իրմէ առաջ, քանի որ հայրն է ջութակահար, մեծ հօրեղբայրն է դաշնակահար երգահան, ու փոքր հօրեղբայրն ալ թաւջութակահար։

*
* *

Փափաքելի էր որ հայ միջակ դասակարգը եւ մանաւանդ Սէն Միշէլի ու Մոնփառնասի կարծեցեալ մտաւորականներն ու անոնց թափթփուքը բարեհաճէին ներկայ ըլլալ այս նուագահանդէսին, փոխան 5 ֆրանքի, զրկուելով այդ իրիկունը լղրճուկքաֆէ-քրէմի հրապոյրէն ու թղթախաղէն։

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԿՍԿԻ...

(Ցապաղած)

Ապրիլ էր ապրելու հ...
ապրիլ էր երգելու համար...
լու համար, բայց երբեք...
նելու։

է, որովհետեւ դուք ձեր
ը չէնցնելու, ձեր արտն ու
ն հերկելու, ձեր մ սացու-
պարարտացնելու հոգերով
զբաղուել, եւ ժամանակը
էր, պարիլը սիրելի...
ս գիտե՛մ, դուք լսեցիք եւ
ցիք ձեր ականջները. որով-
ցիք ձեր ուզում լսել:
ս գիտե՛մ, եւ դժբախտ եմ,
ս, դո՛ւք ազնուական
իմաստուն ու գիտնա-
դի՛կ, ձեր մեքենաների
ձեր ոսկորները ճզմեցիք, եւ
քերի համար ժելատին
ցիք նրանցից:
ս գիտեմ այս եւ ահա թէ
եմ դժբախտ...

. . . .

ւ ամէնքը խլացան...
չերը գիշերով մթնեց ընա-
մէջ, ծովի ջրերին կառչած
տախտակամածի վրայ, մե-
ների գոռում գոչիւնի տակ
րայրներս ու քոյրերս մատաղ
ների պէս մայեցին ու
ին:
անեւհինգ անգամ ամօ-
ր ու սեւերես Ապրիլը եկաւ
եւ իր մեղքերը չկարողա-
ւ քաւել:
մեծացէք ցեղիս որբուկներ,
եցէք եւ լաւ սերտեցէք մեծ
թեան, մի օր աշխարհի երե-
չպրտելու համար...

ԱՐԱՄ ԳԱՐՈՆԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄՈՒՆ
ԱՆԱԶՆԻՒ "ՄԱՆԷՕՎՐ,,

խմբագրութիւն «Յառաջ»ի

«Ապագայ» Թերթը, իր 30 ապրիլի չորեքշաբթի օրուան թիւին մէջ, «Նոր Աշխարհ» Թերթէն առնելով արտատպած էր մէկ անձնական նամակս, ուղղուած Զատիկ Մաթիկեանին, Նիւ-Եորք, բնականաբար առանց յն ստուգելու հոգն ու ծանծ թը ստանձնելու:

Ահարոնեանի յոբելեանին գը ած աննախընթաց ընդունելութիւնը շատոնց է որ անհանգստութեան մատնած էր «Ապագայ»ի խմբագիրները, որոնք ա թը բարեպատեհ կը համարեն Թերթին առաջին էջին եւ երկու սիւնակի վրայ արտատպելու այդ անձնական նամակը, Սորպոնի մեծ հանդիսութիւններէն մէկ շաբաթ առաջ՝ քերու մէջ շփոթութիւն ըստեղծելու, թերեւս մէկ քանի առաջուց պատրաստուած հրապարականներ ձեռք բերելու եւ րական հիմնադրամին քանի մը հազար ֆրանք վնաս պատճառելու ակնյայտնի մտադրութեամբ»:

«Ապագայ»ի խմբագրութեան ուղղուած նամակով մը իմ ամբողջ վերապահումս յայտնած եմ, հրատարակուած փաստաթուղթին ճշդութեան մասին:

Անհրաժեշտ կընկատեմ նոյնին մէկ պատճէնը ղրկել նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան, հրատարակութեան խնդրանքով:

Ընդունեցէք, պարոն խմբագիր, լաւագոյն զգացումներուս հաւաստիքը:

Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

*
* *

փարիզ, 30 ապրիլ 1930

«Ապագայ» Թերթի
խմբագրութեան
փարիզ

«Ապագայ»ի 30 ապրիլ 1930 չորեքշաբթիի թիւին մէջ, «Ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս կը տօնուի Ա. Ահարոնեանի Յոբելեանը» խորագրին տակ, Նիւ-Եորք Զատիկ Մաթիկեանի ուղղած մէկ անձնական նամակս հրատարակութեան տուած էիք, արտատպելով զայն «Նոր Աշխարհ» Թերթի ապրիլ 19ի Թիւէն:

Իմ վրդովումս եւ զզուանքս յայտնելով գաղափարական պայքարի այս անընդունելի և փողոցային ձեւին դէմ, որ չի վարանիր մինչեւ անգամ մարդոց գրպանները կամ գզրոցները պրպտումի ենթարկել՝ հակառակէն փաստեր ճարելու համար, կուզեմ յայտնել իմ բացարձակ վերապահումս հրատարակուած փաստաթուղթին ճշդութեան մասին:

Դժբախտաբար անձնական նամակներուս պատճէնները պահելու սովորութիւնը չունիմ, կարենալ փաստացիօրէն հերքելու համար հրատարակուած վաւերաթուղթը, բայց ամէն տեղիք ունիմ ենթադրելու որ նամակ մը Թուցնելու շնորհքն ունեցող մարդիկ չպիտի խղճահարուէին խեղաթիւրելու նաեւ զայն՝ լաւագոյնս ծառայեցնելու համար իրենց նպատակին:

Մասնաւոր կերպով իմ բացարձակ վերապահումս կը յայտնեմ ինձ վերագրուած նամակին այն պարբերութեան մասին որ կ'ըսէ թէ «մեր կատարածը Ահարոնեանական ձեռնարկ մը չէ, այլ Դաշնակցական ձեռնարկ մը» եւլն.:

Ես չեմ կրնար, ու չէի կրնար երբեք այդ տեսակ նախադասութիւն մը գործածել, լաւագոյնս գիտնալով որ Յոբելինական Կեդր. Յանձնաժողովի 40է աւելի յարգելի անդամներուն մէջ կան մի միայն երեք Դաշնակցականներ, որոնց մէկը 8 ամսէ ի վեր բացակայ է քաղաքէս:

Ես ինքս մանաւանդ չէի կըրնար այդպիսի նախադասութիւն մը գործածել, առաջին օրէն իսկ խորապէս ցանկացող ըլլալով որ համազգային գոյն և բնոյթ ստանայ Ա. Ահարոնեանի Յոբելեանը՝ գէթ այս մէկ ու հազուագիւտ առիթով ազգին բոլոր հատուածները միացած տեսնելու համար յարգանքի ու մեծարանքի արժանաւոր ցոյցի մը մէջ:

Այս նկատումներով, կ'առաջարկեմ «Նոր Աշխարհ»ի խմբագրութեան եւ անոր հրատարակած վաւերաթուղթը առանց ստուգումի արտատպող «Ապագայ»ի խմբագրութեան, որ հաճին հրատարակել լուսանկարուած պատճէնը իմ նամակիս:

Մինչեւ այդ ես անվաւեր կը նկատեմ ինձ վերագրուած նամակը:

Բարի եղէք, Պ. խմբագիր, օրէնքին իսկ ընձեռած իրաւունքին համաձայն հրատարակութեան տալ ներկայ հերքումս անփոփոխ, ձեր Թերթին առաջիկայ Թիւին մէջ, այն էջին ու սիւնակին վրայ ուր հրատարակուած էր ինձ վերագրուած նամակը:

Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԳՐՈՂԸ

«La Revue de France»ի մէջ Ռըքուլի, խօսելով Թարտիէօի մասին, կը փորձէ տալ քաղաքական օրագրողին դիմագիծը: Քաղաքական օրագրողը պատմագիր մըն է, պատմագիրը ներկայ ժամանակին: Երբ կը սկսի գրել նիւթի մը մասին, իր ուշադրութիւնը կը գրաւեն նախ ընդհանուր գիծերը, յետոյ այն յարաբերութիւնները, որոնք գոյութիւն ունին մարդոց եւ դէպքերուն միջեւ: Իր բացառիկ կարողութիւնները հետզհետէ կը զարգանան շարունակական եւ հանապազօրեայ մարզանքով մը: Վասնզի ամէն վայրկեան իրեն կը ներկայանան նոր հարցեր ու խնդիրներ, զորս ստիպուած է մեկնաբանել առանց կանխօրօք պատրաստութեան: Քաղաքական օրագրողը, այսպէս, արագութեամբ դարձնելով իր ուշն ու իմացականութիւնը օրուան նիւթերուն շուրջ, կ'օժտուի «առժամայն» (instantanément) գրողի մը յատկութիւններով:

ՊԱԼԶԱՔ ԵՒ ԻՐ ՀԱՄԲԱՒԸ

Ոմանք կը պնդէին թէ Պալզաք չէր սիրեր ռէքլամը: Ընդհակառակն, գրող մը կը հաստատէ Revue Bleueի մէջ թէ Պալզաք կը դողար իր համբաւին վրայ եւ ամէն ճիգ կը թափէր տարածելու համար զայն: Իր մօրը միջոցով կը համոզէ Revue des Deux Mondesի խմբագրապետը, որպէսզի Պալզաքի դէմ որ եւ է յօդուած չտպէ իր պարբերաթերթին մէջ: Կամ գովասանական յօդուած մը նուիրէ իր փիլիսոփայական պատմուածքներուն: Նոյնպէս, Պալզաք նամակ մը գրելով իր մէկ բարեկամին, կ'ըսէ թէ գիրքի մը յաջողութիւնը կախում ունի երեք յօդուածէ, որոնք պէտք է երեւին երեք տարբեր թերթերու մէջ: Եւ կ'աւելցնէ.«Le Chouan»ը այսպէս պիտի ծախեմ եւ ոչ ուրիշ կերպով»: Ասկէ զատ Պալզաք գիտէր ընտրել գրագէտներ, որոնք գեղեցիկ յառաջաբաններ կը գրեն իրենց ներկայացուած գիրքերուն: Նոյնիսկ այդ յառաջաբանները Պալզաք ինք կը գրէր եւ ծանօթ գրագէտ մը պարզապէս... կը ստորագրէր:

Եւ դեռ աւելին: Պալզաք ի՛նք կը գրէր գրադատականները իր գիրքերուն մասին, ստորագրելով բարձր անունով մը: Այդ յօդուածներուն մէջ ներբողի կանչուած են վէպին խորքն ու ոճը, եւ ամէնուն կը յանձնարարեն կարդալ «այդ գեղեցիկ գործերը»:

Եւ յետոյ Պալզաք այս ներբողականները կը ղրկէր... գեղուհիներուն, կարդացնելու եւ հրապուրելու համար...

ՁԵՐ ԳԻՐԱԾԸ ԿԸ ԿԱՐԴԱ՞Ք

Ֆրանսերէն օրաթերթ մը հարցարան մը բանալով, կը հարցնէ գրողներուն.

— Հրատարակութենէն յետոյ վերստին կը կարդա՞ք ձեր գործերը:

Բլէզման Վօթէլ, երգիծաբան, կը պատասխանէ թէ կը կարդայ միայն իր տպագրուած վէպերուն... «փորձ»երը: Ռընէ Պէնժամէն եւս չի կարդար իր վէպերը, որովհետեւ, չէ՞ որ, շաքարագործն ալ չուտեր իր պատրաստած շաքարը: Ժաք Տարնէթալ չի կարդար, որովհետեւ կը վախնայ վերապրել իր անցեալ յուզումները: Ժ. Պուլանժէ, ընդհակառակն, կը սիրէ վերստին կարդալ իր տպուած գիրքերը, ճիշդ ինչպէս հարիւր անգամ կը կարդայ իր ձեռագիրը, միշտ սրբագրելու, միշտ աւելի լաւը տալու ցանկութեամբ: Մագիէր եւս կը կարդայ իր գիրքերը, դարձեալ զգալու համար իր հին մելամաղձիկ երիտասարդութիւնը: Նորմանտի կը կարդայ իր գիրքերը, որովհետեւ կը հաւատայ թէ գիրք գրել գիտնալը կը նշանակէ սրբագրել, ջնջել կամ կրճատել: Իվան Կոլի կինը, Բլէր, չի սիրեր կարդալ իր աւարտած գիրքը, վախնալով տեսնել իր թերութիւնները:

Ու Ժիւլ Ռընար, իր Օրագիրին մէջ, կը խոստովանի. «Իր գրածը վերստին կարդալ կը նշանակէ անձնասպանութիւն փորձել»:

ՊՈՒԼԿԱՐ ԺՈՂՈՎՐԴ. ԵՐԳԵՐԸ

Պալքանեան ժողովուրդներուն մէջ, Պուլկարներն են, որ ամէնէն աւելի աղքատ են ժողովրդային բանահիւսութեան տեսակէտէն: Սերպ ժողովուրդը որքա՛ն հարուստ է բանաստեղծութեամբ, աշխատանքի եւ սիրոյ երգերով: Ապրուած յուզումներ են անոնք, եւ ոչ թէ երազներ կամ ցանկութիւններ, ինչպէս են, մեծ մասամբ, հայ ժողովրդական երգերը: Իսկ պուլկար ժողովրդական երգերը խոժոռ են ու մռայլ, բիրտ ու վայրի: Շատ քիչ անգամ շնորհալի ու կակուղ: Ահա սիրոյ երգ մը.—

Լուսինը կը սփռէր իր ճառագայթները, — օ՛ իմ եար,
Աշտարակին վրայ, մանկամարդ կիներուն վրայ:
բոլոր կիները մուշտակէ Թիկնոց հագած էին,
Մագդան միայն պոլէրօ մը հագած էր:
բայց Մագդան ամէնքէն գեղեցիկ էր, — օ՛ իմ եար,
Ամէնքէն գեղեցիկ, զոր տեսնել կ'արժէ:
մանկամարդ կիները փոշի քըսուած էին,
ձերմակ փոշի եւ կարմիր ներկ:
Առանց ներկի՝ Մագդան, ծաղկատի աղջիկը, — օ՛ իմ եար,
Ամէնքէն գեղեցիկ էր, զոր տեսնել կ'արժէ:
կիները հագած էին մուճակ, — օ՛ իմ եար,
իսկ Մագդան՝ պարզ շղուական,
եւ սակայն, Մագդան է ամէնագեղեցիկը,
Ամէ՛նքէն գեղեցիկը, զոր տեսնել կ'արժէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Աւարտեցաւ «Յառաջ»ի մրցումներուն պայմանաժամը: Դժբախտաբար ոչ ոք յաջողած է: Երկու հոգի Պալքաններէն կրցած են իմանալ առաջին ոտանաւորին հեղինակը,— Օր. Հեբանոյշ Արշակեան: Միւսները չեն կրցած հասկնալ: Խոստովանինք, որ այս առաջին մրցումը շատ դժուար էր: Կը խոստանանք քիչ մը աւելի դիւրին մրցում մը ներկայացնել յառաջիկային:

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՍՈՅԹԸ

Կարեւոր գումարի մը կը հասնի Նանսէնեան անցագիրներուն հասոյթը: 1929ին այդ գումարը հասաւ 87,130 զուիցերական ֆրանքի: Իւրաքանչիւր անցագիր կ'արժէ 5 ֆր. ոսկեդրամ, ուրեմն տրուած են 19 հազար 548 անցագիրներ: 1928ին տրուած էին 16,419 անցագիրներ: Նանսէնեան անցագիրներ տուած են՝

	1928ին	1929ին
Պելճիքա	1,124	1,061
Պուլկարիա	3,978	3,510
Ֆրանսա	3,571	4,498
Եուկոսլաւիա	3,163	2,851
Ռումանիա	2,000	5,000
Զուիցերիա	1,245	1,305
Աւստրիա	328	346

Այս անցագիրները տրուած են հայ, ասորի, քաղդէացի եւ ռուս գաղթականներուն:

1929ին տրուած են՝

Աւստրիոյ մէջ 12 Հայու, 22 Ասորի, 312Ռուսի, Պուլկարիոյ մէջ 755 Հայու, 3,223 Ռուսի, Պելճիքայի մէջ109 Հայու, 1,051 Ռուսի: Միւս երկիրները վիճակագրութեան չեն տուած դեռ:

Ըստ ընդունուած համաձայնութեան, այս հասոյթը պիտի բաշխուի գաղթականներու թիւին համեմատութեամբ, այսպէս՝ 4)5ը Ռուսերուն, 1)5ը Հայերուն: Հայերուն ինկած բաժինը յատկացուած է Սուրիոյ մէջ հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին, նախ 1,000 (1928 ին), յետոյ 600 (1929ին): Նանսէնեան գրօշամթուղթերը կը սպառին Նանսէնեան անցագիրներու վրայ: Կը խորհին նոյն դրօշմաթուղթերը սպառել նաեւ ինքնութեան թուղթերու վրայ, ինչ որ աւելի խոշոր եկամուտ մը պիտի հայթայթէ Ազգերու Դաշնակցութեան, որ այդ հասոյթը պիտի գործածէ գաղթականներուն տեղաւորման եւ անոնց կացութեան բարելաւման համար:

ՀԱՆԳԻՍՏ

Երջանկայիշատակ պատրիարքին առաքելական աթոռոյն Ս. Երուսաղէմի բարձրաշնորհ Տ. Եղիշէ Սրբազնափայլ Արքեպիսկոպոսի դուրեան 'ի 27ն ապրիլի ի 1930 ի Ս. Երուսաղէմ.

Ո՛չ եւս է հայ եկեղեցւոյ հոգելից խօսնակն. գնաց ննջել 'ի քուն մահու ընդ նախկին Ս. հարցն եկեղեցւոյ. ո՛չ եւս է մեծ ուսուցիչն եւ խոհական դաստիարակն Ազգիս պարմանեաց. անակնկալօրէն սլացաւ նա յանմահութիւն՝ որբ թողլով իւր սանունքն եւ ի խորին սուգ եւ յարտասուս համակելով Միաբանական լրութիւնն Ս. Աթոռոյն եւ համօրէն մեր Ազգն, որ տակաւին մեծ պէտս ունէր իւր իմաստնապանծ ընտիր հովուապետին:

Խաղաղութի՛ւն հոգւոյն, հանգի՛ստ ոսկերացն, վերին Այցելութի՛ւն այրիացեալ Ս. Աթոռոյն եւ սփոփա՛նք վշտահար Ազգիս:

Ս. Պատարագի մատուցմամբ հանգստեան պաշտօնն կատարի յուլթօրէի նոյման 'ի 4ն Մայիսի յաւուր Աշխարհամատրան Կիւրակէիս ի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոջս Փարիզի: Ս. Պատարագ 'ի ժամ 10. հոգեհանգստեան պաշտօն 'ի ժամ 11.30:

Վշտակիր՝ Հոգեւոր Հով. Հայոց փարիզի Վռամշ. Եպիսկոպոս

Փարիզ, 29 ապրիլ 1930

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Խոսրովեան տասը օրինակ տարեկան եւ վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրեն, ի յիշատակ իրենց մօր՝ Տիկին Թագուհի Խոսրովեանի:

Յատկացուցինք հետեւեալ հաստատութեանց.—

1.— Կրթասիրաց Միութիւն, Լաթաքիա: 2.— Ազգ. Վարժարան, Բէյաաթ: 3.— Որբերու Միութիւն, Խանտէք: 4.— Յառաջդիմասէր Միութիւն, Դամասկոս: 5.— Վերածնունդ Ակումբ, Պէյրութ: 6.— Ազգ. Դրադարան, Կէոլաս: 7.— Րաֆֆի Գրադարան, Պուքրէշ: 8.— Եբիտ. Միութիւն, Քասնթի: 9.— Որբերու Միութիւն, Սէրէզ: 10.— Ռուսճուքի Գրադարան:

Գումար՝ 1200 ֆրանք:

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

(40ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ԿԵԱՆՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Հայրս սաքուում նստած էր. աչքերը բուխարու թէժ կրակին յառած՝ հանդարտ շըխկացնում էր համրիչը խորը մտածմունքների անձնատուր:

Այս էլ տարօրինակ էր. հայրս ինչո՞ւ չի գնացել դաշտ: Սովորաբար նա աքլորականչից շատ վաղ էր գործի գնում եւ հաշից առաջ տուն չէր դառնում: Նա գլուխը չը բարձրացրեց ու մեզ չը նայեց: Ի զուր ես սղմեցի կողքին, ձեռքս համրիչին տարայ իմ ներկայութիւնս ցուցադրելով. ի զուր քոյրերիս հրմշտկեցի ու ճանճացրի, ի զուր հօրս սիրելի Գեաթօ քոյրս լացկումած տրտնջաց իմ ձեռքից, հայրս կրակից աչքը չը հեռացրեց մեզ բնաւ չը նայեց: Նրա խոհուն մռայլը մեզ էլ համակեց. ձայներս կտրեցինք. սսկւեցինք ու վախլուկ, մրսկան ճտերի պէս կրակի առջեւ կծկւեցինք:

Լուռ էինք:

Գոմի խաւար խորքից լսւում էր մեր անասունների մեղմ որոճը, հեւքն ու փնչոցը:

Սաքուին բոլորովին մօտ կապուած հօրս սիրուն չալ ձին երբեմն երբեմն ոտքով սալայատակն էր դոփում իր վրայ ուշադրութիւն հրաւիրելով:

Հայրս չէր նայում. նստած էր անշարժ ու լուռ, մենք էլ իր կողքին սղմւած:

Մենք նման էինք բերդում պաշարւածների. թւում էր, թէ անծանօթ ու անագորոյն թշնամիներ սպառնում են մեզ դրսից եւ ուր որ է, դուռը խորտակելով, ներս կը խուժեն, մութ անօրինակ արարածներ:

Ամենքիս ականջը ձայնի էր, սպասում էինք երկիւղով:

Ո՞վ էր նա, որ այսպէս խռովել էր մեզ. չը գիտէինք. բայց մէկը՝ մի գերբնական էակ պէտք է գար մեզ այս վիճակից հանելու:

Յանկարծ հայրս տեղից ելաւ, ցած իջաւ սաքուից, անցաւ գոմի խորքը, բացեց դէպի տունը տանող պատի փոքրիկ անցքը, Եղսօին կանչեց, ինչ որ շշնջաց նրան. ու կրկին յետ եկաւ իր տեղը գրաւեց ու մնաց նոյն դիրքով:

Պատի բաց անցքից այժմ լսւում էին պառաւ Եղսօի հրամանները, կանչը, քաջալերանքը, աղօթքն ու չարահալած խօսքերը:

Լսւում էին եւ մօրս աղեկտուր տնքոցն ու մրմունջները:

Հօրս նայեցի, նա աւելի մռայլւեց եւ այժմ ամբողջապէս լռութիւն դարձած՝ նայում էր դէպի պատի անցքը, համրիչը անշարժ քաշ էր ընկել ձեռքից:

Պառաւ Եղսօն սպանո՞ւմ է մօրս... լացս եկաւ. շրթունքներս դողդողացին.

— Հա՛յրիկ:

Ձայնս աղեկտուր էր. դարձեալ հայրս անուշադիր թողեց: Մեր տնից հասնող ձայները շատացան. հարեւան կանայք էին եկած:

— Հա՛յրիկ, գոչեցի ես յուսահատ:

— Սպասիր բա՛լա:

Հայրս սրտնեղած էր. նա նորէն վազեց դէպի պատի անցքը, ականջ դրեց ու յետ եկաւ, եւ այսպէս մի քանի անգամ:

Տէր աստուած, ի՞նչ է կատարւում մեր տանը, ի՞նչ են անում խեղճ մօրս, ինչո՞ւ հայրս չի գնում օգնութեան:

Իմ փոքրիկ, իմ մանուկ հոգին բռնւած թռչնի պէս թրպըրտում էր այս ճնշող հարցերի մէջ:

Եւ յանկարծ պատի անցքից զլարւելով ներս թափանցեց սաքուն մի փոքրիկ երեխայի ճիչ սուր ու բեկ-բեկ.

«Ըն-կա՛յ... ըն-կա՛յ... ըն-կա՛յ...»

Հօրս դէմքը վայրկենապէս պայծառացաւ, նա թռաւ տեղից, շտապով դուրս գնաց, մեզ պատուիրելով սպասել . . . .

. . . .

Երբ մենք յետ եկանք տուն, թոնիրը վառած էր. մայրս պառկած էր անկողնում եւ նրա կողքին՝ ճերմակ լաթերի մէջ պարուրած՝ ծւում էր մի փոքրիկ արարած. պառաւ Եղսօն ասաց, թէ դա մեր նոր եղբայրն է...

Այնուհետեւ ես իմ կեանքում շատ չար ու բարի անակնկալներ, նոյնիսկ զարմանահրաշ երեւոյթներ եմ տեսել՝ բնութեան թէ մարդու գործ, բայց չեմ յիշում եւ ոչ մէկը որի պատճառած զարմանքը, շւարումը սրան հաւասարէր:

Նոր եղբա՞յր.. ո՞րտեղից եկաւ, ո՞վ է նա, ո՞վ բերեց, ինչո՞ւ եկաւ, ո՞վ խնդրեց, որ գայ. պառաւ Եղսօն «նոր եղբայր» ասելով կարծեց թէ ամէն բան բացատրուած է մեզ համար. իսկ մենք շւարած կանգ առանք այդ ճչացող ու թրթռուն մսի կտորի առաջ ու նայում էինք:

— Քո եղբայրն է, բա՛լա, ասաց մայրս իր անհուն սիրազեղ ժպտով:

Իմ եղբա՞յրը.. հիմա է մայրս է ասում. իմ եղբա՛յրը իսկ ես այնպէս կ'ուզէի վրան քայլել, ոտքերով ճզմել, ոչնչացնել այդ եղբայրը. ես ո՞ւր, նա ո՛ւր... թշնամին, որ մեզ սպառնում էր, ահա՛ նա, այս փոքրիկ չնչին մսակոյտը:

— Կը խեղդեմ, ասացի մռայլ ու չար շեշտով, ի պատասխան մօրս, եւ ոտքս բարձրացրի սպառնալի. մեծ քոյրս բռնեց ինձ ու դէն շպրտեց, իսկ փոքր քոյրս քնքշօրէն կռացաւ նորածինի վրայ:

— Վա՛յ, հողն իմ գլխին, էս ինչ ասաց էս տղան, բացականչեց Եղսօն. մայրս նորէն ժպտաց:

Ես տեսնում էի, որ մայրս հիւանդ է, պառկած, բայց նրա հիւանդութեան ու այս երեխայի յայտնւելու մէջ ես ո՛չ մի առընչութիւն ու կապ չէի գտնում:

Ես գիտէի, որ փոքրիկ երեխաները երկնքից են ընկնում շողերի թելով, կամ հարսներն առուից են բերում ջրի սափորով:

(2) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 11-24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Նախաձեռնութեամբ տեղական Ազգային Միութեանց, Ա. Ե. Հ. Կ. Խ.ի Հ. Յ. Դաշնակցութեան և Հ. Մ. Ը. Մ.ի, այսօր կիրակի ժամը 2ին 128 Rue Etienne Dolet, *Պ. Մուրատեանի սրահին մէջ։*

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ
Ի ՊԱՏԻՒ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Salle Delgay*ի մէջ* 134 Rue Royale.

Կը մասնակցի ջութակահար Պ. Սէրգէյ Պետրոսեան։
Երգ, արտասանութիւն, եւայլն։

ԱՆՎԷՐՍ.— Թէյասեղան այսօր կիրակի իրիկուն ժամը 9ին Salle Concorde*ի մէջ* 98 Ave. d'Amérique.

ՔԱՇԱՆ—ՊԱՆԵԷՕ.— Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան թէյասեղանը, այսօր կիրակի ժամը 3ին 74 Grand'Rue Bourg la Reine.

Բանախօսութիւն, երգ, պարեր եւ անակնկալներ։ Կը մասնակցին Պ. Ռաֆայէլ Զարդարեան (արտասանութիւն) եւ Թախտ Աբգար։

Հաղորդակց. միջոց.— *Առնել* Porte d'Orléans*էն 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Place Condorcet, Bourg la Reine.

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ.— Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—6, Rue de Solférino23, *Պիյեանքուռ։*

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Կը խօսին Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Ս. ՆԱԻԱՎԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի «Սիփան» երգչախումբը։
Մուտքը ազատ է

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ Վասպուրականի դիւցազնամարտին 15ամեակին առթիւ 17 Մայիս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Harola*ի սրահներուն մէջ,* 3 Rue la Vieuville, *մէթրօ՝* Abbesses

Կը նախագահէ՝ Պ. Տ. ՁԻԹՈՒՆԻ
Կը խօսին՝ Պ. Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ և Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի անդամներն ու անդամուհիները կը հրաւիրուին թէյասեղան-հաւաքոյթի, այսօր կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kléber։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

THÉATRE ALBERT IER

64, Rue de Rocher (St. Lazare)

Այսօր կիրակի իրիկուն ժամը 9ին կը ներկայացուի՝

ԼԻԼԱՅԻ (*Վ. Փափազեան*)

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (ՁԱՒԵՇՏ)

Կը մասնակցին տեղւոյս բոլոր լաւագոյն դերասանները

ԳԻՆԵՐԸ 25, 15 եւ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը՝ Լիլայի մօտ, 24 Rue St. Lazare

Դերասան Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ որ պիտի կատարէ *Պ. ԿՈՐԿՈՏԵԱՆԻ դերը*

Կ'ուզուին *երկրորդ ձեռքի համար վարժ կարուհիներ։ Դիմել՝ կէս օրէ վերջ Զարեհ Պէնլեանի,* 4 Rue de la Collégiale. *Մէթրօ՝* Goblins.

Ծախու է Լիոնի հայկական կեդրոնի մէջ ընդարձակ խանութ մը։ Յարմար ամէն գործի։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել Պ. Թիրեաքեանի 28 Rue Persoz, Villeurbanne, Lyon.

Կ'ուզուին ցափատ կարող վարժ գործաւորուհիներ։ Լաւ վճարում։ Դիմել՝ Պ. Ջանաքեանի, 9 Rue Papillon, մէթրօ՝ Cadet.

L'ATELIER

Ամէն երեքշաբթի
La Comédie du Bonheur d'Evreinoff
Միւս օրերը
Le Stratagème des Roues de Farquhar
Նմանողութեամբ
Constantin - Weyer*ի*

ՄՈՆ - ՏՈՐ

Ջերմուկ, 1050 մ. բարձր, Օվէրնիայի բարձունքին վրայ։ Բաց է մարտ 15 Հոկտ. 1։ Բուժիչ շնչարգելութեան, ցնցդալայնութեան, հազի, ցնցուղի, քթի եւ կոկորդի ցաւերուն։

Կազինօ, կոլֆ, թէնիս, մաքուր օդ։ Դիմել՝ Cie du Mont-Dore, 19 rue Auber, Paris.

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՄԱՅԻՍ 10ԻՆ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. լաւօռաթուաւ։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդացկութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12,*

Ֆրանսերէնի մասնաւոր դասեր շալլ խուբեսերեանի կողմէ պսակաւոր ֆրանսերէն լեզուի, ուսանող փարիզի համալսարանի իրաւաբանական ֆաքիւլթէի եւ քաղաքական գիտութեանց վարժարանի։ Ընդունելութեան ժամեր առաւօտ ժամը 9—12 եւ 4—6։ Չափաւոր գին։ Հասցէ՝ 214 Rue St. Jacques, Paris (5).

Տք. գաղտ. գիտութ. գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ. է։ 62 Ruede la Rochefoucauld *բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ.* Métro *և* Nord Sud: Pigalle.

ALLO, ALLO
Այս է թիւը մեր թէլէֆոնին
ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՃԷՆԱՋԵԱՆ եւ ԳԱՍԱՆՃԵԱՆ

8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)
Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խիստ մօտ
Tél. TRUDAINE 81-07

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)
Հեռաձայն, PROVENCE: *20—37*

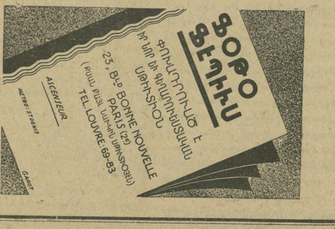
Կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ
կը կատարէ ծննդաբերութիւններ
կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ։ կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12։

SEULE AGENCE EXCLUSIVE EN FRANCE
ՀԱՅԵՐԷՆ
ՅՈՒՆԱՐԷՆ
ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

La Voix de son Maître — Columbia — POLYDOR REGISTERED TRADE MARK

20 ՖՐ. 20 ՖՐ.

H. ARTINIAN, 26 28 rue Lesage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85. Մեր փլաքներու ճոխ մթերանոցին մէջ կը գտնուին նաեւ ամէն վաճառանիշ ֆոնոններ.—DECCA, COLUMBIA, PATHÉ, POLYDOR, NIRONA, DIAMOND, եւն.: գիները՝ *120, 180, 300, 450, 525, 750, 800, 1000* եւ մինչեւ *2,800* ֆր. Նպարեղէններուն լաւը, ժողովրդ. գիներով։ Բաց է ամէն օր։

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ (Հաստատուած 1923ին)
CABINET V. YARJANIAN
Հասցէ՝ 5 rue du Cardinal Mercier, PARIS (9e)
Tél. CENTRAL, 97-39 *եւ* 96-70

Կը ստանձնէ պատժական, քաղաքային եւ առեւտր. դատեր *պաշտպանելով ֆրանսացի հանրածանօթ պաշտօնակիցներու հետ, վարչական եւ հիւպատոսարանական գործերու արագ հետապնդում։ Արկածի դատերու մասնաւոր ճիւղ,* առանց կանխավճարի։ *ՖՐԱՆՍԱ մտնելու համար, ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացում։ (ԱՖԻՏԱՎԻԹ)։ Քաղաքային ամուսնութեան արագ գործողութիւն։ Վիզա ամէն երկրի համար։*

Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս։ Խորհրդակցութիւնները ձրի են։

Դիմել ամէն օր, 9էն 12 եւ 2էն 7, բացի Կիրակիէ

ՓԱՍՏԱԲԱՆ
ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Contentieux Général, (Accidents) R. C. Seine 423631
Հասցէ՝ 72 Rue de Ménilmontant, Paris (XX)
Հեռաձայն Ménilmontant 96-74

Ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր եւ պաշտօնական գրութիւնք, դիւրամատչելի պայմաններով։

ՓՈՂՈՅԻ ԱՐԿԱԾԻ ԴԱՏԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ԱՌԱՆՑ ԿԱՆԽԱՎՃԱՐԻ։

Ընդունելութեան ժամեր, առաւօտ 9.30էն 10.30, կէսօրէ վերջ 2-3, իրիկուան 7էն 8.30։

Մէթրօ՝ Ménilmontant *եւ* Martin Nadaud, *Թրամուէյ 5 եւ 26, Օթօպիւս* BC, BG, O *եւ* Q.

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵ՛Ր, ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ՊԱՏԵՀՈՒԹԵՆԷՆ

Ա. Եթէ կ'ուզէք փոքր հողամասի մը տէր ըլլալ Մարսէյլի մէջ, շաքարի գործարանին ետեւը, ամէն մէկ հողամաս 225 մեթր (կրնանք երկուքի ալ բաժնել), դիմեցէք մեզ։ վճարման դիւրութիւններ։

Բ. Մեր ձեռքին տակ միշտ ունինք վարձու խանութներ եւ տուներ։

Գ. Կը շինենք եւ կը նորոգենք տուներ պայմանագրութեամբ։ Խորհրդակցութիւնները ձրի։ Դիմել՝ Comptoir Régional, Պ. Ասատուրեանի, 42 Rue St. Barbe, Մարսէյլ։

ժամը 9.30—12 եւ 3—5.30 Թելէֆոն C. 01—71

PLOMBERIE-COUVERTURE
ՋՈՒՐ ԿԱԶ
ԼՈԳԱՐԱՆԻ, ԵՒՆ.Ի ՋԵՏԵՂՈՒՄ

Կը ստանձնեմ կապարի եւ զինկի ամէն տեսակ գործեր, մասնաւորաբար ջուրի խողովակներու զետեղում եւ նորոգութիւն։ Դիմել նամակով՝

A. TATOULIAN*ի*
12 Rue Elie, Gentilly, (Seine)

ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ (Քարթիէ Լաթէն) 51 Rue Monsieur-le-Prince

ուր պիտի գտնէք ամէն տեսակ հին ու նոր գիրքեր, հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ այլ լեզուներով, գրական, գիտական, դպրոցական, վիպական եւայլն, նաեւ ամէն լեզուով պարբերականներ։

Արտասահմանէն եւ գաւառէն եղած ապսպրանքները օրը օրին կը ղրկուին։

ԳՐԱՏԱՆ ԿԻՑ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՆԱԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՄԸ

Բոլոր գրավաճառները, հրատարակիչներն ու հեղինակները կրնան դիմել ռեւէ գործի համար՝

LIBRAIRIE H. SAMUEL, 51 rue Monsieur-le-Prince, Paris VI

ՄԻԱՅՆ 200 ՖՐ. ԱՄՍԱԿԱՆՈՎ

դուք կրնաք տիրանալ Փարիզի լաւագոյն շրջակաները, ձեր սեփական հողաբաժնին ուր կրնաք շինել ձեր տունը, որ 15 տարի ղերծ է պետական տուրքէ։

Հողաբաժինները ունին ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հաղորդակցութեան մեծ դիւրութիւններ Փարիզի հետ՝ բազմաթիւ կառախումբերով՝ ամէն ուղղութեամբ։

Մանրամասնութիւններու համար դիմեցէք՝

"ՏԱՐԱՍՈՎ - ՏԷՐ ՍԲՐԱՀԱՄԵԱՆ - ԲԷԳՋԱԴԵԱՆ"

Հայկական գրասենեակը՝ 18 Rue Chaussée d'Antin. *Մէթրօ՝* Opéra *կամ* Chaussée d'Antin, *ամէն օր ժամը 10—12 եւ 3—7, իսկ Կիրակի ժամը 10—13,*

Կիրակի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 2-6 կարելի է դիմել Սէվրան (Sevran) *հողաբաժիններու տեղը Պ. Տէր Աբրահամեանի,* Gare du Nord *կայարանէն։*

Շաբաթ և Կիրակի օրերը ժամը 4-6 դիմել Պ. Տ. Բէգզադեանի, 87bis Bld. de la République, Boulogne, Billancourt

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet *և* Anvers Autobus J. JB.
Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ոսկորի, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ յօդացաւ։ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ-ԺԱՄԱԳՈՐԾ
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Նախկին վարիչ հռչակաւոր ՕՄԷԿԱ ժամացոյցներուն ժընեւի գործարանին

261 Fbg. St. Martin, Paris (10): մէթրօ՝ Louis Blanc և Jaurès. Հեռ. Nord 85—63 եւ 95—60: Հանրակառք՝ 5, 50, 51, 52, 21, 26, 29, Օթօպիւս՝ W. M.

Պատի եւ գրպանի ամէն տեսակ ժամացոյցներ, քարիյոններ, նշանտուքի, հարսնիքի մատանիներ եւ ամէն տեսակ ոսկի եւ արծաթ զարդեղէններ։ Ոսկերչութեան եւ ժամացոյցի վերաբերեալ խնամով նորոգութիւններ։

Նախքան ձեր գնումները այցելեցէք մեր խանութը։

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE
Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Զատկի տօնի առիթով KYSA կօշիկի վաճառատան մէջ
209 Rue Duguesclin (angle rue Dunoir), Lyon

պիտի գտնէք սեփական արհեստանոցի մէջ մասնաւոր խնամքով պատրաստուած այրերու եւ կիներու ֆանթէզի եւ ամէն տեսակ տոկուն կօշիկներ։

ԳԻՆԵՐԸ ԱՆՄՐՑԵԼԻՕՐԷՆ ԱԺԱՆ

Կը բաւէ անգամ մը այցելել համոզուելու համար

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն կօշիկները կը գտնուին մեր երկրորդ վաճառատունը 217 Rue Garibaldi, angle rue Paul-Bert.

Ամէն տեսակ կօշիկներ խնամքով կը նորոգուին մեր արհեստանոցին մէջ

Տէր եւ տնօրէն ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

Columbia Phonos & Disques

ՀԱՍԱԾ ԵՆ
1930Ի
ԱՄԵՆԱՆՈՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ Լ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ ՔՈՎ

Odéon

ԼԱՒ ՖՈՆՕՆԵՐ ԿԱՆԽԻԿ ԵՒ ԱՊԱՌԻԿ

Մէկ այցելութիւնը կը բաւէ

56 Rue Piat, Paris (20) *Մէթրօ՝ Պէլվիլ, Թրամ. 26 և 5*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
6
ՄԱՅԻՍ
1930

6 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1255

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԴԻՒՐԱՎԱՌ ՀՆՈՑ ՄԸ

Զարաշուք Թիւրիմացութեան մը մատնուած են, նորէն, ...իոյ արաբական թերթերը: Քիչ անգին պիտի կարդաք ...թի մը գրգռիչ եւ սպառնացայտ արտայայտութիւնները:

Առաջին անգամն չէ որ կը լսենք այդպիսի խօսքեր: Վեր՝ ...ն տարիներու ընթացքին, հայ գաղթականներուն դէմ ծանր ...օսքեր արտասանեցին Պէյրութի եւ մանաւորապէս Դամաս... ...ի թերթերը: Գրի առին եւ տպեցին պատմութիւններ որոնք ...րեք չէին համապատասխաներ իրականութեան, եւ պարզա... ...ես արիւն պղտորելու կը ծառայէին:

Առեն մը նօսրացած կը թուէր մթնոլորտը, մանաւանդ որ ...ր հայրենակիցներուն կողմէ ալ տրուեցան անհրաժեշտ բա... ...տրութիւնները:

Բայց անհաւասիկ նորէն թուք ու մուր, կիրք եւ թոյն ժո... ...ովուրդի մը դէմ որ քաղաքական ոչ մէկ նպատակ ունի Լի... ...անանի կամ Սուրիոյ մէջ:

Այս ամբողջ պայքարին մէջ, ամէնէն կսկծալին այն է որ, ...գրիչները շատ շուտ մոռցած են արաբ ժողովուրդին կրած ...րհուրանքը՝ թրքական տիրապետութեան առեն: Մոռցած են ...ւ անգիտակցաբար իւղ կը քսեն դրացիներու հացին:

Թուրքեր ըլլան այդ գրգռիչները թէ զանոնք հովանաւորող, ...նոնց հետ շահերով կապուած Արաբներ, — արդիւնքը մէկ է: ...ս բոլորէն բարիք չի կրնար ծնիլ ոչ բնիկ ժողովուրդին, ոչ ...ալ երկրին համար: Մանաւանդ այն պահուն երբ իրենք, արա... ...կան թերթերը կ՚արձանագրեն Թուրքերուն կասկածելի շար... ...ումները՝ սահմանին վրայ:

Տարին տասերկու ամիս թրքական հրոսախումբեր կը գոր... ...ն սուրիական պետութեան սահմաններուն վրայ: Թրքական ...րծակալներ կը սողոսկին ամէն տեղ եւ կը թունաւորեն միտ... ...երը: կը լարեն յարաբերութիւնները ժողովուրդէ ժողովուրդ, ...դէ ցեղ:

Արաբական մամուլին մէկ մասը, փոխանակ այս իրական ...երիքներով զբաղելու, պարբերաբար մէջտեղ կը նետէ անհիմն ...եւ չարամիտ լուրեր, եւ կոիւ կը մղէ հողմաղացներու դէմ: ...նցեալ տարի, շէյխ Համատա, Տիւրզիներուն լուսամիտ վա... ...էյը, հրապարակաւ կը յայտարարէր թէ Թուրքն է հասարա... ...ց թշնամին, Արաբին, Հայուն եւ Քիւրտին: Արաբ հայրենա... ...կիցները կ՚ընդունի՞ն այս ճշմարտութիւնը, թէ տակաւին ...պէտք ունին լուսաբանուելու, կամ նոր փորձեր կատարելու:

Կարելի է տակաւին շատ բաներ խօսիլ այս ուղղութեամբ: Սակայն, աւելի լաւ է որ խօսինք մենք մեզի: Մեր ընելիքնե... ...ու մասին:

Արդարեւ, եթէ լրջօրէն կատարենք մեր պարտականու... ...թիւնը այս ճամբուն վրայ, վստահ ենք որ մեծապէս կը պակ... ...սի չարիքը: Ինչպէս բսինք, վերջերս մասնակի ջանքեր եղան, ...լուսաբանելու արաբ կարծիքը: Արաբական թերթեր արձա... ...նագ տուին հայկական հրատարակութեանց, եւ նոյնիսկ ընդ... ...դիմախօսեցին չարակամ յերիւրանքներու:

Դժբախտաբար անբաւական է եղածը: Անհատական նախա... ...ձեռնութիւնը կ՚օգնէ, բայց չի կրնար լեցնել պարապը:

Արդ, իրողութիւն է որ, մինչեւ այսօր ալ, թէ Սուրիոյ եւ թէ Լիբանանի մէջ, կ՚ապրինք մեկուսի: Կղզիացած՝ մեր առօր... ...եայ հոգերուն մէջ: Կամ կեդրոնացած՝ իրար բզքտելու, վար... ...կաբեկելու, եղածը քանդելու համար:

Կարելի չէ առանց կարմրելու նայիլ այդ հոծ գաղութին ...ազգային կոչուած կեանքին վրայ: Ամէն օր կռիւ կամ անճոռ... ...նի տեսարաններ կայաններուն մէջ: Բազմատեսակ անխոր... ...հրդութիւններ ազգային շրջանակի մէջ: Ոչ Պէյրութը օրինաւոր, ...պատասխանատու իշխանութիւն ունի, ոչ Հալէպը: Որդ մը ին... ...կեր է այս բազմահայ գաղութին բոլոր կեդրոն քաղաքներուն, ...դիւղերուն մէջ, եւ կը կրծէ ու կը կրծէ:

Այս պայմաններուն մէջ, միամտութիւն կ՚ըլլայ իրական ...գործ սպասել առաջնորդարաններէն եւ անոնց կապուած ժո... ...ղովներէն: Բայց, իրաւունք ունինք պահանջելու որ, վերջապէս ...արթննայ, սթափի երիտասարդութիւնը, եւ միջոցներ մտա... ...ծէ, հակազդելու համար մղուած պայքարին:

Բազմաթիւ համալսարանականներ կան, որոնք անկախ ...ազատ են գրաւած: Ինչո՞ւ անոնք չձեռնարկեն կազմելու հայեւ... ...արաբ միութիւն մը, ակումբ կամ ընկերակցութիւն: Կարելի է ծովուն մէջ տախտակ մը փռել եւ վրան նստիլ, կտրուած՝ ...ամէն յարաբերութենէ, գլխիվայր խրած՝ անձնական գործե... ...ու կամ բանկայի տաղտուկներու մէջ:

Անպատճառ հակահայ հրատարակութիւն մը, միջադէպ մը ...կամ արկա՞ծ մը պատահելու է, որպէսզի ըմբռնենք թէ կը ...գտնուինք դիւրավառ հնոցի մը մէջ, որ ամէն բանէ առաջ կը ...պահանջէ լրջութիւն, արթնութիւն եւ իրերաճանաչման աշ... ...խատանք: Առանց մեր ազմուկին ալ, այդ հիւրընկալ երկիրը կը գտնուի դիւրագրգիռ վիճակի մը մէջ, թէ ներքին եւ թէ ...արտաքին պատճառներով: Իսկ մենք ինչքան ալ հաւատարիմ ...եւ բարեկամ ըլլանք, բնիկը դժուար կը համոզուի, քանի որ ...չի ճանչնար մեզ: Միւս կողմէ, հանրային կարծիքը վարող... ...ները միշտ ալ պիտի շարունակեն միտք պղտորել ոգիտու... ...թեամբ կամ գիտութեամբ, որքան ատեն որ մենք սերտ յարաբերութիւններ չհաստատենք անոնց եւ ուրիշ վարիչ ...տարրերու հետ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ՇՈՒՐՋ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 ապրիլ).

—«Մեր Հայրենակցական Միու-թիւնները եւս, դժբախտաբար, ազատ չեն կուսակցական, դա-սանական ու անձնական բնոյթ կրող խուլ թէ բացարձակ պայ-քարներէ, որոնք ի վերջոյ քայ-քայիչ ազդեցութիւն կ՚ունենան անոնց գործունէութեան վրայ: Այդ մասին շատ որոշ ակնարկ-ներ կան մեր թերթերու տպած տեղեկութեանց եւ յօդուածնե-րուն մէջ, որոնք այս կամ այն կողմէ կը լուսաբանեն Հայրե-նակցական միութեանց գործու-նէութիւնը:

Ամէնէն քայքայիչ դերը, ինչ-պէս պէտք էր սպասել, կը կատարեն բոլշեւիկները կամ անոնց մոլեռանդ համակիրները, որոնք վերջին տարիներու ըն-թացքին մեծ ջանքեր թափեցին ամէն գնով իրենց ձեռքն առնե-լու Հայրենակցական Միութիւն-ները:

Բարեբախտաբար, մեր միւս կուսակցութիւնները աւելի խո-հեմ գտնուեցան ու, թէեւ իրա-րու դէմ Հայրենակցական Միու-թեանց մէջ եւ շուրջը խուլ պայ-քարներ մղեցին, բայց ծայրայե-ղութեան չտարին: Եւ եթէ տեղ տեղ եղան մենատիրութիւն հաս-տատելու ճիգեր ու փորձեր, անոնք ալ պատահական, անցո-ղական եւ անձնական բնոյթ կը կրէին: Ընդհանուր առմամբ ոչ դաշնակցականները եւ ոչ ալ ռամկավարները ձգտում ցոյց տուին ջլատելու Հայրենակցական միութիւնները, զանոնք կուսակ-ցական կազմակերպութիւններ դարձնելու համար:

Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ կրօնական յարանուանութեանց մասին: Ե՛ւ լուսաւորչականները, ե՛ւ բողոքականները ե՛ւ կաթո-լիկները կողք կողքի աշխատե-ցան Հայրենակցական Միութեանց մէջ՝ առանց տարամերժ, անհաշտ դիրք բռնելու իրարու հանդէպ: Թէեւ պէտք է խոստովանիլ, որ հոս ալ տեղ տեղ եղան մասնակի ցաւալի դէպքեր, որոնք հակա-ռակ էին ընդհանուր ոգիին:

Եթէ տարամերժ պայքարի փոխարէն համերաշխ գործակ-ցութեան ոգին տիրէ միշտ Հայ-րենակցական Միութեանց մէջ, ապահովաբար ատիկա շատ բա-րերար կերպով պիտի անդրա-դառնայ ոչ միայն այդ Միու-թեանց գործունէութեան, այլ եւ մեր ամբողջ ազգային կեան-քին վրայ: Հայրենակցական Միու-թիւնները կրնան նպաստաւոր հող պատրաստել եւ գեղեցիկ, վարակիչ օրինակ դառնալ հա-ւաքական, համերաշխ աշխա-տանքի համար:»

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՆԻՒԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր ահռելի հրդեհ մը ծագեցաւ Նիւ Եորքի նահանգին մէջ, տարածուելով սրընթաց արագութեամբ: Արդէն բռնկած է 35 մղոն տարածութիւն եւ բնակիչները կը փախչին, լքե-լով ագարակ, արտ եւ ուրիշ ինչ որ ունին: Կիները եւ մա-նուկները փոխադրուած են քա-ղաք: Արեւմտեան հովը, բոցերը կ՚ուղղէր դէպի Նիւ Եորք:

Հեռագրի մը համաձայն, Նէշուէարուաբձանին հարաւային մասը մոխիր դարձած է արդէն: Վնասները անհաշուելի են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Կանտի ձերբակալուած

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ փոխարքան կիրակի օր ձեր-բակալել տուաւ Կանտին, Հնդկաստանի «անհնազանդութեան» պատերազմին առաջնորդը, որ կը շարունակէր քաղաքէ քաղաք պտտիլ եւ կամաւորներ հաւաքել: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են Պոմպէյի մէջ եւ շրջակաները, ի նախատեսու-թիւն այս ձերբակալութեանց հետեւանքներուն:

Ձերբակալութենէն անմիջապէս յետոյ, Կանտի թղթատա-րական կառախումբով փոխադրուած է Պոմպէյի մօտերը, յետոյ գոց ինքնաշարժով մը փոխադրուած է Եէրօտայի բանտը: Հե-ռուէն կը հետեւէին շարք մը ինքնաշարժներ, լեցուն՝ ոստի-կաններով:

Վախ կայ որ ծանր դէպքեր պատահին այս ձերբակալու-թեան հետեւանքով: Կանտի այլ եւս հերոս մը պիտի համարուի հնդիկ ժողովուրդին կողմէ, իսկ երբ գործել սկսի Լահորի ար-տակարգ ատեանը, հաւանաբար աւելի գրգռուին բնիկները:

Նոր հալածանք Անատոլուի բեկորներուն դէմ

Դամըշլըէն կը գրեն «Ազդակ»ի.—

Վերջերս Թուրքիայէն եկող տարագիրները կը պատմեն թէ Թուրքերը նոր խաչակրութեան մը սկսած են հոն մնացող Հա-յերուն հանդէպ: Հրամայած են նորէն տեղափոխուիլ եւ աւելի հեռուները քաշուիլ, եթէ չեն ուզեր սահմանէն դուրս ելլել: Գրեթէ ամէն օր եկողներ կ՚ըլլան, անօթի ու մերկ վիճակի մէջ եւ փախստական:

Խեղճ Հայերը սարսափած Անատոլուի խորերը աքսորուելու որոշումէն, միաձայնութեամբ յայտարարած են որ սահմանէն դուրս պիտի ելլեն եւ խնդրած են քանի մը ամիս արտօնու-թիւն շնորհել, որպէսզի ծախեն իրենց ունեցածներն ու կա-րասիները եւ վճարեն պահանջուած տուրքերը:

Եկողներու վիճակը շատ ողբերգական է: Հոգատար կառա-վարութեան գուրգուրանքին եւ խնամատարութեան օգնութեան շնորհիւ, թէեւ անօթի մեռնողներ չկան, սակայն օրէ օր աւելի կը վատթարանայ կացութիւնը: 400 ընտանիք ներկայիս կա-րօտ վիճակի մը մէջ կը գտնուին, որոնց 72 «օլչակ» ցորեն յատկացուցած է քաղաքապետութիւնը: 60 ընտանիք վերջին ծայր թշուառ վիճակի մը մէջ կը գտնուին: Մօտ հարիւր հոգի զինուորագրուած են եւ այդ կերպով իրենց ապրուստը կ՚ապա-հովեն, իսկ մնացեալներու համար գործ հայթայթել կարելի չէ:

ՑԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԸ ՀԱՄԱԽՄԲԵՆ

Նոյն թերթին մէջ կը կարդանք (25 ապրիլ).—

Հիւսիսային Սուրիոյ սահմաններուն վրայ խաղաղութիւնը վտանգուած կը մնայ: Թրքական աւազակախումբեր կը շարու-նակեն իրենց ասպատակութիւնները: Էնկիւրիի կառավարութիւ-նը շաբաթէ մը ի վեր սկսած է երկաթուղիով կանոնաւոր զին-ուորներ փոխադրել Ատանա-Միւսլիմիէ-Նըսէպին գիծով դէպի սահմանները: Միւս կողմէ Նըսէպինի կառաշարը սահմանա-մերձ վայրերու ոչ-թուրք բնակչութիւնը կը փոխադրէ Ատա-նա, ուրկէ կը ղրկուին ներքին գաւառները:

Թուրք կառավարութիւնը կ՚աշխատի զգալի չդարձնել իր դաւադիր աշխատանքները, եւ մեծ մասամբ քաղաքային տա-բազներով կը փոխադրէ զինուորները: Բայց հոգատար պետու-թեան անծանօթ չեն մնացած այդ դիտումները եւ պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են: Կը տեղեկանանք որ ֆրանսա-կան ուժեր մեկնած են դէպի սահմանները:

Մարզպանի թիկնապահ գնդապետ Պոտէ, Պինէ եւ Պ. Ըրք-լիւ, ընկերակցութեամբ կարգ մը բարձրաստիճան զինուորա-կաններու, Հալէպ մեկնած են: Կ՚ենթադրուի որ անոնց մեկնու-մը կապ ունի սահմանային խնդիրներու հետ:

Թուրքիոյ տնտեսական հոգերը

Բանակցութիւնները կը շարունակուին անգլիական խմբա-կի մը հետ, որ յանձն առած է քսան միլիոն սթերլին տալ, լուցկիի մենաշնորհին փոխարէն:

Միւս կողմէ, Պոլիս հասած է Ամերիկայի «Ֆէտըրըլ Րիզըրվ» դրամատան տնօրէններէն մէկը, ուսումնասիրելու համար Թուր-քիոյ ելմտական վիճակը:

*** Թերթերը կը գրեն թէ հինգ միլիոն ոսկիի խնայողու-թիւն մը կատարուած է նոր ելմտացոյցին մէջ: Ամէնէն աւելի կրճատումներ եղած են Ազգ. Պաշտպանութեան եւ Հանրօգուտ գործավարութիւններուն յատկացուած բաժիններէն: Խնայուած 5 միլիոն ոսկին Տնտեսական գործավարութեան եւ փոքր մաս մըն ալ Առողջապահական գործավարութեան ելմտացոյցերուն վրայ աւելցուած են:

Ելմտացոյցի յանձնաժողովը հասոյթներու գումարին մէջ երկու միլիոն ոսկի աւելի գտած ու այս տարբերութիւնը բաժ-նած է զանազան գործավարութիւններու միջեւ: Այս կերպով, յանձնաժողովը երկու միլիոն ոսկիի խնայողութիւն ալ ըրած կ՚ըլլայ ծախքերու բաժնին մէջ:

Տնտեսական գործավարութիւնը իր ելմտացոյցին մէջ ա-մէնէն աւելի կարեւորութիւն տուած է օտար մասնագէտներ հրաւիրելու գործին: Երկրագործական, առեւտրական եւ ճար-տարարուեստական ճիւղերուն մէջ պէտք եղած վարկը սահ-մանուած է 30 օտար մասնագէտներ հրաւիրելու համար: Ասկէ զատ, որոշուած է Էնկիւրիի մէջ երկրագործական ու անտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՐԳՈՒՋ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դամասկոսի Էլ Գապս արաբա-կան թերթին Պէյրութի թըղ-թակիցը, որ ինչպէս կ՚երեւի ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ թրքական գոր-ծակալ մը, հետեւեալ գրգռիչ գրութիւնը ղրկած է իր թեր-թին.

—«Թուրքիայէն վտարուած խառնակիչ տարրերը, անցեալ տարի, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ սկսած բանակցութեանց արգելք ըլլալ ուզեցին եւ թշնա-մական ընթացք մը բռնեցին Թուրքիոյ դէմ: Այդ խառնակչու-թեանց եւ աշխատանքներու պատճառը այն էր որ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ հաստատ-ուած համաձայնութիւն մը պի-տի արգիլէր իրենց էնթրիկնե-րը: Հօյպուն, Թէյալի Քիւրտիս-տիստան եւ Դաշնակ կուսակցու-թիւնները համաձայնեցան եւ իրենց բոլոր ուժերը ի սպաս դրին ֆրանքօ-թուրք համաձայ-նութիւնը վիժեցնելու համար: Ինչո՞ւ անոնք կ՚աշխատէին այդքան խանդավառութեամբ եւ փութկոտութեամբ, որովհետեւ կը կարծէին որ Ֆրանսացիները եթէ չյաջողին համաձայնու-թիւն կնքել, իրենց մէկ մասը Թուրքիոյ դէմ պիտի ղրկէ, ըր-րամ պիտի տայ եւ կողոպուտ-ներ ընել պիտի տայ: Անոնք կը կարծէին նաեւ որ այդ կերպով իրենց բնակելիք հող մը ապա-հոված կ՚ըլլան Հիւսիսային Սու-րիոյ սահմաններուն մէջ:

Բայց անոնք չյաջողեցան եւ Ֆրանսացիները իրենց երես դարձուցին, բանակցութիւնները շարունակուեցան եւ կնքուեցաւ համաձայնութիւնը: Սուրիացի-ներու կալուածներուն խնդիրը երեւան եկաւ, որոնց կարգին նաեւ Հայերու կալուածներն ալ խնդրոյ առարկայ եղան. բայց Թուրքիան բացարձակապէս մերժեց Հայերու խնդիրը եւ պահանջեց որ այդ խնդիրը ա-ռանձին քննուի: Էնկիւրիի ֆը-րանսական դեսպան կոմս Շամ-պրէօնի պաշտօն տրուեցաւ շա-րունակել բանակցութիւնները՝ անջատելով Հայերու կալուած-ներուն խնդիրը: Հայերը շատ յուզուեցան եւ փրփրեցան այդ մերժումէն, եւ վերադարձան ի-րենց հին էնթրիկներուն:

Եւ սուրիական թերթերէն ոմանք անգիտակցաբար եւ խաբ-ուելով քանի մը Հայերէն, քա-ջալերեցին Հայերու էնթրիկնե-րը, որով վնասեցին իրենք ի-րենց»:

Նոյն թերթը յաջորդ օրը, 24 ապրիլ, նորէն արծարծելով այս խնդիրները եւ քննադատելով Ֆրանսացիներուն քաղաքակա-նութիւնը, կ՚եզրակացնէ.

—«Ֆրանսայի այս ամուլ քա-ղաքականութիւնը եւ Սուրիոյ ազատամիտ լիտրները փակցը-նելով անոնց տեղ Հայեր եւ օ-տար տարրեր տեղաւորելու ծը-րագիրը ապարդիւն փորձ մըն է: Հայերը որքան ալ երկար ատեն որ մնան Սուրիա եւ ապրին մեզ հետ, ո եւ է մէկ օտարի նման խորթ են մեզի եւ չպիտի ար-ժանանան մեր համակրանքին: Օր մը պիտի ըլլայ որ Սուրիա գտնուող այս օտար տարրերը մեզի համար փորձանքներ պի-տի դառնան եւ դուրս պիտի նետուին մեր երկրէն: Եթէ այդ օրը մենք չտեսնենք, անպայ-ման մեր զաւակները պիտի տեսնեն»:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ստալինէն ետք՝ Անդրկովկասի իրական փոխարքան Պ. Կրինիցկին իր տիրոջ օրինակով հրատարակած է երկարաշունչ յօդուած մը «կոլեկտիվացման սխալներն ու դասերը Անդրկովկասում» խորագրին տակ: Հիմա որ անվիճելի փաստ է համայնավարութեան պարտութիւնը «կոլեկտիվացման» քաղաքականութեան մէջ, խիստ շահեկան է վերոյիշեալ յօդուածը, մանաւանդ, որ անոր հիմնաւորումները առնուած են Անդրկովկասեան երկիրներէն, որու մէջ է նաեւ Հայաստանը:

Հիմնական չարիքը այս շարժման մէջ, ըստ իրենց բնորոշման «Ձախ խոտորումներ» են եղած: Այլ խօսքով շուտիկութիւնը, «բարձր տոկոսներ» ունենալու տղայական ձգտումները, արգելք են հանդիսացած մեր տաքգլուխ կարմիր ապետներուն ձեռնարկէն առաջ քննելու, ուսումնասիրելու տեղական առանձնայատուկ պայմանները, պահանջները եւ հնարաւորութեան սահմաններու մէջ միայն գործադրելի դարձնել իրենց հիմնական որոշումները:

Ասիկա ո՛չ միայն տրամաբանական պահանջ է, այլ եւ համայնավար կուսակցութեան հրահանգը, որու մասին այլեւս չեն քաշուիր մանրամասնութիւններն անգամ հրատարակել:

Ասոր հակառակ վերաբերմունք ցուցադրուած է ո՛չ միայն անհատ գործիչներու, այլ եւ «Հանրապետական Կեդրոնական Կոմիտէներու» եւ զանազան մարմիններու կողմէն: Եւ որպէս հետեւանք անուրանալի է: «Անդրկովկասի բոլոր տնտեսական, քաղաքական, կենցաղային առանձնայատկութիւնների Թերագնահատութիւնը: Համ. կ. (բ.) կ. Անդրյերկկոմի յունուար 22ի դիրեկտիվը«Անդրկովկասի առանձնայատկութիւններն առաւելագոյն չափով հաշուի առնելու մասին, ինչպէս հանրապետութիւնների այնպէս եւ գաւառների եւ նոյնիսկ շըրջանների վերաբերմամբ» ըստ էութեան մինչեւ շրջաններն ու գաւառներ տեղ չհասցեց:» (կրինիցկի՝ Խ. Հ. ապրիլ18).

Այս «դիրեկտիվներ»ը, որոնք որոշ չափով բացատրականներ կը հանդիսանային «կոլեկտիվացման» ծրագրին գործադրութեան ընթացքին ծագած խընդիրներուն եւ մասնաւորաբար «տեղական առանձնայատկութիւններն առաւել չափով հաշուի առնելու մասին», ըստ երեւոյթին այնքան ալ պարզ եւ յստակ չկրցած պատկերացընել օրուան վիճակը: Որովհետեւ նոյն Կրինիցկին այդ մեղադրանքի հետ չի մոռնար խոստովանիլ նաեւ այն որ՝

«Մինչեւ փետրուարի սկիզբը Համ. կ. (բ) կ. Անդրյերկոմն, ինչպէս եւ հանրապետական կենտկոմները քիչ Թէ շատ կոնկրետ դիրեկտիվներ չտւեցին կուլակութեան, որպէս դասակարգի վերացման, քաղաքականութեան խնդիրներում»:

Այս երկու խոստովանութիւնները ինքնին պերճախօս ապացոյցներ են համայնավար կուսակցութեան անբարեխիղճ եւ անպատասխանատու վերաբերմունքին ժողովրդական տընտեսութեան եւ կեանքերու հանդէպ:

Բայց ի՞նչ հարկ մեր կողմէն եզրակացութիւններ հանելու, երբ փաստերը կ'աղաղակեն բարձրաձայն: Նախ փոքր հաշիւ մը հողերու համայնացումի մասին: «կոլեկտիվացման» շարժումէն առաջ՝

«Դեկտեմբերին Անդրկովկասում կար 3,6 տոկոս ճանրայնացուած ցանքերի տարածութիւն: Համ. կ. (բ) կ. Անդրերկոմի որոշումով նախագծուած էր 1930 Թուի գարնանը ճասնիլ 17 տոկոսի:»

Այս հաշուով ուրեմն «կոլեկտիվացման» շարժումը նպատակ պիտի ունենար ընթացիկ տարուան գարնան ամիսներուն «հանրայնցնել» ընդամէնը 14 տոկոս եւ կամ ամբողջ ցանքերու 17 տոկոսը: Այս սահմաններու մէջ ամփոփուած աշխատանքը, անտարակոյս պիտի ըլլար աւելի հիմնաւոր եւ նուազ վնասակար:

Ասոր փոխարէն սակայն նախընտրած է «Թեւերի ետեւից ընկնել» այնպիսի Թափով մը, որ դեռ՝

«Յունուարից այս տոկոսը (17) ճանրապետական կենտկոմների եւ կուսակցական կազմակերպութիւնների որոշումներով ճասցեց միջին ճաշուով 30ի:

Առ մէկն մարտի ԱՖԽՍՀ-ում (Անդրկովկասեան ֆետերատիւ խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւններ) կար արդէն 50 - 52 տոկոս կոլետիվացած տարածութիւն եւ տնտեսաթիւն»:

Ինչպէ՞ս տեղի ունեցաւ այս անակնկալ յառաջդիմութիւնը??, Ի՞նչ նոր հնարաւորութիւններ հիմք հանդիսացան «Հանրապետական կենտկոմների» 17 տոկոսը բարձրացնել 50-52 տոկոսի եւ այն ալ երեք ամսուան ընթացքին:

Այս հարցումներուն ինք Պ. Կրինիցկին ալ չի կրնար պատասխանել ուղղակի: Ան կը խոստովանի Թէ՝

«Յունուարից կոլտնտեսական շարժումը խիստ կերպով«առաջ է վազում», յառաջ է գալիս «կոլեկտիվացման խաղ» եւ «Թեւերի ետեւից ընկնելը»: Այդ նշանով որոշումներ են ճանւում Անդրկովկասի մի շարք կուսակցական կազմակերպութիւններում:»

Պարզ է այս պատասխանը. ամէն մէկ շրջանի կամ հանրապետութեան կուսակցականմարմինները գործը հիմնաւորելէ առաջ մտահոգուած են եղեր առաջնութիւն շահելու մարմաջով «կոլեկտիվացման» պայքարէն: Անհրաժեշտ է «բարձր տոկոսներ»ով ներկայանալ հաշուետուութեան, ապացուցանելու համար ո՛չ միայն իրենց նուիրուածութիւնը այլ եւ «աջ օպորտունիստների սխալ եւ հակայեղափոխականի յատուկ մտավախութիւնները»:

Դժբախտութիւնը հոն է, որ այդպէս Թեթեւութեամբ են վարուած պատասխանատու մարմինները: Ասոնք իրենց այս խօլական արշաւի ընթացքին չեն ալ զգուշացուած Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէին կողմէ եւ դեռ աւելին: Վերջինս ալ իր կարգին առաջնորդուած է ստորադաս մարմիններէն:

Ասկէ շաբաթներ առաջ, առանց այս փաստերուն ալ որոշակի մատնանշուած ըրինք այս մասին, նկատի ունենալով համայնավար կուսակցութեան ներքին դասաւորումները: Հիմա երբ այլեւս վարանելու տեղ չի մնար այս ուղղութեամբ դարձեալ մոլթին մէջէն կը նըշմարուին ուրիշ տխուր իրողութիւններ:

«Ստալինի աչքը» հանդիսացող Կրինիցկին իր յօդուածի զանազան արտայայտութիւններէն կը խոստովանի Թէ «կոլեկտիվացման սխալները» երեւան եկան դեռ յունուարին. մինչդեռ իրենք այդ սխալներու դէմ ամիսներ յետոյ միայն կը սկսին վճռական պայքարի:

«Պէտք է ուղղակի խոստովանել, որ այդ սխալների դէմ Անդրերկկոմը, ինչպէս եւ ճանրապետական կենդկոմներն իրականում վճռական, կոնգրետ պայքարը սկսում են ուշացումով, միայն փետրւարի սկզբից:»

Ինչո՞ւ այս գիտակցական ուշացումը, այսքան կենսական եւ ճակատագրական սխալներուն սրբագրութեան գործին մէջ: Ի՞նչ կը բանէր Անդրկովկասեան Երկրային եւ հանրապետական Կեդրոնական Կոմիտէները ամբողջ յունուարի ընթացքին, երբ յայտնապէս կը խախտուէին կուսակցական «դիրեկդիվներ»ու բոլոր տրամադրութիւնները:

Պատասխան գտնել այս հարցերուն՝ զուր աշխատանք պիտի ըլլար մեր կողմէն. որովհետեւ սխալներու խոստովանութեան կարգն ալ իր սահմաններն ունի: Որովհետեւ սխալներ կան, որոնց «սրբագրութեան» եւ «ուղղումներու» միակ իրաւասուն Չէկան է, իսկ սա սովորութիւն չունի հրապարակային հաշուետուութեան:

Զանազան ճանապարհներով ստացուած տեղեկութիւնները, ինչպէս նաեւ Խորհ. Կառավարութիւններու «դեկրետներ»ը և Կրինցկիի մութ ակնարկները կը պարզեն այն իրական վիճակը որուն ենթարկուած է Անդրկովկասը յունուար եւ փետր. ամիսներուն մասնաւորաբար: Հիմա ալ կասկածէ դուրս է, որ այդ ամիսներուն տեղի են ունեցած ծանր միջադէպեր նոյն երկիրներուն մէջ. իսկ անոնց դէմ պայքարելու աշխատանքները կշռուած են եղեր բովանդակ կազմակերպութիւններըն: Եւ եթէ ժամանակին կարելի չէ եղած սրբագրել «կոլեկտիվացման» սխալները աւելի ծանր դէպքեր են եղած գլխաւոր արգելքը:

Բնորոշ է նաեւ մէկ այլ արտայայտութիւն, որ ցոյց կուտայ այդ ամիսներու տակնուվրայութիւնները:

«.. կարիքկ'զգացուիմստ մէկ ամսուայ աշխատանք, Համ կ. (բ) կենդկոմի եռանդուն դիրեկտիվները, ընկ. Ստալինի երկու յօդուածը, Անդրերկկոմի եւ ճանրապետական կենդկոմների յրացուցիչ որոշումները, որպէսզի սկսէին լրջօրէն վերակառուցել գիւղական կազմակերպութիւնները եւ սկսէին վերջ տալ քեալյագէոզութեան եւ կուսակցական քաղաքականութեան աղճատումներին:»

Համատարած տակնուվրայութենէն յետոյ միայն կ'իմաստաւորուին այս խօսքերը, այն ալ պատասխանատու Կրինիցկի կողմէն:

Իսկ օգո՞ւտը այս բոլորին.—

«Վրաստանում կոլեկտիվացման տոկոսը յունուարին սաճմանւում է 30, մարտին ճասնում է 60ի, իսկ առ մէկն ապրիլի մօտաւորապէս՝ 33ի:»

«Հայաստանում կոլեկտիվացման տոկոսը մարտին 56ից ընկնում է մինչեւ 25 տոկոսի:»

Եզրակացութիւն.

— «Հանրայնացման գործում կատարուած չափազանցութիւնները... ծանր անդրադարձան առանձնապէս Ա Ֆ Խ Ս Հ գիւղատնտեսութեան չափազանց բազմերանգ եւ բարդ էկոնոմիայի պայմաններում»:

Ո՞ւր էրթէ այս ըլլար միայն արդիւնքը այդ աննախընթաց խելագարութեան:

Ս. Թ.

ԴԷՊԻ ՏԱՐՏԱՆԷԼ

Ֆրանսացի Նախկին ռազմիկները մեծ ուխտագնացութիւն մը կատարեցին անցեալ տարի դէպի Սելանիկ, պատերազմի վայրերուն վրայ: Այս տարի, Պրիանի հրաւէրով, ուխտագնացութիւն մը պիտի կատարուի դէպի Տարտանէլ, այցելելու համար Սէտ-իւլ-Պահրի գերեզմանները: Ուխտագնացութեան նախագահութիւնը ստանձնած է Լուի Անթէրիու, նախկին նախարար, երեսփոխան, որ վիրաւորուած էր Տարտանէլի ճակատին վրայ:

Ճամբորդները կը մեկնին յունիս 9ին:

ԿԱՂԻՆԻ ԲԵՐՔԸ ԱՆՅՈՅՍ

Տրապիզոնէն կը տեղեկացնեն Թէ օդերը աննպաստ կ'երթան ու կաղին մշակողները մեծ մտահոգութեան մէջ կը գտնուին: Յաւ բերքի մը յոյսերը նուազած են:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՁԻՆԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ.— ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ.— ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ԽԱՐՊԻՆ, 15 Ապրիլ (Սեփ. Թղթ.)— Ապրիլ 6ին մեծ հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ հայ ազգի մեծ բանաստեղծ Աւետիս Ահարոնեանի գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը:

Յոբելեանի կազմակերպութեան ձեռնարկեցին մի քանի անձնաւորութիւններ, որոնք ամէն կերպ կարողացան յաջողեցնել, յաղթելով զանազան յետին մըտքով գործողների ամուլ ջանքերի: Այդ հայրենակիցներն էին՝ Բժ. Ս. Մղտսեան, Ճարտարագէտ Մ. Տէր-Յովակիմեան, իրաւագէտ Մելիք-Օհանջանեան, արհեստաւոր Յ. Բաղեան եւ ծխատէր քահանայ Ռոստոմեան:

Հասարակութեան մէջ աչքի էին ընկնում եւ մի քանի այլազգիներ, որոնք հասկանում են գրականութեան նշանակութիւնը: Համարեա ներկայ էին միջին ու արհեստաւոր դասակարգի անձինք: Իրենց բացակայութեամբ փայլում էին «կրեսոս աղաները», որոնք եւ ամէն ջանք Թափում էին խանգարելու:

Բժ. Մղտսեանը ռուսերէն լեզուով կարճ ու կտրուկ բացատրեց օրուան մեծ նշանակութիւնը:

Բեմի վարագոյրը բացւեց, ուր կարգով շարւած էր 20 հոգուց բաղկացած երգչական երկսեռ խումբը, առաջնորդութեամբ Հրաչեայ Ռոստոմեանի: Դահլիճը Թնդաց «Մեր Հայրենիք» երգով եւ հասարակութիւնը ոտքի կանգնեց:

Բեմ հրաւիրւեց ուսանող Ս. Մղտսեանը, որ նոյնպէս ռուսերէն տուաւ Ա. Ահարոնեանի կենսագրականը: Արհեստաւոր Յ. Բաղեանը կարդաց հայերէն Ա. Ահարոնեանի «Մայրերը»: Դորա հետեւից ռուս ուսանող Տըսսկի, որ կարդաց նոյն «Մայրերը» ռուսերէն լեզուով: Այս ըղթերցումը մեծ տպաւորութիւն գործեց հասարակութեան վրայ: Ունկնդիրները չէին կարողանում իրենց զսպել հեկեկալուց:

Ամենավերջը հրաւիրւեց բեմ Ե. քհ. Ռոստոմեանը, որ խօսեցաւ գրականութեան նշանակութեան մասին եւ հասաւ մինչեւ մեծ գրագէտ Աւետիս Ահարոնեանը: Պատմեց բազմաթիւ օտարազգի հայասէրների ու Հայաստանի վրայ գրողների մասին: Յայտնեց, որ Ահարոնեանին շատերը չեն սիրում, անուանելով նրան լալկան գրող, բայց փաստերով ապացուցուց որ նա լալիս է, որովհետեւ ամբողջ կեանքը 40 տարի շարունակ նրա աչքի առաջ այդ է միայն եղել: Ապա դրեց համեմատութիւն հայ ազգի մեծ վիպասան Րաֆֆիի ու Ահարոնեանի հետեւեալ կերպով.

— Րաֆֆին տւել է Վարդաններ, Ասլաններ կարօներ. Ահարոնեանը տւել է «Բաշօ», «Գալոց Վուրզուն»ի, «Մայրերը», Րաֆֆին՝ գաղափար, քարոզ. Ահարոնեանը — իրականութիւն: Րաֆֆի — յոյսեր, մեծ հաւատ — Ահարոնեանը՝ հիասթափում, բիրտ ոյժի սարսափներ:

Յայտնեց նոյնպէս, որ Ահարոնեանը չի բաւականացել 40 տարւայ ընթացքում միայնգրականութեամբ զբաղելով, նա գործել է նոյնպէս հանրային ասպարէզում:

Վերջացնելով խօսքը, յայտնեց որ բախտ կ'ունենանք 50ամեայ յոբելեանը կատարել մայր հայրենիքում, ազատ եւ անկախ միացեալ Հայաստանում եւ այն ժամանակ մեր մեծ գրագէտերգիչը նորից կենդանի շնչով ինչպէս այս 40 տարին, դարձեալ կտայ մեզ այն ամէնը, ինչ Հային է պատկանում:

Մէջ ընդ մէջ երգեցիկ խումբը երգում էր զանազան ազգային երգեր,— «Զարթիր սիրտ իմ վշտահար», «Ազատն Աստուած այն օրից», Թող չերգէ բլբուլ», «Բամ փորոտան»: Հասարակութիւնն ստիպեց կրկնել այս երգերը այնքան որ երգողներն անգամ յոգնեցին: Սոյն երգեցողութեան իր մասնակցութեամբ փայլ տուեց Արտաշէս Յովհաննէս մեներգելով Շահազիզի «Երազը»:

$^{*}_{**}$ Այսօր փոխադրւեց յոբելինական յանձնաժողովի գանձապահ Պ. Ա. Համբարձումեանի հասցէին մեր հանգանակութեան գումարը, 844.62 Ֆրանք:

$^{*}_{**}$ Մարտ 30ին նշանակուած էին, համաձայն հաստատուած կանոնադրութեան, ընտրութիւններ վարչական եւ վերստուգիչ մասնաժողովի անդամների:

Նախ քան ընտրութիւնները վարչութեան քարտուղար Պ. Լ. Մելիք Օհանջանեանը ներկայացրեց հայ համայնքին տարեկան հաշիւը, որից երեւաց, որ վարչութիւնը մի տարւայ ընթացքում ունեցել է 39 նիստ, ուր վճռւել են զանազան համայնական հարցեր:

Գանձապահ Ճարտարագէտ Տէր-Յովակիմեանը ներկայացրեց հաշուետախտակ մի տարուայ, որից երեւում է, որ վարչութեան դրամատունը մուծել է 1083 ր. 73 կոպէկ եւ նոյնչափ ծախս: Այս հաշւից մեծ գումար ծախսւել է օգնելով Թշուառներին, գործ գնելով չունեւորներին եւ չքաւորների Թաղումը կատարելով: Այսպէս չքաւորների օգնութեան տրուած է մօտ 200 րուբլի, աղէտեալների Թաղման 324 ր. 50, գրասենեակային ծախս եւ զանազան Թղթերի չինարէնի Թարգմանութեան 88 ր. 56 կ.: Իսկ մնացած ծախսերն են, — վառելիք, լուսաւորութիւն, նորոգում շինութեան եւ այլն: Վարչութիւնը ջանք չէ խնայել ամէն ինչ իւր դիրքին ու բարձրութեան վրայ պահելու Այստեղ եւս յառաջ եկաւ մի մութ անձնաւորութիւն իւր անտեղի ու անմիտ յայտարարութեամբ, սակայն ապարդիւն:

Այդ մութ անձնաւորութիւնը ուղարկւած էր Ճարտարագէտ Լ. Սաֆարեանից, որ ահա հինգ տարի է հեռացրւած է համայնքի անդամութիւնից:

Վերջը եղան ընտրութիւններ, որ տւեց հետեւեալ արդիւնքը — Բժ. Ս. Մղտսեան՝ Ճարտարագէտ Մ. Տէր-Յովակիմեան իրաւագէտ Լ. Մելիք Օհանջանեան, փաստաբաններ Մ. Կասկանեան եւ Կ. Աթոյեան: Վերստուգիչ մասնաժողովի անդամներ՝ Ս. Բահատրեան, Ն. Ռոստոմեան եւ Ս. Մղտսեան:

$^{*}_{**}$ Խարբինի հայ համայնքի վարչութիւնը իր ժամանակին մեծ շքով կատարեց Վարդանանց տօնը:

Հանդիսի ծրագիրը կազմուած էր հարուստ բովանդակութեամբ: Աղօթատան սրահը հազիւկարողացաւ առնել այդքան մեծ հասարա-

կութիւն, 172 հոգու: Բժ. Մ[illegible] եանը համառօտակի բացա[illegible] օրուայ նշանակութիւնը: Երգե[illegible] խումբը երգեց ազգային երգ[illegible] ընդմիջումներին դպրոցի ա[illegible] (ռուս եւ հայ) արտասանեցին [illegible] նազան ոտանաւորներ: Թէ երգե[illegible] ցողութիւնը եւ Թէ արտասան[illegible] Թիւնները խոր տպաւորութիւն [illegible] ղին հանդիսականների վրայ. [illegible] մէնից վերջը բեմ բարձրացա[illegible] հոգեւոր հովիւը, որ մանրա[illegible] կանգ առաւ Վարդանանց պա[illegible] րազմի դէպքերի վրայ: Դրեց [illegible] կենդանի պատկերներ հայ[illegible] կեանքից 1918 Թւից մինչեւ 19[illegible] Թիւը, Վարդանի, Ղեւոնդ երէ[illegible] պատմութիւնից եւ.եւ.ամեն[illegible] «Վերածնունդ Հայաստանի»[illegible] մեծ տպաւորութիւն գործեց[illegible] լոր կենդանի պատկերները [illegible] նում էին երգեցողութեամբ [illegible] երաժշտութեամբ:

Գրական մասը վերջանալ[illegible] յետոյ տեղի ունեցան պարե[illegible] ընթրիք:

ԳՈՂԹՆԵՑԻ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, (Սեփ. Թղթ.) — Ապրիլ 21ին, «Թրակեսքի [illegible]նաք»ի ընդարձակ սրահին մէ[illegible] աննախընթաց ու խուռն բազմ[illegible] Թեամբ մը, տօնուեցաւ Ա. Ահա[illegible] րոնեանի քառասնամեայ յո[illegible] բելեանը:

Գրեթէ բոլոր մշակութա[illegible] եւ Հայրենակցական Միութիւ[illegible] ները կը մասնակցէին մեծ[illegible] վարպետին ու գրական վաս[illegible] կաւոր մշակին տօնախմբութեա[illegible] այսպէս համաժողովրդային յա[illegible] գանքի ու երախտագիտութեա[illegible] ցոյց մը կատարելով:

Յիշենք անունները բոլոր [illegible] միութիւններուն որոնք միաս[illegible] մուռ կերպով մասնակցեցան [illegible] բելեանին: Ա. Պոլսեցիներու «[illegible] շակունեաց» Հայր. Միութիւ[illegible] Ռոտոսթօցիներու «Յովհաննէս[illegible] Սէօլէօզցիներու «Արեւելք[illegible] Պոլսեցիներու «Պ. Դուրեան[illegible] Բիւթանացիներու "Բիւթանիա[illegible] Տիվրիկցիներու "Աշոտեան[illegible] Վասպուրականցիներու "Վասպուրական,,ը, Պիլէճիկցիներու «[illegible]րատ»ը, Շ. Գարահիսարցիներ[illegible] «Ռազմիկ»ը, Նիկիացիներու «[illegible]կիա»ն, մշակութային եւ [illegible] ղարուեստական միութիւններ[illegible] «Վ. Մանուէլեան»ը, «Գրասէր[illegible] եղբայրութիւն»ը, Հ. Յ. Դ. [illegible] «Պ. Սերէժճան» ընթերցարանը[illegible] Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը եւ Դպր[illegible] Դասը:

Հանդէսը ցերեկէ վերջ ժամ[illegible] 3ին բացաւ յանձնախումբի [illegible] տուղար Պ. Ն. Գասապեան, [illegible] կենսագրական գիծեր, եւ [illegible] յոբելեարին հրատարակութիւն[illegible] րուն շուրջ ծանօթութիւններ: [illegible] Ս. Զէրչեան յաջող կերպով [illegible] տասանեց «Յարգանք քեզ[illegible] անմիջապէս յետոյ նաեւ «Ա[illegible] նօթ տաձարը»: «Արցունքի հ[illegible] տ,,էն ներկայացուեցաւ կենդա[illegible] պատկեր մը՝ «Նազէի օրօր[illegible] Օր. Պարտիզպանեան մեզ [illegible] քաղցր ձայնով երգեց «Քնիր [illegible] բալիկ»ը:

Սոֆիայէն հրաւիրուած [illegible] խօսելու ընկ. Յ. Տէվէճեան [illegible] կերող գրական վերլուծումը [illegible] ուած պահեց ներկաներու [illegible] դրութիւնը աւելի քան մէկ [illegible]

Ընկ. Յ. Տէվէճեան Ա. Ահա[illegible] րոնեանի զանազան գործերէն [illegible] Թերցումներ ըրաւ, երեւան հան[illegible] լով հեղինակին խորունկ հայր[illegible] նասիրութիւնը: Յետոյ շատ [illegible] գտաւ անոր գրականութեան [illegible]

…գրուած «լալկանութիւնը», …հակառակն ըսաւ ընկերը, Ա. Ահարոնեան րաֆֆիի միակ ու …ժանաւոր յաջորդն է։ Եթէ …ֆիին կռուի մարդիկ կամ յե- …փոխականներ պատրաստեց, Ա. Ահարոնեան զանոնք կռուի դաշտ …եց։ ճ՚շդ է, ան առաւելապէս …յ վիշտն ու ցաւը, տառապանքն …ւոյգը, թշուառութիւնն ու ա- …ը, ցոհերն ու զուլումը երգեց, …եց, նկարագրեց, բայց անոնց …ւթենն ալ ցոյց տուաւ,— սրբա- …յեղափոխութիւնը։ Երբ Ա- …րոնեանի գրականութիւնը կը …դանք, միայն չենք յուզուիր, …ց ցաւիր, չենք զգածուիր, …ւ նաեւ ցասում ու բողոք կ՚ու- …ենք, ու կ՚ընդվզինք, իսկ ասի- …լալկանութիւն չէ։ Ա. Ահարոն- … համամարդկային մեծ …ղ մըն է։

…ներկայացուեցաւ երկրորդ կեն- …պատկեր մը «Ա. Ահարոն- … ընտեխի բանտին մէջ»։ Ու …այ պաշտուն բեմին ետեւէն դ. …քէչեան արտասանեց Դ. Վա- …ժանի «Պատգամաւորներու» …րգմանածը, ձօնուած Ա. Ահա- …րոնեանին։ Պուլկարերէն լեզուով …արտասանեց Օր. Ս. Չէրչեան «Նե- …ր ինձ, Հայրենիքդ իմ»ի …թարգմանութիւնը։

…քարտուղարը կարդաց հե- …ռաձայն հեռագիրը, ուղարկելու …համար յարգելի յոբելեարին.— «Ահարոնեանի գրական յո- …բելեանի հրապարակային հան- …դիսութեան առթիւ կը մատու- …ցանենք խորունկ յարգանք, …րուած երախտագիտութիւն …հայկական գրականութեան արդի …մեծերանին»։

…քարտերու վրայ տպագրուած … «Մասիսը»էն հատուած մը։ …հանդէսի Յանձնախումբին կող- …մէ կը վաճառուէր նաեւ Ա. Ահա- …րոնեանի լուսանկարը, որուն բ. եւ …էջերուն վրայ զետեղուած էին …կենսագրական եւ գրական ծանօ- …թութիւններ։ Իսկ դ. էջին վրայ …յիշեցքներ Ա. Ահարոնեանի մա- …սին Լէօէն, Զ. Եսայեանէն եւ …Լ. Բ. փափազեանէն։

…ժողովուրդը իր խուռն ներկա- …յութեամբ, խանդավառութեամբ …եւ գնահատութեամբ, կարծէք ը- …սել կ՚ուզէր «պայքարի առա- …ջնորդին»՝

— «Ցարգա՛նք քեզ»։

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

…ՌՈՒՍ Պրոլետար Գրողներու …թիւնը վտարած է իր շար- …քէն գրողներ Պոլտորացկի, …Լավեանսկի, Ֆրիֆոնով, Ալի- …նովին, այն ամբաստանութեամբ …է «բռնաբարած են» պրոլե- …տարական գրականութեան ճա- …կատը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԵՍ ՆԱԽԱԳԱՀ. ԴՈՒ ՎԱՐԻՉ»

«Խորհ. Հայաստան»էն (ապրիլ 17) կ՚արտատպենք հետեւեալ յօդուածը, որ պատկերազարդուած է եւ մաս մըն ալ տաղաչափուած.—

Զանձրացանք խօսելով ու գրելով Նոր-Բայազետի «Աշխատաւոր» վաճառատան թերութիւններուն մասին, սակայն համապատասխան մարմինները ուշադրութիւն չեն դարձներ։ Եւ ատկէ օգտուելով, վաճառանոցին Նախագահը, Հայրապետ Բադիկեան, եւ վարիչը, Յովհաննէս Գրիգորեան, օգտագործելով ծախու իրերը, կ՚ուտեն ու կ՚երգեն՝

Ես նախագահ, դու վարիչ,
Այստեղ մերն է ամէն ինչ,
Աղբօր նման միասին.
Փայ փայ անենք մեր քիսին։

Երբ այս թերութիւններուն մասին կը խօսինք յիշեալ ղոչիներուն, միաբերան կը պատասխանեն մեզի. «Մենք ոնց որ սկսել ենք, այնպէս էլ կվերջացնենք, իսկ ձեր ասածները կոպէկ չեն արժի, ինչ ուզենք՝ այն էլ կ՚անենք»։ Եւ կ՚ընեն իրապէս։

Բայազետը երկու տարի է, որ բրինձի երես չէ տեսած։ Ճաշարանին անունով հինգ մեշոկ (պարկ) բրինձը այս «ղոչ»երը պահած էին հաշուասեղանին տակ եւ կամաց կամաց «անուշներ ըլլայ» կ՚ընէին։ Ճաշարանին կերակուրին մէջ կը լեցնեն սեւ «կրուպա» (կորեկ), իսկ Բադիկեան եւ Գրիգորեան փառաւոր կերպով կ՚ուտեն բրինձը, հաշիւն անցընելով ճաշարանին անունին։ Այս ձեւով «անուշներ ըլլայ» կ՚ըսեն հիւանդանոցին համար բերել տրուած վեց պարկ սպիտակ ալիւրին բայց այդքանով չի գոհանար Գրիգորեան, եւ յունուար 1ին պարկ մը ալիւր կուտայ մշակ Անուշաւան Շահինեանի կնոջը եւ կը ղրկէ իր տունը, տօնին օրը քէյֆ ընելու։

Այս քեալլագէօզները լաւ սարքած են իրենց գործը, այնպէս որ Երեւանէն հասած ամէն ապրանք կը պակսեցնեն կշռելու ատեն եւ յետոյ կը մարսեն, ինչպէս երկու քիլօ կաշի (պադօշ), երկու քիլօ մանած թել պակսեցուցին Արտաշ Ալիքսանեանի ապրանքներէն։

Այդքանը ոչինչ։ Քեալլագէօզ Գրիգորեան ապրանքին լաւագոյնը կը դնէ՝ հաշուասեղանին տակ եւ յաճախորդին չի տար, այլ իր խնամիներուն։

Եւ բրտութեամբ կը վարուին գիւղացիներուն ու յաճախորդներուն հետ, կը հրեն ու կը ծեծեն։ Ղշլաղ գիւղէն Ա. Յակոբեանի չքաւոր կինը «կը համարձակի» փութ մը ալիւր ուզել։ Բադիկեան կը բռնէ կնոջ ձեռքէն, կ՚ոլորէ, կը հրէ ու կը կոտրէ։ Խեղճ կինը մինչեւ հիմա պառկած է հիւանդանոցը, իսկ երախաները մնացած են փողոցը»։

Բոլոր այս բաները, ընթերցո՛ղ, «Խորհրդային Հայաստան»ն է, որ կը գրէ, տալով նաեւ այս երկու մարդոց ծաղրանկարները։

ԳՈՂԸ ԳՈՂԷՆ ԿԸ ՎԱԽՆԱՅ

Ղամարլուի ճաշարարանին վարիչ է նշանակուած մի ոմն Գարեգին, որ, իբրեւ սրիկայ եւ վտանգաւոր մարդ, վտարուած էր կուսակցութենէն։ Ճաշարանին մէջ ամենայն բրտութեամբ կը վարուի յաճախորդներուն հետ եւ կ՚անպատուէ զանոնք։ Երբ կը դիմեն ճաշարանին վարչութեան, կը պատասխանուի «Եթէ Գարեգինին գործ չտանք, նա կմիանայ աւազակներին հետ...» (նոյն թիւէն)։

ՀՐԱՄՄԵՑԷՔ... ՄՐՋԻՒՆՆԵՐ

Կոմունիստ եւ յառաջապահ Հայաստանի մէջ ճաշարանները ի՞նչ վիճակ ունին։ Հրաման էր տրուած թերութիւնները ցոյց տալ, եւ ահա ինչե՛ր, ինչե՛ր...

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (17 ապրիլ).— «Բանուորական ճաշարանին յաճախորդները երբ թէյ կ՚առնեն, շարունակ գաւաթին մէջ կը տեսնեն սատկած մրջիւններ։ Երբ կը հարցնեն, կը պատասխանուի.

— Դա օրէնք է, նորութիւն չէ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԸ ԹՈՒԼՆԱՆՔ, ԿԸ ՀԱԼԻՆՔ. ԵՐԲ...

Պոլսոյ Ճիւհուրիյէթն է որ կ՚ողբայ «մեր մէկ թերութիւնը» խորագրին տակ.

— «Շրջող գրոյցներուն նայելով՝ ֆրանսացի արուեստագէտ Օր. Մարի Պէլ, բաւական սիրտեր բռնկցուցած է...։ Արդարեւ, թերթի մը մէջ կարդացի թէ կան եղեր «հօվարտա»ներ, որոնք իրենց ինչքը ծախելով շողակներէ մատանիներ առած են, տունը գրաւի դնելով շամփանեա խմցուցած են եւ պարտքի տակ մտնելով՝ հացկերոյթ տուած։

Մեր լրագրող ընկերներէն մէկն ալ սաստիկ զայրացած է։ — Դեռ քանի մը ամիս չանցաւ այն օրէն, երբ երդում ըրինք օտար ապրանքի դրամ չտալ, ահա արտասահմանէն եկած նուէրներ կուտանք օտար արուեստագէտի մը։

Արդէն մենք ա՛յս տեսակ «հօվարտա»ներ ենք։ Վարտիք չունինք մեր տակը, գարգման կ՚անցընենք մեր գլխուն։ Ամիսներով «ըխլամուր» խմելով դրամ կը հաւաքենք եւ գիշերուան մէկ ժամուան մէջ շամփանեայի համար կը վատնենք։ Թոքախտի դէմ պայքարող ընկերութեան տարեկան մէկ ոսկի չենք տար, իսկ անդին 50 ոսկի «պախշիշ» կուտանք «պառ»ի մը նուագածուին։

Օտարներուն «ճախա» ծախելը՝ մեր դարաւոր տկարութիւնն է։ Իսկ եթէ օտարը գեղեցիկ արուեստագէտուհի մըն է՝ ալ բոլորովին կը թուլնանք ու կը հատնինք։ Այս հալումաշումը կ՚ըլլայ կնոջ եւ անոր գեղեցկութեան, ո՛չ թէ արուեստագէտին։ Որովհետեւ, այդ արուեստագէտը ինչքան ալ բարձր ըլլայ, ոչ ոք հացկերոյթ կուտայ անոր։ Ցեղ կամ տարիքը անցած արուեստագիտուհիի մը, — եթէ հանճար իսկ ըլլայ, — Էյուպի խաղալիք մը անգամ չենք նուիրեր, ո՛չ թէ շամփանեա թթու «պօզա» մըն ալ չենք խմցներ։

Եւրոպայի մտաւորականներուն տարաշխարհիկ ճաշակին փոխարէն՝ մեր մտաւորականներն ալ պէտք եղածէն աւելի հմայուած են օտար կիներով»։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՇԱԲԱԹԸ

Ապրիլ 23ին, մէկ շաբաթ մանուկներու տօն հռչակուեցաւ Պոլսոյ մէջ։

Առաջին օրը, բոլոր դպրոցներու մանուկները փողոց թափեցան, երգեցին, զուարճացան եւ քաղաքը գրաւեցին։ Արդարեւ, կառավարական բոլոր պաշտօնները մէկ օրուան համար յանձնուած էր մանուկներուն։ 15 տարեկան տղայ մը գնաց նստաւ Պոլսոյ կուսակալութեան աթոռը, բողոքներ ընդունեց, հրամաններ արձակեց, հեռագիր ուղղեց Մ. Քէմալի, վարչապետին եւն.։ Ուրիշ մը գրաւեց քաղաքապետի պաշտօնը և այսպէս բոլոր պաշտօնները անցան մանուկներու տիրապետութեան տակ։ Խմբագրական մարմիններ ալ կազմուելով, գացին գրաւեցին թերթերու խմբագրութեանց աթոռները։

Փայլուն հանդէսներ սարքուեցան նաեւ Էնկիւրիի մէջ, միեւնոյն նպատակով,— հայրենիքի գաղափարին եւ քաղաքացիական կրթութեան վարժեցնել մանուկները։

Իբրեւ պաշտօնատար, տեսակցութիւններ ալ շնորհեցին մանուկ կուսակալը եւ քաղաքապետը։ Այս վերջինը դէմ արտայայտուեցաւ կիներու քուէարկութեան։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԼԻՈՆ, 29 ապրիլ (Սեփ. Աղթ.). — Լիոնի մէջ ալ խումբ մը գիտակից հայրենակիցներ գործի լծուած են, մեծ հանդէս մը կազմակերպելու ի պատիւ Ա. Ահարոնեանի գրական յոբելեանին։ Գործադիր Մարմին հաւանութեամբ, Պ. Ս. Փափազեան պաշտօնական դիմումներ կատարած է տեղւոյս քաղաքապետ Պ. Էռիոյի, ապահովելու համար քաղաքիս ամենաշքեղ սրահը, Սալ Ռամօն, որ կրնայ առնել վեց հազար հոգի։ Ուրախ ենք յայտնելու որ սրահի խնդիրը արդէն վերջացած է, իսկ հանդէսին օր նշանակուած է մայիս 25, կիրակի կէսօրէ վերջ։ Հանդէսին պատուոյ նախագահութիւնը ընտանձնած է յարգելի քաղաքապետը, իսկ օրուան նախագահ ընտրուած է Պ. Ս. Փափազեանը։

Գրական ֆոնտին Հանգանակիչ Յանձնախումբը Գործադիր Մարմին կողմէ կնքուած մասնաւոր տոմարներով կը դիմեն իւրաքանչիւր անհատի, արձանագրելու համար անոնց սիրայօժար մասնակցութիւնը «Ա. Ահարոնեանի Գրական ֆոնտին»։ Հոս ալ կան կարգ մը թափթփուքներ, որոնք կ՚ուզեն ստեղծուած գեղեցիկ մթնոլորտը թունաւորել, բայց անօգուտ։

Գործադիր Մարմինը կազմակերպած է նաեւ շրջաններէն փոնտը Շէրիւն, Ս. Շամոնը եւ Ս. Էթիէնը։

Գրական ֆոնտին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած են նաեւ ընդհ. ժողովի եւ գործադիր Մարմնի անդամները, սկսած Պ. Ս. Փափազեանէն։ Գեղարուեստական բաժնի փայլը աւելցնելու համար պիտի հրաւիրուի Օր. Հայկանոյշ Թորոսեանը։ Նոյնպէս պիտի պարեն աշխարհի ամենափոքր պարուհիները (փրանսուհիներ)։ Գեղարուեստական բաժնին պիտի մասնակցին նաեւ Պ. Եդ. եւ Օր. Լօժէնի փափազեանները ջութակով եւ դաշնակով։ Ընկ. Ա. Մելքոնեան կազմակերպած է երկսեռ երգչախումբ մը, գեղարուեստական բաժնին համար։

Գործադիր Մարմինը մտադրած է յոբելեարի նկարներէն զարդանիշեր պատրաստել։ Որպէս զի խճողում տեղի չունենայ, շրջաբերութեան պիտի հանուին յոբելեարի նկարները «քարտ փոսթալ»ի ձեւով եւ իւրաքանչիւրին ետեւ պիտի նշանակուին սրահին մէջ գտնուած աթոռներուն թիւերը։ Ուրեմն իւրաքանչիւր նկարի տէր իրաւունք ունի նոյնթիւըկրող աթոռին վրայ նստելու։ Որոշուած է մասնաւոր թռուցիկներով յայտարարել թէ հանդէսին օրը, պզտիկներ չեն ընդունուիր։ Սրահին մէջ ծխել կամ որեւէ բան ուտել բացարձակապէս արգիլուած է։

Շատ գեղեցիկ պիտի ըլլար, եթէ գաղութը վարող անհատներն ալ բարի ըլլային օրինակ առնելու սոյն համերաշխ գործակցութենէն։

վարուժան

ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, ապրիլ 28.— Ա. Ահարոնեանի Յոբել. Յանձնախումբը, ապրիլ 24ին ստացաւ S. L. S. A. գործարանի տնօրէնութեան պատասխանը, որով սրահը մայիսի 11ին կը տրամադրէր տօնակատարութեան։

Սրահը ապահովելէ յետոյ, Յանձնախումբը ապրիլ 26ին սկսաւ հանգանակութեան գրական ֆոնտի հիմնադրամին համար Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ հանդէսին օրը— մայիս 11։ Վստահ ենք որ Տէսինի հայրենասէր եւ զոհաբերող ժողովուրդը պիտի իրականացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը, լայն մասնակցութիւն բերելով։ Այս առթիւ կ՚արժէ յիշել որ Սեբաստիոյ Ուսումնասիրաց Միութիւնը ազնուօրէն յետաձգեց իր գրաւած օրը —մայիս 11—, որու մասին շաբաթներ առաջ յայտարարած էին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլիստները, կիրակի հանգիստ առնելէ յետոյ, կրկին կը մեկնին գաւառ մրցումի համար։ Հ. Մ. Մ. այժմէն կնքած է շատ մը մրցումներ, յառաջիկայ տարեշրջանին համար։ Ֆութպոլի սիրահարներով օժտուած խումբը, մայիս 11ին կը մեկնի St. Etienne քաղաքը, մրցելու համար տեղական խումբին դէմ։ Սէն՚թ Էթիէնի, Սէն Շամոնի եւ շրջակայքի հայութենէն կը խնդրուի իրենց ներկայութեամբ քաջալերել Հ. Մ. Մ.ի մարզիկները։

Վ. Հ.

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Ռօանի Le Cuprotextile ընկերութիւնը հայ բանուոր ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ պէտք ունի, ինչպէս նաեւ ամուրի երիտասարդներու։ Իւրաքանչիւր ընտանիքի կը տրուի բնակարան, ինչպէս նաեւ փոքրիկ պարտէզ մը։ Ճամբու ինչպէս նաեւ ընտանեկան կահկարասիի փոխադրութեան ծախքը իրենց ետ պիտի տրուի՝ մէկ տարուան մէջ երեք անգամէն։

Այն հայ ընտանիքները եւ ամուրի երիտասարդները, որոնք Ֆրանսայի մէջ աշխատելու իրաւունք չունին, կրնան օգտուիլ այս առիթէն։ Թող դիմեն Le Foyerի, որ իրենց պիտի տայ հարկ եղած խորհուրդը։ (Le Foyer)

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ի նպաստ Հար. Ֆրանսայի աղէտեալներուն՝ Մուրատեան վարժարանի աշակերտներուն կողմէ սարքուած թատերական հանդէսին հասոյթը՝ 3400 ֆր. Պ. Խանզատեանի ձեռքով յանձնուած է Տիկին Լէյկի, ծովային նախկին նախարարի տիկնոջ։ Այս առթիւ Տիկին Լէյկ գեղեցիկ նամակ մը գրած է Պ. Խանզատեանի։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍ (Աւետիս Ահարոնեանի գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանին առթիւ)։ Գրեց՝ Միքայէլ Վարանդեան։ Հրատ. «Ռոստոմ» Գրադարանի։ Փարիզ։ 1930։ Գին 5 ֆրանք։ Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի մօտ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒԻ, Հ. Յակոբ Տիրոյեան։ Երկրորդ տարի։ Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1929։

— Նոյն գրքին երրորդ տարին, 1930։

ՄԻ ԳՐԷՔ, ԱՅԼ ԳՐԵՑԷՔ (Հայ լեզուի ուղղագրական դասեր)։ Բ. տպ. բոլորովին փոփոխուած։ Հ. Արսէն Ղազիկեան։ Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1930։

Հասցէ.— Imprimerie Arménienne, St. Lazare, Venise(Italie):

ՀԱՅՐԵՆԻ ՏԽՍՆ (արձակներ, ճեքեաթներ, պատմուածքներ), Գրեց՝ Վահէ Հայկ։ Զարդանկարեց՝ Մ. Քէպապճեան։ 1930։ Ստանալու համար դիմել՝ ArmenianEducationdal Foundation 331 Fourth Ave., New-York. կամ հեղինակին Vahé Haïg 3316 Ventura Ave. Fresno, Cal, (U. S. A.):

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

(40ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ԿԵԱՆՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Այս երեխան ո՞վ բերեց եւ …։ Օրը մռայլ էր եւ արեւի …չկար հերդիկից, իսկ մայրս …չէր գնացել, առուները սառ- …ցրտից սառուց են կտրել. …սափորները գլուխ գլխի …քով կանգնած էին դրան …։

…րտեղից այս երեխան, որի …մայրս էր հիւանդ։

Այնքան զայրոյթ ունէի։

Քոյրս ծունկի եկած, քնքշու- …թեամբ կռացած էր փոքրիկի …անձարուրի վրայ. սա ինձ ա- …էր կատաղեցնում, մի պինդ …ցի տուի քրոջս մէջքին ու …փախայ, պառաւ Եղսօն …յ պրծաւ ինձ ու ականջս …։

— Անիրաւ տղա՛, ինչ չարն է, քուրիկ,

Մայրս նորէն աչքերը բացեց ու ժպտաց. յետ-յետ քաշուեցի, մէջքս պատին տուի, ու նայում էի մօրս, իմ անուշ մօրը, որ այնպէս չարչարուել էր, այնպէս հիւանդ էր ու գունատ։

Մենակ էի. ոչ ոք չէր նայում ինձ, ոչ ոք չէր հասկանում. հաշիւ ունէի կեանքի հետ, ու պարզող չը կար՝ դժբախտէի, ու լացս եկաւ։

Ու յանկարծ հեծկլտացի. քոյրս միշտ սիրող ու քնքոյշ՝ թռաւ մօտեցաւ.

— Ի՞նչ ես լալիս, ի՛մարիկ, մայրիկը հիւանդ չի, երեխայ է բերել։

Մայրս նորէն աչքերը բացեց ու ես վրայ վազեցի ու երեսին ընկայ հեկեկալով։

Ու յանկարծ արցունքի միջից դարձայ մօրս.

— Մա՛յրիկ, էն երեխան դո՞ւ բերիր, քուրիկն ասաց։

— Չէ՛, բալա, աստուած տուեց, երկնքից ընկաւ, հերդիկից։

— Ես նրան կը սպանեմ։

— Չէ՛, մատաղ, աստուած կը բարկանայ, մեղք է։

Քոյրս մօտեցաւ ինձ յետ քաշեց.

— Թող մայրիկը հանգստանայ, ի՛նչ ես կատղել։

Ոչ ոք չէր հասկանում ինձ, շրթունքներս ուռցրած ու քինոտ, գնացի թոնրան շրթին նստեցի։

Մանուկների համար մայրերը բնութիւնից բարձր էակներ հրեշտակներ են։

Ծննդաբերութեան գաղտնիքի առջեւ հոգիների բնազդն խպար խաւար է։

Միակ խաւարը՝ որ լոյսից բարի է եւ լոյսից գեղեցիկ։ Յետոյ հրեշտակները վերանում, կորչում են երկնքում. երեխաների այլեւս շողերից չեն ծնւում, ցուրտ բանականութիւնը սպանում է շողազարդ լեգենդան։ Կամաց-կամաց զարթնում է յոռետեսութեան ու անվախճան տանջանքը, «Բարւոյ եւ չարի գիտութեան ծառից» կախուած ահաւոր ու աքանչելի պտուղը։

Չը գիտեմ իմ մանկական բնա՞զդն էր ճիշդ, որ ըմբոստանում էր ծնունդի դէմ, թէ՞ մօրս ժպիտը, որ ոսկեթել շղարշի պէս փռւում էր իր կրած ցաւերի եւ շողշողուն առասպելի վրայ։

Բնութեան փոյթը չէ, որ մայրը երկունք ունի եւ նորածինը լալով է աշխարհ գալիս։

Ծնւում ենք ու մեռնում լեգենդաների պէս։

(վերջ) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԳՐԵԼ ԿԱՐԴԱԼ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

Հունգարիոյ մէջ կազմուած է մասնաւոր մարմին մը, որ պաշտօն ունի գրել կարդալ սորվեցնել բոլոր հունգարացիներուն։ Բոլոր անոնք, որ ոչ գրել գիտեն եւ ոճ կարդալ, 45 ֆրանքէն մինչեւ 180 ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուին։

ռաքանական բարձրագոյն վարժարաններ ու զանազան տեղեր ալ գիտական աշխատանոցներ բանալ։

⁂ «Ագշամ» կը գրէ թէ Ազգ. ժողովին մէջ զօրաւոր հոսանք մը կայ որ կողմնակից է ամէն տարի արտաքին պարտքերուն յատկացուած 20 միլիոն ոսկին տնտեսական գործերու յատկացնելու այս տարի, ելմտական եւ տնտեսական այս անձուկ շրջանին համար։

⁂ Տնտեսական գործավարութեան ելմտացոյցը որ անցեալ տարի 8,5 միլիոն ոսկի էր, այս տարի 13 միլիոն եղած է։

Մուսոլինի կը զինուի եւ կը սպառնայ

Իտալական թերթերը նոր արշաւանք մը սկսած են Ֆրանսայի դէմ, նոր մարտանաւերու շինութեան առթիւ։

Ինչպէս գրեցինք, Լոնտոնի ժողովը հազիւ փակուած, Իտալիա ձեռնարկեց նոր մարտանաւերու շինութեան։ Այս առթիւ ֆրանսական մամուլը անհաճոյ խօսքերը ըրած ըլլալով, «Թրիպունա» կ'ըսէ թէ ֆաշիսմը կ'ընէ այն ինչ որ խոստացած էր եւ պիտի ընէ միշտ։ Կարելի է այսօրուընէ բացարձակապէս վստահ ըլլալ թէ նշանակուած թուականին 1930ի նաւային ծրագիրը կէտ առ կէտ գործադրուած պիտի ըլլայ։

«Ճորնալէ տ'Իտալիա» իր կարգին դիտել կուտայ.— «Ֆրանսական թերթերուն յօդուածները կը հաստատեն թէ Ֆրանսա այսուհետեւ իր հաշիւներէն դուրս ձգած է Իտալիոյ քաղաքական բարեկամութիւնը»։ Միեւնոյն թերթը կ'ամբաստանէ Ֆրանսան թէ կը սպառազինէ այն բոլոր երկիրները որոնք լաւ չեն Իտալիոյ հետ։ Իսկ «Իմպէրօ», որ վերսկսաւ իր հրատարակութիւնը, ամբողջ առաջին էջը յատկացուցած է այս նիւթին եւ բուռն խօսքեր կ'ուղղէ ֆրանսական մամուլին դէմ։

Հնդկական Տագնապը

Սիմլայէն կը հեռագրեն թէ Հնդկաստանի փոխարքան հրամանագրով անպայման ժամանակի մը համար լետաձգեց օրէնսդիր ժողովին նստաշրջանը։

⁂ Ցուցումը կը շարունակուի մամուլին դէմ եղած վարչական կարգադրութեան առթիւ։ Պոմպէյի օրագրողները եւ լրագրապետները ժողով մը գումարելով, բողոքեցին այդ կարգադրութեան դէմ, եւ որոշեցին խորհրդաժողովի մը հրաւիրել ամբողջ հնդիկ մամուլը, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար։ Ահմէտապատի մէջ ալ ժողով մը գումարուեցաւ, եւ իբրեւ բողոք, տեղական թերթերուն մեծ մասը որոշեց դադրեցնել իր հրատարակութիւնը։ Կանտիի տպարանը կը շարունակէ տպել իր տիրոջ զանազան հրատարակութիւնները, մինչեւ որ կառավարութիւնը գրաւէ։

⁂ Փոխարքան մասնաւոր նամակի մը մէջ կը յայտնէ թէ կառավարութիւնը լրջօրէն կը քննէր Հնդկաստանի սահմանադրութիւնը բարեփոխելու խնդիրը, բայց Կանտիի քաղաքականութիւնը խանգարեց ամէն բան։ «Ինչպէս դիւրին էր նախատեսել, Կանտի չյաջողեցաւ խաղաղ պայքարի մը սահմանին մէջ պահել իր բացած շարժումը։ Ան շղթայազերծ ըրաւ վտանգաւոր ուժեր որոնք անկարգութեամբ կ'ապրին։ Այս պայմաններուն մէջ, շատ պարզ է ինծի եւ իմ կառավարութեանս ինկած պարտականութիւնը եւ մենք պիտի կատարենք զայն»։

Կը մերժեն վերադառնալ

Ռուսական թերթերը կը գրեն թէ Տիմիթրէվսքի, Սթոքհոլմի խորհրդային դեսպանատան խորհրդականը, որ մերժած էր վերադառնալ, մահուան դատապարտուած է Մոսկուայի դատարանին կողմէ։ Նոյնպէս մահուան դատապարտուած են Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան եւ առեւտրական պատուիրակութեան 19 պաշտօնեաները, որոնք չէին ուզած վերադառնալ։

Ուրիշ լուրեր Խորհրդային Միութենէն

Այս միջոցին Մոսկուայի մէջ կը կազմակերպուի արինեբու գունդ մը (իրենց բառով՝ պիոնէր — ռահահորդ)։ Արդէն իսկ արձանագրուած են 2000 պատանիներ, բոլորն ալ տասնըչորս տարեկանէն վար։

«Կրասնայա Կազէթա» կը գրէ թէ երկրին բոլոր մասերէն համախմբուած թափառական մանուկներու բազմութիւն մը կ'ուղղուի դէպի հարաւ, մասնաւորապէս Խրիմ՝ ուր ծայր աստիճան խճողուած է։

Նիժնի Նովկորոտի Սովետը որոշեց ետ առնել Իժէվսկի գործարանին կարմիր դրօշը, որովհետեւ Զատկին այդ գործարանէն 1000 բանուորներ տօն բռնած էին։

Ալմազեան կը շարունակէ պահանջել…

Հայ դերձակը իր փաստաբանին միջոցաւ մէկ միլիոն ֆրանք հատուցում պահանջած է փորձագէտ Ամիէն, որ, ինչպէս կը յիշուի, սխալ տեղեկագրով մը, յանցաւոր հանած էր զինքը։

Միեւնոյն ատեն, Ալմազեան աղերսագիր մը գրելով ընդհ. դատախազին, կը խնդրէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, Ռիկոտէնի սպանիչը գտնելու համար։

Խուլաքներուն դատը

Պելկրատի մէջ կը շարունակուի խրուաթ վարիչներուն դատը։

Ամբաստանեալները երրորդ դատավարութեան ընթացքին զանոօրէն գանգատեցան իրենց վրայ կատարուած չարչարանքներուն դէմ։ Տօքթ. Վրաթ Մաչէք եւ 24 պաշտօնեաներ եւ ուսանողներ, որոնք կը դատուին իբրեւ պետական դաւաճան, յայտարարեցին թէ խոստովանութիւններ կը կորզէին քանի մը օր վրայէ վրայ անխնայ չարչարելով զիրենք։ Ոչ միայն ծեծած են ամբաստանեալները, այլեւ չուանէ կախած, եւ ուրիշ աննկարագրելի տանջանքներու ենթարկած։ Շատերուն ոտքերը ուռած են։

Ուրիշ մը յայտնեց թէ ոստիկանութիւնը կը սպառնար չարչարել զինքը, եթէ չստորագրէր խոստովանութիւն մը։ Գլխաւոր փաստաբանը պահանջեց բժշկական յանձնախումբ մը կազմել, քննելու համար այս խնդիրը։ Դատավարութեան ընթացքին, պաշտպան փաստաբան մը կարդաց Զաղրէպի համալսարանին փրոֆէսէօրներէն Սթարքէվիչի մէկ նամակը։ Փրոֆէսէօրը ձերբակալած եւ յետոյ արձակած են, փաստ չգտնելով, բայց անհեռլի տանջանքներու ենթարկելէ յետոյ։ Չուանէ մը կախած, շղթայի զարկած, մարմնին զանազան մասերուն աղիւս կապած եւ ուշաթափ ձգած են։

Շատ մը ամբաստանեալներ ետ առին իրենց «խոստովանութիւնները։»

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջանի բոլոր խումբերու վարչութիւններէն մէկ ներկայացուցիչ այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Յառաջի խմբագրութեան մօտ, մէթրօ Louis Blanchի դիմացի aux deux Stations սրճարանը, 225 Fbg. St. Mariin:

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՅՈԲԵԼԻԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ ՄԱՅԻՍ 10ԻՆ, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

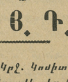
Ի ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ

Հանդիսաւորութիւնները էյֆէլի անթելի կայանէն պիտի ճառորդուին անթելով ամէն կողմ:

Մուտքը ազատ է: տոմսերը ստանալու համար նախօրօք դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը՝ 235 Fbg. St. Martin, Հայ գաղթականաց պաշտօնատունը՝ 71 Ave. Kléber եւ Պ. Պ. Վաղարշակ Թագւորեանի եւ Մ. Պարսամեանի 53 Fbg. du Monmartre.

Մինչեւ 10 տարեկան տղոց մուտքը արգիլուած է:
Մանրամասնութիւնները վաղը:

Պատրաստուեցէք Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական մեծ ցերեկոյթին Յունիս 1ին Petit Journalի սրահին մէջ: Բոլոր միութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՓԱՐԻԶԻ Կրչ. Կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ընկերները վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Rue Tournonի և Rue St. Sulpiceի անկիւնի սրճարանը։ Հայկ Մաճառեան (Ռոստոմ), Արսէն Այվազեան (Զէյթուն), Նազարէթ Շմաւոնեան (Վռամեան), Հայկազուն Պօյաճեան (Վռամեան), Միրիճան Բիւրքճեան (Քրիստափոր)։

ՊԵԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple. Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԳԱԻԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւն.։ Բացակաները պատասխանատու պիտի նկատուին։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Ժողովրդային Գրադարանը բաց է ամէն Բշ. Դշ. Եշ. Ուր. իրիկուն ժամը 7—8.30։ Տեւական բաժնեգին 2 ֆր. ամսական՝ իսկ պատահական՝ շաբաթը 1 ֆր.։ Հասցէ՝ 262 Rue Duguesclin (Րիւ Փոլ-Պէրի մօտ) Լիոն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Շապին Գարահիսարցի Աղաւնի Չալղաթեան կը փնտռէ իր քոյրը Տիկ. Սիրանուշ Չալղաթեան, հօր անունը Եղիա, մօր անունը՝ Էլմօն, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօրորդին Վռամշապուհ Չալղաթեան։ Կը կարծուի թէ կը գտնուին Մարսէյլ կամ շրջակաները։ Իմացնել՝ A. Nadirianի 188 Rue de Rosny, Montreuil, (Seine), France.

— Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան կը փնտռէ իր եղբայրը Աբրահամ Թանտուրճեան, որ 1914ին Ուրֆայի կռիւէն յետոյ անյայտացած է։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Յակոբ Գէւորգեանի, 5 Rue de l'Ecole, Arles, (B. du R), France.

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղացի Արամ եւ Տաճատ Յակոբեան, հօր անունը՝ Մանուկ, մօր անունը՝ Սարա։ 1915ի տարագրութեան միջոցին գտնուած են Սուրիա ուր իրենց մայրը մեռած է զիրենք ձգելով 5—7 տարեկան հասակին մէջ։ Իմացնել՝ Յովհաննէս Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris (5).

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Վարդան Պէճօեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Յակոբ Պէճօեան, Պետրոս Պէճօեան եւ իր եղբայրը Յակոբ Պէճօեան։ 2 տարի առաջ կը թղթակցէին եւ կ'ապրէին միասին հետեւեալ հասցէին՝ Յակոբ Պէճօեան 418 Park ave. Worcester, Mass. U. S. A. Իմացնել՝ Վարդան Պէճօեանի, 64 Rue de Bonnet, Lyon, Rhône.

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Իլպիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդիւոյսզաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին: Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կաթիկէն: Անկէց ի վեր լուր չկայ: Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր: Իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan, Maroc: կամ «Յառաջ»ի: Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել:

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՅԻՍ 1930
7 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1256

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՆՑ ՃԻԳԸ ԵՒ ՄԵՐ ՃԻԶԸ

Ապրիլ 23ին, աննախընթաց նորութիւն մը փորձեց քեմալական Թուրքիան, Պոլսէն մինչեւ Էնկիւրի։

Նորութիւն մը, որ աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ վարիչներուն վճռականութիւնը՝ Թուրքը ազգ դարձնելու, հայրենիքի գաղափարով տոգորելու եւ արդիացնելու։

Ապրիլ 23ին, եւ ամբողջ մէկ շաբաթ, հռչակուեցաւ Մանուկներու Օր։ Ամբողջ մէկ շաբաթ Պոլիսն ու Էնկիւրին անցան մանուկներու տիրապետութեան տակ, փողոցներէն, պարտէզներէն մինչեւ պետական պաշտօնատուններն ու խմբագրատունները։ Սարքուեցան թափօրներ, զբօսանքներ, պտոյտներ։ Այլ մանաւանդ արշաւներ՝ դէպի գրասենեակները։ Իւրաքանչիւր նախակրթարանէ աշակերտներ զատուեցան, զանազան պաշտօններու համար, — Պոլսոյ նահանգապետ, քաղաքապետ, Խալք կուսակցութեան քննիչ, կրթական տեսուչ, «Թիւրք Օճախ»ի վարիչ, համալսարանի վերատեսուչ, տեսչութեան եւն.։

Ամէն կերպով գործին լրջութեան պատրանք տալու համար, թերթերը թղթակիցներ ղրկեցին, մանուկ նահանգապետին եւ քաղաքապետին հետ տեսակցելու համար եւ հրատարակեցին եղած յայտարարութիւնները։ «Վալի»ն հեռագիրներ ուղղեց Մ. Քէմալի և Ըսմէթ փաշայի։ Վերջապէս երկսեռ մանուկներէ խմբագրական մարմիններ կազմուեցան և անցան Թուրք թերթերու գլուխը, մէկ օրուան համար։

Անշուշտ մեր սովորական հեգնութեամբ, պիտի ծիծաղինք այս նորութեան վրայ, զայն վերագրելով թեթեւութեան, կապկութեան կամ չտեսութեան։

Այդպէս չէ մեր կարծիքը։ Ո՛րքան ալ ծիծաղելի երեւայ, Թուրք մանուկներու այս զօրաշարժը կը ներկայացնէ խոշոր արժէք՝ վաղուան Թուրքիոյ համար։ Եւ, եթէ կ'ուզէք, կծու դաս մը մեզի համար։ Մեր ինքնագոհ և ծոյլ ամբարտաւանութեան հանդէպ։

Արդարեւ, ինչ որ կը կատարէ քէմալապետութիւնը իր միահեծան իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, ներշնչուած է մէկ հիմնական մտահոգութեամբ, — Արթնցնել Թուրքը։ Զայն ազգ դարձնել իր երկրին, իր անկախութեան, իր ճակատագրին։ Անցեալի խտացնելով, — պատրաստել նոր սերունդ մը, տոգորուած՝ արդիական գաղափարներով։ Սերունդ մը, որ կարենայ վարել Թուրքիան, իբրեւ ազգային պետութիւն։

Այս մտահոգութենէն կը բխի նաեւ մանուկներու դղրդալից զօրաշարժը Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, Ֆաթիհէն մինչեւ Թաքսիմի մեծ հրապարակը, մանուկներուն ընծայուած պատիւը՝ պաշտօնատարներու կողմէ և պաշտօնատուններու մէջ։ (Միեւնոյն առիթով, Էնկիւրիի մէջ մանուկներուն խառնուած, մանկացած էին վարչապետ Ըսմէթ, Երեսփ. Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշաները, գործավարները, զանազան պաշտօնատարներ եւլն.)։

Քաղաքացիական կրթութեան այս ռազմախաղը ապահովաբար ներշնչուած է բոլշեւիկներէն։ Ոչ միայն իբրեւ գաղափար, այլ և իբրեւ իրականացում։

Մոսկուան կրնայ ասպարէզ կարդալ բոլորին, այս ճամբուն վրայ։ Ա՛ն է որ սորվեցուց օգտագործել ո՛ր եւ է տօն, ո՛ր եւ է առիթ, ցուցադրական դղրդումներով թնդացնել փողոցներն ու հրապարակները, բարեկենդաններ սարքել այս կամ այն դէպքը կանխացնելու համար։

Թերեւս Գերմանացիներն ալ դեր ունին Թրքական այս նորութեան մէջ, իբրեւ քաջ մանկավարժներ եւ պետական-զինուորական վարիչներ։

Բայց, ինչո՞ւ կը զբաղինք այս մանրամասնութիւններով, երբ իրականութիւն է որ Թուրքիոյ վարիչները ամէն միջոց կը փորձեն, ամենավերջին գիտելիքներէն կ'օգտուին, վաղուան քաղաքացին պատրաստելու համար այսօրուան մանուկէն։

Քէմալականները շատոնց խաչ քաշած են հին սերունդին վրայ։ Ասպարէզէն քշելով հօճաներն ու մոլլաները, ուղղափառներն ու սպիտակամօրուսները, Թուրքիոյ ճակատագիրը կապած են 1908էն ասդին հասած սերունդին եւ գալիքին վրայ։ Անոր համար ալ, չեն վարանիր դիմել նոյնիսկ արհեստական միջոցներու, որպէսզի Թրքութեան գաղափարներով սերծեն այսօրուան եւ վաղուան սերունդը։

Անոնք այլեւս արժէք չեն տար Գուրանին կամ Օսմանին, ու կը ճգնին հասնիլ արեւմուտքին։

Որքան ալ անյաջողելի խոչընդոտներու առջեւ գտնուին, որքան ալ ծիծաղելի թուին իրենց յաւակնութիւնները,— միայն այդ ձգտումը, ինքնին, կ'ապացուցանէ թէ այլեւս «Էֆէնտի»ներու հետ չէ մեր գործը։

Բաղդատեցէք Թուրքին զարմանազան ճիգերը, 1921էն ի վեր, մեր թարթափումներուն, խոհանոցի կռիւներուն եւ ամուլ յաւակնութիւններուն հետ։ Եւ եթէ կրնաք, ցնծացէք այնպէս ինչպէս նախապատերազմեան օրերուն, երբ կը պատմէին թէ մենք 50 տարի առաջ ենք անցեր։

Թուրքը թաղեց խալամութիւնը, փոխարէն պարզելով ազգի ու հայրենիքի դրօշը, դպրոցական մանուկներու ձեռքով։ Մենք — մեզ մնացած է որ մեր մանուկներուն հայերէն խօսիլն ալ մեղք համարենք...։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԸ ՀԱՅՈՒՆ ԴԷՄ

Պէյրութի «Ազդակ»ն է որ կը գրէ այս խորագրին տակ (26 ապրիլ)։

— «Քանի մը օր վերջ, Դամասկոսի դատարանին առջեւ պիտի ներկայանան եպիսկոպոսն ու քահանան, Թաղականն ու հոգաբարձուն, բժիշկն ու պաշտօնեան՝ իրար ամբաստանելու եւ իրար դատապարտելու համար։

Եթէ միայն այդքան ըլլար, չպիտի հետաքրքրուէինք եւ «արիւն ձերի գլուխ ձեր» ըսելով պիտի բաւականանայինք։ Բայց այս անխորհուրդ քայլերով ոչ միայն կղերն ու Թաղականը պիտի պախարակուին եւ դատապարտուին, այլ հայ ժողովուրդը իր բոլոր բարքերով եւ թերիներով տեղական դատարանի եւ դատաւորներու ներկայութեան պիտի հանուի եւ վճիռ պիտի ստանայ։

Այս ի՛նչ անկում եւ ի՛նչ բարոյական։

Ուրեմն այնքան կուրցած եւ մեծով պզտիկով այն աստիճան քինախնդի՞ր դարձած ենք, ամբողջ ազգը վարկաբեկելու եւ մեր ազգային արժանապատուութիւնը ոտնակոխ ընելու համար, յանուն ստոր քմահաճոյքներու եւ ոխակալ զգացումներու։

Սալիհիէ Թաղի մանկապարտէզի քանի մը կտոր խարխլած եւ հազիւ 8-10 սուրիական ոսկի արժէք ունեցող նստարանները գրաւուած են միեւնոյն Թաղի մէջ, Թաղեցիներու կողմէ բացուած ազգային վարժարանի հոգաբարձութեան կողմէ, որոնք իրաւ կամ անիրաւ տարակարծութիւններ ունին Առաջնորդարանի հետ։ Այդ տգեղ եւ անպատուաբեր վէճի մասին ասկէ առաջ շատ անգամներ գրած ենք եւ միշտ թելադրած երկու կողմերուն ալ՝ ըլլալ զիջող եւ համբերաշխ։ Անօգուտ անցան մեր թելադրութիւնները. հոգեւոր պետը, մէկ երկու խանգարիչ եւ տգէտ ժողովականներու ազդեցութեան ենթարկուելով, բոլորովին մոռցաւ իր կոչումն ու պարտականութիւնը եւ քրիստոնէական ներողամտութեամբ եւ զիջողութեամբ չվերաբերուեցաւ։ Ամէն միջոցի դիմեց Թաղեցիները պատժել տալու, այդ անարժէք նստարանները գրաւելու համար. մինչեւ ներքին նախարարութեան եւ Դամասկոսի կառավարիչին ներկայացաւ, նախատեց եւ նախատուեցաւ, բայց բոլորէն ալ մերժուեցաւ։ Այս անգամ շունչը դատարան առած է։»

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Դամասկոսի արաբական «Էլիֆպա» թերթը կը գրէ.

— Նըսէպինի կողմերը, Հիւսիսային Սուրիոյ սահմաններուն վրայ, ֆրանսական օդանաւ մը երբ քննութիւն կը կատարէր, Թուրք զինուորներու կողմէ յարձակման ենթարկուեցաւ։ Օդանաւին մէջ գտնուող սպայ մը վիրաւորուեցաւ արձակուած գնդակներէն։

Օդանաւը բաւական վեր բարձրանալէ վերջ, սկսաւ ռմբակոծել զինուորներուն դիրքերը, որու ընթացքին մեռան 6 Թուրք զինուորներ։

Թուրք պահականոցի զինուորները կը բարկանան այս դէպքէն եւ կը յարձակին Գամըշլըի ֆրանսական պահականոցին վրայ։ Ընդհարման միջոցին երկու ֆրանսացի զինուորներ կը սպաննուին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ինչպէս ձերբակալուեցաւ Կանտի

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, կիրակի օր ձերբակալուեցաւ Կանտի, Հնդկաստանի կառավարութեան որոշումով։

Ձերբակալութիւնը տեղի ունեցաւ եղերական պարագաներու մէջ։ Առջի գիշերուընէ, ինքնաշարժ մը Ճալափուրէն ճամբայ ելլելով սրընթաց գնաց Կարատի, ուր կը գտնուի Կանտիի բանակատեղին։ Ինքնաշարժին մէջ նստած էին շրջանին դատաւորը, ոստիկանապետն ու իր օգնականը, իսկ ետեւէն ուրիշ ինքնաշարժներով կուգային քսան ոստիկաններ։ Ասոնց ժամանումէն քանի մը վայրկեան յետոյ, ոստիկանութեան ներկայացուցիչը արդէն կանգնած էր Կանտիի գլխուն, որ կը քնանար։ Ելեկտրական լապտերի մը լոյսը, ուղղուած Կանտիի դէմքին, ընդոստ արթնցուց հնդիկ փիլիսոփան, որ շտկուեցաւ անկողնին մէջ։

Կանտի հարցուց թէ ի՛նչ կ'ուզեն եւ իբրեւ պատասխան, լսեց ձերբակալման հրամանագրին ընթերցումը։ Առանց ամենաթեթեւ դիմադրութեան, փիլիսոփան համակերպեցաւ ձերբակալման գործողութեանց։ Միայն խնդրեց որ արտօնեն աղով լուալ ակռաները, ինչպէս կը տրամադրէ հնդկական ծիսակատարութիւնը, առտուն արթնցած ատեն։

Նոյն պահուն ընդոստ արթնցած էին նաեւ իր ընկերները եւ իր քով վազած։ Կանտի հրաժեշտ առաւ բոլորէն առանց աւելորդ սրտազեղումներու եւ իր օգնականներէն մէկուն յանձնեց անձնական նամակ մը՝ ուղղուած փոխարքային։ Յետոյ, առանց ակներեւ յուզումի, հրաւիրեց իր աշակերտները երգել այն երգը որ իւրաքանչիւր հաւատացեալ կը կապէ ուրիշներու դժբախտութեան։ Մեկնումը տեղի ունեցաւ ընդհանուր յուզման մէջ։ Կալանաւորը տեղաւորուեցաւ ինքնաշարժի մը մէջ եւ արագօրէն փոխադրուեցաւ կայարան, ուր կը սպասէր Պոմպէյի թղթատար-կառախումբը։

Մասնաւոր վակոն մը կապուած էր վայրաշարժին անմիջապէս ետին, ուր բարձրացաւ Կանտի, ուղեկցութեամբ երկու ոստիկաններու, որոնց մէկը եւրոպացի։ Որոշեալ տեղը հասնելէ յետոյ, Կանտի ինքզինքը գտաւ փառաւոր ինքնաշարժի մը մէջ, որուն վարագոյրները վար իջեցուցած էին։ Ու վերջապէս առաջնորդուեցաւ բանտ։

Ձերբակալութիւնը տեղի ունեցած է համաձայն 1827ին հաստատուած օրէնքի մը։ Կանտի չպիտի դատուի, այլ իշխանութեանց տրամադրութեան տակ պիտի մնայ անորոշ ժամանակով։

Լուրը հազիւ իմացուած, զանգակներով հաղորդուեցաւ Կանտիի հաւատարիմ թաղերուն մէջ եւ մեծ յուզում պատճառեց։ Անմիջապէս աւանդական սուգը հռչակուեցաւ եւ պահուեցաւ բոլոր բնիկներուն կողմէ։ Վաճառատուները եւ շուկաները փակուեցան եւ բանուորները մեկնեցան գործարաններէն։

Կառավարութիւնը շատ խիստ միջոցներ առած է, խռովութիւնները կանխելու համար։ Շարժման մէջ դրուած են թէ կանոնաւոր եւ թէ օժանդակ ուժերը։ Զրահապատ ինքնաշարժներ կը պտտին Պոմպէյի մէջ։ Բրիտանական զինուորներ տեղաւորուած են քաղաքին վտանգաւոր կէտերուն վրայ։ Յետոյ, զէնք բաժնուած է առեւտրական տուներու եւ դրամատուններու բոլոր եւրոպացի պաշտօնեաներուն։

Տիկին Կանտի, որուն ժուժկալ բայց յուզիչ մեծարանք մը ընծայեց փիլիսոփան իր ձերբակալման պահուն, որոշած է փոխանորդաբար վարել քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարը։ Կանտի նախապէս յաջորդ նշանակած էր Ապպաս Թիապճին, որ շարժման գլուխն անցած է արդէն։

Պոմպէյի մէջ վիթխարի ժողով մը տեղի ունեցաւ, որուն կը մասնակցէին մօտ 100,000 հոգի։ Բանախօսները յայտարարեցին թէ Կանտիի ձերբակալութիւնը նոր զարկ պիտի տայ անհնազանդութեան շարժումին։ Սուգի օրը հաւատարմութեամբ եւ հանդիսաւորութեամբ պահուեցաւ Կալկաթայի, Լահօրի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Բոլոր մարզական զբօսանքները յետաձգուեցան։ Կալկաթայի քաղաքապետական խորհուրդն ալ յետաձգեց իր նիստերը, հակառակ եւրոպացի անդամներուն ընդդիմութեան եւ մահմէտականներուն ձեռնպահութեան։

Ինչո՞ւ ձերբակալուեցաւ

Ձերբակալութենէն քանի մը ժամ յետոյ, Պոմպէյի կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ երկար զեկոյց մը, որ կ'ըսէ,— Անհնազանդութեան պայքարը, որուն գլխաւոր դրդիչն եղաւ Կանտի, իբրեւ հետեւանք ունեցաւ անսաստում եւ բռնութիւն արծարծել եւ ծանր խռովութիւններ յարուցանել Հնդկաստանի բոլոր մասերուն մէջ։ Ողբալով հանդերձ իր կուսակիցներուն գործած արարքները, Կանտի հետզհետէ անկարող կը դառնար իշխելու իր յառաջ բերած շարժումին։ Տկարութեան մեղադրանքին ենթարկուելու վտանգով, Պոմպէյի կառավարութիւնը չդադրեցաւ վարել չափազանց թոյլատու քաղաքականութիւն մը, համոզուած ըլլալով թէ աղի օրէնքին դէմ մղուած պայքարը, — առանց բռնութեան — անվնաս հետեւանքներ եւ նոյնքան անվնաս վախճան պիտի ունենայ։ Սակայն դէպքերը ցոյց տուին թէ խռովութեան չգործակցելու պատմութիւնը, իր մահափորձերով եւ արիւնահեղութեամբ պիտի կրկնուի նորէն, եթէ իշխանութիւնը չմիջամտէ շարժման վարիչին դէմ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԿՈՒԳԱՆ

Ապրիլի սկիզբէն մինչեւ 20ը, 50 ընտանիք նոր գաղթականներ եկած Թուրքիայէն Գամըշլը (Սուրիա)։ Մեծամասնութիւնը ճամբան Քիւրտերու կողմէ կողոպտուած է եւ հազիւ մերկ ու անօթի վիճակի մէջ սահման հասած։ Մօտ ատենէն պիտի հասնին նաեւ ուրիշներ, որոնք աւելի կարօտ պիտի ըլլան քան նախորդները։

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

Առջի օր ծանր խռովութիւններ ծագեցան Մատրիտի մէջ, ուր ատենէ մը ի վեր բուռն պայքար կը մղուի միապետութեան դէմ։ Ընդհարումներ տեղի ունեցան ոստիկաններուն եւ ուսանողներուն միջեւ։ Այս վերջինները կարմիր դրօշ պարզեցին բժշկական համալսարանին վրայ։ Երբ ոստիկաններն եկան ցրուելու, ուսանողները տանիքները բարձրացան, կղմինտրները հանեցին եւ ոստիկան զինուորներուն վրայ նետեցին։ Այն ատեն ոստիկանութիւնը կրակ ըրաւ եւ բազմաթիւ մարդիկ սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան։

Կառավարութիւնը, խոստովանելով կացութեան ծանրութիւնը, կը յայտարարէ թէ կանգ չպիտի առնէ բացառիկ միջոցներու առջեւ։ Իրաւասութիւններ տրուած են դպրոցական վարչութեանց, խռովութիւնները զսպելու համար։ Փակուեցաւ Մատրիտի համալսարանը։ Արգիլուեցան զանազան բանախօսութիւններ։

ՆՈՐ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Հաճի Էմին զատէ մորթի գործարանի Թրքական անանուն ընկերութիւնը 300,000 ոսկիի դրամագլուխը ամբողջովին կորսնցնելով, հաշուեյարդարի որոշում տուած է։ Առնուած տեղեկութեան համաձայն, ընկերութեան 18 ամիս առաջ Ռուսիա ղրկած 156,000 ոսկիի մորթերը՝ Ռուսերը տարի մը վար դնելէ յետոյ, կէսը վերադարձուցեր են։ Ապրանքին կէսին համ մնալուն արտօնութիւն տուեր են, բայց այդ ապրանքներուն ծախուելուն արգելք եղեր են եւ 150 ղրուշ արժող ապրանքին 30 ղրուշ տուեր են։ Հոս եկած ապրանքները, հաստատուելով հանդերձ որ Թրքական ապրանք են, չեն վերադարձուած ընկերութեան կողմէ։ Կառավարութեան դիմումը ուշադրութեան առարկայ չէ եղած եւ այս մեծ ընկերութիւնը ոչնչանալու դատապարտուած է։ Այս լուրը հաղորդող Թուրքերէն թերթ մը կ'ըսէ թէ, տնտեսական տագնապի այս շրջանին, 300,000 ոսկի դրամագլուխով հաստատութեան մը ոչնչացումը ցաւալի է։

ՑՈՐԵՆԻՆ ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անատոլուէն ցորենի ներածումը կը շարունակուի։ Առեւտրական սակարանին հաշիւներուն համաձայն, այս տարի Անատոլուէն Պոլիս 30 35 հազար վակոն ցորեն պիտի գայ, անցեալ տարուանէն 3-3,5 անգամ աւելի։

Ինչպէս գրած էինք. ցորենի գինը 10 ղրշ.ի իջած է։ Այս անկումը շուարման մատնած է աղօրիքի տէրերը, որոնք բաւական մթերք ունին, եւ նոյնիսկ Անատոլուի վաճառականները։ Այս վերջինները գինին բարձրանալուն կը սպասեն, աւելի ապրանք ղրկելու համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին մեծ մղում կը տրուի ներկայ սերունդի ֆիզիքական կրթութեան համար։ Ֆաշիզմը իր քայլերգին անունը Երիտասարդութիւն (Giovinezza) դնելէ վերջ ուզեց նաեւ որ այդ երիտասարդութիւնը ըլլայ, առողջ ու կորովի եւ ոչ թուլամորթ, որպէսզի կարենայ արժանաւոր ժառանգել ազգին ապագան։

Այսօր աւելի քան երբեք բոլոր պետութիւններն ալ՝ ըլլան անոնք երէկուան յաղթողները թէ պարտեալները, համոզուած են թէ խաղաղութեան ժամանակ երիտասարդութիւնը կարգապահական խիստ ռէժիմին վարժուած պէտք է ըլլայ, որպէսզի պատերազմի միջոցին ալ կարենայ իր պատրաստակամութեամբ տոկալ պահանջուած զրկանքներուն եւ շահիլ յաղթանակը։ Ուրեմն ֆիզիքական կրթութիւնը անհրաժեշտ ու կենսական է երիտասարդութեան համար ոչ միայն "առողջ միտք առողջ մարմնոյ մէջ"ի առածը յարգելու համար, այլ որովհետեւ մարզանքի շնորհիւ անոր ուժեղցած բազուկը աւելի դիւրութեամբ պիտի մօտենայ հրացանին ու սուրին, — կեանքի այս երկու մեծ բարեկամներուն եւ թշնամիներուն։

Ահա այս անհրաժեշտ պահանջին առջեւ՝ ինչպէս ուրիշ տեղեր, Իտալիոյ մէջ ալ բազմաթիւ մարզարաններէ ու մարզական խումբերէ զատ հիմնուեցան նաեւ երկու մեծ խմբակցութիւններ, Պալիլլա (Balilla) եւ Տոբոլավորօ (Dopo lavoro)։

Առաջինը իր կազմին մէջ ընդունած է բոլոր 6էն մինչեւ 14 տարեկան պատանիները։ 14էն վեր եղածները նախակրթական շրջանէ մը յետոյ 18ը տարեկանին կ'անցնին ուղղակի կուսակցութեան կամաւոր բանակը։ Աղջկանց համար կան յատուկ ստորաբաժանումներ։

Իսկ Տոբոլավորօն, որ 1925ի կիսուն կառավարական հաստատութեան փոխուեցաւ, առանց սեռի խտրութեան, կ'ընդգրկէ գրեթէ բոլոր աշխատաւոր դասը, նպատակ ունենալով բարձրացնել անոր կրթական մակարդակը, ստեղծել բոլորին միջեւ եղբայրակցութեան ոգին եւ հոգ տանիլ ֆիզիքական կրթութեան, սարքելով հաւաքական պտոյտներ, արշաւներ եւ զանազան մրցումներ։

*
**

Ներկայ սերունդի մարզական կրթութեան խնդրոյն անմիջապէս կը յաջորդէ երկրորդ մը, թերեւս աւելի կարեւոր քան առաջինը։ Կ'ակնարկեմ ծնունդի հարցին, որ ինչպէս բոլոր միւս կառավարութեանց նոյնպէս ֆաշիստ կառավարութեան ամենամեծ մտահոգութիւններէն մէկն է։ Մինչեւ վերջերս՝ Իտալիա իրեն վերապահել կը նկատէր ծնունդի գերակշռութիւնը, բայց ինչպէս միւս մեծ ազգերու, այսօր իր առջեւ ալ պարզուեցաւ խնդիրը իր իսկութեամբ, — Իտալիոյ մէջ ալ հետզհետէ կը պակսի ծնողներու թիւը, բաղդատելով մեռնողներուն հետ։

Թէեւ թուանշանները ցոյց կուտան թէ այս նուազութեան ընթացքը դանդաղ է, թէ միջին հաշուով ժողովուրդը տարեկան շուրջ 450 հազար կ'աճի, սակայն եւ այնպէս մտահոգութիւնը չի պակսիր, որովհետեւ այս յաւելման քանակութիւնը բաղդատելով նախորդներուն հետ եւ նկատի առնելով մահերու թիւին անհամեմատ բարձրացումը, մեզ նախատեսել կուտան որ քառորդ դար վերջ Իտալիան այլեւս իր նորածիններով պիտի չկրնայ գերազանցել մեռնողներու թիւը։

Արդ, ֆաշիզմը՝ որ յափշտակուած է պատմական դեր մը կատարելու բուռն տենչով, մեծ կարեւորութիւն կուտայ ծնունդի հարցին եւ անոր վրայ սեւեռած է իր ուշադրութիւնը։

Կ'ըսուի թէ ճիշդ այդ կարեւորութեան համար «Առաջնորդը» (Duce) իր ամէնօրեայ մտածման առարկայ դարձուցած է այս խնդիրը։ Մէկ խօսքով, կառավարութիւնը կը ջանայ նպաստել ծնունդի հարցին։ Կարելի է ըսել թէ օրուան նշանաբանն է — «Ազգին թուական ուժը պէտք է հաւասարի եւ եթէ կարելի է նոյն իսկ գերազանցէ Եւրոպայի միւս մեծ ազգերուն»։

Առանց չափազանցելու կարելի է ըսել որ այսօր ոչ մէկ երկիր Իտալիոյ չափ կը պայքարի ծնունդի նուազութեան վտանգին առջեւը առնելու համար։ Արդէն այլազան օրէնսդրական, հարկային եւ առողջապահական միջոցներ ձեռք առնուած են, այս նպատակի իրագործումը դիւրացնելու համար։

Անմշակ հողերն արգասաւորելու որոշումն ալ անուղղակի ծնունդի հարցին նպաստելու կը ծառայէ։ Արդարեւ անհատները գէպի գիւղ հրաւիրուելով, իսկոյն իրենց համար նոր ստեղծուած պարագաներուն առջեւ պիտի զգան օգուտն ու պակասը աշխատող ձեռքին։ Եւ իբր ուղղակի հետեւանք հայր մը երեքի տեղ հինգ կամ վեց զաւակներ պիտի ուզէ ունենալ, այսինքն ճիշդ հակապատկերը անոր որ պարտադրած է քաղաքի կեանքը։

Պատմութիւնը մեզի կ'ուսուցանէ թէ դարեր առաջ, սկսելով Հռոմէն, բազմաթիւ կայսրութիւններ նմանօրինակ տրամաբանական միջոցներ ձեռք առած էին, որոնք առանց արդիւնքի մնացին։

«Գիւղատնտեսականացումը» որ Մուսոլինիի ծրագրի կարեւորագոյն մասը կը կազմէ, հարազատօրէն կարելի է նմանցնել Օգոստոս կայսեր օրով գործադրուած գաղթարարական ծրագրին, իր ծանօթ հետեւանքներով։

Բայց վհատում չկայ։ Ինչպէս որ դեղ մը մէկ անգամով հիւանդին չկազդուրելուն վրայ՝ երկրորդ անգամ եւս կը տրուի, այսպէս հոս ալ փորձի մը ձախողման վրայ ուրիշներ կը կրկնուին մինչեւ նպատակին հասնիլը։

Առանց երկարաբանելու, յիշենք որ չորս հինգ տարիէ ի վեր Իտալիոյ մէջ պայքար կը մղուի, լկտի լուսանկարներու, պոռնկութեան, հայհոյութեանց ու կիներու հագուստներու չափազանցուած նորաձեւութեան դէմ։ Այս շարժումը շատերու կողմէ ազգային փոքր խաչակրութիւն մը նկատուած է ու կը վայելէ բարձր եկեղեցականներու, քաղաքագէտներու եւ գրագէտներու համակրանքը։

Մաքրակրօնութեան պայքար մըն է որ կը մղուի, բայց ի՞նչ արդիւնք պիտի ունենայ, պիտի կրնա՞յ ծնունդի նուազման վտանգին առաջքն առնել։

Բոլոր այս միջոցներն ալ փորձեր են, որոնք դեռ իրենց պտուղը չեն տուած։ Հետաքրքրական է տեսնել թէ ֆաշիզմը իր վարդապետութեամբ պիտի կրնա՞յ բուժել այն խոր վէրքը, որ ժամանակէ մը ի վեր կը սպառնայ արեւմուտքի բոլոր պետութեանց, կամ աւելի ճիշդ բովանդակ սպիտակ ցեղին եւ որուն դէմ ցարդ որոշ դարման չէ գտնուած։

ՆԱՀԻՐ

ՄԻՋԱՎԱՅՐԵՆ

ԿՏՐՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԻ ՄԸ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Գոհացում տալով յայտնուած փափաքին, կը հրատարակենք այս նամակը, որ տեսակէտնէ է միջավայրէն կտրուած օտարը — մանաւանդ հզօրը — իր փառքերէն դատող հայրենակցի մը։

Ցաւած ենք վերջին մասը, ուր կ'անդրադառնայ Մայքըլ Արլէնի ծանօթ վիպակին թարգմանութեան։ Մեր հրատարակած առաջին թարգմանութիւնը ստացեր էինք այս անծանօթ բարեկամէն, իսկ իր լուսաբանութիւնը թարգմանութեան հարազատութեան մասին՝ տուած ենք արդէն.—

*
**

Յարգ'լի խմբագիր,

ՊԸՐՄԻՆԿԸՄ, 21 ապրիլ.— Հրապարակագիր չեմ, ոչ ալ կը յաւակնիմ գրագէտ ըլլալ, հայերէնս գրելէ մոռցած ըլլալով։

36 տարիէ ի վեր հազիւ թէ առիթ ունեցած եմ սիրելի լեզուս գործածելու, որովհետեւ հոս ուրիշ հայ չկայ։

Թէեւ անգլիական հպատակ, հայութիւնս չեմ մոռցած կամ կորսնցուցած, և օտարներու մեծ տաղտուկ պատճառող եւ գործի մէջ արգելք հանդիսացող երկար մականունս չեմ փոխած։ Կեանքի առաջին նպատակս եղած է, բարւոյն, գեղեցիկին և վսեմին հետեւիլ, ինչպէս Պէրպէրեանը կը ներշնչէր մեզի, թէեւ մենք իրեն չէինք ներեր, երբ Պ. Զօպանեանին առաջին գրական փորձերը Հայրենիքի մէջ կը քննադատէր մեր դասարանին մէջ։

36 տարիներու համեստ գործունէութեանս ընթացքին՝ միշտ խնամքով ջանացած եմ, հայուն անունը վեր բռնել ամէն տեսակէտով, ինչ որ կը կարծեմ հայրենասիրութիւն կրնայ համարուիլ։

Անարդար պիտի ըլլար եթէ, բարեմիտ, բայց քաղաքակրթութեան բուն ոգին դեռ չըմբռնած հայրենակիցներ, գիս ազգատեաց նկատէին, երբ անայլայլ ոգւով, եւ պաշտելի ազգիս օգտակար ըլլալու ջերմ հաւատքով, Մայքըլ Արլէնի մեր ազգին հանդէպ յայտնած գաղափարներուն եռանդոտ ախոյեանը կը ներկայանամ։

Անկեղծ եւ բարոյական հոյակապ յատկութիւններով օժտուած հեղինակը, ի՞նչպէս պէտք դառնացած ըլլայ տարիներու ընթացքին, մեր ցաւատանջ ազգին, այս երկրին բնկորներուն «unlovely» (անհաճոյ) յատկութիւններէն, որոնք տակաւ առ տակաւ, բայց ապահովաբար յաջողած են այսօր մեր անցեալ փառքին հիմը քայքայել, եւ ատելի դարձնել մեզ քաղաքակիրթ օտարներուն։

Այս երկրին ափ մը Հայերուն մէջ, անհամեմատ կերպով մեծ է գողերու, ստախօսներու, անկիրթներու թիւը։ Այնպէս որ Անգլիացին զզուանքով է որ մեր անունը կը յիշէ, մեզի չիվստահիր, մեզմէ գանած է։ (Զեմ մոռնար ամբողջ Եւրոպացիներու մեզ հանդէպ իրագործած անիրաւութիւնները)։

Միւս կողմէ, կառավարութեան ամէն աստիճաններուն վրայ, բարեհամբաւ եւ ազգօգուտ Հրեաներ առաջնակարգ տեղ կը գրաւեն. ճարտարութեան եւ արուեստի ամէն ճիւղերու մէջ գերազանցած են. անոնց մէկ արժանի որդին միայն քանի մը տարի առաջ Անգլիոյ ամէնէն մեծ դատաւորը եղած է երկրին մէջ (Lord Chief Justice) Lordի. Sirի, Baronetteի եւայլն տիտղոսներու արժանացողներուն թիւն ալ կարեւոր է։

Եթէ հակայ հրեայ վաճառական մը մէկ միլիոն դրամ ուզէ, ընկերութիւն մը կազմելու համար, ժողովուրդը 10 միլիոն կուտայ։ Այդպէս է անոնց գործի բարոյական համբաւն ալ, վստահելի են, (անոնց մէջ ալ անշուշտ շատ գողեր կան, բայց ոչ միենոյն համեմատութեամբ)։

Սիրելի խմբագիրներ, ցոյց տուէք մէկ հատ հայկական ընկերութիւն այս երկրէն, որուն Անգլիացին դրամ վստահի։ Ցոյց տուէք, քանի մը Հայերէ բաղկացած պատուաւոր հաստատութիւն մը, որ քանի մը հարիւր ձեռք գործածէ յաջողութեամբ եւ պատուով։ Ցոյց տուէք հայ Lord մը, հայ արուեստագէտ մը, հայ, հարուստ կամ ոչ, գործարանատէր մը, որ կառավարութեան կողմէ գնահատուած կամ պատուուած ըլլայ, անհամար Հրեաներու նման։

Հաճոյքով չէ որ այս տողերը կը շեշտեմ, ընդհակառակն սրտի խորին ցաւով մը կը գրեմ։ Բայց ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը այս բաները ծածկելո՞վ է որ կ'ըլլայ։

Նոյնպէս, հայրենական նիւթերու վրայ գրելու համար, գրական բարձր յատկութիւններու պէտք չկայ։

Մեր (անգլիական) արդի կառավարութեան անդամներուն շատերը 10 տարեկանէն սկսած են գործել ոչինչ ապրուստի համար, ածխահանքերու եւ ուրիշ վատառողջ գործարաններու մէջ, առանց կրթութեան կամ մշակոյթի։

Իրենց հոգւոյն մեծութեամբ, եւ ինքնօգնութեամբ ճշմարիտ հայրենասիրութեան ոգին ըմբռնած ըլլալով է, որ այսօր կը տիրեն այս մեծագոյն ազգին սրտին, եւ ոչ թէ բանաստեղծական կամ ճառախօսութեան բարձր յատկութիւններով կամ ունայն շաղփաղփութեամբ։

Մայքըլ Արլէնի թարգմանութիւնը զրկած էի բարեկամի մը, որ փարիզեանհայ թերթի մը յանձնէ իր կարգին, ոչ թէ Տիգրան Գուլումճեանի գրածները անգոսնելու առիթ ստեղծելու համար, այլ յուսալով որ գիտակից Հայեր, օգուտ քաղելով Եւրոպայի մէջ մեծցած ազգակցի մը փորձառութիւններէն, կը ջանան աւելի գովելի ուղղութիւններու հետեւիլ, բարձրացնելու հայ ազգին անունը յաչս աշխարհի։

Պատիւը չունիմ հայազգի հեղինակը անձնապէս ճանչնալու, բայց կը համարձակիմ իմ համեստ դիրքիս մէջ, մեր ազգին նկատմամբ իր բոլոր գրածներուն ամբողջական իրաւունք տալ։

«Յառաջ»՝ ազնուութիւնը ունեցեր է, ճշմարիտ հայրենասիրութեամբ, ուղղագրական սխալներս ամքրելով, հրատարակելու թարգմանութիւնս, դուրս ձգելով դժբախտաբար, նախաբանս կազմող հետեւեալ տողերը, զոր խիստ կարեւոր կը գտնէի նպատակս պարզելու համար։

«Անգլիական համբաւոր հայ մատենագրին Michael Arlenի (Մայքըլ Արլըն) վերջին գիրքէն քաղուած հետեւեալ տողերը կրնան արդիւնաւոր ազդեցութիւն մը գործել ձեր թերթին գիտակից հայրենասէր ընթերցողներուն վրայ, (բոլոր միւս հայ ընթերցողներն ալ պէտք է յիշել), եթէ արդէն չէք ներկայացուցած ձեր յարգելի ընթերցողներուն»։

Խնդրոյ առարկայ վիպակին մէջ, Մայքըլ Արլընը ինքն է հերոսը, եւ, թէեւ իրաւունքով, իր ազգը արթնցնող խօսքեր կ'ընէ իր խորին գիտակցութեամբ, (որովհետեւ հեղինակը իր ծանօթութիւնները քաղած է «British Museum»էն, որմէ հարուստ, միջազգային թանգարան չկայ) բայց եւ այնպէս վիպակը կը վերջացնէ հայ երիտասարդի մը բարոյական մեծութեան վրայ դարձնելով արեւին ամենափայլուն ճառագայթները։

Արլընը շողշողուն աստղ մըն է փայլուն, հայկական հորիզոնին վրայ։ Անոր խօսքերը կը թափանցեն եւ շինիչ են, իսկ իմ խոնարհ կարծիքովս, Պ. Զօպանեանին սխալ ըմբռնումներն ու ողբալի տրամաբանութիւնները կրնան ձգել, մեր անառաջնորդ ազգը հո՛ն՝ ուր որ է։

Գ. Կ. ՆԱՒԱՎԱՐԵԱՆ

ՍՈՒԼԹԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՐԷՄԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Գրեցինք թէ վերջերս հասարակութեան առջեւ բացուած է Թօփգաբուի պալատին սուլթանական հարէմներու բաժինը։ «Տէյլի Քրոնիքլ»ի թղթակիցը պտտած է բոլոր այն յարկաբաժինները, ուր բազմաթիւ սուլթաններ կը պահէին իրենց կիներն ու հարիւրաւոր հարճերը։

Մեծ մասամբ շինուած սուլթան Սիւլէյման Գանունիի կողմէ՝ 16րդ դարուն, Թօփգաբուի պալատը քանիցս վերաշինուած եւ բարեփոխուած է՝ հրդեհներու պատճառով։ Ուրիշ սուլթաններ նոր թեւեր եւ «փավիյոն»ներ աւելցուցին, իսկ այսօրուան պալատը կը բաղկանայ բազմաթիւ մեծ շէնքերէ, որոնք իրարու կապուած են գոց բակերով։

Ամէնէն գլխաւոր եւ շքեղօրէն կահաւորուած շէնքն այն է ուր կը բնակէին սուլթանները, անոնց կիները, իրենց կին ազգականներն ու զաւակները։ Գլխաւոր շէնքին կցուած են երկու փոքր տուներ, որոնք, կը կրեն Մէհմէտ Դ.ի եւ Օսմանգ.ի անունները։ Այս շէնքերը շինուած էին՝ հարճերու յատկացուելու համար։

Գլխաւոր կամ կայսերական հարէմին դիմաց կը գտնուի պատշգամաւոր գաւիթ մը։

Կայսերական հարէմը բաղկացած է սենեակներու շարքէ մը, որոնց իւրաքանչիւրն ունի իր գաւիթը, աղբիւրներն ու մէջէ մէջ ներքնասենեակներէն ու նրբանցքները։ Իւրաքանչիւր շարք ունի իր ճաշարանները, զարդասենեակներն ու ննջարանները, իսկ բաղնիքները շինուած են զարդարուն մարմարներէ։

Կայսերական հարէմին մէջ է նաեւ սուլթան Ահմէտ Ա.ի հիմնած մատենադարանը, որուն վրայ յաջորդ սուլթանները յաւելումներ ըրած են։ Սուլթաններու սենեակներուն դրան վրայ արձանագրուած է հոն բնակող իւրաքանչիւր թագաւորի անունը։ Բոլ ալ զարդարուած իտալական եւ չինական ծոփորներով եւ ունին ոսկեզօծ շքեղ կահկարասիներ եւ գորգեր։

Ամէն մէկ ննջասենեակ ունի յատկանշական գեղեցիկ մեծ մահճակալ մը՝ պերճաշուք ամպհովանիներով եւ ուրիշ հազուագիւտ առարկաներով։ Ամէն մէկ սենեակ ունի նաեւ խիստ սիրուն «տիվան» մը։ Սենեակներուն մէջ տարտղնուած են թանկարժէք նկարներ եւ ուրիշ գեղարուեստական գործեր։

Գրեթէ անգին հաստ գորգեր ծածկած են գետինները։ Իւրաքանչիւր սենեակի մէջ կայ աղբիւր մը։ Նրբանցքներն ու ներքնասենեակները կ'առաջնորդեն դէպի պատշգամը, որուն վրայ կը բացուի արքայական պարտէզներու գեղեցիկ տեսարանը։

Հարէմէն ներս կը մտնեն միայն ծանր դուռնէ մը, շինուած 1667ին եւ որ այդ բաժինը բաժնէ պալատին միւս բոլոր [illegible] սերէն։ Այս դուռը ժամանակին յանձնուած էր ներքիններու [illegible] կողութեան, ու միայն սուլթ[illegible] իր կիները, կին ազգական[illegible] սպասուհիներն ու ներքին[illegible] կրնային անցնիլ անկէ։ Անոր [illegible] կայ ուրիշ դուռ մը, ուսկից [illegible] մտնէին սպասուհիները։ [illegible] դրան առջեւ կայ քարէ ծանր [illegible] ղան մը, որուն վրայ կը դր[illegible] Հարէմի բնակիչներուն ուտե[illegible] ները։

Գլխաւոր դուռնէն ներս, [illegible] պի կայսերական Հարէմ [illegible] ձամբուն վրայ կայ խճան[illegible] մեծ դուռ մը, ուսկից պաշտ[illegible] կան մուտք կը գործէին սուլթ[illegible] ները՝ երբ վերադառնային պատ[illegible] րազմներէ կամ հեռաւոր ճամ[illegible] բորդութիւններէ։ Սուլթան[illegible] ձիու վրայ նստած ներս կը մտն[illegible] տպաւորութիւն գործելու համ[illegible] իրենց սպասող կիներուն վր[illegible] Սուլթանը կ'ընդունուէր ներ[illegible] նապետին կողմէ, որ իրեն կ[illegible] կերանար մինչեւ կայսերակ[illegible] Հարէմը։ Հոս կիները իրեն սպասէին՝ բարեգալուստ մա[illegible] լու համար։

*
**

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթ[illegible] կիցն ալ պտտած է Հարէմը [illegible] կ'ըսէ թէ Թօփգաբուի պալ[illegible] խառնուրդ մըն է գեղեցկութե[illegible] եւ տգեղութեան։ Անոր հիմ[illegible] Սուլթան Սիւլէյմանէն ի [illegible] շէնքը շատ փոփոխութիւն[illegible] կրած է։ Ցատակագիծը պատ[illegible] տողն էր նշանաւոր ճարտարապ[illegible] Սինան (որ ենիչէրի էր [illegible] կ'ըսուի թէ հայկական ծագ[illegible] ունի։ ԽՄԲ.), սակայն քանդ[illegible] ները, կրակներն ու փոփոխութի[illegible] ները բոլորովին տարբեր կերպ[illegible] րանք տուին շէնքին։ Միայն [illegible] րէմին մէկ մասն է որ բաց[illegible] է հանրութեան առջեւ, [illegible] նորոգումները առաջ կը [illegible] եւ կը յուսացուի թէ [illegible] շէնքը պիտի բացուի [illegible]

Հարէմին ամէնէն [illegible] բաժինն է ընդունելութե[illegible] սրահը, որ կը գործածուէ[illegible] նութեանց, թլփատութեան [illegible] ուրիշ հանդիսութեանց [illegible] Այս սրահին երկայնքն է 80 [illegible] լայնքը՝ 50 ոտնաչափ։ Դէպ[illegible] րեւմուտք ուղղուած իր վեց [illegible] տուհաններէն դուրս կայ [illegible] տափ մը եւ սուլթան Օսմա[illegible] քէօշկը։ Սրահը զարդարուած 18րդ դարու ռօքօքօյի ոճով [illegible] ձեղունը շատ սիրուն գեղ[illegible] դուած է։ Մուտքին դրան [illegible] կայ ամպհովանի մը, [illegible] հով մը, որ բազմոց [illegible] ձեւն ունի եւ որուն վրայ [illegible] նստէր սուլթանը։ Ամպհովա[illegible] շուրջ կայ ցած եւ լայն [illegible] մը, թանկարժէք ասեղնագործ[illegible] թիւններով, վերը կայ պատշ[illegible] մը, ուր կը նուագէին նուա[illegible] ծուները, առանց կարենալ [illegible] լու սրահին ներսը։ Բազմ[illegible] սիւները սատափով զարդարու[illegible]

Միւս սենեակները նշա[illegible] են իրենց հին թրքական կղմի[illegible] ներով, մարմարեայ աղբիւր[illegible] վառարաններով։ Իսկ [illegible] Ապտիւլ Համիտ Ա.ի, Սէլի[illegible] ու Մուրատ Գ.ի ննջասենեա[illegible] րուն մէջ կան քանդակ[illegible] պարսկական հեշտադարաններ[illegible] րիշ սենեակներու մէջ կան [illegible] ցիկ խեցեղէններ, հին շալեր, [illegible] ղիկի եւ պատուղի հնա[illegible] պատկերներ, ու շքեղ հին [illegible] լիներ։ Բաղնիքները, իրենց կամեայ խոշոր դուռներով, նկարչագեղ են ու անեղծ [illegible] ուած։ Ամբողջ շէնքը [illegible] պահպանուած է։ Ներկայ[illegible] թուրք կառավարութիւնը խնամք կը տանի անոնց

Ի ՊԱՏԻՒ ...ԻԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԸՆԿԻՒԷՆ.— Հայկական միւս ...գաղթներու նման, այստեղ եւս ...բեցաւ պ. Ա. Ահարոնեանի ...եանը «Փավիլեոն տիւ Լաք»ի ...էն, շաբաթ իրիկուն:

...նախապէս կազմուած էր Յո...եանական Յանձնախումբ մը ...պ. Հ. Մատթէոսեանէ, Ջահ...եանէ, Վարդանօֆէ եւ Լ. Սար...եանէ: Յանձնախումբը կր...ցած էր կազմակերպել վայելուչ ...դէս մը, համախմբելով ...ւէ աւելի հասարակութիւն բո...խաւերէ եւ դասակարգերէն: ...երեկոյթի պաշտօնական բա...մը կատարեց նախագահ պ. Գ. ...եանեան, բացատրելով ձեռ...ութին նպատակը:

«Պ. Ա. Ահարոնեանը քառա...տարի շարունակ ծառայած է ...իր գրականութեան՝ հարազա...ութեն եւ բացառիկ ճարտարու...թեամբ ներկայացնելով հայ ...կեանքը իր բոլոր կողմերովը: Ո՛չ ...կրնայ անծանօթ ըլլալ անոր ...գրականութեան, եւ ոչ ոք կրնայ ...պէս ապրած չըլլալ անոր նկա...ծ այնքան հարազատ պատկեր...ը: Այսօր ինչ ձեւով ալ ներ...ելու մեզ յարգելի յոբել...ը, մենք չենք կարող չյար...ել զայն իր այդ ծառայութեան ...համար: Այս յարգանքը պէտք է ...արտայայտել անկեղծօրէն թէ ...կարգի արտայայտութիւններով եւ թէ գործնապէս նպաս...ով «Ահարոնեան գրական ...ին»ին:»

«Սիփան» երգչախումբի մէջ ...մէջ քանի մը յաջող երգե...յետոյ, խօսք առաւ օր...բանախօսը, պ. Մ. Վարանդ...:

Ան ընդհանուր գիծերով ներկայացնելով յոբելեարին քառասնամեայ շրջանի կեանքը եւ անոր մատուցած ծառայութիւնը հայ գրականութեան, ըսաւ.

— «Զափազանց մխիթարական երեւոյթ է այս հանդիսութիւններու առթիւ մեր ժողովուրդի յայտնաբերած այսքան անկեղծ եւ լաւ զգացումները մեր յոբելեար պ. Ահարոնեանին հանդէպ: Բացառիկ երեւոյթ մըն է այս համակրանքի արտայայտութիւնը հանդէպ հանրային մշակի մը՝ իր կենդանութեան շըրջանին: Հարկ է ըսել սակայն, որ ան արժանի է այդ վարձատրութեան: Քառասուն տարի իր գրիչը — խօսքը — տրամադրած է այս ժողովուրդին անկեղծութեամբ եւ անխոնջ: Ան պատրաստած է սերունդներ, որոնց դերն ու շունչը շատ զօրեղ է եղած մեր կեանքի վերջի շրջաններուն:

Ճիշդ չէ նսեմացնել անոր գրականութիւնը անոր համար, որ մեր յեղափոխական կեանքը շատ փշոտ ճամբաներէ անցեր եւ անյաջողութիւններ է ունեցեր: Եթէ այդպէս դատելու ըլլանք, ոչ մէկ արժէք կրնայ դիմանալ մարդկային քննադատութեան:

Ֆրանսական կեանքին մէջ Ռուսօ եւ Վոլթէր կը մնան միշտ անմահներ ֆրանսական բոլոր մտածող մարդոց համար: Եւ ասիկա անոր համար, որ անոնք ժամանակին կրցան իրենց տաղանդովը շարժել ֆրանսական միտքը բռնութիւններու դէմ: Որքա՜ն գոհեր, որքա՜ն աւերներ տեսաւ եւ ապրեցաւ այս երկիրը, բայց ո՛չ ոք այդ բոլորէն յետոյ մոռցաւ Ռուսօն ու Վոլթէրը: Ահարոնեանն ալ մեր կեանքին մէջ նոյն դերն է կատարած եւ նոյն աշխատանքը: Ատոր համար ան արժանի է հայութեան այս սրտաբուխ զգացմունքներուն»:

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնն էր բերած երիտասարդ արուեստագէտ ջութակահար պ. Գ. Սինանեանը, որ իր նուագած քանի մը կտորներով փայլ տուաւ հանդէսին:

Յաջողութեամբ մեներգեցին «Սիփան» երգչախումբէն Օր. Ա. Առաքելեան եւ պ. Մէհտէրեան: Երգչախումբը «Մեր հայրենիք»ով վերջացուց իր յայտագիրը: Յաջողապէս արտասանեցին պ. պ. Ա. Գմբէթեան եւ Շ. Սարեան:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 12ին:

Ներկայ մը

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

ՍՈՖԻԱ, 28 ապրիլ.— Անցեալ տարի, Թաղ. Խորհուրդը հրաւէր ուղղեց բոլոր տուներուն, տօնելու համազգային սուգի օրը, մէկ մէկ բանախօս տալով: Ռամկավարները մերժումով պատասխանեցին, առարկելով թէ Դաշնակցականներու հետ չեն կրնար տօնել այդ օրը:

Ուրիշներու կարգին, Հնչակեաններն ալ խիստ կերպով քննադատեցին զանոնք: Իսկ այս տարի իրենք ալ միացան անոնց, որով եկեղեցիին բակը, ապրիլ 27ին խօսեցաւ միայն Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, անգամ մըն ալ ապացուցանելով որ հայ ժողովուրդ եւ Դաշնակցութիւն միեւնոյն բաներն են:

Ռամկավար-Հնչակեան պլոքը, ուզեց արգիլել եկեղեցիի բակի բանախօսութիւնը, Թաղ. Խորհուրդին հրամցնելով փաշտոտած թուղթ մը, որ սակայն բնաւ առնչութիւն չունէր Սգատօնին հետ: Թաղ. Խորհուրդը (մէջն ըլլալով պլոքի անդամները) մերժեց այդ անճարակ ոտնձգութիւնը:

Իրենց մեկուսացումը պարտըկելու համար, նոյն օրը կէսօրէն յետոյ սրահ մը վարձեցին «պըլոքճի»ները, յուսալով որ հոն պիտի կրնան ունենալ խոշոր բազմութիւն մը եւ իրենց թօյնը ներարկել հանդիսականներուն, բայց իրենց չար բախտէն Դաշնակցութիւնը եւս նոյն ատեն ուրիշ սրահի մը մէջ կազմակերպած էր սգատօն մը՝ խնամուած ծրագրով մը:

Եւ տեղի ունեցաւ այն, ինչ որ միշտ կը պատահի: Չէկոք հասարակութիւնը, երիտասարդութիւնը եկած խուռներամ լեցուած էր «ոճրագործ» Դաշնակցականներու սրահը, ուր լսեց Դաշնակցական բանախօսները, առանց բառ մը կամ ակնարկ մը լսելու անոպայ հակառակորդներու մասին:

Իսկ «պլոք»ի սրահին մէջ հազիւ 100 — 150 հոգիի ներկայութեան (Սեփաննոս եպիսկոպոսն ալ ինքնաշարժով բերին, որ ազգային գոյն ստանայ իրենց հաւաքոյթը) երկու բանախօսները մէկը ռամկավար, միւսը հնչակեան, երկուքն ալ մտքով ու սրտով ողորմելիներ, միայն Դաշնակցութիւնով զբաղեցան: Պէտք է խոստովանիլ որ ռամկավար պարոնը աւելի զուսպ էր իր արտայայտութիւններուն մէջ, իսկ հնչակեանը լուտանքով սկսաւ հայհոյաբանութիւնով վերջացուց, զզուեցնելով նոյնիսկ իր կուսակիցները:

Ի՞նչ խօսք որ ազգային սուգի առթիւ այս պառակտումը շատ գէշ ազդեց ժողովուրդին վրայ:

Թղթակից

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԸ

Բարեգործական տեղական մասնաժողովի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի ցերեկ՝ Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ: Նախագահ Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան իր բացման խօսքին մէջ յիշելով Դուրեան պատրիարքի մահը, յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց ներկաները, մինչ Օր. Էքսէրճեան կը նուագէր Շոփէնի մահերգը: Կաթողիկոսական պատուիրակ Թորգոմ եպսկ. ողբակոչեց Դուրեան արքեպսկ.ի յիշատակը: Յետոյ խօսելով Բարեգործականի մասին, կարգ մը խելօք խօսքեր ըրաւ, օրինակ՝ թելադրեց որ Բարեգործականը միայն Փարիզով չբաւականանայ եւ հայերէնի դասընթացքներ բանայ նաեւ արտասահմանի ուրիշ հայաշատ վայրերուն մէջ: Եւրոպայի շրջանը կատարած ատեն նկատած է այդ անհրաժեշտութիւնը: Ըսաւ թէ ամէն կազմակերպութիւն իր թերիներն ունի եւ ժամանակն է որ պիտի սրբագրէ զանոնք: Վըստահ է թէ Բարեգործականը քննադատողներուն նպատակն է խթանել զայն եւ լաւագոյն գործունէութեան մղել: Փառաբանելէն օգուտ չկայ: Վերջացնելով, մաղթեց որ Բարեգործականը դառնայ կրթական, մտաւորական ուժի մը զսպանակը, որ լարէ ու շարժման մէջ դնէ ազգային կեանքի մեքենան:

Պ. Մալէզեան երկարապատում ճառով մը կրկնեց ուրիշ առիթներով խօսած հասարակ տեղիք բաները եւ ըստ սովորութեան պղտոր ակնարկներ սահեցուց: Խօսելէ յետոյ հիմնադիր-նախագահին «շիջելամերձ առողջութեան» մասին, յայտնեց թէ ինք եւ իր սերունդն ալ շիջելու վրայ են, ու կոչ ուղղեց ներկայ ու բացակայ երիտասարդութեան՝ շարունակել իրենց գործը:

Հ. Սահակ Տ. Մովսէսեան յիշեց 1846ի Համազգեաց Միութիւնը ու թելադրեց որ Բարեգործականը հոգ տանի իգական սեռի կրթութեան եւ բանայ աղջկանց երկրորդական վարժարան մը, ապագայ հայ սերունդը պատրաստելու համար:

Խօսեցան նաեւ Պատ. Զ. Պուտաքեան՝ համերաշխութեան, ու Պ. Վաղարշակ Թագւորեան՝ Փարիզի մասնաժողովին կատարած գործին մասին: Պէլվիլի, Ալֆորվիլի, Անկիէնի, Անիէռ-Պուա-Գոլոմպի, Իսի-լէ Մուլինոյի եւ Սարսէլի մէջ բացուած հայերէնի դասընթացքներուն կը հետեւին մասնաւորապէս երկու հարիւր երկսեռ մանուկներ, որոնք ֆրանսական դպրոցն աւարտած ատեն ի վիճակի պիտի ըլլան նաեւ հայերէն գիրք եւ թերթ կարդալու: Այդ դասընթացքներու սանուհիներէն մէկը արտասանութիւն մը ըրաւ:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ ծափեր խլեցին Պ. Գ. Սինանեան, Օրիորդներ Ա. Էքսէրճեան, Գ. Ղազարոսեան եւ Գ. Գարիպեան:

Հանդէսը գրուած էր Վռամշապուհ եպիսկոպոսի եւ հայ կաթոլիկ ժողովրդապետ Հ. Պետրոս ծ. վրդ. Քէտիճեանի հովանաւորութեան տակ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱԶԱՏՈՒԱԾ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ա. կ. խաչի յատուկ հրաւէրով Պուա-Քոլոմպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները ամբողջ օրեր տունէ տուն պտտած եւ հանդերձեղէն հաւաքած են: երկու հակ ղըրկուած ըլլալով մեզի, փոխադրել տուինք ուղղակի փարիզի եկեղեցին, որպէսզի Սուրիա հասցնեն:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԾԲ. ԳԻՇԵՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐԻ

(Ծերակուտական եւ նախկին նախարար)

կը խօսին՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ, Պ. ՖԷՐՏ. ՀԷՐՕԼՏ (փոխ-նախագահ մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքի ընկերակցութեան), ՊՐՕՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ, Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ, եւն:

(միւս մանրամասնութիւնները տեսնել դ. էջ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼՈՅՍԸ ԿԱՐՏԱՆԷՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 3 մայիս.— Ապրիլ 11-24ը որ ամբողջ հայ ժողովրդի սգատօնն է, վերջին երկու տարիներուն հնչակեանները եւ ռամկավարները տօնած էին առանձին, հակառակ Դաշնակցութեան փափաքին: Բայց այս տարի նախաձեռնութեամբ Կարտանի հայ գաղութի Ուսումն. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան, եւ Ռ. Ա. կուսակցութեանց, եւ տեղական բոլոր բարենպատակ եւ հայրենակցական Միութեանց եւ Հօկի մասնաճիւղին, կարելի եղաւ վերցնել անոտի պատճառները եւ տօնուեցաւ համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ:

Ապրիլ 27ի կիրակին ուխտի օր մըն էր համայն Կարտանի հայութեան, և Հ. Յ. Դ. Տօնը՝ գաղութին ուխտատեղին: Համաձայն կարգադիր Յանձնախումբին տեսած պատրաստութեան, առաւօտեան ժամը 9ին կատարուեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ մէկ միլիոն զոհերուն համար: Կէս օրէ վերջ ժամը մէկին իսկ ուխտաւորները տասը քիլոմեթր հեռու տեղերէ, մեծով թէ պզտիկով, փութացած էին դէպի ուխտատեղին: Բեմը զարդարուած էր հայկական եռագոյններով, օրուան նահատակներու նկարներով՝ սեւ շրջանակի մէջ, եւ ծաղկեպսակներով: Նախաձեռնող Միութեան կողմէ յարգանքի երկու խօսքով հանդէսը բացաւ Պ. Օհան Տալօեան, եւ հրաւիրեց ներկաները երկու վայրկեանի լռութեամբ յարգել զոհերու յիշատակը: Յետոյ Վալապրի երկրագործական ուսանողներու ղեկավարութեամբ Կրթասիրաց Միութեան դպրոցի պզտիկներէն կազմուած երգչախումբը երգեց «Տէր կեցո»ն, Պ. Ս. Եսայեան արտասանեց Սիամանթոյի «Պար»ը Տ. Շ. Աճէմեան երգեց «Լռեց Ամպերը», առաջին յարգանքի խօսքն առաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկեր Ա. Աբօեան որ խորապէս գնահատելով Կարտանի այս համերաշխութեան ոգին, մաղթեց որ ամէն ատեն եւ ամէն գործի մէջ նոյն ոգին տիրապետող ըլլայ: Լուսաբանեց ապրիլեան եղեռնի իսկական պատճառները եւ յիշելով բազմաթիւ դրուագներ, ինչպէս եւ Վասպուրականի հերոսամարտը, ըսաւ. «Եթէ մենք կ'ուզենք պահպանել մեր ազգային ինքնուրոյն դիմագիծը այս բոլոր դժբախտութիւններէն յետոյ, եւ գեղեցիկ օր մը տեսնել մեր վեհ գաղափարին Միացեալ Անկախ Հայաստանի իրականացումը, խրատուած անցեալի պատմութենէն, հեռու կուսակցական նեղմիտ հաշիւներէ, մէկ մարդու պէս պայքարինք մեր գոյութեան սպառնացող բոլոր երեւոյթներուն դէմ: Այլապէս, եթէ շարունակենք մեր բիւզանդական վէճերը, չպիտի կարողանանք յաղթել թշնամուն, դատապարտուած պիտի ըլլանք անհետանալու, եւ մեր նախնիքներուն անահատակներու նզովքին միայն արժանի պիտի ըլլանք: «Այսքան չարիք թէ յոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ հայուն կարդայ նախատինք:»

Յետոյ երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, որ յոտնկայս եւ խոր երկիւղածութեամբ ունկնդրուեցաւ բոլոր ներկաներուն կողմէ, (բացի ռամկավար եւ հնչակեան բանախօսներէն):

Երկրորդ խօսողն էր, ռամկավար կուսակցութեան կողմէ Պ. Զարոյեան, որ նոյնպէս գովելով համերաշխութեան ոգին, եւ գնահատելով յեղափոխական շարժումին կատարած փրկարար դերը ազգերու պատմութեան մէջ, հայ ժողովրդի համար գտաւ վաղամեռ եւ տեսակ մը պատճառ ապրիլեան եղեռնին, (ներկաները որոշապէս դժգոհ էին այս խօսքերէն):

Երրորդ խօսողն էր Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ Պ. Ա. Ճէվիզ, որ ապրիլեան եղեռնը նկատեց կանխամտածուած դիւային ծրագիր մը, գերմանական աշխարհակալութեան եւ անոր արժանի աշակերտ Էնվէրի եւ Իթթիհատի կողմէ: Իր զայրոյթը յայտնեց ռամկավար բանախօսին խօսքերուն համար, նկատելով զայն անարգանք մը զոհերու հասցէին: Յետոյ հակառակ կարգադիր մարմինի խիստ որոշումին, հնչակ բանախօսը ինքզինքը կարծելով տարբեր բեմի մը վրայ, փոխանակ իր յարգանքի խօսքը ըսելու, սկսաւ Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան հետատեսութիւնը գովել եւ սեւցնել միւս հոսանքները: Ի վերջոյ սկսաւ դատապարտել Հայաստանի կառավարութիւնը, վիրաւորիչ ածականներով հարուածել Հօկը եւ անոր բռնած քաղաքականութիւնը...

Արտասանութիւններ ըրին Պ. Պ. Յ. Զաքամեան (Հայու ոգին), Մինաս Փէթէնեան (Ափ մը մոխիր), Կ. Պետրոսեան (Սեւ Վաթան), Օր. Աստղիկ (Սեւ խաւարը): Մէջ ընդ մէջ մեներգեց Օր. Վ. Նազաշեան, Տ. Ն. Ավճեան (Սեւ մութ ամպերը) եւ արտասանեց (Փառք քեզ, ով Հայաստան): Պ. Արսէն Տէրտէրեան կարդաց Վալապրի Ուսանող. Միութեան կողմէուղերձմը:

Հանդէսը փակուեցաւ «Հիմի էլ լռենք» խմբերգով: Իրիկուան ժամը 6ին ներկաները ցրուեցան խորապէս ազդուած:

Թորգոմացի

Բ Ա Ց Օ Ն

Աշնան վերջն էր: Վաղ առաւօտեան ցուրտը խիստ զգալի էր. պարզկայ, ցուրտ գիշերուայ հետքերն երեւում էին. սառած, կարծրացած գետինը ծածկուած էր եղեամի նուրբ, բազմանկիւն թերթիկների բարակ սփռոցով: Նա մի սիրուն, սպիտակ քօղ էր, որ կարծես գիշերային ցըրտից կուչ եկած, մրսած գետինը տապել էր գցել իր վրա, ծածկել իր մերկութիւնը եւ այդպիսով մի փոքր տաքանալ, նիրհել մինչեւ արեւի ծագումը: Հորիզոնը եզերող լեռնաշղթայի ամենաբարձր գագաթները, որոնք անհոգութեամբ ցցուել էին իրար կողքի, նոյնպէս սպիտակ էին. մօտեցող ձմեռը իր տիրապետութիւնը հաստատել էր այնտեղ, նրանք արդէն ձիւնով ծածկուած էին եւ սպառնալից հայեացքով նայում էին դէպի վար, դէպի իրանց ոտների տակ սփռուող դաշտն ու գիւղերը:

Ձեռմակ հագնուած լեռների թիկունքից արեգակը բացեց իր կենսատու աչքը. երկիրն էլ կարծես հէնց դրան էր սպասում. նա դէն գցեց իր վրա փռած թափանցիկ, փայլուն քօղը. սառած գետինը մի առանձին հաճոյքով սկսեց ներս ծըծել արեւի տաքութիւնը, որ բիւրաւոր ճառագայթներով թափւում էր անամպ, ջինջ երկնակամարից: Գետնից խիստ թափանցիկ, հազիւ նկատելի գոլորշի էր բարձրանում, ամբողջ գիշերը շունչը պահած, մնջած երկիրը կ'ասես այժմ էր միայն ազահաբար շունչ առնում. արեգակը շոյում էր նրան: Սակայն պատերի ստուերները դեռ մի առանձին հաճոյքով շարունակում էին պահպանել անցած գիշերուայ ցրտի նշանները. այդ տեղերում դեռ փայլում էր եղեամի սպիտակ շերտը իր մըրսեցնող տեսքով: Խաւարն ու ստուերը եղբայրներ են, առաջինի սկսածը՝ երկրորդը յամառութեամբ շարունակում էր:

Դէպի արեւելք նայող պատերի տակ հաճելի էր կուճուճուել, նստել. այդ տեղերում արեւը նիրհեցնող քնքշութեամբ շոյում էր մերկ մարմինը, տաքութիւնն առատ էր այնտեղ: Դաժան ձմեռուայ խստութիւնները կրող ամէն մի թշուառ, ամէն մի մուրացիկ քաղցր յիշողութիւններ է պահպանում աշնանային պատերի տակ տաքացնող արեւի մասին: Դա մի անցած երջանկութիւն է որի մասին երազելն անգամ ախորժելի է լինում խեղճերին:

Օրը կիրակի էր. Ի. . . աւանի խանութները փակ էին. բայց չը նայելով դրան, վաղ առաւօտից շուկայում մի արտասովոր կենդանութիւն էր սկսուել: Աշունը, մանաւանդ ուշ աշունը, տնտեսական գործունէութեան, կենսական տագնապի մի շրջան է մարդկանց համար, Այն անհաճոյ, խստասիրտ հիւրը, որ ձմեռ անունն է կրում, այդ ժամանակ զգացւում է ամենուրեք բնութեան մէջ: Անսանձ ու ցուրտ հողմերը, իրանց անախորժ շշուկով, սուր վվվզոցով սարսեցուցիչ բաներ են պատմում այդ անխուսափելի հիւրի մասին: Թէեւ միայն խեղճութիւնն է դողում այդ սպառնալի ձայներից, բայց եւ այնպէս ամէնքն են շտապում, ամէնքն են անհանգիստ լինում. ունեւոր եւ չունեւոր, բախտաւոր ու թըշուառ հաւասար եռանդով սկսում են պատրաստութիւններ տեսնել, որ դաժան հիւրի գալստեանն անպատրաստ չը գտնուեն: Գիւղացին այդ ժամանակ շտապում է իր արդար քրտինքի պտուղները, Աստուծոյ տուած բարիքը դաշտերից հաւաքել, ծառերից պոկել, գետնից դուրս հանել, տուն բերել, կամ քաղաք տանել վաճառել. իսկ քաղաքացին ամբողջ տարին վաստակաբեկ գիւղացիներից կամաց-կամաց դուրս կորզած դրամի մի մասը այժմ ստիպուած է կամայ ակամայ յետ տալ իր նախկին տիրոջը, — նա իր ձմեռուայ անհրաժեշտ պաշարը պիտի գնէ գիւղացիներից:

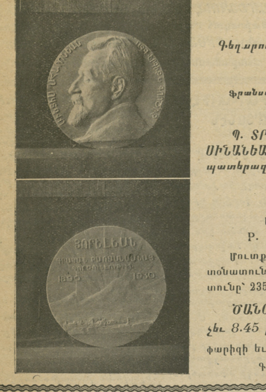
Այդ օրը Ի. . . աւանի շուկայումն էլ դերերը փոխուել էին. վաճառողն այս անգամ երկրագործ գիւղացին էր, գնողը՝ վաճառական քաղաքացին: Շուկայի ընդարձակ հրապարակը ծածկող գեղջկական սայլերն ի՛նչ բարիք ասես, որ չէին բերել: Բազմալեզու եւ բազմատարազ խայտաբղէտ ամբոխը լցրել էր շուկայի ամեն մի անկիւնը եւ բոլոր խօսակցութիւնը, աղաղակը, հայհոյանքը, կանչն ու ծիծաղը միախառնուելով՝ կազմում էին մի ընդհանուր, անհասկանալի հսկայական ժխոր: Ոտաբոբիկ, կիսամերկ, թուխ մարմինը մի բարակ մաֆրաշով հազիւ ծածկող Թուրքը, սայլի վրա կանգնած, մի խումբ գնողներին կաղամբ էր վաճառում. մեծ փափախով չուխաւոր Հայը՝ վառելիք. ռուս զինուորը՝ հին զինուորական շորեր եւ ահագին երկարավիզ կօշիկներ. մի խումբ Քրդեր ձիւնոտ սարերից ցած գալով հրապարակ էին բերել մի քանի եզներ, ոչխարներ ու զարգեր: Դէմքերն այլանդակ, մազերը խռիւ, կուրծքն ու ոտինքները բաց, կեղտոտ և թուխ մարմինը մի հատիկ շապիկով միայն ծածկած գնչու կանայք եւ աղջիկները շալակներով դաշտերից հաւաքած ցախ էին բերել եւ իրանց զողզողացող մերկ լամուկների հետ մի անկիւնում կծկուել էին. հայ բօշաները՝ մազեր ու շիւերից գործած սալաներ էին վաճառում:

Դեռ ցուրտ էր, բայց ասես թէ ոչ ոք չէր մրսում, և՛ գնողը և՛ վաճառողը հաւասար եռանդով էին բռնուած. նրանց համար երեւի այդ ցուրտն անզգալի էր դարձել: Մրսում էին միայն նրանք, որոնք ոչինչ չունէին գնելու կամ վաճառելու, որոնք անողորմ ճակատագրի վճռով անմասն էին մնացել այդ աղմկալի կեանքից և լոկ տխուր հանդիսատեսներ էին — դրանք հայ գաղթականներն էին:

Շուկայի արեւմտեան կողմի խանութների բարձր պատըշգամբն էր նրանց մշտական կայանը:

(1) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկիններ Ն. ԱԴՈՆՑ, ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄ, ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ Պ. Ս. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգերով)

ֆրանսական սինէմայի հանրածանօթ արուեստագէտ Պ. ՄԱՔՍ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ
(կարտասանէ Ահարոնեանէ, ֆրանսերէն)

Պ. ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ կ'արտասանէ Ահարոնեանէ, հայերէն: կը նուագեն Պ. ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ ջութակահար, եւ ԿԱՌՏ ՌԷՓԻՒՊԼԻՔԷՆԻ նուագախումբը (50 հոգի), պատերազմական նախարարութեան մասնաւոր արտօնութեամբ:

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ ՊԻՏԻ ԱՌՆԷ ՅՈԲԵԼԵԱՐԸ

Ամբողջ հանդէսը պիտի հաղորդուի բոլոր երկիրներուն, անթելի միջոցաւ Ր. Տ. Տ.ի կայանէն, Թղթատարական նախարարութեան արտօնութեամբ

Մուտքը ազատ է: տոմսերը ստանալու համար նախօրօք դիմել Հայ գաղթականաց պաշտօնատունը՝ 71 Ave. Kléber, Հայոց եկեղեցին՝ 15 Rue Jean Goujon, «Յառաջ»ի խմբագրատունը՝ 235 Fbg. St. Martin:

ԾԱՆՕԹ.— Կը խնդրուի 10 տարեկանէն փոքր տղաք չբերել: Ամէն անոնք որ մինչեւ 8.45 իրենց տեղերը գրաւած չեն կը զրկուին ներս մտնելու իրաւունքէն:

Փարիզի եւ շրջանի յոբելինական յանձնախումբը հրապարակ հանած է պրոնզէ շքադրամներ գին 10 ֆրանք: Դիմել՝ Պ. Վաղարշակ Թագւորեանի 53 Fg. du Monmartre.

⁂ Ամէն վտանգի դիմագրաւելու համար, Պոմպէյի կառավարիչը երկու ջոկատ անգլիական զօրք փոխադրեց քաղաք, որովհետեւ հնդիկ զինուորները վստահութիւն չեն ներշնչեր: Եւրոպացի կամաւորներ ալ կը հսկեն քաղաքին բարեկարգութեան: Քարաչիի մէջ, ոստիկանութիւնը կոխելով զինավաճառներուն խանութները, 700 զէնք, 600,000 փամփուշտ և 50 քիլօ վառօդ գրաւեց:

Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Փէշավուրի մէջ: Ոստիկանութիւնը գրաւեց ազգայնական կոմիտէներուն գրասենեակները: Այս վերջինները հրաւիրած էին աւազակ Հաճին որ գայ 100,000 հոգիով գրաւէ քաղաքը: Հաճին առ այժմ կանգ առած է հիւսիս-արեւմտեան սահմանին վրայ եւ իրեն հետ ունի միայն 4-500 հոգի:

⁂ Կանտի յարաբերական ազատութիւն մը պիտի վայելէ բանտին մէջ: Ամսական պիտի ստանայ 7 ստերլին և 10 շիլին, ապրուստի համար:

Տեսակցութիւն մը Կանտիի հետ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Թղթակիցը յաջողեցաւ տեսակցութիւն մը ունենալ Կանտիի հետ, Պոմպէյի կայարանին մէջ, երբ բանտ կը փոխադրէին:

Թղթակիցը հարցուց. — Դառնութիւն կը զգա՞ք ոեւէ մէկուն դէմ: — Ոչ մէկ դառնութիւն: Երկար ատենէ ի վեր կը սպասէի ձերբակալութեանս: — Կը կարծէ՞ք որ ձեր ձերբակալութիւնը ծանր անկարգութիւններ պատճառէ ամբողջ Հնդկաստանի մէջ: — Ոչ. չեմ կարծեր: Ամէն պարագայի մէջ, կրնամ բացորոշապէս ըսել թէ ամէն միջոց ձեռք առած եմ անկարգութիւնները խուսափելու համար: — Ուրեմն խռովութիւններ չէ՞ք նախատեսեր:

Կանտի վարանեցաւ քանի մը վայրկեան, յետոյ պատասխանեց:

— Կը յուսամ թէ ոչ: Կարելիս ըրած եմ խռովութիւնները կանխելու համար:

Անգլօ-եգիպտական բանակցութիւնները

Երկուշաբթի օր օդանաւով Լոնտոն հասաւ Սէլահէտտին, վարչապետ Նահաս փաշայի քարտուղարը, տանելով կառավարութեան վերջին հրահանգները՝ անգլօ-եգիպտական բանակցութեանց մասին, որոնք վերսկսան անմիջապէս:

Խօսակցութիւնները բարեկամական էին, բայց նորէն մեծ դժուարութիւններ երեւան ելան կարգ մը խնդիրներու եւ Սուտանի մասին: Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները նորէն պիտի յետաձգուին: Լոնտոնի եգիպտական շրջանակները կը նախընտրեն որ բանակցութիւնները յետաձգուին վեց ամիս կամ մէկ տարի, որպէսզի կարելի ըլլայ դարման մը գտնել անելին:

⁂ Սուրհանդակին տարած հրահանգները կը գտնուէին երկաթ սնտուկի մը մէջ, որ կնքուած էր Եգիպտոսի հաղորդակցութեանց նախարարին կողմէ: Այդ սնտուկին մէջ դրուած էին զանազան պահարաններ, նոյնպէս կնքուած, որոնք կը պարունակէին Ֆուատ թագաւորին, Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտի նախագահներուն, նախարարներուն եւայլն տեսակէտները՝ բանակցութեան ենթարկուած խնդիրներու մասին:

Միջազգային դրամատունը

Խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, Փարիզի մէջ, շահակից պետութեանց գանձային նախարարութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ, Միջազգային Դրամատան փոխառութեան մասին: Պիտի կնքուի 300 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը, որուն պիտի մասնակցին Եընկի ծրագիրն ստորագրող բոլոր պետութիւնները: Կը կարծուի թէ Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն բաժինը պիտի ըլլայ 88,000,000 տոլար (իւրաքանչիւրին), Անգլիա պիտի ստանձնէ 40 միլիոն, Հոլանտա՝ 30 միլիոն, Շուէտ՝ 25 միլիոն, Զուիցերիա՝ 15 միլիոն, Պելժիա, Իտալիա, Գերմանիա՝ 10ական միլիոն:

Փոխառութեան պայմանաժամը պիտի ըլլայ 35 տարի, որ կը համապատասխանէ Եընկի ծրագրին տրամադրութեանց: Գալով տոկոսին, Ֆրանսա կը պնդէ 100ին 5 ուկէսին վրայ: Գերմանիա, Պելժիա եւ ուրիշ երկիրներ կ'առաջարկեն 100ին 6:

⁂ Երկուշաբթի օր, Անգլիա եւ Իտալիա պաշտօնապէս վաւերացուցին Եընկի ծրագիրը, որ ատով իսկ ի զօրու է:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

Կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր խումբերու վարչութիւններէն մէկ ներկայացուցիչ վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Յառաջի խմբագրութեան մօտ, մէթրօ Louis Blanc. դիմացի aux deux Stations սրճարանը, 225 Fbg. St. Martin:

ԱՊՐԻԼ 11—24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

ԼԻՈՆ.— Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ եւ մասնակցութեամբ քաղաքական եւ հայրենակցական միութեանց, այս կիրակի ժամը 2ին երրորդ թաղապետարանի սրահին մէջ: կը խօսի՝ Պ. ԱԲՕ ԱԲՕԵԱՆ: Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Այս կիրակի, Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Bayard, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի կոմիտէի ու Լանսէյի ենթակոմիտէի մասնակցութեամբ: կը խօսի՝ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՓԱՐԻԶԻ Կրչ. Կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ընկերները այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Rue Tournon*ի և* Rue St. Sulpice*ի անկիւնի սրճարանը: Հայկ Մաճառեան (Ռոստոմ), Արսէն Այվազեան (Զէյթուն), Նազարէթ Շմաւոնեան (Վռամեան), Հայկազուն Պօյաճեան (Վռամեան)-Միրիճան Բիւրքճեան (Բրիստափոր):*

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple. Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ներկայ. ժողովի մասին: ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւն.: Բացականները պատասխանատու պիտի նկատուին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ Միութեան առողջապահական վերջին դասախօսութիւնը՝ վաղը հինգշաբթի ժամը 9ին, Soeiétés Savantesի սրահին մէջ, 28 Rue Serpente. Դասախօսները՝ Տիկին Գրգոյեան այր եւ կնոջ ու տղայոցառողջապահութիւնը: Տոքթ. Թորգոմեան մորթի առողջապահութիւնը, Տոքթ. Քօլօլեան՝ փակման խօսք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Շապին Գարահիսարցի Աղանի Զալղապեան կը փնտռէ իր քոյրը Տիկ. Սիրանուշ Զալղապեան, հօր անուն Եղիա, մօր անուն՝ Լիմօն, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօրորդին Վռամշապուհ Զալղապեան: Կը կարծուի թէ կը գտնուին Մարսէյլ կամ շրջակաները: Իմացնել՝ A. Nadirian*ի* 188 Rue de Rosny, Montreuil, (Seine), France.

— Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան կը փնտռէ իր եղբայրը Աբրահամ Թանտուրճեան, որ 1914ին Ուրֆայի կռիւէն յետոյ անյայտացած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Յակոբ Գէորգեանի, 5 Rue de l'Ecole, Arles, (B. du R), France.

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղացի Արամ եւ Տաճատ Յակոբեան, հօր անուն՝ Մանուկ, մօր անուն՝ Սարա: 1915ի տարագրութեան միջոցին գտնուած են Սուրիա ուր իրենց մայրը մնացած է զիրենք ձգելով 5—7 տարեկան հասակին մէջ: Իմացնել՝ Յովհաննէս Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris (5).

Կը խնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն խօսրով Իսպիրեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կատիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին: Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը Կատիկէն: Անկէց ի վեր լուր չկայ: Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր: Իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan, Maroc: կամ «Յառաջ»ի: կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել:

—Կը փնտռուին Գարապօղազցի Հմայեակ Ճէօմէրտեան, 20 տարեկան, հօր անուն՝ Խնկօ, մօր անուն՝ Թուրվանտա, տարագրութեան միջոցին յանձնուած է Ուրֆայի եկեղեցին. Եղիսաբեթ (?), Միւշկիւնազ, Դեդէխի Ճէօմէրտեան (այս վերջինը առեւանգուած է Թէլ-Ապեատի շրջանի Արաբներու կողմանէ), հօր անուն՝ Ոսկիան, մօր անուն՝ Աննիկ. Կաթնուկ, հօր անուն Դանիէլ, մօր անուն Հալաճ: Իմացնել Աղապապ Պարսամեանի, 32 Jules-Gevelot, Issy-les-Moulineaux, Seine, France.

Կը խնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել:

Կը փնտռուի նաեւ Նազլու Պարսամեան եւ իր երեք զաւակները, Ռուբէն, Անթառամ, Հռիփսիմէ որոնք Արաբկիրի շրջանին մէջ առեւանգուած են Քիւրտերու կողմանէ: Իմացնել՝ Աղապապ Պարսամեանի վերի հասցէին:

ՆՈԹԱՆԵՐ

Արշին Մալ ալանի եւ շատ մը ուրիշ երգերու սոյն նոթաները պատրաստուած փրոֆ. Մոսկոֆեանի կողմէ շատ մաքուր եւ ...

Դաշնակի բաժին՝ գին 2.50 տոլար, Արշին Մալ ալան, ջութակի բաժին գին 1.50 տոլար: փունջ երգեր՝ դաշնակի բաժին 3 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք, փունջ երգեր՝ ջութակի բաժին 2 տոլար, 50 ... մէկ գիրք: դիմել՝ H. Mamasian*ի*, 137½ East 27th St., New York U. S. A.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

“HARATCH”

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՅԻՍ 1930
8 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1257 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զարմացա՞ն մեր ընթերցողները, կարդալով երէկուան «Երկու խօսք»ը։

Զարմացա՞ն որ այնքան մեծ արժէք էինք տուեր Թուրքիոյ մէջ փորձուած նորութեան մը, — մանուկներու զօրաշարժին։ — Ամբողջ մէկ շաբաթ՝ Մանուկներու Տօն։ Եւ շաբթուան առաջին օրը՝ Պոլիսը յանձնուած մանուկներուն իշխանութեան։

Ապահովաբար։ Քանի որ, վարժուած ենք միշտ ծաղրանքով նայիլ Թուրքերու միջոցաւ կատարուած ամէն ձեռնարկի։

Հոգ չէ. պահե՛նք մեր այդ ինքնագոհ եւ հեգնական կեցուածքը, աչ եւ ձախ տարփողենք մեր առաւելութիւններն ու առաքինութիւնները։ Բայց գոնէ գիտնանք ինչ որ կը կատարէ թշնամին, նոր սերունդ արտադրելու համար Օսմանի եւ Մուհամմէտի շառաւիղներէն։

Անշուշտ մանուկներու այս սազմախաղը չէ որ պիտի գոցէ Թուրքիոյ վէրքերը։ Դպրոցական պատանիներ մէկ օրուան համար նահանգապետ, ոստիկանապետ, քաղաքապետ կամ խմբագրապետ անուանելով եւ անոնց բերանը խօսքեր դնելով՝ Էնկիւրէն միամտութիւնը չունի հրաշքներ սպասելու։ Ինչ որ մանուկներու ձեռքով կը կատարուի, մանկական է, վերջապէս։

Եւ սակայն, երբ նկատի առնենք այս ձեռնարկին ոգին, նպատակը, պիտի ստիպուինք խոստովանիլ որ իսկապէս բան մը փոխուած է Թուրքիոյ մէջ։

Ու մանաւանդ, եթէ բարեհաճինք բաղդատել այդ ոգին մեր այսօրուան հոգեբանութեան հետ, ապահովաբար պիտի կարմրինք։

Մենք չենք ժխտեր Թուրքին գործնական առաւելութիւնները. — ընդարձակ եւ ապահով հայրենիք, պետութիւն, բանակ, միջազգային վարկ։ Եւ չենք ծածկեր մեր կացութեան ողբերգութիւնը, — ժողովուրդին կէսը հայրենիքէն դուրս, նալածական, ցիր ու ցան։

Բայց, պահելով հանդերձ այդ համեմատութիւնը, ահա թէ ի՛նչ բախտորոշ տարբերութիւն կը տեսնենք անոնց ճիգերուն և մեր ճիգերու վատնումին միջեւ։

Անցեալները դիտել կուտայինք թէ՝ 23 հայերէն հրատարակութիւններ լոյս կը տեսնեն միայն Ֆրանսայի մէջ։

Իմացէ՛ք, նաեւ, որ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ հայկական միութիւններ արձանագրուած են Փարիզի Ոստիկանական Տեսչութեան տոմարներուն մէջ, ապշութիւն պատճառելով պաշտօնեաներուն...

Հայկական խառնուածքի մասին շատ սուր խօսք մը արտասանած է, 1912-13ին, շանսատակ Թալաթը։

Պոլսոյ զինուորական հրամանատարութիւնը (Ճէմալ փաշա) շարունակ դադարման կը դատապարտէր «Ազատամարտ»ը։ Առտու մը, երբ ողբացեալ Վարդգէսը իրեն կը դիմէ արգելքը վերցնելու համար, Թուրք նախարարը կը յայտարարէ, ի հարկէ թաքուն չարախնդութեամբ.

— Ցանցանքը ճէմալինն է. միշտ պատուիրած եմ որ հայերէն թերթ չդադրեցնէ, եւ ընդհակառակն մէկի տեղ քսան թերթի արտօնութիւն տայ։ Երբ դադրեցնենք, կը պուռան մեզի դէմ, կը զանգատին բռնութենէ, հալածանքէ, մինչդեռ երբ ազատ ձգենք եւ իրենց ուզածին չափ արտօնութիւն տանք, իրար կը գզեն, մեզ կը մոռնան... ճէմալը զինուորական է, չի հասկնար այս նրբութիւնը։

Հիմք ունի՞ այս լեզի, չարանենգ ակնարկը։ Այո՛։ Եւ այսօր աւելի քան երբեք։

Ակնարկ մը նետեցէք ո՛ր եւ է գաղութի վրայ, կը համոզուիք։ Աչքի առջեւ բերէ՛ք մեր գոյնզգոյն եւ անհամար միութիւնները, պարբերական հրատարակութիւնները, խմբակները, «ջիք»ները, «Թայֆա»ները, — եւ ապահովաբար պիտի զգուիք տիրող սանձարձակ խառնիճաղանճէն։

Ամբողջ բրիտանականկայսրութիւնը կը կառավարուի երեք, աւելի ճիշդ՝ երկուքուկէս քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ։ Իսկ մեր թշուառ ժողովուրդին համար չեն բաւեր չորս կուսակցութիւնները։ Եւ դեռ հոսանքներ կան որոնք պոչեր ձգած են իրենց ետին, եւ պոչ կը շարժեն իրարու դէմ, նոյն իսկ միեւնոյն բեմին վրայ։ Տակաւին չենք խօսիր հայրենակցական միութեանց մասին, որոնցմէ 60—70 հատ կը համրէին միայն Մարսէյլի մէջ, դեռ վերջերս։

Գիւղը առանձին, քաղաքը առանձին։ Միեւնոյն գիւղէն կամ քաղաքէն երկու-երեք հատ, զանազան լաւակնութիւններով, կամ քէն կապելով։ Ո՞վ կ'արգիլէ նոր կնիք մը շինել, քանի մը հաբիւր նամակագլուխ եւ պահարան տպել, ազդ մը տալ թերթերուն։

Եւ յետոյ, ո՞վ կ'արգիլէ հրատարակել նաեւ հայրենակցական օրկան, շաբաթական կամ ամսական։ Թող չպարծենան Հաճընցիներն ու Մարաշցիները։ Ահաւասիկ Պօլու-Տէվրէկն ալ ունի իր «Հայրենակցական Մամուլը»։ Եւ անշուշտ կը տեսնենք անոր ընդդիմադիրն ալ, միեւնոյն միութեան անունով։

Շա՞տ մանրամասնեցինք. — Բիչ է տակաւին, ապացուցանելու համար թէ՝ մեր արհամարհած «լէպլէպիճի»ն արագօրէն կը վերակազմուի իբրեւ ազգ, իսկ մենք աւելի արագօրէն կը դիմենք դէպի կազմալուծում, մտքի «լէպլէպի»ներ թափելով հրապարակին վրայ։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼ 11Ի ԱՌԹԻՒ

«Յուսաբեր կը խորհրդածէ ապրիլ 11ի տարեդարձին առթիւ.

— «Ապրիլ 24ին թշնամին մեր ժողովուրդը հաւաքաբար տեղահանեց իր հայրենիքէն եւ զանգուածաբար ջարդեց աքսորի ճամբաներուն վրայ։

Ջարդի մէջ մենք *միացած* էինք, երբ *մինչեւ* ջարդը *բաժան* էինք իրարմէ

Եթէ ասոր ճիշդ հակառակը պատահէր, եթէ *մինչե՛ւ* ջարդը *միացած* ըլլայինք իրարու, իսկ ջարդի մէջ իրարմէ *բաժան* մնայինք, երբեք եղեռնը ապրիլ 24ի ահաւոր չափերուն չէր հասնէր։

Մարդկային պատմութեանը անծանօթ այս զարհուրելի ոճիրը բոլենին դիւրութեամբ գործադրեց, որովհետեւ նաեւ մենք դիւրութիւններ ընծայեցինք իրեն։

Ապրիլ 24ի մէջ մենք մեր բաժին պատասխանատուութիւնը ունինք։

Անոնք, որոնք *մինչեւ* այդ օրը խորտակեցին մեր կորովը, թունաւորեցին մեր միութիւնը, երկպառակեցին մեր ժողովուրդը եւ անոր մէջ տասը կարծիք ստեղծեցին զէնքի եւ զինուած բազուկի շուրջ, նաեւ անոնք իրենց ծանր պատասխանատուութիւնը ունին մեր ապրած ահաւոր աղէտքին մէջ։

Թշնամին օգտուեցաւ մեր անմիաբանութենէն, զատ-զատ ժողվեց բաժան-բաժան զանգուածը եւ հաւաքաբար մեզ ամէնքը ջարդեց անապատներուն մէջ։

Արդ, ապրիլ 24ը միայն *պատուհա՞ս* եղաւ մեզ համար, թէ նաեւ *դաս*։

Գոնէ այսօր, մէկ միլիոն զոհտալէ ետքը, նոր եղեռնի մը հանդէպ ազգովին համերաշխած ու միացա՞ծ ենք արդեօք։

Դժբախտաբար ո՛չ։

Ինչ որ էինք *մինչեւ* ապրիլ 24ը, նոյնը մնացած ենք նաեւ անկէ *յետոյ*։

Ու նոյնը պիտի հնձենք նաեւ ասկէ վերջը։

Եթէ վաղը դարձեալ մահահոտ փոթորիկ մը պայթի, թշնամին կրկին դիւրութեամբ մեզ պիտի ժողվէ ու նոյնքան դիւրութեամբ մեր շարքերը հնձէ։

Ջարդի մէջ մենք նորէն պիտի միանանք, երբ մինչեւ ջարդը բաժան էինք իրարմէ։

Նոյն կոյր ատելութեամբ եւ նոյն բութ դաժանութեամբ ներքին ոռդը կը շարունակէ դարձեա՛լ խորտակել մեր ազգային կորովը, թունաւորել մեր միութիւնը, պառակտել մեր ժողովուրդը եւ հարուածել անոր ինքնապաշտպանութեան բնազդը։»

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԱՒԵՐԸ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Պոլսէն կը հեռագրէ թէ տեսակ մը նեղսրտութիւն կը տիրէ Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ, որովհետեւ Պալթիկ ծովու երկու ռուս՝ մարտանաւերը Սեւ ծով կը մնան երկար ատենէ ի վեր։ Մանաւանդ որ, լուր կայ թէ ուրիշ երկու մարտանաւեր ալ պիտի գան, ինչպէս եւ հինգ յածանաւէ, երկու թորփիլահալածէ, եօթը թորփիլանաւէ եւ երեք ականակիր նաւերէ բաղկացած նաւաբաժին մը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մթնոլորտ մը պայթած Պոլսոյ մէջ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն (5 մայիս).—

Այսօր ցերեկին մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ Տոլմապահչէի մզկիթին բակը, համանուն պալատին մօտ։ Հրդեհին յաջորդեց ահռելի պայթիւն մը։ Մէկէ աւելի մարդիկ սպաննուեցան եւ շատեր վիրաւորուեցան։ Դէպքին պատճառը անծանօթ կը մնայ։ Աւելի քան 90 վայրկեան ձեռքի եւ թնդանօթի ռումբեր եւ հրացանի գնդակներ պայթեցան, իսկ շրջակայ շէնքերը կրակ առին։ Զինուորներ եւ ոստիկաններ օգնեցին հրշէջներուն, կրակը մարելու համար։ Ծովէն ալ օգնութեան հասան մակոյկներով։

ԹՐՔԱԿԱՆԸ ՈՒՐԻՇ, ՕՍՄԱՆԵԱՆԸ ՈՒՐԻՇ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՏԵՂԻ՞ ԿՈՒՏԱՅ

Պոլսէն կը հեռագրեն. — *Կիսապաշտօնական «Միլլիյէթ» յօդուածով մը կը յայտարարէ թէ Թուրքիա հաստատապէս կ'ուզէ վճարել իր պարտքերը, բայց զանազանութիւն մը դնելով թրքական և օսմանեան պարտքերուն միջեւ։ Առանց ուրանալու օսմանեան պարտքերը, Թուրք թերթը կը պնդէ որ Թուրքիան դիւրութիւններ ստանայ անոնց վճարման համար, ինչպէս կը պահանջէ բոլորին ալ շահը։ Եւ համոզում կը յայտնէ թէ այժմու բանակցութիւններուն շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ յանգիլ երկու կողմերուն համար ալ գոհացուցիչ լուծման մը։ Նոր փոխառութիւն մը նախատեսելով, Թուրք թերթը կը հաւաստէ թէ Թուրքիան այս միջոցով պիտի վերագտնէ իր ելմտական և տնտեսական հաւասարակշռութիւնը։ Փոխառութիւն մը ապագայ լաւագոյն գրաւականը պիտի ըլլայ երկրին համար և հաստատուն երաշխաւորութիւն մը՝ պահանջատէրներուն համար։*

Երէկ նոր և երկար տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ ելմտական նախարարին և օտար պատուիրակներուն միջեւ։ Արդիւնքը [illegible] թղթակցաց պարտիքով, վրճռուած հարց է որ յետաձգուի յաջորդ տարեվճարը, բայց տակաւին չի հաստատուիր այս լուրը։

⁂ Օսմ. Հանրային Պարտքի ընդհ. քարտուղարը, որ Էնկիւրի գացած էր, Պոլիս դարձաւ և յայտարարեց թէ բանակցութիւններու ընթացքը յոյս կը ներշնչէ համաձայնութեան մը։ Ինք անձամբ չի գիտեր անոնց վիճակը։

Վաւերական աղբիւրէ մը կ'իմացուի թէ Թուրքիա տեղի տալով Հանրային Պարտքի պատուիրակներուն թելադրութեանց, յանձն առած է ելմտական մասնագէտ մը պաշտօնի կոչել։ Այդ մարդը պիտի ըլլայ հաւանաբար Պ. Րիսթ։ Անմիջապէս որ մասնագէտը իր տեղեկագիրը ներկայացնէ Թուրքիոյ ելմտական կացութեան մասին, բանակցութիւններ պիտի կատարուին Եւրոպայի սեղանաւորական շրջանակներուն հետ, հաւանական փոխառութեան մասին։ Պատուիրակները տակաւին Էնկիւրի կը մնան և բանակցութիւնները լռատեսութիւն կը բուրեն։

ԴԵՌ ՄԵԼԱՆԸ ՉՑԱՄՔԱԾ...

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ Աշխատաւորականներուն օրկանը, դիտել կուտայ իտալիոյ նաւային նոր շինութեանց առթիւ.

— Լոնտոնի մէջ կնքուած նաւային դաշնագիրը վտանգի տակ է։ Ամէն մարդ կը հարցնէ թէ ո՛ւր պիտի յանգի Ֆրանսայի և Իտալիոյ մրցակցութիւնը։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ Ֆրանսայի դիրքը։ Ֆրանսան պիտի հաւանի՞ Իտալիոյ տեսական հաւասարութեան, այդ հիման վրայ խորհրդակցելու համար փոխադարձ կրճատման մը մասին, կամ իր կարգին նոր մարտանաւե՞ր պիտի շինէ, մինչեւ որ Իտալիա կէս ճամբան մնայ։ Այս վերջին պարագային, Լոնտոնի դաշնագիրը քուրջի մը պիտի վերածուի։ Ֆրանսան և Իտալիան վտանգաւոր խաղի մը ձեռնարկած են։

Ամբողջ Հնդկաստան ոտքի մէջ

Ծանրակշիռ լուրեր կը հասնին Հնդկաստանէն, իբրեւ հետեւանք Մահաթմա Կանտիի ձերբակալութեան, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդեցինք երէկ։

Առջի օր խռովութիւններ ծագեցան մասնաւորապէս Տէլհիի, Պոմպէյի եւ Կալկաթայի մէջ, իսկ երկրին հիւսիսակողմը Հնդիկները կը շարունակեն բողոքի ցոյցեր կատարել Կանտիի ձերբակալութեան դէմ։ Տէլհիի մէջ, ոստիկանութիւնը կրակ ըրաւ մեծ բազմութեան մը վրայ որ կը մերժէր ցրուիլ։ Շատեր վիրաւորուեցան կամ սպաննուեցան։ Քաղաքին գլխաւոր փողոցները կը պաշտպանուէին հնդիկ զինուորներու եւ ուժ գրահապատ ինքնաշարժներու կողմէ։ Ո՛ր եւ է ժողով արգիլուած է։ Բրիտանական նամակատան մօտ, յարձակում կրեց ինքնաշարժ մը, որուն մէջ կը գտնուէին երկու ոստիկանական պաշտօնեաներ։ Ուրիշ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ քաղաքային դատարանին մօտ, ուր ամբոխը կը հսկէր բաց մնացած խանութներուն վրայ։ Ոստիկանութիւնը բիրերով ցրուեց բազմութիւնը։ Վիրաւորուեցան երեսուն հոգի, որոնց մէջ կիներ ալ կան։

Կալկաթայի մէկ արուարձանին մէջ, հազարի չափ Հնդիկներ փորձեցին գիծէն դուրս հանել կառախումբը, ճամբան փակելով։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց, բայց քարի բռնուեցաւ։

(Լր բիքու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍԱՄՍՈՆԻ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ

Սամսոնէն կը գրեն ճիւմհուրիէթի.

— Սամսոն գացողները ցաւով կը տեսնեն այս նաւահանգիստին վիճակը։ Չկայ նաւահանգիստ մը, ուր նաւերը սպասեն։ Նաւերը եւ ճամբորդները մնացած են բնութեան քմահաճոյքին։ Երբ ծովը ալեկոծ է, շատ դժուար է շոգենաւ նստիլ կամ անկէ ցամաք ելլել։ Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ փոխադրութեան ահագին ծախքերը։

Իսկապէս, վաճառականները կը գանգատին փոխադրութեան գիներու տարապայման մեծութենէն։ Այս պատճառով, կարելի չըլլար ամէն նիւթերը արտասահման ղրկել ու ծախել։ Օրինակ, արմտիքի արտածումը դադրած է։

Գաղափար մը տալու համար, յիշենք արմտիքի փոխադրութիւնը։

1. Գիւղացիէն հարիւրին երկու կ'առնուի սաւառնակի ընկերութեան համար։ 2. Օրինակ՝ Զօրումէն Հավզա փոխադրութեան համար նուազագոյն 40 փարա կ'առնուի իւրաքանչիւր քիլոյէն։ 3. Հավզայէն Սամսոն՝ քիլօ գլուխ 20 փարա։ 4. Սամսոնի նաւահանգիստին մէջ հարիւրին մէկ կ'առնուի Սաւառնակի ընկերութեան համար։ 5. Թաղապետութիւնը քիլօ գլուխ 10 փարա [illegible] տուրք։ 6. Այս տուրքին կէսը, այսինքն 5 փարա կը գանձուի սաւառնակի ընկերութեան հաշուին։ 7. Վակոնէն նաւամատոյց փոխադրութիւնը՝ քիլօ գլուխ 5 փարա։ 8. Նաւամատոյցէն շոգենաւ փոխադրութիւնը (նաւակով) քիլօ գլուխ 10 փարա։

Ուրեմն, Զօրումի մէջ 8 ղրուշի գնուած ցորենին մինչեւ Պոլիս փոխադրութեան ծախքը 24 ղրուշի կը հասնի։ Եւ եթէ Պոլսէն ալ Եւրոպա փոխադրուի, նոր ծախքեր կ'աւելնան եղածներուն վրայ, եւ այս պատճառով մեր ցորենը չի կրնար տիրել օտար հրապարակներու։

ՊՈՌՆԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը Պոլիս հաղորդած է կանոնագիր մը, որ կ'արգիլէ պոռնկութիւնը։ Այս կանոնագիրը արդէն կը գործադրուի Էնկիւրիի մէջ, եւ Պոլսոյ մէջ ալ անմիջապէս պիտի գործադրուի ոստիկանութեան միջոցաւ։

Կանոնագրին գլխաւոր տրամադրութիւններն են. — Պոռնկութիւնը իրենց գործ ընողները ընդհ. դատախազութեան պիտի յանձնուին։ Պառերու մէջ աշխատող կիները եթէ պոռնկութիւն ընեն, օտարահպատակները սահմանէն դուրս պիտի հանուին, իսկ Թրքահպատակները այդ արհեստը ի գործ դնելէ պիտի արգիլուին։ Ասկէ վերջ նոր հանրատուն չպիտի բացուի։ Այն խաները, ափարթըմանները ու բաղնիքները ուր պոռնկութիւն կ'ըլլայ, իսկոյն պիտի փակուին։ Փողոցներուն մէջ անցորդներուն խօսք նետող այրերն ու կիները ընդհ. դատախազութեան պիտի յանձնուին։ Որեւէ պատճառով, իբր անտէր փողոցները դեգերողները պահականոց պիտի տարուին ու անոնցմէ անգործները դատարկապորտ նկատուելով օրինական հետապնդումի պիտի ենթարկուին։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Քոլոնիա արաբական գիւղը 1500 ստեռլին տուգանքի դատապարտուեցաւ, համածայն հաւաքական պատիժի օրէնքին, մասնակցած ըլլալով Մոցա գիւղին աւերման, անցեալ օգոստոսի դէպքերուն առթիւ։

ԹՈՒՐՔԵՒՔԻՒՐՏ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ

Թուրք կառավարութիւնը, յուսահատ քրտական ամենամեծ եւ զօրաւոր հարուածէն, Շահֆէինները, Հանէֆիները, Մալիքները սիրաշահելէ, աւելի ճիշդը նոր խաղի մը բերելէ, 1929ի վերջաւորութեան կը դիմէ Ալէվիները գրաւելու նոր փորձի մը: Պոլսոյ մէջ խորհրդակցութիւններ կը կատարեն քանի մը քիւրտ — ալէվի — պարագլուխներու հետ, և պաշտօն կուտան անոնց մեկնիլ երկիր ու տեղին վրայ ձեռնարկել գործի: Խորհրդակցութեան մասնակցողներէն մէկը, որ մօտէն ծանօթ է մեզի, և այժմ ապաստանած է Տէրսիմ, պիտի հռչակուէր իշխան Ալէվիներու, եթէ յաջողէր Տէրսիմը ենթարկել Թուրք կառավարութեան հրամաններուն:

Ալէվիներու պատուիրակութեան լայն իրաւասութիւններ կը տրուի տեղին վրայ կարգադրութիւններ ընելու եւ Տէրսիմը ամէն գինով սիրաշահելու համար: Փորձը կը սկսի Երզնկայէն: Չորս «նահիէ միւտիրի»ներ եւ երկու քիւրտ գայմագամներ կը կոչուին պաշտօնի, Երզնկայի բանտէն անմիջապէս ազատ կ'արձակուին այն քիւրտ բանտարկեալները, որ կը պատկանէին Տէրսիմի աշիրէթներուն: Եփրատի եզերքը գտնուած Կիւլիճէ, Կէօզինցիք, Մոլլա գիւղ, Մահմարցիք, Ագրակ, մինչեւ Ղըլխլու, Բոլոմորի կը յատկացուին Տէրսիմցի Քիւրտերու բնակութեան, և բացառիկ հրամանագրով մը տուրքէ ու զինուորութենէ զերծ կը կացուցուի քրտաբնակ գիւղերու բնակչութիւնը:

Իսկ Եփրատի աջ ափը, Ճիպիճէէն սկսեալ մինչեւ Սըրընքօրի կառավարութիւնը կը [illegible] չիրէքթապետին: Տեսակ մը ինքնավարութիւն Կարինէն Խարբերդ տարածութեան վրայ գտնուած քրտաբնակ շրջաններու:

Թէքքէ-մէտրէսէները փակող, շէյխերը, իւլէմաները հալածող, սէիտները եւ բոլոր կրօնագէտները դատապարտող, ու մանաւանդ «ճէմաաթ օճախ»ը ամենախիստ կերպով հարուածող հանրապետական Թուրքիան յանկարծ փոխեց իր ուղղութիւնը եւ աչք գոցեց 1928 աշնան գումարուած քիւրտ «սէիտներու» եւ «փիրերու» համաժողովին: Ժողովը տեղի ունեցաւ Երզնկայի շատ մօտիկ վայրի մը մէջ, ուր ներկայ եղան Աղուչանները, Գուր Ելանները, Տէվրիշ Ճէմալները, իրենց գլխաւոր կրօնապետներով, քննելու համար Ալէվիներու եւ քրտական միւս հատուածներու կրօնական խոր տարբերութիւնը:

Պահ մը հաշիւ քրտական հարցը կրօնական գետինէն քաղաքականը փոխադրուած, ահա քրտական մէկ հարուածը — (ալէվի կամ ղըզըլպաշ) զայն կը տանէր կրօնականին: Եւ այդ տեղի կ'ունենար Թրքական դրամին ուժովը ու անոր գաղտնի թելադրութեամբ: 1926էն ի վեր սէիտներու «Չըալըխ»աչ-համբոյրի տուրքին գանձումը և ծուխերու այցելութիւնը արգիլուած ըլլալով հանդերձ, 1929ին Սէիտ Ճաֆէրը ընդհանուր պտոյտ մը ըրաւ քրտական շրջաններու մէջ եւ Տէվրիշ Կիւլաբիին տղան Տէվրիշ Մուրթազան ու Սէիտ Ալիին Թոռը Սէիտ Հայտարը առանց արգելքի այցելեցին Տիվրիկ, Կիւրին, Սեբաստիա, Գօչկիրի, Եէնի խան շրջանը գտնուած իրենց «թալըպ»ներուն — ծուխերուն:

Եւ այս բոլորը տեղի ունեցաւ իրականացնելու համար բուն նպատակը, — ալէվիները բաժնել քրտական միւս հատուածներէն, և նուաճել անձնազանդ Տէրսիմը, դիւրութեամբ կարենալ չափուելու համար քիւրտ հաւաքականութեան հետ:

Մինչդեռ մեր քաղած ամէնէն հաւաստի եւ ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, 1930 յունուարէն ի վեր Թրքական այդ ձեռնարկն ալ կորսնցուցած է իր կարեւորութիւնը, որովհետեւ լեռնային Տէրսիմը հեռատեսութեամբ զգուշացուցած է դաշտային Տէրսիմի մէջ լարուած Թրքական ծուղակէն, եւ կը շարունակէ մնալ ապստամբ վիճակի մէջ:

Ահա թէ՛ո՛ւր է աղբիւրը «Մուսավաթ»ի կարծեցեալ համաձայնութեան, որ ի լուր աշխարհի հաղորդուեցաւ նոյնիսկ տասնաբանեայ յօդուածներու դասաւորումով:

Այս քանի մը մանրամասնութիւնները հարկադրուեցանք տալ, ապացուցանելու համար.

Ա.— Թէ «Մուսավաթ»ի հրատարակած տասնաբանեայ պայմանները թիւրիմացութեան արդիւնք են, հետեւաբար զուրկ քաղաքական արժէքէ:

Բ.— Թէ՛ Թուրքերը փորձած են եւ պիտի փորձեն սիրաշահիլ Քիւրտերը, անսալով ռուսական թելադրանքներուն ընդդէմ անգլիականին, եւ խաղի բերել զանոնք՝ քրտական հարցը արմատապէս լուծելու համար:

Գ.— Թէ Թուրքերու ամէնէն վերջին միջոցն է օգտուիլ Ալէվիներու եւ քրտական միւս հատուածներու մէջ գոյութիւն ունեցող կրօնական տարակարծութենէն եւ Քիւրտը հանել Քիւրտին դէմ, մէկը միւսին բնաջնջել տալու համար համիտեան քաղաքականութեամբ:

Դ.— Թէ Քիւրտերու փրկութեան միակ ճամբան է համախմբուիլ քիւրտ ազգային դրօշին տակ, հեռու շէյխերու եւ սէիտներու կրօնական անիմաստ բաժանումներէն, եւ հաւաքաբար ճակատիլ ոչ թէ «կրօնքին», այլ «ազգութեան» ոխերիմ թշնամի համաթրքականութեան ծրագրին դէմ, որ աղբիւրն է բոլոր չարիքներուն:

Պատասխանելով մեր տեսութեան առաջին մասին մէջ տրուած հարցումներուն, թէ Քիւրտերը կրնա՞ն համաձայնիլ Թուրքերուն հետ, եթէ այո՛, ի՞նչ պայմաններու տակ, իսկ եթէ ո՛չ, ի՞նչ պատճառներով, եզրակացնենք:

Քիւրտերը չեն կրնար համաձայնիլ Թուրքերուն հետ, քանի որ Թուրքիա կը հետապնդէ համաթուրանական քաղաքականութիւնը, եւ զայն իրագործելու համար պարտաւոր է միատար Թուրք բնակչութիւն մը ունենալ, իր կառավարած երկրին մէջ: Այլապէս պէտք չունէին թշնամանալու Քիւրտերուն հետ, եթէ միայն նախկին օսմանեան կայսրութեան հետապնդած քաղաքական ճամբուն վրայ, եւ բաւականանային կրօնական գետնի վրայ շարունակելով «իսլամական» եղբայրակցութիւնը, առանց ազգային-ցեղային խտրութեան:

Բայց քանի որ «իսլամական» վարագոյրը պատռած է այլեւս, եւ Թուրքն ու Քիւրտը որպէս առանձին ազգութիւններ կեցած են դէմ դիմաց, ու կը պայքարին քաղաքական նուաճումներու համար, կարելի չէ սիրաշահելու խաղերով արմատապէս լուծել հարց մը, որ քաղաքական է եւ զոհաբերուելու պատրաստ ժողովուրդ մը ունի իրեն հետ:

Քիւրտերը Թուրքերուն հետ կրնան համաձայնիլ այն ատեն միայն, երբ Թուրքը տեղի տայ շարք մը պահանջներու: Թուրքեւքիւրտ քաղաքական մրցակցութեան բանալիները կը գտնուին Մոսկուա եւ Լոնտոն, ու եթէ պահ մը վեր առնենք քրտեւթուրք վէճը բօղարկող քաղաքական վարագոյրին մէկ ծայրը, պիտի տեսնենք որ Ռուսիա եւ Անգլիա կեցած են դէմդիմաց, կազմ ու պատրաստ:

Իսկ թէ ի՛նչ դեր եւ ինչ ազդեցութիւն ունի Ռուսիան ներկայ վէճերուն մէջ, առանձին հարց է, որուն պիտի անդրադառնամ յաջորդով:

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ՋՈՒԼՈՒՄԻ ԵՐԳԻՉԸ

Ա.

Ջուլումի աշխարհից ճողոպրածների, տաճկահայ գաղթականների, աշխատաւոր ու ճնշուած հայ շինականների, այլ եւ ըմբոստ հայ մարտիկների նուիրական երգիչն է Աւետիս Ահարոնեանը:

Նա երգիչն է վշտերի եւ անհուն ցաւերի այն մարդկանց, որոնք չունեն կեանքի, կայքի ու գոյքի, աշխատանքի ու պատուի տարրական ապահովութիւն:

Ահարոնեան Ղարիբը նմանապէս երգիչն է այն մարդկանց, «որոնք խիզախ կեանքով ղաժան մահը հեգնեցին եւ հպարտ մահով մեր սեւ կեանքին փայլ տուին»:

Հայ ցեղի տառապանքի այդ երգիչը ծնած է Մասիսի ստորոտը, Իգդիրմաւա գիւղում, Սուրմալուի գաւառում, Արարատեան դաշտի ափը, 1866 թւին:

Մասիս սարի և Արարատեան դաշտի բնական ու պատմական խօլ հմայքի օրօրներով է մեծացել մանուկ Աւետիսը: Ի զուր չէ, որ յետագայում նա զանազան մակդիրներով է որակում իր բնական մեծ ուսուցիչներին.

— «Հայոց աշխարհի հսկայ նահապետ, խօլական արձան, աստղերի կայան, փոթորիկների տէր, մրրկի Աստուած, հովիւ ահարկու, արքայ Մասիս, ծեր արքայ, վիթխարի հսկայ, հրսկայ մտածում, տիտանեան հոգի, սոսկավիթխար լեռ, տիտան ծերունի, անքուն պահապան Հայոց աշխարհի»...

Իսկ Արարատեան դաշտի մասին այսպէս է արտայայտւում Ահարոնեանը.

— «Գեղանի դշխոյ Հայոց աշխարհի, հայրենի դաշտ, ան[illegible]ղի, ոսկէ օրօրան, շքեղ անուրջ, դիւթական պարտէզ Հայոց աշխարհի, բնութեան տաճար»...

Բացի վերոյիշեալ բնական ուսուցիչներից, Ահարոնեանի վրայ ներգործել են ի հարկէ թէ՛ հայրը եւ թէ՛ մայրը, ապա եւ դպրոցը:

Ահարոնեանի հայրը գաղթել է Սալմաստ գաւառի Նաֆթլան գիւղից, որ հեռու չէ հայութեան մեծանուն վիպասան Րաֆֆու գիւղից. Ահարոնեանի մայրն էլ Պարսկաստանից գաղթած Հայի աղջիկ էր, որ այրի ժամանակը դարձաւ Ահարոնեանի հօր, դարբին Առաքելի կինը եւ ապա Աւետիսի մայրը:

Դարբին Առաքելը հեզ ու աշխատասէր և ազնիւ արհեստաւոր էր: Հօր այդ յատկութիւնները ժառանգել էր Աւետիսը. Նրա մայրը տղամարդ կին էր, առնական ոգու տէր և ոչ թէ իրենց գիւղի, այլ և ամբողջ գաւառի միակ գրագէտ կինն էր: Նա շատ գրասէր էր և այդ յատկութիւնն էլ փոխանցել էր իր զաւակին, որ յետագայում պէտք է դառնար հայ գրականութեան ջահակիրներից մէկը:

Ահարոնեանը եօթը տարեկանից գրել կարդալ է սովորում նախ իր մօր մօտ, ապա յաճախում է Իգդիրի այն ժամանակւայ յայտնի Գիւլազեղ խալիֆայի դպրոցը, ուր իշխում էին Տէր Թադիկեան կարգեր...

1877-1878 թւականներին տեղի է ունենում ռուս-տաճկական պատերազմը. շարան-շարան Իգդիր են մտնում ռուսական բանակի զինուորներն ու սպաները, որոնց ազդեցութիւնը զգալի է լինում 10-11 տարեկան Աւետիսի վրայ այն չափով, որ նա հրաժեշտ է տալիս քահանայ դառնալու մտքին...

Գիւղի ուսումը վերջացնելուց յետոյ, Աւետիսը մտնում է Գէորգեան Ճեմարանը, որ եւ աւարտում է 1885 թւին, երբ արդէն 20 տարեկան էր:

Ճեմարանն աւարտելուց յետոյ Ահարոնեանը մի քանի տարի ուսուցչութիւն է անում հայրենի գիւղում, Իգդիրում, ուր հարիւրաւոր աշակերտներ էին սովորում թէ Իգդիրից եւ թէ շրջակայ հայկական գիւղերից:

Նա մի տարի էլ ուսուցչութիւն է անում Նոր-Բայազետում, ապա կրկին Իգդիրում, իսկ ծխական դպրոցները փակւելուց յետոյ, մի տարի էլ պաշտօնավարում է Գէորգեան Ճեմարանում:

Տակաւին ուսուցիչ էր Իգդիրում, երբ սկսեց թղթակցել ու աշխատակցել «Արձագանք», ապա եւ «Մշակ» թերթերուն:

1896 թւականի ջուլումներից փախածները շարան-շարան եկան ու թափւեցին Իգդիր: Ահարոնեանը մօտիկից ծանօթացաւ ջուլումից փախածների ցաւերի ու դառն վշտերի հետ, զգացւեց, յուզւեց, անզամ արտասւեց, ապա ականջ դրաւ նրանց ողբերգական պատմութիւններին եւ աշխատեց այդ խեղճերի ապրումները գեղարւեստօրէն վերարտադրել իւր հակիրճ եւ անպաճոյճ պատկերներում, — «Պուտ մը կաթ», «Փշուր մը խաց», «Ձալագ վուրդունին», «Բաշօն» եւ այլն, որոնք խոր տպաւորութիւն էին թողնում ընթերցողների վրայ:

Բացի այն փախստականներից, որոնք հազարներով էին գալիս Տաճկահայաստանից՝ Իգդիրի վրայով, գալիս էին եւ բազմաթիւ վռըշիկներ, այսինքն բամպակ զգողներ: Դրանք եւս սարսափի երկրից շատ պատմութիւններ էին անում եւ իրենց գործիքի մելամաղձոտ հնչիւնների ձայնակցութեամբ ջուլումից էին երգում:

Մի մոռանանք եւ այն հանգամանքը, որ մայրը, հայրը եւ գիւղի ծերերը նմանապէս շատ պատմութիւններ էին արել մանուկ Աւետիսի մօտ՝ սահմանի միւս կողմից, ուստի եւ հայ ցեղի տառապանքը Ահարոնեանի մտազբաղմունքի նուիրական նիւթն է կազմում հէնց մանուկ օրերից: Եւ զարմանալի չէ որ նա իւր ժամանակի եւ գիտցածի տուրքն է տւել Մովսէս Խորենացու, Արիստակէս Լաստիվերտցու եւ Խաչատուր Աբովեանի պէս ողբասաց դառնալով, եւ նա լաց լինելու մեծ իրաւունքը ունէր՝ որդեկորոյս ծնողի եւ եղբօրը զոհաբերած քրոջ պէս: Արդարեւ, մեր նոր ժամանակի հայ Երեմիան լացաւ արեւելքի նոխազը հանդիսացող հայ ցեղի սեւ ճակատագիրն ու թշւառ իրականութիւնը, տաճկահայկական գեհենը:

Ոչ ոք չի կարող բռնազբօսիկ կերպով լաց լինել: Լացել է Ահարոնեանը երեք հարիւր հազարի կոտորածների օրերին, այսպէս ասած մեր փոքր ջուլումի առիթով, իսկ մեծ ջուլումը մեր ցեղի, ապրիլեան եղեռնը 1915 թւի տակաւին ըսպասում է իր մեծ վիպասաներգչին, իր նոր Ահարոնեանին...

Մի խումբ համակիրներ 1898 թւին Ահարոնեանին ուղարկեցին Եւրոպա իրենց միջոցներով, որպէսզի աւելի մեծ գիտական ու գրական պաշար ձեռք բերի: Ահարոնեանը սովորեց Լօզանի եւ Փարիզի համալսարաններում, ուսումնասիրեց փիլիսոփայութիւն, պատմութիւն ու գրականութիւն: Չորս տարուց յետոյ նա վերադարձաւ Կովկաս եւ իրեն նւիրեց գրական ու հանրային-յեղափոխական գործունէութեան: Զմոռանամ ասել, որ արտասահմանում ոչ թէ համալսարանը կազմաւորեց եւ վերջնականօրէն ձեւակերպեց Աւետիս Ահարոնեանի գրական ու քաղաքական դէմքը, այլ ինքը, մեր անզուգական մարդագործ եւ համերաշխութեան դարբին Քրիստափոր Միքայէլեանը...

Եւ եթէ լալկան Ահարոնեանի գրւածքների մէջ մենք գտնում ենք մարտական եւ վրէժխնդրական կտորներ — դա էլ շնորհիւ Քրիստափորի: Ինքը Ահարոնեանը շատ լաւ է պատկերացնում յետագայում Քրիստափորի այդ խոշոր ազդեցութիւնը: — «Քրիստափորին ուղարկեցի արտասահմանում գրած իմ առաջին պատմւածքը՝ «Խայլը»: «Ինչ կ'ասի Քրիստափորը, մտածում էի ես: Ես շատ էի լացել Կովկասում իմ գրւածքների մէջ, այժմ գրում էի Նրա վառ հաւատով (իմա Քրիստափորի) թեւաւորւած: Անձամբ գնացի ստուգելու: Վրաս նայեց ժպտալով, բերանը երեխայի պէս բաց եւ աչքերում անուշ արտայայտութիւնը, որ այնպէս դիւթում էր:

— Տեսնում ես, սրբագրում եմ, ասաց... Հաւանել էր:

Քրիստափորն էր հաւանել: Եւ ես գործի կպայ: Իրար յետեւից գրեցի «Էլ մի աղօթիր», «Աշուղը», «Արիւնոտ թթխմորը», «Ազատութեան Ոգին» եւ այլն, ամբողջ մի շարք պատկերների, որոնց բոլորի ոգին, գոյն ուղղը եղաւ Նա՝ անզուգական Քրիստափորը: Ժընեւից Լօզան նիւթեր էր ուղարկում, յուզիչ, ցնցող նիւթեր, երկու երեք քաջալերական խօսք եւ ես խենդի պէս գրում էի այդ պատկերները, ուղարկում իրեն, որպէսզի յետոյ գնամ իբրեւ գերագոյն վարձատրութիւն վայելեմ Նրա ժպիտը, Նրա հայեացքի հմայքը, Նրա ընկերական կատակները: Ես այլ եւս ինձ չէի պատկանում, այլ Նրան. տարւել էի Նրա խոհերով, Նրա ծրագիրներով, Նրա գաղափարներով: Հայ ժողովուրդի անհուն տառապանքը ինձ համար այլ եւս լքումի եւ յուսահատութեան աղբիւր չէր, այլ մի հզօր եւ վճռական խթան դէպի վաղւան յոյսը: Քրիստափորն ինձ սովորեցրեց, որ մեծ տառապանքը կրող մի ժողովուրդ նաև մեծ ապագայի իրաւունքն ունի»:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԲՌՆԻ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական բժշկական կաճառը անցեալները կը վիճաբանէր թէ բժիշկները իրաւունք ունի՞ն բռնի բժշկելու այն հիւանդները, որոնք կը մերժեն ամէն խնամք եւ կ'ուզեն մեռնիլ: Այս վէճը ծագած էր փրոֆ. Աշարի մէկ դասախօսութենէն «Բժիշկը անձնասպանի մը առջեւ» նիւթին մասին:

Փրոֆ. Աշար կը պնդէ թէ հացադուլը եւս անձնասպանութեան տեսակ մը փորձ է, զոր պէտք է արգիլել՝ ճիշդ ինչպէս սովորական ամէն անձնասպանութիւն: Եւ կ'առաջարկէր մասնաւոր օրէնքներ սահմանել, բռնի միջոցով ազատելու համար անձնասպանութեան ամէն փորձ, եւ այս ձեւով սրբագրելու համար բժշկական բարոյականին մասին ժողովուրդին այն կարծիքը թէ բժիշկները թոյլ կուտան որ մարդիկ մեռնին:

Փրոֆ. Բէնիւ պաշտպանեց հակառակ տեսակէտը: Այս վիրաբոյժը, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ բժշկական աշխարհին մէջ, կը պնդէ թէ բժիշկը իրաւունք չունի բռնութիւն գործելու՝ կիրարկելու համար իր արուեստը, երբ ենթական կը մերժէ եւ կ'ուզէ մեռնիլ: Եւ յիշեց թէ ինչպէս հիւանդ մը, որ ծանր աղեթափութիւն մը ունէր, չուզեց գործողութեան ենթարկուիլ, եւ մեռաւ:

Կարելի էր բռնի զգայազրկել զա՛յն եւ փրկել, բայց Բէնիւ չուզեց բռնութիւն փորձել, եւ կ'առաջարկէ ջնջել բռնաշապիկ հագցնելու, ձգախէժէ փողով սնունդ տալու բռնի միջոցները: Այսպէս մտային հիւանդներ կան, որոնք յամառութեամբ ծոմ կը պահեն, որովհետեւ սատանան իրենց ըսած է թէ պէտք չէ ուտել, ուրիշներ կ'ուզեն կտրել իրենց երակները, որովհետեւ կը պնդեն թէ Աստուած այդպէս հրամայած է: Նման պարագաներու տակ, ֆրանսական բժշկական կաճառին քանի մը անդամները կ'առաջարկէին համոզել հիւանդները եւ հրաժարեցնել անձնասպանութեան այդ մտասեւեռութենէն:

Վէճը եզրակացութեան չյանգեցաւ:

ՈՐԲ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

Ընկերնե՛ր, անշուշտ բոլորդ ալ կը մտածէք ձեր անցեալի մասին: Երազներ կը հիւսէիք, խումբ, գլուխ գլխի երկա՜ր երկար կը զրուցէիք եւ ամէն մէկդ ձեր գլխուն եկածը կը պատմէիք մէկը միւսէն աւելի ահեղ, անպատմելի եւ անհաւատալի: Եկէ՛ք երթանք Տէր Զօր, Արաբիոյ անապատները, գտնենք այն կարաւանները որ օրն ի բուն կը քալեն վիրաւոր եւ խոշտանգուած... մտրակներու հարուածին տակ: Անոնք ո՞ւր կ'առ[illegible] նէին իրենց վերջին շունչը... դուք գիտէք այդ...

Բոլոր չափահաս որբերս այսօր մա՜հէ ազատած ենք եւ ի՞նչ պայմաններու տակ, — այդ միայն մենք գիտենք... Այո՛, պատուած էինք եւ տեղ տեղ հաւաքուած բոլորս ալ վիրաւոր... Մխիթարական մէկ բան որ կար, այն ալ մեր ողջ մնալն էր: Կամաց կամաց հասակ առինք եւ վերջապէս չափահաս եղանք: Հարցուցանք մենք մեզի. — Ո՞վ ենք մենք, ի՞նչ կ'արժենք իբրեւ անհատներ, եւ ի՞նչ պարտականութիւններ ունինք մարդկային այս մռայլ կեանքին մէջ: Այս հարցումները եթէ որբանոցին մէջ տրուէին, ամէն մէկս բան մը պիտի ըսէինք: Մէկը պիտի ըսէր «Ես զինուոր պիտի ըլլամ ծնողներուս վրէժը լուծելու համար», երկրորդ մը, — «Ես բժիշկ պիտի ըլլամ»: Երրորդ մը անպայման աւելի մեծ բան մը ըլլալ կ'ուզէր, բոլորն ալ «վրէժ» լուծելու համար: Ցնծացէք տղաք «Հայկական Անթուրան» մենք մեզի ինչ հրաշուիներ կուտայինք: Կը յիշէ՞ք մեր մէջ ոչ մէկ պաշտպանող չկար եւ բոլորս ալ «թօփճի» ըլլալ կ'ուզէինք...:

Իսկ հիմա ի՞նչ կը մտածենք, ի՞նչ կ'ընենք, կ'աշխատի՞նք մեր երազները իրագործելու համար, Հայաստանը դասալիքնե՞րը: Մեղքը իրենց չէ՛, մեղքը մոլորեցնողներունն է, բայց օր մը կը զգան, — համբերութիւն...:

Ըսինք թէ կ'աշխատինք կազմակերպուած ենք: — Հ. Ե. Ո. Մ. եւ կազմակերպուած: Բայց ի՞նչ է մեր ըրածը: — Ժամերով կը բանանք: Որո՞ւ հետ է մեր կռիւը: — Նախ մեր արեան մարդասպաններու, նիկը կրող եղբայրներուն հետ: — Եղբա՞յր այս: — Այո, Նախ մենք մեր մէջի ցեցերը մաքրենք եւ հասկցնենք թէ ո՞վ ենք մենք եւ ինչո՞ւ համար ենք կազմակերպուած...:

Բաւական է հարց ու պատասխաններ թխել, — քիչ մըն ալ մենք մեզի հարցնենք: — Արժանի՞ ենք ազգին լաւագոյն զաւակը կոչուելու: — Այո՛, որովհետեւ անկեղծ ենք ինչ որ կը զգանք եւ ինչ որ կը տրամաբանենք, կ'ընենք, կեղծիք չենք սիրեր, քսութենէ կը խորշինք, "Թեմալլահ", չենք ըներ, այսինքն չենք սողա՛ր օձի պէս, այլ կը գործենք բաց ճակատով, չենք վախնար ոչ ոքէ, կը յարգենք նախ մեզ յարգողը եւ այնպէս կ'ընթանանք յառաջ: Եւ այսօր քաջ գիտենք որ պիտի հասնինք մեր նպատակին, եւ պիտի ստեղծենք անպայման այն հայրենիքը, որուն համար ողջակիզուեցան մեր ծնողքները: Անոնք մեզի կտակեցին շարունակել իրենց ճամբան, մինչեւ որ ստեղծենք ազատ եւ անկախ հայրենիք մը, զերծ բոլոր տիրապետութիւններէ:

Մինչ այդ՝ այս օտար ափերուն վրայ կը կազմակերպուինք

...ք գործենք լուռ ու մունջ:
...ամարհենք բոլոր անոնք,
...ք գործեն մեզի դէմ, դաւ
...թակ կը լարեն: Մենք կը
...ք ամուր քայլերով, խրոխտ
...քով եւ կը շարունակենք
...նժարան, մենք ''չենք,,
...ր ամէն անոնց պէս որոնք
...ն «փըլիթիքա»ներով գործ
...կ'ուզեն... Որբ եղբայրներ,
...անենք ալ ունենանք, ե-
...մեր դրօշին տակ: Հո՛ն տուէք
...երթիքները: Հո՛ն թող ըլլայ
...ը: Եթէ կ'ըմբռնէք որ-
...թեան իմաստը, եթէ ունիք
...ութեան գիտակցութիւնը,
...եցէք Շ. Ե. Ո. Միութեան
...վահագնեան շարքերուն
...ը է միայն ձեր տեղը:

Հ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՄԵԾԻ ՏԱԿ ՄԵՌԱԾ

...ՈՒՐԿԱԶ.— 1922ի գաղթա-
...երէն Պրուսայի Մէրտէկէօզ
...գի 63 տարեկան փանոս փա-
...ան, որ ընդհանուր սպանդէն
...ած եւ իր երկու զաւակ-
...վ Պուլկարիա ապաստանած
...երէկ մեռաւ խոր յուզումի
...ելով Պուրկազի հայութիւ-

...ծեր դէպքը տեղի ունեցած
...ժբախտ կերպով:
19 ապրիլ շաբաթ կէսօրին,
...քանդով փողոցին մէջ շրջուն
...վաճառորդ կեսարացի Յակոբ Չէր-
...եան կը ձերբակալուի վա-
...ման արտօնագիրը նորոգած
...ալուն համար, եւ կ'առաջնոր-
...ոստիկանատուն: Ժամբան կը
...ի փանոս փանոսեանի եւ
...դարձնէ մէկ օր առաջ
...փոխ առած 50 լէվան: Ըս-
...ը որ կ'ընկերանար Չէրքէզ-
...կը յարձակի փանոսեանին
...եւ անխնայ կը հարուածէ
...առարկելով թէ ծերունին
...առած է 50 լէվան, որ-
...Չէրքէզեան չվճարէ կառա-
...թեան ունեցած 40 լէվայի

...ծերունին կ'իյնայ գետին եւ
...կը զարնուի քարերուն: Ըս-
...ը կը շարունակէ հարուա-
...քով, մինչեւ որ անցորդներ
...թեան կը հասնին եւ կիսա-
...ծերունին կը փոխադրեն տուն:
...ակ բժշկական խնամքնե-
...փանոսեան մեռաւ ծեծուելէն
...ժամ վերջ:
Ընդհանուր դատախազը խնդի-
...ձեռք առած է եւ քննութիւն-
...ը առաջ կը տարուին:

Թղթակից

Ի ՊԱՏԻՒ
ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՓԱՐԻԶ.— Մայիս 4 կիրակի օրը դարձաւ պատմական Փարիզի հարաւային շրջանի (Բաշան Պանեօ Պուրկ-լա-Րէն) հայ բնակչութեան համար: Օրուան մեծ յոբելեարին, Ա. Ահարոնեանի անունը հմայած էր մեծն ու պզտիկը, որոնք եկած էին իրենց յարգանքի արտայայտութիւնը ընելու Պուրկ լա Րէնի սրահներուն մէջ:

Շրջանիս Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը նախաձեռնարկ եղած էր կազմակերպելու հանդէսը: Պ. Թադէոս Մեծատուրեան ըրաւ բացման խօսքը, ղրուատեց յոբելեարին արժանիքները եւ գնահատեց ներկաներու տաք եւ անկեղծ վերաբերումը հաւաքոյթին հանդէպ: Պ. Ռաֆայէլ Զարդարեան արտասանեց «Յարգանք Բեզ»ը: Թառիստ Աբգար կը նուագէր հայկական երգեր եւ պարեր: Գազդեան քոյրերը, մասնաւոր տարազով փոխն ի փոխ կը պարէին կովկասեան եւ հայկական պարեր, որոնք արժանացան հանդիսականներու բուռն ծափերուն: Օր. Ս. Սրապեան եւ Պ. Ս. Յովհաննէսեան իրենց մեներգներով հաճելի վայրկեաններ ստեղծեցին: Օր. Ա. Աբրահամեան «Համբուրէ, բայց մի՛ լար», իսկ Պ. Թէքէեան Սիամանթօի «Սուգ»ը արտասանեցին յաջողապէս: Պ. Ռ. Զարդարեան ժողովուրդի փափաքին վրայ երկրորդ անգամ արտասանեց Ահարոնեանի «Մասիս»ը:

Վարչութեան ատենապետ Պ. Սեդրակ Գարակէօզեան խօսք առնելով նախ համառօտ կենսագրականը ըրաւ Ա. Ահարոնեանի, ներկայացուց անոր ապրած միջավայրը, հայ ժողովուրդը, հայ ժողովուրդի հոգեբանական վիճակները, մէջբերումներ ըրաւ անոր գրուածքներէն, ինչպէս «Վազրիկ»ը, «Հազրէն» եւ մեծ գրողը ներկայացուց ոչ թէ լացի եւ արցունքի երգիչ, այլ կեանքի, յոյսի, հաւատքի ստեղծագործումը հայ իրականութեան մէջ: Յայտնեց թէ տղայ տարիքի մէջ գիշերներ լուսցուցած է Ա. Ահարոնեանի ընթերցումներով, և բոլորը անխտիր այդպէս կարդացած են զայն: Իր խօսքերը վերջացուց այսպէս.

— Ժողովո՛ւրդ, դուն ես հեղինակը այդ մարդուն, քու հզօր ցաւերուդ եւ երկունքի ցնցումներուդ ծնունդն է ան, քու քաոսէդ ծնաւ ան եւ այդ քաոսին մէջ լոյս սրսկեց:

Բիչ ետք սկսաւ «գրական հիմնադրամ»ին նուիրատուութիւնը: Սիրայօժար մասնակցեցան բոլորն ալ: Քանի մը վայրկեանի մէջ գոյացաւ կարեւոր գումար մը: Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի:

Յառաջդիմասիրացի անդամները կը հիւրամեծարէին ներկաները մասնաւոր ըմպելիներով եւ պարերը կը շարունակուէին աւելի խանդավառ:

Ընդհանուր ծափերու մէջ կարդացուեցաւ հետեւեալ ուղերձը, որ Յառաջդիմասիրացի կողմէ ղրկուեցաւ Ահարոնեանի յանուն ներկաներու:

—«Փարիզի Հարաւային Շրջանի հայ ժողովուրդը համախմբուած 4 Մայիս կիրակի օր, Պուրկլա-Րէնի սրահին մէջ՝ կուգայ իր յարգանքի եւ պաշտամունքի արտայայտութիւնը ընել՝ իր զաւկին՝ քեզի՛: Ո՛վ մեծ վարպետ, որ 40 տարի անընդհատ կերտեցիր հայ ցեղին գիտակցական հոգին, պտըտցուցիր արուեստի սրսուռը հայ երդիքներէն ներս, հոգիներու մէջ թաղուած, մոռցուած մեր ցեղային առաքինութիւններուն գեղեցկութիւնները երեւան հանեցիր, քնարովդ բարձրացար մինչեւ հայ հայրուկի սարալանջերուն վրայ, իջար հայ մանուկի օրօրոցին մօտ հայ մամիկի մշտավառ օջախին քով, դիւցազներգեցիր մեր անեղ տառապանքը, բոց, հաւատք, կայծ, լոյս ցանեցիր բոլոր անցքերուդ վրայ, այդ մեզ տուած գիտակցական շունչովդ արբեցած կուգանք խոնարհիլ քու փառքիդ առջեւ՝ որ միանգամայն մեր փառքն է»:

Կ. Նիկողոսեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՆ

Կոմունիստ կուսակցութեան Երեւանի գաւառային կոմիտէն կ'ընդունի, ինչպէս կը յայտարարէ «Խորհ. Հայաստան»ի առաջին էջին վրայ (17 ապրիլ), թէ սխալներ գործուած են հաւաքական գիւղատնտեսութեան որոշման գործադրութեան մէջ: Եւ կը թուէ պատճառը.—

1.— Վերէն հրովարտակ տրուիլը, 2 — Զանազան շրջաններու մէջ տեսնուած վատ մրցակցութեան առթիւ միջոցներ ձեռք չառնուիլը, 3.— Ազգային փոքրամասնութիւններու յետամնաց շրջաններուն (Վեդի, Հրազդան, Ղուրդուղուլու) առանձնայատկութիւնները նկատի չառնելը, 4.— Կուսակցական գիծին խանգարման եւ քեալլագէօզութիւններու մասին ուշադրութիւն չընելը:

ԶԱՏԻԿ ԱՌԱՆՑ ԳԻՆԻԻ

Երեւանի «Անաստուած» ընկերութեան դրդումով ոչ միայն ամբողջ երկու շաբաթ ցոյցեր կատարուեցան Հայաստանի մէջ Զատիկի կրօնական տօնակատարութեան դէմ, այլ նաեւ նոյն ատեն արգիլուած էր բոլոր վաճառանոցներուն մէջ գինի եւ ոգելից ըմպելի ծախել:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԶԱՓԱԶԱՆՑ ՈՐԲԵՐԸ

Ամերիկեան Նպաստամատոյցը բազմաթիւ որբեր կը պահէր Լէնինականի Պոլիգոնին մէջ, ուր վերջերս հիմը դրուեցաւ գիւղատնտեսական վարժարանի մը, որ ունի անասնապահութեան, կաթնատնտեսութեան եւ երկրագործական բաժիններ: Վարժարանին շրջանը երեք տարի է, եւ ունի երեք զուգընթաց խումբեր: Շրջանաւարտները պիտի ստանան գիւղատնտես-վարիչ տիտղոսը: Անոնք պիտի աշխատին լեռնային գօտիներուն մէջ վարելով «կոլխոզ»ները, անասնաբուծական, կաթնատնտեսական կայանները (Սեւան, Զանգեզուր):

Այս վարժարանը կրնան մտնել եօթնամեայ դպրոցներու շրջանաւարտները:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցը ուսանողներուն համար ապահոված է պանդոկ, հագուստ, թոշակ, գործիք եւ ամէն անհրաժեշտութիւն:

ԾԱՂԻԿ ՈՒ ՊԱՐՏԷԶ

Երեւանի հին կայարանին մօտ բացուած է մեծ պարտէզ մը, ուր պիտի մշակուին զանազան ծառեր, պարզապէս իբրեւ զարդարանք: Աշունէն ի վեր սկսած են աշնանտնկերը եւ կ'աւարտին շուտով: Մեծ զարկ պիտի տրուի ծաղկամշակութեան, պիտի շինուին 40 ջերմոցներ:

Երեւանի մէջ մեծ պահանջ կայ ծաղիկի:

ՉԿԱՅ ԶԱՏԻԿ

Զատկին օրը անընդհատ աշխատցուեցան Երեւանի գարեջրատան բանուորները, «Խորհրդ. Հայաստան», «Մաճկալ» եւ «Ավանգարդ» թերթերուն աշխատաւորները, հանգստանալու իրաւունք ստանալով միայն Զատկին յաջորդ օրը:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՁԵՒԸ

Քանի մը անգամ գրեցինք այն հոգերուն մասին, զորս կը յայտնեն Երեւանի ճարտարապետները՝ օժտելու համար մայրաքաղաքը արդիական բնակարաններով: Եւ այդ առթիւ Ապրիլի վերջերը հրապարակային վիճաբանութեան նիւթ էր նշանակուած «բնակարանային շինարարութիւնը՝ կենցաղի սօցիալիստական վերակառուցման տեսակէտից»: Եւ այս մասին խօսելու հրաւիրուած էին գրող կամ արուեստագէտ Եղիշէ Չարենց, Արա Սարգսեան, Գ. Գիւրջեան, Գ. Վանանդեցի, բժ. Ալեքսանեան, Ա. Աճարոնեան, Մ. Մազմանեան, եւայլն:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԵՐԴՈՒՄԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Ծաղկազարդի օրը տեղի ունեցաւ 60 հայ արիններու երդման արարողութիւնը, որուն ներկայ էին տեղացի երկու խումբեր, իրենց պետերովն ու բազմաթիւ սկաուտներով: Մեր հիւրերը եղբայրական գովեստներ ուղղեցին հայ ժողովուրդի հասցէին, արաբերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով:

Մեր արիներու թիւը երկար տարիներէ ի վեր 15ը չէր անցած: Այս տարի է որ մեծ ոյժ կը տրուի այս ճիւղին եւս: Անոնց թիւը ներկայիս կը տեսնենք արդէն իսկ հնգապատկուած, եւ եթէ նիւթական միջոցներ չպակսէին, տասնապատկելը շատ դիւրին պիտի ըլլար:

Անցեալ տարուան ընթացքին, մեր արիները արաբական սկաուտներու հետ արշաւ մը կատարեցին: Այս տարի պէտք է աւելի յաճախ ունենան նման արշաւներ, որոնք պատեհութիւններ են իրար ճանչնալու եւ ցոյց տալու մեր հարեւաններուն, մեր բարի յատկութիւնները, որոնց մասին երկար ատենէ մը ի վեր շփոթութեան մատնուած է տեղացի ժողովուրդը խաբուելով կարգ մը հայազգի խառնակիչ եւ անպարկեշտ մարոց բռնած ընթացքէն:

Նորահաս սերունդի մեծնցումով, թէեւ պէտք եղածին պէս չի բարւոքիր ներկայ կացութիւնը, սակայն ապագային համար մեծ առաւելութիւն մը պիտի ըլլայ այս, ի նպաստ մեզի:

Ներկան թողլով երէցներուն, ապագայի մասին մտածելն ալ արդէն ծառայութիւն մըն է:

. Վաթսուն հայ արիներու երդման արարողութիւնը կատարուեցաւ աննախընթաց բազմութեան մը առջեւ: Ի՛նչ սրբատառոչ եւ յուզիչ էին անոնց երդման արտասանութիւնները. «Կ'երդնում պատուոյս վրայ, հաւատարիմ մնալ Աստուծոյս եւ ծառայել հայրենիքիս եւ գործել որպէս պարտականութեան գիտակից ազնիւ եւ վեհանձն մարդ» եւլն...:

Հէգ պատանիներ, հայրենիքին ծառայելու պատրաստակամութիւն կը յայտնէք, բայց աւա՛ղ որ անհայրենիք, «հայ-մաթլօս» էք: Սակայն համոզուեցէք եղբայրնե՛ր, որքան ատեն որ կը ձգտիք «բարձրանալ ու բարձրացնել» ինչպէս է ձեր նշանաբանը, արդէն այդ իսկ ծառայութիւն մըն է մեր ապագայ հայրենիքին համար, զոր հաւատացէք պիտի ունենանք օր մը:

Խտացուցէք ձեր շարքերը միշտ, կայտառ, աննկուն եւ համոզուած, նկարագրի տէր պատանիներով, բան մը որ մեծ արժէք կը ներկայացնէ, ներկայ պայմաններու մէջ, երբ այնքան ակներեւ է անխաթար հոգիներու պակասը:

Հանդէսէն վերջ սկաուտական չորս խումբեր (երկուքը արաբ) իրենց փողերով ու թմբուկներով տողանցք կատարեցին Պուրճի (Փլաս տէ Քանոն) մեծ հրապարակին վրայ, եւ Լիբանանեան կառավարատան առջեւ երթալով, ողջունեցին զայն: Բազմաթիւ հետաքրքիրներ կը հետեւէին այս թափօրին, և ժողովուրդը կը ծափահարէր հուռաներով:

Թ. Գ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ — Լիոնի ծանօթ աքլորամարտին հերոսը, տէր Եսայի քահանայ Ալթունեան, որ իր գայթակղեցուցիչ ընթացքին պատճառով պաշտօնէ հեռացուեցաւ իր այնքան պաշտպանած Ազգ. Վարչութեան կողմէ, Զատկի տօներուն շունչը առաւ Տէսին, եւ քահանայագործեց «Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան» հովանաւորութեան տակ: Ընդունելով քահանային դիմումը, հրապարակ հանած են ծերուններ, որոնք տունէ տուն կը պտտին եւ քուէ կը պահանջեն քահանան պահելու եւ իր ամսականը ապահովելու համար: Արդիւնքը եղած է 3000 ժողովուրդի մէջէն 60 քուէ, այն ալ մեծ մասով միամիտ տիկիններ:

Տիկնանց Միութեան անդամները, եթէ իսկապէս կը փափաքին Տէսինի մէջ եկեղեցի մը եւ սեփական քահանայ ունենալ ինչո՞ւ չեն դիմեր Հայր. Միութեանց եւ կազմակերպութեանց, որպէս զի ստեղծեն Ազգ. Մարմին մը, իբրեւ գաղութին միակ պաշտօնական օրգանը: Քանի չկայ այդ մարմինը, 8-10 տիկիններով կազմուած Միութիւնը ոչ եկեղեցի կրնայ շինել եւ ոչ ալ քահանայ պահել, այն ալ Ալթունեանի նման տիպար մը, որ վտարուած է նախ Պուլկարիոյ Եանպոլ քաղաքէն, յետոյ Փարիզի Ալֆորվիլ արուարձանէն, փոն տ'Օպնայէն եւ վերջին անգամ Լիոնէն, ուր վարչութեան անդամ մը ծեծած եւ անարգած էր:

*** Սեբաստիոյ Ն.Հ.Գ. Ուսումն. Միութիւնը իր յետաձգած ներկայացումը կը պատրաստուի տալ Համբարձման օրը մայիս 29, իսկ Վասպ. Հայր. Միութիւնը Ապրիլեան հերոսամարտի 15րդ տարեդարձը պիտի տօնէ շուտով:

Վարդ-Պատրիկ

Բ Ա Ց Օ Ն

...Այդ պատշգամբը նայում
...դէպի արեւելք, առաւօտեան
...ն ամէնից առաջ այնտեղ
...թափում իր ջերմ շողերը եւ
...րկ մարմինները բնազդօրէն
...տեղ էին դիմում, աշխատե-
...որքան կարելի է աւելի մօտ
...լ պատին, որքան կարելի է
...ելի ճառագայթներ որսալ: Ո՛չ
...մէկ միւսի վրայ ստուեր չէր
...մ, այդ լաւ չէր լինի, դա
...ների հարեւանութեան օրէն-
...հակառակ էր, ստուերը կը
...եցնէր: Բաց, մազոտ կրծքեր,
...ր, յոգնած դէմքեր. մերկ,
...ջլուտ ոտներ մի գծով խիտ
...խիտ շարուած էին արեւոտ
...տակ եւ լուռ, անմռունչ
...ում էին շուկայի կենդանի ի-
...ացումը տխուր հայեացքով:

...Շուկան լցնող բազմութիւնը
...այդ ժամին երկու բանակի էր
...ում եւ նրանցից ոչ մինը միւսի հետ գործ չունէր, ո՛չ մինը միւսով չէր հետաքրքրւում. առաջինը վաճառող եւ գնող մարդկանց բանակն էր, որ շտապում էր իր եսասէր կեանքի պահանջներին գոհացում տալ. այդ էր նրա ամենամեծ հոգսը: Իսկ երկրորդը՝ այս խղճալի հանդիսատեսների խումբն էր, որի ամենամեծ ջանքը, հոգսը, հետաքրքրութեան առարկան այդ րոպէին այն էր, որ ինչքան կարելի է պատի տակ աւելի տաք անկիւն գրաւի, աւելի մօտ կպչի իր հարեւանի մարմնին: Արեւի տաքութիւնը շուկայում անգամ չէր վաճառւում, ինչո՞ւ խեղճերը չօգտուէին գոնէ բնութեան ձրի շնորհից:

Արեւը կամաց-կամաց բարձրացաւ. պատի տակ տաքութիւնն այժմ աւելի առատ էր. մերկ մինն այլ եւս չէր սրթսրթում: Մրսող մարմինները տաքացան, մտքերն այդ հոգսից պրծան, իբր կողքի նստած հարեւաններն այժմ միայն պահանջ զգացին մի բան ասել, ձայն հանել, խօսակցել, տպաւորութիւններ հաղորդել իրար: Շարքի մէջ այս ու այնտեղ թեթեւ փսփսոց սկսուեց, որ կամաց-կամաց տարածուելով ու մեծանալով՝ բռնեց ամբողջ շարքը եւ դարձաւ բաւական բարձր շշնջիւն: Խօսակցութեան նիւթ շա՜տ կար. այդ օրը շուկան կարծես դիտմամբ մի այնպիսի տեսարան էր ներկայացնում, որ կեանքի ամենամեծ դառնութիւնները ճաշակած, հազար ու մի զրկանքների ենթարկուած, հալածական, անապաստան թշուառներն աւելի խոր զգան իրանց կացութեան բոլոր սարսափը: Խուլ մրմռոց բարձրացնող այս ամբոխը կարծես նրա համար էր այդպէս իրար գլխով դիպած, նրա համար էր եռանդով առնում, վաճառում, որ խեղճերի այն շարքն աւելի լաւ հասկանայ, թէ մինչեւ ո՛ր աստիճան ինքը թշուառ է եւ թէ ինչպէս անպատրաստ պիտի դիմաւորի մօտեցող ձմրանը, որն ահա այն սարերի կատարներից իր ցուրտ, սպանիչ հայեացքն ուղղել է այս խեղճերի վրայ, ինչպէս որսը դիտող գազանը: Հարստութիւնից մինչեւ մուրացկանութիւնը մի քայլ է միայն եւ այդ ճակատագրական քայլն արել էր այդ շարքը. նա համոզուած էր, որ ինքը միմիայն մուրալ կարող է, ուրիշ հնար չունի: Մուրա՛լ... ի՞նչ հեշտ է ասել. սայլի վրայ դողդողացող այն քաղցած, կիսամերկ թուրքը չէ մուրում, նա իր արգար քրտնքի արդիւնքն է վաճառում, այն մաղեր եւ սալներ վաճառող բօշաներն էլ չեն մուրում, իրանց ձեռագործն են հրապարակ բերել, մինչեւ իսկ անասունից ոչնչով չը զանազանուող այն գնչուների խումբն էլ այսօր գաղթականի նախանձն էր շարժում, նա էլ էր ապրանք վաճառում, նա էլ էր փող աշխատում: Հապա այն ծոյլ վայրե՞նին, այն աւազակ քո՞ւրդը, որ երբեք աշխատել չը գիտէ, բայց երբեք էլ չէ մուրում. նա էլ է հպարտ-հպարտ վաճառանոց բերել «իր» ապրանքը: Ոչ ոք չէ մուրում, ամէնքը վաստակ ունեն ապրուստի ճար, հնար ունեն, մտածում էին շարքի խեղճերը: Ինչո՞ւ միայն իրանք պիտի մուրան, ինչո՞ւ միայն իրանք են զրկուած պատուաւոր կերպով ապրուստ հայթայթելու միջոցներից: Այդ հարցերի մասին նրանք երկար փսփսացին, երկար խօսեցին, բայց ոչ մի ուրիշ պատասխան գտնել չը կարողացան, բացի այն, որ դա նրանց բաղդն է, նրանց ճակատագիրն է: Աստուած է այդպէս կամեցել, ուրիշ ճար չկայ: Ճակատագրական այս եզրակացութիւնը հետեւեցին զանազան կողմերից լսուող հառաչանքի ձայներ, եւ ապա մի երկար յուսահատական «ա՜խ» անցաւ շարքի մի ծայրից միւս ծայրը: Մռայլ, կնճռուած ճակատները ասես քաշ ընկան ճնշող մտքերի ծանրութիւնից, յօնքերը կիտուեցին, ջլուտ ձեռները իրար հետ փակուեցին եւ միաժամանակ լռութիւն տիրեց եւ ապա կրկին սկսեցին խօսել իրանց սեւ օրից, իրանց «օլուղ չօջուղի» սովածութիւնից, իրանց անծայր խեղճութիւնից:

Սկզբից մինչեւ վերջը լուռ էր միայն նրանցից մէկը, այն թխադէմ մազոտ մարդը, որ շարքի բոլորովին վերջումն էր նստած: Նա իր կեանքի վերջալուսին մօտեցած մի ծերունի էր, այդ վկայում էին նրա բոլորովին ճերմակ միրուքն ու մազերը. նա միջահասակ էր, նիհար, բայց ամուր մարմնակազմով, որ իր վրայ կրում էր դեռ անցեալ զօրութեան հետքերը:

(2) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Պ. ԺԻԻՍԹԷՆ ԿՈՏԱՌԻ
(ԾԵՐԱԿՈՅՏԱԿԱՆ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ)

Կը խօսին՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ, Պ. ՖԷՐՏ. ՀԷՐՕԼՏ (փոխ-Նախագահ Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքի Ընկերակցութեան), ՓՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ, Պ.Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ, Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ եւ Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկիններ Ն. ԱԴՈՆՑ, ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄ, ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Պ. Ս. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգերով)

ֆրանսական սինէմայի հանրածանօթ արուեստագէտ Պ. ՄԱՔՍ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ
(կ'արտասանէ Ահարոնեանէ, ֆրանսերէն)

Պ. ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ կ'արտասանէ Ահարոնեանէ, հայերէն։ կը նուագեն Պ. ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ ջութակահար, եւ ԳԱՂԹԱՅԻՆ 21րդ հետեւակազօրաց նուագախումբը (50 հոգի), պատերազմական Նախարարութեան մասնաւոր արտօնութեամբ։

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ ՊԻՏԻ ԱՌՆԷ ՅՈԲԵԼԵԱՐԸ

Ամբողջ հանդէսը պիտի հաղորդուի բոլոր երկիրներուն, անթելի միջոցաւ P. T. T.ի կայանէն, Թղթատարական Նախարարութեան արտօնութեամբ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՒԻ

Մուտքը ազատ է։ Տոմսերը ստանալու համար նախօրօք դիմել Հայ գաղթականաց պաշտօնատունը՝ 71 Ave. Kléber, Հայոց եկեղեցին՝ 15 Rue Jean Goujon, «Յառաջ»ի խմբագրատունը՝ 235 Fbg. St. Maritn:

ԾԱՆՕԹ.— 10 տարեկանէն փոքր տղոց մուտքը արգիլուած է։ Ամէն անոնք որ մինչեւ 8.45 իրենց տեղերը գրաւած չեն, կը զրկուին ներս մտնելու իրաւունքէն։

Յ Ա Յ Տ Ա Գ Ր Է Ն Դ Ո Ւ Ր Ս Ո Չ Ո Ք Ի Խ Օ Ս Ք Պ Ի Տ Ի Տ Ր Ո Ւ Ի

Կը խնդրուի շրջաններու մասնախումբերէն, անդամներէն եւ հայրենակիցներէն որոնց քով աւելորդ տոմսեր կը գտնուին կամ որեւէ պատճառաւ չպիտի կարենան գալ հանդէսին, որ հաճին տոմսերը վերադարձնել «Յառաջ»ի վարչութեան ամսէն ուշը շաբաթ օր մինչեւ կէսօր։

Փարիզի եւ շրջանի յոբելինական յանձնախումբը հրապարակ հանած է պրոնզէ շքադրամներ։ Գին 10 ֆրանք։ Դիմել՝ Պ. Վաղարշակ Թագուորեանի 53 Fg., du Montmartre.

* * *

Ս Է Ն Թ'Է Թ Ի Է Ն.— Այս կիրակի ժամը 2.30ին, Սինէմա Ս. Լուի մէջ։ (34 Ռիւ Էմիլ Լիթրէ)։ Կը նուագէ Պ. Մելքոնեան (Լիոնի երաժշտանոցէն)։ Մուտքը ազատ է։

Յետոյ կրակ բացաւ, սպաննելով 15 հոգի։ Այժմ 400 եւրոպացի օժանդակ ոստիկաններ կը պատեն փողոցները, օգնելով ոստիկանութեան։ Կալկաթայի կեդրոնին մէջ ինքնաշարժ գնդացիրներ տեղաւորուած են։

Պոմպէյի մէջ, ազգայնական կամաւորները շարունակ մաս կուգան փողոցներուն մէջ, գործի դադար եւ սուգ պահել տալու համար։ Բանուորները կէս առ կէս ձգեցին մանարանները։ Առջի օր երեք հազար բանուորներ փորձեցին գրաւել բաց մնացած գործատուն մը։ Գոց գտնելով գլխաւոր դուռը, կրակի տուին զայն։ Նոյն բանուորները յետոյ քարկոծեցին ինքնաշարժ մը որուն մէջ Անգլիացիներ կը գտնուէին, եւ վերջապէս խոշտանգեցին ճամբուն վրայ հանդիպած Եւրոպացիները։

Կանտիի ձերբակալման հետեւանքով, գործի դադարը առհասարակ յարգուեցաւ Հնդկաստանի բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։

**** Բրիտանական մամուլը ընդհանրապէս կը գնահատէ Կանտիի ձերբակալման ձեռնարկը։ Աշխատաւորական «Տէյլի Հէրըլտ» ընդունելով հանդերձ ձերբակալման օրինաւորութիւնը, կը քննադատէ կառավարութիւնը որ փոխանակ դատելու Կանտին, ազատութենէ կը զրկէ զայն, գերեզմանէն հանելով հարիւր տարի առաջուան օրէնք մը։ Աշխատաւորական օրկանը անարդար կը գտնէ որ Կանտի բանտը մնայ անորոշ ժամանակով, և յիշելով թէ Փարնէլի բանտարկութիւնը չկրցաւ խափանել Իրլանտայի ազգային շարժումին յաջողութիւնը, կը պահանջէ փնտռել գտնել հնդկական տագնապին արմատը։*

Առջի գիշեր շատ ուժգին երկրաշարժ մը տեղի ունեցաւ Պիրմանիոյ մէջ, ահագին վնաս և մարդկային կորուստ պատճառելով։ Բնիկները այս աղէտը կը վերագրեն աստուածային պատուհասի մը, իբրեւ հետեւանք Մահաթմա Կանտիի ձերբակալման։ Միայն Բանկունի մէջ մեռան 57 հոգի, վնասուեցան 48 մեծ շէնքեր, որոնց մէջ է Շվէտակոնի մեհեանը,— աշխարհի հրաշալիքներէն մէկը, որ շինուած է 6րդ դարուն և 111 մեդր բարձրութիւն ունի։ Ծածկուած է ոսկի տերեւներով։

Լուրի մը համաձայն, երկրաշարժը յառաջ բերած է մակընթացութիւն մը որուն հետեւանքով մեռած են վեց-եօթ հազար հոգի։ Կ'ըսուի թէ ամբողջովին կործանած է Փէկու քաղաքը, որ 11,600 բնակիչ ունէր։

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Պ. Շահլամեան 200, Ղ. Չպուքեան 200, Ղ. Չպուքեան 100, Գ. Գպիրեան 50, Արաքս 20, Օննիկ (նկարիչ) 25, Ոմն 10, Ոմն 5, Մելքոնեան 30, Տինօնեան 10, գումար 650 ֆր.։

Տոքթ. Բագրճեան 100, կարպիս Մահմազեան 50, Զորիկեան 25, Ս. Խնամշիկեան 25, Տոքթ. Քուզու, Օսկար Յակոբ, H. Geno (photo), Մ. Գարապաճաքեան, Ս. Կեմալմազեան, Յ. Չավուշեան, Սինանեան, Քէչէքեան 20ական, Յ. Մարգարեան 15, Յ. Ալգաղ, Ս. Կուրտիկեան, Մ. Մանուկեան, Տիկին Է. Գաբրիէլօֆ 10ական, Յ. Գրիգորեան, Ռ. Գույումճեան, Ս. Փափազեան, Օ. Տ. Խորէնեան, Ա. Ճիկանեան, Մ. Թերզիբաշեան, Գ. Արթինեան, Ոմն, Վ. Աւագեան, Մ. Մանուկեան, Խ. Մոսկովեան, Պէրպէրեան Ոմն5ական, Միւզիքեան, Ակինեան Մարգարեան, Շ. Շահպազեան, Մ. Ամիրխանեան, Ա. Եղիայեան, Գալստեան, Ոմն 20ական, Մկրեան 25, Դէմսիզեան 30, Փափազեան 25, Բանիկեան, Տոքթ. Սէմէրճեան, Ոմն, Ոմն, Ոմն, Ոմն, Մանուկեան, Մարաբեան, Արթունեան, Փափազեան 10ական, Սիմիթեան, Պ. Ժան, Մեսրոպեան, Քէշիշեան, Ասատուրեան, Ոմն, Ոմն, Սվազեան, Մըսրեան, Ոմն, Ոմն, Վարդերեսեան, Յ. Հզօրեան, Սամուէլեան, Ոմն, Տ. Այլանեան, Օր. Վարդանեան, Ոմն, Պապիկեան, Պէխուլեան 5ական, Աւետիսեան, Բալթաեան, Յ. Պետրոսեան, Մ. Սիւլիքճեան, Աւետիքեան, Ոմն, Գասէզեան, Կորգիս, Մ. Անտոնեան 10ական, Տիրանեան Բէքմէզեան 6, Օ. Մեսրոպեան 2.50, Ենովքեան 30, Պօրոյեան 20, Նահապետեան 20, Մանտիկեան 20, Ոմն, Տէյիրմէնճեան, Գրիգորեան, Պօյաճեան, Յ. Փափազեան, Պապայիտեան 10ական, Խորէնեան 5, Էլոյեան 5, Թագւորեան 15, Սոլագեան, Տ. Վերօն 2, Օր. Զ. Շահպազեան 50, Յ. Շահպազեան 50 ֆրանք։

(Շար.)

Թ Ա Տ Ե Ր Ա Կ Ա Ն — Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ո Ւ Մ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ռոմանի «Անդրանիկ» ենթակոմիտէի կողմէ այս կիրակի ժամը 2.30ին Ժան Ժորէսի սրահին մէջ։ Կը ներկայացուի «ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՆԱԿԸ»

Գ ի ն ե ր ը ժ ո ղ ո վ ր դ ա կ ա ն

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հայ Սկաուտներու Փարիզի շրջանի սկաուտներու, գայլիկներու եւ երէցներու կողմէ, մասնակցութեամբ Փարիզի ֆրանսական եւ օտար սկաուտական միութեանց, այս կիրակի ժամը 14ին Patte d'Or դաշտին վրայ Մէօտոնի անտառին մէջ։ Մուտքը ազատ է։ Պիւֆէ՝ ժողովրդական գինով։ Սկաուտական յայտագիր։

Հաղորդ. միջոցներ.— Invalidesէն կամ Port Mirabeauէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Meudon-Val-Fleury, ուր պիտի սպասեն առաջնորդող սկաուտներ։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ եւ Պիյեանքուրի Ջաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ կը խօսին՝ ընկերներ Բենօ եւ Վահան Համբարձումեան։ Նիւթ՝ Վանի հերոսամարտը եւ կամաւորական բանակը։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը։ Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ներկայ. ժողովի մասին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւն.։ Բացականները պատասխանատու պիտի նկատուին։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընթացիկ հարցեր։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ. ժողովրդային դասախօսութիւն, այսօր Հինգշաբթի, ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ։ Կը խօսին Տոքթ.ներ Թորգոմեան եւ Դերգոյեան։ Մուտքը ազատ է։

Այրի Տիկ. Օրսալա Ագեան, Հ. Իգնատիոս Վրդ. Ագեան (Աթէնք), Տէր եւ Տիկ. Գարլօ Ագեան, եւ իրենց բոլոր պարագաներն ու ազգականները, սրտի ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրելի զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝

Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԳԵԱՆԻ

որ 37 տարեկան երիտասարդ հասակին՝ կնքեց իր մահկանացուն, կարճատեւ եւ անակնկալ հիւանդութենէ մը վերջ, Մայիս 2ին։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ St. Jacques St. Christophe եկեղեցին եւ ամփոփուեցաւ Փանթէնի գերեզմանատունը 5 Մայիսին։

Իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որ ներկայ գտնուեցան յուղարկաւորութեան եւ կամ գրաւոր յայտնեցին իրենց ցաւակցութիւնը։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ճեբմամիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. լապօռաթուառ։ Ողճամիտ եւ արագ խորհրդացկութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12։*

Վարձու է *Շարվիէօյի (Փոնտ'Իզէր) հաշաշատ կեդրոնի մէջ մասվաճառի խանութ մը՝ յարակից սրճարան եւ ճաշարան մը։ Ջուր եւ ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Կարապետ Մանուկեանի,* Café Arménien, Charvieu (Isère).

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
10 Rue Beaugrenelle, Paris (15)
Մէթրօ՝ Beaugrenelle
Միզանցքի, փրոսթաթի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ։ Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9։ կիր. եւ տօն օրեր 10-12։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂ...

կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր խումբերու վարչութիւն... մէկ ներկայացուցիչ այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Յ... խմբագրութեան մօտ, մէթրօ Louis Blanchի դիմացի aux Deux ... tions սրճարանը, 225 Fbg. St. Martin:

ԱՊՐԻԼ 11—24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

Լ Ի Ո Ն.— Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճ... կողմէ եւ մասնակցութեամբ քաղաքական եւ հայրենակցա... միութեանց, այս կիրակի ժամը 2ին Երրորդ Թաղապետա... սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ Պ. ԱԲՕ ԱԲՕԵԱՆ։ Գեղարուեստա... բաժին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Կ Ր Ը Ն Ո Պ Լ Ը.— Այս կիրակի, Հայոց եկեղեցին, Rue Bayard, *կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, նախաձեռնութ... Ազգ. Միութեան եւ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի կոմիտէի ու Լ... ենթակոմիտէի մասնակցութեամբ։ Կը խօսի՝ Մ. ԵՐԻՑԵԱ...*

Ա. Ե. Հ. Կ. Խալի Փարիզի «Մանուկներու Պաշտպա... թիւն» մասնաճիւղը Համբարձման... թիւ մայիս 29ին, կը կազմակերպէ ՎԻՃԱԿԻ ՕՐ։ Մանրամասնու... ները շուտով։

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ — Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինօի «Եփրատ» Նուա... խումբի կողմէ, 24 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.3... մինչեւ առաւօտ, Harolaի *սրահներուն մէջ* 3 rue Lavieuville, N... Sud: Abbesses.

Նախագահութեամբ Պ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

Կը բանախօսէ՝ Պ. ԿԱՐՕ ՍԱՍ...

Կը ներկայացուի «Ռոստոմ» Թատերասիրացի կողմէ

ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ (*տրամ 4 արար*)

Ջաւեշտ ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՒՄԲԱՆ

Կէս գիշերէն վերջ պար, ընտիր ժազպանտ, ճոխ պիւֆէ ժ... վրդական գիներով։ Մուտք՝ այրերու 7.50 ֆր., կանանց 5 ֆր.

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ — Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ո Ւ Մ Մ Ա Ր Ս Է...

Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ, Վասպուրակա... հերոսամարտի 15ամեակին առթիւ, այս կիրակի իրիկուն ժ... 8ին, 84 Rue Chape, Salon Chape*ի մէջ։*

Կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ, Կը խօսի՝ Պ. ՀԻԽՍԵԱՆ։ Նուագ, արտասանութիւն, եւայլն։ Ղեկավարու... թեամբ Մարութեանի կը ներկայացուի՝

«ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՅՆՈՐՔԸ» ԵՒ «ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ» (գաւ...

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
9
ՄԱՅԻՍ
1930

9 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1258 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ահաւասիկ օրինակ մը եւս Թուրքին գիտակցութեան, լրջութեան — եւ մեր ինքնահաւան թեթեւութեան կամ փոքրոգութեան:

«Եփրատ», Հալէպի ռամկավար պաշտօնաթերթը, ապրիլ 19ին խոշոր տառերով եւ ի լուր աշխարհի կը պատմէր հետեւեալ հէքեաթը.

— «Քանի մը օրէ ի վեր քաղաքս կը գտնուին պ. պ. Նիկոլ Աղբալեան, Լ. Շանթ, Վահան Փափազեան (կոմս) եւ ուրիշ լիտրներու (Ռ. Տ. Մինասեան) ժամանումին կը սպասուի: կ'ըսուի թէ Հոյ-...ունի վարիչներն ալ մօտերս Հալէպ կը ժամանեն»:

Եւ այս՝ ճիշդ այն միջոցին, երբ արաբական թերթերը ...թոյն կը թափեն մեր գլխուն, զանազան ծրագիրներ վերագրելով մեզի եւ սպառնալիքներ տեղալով ապագային համար: Տակաւին քանի մը օր առաջ արտատպեցինք Դամասկոսի «Էլ Քապս» թերթին կարգ մը բանսարկութիւնները եւ հետեւեալ ...ազդարարութիւնը.

— «Հայերը որքան ատեն որ մնան Սուրիա եւ ապրին մեզ հետ, ...ւէ օտարի նման խորթ են մեզի եւ չպիտի արժանանան մեր հա...կրանքին: Օր մը պիտի ըլլայ որ Սուրիա գտնուող այս օտար տարրերը փորձանք պիտի դառնան մեր գլխուն եւ դուրս պիտի նետուին մեր երկրէն: Այդ օրը եթէ մենք չտեսնենք, անպայման մեր զաւակները պիտի տեսնեն»:

Բայց «Եփրատ»ը մինակ չէ: Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ, «զգայացունց» լուր մը հաղորդելու մարմաջէն բռնուած, պարտք սեպեր է մայիս 7ի թիւին մէջ արտատպել ապրիլ 19ի այս հէքեաթը, առանց նկատի առնելու որ, Պէյրութի «Ազդակ»ը հերքած էր զայն ապրիլ 26ին (եւ այս թիւը Փարիզ էր երկուշաբթի օր, 5 մայիս):

Մենք ամէնէն մեղմ բառերը գործածեցինք,—թեթեւութիւն եւ փոքրոգութիւն: Դո՛ւք արտասանեցէք բուն բառը, այս արարքին, որ ամէն պարագայի մէջ թանկագին տեղ մը պիտի գտնէ Թուրքիոյ ոստիկանական տեղեկագիրներուն մէջ: Ընկերը կրնայ նոր խնայողութիւն մը կատարել իր գաղտնի վարկերու գլուխէն: Մեր խորհրդային եւ ռամկավար թերթերը պատրաստ են ինքնաբերաբար — եւ հրապարակաւ — հաղորդելու այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք իրենց «խաֆիէ»ներուն միտքէն իսկ չեն անցնիր: Թող օգտուին ուրիշ ոստիկանական տեսչութիւններ ալ, ամէն ուր որ Հայերու հետ գործ ունին:

Մարդիկ մէկ վայրկեան իսկ չեն անդրադառնար, — լուրը իրա՞ւ է, սո՞ւտ է, անոր հրատարակութիւնը օգտակա՞ր է թէ վնասակար: Կը բաւէ որ լսեցին: Եւ կը բաւէ որ ծայրը Դաշնակցութեան դպչի: Մնացածը երկրորդական է:

Քաղաքական միտքը չէ որ կը գործէ այստեղ, այլ «աշիրէթ»ի հոգեբանութիւնը: Ժողովուրդին շահը չէ որ կը խօսի խմբագրին մէջ, այլ աղմուկ հանելու մարմաջը: Արտատպելու, սեւցնելու կիրքը:

Դուք տեսա՞ք Թուրք մը — ամէնէն կատաղի հակաիթթիհատական կամ հակաքէմալական — որ ձեզի տեղն ի տեղօք խոստովանէր, պատմէր, գրի առնէր հայաջինջ սարսափներուն գաղտնի ծալքերը: Գտնուեցան զանազան մարդիկ որ բաներ մը պատմեցին: Բայց պատմեցի՞ն ամէն բան: Եւ ամէնէն համարձակն ալ տեղ մը կանգ առաւ: Ինչպէս կանգ առած են, հիմա, երբ տագնապի մէջ է երկիրը:

Մենք ուրի՛շ ենք: Այս տեսակէտով ալ «առաւելութիւններ» ունինք մենք: Իսկ Թուրքը,— տգէտ, յետադիմական, «չէրիաթճի»...

Շատ պզտիկ էր մեր յիշած օրինակը եւ պատահական: Տարին տասներկու ամիս կ'արձանագրուին այդպիսի «յայտնութիւններ»:

Եթէ սիրտ ունիք, հարցուցէք այս «ողջամիտ ազգասէրներուն» — Ի՞նչ էր ձեր նպատակը: Նոր չարիքնե՞ր, «արկածախնդրական խաղե՞ր» կանխել:

Այն ատեն, ինչո՞ւ միջոցներ չէք մտածեր գլուխ գլխի խորհրդակցելու «արկածախնդիրներուն» հետ, ձեր իմաստութեան գոհարները մատուցանելով անոնց:

Ինչո՞ւ լրագրական ճարպիկութեան կամ բանավէճի առարկայ կը դարձնէք խնդիրներ որ կա՛մ հիմ չունին, կամ չարափոխուած են, եւ կամ նիւթ չեն կրնար դառնալ հրապարակային քննութեան:

Այս հարցումը կ'ուղղենք նաեւ Երեւանցիներուն, որոնք յեղափոխական ոգին կը շփոթեն շաղակրատութեան եւ տակաւին ուրիշ մոլութեան մը հետ:

Պէյրութի «Ազդակ»ը, հերքելով «Եփրատ»ի լուրը, կ'եզրակացնէր.

— «Այս չարամիտ լրատուութիւնը բաւական չէ՞ ապացուցանելու որ Թրքական գործակալներու կողմէ տեղական թերթերու մէջ հրատարակուած հակահայ գրգռութեանց եւ առասպելներու հեղինակները հայանուն լրտեսներ են»:

Այս եւ նման խրողութիւններէ յետոյ, ո՞վ պիտի պատասխանէ հետեւեալ հարցումին.

— Մե՞նք առաջ գացեր ենք թէ Թուրքերը,— Մենք՝ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, անոնք՝ Ընկիւրիի ճահիճներուն մէջ...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ի ԴԷՄ ԵՆ ՄԵԶԻ

Պոլսոյ «Միլլիէթ» լրագիրը կը պատմէ այս խորագրով յօդուածի մը մէջ (30 ապրիլ).

— «Պերլինի մէջ տեսակցեցայ դրամատան մը տնօրէնին հետ:

Խօսակիցս լաւ կը ճանչնայ Թուրքիան եւ մանաւանդ Պոլիսը: Թուրքերը կը սիրէ, Հրեաներուն չի հաւնիր, Հայերէն շատ հաճոյք չի զգար, իսկ Յոյներէն կը զզուի:

Խօսեցանք ֆէսին, քօղին, մէտրէսէներուն, լատինական գրերուն եւ այլ խնդիրներու մասին: Կարգը եկաւ տնտեսութեան: Կարծես կսմթած ըլլայի զինքը, յանկարծ թթուեցուց դէմքը եւ ըսաւ.

— Աղա կէտ մը որուն շուրջ չպիտի կարենանք համաձայնիլ:

Արդէն պատրաստ էի այս դիտողութեան, որովհետեւ գիտեմ թէ Թրքական տնտեսութեան շուրջը ո՛չ թէ դէպքերը կը վկայեն Եւրոպայի մէջ, այլ շահագրգռուող շրջանակներու քարոզութիւնները: Եւ խորհելով որ իմ բացատրութիւններս չպիտի կարենան զինքը համոզել, լաւագոյն համարեցի իր խօսքերը լսել:

Դրամատան տնօրէնը մէջտեղ թափեց իր բոլոր գանգատները.— Ընկիւրի Մոսկուայէն կ'առնէ իր ելմտական քաղաքականութեան ուղեգիծը, պարտքերու մասին Թուրք կառավարութեան վերջերս տուած որոշումը՝ ռուսական ներշնչումի արդիւնք է, եւ նոյնիսկ ռուսականին յար եւ նմանն է գամպիոյի կանոնագիրը, որ վերջերս գործադրուեցաւ: Եթէ չվճարէք երէկուան պարտքերը, վաղուան կարիքներուն համար Եւրոպայի մէջ ոչոք պիտի մեղքնայ ձեզի: Ընդհանուր պատերազմէն յետոյ, ամէն պետութիւն զեղչեց իր պատերազմական ելմտացոյցը: Միայն Ֆրանսա եւ Թուրքիա անդադար դրամ կը յատկացնեն սպառազինութեան: Եթէ Հանրային Պարտքերու վարչութիւնը արմատէն փրցնելով չնետէիք, Եւրոպայի սեղանաւորները աւելի վստահութիւն պիտի ընծայէին ձեզի:

Այս բոլոր խօսքերուն ծնունդ տուող հոգեբանութիւնը,—կ'ըսէ «Միլլիէթ»ի աշխատակիցը,— սապէս կարելի է բանաձեւել: Անոնք առնելիքաւոր են, մենք՝ պարտական ենք: Անոնք զօրաւոր են, մենք տկար ենք:

Իմացայ թէ գերման ճարտարագործներու Թուրքիոյ մէջ ունեցած ներկայացուցիչներն են գլխաւոր պատճառը, որ Գերմանիոյ մէջ այսքան գէշ հոսանք ստեղծուած է մեր դէմ»:

ԴՈՒՐԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան, Պ. Ա. Ահարոնեան ցաւակցական հեռագիր մը ուղղած ըլլալով Եղիշէ արքեպ. Դուրեանի մահուան առթիւ, Երուսաղէմէն ստացած է հետեւեալ պատասխանը.— «Միաբանութիւնը խորապէս զգածուած է ձեր ցաւակցական հեռագրէն:»

Պատր. տեղապահ
Մկրտիչ եպիսկ. Աղաւնունի

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՆԻԱՆ

Մատրիտէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը աւելի ծանրացած է եւ կը վախցուի զինուորական նոր գիկտատորութենէ մը: Բոլոր սահմանադրական կուսակցութեանց պետերը որոշած են միացեալ ճակատ մը կազմել որ եւ է պետական հարուածի դէմ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Երկրաշարժ Ուրմիոյ եւ Սալմաստի մէջ

Պերլինի «Լօքալ Անձայկըր» թերթը կ'իմանայ թէ երկրաշարժի ցնցումներ պատահած են հիւսիսային արեւմտեան Պարսկաստանի մէջ, Ուրմիոյ եւ Սալմաստի շրջանը, շատ ծանր կորուստներ պատճառելով:

Կ'ըսուի թէ Սալմաստ քաղաքը ամբողջովին կործանած է եւ իբր 2000 մեռեալ կայ:

ԽՄԲ.— Առ այժմ ուրիշ աղբիւրէ լուր չկայ այս ահաւոր աղէտի մասին: Փարիզի պարսիկ դեսպանատունն ալ հարցուցինք հեռախօսով, տակաւին լուր չկար մինչեւ թերթին տպագրութիւնը:

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ այլեւս ստոյգ կը համարուի որ Պ. Շարլ Ռիսթ, Պանք տը Ֆրանսի փոխ-տնօրէնը, պիտի հրաւիրուի լիակատար քննութիւն մը կատարելու Թուրքիոյ ելմտական կացութեան մասին: Պ. Ռիսթ Պոլիս կը սպասուի Յունիս 1ին:

Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին ելմտական յանձնաժողովը պատրաստեց 1931—31ի նախահաշիւը: Ծախքերու գումարն է 222,600,000 Թրքական ոսկի (22,260,000 ստերլին): Հասոյթներու գումարը աւելի կը նախատեսուի 130,000 ոսկի: Հինգ միլիոն Թրքական ոսկիի խնայողութիւն մը կատարուած է:

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

111 ԷՇԵՐ ՏԱՓԱՏՈՎ. ԲԱՃԿՈՆՈՎ, ՓՈՂԿԱՊՈՎ..

Անհնազանդութեան կռիւը պիտի շարունակուի Հնդկաստանի մէջ, հակառակ կանտիի ձերբակալութեան: Փիլիսոփային յաջորդը պաշտօնի անցած է արդէն եւ քարոզութիւններ կը կատարէ միեւնոյն ուղղութեամբ:

Պ. Փաթէլ, Պոմպէյի Օրէնսդիր Ժողովին հրաժարեալ նախագահը, յայտարարեց թէ յառաջիկայ համագումարին պիտի ներկայացնէ ծրագիր մը, որուն համաձայն պիտի շարունակեն պայքարը օտար ապրանքներու դէմ: Պ. Փաթէլ այս պայքարին մէջ կը տեսնէ լաւագոյն միջոցը ինքնավարութիւն ստանալու: «Եթէ հնդիկ վաճառականները լրջօրէն կատարեն պօյքօթը, Հնդկաստան պիտի կրնայ արագօրէն ստանալ իր անկախութիւնը:

Ինչպէս ըսինք, պայքարը կը շարունակուի նոյն ուղղութեամբ, եւ երբեմն զուարճալի ձեւերով:

Այսպէս, օտար ապրանքներու դէմ պօյքօթը քաջալերելու համար, Ճալափուրի համագումարը կազմած է 111 էշերէ բաղկացած թափօր մը: Բոլոր էշերուն հագցուցած են անգլիական կերպասէ և անգլիական ձեւով բաճկոններ, տափատներ, պարեգօտներ, ամէն գոյնէ գլխարկներ եւ խոշոր փողկապներ: Միեւնոյն ատեն, հնդիկ ազգայնականները իրենց արհամարհանքը յայտնելու համար անգլ. պատիւներու եւ պատուանշաններու դէմ, իւրաքանչիւր էշու տուած են աստիճաններ, ամէնէն խոնարհէն մինչեւ Հնդկական Աստղի կամ Բրիտանական կայսրութեան հրամանատար ասպետի աստիճանը:

⁂ Հնդկական 14 մեծ կազմակերպութիւններ բանաձեւ մը քուէարկեցին որով կը յայտարարեն թէ կանտիի ձերբակալման եւ բանտարկութեան եղանակն իսկ ժխտումն է արդարութեան եւ թէ բրիտանական կայսրութիւնը իր ընթացքով կը խախտէ այն փոքր վստահութիւնը զոր ունէր հնդիկ առեւտրական դասը: Բանաձեւը կ'աւելցնէ թէ իր անունին արժանի ամէն Հնդիկ անկեղծօրէն ուժ պիտի տայ մղուած պայքարին, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել քաղաքական եւ տնտեսական իտէալները:

⁂ Աոջի օր արիւնալի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Պոմպէյի գաւառին մէջ, կանտիի կուսակից Հնդիկներու եւ գործադուլին հակառակ իսլամներու միջեւ: Զէնք արձակուեցաւ եւ կռիւը այնքան մեծ համեմատութիւններ առաւ որ ոստիկանութիւնը միջամտեց:

⁂ Առաջին օրերու յուզումէն յետոյ, չորեքշաբթի օր աւելի հանդարտութիւն կը տիրէր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Պոմպէյի մէջ նախորդ օրը փակուած բոլոր մանարանները վերաբացուեցան, բացի մէկէն որուն 2000 բանուորները սպառնալից դիրք մը բռնած էին: Ոստիկանութիւնը ցրուեց զանոնք բիրերով եւ քարերով:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, 300 հոգի վիրաւորուած են Տէլհիի խռովութեանց մէջ:

Եգիպտոս կը պնդէ

Տակաւին ելքի մը չեն յանգած անգլօ-եգիպտական բանակցութիւնները: Աոջի օր երկու կողմի պատուիրակները ժողով գումարեցին հինգ ժամ անընդհատ, առանց գտնելու ցանկալի բանաձեւը: Չորեքշաբթի օր, առտու ժամը 8էն մինչև 12.30 վիճաբանեցան, յետոյ վերսկսան ժամը 3ին, վիճելով մինչեւ 6.30: Ժամը 9.30ին վերսկսաւ նիստը եւ շարունակուեցաւ կէս գիշերէն ալ անդին: Ինչպէս կ'երեւայ, բանակցութիւնները մտած են ամէնէն կնճռոտ շրջանին մէջ: Եգիպտոսի պատուիրակները կարգ մը նոր պահանջներ կը դնեն Սուէզ ջնալիք անգլիական զինուորներու մասին: Բայց գլխաւոր դժուարութիւնը կը ծագի Սուտանի ապագայ վարչաձեւէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ ՔՇՈՒԱԾ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐՈՒՆ

ՑԱՆԿ 56

Ոմն, Սալին տը Ժիռօ	50.—
55րդ ցանկին գումարը	72,498.50
ընդհ. գումար	72,548.50

ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՖՈՆՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Խոսրովեան «Յառաջ»ի միջոցաւ 500 ֆրանք կը տրամադրեն Ահարոնեան գրական ֆոնտին:

Յանձնեցինք կեդր. յանձնախումբին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ «ՍԷՐՍԷՄ» ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ

Ինչպէս գրեցինք, Թուրքիոյ դատական գործավարը դատ բացած է ծանօթ փաստաբան Հայտար Րիֆաթ պէյի դէմ, որ նամակներով եւ յօդուածներով անարգած էր զինքը:

Թերթերը կը հրատարակեն փաստաբանին չորրորդ նամակը՝ ուղղուած Մ. Քէմալի, դատական գործավարին դէմ: Կը քաղենք ամենէն յատկանշական մասերը.—

«Դատական պաշտօնատունը (Ատլիյէ) որ պետական կազմակերպութեան ամէնէն կարեւորներէն մէկն է, անդունդներու եզերքը կը թափառի եւ հրդեհը բռնկցուցած է անոր քիւը: Այս ճշմարտութեան վերահասու ըլլալու համար, պէտք է որ Խալք կուսակցութեան կատարեալ վստահութիւնը վայելող 5—10 ներկայացուցիչներ օր մը յանկարծ Պոլսոյ դատական պաշտօնատունը երթան, իրենց հանդիպած մարդոց, փաստաբաններուն ու դատաւորներուն կարծիքը հարցնեն Ատլիյէի մասին:

Ամէն մարդ, առանց բացառութեան, պիտի պատասխանէ այս անկեղծ հարցումներուն. «Ամա՛ն Աստուած...:»

Դատական յեղաշրջման կազմակերպութեան եւ գործադրութեան այս աստիճան սխալ ըլլալուն յանցանքը դատական գործավարութեանն է: Երկիրը, Ատլիյէն, յեղաշրջումը ամբողջ քու գործդ ըլլալով, անշուշտ քու նոր մէկ յարձակումովդ այս աղտոտութիւնները կը մաքրուին: Դատական գործավարին դիրքը այն է որ՝ կարծես թէ կառավարութեան դէմ թշնամութիւն մը ունենալով ճակատէն զարնելը յարմար չիդատեր, եւ ետեւէն, մութին մէջ ծուղակ լարելով յարձակում գործելու միջոցը կը փնտռէ:

«Ատլիէի «սէրսէմ»ը որ անուս եւ նախնական մտայնութիւն մը ունի, կը ջանայ խառնակ ցոյց տալ Կազիին կողմէ գլուխ հանուած դատական եւ այլ յեղաշրջումները: Բան մը որ յարձակում է ուժիմին եւ այս յեղաշրջումներու հեղինակ Մեծ Լիտըրին դէմ»:

ԵՐԿՈՒ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐ, Միյյէ եւ Քազօ, որոնք ծանօթ արուեստագէտներու նկարներուն կեղծերը շինելով կը ծախէին, ձերբակալուեցան Փարիզի ոստիկանութեան կողմէ: Երկուքն ալ խոստովանած են իրենց յանցանքը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը որոշած է պատուիրակութիւն մը ղրկել Միջազգային Կարմիր Խաչի համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ Պրիւսէլի մէջ:

ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ գործադիր կոմիտէն, որ գումարուեցաւ Երուսաղէմի մէջ, ազգային օր հռչակեց մայիս 16ը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

ԱՆՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

Օրը օրին համատարած անտարբերութիւն մը կը գինաթափէ հայ մարդը իր ազգային իրաւունքներու պաշտպանութեան պայքարէն։

Զրկուած համազգային օրինաւոր, բոլորին կողմէն ընդունելի իշխանութենէ, կարծես ձգտում կայ կազմալուծուելու, ցրուելու, փոխանակ միանալու եւ կազմակերպուելու իբրեւ ազգային միաւոր, հող չէ թէ օտար ափերու վրայ։

Օրուան անստոյգ կեանքի բնական հետեւա՞նքն է այս, թէ ուրիշ բան։ Այդ չէ որ կը զբաղեցնէ զիս, այլ իրողութիւնը իր չոր եւ մռայլ կողմերովը։ Չեմ ալ ուզեր այս հարցին կապել մեր ազգային աւելի բարձր քաղաքական կեանքը իր բոլոր լաւ եւ գէշ կողմերովը։

Ըականը եւ ամէնէն վրդովիչը մեր օրուան կեանքէն բղխումնող առած հարցերն են եւ անոնց շուրջ ստեղծուած դժուարութիւնները։

Բաւական չէ ըսել թէ «կը լուծուինք» «կ'ապասերինք», հակառակ բոլոր ճիգերուն եւ թելադրանքներուն։ Եւ ոչ ալ կրնանք ըսել թէ քարոզներով եւ նորէն քանի մը մանկապարտէզներով կը պայքարինք մեզի սպառնացող վտանգներուն դէմ։

Իրողութիւնը այն է, որ ոչինչ կ'ննենք իբրեւ ազգային հաւաքականութիւն, պաշտպանելու համար ոչ միայն մեր յաջորդները — օտարութեան մէջ հասած սերունդը, — այլեւ մեր շահերը։

Ըսեմ իսկոյն և այն, որ այնքան ալ միամիտ չեմ տարուելու համար վարդագոյն երազներով, հրաշքներ կապելով մեր չկատարած աշխատանքներուն, կամ մեր հաւաքական ուժին հետ։ Ընդունելով հանդերձ թէ, ինչ ալ որ ընենք՝ չը պիտի յաջողինք օտար ազգերու նման պաշտպանել մեր իրաւունքները այս կամ այն երկրին մէջ, պէտք է խոստովանիլ սակայն որ ոչինչ կը փոխուի վնասը նուազագոյն չափին իջեցնելու համար։

Եւ այստեղ է ահա մեր ամբողջ ցաւը, մեր տագնապը։

Թողո՞ւլ այս վիճակը իր բնական ընթացքին, ենթարկուելով կեանքի եւ միջավայրի քմահաճոյքներուն, իբրեւ ղաղթական։

Թո՞յլ տալ որ ամէն մէկ անհատ իր գլխուն ճարը նայի, եթէ անզօր ենք արժեցնել մեր հաւաքական պահանջներն ու իրաւունքները։

Եթէ առաջին հարցին հետեւանքով քիչ մը բնական գտնենք ընդհանուր իրարանցում մը, հետեւանք «ազգային ինքնասիրութեան» ընդվզումին, ընդունինք, որ երկրորդ հարցին շուրջ համեմատաբար զգալի համակերպութիւն մը կը նկատուի, մանաւանդ իրենքզիրենք գըտած, որոշ ճամբու մը մէջ մտած հայրենակիցներու շրջանակին մէջ։

Այս ալ անշուշտ առանց պատճառի չէ, եւ ո՛չ ալ արհեստական, այլ օրուան պայմաններէն ծնած «անհրաժեշտութիւն» մը։ Քիչ մը պարզենք այս կէտը, իբրեւ մէկը մեր օրուան վնասակար իրողութիւններէն։

Առնենք Փարիզը, իբրեւ կեդրոն մը բազմաթիւ «երեւելի»ներու։ Եւ չմոռնանք յիշել նոյնպէս այն համեմատաբար նպաստաւոր պայմանները, որոնք թոյլ կուտան մեր ներքին կեանքը, ինչպէս նաեւ պաշտպանելու մեր առօրեայ իրաւունքները։

Ի՞նչ ունինք հոս, իբրեւ ազգային կազմակերպութիւն, որուն պարտականութեան սահմանները եկեղեցիի բակէն— Բարեգործականի կամ նման կազմակերպութիւններու գրասենեակներէն— քիչ մը աւելի տարբեր ուղղութիւններով տարածուէին։

Աւելի ճիշդ, հաստատութիւն մը, որ կարենար ազդու եւ բարեկամական կապ մը ունենալ այս կամ այն պետական հաստատութեան հետ, որպէսզի այդ միջոցով հարթէր բազմաթիւ վարչական եւ նման խնդիրներ, կապուած ղաղթական բազմութիւններու հետ։ Իսկ գիտենք թէ այս ուղղութեամբ բազմաթիւ խնդիրներ կը ծնին ամէն օր, գլխաւորաբար իբրեւ հետեւանք մեր անտիրութեան, քանի որ չունինք պետութիւն։

Տակաւին վերջին ամիսներուն ընթացքին, քանի մը հայրենակիցներ դատապարտուեցան երկրէն վտարման։ Չեմ ուզեր ըսել թէ բոլորովին անմեղներ են դատապարտուողները։ Բայց առով մէկտեղ, փաստ է որ վտարման պատճառը հանդիսացող յանցանքները սովորական են եւ առհասարակ աւելի մեղմ պատիժներու ենթակայ։ Մեր օտարականի հանգամանքը, աւելի եւս մեր «անորոշ ազգութեան» պատկանելու փաստը գլխաւոր պատճառներն են այս կարգի դէպքերու։

Ի՞նչ միջոց ունինք այսպիսի պարագաներուն մէջ, — համակերպում ընդհանրապէս, ծանր՝ զոհողութիւններու գինով, խուսափում անմիջական վտարման չարիքէն — սպառող եւ դժուար գործողութիւններու գնով։ Ի հարկէ այս բոլորը անհատական միջոցներով և միջնորդութիւններով։

Կա՞յ հասցէ մը, գրասենեակ մը, որ զբաղի այս եւ նման բազմազան խնդիրներով։ Կա՞յ պատասխանատու հայկական հաստատութիւն մը, որ պարտականութիւն ունենար միջամտելու և կամ հեռուէն հեռու ցուցմունքներ, տեղեկութիւններ տալու գաւառէն եկած, Փարիզի «ուժին» ապաւինած, անծանօթ և անլեզու հայրենակիցներուն.

— Չկայ դժբախտաբար։ Պէտք է խոստովանիլ առանց վերապահութեան։

Չկայ ոչ թէ անոր համար, որ հնարաւոր չէ, այլ անոր համար, որ մեր հայրենակիցներու մէկ մասին համար աւելորդ է այդպիսի հաստատութիւն, իսկ ուրիշ մաս մըն ալ անոր պէտք կը զգայ միայն անհատական նեղութիւններու պարագային։

Նուազագոյն ճիգ մը կրնար զգալապէս բարեփոխել այս անտէր ու թշուառական վիճակը, շնորհիւ մանաւանդ Ժընեւի համաձայնագրին, որ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ հաստատուեցաւ անցեալ փետրուարին։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՄԱՐԶԱՆՔԸ ՉԵԽԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մարզանքի սէրը մեծ է Չեխերուն մէջ։ Չեխ ընկերվարական շարժումին մաս կը կազմէ մարզական կազմակերպութեանց զարգացումը։ Չեխ ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ հիմնուած է 1919ին, (ունի 200,000 անդամ, 60 երեսփոխան), իր կազմութեամբ բանուորական է եւ, կարծես, կը նմանի մարզիկներու հսկայ բանակի մը։

Մարզական շարժումը Չեխերուն մէջ սկսաւ 1892ին, երբ, առաջին անգամ, փրակայի դերձակները մարզական խումբ մը կազմեցին։ 1897ին, փրակայի մէջ ընկերվարականները կոչ մը տալով՝ հիմնեցին բանուորական մարզական մարմնակրթարան մը, որ կը կոչուէր Սոքոլ։ 1914ին անդամներու թիւը հասաւ 17 հազարի։ Պատերազմէն յետոյ հատուածներու թիւը հասաւ 1500ի, անդամներու թիւը 180 հազարի, որոնց 50 հազարը կին։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ՋՈՒԼՈՒՄԻ ԵՐԳԻՉԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ահարոնեանին մենք տեսնում ենք 1902 թւին մեծ մարդագործ Քրիստափորի հետ Բագու քաղաքում։

Բանւորների, արհեստաւորների, այլ և քաղքենի դասակարգի բարեյոյս շարքերում հակօրինաբար (անլեգալ) իրենց սերմերն էին ցանում գիշեր ու ցերեկ այդ երկու մեծ վարպետները, կամ աւելի ճիշտն ասած մեծ ուսուցիչն ու իր մեծ աշակերտը։ Ուսուցիչը գործի և հըմայքի վարպետն էր, իսկ աշակերտը՝ խօսքի ու գրչի։ Երկուսով լրացնում էին իրար...

Երբեք չեմ մոռանում այն երեկոն, երբ առաջին անգամ լըսեցի այդ երկու վարպետներին միատեղ։ Առաջ խօսեց Ահարոնեանը։ Ո՛չ, նա չէր խօսում, նա երգում էր զգացմունքների աշխարհից. Նրա ձայնը կարկաչում էր մեր քաղցրահամ աղբիւրների ջրերի նման, նա ղալլալլում էր մեր արեւելեան պարտէզների սոխակների նման գրաւիչ ու հրապուրող եղանակով։ Երբեմն նրա ելեւէջները հոսում էին հանդարտօրէն, մերթ գոռ ջրվէժների ձեւով...։

Համակում էր Ահարոնեանը մեր պատանեկան սրտերը, յուզում ու փոթորկում...։

Բայց ահա քարշ տալով իր կաղ ոտը՝ սեղանին մօտեցաւ հմայող քուրմը։ Նրա դէմքը ցաւոտ էր, վշտագին։ Խօսում էր ոչ այնպէս սահուն, ինչպէս իր աշակերտը, երբեմն նոյն իսկ դէմ էր ընկնում, ինչպէս քարին զարկւող փրփրադէզ ալիքը, բայց մենք զգացինք մէկէն, որ մի կախարդող և կաշկանդող շեշտ ունի այդ տարօրինակ մարդը։ Բոլոր պատանիներս իբար նայեցինք բնազդօրէն եւ իրար հաղորդեցինք լռելեայն այն որոշումը, որ անցաւ ամենքիս ուղեղով, Քրիստափորի կաղ ու կոփող խօսքից յետոյ։ Ահարոնեանը պատրաստեց մեր սիրտը, շաղախեց, իսկ Քրիստափորը կերտեց մեր միտքը եւ ձուլեց սրտի հետ...։

Այսպիսի բախտորոշ հանդիպումների եւ հաւաքոյթների ընթացքին էր, որ դարբնեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկար ու խիտ շարանները՝ շնորհիւ Քրիստափորի, Սիմէոնի, Ռոստոմի և նրանց աշակերտների՝ Ահարոնեանների եւ ուրիշների։

Ահարոնեանը Կովկաս գալով, երբ գրագէտ, նախ աշխատակցեց «Մուրճ» ամսագրին, դառնալով եւ խմբագրական կազմի անդամ՝ ապա վարեց «Յառաջ» եւ նրան յաջորդող մի շարք թերթերի խմբագրական պատասխանատու գործը մինչեւ 1906 թիւը։

Այնուհետեւ Ահարոնեանին տեսնում ենք Ներսիսեան դպրոցի տեսչի պաշտօնի մէջ։ Նա է, որ մի խումբ մարդկանց հետ գնում է անւանի հայ դրամատիրոջ Ալեքսանդր Մանթաշեանի մօտ եւ համոզում նրան կառուցելու հոյակապ դպրոցական շէնք, որ աւա՛ղ, գլուխ գալուց յետոյ շատ կարճ ժամանակով վայելեցինք Հայերս։ Ահարոնեանի տեսչութեան օրով վերամշակման ենթարկւեցին դպրոցական ծրագիրները, ընդունեց տեղական լեզւի (վրացերէնի) դասաւանդութիւնը, ապա բացւեց եօթներորդ մանկավարժական դասարանը, ուր դասաւանդում էին Միքայէլ Վարանդեանը, Խաժակը, Սիրական Տիգրանեանը, Յովհաննէս Տէր Միրաքեանը եւ ուրիշները, իսկ դպրոցական բաժնում Ստեփան Մալխասեանը, Արտաշէս Աբեղեանը եւ այլ անւանի ուսուցիչներ։

Եօթներորդ դասարանում, 1907 թւին սովորում էինք 42 գաւառական ուսուցիչներ եւ հերթով փորձնական դասեր էինք տալիս վարժոցում։ Յաջորդ տարին այդ շրջանաւարտները կրկին վերադարձան գաւառները եւ կրկին վերստանձնեցին իրենց հանրային, մանկավարժական դիրքերը։ Այդքան նշանակալից էր Ահարոնեանի տեսչութիւնը, սակայն ցարական հալածանքները Լըժինի օրով եկան կաշկանդելու մեր շատ գործիչներին, եւ ի վերջոյ Ահարոնեանին, որ թէեւ կարճ ժամանակով, բայց եւ այնպէս ճաշակեց ցարական բանտի հրապոյրները։

Ահարոնեանը բանտից ազատւեց երաշխաւորութեամբ. մեծանուն հայ բարերար Համբարձում Մելիքեանը 20,000 ռուբլի մուծեց այդ նպատակով, որ եւ ի գրաւ տրւեց ռուս կառավարութեանը, քանի որ Ահարոնեանը ճողոպրեց Բասենի եւ Էրզրումի վրայով դէպի Պոլիս, ապա Եւրոպա, ուր հինգ տարի մնաց նա վտարանդի, մինչեւ որ համաշխարհային պատերազմի օրերին վերադարձաւ Կովկաս։

Երբ քաղաքական պայմանների բերումով Թիֆլիզում կազմւեց Հայոց Ազգային Խորհուրդ, նրա նախագահը հանդիսացաւ Ահարոնեանը, իսկ երբ Սարդարաբադի, Բաշ-Աբարանի ու Ղարաքիլիսայի հերոսամարտներից յետոյ կազմւեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Ահարոնեան իբր Հայաստանի պատւիրակութեան նախագահ մեկնեց Պոլիս. ապա Փարիզ, ուր 1920 թւին յանուն Հայաստանի կառավարութեան ստորագրեց Սեւրի դաշնագիրը։

Սակայն քաղաքական գործունէութիւնը չէ, որ կազմում է Ահարոնեանի թագն ու պսակը, այլ նրա գրական 40ամեակն ենք տօնում բուռն ոգեւորութեամբ ամէն տեղ, աւա՜ղ, բացի Արարատեան դաշտից։

Իր սկզբնական գրւածքներին տարիների ընթացքում յաջորդեցին՝ «Դարձը», «Մայրերը», «Խաւարես Լոյսին», «Ազատութեան Ճանապարհին», «Շվէյցարական գիւղը», «Իտալիայում», «Մրրկի Սուրբը», «Արագը», «Կեանքի վէպը», «Լռութիւն», «Մոխիրների տակից», «Խաւարի մէջ», «Անդունդը», «Պարտւածներ», «Ճամբորդը», «Արցունքի Հովիտը», «Սեւ Թռչուն», «Ուխտւածներ», «Կարօտ հայրենի», «Իմ գիրքը» եւ այլն։

Ահարոնեանի գրական գործերի վերլուծութեամբ կարելի է զբաղւել յետագայում։ Կարելի է արտայայտել թեր եւ դէմ կարծիքներ եւս, սակայն այսօր պէտք է շեշտենք, որ նա սրտայոյզ գրաւչութեամբ նկարագրել է հայի վիշտը, ինչպէս եւ առհասարակ խեղճերի ու տրորւածների տառապանքը։ Ահարոնեանը սակայն գերազանցօրէն ազգային վիպասան է։ Նա հայ ցեղի տառապանքների տաղանդաւոր երգիչն է. նա կարողանում է մեր աչքերից արցունք քամել։ Նա Իվան Վազով չէ, նա Րաֆֆի չէ, բայց Ահարոնեան է։ Ահարոնեանը մեզ չի սովորեցնում յեղափոխական կռիւների տեսակները, նա նոյն իսկ չի նկարագրում որ եւ է փայլուն ճակատամարտ կամ հերոսամարտ — ո՛չ Սասունն եւ ոչ Սարդարաբադ, բայց նա փոթորկում է մեր սրտերը, զգայուն է դարձնում մեզ այն աստիճան, որ մենք ամբողջովին ապրում ենք մեր ցեղի վիշտը եւ նրանով համակւում, ապա փնտռում գործ վրէժի եւ արեան...

Ահարոնեանը, այդ գեղեցիկ խօսող եւ գեղեցիկ գրող հայ մարդը, լինի դա յեղափոխական երեկոյթում թէ դպրոցում, զօրանոցում (Թիֆլիզ) թէ բանտում, յօղւածի մէջ թէ փոքրիկ պատմւածքներում, ամէնուրեք նա սիրել ու պաշտել է տալիս մեզ մեր հայրենի հողը, մեր մայրենի լեզուն, հրահրում ու բորբոքում է մեր մէջ ազատութեան վառ սէրը, անկախութեան ոգին եւ հրահանգում է քայլել ազատութեան ճամբով, որ տանում է դէպի Անկախ ու Ազատ Հայաստան...։

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԱԶԱՏ ՍԷՐ

Մեր ժողովուրդը ծանօթ է այս բացատրութեան։ Սահմանադրութենէն յետոյ ամէնուն շրթներուն վրայ էր այս խօսքը, իբրեւ նորոյթ կամ մեղադրանք, իբրեւ ցանկութիւն կամ բամբասանք։

Ամէն երկրի մէջ ընկերաբանները, վերջապէս բոլոր իմաստունները շա՜տ վիճած են այս հարցին մասին։ Որքան ալ վիճած ըլլան, որքան ալ վիճին, թնճուկ մը պիտի մնայ այս հարցը։

Վասնզի հարցը ծանրակշիռ է։ Նոյնիսկ հարցերուն հարցն է։ Անոր վրայ հիմնուած են պատմութիւնները, քաղաքակրթութիւնները եւ... Ծննդոց գիրքը։

Արդարեւ, ազատ սէր կը նշանակէ կատարեալ ազատութիւն սեռային կեանքի մէջ։ Եւ սեռային կեանքն է, որ ստեղծած է ընտանիքի եւ ամուսնութեան աւանդութիւնները։ Եւ սեռային կեանքն է, որ կ'արտացոլայ արուեստի եւ գրականութեան մէջ։ Վերջապէս, կան փիլիսոփաներ, որոնք կ'ուրանան ամէն արտայայտութիւն, որ դուրս կ'իյնայ սեռային կեանքէն։

Սակայն մարդկային քաղաքակրթութիւնը կապուած է սեռային բնազդը զանազան օրինագիրքերով։ Եւ ստեղծուած են ամօթի զգացումներ։ Այնքան որ, շատ ժողովուրդներ չեն իսկ կրնար խօսիլ սեռային կազմախօսութեան, սեռային բնախօսութեան եւ սեռային տարբերութիւններու մասին։ Այսուհանդերձ, բոլորն ալ հաճոյք կը զգան գիտելով մերկութիւնը կնոջ, որ ինքզինք կը ցուցադրէ թատրոնին մէջ։ Կը տեսնուի որ պարկեշտութիւնը բառ մըն է միայն, նոյնիսկ կեղծիք մը։

Եւ հրապարակ նետուեցան մարդիկ, որոնք, ոչ միայն պայքարելու համար այդ կեղծիքին դէմ, այլ կանխարգիլելու նպատակով սեռային այդ հին բարոյագիտութեան չարիքները, պահանջեցին համարձակ եւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ սեռային կազմախօսութեան ու բնախօսութեան մասին, ազատութիւն սեռային բնազդներու բնական յագեցումին։

Հոս կը սկսի, արդէն, վէճը բուռն եւ կատաղի։

Ինչ կ'ըսեն ազատ սիրոյ պաշտպանները։

Անոնք կը պահանջեն ընկերային նոր կարգ մը, որ անհատին տայ կատարեալ ազատութիւն։ Արդ, այժմ ամէն անհատ բանտարկուած է ընտանեկան, ամուսնական սովորութիւններու սեղմ շրջանակի մը մէջ։ Կնոջ եւ զաւկի հոգերը կը ճնշեն եւ կը փճացնեն կարելիութիւնները խոյանքի եւ բարձրացման։ Եթէ, կ'ըսեն անոնք, պետութիւնը ստանձնէ զաւակներու հոգը, անհատը աւելի համարձակ եւ քաջ պիտի դառնայ կեանքի մէջ։ Ընդհակառակն, ընտանիքին հոգերը մէկ կողմէն, սեռային բնազդին սանձահարումը միւս կողմէն՝ կը մեռցնեն անհատը։ Եւ քիչ չեն այն զոհերը, որոնք, սեռային անօթութեան պատճառաւ, խելագարած են։ Ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ այս իրողութիւնը, այնպէս որ յաճախ, երբ երիտասարդ մը մտային անհաւասարակշռութեան նշաններ ցոյց տայ, կը կրկնէ. «Երբ ամուսնանայ, կ'անցնի»։

Ազատ սիրոյ պաշտպանները կը պնդեն թէ վիպային (անիրական) զգացումներ են մօր կամ հօր մասին ամէնուն ծանօթ զգացումները։

Ի՞նչ կ'ըսեն ազատ սիրոյ հակառակորդները։

Բնախօսական օրէնքները համաձայն, պահանջուած ազատութիւնը պարզապէս տկարացումն է ներքին բնական սանձերուն, որոնք կը կանոնաւորեն ու կը հաւասարակշռեն մեր կեանքը, ծնունդէն մինչեւ մահ։ Այդ անծանօթ սանձերը անխախտ պահելով, անհատը ստիպուած է կարգապահութեան վարժեցնել իր բնազդներն ու անդրադարձիկ մղումները (réflexes)։ Ընդհակառակն, վտանգաւոր է թողուլ, որ, առանց հակակշիռի, առանց կարգապահութեան, սեռային բնազդը յագուրդ ստանայ։ Չէ՞ որ շատութիւնն ալ վնասակար է նոյնքան։ Այսօր արդէն անհրաժեշտ կը դառնայ ստեղծել սեռաբանութիւն (sexologie) մը, այսինքն սեռային բնախօսութեան առողջապահական ու դաստիարակութեան ... տրամաբանական, չափուած ու ... դուած ուսուցումը։ Այդ նպատակով ալ, պէտք է բացատրել աշակերտներուն ու ժողովուրդին թէ ... կը վերաբերի սեռային կեանքին։

Բացատրել եւ ուսուցանել սեռային կազմախօսութիւնը եւ բնախօսութիւնը՝ համաձայն ... քին, առողջապահութեան սկզբունքներուն։

Պէտք է գիտնալ, որ սեռային անխորժակին չափազանցութիւններ ալ կը յանգին մտային խանգարման, ուղեղային յոգնութեան եւ ջղասպառութեան։ Անշուշտ այսպիսի կեանքն է, որ կը նպաստէ պոռնկութեան զարգացման։ Եւ պոռնկութիւնը ոչ միայն կը փճացնէ աշխատանքի մեծ դաշտին, այլ նաեւ աշխատաւորներու առողջութեան։ Ֆրանկախտը հազարներ կը զարնէ ամէն տարի։ Ցիմարանոցները լեցուն են զոհերով, որոնց ուղեղը աւրուած է ֆրանկախտին մանրէով։ 1923ին սիֆիլիսը Ֆրանսայի մէջ արձանագրեց հարիւր քառասուն հազար մահ, քառասուն հազարը վիժում, քան հազար ... ղաժամ մահ։ Ցիմարանոցներու մէջ ընդունուած այրերուն չորրորդ թիւը վարակուած է ուղեղային ֆրանկախտով։

Սեռային անսանձ կեանքը անհատը կը տանի սեռային ... սպառութեան մը, որուն զոհերը չափազանց վտանգաւոր են, — նախանձ, անձնասպանութիւն, ... բագործութիւն։

Իսկ զաւկի հա՞րցը։

Ազատ սէրը կը ջնջէ ընտանիքը, որ տէր կը կանգնի իր զաւկին, կը մեծցնէ ու կը սնուցանէ զայն։ Արդարեւ, ֆրանսայի ... գեծնութեան վիճակագրութեան համաձայն, երախաներուն ... առ հարիւրը ծնունդ է ապօրինի կենակցութեան։ Փարիզի մէջ ... ղեր կան, ուր ապօրինի ծնունդներուն թիւը աւելի է օրինաւոր ... նունդներու թիւէն (54 առ հարիւր՝ Մոնփառնասի մէջ)։ ... Ռուսիան, ուր հիմա նորոյթ է ազատ սէրը։ Յաճախ հայերէն թերթերն ալ կ'արտատպեն ... լուրերը, որոնք կը նկարագրեն ... րիտասարդներու կողմէ կատար... ուած առեւանգումները, պարտէ... ներու մէջ աղջիկներու բռնաբ... րումը։ Եւ լքուած տղոց ամբողջ ... բանակ մը կայ հիմա, Ռուսիոյ ... մէջ։ Մեծ քաղաքները լեցուն են ... ընկեցիկներով, որոնց թիւը 400 հազարը կ'անցնէր պաշտօնական արձանագրութեան մէջ։ Այս փոքր... րիկ մուրացիկներու թիւը, սակայն, շատ աւելի է, քան կը յուսացուի։

Ազատ սիրոյ պաշտպանները կը ... պոռան այս առարկութիւններուն դէմ. «Լա՛ւ, պատրաստեցէք ...

ժողովք մը, ապահովելու հա-
ակէն ծնած երախայի կեան-
եւ անոնք այդ հոգը կ'ու-
յանձնել պետութեան։
հրակացութիւն։ կարելի չէ հարուածով լուծել այս հար- կողմերն ալ զօրաւոր են փաստերով եւ հակաճառու- ներով։ կինը, շուկայ իջնե- ներուն հետ նոյն ասպա- հետեւելով, արդէն քանդած մը վախեր ու սովորու- ներ։ Մարդկային միտքը հետ պիտի վարժուի նոր քին, մանաւանդ սեռային քին մէջ։ Ատիկա գետին մըն որ վտանգաւոր է յեղափոխա- եւ յանկարծական որոշումներ Մարդիկ ծարաւ են ողա- թեան։ Երէկ, նահապետական ակրթութեան օրերուն, ըն- քն էր որ հիմը դրաւ մեծ քին ցեղին։ Բայց այսօր կ'ուրանան ոչ միայն ցե- այլ նաեւ, փոքրցնելէ յետոյ քին սահմանները, ման- մը վերածելէ յետոյ (հիմա ազգականական կա- շատ կարճ են), կ'ուզեն ջըն- մէն հետք։ Եւ կ'ըսեն.— սէր առողջապահութեան պայմաններու տակ, եւ զա- պետութեան»։

Բայց հարցը չէ լուծուած։

ՇԱՀԱՊ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 5 Մայիս.— Մայիս 4ին Պրիւսէլի Salle Égay ի մէջ տեղի ունեցաւ Ա. Ահարոնեանի 40ամեայ գրական գործունէութեան յոբելեան հանդէսը, ի ներկայութեան բազմաթիւ հայրենակիցներու, որոնք փութացած էին իրենց յարգանքի բաժինը մատուցանելու հայ գրչի տաղանդաւոր վարպետին։

Այս տողերը ստորագրողը ընդհանուր ակնարկ մը նետեց Ահարոնեանի գրական գործունէութեան վրայ, եւ վերջացուց իր խօսքը հետեւեալ բառերով.

—Մարդ մը՝ որ 40 տարիներ շարունակ անխոնջ աշխատանք թափած է հայ գրականութիւնը բարձր պահելու եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու աստիճանին բարձրացնելու, մարդ մը՝ որ իր բեղուն ու գողտրիկ գրչով եւ դիւցազնական ու հայրենաշունչ վէպերով ջանացած արթնցնել ու վառ պահել հայրենիքի ազատութեան սէրը, վերջապէս մարդ մը՝ որ իր բովանդ մտաւորական, բարոյական ու ֆիզիքական կորովը կատարեալ անձնուիրութեամբ ի սպաս դրած է իր ցեղին, երգած անոր ցաւերն ու տառապանքները, ապրած անոր յոյզերով եւ իտէալներով, լիովի՛ն արժանի է հայ ժողովուրդի խորունկ հիացման, ամենախոր յարգանքին եւ անկեղծ երախտագիտութեան։»

Օր. Ցէփանեան քաղուածքներ ըրաւ Ահարոնեանի կեանքէն, եւ արտասանեց «Սուլերները իջնում են»։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ քանի մը ամիսէ ի վեր Պրիւսէլ հաստատուած տաղանդաւոր դաշնակահար՝ Պ. Սէրկէյ Պետրոսեան, որ նուագեց կովկասեան ռափսոտի մը Ղօրղանեանէ, եւ ժողովրդական պարերգներ՝ Կոմիտաս վարդապետէ։ Պ. Պետրոսեանի նուագը մեծ խանդավառութիւն առաջ բերաւ սրահին մէջ, այնպէս որ ընդհանուր փափաքին գոհացում տալու համար, մեր համակրելի արուեստագէտը ստիպուեցաւ յայտագրէն դուրս եւրոպական երեք կտորներ եւս նուագել։

Պ. Միհրան Կարապետեան յարգանքի խօսքեր արտասանեց հայ բազմավաստակ գրագէտին հասցէին։

Ծանօթ դերասանուհի եւ պարուհի Տիկին Պետրոսեան յուզիչ շեշտով արտասանեց Ահարոնեանի «Արաքս»ը։

Հանդէսը փակելէ առաջ, ներկաներու միահամուռ բաղձանքին վրայ որոշուեցաւ հեռագիր մը ուղղել մեծանուն յոբելեարին, Պրիւսէլի գաղութին յարգանքն ու համակրութիւնը յայտնելու համար։

Պրիւսէլի յոբելենական մասնախումբը, ըստ յայտարարութեան, մտադիր է գիմում կատարել գաղութիս բարեկեցիկ հայրենակիցներու մօտ ի նպաստ Ահարոնեան գրական ֆոնտին։ Այս առթիւ գոհութեամբ կ'արձանագրենք թէ Պրիւսէլի ծանօթ տիկիններէն՝ Տիկ. Նուարդ Մըլըխան սիրայօժար ստանձնած է մասնախումբին գանձապահութիւնը։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՌՈՒՍԻՈՅ Պետական Հրատարակչականը «հնգամեայ ծրագրով» մը որոշած է մինչեւ 1932 տարի 50 միլիոն հատոր գրական գիրքեր, կէսը ռուս, կէսը օտար դասականներէն։ Այս վերջիններուն մէջ, գլուխը կ'երեւի Վ. Հիւկօն, հիմնադիրը ռոմանթիսմին, որուն դէմ այնքան կը կռուին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԹԷ 25 ՕՐ ՅԵՏՈՅ ԳՐԷՐ...

«Խորհ. Հայաստան» (20 ապրիլ), խօսելով «քեալլագէօզ»ներուն մասին, որոնք «գլխապտոյտ յաջողութիւն» կը համարէին բռնութեամբ համայնացնել Հայաստանի գիւղացիներուն հողերը, կը գրէ թէ «պատուհաս» մը կը նկատէին Ստալինի ծանօթ յօդուածը, այսպէս՝

— «Իջեւանի, Աչաջուրի, Ուզունթալայի յայտնի քեալլագէօզները կ'ըսէին.

— Ախպէ՛ր, զարմանալի է մեր ղեկավարների բանը, միթէ չէ՞ր կարելի, որ ընկ. Ստալինն իր յօդւածը մի 25 օր ուշ գրէր մինչեւ բան ու գործից պրծնէինք։ Հիմա այդ յօդւածից յետոյ արի՛, գիւղացու բան հասկացրու, թէ տղամարդ ես՝ ցեխից դուրս արի»։

Այդ նոյն թերթը յետոյ կը պատմէ թէ կոմունիստները ինչպէս «կոլխոզ» կը տնկէին ամէն տեղ։ Անոնց մտայնութիւնը լաւ կը բացատրեն հետեւեալ խօսքերը, որոնք կը պատկանին այդ՝ «քեալլագէօզ»ներուն.

— կվերցնեմ, կհրամայեմ, կցուցակագրեմ, կհաւաքեմ մի տեղ ինչ որ կայ ու չկայ գիւղում, եւ կկառուցի կոլխոզը, կվերջանայ։

ՅՕԴՈՒԱԾԷՆ ՅԵՏՈՅ...

«Խորհ. Հայաստան» կը պնդէ թէ հայ գիւղացիները, որոնք Ստալինի նահանջող յօդուածէն յետոյ հրաժարած էին «կոլխոզ»ներէն, դարձեալ կը դիմեն կոմունիստներուն, արձանագրուելու համար հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ։ Միւս կողմէ նոյն թերթը կը գրէ թէ Ստալինի «պատուհաս» յօդուածէն յետոյ, բարոյալքում առաջացեր է կոմունիստներուն մէջ։

Ջարխեչի բջիջին քարտուղարը.

— «Է՜ է՛, տղերք ջան, էլ ոչինչ չեն ուզում անել, ոչ բջիջի ժողով, ոչ բան, քանի որ դուրս են գալիս կոլեկտիվից, էդ յօդւածը մեր տունը քանդեց ու թողեց։»

— «Էլ ի՞նչ աշխատելու իլաջ մնաց, էս յօդւածից ու կանոնադրութիւնից յետոյ թեւներս թուլացել է, էլ չենք կրնայ աշխատել»։

ԵՕԹԸ ՍԽԱԼՆԵՐ...

Հրազդանի կոմունիստ կուսակցութեան կոմիտէն այսպէս կ'արձանագրէ այն եօթը «մահացու» մեղքերը, որոնք գործուեր են այդ շրջանին մէջ հաւաքական գիւղատնտեսութիւն «կառուցելու» ժամանակ.

1.— Առանց շրջանի գիւղերուն տարբերութիւնները նկատի առնելու, համատարած համայնացումի ենթարկուած էին Փոնգուզեան, Չորլու-Մէհմանդար, Չորլու-Դէմիրջի, Վ. Նէջըլու, Ն. Կողբ գիւղերը, որոնք դեռ նախապատրաստուած չէին։

2.— Դասակարգերը չփոթուեցան, եւ ունեւոր գիւղացիներն ալ «կոլխոզ» մտցուեցան (Նորագաւիթ, Արիաթ)։

3.— Ունեւորներուն կալուածները գրաւելէ յետոյ, ձայնի իրաւունք տրուեցան (Աղամզալու, Իմանշալու)։

4.— Միջակ գիւղացիներն ալ սեփականութենէ զրկուեցան (Վարմազիար, Թազագիւղ, Աղամզալու) եւ անոնց վրայ բռնութիւններ գործադրուեցան (Ղարադաղլու, Իմանշալու)։

5.— Նոյնիսկ կոլխոզի անդամներուն վրայ անթոյլատրելի հարկեր եւ ճնշումներ դրուեցան, (Վարմազիար գիւղին մէջ 20 տոկոսով ծախուած ապրանքներուն փոխարժէքներն իսկ գրաւուեցան), եւ «կոլխոզ»էն հրաժարողներուն որեւէ ուտեստեղէն ու ապրանք չտրուեցաւ (Չորլու—Մէհմանդար, Ղարադշլաղ)։

6.— Կարգ մը գիւղերու մէջ բանտարկուեցան միջակ գիւղացիները (Չորլու-Մէհմանդար, Ուլուխանլու, Ջրաշէն)։

7.— Եւ դեռ ուրիշ չափազանցութիւններ, (կովերը գրաւուեցան, չքաւորներուն խոտերը առին, եւայլն)։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՀԱՄԱՅՆԱՑՆԵՆ

Աշտարակի շրջանին մէջ կոմունիստ երիտասարդները օրն ի բուն կրաղած էին գիւղը համայնացնելու գործերով, եւ թուղթի վրայ կ'արձանագրէին անասունները, հաւերը... աքլորը։ Բիւրական գիւղին մէջ 6-7 երիտասարդներ, թուղթ ու մատիտ իրենց ձեռքին, կը պտըտէին փողոցէ փողոց, արձանագրելու համար ոչխարները, հաւերը, կարասները, սենեակները, ախոռները, շղթանները տնային մանր մունր առարկաները։

Համայնացնելու այս աշխատանքներուն արդիւնքն այն եղաւ որ, այդ օրերուն, Եղվարդ գիւղին մէջ, որ փողոցէն ո՛ր անցնէիք, խորոված հոտ կը փչէր։ Բիւրականի մէջ փորով կովեր, 3 4 տարու եզներ եւ ոչխարներ կը մորթէին ու կ'ուտէին։ Աշոտ Մանուկեանի ղեկավարութեան տակ, խումբը սպառնալիքով ու բռնութեամբ սերմնցու հաւաքեց այս գիւղէն («Խորհ. Հայաստան», 20 ապրիլ)։

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Ապրիլի վերջերը, Երեւանի Արուեստի տան մէջ ռուսական երգչախումբ մը, ղեկավարութեամբ Կավալենկոյի եւ օժանդակութեամբ երաժշտագէտ Ռ. Մելիքեանի, տուաւ երգի երեկոյ մը, ամբողջովին նուիրուած Կոմիտասի երգերուն։

Ռուս երգչախումբը, պարզապէս իբրեւ հետաքրքրութիւն, կարճ փորձերէ յետոյ սորվելով Կոմիտասեան 12 երգեր, մտադիր է Ռուսիոյ մէջ եւս տալ նման երգի երեկոներ, նուիրուած Կոմիտասի երգերուն։

Խումբը կը բաղկանար 15 հոգիէ։ Երեկոյթին բացումը կատարեց Ռ. Թերլեմէզեան, որ ներկայացուց Կոմիտասը եւ իր գործը, իբրեւ «երաժիշտ մը, որ լրջօրէն ու խորապէս ուսումնասիրած է հայ ժողովրդական երգերը, տաղանդով մշակած ու ներդաշնակած է զանոնք, անոնց ներդաշնակութեան տալով ինքնատիպ ձեւ, հիմնական եղանակէն հանելով ներդաշնակութեան ոգին ու գոյնը, ստեղծելով կազմախօսական եւ ոչ թէ մեքենական ներդաշնակութիւն»։

Ռուս երգչախումբը յաճախ լաւ չէր կրնար արտասանել հայերէն բառերը, բայց անթերի էին Լուսնակն անուշը, Գարուն ա ձիւն ա արել, Քաղհանը, Կուժն առան, Շողեր ջանը։ Այս երգեցողութիւնը երբեք խօտ չէր մնար հայկական որեւէ երգեցողութենէ։ Ցիշեալ երգերուն ինքնատիպ կշռոյթը, հայ ժողովրդական երաժշտութեան հատկութն եւ ոստոստուն նկարագիրը արտայայտուեցան կատարելապէս։ Տկար էին «Խումար պարկե», «Իմ չինարի» երգերը։

ՈՐԲԻ ՄԸ ԹԱՂՈՒՄԸ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ.— Մայիս 3ին փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը ըրինք տարաբախտ որբ ընկերոջ Յակոբ Ստեփանեանի, որ արկածով մեռաւ հանրակառքին անիւներուն տակ։ Անիէրի Փրանս. եկեղեցիէն մինչեւ գերեզման, որբ ընկերոջ դագաղին կը հետեւէր 150 հոգինոց բազմութիւն մը, Զ. Ե. Ո. Միութեան անդամները, շրջանիս Միութեանց ներկայացուցիչները, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընկերները, եւ ֆրանսացի դրացիներ ու բանուորներ, որոնք կ'աշխատէին մեր տարաբախտ ընկերոջ հետ նոյն գործարանին մէջ։

Բոլոր այս մարմինները ծաղկեպսակ ղրկած էին։ Գերեզմանին վրայ յուզիչ դամբանական մը խօսեցաւ Պ. Գառնիկ Յովհաննէսեան։ Զ. Ե. Ո. Միութեան Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը ձեռնարկած է հանգանակութեան, շիրմաքար մը կանգնելու համար մեր ընկերոջ գերեզմանին վրայ։

— Հանգի՛ստ, ընկե՛ր, չպիտի մոռնանք քու շիրիմդ, երբ վաղը ողջունենք մեր հայրենիքին արեւը։

Կ. Ա.

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ հինգշաբթի երեկոյ տեղի ունեցաւ փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան պարբերական դասախօսութիւնը Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ։

Նախ խօսեցաւ Տօքթ. Եազուպ, ներկայացնելով այն առողջապահական եւ հակամանրէական միջոցները, զորս ձեռք կ'առնէ վիրաբոյժը նախազգուշութեան համար։ Այսպէս ցոյց տուաւ նաեւ գործիքները անհրաժեշտ կատարելու համար փոքրիկ վիրաբուժական գործողութիւններ։

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Կ. Բասմաջեան, ընդհանուր ակնարկ մը նետելով հիւանդապահութեան ուսման վրայ։ Բացատրեց թէ ի՛նչպէս պէտք է ջերմաչափ գործածել, տղրուկ փակցնել, ջերմութեան վիճակացոյց պատրաստել, տարափոխիկ եւ տենդաւոր հիւանդութիւններու մասին գգուշութիւն ձեռք առնել, եւայլն։ Վերջապէս դաս մը, զոր պէտք է գիտնան բոլոր մայրերը։

Ունկնդիր

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Առաջին անգամ է որ հայկ. ֆութպոլի խումբ մը կը հրաւիրուի Փարիզէն, Սէն Թ'Էթիէն քաղաքը մրցումի համար։ Այս պատիւը ինկած է Հ. Մ. Մ.ին։ Կիրակի օր, հակառակ 8 ժամուան յոգնեցուցիչ ճամբորդութեան մը, ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն հայ ֆութպոլիստները, գոնէ բարոյական յաղթութիւն մը ձգելու համար։ Սէն Թ'Էթիէնի խումբը բաւական լաւ կազմ մը ունի, եւ Հ. Մ. Մ.ի դէմ պիտի հանէ զօրաւոր խումբ մը։ Գալով Հ. Մ. Մ.ի, վստահ է իր լաւագոյն խաղացողներուն վրայ եւ իր խումբը պիտի օժտէ լաւ ուժերով։ Յոյս ունինք որ տեղացի եւ շրջակայքի հայութիւնը, կիրակի օր, խմբովին պիտի դիմեն մարզադաշտ, քաջալերելու համար հարիւրաւոր քիլոմեթր հեռուէն եկած իր եղբայրները։

Հ. Մ. Մ.ի խումբը պիտի մեկնի շաբաթ օր, ճիշտ կէսօրուան շոգեկառքով, Կառ տը Լիոնէն, ու կը հասնի Սէն Թ'Էթիէն երեկոյեան ժամը 8.30ին։

Վ. Հ.

Բ Ա Շ Օ Ն

ռայլ եւ կնճռոտած դէմքի յամէնից աւելի աչքի ընկը նրա չափազանց խիտ եւ սպիտակ յօնքերն էին, ո- հովանու տակ վառւում էին գոյգ խոր ընկած, բայց կա- աչքեր. Չը նայելով իր ուկ արտաքինին, այդ մար- հայեացքը չափազանց յան- ն եւ վճռական էր։ Թանձր, ր ճերմակ միրուքը, որ ւում էր նրա շատ մազոտ քը, սկսւում էր հէնց աչ- տակից՝ տալով նրա դէմքին վայրենի կենդանու մռայլ ։ Նրա դէմքը մի այնպիսի արտայայտութիւն ունէր, որ կես ստեղծուած էր կատաղի թեան, մռայլի, տխրու- ան համար եւ չը գիտեր, թէ ասել է ժպիտ ու խնդութիւն. ար, ամպամած երկինք էր ցնում, որ այնպէս հաշտ է ու կայծակների հետ։

Նա Ա.եցի գաղթական էր։ Հարեւանները նրան աւչի Գգրօ էին կանչում, որովհետեւ նա իրանց գիւղի մի հատիկ որսորդն էր։ Գգրօն նստած էր, իսկ նրա պատառոտուած վերնազգեստի փէշով փաթաթուած, մի կողմում կծկուած էր նրա եօթ տարեկան թոռը՝ փոքրիկ Թումօն, մի տխուր, մռայլ երեխայ։ Այս էր դաժանատեսիլ որսորդի ամբողջ ընտանիքը։ Նա ունեցել էր նաեւ ուրիշ հարս զաւակներ, բայց նրանք այլեւս չը կային։ Գգրօն երբեք չէր խօսում նրանց մասին. մարդկային ո՛չ մի ոյժ չէր կարող նրան ստիպել, որ պատմէ, թէ ո՞ւր են մնացել զաւակները, իր հարազատները։ Արեան մի զարհուրելի քօղ ծածկում էր նրա սիրելիների պատմութիւնը եւ Գգրօն չէր կարողանում յետ քաշել այդ քօղը.— այդ նրա ուժից վեր էր։ Օտարի թշուառութիւնը հեշտ է պատմւում. Գգրօի հարեւանները, համագիւղացիները պատմում էին նրա ընտանիքի անցքերը, պատմում էին մի արիւնոտ գործի մանրամասնութիւններ, բայց միշտ ծածուկ, միշտ զգուշութեամբ, այնպէս որ Գգրօն երբեք չիմանայ, թէ իր գաղտնիքը տարածւում է աշխարհում։

Իր արտաքինի նման մի մռայլ դաժան հոգի էր բնակւում այդ մարդու մէջ։ Ասում էին, որ քառասուն եւ աւելի տարիներ նա ոտի տակ է տուել իր հայրենի երկրի լեռները, ձորերը, ծմակներն ու դաշտերը. Նրա մազերը սպիտակել էին արիւն թափելով։ Ահաւոր ժայռերի, մենաւոր, խուլ ձորերի մէջ արջերի, գայլերի եւ այլ գազանների հետ մղած բազմաթիւ կռիւները այդ մարդուն տուել էին գազանի սրտոտութիւն. Նա չը գիտեր, ինչ ասել է վախ, զգուշութիւն. Նրա համար տարին՝ եղանակների փոփոխութիւն, եւ օրը՝ գիշեր ու ցերեկ, ցուրտ ու խաւար չունէր։ Տարուայ ամէն մի եղանակում շաբաթներով դրսում, դաշտում, ձորում գիշերելը նրա համար ամենասովորական բան էր. բնութեան խստութիւնները, նա տանում էր այնպիսի անհոգութեամբ եւ անտարբերութեամբ, ինչպէս իր սիրած լեռների ժայռերը, որոնց մերկածեծ կուրծքերը միշտ բաց են խռոված երկնքի ամպրոպների առաջ։ Գիւղում, իր տանը, ուր նա խիստ սակաւ էր երեւում, սովորաբար նա մի՛շտ մռայլ էր, մի՛շտ դաժան։ Գիւղում դեռ ոչ ոք նրա ժպիտը չէր տեսել. ասում էին միայն, որ նա էլ ժպտալու ժամանակ ունի, որ նրա մռայլոտ դէմքն էլ երբեմն գնծութեան արտայայտութիւն է ստանում, որ նրա շրթունքների վրայից էլ ժպիտը երկչոտ կերպով սահում է եւ անցնում, բայց այն ժամանակ միայն, երբ քարափի գլխին իր ձեռքով գնդակահար եղած գայլը, արջը կամ աղուէսը գլխի վրայ պտոյտներ գործելով արնաթաթախ ընկնում էր նրա ոտների տակ։ Գգրօն այդ ժամին նայում էր իր որսին եւ ժպտում այնպէս, ինչպէս ամպամած երկինքը սիրում է երբեմն իր մի պատառուածքից ցոյց տալ արեւի ժպիտը։

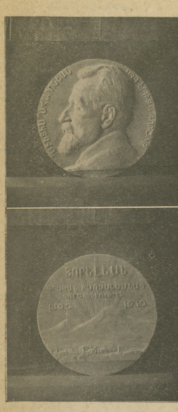
Գգրօն վայրենի լեռների նոյնքան վայրենի զաւակն էր. Նրա մէջ ապրում էր բնութեան այդ հսկաների անընկճելի, դաժան ոգին. Նա մարդկային հասարակութեանը չէր պատկանում եւ կարծես թէ խառնուել էր լեռների վայրենի բնակիչների մեծ ընտանիքին եւ նրանց պէս նա էլ էր սիրում սպանութիւն, նա էլ էր սիրում արիւն։ Շաբաթ չէր անցնի, որ աւչի Գգրօն մի որեւէ սպանած կենդանու արիւնաթաթախ դիակ ուսին գցած գիւղը չը մտնէր։ Դուրս էին թափւում տներից գիւղի բնակիչները՝ մեծ ու փոքր, մարդ ու կին, մանր երեխաներ՝ տեսնելու Գգրօի նոր որսը եւ նրա յաղթական մուտքը։ Այդ ժամանակ անցնում էր գիւղի փողոցներով այդ մռայլ մարդը առանց իրան ուղեկցող բազմութեանը նայելու եւ իր որսը տանում էր կամ իրանց տունը, կամ տէրտէրենց տունը եւ այդ դէպքում չէր մոռանում Աստուծոյ պաշտօնեայից թողութիւն խնդրել իր թափած արեան համար։ Մի երկու օրից յետոյ Գգրօն կրկին անյայտանում էր։

Մի անգամ էլ Գգրօն գիւղ մտաւ մի անօրինակ, մի զարհուրելի որս ուսին գցած։ Դա ո՛չ այծեամ էր եւ ո՛չ վայրի գազան, այլ մի սպանուած երիտասարդ, արիւնաթաթախ դիակ։

(3)

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ **Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՌԻ**
(ԾԵՐԱԿՈՅՏԱԿԱՆ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ)

Կը խօսին՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ, Պ. ՖԷՐՏ. ՀԷՐՕԼՏ (փոխ-Նախագահ Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքի Ընկերակցութեան), ՓՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ, Պ.Պ. Լ. ՊԱՇԱԼԵԱՆ, Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ եւ Վ. ԽԱՐԺԱՆԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկիններ Ն. ԱԴՈՆՑ, ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄ, ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Պ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգերով)

ֆրանսական սինէմայի համրաձանօթ արուեստագէտ Պ. ՄԱՔՍ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ
(կ'արտասանէ Ահարոնեանէ, ֆրանսերէն)

Պ. ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ կ'արտասանէ Ահարոնեանէ, հայերէն։ կը նուագեն Պ. ԺՈՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ ջութակահար, եւ ԳԱՂԹԱՅԻՆ 21րդ հետեւակազօրաց նուագախումբը (50 հոգի), պատերազմական Նախարարութեան մասնաւոր արտօնութեամբ։

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ ՊԻՏԻ ԱՌՆԷ ՅՈԲԵԼԵԱՐԸ

Ամբողջ հանդէսը պիտի հաղորդուի բոլոր երկիրներուն, անթելի միջոցաւ Էյֆէլի կայանէն, Թղթատարական նախարարութեան արտօնութեամբ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՈՒԻ

Մուտքը ազատ է։ տոմսերը ստանալու համար նախօրօք դիմել Հայ գաղթականաց պաշտօնատունը՝ 71 Ave. Kléber, Հայոց եկեղեցին՝ 15 Rue Jean Goujon.

ԾԱՆՕԹ.— 10 տարեկանէն փոքր տղոց մուտքը արգիլուած է։ Ամէն անոնք որ մինչեւ 8.45 իրենց տեղերը գրաւած չեն, կը զրկուին ներս մտնելու իրաւունքէն։

Յ Ա Յ Տ Ա Գ Ր Է Ն Դ Ո Ւ Ր Ս Ո Չ Ո Ք Ի Խ Օ Ս Ք Պ Ի Տ Ի Տ Ր Ո Ւ Ի

Ուղերձները պէտք է առաջուց ներկայացնել գործադիր-դիւանին (71 Ave. Kléber) յիշատակուելու կամ կարդացուելու համար հանդէսին օրը

Կը խնդրուի շրջաններու մասնախումբերէն, անդամներէն եւ հայրենակիցներէն որոնց քով աւելորդ տոմսեր կը գտնուին կամ որեւէ պատճառաւ չպիտի կարենան գալ հանդէսին, որ հաճին տոմսերը վերադարձնել «Յառաջ»ի վարչութեան ամէնէն ուշը շաբաթ օր մինչեւ կէսօր։

Փարիզի եւ շրջանի յոբելինական յանձնախումբը հրապարակ հանած է պրոնզէ շքադրամներ։ գին 10 ֆրանք։ դիմել՝ Պ. Վաղարշակ Թագւորեանի 53 Fg., du Montmartre. *ՏԽԵԼԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է*

* * *

Ս Է Ն Թ' Է Թ Ի Է Ն.— Այս կիրակի ժամը 2.30ին, Սինէմա Ս. Լուի մէջ։ (34 Ռիւ Էմիլ Լիթրէ)։ կը նուագէ Պ. Մելքոնեան (Լիոնի երաժշտանոցէն)։ Մուտքը ազատ է։

Ս Է Ն Շ Ա Մ Ո Ն.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սալ տը Քոնֆէրանսի շքեղ սրահին մէջ։

Տ Է Ս Ի Ն.— Հինգ հայր. Միութեանց, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ա. Ե. Կ. Խաչի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ։

Այս կիրակի ժամը 2ին S. L. S. A.ի գործարանին սրահին մէջ։ կը նախագահէ ԱՆԴՐԷԱՍ ՎՐԴ. ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ։ կը խօսի՝ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը ազատ է։

Կարմիր նաւերը Սեւ ծովու մէջ

Անգլիական թերթերը կը շարունակեն քրքրել Սեւ ծովու խորհրդային նաւատորմին զօրացման խնդիրը։ Ինչպէս գրեցինք, վերջերս երկու նոր մարտանաւեր հասան Պալթիկ ծովէն եւ մինչեւ հիմա կը մնան Սեւ ծով։ Ուրիշներ ալ կը սպասուին։

Կ'ըսուի թէ, Սեւ ծովու ռուսական մարտանաւերուն նաւազները մեծապէս տոգորուած են հակախորհրդային տրամադրութիւններով, իբրեւ հետեւանք Ուկրայնայի դէպքերուն։ Ուստի Մոսկուան անհրաժեշտ գտած է Պալթիկ ծովէն մարտանաւեր ղրկել, հակազդելու համար, քանի որ անոնց նաւազները թունդ համայնավարներ են եւ խորհրդային իշխանութեան միջնաբերդը կը համարուին։

Այս գործողութեամբ, խորհրդային իշխանութիւնը կը ձգտի երկու նպատակի,— զսպել ո՛րեւէ ըմբոստութիւն՝ դժգոհ նաւազներուն մէջ, եւ միւս կողմէ ահաբեկել ծովեզերեայ փոքր պետութիւնները, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան։

Այս վերջին պետութեանց ներկայացուցիչները (Նեղուցներու յանձնաժողովին մէջ) հրահանգ ստացած են մօտէն հսկել կացութեան վրայ։ Հաւանական է որ բողոք մը ուղղուի Ազգերու Դաշնակցութեան, եթէ Պալթիկ ծովու տորմիղը Սեւ ծով մտնէ։

Թուրքիա առ այժմ վերապահ դիրք մը բռնած է, բայց պատճառներ կան հաւատալու թէ պիտի միանայ ընդհանուր դժգոհութեան։

Խռովարարները չեն վհատած

Սերպիական կառավարութիւնը կը շարունակէ անխնայ դատել խռոված գործիչները։ Առջի օր, երբ կը յետաձգուէր ծանօթ գործիչ Մաչէքի դատավարութիւնը, ներկայ 12 ամբաստանեալները պոռացին.

— Կեցցե՛ն Մաչէք եւ Պէրնարտիչ։ Իսկ մէկը աւելցուց.

— Մաչէք Խրուաթիոյ ազատ Հանրապետութեան Նախագահ պիտի ըլլայ։

Իբրեւ հետեւանք, կարգապահական պատիժներ տրուեցան ամբաստանեալներուն։

ԱՊՐԻԼ 11—24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

Լ Ի Ո Ն.— Չ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ եւ մասնակցութեամբ քաղաքական եւ հայրենակցական միութեանց, այս կիրակի ժամը 2ին Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ։ կը խօսի՝ Պ. ԱԲՕ ԱԲՕԵԱՆ։ Գեղարուեստական բաժին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Կ Ր Ը Ն Ո Պ Լ Ը.— Այս կիրակի, Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Bayard, *կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի կոմիտէի ու Լանսէյի ենթակոմիտէի մասնակցութեամբ։ կը խօսի՝ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ։*

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ — Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ո Ւ Մ Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ, Վասպուրականի հերոսամարտի 15ամեակին առթիւ, այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, 84 Rue Chape, Salon Chape*ի մէջ։*

Կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ, կը խօսի՝ Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։ Նուագ, արտասանութիւն, եւայլն։ Ղեկավարութեամբ Մարութեանի կը ներկայացուի՝

«ԴԵՐԱՍԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՑՆՈՐՔԸ» ԵՒ «ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ» *(զաւեշտ)*

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

Թ Ա Տ Ե Ր Ա Կ Ա Ն — Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ո Ւ Մ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ռոմանի «Անդրանիկ» ենթակոմիտէի կողմէ այս կիրակի ժամը 2.30ին Ժան Ժօրէսի սրահին մէջ։ կը ներկայացուի «ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՆԱԿԸ»

Գ ի ն ե ր ը ժ ո ղ ո վ ր դ ա կ ա ն

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սկաուտներու Փարիզի շրջանի սկաուտներու, գայլիկներու եւ երէցներու կողմէ, մասնակցութեամբ Փարիզի ֆրանսական եւ օտար սկաուտական միութեանց, այս կիրակի ժամը 1ին Patte d'Or դաշտին վրայ Մէօտօնի անտառին մէջ։ Մուտքը ազատ է։ Պիւֆէ՝ ժողովրդական գինով։ Սկաուտական յայտագիր։

Հաղորդ. միջոցներ.— Invalidesէն կամ Port Mirabeauէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Meudon-Val-Fleury, ուր պիտի սպասեն առաջնորդող սկաուտներ։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ եւ Պիյեանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ կը խօսին՝ ընկերներ Բենօ եւ Վահան Համբարձումեան։ Նիւթ՝ Վանի հերոսամարտը եւ կամաւորական բանակը։

Գ Ա Ր Ա Ռ

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ընկերներն ու ընկերուհիները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Մոնփարնասի մօտիկ սրճարանը։ կարեւոր օրակարգ։ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը։ Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ներկայ. ժողովի մասին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընթացիկ հարցեր։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ Խան, Աղբիւր Սերոբ, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այս կիրակի ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վալանս, Տէր Սարգ.— 100։
Նիս, Յ. Ս.— 100։
Կրընոպլը, Վ. Մ.— 35։
Փաթրաս, Տ. Գ.— 100։
Մէօպէօժ, Ե. Պ.— 35։
Սալէն տը Ժիրօն, Ս. Գ.— 140։
Փօն տը Շէրիւի, Բ. Գ.— 35։
Կրէու, Ն. Բ.— 70։
Արլ, Յ. Գ.— 30։
Արլ, Յ. Ե.— 25։
Մարսէյլ, Խ. Հ.— 100
Ժուանվիլ, Ն. Ն.— 70։
Լիոն, Ն. Յ.— 200։
Վալանս, Գործ.— 638։
Սալին տը Ժիռօ, Ս. Գ.— 140։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Գրաճեան 100, Պաղտասարեան եւ Թէլեան 50, Բագըճեան, Գնգեան, Ոմն, Ճանիկեան, Փիլոյեան 20ական, Հէլվաճեան 30, Սահակեան, Մերիկեան 15ական, Քիւրտեան, Մեսրոպեան, Ակաւեան, Անտոնեան, Հունձքեան, Վ. Աշտանեան, Պ. Դաւիթեան, Ծնծղեան, Գոգուեան, Ահարոնեան, Քէֆէլեան, Ոմն, Իկնատիոսեան, Սիմոնեան, Մ. Գույումճեան, Ն. Գանտաթեան 10ական, Մարկոսեան, Պ. Ղազարոսեան, Բէիզեան, Բէիզեան, Աղապապեան, Թէնէքէճեան, Ջատիկեան, Տ. Աշպանեան, Սիտանեան, Գույումճեան, Շէյլէնկեան, Յովակիմեան, Ոմն, Կիւլտէմէլեեան, Ալբանաքեան, Ջաւէն Ջօրդեան, Վ. Սիմոնեան, Ա. Համբարձումեան, Գլըճեան 5ական, Ոմն4, Պ. Պաղլաեան 3, Մէսէրէճեան, Համբարձումեան, Չիլինկիրեան, Թիրիաքեան, Մուրատճեան, Տ. Թէնէքէճեան, Մելքոնեան, Ոմն 2ական, Բիլիկեան 15 ֆրանք։ (Շար.)

Ծախու է

Լիոնի հայկական կեդրոնի մէջ ընդարձակ խանութ մը։ Յարմար ամէն գործի։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել Պ. Թիրեաքեանի 28 Rue Persoz, Villeurbanne, Lyon.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. տարեկան ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին Շահպազեանի բնակարանը 153 Rue Corneille, Օրակարգ՝ վարչութիւն ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 1.30ին Պառ Մոնիւմանթալի սրահը։ Անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէ կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱԶԴ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՄԱՐԱՍԷՅԼ.— Համաձայն Մարսէյլի Թեմական երեսփ. ժողովի որոշման, երեսփոխանական նոր ընտրութեանց առթիւ համագործակցութիւն ստեղծելու համար կազմուած մարմինը, խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած է ծանօթ չէզոք տասը հայրենակիցներ եւ քաղաքական կուսակցութիւններէն ալ՝ երկ-երկու ներկայացուցիչներ։

Ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ ժամը 3ին առաջնորդանին մէջ։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
10
ՄԱՅԻՍ
1930
10 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1259

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՒՌ ԵՒ ԿԱՐԳԱՊԱՀ

Լուռ եւ կարգապահ, Փարիզն ալ կը կատարէ, այս գիշեր, մեծարանքի տօնը՝ ի պատիւ Ա. Ահարոնեանի գրական քառասնամեակին։

Մեծարանք, որ միեւնոյն ատեն ցոյց մըն է ինքնաճանաչման եւ ինքնավստահութեան։

Առաջին անգամը չէ որ յոբելեան կը սարքուի գրագէտի մը համար։ Բայց անկասկած առաջին յոբելեանն է որ գտաւ այնքան տաք եւ լայն ընդունելութիւն։ Այն ալ՝ հայրենիքէն կարաւաններով հեռու, արմատախիլ եւ ցիրուցան բազմութիւններու ծոցին մէջ։ Կարգադիր մասնախումբը արդէն իսկ շուածէ է խճողման հեռանկարէն։

Եւրոպան մինչեւ հիմա մեզ ճանչցած է — ճանչցա՞ծ է — մեր հալածանքներով, ջարդերով, ողբ ու կոծով։

Անհաւասիկ հանդիսաւոր առիթ մը՝ ճանչնալու նա՛եւ մեր արժէքներով։ Մեր արժէքներուն գնահատման ցոյցով։

Թո՛ղ Սորպոնի կամարները մէկ անգամ ալ թնդան հայկական ստեղծագործութեան երկունքով ու փառքով։ Բայց, առանց գոռում-գոչումի։ Լուռ եւ կարգապահ, ինչպէս վայել է հալածական եւ վշտահար ժողովուրդի մը։

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

Արիւնալի խռովութիւններ՝ Հնդկաստանի մէջ։ Բանակցութեանց խզում՝ Եգիպտոսի հետ։ — Ահա երկու իրողութիւններ՝ որոնք ծանր փորձի մը կ'ենթարկեն Անգլիոյ աշխատաւորական իշխանութիւնը։

Առաջինը, հնդկական տագնապը, շատ խոր եւ անծանօթ ծալքեր ունի, տակաւին։ Ինչ որ տեղի կ'ունենայ «Անհնազանդութեան» քարոզէն ի վեր, արտաքին, մասնակի մէկ երեւոյթ, չարհուրելի փոթորիկի մը, որ կրնայ պայթիլ կամ ուշանալ։ Բայց, կը կազմէ լուրջ սպառնալիք մը բրիտանական կայսրութեան գլխուն։

Ճիշդ է, արդէն կալանաւորուած են շարժման պարագլուխները, Նախ՝ գործակիցները, յետոյ, վերջին պահուն, Կանտին ինքը։ Ազատ մնացողները կամ յաջորդները չունին այնքան հմայք, որ կարենան արդիւնաւորապէս շարունակել խաղաղ «պատերազմը»։

Բայց, հունտը ցանուած է արդէն, եւ արմատ բռնած՝ արգասաւոր գետնի վրայ։ Բռնկած են հոգիները։ Արիւնը կը հոսի արդէն գլխաւոր քաղաքներու փողոցներուն մէջ։ Ամբոխը քարով ու բիրով կը պատասխանէ ոստիկանութեան հրացաններուն։ Կանտին խաղաղութիւն քարոզեց, կրաւորական դիմադրութիւն, եւ սակայն ահա բռնութիւնն է որ կը գործէ բռնութեան դէմ։ Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։

Միւս կողմէ, Կանտին չէ որ կը ներկայացնէ ամբողջ Հնդկաստանը։ Կան ուրիշ տարրեր, աւելի ծայրայեղ եւ աւելի վտանգաւոր։ Կարելի է խաղաղութիւնը վերահաստատել գնդակներով եւ թնդանօթով, բայց դժուա՛ր է խափանել դժգոհութեան եւ ըմբոստութեան որոտումը, որ կ'աճի տարուէ տարի։

Դարերով քնացած, ճնշուած Արեւելքն է որ, վերջապէս արթնցած, կը պահանջէ իր իրաւունքները։ Կը պահանջէ բռնութիւնը կապել եւ քաշուիլ, որպէսզի ինք վարէ իր ճակատագիրը։

Նոյն անողոք իրականութիւնը՝ Եգիպտոսի մէջ։ Ֆէլլահն ալ, այլեւս չի հանդուրժեր Եւրոպային, օտարին գերակշռութեան, տիրապետութեան։

Ահա քանի տարիէ ի վեր, Եգիպտացիները կը փորձեն թօթափել բրիտանական լուծը։ Լոնտոնը, միշտ վարժ՝ չարիքը մէջ ճամբան կեցնելու, զիջումէ զիջում երթալով, 1922ին յայտարարեց Եգիպտոսի անկախութիւնը։ Զորս կէտեր, սակայն, կը չէզոքացնեն այդ յայտարարութեան արժէքը։ Եւ 1922էն ի վեր, ահա չորս անգամ է որ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին եւ կը խզուին։

Մեծերուն օրինակը վարակած է նաեւ փոքրերը, նորազատ պետութիւնները։ Ինչ որ ցանկալի կը համարուէր, տասը տարի առաջ, այսօր անբաւական կուգայ։ Ախորժակը սրած, Եգիպտոսի ազգայնական կուսակցութիւնը կը պահանջէ նաեւ Սուտանը։

Բանակցութիւնները խզուած են, բայց ամէն դուռ փակուած չէ։ Ինչպէս փակուած չէ Հնդկաստանի համար։ Տիրապետողները իրենք չեն ուզեր փակել։ Անկարգութիւնները գագաթնակէտին յետոյ է ո՛չ պիտի սկսին բուն հոգերը։ Լոնտոն ստիպուած է ո՛րեւէ ձեւով գոհացնել ե՛ւ մէկը եւ միւսը։ Այլապէս, անխուսափելի են աւելի ծանր անակնկալներ,— որովհետեւ արթնցած է Արեւելքը։ Այլեւս ոչ Հնդիկը հէքեաթով բարեւի կը կենայ եւրոպական գլխարկին առջեւ, ոչ ալ Ֆէլլահը։ Եւ ցնցումը չի սահմանափակուիր միայն Հնդկաստանի կամ Եգիպտոսի մէջ։ Արթնցած է անսպառ, անհաշիւ միլիոններու այլապէս ամէնի մթերանոց մը, բթամիտ եւ դանդաղաշարժ ժամանակներու Չինաստանը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Le Foyer» իր մայիս 1ի թիւին ֆրանսերէն բաժնի խմբագրականը ամբողջովին նուիրած է Ա. Ահարոնեանի յոբելեանին։

Ներկայացնելով մեծ վարպետին կեանքն ու գործը, մեր պաշտօնակիցը կը գրէ.

— «Պ. Ահարոնեան բազմաձեւ բազմագոյն գրագէտ մըն է: վիպագիր, բանաստեղծ, թատերագիր, ընկերաբան, հրապարակագիր եւ հռետոր,— հայկական կեանքի բոլոր արտայայտութիւնները արձագանգ գտած են իր մէջ: Բայց մանաւանդ ազգային բանաստեղծն է ան, բառին լայն առումով, եւ իր ամբողջ սրտով ու ամբողջ հոգիով ապրած է այն բոլոր վերիվայրումները որոնք տակնուվրայ ըրին մեր ժողովուրդը վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին: Ան երգած է մեր տառապանքը իր բազմազան ցաւագին եւ եղերական ձեւերով, եւ միեւնոյն ատեն, վարած է մեր յոյսին խոյանքը դէպի ԻՏէալը որ մեր ցեղին անսասան ըղձակէտը եղած է դարերէ ի վեր: փորձութիւններու ճամբուն վրայ, իբրեւ հինաւուրց մարգարէ մը, իր ցաւն ու ընդվզումը աղաղակած է եւ, աչքերն իր վրայ յառած տենդահար բազմութիւններուն ցոյց տուած է ազատութեան Աւետեաց երկիրը»:

ՄԱՐԱԽՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Վագըթ»ի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ մարախներու արշաւանքի մասին.

—«Թուրքիոյ հարաւային սահմանները արշաւող մարախները 60 քիլոմեդր լայնութեամբ ճակատ մը կը կազմեն: Հասած են մինչեւ Տիգրիս, եւ 3000 քառակուսի քիլոմեդրի վրայ ձու նետած: Ասկէ առաջ փճացուցին բոլոր բանջարեղէնները եւ նոր ցանքը: Յաջորդ ցանքին ալ 100ին 17ը փճացուցին: Ամիս մը ետք ծնելիք մարախներն ալ պիտի փճացնեն արմտիքին 100ին 30ը, յարդին 100ին 50ը, պտղատու ծառերուն 100ին 60ը, այգիներուն 100ին 80ը եւ բանջարեղէններուն 100ին 100ը:

ԽԻԱՐՈՒ ԵՏԵՒԷ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային դեսպան Պ. Սոքոլնիքով եւս կասկածելի դարձած է Մոսկուայի աչքին, իբրեւ չափազանց «յարմարող» եւ պատեհապաշտ:

Պ. Սոքոլնիքով պաշտօնի կոչուեցաւ յարաբերութեանց վերահաստատումէն յետոյ, եւ այժմ կը մեղադրուի թէ շատ սերտ յարաբերութիւններ կը տածէ Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութեան հետ, թէ պատուիրած է ռուս թղթակիցներուն որ բուռն յարձակումներ չկատարեն անոր վրայ, թէ խոհեմութեան յորդորներ տուած է համայնավար բջիջին, թէ աշխարհիկ եւ քաղքենի կենցաղ կը վարէ եւն.:

Այս միջոցին Չեկայի լրտեսները խստօրէն կը հետեւին խորհրդային դիւանագիտական եւ առեւտրական պաշտօնեաներուն:

Կ'ըսուի թէ Սոքոլնիքով ալ պիտի մերժէ Մոսկուա դառնալ, եթէ հրաւիրուի: Այդ պարագային եօթնի կը բարձրանայ անհաւատարիմ դիւանագէտներուն թիւը: Բոլորն ալ ենթակայ՝ մահապատժի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՀՈԳԵՐԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԿԸ ԽԶԷ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի պատուիրակները գիշերը ցորեկին խառնեցին, համաձայնելու համար, բայց անօգուտ: Բանակցութիւնները խզուեցան հինգշաբթի օր: Արտաքին Նախարար Հէնտըրսըն խզման լուրը պաշտօնապէս հաղորդեց երեսփ. ժողովին, յայտարարելով թէ կառավարութիւնը չէր կրնար տեղի տալ Սուտանի մասին եղած պահանջներուն: Երեք օրէն սպիտակ տետրակ մը պիտի հրատարակուի բանակցութեանց մասին:

Աշխատաւորականները ցաւ յայտնեցին, իսկ պահպանողականները ծափահարեցին, լսելով խզման լուրը: Պահպանողական երեսփոխան մը հարցուց թէ նախորդ վիճակը պիտի պահուի՞, քանի որ խզուեցան բանակցութիւնները: «Այդպէս պէտք է ըլլայ խզման անխուսափելի հետեւանքը», պատասխանեց Հէնտըրսըն, որ անմիջապէս մեկնեցաւ, Փարիզ գալու եւ Ժընեւ անցնելու համար: Կայարանին մէջ, նոր հարցումի մը պատասխանելով, ըսաւ:— Համաձայնութիւն մը գոյացաւ Եգիպտոսի մասին, բայց Եգիպտացիները մերժեցին զայն, Սուտանի պատճառով:

Բանակցութեանց վերջին ժամերը շատ յուզումնալից էին եւ վիճաբանութիւնները կը լսուէին յարակից սրահներուն մէջ: Եգիպտացիները կը պահանջէին որ անգլիական զօրքը քաշուի Սուտանէն, եւ եգիպտացի պաշտօնեաներ վարեն երկիրը Անգլիացիներուն հետ հաւասար իրաւունքներով: Պայմաններ կը դնէին նաեւ Սուէզի ջրանցքին մասին, զոր Անգլիացիները իրենց հսկողութեան տակ պիտի պահեն:

. Եգիպտոսի վարչապետ Նահաս փաշա լաւ անգլերէն չը գիտնալով, կը վիճաբանէր թարգման Մաքրամ փաշայի միջոցաւ: Այս վերջինը հետզհետէ տաքցաւ եւ ցած ձայնով իր տիրոջ հետ խորհրդակցելէ յետոյ, յանկարծ ոտքի ելաւ եւ ըսաւ Պ. Հէնտըրսընի.

— Մենք չենք կրնար ստորագրել դաշնագիր մը որով պիտի ստիպուինք լքել Սուտանը:

Ատով իսկ վերջացաւ ժողովը:

Նահաս փաշա եւ ընկերները յաջորդ օրն իսկ ճամբայ ելան դէպի Եգիպտոս: Կ'ըսուի թէ Պ. Հէնտըրսըն բաց դուռ մը ձգած է, բանակցութիւնները վերսկսելու համար:

⁂ 1922էն ի վեր, երբ յայտարարուեցաւ Եգիպտոսի անկախութիւնը, այս չորրորդ փորձն է որ կը ձախողի: Անգլիա չորս վերապահումներ ունի— հաղորդութեանց ապահովութիւն, Եգիպտոսի պաշտպանութիւնը օտար յարձակման դէմ, օտարներու եւ փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւնը եւ Սուտանի խնդիր:

1924ին, Մաքտոնըլտի առաջին կառավարութիւնը փորձեց համաձայնիլ Զաղլուլ փաշայի հետ, բայց չկրցաւ գլուխ հանել: Չէմպըլէն վերսկսաւ բանակցութիւնները Սարվաթ փաշայի հետ, եւ համաձայնութիւն մը գոյացաւ, դուրս ձգելով վերապահեալ խնդիրները, բայց Եգիպտոս մերժեց:

Անցեալ Յունիսին, Հէնտըրսըն վերսկսաւ բանակցութիւնները Մահմուտ փաշայի հետ, եւ դաշնագրի նախագիծ մը պատրաստեց որ ահա կը մերժուի, վեց շաբթուան բանակցութիւններէ յետոյ:

... Իսկ Հնդկաստան կը կռուի

Անհնազանդութեան պայքարէն ի վեր, ամէնէն ծանր դէպքը պատահեցաւ առջի օր Պոմպէյի մօտ, Զօլափուր քաղաքին մէջ, որ 60,000 բնակիչ ունի: Ոստիկանները կրակ ըրին, սպաննելով 25 հոգի եւ վիրաւորելով հարիւր մարդ:

Խռովութիւնները ծագեցան առտուն, երբ Կանտիի կամաւորները սկսան կտրել արմաւենիները, որոնց աւիշէն տեղական օղի կը պատրաստուի: Ոստիկանութիւնը միջամտեց, բայց անօգուտ: Կամաւորները յարձակեցան կապելաներուն վրայ եւ կրակի տուին: Շրջանին կառավարիչը դէպքին վայրը համնելով, հրաւիրեց ամբոխը ցրուիլ, բայց քարերով ընդունուեցաւ: Այն ատեն ոստիկանները զէնքի դիմեցին, դիակներ փռելով: Բայց կամաւորները փոխանակ փախչելու, յառաջ նետուեցան: Երկու ոստիկաններ բռնուեցան եւ ջարդուեցան իրենց ընկերներուն աչքին առջեւ: Ոստիկանութիւնը նորէն կրակեց: Ըմբոստները կը շարունակէին յառաջանալ: Կռիւը շարունակուեցաւ կէս օրէն յետոյ: Ռէօթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ամբողջ քաղաքը յեղափոխութեան մէջ է: Ըմբոստները հրկիզած են վեց պահականոցներ եւ բոլոր կապելաները, միայն մէկ հատ ձգելով: Այս լուրը հեռագրուած ատեն ոստիկանութիւնը կը նահանջէր Հնդիկներու արշաւանքին առջեւ: Շրջականերէն 200 զինուոր ղրկուեցաւ, բայց հրամանատարը անբաւական գտնելով, նոր ուժեր պահանջեց:

⁂ Պոմպէյի մէջ գաղտնի ժողով մը գումարուեցաւ հնդկական համագումարի դիւանին կողմէ, եւրոպական ապրանքներու պոյքոթին առթիւ: Կը կարծուի թէ պայքարը պիտի վերսկսի շատ լայն աստիճանի մը վրայ եւ յառաջ պիտի տարուի

(Լօ. բերու շարունակութիւնը կառոս Գ էջ)

«Յառաջ»ի վաղուան թիւը նուիրուած է Ա. Ահարոնեանի, վերջին մեծադիր նկարով.

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱԻՈՐՈՒՄԸ

Հալէպի «Եփրատ»ին մէջ կը կարդանք (30 ապրիլ).

—կ'իմանանք որ նորեկ գաղթականներու տեղաւորման գործը լուրջ փուլի մը մէջ մտած է: կառավարութեան կողմէ ասոնց տրամադրուած են ճաղճաղ գետին եզերքը երկու բարեբեր վայրեր, ուր սկսած են հողային աշխատութիւնները: Հոն փոխադրուած են 100 կարօտ ընտանիքներ, որոնք առժամաբար վրաններու տակ կը բնակին, մինչեւ իրենց բնակարաններուն շինութիւնը, եւ կը զբաղին հողամշակութեամբ եւ ցանքով: Անոնց տրուած են բաւականաչափ լծկաններ եւ այծեր:

— Թուրքիայէն արտասահման գաղթը արգիլուած է թէեւ, բայց մէկով երկուքով փախստական եկողներուն շարքը չէ վերջացած: վերջերս Թուրքիայէն մեկնող 40 հոգինոց կարաւանի մը 8 հոգին յոգնութեան չտոկալով ճամբան մնացած են, իսկ միւսները հասած են գամըշլը:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թրքական կառավարութիւնը նոր կանոնագիր մը հրատարակած է օտարականներու երթեւեկին եւ բնակութեան համար: Կը քաղենք գլխաւոր մասերը.—

Թուրքիա եկող օտարահպատակները իրենց երկրի Թրքական հիւպատոսէն վիզէ պէտք է ստացած ըլլան: Առանց վիզէի եկողներէն վիզէի կրկին ծախք պիտի գանձուի: Առանց անցագրի եւ կամ անկանոն անցագրով եկող ճամբորդները, ոստիկանական հսկողութեան տակ առ առնելն 5 օրուան ընթացքին իրենց հիւպատոսարաններէն անցագիր առնելու պարտաւոր են: Այս պարագային մէջ գտնուողներէն վիզէի կրկին ծախք պիտի գանձուի:

Թուրքիա չեն կրնար մտնել. — Ա. Մուրացկաններն ու դատարկապորտները, Բ. որեւէ պատճառով Թուրքիայէն վտարուածները, Գ. անոնք որոնց մասին կասկած կայ թէ ընդհ. անդորրութեան եւ կարգ կանոնին դէմ եղած կազմակերպութիւններու մասնակցած են, Դ. առանց պաշտօնական արտօնութեան եկող գաղթականները, Ե. Թրքական հայրենակցութենէ դուրս հանուածները. Զ. Խմարները տարափոխիկ հիւանդութեան վարակուածները, Է. Պոռնիկները եւ կիներն ու այրերը պոռնկութեան միջնորդները, Ը. Անոնք որ իրենք զիրենք եւ իրենց ընտանիքը ապրեցնելու համար ներքին գործավարութեան յարմար դատած քանակութեամբ դրամ չունին:

Ը. անոնք որ Թուրքիայէն անցնելու համար Թրանզիթի արտօնութիւն ունին բայց բնակելիք օրերուն համար բաւարար դրամ կամ երթալիք տեղերուն համար վիզէ չունին, Թ. Թուրքիա չընդունուող անձերը եթէ ո եւ է միջոցով Թուրքիա մտնեն, օրէնքի տրամադրութեան համաձայն դատարանի կը յանձնուին եւ անոր վճիռով ազգ. սահմաններէն դուրս կը հանուին:

Թուրքիա եկող օտարահպատակները Թուրքիա մտած թըւականէն մինչեւ 24 ժամ անցած, ամէնէն մօտիկ ոստիկանատունէն կամ, ոստիկանատուն չգտնուած պարագային, տեղական ամենաբարձր պետական պաշտօնեային պարտաւոր են յայտարարագիր տալ:

ՀԱՅՈՑ ԴՐՕՇԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Թերթերը գրեցին թէ Ապրիլեան սգահանդէսի միջադէպին առթիւ ձերբակալուած հայ որբերուն հետ բանտ տարուեցաւ նաեւ հայկական դրօշակը։

Բա՛նտն է հիմա Հայոց Դրօշակը։

Տասը տարիէ ի վեր հայկական եռագոյնը կը ծածանէր Ինվալիտի թանգարանին մէջ, ազգերու դրօշակներու կարգին։ Երկու շաբաթէ ի վեր, ան կը ծածանի նաեւ ֆրանսական բանտին մէջ։

* * *

Ո՞վ կայ աւելի հաւատարիմ՝ հայ որբերուն։ Երբ Նազովրեցի Յիսուսը ձերբակալեցին ու բանտ տարին, փախա՛ն իր աշակերտները։ Ընդհակառակն, երբ հայ խաչեցեալներուն զաւակները ձերբակալեցին ու բանտ տարին, — Յուդա՛, տեսա՛յ քեզ, — Մայիսեան դրօշակը գնաց միասին։ Վասնզի ո՞վ կայ աւելի հաւատարիմ՝ ազատութեան պաստառին։

Հայոց դրօշակը եւ հայ որբերը ազգական են իրարու՝ հօր կողմէ։

* * *

Ու հիմա քեզի՛ է խօսքս, Հայոց դրօշակ։

Երեք որբեր էին անոնք, մէկը անչափահաս ըլլալով՝ բաժնեցին ու տարին պատանիներու բանտը։ Մի՛ մոռնար այցելել անոր, եւ խօսէ՛, շարունակ խօսէ ազատութեան մասին։ Վասնզի կը մեռնի՛ հայ որբը, երբ իր բառարանէն սրբուի ազատութիւն բառը։ Ու, գիշեր ատեն, երբ որբերը քնանան, կաքաւի ձագերու պէս՝ մէկուն գլուխը միւսին ուսին, իջի՛ր, Հայոց Դրօշակ, իջի՛ր, ծիածանեալ ամպի մը նման իջի՛ր եւ ծածկէ՛ անոնց մարմինը, որպէսզի չմսի՛ն։ Փաթթէ՛ զանոնք տաք պաստառիդ մէջ, հագուեցո՛ւր անուշ գոյներովդ, ճիշդ ինչպէս ատենօք կը հագուեցնէին Հայոց արքայազունները։ Առաւօտուն, բացուէ՛ աչշալոյսի մը պէս անոնց աչքերուն դէմ, որպէսզի յիշեն հայրենի երկիրը, ուր սպիտակ աղաւնիները կը սաւառնին պայծառ երկինքին մէջ մանր ամպերու նման, արեւը կը քնանայ ցորենի արտերուն մէջ գեղեցիկ վագրի մը նման, արծիւները Մասիսէն Սիփան սուրհանդակ կ'երթան. այնտեղ պտուղները խունկի պէս են եւ ջուրերը արցունքի պէս զուլալ, առուները վար կը թափին լեռներէն խաղողի ողկոյզներու նման եւ ոչխարին հօտը վեր կ'ելլէ բլուրէն աղաւնիներու երամի մը պէս. միջոցը լեցո՛ւն է սրինգի ձայներով, ծաղիկներու բոյրով եւ արեւի կայծկլտումներով։

Ա՛խ, Հայոց դրօշակ, նկարագրէ՛ այս բոլորը, որպէսզի չմոռնա՛ն բանտարկուած հայ որբերը։ Եւ հասկնան թէ ինչո՛ւ իրենց հայրերը կոտորուեցան, ժառանգ թողլով եռագո՛յն մը միայն։

* * *

Վե՛ր, պատին վրայ, որբերուն գլխուն վերեւ։ Ցցուած՝ չոր պատին վրայ, այժմ շաչէ՛, շառաչէ՛, Հայոց դրօշակ։ Բոցի նման լափլիզէ՛, հեւա՛, բախախէ՛, սուրի պէս ճաճանչէ՛, դա՛փ տուր, մռնչէ՛, բոցաշո՛ւնչ դրօշակն հայ որբերուն։

Եւ այսպէս կարդա՛ ֆրանսացի դատաւորներուն.

— «Պարոննե՛ր, իմ անունս դժուար կ'արտասանէք դուք։ Եւ թերեւս ալ չէք ճանչնար զիս։ Եթէ վաղը տեղ մը պատերազմ ծագի եւ դուք ալ Ֆրանսայի նախարար ըլլաք, կը ճանչնաք ու կ'ողջունէք զիս։ Այժմ խնդիրը տարբեր է։ Ես, օտարական, մրկեցի մօրուքը սարկաւիտ ու թոռմած Հայու մը, որ չէր ճանչնար զիս։ Դուք միջամտեցիք։ Ու կը բանտարկէք զիս։ Բարի՛, շատ բարի։ Արաբայի ճակատին վրայ իբրեւ դաշնակից կռուելէ յետոյ, Կիլիկիոյ մէջ ձեր «արեւելեան լեգէոնը պարարտացնելէ յետոյ, Ինվալիտի ձեր թանգարանին մէջ ողջագուրուելէ յետոյ, թո՛ղ այժմ մտնեմ ձեր բանտը, «գի լցցի բանն...»։ Չի դրօշակ մըն եմ կտուր չունիմ, պաստառ մըն եմ՝ զինուոր չունիմ։ Ո՛չ, զինուորներս դեռ մանո՛ւկ են։ Անոնց թագաւորը, Արշակ Բ., գերի Պարսից Շահնշահին, ընկճուած էր եւ յուսահատ։ Ոտքերուն տակ դրին ափ մը հող՝ հայկական հողէն, եւ յանկարծ Հայոց թագաւորին երակներուն մէջ խայտա՛ց արիւնը, աչքերուն մէջ լեցուեցա՛ւ բարկաճայթ սպառնալիքը եւ շրթներուն մէջ որոտաց բարբառն Հայկեան։ Այդպէս եւս, այս ընկճուած որբերը պիտի կանգնին Վահագնի պէս՝ երբ փաթթեմ զիրենք հայկական դրօշակին մէջ։ Այն ատեն, պարոն դատաւորներ, Հայոց եռագոյնը, որ ֆրանսական «դաշնակից» բանտն ալ վայելեց, նորէն պիտի քալէ, բոցի՛ պէս, դէպի կամարն յաղթութեան»։

* * *

Կեցցե՛ս, Հայոց դրօշակ։

Որբն ստացաւ քեզ իր քրոջմէն, որ «գործեց իր ձեռքով»։ Անիկա «գիշերները քուն չեղաւ» եւ «արտասուքով լուաց քեզ»։ Մետաքսով գործեց ան, եւ տուաւ հայ որբին, երգելով.

Նայիր նրան երեք գոյնով՝
Նուիրական մեր նշան,
Թող փողփողի թշնամու դէմ...։

Եւ հայ որբը, ասպազէն Վահագն, այսպէս պատասխանեց.

—Քոյրի՛կ, կանչեց քաջ պատանին,
Մընաս բարեա՛ւ սիրական,
Այս դրօշակին պիտի նայի
Ամբողջ բանակն հայկական։

Նա սուրբ է ինձ երբ մկրտուած,
Արտասուքով ու կնքուած՝
Դու յանձնեցիր ինձ յիշատակ
Հայրենիքի նուիրուած։

Որո՞ւ «սիրտը չի կտրատուիր տեսնելով այսպիսի սէր»։ Հազար ափսո՛ս։

Սորա կէսը, կէսի կէսը
Գէթ երեւէր մեր ազգում,
Բայց մեր վասա՛կք, ո՛ւր ե դիշէ...։

Հայ երգիչը գիտէ՞ր, որ վատեր կան մեր մէջ, դրօշակ ուրացող, որբերու մատնիչ.

Ո՛հ, արտասուք ինձ խեղդում են,
Այլ չեմ կարող բան խօսել...։

* * *

Ինէ՛յ, ըմբո՛ստ եռագոյն, — կարմիր ինչպէս Մուշի տորոնը կուտայ, կապոյտ ինչպէս Վանայ լիճը կ'ըլլայ, նարնջագոյն ինչպէս Ախլաթի ծիրանն է, — դուն իմ պատուհանս ես, ուրկէ ես կը նայիմ հայրենի երկրիս։ Ես, որ ոչ Աստուծոյ կը հաւատամ, ոչ ալ սատանային, ոչ օրէնքէն վախ ունիմ, ոչ ալ բանտէն, ես, Հայու զաւակ, որ, ի գին ամէն բանի՝ հայրենի՛ք կ'ուզեմ, քեզի՛ միայն կը հաւատամ եւ քեզի՛ միայն կը հնազանդիմ։ Ես ալ կրնայի աշխարհաքաղաքացի ըլլալ, սուտով խաբել ու սուտով խաբուիլ, համաշխարհային եղբայրութիւն կոչուած սուտ խնդիրներուն ուխտին հետեւիլ, երկիրէ երկիր ճամբորդել եւ ամէնուն սեղանին մասնակցիլ, — բայց մերժեցի։ Վասնզի ես կը հաւատամ միայն քեզի։ Ես փոքրիկ կայան մը կ'ուզեմ, ափ մը հողի վրայ խրճիթ մը։ Ինծի կը բաւէ ուրախութիւնը, երբ տեսնեմ, ո՛վ իմ եռագոյնս, որ կը թըրվռաս կտուրիս վրայ։

Դուն, այսօր, կը նմանիս մէկ թեւէն վիրաւոր թռչունի մը, որ չի կրնար թռչիլ։ Դուն հիմա վանդակն ես ինկած։ Բայց իմաստ ունի՞ այդ բանտարկութիւնը։ Ի զո՛ւր է արծիւներու երկրին աւանդութիւնը մոռցնել բանտով։ Թուրքերը շա՛տ փորձեցին։ Ըսէ՛, կարմիր կտուցով, կապոյտ թեւերով, ծիրանի փորիկով իմ թռչնաձե՛ւ դրօշակս ըսէ՛ դատաւորներուդ, — ի զո՛ւր է։ Ըսէ՛ բանտապահիդ, — ի զո՛ւր է։ Ըսէ՛, որ բանան դուռները։ Եւ դուն թռի՛ր, դո՛ւրս թռիր, իմ բոցաթե՛ղ թռչունս։ Դո՛ւրս եկուր եւ տարածուէ՛ վրաս, իմ գարնանային ամպիկս։ Ինծի եկուր եւ գրկէ՛, պարպանդէ՛ մէջքս, իմ նախշուն գօտիս։

Հայոց դրօշա՛կ, քու ժողովուրդդ է, որ կը կանչէ քեզի։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁ

«ՄԷՏԱՆԻ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ»Ը

«Մէտանի Երեկոյթներ»ու յիսնամեակին առթիւ, որպէս տարեդարձը իրապաշտ դպրոցին, հացկերոյթ մը տրուեցաւ ավըրնիւ Ժան Ժորէսի համեստ ճաշարաններէն մէկուն մէջ, բանւորական թաղի մը մոռցուած մէկ անկիւնը։

Ուշ ատեն լուր առի եւ աճապարեցի ներկայ ըլլալ, մանաւանդ որ քաղթիէն ինծ շատ ծանօթ է եւ «մսավաճառ» բարեկամներ շատ ունիմ։ Մթնոլորտը կատարելապէս համաձայն էր բնապաշտ մտայնութեան, որ ստեղծուեցաւ 50 տարի առաջ։ Արդարեւ 1880 մարտ 1ին լոյս տեսաւ հատոր մը «Մէտանի երեկոյթներ» խորագրով, որուն մէջ վեց նորավէպեր, բոլորն ալ իրապաշտ հոսանքի եւ բնապաշտ վարդապետութեան կնիքը ունէին եւ այդուած էին 1870 թուականի ֆրանքօ-գերման պատերազմէն։ Այդ հաւաքածոն տեսակ մը պանծացումն էր նոր ստեղծուած իրապաշտ գրականութեան, միեւնոյն ատեն երախտագիտական ցոյց մը մեծ վարպետին՝ Էմիլ Զոլային, որովհետեւ «Ժերմինալ»ի անմահ հեղինակը Մէտանի իր բնակարանը կ'ընդունէր իր ժամանակին բոլոր երիտասարդ սերունդը, որոնք պայքար կը մղէր վիպային դպրոցին եւ պահպանողական գրականութեան դէմ։

Հացկերոյթին կը նախագահէր Կոնքուրեան ակադեմիային անդամներէն Լէօն Էնիք, միակ մնացողը այդ փաղանգին, որ եղաւ ֆրանսական իրապաշտ դպրոցին լաւագոյն ընծայարանը։ Ճաշի ժամանակ, բնապաշտ շրջանի երգերը նուագեցին աքորտէոնի վրայ, ժողովրդական շատ կենդանի եւ ապրուած մթնոլորտ մը ստեղծելով, զուարթ չէնշող եւ իրական, այնպէս ինչպէս ներկայ իրապաշտ գրողները ապրեցան եւ կ'ապրին իրենց երազներուն մէջ։ Տեսակ մը վերապրումը բաւական հինցած իրապաշտ հոսանքին, որուն մասին թէեւ մխիթարական ճառեր արտասանեցին։ Ռոնի Երէց խօսեցաւ յոգնած մարդու երազանքով, Էնիք յուզուած՝ կարճ կապեց, Տապատան երիտասարդական յուշեր պրպտեց եւ Զոլայի կեանքէն դրուագներ պատմեց, իսկ Վինիօ խրախուսական խօսքեր ըրաւ։ Աքորտէոնի ժողովրդական նուագին աղմկալից ալիքները յաճախ կը խեղդուէին ստեղծուած զուարթ ժխորին մէջ, իսկ շատեր պարեցին եւ զուարճացան, ազդուած՝ իրապաշտ նուագէն։

Ութսունական թուականին ֆրանսական գրականութիւնը ազգասիրական եւ հերոսական խեղդող մթնոլորտ մը ստեղծած էր։ Վեց բարեկամներ, ընդվզումի եւ ազատագրումի երկունքէն բռնուած, ստեղծագործեցին «Մէտանի երեկոյթներ»ը, որուն մէջ Զոլա դրաւ իր նորավէպերէն լաւագոյնը՝ l'Attaque du Moulin, որ արդէն լոյս տեսած էր Ռուսիա՝ Տուրկէնէֆի ջանքերով, Նիւթը ողբերգական վախճանն էր վաղահաս հովուերգութեան մը հինցած եւ բանաստեղծական ջաղացքի մը մէջ, որ քար ու քանդ եղած էր պատերազմի ժամանակ։ Կի տը Մօփասան առաջին անգամ կը գրէր նորավէպ մը ազդուած «Մէտանի երեկոյթներ»էն, մինչեւ այդ ատեն ոտանաւորներ միայն գրած էր։ Մօրեղբայրը Ֆլօպէռ թէեւ կը քաջալերէր պատանի Մօփասանը, սակայն չէր հաւներ գրածներուն եւ երբ Boule de suif ը (Ճարպագունդ) — մասնաւորապէս գրի առնուած «Մէտանի երեկոյթներ»ուն համար — կը ներկայացնէ Ֆլօպէռի գնահատանքին, այս վերջինը խանդավառուած կը քաջալերէ յաճախ գրել եւ ատկէ վերջ Մօփասան կ'ըլլայ իրապաշտ դըպրոցին լաւագոյն ասպետը։ Նիւթը, — ո՞վ չի գիտեր, — շատ պարզ է, պարկեշտ քաղքենիներու տգէտ եւ սրիկայ մտայնութիւնը արհեստով պոռնիկ կնոջ մը հանդէպ։ Պատերազմի ժամանակ զայն կ'առնեն, անկէ կը փախչին իբրեւ մանրէէ մը եւ սակայն կը շահագործեն խեղճ Պուլ տը Սուիֆը, դժուար կացութենէ մը ազատելու համար։ Պէտք է կարդալ այս սքանչելի պատմուածքը՝ զգալու համար Մօփասանի բովանդակ արուեստին անթառամ հմայքը, անոր վրձինին ճշգրիտ գունաւորումը, դիտելու եւ տիպարները կատարելապէս ապրեցնելու հանճարեղ պարզութիւնը։ Հույսմանի Sac au dos ն, Հանրի Սէարի La Saignée ն, Լէօն Էնիքի l'Affaire du Grand 7 ը, Փոլ Ալէքսիի La fin de Lucie Pellegrin ը կը կազմեն այս վեց պատմուածքները «Մէտանի երեկոյթներ» հաւաքածոյին։

Այս հաւաքածոն սակայն խըտացումն էր նոր փիլիսոփայութեան մը, որ ծայր տուած էր այդ շրջանին Զոլայի առաջնորդութեամբ։ Անոր «Նանա»ն խոշոր ապացոյցն էր այդ իրապաշտ սրիկայութեան, որուն քննադատութիւնը ըրին բոլոր պարկեշտ գրողները այնքան կծու ակնարկութիւններով։ Դասական գրողներուն կեղծիքը, վիպայիններու քմահաճ ժպիտը այլեւս չէին բաւեր արուեստին վերակենդանացման համար։ Նորերը այդ շրջանին կ'ուզէին տալ իրական մարդուն պատկերը, միսէ եւ ոսկորէ շինուած մարդուն կենդանի էութիւնը բընութեան ծոցին մէջ։

Աւելորդ է ըսել որ բնապաշտ դպրոցը մեծապէս ազդած է ամբողջ 50 տարի ոչ միայն ֆրանսական, այլ ամբողջ միջազգային գրականութեան վրայ։ Նոյն իսկ հայկական արուեստը այդ շրջանին կատարեալ յեղաշրջումի մը ենթարկուած է, Շահնազարի «Հայրենիք»ով։ Զօհրապ, Բաշալեան, Կիւրճեան, Կամսարական, Արփիարեան ազդուած են եւ տուած հայ լաւագոյն գործեր։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ

(Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ՄՈՒՍՈՒԼ. — Սեւ օրեր էին։ Համիտեան բռնակալութեան կարմիր թաթը արճիճի նման կը ճնշէր համայն հայ աշխարհը և կը խեղդէր ամէն կենդանի շարժում։ Մարդիկ որ ամենափոքր կասկածով կը բանտարկուէին և անհելի չարչարանքներու կ'ենթարկուէին, կենդանի մեռելներու վերածուած էին։ Իրենց շուքէն անգամ կը վախնային եւ կերպով մը քարշ կու տային իրենց անտանելի գոյութիւնը։ Կեանքի, ինչքի ապահովութիւն չկար։ Ս. քաղաքի ժողովուրդը, որ զրկուած էր ամէնէն տարրական ապահովութենէն, կը զրկուէր նաև իր ապրուստի միջոցներէն։ Դպրոցը միշտ հսկողութեան տակ, զինուորական տուրք, որ ինչքան վճարուէր՝ փոխանակ պակսելու կ'աճէր, զանակոծումներ եւլն. եւլն.։

Այն ատեն դեռ փոքր էի. հազիւ 13 14 տարեկան աշակերտ, աշխարհի բաներուն դեռ անտեղեակ, երբ ուսուցիչս՝ ընկերներէս գաղտնի՝ ինծի տուաւ «Ազատութեան ճանապարհին»ին առաջին պրակը՝ «Խայը», պատուիրելով գաղտնօրէն կարդալ և անոր մասին ոչ ոքի յայտնել։ Կը կարդայի գիշերները տնեցիներու քնանալէն ետքը՝ պատրուակելով դասերուս պատրաստութիւնը։ Աւելորդ է ըսել թէ ի՛նչ ագահութեամբ կը լափէի. սրտիս խորէն կը խօսէր ու թարգմանը կ'ըլլար կուտակուած մաղձին, որ մինչեւ այն օրը տարտամ էր ինծ համար։

Առաջին պրակին յաջորդեցին միւսները, զորս նոյն ուսուցչէս կը ստանայի մաս-մաս, նախորդը յանձնելէս ետքը։ Սրտիս մէջ հրդեհ մը վառուած էր։ Գիշերները քունս փախաւ։

Նոր սկսայ գիտակցիլ եւ որոշ կերպով ձեւակերպել թէ՝ ինչո՞ւ մարդը մարդուն ստրուկ պիտի ըլլայ, եւ սկսայ ատել մինչ այն օրուան մեր կեանքը, որ տառապանքներով լեցուն էր եւ յուսատու բան մը չունէր իր մէջ։

«Ազատութեան ճանապարհին» մատը վէրքին վրայ դըրած էր։ Խոր քունէ մը արթնցողի նման ինքնաբերաբար ու ակամայ սկսան պատկերանալ աչքիս առջեւ այն անարգանքները՝ զորս կը կրէինք թուրք փողոցային լակոտներուն ձեռքէն ամէն քայլափոխի, և մասնաւորապէս տունէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն երթալու ժամանակ։ Մենք զարտուղի ճամբաներով փախուստ կուտայինք եւ կերպով մը տուն կը հասնէինք. իսկ շատ անգամ ալ մեր գիրքերը վրայ կուտայինք։ Եւ այսպէս ամէն օր, կարծես մեր մէջ մեռած ըլլար ինքնապաշտպանութեան բնազդը, ու մեզի համար բնական օրէնք մը եղած ըլլար նապաստակներու նման փախչիլ մեզ հալածողներու առջեւէն։ Այսպէս վարժուած էինք. «Անօրէններո՞ւ դիմադրել, ո՛չ երբեք, քրիստոնավայել չէ». «ով որ սուր քաշէ, սուրով կը մեռնի» բանաձեւը ամէնուրեք ընդհանրացած էր։

Որո՞ւ գանգատէինք. մեզի լսող կա՞ր, մեր ամէնօրեայ տառապանքը հասկցող կա՞ր։ Այո՛, մեր ծնողքին սիրտը բզիկ-բզիկ կ'ըլլար եւ արիւն կը փսխէր. բայց ի՞նչ կրնային ընել, իրենց վիճակը մերինէն նախանձելի չէր։ Հատ ու կտոր ազատասէրներու ինքնապաշտպանութեան խօսքերը իրենց արձագանգը չէին գտներ, թերեւս այն պատճառով որ «Ս. Քաղաքի ափ մը հայութիւնը խեղդուած էր ծովածաւալ քրդութեան մէջ որ անգիտակցաբար թուրք կառավարութեան կոյր գործիքը դարձած էր։ Առաջնորդարանի խնդրագիր-թագրիրներն ալ, որոնք գթութիւն կը հայցէին, քանի որ պահանջի ձեւով գրութիւնները ապստամբութեան նշան կը համարուէին, բարեփոխում մը յառաջ չբերին։ Կառավարութեան բուն նպատակն էր անուղղակի միջոցներով վարժաբանը փակել տալ, որու համար թոյլատու կը գտնուէր նոյնիսկ փողոցային սրիկաներուն հանդէպ, իսկ ձեւականութեան համար դրկուած ոստիկանները անուղղակի կը քաջալերէին զանոնք։

Կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանար։ Ուսուցիչներէն ոմանք մեզի օրինակ հանդիսանալու համար փորձեցին ուղղակի միջամտել եւ արձակուրդի ժամանակ մեզի ընկերանալ մինչեւ որոշ տեղ մը, ուրկէ դիւրին էր պակաս փորձանքով տուն հասնիլ։ Անոնք շատ անգամ ծեծկռտուքի բռնուեցան փողոցային ոստիկաններու հետ. բայց այս ալ դրական օգուտ մը չըտուաւ։ Թուրք երիտասարդներ ալ մասնակցեցան ընդդէմ մեր ուսուցիչներուն եւ խնդիրը աւելի ծանր հանգամանք ստացաւ։ Ուրեմն պէտք էր մենք աշակերտներս ըմբոստացման ջիղ ունենայինք եւ մենք մեզ պաշտպանէինք։

Եւ ահա... «Ազատութեան ճանապարհին» օգնութեան կը հասնի եւ կը վերականգնէ մեր

թմրած ջիղերը կենսատու …
արկումով մը։ Անոր պրակ…
ձեռքէ ձեռք կը պտըտէին, …
նաւորապէս հասուն, խոստ…
լից եւ վստահելի աշակեր…
րու ձեռքը։ Անոր ազդեցութ…
տակ, դպրոցի աշակերտութի…
կերպարանափոխուեցաւ։ …
վզումի ինքնապաշտպա…
թեան բնազդն էր որ կ'…
նար։ Եթէ անբան կենդա…
իրմէ զօրաւորին հանդէպ կր…
ինքզինք պաշտպանել, ին…
բանաւոր արարածը չպիտի …
րենայ իր անձը, իր պա…
պաշտպանել։ Եւ տեղի …
ցաւ այն՝ ինչ որ բնական …
պէտք էր տեղի ունենար։

Աշակերտութիւնը ամէնօ…
պահուն դպրոցէն կ'արձա…
Փողոցի լակոտներն ալ …
րաստ են եւ ըստ սովորու…
կը յարձակին նախ քարերա…
ցնելով։ Բայց այդ օրը …
սպասածին հակառակը տեղ…
նեցաւ։ Աշակերտութիւնը …
խանակ ցրիւ գալու, …
հասակաւորները եւ համարձ…
ները կանխորոշ համաձայ…
թեամբ առաջ կը նետուի…
փոխադարձ հակայարձակ…
փախուստի կը մատնեն …
յաղթանակներու վարժ …
պետներ»ը։ Թէեւ այս առա…
յաղթանակը ածան չնստա…
նի մը գլուխներ կոտրել…
բայց աշակերտութեան պա…
ը փրկուած էր։

Ուսուցիչները ներքին …
հունակութիւն մը կը զգա…
ջապէս հայ տղան, …
թեան մէջ մեծցած հայ …
գիտցաւ ինքզինքը, իր պա…
պաշտպանել։ Յաջորդ օր…
կառակ մեր ակնկալութ…
ուսուցիչներու եւ տնօր…
թեան կողմէ ոչ մէկ յանդ…
նութիւն։ Ընդհակառակն …
ծես աւելի սիրալիր էին …
եայն կը քաջալերէին։

Անկէ ի վեր սկսաւ ըն…
րումներու շարք մը։ Մեզ…
ծողները կատղած եւ իրենց…
ծերէն խրախուսուած՝ նոր…
նական ոյժեր կը բերէին, …
կ'աջակցէին երբեմն հա…
ւորներ, եւ ոգի ի բռին կ…
տէին մեզ իրենց վախի …
ցութեան տակ պահել, …
պէս ընկճել։ Իսկ մենք …
աւելի եւ աւելի կը խրա…
ուէինք եւ գրեթէ վարժ…
ինքնապաշտպանութեան …
փոյթ որ երբեմն վիրաւ…
գլխով եւ պատռտած հագ…
տուն կ'երթայինք, եւ ի…
որ ատոր համար երբեմ…
դիմադրութեանն ալ կ'ար…
նայինք մերիններունկողմ…
իսկ ամէնէն թուլասիրտներ…
փոքրերը սիրտ առին եւ …
նապաշտպանութիւնը …
աշակերտութեան բնազդ…
նշանաբանը։ Իսկ մեզ …
ծողները հետզհետէ …
կ'ըլլային, եւ ա՛լ չէին …
ձակեր մեր դէմ ելլել, …
բովին էինք։ Կը խփեն՝ …
փախչիս, կը փախչին՝ …
դիմադրես, այս է վառ…
ներու նկարագիրը։

Ահա այն փրկարար դեր…
կատարեց «Ազատութեան …
նապարհին»ը, կորով ներ…
լով թմրածներուն և …
ճանչցնելով մարդկային …
րական իրաւունքները։ Ա…
ետքը հեղինակին՝ Ա. Ա…
եանի անունը տիրեց մեր …
ներուն վրայ եւ հանդի…
լուսաւոր կայան մը։

Յարգանքի նուագարա…
քով՝ յոբելեանով մը պ…
Ահարոնեանը, այդ դեռ …
բան մըն է։ Անոր հանդէ…
ծագոյն յարգանքը ըրա…
լանք, իր յոբելեանի հա…
ւորութեանց առթիւ՝ երբ …
պարակաւ ու կրկին ու…
ուխտենք, ամուր փարա…
հել մեր սրտերու, մեր …
ներու մէջ անոր եւ նմա…
ցանած ու հասունցուած …
մերը՝ հայրենիքի անկ…
թեան իտէալը։

ՀԱՅԱՍ…

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՊԻՑԽԱՆՔՈՒՐ. — Մեր արգիւնաբերական քաղաքին մէջ եւս տօնուեցաւ Ա. Ահարոնեանի յոբելեանը, Նաւասարդեան ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ մասնաժողովին կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ կարգ մը միւս կազմակերպութիւններու:

Կը նախագահէր պ. Խատիսեան, որ ներկայացուց յոբելեարի կեանքն ու գործը: Ցետոյ կոչ ըրաւ ներկաներուն, որ սիրայօժար մասնակցին գրական ֆոնտի հանգանակութեան: Պ. Ճանիկ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Աշուղը», պ. Հ. Հանտալեան երգեց «Հով արէք» եւ «Ողբ»ը: Ցետոյ խօսք առաւ պ. Վ. Համբարձումեան որ Ահարոնեանը ներկայացուց իբրեւ գրագէտ եւ իբրեւ մարդ: Յիշեց անոր գործերէն «Պուտ մը կաթ»ը, «Քաջօն», «Ղէզլըր արտը», եւն.: «Այս վերջինը հայ ժողովուրդի խտացեալն է, միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը»: Ուշադրելով Ահարոնեանի հետեւեալ տողերը, — «Այսքան չարիք թէ քաշեցանք մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ կարդայ Հայուն նախատինք»—ըսաւ թէ Մերերսիննեւտ նախատինք մըն է, անէծք մը, որ մեզ կը մղէ դէպի գործ»:

Երգերէ եւ արտասանութիւններէ յետոյ, բեմ եկաւ պ. Ս. Խաչատուրեան, որ ամփոփեց կարգ մը պարագաներ. — «Րաֆֆիէն յետոյ առանց Ահարոնեանի, ներկայ սերունդը գրականօրէն պիտի ծեր ըլլար: Երկրէն ներս, առանց Ահարոնեանի մէկը չէր կրնար տալ նկարագրութիւնը հայ աշխարհի ողբերգութեան հարազատօրէն: Երկրէն դուրս, հակառակ երկար ժամանակ երկրէն դուրս գտնուելուն, դարձեալ Ահարոնեանը գրած ու ապրած է հայ աշխարհով, դուրսի ազդեցութիւնները չեն ազդած անոր վրայ եւ մնացած է իր սիրած ու փայփայած հայրենապաշտութեան գծին հետ»:

Պ. Օնսեան նուագեց մանտոլինի վրայ «Հայաստան», «Զէյթունցիներ» եւ «Յառաջ նահատակ»: Պ. Կիւլեան երգեց «Անուշ գարուն» եւ «Սեւ մութ ամպեր»: Ընկ. Բենօ մասնաժողովին կողմէ խօսք առնելով շնորհաւորեց յոբելեանը եւ բացատրեց գրական ֆոնտին մասնակցելու անհրաժեշտութիւնը: Ներկաները բոլորն ալ բերին իրենց նիւթական օժանդակութիւնը: Գեռ եւս կը շարունակուի հանգանակութիւնը:

ՀՐԱՉԵԱՑ

* * *

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ. — Մայիս 4ին փոն տը Շէրիւի գաղութն ալ իր յարգանքի բաժինը բերաւ անզուգական գրագէտ Ա. Ահարոնեանի, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ:

Բեմին վրայ զետեղուած էր յոբելեարին մեծ լուսանկարը կանանչ տերեւներով ծածկուած:

Կը նախագահէր պ. Խաչիկ Գարիպեան, որ գաղութին յարգանքը յայտնեց մեծ բանաստեղծին: Ցետոյ խմբովին երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը: Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ ըրին Օր. Աննիկ Ջատիկեան, Սարգիս Սիրականեան («Ցարգանք քեզ»):

Օրուան բանախօսն էր պ. Բաբկէն Աղաբէկեան, որ ներկայացուց Ահարոնեանի կեանքը եւ գործը, դրուագներ յիշեց անոր զանազան գրութիւններէն:

Եզրակացնելով ըսաւ — «Ահարոնեանի ծառայութեանց մէջ տարիներու երկարութիւնը չէ որ զինքը կը բարձրացնէ, այլ ոգին, գաղափարը, նպատակը, որուն համար աշխատած է»:

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր ջութակահար պ. Ա. Մելքոնեան: Բանախօսութենէն յետոյ, Ահարոնեանի նկարը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ կոկիկ գումար մը՝ որ բարդուեցաւ արդէն հաւաքուած գրական ֆոնտին վրայ:

Իր փակման խօսքին մէջ, նախագահը մաղթեց որ Ահարոնեանի 50ամեակը կարենանք տօնել հայրենիքի մէջ:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԴՊՐՈՑ

Երեւանի մէջ բացուած է Օրագրողներու պետական դպրոց մը, որուն նպատակն է «բարձրացնել կոմունիստ կուսակցութեան անդամներուն քաղաքական հասկացողութեան մակարդակը, հրապարակագրական կարողութիւնները»:

Դպրոցը ունի երկու բաժին: Առաջին բաժինին մէջ պիտի ընդունին անոնք, որ կ'աշխատին գործարանական, գիւղատնտեսական տպագիր թերթերուն մէջ: Պէտք է համայնավար ըլլան, (բացառաբար կ'ընդունուին այն անկուսակցականները, որոնք հինգ տարի լրագրութիւն ըրած են): Թեկնածուները պէտք է գիտնան սահուն գրել, թուաբանական 4 գործողութիւնները կատարել: Շրջանը 2 տարի է:

Երկրորդ բաժնին մէջ պիտի ընդունուին անոնք, որ կ'աշխատին քաղաքական մամուլին մէջ եւ աւարտած են երկրորդական կուսակցական վարժարան մը: Շրջանը 3 տարի է:

ՈՒՆԵՒՈՐԸ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Հայաստանի «ունեւոր» գիւղացիները կրկուած են սեփականութենէ՝ յանուն Լենինի: Շատ տեղեր «ունեւոր»ները փտարուած կամ աքսորուած են: Իսկ Թալա գիւղին մէկ ունեւորը, Աշրաֆ Ասլանեան, սեփականութեան իրաւունքէ զրկուելէ յետոյ, սուրհանդակի գործ կը կատարէ կոմունիստներուն, նամակ կը տանի կը բերէ գիւղէ գիւղ: «Խորհ. Հայաստան» կը գանգատի, որ այդ սուրհանդակը նամակ տարած ու բերած ատեն, հակառակ քարոզութիւններ կը կատարէ գիւղացիներուն մէջ կոմունիստներուն դէմ:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՀԱՄԱՐ

Հիւանդանոցներ շինելու համար, Մոսկուա բացած է հետեւեալ վարկերը — 340,000 րուբլի Վրաստանի, 285,000 րուբլի Հայաստանի, 450,000 րուբլի Ազրբէջանի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՒԽՏԻ ՏՕՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 6 մայիս (Սեփ. Թղթ.).— Զ. Ո. Մ. մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ կատարուեցաւ ապրիլի սգատօնը մայիս 4ին, կիրակի երեկոյ Լը Պօն թատրոնին մէջ:

Շաբաթ մը առաջ մասնաւոր նամակներով հրաւէրներ ուղղուած էին քաղաքական կուսակցութիւններու, հայրենակցական Միութիւններու եւ ուրիշ բարենպատակ կազմակերպութիւններու:

Սրահին 1500ի մօտ աթոռները գրաւուելէ վերջ, տասնեակներով հայրենակիցներ սիրով յանձն առած էին ոտքի կենալ մինչեւ վերջը:

Բացումը տեղի ունեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ չափահաս որբերու կողմէ:

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, սարսափի տեսարան մը պարզուեցաւ մեր առջեւ: Սեւ շիրիմներ, շիրմաքարեր ճերմակ խաչերով պսակուած, որոնց մէջ տեղէն լոյս մը կը ցայտէր խունկի բուրումնաւէտութիւններով: Մեռելներու յիշատակարաններ:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ ազգային վարժարանի տնօրէն ընկեր Աբօեանի, որ նահատակներու գաղափարական բարձրութիւնը պարզելով նկարագրեց քանիերորդ դարու քաղաքակրթութեան առջեւ կառավարութեան մը կողմէ կազմակերպուած ջարդի զարհուրելի տեսարանները եւ իր խօսքը վերջացուց հետեւեալ կերպով.

— «Մեզ ջարդող թշնամին մէկ է, Թուրքը, եւ մենք ջարդուողներս դարձեալ մէկ ենք, հայ ժողովուրդը: Ան չխնայեց Դաշնակին, Հնչակին, Ռամկավարին, չխնայեց լուսաւորչականին, կաթոլիկին, բողոքականին ու վերջապէս անոր աչքը չտեսաւ մտաւորականն ու կղերականը, հարուստն ու աղքատը: Ան պահեց շարունակ երիտասարդն ու ծերը եւ գեռատի հարսերը եւ մանուկները: Ուրեմն հայրենակիցներ, մենք եւս պարտաւորուած ենք անխտիր ծունկի գալ մեր նահատակներու գերեզմանին առջեւ մեր ուխտը ընել եւ մեր պաշտամունքը մատուցանել»:

Այս խօսքերէն վերջ չափահաս որբերէն Կիրակոս Մանուկեան յաջողութեամբ արտասանեց «Զա'րկ Կովկասը»: Տպաւորիչ էր Մինաս Պետրոսեանի «Ափ մը մոխիր»ը: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Ս. Դ. Հնչակեան ներկայացուցիչ եւ երկու անգամ կրկնուեցաւ հրաւէրը, բայց եկող չկար, եւ շարունակուեցաւ յայտագիրը: Երգիչ դերասան Հայկ Արծիւ մեներգեց «Սիրուն գարուն»ը, որուն «փուշ են դարձեր վարդ ու ծաղիկ, ես ալ ուրախ երգ չունիմ»ը յուզեց բոլոր ներկաները:

Որբերը հրաւիրեցին նաեւ Ռամկավարներու ներկայացուցիչը: Կրկնեցին ու կրկնեցին: Երբ երեւցող չեղաւ՝ երգուեցաւ «Հայ ապրինք եղբայրք» խմբերգը: Դերասան Մ. Մարութեան արտասանեց «Իմ Հայաստան»ը: Տիկին Էմմա Արծիւ մեներգեց «Իմ զաւակունքս օտար աշխարհ թափառում են», յետոյ բեմ ելաւ Հ.Յ. Դաշնակցութեան կողմէ Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան:

«Հոս մտնող բոլոր հայերը իրենց աչքերուն մէջ արտասուոր բան մը ունէին, անբացատրելի դառնութիւն մը, կսկիծ մը: Այս սգաբեմը, որ կը տեսնէք, ձեզմէ ամէն մէկը սիրելի մը ունի անոր մէջ թաղուած, մէկը իր ամուսինը, միւսը իր սիրասուն զաւակը, ուրիշ մը իր կինը: Չկայ ժողովուրդ մը որ կարենայ իր անկախութիւնը ձեռք ձգել առանց արիւնի, միայն պէտք է յարատեւութիւն եւ տոկունութիւն, ձեզի օրինակ Լեհաստանը որ մեզմէ շատ աւելի զոհեր տուած է եւ այսօր ունի իր անկախ պետութիւնը: Յունաստանը որ երկար ատեն Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ տառապեցաւ, ջարդուեցաւ ու կողոպտուեցաւ, բայց այսօր ան տօնեց իր անկախութեան հարիւրամեակը եւ քէմալական Թուրքիան իր ներկայացուցիչի բերնով շնորհաւորութիւնը յայտնեց, ընդունելով որ Յունաստան արժանի է անկախութեան, եւ Թուրքիոյ նախկին կառավարիչները շատ սխալած են Յունաստանը պահելով Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ: Այսպէս ալ պիտի գայ օր մը, երբ մենք ալ մեր անկախութիւնը պիտի տօնենք մեր հարազատ հայրենիքին մէջ եւ մեր դարաւոր թշնամին Թուրքը, պիտի շնորհաւորէ մեզ, ըսելով. «Թալաթներն ու Էնվէրները, Բէմալներն ու Իսմայիլ Հագգըները սխալած են ձեզ նման ազատատենչ ժողովուրդ մը ջարդելով ու կեղեքելով, մենք սրտանց կը շնորհաւորենք ձեզ: Եւ որպէսզի այս օրը տեսնենք, տոկունութիւն, յարատեւութիւն, համերաշխութիւն եւ զոհաբերութիւն պէտք է, ու այդպէսով է որ մենք կրնանք արժանավայել կերպով յարգել մեր անմահ նահատակները»:

Չափահաս որբերու կողմէ խօսեցաւ Պօղոս Արզումանեան.

— «Մենք որբ ենք, ոչ հայր ունինք եւ ոչ ալ մայր: Մենք մեզի հայր կը նկատենք մեր մեծաւորները եւ մեզի մայր կ'ուզենք ընել մայր հայրենիքը: Փափաքեցանք որ մեր ծնողքներու գերեզմանին առջեւ ծունկի գալով մեր ուխտը ընենք, անոնց հոգիներովը սրբանանք, եւ ահա կազմակերպեցինք այս հանդէսը հրաւիրելով բոլոր կուսակցութիւններն ու բարենպատակ կազմակերպութիւնները եւ աշխատեցանք միանգամայն հանդէսին նախագահութիւնը յանձնել մեր մեծերուն, բայց անոնք մերժեցին մեզ եւ պահ մը ուզեցին մեզի խաղալիք դարձնել իրենց քմահաճոյքին առաջարկելով, որ «Մեր Հայրենիք» չերգենք:

Սակայն մենք արհամարհեցինք իրենց նախագահութիւնն ալ զիրենք ալ և քալեցինք մեր ճամբան: Ըսէք խնդրեմ, միթէ՞ մեր հայրենիքը թշուառ անտէր չէ՞ եւ եթէ չէ' ի՞նչ գործ ունինք մենք հոս այս օտար ափերուն վրայ:»

Փակումը տեղի ունեցաւ կէս գիշերին Զ. Ո. Մ.ի անդամներէն օրուան նախագահ Անդրանիկ Պօյաճեանի խրախոյսի խօսքերով:

Ս. Միլտոնեան

ՕՊԱՅՆԻ ՀԱՅԵՐ

ՕՊԱՅՆ — Այս փոքր գիւղաքաղաքը կը գտնուի Մարսէյլէն 16 քիլոմեդր դէպի արեւմուտք, հանրակառքով մէկ ժամ տասը վայրկեան, շրջապատուած ծառուղիներով եւ մարգագետինով:

Այստեղ ալ կը գտնուին 12 հայ ընտանիքներ, մեծ մասով կեսարացիներ: Գաղութին հիմը դրուած է 1929ին եօթը ընտանիքով: Գրեթէ բոլորն ալ թրքախօսներ են, բացի քանի մը երիտասարդներէ: Կան նաեւ 8-12 տարեկան 15 պատանիներ, որոնք փողոցները կը թափառին անուսում: Ինչպէս վերը ըսինք, ծնողքները բոլորն ալ թրքախօսներ են եւ այդ պատճառով երախաները թուրքերէն կը խօսին տունէն ներս թէ դուրս: Եթէ միջոցներ չխորհուին, այս մանուկները ուշ կանուխ պիտի ձուլուին: Որեւէ կազմակերպութիւն չկայ: Հայ բանուորները կամ ագարակի մէջ կ'աշխատին կամ Մարսէյլի վակոնի գործարանը: Իրենց պարապ օրերը, շաբաթ եւ կիրակի, դաշտային աշխատանքներով կ'անցընեն: Այս աչքէ հեռու փոքր գաղութը մեր ազգային վերին մարմնին ուշադրութեան կը յանձնենք, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնեն տասնը հինգի մօտ երկսեռ հայ մանուկները կրթելու համար:

Կ. Տէրտէրեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Զ. Ե. Ո. Մ. Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը դատապարտէ բոլոր անոնք, որոնք խօսած են Միութեանս անունով եւ կռիւով խանգարած Սալ Եեայի մէկ հանդէսը:

Ցետ քննութեան, կը հաստատենք եւ կը յայտարարենք թէ մասնաճիւղիս անդամներէն եւ ոչ մէկը մասնակցած է այդ դէպքերուն:

(Կնիք)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Համաձայն մեր կատարած քննութեան, Զ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղերը երբեք մասնակցութիւն չունին ապրիլ 11ի միջադէպին մէջ. նոյնիսկ հանդարտութեան կանչուած են մեր ընկերները այն մութ խաղին առթիւ, որ ռամկավար եւ ժամատէր խմբակ մը փորձեց՝ անջատ սգահանդէս մը սարքելով: Խումբ մը որբեր, Փարիզի արուարձաններէն չկարենալով հանդուրժել, խաղաղ ցոյց մը ուզած են կատարել ինքնագլուխ, բայց կռիւ եղած է ռամկավարի մը գրգռութեամբ: Եւ սակայն Զ. Ե. Ո. Միութեան կեդրոնը, նկատի ունենալով որ բանտարկուածները որբեր են եւ Միութեան պարտքն է օգնել որբերուն, ուր ալ գտնուին, յանձն առած է հաստատել անմեղութիւնը բանտարկուած որբերուն եւ ազատել զանոնք: Արդէն գործը յանձնուած է ֆրանսացի փաստաբանի մը:

Ապրիլեան այս միջադէպին առթիւ սարքուած գաղտնի եւ գռեհիկ խաղերուն յայտնութիւնը պիտի տանք «Երկունք»ի մայիսի թիւով:

Զ. Ե. Ո. Մ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.

ԲԱՇՕՆ

Այդ օրը Ղզրօն ժպտում էր մի սպանիչ, մի զարհուրելի ժպիտով եւ աչքերը գետին չէր դնել, բայց երեւում էր, որ այս անգամ նա ընկճուած էր իր բեռի ծանրութեան տակ. նրա գնացքը իր նախկին խրոխտութիւնը չունէր: Բազմութիւնը չորս կողմից վրայ վազեց:

— Հէ՛, ի՞նչ ժողնվաք, որոտաց նա, Ղզրօի աւ չէ՞ք տեսեր. էս էլ էլման աւ ի, եա՞, քըրդեբու աւն ի, իմ նէճիր ջանավար ի, էնոնց նէճիր խայերն են:

Բազմութիւնը սոսկման ճիչ արձակեց. այդ զարհուրելի մարդը այդքան անտարբերութեամբ իր միակ որդու արիւնաթաթաւ դիակն էր բերում դաշտից: Ցան հոգսը, դաշտային բոլոր աշխատանքները ծերունի որսորդը վաղուց իր այդ որդու ուսին էր թողել, եւ այդ օրը գժբախտ երիտասարդը դաշտում վար էր անում. քրդերը յարձակուել էին նրա վրայ, կոյդ եզները խլելու համար. բայց Ղզրօի որդին անմասն չէր հօր քաջութիւնից, նա հեշտութեամբ չէր ընկճուել եւ արիւնալի կռիւը վերջացել էր մի քրդի եւ Ղզրօի որդու մահուամբ:

Եզները տարել էին: Որսից շատ ուշ վերադառնալով Ղզրօն իր սեփական արտի մէջ գտել էր որդու դիակը եւ այժմ բերում էր մի այնպիսի սառնասրտութեամբ, որ աւելի սոսկում էր պատճառում ամէնքին, քան թէ արիւնաթաթախ դիակը: Նա հասաւ վերջապէս իրանց տունը, դիակը վար դրեց տան մէջ եւ մինչ ուրիշները ողբ ու կական բարձրացրին, ինքը նստեց նրա կողքին առանց մի կաթիլ արտասունքի: Երկար ժամանակ լուռ էր, ապա վերցրեց մեռած որդու ձեռքը, նայեց, նայեց եւ ասաց՝

— Հօ՛, ափօն հէյրան էսա ձեռիդ լաօ՛, էստօ՞վ սպանիր քրդուն:

Ծերունին իր ծանր վշտի մէջ մխիթարւում էր այն բանով, որ աւչի Ղզրօի որդին թանգ է ծախել իր կեանքը, առանց զոհ առնելու՝ զոհ չէ տուել: Անցան օրեր. Ղզրօն կրկին անյայտացաւ: Այս անգամ նա այլ եւս վայրի կենդանիներ չէր որսում. նրա զարհուրելի վրէժխնդրութիւնը բաւականութիւն էր պահանջում, նա իր որդու սպանողներին էր փնտրում: Քիչ յետոյ յայտնի եղաւ, որ նա այս ու այն կիրճի առաջը փակելով, այս ու այն ժայռի տակ կծկուելով՝ վերջապէս աջողեցրել է սպանել մի քանի հոգի. դրանցից մէկը իր իսկական արնպարտն է եղել: Ղզրօն իր այրած սիրտը հովացնելու համար՝ այս վերջինի արիւնից մի բուռն խմելուց յետոյ վերադարձաւ գիւղ: Այստեղ բաղդը նրան առաջինից աւելի մեծ փորձութիւն էր պատրաստել, նրա բացակայութեան ժամանակ Ա... գիւղը քրդական մի կատաղած հրոսակի յարձակման էր ենթարկուել. շատ ուրիշների հետ Ղզրօի այրի հարսն ու աղջիկը գերի էին տարուել: Այս սարսափելի անցքն իմանալով՝ ծերունի որսորդը մի առժամանակ քարացած մնաց, պարզ էր, որ իր ընտանեկան պատուի այդ աստիճան կոպիտ անարգանքը նրան շանթահարեց: Նա զարհուրելի անցքի մանրամասնութիւնների մէջ չը մտաւ, միայն հարցրեց դէպքի ժամանակի մասին եւ իմացաւ, որ չարաբաստիկ օրից երկու շաբաթ է անցել:

Ղզրօն կրկին անյայտացաւ. սգաւոր գիւղն այժմ բնազդով սպասում էր, որ նա մի անօրինակ, նոյնիսկ զարհուրելի գործ կը կատարի. դրա հետ միասին ոչ ոք չէր հաւատում, թէ նա կարող է իր սիրելիներին յետ խլել եւ ի՜նչ միտք ունէր, երբ պատուի անարգանքը կատարուած էր արդէն, երբ անշուշտ գերի վարուած կանայք զոհ էին դարձել դաժան թշնամիների պղծութեան. բայց ծեր որսորդը գնաց: Մի ամբողջ շաբաթ նա չը կար, եւ ահա մի օր յանկարծ նա երեւաց գիւղում մէն միայնակ, ոչ ոք չիմացաւ, թէ նա ո՞ւր էր գնացել եւ ի՞նչ է արել: Բայց գիւղ հասնելուն պէս նա մի այնպիսի գործ կատարեց, որ ամէնքը շուարած մնացին, իսկ աւելի շատերն սկսեցին կարծել, թէ ծերունին վշտից խելագարուել է: Եւ յիրաւի նա խելագարի արժանի գործ կատարեց. իր բոլոր ունեցած չունեցածը հաւաքեց, ածեց իր խրճթի մէջ եւ իր ձեռքով կրակ տուեց բոլորին: Որսորդի տունն ու ստացուածքը կորաւ բոցերի եւ ծխի մէջ, իսկ ինքը, այդ զարմանալի մարդը, փոքրիկ թումօի ձեռքից բռնած անխռով կանգնած էր հրդեհի առաջ եւ շարունակում էր նետել նրա մէջ ինչ որ ձեռքն էր ընկնում, նա կանգնած մնաց, մինչեւ որ վառուեց վերջին գերանը, մոխիր դարձաւ վերջին շոփը: Այս խելագար գործը վերջացնելուց յետոյ, շալակեց իր թոռանը՝ որբ մնացած փոքրիկ թումօին եւ առանց մի բառ արտասանելու դուրս գնաց գիւղից: Ոչ ոք չիմացաւ, թէ նա ուր գնաց. սակայն Ա... գիւղը շուտով իմացաւ, որ այդ քարասիրտ մարդը մի սոսկալի գործ է կատարել. իր խրճիթը կրակ տալուց առաջ նա գնացել, գտել էր իր առեւանգած հարսին ու աղջկան եւ նրանց վիրաւորուած պատիւը փրկելու ուրիշ ո՛չ մի հնար չունենալով՝ իր ձեռքով սպանել էր երկու հարազատներին, որպէսզի վերցնէն աշխարհից նրա ընտանեկան պատուի անարգութեան այդ կենդանի վկաները:

(4) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԵՒ ԿԸ ԽՕՍԻ՝ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՌ (M. GUSTIN GODART), ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

կը խօսին՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ԲԻՊԱՐԵԱՆ, Պ. ՖԷՐՏ. ՀԷՐՕԼՏ (FERDINAND HÉROLD) *(փոխ-Նախագահ Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքի Ընկերակցութեան), ՖՐՈՑ. ԱԴՈՆՑ, Պ. Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ (Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ), Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ եւ Վ. ԽԱՐԺԱՆԵԱՆ:*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկիններ Ն. ԱԴՈՆՑ, ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄ, ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Պ. Ս. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգերով)

ֆրանսական սինէմայի Հանրածանօթ արուեստագէտ Պ. ՄԱՔՍ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ *(կ'արտասանէ Ահարոնեանէ, ֆրանսերէն)*

Պ. ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն): կը նուագեն՝ Պ. ԺՕՐԺ ՍԻՆԱՆԵԱՆ (ջութակահար), եւ ԳԱՂԹԱՅԻՆ 21րդ հետեւակազօրաց նուագախումբը

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ ՊԻՏԻ ԱՌՆԷ ՅՈԲԵԼԵԱՐԸ

ԾԱՆՕԹ.— 10 տարեկանէն փոքր տղոց մուտքը արգիլուած է: Անէն անոնք որ մինչեւ 8.45 իրենց տեղերը գրաւած չեն, կը զրկուին ներս մտնելու իրաւունքէն:

ՅԱՅՏԱԳՐԷՆ ԴՈՒՐՍ ՈՉ ՈՔԻ ԽՕՍՔ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ

փարիզի եւ շրջանի յոբելինական յանձնախումբը հրապարակ հանած է պրոնզէ շքադրամներ, որոնք շինուած են արձանագործ Պ. Լեւոն Մուրատեանի կողմէ: Գին 10 ֆրանք: Դիմել Պ. Վարդ... Թագւորեանի 53 Fg. du Monmartre.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԿԱՐԳԱՊԱՀ ԸԼԼԱԼ *ԾԽԵԼԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է*

*
* *

Ս Է Ն Թ'Է Թ Ի Է Ն.— Վաղը կիրակի ժամը 2.30ին, Սինէմա Ս. Լուի մէջ: (34 Ռիւ Էմիլ Լիթրէ): Կը նուագէ Պ. Մելքոնեան (Լիոնի երաժշտանոցէն): Մուտքը ազատ է:

Ս Է Ն Շ Ա Մ Ո Ն.— Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սալ տը Քոնֆերանսի շքեղ սրահին մէջ:

Տ Է Ս Ի Ն.— Հինգ հայր. Միութեանց, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ա. Ե. Կ. Խաչի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ: Վաղը կիրակի ժամը 2ին S. L. S. A.ի գործարանին սրահին մէջ: Կը նախագահէ ԱՆԴՐԷԱՍ ՎՐԴ. ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

մեծ ուժգնութեամբ: Արդէն 3300 հակ բամպակ կրակի տրուած է միայն մէկ վայրի մէջ: Կորուստները անհաշուելի են:

**** 13 առեւտրական հաստատութիւններ նամակ մը ուղղեցին փոխ արքային, բողոքելով կառավարութեան խստութեանց դէմ: Միւս կողմէ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գործարանատէրները նամակներ ստացած են, որոնք խորհուրդ կուտան նոր ապրանք չղրկել Հնդկաստան:*

ԱՊՐԻԼ 11—24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

Լ Ի Ո Ն.— Վաղը կիրակի ժամը 2ին Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ: Կը խօսի՝ Պ. ԱԲՕ ԱԲՕԵԱՆ: Գեղարուեստական բաժին:

Կ Ր Ը Ն Ո Պ Լ Ը.— Վաղը կիրակի, Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Bayard, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին: Կը խօսի Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ՊՈՒԼՎԱՐ - ՕՏՏՕ (Մարսէյլ)— Պուլվար-Օստօի մատրան մէջ վաղը՝ կիրակի (Մայիս 11) առաւօտ ժամը 11ին, նախաձեռնութեամբ հոգաբարձութեան եւ մասնակցութեամբ՝ Տարօն-Տուրուբերանի, Վասպուրականի, Կարճկան գաւառի Հայր. միութիւններու, Սեբաստիոյ Յաղա գիւղի Վերաշէն. Միութեան, Տարօնի Հասան Օվա գիւղի Ուսումնասիրացի եւ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի:

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Ազգին եւ Մ. Մարութեան:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թ Ա Տ Ե Ր Ա Կ Ա Ն — Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ո Ւ Մ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ռոմանի «Անդրանիկ» ենթակոմիտէի կողմէ վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Ժան Ժօրէսի սրահին մէջ: Կը ներկայացուի «ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՆԱԿԸ»

Գ ի ն ե ր ը ժ ո ղ ո վ ր դ ա կ ա ն:

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ — Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա Ց Ո Ւ Մ Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ, Վասպուրականի հերոսամարտի 15ամեակին առթիւ, վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, 84 Rue Chape, Salon Chape*ի մէջ:*

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շ. Գարահիսարի եւ շրջանի Ռազմիկ Հայրենակցական միութեան կողմէ 17 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Պուա-Քոլոնպի Salle Municipaleի մէջ (Rue des Halles):

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԵՐԵԿՈՅԹ Պարուհի Օր. Ալիս Գավուքճեանի 20 Մայիս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Salle d'Iénaի մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ եւ Պլյեանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խօսին՝ ընկերներ Բենօ եւ Վահան Համբարձումեան: Նիւթ՝ Վանի հերոսամարտը եւ կամաւորական բանակը:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ Խան, Աղբիւր Սերոբ, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը կիրակի ժամը 2.30ին 29 Bld. Carnot:

Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 1.30ին Պառ Մոնիւմանթալի սրահը: Անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէ կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ:

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ, իր բոլոր անդամուհիները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 144 Rue Créqui Տիկին Տէօքմէճեանի բնակարանը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Լիոնի կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. տարեկան ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 2ին Շահպազեանի բնակարանը 153 Rue Corneille, Օրակարգ՝ վարչութիւն ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն, ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակներով մխիթարեցին մեզ՝ ԱԲԳԱՐ ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ (Ատանացի) մահուան առթիւ:

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Թեմիս առաջնորդ Գերաշնորհ Տէր Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի որ նախագահելով թաղման արարողութեան հոգեշունչ դամբանական մը խօսեցաւ:

Նոյնպէս շնորհակալութիւն տեղւոյս Թաղական խորհուրդին, որ ծաղկեպսակով իր յարգանքի բաժինը բերած էր:

Սգակիրներ՝ Այրի Տիկին Թագուհի Փիլօյեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վահան Փիլօյեան, Տրդատ Փիլօյեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Յովհաննէսեան:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱԶԴ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համաձայն Մարսէյլի Թեմական երեսփ. ժողովի որոշման, երեսփոխանական նոր ընտրութեանց առթիւ համագործակցութիւն ստեղծելու համար կազմուած մարմինը, խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած է ծանօթ չէզոք տասը հայրենակիցներ եւ քաղաքական կուսակցութիւններէն ալ' երկ-երկու ներկայացուցիչներ:

Ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ ժամը 3ին առաջնորդարանին մէջ

EMPIRE միւզիք-հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՄԱՅԻՍ 1930
11 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1260 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

×

... Հիւրերը գրաւած են բոլոր սիւնակները, եւ տեղ չկայ խմբագրութեան համար: Հազիւ տասը տող:

Տասը տող միայն՝ մեր ակնածանքն յայտնելու համար Վարպետին, որ ամբողջ քառասուն տարի իր գրիչով, իր արուեստին ուժով ընկերացաւ հայկական ամէնի երկունքին: Հեծեց ու մռնչեց անոր ցնցումներուն հետ:

Ողջո՛յն իր շունչին, քառասուն տարուան վաստակին:

Ահարոնեան կրնայ երգել Վարուժանի հետ, արդա՛ր հպարտութեամբ.

Նշխարու՛լ պէտք էր ինծի. ու ես տեսայ այն ատեն
Իմ վէրքերէս աւելի խորունկ վէրքեր ու ցաւեր.—
Կը մորթէին ժողովուրդ մ'որ առած մուրճը ձեռքին՝
Սա կաւեղէն դարուն վրայ կը կերտէր դարը մարմար:
Այն ժամանակ վհատ Հոգիս հայծակներով պընդացաւ,
Ու լեցուեցաւ ամբոխքով դատարկութիւնը սրտիս:

ՀՈԳԻՈՅ ԱՂԱՂԱԿ

ՁՕՆ՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Դո՛ւն որ կ'անցնիս հոգիիդ պարզած թեւերն աստղային,
Մշտարձած զա՛նկըդ խոհուն ճերմակ սրտին մէջ Լոյսին,
Դո՛ւն որ այլեւս կըքած հսկայ բեռան տակ փառքին
Կը գիտես հոյլը ցեղիդ կորաքամակ ու նըկուն՝

Ողջո՛յն քեզի վէ՛ս հոգի, ողջո՛յն վշտի դու զաւակ,
Որ կը ժպտիս քաղցրօրէն հանճարիդ սե՛պ կատարէն.
Ողջո՛յն, օծուա՛ծ դուն ճակատ դաշտերուն ջերմ համբոյրէն,
Փշերիկէն ղուրս ցայտող դուն աննըմա՛ն արեգակ:

Ահ, դեռ շողա՛, դեռ շողա՛ խաւարին վրայ մեր մտքին,
Ու թող կրա՛կն ակնարկիդ մեր կուրծքին տակ առկայծի...
Խօսէ՛ մեզի հայրօրէն, ո՛վ դու Ոգիդ հայրենի,
Երբ գլխիկոր կը դիմենք բանաստեղծիդ համբոյրին:

Դեռ կ'երեւաս մեր աչքին Արարատի բարձունքէն
Ձանձնած մազերըդ հովին եւ մտքիդ կա՛յծն՝ անհունին.
Կը թօթվէ բաշը հոգիդ յուզուած ցեղիդ արցունքէն,
Մինչ բռունցքիդ մէջ կ'այրին կարմիր շանթերն ցասումին:

Կեցի՛ր այդպէս, հեթանոս թող այդ հայեա՛ցքիդ շարժ
Հայրենի սուրբ հողերուն տարածութիւնը համայն.
Ու դուն լըռին, քարացած մըջոցին մէջ անսահման,
Ողջունէ՛ ծուխն հիւղակին եւ շինականն՝ որ կ'երգէ...:

Կեցի՛ր այդպէս, ձիւնապատ Մասիսին սէ՛գ գագաթին,
Աշխարհիդ մէջ բանտած անդունդին ճիչն ահաւոր,
Թող զանկիդ տակ շառաչէ պոռթկումն ըմբո՛ստ կայծակին,
Ու թող ամպրոպ մ'ալ պայթի լայն կուրծքիդ տակ վիրաւոր:

Կեցի՛ր այդպէս տիրական, խոկումներուդ մէջ սուզուած,
Դիտէ՛ իրանն հեւասպառ մեր սրբացած դաշտերուն.
Սարերուն տեսքն այդ հըպարտ արեւուն դէմ բոցարծարծ,
Որոնց կողին բարձրացաւ ալիքն ազգի՛դ վիշտերուն:

Տե՛ս անտառներն այդ մըթին եւ ծործորներն ամեհի,
Որոնք եղան օրօրանն հանճարիդ մո՛ւթ գոյներուն.
Թա՛փ տուր մտքիդ յորձանքին, թա՛փ տուր խիզախ քու հոգւոյն,
Այդ գալարման մէջ կարշնեղ դարձեալ մեր վրէժն արծարծի:

Բայց մինչեւ ե՞րբ, ըսէ՛ մեզ, դեռ մինչեւ ե՞րբ մենք այսպէս
Տառապանքի վայրերէն անցնինք յոյսի ջահերով...
Դեռ մինչեւ ե՞րբ մեր կեանքին մըշուշին վրայ աղեկէզ՝
Որպէս արծիւ մ'յուսահատ՝ հիւծի արեւն այս խըռով:

Դեռ մինչեւ ե՞րբ...: Բայց ինչո՞ւ ստուածօրէ՛ն կը լըռես,
Բիբդ երերուն, ա՛լ ծըռած անդունդին վրայ տխեղըին...
Ինչո՞ւ յանկարծ փառքիդ մէջ կ'իյնայ արցունք մ'հրակէզ,
Երբ բիւրաւոր բազուկներ դէպի քեզի կ'երկարին:

Ինչ, ապագա՞ն կը տեսնես ճակատագրէն հալածուած,
Որուն կողէն կը ժայթքէ արիւնին բո՛ցն յորդառատ.
Կամ թէ պաշտած մարգերուդ կանաչութիւնն օրհնըւած,
Ուրկէ չ'ելլեր զովութեան եւ ոչ իսկ ձայն մ'անարատ:

Եւ դուք լեռնե՛րն որ կ'ապրիք յաւերժին հետ հաշտուած,
Հըպարտօրէն ակօսուող կապոյտին լայնքն յակինթեայ,
Եւ դուք ժայռե՛ր հայրենի ըմփինքններու պէս կանգնած,
Ինչո՞ւ համար ձեր սրտին լըռած է ե՛րգն արծաթեայ:

Դոռա՛ մըրրիկ, եւ դուք ալ խըրոխտ ջուրեր Տիգրիսի,
Ձեր շառաչէն նետեցէ՛ք իր ընդվզող լռութեան...:
Դեռ իր հոգւոյն մէջ կ'ապրի որպէս մասուք մը սուրբի,
Ձեր դաշնակումն՝ ամփոփուած ափերուն ծոցն հոտեւան:

Բայց կը լըռես, ու աչքերդ յոգնած լոյսին դիւթանքէն՝
Վաստակաբեկ հոգիիդ երկընքին վրայ կը բացուին,
Դուն կը խոկաս անցեալիդ ըստուերներուն ընդմէջէն,
Որպէս բուրգերն հին աւուրց անապատի՛ աւազին:

Կեանք մ'ես ամբողջ, մեծութեան բարձունքներուն սիրահար,
Դիտեցիր շրթնե՛րըդ հըպել անմահներու բաժակին,
Կեա՛նք մը յուռթի, որ շողաց գարնան առտու մը պայծառ,
Եւ որուն ցոլքը հասաւ մինչեւ դռներն երկընքին:

Մինչեւ որ լոյսն արեւուն հիւսէ քերթուածն աշխարհի,
Պիտի ապրիս հայութեան ջախջախ սրտին մէջ եռուն.
Պիտի ապրիս դեռ յածած հողերուն վրայ մեր բերրի,
Մինչեւ շաչի՛ւնն ովկէանին փըշրէ ափերն իր անհուն:

ՎԻՐՃԷՆ ՍՐԱՊԵԱՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՆԿԱՐԸ)

Ֆոթօ ԱՐԱՔՍ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

«Թայմզ»ի Թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Խորհրդային վարիչները մեծ մտահոգութեան մատնուած են վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, հողագործութեան վիճակին առթիւ: Մայիս 1ի տօներէն յետոյ, լուրեր կը հասնին թէ գիւղացիները պէտք եղածին պէս չեն աշխատիր: Բուն Ռուսաստանի հողագործական գործավարութիւնը պատրաստած է ընդհանուր տեղեկագիր մը, հիմնուելով գիւղական գործակալներու հաղորդած թիւերուն վրա՛յ: Այս տեղեկագրին եզրակացութիւնն այն է թէ հերոսական միջոցներով միայն կարելի է կանխել արմտիքի շատ ծանր տագնապ մը, որովհետեւ Ռուսաստանի արմտիքի տարածութեան ոչ իսկ 30 առ հարիւրը ցանուած էր մինչեւ ապրիլ վերջը:

Հողագործական գործավարութիւնը կը նկատէ թէ մէկ ամիս առաջ սկսած պայքարը, ոչ-համայնացուած գիւղացիները քաջալերելու համար, վերջնապէս ձախողած է, հակառակ անոնց եղած զիջումներուն եւ խոստումներուն: Հողագործական տագնապին պատճառներէն մէկն է բռնի համայնացման հետեւանքով յառաջ եկած քաոսը: Մինչ տեղական իշխանութիւնները, համայնացման վարչութիւնները եւ անհատ գիւղացիները կը վիճին, ցանքի եղանակը կը սահի կ'անցնի: Հողագործական կուտայ թէ յառաջիկայ շաբաթէն յետոյ աղէտը կանխելու ամէն յոյս պիտի կորսուի: Միւս կողմէ, վախ կը յայտնէ որ գիւղացիներուն ուղղուած կոչերը չպիտի լսուին, քանի որ այս բոլոր բաները ըսուեցան մէկ ամիս առաջ, բայց կա՛մ կարեւորութիւն չտրուեցաւ, եւ կամ հրահանգները խեղաթիւրուեցան իրենց հասցէին հասնելէ առաջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիոյ ելմտական տագնապը

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի (7 մայիս).—

Օսմ. Հանրային Պարտքի պատուիրակները Փարիզ կը մեկնին վաղը, իրենց պաշտօնակիցներուն տեղեկագիր ներկայացնելու համար Թուրքիոյ ելմտական կացութեան մասին: Միեւնոյն ատեն անոնց պիտի ներկայացնեն թրքական կառավարութեան կարգ մը առաջարկները:

Կ'ըսուի թէ երկու պատուիրակները մասամբ միայն գոհ մնացած են կառավարութեան հետ եղած խօսակցութիւններէն: Բացայայտ է որ Թուրքիա դրամական սուր տագնապ մը կ'անցընէ: Թէեւ կառավարութիւնը կ'ուզէ յարգել 1928ին կնքուած պայմանագրութեան տրամադրութիւնները, բայց ելմտական Նախարարութիւնը յայտնած է թէ չպիտի կրնայ լիովին կատարել իր յանձնառութիւնները:

Պ. Ռիսթ, Պանք տը Ֆրանսի փոխ-տնօրէնը, յանձն առած է Թուրքիա երթալ եւ լիակատար քննութիւն մը կատարել երկրին ելմտական կացութեան մասին:

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Բաւական լաւատես են Հնդկաստանէն հասած վերջին լուրերը, թէեւ կացութիւնը խառնակ է տակաւին:

Շօլափուրի դէպքերուն հետեւանքով, կիները եւ երախաները ապահովաբար մեկնեցան: Կ'ըսուի թէ զոհերու թիւն է 50 մեռեալ եւ 400 վիրաւոր, թէեւ շատեր չափազանցութիւն կը համարեն այս թիւերը: Շրջանին կառավարիչը իր տեղեկագրին մէջ հետեւեալ կերպով կը պատմէ դէպքը.— Հազարաւոր ընիկներէ բաղկացած ամբոխ մը յարձակեցաւ կառավարիչին, ոստիկանական վերատեսուչին եւ ոստիկաններուն վրայ: Աւելի քան մէկ ժամ խուժանը մեզ քարկոծեց եւ հետզհետէ աւելի սպառնալից դարձաւ: Երկու անգամ կարգի հրաւիրելէ յետոյ, կառավարիչը հրամայեց կրակ ընել: Քիչ յետոյ խուժանը խոյացաւ անզէն ոստիկաններուն վրայ եւ ջարդեց առնուազն երեք հոգի: Ոստիկաններուն դիակները քարիւղով թաթխուեցան եւ կրակի տրուեցան: Խուժանը կրակի տուաւ վեց պահականոցներ եւ դատարանը: Այժմ օգնական զօրք հասած է եւ բնակիչները վախ չունին այլեւս: Արգիլուած է զէնք, նոյնիսկ պամպուլէ գաւազան կրել: Հինգ հոգիէ աւելի իրարու քով չեն կրնար գալ:

⁂ Հեռագրի մը համաձայն, ապստամբութեան վախ կայ Թալէկօն քաղաքին մէջ, (Պոմպէյ շրջան):

⁂ Շօլափուրի փախստական կիներն ու մանուկները Պոմպէյ հասան ողբալի վիճակի մէջ: Այնքան խուճապով հեռացած էին որ, հազիւ քանի մը հագուստ եւ խոհանոցի իրեր կրցեր էին առնել: Յոգնած եւ ահաբեկ, չկրցան լրիւ տեղեկութիւն տալ պատահած դէպքերու մասին:

⁂ Հնդկաստանի Իսլամներու դաշնակցութեան խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը դատապարտէ քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարը, վնասակար գտնելով զայն իսլամ հասարակութեան շահերուն եւ երկրին բարգաւաճման համար: Բանաձեւը կը հրաւիրէ իսլամները չեզոք մնալ այս շարժման հանդէպ եւ հակազդել անոր, թռուցիկներ եւ տետրակներ բաժնելով գիւղացիներուն: Յետոյ, կը խնդրէ որ կառավարութիւնը ժամ առաջ հրաւիրէ խորհրդակցական ժողովը, ապագայ վարչաձեւի մասին խորհրդակցելու եւ վստահութիւնը վերահաստատելու համար: Բանաձեւը կը խօսի նաեւ Փէշավարի դէպքերու մասին եւ անբաւական գտնելով կառավարութեան զեկոյցը, արտօնութիւն կը խնդրէ պատուիրակութիւն մը ղրկելու:

Անգլօ-եգիպտական տագնապը

Բանակցութեանց խզումը մեծ յուզում պատճառեց Եգիպտոսի տեղացիներու եւ Եւրոպացիներու շրջանակին մէջ: Կառավարական շրջանակները տակաւին կը յուսան թէ բաց դուռ մը ձգուած է եւ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնիլ յառաջիկային: Ընդհակառակն, խզումը գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ մէջ, ուր մեծամասնութիւնը հակառակ է եղած զիջումներուն, իսկ Սուտանը լքելու մասին լսել անգամ չուզեր: Սուտանը անկախ երկիր է, եւ Եգիպտոս չի կրնար ո՛ր եւ է յաւակնութիւն ունենալ անոր վրայ, կ'ըսեն Անգլիոյ մէջ:

Նահաս փաշա Լոնտոնէն մեկնեցաւ իր ընկերներուն հետ: Եգիպտական գաղութէն 200 հոգի ողջերթի գացին, աղաղակելով. «Կեցցէ՛ Եգիպտոսի եւ Սուտանի անկախութիւնը»:

ՅԱՐԳԱ՛ՆՔ ՔԵԶ

Յարգա՛նք քեզ նահատակ ժողովուրդ:

Ո՞վ չափեց երբեւիցէ քո տառապանքի անդունդները, ո՞ր սգաւոր կարապը եկաւ մի օր յուզելու հոգուդ խորունկ ցաւի խորունկ լճերը, ուր եռում են պղտոր ալիքները անէծքի մրմունջով: Ինքդ միայն գիտես անօրինակ ցաւիդ մեծութիւնը, ինքդ միայն ես վարում քո անղեկ ու ալեծուփ նաւը դէպի անծանօթ հորիզոններ, ո՛վ դու ծովերի մոլար, տանջուած ճամբորդ, մրրիկների յաւիտենական ուղեկից, յարգա՛նք քեզ:

Հազար տարիների արիւնի մառախուղի միջից դու քայլում ես անյողդողդ, յամառ ու վսեմ դէպի մի վեհագոյն, մի սքանչելի նպատակ, գրաւիչ՝ որպէս փարոս, դիւթական՝ որպէս ժպիտը կոյսի. քայլում ես հեւ ի հեւ, վիրաւոր, խոշտանգուած, քո հսկայ թիկունքին կրելով մի բեռ, որի ծանրութեան տակ այնքան ազգեր լացով խորտակւել են ու կորել, որպէս մրրիկների վարած փոշու ամպեր, յարգա՛նք քեզ:

Հազար տարի բարձրից ընկնող կաթիլները կամաց կամաց կրծում են հսկայ ժայռը եւ յորձանքներին յանձնում. լեռներ են փուլ գալիս դարերի բոցոտ երկունքից, իսկ դու, մարտիրոս ժողովուրդ, քո գլխին տեղացող անթիւ հարուածների տակ դեռ քայլում ես պնդեւած, անողորմ ,անապատների միջով, ուր օձերը իրենց թունաւոր հեւքով լիզում են արիւնոտ գարշապարդ, ուր փշերը յօշոտում են ներբանդ. քայլում ես դէպի այնտեղ,ուր մղում է քեզ քո անօրինակ ճակատագիրը, ո՛վ գիտէ, ո՞րպիսի փառքի, կամ ո՞րպիսի նոր պայքարների համար, յարգա՛նք քեզ:

Այնքան դարեր վառւող խրճիթներիդ բարկ ու գորշ ծուխը՝ մորթոտւող զաւակներիդ արիւնով ու մայրերի անէծքով բեռնաւորուած գնում է սեւով խարանելու երկնքի ճակատը, արեւը յոգնեց շրջան անելով քո արիւնոտ հորիզոնով, եւ լուսինը դողդողալով քաշում է իր գունատ ցոլքերը քո արեան երեսից, եւ դու հեծեծանքդ խեղդած՝ քո հսկայ ցաւը հսկայ կրծքիդ տակ շղթայած, մենաւոր ու հալածական գնում ես անշեղ խաւար ճանապարհներով, հայեացքդ միշտ դէպի հեռուն, ուր ծածկւել է արշալոյսը եւ որ պիտի ծագի, պիտի ծագի մի օր, յարգա՛նք քեզ:

Հազար ձեռներ կան հոգուդ հսկայ թռիչքը սանձելու, հազար ճիրաններ՝ ազատութեան քո վարդագոյն երազները բզքտելու, կեանքդ պատրանքներով անցաւ եւ հաւատը քեզ չթողեց, թէ կան արշալոյսներ, որոնք պիտի փայլ տան մի օր քո մռայլ հայեացքին, յոյսիդ փթթած վարդերը հազար անգամ խամրեցին խորշակների երեսից, եւ դու չես յոգնում նորերը տնկելուց, ո՛վ դու մռայլ ու համր պարտիզպան: Խաւար ու խեղդող ճանապարհիդ վրայ քեզնից անբաժան քեզ հետ շղկապուած քայլում է չարիքը, հազար գլխանի հրէշը, եւ քո շուրջը այրերի մէջ ոռնում են քաղցած գազանները. Թափառական հողմերի հետ լոկ անտառներն են մութ գիշերներին հեծեծում ու լալիս քո հսկայ ցաւը, յարգա՛նք քեզ:

Բրոնզէ ու երկաթէ սահմաններ կան զաւակներիդ իրարից բաժանելու, նրանց հոգեւոր կեանքի ամբողջական թափը, ցեղիդ ստեղծագործող հանճարի թռիչքը փշրելու համար: Պողպատէ շղթաներ կան բազուկներդ պրկելու եւ ոտներիդ վերելքը խափանելու համար: Երբ գալիս է կարմիր ոճիրը երկգլխանի արծւի թեւերի վրայ կամ կիսալուսինը պարզած՝ գալիս է սանձարձակ ու կատաղի պարուրւելու քո չարատանջ մարմինն, մահացու համբոյր դրոշմելու քո խոհուն ու յոգնած ճակատին, սահմանները չնչւում են եւ Մասիսից՝ Գրգուռ ու Նպատ, Արագածից՝ Վարագ ու Սիփան, դաշտ ու ձորեր ողջ հեւում են արիւնոտ մշուշի մէջ, ոճիրը քըրքջում է երկնքի երեսին եւ դու դարձեալ քայլում ես, յարգա՛նք

Սա՛, կենդանի մարտիրոս, ո՞վ դրեց քո հոգում այդ զարմանալի բոցը, որ քո խանդի աղբիւրն է ցաւի ու սեւի օրերում. ո՞վ տնկեց քո կրծքի տակ խորունկ հաւատի այդ հսկայ ծառը, որի վրայ այնքան սգաւոր թռչուններ են թառել: Թէ նա մի բարի աստուած էր, ինչո՞ւ կապեց քո սրունքներին ոռնացող ցեղերը, կիրիչ անապատների խուժանը, որ անկարող է ըմբռնել քո մեծ երազները, գեղեցկի ու բարւոյ քո հուր տենչերը, որոնք հրդեհում հոգիդ ուժգնօրէն:

Քո տառապանքի ու կսկիծի մեծութիւնից մայր երկիրը քըրքրուած ոտներիդ տակ զառանցում է ցաւագինօրէն: Լսիր նրան տանջւող, մարտիրոսւող ազգ, նրա մրմունջների, նրա լացի մէջ բողոքի դառն շեշտ կայ, այնքան դարեր դու հերկեցիր, բեղուն դարձնելու նրա կուրծքը, եւ ոճրագործները պղծեցին նրան: Այժմ ականջ դիր, իւրաքանչիւր փշրուած հասկ, տրորուած ծաղիկ, բողոքում է քո դէմ, քո խաղաղ, անձնուրաց, արիւնաքամ առաքինութեան դէմ, որ քո շուրջը ոչ ոք չի հասկանում, ոչ ոք չհասկացաւ երբեք: Ա՛հ այդ առաքինութիւնը, որքան եւ վսեմ լինի նա, թո՛ղ այն աստուածներին, ոտքի ել եւ զա՛րկ, զա՛րկ թափով, ողջ աշխարհն է զարկում, վա՜յ նրան, ում առաքինութիւնը մարտական չէ, ում բռունցքը չի բարձրանում հարուածելու արինածարաւ, անողորմ թշնամուն:

Դարձեալ յարգա՛նք քեզ, յարգա՛նք քո արիւնին, քո ցաւին քո լաց ու արցունքին, յարգա՛նք նոյնիսկ քո հսկայ համբերութեանը, որ քո զրահն եղաւ սեւ օրերում, յարգանք քո Մեծ Հաւատին, դէպի բարւոյ յաղթանակը:

Բայց բաւակա՛ն է: Դարերի հարկը թող դարերը տանեն: Թըշնամին չափազանց անողորմ է, բիրտ ու ոճրագործ, որպէսզի համբերութիւնը շարունակի առաքինութիւն մնալ: Վեր կաց ու զա՛րկ, զա՛րկ ուժգին եւ թո՛ղ հազար տարիների մեռելների ոսկորները դողան հարուածներիդ շռինդից: Զա՛րկ, երբ հալածում են քեզ, զա՛րկ, երբ փակւում են քո փառաւոր ընթացքը, զա՛րկ, երբ մերժում ու հեգնում են քո պարզած ձեռքը, զա՛րկ շարունակ, մինչեւ կարմիր ոճրի նողկալի քրքիջը խեղդւի, մինչեւ արդարութեան ու ճշմարտութեան վսեմ գործը յաղթանակի:

Եւ այն ժամանակ, հաւատա՛, նահատակ ժողովուրդ, արիւնարբու թշնամիդ անգամ ծունկ կը չոքէ ու կը գոչի՝ «Յարգա՛նք քեզ»:

(1905) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂ՝ «ՈՒԽՏԱՒՈՐ»ԷՆ

«Սեւ մոռացութեան ամօթը ճակտիս, անյագ վրէժի զայրոյթը կրծքիս, սար ու ձոր անցած ուխտի եմ եկել:

Եւ մէկիկ-մէկիկ ես կը համբուրեմ սուրբ շիրիմները նահատակների, թողութիւն կ'ուզեմ նրանց սուրերից, որ ազատութեան սրբազան մարտին ես անմասն եղայ, ես ապրում եմ դեռ...

... Լուռ է ամէն ինչ, գիշերը խաւար, դաշտերը՝ մռայլ, լեռները՝ համր, վտակն անձայն... Խելագա՛ր քամի, դու որ մենաւոր եղէգների հետ ողբ ես յօրինում ուշ գիշերներին եւ նրանց դալար մէջքերին փարած մեղմ հեծեծում ես մի անյայտ ցաւից... ասա, չգիտե՞ս, թէ ո՞ւր են ընկած մեր հայդուկները, ասա, ո՞ր ձորում ես ուխտի գնամ նրանց աճիւնին:

«Լո՛ւռ կաց, ուխտաւոր, լուռ, մի՛ խռովիր տխուր հանգիստը մեր աճիւնների... Շիրի՞մ ես փնտռում, նայի՛ր ոտքիդ տակ, դու քայլում ես շիրիմների մէջ: Ժայռերի ներքեւ, վտակի ափին, սեւ լերան կրծքին, այս թփերի մէջ: այն խոտերի տակ՝ անտէր փըռուած են մեր աճիւնները... Քամին է շոյում մեզ իր մեղմ շնչով, ծաղիկն է լալիս մեզ ուշ գիշերին, խաւարն է ծածկում մեզ գազաններից... Թո՛ղ, թո՛ղ մեզ հանգիստ ու անցիր գնա՛...»:

ԽՕՍՔ
ՅՈԳՆԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մթներ է օրը, ու աշունը կը հեծկլտայ պարտէզներուն մէջ: Դուն կուգաս յոգնած:

Տարիներ կընճիռ քսեր են ճակտիդ, ու գլխուդ եղեամ է թափեր վիշտը:

Կուգաս խաչդ շալկած: Հեւա՛լո՛վ, հիւծա՛ծ...:

*
**

Կանգ առ դուն պահ մը, ու թօթվէ լեռներուն փոշին: Կանգ առ ու թող հանգչի վիշտով, վէրքերով բեռնաւոր հոգիդ...

Չե՞ս տեսներ՝ ի՛նչպէս կուգայ ամբոխը խոնջէնքդ տօնել ծափով, երգերով, ովսաննաներով...:

Կանգ առ դուն պահ մը. գիտէ զարհուրելի ճամբան,զոր քալեցիր ամբողջ կեանք մը:

Չե՞ս տեսներ՝ ինչպէ՛ս կուգայ ամբոխը բալասան բերել խոցոտ կողերուդ...

Կանգ առ դուն պահ մը, գիտէ դուն ճամբան, որ դեռ կ'երկարի դէպի անծանօթ յեռը, սեպ՝ ինչպէս գժնէ տեսիլքը, աւելի դաժան քան ապառաժները ուրկէ կ'անցնէիր երէկ...

Չե՞ս տեսներ՝ ինչպէ՛ս կուգայ ամբոխը փշապատ ճակտիդ դափնի դնելու...

*
**

Կուգա՛յ ամբոխը...

Ան քու տանջանքդ երբե՛ք չտեսաւ, ու չգիտցաւ թէ ինչպէս շիթ շիթ կը հատնէր սիրտդ որպէս զի մանուկներուն մէջ հէքեաթը կաթի...

Կուգա՛յ ամբոխը...

Ան չհասկցա՛ւ երբեք հէքեաթը զոր դուն իրեն պատմեցիր, ու չգիտցաւ հեռաւոր սարը՝ զոր հէքեաթներդ կ'ըսէին իրեն...

Կուգա՛յ ամբոխը...

Ան տարիներով երգերդ լսեց, բայց չի ճանչնար քեզ, ու տես, կը վախնայ դուռդ բախելու...

Ա՛ն է, ամբոխը.. Ա՛ն է որ վարը կը սպասէ գլուխը կախ, խիղճը խայթով լեցուն, սիրտը՝ ամօթով. կը սպասէ որ դուռդ բանաս:

*
**

Բայց դուն դուռդ փակէ այս գիշեր, ամո՛ւր, հազար կղպանքով, ու մի թողլ տար որ ամբոխը գայ խոնջէնքդ պղծել, ու թոյն խառնել տառապանքիդ քաղցրութեանը մէջ:

Փակէ պատուհանը խուցիդ, որպէս զի փողոցի ծափերը չգան խռովել սրտիդ հեւքերը, ու աշխարհի կեղծիքը չպղտորէ գեղեցկութիւնը տեսիլքներուդ:

Ու փեղկերը փակէ ամուր, որպէս զի առտուն լոյսը չմտնէ խուցդ ու չհեգնէ քու խեղճ ճրագդ որ հսկեց քեզ հետ, ու չծաղրէ յոգնած աչքերդ, որոնց լոյսը հատեր է արդէն:

Թող որ ամբոխը իր գիշերը լուացնէ դրանդ առջեւ, փողոցը, իր մեղքերը ճչալէն, ու մի՛ բանար դուռդ անոնց՝ որովհետեւ թոյն կայ անոնց երգին մէջ, ու պիղծ է անոնց համբոյրը:

Ու դուն ա՛ռ դարձեալ խաչդ՝ սրտիդ մէջ տեսիլքդ գրկած, ու դարձեալ բռնէ փուշերուն ճամբան՝ գտնելու համար հեռաւոր սարը:

*
**

Քալէ դեռ դուն ճամբադ. ի՛նչ փոյթ որ ոտքերուդ վրայ ալ ուժը չկայ. պէտք է բարձունքը ելլել՝ գողնալու համար Աստուածներուն կրակը:

— Ամբոխը, թշուա՛ռ, կը սպասէ վարը:

Քալէ՛, մինչեւ հասնիս Հրաշքին սարը. Հոն տաճար մը կայ, որուն դուռը մէկը չգտաւ. պէտք է գողնալ սրբազան սկիհը:

— Ամբոխը, նօթի՛, կը սպասէ վարը:

Քալէ՛, մինչեւ աղբիւրը գըտնես. անոր ակունքէն ոսկի կը բխի, ու անմահութիւն. պէտք է մայռերը մագլել ու փշրել մագառները:

— Ամբոխը, ծարա՛ւ, կը սպասէ վարը:

*
**

Տքնէ՛ դեռ դուն մինակդ. ի՛նչ փոյթ որ հատած սպառած է աչքերուդ լոյսը, ու ա՛լ պառաւ կնիկը չկայ որ իւղ լեցնէ ճրագին մէջ որ կը պլպլայ:

Դեռ պիտի տքնի՛ս, մինչեւ գեղեցկութիւնը մարդոց սրտերուն մէջ նեկտարը տանի, ու Աստուածներէն ա՛լ չվախնայ մարդը..

Դեռ պիտի սպառես աչքերուդ լոյսը, մինչեւ մարդոց հոգիներուն մէջ մութը փարատի, մինչեւ որ անոնց սրտէն փախչի աշխարհը:

Տանջուէ՛ դեռ մինակդ. ի՛նչ փոյթ որ հոգիդ վէրքով պատած է, մարդոցմէն՞ զզուած, ծծած աշխարհի թոյնը:

Դեռ պէտք է տանջուի, մաքառի՛ դեւերուն դէմ՝ որ տաճարին դուռը կը սպասեն, մաքառի դեւերուն դէմը՝ որ աշխարհ՞ք կը կանչեն զինքը:

Դեռ պէտք է քամուի՛ հոգիդ ինչպէս սրբազան նուռը՝ մինչեւ գտնէ վերջին խորհուրդը, պէտք է որ զոհուի բագինին վըրայ, յօշոտուի, բաժնուի մարդոց պուտ պուտ՝ ինչպէս սրբազան հաղորդութիւնը:

— Ամբոխը՞ ծարա՛ւ, կը սպասէ վարը:

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

«Շէն հիմքերը կը քանդւեն անձրեւից ու արեւի տօթից. բարձր դղեակ հիմնեցի բանաստեղծութիւնից, որ քամուց ու անձրեւից աւեր չգտնի...»

ՖԷՐԴՈՒՍԻ

Ցիսուն տարի եւս, եւ կը լըրանայ հազար տարին պատմական այն օրուայ, երբ համաշխարային հռչակ վայելող «Շահնամէ»ի էջերում երեւացին այս ոսկետառ տողերը:

Թշնամիներից ոտնակոխ, ըստրկացած Իրանի ազատատենչ մեծ բանաստեղծը հազար տարի առաջ երեսունըհինգ երկար տարիներ գրիչ շարժեց եւ կերտեց այն բարձր դղեակը, որ իրօք հազար տարիներով քամիներից ու անձրեւներից դեռ չի աւերւել:

Դարերը սահեցին, նոր դարեր եկան. իրարու յաջորդող սերունդներ «Շահնամէ»ն կարդացին ու սրբազան գրքի պէս ձեռքէ ձեռք պահեցին, մինչեւ վրայ հասաւ երբեմնի անկախ ու հզօր մեծ հայրենիքի երազ արշալոյսը:

Քանդւում են բռնակալութեան ու ստրկութեան շղթաները, փշրւում է օտարների լուծը եւ ահա տակաւին երէկ օտար ուժերի յաղթական ձիաններին սմբակներից կոխոտուած Թուսի սրբացած գերեզմանի վրայ բանաստեղծի երազած ազատութեան լոյսն է շողշողում:

Եւ բարձր դղեակը մերթ արիւնաներկ, մերթ կիսանկախ հայրենիքում, միշտ կուրծքը դէմ տուած թշնամի քամիներին ու անձրեւներին, ազատութեան լոյսը, անկախութեան հաւատքը եւ հայրենիքի սէրը սրտից սիրտ փոխանցելով շարունակում է ապրել հոգիների մէջ:

*
**

Թշնամիներից ոտնակոխ, ըստրկացած Հայաստանի մեծ բանաստեղծը հազար տարի յետոյ քառասուն երկար տարիներ գրիչ շարժեց եւ հայ հոգիների մէջ կերտեց այն բարձր դղեակը, որ քամուց ու անձրեւից աւեր չի գտնի:

Հայաստան աշխարհի անմահ Ֆէրդուսին՝ Ահարոնեանը իր իւրաքանչիւր պատմուածքի խորքում բոցավառուած մի կրակ ունի, որ ընդունակ է սերունդից սերունդ սրտեր վառելու: Ահարոնեանի պատմուածքները իրենց աղբիւրի պէս սահուն ոճով, դիւթիչ երաժշտական լեզուով, Հայաստանի ծովերի չափ խորը երեւակայութեամբ եւ հայ խաչակրութիւնը փիլիսոփայիլու ուժեղ թափով մի մի հմայիչ քնարերգութիւններ են, կոչւած սերունդների հոգու խորքում վառ պահելու յոյսը, հաւատքը եւ սէրը հայրենիքի, նրա ազատութեան ու անկախութեան:

Իսկ այդ պատմուածքների հաւաքածուն՝ արգիւնքը իր քառասուն տարեկան գրչի, մի գրիչ որ ստրկացած ազգին ազատութեան ճանապարհը գծեց եւ խոնարհների հոգու մէջ ազատագրած ազգի անկախութեան ակտը ստորագրեց հզօրների կողքին, կայ եւ կը մնայ Հայաստանի գեղեցիկ դիւցազներգութիւնը, Հայաստանի անմահ ''Շահնամ,,էն:

Մեր թշնամի չէն հիմքերը քանդւեցին: Հայ անկախութիւնը շղթայող չէկ Ցարի ու կարմիր Սուլթանի չէն պալատները իրենց գլխին սեւ դարձան: Հարիւրաւոր տարիներ արիւն արցունք մաղեցին մեր աշխարհի երկնքից եւ այնպէ՛ս ընկան, այնպէ՛ս կորան, որ կարծես երբեք չեն եղել:

Բայց մեր յոյսը մեծ Մայիսի 28ը ծնեց, մեր հաւատքը զօրացաւ եւ սէրը հայրենիքի ազատագրութեան տակաւին ապրում է այսօր, երբ մեր ազատութեան ճանապարհի երկու ծայրերին նոր ցարեր ու նոր սուլթաններ են ոռնում:

Նոր ամպեր են կուտակւել, Հայաստանի կապուտակ երկնքում նոր անձրեւ է մաղւում եւ հիւսիսից նոր քամի է գալիս, բախւում բարձր դղեակի հիմքերին: Ի՞նչ է սակայն տասը տարուայ բուք ու բորանը, երբ հարիւրաւոր, նոյնիսկ հազար տարիները անցան, գնացին եւ դղեակը կանգուն մնաց:

*
**

Համազգային են հայ Ֆէրդուսու ապրումները:

Ահա թէ ի՛նչու Ահարոնեանը ապրում է ոչ միայն բոլշեւիկից կեղեքւած ռուսահայի ու թալաթ-քէմալից բունաւոր դարձած տաճկահային, այլեւ դարեր շարունակ ազնիւ, մարդասէր Իրանի ասպնջականութիւնը վայելող պարսկահայի հոգու խորքում: Ահա թէ ինչո՞ւ պարսկահայութիւնը մէկ մարդու նման գալիս է այսօր իր հիացմունքի խօսքը ասելու հայ տառապանքը երգող, հայ մարտական ոգին հրահրող Ահարոնեանին:

Ահարոնեանի առաջին գրական փորձերով իսկ ոգեւորուած, Ահարոնեանի անկեղծ, սրտաբուխ խօսքին աշակերտած, վերջին յիսուն տարուան, պարսկահայ երեք սերունդները միացած տօնում մեծ բանաստեղծի գրական. յեղափոխական-համազգային գործունէութեան 40ամեակը: Բոլորը անխոնջ հեռաւոր Իրանում [illegible] սօր գլխարկ են հանում ի [illegible] իր ազգանուէր, մեծ գործի՛ եւ՛ [illegible] տակած ծերունին, եւ՛ սպի[illegible] սեւին խառնած երիտասարդը, [illegible] սեփ սեւ պատանին, իրենց [illegible] ունենալով հազարաւոր [illegible] կաններ — միր վաղուան [illegible] ւորները Ազատութեան [illegible] պարհի:

Համազգային այս մեծ [illegible] թող ներւի աւելացնելու, թէ [illegible] աւելի լուսաւոր գաղութներ [illegible] խանձը շարժելու համար, որ [illegible] մօտ չլսեցինք «Պայքար»ներ[illegible] կամ «Երեւան»ների անախորժ[illegible] անտեղի կանչողներից: Ընդհա[illegible] ռակն ի պատիւ յոբելեարի [illegible] պարսկահայութեան, բոլոր [illegible] ու փոքր կեդրոններուն յոբելեա[illegible] կան յանձնախումբերը — Թա[illegible] րիզից մինչեւ Սուլթանաբա[illegible] Թէհրանից մինչեւ Համատան[illegible] ծի կանչւեցին միաձայն:

Անհրաժեշտ է արձանագր[illegible] փաստը ոչ թէ պատրանք ստեղծ[illegible] լու այս երկրից դուրս, թէ ներ[illegible] քին վէճեր չունենք, թէ ընդմ[illegible] մեռել են աջ ու ձախի պառա[illegible] թիւնները, այլ աւելի շուտ [illegible] տալու համար, թէ որքա՛ն [illegible] սիրուած ու յարգուած վիպա[illegible] քնարի հարազատ ու ազգայ[illegible] նւագողը: Մանաւանդ պարսկահ[illegible] յութիւնը իր այս կիտակից [illegible] ւածքով գալիս է ապացուցանել[illegible] թէ ուզում է եւ կարող է հա[illegible] մազգային լացի ու ծիծաղի [illegible] րին մէկ կողմ նետել կուսակց[illegible] կան վէճերը ու նեղ քէնը:

Այսպիսով, պարսկահայ[illegible] թիւնը ոչ միայն ի սրտէ ծափահ[illegible] րում է հայ արւեստագէտ[illegible] ղափոխականի 40 տարիների հ[illegible] մունքի արժանի աշխատանք[illegible] այլ միաժամանակ իր գիտակց[illegible] թիւնը, որով գործնականապէս [illegible] պացուցանում է խորութիւնը ըն[illegible] րոնեանների քառասնամեայ գ[illegible] ծի ազդեցութեան, մի գործ [illegible] ապրում է եւ պէտք է ապրի, [illegible] չեւ երազը իրականանայ

Կրկնակի պատիւ սիրելի յոբ[illegible] լիարին, որ տակաւին շարունակ[illegible] է արտադրել եւ իր գրական[illegible] նութեան պսակը նորանոր ծաղի[illegible] ներով հարստացնել: «Իմ գիրքե[illegible] յաջորդ հատորներից բացի, [illegible] սելու իրաւունք ունինք իր [illegible] «Հայրենի կարօտը»ին, իր [illegible] «Ճամբորդը»ին:

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԱՐԴԱՐ
ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

Պահանջքոտ, խստաբարոյ [illegible] ժլատ է Հայը ընդհանրապէս [illegible] հանրային մշակներու եւ մտ[illegible] մարդկանց հանդէպ:

Գերմարդկային նկարագ[illegible] անսխալականութեան եւ զոհաբ[illegible] րութեան իր շարունակական պ[illegible] հանջներուն հետ,ան միշտ մ[illegible] ցած է, որ անոնք, հանրային գո[illegible] ծիչն ու մտքի մշակները, նոյն[illegible] պէս մարդեր են ամէն բանէ [illegible] առաջ, ենթակայ մարդկայ[illegible] պակասութիւններուն եւ առաք[illegible] լութիւններուն:

Այս արդէն անարդար վեր[illegible] բերմունքը դժոխք է դարձուց[illegible] մեր հանրային բեմը ուրկէ [illegible] չեր,բացառիկ երջանիկներ մի[illegible] կրցած են մնալ որոշ բարձրու[illegible] թեան վրայ իրենց կեանքի [illegible] ւողութեան, իսկ հարիւրաւորնե[illegible] րու բարոյական արժէքն ու մեծ[illegible] ծութիւնը զգացուած է յետ մա[illegible] հու:

Բազմաթիւ են նաեւ անոնք, որ հակառակ իրենց անվիճելի ար[illegible] ժէքներուն՝ մոռցուած, անտես[illegible]

...ուած եւ յաճախ ալ դատապարտուած են։

Ամբողջին տրամաբանութիւնը եւ մեր առանձնայատուկ պայմաններէն յառաջ եկած այս անսպառ երեւոյթը խառնարած է մեր մէջ նաեւ պարտքի եւ երախտագիտութեան սրբազան զգացումները։

* * *

Հակառակ մեր խստաբարոյ քննադատներուն տղաս եւ հակառակ վճիռներուն, Ահարոնեանի գրականութեան արժէքի մասին, հայութիւնը իր ամբողջութեան մէջ ներքին սէր մը, երախտագիտութիւն մը եւ ի վերջոյ իրական գնահատանք մը արտայայտեց նոյն այդ գրականութեան մասին։

Այս մէկ հատիկ իրողութիւնն ինքնին արժէքաւոր փաստ մըն է Ա. Ահարոնեանի անվիճելի գրական արժէքը ապացուցանող։ Ընդունիմ թէ ո՛ր չափով ընդունելի անսակէտ կրնայ ըլլայ ասիկա գեղարուեստական արուեստագէտներու համար, սակայն անհնար է զանց ընել ժողովրդական դատավճիռը։

Հայրենի հարազատ միջավայրը գլխաւոր եւ հիմնական հանգամանք ըլլալով Ա. Ահարոնեանի գրական անդաստանին, հոն հայ կեանքը իր բոլոր մանրամասնութիւններուն հետ երկու հիմնական գիծերով է զարգացած մանաւորաբար.—

Ցաւումը, իբրեւ մեր երկրի եւ ժողովրդի ներքին չարիք եւ ազատութեան պայքար, իբրեւ հակադիր ուժ այդ չարիքին եւ հիմքերը Հայու նոր կեանքին։ Այս քառասնամեայ գրական գործունէութեան մէջ Ահարոնեան բացառիկ հմտութեամբ եւ իրեն յատուկ գունագեղ պատկերացումով երգեց այս երկու լարերուն վրայ, երբեմն վշտահար ու դառնօրէն, երբեմն հպարտ ու անպարտելի։

Հայրենիքին մէջ թէ հայրենիքէն դուրս, երէկ թէ այսօր, այս գիծերը մնացին հարազատ մեր կեանքին մէջ։ Եւ ամէն տեղ նոյնը կարօտով, սիրով եւ խանդավառութեամբ կարդաց Ահարոնեանը։ Ցուսահատութեան եւ պանդխտութեան օրերուն ան հոն գտաւ իր մխիթարութիւնը։ Պաղթարի, ընդվզումի եւ պայքարի ազգային դարձաւ անկէ առաւ նոր աւիւն, խրախուսանք եւ թափ։

Ահարոնեանի ոյժն է ասիկա, աղանդը եւ արուեստը։

Ու քառասուն տարի ան քալեց այս ճամբով. քալեց վճռական եւ հպարտ քայլուածքով։

Կը թուի թէ մեր ժողովուրդը առաջներ չէ այլեւս իր գրականութեան հանդէպ, ան կը սիրէ մանաւորաբար իր ազգային գրականութիւնը, իբրեւ հարազատ հայելին իր իրականութեան։ Իրեն խօսքով, ան կը սիրէ իր երգը — ծնած իր ցաւերէն, իր փառքերէն եւ յաղթանակներէն։

Այսօր այս տենչը աւելի ուժեղ է Հայուն մէջ։ Եւ իբրեւ արտայայտութիւնն այս ցանկութեան, ան կը փորձուի սիրել իր հարազատ գրիչ գործիչները։

Փառքը բոլորին է — աշխատողին եւ վարձատրուողին, իսկ ճանապարհով հայութեան կենդանի գրականութեան։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՅԱՆՁՆԱՆ 1000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ
ՆՈՒԷՐ

Եգիպտահայ հարուստ մը, Կ. Կիւլպէնկեան, տարեկան 1000 անգլ. ոսկի կը նուիրէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան վերակազմութեան գործին։

Այս գումարը պիտի վճարէ Աթոռակցութեան...

ԵՐԲ ԿԸ ԴԻՏԵՄ...

Կը թուիմ, որ աւելի ձեռնհասներ եւ մասնագէտներ վերլուծեն, գնահատեն կամ քննադատեն Ա. Ահարոնեանի արուեստը։

Ես այսօր միտքս դրի դիտել Ահարոնեանը։ Դժբախտաբար իր մօտ չեմ, լուսանկարն անգամ չունիմ։ Բայց պիտի դիտեմ երեւակայութեամբ եւ ընթերցումներուս յիշատակներով։

Եթէ նոր սերունդի ինքնաճանաչման եւ իր գրական, գեղարուեստական արժէքներու համար անհրաժեշտ է հիներու կարծիքը, ինծի կը թուի որ փոխադարձաբար կարեւոր է նորերու տպաւորութիւնը հիներու մասին։ Այս պահուս մշտանորոգ Ահարոնեանը դնենք հիներու շարքին — որովհետեւ անոնցմէ ալ է —, եւ դիտենք։

Դիմացս կանգնած են, հսկայ կաղնի մը եւ Ահարոնեան՝ ինքը։ Երկուքը իրենց հասակով եւ պատկառանքով կը շփոթեցնեն զիս՝ Ահարոնեան այն կաղնին է հսկայ եւ հաստաբուն, որուն կը հանդիպինք իր վէպիկներուն մէջ, որպէս տիպար մը Հայաստան աշխարհի եւ հայ ժողովուրդի։ Այդ հսկայ կաղնիին, Հայոց մէկ սքանչելի զաւակին հարսնիքն էր Մայիս 10ին։ Ի՜նչ գեղեցիկ հարսնիք, Հայաստանեայց հարսանիք, ուր շաբաթներ առաջ կը սկսին ուրախութիւններն ու խրախճանքը եւ կը շարունակուին շաբաթներ յետոյ։ Ի՜նչ կը կարծէք, Ահարոնեանի պէս զաւկի մը հարսնիքին առթիւ հարսնետան մէջ ամէնէն աւելի ո՞վ կ'ուրախանայ։ փեսա՞ն. ո՛չ։ Հա՞յրը. ո՛չ։ Այլ ամէնէն աւելի մայրը փեսային, որ այնքան չարչարուեցաւ անոր համար եւ այնքան սիրեց։

Կ'ուրախանայ հայ ժողովուրդը, իբրեւ ծնողը այդ բացառիկ զաւակին։

Ահարոնեանը ճանչնալ ուզողները, սիրողները եւ ատողները այսօր թող վար առնեն իրենց ակնոցները. իսկ եթէ յամառ են, թող գոնէ փոխեն անոր մեծցնող կամ փոքրացնող ապակիները եւ թող դնեն պարզ, պատուհանի ապակի։ Եւ տարակոյս չունիմ որ պիտի տեսնեն Ահարոնեանը՝ իբրեւ Հայոց ապրող սերունդի գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն մէկը։

Ամբողջ քառասուն տարի գրեր է Ահարոնեան եւ լա՛ւ է գրեր։ Իր գրական կեանքին մէջ երբեք չէ ունեցեր թեքում, միշտ գրած է մէկը միւսէն գեղեցիկ։ Երեք սերունդ է սներ անոր աւիշով։ Այդ սերունդները անխնայ ծծեր են այդ աւիշը, բայց «Ահարոնեան» բուրաստանը չէ սպառած տակաւին։

Իր յոբելեանին առթիւ, ո՞վ գիտէ քանի հարիւր շնորհաւորականներ եւ մաղթանքներ պիտի ըլլան, որպէսզի Ահարոնեան շարունակէ իր գրականութիւնը։ Այդ մաղթանքները արժէք պիտի ունենան այն չափով, որ հայ ժողովուրդը կը գնահատէ ինքզինքը։

Ահարոնեանի գրականութիւնը եղած է Հայոց գրականութիւնը։ Ան գրած է միշտ Հայաստանի մասին, Արարատի մասին, Հայոց տառապանքի մասին, Հայոց ազատագրման մասին։

Ինծի կը թուի թէ ուսէ Հայու որեւէ գործէն, նոյնիսկ նստելէն եւ քալելէն հայ ժողովուրդը պէտք օգտուի։ Մեզի համար չէ «արուեստը արուեստին համար» կամ «արուեստագէտ մը ազատ է իր ուզածը գրելու, իր ուզածը նկարելու» խօսքը։ Մանաւորաբար հայ գրականութիւնը ամէնէն աւելի պիտի ըլլար ազգը նկարագրող շաղախը եւ աղիւսը։ Ահարոնեանի ամբողջ գրականութիւնը այդպիսին է։

Ահարոնեանի յոբելեանը եղաւ համազգային։ Ամէն տեղ ալ ժողովուրդը պարտք սեպեց ողջունել իր տաղանդաւոր զաւակը։

Ամչցողներ ու կարմրողներ ալ պիտի ըլլան, անշուշտ։ Թո՛ղ ընք զանոնք իրենց մինակութեան մէջ ու շարունակենք հարսնիքը։

Յ. ՊՈՒՌՆԱՁԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ
(Հատուածներ)

Ահարոնեանի մէջ նկարագրողը՝ անոր գրականութեան կուտայ արուեստին ամէնէն կենդանի գիծերէն մէկը։ Նկարագրութիւնը շունչ կ'առնէ ու կը խօսի անոր պատմուածքներուն մէջ։ Զանոնք կարդալու ատեն դէպքերուն եւ անձերուն կը միանայ ընթերցողը, տեսարանին մէկ մասը կը դառնայ առանց պաշտօն կամ դեր ըստանձնելու եւ յափշտակուած կը հետեւի վախճանական ելքին։ Զմայլելի բնականութիւն մը կ'ապրի անոր գրեթէ բոլոր տիպարներուն եւ տեսարաններուն մէջ, մանաւանդ երբ անոնք գեղջկական, խոնարհ աշխարհներէ թատերաբեմ կուգան։ Ալիւնոտ Մթթմոլը փոքրիկ օրինակ մը կրնայ ըլլալ։ Անոր մէջ տիպարներու նկարագրութիւնը, անոնց հոգեբանական նկարներուն վերարտադրութիւնը պարզապէս զմայլելի են։ Իտալիայումը բանաստեղծական գոյներով նկարագրութիւն մըն է, կեանքով բաբախող գործ մը, ուր գեղարուեստական Իտալիան կը բացուի իր բոլոր շքեղութիւններով ու փառքով։ Զեմ յիշեր կարդացած ըլլալ նմանօրինակ գործ մը, որ գեղեցիկին պաշտամունքով լեցուած հոգիներուն եւ աշխարհներուն նկարագրութիւնը տայ այնքան տաքուկ էջերով։ Իտալական արուեստին շքեղութիւնը գրքին հետ կ'երթայ չորս դին, կայծ մը, պաշտամունք մը արթնցնելու համար Անճելոներու եւ Ռաֆայէլներու հանճարեղ ստեղծագործութեանց հանդէպ։

Իր նկարագրութիւնները ո՛չ միայն լուսանկարչի հարազատութեամբ պատկերներ կուտան մեզի, այլ նաեւ անոնց յատակը կը դնեն խորք մը, իմաստ մը և գաղափարի տարր մը, որոնցմով պատկերները չոր ու ցամաք սահմաններու դատապարտուած չեն մնար, այլ կը դառնան շընչաւոր իրականութիւններ։ Հոգեբանական նկարներն ալ նոյն գծով կ'ընթանան։ Սոսկական անհատի մը սրտով անիկա ցեղին ներքնաշխարհը կը նկարագրէ։

«Ազատութեան ճանապարհին»ի մեծաշխատ հեղինակը արտակարգօրէն սիրահար հոգի մը ունի բնութեան նկատմամբ, պայքարներու եւ պսակուած յաղթանակներու հանդէպ, ասոր համար է որ անոր գրականութեան գլխաւոր գոյները կուգան անոնցմէ, գրագէտին մէջէն կ'անցնին եւ կը մնան այնպէս ինչպէս որ են։

Ահարոնեանի լեզուն երաժշտական է, անիմանալի, անճիգ ներդաշնակութիւն մը կը վազէ անոր գնացքն ի վար, մշտավազ աղբերակի մը պէս, որ քարէ ջրդունէն ցատկելու ատեն երգ մը կը շինէ, տխուր կամ զուարթ, բնութիւնն ինչպէս որ կամի։ Թափանցիկ է ան, նոյնիսկ ամէնէն մութ հարցերն ու իմաստասիրութիւնները վերլուծելու ատեն։ Գեղեցիկ ու սրտագրաւ «Լռութիւնը» օրինակ մըն է։

Բառերուն երանգները, անոնց տարողութեան չափը վարպետ արուեստագէտի իր կշիռով հաշուելէ ետք, անոնցմէ իւրաքանչիւրին կուտայ իր տեղն ու պաշտօնը։

Ինչ ինչ տեղեր նկարագրութեան եւ բառերու միօրինակութիւն մը կայ, երբ օրինակի համար առաւօտ մը, իրիկուն մը կամ բնական տեսարան մը գծելու կ'ելլէ Ահարոնեան։ Զանազան կտորներու մէջ, փոքրիկ հազիւ նշմարելի տարբերութեամբ նկարագրութիւններ կան, որոնք երբեմն կը կրկնուին, կը դանդաղին եւ պատմուածքի մը կենդանութիւնը կը խոցեն որոշ չափով։ Այս ալ թերեւս պէտք է վերագրել բնութիւնը նկարելու իր մասնաւոր հակամիտութեան կամ պատմուածքի մը հետ պահն ու միջավայրն ալ մարամասնօրէն տալու իր մտահոգութեան։

Այսօր, կամ օր մը, Աւետիս Ահարոնեան կրնայ սեղանի վըրայ դրուած եւ ամէն օր փընտռուած հեղինակն ըլլալէ դադրիլ, ինչպէս ոմանք կը կարծեն, կամ, թերեւս մեր օրերու հետաքրքրութեանց առջեւ անիկա նուազ էական գաղափար մը ճանչցուի, բայց անոր գործերը անկասկածօրէն պիտի ապրին իբրեւ մաս ու բաժին ազգային գրականութեան ամէնէն խոր ու հարազատ ստեղծագործութիւններուն։ Անոնք անբեկանելի հայելիները պիտի մնան որոշ ժամանակի մը եւ միջավայրի մը կապուած մեր կեանքին ու հաւաքական ապրումներուն, վեր պիտի պահեն ինչ որ կար հոն ցաւագին ու հալածական, վըշտո՛տ, արցունքո՛տ, բայց վըստահաբա՛ր նաեւ դիւցազնական եւ ազնիւ, վսե՛մ, առաքինի՛, գեղեցիկ եւ լուսածարաւ։

(կոչնակ) ՎԱՀԷ ՀԱՅԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

Հայաստան ձեռնարկած է նոր մարդահամարի մը։ Ապրիլ 25ին սկսան մարդահամարի գործողութիւնները նախ Երեւանի մէջ, յետոյ Լէնինական, Ղարաքիլիսա։ Ի՞նչ է պատճառը այս նոր մարդահամարին։

«Խորհ. Հայաստան», պատասխանելով այս հարցումին կը գրէ «Արդիւնաբերութեան զարգացման հետ աճած է նաեւ քաղաքներու բնակչութիւնը, մանաւանդ բանուորները։ Հետզհետէ կը կազմուին քաղաքաձեւ բնակավայրեր (Անիի, Արթիկի հանքերուն վրայ)։ Երեւան քաղաքին անօրինակ աճումը (1914ին 29 հազար, իսկ 1930ին 86 հազար) պահանջ դրաւ որ նոր մարդահամար մը կատարուի Երեւանի մէջ։ Անդրկովկասի մէջ եւս մեծ քաղաքները (Բագու, Գանձակ եւայլն) աճած են բնակչութեամբ, այնպէս որ հրահանգ տրուած է մարդահամար կատարել նաեւ Անդրկովկասի բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ։

Այս նոր մարդահամարը նպատակ ունի ոչ միայն ճշդելու բնակչութեան թիւը, այլ նաեւ պարզելու անոր ընկերային կազմը, տարիքները, եւայլն։ Այս մարդահամարը պիտի ծառայէ նաեւ Անդրկովկասի բնակչութեան պարենաւորման մասին կատարուելիք կարգադրութիւններուն։

Երեւանի, Լէնինականի եւ Ղարաքիլիսայի բնակչութեան տարեկան աճումը կը ներկայացնէ 7-10 առ հարիւր համեմատութիւն մը, մինչդեռ եւրոպական երկիրներու մէջ այդ համեմատութիւնը 1-5 առ հարիւր է։ Կը տեսնուի որ Հայաստանի մէջ քաղաքներու բնակչութեան աճումը տեղի կ'ունենայ երեք անգամ աւելի արագ։

1828-1914 Երեւանի բնակչութիւնը 11 հազարէն բարձրացաւ 29 հազարի, այսինքն 15 առ հարիւր համեմատութեամբ»։

Եւ «Խորհ. Հայաստան» կոչ կ'ընէ, 5 օրուան մէջ աւարտելու համար այդ մարդահամարը, օժանդակել մարդահամարի պաշտօնեաներուն, արձանագրել տալով «նորածին երեխայ թէ զառամեալ ծերունի»,բոլորը։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսացի գրողները նորէն հրապարակ դրած են այս հարցը։ Մայրաքաղաքը — Փարիզ — եւ գաւառները կը կռուին գրական տեսակէտով, ճիշդ ինչպէս երէկ մեր մէջ պոլսեցի հայ գրողը կը կռուէր գաւառացի գրողին դէմ։

Le Petit Parisienի մէջ գրական քննադատ մը, Ժան Վինեօ, վերջերս մասնաւոր հետաքրքրութեամբ կը քննէր գաւառացի գրողներու ստեղծագործութիւնները, հեգնելով փարիզցիական հպարտութիւնը, որ վերջին կը նայի ֆրանսական ազգին կենդանի աղբիւրին, գաւառական կեանքին։

Փարիզը, այս վիթխարի քաղաքը, պիտի չորնար ու ցամքէր, եթէ գաւառային երակներէ ըր առողջ եւ թարմ արիւն չմատակարարէին իրեն։ Եւ գաւառն է, որ անմիջական հաղորդակցութեան մէջ է իր ժողովուրդին, իր ցեղին հետ, ընդհակառակն Փարիզ՝ օտարին հետ։

Եւ սակայն Mercure de Franceի մէջ Շարլ Հանրի Հիրշ կատաղութեամբ կը յարձակի գաւառապաշտութեան վրայ։ Չէ՞ որ հիմա նորոյթ է «եւրոպական միացեալ նահանգներ» բացատրութիւնը։ Հիրշ, յանուն այդ եւրոպական դաշնակցութեան, վտանգաւոր կը գտնէ գաւառապաշտ հոսանքը, որ կը կարծէ թէ կրնայ բաժան-բաժան ընել Ֆրանսան։

Վիթալ Մարէյլ La Renaissance Provincialeի մէջ իր կարգին կը յարձակի Փարիզցիներուն վրայ։ Ան կը պնդէ թէ Փարիզցին չէ, որ պիտի հասկնար միջազգային աշխատակցութիւնը, օտար նկարագիրները, այլ գաւառացին, որովհետեւ ֆրանսական գաւառները կը նմանին բազմազան ածուներու, ուր աճած ու ապրած են զանազան ցեղեր։ Այդ տեսակէտէն գաւառապաշտութիւնը, — որ իրարու կը կապէ այլազան ցեղերու բնակավայրերը, իրենց ֆոլքլորով եւ արուեստով, — հաշտ է միջազգայնութեան հետ։ Նոյն իսկ, կարելի է ըսել թէ, գաւառապաշտութիւնըսաղմնային վիճակն է «միացեալ-նահանգներ» տարազին ու բացատրութեան։

Մանաւորապէս Ֆրանսա բազմազան ցեղերու առհաւական նկարագիրներու թանգարան մըն է։ Երկու գաւառաբարբառներ, օյլ եւ օք, գլխաւոր հետքերն են այդ տարբերութեան։

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՄՏՈՒԹԻՒՆ

Արաքսի մէջ մեր երիտասարդ գրողներէն Օ. Զարմունի, կը գանգատի, թէ մեր արդի գրողները կը գրաղին ամէն բանով, «ճիւղէ ճիւղ կ'ոստոստեն, չեն ամփոփուիր մէկ հունի մէջ ու չեն խորանար»։ Այս առթիւ մէջ կը բերէ Վահան Յարութիւնեանի մէկ նամակը.— «Ես չեմ ուզեր իմ համեստ նորավիպագրի սահմանէս դուրս ելլել, ինչ որ կ'ընեն շատ մը նորեր՝ գրելով բանաստեղծութիւն, վէպ, քննադատութիւն, թատերգութիւն եւն.»։

Հարցը խոր է։ Մասնագիտութի՞ւն թէ հմտութիւն, այս է հարցը։

Միքէլ Անճելօ նկարիչ էր, քանդակագործ եւ բանաստեղծ։ Կէօթէ բանաստեղծ էր, քաղաքագէտ եւ բժիշկ։ Ա. Ֆրանս գրագէտ էր, փիլիսոփայ եւ հրապարակագիր։ Ցանկը երկար է։

Սակայն այսօր աւելի շեշտուած է մասնագիտութեան ակըը։ Այսուհանդերձ Եւրոպայի բոլոր գրագէտները ունին հմտութիւն մը (érudition), որ զարմանք կը պատճառէ։ Այժմ կարելի չէ վիպագիր ըլլալ, առանց լայն տեղեկութիւններ ունենալու ճարտարապետութեան, քաղաքականութեան, փիլիսոփայութեան, նոյնիսկ հասարակ արհեստներու մասին։ Կարելի չէ թատերագիր ըլլալ, առանց բազմակողմանի հմտութեան։ Մեր գրագէտները մենագիրներ (monographe) են պարզապէս։

Ու եթէ մեր նոր գրողները կը փորձեն ընել քիչ մը ամէն բան, ատիկա թերեւս պարապ մը լեցնելու ճիգ է միայն, կամ մարզանք։

ՏԻԿԻՆ ԽՍԿՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍ

Paris-Presse փարիզեան օրաթերթը, որ արձագանգ կուտայ օրուան բոլոր գրական-գեղարուեստական շարժումներուն, փոքրիկ յօդուած մը նուիրած է (7 մայիս), լուսանկարով միասին, տիկին Խսկուհի Մինասի, որ ծանօթ է իր ֆրանսերէն հատորներով. յիշենք Les heures intenses, Sanglots, Perles Vénitiennes 5, Nouvelles et contes, Voix dans la nuit, Clairs-obscurs d'Italie, Flore Attique.

Ժան Սէմիոլ գովասանքով կը խօսի հայ բանաստեղծուհիին լեզուին, ոճին ու երեւակայութեան մասին։ Զայն կ'անուանէ «երազի քերթող», որովհետեւ անիկա ոչ միայն կը նկարէ աւերակները, հելլենական փառքերը, բիւզանդական իրիկունները, այլ նաեւ Պոլսոյ գեղեցիկ գոյները, աչքերը եւ բանաստեղծութիւնը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՋԵԿՈՅՑԸ

Ի գիտութիւն Մայր-Աթոռոյ հայրապետական պատուիրակութեան պատկանեալ Եւրոպահայ շրջանակներու պատուական հոգեւորական դասուն եւ պատ. ժողովականաց եւ ժողովրդեան, կը հաղորդեմ ներկայիւս թէ աւարտած եմ Ամենայն Հայոց Ս. կաթողիկոսէն ինձ յանձնուած պաշտօնի պարտականութեանց առաջին մասը, Եւրոպահայ թեմի կազմակերպութեան մասին անհրաժեշտ ուսումնասիրութիւնը կատարած եւ տեղեկագիրը ղրկած ըլլալով ի Ս. Էջմիածին։

Այժմ պատրաստուած եմ մեկնիլ Երուսաղէմ, Ն. Ս. Օծութեան հեռագրական հրամանին համեմատ իր հայրապետական ցաւակցութիւնը հաղորդելու համար Առաքելական Ս. Աթոռոյ սգաւոր միաբանութեան, հոգելոյս Տ. Եղիշէ պատրիարքի մահուան տխուր առիթով։

Ցետոյ իսկոյն պիտի անցնիմ Եգիպտոս, անդ սպասելու համար Ն. Վեհափառութեան վերջնական հրահանգներուն։

Ցայտնելով սրտագին շնորհակալութիւն թէ ի Փարիզ բնակութեանս եւ թէ ամէն կողմ այցելած միջոցիս ինձ եղած պատուադիր ընդունելութեան եւ շնորհուած բարեացակամ դիւրութեանց համար։

Մնամ աղօթարար
Թորգոմ Արքեպիսկոպոս

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մայիս մէկին բացուեցաւ Շան զ'Էլիզէի մեծ պալատին մէջ, գեղարուեստական զանազան ճիւղերու մրցման միջազգային ցուցահանդէսը, որ պիտի տեւէ մինչեւ յունիսի վերջը։ Այս տարուան նկարներու եւ արձաններու թիւը կը հասնի 2908ի։

Փարիզահայ արուեստագէտներէն ալ ընդունուած են հետեւեալ գործերը.— Ա. Շապանեանի մէկ ծովանկարը, Շ. Աղամեանի հինգ ծովանկարները, Ա. Պագալեանի երկու Պոլսական նկարները, Շահնազարի թանգարաններու նկարները, Յ. Ալխազեանի հինգ գիւղանկարները, Ս. Խաչատրեանի երկու դիմանկարները, Կոճկորեանի մէկ դիմանկարը, Տիկ. Բաբայեանի (Գապոնէլ) երկու դիմանկարները, Օր. Ռ. Ազարեանի երկու գիւղանկարները, Ն. Գալըպճեանի մէկ նկարը. Վ. Թամիրեանի երկու գիւղանկարները, Լ. Մուրատոֆի երկու արձանները, Հ. Մէհտէրեանի երկու արձանները։

Պոլսահայ երիտասարդ դերասան Պ. ՎԱՀՐԱՄ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆ, Պէնլեան խումբին ծանօթ պարիթօնը

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մասնաւոր արտօնութեամբը այս օփէրէթին փարիզեան սեփականատէրին

1 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ՑԵՐԵԿ ԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ALBERT Ier ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Ա՜ՅՆՔԱՆ ԱՏԵՆԷ Ի ՎԵՐ ՄԵ՜Ծ ԱՆՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՄԲ ՍՊԱՍՈՒԱԾ

ԱՆՄԱՀ ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ ԱՆՆՄԱՆ ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 3.30

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՈՐՀՈՐ ԱՂԱ

ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՕՓԷՐԷԹԸ 3 ԱՐԱՐ, ՀԱԶԱՐԱՒՈ՛Ր ԱՆԳԱՄՆԵՐ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՌՆ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌՋԵՒ

ՑԵՐԵԿՈՅԹԻՆ գիները ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ են՝ արուարձաններէն գալիք ժողովրդին դիւրութեան համար.— Օթեակներ՝ 200, 150 (6 հոգինոց) և 100 ֆր. (4 հոգինոց). Թիկնաթոռներ՝ 20, 15 և 10 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ գիները.— Օթեակները՝ 300, 250 (6 հոգինոց) և 200 (4 հոգինոց) ֆր.։ Թիկնաթոռներ՝ 50, 20 և 15 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Ցերեկոյթին եւ երեկոյթին տոմսերը կը ծախուին Կավռօշի խմբագրատունը՝ մայիս 12էն սկսեալ։

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան 15ամեակը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՅԻՍ 17ԻՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ (Քարթիէ Լաթէն) 51 Rue Monsieur-le-Prince

ուր պիտի գտնէք ամէն տեսակ հին ու նոր գիրքեր, հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ այլ լեզուներով, գրական, գիտական դըպրոցական, վիպական եւայլն, նաեւ ամէն լեզուով պարբերականներ։

Արտասահմանէն եւ գաւառէն եղած ապսպրանքները օրը օրին կը ղրկուին։

ԳՐԱՏԱՆ ԿԻՑ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՆԱԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՄԸ

Բոլոր գրավաճառները, հրատարակիչներն ու հեղինակները կրնան դիմել ռեւէ գործի համար՝

LIBRAIRIE H.SAMUEL, 51 rue Monsieur-le-Prince, Paris VIe

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: 20—37

կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւնները

կը կատարէ ծննդաբերութիւններ

կ՚ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ։ կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12։

ԹԷՐԶԵԱՆ ԹՐԻՔՕԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

17 Rue de l'Equerre, Métro: Buttes Chaumont

մեքենայով թրիքօ հիւսելը ծրի սորվիլ փափաքողները դիմեն մզի։ մառչէի հայ առեւտրականներուն ուշադրութեան կը յանձնենք մեր Boelette Pull Overներու անմրցելի գիները։ կ՚ուղարկենք գաւառները contre remboursement.

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մեթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց

ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ոսկորի, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօդացաւ։

կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր։

կեանքի, հրդեհի, գողութեան, արկածներու օթօմօպիլի եւն. ապահովագրութեանց համար դիմեցէք

Յ. ՍՈՒՃԵԱՆԻ

Ապահովագրական գործակալ ֆրանսական եւ անգլիական ամենագլխաւոր ընկերութեանց։

H. Soudjian, 56 Rue Lafayette, Paris (9e)

Téléph. Provence 88-59 եւ 68-86

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մեթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ՚ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ

MAISON VARTERESSIAN

1bis Rue Hautefeuille, մեթրօ St. Michel

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ

չոր պտուղներ, լաքէրտա, երշիկ, ապուխտ, եւայլն

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՄԱՔՈՒՐ ԱԺԱՆ

Մասնաւոր սպասարկութիւն բնակարաններու համար

կ՚ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

ՆՈԹԱՆԵՐ

Արշին Մալ ալանի եւ շատ մը ուրիշ երգերու սոյն նոթաները պատրաստուած փրոֆ. Մոսկոֆեանի կողմէ շատ մաքուր եւ շքեղ։

դաշնակի բաժին՝ գին 2.50 տոլար, Արշին Մալ ալան, ջութակի բաժին գին 1.50 տոլար։ փունջ երգեր՝ դաշնակի բաժին 3 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք, փունջ երգեր՝ ջութակի բաժին 2 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք։ դիմել՝ H. Mamasianի, 137½ East 27th St., New York, U. S. A.

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵ՛Ր, ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ՊԱՏԵՀՈՒԹԵՆԷՆ

Ա. Եթէ կ՚ուզէք փոքր հողամասի մը տէր ըլլալ Մարսէյլի մէջ, շաքարի գործարանին եռեւը, ամէն մէկ հողամաս 225 մեթր (կրնանք երկուքի ալ բաժնել), դիմեցէք մեզ։ վճարման դիւրութիւններ։

Բ. Մեր ձեռքին տակ միշտ ունինք վարձու խանութներ եւ տուներ։

Գ. Կը շինենք եւ կը նորոգենք տուներ պայմանագրութեամբ։ Խորհրդակցութիւնները ձրի։ դիմել՝ Comptoir Régional, Պ. Ասատուրեանի, 42 Rue St. Barbe, Մարսէյլ։

ժամը 9.30—12 եւ 3—5.30 — Թէլէֆոն C. 01—71

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Նոր գիրքը

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (իր գրական գործնէութեան քառասնամեայ յոբելեանի առթիւ)։

դիմել՝ L. Kévonianի, 225 Fbg. St Martin։ գին՝ 5 ֆրանք։ փոստի ծախք չկայ

Վարձու է Շարվիէօյի (Փոնտ՚Իզէր) հաւասարակ կեդրոնի մէջ մասվաճառի խանութ մը՝ յարակից սրճարան եւ ճաշարան մը։ Ջուր եւ ելեկտրականութիւն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Կարապետ Մանուկեանի, Café Arménien, Charvieu (Isère).

Տք. գաղտ. գիտութ. գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ՚առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է։ 62 Ruede la Rochefoucauld բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ. Métro և Nord-Sud: Pigalle.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. լապօռաթուար։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդացկութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12։

LE MONT DORE

ջերմուկ, 1050 մ. բարձր, Օվէրնիայի բարձունքին վրայ։ բաց է մարդ 15 Հոկտ. 1։ բուժիչ շնչարգելութեան, ցնցղալյանութեան, հազի, ցնցուղի, քթի եւ կոկորդի ցաւերուն։

Կազինօ, կոլֆ, թէննիս, մաքուր օդ։ դիմել՝ Cie du Mont-Dore, 19 rue Auber, Paris.

Հայե՛ր, ձեր հիւանդները խնամելու եւ ձեր դեղագիրները կարդացնելու համար շփոթութեան մի՛ մատնուիք, եւ ամենայն վստահութեամբ դիմեցէք՝

GRANDE PHARMACIE DE PARIS

67 Rue Madier-Montjan, վալանս

Հոն պիտի գտնէք օգտակար խորհուրդներ եւ առաջնակարգ դեղեր (արեւելեան եւ եւրոպական), ամէնէն վար գիներով։

Մեր հայ թարգմանը ձրիաբար կուտայ ուզուած տեղեկութիւնները։ (Դրոշմաթուղթ մը ներփակել պատասխանի համար)։

L'ATELIER

Ամէն չերեքշաբթի

La Comédie du Bonheur d'Evreinoff

Միւս օրերը

Le Stratagème des Roues de Farquhar

Նմանողութեամբ

Constantin - Weyerի

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

ՄԻԱՅՆ 200 ՖՐ. ԱՄՍԱԿԱՆՈՎ դուք կրնաք տիրանալ Փարիզի Լաւագոյն շրջակաները, ձեր սեփական հողաբաժնին, ուր կրնաք շինել ձեր տունը, որ 15 տարի ղերծ է պետական տուրքէ։

Հողաբաժինները ունին ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հաղորդակցութեան մեծ դիւրութիւններ Փարիզի հետ՝ բազմաթիւ կառախումբերով՝ ամէն ուղղութեամբ։

Մանրամասնութիւններու համար դիմեցէք՝

"ՏԱՐԱՍՈՎ - ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ - ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ"

Հայկական գրասենեակը՝ 18 Rue Chaussée d'Antin. Մեթրօ Opéra կամ Chaussée d'Antin, ամէն օր ժամը 10—12 եւ 3—7, իսկ Կիրակի ժամը 10—13։

Կիրակի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 2—6 կարելի է դիմել Սէվրան (Sevran) հողաբաժիններու տեղը Պ. Տէր Աբրահամեանի, Gare du Nord կայարանէն։

Շաբաթ և Կիրակի օրերը ժամը 4—6 դիմել Պ. Տ. Բէգզադեանի, 87bis Bld. de la République, Boulogne, Billancourt

---

ALLO, ALLO

Այս է թիւը մեր թէլէֆոնին

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԷՆԱԶԵԱՆ ԵՒ ԳԱՍԱՆՃԵԱՆ

8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)

Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խիստ մօտ

Tél. TRUDAINE 81 07

Գ. ԾԷՔԷՐԵԱՆ

փաստաբան Պոլսոյ Պառոյէն, վաւերացեալ հաշուակալ, անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.),

150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine 76-42

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելու տոմարակալութիւն փոքր ամսավճարով։

ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chiffre d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի և Impôts sur le revenuի գործողութիւններ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ

Կրնամ ձեզ զերծ պահել Chiffred'Affairesի եւ BénéficesCommerciauxի տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք, զոր օրինակ Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, lingère, շապկագործ, ժամագործ, դերձակ, կօշկակար, տաղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր ընտանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ apprenti ունենաք։

SEULE AGENCE EXCLUSIVE EN FRANCE

ՀԱՅԵՐԷՆ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

"La Voix de son Maître" — Columbia Phonos & Disques — POLYDOR REGISTERED TRADE MARK

20 ՖՐ. — 20 ՖՐ.

H. ARTINIAN, 26 28 rue Lesage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85.

Մեր փլաքներու ճոխ մթերանոցին մէջ կը գտնուին նաեւ ամէն վաճառանիշ ֆոնոներ.—DECCA, COLUMBIA, PATHÉ, POLYDOR, NIRONA, DIAMOND, եւն.։ գիները՝ 120, 180, 300, 450, 525, 750, 800, 1000 եւ մինչեւ 2,800 ֆր. նպարեղէններուն լաւը, ժողովրդ. գիներով։ բաց է ամէն օր

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ (Հաստատուած 1923ին)

CABINET V. YARJANIAN

Հասցէ՝ 5 rue du Cardinal Mercier, PARIS (9e)

Tél, CENTRAL, 97-39 եւ 96-70

կը ստանձնէ պատժական, քաղաքային եւ առեւտր. դատեր պաշտպանելով ֆրանսացի հանրածանօթ պաշտօնակիցներու հետ, վաչական եւ հիւպատոսարանական գործերու արագ հետապնդում։ Արկածի դատերու մասնաւոր ճիւղ, առանց կանխավճարի։ ՖՐԱՆՍԱ մտնելու համար, ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացում։ (ԱՖԻՏԱՎԻԹ)։ Քաղաքային ամուսնութեան արագ գործողութիւն։ Վիզա ամէն երկրի համար։

Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս։ Խորհրդակցութիւնները ձրի են։

Դիմել ամէն օր, 9էն 12 եւ 2էն 7, բացի Կիրակիէ

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Զատկի տօնի առիթով KYSA կօշիկի վաճառատան մէջ

209 Rue Duguesclin (angle rue Dunoir), Lyon

պիտի գտնէք սեփական արհեստանոցի մէջ մասնաւոր խնամքով պատրաստուած այրերու եւ կիներու ֆանթէզի եւ ամէն տեսակ տոկուն կօշիկներ։

ԳԻՆԵՐԸ ԱՆՄՐՑԵԼԻՕՐԷՆ ԱԺԱՆ

Կը բաւէ անգամ մը այցելել համոզուելու համար

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն կօշիկները կը գտնուին մեր երկրորդ վաճառատունը 217 Rue Garibaldi, angle rue Paul-Bert.

Ամէն տեսակ կօշիկներ խնամքով կը նորոգուին մեր արհեստանոցին մէջ

Տէր եւ տնօրէն ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

PLOMBERIE-COUVERTURE

ՋՈՒՐ ԿԱԶ

ԼՈԳԱՐԱՆԻ, ԵՒՆ.Ի ՋԵՏԵՂՈՒՄ

Կը ստանձնեմ կապարի եւ ցինկի ամէն տեսակ գործեր, մասնաւորաբար ջուրի խողովակներու զետեղում եւ նորոգութիւն։ Դիմել նամակով

A. TATOULIANի

12 Rue Elie, Gentilly, (Seine)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
Métro: Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՄԱՅԻՍ 1930
13 MAI 1930

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1261 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԱՀ ԳԷՈՐԳ Ե. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Էջմիածինէն հասած հեռագիր մը կը հաղորդէ մահը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, որ կքած տարիքի բեռան տակ, երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր ֆիզիքական տկարութեամբ եւ բարոյական վիշտերով։

Գէորգ արք. Սուրէնեանց ծնած է 1847 օգոստ. 28ին, Թիֆլիս, որով 83 տարեկան էր։ Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1882ին։ Կաթողիկոս ընտրուեցաւ 1911 դեկտեմբեր 13ին։ Կաթողիկոսութենէն առաջ, իր ամէնէն կարեւոր պաշտօնն եղած է Թիֆլիսի առաջնորդութիւնը։

⁂ Կաթողիկոսին մահով, կը ծագի յաջորդին ընտրութեան փափուկ խնդիրը, որ գրեթէ անլուծելի է ներկայ պարագաներուն մէջ։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

3500 ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՆԵՐ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ Կ'ՈՂՋՈՒՆԵՆ ՅՈԲԵԼԵԱՐԸ

Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Ա. Ահարոնեանի գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, ուր հաւաքուած էր աւելի քան 3500 հոգի հայ գաղութէն։

Ամբողջ շաբաթ մը յառաջի հեռախօսը չլռեց եւ ամէն օր յառաջի սանդուղներէն կ'ելլէին ու կ'իջնէին բոլորը, մուտքի տոմսի մը համար։ Նոյն եռուզեռը Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ Յոբելինական Յանձնախումբին անդամներուն գրասենեակներուն մէջ։ Եւ սակայն կարելի չեղաւ գոհացնել ամէնքը։ Տոմսերը սպառած էին։

Շաբաթ երեկոյ հսկայ ամփիթատրոնը լեցուած ու խռնուած էր։ Վերը և վարը, շատեր ոտքի վրայ էին։

Երեկոյթին ներկայ էին նաև օտար հիւրեր, Ֆր. Մաքլէր. մէթր Անրի Ֆապրի, Պ. Թօփճիպաշէֆ։ Պատւոյ բեմին վրայ կը գտնուէին Պ.Պ.Գ. Նորատունկեան, Պ. Հալաճեան, Տ. խան Բէլէկեան, Վ. Խօլասեան, Ա. Համբարձումեան, Պօղոս Էսմէրեան, Լ. Կիւմիւշկերտեան, Ն. Դալըպճեան, Մ. Վարանդեան, Ա. Խատիսեան, Զ. Խանզատեան, Տիգրան Զայեան, Զօր. Ղորղանեան, Իշխան Ամատունի, Բէտիլեան վարդ. Տօքթ. Թորգոմեան, Մ. Բունեաթեան, Կ. Բասմաճեան, Հ. Սահակ, Հ. Յովսէփ Մարգարեան, Ներսէս Օհանեան, Զարիեան, Վաչեանց, Բօլ Դուկասօֆ, Մ. Տէրպէտէրեան, Տօքթ. Գրիգորեան, Ա. Չաքրեան. Վ. Թագւորեան, Միսաք Ղազարեան, Տիգրան Բէկզատեան, Լ. Գեւոնեան, Օր. Ս. Թորոսեան, Հ. Ա. Քիպարեան, Մ. Պարսամեան, Բժիշկ. Յ. Տէր Դաւիթեան, Կ. Մասունի, Արամ Թահթաճեան, Տօքթ. Նեվրուզ։

Ներկայ էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյի, Եւրոպայի Կ. Կ.ի եւ Փարիզի Շրջ. կոմիտէի անդամները, Բարեգործականի Փարիզի Տեղական մասնաժողովի անդամները, Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչիկեղր. Վարչութեան եւ Փարիզի մասնաճիւղին անդամները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան անդամները, սկաուտները եւ Ֆրանսահայ արիները։ Սուտանի գաղութին կողմէ Պ. Ֆիլիպ Վանեան եւ Տօքթ. Ե. Խաթանասեան, Մարսէյլի Ազգ. վարչութեան կողմէ Պ. Գ. Շահլամեան, ինչպէս նաեւ Խոյեան քահանայ, Պ. Վահան Թէքէեան, Սարգիս Խաչատուրեան, Ա. Պատմագրեան, եւայլն։

Կը նախագահէր Պ. Ժիւսթէն Կոտար, ծերակուտական եւ նախկին նախարար։ Մէկ կողքին Բիպարեան եպիսկ. եւ Լ. Բաշալեան միւս կողքին Պ.Պ.Ա. Ահարոնեան և Ֆ. Հէրօլտ, Մարդկային Իրաւունքներու պաշտպանութեան մարմինին նախագահը։

Հանդէսը բացուեցաւ Մարսէյեէզով եւ մեր Հայրենիքով, զորս նուագեց Գաղթային 21րդ հետեւակազօրաց գունդին նուագախումբը։

Յետոյ խօսեցան յաջորդաբար Ժիւսթէն Կոտար, Ֆէրտինանտ Հէրօլտ, Փրոֆ. Ադոնց, Լ. Բաշալեան, Ա. Ջամալեան, Ա. Հանըմեան, Վ. Եարճանեան, Բիպարեան եպիսկ., ամէնէն վերջը՝ յոբելեարը՝ Ա. Ահարոնեան, նախ ֆրանսերէն, յետոյ հայերէն։

Հռչակաւոր արուեստագէտ Մ. Մաքսուտեան ֆրանսերէն արտասանեց Հայդուկի նոր տարին (Ահարոնեան), խորապէս յուզելով ամբողջ սրահը։ Տիկին Ադոնց երգեց Մի լար (Ռ. Մելիքեան) և Ճըբ քնանամ (Ֆ. Լից)։ Տ. Նշանեան հայերէն արտասանեց Մասիսը (Ա. Ահարոնեան)։ Օր. Հ. Թորոսեան երգեց Քելէ-քելէ, Ես սարէն կուգայի, Առաւօտուն բարի լոյս, և ժողովուրդին փափաքով՝ կանչ է, կռունկ (Կոմիտաս վարդապետ)։ Ժ. Սինանեան ջութակի վրայ նուագեց Նիկիւն (Պլոք), Պեռսէօզ (Կոռվլէ)։ Տիկին Զապէլ Արամ երգեց Շաբաղ կուտաս (Ռ. Մելիքեան), Քնի՛ր, իմ բալիկ (Ահարոնեան)։ Ս. Նաւասարդեան երգեց Ա՛յ վարդ (Սպենդիարեան)։ Մէջ ընդ մէջ կը նուագէր զինուորական նուագախումբը։ Եւ ամփիթատրոնը յաճախակի կը գոռար ժողովուրդին ծափահարութեան հնչիւնէն։

Բոլոր ճառերն ու երգերը անթերլով կը հաղորդուէին դուրսի աշխարհին։ Երեկոյթը փակուեցաւ ճիշդ ժամը 12ին։

Հասած էին 103 հեռագիր ողջոյններ եւ աւելի քան 50 գրաւոր ողջերձներ։ Այս վերջիններէն յիշենք Պ. Պ. Կերենսկիի, Միլիւքովի, Ազրպէյճանի ազգ. կառավարութեան, Վրաստանի Ազգ. Ռամկավար կուսակցութեան, Ֆրանսացի երեսփոխան Լէյկի նամակները։ Բազմաթիւ խմբագրութիւնը ղրկած էր ներկայացուցիչ մը եւ Մխիթարեան Հայրերը՝ ուղերձներ։

⁂

Տեղի անձկութեան պատճառով, ստիպուած ենք մաս-մաս հրատարակել գլխաւոր ճառերը։

Ահաւասիկ ամբողջութեամբ Նախագահ Ժիւսթէն Կոտարի ճառը.—

Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐԻ ՃԱՌԸ

Տիկիններ եւ պարոններ,

Այս հանդէսը, որ տեղի կ'ունենայ մտաւորական Ֆրանսայի սիրտին վրայ, միտքի որորանին մէջ, այն տանմէջ, ուր կ'ուսուցանեն, այսինքն կը կատարեն պաշտամունքը գեղեցկին, ճշմարտին եւ բարիին, — սարքուած է մեծարելու համար մարդ մը, — Աւետիս Ահարոնեան։

Մենք, Ֆրանսացիներս, որ իրեն հայրենակից չենք, մենք, որ հաղորդակից ըլլալու համար իր իմացականութեան եւ հասկնալու համար իր հոգին, անծանօթ ենք իր լեզուին, իր մշակոյթին, իր աւանդութեան, մենք որ շատ քիչ մօտ ենք իրեն քան դուք, մենք կը հիանանք իր վրայ եւ կը սիրենք զինք, որովհետեւ անիկա ցաւագին կերպով բայց քաջութեամբ կրեց այն ծանր խաչը, որուն վրայ չարչարուեցաւ Հայաստանը, որովհետեւ անիկա այն պատգամաբերն է, որուն մէջ ոչինչ կրնայ քանդել իր հայրենիքին յարութեան հաւատքը։

Մեզի համար, որ ժողովրդավարներ ենք, յեղափոխութեան զաւակներ, Ազգերու Դաշնակցութեան կուսակիցներ, անիկա խորհրդանշանն է բռնադատուած անարդարութեան, անհրաժեշտ հատուցումին։ Մեր բոլոր սիրովը կապուելով իրեն, ստանձնած կ'ըլլանք յօժար պարտականութիւն մը, այսինքն կը նուիրուինք արդարութեան գործին, որ եթէ չիրագործուի, աշխարհի խաղաղութիւնը կը դառնայ յաղթանակներու մարսողութիւն մը։ Ահա այդ արդարութեան գործին յայտագիրն է, — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած սահմաններուն մէջ, — որ կը պաշտպանէ Աւետիս Ահարոնեան։

Բայց այդ չէ նպատակը այս ցոյցին։ Այսուհանդերձ եթէ այդպէս կը ներկայանայ, եթէ գեղարուեստական կատարեալ յայտագիր մը դրուած է, անիկա ամենագեղեցիկ մեծարանքն է, զոր կրնան մասնակցողները տալ Ահարոնեանի, որուն անունը տիրական եղանակով մը կ'ոգեկոչէ մեծ եւ ազնիւ ազգը, որուն հաւատարիմ ախոյեանն է ինք։

Ի՛նչ զուրգուրանքով և ճշդութեամբ, անիկա նկարագրեց անոր բարքերն ու եղերերգութիւնները։ Ի՛նչքան խոր ապրեցաւ անոր խռովայոյզ կեանքը։ Անոր սիրոյն երկար ամիսներ բանտ պառկեցաւ։ Անոր համար յուզումով գրեց ամէնէն զգայուն էջերը, ամէնէն կենդանի կոչերը, դիմադրելու համար հարստահարութեան, նստած իր խուցին ցուրտ պատերուն մէջ։

Անոր համար դարձաւ ուխտաւոր մը, որ աքսորի երկար ճամբուն վրայ առանց յոգնելու կ'աղաղակէ անարդարութեան դէմ եւ կը խրախուսէ անոնք որ կը տկարանան։

Այդ տաժանելի եւ յամառ ճամբորդութիւնն է, ի խնդիր ազատութեան, զոր կը նկարագրէ Հայդուկի նոր տարին կտորին մէջ։ Մտիկ ըրէք եղբայրական շեշտերը, հպարտ արտայայտութիւնները, զոհաբերութեան անզուսպ խոյանքը.— (Այստեղ կարդաց առաջին հատուածը «Հայդուկի նոր տարի»էն)։

Այստեղ այնքան ճշմարտութիւն կայ, որ մենք լաւ կը զգանք, Ա. Ահարոնեան։ Դուք քալեցիք այդ ճամբան, դուք ստացաք այդ վէրքերը։ Դուք ունեցաք այդ քաջութիւնը։ Ինչ որ մեզի ցաւ կը պատճառէ, այն է որ դուք ճամբուն ծայրը չհասաք դեռ, ազատ՝ նոր վէրքերու դէմ։ Բայց ինչ որ մեզ կը մխիթարէ, այն է, որ դուք ունիք նոյն հաստատ եւ հպարտ քաջութիւնը, եւ շահեցաք բարեկամներ, որոնք պատրաստ են քալելու ձեր կողքին։

Ի՛նչ քաղցր և հին բաներ պիտի տեսնէք դուք, երբ խփէք ձեր աչքերը, — Իգդի՛րը, աւանը ուր ծնաք, Արարատի ստորոտը, ձեր մայրը բարեպաշտ եւ գրասէր, եւ յետոյ ձեր ժողովուրդին թշուառութիւնը, գաղթը՝ փախչելու համար Համիտեան բռնակալութենէն, քրտական աւազակախումբերը, որոնք կը ցանէին աւեր ու ամենավայրագ սարսափները,... Եւ ահա ձեր գրիչը դարձաւ ձեր զէնքը։ Գրական ձեր այդ կեանքին քառասնամեակն է, որ կը տօնենք այսօր, — արտայայտութիւնը ձեր ազգային գիտակցութեան։ Ան կը ներկայացնէ նաեւ իր ամենամաքուր բանաստեղծական ձեւին մէջ ձեր շատ հին եւ շատ գեղեցիկ հայ գրականութեան արուեստը, որ թաթխուած է մարդկայնական զգացումներով և լեցուն՝ պերճափառ պատկերներով։

Թո՛ղ ձեզի համար, Աւետիս Ահարոնեան, այս երեկոյթը բարեդէպ հանգրուան մը ըլլայ, որ ձեր սրտին մէջ զեղու երջանկութիւն և հաւատք։ Բազմաթիւ են այն սիրտերը, որոնք կը բաբախեն այս բոպէիս համընթաց ձեր սիրտի։ Զարկին Մտածեցէ՛ք, որ զանոնք յուզողը ձեզ տօնելու ուրախութիւնն է, — տօնելու զգայուն և հաւատարիմ բարեկամը, ուժեղ, քաջ բանաստեղծը և գրագէտը, և հայրենասէրը, որուն հետ մենք եւս կը յուսանք և որուն հետ միասին պիտի պայքարինք։

Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Մեծ տօն մըն է որ կը տօնենք այս իրիկուն, տօնը հայ Գիրին եւ հայ Բանին յանձին Ահարոնեանի, որ նոր շքեղութեամբ մը հագուեցուց հայ Գիրը, որ նոր փայլ մը տուաւ հայ Բանին։

Կարծես նախասահմանեալ տնօրինութեամբ, որ յետոյ, մեր ճակատագրին պանծալի բայց տրտմօրէն վաղանցուկ մէկ բոպէին, իր վրայ պիտի կեդրոնացնէր մեր դարաւոր յոյսերուն իրագործումը, Ահարոնեան ծնաւ Կովկասեան Հայաստանի մէջ, Պարսկահայաստանէն գաղթած գիւղական ընտանիքէ մը, մօտիկ ռազմագլխին ուրկէ ամէն օր իրեն կը հասնէին Թուրքիոյ Հայերուն ցաւի աղաղակները, ու դէմ դիմաց մշտնջենափառ Արարատին որուն ստուերը իր վրայ կ'իջնէր օրհնութեան մը պէս։ Անոր համար է որ իր գրականութիւնը իր մէջ կը ցոլացնէ այն բոլոր կրումները որոնք մեր ցեղին բաժինն եղան այս վերջին յիսնամեակին։ Իբր վիպագիր, բանաստեղծ, թատերգակ, ընկերաբան, հրապարակագիր եւ հռետոր, մեր կեանքին բոլոր արտայայտութիւնները արձագանգ գտան իր մէջ, եւ ինք զանոնք հայութեան փոխանցեց իր խոր զգացողութեան մէջէն։

Մեր ցաւն է հարկաւորաբար որ մեծագոյն տեղը կը բռնէ իր եղերական բազմադիմի պէսպիսութեամբ, բայց անոր քով անմիջապէս կը գտնենք իր խրոխտ հոգիին ընդվզումը այն անիրաւութեան դէմ զոր անողոքելի ճակատագրութիւն մը պատնիշեր է մեր առջեւ, իր ըմբոստ հոգիին աղաղակը խուլ եւ կոյր ուժերուն դէմ որոնք մեր վրայ խուժեցին, իր խոյանքը դէպի արդար եւ ազնուացնող կռիւը Ազատութեան տաժանելի ճամբուն վրայ, եւ իր անսասան հաւատքը լաւագոյն օրերուն որ պիտի գան։ Ու այս ամէնուն վրայ սաւառնաթեւ՝ լայն շունչը հին օրերու մարգարէի մը որ իր ետեւէն կը տանի իրեն ակնապիշ տենդայոյզ ամբոխները։

Ամէնէն աւելի սակայն իր մէջ կ'ողջունենք երգիչը հայ հողին և անոր վրայ տքնող հայ գիւղացիին, որ իր ուսերուն վրայ տարեր է մեր տեականութիւնը՝ դարերու խորքերէն։ Ոչ ոք մեր մէջէն այնքան խորութեամբ և յուզումով արտայայտած է հայ բնութեան և մարդուն յարաբերութեանց գաղտնախորհուրդ օրէնքները եւ աշխատութեան կեանքին մշտնջենական կշռոյթը. ոչ ոք իրեն պէս ունեցած է մեր գիւղացիներուն կեանքին խորունկ զգացումը, եւ՝ անցաւորին մէջ՝ յաւիտենականին ըմբռնումը։ Իր հզօր, յորդառատ եւ յորձանահոս ոճը, պայծառատես արբշռութեամբ յայտնաբերած է բնական ուժերուն գեղեցկութիւնը եւ անոր դիմաց մարդուն յուսահատական մաքառումը։

Հայ ցաւին ու հայ յոյսին մեծ երգիչին, անիրաւութեան դէմ կռուող ազնուահոգի ուժերուն մեծ փողարին, հայ հողին մեծ բանաստեղծին, այս իրիկունը կը բերենք մեր յարգանքը եւ սքանչացումը։ Ուրախ ենք այս իրիկուն մեր մէջ ողջունելու հայ ցեղին մեծագոյն զաւակներէն մին, որ մեր ազգային ստացուածքը ճոխացուց մեծ ու գեղեցիկ երգերով, որոնք իբր մեր սերունդին ժառանգութիւնը, սրբազան աւանդի մը պէս պիտի երթան մեզմէ ետքը եկողներուն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆ ՍԱԼՄԱՍՏԷՆ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ, ՄԵԾ ՄԱՍԸ ՀԱՅ

«Հավաս»ի հեռագիր մը կը հաստատէ Սալմաստի եւ Ուրմիոյ երկրաշարժը, առանց լայն մանրամասնութիւններ տալու։ Առաջին ցնցումը թեթեւ է եղած, իսկ երկրորդ և աւելի ուժգին ցնցում մը կատարեալ աղէտի հանգամանք առած է, պատճառ դառնալով 2000 հոգիի մահուան։

Թեհրանէն կը հեռագրեն մեզի մայիս 10 Թուականով.—

ՍԱԼՄԱՍՏԸ ԱՒԵՐՈՒԱԾ Է ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԵՒ ՇՈՒՏԱՓՈՅԹ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՐՕՏԻ։

⁂ Տեղական թերթերը նոր սկսան տեղեկութիւններ տալ աղէտի մասին մասին։ Այն ալ կցկտուր։ Թեհրանէն մայիս 11 Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ.—

Պարսկական Ատրպատականի մէջ պատահած երկրաշարժի բուռն ցնցումները նիւթական մեծ վնասներ պատճառեցին։ Այդ քաղաքին (ըսել կ'ուզէ՝ Նահանգին) կառավարիչը կը հաստատէ թէ 2106 հոգի մեռած են, իսկ հազարաւոր մարդիկ անպատսպար կը մնան։ (ԽՄԲ.— Քաղաքի անունն չկայ. բայց երեւի Սալմաստի եւ Ուրմիոյ, թերեւս Թաւրիզի մասին է խօսքը)։

ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐ։ Պարսիկ Կարմիր Խաչը երեք բժիշկ, ինչպէս եւ դեղեր ղրկեց աղէտին վայրը։ Հանգանակութիւն բացուեցաւ ի նպաստ աղէտեալներուն։ Շահը մօտ 20,000 ֆր. նուիրեց։

«Թայմզ»ի Թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէ.—

Հետզհետէ լուրեր կը հասնին Մոսկուա, պարսկական Ատրպատականի մէջ պատահած երկրաշարժի մասին։ Առաջին ցընցումը զգացուած է քանի մը օր առաջ, Ուրմիոյ շրջանին մէջ։ Բնակիչներուն մեծ մասը խուճապի մատնուած է։ Հազարաւորներ փախչելով իրենց տուներէն, հաստատուած են վրաններու տակ։ Երկրորդ ցնցում մը, աւելի զօրաւոր, տեղի ունեցած է 12 ժամ յետոյ, կործանելով շարք մը գիւղեր։ Տուները փլած են, փլատակներուն տակ ջախջախելով ներսը մնացողները։ Կ'ըսուի թէ մեռելներուն թիւը հինգ հազարի կը հասնի։ Վիրաւորներու թիւն ալ մեծ է։

4000 հանդիսատես Դուրեան եպս.ի թաղման

Դուրեան պատրիարքի յուղարկաւորութիւնը ունեցաւ ապրիլ 28ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Երուսաղէմի բոլոր Հայերը ինքնաբերաբար փակած էին իրենց խանութները։ Մօտակայ քաղաքներէն ալ բազմաթիւ Հայեր խռնուած էին Երուսաղէմ։

Ներկայ էին բազմաթիւ օտարներ, դիւանագիտական եւ պետական անձնաւորութիւններ, Թրքական հիւպատոսը իր հետեւորդներով միասին, Պաղեստինի անգլ. մարզպանի փոխանորդը, ընդհ. դատախազ Պ. Պէնթուիչ, Երուսաղէմի կառավարիչ Պ. Քիթ Րոչ, օտար հիւպատոսները, բոլոր եկեղեցիներու մեծաւորները, արաբ, հրեայ եւ ուրիշ ազգէ երեւելիներ ու մտաւորականներ։

Իսկ ժողովուրդին համրանքը չկար։ 4000է աւելի մարդիկ լեցուցած էին Ս. Յակոբի վանքին ներսն ու դուրսը։

Անգլիացի եւ տեղացի բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան։ Պահ մը այնքան շատցաւ բազմութիւնը, որ ոստիկանները ստիպուեցան արգիլել մուտքը։

⁂ Պատրիարքին մահը հետեւանք է հին հիւանդութեան մը, «իւրէմի», որ վերսկսած էր շատ վտանգաւոր բորբոքումով։

Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԹԷՀՐԱՆԷՆ ՏՐԱՊԻԶՈՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ, ԹՈՒՐՔԻԱ)

«Թայմզ»ի մէկ աշխատակիցը, որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, հրատարակութեան տուած է իր տպաւորութիւնները: կը թարգմանենք նոյնութեամբ, նկատի առնելով իր շահեկանութիւնը:

Փոքր Ասիան քաղաքականօրէն եւ աշխարհագրականօրէն միեւնոյն տարածութեան մէջ միշտ միեւնոյնն է: Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ սահմանագլուխը կը դպչի այն Ջուրբաժան` որոնք Եփրատի հիւսիսային արեւելեան օժանդակները կը բաժնեն Արաղի կամ Արաքսի աւազանէն, եւ երկու Արարատները կոկիկ կերպով կը հանգչին Ասիական Թուրքիոյ ծայրագոյն անկիւնը, Պարսկաստանը ունենալով քանի մը մղոն դէպի հարաւ եւ Ռուսիան ոչ շատ հեռի դէպի արեւելք: Ռուս աշխարհակալութեան մակընթացութիւնը դէպի Արաքս երթալով՝ Արարատը թողուց վերը Թուրքիոյ մէջ, եւ նոր դաշնագրութիւններն ալ մեծ փոփոխութիւն մը չեն բերած այս հարաւ-արեւելեան անկիւնին վրայ: Իսկ աւելի դէպի հիւսիս սահմանագլուխներու վերաքննութիւնը աւելի ընդարձակ եղած է, հոս ալ դարձեալ ի վնաս Ռուսիոյ` հարիւր տարի առաջ եղած գրաւումներուն տեսակէտով:

Հետեւելով Արաքսի եւ Արփաչայի, եւ յետոյ երթալով հիւսիս եւ արեւմուտք, դէպի ծով, Պաթումի մօտերը, սահմանագլուխները մեծ տարբերութիւն չունին, սա՛ բացառութեամբ որ Ռուսիա իրեն հաշւոյն վար դրած է այդ նաւահանգիստը եւ երկաթուղին, Պրէսթ-Լիթօվսքի մէջ որոշուած սահմաններուն համաձայն: «Մեծագոյն Հայաստան»ի հաշուեյարդարէն վերջ, որ սակայն Սէվրի Պայմանագրութեան թուղթին վրայ միայն գոյութիւն ունեցաւ, այն ծայրայեղօրէն նեղ միջոցը` որուն մէջ բանադատուեցան սեղմուիլ Նախկին Հայաստանի Հայերը՝ քիչ շատ կը համապատասխանէր Պրէսթ-Լիթօվսքի գիծին: Թըրքական «Անկախութեան Պատերազմ»ին արեւելեան փուլին այս հետեւանքը մարմին առաւ 1922ի Թուրք-Սովետական վերջնական պայմանագրութեան մէջ: Հետեւաբար անգամ մը եւս Թրքական եղաւ Կարս, եւ մեծութեամբ ու կարեւորութեամբ Երեւանը գերազանցող Աղեքսանդրապոլը, նոյն անունով Լենինական, կրկին յատկացուեցաւ այն պաշտօնին` որուն համար շինած էր զայն Նիքօլա Ա., այսինքն իբրեւ խրտուիլակ Կարսի ախոյեան բերդին դէմ:

Հիւսիսային Պարսկաստանէն մինչեւ Սեւ Ծով պողոտան` Արարատէն եւ Արեւելեան Եփրատի (Մուրատ Սու) ակունքէն անցնելով` կը կտրէ Ասիոյ երկու նոր վարչաձեւերուն արտաքին ծայրերը, ուր արդիականութեան ծրագիրներ ազգայնականութեան հետ միացած` այսօր կը յաղթանակեն քաղաքականօրէն, եթէ ոչ տնտեսականօրէն: Այս պողոտան` Խորհրդ. Ռուսիոյ սահմանագլուխը քերելով` մեծ մասամբ կը գտնուի Ռուսիոյ անպաշտօնական ազդեցութեան շրջանակին մէջ, որովհետեւ անդրկովկասեան քարիւղին աժանութեան պատճառաւ հաղորդակցութիւնները կախում ունին այդ ազդեցութենէն: Եւ դարձեալ ա՛յս է գլխաւոր արդարացումը այն իրողութեան որ խորհրդային Պետութիւնը ընդարձակ աստիճանի վրայ տարածէ իր առեւտուրը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Սովթօրկի ճիւղերը, որոնք իբրեւ ճշմարիտ հիւպատոսարաններ իրենց ռուսական դրօշը կը պարզեն, — ասոնք ալ յարմարագոյն գործակալութիւններ են բամբակի եւ պատրաստ ապրանքներու մթերքի համար: Ասոնք կրնան նաեւ իբրեւ գործիք ծառայել ամէն ատեն որ քաղաքական շահեր պատշաճին տեղական կառավարութեան խառնուածքին եւ ըստ այնմ արտօնուին:

ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՐԿԻՒՂԸ

Խորհրդ. Ռուսիոյ հետ Թուրքիոյ պաշտօնական համաձայնութեան հակառակ, արեւելեան սահմանագլխի շրջանակներուն մէջ ռուսական ազդեցութեան կամ նախայարձակման վախը յարատեւ է, եւ հին դպրոցի պատկանող Թուրք սպաներ կ'ուզեն Արաքսի վրայ Թրքական պահնորդութիւն մը գաղափարը ծաւալել: Կարս Գ. զօրաբանակին կեդրոնատեղին է, ամէնէն նշանաւոր հրամանատարներէն մէկուն` Իզզէտին փաշայի հրամանին տակ, եւ մօտը Էրզրումի մէջ ալ ամբողջ զօրաբաժին մը: Արարատի մօտ սահմանագլխի անկիւնին իշխող Պայազիտի պահակազօրքին փոխադրութիւնը դէպի Գարա-Քէօսէ (երբեմն Գարաքիլիսէն) թելադրուած էր իբրեւ տեսակ մը զիջում ռուսական դիւրազգածութեանց: Թէեւ սահմանագլխի ցեղերուն ներկայ անհաստատ շփոթ վիճակին մէջ կարելի չէ այս պարապը թողուլ պահակազօրքին եւ սահմանագլխի պահակներուն միջեւ, այս ինքն Թուրքիա պիտի պարտաւորուի Գարա Քէօսէի զօրքերը Պայազիտ բերել:

Սխալ կ'ըլլայ Ռուսիոյ մասին Թրքական անվստահութիւնը չափազանցել: Այս անվստահութիւնը գլխաւորաբար Թուրքիոյ նեղսրտութիւնն է ռուսական ոտնձգութիւններուն համար իր ազգայնապաշտ տնտեսական քաղաքականութեան մէջ, քանի որ այս քաղաքականութիւնը այնքան խիստ է որքան խորհրդայինը: Նաեւ սխալ կ'ըլլայ ենթադրել թէ Թուրքիա Անատօլուի հին թշնամին մէջ այսօր ալ հին միեւնոյն թշնամին կը տեսնէ եւ ըստ այնմ պարտաւոր ըլլայ Արեւելեան Փոքր Ասիոյ մէջ ծայրայեղ զինուորական հաստատութիւններ ունենալ: Հազիւ վեց տարի առաջ էր որ Թուրքերը վերջնապէս Լօզանի մէջ ազատուեցան Արեւմտեան Պետութեանց գերութենէն, եւ ժամանակ չեն ունեցած դեռ իրենց տունը բարեկարգելու: Վերին Եփրատի, եւ ներսէրը, Էրզրումէն Տրապիզոն ճամբուն արեւելակողմը, երկիրը տակաւին նախապատերազմեան «կանոնական պայմաններ»ուն չէ վերադարձած, եւ հիմակ ալ վերադառնալիք չունի: Հին դրութիւնը, որ ցեղային ինքնավարութիւն կուտար Քիւրտերուն պայմանաւ որ առեւտրական ճամբաները անաղարտ մնային եւ Թրքական գիւղեր թալանէ զերծ ըլլային, այլեւս ջնջուած և հին պատմութիւն է, սակայն այդ ցեղերուն ձուլումն ալ տակաւին չէ յաջողած:

Քիւրտերը միշտ երկսայրի սուր մը եղած են իրենց տէրերուն ձեռքը: Անատօլուէն Հայերու վտարումէն անմիջապէս վերջը Քիւրտերուն ապստամբութիւնը յաջորդեց, այն Քիւրտերուն որոնք Թուրքերուն օգնած էին Հայերը վտարելու գործին մէջ: Շէյխ Սաիտի հետեւորդները, որոնք հաւաքուած էին քրտական ցեղերու այլազան ընդարձակ սահմանին վրայ, թափառաշրջիկ մոլլաներէ, քանի մը սկզբնական յաջողութիւններ շահեցան 1924ի ամռան, բայց շատ չանցած ընկճուեցան նոր վարչաձեւին զինուորական գերակշիռ ուժերէն, եւ հազիւ մէկ տարի վերջ կախաղան հանուեցաւ Իսլամին այդ աննշան ցեղապետը: Ապստամբութեան հետքերը մաքրուեցան գլխաւորաբար սա՛ տեսակ բրոբականտով թէ Քիւրտերուն միութեան կամ ինքնավարական շարժումին գաղափարը ստեղծողը եղած է Մեծն Բրիտանիա, եւ երկրորդ՝ թէ Քիւրտ ժողովուրդը պարզապէս խաբուած էր իր կրօնաւորներէն եւ աւատապետներէն:

Այս կէս-ճշմարտութիւններէն ոչ մին եւ ոչ միւսը չկրցաւ լայն շրջանակի վրայ ունկնդիրներ ունենալ, եւ աւելի արդիւնաւոր եղաւ արեւելեան այն փորձուած եւ միշտ յաջողած մեթոտը, այսինքն բնակչութիւնները տեղափոխել: Հազարի չափ երեւելի քիւրտ ընտանիքներ Խարբերդի, Մուշի եւ Տիարպէքիրի նահանգներէն փոխադրուեցան Պրուսայի շրջակայքը, ուր աւելի մօտ եղած կ'ըլլային Թիւրք օճախներուն, այսինքն Թրքական ազգայնականութեան կրակարաններու բոցին, Մարմարայի ծովեզերեայ Չէրքեզներուն եւ Պրուսայի նահանգին Թիւրքմէններուն նման: Թուրք ուսուցիչներ ղրկուեցան Արեւելեան նահանգները Թրքութեան նոր վարդապետութիւնը քարոզելու, — թէ Փոքր Ասիան այսուհետեւ ինքնուրոյն ընտրեալ ցեղ մըն է—: Բարօրութեան միեւնոյն ատեն ուժ կը տրուէր զինուորական գրաւումով եւ Պէրլիէ օթոմոպիլներ եւ Ճէնըրըլ Մօթըօրներ իբրեւ քաղաքակրթութեան յառաջապահներ ամէն օր հետքեր կը բանային գլխաւոր ճամբաներուն վրայ, ուր մինչեւ ցարդ գոմէշի կառքեր միայն կը բանէին:

Այս համաթրքական մշակութային յարձակողականին հանդէպ, քրտական անջատողականութիւնը դարձաւ եղաւ աւազակային շարժում մը ընդհանուր աստիճանի վրայ:

Քիւրտերը միեւնոյն ցեղային տարրն են որմէ հաւասարապէս ունին Թուրքիա եւ Պարսկաստան:

Թուրք եւ պարսկական սահմանագլխի խառն յանձնաժողով մը անցեալ ամառ ճամբայ ելաւ ճշտելու համար, ի մէջ այլոց, պատասխանատուութիւնը երկու կողմերուն վրայ ցեղային ասպատակութեանց: Ընդհանրապէս, ընդհարում չկայ Թուրք եւ պարսիկ իշխանութեանց միջեւ: Բայց Պարսիկները տրամադիր են Թրքական ազգայնականութիւն վերագրելու բոլոր երեւելի Քիւրտ յելուզակներուն, եւ Թուրքերն ալ նոյն տրամադրութիւնը ունին Պարսիկներուն համար:

Ամէն պարագայի մէջ թափառաշրջիկ Քիւրտերը միշտ մէկ իշխանութեան երկրէն միւսը կ'անցնին իրենց յարմարութեան համաձայն:

Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի ցեղային «գօտիներուն» խաղաղեցման հարցերը տարբեր են: Քէմալական իտէալը ափաշկարայ ձուլումն է, եւ մօտէն կը համապատասխանէ Րիզա Շահին բռնած դիրքին հանդէպ Պախթիարներուն՝ Սպահանի արեւմտեան եւ հարաւային կողմը: Արմատական ազգայնականութիւն չանցնիր Հիւսիսային Պարսկաստանի մէջ, ուր մինչեւ իսկ միայուն (եէրլի) Թուրք բնակչութիւնը ցեղային տեսակէտով ոեւէ հասարակաց գիծ չունին Թէհրանի իրենց իշխանաւորներուն հետ:

ՍԵՒ ՕՐ ՄԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Անցեալ տարուան նոյ.ի օրերը յիշեցնող տագնապ մը ծայր տուաւ մայիս 3ին Նիւ Եորքի սակարանին մէջ: Աճագին անկում ամէն թուղթերու վրայ, այսպէս մէկ օրուան մէջ չորս միլիար տոլարի կորուստ պատճառելով: Մայիս 5ին ալ փոթորկալից տեսարաններ տեղի ունեցան: Ճգնաժամը աննախընթաց էր, բայց այս անգամ ընդհանուր նաւաբեկութեան առաջքը կրցան առնել կարգ մը պանքաներու ազատարար գործիքները: Բայց եթէ ասոնք ալ ժանգոտի՞ն...

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Մուսուլի մեր թղթակիցը ժամանակին ներկայացուց կացութիւնը Միջագետք հաստատուած հին եւ նոր գաղթականներուն: «Հայրենիք»ի թղթակիցն ալ իր կարգին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ. —

Զախօ եւ Տըհօք Մուսուլի նահանգի մէյմէկ գաւառներն են եւ կը գտնուին Մուսուլի հիւսիսային կողմը: Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին, երբ յիշեալ երկու գաւառները տակաւին Թրքական բանակութեան տակ կը գտնուէին, Անատօլուի խորերէն քշուած հայ տարագիրներու բազմաթիւ կարաւաններ եկան, եւ եթէ կարելի է ըսել, ապաստան գտան այս շրջաններու մէջ եւ ի՛նչ խօսք որ հայկական դերեզմաններ թողուցին:

Անգլիական գրաւումէն յետոյ էր, երբ կամաց կամաց հայերը՝ կարիքէն մղուած՝ պարբերաբար եկան բոյն դնելու այս գաւառներու մէջ, եւ շնորհիւ Իրաքի կառավարութեան բարեացակամ վերաբերմունքին՝ կիսատ-պռատ տնտեսութեան տէր դարձան: Այսօր Զախօ գիւղաքաղաքին մէջ 100 ընտանիքի չափ հայեր կը գտնուին: Անոնց մեծագոյն մասը Տըհէցիներ են:

Ինչպէս բովանդակ հայութիւնը, նոյնպէս եւ այս խլեակները քանիցս ենթակայ եղած են Թրքական բարբարոսութիւններուն եւ հազիւ քանի մը տարի է ինչ ազատ շունչ կը քաշեն:

Տըհէցիներու բացարձակ մեծամասնութիւնը այսօր իր գլուխը պահելու ճամբան գտած է: Ամէնքն ալ անխտիր շալագործութեամբ կը զբաղին եւ, շնորհիւ այս արհեստի գնահատման, բաւարար վիճակ մը ունին:

Հակառակ անոր որ ասոնք քրտախօս են, այնուամենայնիւ կրօնամոլ ժողովուրդ մըն են եւ չեն սիրեր որեւէ մէկը իրենց կրօնասիրութիւնը կասկածի ենթարկէ: Իրենց ներկայ գլխաւոր մտահոգութիւնը եկեղեցիի եւ դպրոցի շինութեան խնդիրն է:

Ինչպէս գրած եմ, Զախօի հայերու մեծ մասը, հաստատուած ըլլալով Քէսթայի մէջ ջրի միւս ափը, կը փափաքին որ յիշեալ երկու հաստատութիւնները իրենց կողքին շինուին: Ասոր հակառակ կը պնդէ Զախօի մէջ եղած փոքրամասնութիւնը: Եթէ այս հակամարտութիւնը կարելի ըլլայ վերցնել մէջտեղէն, եկեղեցին ու դպրոցը շինուած պէտք է համարել:

*
* *

Զախօի գաւառի Սլիվանի գաւառակի Սմայիլ Աւա, Պասիթկէ, Կաշկան, Պաճիթ, Պէշխապուր գիւղերու մէջ 9-10 տարիէ ի վեր կը բնակին Արմշատցիներ, որոնց համագումարը 50-60 ընտանիքէ աւելի չէ:

Այս գաղթականները Նահր-Օմարէն եկան ճիշդ այն օրերուն, երբ անգլիական կառավարութիւնը քէմփի հայութեան նպաստը դադրեցնելով սպառնաց ցրուել Միջագետքի մէջ:

Պէտք է խոստովանիլ որ Արմշատցիները սկզբնական շրջաններն անգլիացիներէ լիովին աջակցութիւն ստացան, որի շնորհիւ ալ կարողացան փոքրիկ տնտեսութեան տէր դառնալ.

Վերոյիշեալ գիւղերէն միայն Պասիթկէն կառավարական գիւղ է եւ մէջի ժողովուրդը միայն կառավարութեան տուրք կը վճարէ: Մնացեալ գիւղերը աղայական են, եւ մէջի Արմշատցիները ստիպուած են երկուքին ալ տուրք տալ: Հակառակ ասոր՝ շատ գոհ են իրենց վիճակէն:

Բոլորն ալ անխտիր կերպով երկրագործութեամբ կը զբաղին եւ այս ճամբայով է որ իրենց հացը կը ճարեն: Թէեւ շալագործներու թիւը պակաս չէ իրենց մէջ, բայց այնքան ալ զարգացած չէ:

Ցրուած ըլլալով իրարմէ բաւական հեռու զանազան գիւղերու մէջ, եւ նիւթապէս ոչ-բարւոք վիճակ մը ունենալնուն պատճառաւ դպրոցի կամ եկեղեցիի գաղափարը կարծես թէ մոռացութեան տուած են: Պէտք է խոստովանիլ սակայն, որ հակառակ ասոր բոլորն ալ տիպար հայեր են եւ օժտուած նահապետականավորութիւններով: Ասոնք այս տարի եղբայրական ձեռք երկարեցին Նահր Օմարէն Հավրէզք փոխադրուող իրենց հայրենակիցներուն:

Նոյն այդ Սլիվանի գաւառակի Հավրէզք գիւղը այսօր լեցուած է Նահր-Օմարէն եկած հայ տարագիրներով: Ասոնց թիւը մինչեւ հիմա 700ը կ'անցնի: Շատ կարճ ժամանակէն յետոյ իրենց միանալու է Նահր-Օմար մնացած ժողովուրդը, որ ցուրտերի պատճառաւ չկրցաւ աշնան երթալ:

Հավրէզք այսօր կրցած է բոլորի ուշադրութեան առարկայ դառնալ: Ասիկա անշուշտ պարապ տեղը չէ, քանի որ հոն հաստատուած ժողովուրդը արժանի է ատոր:

Գրած եմ, որ Հավրէզք կոչուած գիւղը 30-40 տարիէ ի վեր աւերակ եղած էր: Հայ տարագիրները իրենց յատուկ կենսունակութեամբ ոչ միայն շէնցուցին յիշեալ գիւղը, այլ եւ եւրոպական տիպար գիւղ մը դարձուցին: Ամենակարճ ժամանակամիջոցին մէջ իրենք յաջողեցան ոչ միայն տուներ պատրաստել, այլ եւ հակառակ իրենց աննպաստ պայմաններուն՝ բահերով վարուցանքսի ձեռնարկեցին: Ճիշդ է որ բահերով ապագայ մը պատրաստել հնարաւոր չէ, սակայն, չեղածէն լաւ համարելու գաղափարով ձեռնարկեցին անոր:

Մեծ է այդ ժողովուրդի կարիքը: Մօտաւորապէս հարիւր ընտանիք այսօր անհրաժեշտօրէն կարիք ունի լծկաններու, կաթնատու կենդանիներու, սերմացուի եւ առնուազն մէկ տարի ապրելու միջոցներու:

Գաղթականական Ֆոնտը ի սպառ վերջացած ըլլալով՝ կարիք կայ նոր գումարներու: Առանց ատոր Հավրէզքի ծովիտի մէջ գտնուած մեր կենսունակ ժողովուրդը կորսուած պէտք է համարել:

Այս ժողովուրդը իր հաց ու ջուրին չափ անհրաժեշտ կարիք ունի դպրոցի, եկեղեցիի եւ գրադարանի: Ինչպէս ալ ըլլայ, այս երեք հաստատութիւնները պէտք է ունենայ այդ ժողովուրդը՝ Ո եւ է արգելք չէ կրող կասեցնել իրենց այս գաղափարը, քանի որ ատոնց բարիքները վաղուց վայելած է այդ ժողովուրդը: Մեզ եւ արտասահմանի հայութեան կը մնայ ընդ առաջ երթալ այդ ժողովուրդի կարիքներուն:

Տըհօք գիւղաքաղաքին մէջ ալ կը գտնուին 30-35 ընտանիք հայ՝ Տըհեցիներ եւ Ջուլամերկցիներ, Ասոնց մէկ մասը կը զբաղի շալագործութեամբ, իսկ մնացած մասը առեւտուրով:

Զախօի, իր շրջաններու եւ Տըհօքի հայ տարագիրները աստիճանաբար ազգային կեանք մը ստեղծելու նախօրեակին կը գտնուին: Այս գործի գրաւականը պէտք է համարել Հավրէզքի մէջ հաստատուած նորեկ գաղթականներու գոյութիւնը: Վերջիններս իրենց ունեցած ուժերը պիտի տրամադրեն իրենց եղբայրներու յառաջդիմութեան համար, ի հարկէ իրենց հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ:

Հավրէզքի հայ տարագիրներուն օժանդակել՝ կը նշանակէ նաեւ զարկ տալ յիշեալ երկու գաւառներու մէջ գտնուած հայերու բարօրութեան:

Հարկ կա՞յ ըսելու, որ այդ ժողովուրդը արժէ ամէն կարգի օժանդակութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ԵՒ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԵՐՈՒ 15ԱՄԵԱԿԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 28 Ապրիլ (Սեփ. Թղթ.) — Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ Ապրիլ 26ի գիշեր Լիլաւայի ազգային դպրոցի թատերասրահին մէջ տրուեցաւ ժողովրդական հանդէս-երեկոյթ մը եւ ապա հաւաքոյթ մը հայկական մեծ եղեռնի եւ հերոսամարտներու 15ամեակին առթիւ:

Հայրենակցական Միութիւնը այս հանդէսներով կը տօնէր մասնաւորապէս Վան-Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտը, նաեւ Մուշ-Սասունի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Մուսա Լեռան, Զէյթունի, Արարայի եւ այլ վայրերու հերոսամարտերը:

Բեմին ճակատէն կախուած էր կարմիր կտոր մը սա վերտառութեամբ.

«Հայկական հերոսամարտերու 15ամեակը, 1915-1930:—Վան-Վասպուրական, Մուշ-Սասուն, Շապին Գարահիսար, Մուսա Լեռ, Զէյթուն, Ուրֆա»:

Բեմին աջ ու ձախ կողմերէն կախուած էին պարսկական գոյն դրօշակներ եւ Վանի Արամի ու Վռամեանի մեծադիր նկարները, իսկ բեմին մէկ կողմը կարմիր կանաչ շրջանակներու եւ պսակներու մէջ տեղաւորուած էին Վանի 1896ի Յունիսեան հերոսամարտի երեք անմահ ղեկավարներու՝ Աւետիսեանի (արմենական), Պետօի (դաշնակցական) եւ Մարտիկի (հնչակեան) մեծադիր պատկերները, որոնց կողքին նաեւ Մայր Հայաստանի գեղանկար քարտէսը:

Ժամանակէն առաջ թատերասրահը լեցուեցաւ երկսեռ խուռն բազմութեամբ, եւ վարչութեան կողմէ յատկապէս հրաւիրուած անձերով, որոնք Թաւրիզի ազգային, կուսակցական, կրթական, մշակութային, հայրենակցական եւ այլ Միութեանց ու Մարմիններու ներկայացուցիչներն էին: Ժամանակին եկաւ նաեւ Առաջնորդ Ներսէս արքեպ.: Նուագախումբը երբ «Մեր Հայրենիք»ը նուագեց, ժողովուրդը պատկառանքով ոտքի ելաւ: Վարչութեան նախագահ ընկ. Հ... կոտաշեանը քանի մը խօսքով հանդէսի բացման խօսքն ըսաւ եւ առաջարկեց յոտնկայս յարգել յիշատակը հայկական մեծ եղեռնի ընթացքին բնաջնջուած մեր մէկ միլիոն զոհերուն եւ հերոսամարտերու մէջ ինկած նահատակներուն: Ժողովուրդը ոտքի կ'ելլէ, մինչ նուագախումբը կը թնդացնէ «Դուք զոհ գնացիք» մահուան քայլերգը:

Ընկեր Դաւիթ Փափազեան հակիրճ եւ կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Վասպուրականի հերոսամարտի ծագման պատճառներն ու ընթացքը եւ յետոյ յուզուած, հազիւ զսպելով իր արցունքը, շեշտեց որ այս բոլոր տանջանքներէն, ճիգերէն եւ հերոսամարտերէն յետոյ, այժմ ալ դարձած ենք թափառական եւ անհայրենիք ժողովուրդ մը:

«Դուն էլ վեր կացար» երգէն յետոյ Օր. Շուշիկ Փափազեան արտասանեց իր հօր գրած «Ցաւագիր» ոտանաւորը, որ Հայրենիքի սէրն ու կարօտը եւ ապրիլեան յիշատակները կ'ոգեկոչէր: Կայծուհի Սուքիասեան շատ յաջող ու հարազատ արտասանեց Մ. ...շիկթաշլեանի «Թաղումի քայլերգը»:

Ընկեր Գասպար Յակոբեան գեղեցիկ բանախօսութեամբ

...քերոյեց վան-վասպուրականի ...պէրեան հերոսամարտի եւ առ... ...հայկական ազատագրա... ...արժեքը մեր ...պատմութեան համար: ...ընկեր Հայկ Աճէմեանը ներ... ...վասպուրականի վերապ... ...հայութեան կենդանի ոգին ...հայրենապաշտ մշտավառ ... Ագաստ եւ Անկոխ Հայաս... ...համար, որուն «անկիւնա...» Վասպուրական մեր աշ... ...պիտի ըլլայ:

...կենդանի պատկերներով ցոյց ...Մայր Հայաստանը՝ ...հայկական եռագոյն դրօշակի ...եւ ապա այժմ տաճկական ...գրաւման տակ գտնուող Հայ... ...հողամասերը (Տաճկահա... Սուրմալու եւ Վանանդ):

Հանդէսը տեւեց մէկուկէս ...եւ հասարակութիւնը հե... ...գոհ եւ խոր տպաւորու... ...թեամբ:

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ ...մը, որուն կմասնակցէին ...250 երկսեռ հայրենակից... ...եւ հիւրեր: Սեղանին ...նախագահէր ընկ. Սամ. Մես... ...որ բաժակներ առա... ...մէկ միլիոն հայ զոհե... ...եւ հերոսամարտերու ընթաց... ...ինկած նահատակներու յիշա... ...Հայ ժողովուրդի, Պարսից ...ազատութեան, ժողովուրդի, ...շահ փեհլեվիի, ազգային ...հասարակական համերաշխու... ...թեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ...անկախ հայութեան, ա... ...նոյնպէս արքեպ. կե... ...ենն: Խնջոյքը տեւեց 5 ...պարեր, շուրջպարեր, մե... ...նուագածութիւն եւն. ...հարազատ եւ մտեր... ...մթնոլորտ մը եւ բոլորն ալ ...գոհ եւ ուրախ տպա... ...թեամբ:

ՄԱՍԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

...ԸՆԵՐԸ ԿԸ ՅՈՒՍԱՆ, ՈՐ ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ՏԱՊԱԼԻՆ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ

...Խորհ. Հայաստան (26 ապ... ...)—

...Լոռնակ գիւղին մէջ կազմուած ...«կոլխոզ» մը, որուն մէջ կը ...նաեւ Եղիշ Դամինեան, ...կոմունիստ կուսակցու... ...թեան: Քիչ յետոյ կը հրաժարի ...եւ միասին կը քաշէ կը ...50 60 գիւղացի:

...կոլխոզին մէջ կը ...Տիգրան Զանինեան, որ քիչ ...կը հրաժարի եւ միասին կը ...50 գիւղացի: Այսքանով ...բաւականանար, այլ նոյնիսկ

բանւորներուն մէջ գաղտնի լու-
րեր կը տարածէ թէ «Ադրբէջանի
կողմը 200 վեստ խորհրդային
իշխանութիւնից խլել են, էսօր
էգուց սրանք վերջանալու են»:

ՔԵԶ 5 ՐՈՊԷ ԺԱՄԱՆԱԿ...

Նոյն թերթին նոյն թիւէն —

Լենինական՝ի շրջանէն Իշխա-
բի գիւղին մէջ Խորէն Մարու-
թեան եւ Նազարեան բռնի ուժ
գործադրեցին գիւղացիներուն
վրայ, պարտադիր կերպով «կոլ
խոզ» մտցուցին զանոնք, առանց
թոյլ տալու, որ իրենց ընտանիք-
ներուն հետ համաձայնութեան
գան նախապէս: Թոյլ չտուին գե-
ղամ Յարութիւնեանին, որ խօսի
կնոջը հետ, եւ ըսին. «Քո անուան
վրայ կարմիր խաչ կգնենք»: Իսկ
ուրիշներու միայն 5 րոպէ ժա-
մանակ յատկացին, խօսելու հա-
մար իրենց ընտանիքին հետ:
Գրաւեցին միջակ գիւղացի Նի-
կոլա Նարոյեանի եւ Սարգիս Ալ-
թունեանի հացի ամբարները:
Երբ այս երկու գիւղացիները
ընդդիմացան, մէկ օր բանտար-
կել տուին:

Ի վերջոյ 5 րոպէի մէջ կազ-
մուած «կոլխոզ»ը քայքայուե-
ցաւ կէս ժամէն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

— Մեղրիի եւ Դարալագեազի
շրջաններուն մէջ երեւցած է տե-
սակ մը մարախ, որ կը կոչուի շա-
լա: Չկան ք առնուած են անհրաժեշտ
միջոցներ:

— Բամպակամշակութեան
զանազան վայրերու մէջ, պայքա-
րելու համար «չոռ» հիւանդու-
թեան դէմ, ղրկուած են ծծումբ
եւ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթեր:

— Գարունը հասած ըլլալով,
քոչւորները շարժումի մէջ են:
Քոչը կը կատարուի երկու անգամ:
Նախ գարնանամուտին, երբ քոչ-
ւորները կը մեկնին Սարդարա-
բատի տաք հովիտները, կերակրե-
լու համար իրենց անասունները՝
Յետոյ, երբ գառները կը մեծնան
եւ արեւը կ'այրէ Սարդարաբատի
անջրդի առապարները, քոչւոր-
ները կը բարձրանան սարերը, ուր
առատ է այլեւս բուսականու-
թիւնը: Քիւրտերն ու թուրքերը
ընդհանրապէս կը հաւաքուին
Ալագեազի եւ Աղմաղանի սարա-
ներուն վրայ:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 16 ապ-
րիլ — Ի՜նչ լաւ է այսպէս, այս
օտար ու գորշ հորիզոնին տակ,
այսքան հեռաւոր, մոռացուած ու
պղտոր ափերուն տարուէ տարի
գոնէ անգամ մը քով քովի գալ,
ամփոփուիլ չորս պատերուն մէջ,
վերյիշել դէպքերն ու դէմքերը...

Անցեալ, յիշատակելի օրեր:

— Վասպուրական ճակատճակ-
տի՝ դարաւոր թշնամիին դէմ
որ համաշխարհային պատերազմը
լաւագոյն առիթը համարելով,
կ'ուզէր իրագործել իր տարիներու
քաղաքական ծրագիրը, ֆիզիքա-
կան բնաջնջումի ենթարկել հայ
տարրը: Իսկ Վասպուրականը, երե-
սուն օր մարտնչելով անհնարին
դժուարութեանց դէմ՝ կը յաղ-
թէր եւ ի դերեւ կը հանէր
քստմնելի դաւը:

Վանի հինաւուրց բերդին վրայ
Արծրունիներէն յետոյ առաջին
անգամ ըլլալով կը ծածանէր հայ-
կական դրօշակը:

Ապրիլ 6ին, կէսօրէ վերջ հա-
մաձայն Վասպուրականի Հայրե-
նակցական Միութեան վարչու-
թեան կոչին, Հայ Գաղթային
կեդրոնի սրահը լեցուած էր բուռն
բազմութիւն մը: Ներկայ էին
գրեթէ բոլոր Վասպուրականցի-
ները եւ ուրիշ հայրենակիցներ:

Սրահին ճակատը վառ լոյսե-
րու մէջ եռագոյնէն անմիջապէս
վար մեզ ծանօթ դէմքեր, Արամ,
Վռամեան, Իշխան, Եկարեան,
Վասպուրականի լեռն ու ձորըմա-
շեցուց, իրենց ամբողջ կեանքը ա-
նոր մեծ պայքարին նուիրած եր-
կաթեայ կամքի անմահ հերոս-
ները, այժմ բոլորն ալ այս վատ
աշխարհէն վաղուց հեռացած: Նոյն
գծիվրայ, ..ննաեւ Լեւոն Շաղոյեան
մայրաքաղաքներու հանգիստ
ու վայելքն անտեսող այդ երի-
տասարդը, որ մինչեւ հիմա կը
շարունակէ անբաժան մնալ Վաս-
պուրականցիներու հարազատ
զանգուածներէն, Թաւրիզ Մի-
ջագետքի անապատներէն մինչեւ
Մուսուլ...

Սրահի երկու կողմերը կ'երե-
ւային Վանի հերոսամարտէն զա-
նազան դրուագներ, ինչպէս նաեւ
խնամքով պատրաստուած քար-
տէս մը, որ երեսնօրեայ պայ-
քարը կը ներկայացնէր:

Հանդէսին կը նախագահէր Պ.
Ար. Մաղաքեան, որուն բացումէն
յետոյ հնչեց «Մեր Հայրենիքը»
յոտնկայս:

Բանախօսութիւններ, արտա-
սանութիւններ մեներգներ ու
խմբերգներ (ղեկավարութեամբ
Պ. Լ. Վարդապետեանի): Շնորհիւ
յամառ աշխատանքներուն, Պ.
Վարդապետեան կրցած էր կազմել
քառաձայն խումբ մը, որ կը պատ-
րաստուի մասնաւոր երաժշտական
երեկոյթ մը տալ նուիրուած բա-
ցառապէս հայ ուսուցիչներու,
Ա. Սպենդիարեանի, Ա. Տէր Ղե-
ւոնդեանի եւ Ռ. Մելիքեանի գոր-
ծերուն:

Երեկոյթը վերջացաւ ուշ ա-
տեն ու ներկաները ցրուեցան չա-
փազանց լաւ տրամադրութեամբ:

Սմբատ Թորգոմեան

Ի ՊԱՏԻՒ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՔԷՍԱՊ, 27 ապրիլ, (Սեփ.
թղթ.) — Ապրիլ 13ին Քէսապի
մէջ արժանաւոր կերպով, աւելի
քան 800 հոգիի ներկայութեան
տօնուեցաւ Ա. Ահարոնեանի քա-
ռասնամեայ գրական գործունէու-
թեան յոբելեանը: Այս առթիւ
գրական ֆոնտին ի նպաստ հա-
ւաքուած գումարէն, «Յառաջ»ի
հասցէին կը ղրկենք 1000 (հա-
զար) ֆր խնդրելով որ բարեհա-
ճիք յանձնել փարէզի մէջ
կազմուած կեդր. յանձնախումբին,

Նուիրատուութեանց վերջնա-
կան արդիւնքը դեռ յայտնի չէ:

Յ. Աբիկեան

ԽՄԲ.— Ստացանք եւ յանձ-
նեցինք:

Ի ՊԱՏԻՒ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՎԻԷՆ.— Ապրիլ 27ին կիրա-
կի օրը ի պատիւ Ա. Ահարոնեանի
կազմակերպուած էր հանդէս մը
Սինէմա փալասի շքեղ սրահին
մէջ, մասնակցութեամբ Հ. Յ.
Դաշնակցութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի
եւ Զ. Ո. Ե. Միութեան: Ներկայ
էր կոկիկ բազմութիւն մը: Նա-
խագահ Պ. Հ. Ուզունեանի բաց-
ման խօսքէն յետոյ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի
մարզիկները երգեցին «Մեր Հայ-
նիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:
Յետոյ Պ. Կ. Սուքիասեան արտա-
սանեց «Յարգանք քեզ»ը, Պ. Ա.
Տիգրանեան մեներգեց «կռուն-
կ»ը: Արտասանեց Պ. Յ. Մաթէոս-
եան «Հայրենիք իմ»ը:

Օրուան բանախօսը, Պ. Վա-
հան Գույումճեան, մանրամաս-
նօրէն ծանօթացուց յոբելեարը իր
գրականութեամբ, որով սերունդ-
ներ սնած են:

Ապա աճուրդի դրուեցաւ յո-
բելեարին մեծադիր մէկ նկարը,
որ կարճ ժամանակի մէջ բարձ-
րացաւ 470 ֆրանքի: Արտասա-
նեց Պ. Վ. Կարապետեան (Սիա-
մանթօի պարը) մեներգեց Տիկ.
Ա. Ծաղիկեան (քնիր իմ բալիկը):
Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ խօ-
սեցաւ Պ. Բ. Աղաբէկեան, որ նոյն-
պէս ծանրացաւ յոբելեարին բե-
ղուն ծառայութիւններուն վրայ
իբր գրագէտ, բանաստեղծ, հայ
վշտի երգիչ եւն: Զ. Ո. Միութեան
կողմէ արտասանեց Պ. Մ. Մու-
րատեան «Սեւ խաւար»ը: Հանդէսը
փակուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Բամ
փորոտան»ով:

Կ. Յ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԱՒ Է ՈՒՇ, ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

ՏԷՍԻՆ, 7 մայիս.— Մօտ
7 8 ամիսէ ի վեր Եկեղեցասէր
Տիկնանց Միութիւնը (7 10 տի-
կիններ եւ օրիորդներ) վերջապէս
խոհեմութիւն համարեց դիմել
մինչեւ հիմա անտեսած միու-
թիւններուն եւ չէզոք օրաթեր-
թերուն, որպէս զի մարմին մը
ընտրեն:

Մայիսի 4ին, իրիկուան ժամը
6ին հայ բողոքականներու ժողո-
վասրահին մէջ — որ կը գործած-
ուի նաեւ իբրեւ մատուռ — տե-
ղի ունեցաւ բազմամարդ խորհր-
դակցական ժողով մը (60 հոգի):
Ներկայ էին մէկ մէկ ներկայա-
ցուցիչներ Հայր. Միութիւններէն
կուսակցութիւններէն, իսկ մնացած
մասը չէզոք հայրենակիցներ:
Հրաւիրող մարմինը իր կողմէն
ժողովի բուն նպատակի մասին
կարգ մը բացատրութիւններ
տալէ յետոյ, ժողովին նախագահ
ընտրուեցաւ Պ. Յ. Տաքաղեան եւ
Պ. Կ. Տայեան: Նախագահը խօսք
տալով, տեղեկութիւններ ուզեց
եկեղեցին մասին, տիկինները
բերանացի հաշուետուութիւնմըըրին:
Մուտքը 9500 ֆր. ելքը (հողին
տրուած) 6000: Մնացած գումա-
րը դրուած է դրամատուն:

Դիւանը առ այժմ բաւարար
համարելով հաշուետուութիւնը,
անցաւ օրակարգի հարցերուն: Սե-
փական քահանայ ունենալու
խնդիրը հիմակուհիմա մէկդի
դրուեցաւ: Գալով եկեղեցիի շինու-
թեան, ժողովականներէն մաս մը
կ'ուզէր որ ընտրուի Ազգ. Մարմին
մը, իսկ ոմանք ալ կ'ուզէին ընտ-
րել հոգաբարձութիւն մը, որ Տիկ-
նանց Միութեան հետ աշխատին
եկեղեցւոյ շինութեան Սակայն
երբ հարցը եկաւ ընտրութեան
կարգ մը ներկայացուցիչներ ա-
ռարկեցին թէ իրենք լիազօր չեն
որեւէ ընտրութիւն կատարելու
այսօր, այլ եկած են միայն լսե-
լու եւ զեկուցում տանելու զիրենք
ղրկող միութիւններուն: Ժողովա-
կանները իրաւացի գտնելով եղած
առարկութիւնը, որոշեցին փակել
ժողովը եւ 15 օր յետոյ երկրորդ
ժողով մը գումարելով ընտրու-
թիւնը կատարել լիազօր ներկա-
յացուցիչներու միջոցաւ:

Լաւ է ուշ, քան երբեք...

Վարդ-Պատրիկ

ՏԽՈՒՐ ԲԱՐՔԵՐ

Անցեալ ուրբաթ երեկոյ Սէն
Միշէլի պողոտային վրայ սրճա-
րանի մը մէջ (հայկական հաւա-
քատեղի) ականատես եղայ խայ-
տառակ դէպքի մը:

Երիտասարդ գրող Հ. Տէվլէթ-
եան գրականութեան շուրջ կը
խօսակցէր Հռոմէն ժամանած
հայ բժիշկի մը հետ: Վռնտուած է
մը, բժիշկականինչպէս միշտ, այդ
պահուն ալ ընդմիջեց անքաղա-
քավար ձեւով մը եւ սկսաւ նա-
խատել երիտասարդ գրողը, որ
«Յառաջ»ի եւ «Հայրենիք»ի
մէջ դէմ էր գրած համայնա-
վար ներկայ վարիչներուն: Պ. Տէվ-
լէթեան նախ չուզեց պատասխա-
նել եւ յետոյ ջանաց լռեցնել ա-
նոր ամբարտաւանութիւնը, մինչ
կարմիր մանգաղին փակած այս
վայրի խոտը պատճառ փնտռեց
կատղելու եւ ի վերջոյ բռունցքի
հարուած մը ջանաց իջեցնել: Ի
վերջոյ սրճարանին տէրը ստիպ-
ուեցաւ դուրս նետել զայն: Լաւ
որ, Պ. Տէվլէթեան պաղարիւն
գտնուեցաւ եւ տեղի չտուաւ ա-
ւելի մեծ կռիւի մը:

Այս կարգի դէպքեր շատ
պատահած են, հոն ուր կան այս-
պիսի թունաւոր խոտեր:

Ցիսուս իր աշակերտները ընտ-
րեց ամենախոնարհ դասէն, ձկն-
նորսներէն, իսկ մեր բարեծաղիկ
պրոլետարները՝ ձկնորսներու տեղ
ջրհանկիրներ ընտրած են:

Այդ ափրիկեան վայրենին այն
է որ 1926ին Հայաստան գնաց
մեծ յոյսերով եւ պոչին վրայ
նայելէն հազիւ ինքզինք փարիզ
կրցաւ նետել:

Դիտող

«Երկունք», օրկան Զ. Ե. Ռ. Միութեան, Մարտ եւ Ապրիլ Թիւերը: Այս վերջին Թիւը նուիրուած է Ապրիլեան Նահատակներուն, պատկերազարդուած եւ Նահատակ գրողներու ճազուագիւտ յօդուածներով ճոխացած: Մարտին Թիւին մէջ ուսումնասիրութիւն մը Ահարոնեանի մասին Շ. Նարդունիի ստորագութեամբ:

Երկունքի տարեկան բաժնեգինն է ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման մէկուկէս տոլար: դիմել Kurkdjian, 247 Bld. Voltaire, Paris:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ առողջապահական գործավարութիւնը մասնագիտութեան «վէսիքա» կ'ուտայ բոլոր բժիշկներուն, որոնք ստիպուած են միայն իրենց մասնագիտութեան վերաբերեալ հիւանդութիւնները դարմանել:

ԲԱՑՕՆ

Իմացուեց նոյնպէս, որ նա ...էր տուել իր խրճիթը բոլոր ...ունեցածով, որ ոչինչ ...քրդերի ձեռքը: Այսպէս ...հեռացել Գիքոն իր հայրենի ...փոքրիկ Թումօի հետ:

Եւ այժմ այս տարօրինակ ...թափառում էր աշխարհի ...անտուն, անապաստան: ...Գիքոն մուրում էր եւ Թումօին ...կերակրում. այդ մասը չունէր, ...իւնը միշտ սեւերես է ե... ...ծերունին իր վիճակի դառ... ...թիւնը տանում էր անտրտունջ. ...կար մի ուրիշ բան, որ ...էր նրա սիրտը, գալարում ...նրա աղիքները եւ առանց այն ...նրա գաժան դէմքը դարձնում ...էլ աւելի մռայլ, է՛լ աւելի ...: Նրան տանջում էր Թու... ...այդ խղճուկ որբը: Երբ ...Գիքոն երկար նայում էր այդ ...մե՛ծ կապոյտ աչքերին,

երբ դիտում էր նրա քայլուածքը, այն ժամանակ նրա մարմնով մի սպանիչ սարսուռ էր անցնում, արիւնն ասես թէ կանգ էր առնում նրա երակների մէջ. փոքրիկ որբի աչքերը, հայեացքը, քայլուածքը այնքան յիշեցնում էին իր տարաբաղդ մօրը, որի անմեղ արեան մէջ թաթախել էր նա իր ձեռքը: Ճիշդ այդպէս նայեց թշուառ զոհը իր երեսին, երբ նա մահացու հարուածն իջեցնում էր նրա կրծքին: Ապա աղջիկը... Նախշուն Հէրիքը, որ իր առանձին սիրոյ, առանձին գգուանքի առարկան է... Ո՞ր մէկին մոռանար Գիքոն, ի՞նչպէս մոռանար: Ժամանակը ջնջել էր նրա մտքից իր կատարած այդ զարհուրելի, անսիրտ, արիւնոտ գործի արդարացուցիչ բարոյական պատճառները, նրա ձնշուած, չփոթուած միտքն այլեւս չէր կարողանում

հաշիւ տալ իրան, թէ ինքը մինչեւ ո՞ր աստիճան բարոյական իրաւունք ունէր թափել իր հարազատների արիւնը: Այն ժամանակ, օ՜, այն անէծքի արժանի ժամանակը, նա լաւ յիշում է, այդ բանը նրան բոլորովին բնական, բոլորովին հասկանալի, արդար իրաւացի էր թւում, բայց այժմ... Իր ընտանիքի պատիւը այդքան անսիրա, այդքան զարհուրելի միջոցով անարատ պահելու նախկին գիտակցութիւնը տեղի էր տուել մի անսահման խղճահարութեան, որ անքուն որդնի պէս օր ու գիշեր անդադար կըրծում էր նրա սիրտը, ճմլում աղիքները. այնպէս որ նա երբեմն սրտի անսահման ցաւից ծալում էր ձեռները, կծկւում, գալարւում էր, ինչպէս վիրաւոր օձ: Աւելի սարսափելի էին նրա համար այս ու այն գոմում, այս ու այն անմարդաբնակ, յետ ընկած խըրճիթում, կամ աւերակի մէջ

անցրած գիշերները. իր զոհերի արիւնոտ ուրուականները հազար ու մի ձեւերով յայտնւում էին խաւարի մէջ, նիհար ջլոտ ձեռներով խեղդում էին նրա կոկորդը. զարհուրած ծերունին փակում էր աչքերը, աշխատելով չը տեսնել այդ ուրուականներին, բայց իզո՜ւր, նոյնիսկ խաւարի մէջ պարզ ծրագրւում էին նրանց վէրքերը. որոնցից ցայտում էր արիւնը, պարզ լսւում էր նրանց օրհասական խռխռոցը: Օ՜, գոնէ այդ Թումօն չը լինէր, որպէսզի այլեւս ոչինչ չը կապէր նրան այս անիրաւ աշխարհի հետ, այն ժամանակ նա շատ հեշտութեամբ վերջ կը տար իր զարհուրելի տանջանքներին. արիւն թափելու սովոր որսորդի ձեռքը մի վայրկեան անգամ չէր դողայ, նա հանգիստ՝ սրտով կը կտրէր իր կոկորդը, եւ Աստուած իրաւունք չէր ունենայ նրանից հաշիւ պահանջելու ինքնասպանութեան համար, որովհետեւ նա Ամենակալի աթոռի առաջ այնպիսի պատմութիւններ կանէր

որ երկնային ների բնակավայրը կը դողար, հրեշտակներն անգամ սուգ կանէին, աստղերի փայլուն դէմքը կը մռայլւէր. խե՜ղճ Գիքոն ի՞նչպէս տանէր այնքան ցաւը: Բայց Թումօն կայ, նա ապրում է, ո՞ւր թողնել նրան, ո՞ւմ յանձնել այս անտէր, անտիրական որբուկին: Եւ Գիքոն ապրում էր, ապրում էր միայն եւ թէ իր Թումօի համար: Ուրիշների պէս նա էլ էր դռները թակում, հացի փշրանքներ հաւաքում եւ կերակրում Թումօին: Համարեա ո՛չ ոքի հետ չէր խօսում Գիքոն, նրա երեսին դեռ ոչ ոք ժպիտի նման մի բան չէր նշմարել. միշտ մտախոհ, միշտ տխուր ու վշտաբեկ էր նա: Շրջելու ժամանակ նա երբեք չէր բարձրացնում իր ալեզարդ գլուխը. Նայողը կարող էր կարծել, թէ այդ ծերունին մի խիստ թանկագին բան է կորցրել. որ անդադար փնտռում է: Երբեմն-երբեմն նրա շրթունքները ջղաձ-

գաբար շարժւում, քաշքշւում էին, կարծես թէ մի բան էր ասում. խօսում էր մէկի հետ, բայց ոչ ոք չէր կարող ասել, թէ ինքը երբ եւ իցէ լսել է, թէ ի՞նչ է ասում նա: Նրա միակ եւ անբաժան ընկերը իր Թումօն էր, որին փայփայում էր լռութեամբ, ձեռքից բռնածման էր ածում, պաշտպանում էր փողոցների շներից, եւ գիշերները իր վերնազգեստի ծուէնների մէջ փաթաթելով նրա փոքրիկ մարմինը՝ գրկում էր ու քնում իր որջի մէջ: Զարմանալի էր նաեւ այդ փոքրիկ երեխան. Նա դեռ իր մանկութիւը չանցրած ծերացել էր արդէն: Դժժան, մռայլոտ պապի յարատեւ թախի՞ծն էր պատճառ, թէ՞ իր ծնողներից այդքան վաղաժամ եւ այդպէս եղերական ձեւով զրկուելու բնազդը, այդ յայտնի չէր, բայց մանուկը նոյնպէս տխուր էր, նոյնպէս մռայլ ու լռակեաց, որպէս իր պապը:

(5) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Մայիս 10ին իսլամներու մեծ տօն, եւ մանաւանդ 1857ի ապստամբութեամբ 73րդ տարեդարձն ըլլալով, կը վախցուէր մեծ դէպքէ մը, բայց խաղաղ անցաւ։ Ամէն տարի այդ օրը, իսլամները կռիւր կը մղէին, ինչ որ կը զգուշ Հնդիկները։ Ամէնէն աւելի կը վախցուէր Կալկաթայէն, ուր 300,000 իսլամներ կը բնակին։ Բայց Մուհամմէտի հաւատացեալները գոհացան միայն այծ, ոչխար եւ կով մորթելով։

⁂ Շօլափուրի ծանօթ խռովութենէն յետոյ, Հնդիկները փորձեցին նորէն խանգարել բարեկարգութիւնը, համախմբումներ կատարելով փողոցներուն մէջ, հակառակ դրուած արգելքին։ Հինգ հազար հոգի անագին կոյտ մը քար ու խիճ հաւաքեր էին, զօրքին վրայ յարձակելու համար- բայց անմիջապէս օգնական զօրք հասաւ Պոմպէյէն, գնդացիրներով, եւ անդորրութիւնը պահպանուեցաւ։ Սակայն եւ այնպէս, մտահոգութիւնը չէ փարատած։ Ոստիկանական Տեսուչը հիւանդացաւ չարաչար յոգնութենէն։ Խանութները և գրասենեակները գոց են տակաւին։

⁂ կը հաւաստեն թէ ծրագրուած անգլօհնդիկ խորհրդաժողովը պիտի գումարուի յառաջիկայ հոկտ. 20ին, մշակելու համար Հնդկաստանի նոր Սահմանադրութիւնը։

⁂ Ապպաս Թիապճի, կանտիի յաջորդը. նախատեսելով նաեւ իր ձերբակալութիւնը, կամաւորներու հրամանատար նշանակած է Տիկին Սարոժենի Նայտուն, որ ընդունած է այդ պաշտօնը։ Տիկինը Պոմպէյ գացած է, կամաւորներ հաւաքելու և նոր արշաւներ կազմակերպելու համար։

Ընդհարումները և ձերբակալութիւնները կը շարունակուին զանազան վայրերու մէջ, առանց խոշոր համեմատութիւններ առնելու, գէթ առ այժմ։ Սիմլայի մէջ, բազմութիւն մը հաւաքուած էր կամաւորները լսելու համար։ Ոստիկանութիւնը ցրուեց ջուր տեղացնելով։

⁂ Վերջին լուրի մը համաձայն, երէկ առտու ձերբակալուած է նաեւ Ապպաս Թիապճի, կանտիի յաջորդը, 59 կամաւորներու հետ։

⁂ Պոմպէյի փողոցներուն մէջ գտնուեցան հնդկերէն յայտարարութիւններ, սա ստորագրութեամբ.— «Սպարապետ Հնդկաստանի բանակին»։ Այս յայտարարութիւնները կը հրաւիրեն ժողովուրդը կեդրոնացնել «բոլոր զէնքերն ու ռազմամթերքը, որպէս զի կռուին Բրիտանացիներուն դէմ եւ տապալեն զանոնք»։

⁂ Հնդկաստանի առեւտրականները բողոքեցին կառավարութեան, կանտիի ձերբակալման առթիւ։

Մուսոլինի կը սպառնայ

Մուսոլինի Լիվոռնօ այցելեց կիրակի օր եւ աչքէ անցուց նաւագործարանի աշխատանքները։ Այս առթիւ, ճառ մը խօսելով անհամար բազմութեան մը առջեւ, փառաբանեց Ֆաշիստ Իտալիոյ ուժը.

— «Իտալիոյ ժողովուրդը իր տեղը կը պահանջէ աշխարհի մէջ։ Պարտք կը սեպեմ յայտարարել, ոչ միայն Իտալիոյ ժողովուրդին, այլ եւ արտասահմանի ժողովուրդներուն, թէ մենք չենք ուզեր գահավէժ արկածախնդրութիւններ, բայց, եթէ մէկն ու մէկը փորձէ դպչիլ մեր անկախութեան եւ մեր ապագային, այդ մէկը տակաւին չի գիտեր թէ ջերմութեան ո՛ր աստիճանով պիտի առաջնորդեմ բովանդակ իտալացի ժողովուրդը։ Եթէ մէկն ու մէկը ուզէ սպառնալ սեւ շապիկաւորներու յեղափոխութեան զարգացման, այն ատեն ամբողջ ժողովուրդը, ծեր, մանուկ, գիւղացի, բանուոր, կարող թէ անկար պիտի կազմեն մարդկային մէկ զանգուած, եւ դեռ աւելին,— հրեղէն գունդ մը որ կրնայ նետուիլ ո եւէ մէկուն դէմ եւ ամէն տեղ»։

Ի՞նչ խօսք որ ամբոխը խելայեղ ծափերով ողջունեց այս խօսքերը։

Դո՞ւք ալ, Լենինականներ...

«Իզվեստիա», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, կը հրատարակէ նոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն քաղաքային եւ զինուորական պատուանշաններ կը հաստատուին Խորհրդային Միութեան մէջ։

Համաձայն հրամանագրի առաջին յօդուածին, պատուանշանները պիտի տրուին միայն կեդր. կոմիտէին կամ անոր նախագահութեան որոշումով։ Իւրաքանչիւր հանրապետութիւն իր յատուկ պատուանշանները պիտի ունենայ, որոնք պիտի արուին նոյն կուսակցութեան կեդր. կոմիտէներուն կողմէ։ Իսկ բոլոր հանրապետութեանց համար հասարակաց պատուանշաններ են.— Լենինի, Կարմիր Դրօշի, Աշխատանքի Կարմիր Դրօշի եւ Կարմիր Աստղի պատուանշանները։ Պատուանշան կրնան ստանալ, — քաղաքացիները, զինուորական եւ քաղաքական կազմակերպութիւնները։ Պատուանշանի արժանացած քաղաքացիներու զաւակները ազատ մուտք պիտի ունենան բոլոր դպրոցներու մէջ։ Զանազան պատուանշաններու ասպետները 50առ հարիւր զեղչ պիտի ստանան բնակարանի վարձքին վրայ եւ եկամուտի տուրք չպիտի վճարեն, եթէ այդ եկամուտը 6000 րուբլին չանցնիր։ Իւրաքանչիւր պատուանշանի հետ հանգստեան թոշակ ալ պիտի տրուի, — ամսական 30 րուբլի ասպետի աստիճանին համար, 25 րբ. աւելի՝ իւրաքանչիւր բարձր կարգի համար։ Պատուանշանի արժանացած անգործները նախապատուութեան իրաւունք պիտի ունենան գործ գտնելու համար։

Գերեզմանոցները քաղաքէն դուրս

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ որոշուած է այլեւս թոյլ չտալ որ մեռելներ թաղուին քաղաքին մէջ։ Հին մեռելներու ոսկորները պիտի փոխադրուին քաղաքէն դուրս հաստատուած գերեզմանատուններու միջեւ։ Նոճիները պիտի կտրուին. իսկ գետնին վրայ շէնքեր պիտի շինուին։

Աւելորդ է յիշեցնել թէ այս ձեւով կառավարութիւնը պիտի իւրացնէ նաեւ Բանկալթիի ազգ. գերեզմանատունը, որ աչքի փուշ եղած էր։

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը

Երէկ Ժընեւի մէջ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 59րդ խորհուրդին նստաշրջանը։ Ներկայ էին 14 պատուիրակներ, որոնց 7ը արտաքին նախարարներ։ Օրակարգին գլխաւոր խնդիրներն են, — Հռեննոսեան գաւառներու պարպումը, ֆրանք եւիտալական բանակցութիւններ նաւային սպառազինութեանց կրճատման մասին, Պրիանի հարցարանը եւրոպական դաշնակցութեան մասին, ապահովագրութեան հարց եւայլն։

Պոլսահայ երիտասարդ դերասան Պ. ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Պէնլեան խումբին ծանօթ պարիթօնը

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

մասնաւոր արտօնութեամբը այս օփէրէթին փարիզեան սեփականատէրին

1 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ՑԵՐԵԿ ԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ ALBERT 1er ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Ա՛ՅՆՔԱՆ ԱՏԵՆԷ Ի ՎԵՐ ՄԵ՜Ծ ԱՆՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՄԲ ՍՊԱՍՈՒԱԾ

ԱՆՄԱՀ ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ ԱՆՆՄԱՆ ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 3.30 **ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՈՐՀՈՐ ԱՂԱ** ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՕՓԵՐԷԹԸ 3 ԱՐԱՐ, ՀԱԶԱՐԱՒՈ՛Ր ԱՆԳԱՄՆԵՐ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՌՆ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌՋԵՒ

ՑԵՐԵԿՈՅԹԻՆ գիները ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ են՝ արուարձաններէն գալիք ժողովրդին դիւրութեան համար.— Օթեակներ՝ 200, 150 (6 հոգինոց) և 100 ֆր. (4 հոգինոց). Թիկնաթոռներ՝ 20, 15 և 10 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ գիները.— Օթեակները՝ 300, 250 (6 հոգինոց) և 200 (4 հոգինոց) ֆր.։ Թիկնաթոռներ՝ 50, 20 և 15 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Ցերեկոյթին եւ երեկոյթին տոմսերը կը ծախուին Կավռոշի խմբագրատունը՝ մայիս 12էն սկսեալ։

Վասպուրականի Հերոսամարտին 15ամեակը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՅԻՍ 17ԻՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերական ժողովը՝ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի մասին։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի հանգանակութեան ցանկը.—

Տ. Քէճեան 50, Պ. Տիրանեան 30, Թ. Մոսկոֆեան 20, Շուշանեան, Ն. Մարգարեան, Վ. Աւագեան, Ճընտիկեան, Տոքթ. Արզումեան, Սրապեան, Զ. Քէհեան, Թորոսեան, Պ. Թանաճեան, Խոտոեան, Ճերահեան, Աւետիսեան, Խ. Տէրտէրեան 10ական, Չէքէմեան 20, Դաւիթեան 6, Թ. Գրիգորեան, Տ. Է. Մինասեան, Մալեան, Փանպուքեան, Մ. Խոշապճեան, Աստուրեան, Տ. Քէստիքեան, Տիշլեան, Գրիգորեան, Տոքթ. Դատեան, Տէվէճեան, Բարիկեան, Աստուրեան, Տէրտէրեան, Կարապետ Թորոսեան, Օր. Մազմանեան, Տիկին Փօղոսեան, Օր. Նաճարեան, Տիկին Շաքարեան, Եազկիւլեան, Տիկին Ադամեան, Տիկին Շամիրեան, Ղազարեան, Յակոբեան, Տէիրմէնճեան, Գալգօնեան 5ական, Ոմն 15, Պ. Աշճեան 3, Ա. Օճաքեան, Նարկիզեան, Կ. Արմենեան, Աւետեան, Մածարեան 2ական, Տիկին Արմախանեան 3, Ջուքուրեան 1 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Շապին Գարահիսարցի Աղանի Չալղապեան կը փնտռէ իր քոյրը Տիկ. Սիրանուշ Չալղապեան, հօր անուն Եղիա, մօր անուն՝ Էլմօն, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօրորդին Վռամշապուհ Չալղապեան։ Կը կարծուի թէ կը գտնուին Մարսէյլ կամ շրջակաները։ Իմացնել՝ A. Nadirianի 188 Rue de Rosny, Montreuil, (Seine), France.

— Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան կը փնտռէ իր եղբայրը Աբրահամ Թանտուրճեան, որ 1914ին Ուրֆայի կռիւէն յետոյ անյայտացած է։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Յակոբ Գէւորգեանի, 5 Rue de l'Ecole, Arles, (B. du R.) France.

— Կը փնտռուին Խարբերդի Աշուան գիւղացի Արամ եւ Տաճատ Յակոբեան, հօր անուն՝ Մանուկ, մօր անուն՝ Սարա։ 1915ի տարագրութեան միջոցին գտնուած են Սուրիա ուր իրենց մայրը մեռած է զիրենք ձգելով 5—7 տարեկան հասակին մէջ։ Իմացնել՝ Յովհաննէս Յակոբեանի, 14 Rue Ortolan, Paris (5).

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— կը փնտռեմ Քէմալսի վերի Բագառիճէն խօսրով իւլպիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյսզաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan, Maroc։ կամ «Յառաջ»ի։ կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Շապին Գարահիսարի մեծ Աճպտերի Ղրաճ գիւղէն կը փնտռուի Յակոբ Էրնէկեան (Մաճարեան), հօր անուն՝ Նիկողոս, մօր անուն Եւա։ Իմացնել՝ Խաչիկ Վարդանեանի՝ 13 Rue Jean Jacques Rousseau, Sarcelles (S. et O.)։ Ճշգրիտ լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր։

— Օր. Էօժէնի Նաւասարդեան կը փնտռէ Գառնիկ կամ Ղարիբ Էլմասեան (28-30 տարեկան) որ 1920ին կարճ ժամանակ Զոնկուլտաք մնալէ վերջ, մեկնած է Պոլիս։ Կը կարծուի թէ Պոլսոյ մէջ աշխատած է ճաշարանի մը մէջ։ Յետոյ մեկնած է Սալմաստ (Պարսկաստան)։ Իմացնել՝ E. A. Terzianի, comptable, boîte postale 31, Draguignan, (Var) France. Լուր տուողին նուէր։

— Վարդան Պէճօեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Յակոբ Պէճօեան, Պետրոս Պէճօեան եւ իր եղբայրը Յակոբ Պէճօեան։ 2 տարի առաջ կը թղթակցէին եւ կ'ապրէին միասին հետեւեալ հասցէին՝ Յակոբ Պէճօեան 418 Park ave. Worcester, Mass. U. S. A. Իմացնել՝ Վարդան Պէճօեանի, 64 Rue de Bonnet, Lyon, Rhône.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՅԻՍ 1930
14 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1262 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱ՛ՆՁ ԴՐԷՔ ՁԵՐ ԿԻՐՔԵՐՈՒՆ

Երկու հայերէն թերթեր, հանրային կարծիք վարելու [կոչ]ուած երկու օրկաններ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնա[թեր]թը եւ Երեւանցիներու բանբերը, մրցումի ելած են իրարու [հետ], լղրճելու համար շինարար ծրագիր մը: Մինչեւ իսկ միտ[քեր]ը գրգռելու, մատնելու, ափ մը տարագիրներու արիւնը մտ[ցնե]լու գնով: Երկուքն ալ՝ միեւնոյն ժամանակ, — մէկը՝ շաբաթ, [1]0 մայիս, միւսը՝ յաջորդ օրը, կիրակի:

Իրենց կատարած գարշելի արարքին գիտակցութիւնն ու[նի]՞ն, վերջապէս, այս մարդիկը: Պիտի ունենա՞ն ո՛ր եւ է ա[տե]ն: Օրուան ո՛ր եւ է մէկ ժամուն:

Ամփոփենք խնդիրը:

Վասպուրականի վերջին գաղթէն փրկուած բեկորները տա[րի]ներէ ի վեր կը ծիւրին Նահր-էլ-Օմարի կայաններուն մէջ: [Զա]նոնք Հայաստան փոխադրելու բոլոր ձեռնարկները ձախո[ղե]ցան: Վերջապէս, կարելի եղաւ Միջագետքի կառավարու[թե]նէն արտօնութիւն ստանալ գաղթականները տեղաւորելու [Մ]ուսուլի Սլիվան գաւառին մօտ, 7-8 ամայի գիւղերու մէջ: [Ն]պաստ ելք մը, որ գոնէ տարագիրները կայաններու [մա]շումէն ազատելու եւ հողին կապելու առաւելութիւնն [ու]նի, ինչպէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ:

Տրամադրելի գումարին շնորհիւ, արդէն կարելի եղած է [փո]խադրել 750-1000 մարդ, Պասրայի եւ Պաղտատի կայան[նե]րէն: Ասոնք անմիջապէս շինած են շատ սիրուն տուներ, եւ [ար]դէն իսկ նուիրուած՝ վարուցանքի: Անապատը, կայաններու [մէ]ջ կը մնան, տակաւին, ուրիշներ, որոնց համար եւս օրհնու[թի]ւն մը պիտի ըլլար տեղափոխութիւնը: Պարզ դրամի խն[դի]ր:

Նահր էլ Օմարէն մինչեւ Սլիվան փոխադրութեան ծախքն [է] 38 րուփի, մարդ գլուխ: Մէկ տունի շինութիւնը կ'արժէ 75-100 րուփի (գործակցաբար աշխատելով): Մէկ զոյգ լծ[ա]կանը՝ 150 րուփի. մէկ ընտանիքի սերմնցուն՝ 45 րուփի, իսկ [ապ]ուստը — մինչեւ հունձք — 95 րուփի եւն.:

Արդ, բոլոր անոնք որ ծանօթ են կայաններու պատճառած [տա]ռապանքին, անվիճելի բարիք մը պիտի համարեն այս պատեհու[թի]ւնը, — միշտ նկատի ունենալով որ գոց են Հայաստանի [դ]ուռները:

Եւ բոլոր անոնք որ կուսակից են մեր ֆիզիքական եւ հո[գե]կան կազդուրման, համրանքի պահպանման, անշուշտ պարտք պիտի սեպեն աջակցիլ այսպիսի ձեռնարկներու: Հանրային ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն չի կրնար անտարբեր մնալ այս [գո]րծին մէջ:

Այս տեսակէտով ալ, դիմում եղած է նաեւ Բարեգործա[կա]նին, որպէսզի տրամադրելի գումարներէն բաժին մը հանէ: Մանաւանդ որ, Պաղտատի եւ Պասրայի իր վստահելի մարդիկն [ալ] մօտէն տեղեակ են ամբողջ գործին, եւ ջերմապէս կուսա[կի]ց՝ անոր իրականացման:

Որքան գիտենք, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը [ս]եղանի վրայ դրած է խնդիրը, եւ եթէ ուզէ անկեղծ ըլլալ, [կր]նայ միջոց գտնել քանի մը հարիւր թափառականներ եւս [հո]ղին կապելու, ինքնապահ դարձնելու համար:

Եւ ահա գարշելի հարայ-հրոց մը՝ երկու ծայրերէ: Կատղեր [են] դեղին եւ կարմիր տիրացուները: Եւ մէկը միւսը վկայու[թե]ան կը կանչէ, մէկը միւսէն առաջ կ'անցնի, քսու ակնարկ [մ]ը աւելի սահեցնելու համար: Նոյնիսկ ոստիկանական պրպը[տ]ումներու նիւթ հայթայթելու գնով:

Ալ ի՛նչ «արկածախնդրութիւն», ի՛նչ «դիւային եւ արիւ[նո]տ ծրագիրներ»:

Դեռ ուրիշ պղտոր պատմութիւն մըն ալ, միշտ երկուքին [բե]րնով: Իբրեւ թէ Իրաքի կառավարութիւնը չէ որ տրամա[դր]ած է թափուր գիւղերը, այլ հոգատար իշխանութիւնը:

— «Իրաքի պետութեան կողմէ ցոյց տրուած այս չկամութեան [հա]կառակ, արկած փնտռող գոմիթէները հոգատար պետութեան [աջակ]ցութեամբ կը յաջողին քանի մը հարիւր Հայեր փոխադրել [Մ]ուսուլի շրջանը»:

Այսպէ՛ս կը ներկայացնէ խնդիրը՝ ռամկավար պաշտօնա[թե]րթը: Իսկ Երեւանի ճպուռը կը ձայնակցի, հետեւեալ պեր[ճա]շուտ խորագիրներուն տակ. — «Սուրիայէն յետոյ Իրաք: [Դա]շնակցութեան նոր արկածախնդրութիւնը»:

— «Իրաքի կառավարութիւնը մերժած է հողեր յատկացնել: [Դա]շնակ կոմիտէն հոգատար պետութեան (անգլիական) միջնոր[դ]ութեամբ կը յաջողի ձեռք ձգել հողամաս մը եւ այնտեղ կը փո[խա]դրէ քանի մը հարիւր գաղթական»:

Լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք տակաւին: Ռամկավար պաշտօնաթերթն [է] որ կը պատմէ.

— «Նահր-էլ-Օմարը Հայաստանէն հեռու, քաղաքական գործու[նէ]ութեան հնարաւորութիւն չտուող անհրապոյր վայր մը, ի՛նչ արժէք [կրն]այ ներկայացնել քաղաքական գործունէութեան մէջ մեծցած [մա]րդկանց համար: Եւ այդ մարդկանց, — Նահր-էլ-Օմարի գոմիթէի [մա]րդկանց — մէջ կը ծագի միտքը Մուսուլ, վասպուրականի սահ[մա]նակից վիլայէթը փոխադրել վասպուրականցիները»:

Եւ նորէն Երեւանի թութակն է որ դէմ կը բռնէ.

— «Այն ինչ Մուսուլը ինչքան հրապուրիչ, այնքան մօտ է [դա]շնակցութեան երազին»:

Կա՞յ գերբնական ուժ մը որ կարենայ սանձ դնել այս մար[դո]ց կիրքերուն:

Ոստիկանական գործակալնե՞ր են ասոնք, թէ հրապարա[կա]գիր եւ քաղաքական, կուսակցական գործիչ: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻւ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (29 ապրիլ).

— «Ճիշդ է, քափիթիւլասիոններու ջնջումը մեծապէս շոյեց թուրքերուն ազգային ինքնասիրութիւնը, որովհետեւ ատով կը շեշտուէր «նոր» թուրքիոյ տնտեսական եւ քաղաքական անկախութիւնը ատելի Արեւմուտքէն: Սակայն, հէնց այդ միջոցը պատճառ եղաւ, որ Թուրքիա դրամ չգտնէ ոչ միայն իր տնտեսութիւնները վերականգնելու եւ զարգացնելու, այլ եւ իր պետական պարտքերը վճարելու համար:

Եւ այժմ ահա, Լօզանի քոնֆերանսէն հազիւ 7 տարի անցած՝ Թուրքիա դրուած է ճակատագրական երկընտրանքի մը առջեւ. — կամ ընդ առաջ երթալ օտար դրամագլուխի ծանր պայմաններուն, որոնք նոր ձեւով կրկին պիտի կաշկանդեն Թուրքիոյ տնտեսական եւ քաղաքական անկախութիւնը՝ բաւարար ապահովութիւն տալու համար օտար դրամատէրներուն, եւ կամ գահավէժ կերպով գլորուիլ սնանկութեան անդունդը:

Նկատելի է, որ Թուրք փաշաներն ու պէյերը արդէն սկսած են գնահատել օտար դրամագլուխին դերը եւ պատրաստ են կարեւոր զիջումներ ընելու անոր: Օրինակ, «Ճիւմհուրիէթ»ի պէս մոլեռանդ ազգայնական թերթ մը կ'ըսէ. — «Պէտք է որ մեր դռները կռնակի վրայ բանանք օտար դրամագլուխին առջեւ, *ամէն տեսակ երաշխիք ու շահ ապահովելով անոր*»:

Միւս կողմէ, սակայն, քիչ չեն նաեւ այնպիսիներ, որոնք տրամադիր կ'երեւին երթալու բոլշեւիկներու ճանապարհով եւ կարծես կ'ուզեն լուսափիլ օսմանեան պարտքերը վճարելէ, ինչպէս որ բոլշեւիկները մերժեցին վճարել ցարական պարտքերը: Ասիկա ալ հարկաւ անոր համար, որ Թուրքիա կարենայ պահել իր տնտեսական եւ քաղաքական անկախութիւնը ու կրկին չդառնայ դրամատիրական Արեւմուտքի ստրուկը:

Եթէ ընկլուի հետեւի բոլշեւիկներուն, կասկած չկայ, որ Թուրքիա շատ կարճ ժամանակի մը համար միայն թեթեւութիւն պիտի զգայ, բայց հիմնապէս ու տեւականօրէն պիտի խախտուի Թրքական վարկը եւ օտար դրամագլուխը աւելի հեռու պիտի փախչի Թրքական սահմաններէն: Իսկ եթէ ընկլուի «Ճիւմհուրիէթ»ի եզրակացութեան յանգի ի վերջոյ եւ որոշէ ամէն տեսակ երաշխիք ու շահ ապահովել օտար դրամագլուխին, վերջինս հարկաւ պիտի երթայ Թուրքիա եւ ստանձնէ այդ երկրին տնտեսական ու ֆինանսական վերականգնումի գործը:

Սակայն, այդ պարագային սուլթաններու ժամանակի հին պատմութիւնը թերեւս նոր ձեւերով պիտի կրկնուի, եւ Թուրքիա նորէն պիտի խաղալիք դառնայ դրամատիրական Արեւմուտքի ձեռքին»:

ՀԱՑԸ 1.90է պիտի ծախուի Մայիս 15էն սկսեալ:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ հեռախօս հաստատուեցաւ առջի օր: Առաջին երեք վայրկեանի խօսակցութեան գինն է... 843 ֆր. 75:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Երկրաշարժը Սալմաստի եւ Թաւրիզի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն մայիս 12 թուականով.—

Երկրաշարժի ցնցումներուն սաստկութիւնը կը նուազի Թաւրիզի մէջ, բայց շատ ուժգին է Սալմաստի շրջակաները ուր ստորերկրեայ որոտումներ ահ ու սարսափ կը մատնեն ժողովուրդը: Վախ կայ թէ մօտ 3000 հոգի մեռած ըլլան: Աւելի քան երեք քիլոմեդր երկայնութեամբ ճեղք մը բացուած է Ուրմիոյ եւ Սալմաստի միջեւ, եւ թոյլ չի տար որ օգնութեան փութացող կառքերը անցնին: Բայց եւ այնպէս կացութիւնը բարւոքելու նշաններ ցոյց կուտայ:

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, Հնդկաստանի Նախարարը տեղեկութիւններ տուաւ կացութեան մասին: Համաձայն իր յայտարարութեան, շուտով պիտի հրատարակուի կառավարական յանձնաժողովին տեղեկագիրը որ կը բաղկանայ երկու մասէ: Առաջին մասը պիտի հրատարակուի յունիս 1ին, իսկ երկրորդը՝ 24ին: Պիտի հրատարակուի նաեւ տեղեկագիր մը արդի կացութեան մասին: Նախարարը հաստատեց թէ հրաւէր ուղղուած էֆէշավարիՀաճիին որ քաշուի սահմանագլուխէն, այլապէս զինուորական գործողութիւններ պիտի կատարուին: Բացի Կուճէրաթի շրջանէն, ուր մեծ է Կանտիի անձնական ազդեցութիւնը, անհնազանդութեան շարժումը պարզ արձագանգներ միայն ունեցած է գիւղական շրջաններուն մէջ: Հակառակ բոլոր ջանքերուն, իսլամ հասարակութիւնը բացարձակապէս հեռու կը մնայ շարժումէն: Թէեւ կարելի չէ նախատեսել յառաջիկայ դէպքերը, բայց կառավարութիւնը տէր է կացութեան:

Բանաստեղծուհի մը՝ յաջորդ Կանտիի

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Ապպաս Թիապճի, Կանտիի յաջորդը, իր կարգին ձերբակալուեցաւ եւ իրեն յաջորդեց Տիկին Նէտու:

Ապպաս Թիապճի առտուն կանուխ իր 59 հետեւորդներուն հետ ճամբայ ելած էր դէպի Տարսանա, աղի պետական մթերանոցը, արշաւանք մը կատարելու մտքով: Մեկնումէն առաջ հոգեւոր երգեր երգուեցան եւ Տիկին Կանտի օրհնեց կամաւորները: Եւ ահա ճամբուն վրայ երեւցաւ գաւառին դատաւորը, 300 ոստիկաններու հետ: Դատաւորը բարեկրթութեամբ մօտենալով Ապպաս Թիապճիի, ըսաւ.

— Դո՛ւք անկանոն ժողով մը կազմած էք եւ յանուն օրէնքի կը հրամայեմ ցրուել: Հակառակ պարագային պիտի հարկադրուիմ ձերբակալել ձեզ:

Ծերունին պատասխանեց արեւելեան քաղաքավարութեամբ եւ համակերպութեամբ.

— Դո՛ւք շնորհքով մարդ մըն էք: Կրնաք ձերբակալել և եթէ յարմար կը դատէք՝ ձեր ձեռքն եղած ամէն միջոց գործածել:

Դատաւորը առանց վիճաբանութեան բռնուելու, ձերբակալեց Թիապճին եւ 59 ընկերները, որոնք չէին ուզեր բաժնուիլ: Բոլորն ալ փոխադրուեցան Շօլափուրի բանտը: Երբ լուրը իմացուեցաւ, մեծ բազմութիւն մը խռնուեցաւ բանտին բոլորտիքը, հոգեւոր եւ ազգային երգեր երգելով:

Դատը սկսաւ անմիջապէս, ղոնփակ եւ առանց արտասովոր ձեւակերպութեանց: Ոստիկանական զօրաւոր ջոկատ մը կը հսկէր ապահովութեան: Տեղական մամուլին ներկայացուցիչներն անգամ չէին ընդունուած:

Ապպաս Թիապճի նախատեսելով իր ձերբակալութիւնը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղած էր քանի մը ժամ առաջ.

— Մէկ ամիսէն պակաս ժամանակի մը մէջ, Կանտի անկախութեան իղձը արթնցուց միլիոնաւոր Հնդիկներու սրտին մէջ: Ինչ որ ալ ըլլայ իրենց վրայ ծանրացող բռնակալութիւնը, Հնդիկները անեղծ պիտի պահեն ազատութեան այդ բոցը: Խաղաղութիւնը չի կրնար տիրել Հնդկաստանի մէջ, որքան ատեն որ գերի կը մնայ այս դժբախտ ազգը:

Ձերբակալութենէն անմիջապէս յետոյ, անհնազանդութեան շարժումին հրամանատարութիւնն ստանձնեց Տիկին Նէտու, համաձայն Կանտիի հրահանգին: Տիկին Նէտու Հնդկաստանի ամէնէն ականաւոր կիներէն մէկն է, բանաստեղծ, հռետոր եւ գրագէտ: Յիսունը մէկ տարեկան է եւ մեծ դեր կատարած է հնդկական կեանքի մէջ, վերջին 15 տարիներու ընթացքին: Քաջածանօթ է նաեւ Լոնտոնի մէջ, ուր ստացաւ իր կրթութիւնը, քսան տարի առաջ, յաճախելով Քէյպրիճի համալսարանը: 1928ին, անգլիացի գրագէտներ սեղան մը տուին ուր ներկայ էր նաեւ Լէյնսպրի, անդամ աշխատաւորական կառավարութեան:

**** Վերջին հեռագիրներու համաձայն, Շօլափուր քաղաքը, ուր ծանր խռովութիւններ պատահեցան անցեալ շաբթու, ամբողջութեամբ անցած է ապստամբներուն ձեռքը: Եղած պահանջին վրայ, ստիպողաբար զօրք ղրկուած է: Առեւտրականները կը մերժեն բանալ իրենց խանութները, վախնալով որ աւարի կը տրուին իրենց ապրանքները:*

Պաղեստինի Արաբները ալ դժգոհ

Պաղեստինէն Լոնտոն գացած արաբական պատուիրակութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ բրի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Լառնաքայի «Իգօթիս» թերթը հետեւեալ տարօրինակ պատմութիւնը կ'ընէ իր ապրիլ 19ի թիւով.

— *«Ստուգապէս հաղորդուած այն լուրը, թէ Յունաստանէն Կիպրոս հայ գաղթականներու փոխադրութեան համար համաձայնութիւն մը գոյացած է անգլիական եւ յունական կառավարութիւններու միջեւ, գոհունակութեամբ ընդունուած է՝ Լոնտոնի մէջ Հայերու ի նպաստ աշխատողներու կողմէ: Լորտ քաղաքապետի Ֆոնտին վարչութիւնը երկու տարի առաջ մօտէն որդեգրած էր այս խնդիրը եւ Պ. Հ. Պըքսթըն որ մեկնած էր Կիպրոս, պատրաստեց շատ բարեացակամ տեղեկագիր մը:*

Յունաստան ապաստանած մեծ թիւով Հայեր կան. երկրին պետական ալ շատ ծանրաբեռնուած ըլլալով, կ'առաջարկուի կարելի եղածին չափ շատ Հայեր փոխադրել Կիպրոս, որուն հողը կրնայ մշակելի դառնալ:

Պ. Օրզպի Կոր երբ պաշտօնի վրայ էր, համակրութեամբ նայեցաւ խնդրին. նոյն վերաբերումը ունեցաւ Կիպրոսի կուսակալ Րօնալտ Սթօրըս: Գլխաւոր դժուարութիւնը դրամն էր: Կիպրոս չէր կրնար վճարել: Յունաստան յանձն առաւ փոխադրութիւնը ձրի կատարել, իսկ բրիտանական կառավարութիւնը ծառայութիւն մատուցանելէ զատ չէր կրնար ո եւ է կերպով օգնել: Գաղթականներու փոխադրութեան համար հարկ եղած գումարը շատ հաւանական է ապահովուի Նանսէնի հիմնադրամէն որ արդէն յանձն առած է իրագործումը գաղթականական նման ծրագիրներու: Սակայն հիմնադրամը թերեւս չկարենայ հոգալ նոր գաղթականութեան մը փոխադրութեան ծախքերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ, Եունուս Նատի պէյ կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ. «Թուրք հանրային կարծիքը կը սարսափի հակակշռէն».—

«Թուրք հանրային կարծիքը կը սարսափի ելմտական հակակշռէն: Հաւատարիմ ենք մեր պարտքերուն, բայց չենք կրնար հանդուրժել որ հին Հանր. Պարտքերու Վարչութիւնը ո եւ է նոր ձեւով մը կրկին երեւան գայ: Պէտք է յարգել Թուրքին այս զգացումը, որ ծնունդ է մօտիկ անցեալի դառն յիշատակներուն: Մանաւանդ երբ գոյութիւն ունեցող երաշխաւորութիւնները կը բաւեն:

«Արդարեւ, հակառակ տնտեսական տագնապին, հաստատապէս կարելի է ըսել թէ պիտի աւելնան մեր մաքսային հասոյթները: Արդ, հին պարտքերուն յատկացուած մաքսային հասոյթներու ներկայ համեմատութիւնն իսկ լիուլի կը բաւէ այսօրուան եւ վաղուան պահանջներուն:

Այս առթիւ պէտք է գոհութեամբ յիշել նաեւ որ օտար պատուիրակները շատ բարեացակամ շարժեցան: Մենք՝ Արեւելքի մէջ բոլորովին նոր պետութիւն մը կազմող հին Թուրքերն ենք: Կը սպասենք որ Արեւմուտքը համակրանք եւ օգնութիւն բերէ այս շարժման, որ ամբողջովին իր հիմերուն վրայ կը կոթնի:

ՎՐԻՊԱԿ.— Պ. Լ. Բաշալեանի ճառին մէջ, որ հրատարակուեցաւ երէկ, ռազմագլխին—պիտի ըլլայ սահմանագլխին: երգերով՝ պիտի ըլլայ երկերով:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՔԻՆ ՀԵՏ

Արտասոց նորութիւններու, շինծու եւ կեղծ խաղերու ճարտար վարպետներ են դարձած մեր երկրի իրապէս ողորմելի եւ քինախնդիր վարիչները։

Իրենց բռնակալ իշխանութիւնը տեւականացնելու համար, ժողովուրդը մշտնջենական ահաբեկումի մէջ պահելու համար, ամէն մէկ նոր օրուան հետ, նոր թշնամիներու, երեւակայական հրէշներու կողմէ, Հայաստանի եւ խորհրդային երկիրներու վրայ պատրաստուելիք յարձակումներու լուրերով կը լեցնեն թերթերը։

Արեւմտեան երկիրներու ամէնօրեայ աննշան եւ փոքր դէպքերը իրենց շահերուն պաշտպանութեան պատշաճեցնելով, ամբողջ աշխարհը բռնկած կը ցուցնեն եւ Լենինի տիրապետութիւնը անվիճելի։

Զուարճալիքի եւ ժամանցի շտեմարաններ են մեր երկրի թերթերը այս տեսակէտէն, բոլոր անոնց համար մանաւանդ, որոնք քիչ թէ շատ տեղեակ են այս աշխարհի չարին ու բարիին։

Այս մասին չէ սակայն մեր խօսքը։ Մանաւանդ որ այնքան ալ տրամադրութիւն չկայ թափանցելու եւրոպական երկիրներու ներքին հաշիւներուն մէջ։

Հետաքրքրականը, մեր կարմիր աղբարիկներու վայնասունն է, իրարանցումը Դաշնակցութեան մասին։

Հազար, հազար անգամ եւ հազարաւոր ձեւերով Դաշնակցութիւնը, երկրին մէջ «վերջնականապէս թաղելով», իսկ արտասահմանի մէջ անոր «տիրապետութիւնը ոչնչացնելով» հանդերձ, նորէն եւ նորէն սուրեր է, որ կը ճօճեն իրենց թաղած եւ ոչնչացուցած այդ ուժին դէմ։

Որովհետեւ հայ համայնավարութեան տրամադրութեամբ Դաշնակցութիւնը մարմնացումն է այն բոլոր խոչընդոտներուն, որոնք բազմաթիւ են մեր երկրի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

«Կոլեկտիվացման» խեղկատակութիւնը, որ շատ ծանր նստաւ առհասարակ բոլոր խորհրդային երկիրներու եւ մասնաւորաբար Հայաստանի վրայ, մտած է արդէն չափազանց վտանգաւոր եւ լուրջ շրջանի մը մէջ։

Ժողովրդի եւ համայնավար կուսակցութեան մէկ մասին մէջ գրգռութիւնը, անվստահութիւնը եւ անհնազանդութիւնը կառավարական եւ կուսակցական նոր կարգադրութիւններու հանդէպ այլեւս անվիճելի փաստ է, իրենց իսկ խոստովանութեամբ։

Անհրաժեշտ է քանդել այս կարգի տրամադրութիւնները, բոլոր միջոցներով։

Այս պայքարը օրուան ամէնէն կենսական խնդիրներէն մէկն է, որուն համար շարժման մէջ է դրուած ամբողջ կուսակցութիւնը։

Ոչ ոք թող զարմանայ, եթէ եթէ ըսենք, որ Դաշնակցութիւնը այս պայքարի ընթացքին կը ներկայացուի որպէս գլխաւոր խոչընդոտներէն մէկը։

Ինչո՞ւ, եւ ի՞նչ հիման վրայ, փաստեր չկան անշուշտ, բայց վառ է մեր հերոսներուն երեւակայութիւնը։

կուլակի կատաղի դիմադրութիւնը եւ որոշ շրջաններում անոնց աննախընթաց ակտիվութիւնը, հիմնականում արդիւնք է մեր դասակարգային ոխերիմ թշնամու՝ դաշնակցութեան ներշնչումներուն։»

Կատա՞կ թէ իրականութիւն։

Սոսկ եւ զարշելի խեղկատակութիւն, ամէն բանէ առաջ։ «Կուլակ»ի եւ առհասարակ գիւղի դէմ իրենց տմար եւ վնասակար քայլերու տպաւորութիւնը թուլացնելու համար, համայնավարը միայն ընդունակ է այսքան ստորին զրպարտութեան։ Եւ ասիկա այն ժամանակ, երբ Դաշնակցութիւնը իրենցմէ աւելի մտահոգ է երկրի ալեկոծ կացութեան համար։

Ճշմարտութիւնը գիտնալով հանդերձ, պէտք է, սակայն, կուրիլ Դաշնակցութեան գաղափարականութեան, անոր աճող հմայքին դէմ։ Մանաւանդ միջակ եւ աղքատ ու չքաւոր գիւղացիութեան մէջ։

Եւ որպէսզի հակազդեցութիւնը տեղ գրաւէ այս ուղղութեամբ, դիտումնաւոր եւ մտածուած եղանակով համայնավար կուսակցութիւնը մէկ կողմէ չարիքներու պատճառը կը ներկայացնէ կուլակը, միւս կողմէն այս չարիքին ծնունդը կը տեսնէ Դաշնակցութեան մէջ։

Լաւ հաշիւ է եւ կատարեալ խաղ։

Հարստահարուած, անտեսուած գիւղացիական հսկայ զանգուածին հանդէպ իրենց վտանգաւոր քայլերը արդարացնել Դաշնակցութեան երեւակայական չարիքներով, ինչպէս նշանաւոր գիւտ մըն է։

Այնուամենայնիւ յաջողութիւն կարելի է մաղթել մեր երկրի օրուան տէրերուն իրենց ծանր աշխատանքներուն համար, հոգ չէ թէ այսքան գռեհիկ եւ ստոր միջոցներով։

Եթէ «կոլեկտիվացումը» կոչուած է բարիք բերելու հայ գիւղին եւ բարելաւելու գիւղացիութեան անտանելի վիճակը, ու եթէ պայքարի ընթացքին Դաշնակցութեան վերագրելով որոշ չարիքներ, պիտի նպաստեն քայլ մը առաջ անցնելու, ի՞նչ խօսք որ նոր Դաշնակցութիւնը ներքին գոհունակութենէ աւելի տարբեր բառ մը չպիտի կրնայ ունենալ։

Հոս, երկրի ներքին կեանքին մէջ չէ միայն Դաշնակցութեան դերը։ Ան ամէն տեղ է, ուր որ շարժում մը կայ համայնավարութեան դէմ։

Կրօնական բարբարոս հալածանքներու առթիւ եւրոպական երկիրներու մէջ յառաջ եկած շարժումը գլխաւորաբար կրօնական կազմակերպութիւններու կողմէ, նոյնպէս պատճառ մըն է Դաշնակցութիւնը հալածելու։

«Զարմանալի կը լինէր, եթէ դաշնակցական էմիգրացիան (տարագրութիւն) չորեքթաթ չպարէր այս խելայեղ վակխանալիայում, որ բարձրացաւ իմպերիալիստական աշխարհում, Հռոմի պապի հոգեւոր հովանաւորութեան տակ, խորհրդային միութեան դէմ ուղղուած «խաչակրաց արշաւանքի» ընթացքին։ Ամէն մի նշանախօսք մի լոզունք է, ամէն մի պրովակացիա եւ ազդանշան, որ դուրս է գալիս հակախորհրդային ինտերվենցիայի (միջամտութիւն) համաշխարհային ագիտպրոպից՝ հարիւր տոկոսով իւրացւում է դաշնակցական սպիտակ մամուլի կողմից։ (Խ. Հ. Ապրիլ 28)։

Այս բոլոր այլանդակութիւնները Երեւանի պաշտօնաթերթի խմբագրականին մէջ, անոր համար միայն, որ դաշնակցական մամուլը իր ձայնն է բարձրացուցած, այո՛ խղճի ազատութեան պաշտպանութեան նուիրական դատին համար։

Այսքան միայն, եւ բաւական է որ Դաշնակցութիւնը Հայաստանի մէջ ներկայացուի իբրեւ պապի եւ «իմպերիալիզմի» գործակից, համակատար եւ հլու հետեւորդ»։

Որքա՜ն շուտ եւ որքան կոյր կը սպառին ահա այս գործի իրական խեղկատակութիւններով։ Եւ մանաւանդ որքան աշխատանք այս խաղին մասնակից ցոյց տալու Հայաստանի բոլոր ծանօթ եւ անծանօթ մտաւորականները ''առաջաւոր բանւորութիւնն եւ գիւղացիութիւնը,,։

Անիմաստ չեն այս բոլորը, եւ ո՛չ ալ սոսկ հետեւանք Դաշնակցութեան դէմ, իրենց ունեցած կոյր եւ վնասակար ատելութեան։ Եթէ վերջը-վերջը ամէն գրուածքը իր իմաստն ունի եւ ամէն մէկ գործ իր հիմնական շարժառիթը, ապա ուրեմն այս բոլորէն պէտք է եզրակացնել անվիճելի իրողութիւն մը։

Համայնավարութիւնը հող չէ գտած եւ չի գտներ մեր երկրին մէջ, հակառակ իր բոլոր ճիգերուն եւ փորձերուն։ Այս բոլորի փոխարէն, սակայն, կ'ունենայ ուրիշ տրամադրութիւն մը— հակախորհրդային իմաստով։ Այս տրամադրութիւններն են ահա, որ զգալի կը դարձնեն Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ ամէն ինչ որ չի նպաստեր եւ չի պատշաճիր իրենց ուղղութեան, «Դաշնակիզմ» է։

Կռիւը, ուրեմն, ո՛չ թէ Դաշնակցութեան գործին, այլ անոր գաղափարականութեան դէմ է որ ամուր արմատ ձգած է մեր երկրին մէջ։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

Արժանթինի ոստիկանութիւնը Պուէնոս-Այրէսի մէջ երեւան հանեց կիներու գաղտնի վաճառանոց մը, տեսակ մը սակարան, ուր կանոնաւոր կազմակերպութիւն մը, 10 տարիէ ի վեր, կին կը ծախէր։

Այստեղ կիները երեք դասակարգի (արժէքի) կը բաժնուէին։ Ազնուական դասը կը կազմէին ֆրանսուհիները, որոնց արժէքը ամէնէն բարձրն էր։ Ռուսուհիներն ու լեհուհիները՝ միջին դասակարգ։ Կար նաեւ երրորդ դասակարգ մը, զոր կը կազմէին զանազան ազգերէ հասարակ կիներ։

Եւ սակայն երբ կիներու որսորդութիւնը ձախող ընթանար, կիներու այս դասակարգերուն մէջ արժէքի վերիվայրում մը տեղի կ'ունենար։ Նոյնիսկ հասարակ կիներուն արժէքը եւս կը բարձրանար։ Բայց սովորաբար խնդրանքները կը կատարուէին ֆրանսուհիներու համար։

Կազմակերպութիւնը չափազանց ուժեղ էր։ 400 հոգի ձերբակալուած են այս սակարանի մարդոցմէն։

ԼԵՆԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ

Հայաստանի պետական հրատարակչականը մինչեւ այժմ հրատարակած է Լենինի գործերէն 19 գիրք, 89,800 օրինակ, մեծ մասը արդէն սպառած։ Տպագրութեան համար Մոսկուա ղրկուած է նաեւ կուսակցական շինարարութեան խնդիրները, Արհեստակցական շարժման մասին, Բրեստի հաշտութիւնը, երեք ժողովածուներ։ Այս ձեւով լոյս պիտի տեսնեն Լենինի բոլոր գործերը հայերէն լեզուով, հմուտ թարգմանիչներու խնամքով։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեցինք Սորպոնի հանդէսին նկարագրութիւնը, Պ. Պ. Ժիւսթէն Կոտառի եւ Լ. Բաշալեանի ճառերը։

Ստորեւ կուտանք Պ. Պ. Ֆէրտինանտ Հէրօլտի, Ադոնցի, ընկ. Ջամալեանի եւ Վռամշապուհ եպիսկ.ի ճառերը.—

ՀԵՐՈԼՏԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Տիկիններ, պարոններ,

Ես կը ճանչնամ այն մարդը, որուն գրական յոբելեանը կը տօնենք այսօր։ Ես կը ճանչնայի Աւետիս Ահարոնեանը, երբ դեռ զինք տեսնելու բախտը չէի ունեցած։ Տակաւին կը յիշեմ թէ ի՛նչ խոր յուզումով Հայոց մեծ բարեկամը, Փիէր Քիյեար կը խօսէր իր մասին։ «Երբ դուք տեսնէք Ահարոնեանը, կ'ըսէր ինծի Քիյեար, չպիտի կրնաք չսիրել զայն»։ Եւ, օր մը, Ահարոնեան Փարիզ եկաւ։ Տեսայ զինքը, եւ ինչպէս Քիյեար նախագուշակած էր, սիրեցի զինք։

Ո՞վ կրնայ դիմանալ այն ուժին եւ հմայքին, որ կը բխին իր ճակատէն եւ աչքերէն, իր խօսքերէն եւ իմացականութենէն։ Դիտեցէք զինք. դուք անմիջապէս պիտի համոզուիք, որ լեցուած է քաջութեամբ, պատրաստ՝ պայքարի, կը բաւէ որ արդարութիւնն ու տրամաբանութիւնը արդարացնէ այդ պայքարը։ Դուք անմիջապէս պիտի համոզուիք՝ որ ան քաղցր բարութիւնն ու մաքուր սէրը ամբողջովին թափանցած են իր էութիւնը։ Խօսեցէք հետը, անմիջապէս պիտի հասկնաք, որ ամէնէն ծանրակշիռ հարցերուն ուզած է տալ մարդկային, բարերար եւ խաղաղասիրական լուծումներ։ Եւ շա՛տ տանջուած՝ ցոյց տալու համար անոնց ճշմարտութիւնը։ Ան չարչարուած է, իր անհատական տառապանքներէն աւելի, իր սիրեցեալ հայ ժողովուրդին կրած թշուառութիւններէն։

Ծնած է Ռուսահայաստանի մէջ։ Իր ծնողքը փախելով հալածանքներէն, ձգած էր Պարսկահայաստանը։ Ահարոնեան մեծցաւ գիւղի մը մէջ, որ կը գտնուի Թրքական սահմանին մօտ։ Ամէն օր կը տեսնէր թէ իր հայրենակիցներուն հանդէպ որքա՜ն ոճրագործ էին ցարական ոստիկանները, սակայն երբ, մահէն ու սարսափէն փախելով, Թուրքիայէն կը հասնէին կիներու եւ այրերու խումբեր, ան կը սարսռար լսելով անոնց երկար տառապանքի պատմութիւնը։ Ռուսահայ, Թրքահայ, Պարսկահայ, բոլորը միացած էին իրարու գերութեան եւ տառապանքի մէջ։ Արդարութիւնը կը պահանջէր, որ անոնք ոտքի անգնէին, իրարու միացած, ազատութեան եւ երջանկութեան մէջ։

Լեզուն կը հաստատէր հայկական միութիւնը։ Լեզու մը, զոր խօսած էին ոչ միայն ամենահին դարերուն, այլ նաեւ գրած, երկար դարեր, պատմագիրները, վէպագիրները եւ բանաստեղծները։ Աւետիս Ահարոնեան միտքը դրաւ աւելցնել հնչակը հայ լեզուին, ան հայ լեզուն գործածեց՝ երեւան հանելու համար ամբողջ ժողովուրդի մը մտածումները, երազները, ցանկութիւնները, բարքերը եւ իրաւարձութիւնները։ Պատմելու համար ոճիրները, որ գործուեցան իր ժողովուրդին դէմ։ Մատնանշելու համար յանցաւորները, երգելու համար զոհերը։ Եւ, 40 տարիներ, հետզհետէ ծերանալով, ամէնէն ազնիւ նախանձախնդրութեամբ, իր հայրենիքին սիրոյն, ամէն տեղ, խորհրդաժողովներու, համաժողովներու մէջ, կառավարութիւններու մօտ պաշտպանեց հայկական դատը։ Շարունակ ստեղծագործեց նոր աշխատութիւններ, գրագէտներուն տուաւ յարատեւութեան եւ աշխուժութեան ամէնէն պարկեշտ օրինակը։

Ամէն բան կը հետաքրքրէ զինք եւ կը գրաւէ իր ուշադրութիւնը։ Հրատարակեց ազգագրական ուսումնասիրութիւններ, պատմուածքներ, վէպեր, ողբերգութիւններ։ Սակայն ինչ ալ գրէ, ան կը պանծացնէ միեւնոյն հերոսուհին, որ իրեն համար դժբախտ է բայց փառաւորեալ, նուիրական հերոսուհին, միակ հերոսուհին, Հայաստանը։

Ա՛հ, ձեր գործը, որքա՛ն պարզ է եւ վեհ, իմ սիրելի Ահարոնեան։ Որքա՛ն յստակ է, որքա՛ն գեղեցիկ է։ Անցաւոր նորոյթին ծառայելու սին հոգը երբեք չի խռովեր ձեզ։ Դուք կ'արտայայտէք առանց որեւէ վերապահութեան, ձեր զգացումները եւ ձեր յղացումները, դուք կը մարմնացնէք ձեր իտէալը — որ իտէալն է բոլոր արդարներուն, — անձերու մէջ, որոնց կուտաք իրական, տառապագին եւ հրաշալի կեանք մը։ Այն ողբերգութիւնները, որոնց մէջ ապրեցաք, ձեզ կը մղեն դէպի մելամաղձութիւն, բայց ձեր իմացականութեան առողջութիւնը ձեզ կը պահպանէ վտանգաւոր յոռետեսութենէ։ Ձեզի հաճոյ չէ մնալ յաւիտենական աղջամուղջին մէջ, եւ յոյսը, մեծ յոյսը կուգայ լուսաւորել ձեր նայուածքին մէջ հաւատքը։

Ձեր գործը կը հաստատէ թէ, Հայաստանի համար, մեռած չէ հայ միտքը, առոյգ է հայ հոգին եւ պատրաստ է ամենաբարձր որոնումները կատարելու։ Ձեր գործը կը հաստատէ, որ հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի ապրելու, ազատ ապրելու։

Ամէն յոյս ներելի է մեզի։ Ճամբաները, զորս կը քալենք, մութ են տակաւին։ Սակայն կան նշոյլներ, որ արդէն նշան կուտան։ Այն աշխարհին մէջ, որ ի լինելութեան է, այն աշխարհին մէջ, ուր բռնութեան անկարգութեան եւ պատերազմին պիտի յաջորդէ խաղաղութեան եւ արդարութեան կարգը, այն աշխարհին մէջ, ուր պիտի լսուին ուր պիտի յաղթանակեն բոլոր արդարպահանջները, այնտեղ Հայաստան պիտի գրաւէ իր դիրքը, որուն արժանի է շնորհիւ իր դարաւոր ծառայութիւններուն, զորս տուաւ մարդկային դատին, Եւ շնորհիւ ձեզի պէս մարդոց, քաջ, ազնուական, արդար, սիրոյ եւ ճշմարտութեան սիրահար, Հայաստան պիտի կրնայ հաստատել թէ արժանի է ապրելու աշխատանքի, իմաստութեան եւ ուրախութեան փառքին մէջ։

ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑԻ ՃԱՌԸ

Ազնիւ հանդիսականներ, սիրելի հայրենակիցներ,

Գիտութեան եւ գրականութեան այս տաճարը, որ ընդունել է իր պերճ յարկի տակ մեր հայութեան հանդէսը, մի պարտք է դնում մեր վրայ։

Երբ չարաբախտ բերումով ստիպուած եղանք ելնել մեր հայրենի հողից եւ թափառել օտարութեան անծանօթ ուղիների վրայ, այս երկիրը մէկն էր նրանցից, որ բացաւ իր դռները մեր առաջ եւ կատարեց իր մարդասիրական պարտքը։ Հնարաւորութիւնը տուաւ մեզ աշխատելու եւ թօթափելու ճանապարհներին փոշին եւ ահա ի վիճակի ենք հրապարակ գալու տօնական հանգամանքով։ Մեր շնորհակալութիւնը ֆրանսական մեծ հանրապետութեան այս բարեհաճ հիւրընկալութեան համար։

* * *

Հանրային մեծարանքի բեմի վրայ Ա. Ահարոնեանը, 40 տարուան գրական ծառայութիւնը մէջքին։ Ազգային ինքնակոչումի չափերից մէկն է անշուշտ այն վերաբերումը, որ ցոյց է տալիս հասարակութիւնը իր խատաւորներին։ Ինքնաճա չումը ինքը մի թել է, որի րայ շարւած են անհատակ մեծութիւններ։ Յարգել, ան վաստակաւոր անհատը նշա կում է ճշդել նրա տեղը թելի վրայ։ Քառասուն տա յուզումնալից շրջան էր, ւեց յոյսերի եւ յուզերի լուսով, բերեց ամպամած րեւի օրեր, եւ ընկղմեց րային խաւարի մէջ։ Յոբելեա այդ շրջանի երգիչն է, ինչ նա բերում մեր ինքնագիտա ցութեան, ի՛նչ աւանդ է թո նում յետեւորդ սերունդներին.

Ա. Ահարոնեանը, ինչպէս մէն մի անհատ, ամէն մի գութիւն, ապրել է երկու կեա քով՝ իրական եւ երազա Մէկը տեսանելի եւ շօշափ կեանքն է՝ ինչպէս որ կա միւսը՝ գաղափարների եւ երազ ների աշխարհը, այն որ պէ է լինի։ Նրա գրականութ այս երկու ապրումների դա նակումն է։

Հայ իրականութիւնը ծանր է նրա իր հայրենի տնից՝ երկրագործ էր, յետոյ տաւոր։ Հայ շինականի զատ տիպար, առաքինի, դարտաբարոյ, զիջող, տասէր, սիրում էր իր տունն ընտանիքը, լուռն ու արդ եզն ու զուռը։ Այգին դրախտ նման էր, ծառը, ճիւղը սիր էր նրան զաւակի նման։ Երկրա գործը դարձաւ դարբին, լով նոյն առաքինի յատկ թիւնները։

Ընտանեկան կեանքի պատկերը խորապէս դրոշմու մանուկ Աւետիսի հոգու Նրան թւում էր որ գիւղի տները նման էին իրենց տան, բոլոր հայրերը նման էին հօրը, բոլոր հայ գիւղերը նմա էին իրենց գիւղին։ Հայաստան իրենց գիւղն է հսկայակ ծաւալով առած, իրենց զո նոյն է, իրենց այգին, տարբ միայն մեծութեամբ։

Այս անօրինակ լաւատես թիւնը մնում է Ահարոնեան մէջ ցայսօր։ Հայ գիւղը, ղականը, երկիրը այսպէս խոր լականացրած։

Սակայն հրաշակերտ կերն ունէր եւ ինչ ինչ Գիւղում դիտում էր ճակատ գրական մի հլութիւն, հութիւն։ Ոչ մի նշոյլ ցասումի, ըմբոստութեան, վզումի։ Ստրկական ողջ տիրական։ Ահա՛ մորակը ճաց եւ շառաչիւնով իջ խեղճ գիւղացու մէջքին։ Լու տուժողը, մունջ ողջ գիւղը դիկ դարձել են եզներ, որ շում են անմռունչ աշխատա լուծը բախտի գծած ակօսներ Գիւղում երկու հոգի կայի առանձնական կորով ունէին։ երիտասարդ, երբ ձի սուրը կոխքից կախ, բակ երեւում էին փողոցներ բոլորիքեան հրճւում էին։ ու աղջիկ դուրս էին թափ նայելու զմայլանքով։ Այր դիկ ժպտում էին կարծես գիլւած մի հաճոյքով եւ միանց շշնջում թէ ինչ Նրանցից մէկը ուխտաւոր կարաւանը առաջնորդել էր պի Ս. Կարապետ եւ ինչ ճանապարհին սպանել էր կատաղի քիւրդ այնպիսի մանններում, որ հերոսի էր ստացել։ Այս կորի պատկերը եւս տպաւորւ մանուկ Աւետիսի յիշողութ մէջ։

Ահարոնեանի համար բախտ էր, որ ընկաւ Ս. միածնի ճեմարանը։ կան դպրոց չէ, որ միայն տեղեկներ է տալիս իր րին։ Ազգային դաստիարակ թեան հնոց է, մի գաղափար կան աշխարհ ուրոյն ոգով։ մարանին ինք պարտ է րոնեանը։ Այնտեղից տարա հետ հայ լեզւի հիմնովին տութիւնը, այն լեզւի, որ րոնեանի գրականութեան է։ Երբ մեռած լեզուն կենդա նում է, ինչպէս գրաբարը մարանում, նա կենդանա

մնած սպանուած գաղափար- մի աշխարհ։ Ոչ մի բան պատկեր չէ մեր պատմական Թշուառ- թեան, որքան նոր գեղջուկ համեմատութիւնը գրաբարի հետ։ Բա- ժանը — գաղափարների է։

եան տարեկան էր, երբ ան Ճեմարանը եւ եկաւ իր գաղափարական պաշա- տարի ուսուցչութիւն Սուուեց իր մանկական ները եւ օծեց նոր գաղափարների ազ- եամբ։ Հասան տառա- օրերը։ Սահմանի այն յորդած աղէտի յոր- արձակեց Աճառեանի կապանքները։ Սարսռաց որ գութանի վերայ ծռած Հայը կարօտ էր ըմ հացի, պուտ ըմ կաթի, էր իր գողացած եզը

Առաջին պատկերները, որ Աճառեանը Թուրքահայ ցնցեցին խռոված հա- Անունը հռչակեց։ արտասահման կատարե- իր տաղանդը։ Այս- նա յարեց ազատագրական կցութեան եւ եղաւ նրա գաղափարախօսը։

Ազատութիւնը — կախարդա- չունի է բանաստեղծական քնարի համար։ Բանա- ստեղծութիւնը ինքը մի վեհ ա- է որ տառում է ։ Տակաւին հոմե- դարդկութեան առաջին ստեղծը ասել է. ստրուկը ազատութիւնը կորցնելու առա- օրից կորցնում է իր առա- իները կէսը։ Հրապա- եղած հասարակական ները յառաջադէմ և յե- անունների տակ հետե- էին ռուսական կուսա- եւ մեր կեանքի հա- մեծ արժէք չէին ներկա- Այդ հատուածումները ազատ ազ- համար են։ Յառաջադի- նշանակում է օգուտէն ա- է բերում մեզ, ապազ- կորստաբեր հե- ներով։ Քաղաքակրթա- գործը հնարաւոր է ազգա- գետնի վերայ մի միայն անկախութեան և նրա շրջանակում։

խոհերի արդիւնքն էր Ազատն Աստուա- որով նա որոշեց իր դիրքը պայքարող հոսանքների ձեռք քաշելով երկու- էլ։ Այդ գծի վերայ էին Աբովեան եւ Րաֆֆի։ Աճառեանը գալիս էր եր- նոյն գիծը։ Անպայման քաղաքակրթութեան կողմնակից ուզում է որ նա ազգային իսկ ազգային կարող է միայն քաղաքական ա- թեամբ։ Այս հասկացողու- է որ նա փարեց Դաշ- եան եւ սպասարկեց իր նրա գործին։ Ինչ եւ լի- առաքինութիւնները, դիտողութեամբ, շարժուն վիճակի մէջ թմրած, կաշկանդուած էին մտածումի շղթանե-

Այն պէտք էր քակել, ներ- ըմբոստութեան ոգին, այնպիսի խիզախ- որպիսիք էին գիւղի այն կորիճները, որոնց պատ- մնացել էր անջինջ Աճա- հոգում։

Աճառեանի գրիչը ներ- այս քարոզին, Անտարա- արեւտի եւ արեւստա- կշռածը հեռու է ժար- կուսակցութիւնների, է նաեւ քարոզի բեմերից։ Աճառեանի մի զոհողութիւն էր այդ դերը, ուր ար- դառնալու էր հրա- եւ պարզ վճիտ ստիպողաբար հագնելու շարտասանութեան շողշո- ները։ Առաւելութիւնն էր, որ ազատութեան անձ-

նուիրութեան բարձր գաղափարների կուռը պահելու էր լեզուն եւ ոճը եւ քնարի լարուածքը համապատասխան բարձրութեան վերայ։

Այս պայմանները ստեղծեցին Աճառեանի միանգամայն ինքնատիպ եւ միմիայն իրեն յատուկ գրականութեան սեռը։ Նրա բովանդակութիւնն է պաշտամունք հայ ժողովրդի եւ հայ հայրենիքի, փառաբանութիւն վսեմ եւ ազնիւ գաղափարների, ամէնէն յառաջ ազատութեան, արդարութեան, ճշմարտութեան անձնուիրութեան։ Մի գրականութիւն որ պիտի մնայ մեր պատանեկութեան սեղանի վերայ ընդ միշտ, իբրեւ բարձր մտքերի եւ մաքուր զգացմունքների շնչարան, Աճառեանի հատորները պիտի կրթեն եւ ազնուացնեն սերունդները պատւաստելով ասպետական ոգի, յանուն հայրենիքի բարօրութեան, ներշնչելով սէր դէպի հայ ժողովուրդը, հայ հայրենիքը եւ նրա հրաշակերտ բնութիւնը։

Աճառեանի երկերը պիտի մնան անթառամ, որպէս հայ լեզւի եւ ոճի ականակիտ աղբիւր։ Ազատութեան երգիչին մի բան է մնում, ապրել արեւաշատութեամբ եւ տեսնել իր լաւագոյն երազի իրականացումը, ամայացած հայրենիքի վերակենդանութիւնը։

Ա. ՋԱՄԼԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյին, կեդր. կոմիտէներուն, Մեկուսի կոմիտէներուն, ենթակոմիտէներուն, Մերքոլորխումբերուն եւ բազմահազար ընկերներուն կողմէ կը բերեմ անվերապահ յարգանք եւ ողջոյն մեր ընկերոջ Աւետիս Ահարոնեանին, իր յոբելեանին առթիւ։ Այստեղ կը տեսնեմ որ մեր ընկերը շրջապատած են իր բարեկամները, եւ այսքան խուռն բազմութիւն մը եկած է յարգելու զինք իբրեւ մշակոյթի վաստակաւոր մարդ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միշտ գուրգուրանք է ցոյց տուած հայ լեզուին, հայ գրականութեան, հայ մշակոյթին։ Ան խնամքով հսկած է հայ գրական անդաստանին վրայ։ Ահա թէ ինչո՛ւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւս կուգայ ժողովուրդին հետ ողջունելու յոբելեարը։

Հայ ժողովուրդը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը շատ զոհեր են տուած, եւ պատրաստ են դեռ զոհեր տալու, որպէսզի տիրանանք ստեղծագործութեան եւ կեանքի յարմար պայմաններուն։ Բայց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ասկէ զատ պատճառ մը եւս ունի տօնելու համար Աճառեանի յոբելեանը։ Ան տարիներ շարունակ քարոզեր է գաղափարներ, որոնց վրայ կանգնած է մեր կուսակցութիւնը։ Արդարեւ Աճառեան իր գաղափարները քաղած է հայ ժողովուրդին ծոցէն։ Ան երբեք չգրեց սնամէջ եւ շողշողուն գաղափարներ։ Ահա թէ ինչո՛ւ մեր խոնարհ շարքերը Աճառեանը կը համարեն իրենց գաղափարախօսը։

Յոբելեանին առթիւ ահա այստեղ հսկայական թիւով ժողովուրդ է հաւաքուած։ Իսկ երբ գայ օրը, եւ հայ ժողովուրդը կը հասնի իր իտէալներուն, կ'ունենայ իր հայրենիքը, այն ատեն հայ ժողովուրդը ոտքի պիտի կանգնի իր անսահման երախտագիտութիւնը յայտնելու համար Աճառեանի քրտնաթոր աշխատանքին առթիւ։ Եւ այն ատեն, սիրելի Աճառեան, հայ ժողովուրդը ուրիշ կերպ կը տօնէ այս տօնը։ Եւ դուն ապրէ՛, տեսնելու համար այդ օրը։

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍ.Ի ՃԱՌԸ

Հայ գիրին, հայ բանին տօնն է այսօր։ Հայ ցաւին երգիչին յոբելեանը ինծի կը յիշեցնէ եպիսկոպոսական օծմանս օրը, երբ կաթողիկոսն ըսաւ ինծի թէ պէտք է անգամ մը այցելել Օշական, ուր կը հանգչի Ս. Մեսրոպը։ Գացի եւ չկրցայ ուրիշ աղօթք մը ըսել, բայց միայն հեգել, Ա, Բ, Գ։ Մայրենի լեզուին այս սէրն է, որ կուտայ Աւետիս Ահարոնեան։ Ես ուրախ եմ, որ հիմա մտաւորականները եւ գրագէտները կը յարգուին ու կը տօնուին։ Հին ատեն, մեր պատմահայրը, Մովսէս Խորենացին, հալածանքի ենթարկուեցաւ, մինչեւ որ ջաղացպան դարձաւ։ Անօթի մնաց ու, երբ մեռաւ, իր հակառակորդները Արցախ գետը թափեցին ոսկերոտիքը։ Հայ ժողովուրդը հաւաքեց ոսկորները եւ թաղեց։ Հայ ժողովուրդը միշտ սիրած է իր գրողներն ու մտաւորականները։ Եւ Հայ ժողովուրդին Ահարոնեա՛նն է յոբելեարը ան չի պատկանիր որեւէ խումբի։

ՊԵԼՃԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Ասկէ առաջ մասնաւոր յօդուածով առիթը ունեցայ խօսելու «Յառաջ»ի մէջ պելճ ժողովուրդին պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան մասին։

Այս տարի Պելճիա կը թեւակոխէ իր անկախութեան հարիւրերորդ տարին։ 1830ին Ազգային Քոնկրէն Պրիւսէլի մէջ քուէարկեց Պելճիոյ սահմանադրական օրէնքը, որ բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու սահմանադրութեան, օժտուած է ռամկավար ազատական սկզբունքներով։ Այդ սկզբունքները, որոնք մինչեւ այսօր գրեթէ անփոփոխ կը մնան, անզգալի բարեշրջութեամբ մը խոր արմատ ձգեցին պելճ ազատամիտ ժողովուրդին մէջ, առանց պատճառելու ներքին խռովութիւններ եւ յեղափոխութիւն։

Ինչպէս ծանօթ է, ցեղագրական տեսակէտով Պելճիոյ մէջ գոյութիւն ունին երկու գլխաւոր բաժանումներ՝ ֆլաման եւ վալոն։ Ֆլամանները մեծամասնութիւն կը կազմեն եւ կը խօսին ֆլամաներէն, որ շատ կը մօտենայ գերմաներէնի, իսկ վալոնները կը խօսին ֆրանսերէնի նմանող լեզու մը։ Լեզուներու այս տարբերութիւնը պատճառ եղած է որ պելճերը ենթարկուին գերմանական եւ ֆրանսական ազգերու մշակութային ազդեցութեան։ Երկար տարիներէ ի վեր լեզուական խնդիրը տեղի տուած էր ներքին վէճերու եւ անհամաձայնութիւններու, սակայն այս տարի, անկախութեան հարիւրամեակին առթիւ, կարելի եղաւ լուծել այդ կնճռոտ հարցը, շնորհիւ փոխադարձ զիջողութիւններու եւ բարի կամեցողութեան։

1830ին Պելճիա հազիւ 3 միլիոն բնակիչ ունէր, մինչդեռ այսօր 8 միլիոնի կը հասնի իր բնակչութիւնը։

Պելճը աշխատասէր, գործունեայ, ձեռներէց եւ խնայասէր է, բնաւորութեամբ համեստ, բարեհամբոյր, հաճոյակատար եւ ուրիշ ազգերու բաղդատմամբ նուազ այլամերժ։ Շնորհիւ իր ուշիմութեան եւ աշխատասիրութեան, Պելճը յաջողած է նիւթապէս ու տնտեսապէս զարգանալ, եւ անբաղդատելի առաւելութիւններ ձեռք բերել առեւտրական եւ ճարտարարուեստի մարզերուն մէջ այնպէս որ այսօր կրնանք ըսել թէ Պելճիա, հակառակ իր փոքր տարածութեան, առաջին տեղը կը գրաւէ Եւրոպայի մէջ, իբրեւ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական երկիր։

Կ'արտածէ մեծ քանակութեամբ երկաթեղէն, կերպասեղէն, հիւսուածեղէն, թուղթ, ապակեղէն, հարուստ է քարի եւ ածուխի հանքերով, կ'արտադրէ մեծաքանակ արմտիք, գետնախնձոր, բանջարեղէն, պտուղներ, ճակնդեղ եւայլն։

Ափրիկէի մէջ ունի Քոնկոյի հարուստ գաղթականութիւնը, որ մայր հայրենիքին կը հայթայթէ զանազան պիտանի նախանիւթեր։

Հոս ուսումը պարտաւորիչ է ամէնուն։ Պելճիա ունի պետական ու մասնագիտական տիպար վարժարաններ, միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսմանց յատուկ հիմնարկութիւններ, կանի մէջ բժշկական եւ փաստաբանական համալսարաններ, Լուվէնի մէջ աստուածաբանական կաճառ մը, Լիէժի եւ ուրիշ կարեւոր կեդրոններու մէջ արհեստագիտական բազմաթիւ դպրոցներ, Պրիւսէլի մէջ ամէն տեսակ առաջնակարգ վարժարաններ, գեղարուեստից վարժարան մը եւ երաժշտանոց մը, որոնք կրնան մրցիլ Եւրոպայի համանման հաստատութիւններու հետ։

Հարիւր տարուան բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, պելճ ժողովուրդը հսկայական արտակարգ յառաջդիմութիւններ ըրած է ճարտարարուեստի, գեղարուեստի եւ մշակոյթի բոլոր ճիւղերուն մէջ։ Այսօր արժանի հպարտութեամբ մըն է որ այս տիպար ժողովուրդը կը տօնէ իր անկախութեան հարիւրամեակը։

Այժմէն Պելճիոյ բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ տենդոտ պատրաստութիւններ կը տեսնուին մեծ շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ տօնելու պելճ անկախութեան հարիւրամեակը,

Ապրիլ 26ին տեղի ունեցաւ Անվերսի միջազգային ցուցահանդէսին բացումը, ի ներկայութեան Ալպէր Թագաւորին, Նախարարներու, երեսփոխաններու, օտար երկիրներու ներկայացուցիչներուն։

Մայիս 3ին ալ կատարուեցաւ բացումը Լիէժի գիտական եւ գեղարուեստական ցուցահանդէսին, ուր ցուցադրուած են պելճ ճարտարարուեստի եւ մեքենագիտութեան հրաշալիքները։

Կ'արժէ այցելել այս երկու միջազգային ցուցահանդէսները, գաղափար մը կազմելու համար պելճ հանճարին եւ ստեղծագործութեան վրայ։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ բնակարանային շինութեանց մասին խորհրդակցութեան կանչուած էին ճարտարապետ ու գրագէտ, նկարիչ ու գործիչ բոլոր ծանօթ անունները։ Այս խորհրդակցական ժողովին ներկայացած են 200 հոգի։

Կ. Բոխեան կը բանայ վիճաբանական ժողովը եւ կը պարզէ հարցը.— Շինուած բնակարանները որքա՞ն կը պատշաճին նոր կեանքին, եւ ի՞նչ նոր ծրագիր կարելի է ցոյց տալ։

Բնակարաններու շինութեան կեդրոնական վարչութեան Նախագահը, Վարդան Գրիգորեան, կը կարծէ թէ «Ներկայ քաղաքներու շինութեան եղանակը ամբողջովին կը պատշաճի քաղքենի կեանքին, եւ չի նպաստեր բանուորներու վիճակին բարելաւման։ Ներկայ քաղաքները զուրկ են առողջապահական, հանգիստի եւ զանազան անհրաժեշտ պայմաններէ։ Նոյնպէս չեն խորհած լեցնել գիւղի եւ քաղաքի միջեւ բացուած անջրպետը։ Սաբսովիչի տեսակէտով, ընկերվարական քաղաքներուն մէջ տուները պէտք է շինել հսկայատիպ, որպէսզի ամէն տունի մէջ կարելի ըլլայ բնակեցնել 2500—3000 հոգի։ Ամէն շէնք պէտք է ունենայ կրթական եւ առողջապահական բաժանումներ։ Մենք կը թելադրեն դրսմատիրական քաղաքները զարգացնելով, վերածել արդիւնաբերական կեդրոններու, որոնց կից պիտի բարձրանան բանուորական բնակարաններ, եւ 15—20 քիլոմեթր հեռու՝ ծառաստան-քաղաք, օժտուած՝ մշակութային եւ ընկերային բաժանումներով։ Օխիտովիչ կը թելադրէ նօսրացնել հին ձեւի քաղաքներու բնակարանները (désurbaniser), բաժնել անհատական տուներու, որոնք պիտի ունենան իրենց պարտէզը եւ անհրաժեշտ բոլոր մասերը։ Եւ դեռ ուրիշ յատակագիծներ։

Սակայն Գրիգորեան աւելի յարմար կը նկատէ իրենց յատակագիծ-ծրագիրը.

— Նոր քաղաքին շէնքերը պիտի ունենան երեք յարկ, բնակեցնելու համար 1200—1500 հոգի, օժտուած՝ մարզարանով, լուացարանով, պարտէզով, եւն. Այս նոր քաղաքին կից՝ կաթնատնտեսական կայաններ, բաջարանոցներ։

Բոլոր այս ծրագիրները կը մնան գանկութիւն, որովհետեւ ոչ միայն նիւթական աղբիւրները կը պակսին, այլ նաեւ դեռ Հայաստանի բնակչութիւնը պատրաստուած չէ այդ կեանքին, եւ բանուորները «յետամնաց» են։

Ընդհանուր այս զեկոյցին պատասխանելով, Քոչար քննադատեց բնակարանային շինութեանց կեդր. մարմինը, որ ոչ մէկ քայլ առած է։ Ոչ թէ բանուորները յետամնաց են, աւելցուց, այլ նոյնիսկ բանուորները կը պահանջեն, բայց մարմինները չեն շիներ։

Ուրիշ մը դիտել տուաւ որ մանուկներու դաստիարակութեան գործին համար շինարարական ոչ մէկ աշխատանք կատարուած է նոյնիսկ երբ լուսաւորութեան գործավարին միջոցով դիմում կատարուեցաւ բնակարաններու շինութեանց մարմինին, դպրոցի փոխարէն տրուեցան նկուղներ։

Տ. Ներսէսեան աւելի խիստ խօսեցաւ իր քննադատութեանց մէջ։ «Մեր ներկայ բնակարանային շինարարութիւնը շատ քիչ կը տարբերի նախապատերազմեան եղանակէն։ Երեւանի մէջ շինուած տուներէն շատերը չունին առողջապահական որ եւ է յարմարութիւն։ Ընտանիքները հազիւ ներս մտած, կ'ուզեն դուրս փախչիլ։

Հալաբեան քննադատեց ճաշարաններու վիճակը։

Ս. Դաւթեան պահանջեց հիմնապէս փոխել Երեւանի նոր յատակագիծը։ «Խաչատառ դրութեան մէջ են մեր դպրոցական շէնքերը, այս պատճառաւ աշակերտներուն մեծ մասը շարունակ ենթակայ է ջղային հիւանդութեանց, այսպէս սակաւարիւն եւ թոքախտաւոր կը դառնան։

Սամուէլ կանգ առաւ իրական փաստերու վրայ։ «Կարբիդ»ի շէնքերուն սենեակները, խոհանոցները եւ տրտաքնոցը բաժնուած են բարակ պատերով։ Շէնքերը նկուղ չունին, այնպէս որ բանուորները իրենց սենեակներուն մէջ կը լեցնեն վառելափայտը։ Սենեակներուն ներկը այնքան հասարակ է, որ 1—2 շաբաթէն կը սրբուի, կ'անհետանայ։ Այդ շէնքերը աւարտելէն յետոյ, բազմաթիւ

ՕՐ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱՇՃԵԱՆ
ԵՒ
ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Ալֆորվիլ — փարիզ
11 Մայիս 1930

բանուորներ կը մերժեն բնակիլ այնտեղ։

Գ. Աւետեան եւս նոյնքան խիստ խօսեցաւ եւ ըսաւ. «Անունը դնելով դնելով պրոլետարական ոճ, կոպիտ եւ ամէն յարմարութենէ զուրկ շէնքեր կը շինուին բանուորներուն համար»։

Վիճաբանութիւններուն մասնակցողները դեռ շատ էին, այս պատճառով քննադատութիւնները յետաձգուեցան ուրիշ օրուան։

Զարմանալի է, որ բնակարաններու շինութեանց կեդր. մարմինը բարձր եւ ինքնատիպ ծրագիրներ կ'երազէ, մինչ իր շինած տուները անբնակելի են։

ՔԱՈՍ

Այս խորագրին տակ «Խորհր. Հայաստան» (8 ապրիլ) կը գրէ.

Արտէլներու մասին կատարուած քննութիւնը երեւան հանեց բազմաթիւ թերութիւններ։

Քննութեան ենթարկուեցան 23 արտէլներ, որոնց ոչ մէկը ութ ժամ կ'աշխատի, բոլորն ալ կ'աշխատին 12 ժամ։ 2500 աշխատաւորներուն մէջ չկայ մէկը, որ պետական տուրք վճարած ըլլայ։

«Կարմիր Ատաղձագործ» արտէլին I վոկոն տախտակ տրուած է, պատրաստել տալու համար զանազան կարասիներ։ Արտէլը այդ տախտակները օգտագործելով, պատրաստած առարկաներկը ծախսէ անհատ յաճախորդներու։ Այսպէս արտէլները ահագին նիւթեր ստացած են, եւ ղեկոզը չի հետաքրքրուիր թէ ո՛ւր կ'երթայ ղրկածը, ինչի՛ կը ծառայէ։ Որեւէ հակակշիռ չկայ եւ յաձախ տասնեակ հազարներու զեղծարարութիւններ կը կատարուին։

«Դարբազ» արտէլին մէջ ընդունուած են հակախորհրդային տարրեր, որոնք զանազան աշխատանքներ կը կատարեն ներսը։ Այսպէս «Դարբազ»ի մէջ ստեղծուած է մթնոլորտ մը, ուր ոչ Հայերը կրնան ապրիլ Թուրքերուն հետ, ոչ ալ Թուրքերը Հայերուն հետ։

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

Խոր-Վիրապի մէջ գտնուած է սեւ մարմարի հանք մը։ Քննութիւն կը կատարուի շահագործման եղանակին մասին։

— Աղացած պեմզայի խնդրանքները շատ են, Հայաստանէն թէ արտասահմանէն։ Աղացող մեքենան գոհացուցիչ չըլլալով, որոշուած է նոր քարաղացք մը կառուցանել։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄՐՑԱՆԱԿ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ տիկնանց Միութեան Հայ կարմիր խաչի Մասնաճիւղը հայ միջակորեար դասակարգին մէջ քաջալերելու համար ծնողքները, որպէսզի իրենց նորածին մանուկներուն ֆիզիքական առողջութեան եւ մաքրութեան մասին մեծ հոգածութիւն ունենան, եւ որպէսզի մանուկները վաղաժամօրէն չմեռնին, գաղափարը ունեցած է մրցանակներ հաստատել լաւագոյն առողջութիւնը ներկայացնող եւ օրինակելի մաքրութեամբ խնամուած մանուկներուն համար:

Հետեւապէս, այն ծնողքները, որոնք վստահօրէն կը լրացնեն այս պայմանները, եւ կը փափաքին մասնակցիլ մրցումին, պէտք է ներկայանան երկուշաբթի կամ ուրբաթ օրերը, ժամ 9-12, իրենց մանուկներուն հետ եկեղեցւոյ բուժարանը, արձանագրուելու համար:

Մանրամասնութիւնները պիտի տրուին յառաջիկային:

(Կնիք)

տանական կառավարութեան հետ սկսած բանակցութիւնները անելի մը յանգած են:

Համաձայն այդ զեկոյցին, կառավարութիւնը մերժած է ընթացք տալ Արաբներու պահանջներուն, այսինքն դադրեցնել Հրեաներու ներգաղթը, ապահովել հողերու սեփականատիրութիւնը եւ պաղեստինեան ժողովրդավար կառավարութիւն մը հաստատել: Ընդհակառակն, մասնագէտ մը ղրկած է, խնդիրը տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար: Այս կացութեան մէջ, պատուիրակութիւնը հասկնալով որ Պաղեստինի խնդիրը արդարութեամբ չպիտի լուծուի, կը նախընտրէ վերջացնել բանակցութիւնները եւ դառնալ Պաղեստին:

Անգլեւռուս յարաբերութիւնները

Ինչպէս գրեցինք, Անգլիա առեւտրական պայմանագիր մը կնքեց խորհրդային իշխանութեան հետ: Անգլիոյ առեւտրականները տարեկան առնուազն 20 միլիոն ոսկիի ապսպրանք կը սպասեն այս կարգադրութեան շնորհիւ: Իսկ Մոսկուան իր կարգին կը յուսայ դրամական վարկ ստանալ, երկրին վերազինումին համար:

Միւս կողմէ, պահպանողական թերթերը կը շարունակեն մերկացումներ կատարել համայնավար գործակալներու դաւերու մասին: Քանի մը ամսուան ընթացքին բաժնուած են բազմաթիւ յեղափոխական թռուցիկներ եւ տետրակներ ոչ միայն քաղաքացիներու, այլ եւ զինուորներու: Լոնտոնի կարմիր օրկանը կը հրաւիրէ համայնավարները ուժ տալ հնդկական յեղափոխութեան, «որովհետեւ Հնդկաստանը յեղափոխութեամբ միայն կրնայ ազատագրուիլ: Ուրիշ հրատարակութիւն մը կ'ըսէ.— «Երիտասարդ համայնավար դաշնակցութիւնը կ'ուզէ երիտասարդ բանուորներու շարքերը եւ զինուորները պատրաստել յեղափոխական կռիւներուն համար: Կեցցէ Խորհրդային Հնդկաստանի ստեղծման համար բացուած պայքարը:»

Մասնաւոր թռուցիկներ եւ տետրակներ սահմանուած են յատկապէս ցամաքային եւ ծովային զինուորներու:

Մոսկուա եւ Պերլին դէմ դիմաց

Այս միջոցին բանակցութիւններ կը կատարուին Խորհրդային Միութեան եւ Գերմանիոյ միջեւ, հարթելու համար շարք մը դժուարութիւններ, որոնք յառաջ եկած են վերջին տարիներու ընթացքին: Կացութիւնը բաւական փափուկ է, որովհետեւ Մոսկուան կ'ուզէ ամէն գնով նորոգել Ռաբալլոյի դաշնագիրը, մինչդեռ Գերմանացիները իրենց միջազգային դիրքը զօրացուցած ըլլալով Եւրոպայի մէջ, այնքան փութկոտ չեն երեւար: Մանաւանդ որ, յուսախաբ եղան գործի տեսակէտով ալ: Միւս կողմէ, Գերմանիա կը մեղադրէ խորհրդային իշխանութիւնը թէ շատ կը խառնուի իր երկրին ներքին գործերուն: Այսպէս, կը դատապարտէ «կարմիր ճակատ» կոչուած կազմակերպութեանց գործունէութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ ուղղակի Մոսկուայի հրահանգներով: Յետոյ, կը բողոքէ առեւտրական համաձայնութեանց խզման դէմ: Գերմանական մենաշնորհներու տէրերը վտարուած են իրենց գործերէն, ուրիշներ ծանրաբեռնուած են տուրքերով, որպէսզի ձգեն երթան:

Լուրի մը համաձայն, Մոսկուա կը սպառնայ հրատարակութեան տալ Գերմանիոյ հետ կնքուած զինուորական գաղտնի համաձայնութիւնները, եթէ չնորոգուի Ռաբալլոյի դաշնագիրը:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՊՈԼՇԵՒԻԶՄԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ
Հեղինակ՝ ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին
գին՝ 2 ֆր. 50: փոստի ծախքով միասին 3 ֆրանք
Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի եւ կուսակցական տեղական մարմիններուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
Գրեց՝ Օն. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ 220է աւելի մեծադիր էջերով այս գիրքը կը բովանդակէ ամբողջական եւ վաւերական պատմութիւնը
ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ, որուն 15ամեակն է այս տարի,
որ մեր պատմութեան փառաւոր մէկ էջը կը կազմէ:
Հեղինակը, Զինուորական Խորհուրդի քարտուղար, այս գիրքը կազմած է օրը օրին, 1915ի Վանի ապրիլեան կռիւներու ընթացքին:
Ֆրանսայի համար կ'արժէ միայն 20 ֆրանք
Բացարձակապէս կանխիկ — Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերական ժողովը՝ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի մասին:

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական աշխարհայեացքը»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի ժամը 3.30ին Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին մէջ կը բանախօսէ՝ Հ. Գաբրիէլ Վ. Նահապետեան նիւթ ունենալով «Անիի պատմութիւնն եւ աւերակները»: Բանախօսութիւնը աւելի հանրամատչելի եւ հետաքրքրաշարժ ընելու համար Հ. Գ. Նահապետեան ցոյց պիտի տայ լուսապատկերներ որոնք իր Հայաստանեան ուսումնասիրութեանց շրջանին հանած է պատերազմէն առաջ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի անդամներն ու անդամուհիները ժողովի կը հրաւիրուին այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 71 Ave. Kléber.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պիլէճիկի (Պրուսա) Թիւրքմէն գիւղէն Տիկ. Մարգրիտ Պեյլէրեան կը փնտռէ իր քրոջ աղջիկը Աննա Եայլաեան, հօր անունն՝ Գրիգոր, մօր անուն Մարիամ: Երեք տարի առաջ կը գտնուէր Պուքրէշի որբանոցը: Այժմ լուր չկայ իր մասին: Իմացնել Mme Markrid Beylerianի, Gampagne Charrier, Quartier Rambert, Gardanne (B. du R).

— Կը փնտռուի Սեբաստացի կարապետ Սարեան: Կը կարծուի թէ այժմ Ֆրանսա կը գտնուի, իմացնել՝ Բարսեղ Աւագեանի, Baltazar Baro, Impasse No 7, Valance, (Drome).

— Վարդան Պէճօեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Յակոբ Պէճօեան, Պետրոս Պէճօեան եւ իր եղբայրը Յակոբ Պէճօեան: 2 տարի առաջ կը թղթակցէին եւ կ'ապրէին միասին հետեւեալ հասցէին՝ Յակոբ Պէճօեան 418 Park ave. Worcester, Mass. U. S. A. Իմացնել՝ Վարդան Պէճօեանի, 64 Rue de Bonnet, Lyon, Rhône.

— Շապին Գարահիսարի Մեծ Աձպտերի Ղրաճ գիւղէն կը փնտռուի Յակոբ Էրնէկեան (Մաճարեան), հօր անունն՝ Նիկողոս, մօր անունն Եւա: Իմացնել՝ Խաչիկ Վարդանեանի՝ 13 Rue Jean Jacques Rousseau, Sarcelles (S. et O.): Ճշգրիտ լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր:

— Կը փնտռուի կեսարիոյ Իւրնէզ գիւղացի Կարապետ Եայլաեան (45 տարեկան) որ ամուսնացած էր կեսարացի Յակոբ Ճօլօլեանի աղջկան Մարիամի հետ եւ ունէր 3 զաւակներ՝ Յովսէփ, Աբրահամ եւ Յովհաննէս: 16 տարի առաջ զինուոր էր Պոլիս: Անկէ ի վեր լուր չկայ իր մասին: Իմացնել Յովսէփ Եայլաեանի, 22 Rue J. J. Rousseau, Arles, (B. du R.) France.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել: Ճշգրիտ լուր աուողին 200 ֆր. նուէր:

— Շապին Գարահիսարցի Աղանի Զաղղապեան կը փնտռէ իր քոյրը Տիկ. Սիրանուշ Զաղղապեան, հօր անուն Եղիա, մօր անուն՝ Էլմօն, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօրորդին Վռամշապուհ Զաղղապեան: Կը կարծուի թէ կը գտնուին Մարսէյլ կամ շրջակաները: Իմացնել՝ A. Nadirianի 188 Rue de Rosny, Montreuil, (Seine), France.

— Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան կը փնտռէ իր եղբայրը Աբրահամ Թանտուրճեան, որ 1914ին Ուրֆայի կռիւէն յետոյ անյայտացած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Յակոբ Գէւորգեանի, 5 Rue de l'Ecole, Arles, (B. du R.) France.

— Օր. Լօժէնի Նաւասարդեան կը փնտռէ Գառնիկ կամ Ղարիբ Էլմասեան (28-30 տարեկան) որ 1920ին կարճ ժամանակ Զոնկուլտաք մնալէ վերջ, մեկնած է Պոլիս: Կը կարծուի թէ Պոլսոյ մէջ աշխատած է ճաշարանի մը մէջ: Յետոյ մեկնած է Սալ... (Պարսկաստան): Իմացնել՝ E. ... Terzianի, comptable, boite postale 31, Draguignan, (Var) France... Լուր տուողին նուէր:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
15
ՄԱՅԻՍ
1930

15 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1263

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— Մէկ անգամ էր նա բոյն շինել
Եւ շատ անգամ կարկատել.
Բայց այս անգամ վերադարձին
Բոյնն աւերակ էր գտել:

Այժմ նորից բոյն էր շինում,
Եւ շինում էր եւ երգում,
Ամէն մի շիւղ կպցնելիս՝
Առաջուայ բոյնն էր յիշում:

Ղ. Աղայեան

Տակաւին մէկ շաբաթ առաջ էր որ երկու թղթակցութիւն կը ստանայինք Սալմաստէն, մէկը՝ Ա. Ահարոնեանի յոբելեանին առթիւ, միւսը՝ «վերաշինական աշխատանք», գլուխն ալ՝ բանաստեղծին այս զմայլելի տաղը:

Անբա՜խտ Սալմաստ... Թէեւ տակաւին չունինք լրիւ տեղեկութիւններ, բայց ապահովաբար քար քարի վրայ չէ մնացած, ինչպէս կը հետեւի Թէհրանի մեր թղթակցին հեռագրէն ալ:

Մինչեւ այսօր հասած հեռագրական լուրերը միշտ կը յիշեն Սալմաստի եւ Ուրմիոյ անունները: Եւ շարժին ամբողջ արհաւիրքը կրած են այդ երկու շրջանները, բայց մանաւանդ առաջինը: երէկ, Լոնտոնի թերթերը մինչեւ 3000 կը հաշուէին զոհերուն թիւը: Եւ որովհետեւ նախընթաց հեռագիրներ կ'ըսէին թէ բազմաթիւ Հայեր կան զոհերուն մէջ, ուրեմն հետք չէ մնացած Սալմաստի հայկական գիւղերէն:

Ամէն պարագայի մէջ, եղած տեղեկութիւնները բաւական են, որպէս զի բախտաւոր գաղութներու բարեգործական հաստատութիւնները մտածեն եղբայրական աջակցութեան մասին: Ամերիկացիները օգնութեան փութացած են արդէն, ինչպէս եւ կառավարութիւնը: Բայց աղէտը միայն Հայերու գլխուն չէ իջած: Շատ աւելի մեծ կորուստներ կրած են Պարսիկները: կան եւ Ասորիներ: Այնպէս որ, ինչքան ալ մեծ գումար ղրկուի, հազիւ կաթիլ մը սպեղանի պիտի հասնի մեր դժբախտ հայրենակիցներուն:

Առաջին աղէտ չէ այս, Ուրմիա-Սալմաստ շրջանին համար: Առաջինը վաղուց աւերուած եւ պարպուած, հին յիշատակներով կ'ապրի: Երկրորդը նորէն սկսած էր ծաղկիլ, օգտուելով յարաբերական խաղաղութենէն: Քանի մը տարի առաջ Հայաստան գացած Սալմաստցիները անհանդուրժելի գտնելով կեանքը, իրարու ետեւէ վերադարձան: Ամէն կողմ ցրուած Սալմաստցիներն ալ սկսեր էին համախմբուիլ, եւ վերաշինել իրենց բոյները: Մեր թղթակիցը հրճուանքով կ'աւետէր («՞ղջ է արդեօք...»).

— «Օրը օրին փլատակների մէջ բարձրանում են նոր շէնքեր: Վերաշինւում են քանդուած բոյները: վերաշինուած տների կողքին էլ-շատ հայաշատ գիւղերից Հաֆթւան, Մահլամ, Ղալասար եւ Դիլման ունին նորակառոյց դպրոցական շէնքեր, իսկ մնացեալ գիւղերում էլ ջանք է տարւում նոյն ուղղութեամբ: Գիւղացիները հետզհետէ մշակում են խոպան դաշտերը: Մաքրում են առուները, նորոգում են փճացած այգիները: Տնկում են նոր տունկեր եւ արհեստական անտառներ»:

Եւ ահա, — Նոր աղէտը: Երկրաշարժ և հիմնայատակ փլուզում: Նորէն աւերակներու վրայ:

Ճակատագրական անէ՞ծք մը թառած է այս գիւղերու գլխուն...: Պատերազմ, ջարդ, աւեր ու արիւն, գաղթ ու ներգաղթ: Մէկ խօսքով՝ կործանում քանի մը տարին անգամ մը: Անշուշտ նորէն ոտքի կը կանգնին ողջ մնացողները, կը բաւէ որ զգան թէ իրենց մասին մտածողներ, հոգացողներ կան բոլոր գաղութներուն մէջ:

Եւ անշուշտ կան: Ո՞վ չէ լսած այդ երկու անունները, մեր ազատագրական շարժումներու ընթացքին: Քանի՜ եւ քանի խումբեր երկիր են անցած այդ ճամբով, խարիսխ են ձգած Սալմաստի գիւղերուն մէջ: Քանի՜ եւ քանի կարաւաններ, փախստական բազմութիւններ իրենց առաջին օթեւանն են գտած այնտեղ: Ի՜նչ զարհուրելի կամ սքանչելի դրուագներ՝ վասպուրականի այդ կայարանին մէջ, եթէ ներելի է այս բացատրութիւնը:

Սալմաստը տոկաց բազմապիսի արշաւանքներու: Ան յուսահատեցաւ թրքական սարսափներէն: Բարեգործականի, Կարմիր Խաչերու եւ նման կազմակերպութեանց պարտքն է թոյլ չտալ որ յուսահատի բնական աղէտի մը ցնցումներէն:

Միւս կողմէ, չմոռնանք որ պարսկահայ գաղութը երբեք անմասն չմնաց ո՛ր եւ է հանրային աղէտի առթիւ: Մասնակցեցաւ ո՛չ միայն Շիրակի, այլ եւ Ֆիլիպէի եղբայրական օգնութեան գործին: Իսկ դեռ վերջերս, Անատոլուի բեկորներուն նպաստ հանգանակութիւն առթիւ, առաջինն էր որ փութացուց իր աջակցութիւնը, շօշափելի գումարներով:

Ապացուցանենք թէ աչքէ հեռու Սալմաստը հեռու չէ մեր սիրտէն: Ոչ ալ անոր պահանջը անմատչելի՝ մեր հանրօգուտ միութեանց կարողութենէն:

Անմիջական օգնութեան կարօտ են մեր արկածահար եղբայրները: Կը թուի թէ մնասուած է Թաւրիզն ալ, որ առաջին առթիւ 8000 ֆրանք փութացուց Սուրիոյ գաղթականներուն: Այնպէս որ, ներելի չէ օր կորսնցնել:

Թերեւս անզօր ենք աւերակներ վերաշինելու: Բայց կըրնանք աւերուած սիրտեր սփոփել:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲԱՅ

Սօֆիայի «Նոր Արաքս»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մայիս).

— «Նախկին ու նաեւ ժամանակակից ընկերվարութեան «հաւատոյ հանգանակը» անշուշտ կայ ու կը մնայ դասակարգային կռիւը: Այս հաւատամքը նոյնքան հին է, որքան ընկերվարութիւնը: Բայց այդ դասակարգային կռիւը պատրաստելու եւ վարելու, կամ ընկերվարական *գործելակերպի* հարցը երբէք, մեծ պատերազմէն առաջ ու մանաւանդ այսօր մեծ պատերազմէն ետք՝ թերեւս աւելի կենսական եւ ճակատագրական է, քան ընկերվարութեան *սկզբունքը*: Որովհետեւ, ընկերվարութեան սկզբունքը միայն պիտի չբաւէր հանելու երազուած ընկերային հաւասարութեան, աշխատանքի եւ ազգերու ազատագրութեան, եթէ այդ սկզբունքը կեանքի մէջ իրականացնող ազդակներն ու գործելակերպը յստակ, որոշ եւ ժամանակակից ընկերային բարդ կեանքէն բխած ու պայքարող աշխատաւորութեան շահերուն, ուժերուն եւ հնարաւորութիւններուն ներդաշնակուած չըլլան:

Եւ արդէն առաւելաբար գործելակերպի հարցին մէջ բաժնուելով է որ այսօր ստեղծուած են ընկերվարական տարբեր թեւեր ու հոսանքներ: Գործելակերպի ծանրակշիռ կնճիռն է որ այնքան ներհակ, գրեթէ թշնամի բանակներու վերածած է ժամանակակից համայնավարութիւնը եւ եւրոպական ընկերվարութիւնը:

Այսպէս, օրինակ, մինչ համայնավարները կամ բոլշեւիկները *բռնի միջոցներով*, դասակարգային թշնամին ամէն կերպ եւ ամէն օր բնաջնջելով, կը փորձեն «սօցիալիզմ կառուցանել» առանց բնաւ մտահոգուելու աշխարհի եւ յատկապէս աշխատաւոր դասերուն եւ ժողովուրդներուն սպառնացող աղէտ աւերներով, անդին, եւրոպական ընկերվարութիւնը, առանձնապէս խրատուած բոլշեւիկեան արիւնոտ փորձարկութիւններէն՝ մերժելով կը մերժէ ամէն տեսակ *բռնի միջոցներ* եւ դիկտատուրա՝ քանի տակաւին պրոլետարիատը հասունցած, կազմակերպուած եւ ի վիճակի չէ իշխանութեան գլուխ գալու՝ ընկերվարական կարգեր հաստատելու համար:

Ոչ թէ բռնութիւն, այլ ազատութիւն, ոչ թէ դիկտատուրա, այլ ռամկավարութիւն, ոչ թէ մշտական արիւնոտ կռիւներ ու ցնցումներ, այլ կազմակերպուած խաղաղ ու մեթոտիկ աշխատանք կեանքի բոլոր բեմերուն վրայ:

վերջապէս ոչ թէ դասակարգային կռիւ՝ յանուն չորրորդ դասակարգի տիրապետութեան երրորդ դասակարգի վրայ, այլ ազատագրութիւնը բովանդակ *մարդկութեան* եւ անկաշկանդ զարգացումը *մարդ անհատի* եւ *ազգային միաւորի*»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ հրդեհ ծագած է Փեթրովսք քաղաքին մէջ (մայրաքաղաք Վոլկայի հանրապետութեան): Հակառակ հրշէջներու ջանքերուն, կրակը արագօրէն ծաւալեցաւ եւ քաղաքին չորս թաղերը ամբողջովին մոխիր դարձան: Կը կարծուի թէ զոհերու թիւն ալ մեծ է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՀ ՏՈՔԹ. Ֆ. ՆԱՆՍԷՆԻ

Ցաւով կը հաղորդենք մահը Տոքթ. Ֆ. Նանսէնի, որուն անունը այնքան սերտօրէն կապուած է հայ եւ ռուս գաղթականներու հոգերուն հետ: Չէ՞ որ իր անունով կը կոչուի անոնց համար հաստատուած առժամեայ անցագիրն ալ:

Հռչակաւոր բեւեռախոյզը ծնած էր 1861ին, Քրիսթիանիայի մէջ: 28 տարեկանին, վարիչն էր Պէրկէնի բնապատմական թանգարանին, եւ շարունակելով հանդերձ իր կենդանաբանական ուսումնասիրութիւնները, իր առաջին ճամբորդութիւնը կատարեց դէպի Կրօէնլանտա: Վերադարձին, յափշտակուած՝ բեւեռային գաղտնիքներով, շինեց իր հռչակաւոր նաւը, «Ֆրամ»ը («Յառաջ») եւ ճամբայ ելաւ 1893ին: (Ծախքին երկու երրորդը կը հոգար Նորվեկիոյ կառավարութիւնը): Արշաւախումբը մատնուեցաւ անհելի դժուարութեանց, եւ սառոյցներու մէջ պաշարուած մնաց երեք տարի: Ճէքսընի արշաւախումբն էր որ օգնութեան հասաւ 1896ըն, երբ ամէն մարդ կորսուած կը նկատէր: Նանսէն հասած էր 86րդ զուգահեռականին, — կէտ մը ուր ոչ մէկը կրցեր է հասնիլ տակաւին: Արդէն շինուած էր իր հռչակը, եւ գիտական աշխարհը թանկագին արդիւնքներ շահեցաւ: Նորվեկիա վերադարձին, Նանսէն 1905ին նուիրուեցաւ ովկիանագրութեան եւ քանի մը ճամբորդութիւններ կատարեց դէպի ովկիանոսները: Այդ միջոցին, քաղաքական դէպք մը վեր ի վայր շրջեց գիտնականին կեանքը: Շուէտ կը բաժնուէր Նորվեկիայէն: Նանսէն նետուեցաւ քաղաքական պայքարի մէջ, Նորվեկիոյ ազգային կառավարութեան գլուխն անցաւ եւ զանազան բանակցութիւններ կատարեց: Իր ժողովրդականութիւնը ծայրագոյն աստիճանին հասած էր: Լոնտոն ղրկեցին իբր ներկայացուցիչ: Մնաց մինչեւ 1908, եւ միշտ կ'ըսէր. «Դեսպանական պաշտօնը նուազ հետաքրքրական է քան եւ Բեւեռներու գաղտնիքը:»

Ուրիշ բազմազան պրպտումներէ եւ պտոյտներէ յետոյ, պատերազմի ընթացքին ինքզինքը նուիրեց հալածականներու տառապանքը մեղմացնելու: Ինքն էր, որ կազմակերպեց պաշարուած Շուէտի պարենաւորումը, Չինաստան եւ Սիպերիա մնացած պատերազմական գերիներու վերադարձը: Ինքն էր ներշնչողը եւ ամէնէն գործօն անդամը այն միջազգային խորհրդաժողովին որ Ժընեւի մէջ համախմբեց 48 Կարմիր Խաչեր, օգնութեան հասնելու համար սովահար Ռուսաստանին: Եւ 1921 օգոստոս 27ին, Նանսէն Չիչերինի հետ կը ստորագրէր համաձայնագիր մը, որուն շնորհիւ ապահովուեցաւ Վոլկայի եւ Ուկրայնայի 15 միլիոն աղէտեալներու պարենաւորումը: 1923ին, Նանսէն ստացաւ Նօպէլի խաղաղութեան մրցանակը:

Առանձին կը ներկայացնենք իր աշխատանքները՝ մասնաւորապէս հայ գաղթականներու վիճակին բարւոքման և Սարտարապատի ծրագրին իրագործման համար:

Իր բեւեռային ճամբորդութիւնը թարգմանուած է հայերէնի, հանգուցեալ Մ. Նուպարեանի կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ՄՏԱՀՈԳ

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՌՈՒՍ. ՏՈՐՄԻՂԻՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄԷՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն մայիս 13 թուականով.—

«Վագըթ» լրագիրը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Պալթիկ ծովու ռուսական տորմիղին Սեւ Ծովու մէջ կեդրոնացման: Կը յայտնէ թէ այդպիսի կացութիւն՝ մը կրնայ պատերազմի վըտանգ ներկայացնել, որովհետեւ Անգլիա որոշած է չէզոք չմնալ այդ վիճակին հանդէպ:

Թուրք թերթը դիտել կուտայ թէ բրիտանական տորմիղը գերակշռութիւն պիտի ունենայ Սեւ Ծովու մէջ, եթէ անցնի Տարտանէլը:

Ծանր կացութիւն Հնդկաստանի մէջ

ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Շոլափուրի մէջ, որովհետեւ Հնդիկները փորձեր էին ինքնավարութիւն հաստատել: Բոլոր ղեկավարները ձերբակալուեցան եւ պիտի դատուին իբրեւ խռովարարներ:

Պաշարման վիճակի հռչակումէն անմիջապէս յետոյ, զինուորական իշխանութիւնը ձեռք առաւ քաղաքային վարչութիւնը: Գնդացիրներով զինուած բրիտանական զօրքեր գրաւեցին ռազմագիտական կէտերը եւ պատնէշներ կանգնեցին: Փողոցներու ծայրերն ալ պատնէշներ կանգնուած են, որպէսզի քաղաքը մեկուսացուի եւ կասկածելիներու երթեւեկը արգիլուի: Բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալուած եւ ուրիշներ հսկողութեան տակ առնուած են: Ծրագրուած ինքնավարութեան ոստիկանները բռնուեցան, երբ իրենց պաշտօնին ձեռնարկելու կը պատրաստուէին: Վար առնուեցան այն բոլոր ազգային խորհրդանշանները որ կախուած էին հանրային շէնքերու եւ մասնաւոր բնակարաններու վրայ: Ո՛ր եւ է գումարում արգիլուած է եւ քաղաքին բնակիչները չեն կրնար դուրս ելլել որոշ ժամերու մէջ: Այս միջոցները ձեռք առնուած են, բոլորովին խափանելու համար անհնազանդութեան պայքարը եւ լռեցնելու համար կանտիի կուսակիցները:

⁂ Միւս կողմէ, Կալկաթայի մէջ 80 հոգի ձերբակալուեցան առջի օր: Պիտի դատուին իբրեւ խռովարարներ եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ ՔՇՈՒԱԾ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐՈՒՆ

ՑԱՆԿ 57

Խարբերդ քաղաքի երիտ. միութիւն, Մարսէյլ	200.—
56րդ ցանկին գումարը	72,548.50
ընդհ. գումար	72,748.50

ՆՈՐԵԿ ԲԵԿՈՐՆԵՐԷՆ ԵՐԿՈՒ ՄԱՅՐԵՐ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՄՈՐԹՈՒԱԾ

Նորազատ հայ բեկորներէն երկու մայրեր եւ երիտասարդ մը Գամըշլըէն ժամ մը հեռու, ճաղճաղ գետին եզերքը կ'երթան փայտ հաւաքելու համար: Իրիկունը մինչեւ ուշ ատեն անոնք չեն վերադառնար եւ մտահոգութիւն կը պատճառեն իրենց ընտանեկան պարագաներուն եւ Գամըշլըի հայութեան: Ուշ ատեն վերջապէս, յուսահատ վիճակի մը մէջ, իրենց պարագաները փնտռելու կ'երթան: գետին եզերքը կը գտնեն երկու մայրերու եւ երիտասարդի մը մարմինը: Երիտասարդը գնդակահարուած էր, իսկ մայրերը դանակներով եւ կացինով սպաննուած էին:

Իսկոյն լուր կը տրուի տեղական կառավարութեան եւ զոհերու մարմինները կը բերուին Գամըշլը: Շրջակայ գիւղերու ցեղապետներէն 4-5 հոգի ձերբակալուած են, սակայն ցարդ յայտնի չէ եղած թէ որու կողմէ սպաննուած են այդ խեղճերը: Գամըշլըի գաղթական Հայերը չափազանց յուզուած են այս տխուր դէպքին վրայ: Բացի այդ ոճիրէն, կը հաղորդուի նաեւ որ 10 հայ ընտանիքներ Գամըշլըի մօտ փոխադրութեան միջոցին, կողոպտուած են աւազակներու կողմէ:

Ֆրանսական եւ տեղական կառավարութիւնները լրջօրէն հետաքրքրուած են եւ կ'աշխատին երեւան հանել ոճրագործները:

Լուրջ կասկածներ կան թէ այս դաւադրութիւններու հեղինակները Թուրքեր են եւ այդ ոճիրներու բուն կազմակերպիչը Թուրք կառավարութիւնն է: Յայտնի է ամէնուն որ մեր թշնամիները վերջերս սկսած են քստմնելի դաւեր սարքել այդ շրջաններուն մէջ: (Ազդակ):

ՊԵՏԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒԷՏԻՈՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

Սուէտիոյ հայ գիւղերէն Եօղուն-Օլուգի բնակիչները ձեռնարկած են վարժարանի ընդարձակ շէնքի մը շինութեան, նկատելով որ հին շէնքը առողջապահական եւ մանկավարժական անյարմարութիւններ ունի: Այս նպատակին համար նախապէս հաւաքած էին հարիւր օսմ. ՙհնչուն ոսկի եւ կը յուսան նոյնքան եւս հաւաքել:

Անտիոքի հայ երեսփոխան Պ. Մովսէս Տէր Գալստեանի դիմումին վրայ, Ալեքսանտրէթի ինքնավար գաւառի կառավարութիւնը 50,000 սուրիական ղրուշ (10,000 ֆրանք) նպաստ յատկացուցած է յիշեալ շէնքի շինութեան: Վարժարանի ուսուցիչներուն թոշակներն ամբողջութեամբ պետութիւնը կը վճարէ արդէն:

Կառավարութիւնը կը հոգայ նաեւ Պիթիասի վարժարանին պիւտճէն: Իսկ Ֆրանսական Մարզպանութիւնը տարեկան 8000 ֆրանք նպաստ կուտայ Սուէտիոյ ազգային վարժարաններուն:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Շահակից բոլոր պետութիւններն ալ վաւերացուցին Եընկի ծրագիրը որով հաշուեյարդարի Միջազգային Դրամատունը մարմին կը ստանայ վերջնապէս։ Արդէն ընտրուած են գլխաւոր պաշտօնեաները եւ քանի մը օրէն Պալի շէնքը պիտի բանայ իր դուռները։

Այս ամէնը սակայն դիւրութեամբ մէջտեղ չեկաւ։ Բաւական մեծ դժուարութիւններ հարթուեցան փոխադարձ զիջողութիւններով. բարեբախտաբար խնդրին կարգադրութիւնը դիւանագէտներու ձեռքը չէր, այլ ելմտագէտներու, որոնք աւելի դատողութեամբ կը գործեն քան զգացումներով։ Շատ մը շահեր վտանգի մէջ էին եւ շատ մը պետութիւններ շահագրգռուած են այդ կարգադրութիւններով։

Միջազգային Դրամատունը գլխաւոր առանցքն է Եընկի ծրագրին. առանց անոր կարելի չէ գործադրութեան դնել այդ ծրագիրը, որ կոչուած է փոխարինելու Տօըսի ծրագիրը։ Կամ պէտք էր Եընկի ծրագիրն ընդունիլ Միջազգային Դրամատան գործակցութեամբ եւ կամ թողուլ որ Տօըսի ծրագրին անորոշութիւնները շարունակուէին ընդմիշտ։ Մասնաւորապէս Գերմանիոյ համար Տօըսի ծրագիրը շատ խիստ եւ աննպաստ էր եւ այդ է պատճառը որ գերմանական խորհրդարանն երկու չարեաց փոքրագոյնն ընտրեց Եընկի ծրագիրը վաւերացնելով հակառակ Տոքթ. Շախտի եւ իր արբանեակ ազգայնականներու բուռն ընդդիմութեան։ Բացի դրամական անհագին զիջողութիւններէն, Եընկի ծրագրին շնորհիւ Դաշնակիցները կը հրաժարէին Տօըսի ծրագրով նախատեսուած շատ մը ստորնացուցիչ հակակշիռներէ եւ երաշխիքներէ, որոնց տեսականութիւնը միայն սպառնալիք մըն էր ժողովուրդներու բարւոք յարաբերութեանց համար։

Եընկի ծրագիրն ալ ելմտական ծանր բեռ մըն է անշուշտ գերման ժողովուրդին համար եւ շատ մը իրատես տնտեսագէտներ կը կասկածին թէ նախատեսուած պայմաններն ու զգացումները կարելի պիտի ըլլայ անթերի կերպով գործադրութեան դնել որոշեալ պայմանաժամերուն մէջ, բայց միւս կողմէն ալ քաղքենի մտայնութեամբ սնած ոեւէ մարդու համար անկարելի է խորհիլ թէ Գերմանիան անվնաս դուրս կրնար գալ պատերազմէն, քանի որ ինքն էր նախայարձակը եւ այնչափ ալ հողամասերու եւ նահանգներու աւերման ու կործանման պատճառը։ Որչափ յիմարութիւն էր Գերմանիոյ վճարման կարողութենէն աւելի պահանջելը, այնչափ ալ յիմարութիւն պիտի ըլլար Դաշնակիցներուն չօգտագործել Գերմանիոյ կարողութեան գերագոյն չափը։ Տօըսի ծրագրով ան իբր թէ իր յօժար կամքով կը դարմանէ նախորդ կառավարութեանց պատճառած վնասները և կը մնայ պարզ պարտատէրի մը դերին մէջ։ Պարտական ըլլալը ամօթ չէ եւ պետութիւններն ալ արտաքին թէ ներքին շատ մը պարտքեր ունին։ Վերջըվերջը մէկն ու մէկը պէտք էր վճարեր պատերազմի վերանորոգումները եւ ըստ քաղքենի տրամաբանութեան, պարտեալն է որ կը վճարէ։

Դրամատան վարչական խորհուրդին նախագահ ընտրուեցաւ Ամերիկացի մը, քանի որ աշխարհի մեծագոյն պահանջատէրն է Ամերիկան եւ վերջին հաշուով անոր համար է որ կ՚աշխատին ամէնքը։ Ընդհանուր տնօրէն ընտրուեցաւ ֆրանսացի Փիէռ Քէնէ եւ անոր ձեռքին մէջ է որ պիտի գտնուի ուրեմն դրամատան իսկական ղեկը, քանի որ վարչական խորհրդի նախագահութիւնը աւելի պատուակալ պաշտօն մըն է քան իրական։ Այս ընտրութիւնը ջղայնացուց Գերմանիան, որ բողոքի բանաձեւ մը ներկայացուց այդ մասին, բայց նկատի առնելով Պ. Քէնէի անվիճելի կարողութիւնները՝ դրամատան տնօրէնութիւնը վարելու համար, Գերմանացիի մը վստահեցան դեր-նախագահութիւնը եւ այսպէսով հասկցուցին Գերմանիոյ թէ չեն կրնար զիջիլ ընդհանուր տնօրէնի ընտրութեան մէջ։ Արդարեւ, Պ. Քէնէ մեծ դեր խաղացած է Եընկի ծրագրի պատրաստութեան մէջ իբր ֆրանսական պատուիրակ եւ մասնաւորաբար Միջազգային Դրամատան կանոնագիրն ինքն է որ պատրաստած է՝ անպաշտօն մասնագէտներու ժողովի յանձնարարութեամբը։

Դրամագլուխի արժեթուղթերը պիտի հանուին իւրաքանչիւրը 2500 զուիցերական ֆրանքի արժողութեամբ, որ հաւասար է 100 ստերլինի։ Վարչական խորհուրդին մասնակցող իւրաքանչիւր պետութեան պիտի յատկացուի 16,000 բաժնեթուղթ, որ պիտի արժէ 1,600,000 կամ երկու հարիւր միլիոն ֆրանսական ֆրանք։ Կ՚ըսուի թէ շատ մօտաւոր ապագայի մը մէջ այդ բաժնեթուղթերու գինը կրնայ բարձրանալ եւ ոմանք հաւանական կը նկատեն որ քանի մը տարուան մէջ կրկնապատիկ արժէք ունենայ։ Արձանագրուելու համար պէտք է անպատճառ իւրաքանչիւր երկրի քաղաքացի ըլլալ եւ մէկ քառորդն անմիջապէս վճարել։ Տարակոյս չկայ թէ դրամատէրները պիտի փութան կարելի եղածին չափ շատ արձանագրուիլ եւ պահանջուած 200 միլիոնը քանի մը անգամ պիտի գոցուի։

Հաւատացողներ կան թէ Միջազգային Դրամատունը պիտի ըլլայ Եւրոպայի ելմտական խաղաղեցման, դրամներու կայունացման եւ ժողովուրդներու մերձեցման կարեւոր ազդակներէն մէկը։ Մ. Տ.

ԼԷՆԻՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

Կ՚ըսէին թէ Լէնին ոչ մէկ վէպ կամ ոտանաւոր կարդացած էր իր կեանքի ընթացքին։ Ընդհակառակն կը հաստատուի, որ Լէնին շատ կը կարդար դասականները, մասնաւորաբար Պուշկին, Լերմոնտով, Չերնիշեւսկիի մէկ վէպը («Ի՞նչ ընտրել»), Պիլարեւ, Կէօթէի «Ֆաուստ»ը, Հայնէի ոտանաւորները, Վ. Հիւկոյի բանաստեղծութիւնները։

Անքուն գիշերները Վէրհարն կը կարդար։ Չէր սիրեր Ցիքընը։ Լէնին կը սիրէր թատրոններ եւ երգեցիկ սրճարաններ երթալ, մտիկ ընելու համար ժողովրդային ըմբոստ երգերը։ Անգամ մը թատրոնի մը մէջ լսեց որ կ՚երգեն ազգայնական երգ մը, որ այսպէս կը վերջանար։

Դուք գրաւած էք մեր Ալզասն ու Լորէնը,
Բայց հակառակ ձեզի՝ մենք կը մնանք Ֆրանսացի։
Դուք գերմանացուցիք մեր դաշտերն ու սարերը,
Բայց մեր սիրտը դուք չէք կրնար գրաւել երբեք։

Լէնին խնդրեց շարունակել այդ երգը եւ սկսաւ արտասանել բառերը։ Յետոյ յաճախ ինքն ալ կ՚երգէր այդ երգը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Կլորակ պեմզայի հանքեր կը գտնուին Մահմուդջուխի մէջ։ Այս պատճառով որոշուած է Մահմուդջուխը միացնել Լենինական-Արթիկ երկաթուղիին։

ԹԵՀՐԱՆԷՆ ՏՐԱՊԻԶՈՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ, ԹՈՒՐՔԻԱ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Որպէսզի Արեւելեան Փոքր Ասիան ձուլուի Թրքական Անատոլուին սիրտին մէջ ազգայնականութիւն և արդիականութիւն միանգամայն ներկայացնող վարչաձեւի մը տակ, պէտք է որ միեւնոյն ատեն գործադրուի արեւմտեան-եւրոպական կաղապարի վրայ բարեկարգական ծրագիր մը։ Թրքութեան պրոպագանդը պէտք է թափանցէ քով քովի զուիցերիական քաղաքային օրէնսդրութեան, կրթութեան և ա լա ֆրանկա շարժուձեւերուն հետ, նաեւ ոռոգման եւ հանրակառքի եւ օթօպիւսի ճամբաներու ծրագրով։ Էական պահանջն են հաղորդակցութիւնները, քանի որ հիմա, ինչպէս եղած է ուղտով ճամբորդութեան մենաշնորհի օրերուն, քաղաքական աւետարանի մը յառաջդիմական յայտնութիւնը կախում ունի կարաւանի ճամբաներուն բարւոքումէն, որոնք ուղղակի և անուղղակի պրոպագանդի միակ միջոցներն են։

Քէմալական աւետարանին բարեշրջումը ցաւագին փորձութեան մը ենթարկեց Արեւմտեան Թուրքիոյ ընդունակութիւնները, ո՛ւր մնաց հեռագոյն Արեւելքը, որ բնականաբար միշտ ետ կը մնայ։ Սըվազի ճամբով Սամսոնը Կեսարիոյ կապող նոր երկաթուղին պիտի բանի այս գարնան, և աւելի կամ նուազ պիտի բաժնէ Ներքին Թուրքիան Արտաքին Թուրքիայէն։ Արեւելեան Թուրքիոյ կէս մասին յատուկ շահեկանութեան պատճառը ա՛յն է որ հոն յաջողած Քէմալական վարչաձեւը աննպաստ եւ անգոհացուցիչ է, և ասիկա կրնայ ցոյց տալ միւս մասերուն տկար եւ վիրաւորելի կէտերը։ Եւ հաւանաբար ա՛յս է պատճառը որ, այն կողմերը գրեթէ անմատչելի են ճամբորդներուն, այս վերջին տարիները։

Սըվազի արեւելեան կողմը չորս եւ աւելի գլխաւոր ճամբաներ կան կանոնաւոր շոգեշարժ փոխադրութեան համար, բայց ամէն եղանակի յարմար ճամբաներ չեն։ Մասամբ գերման եւ մասամբ ռուս զինուորական երկրաչափներէն շինուած լաւագոյն ճամբան Էրզրումը եւ Տրապիզոնի կը միացնէ, անցնելով ա՛յնպիսի հիանալի տեսարաններէ, որոնց նմանը հազիւ թէ կը գտնուի Եւրոպայի մէջ։ Միւս ճամբաներու դրութիւնները տեղական եւ անջատ են։

Դարբէժէն Տրապիզոն պողոտան 1917ի ռուսական նահանջին բեկորներէն ձեւի բերուած է։ Հայաստանը բուն Անդրկովկասի հետ կապելու սահմանուած ռազմագիտական հաղորդակցութեանց ծրագիրը ջուրը ինկած է առժամանակեայ գրաւողներուն մեկնելովը։ Երկաթուղիին հողային մասերը շինուած են ու կը մնան, բոլոր երաթները ծռած, կոտրած են, և իբրեւ սիւն կը գործածուին հիւղակներու, և իբրեւ հիմ կամուրջներու համար։ Մեծաքանակ երկաթեայ ձողեր անանգուած մնացած են ճամբուն վրայ, երեսի վրայ ձգուած վայաշարժ մը կամ քանի մը ոտնաչափ ցեխին մէջ մխուած մէկ երկու ղշտային խորտակէկներու հետ։ Ռուսները իրենց գրաւման միջոցին ծրագրեր էին նաեւ երկաթուղիով մը Էրզրումը Տրապիզոնի հետ կապել և նոյնիսկ մէկ քանի փապուղիներ ալ ծակած էին, բայց այս ճամբուն վրայ ինչ որ գետեղած էին, ինչպէս նաեւ որքան բան որ ըրած էին Թաւրիզը Սեւ Ծովուն կցելու համար Թուրք ազգայնականներու կողմէ ջարդուփշուր եղան յաղթանակի առաջին պոռթկումին՝ երբ վտարուեցան օտար արշաւողները եւ իրենց բոլոր գործերը։

ԹԱՓՈՒՐ ԵՐԿԻՐ ՄԸ

Արշաւող Ռուսներուն կողմէ Թրքական հին ճամբաներուն վրայ կատարուած նորոգութիւնները պատահեցան՝ որչափ որ կը թոյլատրէր արեւելեան նահանգներուն դրամական կարողութիւնը։ Բայց Թաւրիզէն հին փոխադրական ճամբուն վրայ ուղղակի հաղորդակցութիւնը բոլորովին նուազեցաւ ինկաւ։ Տրապիզոնի մօտ ուղտի խաներուն մէջ բոլոր այդ կենդանիները արեւմտեան Ասիոյ տեսակին պատկանող մէկ կուզով ուղտեր են, երկու կուզովները, որոնք բակտրիական կը կոչուին, հիմա նոյն իսկ բացառութիւն են Պարսկաստանի ծայրագոյն հիւսիսի մէջ։ Պակսելուն պատճառը մասամբ քաղաքական խռովեալ վիճակն է ճամբաներուն վրայ, եւ մասամբ պարսկական գորգի առուտուրին անկումը։ Պարսկական ամէն տեսակ գորգերուն վրայ Թրքական մաքսային սակացոյցին յաւելումը պատճառ եղաւ որ գնորդները, որոնցմէ հարիւրին 60ը ամերիկացի էին, ուղղակի Պարսկաստանէն արտածողներուն հետ ընեն իրենց գործը։ Ոչ միայն ասկէց վնասուեցաւ Թաւրիզէն փոխադրելի առեւտուրը, այլ նաեւ Կ. Պոլիս դադրեցաւ գորգի համաշխարհիկ մթերանոց ըլլալէ, հետեւաբար վնասեցին թէ՛ Անատոլուի արտադրողները եւ թէ Կ. Պոլսոյ մէջ գորգի միջնորդ Թուրք վաճառականը։

Թաւրիզի պողոտային երկայնքը գտնուած երկիրները ճամբորդին ուշադրութիւնը կը գրաւեն իրենց պարապութեամբը։ Մէկուկէս միլիոն Հայերուն ջնջումը արեւելեան Փոքր Ասիոյ մէջ ամայացուցած է երկիրը։ Էրզրում, ուր բարեբախտաբար 1915ի ռուսական ռմբակոծումին ատեն ծանր վնասներէ ազատուած է Սելճուքեան թուականէն մնացած հոյակապ մէտրէսէն, կէս առ կէս կորսնցուցած է իր բնակչութիւնը։ Տրապիզոնի 30,000 բնակչութենէն հազիւ 17,000ը մնացած է, Յոյներուն եւ Հայերուն վտարումին պատճառաւ։ Գլխաւոր պողոտաներուն վրայ անշէն մնացած են բազմամարդութեան երբեմնի կեդրոնները։ Գիւղէ գիւղ հաղորդակցութեան ճամբաներ չկան, ա՛յնքան մեծ է ամայութիւնը անոնց միջեւ, և այսպէս չունին մէկ սեփական դպրոց և ոչ ալ ուրիշ որեւէ հաստատութիւն։ Իրենց հայ գործաւորներէն եւ ճարտարարուեստէն զուրկ մնացած քաղաքները ցեխի պէս տնկուած են երկրի մը մէջ, որ շէննալու համար Թուրք գաղթականներու կըսպասէ...։

Պոնտոսի լեռնաշղթային կայաններուն վրայ մեկուսացուած համայնքներուն համար վերջին ծայր հեռու մնացած է Էնկիւրին։ Կառավարութիւնը բնականէն տրամադրութիւն մը ունի որեւէ անկարգութիւն կամ չփոթութիւն օտար տարրերուն վերագրելու, ինչպէս Քիւրտերուն կամ լազ լեռնականներու (Իսլամ Կիւրճի), որոնք կը գտնուին ծովեզերքը Տրապիզոնի եւ Պաթումի մէջտեղ։ Բայց ապօրինութիւնը քրտական կամ լազական չէ միայն։ 1929ի աշնան, նոյնիսկ Էրզրումի եւ Տրապիզոնի մէջ և շատ բանուկ ճամբուն վրայ, ամէն շաբթու երկու կառքէն պակաս չէր կողոպտուածներուն թիւը։ Այս յելուզակութիւնը մասամբ կը վերագրուի եղանակին խեղճութեան, կաղինի հունձքին անյաջողութեան պատճառաւ, եւ մասամբ ալ գետերու յորդումին առաջ բերած աղքատութեան Բաբերդի հիւսիսային կողմերը, մանաւանդ այս ամառ, ուր մինչեւ հիմա չտեսնուած չափով յորդեցան գետերը։

Կը մնայ նաեւ սա՛ ակնյայտնի իրողութիւնը — Փոքր Ասիոյ մէջ պատահած անկարգութեան դէպքերուն մեծ մասը տակաւին պէտք է վերագրել պասմաճի ցեղին ապստամբութիւններուն, հեռուն արեւելեան կողմերը։

Այս ամէնը ախտանիշ մըն է այն ընդհանուր բարոյալքումին, որ կը տեսնուի կեդրոնական եւ արեւմտեան Ասիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք Թուրքիոյ եւ Չինաստանի հին արքայական ցեղերուն քայքայումին։ Այս անհանգիստ եւ վրդովեալ վիճակը կարելի է միայն զսպել զինուորեալ վարչաձեւի մը պատուհասող ազդեցութեամբ։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ օրուան հանդէսին խօսեցաւ նաեւ Պ. Ա. Հանըմեան, իբրեւ ընդհ. քարտուղարը Յոբել. կեդր. Յանձնաժողովին։ Ստորեւ՝ գլխաւոր հատուածները.—

Աւետի՛ս Ահարոնեան... Տարիէ մը ի վեր անոր փառքն է որ կ՚երգէ հայ մամուլը, ամէն եղանակի վրայ, աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, երգերով, գնահատականներով, ուսումնասիրութիւններով, գրական սալոններով, ուղերձներով ու տաղերով։ Ու մօտ երեք ամիսէ ի վեր ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայ ժողովուրդի բեկորները յոբելենական մեծաշուք հանդէսներով խանդավառութեամբ արձագանգ կուտան իրարու, արեւելեան Չինաստանէն, Խարբինէն մինչեւ Սուրաբայա, Ճավա, Ճավայէն՝ Հնդկաստանի վրայով՝ Պարսկաստան, Թաւրիզ, Թեհրան, Իսֆահան, Ռէշտ, Մէշէտ, Պարսկաստանէն Իրաք, Իրաքէն Սուրիա՝ Հալէպ, Պէյրութ, Իսկէնտէրուն, Անտիոք, Լաթաքիա, Սուէտիա, Քէսապ, Բայաք, Դամասկոս, Սուրիայէն Պաղեստին՝ Երուսաղէմ, Եաֆա, Պաղեստինէն՝ Հապէշիստան՝ Ճիպութի, Ատիս Ապէպա, Հաշար, Հապէշիստանէն Սուտան՝ Խարթում, Սուտանէն Եգիպտոս՝ Աղեքսանդրիա, Զակազիկ, Թանթա, Գահիրէ, Եգիպտոսէն Կիպրոս՝ Նիկոսիա եւ Լառնաքա, Կիպրոսէն Հին Յունաստան՝ Փիրէա եւ Աթէնք, Նոր Յունաստան՝ Սելանիկ, Տէտէ-Աղաճ, Քավալա, Սէրէզ, Յունաստանէն Պուլկարիա՝ Սոֆիա, Վառնա, Ֆիլիպէ, Ռուսճուք, Շումէն, Սլիվէն, Սթարա Զակորա, Պուրկազ, Պուլկարիայէն Ռումանիա՝ Պուքրէշ, Կալաց, Քէօսթէնճէ, Պրայիլա, Ռումանիայէն Պրագա, Պրագայէն Պերլին, Պերլինէն Պրիւսէլ եւ Անվէրս, Անվերսէն Լոնտոն, Լոնտոնէն Միլան, Միլանէն Մարսէյլ, Կարտան, Փոն տ՚Օպնա, Կըընօպլ, Պորտօ, Վալանս, Տէսին, Վիէն, Սէն Թ՚Էթիէն, Սէն Շամօն, Փոն տը Շէրիւի, Լիոն, Փարիզի շրջականները, Անկիէն, Պիյանքուր, Անիէր, Պուա Քոլոմպ, Ալֆորվիլ, Սարսէլ, Քաշան, Իթալի, Ֆրանսայէն Քանատա՝ Համիլթըն, Օնթարիօ, Քանատայէն Միացեալ Նահանգներու բոլոր կարեւոր կեդրոնները՝ Նիւ Եորք, Եունիըն Սիթի, Ուէսթ Հօպօքըն, Ֆիլատէլֆիա, Պրիճփորթ, Պրիճուոթըր, Պոսթըն, Փրովիտէնս, Ուսթր, Լօրէնս, Լօվուէլ, Թրոյ, Նիակարա Ֆօլս, Քլիվլէնտ, Տիթրոյթ, Չիկաքօ, Կրանիթ-Սիթի, Քանզաս-Սիթի, Սէնթ-Լուիզ, Ֆրէզնօ, Սան Ֆրանչիսքօ, Միացեալ Նահանգներէն Հավանա, Հավանայէն Հարաւային Ամերիկա՝ Մօնթէվիտէօ, Պուէնոս-Այրէս, Սան Փաօլօ։ Ու կ՚անգիտանամ ապահովաբար դեռ շա՛տ մը տեղեր։

98 հայաշատ մեծ ու փոքր կեդրոններու մէջ, հարիւր հազարաւոր հայ ժողովուրդի աստանդական բեկորներ, հոգւով ու մտածումով ի մի հաւաքուած՝

«Ցայգգող»ի վարչութիւն

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ...» ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՍՈՎԵՏ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Վիէննայի Թերթերը կը պատմեն.—

Զատկին խթման իրիկունը Վիէննայի խորհրդային դեսպանատունը հացկերոյթ մը կու տար ռուս դերասան Թայրոֆի եւ իր խումբին ի պատիւ, որոնք Մոսկուա պիտի մեկնէին: Ամէն դասակարգի ընտրեալ բազմութիւն մը հաւաքուած էր ոսկեզօծուած սրահներուն մէջ: Խորհրդային կարգերու, կոլխոզական դրութեան բոլորովին անհամաձայն բայց իրականին մէջ հիանալի արդուզարդեր եւ ադամանդներ ներկաներուն բերնին ջուրերը կը վազցնէին: Այս աշխարհիկ ընդհանուր ոգեւորութեան ամէնէն տաք միջոցին, երբ Թայրոֆ խորհրդային վարչաձեւին գովեստը «դերասան»ելու աւիթը կը շահագործէր, յանկարծ ոտքի ելաւ սպիտակամօրուս պարոն մը եւ գաւաթը գաւաթին զարկաւ ի նշան լռութեան: Ամէն բան, ամէն մարդ լռեց: Պարոնը ժամացոյցը հանեց գրպանէն, սեղանին վրայ դրաւ եւ պահիկ մը վերջ ըսաւ հանդիսաւոր շեշտով.— „Ժամը ճիշդ ու ճիշդ տասներկուքն է, ցիկիններ եւ պարոններ, Քրիստոս յարեա՜ւ...,,:

Քարացած ամէնքը, այս բառերը ուժանակի մը պէս պայթեցան: Սովետ դեսպանը շուարեցաւ, խելքը գլխէն թռցուց, այն աստիճան որ չէր կրնար իսկ բերանը բանալ: Երկրորդական պաշտօնեաներն ալ սկսան դողդղալ ակնյայտնի: Անգիտակցաբար ամէնքը աչքերնին սեւեռած էին բանախօսին, որ կարճ դադարէ մը վերջ կը շարունակէ.— «Այո՛, Քրիստոս յարեա՜ւ, հակառակ բոլոր սովետական հրամանագիրներուն եւ հակառակ անաստուածներու աստակութեան: Ես ալ թէեւ հաւատացեալ մը չեմ, բայց ամէն անգամ որ Զատիկ կուգայ, սիրտս կը բաբախէ, եւ ամօ՜թ Եւրոպային, ամօ՜թ մարդկութեան, որ կը թոյլատրէ քրիստոնէական անլուր հալածանքը Ռուսիոյ մէջ: Ուրեմն մեր այնքան գոված փառաբանած քաղաքակրթութիւնը մինչեւ հոս բերաւ գործը, որ կարմիր հաւատաքննութիւնը հանդարտ եւ անվրդով կարենայ գոյութիւն ունենալ արդի աշխարհին Արուեստի եւ Գիտութեան ամենամեծ հրաշալիքներուն մօտ...»:

Դեսպանը ոտք ելլել կ'ուզէ, բայց չի կրնար, ծունկերը կը կթոտին: Քանի մը բառեր կը թոթովէ, կ'իյնայ թիկնաթոռին մէջ:

Ճերմակ մօրուքը կը շարունակէ անխռով.— „Թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ հոս Վիէննա է, սովետ դրախտը չէ ուր մարդ իր կեանքը վտանգէ իւրաքանչիւր բառի համար: Ինչո՞ւ կը ծածկէք ձեր ճշմարիտ զգացումները լեցուած բանտերուն, սովատանջ մանուկներու բանակին, մարդկային հալածանքներուն վրայ, եւ...»:

Վերջապէս սովետ բերանները քակուեցան, բողոքի ձայներ սկսան լսուիլ, անտրգական բառեր միջտամտողին հասցէին: Հրաման տրուեցաւ որ երաժշտախումբը «Միջազգային»ը հնչեցնէ, մինչ ճերմակմօրուքը կը պատրաստուէր սրահէն դուրս ելլել: Բայց դուռը սեմին վրայ ետեւ կը դառնայ անգամ մըն ալ, եւ կ'աղաղակէ.

— «Դուք հոս տօն կը կատարէք, մինչ ձեր անիծեալները կը մոլեգնին Ռուսիոյ մէջ»:

Ալ կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ տրամադրութեամբ կը շարունակուի հանդէսը...:

(Նէօրս Վինըր Ժուռնալ)

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՆ ԱԼ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆ ԿԸ ՇՆՈՐՀԵՆ

«Զինուորական կարմիր դրօշակ», «Աշխատանքի կարմիր դրօշակ» այս երկու պատուանշաններէն զատ, խորհրդային իշխանութիւնը հաստատած է նաեւ քանի մը նոր պատուանշաններ,— «Լէնինի պատուանշան», «Կարմիր Աստղի պատուանշան» եւայլն, ինչպէս գրեցինք:

«Լէնինի պատուանշանը» պատրաստուած է կլոր շքադրամի ձեւով, որ կը կրէ Լէնինի նկարը ցորենի հասկերու պսակի մը մէջ: Նկարին խորը կը տեսնուին գործարաններ, մեքենաշարժ արօրներ, ի նշան կարմիր ճարտարարուեստին:

Այս պատուանշանը պիտի տրուի կարմիր քաղաքացիներուն, որոնք մեծ ծառայութիւններ ըրած են բոլշեւիկ կառավարութեան:

Կարմիր Աստղ պատուանշանը աստղաձեւ է եւ ունի 5 ճառագայթ, կեդրոնը կարմիր զինուոր մը, ձեռքը, հրացան, մանգաղ եւ մուրճ:

Այս պատուանշանը պիտի տրուի կարմիր զինուորներուն, եւ այն քաղաքացիներուն, որոնք պատերազմի թէ խաղաղութեան ժամանակ մեծ ծառայութիւններ ըրած են երկրին պաշտպանութեան գործին:

Զանազան առանձնաշնորհներ պիտի ստանան նման պատուանշան կրողները:

«Տրուդ» կարմիր Թերթը կը հրատարակէ 5 Մայիս Թուակիր հրովարտակ մը, որ «պարտադիր» կը դարձնէ Լէնինի պատուանշանի կրելը սովետական համաժողովներուն, կեդր. գործադիր կոմիտէի ժողովներուն, պաշտօնական եւ յեղափոխական ընդունելութեանց եւ հանդէսներուն ընթացքին: Ճիշդ ինչպէս կ'ըլլայ քաղքենի եւ արաբողապաշտ երկիրներու մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵՌԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ

Քիչ մը եւս խոստովանութիւն այն բռնութիւններէն, որոնք գործադրուեցան համայնացնելու համար գիւղացիներուն ստացուածքները: «Խորհ. Հայաստան» (25 ապրիլ) կը պատմէ թէ Դաշքենդ եւ Համամլու գիւղերուն մէջ շատ կոպտութիւններ կատարուեցան: Ղարալ գիւղին մէջ կոմունիստները բռնագրաւեցին երկու գիւղացիներու ստացուածքները եւ գիւղէն վտարեցին տէրերը: Գաւառին կեդրոնէն հրահանգ տրուեցաւ անմիջապէս գիւղ վերադարձնել այդ երկու դժբախտ գիւղացիները, սակայն կոմունիստ երիտասարդները կը պնդէին որ, «եթէ վերադարձնեն, աջ թեքում, հակայեղափոխականութիւն կ'ըլլայ»:

Թափանլու գիւղին մէջ կոմունիստ երիտասարդ մը կը յայտարարէ թէ պէտք է բանտարկել Ավօն ու Ենոքը: Այս երկուքը միջակ գիւղացիներ են: Այս լուրին վրայ երկուքը միասին կը փախչին, լեռ կը բարձրանան: Երկար ատեն կը թափառին եւ յետոյ կը վերադառնան գիւղ (Ստալինի նահանջի յօդուածին հրատարակութենէն յետոյ:)

Մեծ Քեթի գիւղին մէջ տակաւին հնազանդող չկայ այդ յօդուածին տրամադրութիւններուն: Եւ նախկին ընդդիմադիր մը կը յայտարարէ.

— Ով որ կոլխոզ չմտնի, նրան պէտք է քշել, բացի այդ՝ կոլխոզ մտնողները պէտք է ներկայացնեն երեք կոմունիստի երաշխաւորութիւն:

Փոքր-Ղարաքիլիսա գիւղին ընդհանուր ժողովին մէջ, երբ բջիջին քարտուղարը չի կրնար կառավարել ժողովը, դադրեցնելու համար աղմուկը՝ ատրճանակը կը հանէ եւ կը կրակէ քանի մը անգամ: Եւ խուճապը ա՛լ աւելի կը շատնայ:

Դաշքենդ գիւղին մէջ կոմունիստները սերմ հաւաքելու պատրուակով խուզարկութիւն կը կատարեն տուներուն մէջ: Նոյն խուզարկութիւնները նաեւ Քեթի գիւղին մէջ, ուր կոմունիստները սերմի տեղ կը գրաւեն... իւղ, մեղր եւ ալիւր, զոր կը բաժնեն իրենց մէջ:

Դովրի գիւղէն աքսորեցին Սլօն, որ միջակ գիւղացի մըն էր: Եղվարդ գիւղէն աքսորեցին 9 գիւղացի:

Եւ հիմա ըսէ՛ք, ի՞նչպէս գիւղացիները լեռ չփախին:

«ՀՈՂՍ ԳԼԽԻԴ...»

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ (25 Ապրիլ).—

Երբ քաղաքէն, լուսաւորութեան կոմիտէին հրահանգով, խումբ մը դպրոցական աշակերտներ կ'երթան Ղուրդուղուլու, արձանագրելու համար ծաղկոց դրուելիք երախաները, մայրերը կը յարձակին աշակերտներուն վրայ, կարծելով թէ երախաները պիտի խլեն իրենց ձեռքէն:

Ղահար գիւղին մէջ կիները կը յարձակին կոմունիստներուն վրայ, որոնք գիւղ գացած էին զանազան քարոզներ կարդալու:

Լոռիի գիւղերէն մէկուն մէջ պատգամաւորուհի մը կ'ուզէ համոզել գիւղացուհիները: Այս վերջինները կը յարձակին վրան, քարերով կը ծեծեն ու կ'ըսեն.

— Հողս գլխիդ, ի՞նչ ես որ դուն մեզ խրատ տաս:

ԻՆՔՆԱԳԻՐ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի պետական թատրոնին վարչութիւնը, փափաքելով 1930-1931 շրջանին ներկայացնել ինքնագիր գործեր, խորհրդակցութեան կանչած է թատերագիրներն ու գրագէտները:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՁԵԿՈՅՑ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Բարեգործականի Դրասենեակէն.—

Նուպարեան Սաներու վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ 1930-1931 դպրոցական տարեշրջանին համար ուսանողական մէկ քանի թոշակներ տրամադրելի են:

Բարձրագոյն ուսմանց հետեւելու համար՝ այս թոշակներուն թեկնածու հայ երիտասարդները պէտք եղած բոլոր տեղեկութիւնները պիտի ստանան ուղղակի եւ գրաւորապէս դիմելով, մինչեւ 15 Յունիս 1930, Նուպարեան Սաներու Քարտուղարութեան, որուն հասցէն է.— Oeuvre des Boursiers Arméniens, 11 Rue d'Egmont, Bruxelles: Նախապատուութիւն պիտի տրուի այն թեկնածուներուն, որ գրաւորապէս յանձնառու կ'ըլլան Հայաստանի մէջ կիրարկելու իրենց մասնագիտութիւնը:

8 մայիս 1930

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Ենկիւրիի ցուցահանդէսին առթիւ հրատարակուած գործի մը համաձայն, Թուրքիոյ մէջ ներկայիս 1510 գործարաններ կան: Անոնցմէ 350ը բուրդէ, մետաքսէ եւ բամպակէ հիւսուածեղէններ կը պատրաստեն: 465 գործարաններ ուտեստեղէն կը պատրաստեն: Մետաղագործական գործարանները 186 հատ են: 102 գործարաններ քիմիական նիւթեր, օճառ, սոտա եւ բժշկական բամպակ կը պատրաստեն: Ատաղձագործական եւ կահագործական աշխատանոցներ են 107 հաստատութիւններ, 44 հատը քարի, ապակիի եւ հողի շինութեանց յատուկ են, 75 հատը կաշեգործարաններ եւ 54 հատն ալ տպագրական գործերու վերաբերեալ գործարաններ են:

ՆՈՐ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒԸ

Թուրքիոյ 1930—31 տարեշրջանի Նախահաշիւը կը նախատեսէ հետեւեալ ծախքերը.—

Ազգ. Մեծ ժողով 2,366,949, Հանրօգուտ նախագահութիւն՝ 324,722, Հաշուակալութեան դիւան 802,582, Վարչապետութիւն 866,774, Պետական Խորհուրդ 216,693, Վիճակագր. Տնօրէնութիւն 53,888, Կրօնական գործեր 1,653,119, Ելմտ. գործավարութիւն 1,680,143, Հանր. Պարտք 33,016,995, Մաքսատուններ 5,041,538, Կալուածական արձանագրութիւն 1,330,225, Ներքին գործավարութիւն 5,835,210, Ընդհ. ապահովութիւն 4,435,964, Ոստիկան զօրքեր 8,915,649, Արտաքին գործավարութիւն 3 միլիոն 881,959, Առողջ. գործավարութիւն 4,502,219, Դատ. գործավարութիւն 7,056,214, Կրթական գործավարութիւն 8 միլիոն 199,709, Հանրօգուտ գործավարութիւն 33,543,867, Տնտեսական գործավարութիւն 13,226,534, Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութիւն 54, 211,508, Ցամաքային ելմտացոյց Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութեան 1,153,980, Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութեան ծովային ելմտացոյց 6,247,940, Պատերազմ. շինութիւններ 4,101,431, Քարտէսներու 668,426 ոսկի: Գումար՝ 222,604,023 ոսկի:

ՋՐԱՀԱՊԱՍ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ շինելու ձեռնարկած է ամերիկացի գնդապետ մը: Օդանաւը պիտի ունենայ ութ շարժանիւ եւ ժամը 150 քիլոմեդր արագութիւն: Պիտի կրնայ գնել տասը գնդացիր եւ քանի մը հազար քիլօ ռումբ, 40 սպայ եւ զինուոր, ինչպէս եւ երկու փոքր օդանաւ: Եթէ ամերիկեան խորհրդարանը ընդունի այս ծրագիրը, օդանաւային շինութիւնը պիտի արժէ 300,000 ոսկի (111,600,000 ֆրանք):

ԲԱՇՕՆ

Նրանք շատ քիչ էին խօսում իրար հետ, բայց լռութեամբ հասկանում էին իրար. ո՛չ մէկին չէր զարմացնում միւսի դէմքի ոչ մի արտայայտութիւնը. մըշտական թախիծն ու տրտմութիւնը նրանց հետ եղբայր էին դարձել եւ ընդհակառակը նրանցից մէկը մէկը կ'ապշէր, եթէ միւսի դէմքի վրայ կարծր ժպիտ նշմարէր:

Ամէնքի հետ միասին այսօր Ղզրօն էլ էր նստել շուկայի արեւոտ պատի տակ եւ հակառակ իր սովորական սովորութեան գետնին էր նայում— Նրա հայեացքն ուղղուած էր դէպի այն քրդերի ձիերի նախիրը: Նա նայում էր դէպի այն կողմը անվերջ, առանց յոգնելու, առանց յոգնելու, անթարթ աչքերով, որոնք այսօր այդ ճերմակ յօնքերի տակից աւելի դաժան, է՛լ աւելի մռայլ էին երեւում: Ի՞նչ էր որոնում նա այն կողմում, ի՞նչ էր մտածում: Կամաց-կամաց նրա աչքերը սկսեցին թացանալ եւ այդ մարդը, որ իր միակ որդու արիւնաթաթաւ դիակը շալակել բերել էր դաշտից առանց մի կաթիլ արտասուք թափելու, որ իր հարազատներին իր ձեռքով խողխողել էր դժոխային սառնասրտութեամբ, որին ծանօթ չէր սրտի թուլութիւն, լաց արտասուք,— այդ երկաթէ մարդը գուցէ իր կեանքում առաջին անգամ արտասուել սկսեց: Խոշոր էին արտասուքի կաթիլներն այս անգամ, նրանք թափւում էին առատ, անընդհատ, ասես թէ մի անսպառ աղբիւրից: Կարծես թէ տարիներից ի վեր մթերուած այդ հեղուկը այսօր առաջին անգամ քանդել էր իր պատուարը եւ անարգել թափւում էր ներքեւ, թրջելով նրա թանձր միրուքն ու կուրծքը: Պապի արտասուքները տեսաւ Թուման եւ առանց պատճառն իմանալու ինքն էլ արտասուել սկսեց. քիչ յետոյ նա էլ իր հայեացքն ուղղեց դէպի այն կողմը, ուր պապն էր նայում: Ինչ կար այնտեղ, ինչո՞ւ էր արտասւում Ղզրօն:

Շուկայում կեանքը շարունակւում էր եռ գալ. շատ բան վաճառուեց, գնուեց, վաճառուել էին նաեւ քրդերի եզները, բացի մէկից, որի համար խիստ մեծ գին էր պահանջում տէրը: Դա մի բարձր, հաստավիզ, կարմրագոյն եզ էր. գեղեցիկ էր մանաւանդ նրա գլուխը. երկու սուր եղջիւրները աղեղնաձեւ կորացել էին դէպի գլխի վերի մասը, իսկ լայն ճակատի հէնց կենտրոնում մի մեծ սպիտակ բիծ ունէր, որ մի առանձին շքեղութիւն էր տալիս նրա գլխին: Ահա այս եզանն էր նայում Ղզրօն եւ կարծես թէ այդ կենդանին էլ իր մեծ աչքերը ուղղել էր յատկապէս Ղզրօի վրայ: Նայում էին իրար այդ կենդանին եւ այդ մարդը, նայում էին յամառութեամբ, առանց յոգնելու եւ ասես թէ լուռ խօսում էին իրար հետ, բաներ էին պատմում եւ հասկանում իրար: Ի՞նչ էին խօսում նրանք, ո՞վ կարող էր իմանալ, ո՞վ էր ուշադրութիւն դարձնում նրանց վրայ, ո՞վ կարող էր կարծել անգամ, թէ մի անասունի եւ մարդու մէջ մտքերի փոխանակութիւնը հնարաւոր է: Բայց այդ երկու էակները շարունակում էին նայել իրար, նրանց հայեացքների միջոցով կարծես ելեքտրական հոսանք էր հաղորդւում. մարդն արտասւում էր, իսկ եզը կարծես դիտում էր այդ արտասուքները. երկար շարունակուեց այդ տեսարանը: Յանկարծ փոքրիկ Թուման դէմքի վրայ անսահման բերկրութիւն փայլեց. նա սաստիկ զարմացած ու յուզուած իր նիհար մատը դէպի եզը մեկնեց ու բացականչեց.

— Բաշօ՛ն, պապէ՛, մեր Բաշօն... (*):

Եւ առանց իր պապի պատասխանին սպասելու, երեխան ցած թռաւ պաշգամբից, եզանը հասաւ, անսահման երջանկութեամբ գրկեց նրա գլուխը եւ սկսեց իր մանկական շրթունքներով անվերջ, տաք համբոյրներ տալ նրա դնչին, ճակատին: Կենդանին գլուխը քաշ էր գցել, դունչը չէր հեռացնում երեխայի կրծքից, ասես թէ նրան հաճելի էր երկար մնալ այդ վիճակում, նրա մեծ աչքերը կարծես ասում էին «ի՜նչ լաւ է, ի՜նչ դուրեկան է այսպէս մնալ»: Բայց երեխան թողեց նրան, կրկին յետ եկաւ եւ կարծելով թէ իր պապը չէ հասկացել բանիէութիւնը, չէ իմացել, որ ինքը գտել է իրանց Բաշօին, բռնեց նրա ուսից, ցնցեց եւ ձեռքը դէպի եզը մեկնելով՝ յուզուած, շնչակտուր գոչեց.

— Պապէ՛, ա՛յ պապէ՛, էսա մեր Բաշօն ի, վա՛յ, եաման պապէ՛, էմալ չի՞:

— Էսա՛, խա, քե մեռնի՛մ, մեր Բաշօն ի, պատասխանեց Ղզրօն արտասուքից խեղդուելով՝ բայց առանց տեղից վեր կենալու: Այս անգամ՝ նրան նայեցին շատերը հարեւաններից, իր արտասուքն այլեւս ծածկել չէր կարող, ուստի քաշեց իր գնցոտիների մի ծուէնը եւ նրանով սրբեց աչքերը. մինչդեռ երեխան պատասխանով քաջալերուած կրկին ցած թռաւ պատշգամբից, շտապով վազեց հասաւ եզանը, գրկեց նրա գլուխը, շոյեց, համբուրեց եւ ի վերջոյ ականջից բռնելով՝ քաշ տուեց դէպի պատշգամբը, դէպի արտասուող պապը:

(6) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(*) Հայ գիւղերում Բաշօ են կոչւում ճակատներին սպիտակ բիծ ունեցող անասունները:

սպանութեան դրդիչներ: Ապպաս Թիապճի, կանտիի յաջորդը, որ ձերբակալուած էր նախընթաց օր, դատապարտուեցաւ վեց ամիս պարզ բանտարկութեան, շատ ծեր ըլլալով: Իսկ իր գործակիցները դատապարտուեցան վեց ամիս տաժանակիր աշխատանքի:

⁂ Համահնդկական համագումարին գործադիր կոմիտէն, որ կը գտնուի Ալլահապատի մէջ, ղոնփակ նիստի մը մէջ քըննեց քաղաքացիական անհնազանդութեան ծրագիրն ընդարձակելու եւ սաստկացնելու խնդիրը: Մասնաւորապէս նկատի առնուեցան աղի, արօտավայրերու եւ անտառներու, տուրքերու վճարման օրէնքները խախտելու, օտար ապրանք չգնելու եւն. առաջարկները:

⁂ Օդային տորմիղ մը սպառնալի ցոյցեր կատարեց անգլօ-հնդիկ սահմանագլուխին վրայ, ուր վտանգաւոր խլրտումներ կը տիրեն: Վերջին լուրերու համաձայն, ցոյցը մեծ ազդեցութիւն գործած է ըմբոստներուն վրայ, որոնք լեռներն ու քարայրները ապաստաներ են: Պաշարման վիճակ հռչակուած է նաեւ Փէշավարի շրջանին եւ ամբողջ սահմանամերձ նահանգին մէջ:

Իսկ Պաղեստինի խնդիրը...

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Պաղեստինէն Լոնտոն գացած արաբական պատուիրակութիւնը դժգոհ մնացած է իր այցելութենէն եւ կը վերադառնայ ձեռնունայն: Իբրեւ պատասխան իր յայտարարութեան, Անգլիոյ գաղթային նախարարութիւնը հրատարակեց զեկոյց մը, որ կը ծանուցանէ թէ խօսակցութիւնները վերջացած են: Արաբական պատուիրակութիւնը իր տեսակէտները յայտնած է ներգաղթի, հողային սեփականութեան եւ նոր սահմանադրութեան մը մասին: Կառավարութիւնը դիտել տուած է թէ բացարձակապէս անկարելի է ո՛ր եւէ փոփոխութիւն կատարել Պաղեստինի սահմանադրութեան մէջ կամ ընդունիլ այնպիսի պահանջներ որոնք հիմնովին կը հակասեն իր հոգատարութեան յանձնառութիւններուն:

Գաղթային Նախարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ խզման խօսք չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ բանակցութիւն չէր որ կատարուեցաւ: Արաբական պատուիրակութիւնը Լոնտոն հրաւիրուած չէր խորհրդակցելու համար. կառավարութիւնը պարզապէս պատեհութիւն ընծայած էր անոր, իր տեսակէտները յայտնելու համար:

Այս զեկոյցին վրայ, արաբական պատուիրակութիւնը երկրորդ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կրկնելով առաջինին բովանդակութիւնը, կ'աւելցնէ թէ համոզուած է որ Պաղեստինի բոլոր Արաբները պիտի նախընտրեն մեռնիլ իրենց բնական իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար, քան համակերպիլ ճնշումի:

Ընկերվարական սուգ մը

Առջի օր մեռաւ Փ. Թրօէլսթրա, Հոլանտայի ընկերվարական վեթերանը, որուն ծննդեան եօթանասնամեակը կը տօնուէր տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ: Հանգուցեալը մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր ոչ միայն իր երկրին, այլ եւ միջազգային ընկերվարութեան մէջ: Ինք եւ իր 11 ընկերներն էին — 12 առաքեալներ — որ հիմը դրին Հոլանտայի ընկերվարական կազմակերպութեան:

Ֆիզիքապէս տկար ըլլալով, 1925ին քաշուեցաւ քաղաքական գործօն կեանքէ, եւ գրեց իր յիշատակները, որոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ պատմութիւնը Հոլանտայի ընկերվարական շարժման:

⁂ Նոյն օրը մեռաւ նաեւ Ճօն Հուիթլի, Անգլիոյ ընկերվարական երեսփոխանը (նախկին հանքագործ), որ առողջապահական Նախարար էր Մաքտօնըլտի առաջին դահլիճին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ: Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր ենթակոմիտէներու ընկերները:

Սէն Լու.— Այս կիրակի ժամը 3ին Ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին Սէն Լուի եւ Սէնդ Մարկրիթի բոլոր ընկերները: Կը խօսի Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

ՓԱՐԻԶ.—ԴՇ. ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆՊԻ.— 25 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին:

11—24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ.ին կոմիտէի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, այս կիրակի ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ Պ. Պ. ԹԻՒԼՊԷՆՏՃԵԱՆ: Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւն.: Մուտքը ազատ է:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «Եփրատ» նուագախումբի կողմէ, 24 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Harolaի սրահներուն մէջ 3 rue Lavieuville, Nord Sud: Abbesses.

Նախագահութեամբ Պ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

կը ներկայացուի «Ռոստոմ» Թատերասիրացի կողմէ

ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ (դրամ 4 արար)

Զաւեշտ ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՒՄԲԱԼ

կէս գիշերէն վերջ պար, ընտիր ժազպանտ, ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք՝ այրերու 7.50 ֆր., կանանց 5 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ 29 Մայիս Հինգշաբթի ժամը 2ին Լիոնի ամենաշքեղ սրահներէն Սինէմա «Հօրլօժ»ի մէջ:

ղեկավարութեամբ հանրածանօթ դերասան Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

կը ներկայացուի՝ **«ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆԸ»**

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շ. Գարահիսարի եւ շրջանի Ռազմիկ Հայրենակցական միութեան կողմէ 17 Մայիս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Պուա-Քոլոնպի Salle Municipaleի մէջ (Rue des Halles):

Կը ներկայացուի՝ «ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԻՒՆ», «Ա՛Խ ՍԱ ՄՈՒՐԱՏԻՍ ՀԱՍՆԻՄ» եւ «ՈՆՐԱՄՈԼ ԾԱՌԱՆ» (զաւեշտ):

Կը մասնակցին Տիկ. Գ. Փափազեան, Պ. Ե. Գրիգորեան (ծառայ) եւ Ռոստոմ Թատերախումբը:

Գեղարուեստական բաժին հայկական և եւրոպական պարերգ, պանտ եւ անակնկալներ: Կը նուագէ Թառիստ Աբգար:

Հաղորդակց.— Առնել շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ իջնել Պուա Քոլոնպ:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՊՈԼՇԵՒԻԶՄԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հեղինակ՝ ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին

գին՝ 2 ֆր. 50: փոստի ծախքով միասին 3 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի եւ կուսակցական տեղական մարմիններուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Գրեց՝ Օն. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ 220է աւելի մեծադիր էջերով այս գիրքը կը բովանդակէ ամբողջական եւ վաւերական պատմութիւնը

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻն, որուն 15ամեակն է այս տարի, որ մեր պատմութեան փառաւոր մէկ էջը կը կազմէ:

Հեղինակը, Զինուորական Խորհուրդի քարտուղար, այս գիրքը կազմած է օրը օրին, 1915ի Վանի ապրիլեան կռիւներու ընթացքին:

Ֆրանսայի համար կ'արժէ միայն 20 ֆրանք

Բացարձակապէս կանխիկ — Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան դասախօսական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական աշխարհայեացքը»: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՅՍԷՅԼԻ Պատանեկան միութեան ընկերա-համակրական դաշտագնացութիւնը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին: Կը խնդրուի որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ Թիւնէլի առջեւ (40 թիւ հանրակառքի կեդրոնը): Փափաքողները կրնան իրենց ճաշը միասին բերել: Առնել հանրակառք թիւ 40 եւ իջնել Օպաներ գիւղը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի անդամներն ու անդամուհիները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 71 Ave. Kléber.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց միութեան Անկիէնի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բաժանորդ տիկիններն եւ պարոնները, ներկայ գտնուելու, այս Շաբաթ ժամը 15ին Grand'Rue, Hôtel de la Paixի (Անկիէն) սրահը: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ երիտասարդաց երկսեռ միութեան անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30-ին ծանօթ հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան ընդհանուր ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café la Petite Sourceի մէջ: կարեւոր օրակարգ: բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Բարերարին եւ անոր կտակակատար Կ. Եզեանցի մահուան տարեդարձին առթիւ, այս կիրակի, հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն պիտի կատարուի, Հայոց եկեղեցիին մէջ կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ ոչ միայն Սանասարեանցիները այլ նաեւ, այս երկու մեծ Հայերուն յիշատակը յարգող բոլոր ազգայինները:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի ժամը 3.30ին Սեվրի Մխիթարեան վարժարանին մէջ կը բանախօսէ՝ Հ. Գաբրիէլ Վ. Նահապետեան նիւթ ունենալով «Անիի պատմութիւնն եւ աւերակները»: Բանախօսութիւնը աւելի հանրամատչելի եւ հետաքրքրաշարժ ընելու համար Հ. Գ. Նահապետեան ցոյց պիտի տայ լուսապատկերներ որոնք իր Հայաստանեան ուսումնասիրութեանց շրջանին հանած է պատերազմէն առաջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Նաունկիւլ Գահեաեան կը փնտռէ իր եղբայրը Եօզկատի Մէնտէշէ գիւղացի Միհրան Գահեաեան (կամ Աւագեան): 1926ին կը գտնուէր Գորֆու Ամերիկեան որբանոցը: իմացնել իր քրոջ Narengule Kahiaian, 6 rue Wilson Décines, (Isère).

— կը փնտռուի Մարիամ Աշումաճեան եւ իր ամուսինը երկաթագործ Յովակիմ Աշումաճեան (Ժամկոչեան) որոնք կը բնակէին Թոքատի Աստուածածնայ եկեղեցիին մօտ: կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Յունաստան: իմացնել իր մօրաքրոջորդւոյն Յարութիւն Քէշիշեանի, 13 Rue Blanqui, Paris (13.)

կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

— կը փնտռուի Սէօլէօզցի Գրիգոր Երեցեան որ տարագրութեան ատեն անյայտացած էր: կը կարծուի թէ 1928ին գտնուած է Հալէպ: իմացնել իր եղբօրորդւոյն Donik Yeretsianի, 1 rue Wilson Décines (Isère).

— Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան կը փնտռէ իր եղբայրը Աբրահամ Թանտուրճեան, որ 1914ին Ուրֆայի կռիւէն յետոյ անյայտացած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Յակոբ Գէորգեանի, 5 Rue de l'Ecole, Arles, (B. du R.) France.

— կը փնտռուի Սեբաստացի Կարապետ Սարեան: կը կարծուի թէ այժմ Ֆրանսա կը գտնուի, իմացնել՝ Բարսեղ Աւագեանի, Baltazar Baro, Impasse No 7, Valance, (Drome).

— Շապին Գարահիսարի մեծ Ածպտերի Ղրաճ գիւղէն կը փնտռուի Յակոբ Էրնէկեան (Մաճարեան), հօր անունը՝ Նիկողոս, մօր անունը Եւա: իմացնել՝ Խաչիկ Վարդանեանի՝ 13 Rue Jacques Rousseau, Sarce[illegible] (S. et O.): Ճշգրիտ լուր տուողին 50 ֆրանք նուէր:

— կը փնտռուի կեսա[illegible] Իւրնէզ գիւղացի կարա[illegible] Եայլաեան (45 տարեկան) [illegible] մոռնացած էր կեսարացի [illegible] կոբ Ճօլօլեանի աղջկան Մարի[illegible] հետ եւ ունէր 3 զաւակներ՝ [illegible] Սէփ, Աբրահամ եւ Յովհան[illegible] 16 տարի առաջ գինուոր էր [illegible] լիս: Անկէ ի վեր լուր չկայ [illegible] մասին: իմացնել Յովսէփ Եայ[illegible] եանի, 22 Rue J. J. Rousse[illegible] Arles, (B. du R.) France.

կը խնդրուի արտասահ[illegible] եան թերթերէն արտատ[illegible] Ճշգրիտ լուր առողին 200 [illegible] նուէր:

— Պիլէճիկի (Պրուսա) [illegible] մէն գիւղէն Տիկ. Մարգրիտ [illegible] լէրեան կը փնտռէ իր քրոջ [illegible] ջիկը Աննա Եայլարեան, հօր [illegible] նուն՝ Գրիգոր, մօր անուն [illegible] րիամ: երեք տարի առաջ [illegible] գտնուէր Պուքրէշի որբանո[illegible] Այժմ լուր չկայ իր մասին: [illegible] ցնել Mme Markrid Beyler[illegible] Gampagne Charrier, Quar[illegible] Rambert, Gardanne (B. du R.)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT[illegible]
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՄԱՅԻՍ 1930
16 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1264

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ֆ. ՆԱՆՍԷՆ

Բոլոր անոնց մէջ որ ծանօթ են իբրև գիտակից բարեկամ հայ ժողովուրդին,—ո՞վ հնարեց այս խառնածին «հայասէր»ը—Տոքթ. Նանսէն կը բռնէ առանձին տեղ մը:

Բաղդատաբար ուշ ճանչցաւ մեզ, գտնուելով հեռաւորութեան մը վրայ որ կրնայ համարուիլ բեւեռային: Նորվեկիա եւ Հայաստան այնքան մօտ են իրարու, որքան Փարիզ եւ Կրօէնլանտա:

Բայց, մեզ ճանչնալէ եւ մեր տագնապներուն ծանօթանալէ յետոյ, խորապէս կապուեցաւ ու գործեց: Գործեց գիտնականի պէս: Հանդարտ եւ պաղարիւն: Առանց ուռուցիկ խօսքերու եւ խոստումներու: Եւ համաձայն ծրագրի մը որ նոյնպէս գիտական էր: Օրինակ՝— ցամքեցնել Սարտարապատի ճահիճները, որպէսզի կարելի ըլլայ քանի մը տասնեակ հազար գաղթական տեղաւորել:

Ուրիշ մը, իր տեղ, ապահովաբար պիտի ընկրկէր առաջին դժուարութեան առջեւ: Պիտի լքէր ու քաշուէր: Մանաւանդ որ, այնքան չոր ու ցամաք եւ խրթին ծրագիր մըն էր Սարտարապատի պատմութիւնը, այն ալ հեռաւոր եւ թշուառ երկրի մը մէջ:

Նանսէն չվհատեցաւ: Հաւնած, հաւատացած էր ծրագրին, եւ յամառօրէն կառչեցաւ անոր:

Չվհատեցաւ, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ղրամական անձկութենէ կը ճառէր, իր 55 անդամներով: Հանդուրժեց տաղտկալի քաշքշուքներու: Համակերպեցաւ, երբ նոր քննութիւն պահանջեցին, եւ ուզեցին նուազագոյն չափին վերածել ծրագիրը: Ծախք նախատեսուած էր մէկ միլիոն ոսկերլին: Ժողովէ ժողով, մէկ երրորդի, մինչեւ քառորդի իջաւ այդ գումարը — միշտ մերժուելու գնով — եւ Նանսէն դեռ կը հաւատար աշխարհի բարութեան…:

Ի հարկէ, ունեցաւ ընդվզումի պահեր ալ: Լեղի կը հոսէր վերջին երկու տարուան ճառերէն,— երբ իր գերագոյն ճիգը փորձեց, քար ու սառ կապած սիրտեր ցնցելու համար: Միշտ մնալով գիտնական, եւ պահելով հիւսիսային միտքի անդորրութիւնը, բեւեռախոյզը չկրցաւ զսպել ինքզինքը եւ ըմբոստացումով մը դատի քաշեց «քաղաքակիրթ» Եւրոպան, որ իր յանձնառութիւններէն ոչ մէկը յարգած էր, որ անամօթաբար կը լքէր հալածական ժողովուրդ մը, որ այս տարրական աջակցութիւնն անգամ կը զլանար:

Մարդիկ լսեցին ու լռեցին: Ամօթը կերան ու կեղծ ժպիտներ փոխանակեցին:

Եւ երբ Նանսէն իր հրաժարականը կը ներկայացնէր, թէեւ մերժեցին, բայց կարծես թեթեւութիւն մը կը զգային որ բռնէ մը պիտի ազատէին, վերջապէս:

Եւ յուսախաբ չեղան: Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին ընդհանուր ժողովին մէջ, հանդիսաւորապէս թաղուեցաւ այն ինչ որ Նանսէնի ծրագիր կը կոչուէր: Այս ճարտարագիտական ձեռնարկն ալ խրեցաւ, կորսուեցաւ այն լեռնակուտակ թուղթերուն մէջ, որ կապ ունին հայ ժողովուրդի տառապանքներուն եւ պահանջներուն հետ:

Նանսէն քաշուեցաւ յոգնած, ղառնացած, եւ կը մտածէր իր վերջին տարիները նուիրել գիտական արշաւանքներու: Միտք ունէր նորէն Հիւսիսային բեւեռ երթալու, այս անգամ «ցէփլին»ով:

Քաշուեցաւ, առանց, սակայն, կորսնցնելու իր հաւատքը հայ ժողովուրդի ապագայի մասին:

Իր գրքին մէջ, «Հայաստան եւ Մերձաւոր Արեւելք» (1928), Նանսէն կը շեշտէ որ եւրոպական պետութիւնները եւ Մ. Նահանգները միայն «խօսքեր արտասանած են, երբ կարգը եկած է գործադրելու այնքան հանդիսաւորութեամբ եղած խոստումները»: Նոյն դատարկ խօսքերը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, որ նոյնքան պատասխանատու է: — «Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը հաւատա՞յ թէ կրնայ լքել Հայերը, առանց խախտելու իր հեղինակութիւնն ու հմայքը Արեւելքի մէջ»:

Հրապարակագիր չէ Նանսէնը: Բայց ի՛նչքան սուր են իր ակնարկները՝ Եւրոպայի ճակտին.

— «Եւրոպայի ժողովուրդները, պետական մարդիկը յոգնած են այս յաւիտենական հարցէն: բնական է: Այդ հարցը մինչեւ հիմա ուրիշ բան չբերաւ իրենց բայց միայն տաղտուկներ. միայն Հայաստան անունը իրենց քնացած խղճմտանքին մէջ կ'արթնցնէ յիշատակը մը չգործադրուած խոստումներ. խոստումներ զորս երբեք լրջօրէն չեն փորձած կատարել: Արդարեւ, խնդիրը կը վերաբերէր աշխատասէր եւ ժրաջան ժողովուրդի մը, որ սակայն չունէր քարիւղի հորեր կամ ոսկեհանքեր:

Իսկ ինչ որ կ'ուղղէ մեր հասցէին, իսկապէս աղաղակն է կորովաբիր եւ ճշմարիտ բարեկամի մը:

— «Վա՜յ հայ ժողովուրդին որ խառնուեցաւ եւրոպական քաղաքականութեան մէջ: Աւելի լա՛ւ էր որ իր անունը երբեք չարտասանուէր եւրոպացի դիւանագէտի մը բերնով: Բայց հայ ժողովուրդը երբեք չէ կորսնցուցած իր յոյսը. ու մինչ կորովի եւ յարատեւ աշխատանքի մը կը նուիրուէր, սպասեց, սպասեց երկար: Կը սպասէ միշտ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը ղետեղ կուտայ խմբագրականի մը մէջ (3 մայիս).

—«Աճապանք չէ որ կը հնչեցնենք եւ ոչ ալ յուսահատութեան մատնել կ'ուզենք մեր ընթերցողները:

Կ'ուզենք սթափեցնել պատասխանատուները եւ ցոյց տալ վտանգը: Ինչո՞ւ չըսել. Սուրիահայութիւնը ծանր վտանգի մը առջեւ կը գտնուի, որ օրէ օր կը խորանայ եւ անդարմանելի կը դառնայ: Մեր ժողովուրդին ֆիզիքական գոյութիւնը ապահով չէ, մանաւանդ Հիւսիսային Սուրիոյ սահմաններուն վրայ գտնուող նորաշատ բեկորներուն կեանքին սպառնացող վտանգներ կան:

Ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, վերջերս տեղական թերթեր սկսած են չափազանց աննպաստ հրատարակութիւններ ընել մեր ժողովուրդի հասցէին եւ առասպելական պատմութիւններով սուրիացի ժողովուրդը գրգռել մեր դէմ: Մեր պաշտօնակիցները հաւաքուած կ'եւրեւին Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ հայկական հայրենիք մը կազմելու անհիմն ու երեւակայական առասպելին:

Դժբախտաբար չեն գիտեր մեր պաշտօնակիցները որ իրենք կը զոհուին Թրքական գործակալներու դաւադիր լրատուութեանց եւ վարձուած գրիչներու զրպարտութիւններուն: Ինչո՞ւ մեղադրել տեղացիներն ու մամուլը, երբ անոնք այդպէս համոզուած են: Գաղտնի վարկեր շալունակ շրջաբերութեան մէջ են եւ վարձկան գործակալներ այդ աշխատանքին լծուած: Անոնք պարապ չեն մնար, ամէն ծակ կը մտնեն եւ ամէն միջոցի կը դիմեն մեր ժողովուրդին վնասելու համար: Էնկիւրիի կամքն է որ կը կատարուի՝ շնորհիւ իր դրամին:

Այս պարագան բազմաթիւ անգամներ շեշտեցինք եւ ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք մեր պատասխանատու մարմիններուն: Խուլ եւ համր ձեւացան անոնք եւ բացարձակապէս անտարբեր մնացին:

Իսկ այսօր կը մատնանշենք վտանգը, որ կը սպառնայ մեր ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան: Այսքան բաց եւ համարձակ գրելու կը ստիպուինք, որովհետեւ գիտենք որ մեր պատասխանատու շրջանակները քարացած են եւ չեն ազդուիր փոքրիկ ցնցումներէ: Վտանգը հասնելէ վերջ ի՞նչպէս կարելի է առջեւը առնել: Ընդպայման կ'ուզենք որ զգահանդէսներ եւ յուղարկաւորութիւննե՞ր կատարենք:

Տեղացի ժողովուրդը շատ գէշ տրամադրուած է մեր դէմ, շնորհիւ սխալ լրատուութեանց: Անոնց փարատելու այդ թիւրիմացութիւններն ու կասկածները, ոչ միայն չենք կրնար հանգիստ ընել այս երկրին մէջ, այլեւ կը վտանգենք մեր ֆիզիքական գոյութիւնը»:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Արդէն առարկաներ սկսած են հասնիլ Պուքրէշի հայ արուեստի ցուցահանդէսին համար, որ կը բացուի յառաջիկայ ամսու: Փարիզի հայ նկարիչներէն կը մասնակցին Պ.Պ. Վարդան Մախոխեան, Էտկար Շահէն, Սարգիս Խաչատուրեան, եւ Գրիգոր Շիլթեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նոր խլրտումներ Հնդկաստանի մէջ

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ՉԵՆ ՏԱՐ

Համահնդկական համագումարին գործադիր կոմիտէն, որ գումարուեցաւ առջի օր, Ալլահապատի մէջ, որոշեց սաստկացնել անհնազանդութեան պայքարը: Հաւանական է որ բոլոր ճիգերը կեդրոնանան կալուածական տուրքերու վճարման դէմ, հիւսիսային եւ մանաւանդ միացեալ նահանգներուն մէջ, ուր ոչ միայն կալուածական տուրքերու, այլ եւ վարձքերու վճարման չկամութիւնը կը սպառնայ խռովութիւններ յարուցանել: Համագումարին չափաւոր անդամներէն մէկը յայտարարած է որ եթէ անհնազանդութիւնը տարածուի այդ շրջանին մէջ, կրնայ քաղաքացիական պատերազմ յառաջ բերել:

Հակառակ փոխարքային յայտարարութեան, որուն համաձայն անգլեւհնդիկ խորհրդաժողովը պիտի գումարուի յառաջիկայ հոկտեմբեր 20ին, Լոնտոնի մէջ, կը վախցուի որ կացութիւնը չլաւանայ: Ազատականներն իսկ չեն ծածկեր իրենց յուսախաբութիւնը: Հնդիկ չափաւոր վարիչները կը մեղադրեն փոխարքան թէ ծանրացուցած է կացութիւնը, նախապէս չսահմանելով Լոնտոնի խորհրդաժողովին օրակարգը: Ուրիշ չափաւոր մը, Սըր Թէճ Սափրու, որ Մեծն Բրիտանիոյ անկեղծ բարեկամն է, կ'ըսէ. «Երեսուն տարուան քաղաքական կեանքիս մէջ, այսքան բուռն ատելութիւն զգացած չէի բրիտանական կառավարութեան դէմ»:

⁂ Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ երկու հարիւր կամաւորներ փորձեցին յարձակիլ Շիրոտայի աղի մթերանոցին վրայ: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ընդհարման միջոցին, 158 հոգի ձերբակալուեցան: Ուրիշ 16 հոգի վիրաւորուեցան: Բոլոր կալանաւորները պիտի դատուին իբրեւ անսաստող քաղաքային օրէնքներու:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒՀԻՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Կամաւորները յարձակում սարքած են Տարսանայի աղի մթերանոցներուն վրայ, որոնք շատ աւելի կարեւոր են: Յարձակման գլուխը կը գտնուի Կանտիի երկրորդ յաջորդը, բանաստեղծուհի Տիկին Նէտու, որ հետեւեալ ուժգին յայտարարութիւնն ըրաւ, ճամբայ ելլելէ առաջ.

— Բարեկամներ փորձեցին տարհամոզել զիս, նկատի առնելով տարիքս եւ առողջական վիճակս: Մտիկ անգամ չըրի: Ինչպէս Ժան տ'Արքը իր փառաւոր արշաւէն առաջ, ինքզինքս աստուածային ներշնչման տակ կը գտնեմ: Գութ չենք խնդրեր մեր թշնամիներէն եւ մեր կարգին չպիտի գթանք անոնց: Պիտի կռուինք մինչեւ վերջը: Ես պարզ կին մըն եմ, բայց, անկախութեան այս պայքարին մէջ, պիտի վարուիմ իբրեւ տղամարդ մը: Ուրիշ ոեւէ մէկէ աւելի կը զգամ անհարկու պատասխանատուութիւնը այն պաշտօնին զոր ինծի յանձնած են Կանտի եւ բովանդակ ազգը: Բայց պիտի յաջողիմ Աստծու օգնութեամբ: Ոչ բանտը, ոչ ալ մահը կրնան շեղեցնել զիս պարտականութենէս: Ես չեմ վախնար:

Ինչպէս կ'երեւայ, Տիկին Նէտու շատ աւելի մարտական է քան Կանտի եւ Ապպաս Թիապճի: Կը թուի թէ պայքարի ոգին ալ փոխուած է: Տիկին Նէտու կը հաւատայ գործնական կռուի բարիքներուն եւ չի վախնար անոր հետեւանքներէն: Միւս կողմէ, օժտուած է հրաշունչ պերճախօսութեամբ եւ մղուած պայքարի մասին աւելի ռազմական ըմբռնում ունի քան խորհրդապաշտ: Այս իսկ պատճառով, հաւանական է որ անմիջապէս ձերբակալուի:

⁂ Նորէն 18 հոգի ձերբակալուեցան Շօլափուրի մէջ, ուր պաշարման վիճակ հրատարակուած է, ինչպէս գրեցինք երէկ:

Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կատարել Պոմպէյի ամբողջ նահանգին մէջ: Բացորոշ է որ բրիտանական իշխանութիւնը այլեւս կանգ չպիտի առնէ որ եւ է միջոցի առջեւ, ըմբոստութիւնը գլխատելու համար:

⁂ Հնդկաստանի կուսակցութեանց միութիւնը ժողով հրաւիրուեցաւ Պոմպէյի մէջ, սահմանադրութեան ծրագիր մը մշակելու համար: Ներկայ էին 34 անդամներէն 14ը միայն, որով ժողովը վիժեցաւ:

Ազգային թաղում Տոքթ. Նանսէնի

Ոչ միայն Նորվեկիոյ, այլ եւ բովանդակ աշխարհի մէջ խոր վիշտ պատճառեց Տոքթ. Նանսէնի մահը: Իր հայրենիքին մէջ սուգի դրօշներ պարզուեցան: Պ. Օթթօ Սվէրտրուփ, բեւեռախոյզ եւ Նանսէնի վաղեմի ընկերը, յայտարարեց թէ այս մահը անդարմանելի կորուստ մըն է մարդկութեան համար: Վարչապետը իր կարգին ըսաւ թէ Նորվեկիան կը կորսնցնէ իր լաւագոյն զաւակը, իսկ աշխարհը՝ մեծ քաղաքացի մը: Նորվեկիոյ ազգ. ժողովը արտակարգ նիստ գումարեց եւ նախագահը Տոքթ. Նանսէնի գովքը հիւսելով, ըսաւ. «Գիտութիւնը Նանսէնը առաջնորդեց գործի. իսկ գործը նորէն տարաւ գիտութեան. այսպէս Նանսէն դարձած էր խորհրդանշանը միտքի եւ գործի միութեան»: Նախագահին առաջարկով, ժողովը որոշեց ազգային յուղարկաւորութիւն կատարել, որ տեղի պիտի ունենայ վաղը, շաբաթ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Պարսկաստանէն կը գրեն մեզի ապրիլ 30 թուականով.—

Կովկասէն եւ Հայաստանէն եկողներու թիւը պակսած է, որովհետեւ երկու կողմերն ալ զօրացուցած են սահմաններու պաշտպանութիւնը: Ասկէ զատ, սահմանամերձ գիւղերու պարսիկ իշխանութիւնները հրահանգ ստացած են չհովանաւորել փախստականները:

Ռուսական սահմանին վրայ զօրքը կը նեղուի պարէնի պակասէն եւ ցնցոտիներու մէջ կ'ապրի: Մեծ թիւով փախստականներ ապաստանած են Արտաբիլի եւ Ղարաբաղի շրջանները, բոլորն ալ Ատրբէջանցի թաթարներ:

Եկողները կը պատմեն թէ բռնի հաւաքականացման աշխատանքները դադրած են եւ նոյն իսկ շատերու հողերն ու անասունները վերադարձուած, սակայն լեռներն ապաստանած փախստականները դեռ հպատակութիւն չեն յայտնած եւ տեղտեղ կռիւները կը շարունակուին:

⁂ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Շիվալի մէջ (Հարաւային Օսեթիա) տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը Տիրիպոլաքեի ջրանցքին, որ 42 քիլոմեդր երկայնութիւն ունի եւ պիտի ծառայէ 26,000 հեքթար տարածութիւն ջրելու: Հանդէսին ներկայ էին Անդրկովկասեան կառավարութեան պատուիրակները:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ անգործներու թիւը Մայիս 5ին կը հասնէր 1 միլիոն 712,000ի, ինչ որ կը նշանակէ 13,614 յաւելում նախորդ շաբթուան վրայ, իսկ 579,295 անցեալ տարուան նոյն շրջանին վրայ:

Ասոնց 1,213,800ը այր են, 48,000ը տղայ, 403,000ը կին, 47,200ը աղջիկ:

1922էն ի վեր, այսքան բարձր եղած չէր գործազուրկներուն թիւը: Նախապէս 2 միլիոն 500,000 էր եւ 1,713,000ի իջաւ 1922 ապրիլին: Այս տարուան սկիզբէն ի վեր 233,000 հոգի աւելցած է գործազուրկներուն վրայ, իսկ աշխատաւորական կառավարութեան կազմութենէն (1929 յունիս 10) ի վեր 600,000:

Իբրեւ դարման գործազրկութեան, կառավարութեան մատուցուած են 796 ծրագիրներ:

ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ, ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Մինչ իտալական մամուլը կը մռնչէ Ֆրանսայի դէմ եւ Մուսոլինի սլաքներ կ'արձակէ, Պոիան գլուխ գլխի տեսակցութիւններ կ'ունենայ, Ժընեւի մէջ, իտալական պատուիրակին հետ: Ժընեւ հասնելէ յետոյ, երկու նախարարները այցելութիւններ փոխանակեցին: Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ մասնակցեցաւ խօսակցութիւններուն, որոնց նպատակն է հարթել Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները: Առանց մօտենալու նաւային սպառազինութեանց խնդրին, Պ. Պ. Պոիան եւ Կրանտի հեռուէնմօտէն շօշափեցին զանազան առկախ հարցեր: Բաւական լաւատեսութիւն կը տիրէ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ:

ԺԱՆՏԱԽՏ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Գահիրէէն կը հեռագրեն մայիս 14 թուականով.—

Բշտաւոր ժանտախտի 34 դէպքեր պատահեցան Կիզէի նահանգին մէջ: Տեղական իշխանութիւնը մտահոգ է:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԴԱՍԵՐԸ

«Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ են այն փառաւոր հանդէսները, որ տեղի կ'ունենան ամբողջ Յունաստանի մէջ, ի պատիւ հելլենական անկախութեան հարիւրամեակին։

Ամբողջ ժողովուրդը, մեծ ու պզտիկ, տեղացին թէ գաղթականը, ցնծութեան մէջ է։ Իրական, զգացուած, հպարտ ուրախութիւն մը։

Մենք Հայերս ալ, ապաստանած այս ափերուն վրայ, կը տեսնենք մեր բարեկամներուն հրճուանքը, կը մասնակցինք անոնց հոգեւին, կը շնորհաւորենք հարիւր տարի առաջ ձեռք բերուած անկախութիւնը եւ անկէ ի վեր զարգացած, ուռճացած հայրենիքին յաջողութիւնները։ Եւ սակայն, չենք կրնար բնազդօրէն չզգալ բարի նախանձ մը եւ աւելորդ անգամ մըն ալ չանդրադառնալ մեր ազգին եւ հայրենիքին դժբախտ կացութեան...։

*
**

Յունական ապստամբութիւնը ֆրանսական մեծ յեղափոխութենէն երեսուն տարի վերջ սկսած, մեկնակէտը եղած է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ քաղաքական նոր յեղաշրջումներու։ Այդ երկրամասին մէջ ապրող եւ հայրենիք ունեցող մեր ազգին հանրային կեանքը եւ քաղաքական միտքը մեծապէս ազդուած է հելլենական շարժումէն եւ անոր յառաջ բերած ընկերային եւ քաղաքական գոյավիճակէն։ Մեզմէ առաջ օսմանեան կայսրութեան դէմ ելլող եւ ազատութիւն ձեռք բերող պալքանեան միւս ազգերն ալ անոր ազդեցութեան ենթարկուած եւ անկէ իրենց բարոյական ուժը քաղած են։ Մենք, Հայերս, որ ազատագրուած այդ եւրոպական քոյր ազգերէն հեռու, մեկուսացած եւ անջատ կը մնայինք, տեսանք անոնց յաջողութիւնները, փափաքեցանք մենք ալ մեր օրինաւոր եւ բնական իրաւունքներուն տիրանալ, մեծ աշխատանք տարինք եւ մեծ զոհողութիւններ ըրինք եւ դեռ անոնց ձեռք բերած արդիւնքին՝ Թուրք տիրապետութեան տակ մնացող մեր հայրենիքին ազատագրման չհասանք։

Կը կարծեմ որ աւելորդ չըլլար քիչ մը պրպտել թէ ուրիշները ի՞նչպէս գործեցին։ Ուրիշներուն յաջողութեան յանգող աշխատանքը մեզի դասեր կրնայ տալ։ Գիտենք որ պալքանեան ազգերու համանման չէր մեր աշխարհագրական դիրքը, եւ դեռ ուրիշ շատ մը կէտերով մեր կացութիւնը կը տարբերէր անոնց վիճակէն։ Եւ սակայն, կան ընդհանուր գիծեր, որ այս կարգի յեղաշրջական շարժումներու մէջ պէտք է անպայման նկատի առնուին։

*
**

Հարիւրամեակի հանդէսները բացուեցան հանրապետութեան նախագահ Պ. Զայիմիսի ժողովուրդին ուղղած մէկ պատգամով։

«Հելլէն դիւցազներգութիւնը, կ'ըսէ ան, պատմական ամէնէն փառաւոր ապացոյցն է որ բարոյական ուժերը եւ իրաւունքը գերազանց են բռնութենէն։»

Բիւզանդիոնի անկումը եւ Թուրքին վայրագ տիրապետութիւնը առաջին եւ մեծագոյն ազդակը եղած է, որ կայսրութեան անկումի շրջանին մէջ գոյացած տարակարծութիւնները եւ բաժանումները վերնան եւ երկար ու տքնաջան աշխատանք մը թափուի, կորսուած ազատութիւնը վերստանալու համար։ Քանի Թուրք տիրապետութիւնը շարունակած է, տմարդի միջոցներով, իշխել քրիստոնեայ տարրին վրայ, քանի այդ իշխանութիւնը, որ ուժեղ բանակներ մէջտեղ բերած էր, միշտ քաղաքակրթական մակարդակով այդ տարրէն վար մնացած է, ա՛յնչափ ալ ազատութեան տենչը բուռն եղած է տգէտ իշխանութեան կրունկներուն տակ ճնշուած ժողովուրդին մէջ։ Անիկա ո՛չ անձի եւ ինչքի ապահովութիւն ունէր, ո՛չ անձնական ազատութեան եւ պատուի պաշտպանութիւն կը վայելէր եւ ո՛չ ալ նիւթական եւ բարոյական զարգացումի միջոցներ կը գործածէր։ Ճնշում, կամայականութիւն, կողոպուտ եւ անապահովութիւն, ահա՛ Թուրք իշխանութիւնը։ Այս գոյավիճակը աշխարհակալ պետութեան մը բաղկացուցիչ տարրերուն մէջ պէտք եղած միութիւնը չէր կրնար ստեղծել։ Անսահման ատելութիւն մը ծածկուած կը մնար յաղթականին Թուրքին տակ հեծող եւ զսպուած հոգիներու մէջ եւ վրիժառութեան զգացումը եփ կուգար կուրծքերու տակ։ Ո՞րչափ մեծ էր տառապանքը ազգի մը, որ երէկ ազատ եւ մեծազօր կայսրութեան մը տէր՝ կոյիտ, տգէտ եւ վայրագ բռնաւորներու գերի էր դարձած։ Եւ չզարմանանք, եթէ անիկա գերութեան առաջին շրջանին իսկ, ազատագրուելու գաղափարին շուրջ միացաւ։ Ամէնէն առաջ իր յոյսը կապեց Եւրոպայի քոյր քրիստոնեայ պետութիւններուն հետ, աչքը հեռաւոր սուրբերուն սեւեռեց։ Եւրոպա կը սկսէր հասկնալ միսլիման կործանարար շունչին մօտիկութիւնը։ Պիոս Բ., Կարոլոս Ը., Ֆրանսուա Ա., օրուան մեծերը, ինչպէս միշտ, իրենց դիրքին մրցակցութիւններով չկրցան ընդհանուր թշնամիին դէմ միացած ճակատ ներկայացնել։ Յոյն ժողովուրդը, դուրսի աջակցութենէն իր առաջին յուսախաբութիւնը ունեցաւ եւ 300 հազարէ աւելի Յոյներ գացին նետուեցան իսլամութեան գիրկը։

Քիչ վերջ կը սկսի ներքին անջատ շարժումներու երկար շարան մը Պելոպոնէսի եւ Մանեի մէջ, Մելիսինոս եղբայրներու եւ 1574ին կալուքսիտի, Լիտորիքի եւ Վիթրինացայի բնակիչներու առաջնորդութեամբ եւ աջակցութեամբ։ Աւելի վերջ Նիվէրտաքսին (կոստանդին փալէոլոկ) գլխաւորութեամբ Պելոպոնէսի մինչեւ Սերպիա երկարող շարժումը։ Տասնեւեօթներորդ դարուն սկիզբները արդէն կը սկսին կրետական պայքարները։ Յետոյ նշանաւոր Արմաթոլները կը կազմակերպուին եւ տեղի կ'ունենայ կատարինէ Բ. ցարուհիին սիրական Օրլոֆի միջոցաւ յառաջ բերած շարժումը, որ կը յանգի դժբախտ արդիւնքի մը,— սաստկացում ճնշումի եւ բռնութեանց եւ անսահման աւեր։

Լամպրօ Քացոնիս եւ Անտրուցոս աւելի վերջ համբաւաւորն Րիկաս Ֆերէոս (*), Նիքօ Ցարաս, Սթաթաս եւ Վլախավաս կը շարունակեն պայքարի նուիրական ջահը վառ պահել մինչեւ 1820ի Սուլիօթներու վերջին կռիւը, երբ 1821 փետր.ին Ալեք Իփսիլանթի կը մտնէ Մոլտաւիա եւ անյաջողութեան կ'ենթարկուի, կը լքուի Ռուսիոյ եւ կը մատնուի Աւստրիոյ կողմէ, եւ Թուրքերը կը վերջացնեն իր կեանքը։ Սակայն նոյն տարի Մարտ 25ին Պելոպոնէսի, Գալավրիթայի մէջ, Գերմանոս եպիսկոպոս հանդիսաւոր հաւաքոյթի մէջ կ'օրհնէ վճռուած ընդհանուր ապստամբութիւնը եւ կըսկսի մահացու վերջին պայքարը, որ անմիջապէս երկրի ամէն կէտին վրայ կը բռնկի։

Յաջորդով պիտի քննենք թէ ի՛նչպէս դարեր ամբողջ մասնակի շարժումներ ընելէ ետք կարելի եղաւ ընդհանուր պայքար մը ստեղծել։

Մ. Է.

(*) Որ Պելկրատի մէջ Թուրք իշխանութեան կողմէ կախուելու ատեն կը գոչէ. «Դողա՛, ճըպարտ սուլթան, յեղափոխութիւնը քու դռներդ հասած է. իմ թափուած արիւնէս պիտի ծնին հայրենիքի վրիժառուները»։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԱԶԻԻՆ ՕՐՈՎ

(Ամփոփուած «Տէյլի Թէլէկրաֆ»էն)

Կ. Պոլիսը Էնկիւրիի հետ բաղդատելու պատեհութիւն ունեցող մը հաւանական չէ որ չափէն աւելի ծանրանայ Թուրքիոյ ներկայ ելմտական տագնապին վրայ։ Իրաւ է որ զինուորական ոյժի վրայ հանգչող կառավարութիւն մը աշխատած է այս կացութեան դարման մը գտնել հերոսական քան թէ գործնական միջոցներով, որովհետեւ օտար որ եւ է դրամ գնելուն դէմ արգելք դնող հրովարտակը առժամապէս վերջ տուած է վաճառականութեան, Թուրքիա իրաւ է որ վատթարագոյն կացութեան մէջ, բայց Էնկիւրի, փոխարէնը, անոր տեղը անցած է։

Հին Թուրքիա Վոսփորի ափունքներուն մէջ միայն ամփոփուած է, ուր Կ. Պոլիս, գեղեցիկ եւ անգործ, տակաւին կը ցոլացնէ Օսմ. Կայսրութեան աշխարհաքաղաքացի գոյութիւնը։

Ապտիւլ Համիտի օրերուն, Թուրքերը հիւր էին իրենց սեփական երկրին մէջ։ Ուրիշ ամէն ազգերէ շահագործուած, իրենց ճարտարարուեստը եւ ելեւմուտքը օտարահպատակներուն ձեռքն էին։ Հայ, Հրեայ եւ Յոյն, ինչպէս նաեւ արեւմտեան Պետութիւնները կը յղփանային օսմ. կառավարութեան կողմէ տրուած զանազան մենաշնորհներով, եւ Եւրոպայի Հիւանդ Մարդուն ձեռքէն կարելի եղածին չափ շատ դրամ շինելու նպատակաւ, հարթ դաշտերուն մէջ զիկ-զակ երկաթուղիներ կը շինէին, այսպէս աւելցնելով քիլոմեթրական չափը, որ իրենց վճարման չափն էր, եւ կը հայթայթէին ա՛յնպիսի թնդանօթներ, որոնք կրակ չէին առներ, մեքենաներ, որոնք չէին բանիր, և զինուորական կօշիկներ՝ խաւաքարտէ շինուած ներբաններով...։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ՄԸ

Հին Թուրքիան կը փտէր օտարոտի պատուաստով, եւ Աւստրիոյ սահմանագլուխէն մինչեւ Պարսից ծոց տարածուող իր անշարժ կայսրութիւնը աւելի տկարութեան քան ուժի աղբիւր մըն էր, որովհետեւ Թուրքերը միշտ փոքրամասնութեան մէջ էին, եւ Քափիթիւլասիոններու օրով կառավարութիւնը որ եւ է իրաւասութիւն չունէր իր օտար հպատակներուն վրայ։ Իսկ Արեւելքի մէջ ծնող քրիստոնեաներու պարագային, միշտ կը գտնուէր որ եւ է Մեծ Տէրութեան մը հիւպատոսը, որ իր երկրին պաշտպանեալներուն ի նպաստ քայլ մը կ'առնէր, եւ եթէ կառավարութիւնը օտար մարտանաւի մը գալուն դէմ բողոքէր, հիւպատոսը կը յիշեցնէր Բ. Դրան թէ Կ. Պոլսոյ դիրքը զինքը Եւրոպայի նշաւակ կ'ընէր։

Ուրեմն զարմանալի չէ որ նոր Թուրքիոյ առաջին գործը եղաւ եւրոպական թնդանօթներուն հասողութենէն դուրս մայրաքաղաք մը շինել։ Երբ տեսաւ որ Սէվրի Պայմանագրութեան միջոցաւ Եւրոպա մտադրած էր փճացնել զինքը, Անատոլուի ժայռերէն զինուոր հնարեց, բանակ մը ստեղծեց որ ծով քշեց Յոյները եւ իրօք ապարէզ կարդաց արեւմտեան պետութիւններուն։ Յանձին Ըսմէթ փաշայի, ախոյեան մը հանեց Լորտ Քըրզընի դէմ, որովհետեւ Թուրքիա այն բոլոր պարտեալներուն մէջ պատերազմական տուգանք չի վճարեր, եւ Լոզանի դաշնագրէն վերջ — որ վերաշինեց ոչ թէ անկապակից հին սեփական կայսրութիւնը, այլ, պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, հիմը դրաւ համասեռ Թուրք Պետութեան մը — կազմակերպեց կառավարութիւն մը՝ յատկանշական ազգայնականութեամբ բարեշրջական, եւ մայրաքաղաք մը շինեց ամերիկեան կաղապարով, աչքը ապագային քան անցեալին յառելով։

Ինչ որ Թուրքիա մինչեւ այս թուականս ըրաւ, եւ ըրածն ալ պզտիկ բան չէ, ի՛ր միջոցներովը միայն ըրաւ, եւ իր սեփական եկամուտովը վճարեց։ Բայց որովհետեւ զինուորական ազգ մըն է, միշտ ինքնապաշտպանութեան վրայ խորհող, իր պիւտճէին կէսէն աւելին գործածեց ապարդիւն ծախքերու։ Գրեթէ հարիւրին 40ը յատկացուց բանակին եւ ոստիկան զինուորութեան, եւ մեծագոյն գումար մըն ալ ռազմագիտական երկաթուղիներու շինութեան, որոնք չունին բնաւ տնտեսական արժէք կամ շատ քիչ։ Հարիւրին 13ը սովորաբար կը գործածուի հանրօգուտ շինութեանց, եւ հարիւրին 8 կամ 9ը միայն կը գոցէ կրթական, առեւտրական, ճարտարարուեստական, առողջապահական եւ նաւահանգիստներու յատուկ ծախքերը։

ԴՐԱՄԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ահա մէ՛կ պատճառը ներկայ ելմտական կացութեան, որուն բարուոքման շատ քիչ չափով միայն նպաստեց Իտալիոյ մէկ միլիոն սթերլինի փոխատուութիւնը՝ ի փոխարէն Թրքական ընթացիկ արժէքով ոսկեդրամի։

Յետոյ իրարու վրայ գէշ գացին հունձքերը, եւ ժողովուրդներու փոխանակութեամբ, որու միջոցին մէկ միլիոն Յոյներ հեռացուեցան Իզմիրի շրջակայքէն, Թուրքիա կորսնցուց իր ամենալաւ հողագործները եւ ամէնէն աշխոյժ գործունեայ առեւտրականները։ Ասոնց ամենամեծ մասը Յոյն էին անունով ու կրօնքով։ Բայց Թուրքերէն միայն կը խօսէին, և սերունդներէ ի վեր հաստատուած էին Անատոլուի շրջանակներուն մէջ, մասնագէտ էին գինիի եւ պտուղի մշակութեան, ինչպէս նաեւ ամէնէն օգտակար բոյսերուն։ Ասոնց տեղը անցան տգէտ գիւղացիներ, որոնք երկրագործութենէն երբե.ք որ եւ է բան չէին հասկնար։

Պատերազմէն առաջ Թուրքիա կաղին, բուրդ, պտուղ, ծխախոտ եւ ուրիշ բնական արտադրութիւններ արտածելով՝ ունէր ապահով կանոնաւոր շուկաներ, շահաստաններ։ Պրէտֆորտ անոր թիֆթիկը կը գնէր եւ Ամերիկա՝ չոր պտուղները։ Բայց հիմա Հարաւային Ափրիկէ և Քալիֆորնիա Թուրքիոյ մրցակիցներն են, մինչ Պալքաններն ալ հետզհետէ կը շատցնեն ծխախոտի իրենց արտադրութիւնը։

ԱՊԱԳԱՅԷՆ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ

Բարեբախտաբար, հիմա դաշինքներ կնքած են Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ հետ երկու դրացիներ, զորս ամէնէն վտանգաւորը կը նկատեն Թուրքերը։ Յունաստանի հետ պայմանագրութիւնը դեռ առկախ է։ Գոհացուցիչ կարգադրութիւններ ալ ըրած են Իրաքի հետ եւ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի հետ։ Ուստի կրնայ պատահիլ որ թերեւս զինուորներէ բաղկացած այս ազգը քիչ մը թուլցնէ իր մեկուսացման դիրքը եւ փնտռէ օտար փոխառութիւններ, որոնք անհրաժեշտ են երկրագործութեան, ճարտարարուեստի, փոխադրական միջոցներու եւ ռոգման գործերու զարգացման, եւ որոնք պէտք է երաշխաւորուին որոշ մենաշնորհներով, առանց սակայն հին Քափիթիւլասիոններու շուքին անգամ։

Վերջին մարդահամարը 14 միլիոն հանեց Թուրքիոյ ամբողջ բնակչութեանց թիւը. ընդհանուր ենթադրութիւնը ա՛յն է թէ Թուրքիոյ բնակիչներուն թիւը ինը կամ տասը միլիոնէն աւելի չէ։ Բայց պէտք է խորհիլ թէ Ռուսիոյ մէջ միայն 30 միլիոն Թուրք կայ, եւ թէ ճամբորդը Թուրքերէն միայն խօսելով կրնայ ինքզինքը հասկցնել, Աղրիականէն մինչեւ Չինաստան։ Հետեւաբար Թուրքիան իր ներկայ պետական՝ սահմաններովը դառնելու չէ, որովհետեւ ան համագումար մըն է քաղաքական եւ ցեղային ճշմարիտ համաձայնութեան մը՝ աշխարհամասի մը կէսին վրայ տարածուած, եւ Էնկիւրի ապագային համար յոյս եւ պահանջ ունի անկից։

Եւ դիրքն ալ շատ յարմար է, անկից աւելի յարմարը չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ այդ հին քաղաքը կը բովանդակէ Թրքական ցեղերուն (աշիրէթ) պատմութիւնը, երբ տակաւին կը թափառէին անոնք դէպի արեւմուտք ի խնդիր գրաւման։ Էնկիւրի,— որուն հիմնադիրն է Փռիւգիացի Միդաս,— հետզհետէ վիճակած է Ջենովիայի բանակներուն, Հոներուն, Սելճուքներուն, եւ Խաչակիրներուն։ Հոն էր որ Սուլթան Պայազիտ գերի ինկաւ Թիմուրլէնկին։ Հռոմի եւ Բիւզանդիոնի զինուորական պահականոցը եղած է։ Ալեքսանդր կանգ առած է անոր միջնաբերդին մէջ։ Կարակուլլա վերաշինած է անոր պարիսպները։ Այսօր նեցուկն է նոր Թուրքիոյ որ կը շինէ ա՛յն ձեւով ինչ ձեւով որ մարէշալ Լիոթէյ շինեց Մարոքի մէջ։

ՅԱՆԴՈՒԳՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ՄԸ

Էնկիւրի կը պարծի իր 60 հազարի մօտ բնակչութեան վըրայ, եւ Թուրք ճարտարապետներու կողմէ ստեղծուած արդիական ոճով քաղաքամասը կը տարածուի դէպի այն անապատը, որ ծնունդ տուած է առաջին թափառայած աշխարհակալներուն։ Հոս կը տեսնուին պանքաներ, դպրոցներ, պաշտօնատուններ, եւ զօրանոցներ Կ. Պոլսոյ մզկիթներուն եւ պալատներուն տեղ։ Կա՛յ հիանալի քիմիական աշխատանոց մը, երաժշտական դպրոց մը, առողջապահական և քիմիական փորձերու կաճառ մը, հիւանդանոց մը որ ի հարկին կրնայ 1000 անկողին առնել, պանդոկ մը որ լաւագոյնն է Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, եւ տակաւին շինութիւնը չվերջացած մեծ ծառուղիներուն վերի կողմը Թիւրք Օճախին յատկացուած հոյակապ շէնքը։

Թրքական նոր մշակոյթին կեդրոնը այս Թիւրք Օճախն է, որ թատրոնի, սինէմաներու, ընթերցարաններու, տպագրական մամուլի, օտար դասականներու թարգմանութեան, և եւրոպական լեզուներու ուսուցման միջոցաւ, ինչպէս նաեւ նախնական դպրոցներու եւ գիւղային պատսպարաններու հաստատութեամբ կ'աշխատի ամրացընել Թուրք ազգայնականութիւնը, ազատագրել կիները, եւ ընդհանուր դաստիարակութեան համար որոշ եւ բարւոք չափ մը գտնել։

Այս ուշադրութեան արժանի հաստատութիւնը (Թիւրք Օճախին) 18 տարի առաջ Համտուլլահ Սուպհի պէյի նախագահութեան տակ սկսած է Կ. Պոլիս, քոմիտի փողոց մը սենեակի մը մէջ, եւ նիստերը գումարելու համար պէտք եղած աթոռներն ալ տակը գտնուած սրճարանէն կը ճարէին։ Հիմա ունի 32,000 անդամ եւ 257 կեդրոն։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻ[Վ]

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք
Սորպոնի շաբաթ օրուան հան-
դէսին մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցու-
թեան Բիւրոյին կողմէ խօսեցաւ
ընկեր Ա. Ջամալեան, որուն ճա-
ռին ամփոփումը տուեր էինք
չորեքշաբթի օր։ Մեզի հաղորդ-
ւած ըլլալով ճառին բնագի-
րը, կը հրատարակենք նոյնու-
թեամբ.—

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ ան-
ձինս իր Բիւրոյի, Կենտրոնա-
կան, Մեկուսի եւ տեղական կո-
միտէների, մամուլի օրգաննե-
րի, հարիւրաւոր խմբերի և
բազմահազար ընկերների՝ իր
սրտաբուխ սիրոյ եւ անվերա-
պահ յարգանքի ողջոյններն է
բերում այսօր մեծանուն յո-
բելեարին։ Հայաստանի խոր-
քերից սկսած մինչեւ մեր բոլոր
գաղութները, — մինչեւ հեռա-
ւոր Մանչուրիա, Կալիֆորնիա,
Արգենտինա և Մեքսիկա — հայ
ժողովրդի հետքերով սփռուած
այս դաշնակցական կազմակեր-
պութիւններն ու անհատները
այսօր հոգով համախմբուած են
իրենց սիրելի ուսուցչի եւ ըն-
կերոջ շուրջը։

Իբրեւ գիտակից հայութեան
կարեւոր հատուածներից մէկը—
եթէ ոչ ամենակարեւորը — Դաշ-
նակցութիւնը անշուշտ պէտք է
արձագանգ տար այս յոբելեա-
նին, որ, ներկայ պայմաննե-
րում, առաջին հերթին տօնա-
խմբութիւնն է հայ լեզուի եւ հա-
գրականութեան։ Դաշնակցու-
թիւնը ինչե՛ր չէ զոհաբերել ո
դեռ ինչե՛ր պատրաստ չէ զո
հաբերելու, որպէսզի հայ լեզուի
հայ գրականութեան ու ընդ
հանրապէս հայկական մշակոյ
թի պահպանման ու զարգացման
համար բնականոն պայմաններ
ստեղծուեն։ Եւ երբ այսօր հա
յութեան այն հոսանքներն ո
խաւերը, որոնց մէջ դեռ կեն
դանի են ազգային շունչն ո
հոգին, համախմբւում են յա
գանքի տուրքը տալու մի հայ
գրողի, որ քառասուն երկար ո
ձիգ տարիներ անխոնջ աշխա
տանքով մշակել է հայ լեզուն և
գրականութեան անդաստանը
բնական է, որ Դաշնակցութիւ
իբրեւ առաջիններից մէկը
դէս գայ իր ծափերը միացնե
ազգային արժէքներին նախա
ձախնդիր հայ մարդկանց ծա
փերին։

Սակայն Դաշնակցութիւն
մի առանձին պատճառ եւս ունի
Աւետիս Ահարոնեանի յոբելեա
նը տօնելու համար։ Դա այն է
որ Ահարոնեանի խօսքն ու գրչ
ծը, քառասուն տարի շարունակ
դարձել են այն ազգային-ազա
տագրական գաղափարների ջա
ջը, որոնք Դաշնակցութեան
ցեալ եւ ներկայ գործունէու
թեան խարիսխն են կազմ
Կուսակցական նախասիր
թիւնները չէին, որ մղեցին
հարոնեանին դէպի Դաշնակցու
թեան գաղափարները, այլ հա
ժողովրդի իրական տրամադր
թիւնների եւ ձգտումների
նաչողութիւնը։ Հայ ժողովրդ
հոգու հարազատ արտայայտ
թիւններն էին Ահարոնեան
սրտամորմոք ճիչերը Արցու
Հովտում տառապող հայութեան
մասին, նրա առնական յորդոր
ները որ այդ հայութիւնը կեն
նի Ազատութեան Ճանապարհ
եւ նրա անսասան հաւատը
այդ ճանապարհով քայլելով
որ հայութիւնը պիտի տիրան
իր հայրենիքին եւ Մասիսի
հաստատ դարձնի իր գոյութի
Եւ եթէ այսօր, երկրագն
բոլոր մասերում, ծովածաւ
հայկական բազմութիւններ,
րոնց հայ լեզուի եւ գրակա
թեան մշակման նրբին հարցե
շատ էլ մատչելի չեն, ան
խընթաց խանդավառութեամ
տօնում են Ահարոնեանի յոբ
եանը՝ սա լաւագոյն վկայ
թիւնն է հանդիսանում այս
գեկան հարազատութեան,
Ահարոնեանը, իբրեւ ազգայ
ազատագրական գաղափար

…րգիչ եւ առաքեալ, ունեցել …հայ ժողովրդի հետ։

Մինչեւ որ այս գաղափարները առանց մնացորդի չիրագործուեն՝ հայ ժողովրդի հա… Ահարոնեանի խօսքն ու … անսահման ներշնչումը …իր պէտք է մնան, որքան … չարամիտ մարդիկ տքնեն … ներկայացնելու այդ աղ…

…իսկ այն օրը, երբ այդ գաղափարներն իրականացած կը լինեն, եւ երբ հայ ժողովուրդը, համախմբուած Միացեալ Հայաստանի մէջ, իր ճակատագրի … ու տնօրէնը կը լինի՝ այն … անսահման երախտագիտութեամբ պէտք է յիշուի թէ ինչ է կրել եւ կատարել Ահարոնեանը հայ ժողովրդի բաղ… կերտելու համար։

Այդ օրը, հաւատացէք ինձ, … այլ կերպ կը տօնուի … մեր Ահարոնեանի յոբելեանը … Դա կը լինի … այն համազգային հրճ… տօներից, երբ ոչ միայն … Ահարոնեանը այլեւ … հասարակ մահկանացու… կը զգանք, որ մինչեւ … մեր Մեռելներն են խօ…

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մի … երախտագիտութիւն ունի քեզ …համար, սիրելի ընկ. Ահարոնեան,— որ դու ապրես եւ տեսնես այդ երջանիկ օրը…

* * *

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին ուղերձը.—

«Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի կեդր. կոմիտէն …յուզմունքով եւ հպարտութեամբ …կը գայ իր ջերմ ողջոյններն ուղղել ձեզ, ձեր քառասնամեայ յոբելեանին առթիւ։

Համազգային խանդավառութիւնը, զոր յոբելեանը ստեղծեց ա…տեղ, կու գայ անգամ մը եւս …թէ դուք իրաւունք ունէիք …տաղանդը տրամադրելու ձեր …ին, անոր հոգիին, անոր վշտերուն եւ յոյսերուն, տառապանքին ու կորովին, գողգոթայէ գողգոթայ, քայլ առ քայլ հետեւելու անոր դժնդակ մագլցումին, …հերելով անոր յեղափոխական …պայքարի եւ ազատութեան ճամբուն վրայ։

Ժողովուրդի զաւակ դուք իսկ, … կրնար ձեր բազմօժիտ հո… տուրքը լայնօրէն չվճարել … ցեղին ու կրթարաններէն … դիւանագիտական սեղան… յեղափոխական մարզերէն … կուսակցութեան շարքերը … ղեկավար մարմինները, անընդ… եւ յօժարակամ զոհաբերե… մեծ ու հզօր ձեր տաղանդին …երը՝ իբր յամառ ուխտաւորը … ցեղին եւ իր դատին։

Ու կորովի երգիչը հայ ըմբոստ ոգիին ու յեղափոխութեան, ձեր անունին շուրջ հաւաքուած բազմութիւնները, այսօր, յանձին յոբելեարին՝ թող ծափահարեն խոնարհ ու մեծ տարրերը, որոնք, ձեր գրչին տակ՝ անգամ մը եւս գեղեցկացան,— հերոսական այն տիպարները՝ զորս երեւան հանեցիք իբր հայ հոգիին բարձրագոյն նմոյշները եւ անոնցմով հարթել մղեցիք «Ազատութեան ճանապարհին» խոչընդոտները։

Այդ բազմութիւններուն հետ, թոյլ տուէք, սիրելի ընկե՛ր, որ մենք եւս ուրախ եւ հպարտ գոչենք՝

— Ապրի՛ այս ազգին մեծ զաւակը։

ՎՐԻՊԱԿ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի ուղերձին մէջ, որ տպուած էր երէկ, ատենադպիրին ստորագրութիւնը պիտի ըլլայ Հմ. Մատթէոսեան։

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ — Գաղթային Միութիւնը գործակցութեամբ Եր. եւ Ուս. Միութեանց, կազմակերպած էր Մայիս 11ին Նահատակներու յիշատակի հանդէսը Oranieuburger Str.ի եկեղեցիին մէջ։ Պատարագի արարողութենէն վերջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Եղիշէ արքեպս. Դուրեանի եւ Ապրիլ 11ի Նահատակներուն համար։ Գ. Ծ. վարդապետ Ղահլամեան ներկայացուց գրագէտ-իմաստասէր պատրիարքին կեանքը, ինչպէս Ապրիլ 11ի էութիւնը։

Սեւով ծածկուած սեղան մը, պսակ մը եւ ծածկոցին վրայ քանդակուած «Մեր Նահատակներուն Ապրիլ 1915» վերտառութիւնը, կը ներշնչէին եկեղեցիի անսովոր բազմութեան՝ օրուան նուիրական ոգիով։ Պ. Վ. Մելիքեան ըրաւ պատմականը այն արհաւիրքի օրերուն, շեշտելով որ օգուտ չունեցան հայ ժողովուրդին համակերպելու փորձերը։ Թուրքերը ծրագրած էին բնաջնջել եւ ջանացին ամէն գնով գործադրել։ Սպանդները դեռ Համիտը ինքը սկսած էր, երբ նոր գահ բարձրացաւ։ Հայ ժողովուրդը յեղափոխութիւն չհանած, ան աշիրէթներ եւ Չէթէներ կազմակերպեց մեր շինական ժողովուրդին գլխին։

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Հայկ Եազճեան եւ յայտնեց թէ պէտք չէ սգալ այսօր, այլ պէտք է նոր հաւատամք մը ընդգրկել եւ իբր ազգ ապրելու ձգտիլ։ Եր. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Մ. Ալեքսանեան կոչ ընելով միասնական ջանքերով վերանորոգել ազգային կեանքը։ Արտասանութիւններ ըրին Պ. Գ. Կիւլիսթանեան (Ջարդը) եւ Պ. Տ. Ֆրունճեան (Կարմիր Հողը)։ Հանդէսը փակուեցաւ Օր. Նազարեանի երգով։

* * * Համազգային կազմակերպութեան մասին միշտ խօսքեր կան թերթերու մէջ, բայց շատեր չեն ըմբռնած անոր օգուտները։ Անգամ մը ծրագիր գրուած էր յօդուածաշարքի մը մէջ եւ կ'առաջարկուէր առաջին առթիւ կազմել վիճակագրութիւնը գաղութներու։ Պերլինի մասին ուրախ եմ յայտնելու որ շնորհիւ Գաղթային Միութեան եւ Հոգեւոր Հովիւ (վերջերս Մարսէյլի մէջ ծայրագոյնութեան աստիճան ստացած եւ վերադարձած) Գ. Ծ. Վրդ. Ղահլամեանի ջանքերուն, կարելի եղած է որոշ ցանկ մը ունենալ, լրացուցիչ տեղեկութիւններով հայրենակիցներու անցեալ եւ ներկայ վիճակի մասին։ Ու մինչ գաղութը 300 հոգիէ աւելի չէր նկատուած, այժմ կը հաստատուի որ 402 հոգի կան արձանագրուած։ Կ'ենթադրեմ թէ դեռ կան ուրիշներ ալ, որոնք այս կամ այն պատճառներով վրիպած են արձանագրութենէ։

Արդեօք ուրիշ գաղութներու մէջ աւելո՞րդ համարած են այս աշխատանքը։ Լաւ չէ՞ր ըլլար ի մի հաւաքել իւրաքանչիւր գաղութի թիւը եւ ունենալ որոշ հաշիւներ։ Պէ՞տք կայ յիշելու այս կանոնաւորութեան առաւելութիւնները։ Ո՛չ միայն ազգային այլեւ նիւթական, ըսէք զուտ առեւտրական տեսակէտը։ Օրինակ մէկը կ'ուզէ վստահելի Հայու մը հետ գործել այսինչ քաղաքին մէջ։ Գիտէ թէ իր ծանօթներէն մէկը Պերլին կ'ապրի, բայց հասցէ չունի, կրնայ դիմել ուղղակի Գաղթային Միութեան, որ խելոյն կը կարգադրէ, ծանօթութիւններ կու տայ եւն. եւն.։

Պերլինի Գաղթ. Միութեան հասցէն է՝ D. Davidkhanian, Berlin.

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մէջ կազմուեցաւ «Հայաստանի յեղափոխական արուեստագէտներու միութիւն» մը, որուն վարչութեան կը մասնակցին նկարիչներ՝ Վ. Գայֆէջեան, Գ. Գիւրջեան, Կոջոյեան, Փ. Թերլէմեզեան, Գ. Ֆէրմանեան, Ա. Ղարիբեան, քանդակագործներ՝ Ս. Թուրեան, Ս. Ստեփանեան եւ Ա. Սարգսեան (Նախագահ)։

— Մայիս մէկին Երեւանի պետական թատրոնին մէջ բացուեցաւ ձեւընկալ արուեստի ցուցահանդէս մը, որուն կը մասնակցէին Հայաստանի «ձեւընկալ արուեստի» եւ «յեղափոխական արուեստագէտներու» միութիւնները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ արտասահմանի ձեւընկալ արուեստի մշակները։ Ցուցահանդէսը ունի հետեւեալ բաժանումները,— գեղանկարչական, քանդակագործական, թատերական, շարժանկարային, ճարտարապետական, փայտագրական, մետաղաքերչական, գործագործական, եւայլն։

Ցուցահանդէսին համընթաց տեղի կ'ունենան վիճաբանութիւններ եւ դասախօսութիւններ ցուցահանդէսին տուած նմոյշներու մասին։

— Ապրիլի վերջերը Երեւանի մէջ մեռաւ վաստակաւոր դերասան Յովհաննէս (Օննիկ) Ստեփանեան։

— Հայաստանի շարժանկարի ընկերութիւնը հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկա ղրկած է հետեւեալ շարժապատկերները,— Նամուս, Չար Ոգի, Զարէ, Խաղփուշ։ Պարսկաստան (Թէհրան) եւ Թուրքիա (Կ. Պոլիս) ղրկած է Շոր եւ Շորշոր, Ջամանլու եւ վերոյիշեալները։

— Կարմիր բանակի տան բակին մէջ սկսուած է շինութիւնը շարժանկարային ամառնային թատրոնի մը, ուր պիտի կրնան հաւաքուիլ 1000 հանդիսատեսներ։

Նոյն ատեն պիտի ընդարձակուի «Նայիրի» շանժանկարային թատրոնը, քանդելով շէնքին ներքեւի թէյարանը եւ սափրիչի խանութը։ Այս ձեւով այնտեղ պիտի հաւաքուին մօտ 1200 հանդիսատեսներ։ Շէնքը պիտի ունենայ պատշգամներ եւ օթեակներ։

— Շարժանկարի ընկերութիւնը, դերասանապետ Բարխուդարեանի ղեկավարութեանը տակ խումբի մը պարտականութիւն յանձնած է Քարվանսարայի մէջ պատրաստելու Հայաստանի քաղաքացիական կռիւներուն շարժապատկերը։ Ուրիշ խումբ մը, ղեկավարութեամբ Պերեզդիանիի կը պատրաստէ «Ցուրիստական Հայաստան» շարժապատկերը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ի ՍԳԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Սրահի չգոյութեան պատճառով համազգային սգատօնը կատարուեցաւ այս տարի շատ ուշ, կիրակի օր 1 մայիս։

Զ. Ե. Ո. Միութիւնն էր ստանձնած նախաձեռնութիւնը։ Բոլոր քաղաքական կազմակերպութիւններու եւ Հայր. Միութիւններու հրաւէր ղրկուած էր։ Ռամկավարներն ու Հնչակեանները չէին ուզած մասնակցիլ։ Բեմը զարդարուած էր ծաղկեպսակներով, որոնք ղրկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ու Դաշնակցական Պատանեկան Միութիւնը, Կ. Խաչը, Բարձր Հայքի, Մեծ Նոր Գիւղի, Մարաշի Հայր. Միութիւնները, Զ. Ե. Ո. Միութիւնը։ Ճակատը կը կարդացուէր հետեւեալ վերտառութիւնը.— «Բոլոր ժողովուրդներու թափուած անմեղ արիւնը, իր արդար հատուցումն ունի»։

Նախագահ ընկ. Թիւլպէնտճեան պատշաճ խօսքերով բացաւ հանդէսը։ «Մեր Հայրենիք»ը ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։

Արտասանութիւններ ըրին Պ. Պ. Պիտանեան, Օր. Աճէմեան, Մալաճիկեան, Սիրականեան, Էքիզեան Մերձաւոր Արեւելքի Որբերու կողմէ Պ. Պօյաճեան։ Ուղերձ մը կարդացուեցաւ Մեծ Նոր Գիւղի Հայր. Միութեան կողմէ։ Երգեց Ղ. Ահարոնեան։ Մէջ ընդ մէջ կը նուագէր նաեւ Պ. Աղաբէկեան։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Աբօեան, որ Ապրիլեան Եղեռնէն քանի մը զարհուրելի օրինակներ բերելով, եզրակացուց. «Եթէ Թուրքը այս ոճիրը գործած է, մենք ալ յանցաւոր ենք որ չենք կրցած աղէտը կանխել, ու մեզ պաշտպանելու միջոցներուն վրայ խորհիլ։ Այսօր միայն լացի ու սուգի համար չէ որ հաւաքուած ենք հոս, այլ հասկնալու համար Աղէտին հիմնաւոր պատճառները։ Տեսնելով որ մեր շուրջի ազգերը կ'ազատագրուէին Թրքական տիրապետութենէն, մենք եւս պէտք էր մտածէինք մեր վրայ։ Մեր ռահվիրաները ազգային երգերով ու քարոզներով ժողովուրդը դիտակցութեան մղեցին, սակայն այդ քարոզը ժողովուրդի սեփականութիւնը չէր դարձեր. եւ ասոր համար էր որ պատահեցաւ աղէտը։ Ուրեմն դասառնելով այս Աղէտէն, ոգի ի բռին պիտի աշխատինք, մեր թշնամիին դէմ միացեալ ճակատով դուրս գալու համար։

Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կողմէ խօսեցաւ ընկեր Բարգէն Աղաբէկեան. «Ապրիլեան Նահատակները այնքան չարչարանքներէ վերջ դժբախտաբար չտեսան Հայաստանի ազատագրումը։ Մեր առջեւ խոչընդոտներ շատ կան ներկայիս, եւ անոնց յաղթելու համար պէտք ունինք առողջ կամքով գիտակից սերունդի մը։ Այդ սերունդը Զ. Ե. Ո. Միութիւնը պէտք է ըլլայ։

Նախագահը քաջալերական խօսքեր ուղղելով Զ. Ե. Ո. Միութեան, փակեց հանդէսը։

Մ. Տէր-Պետրոսեան

ԿԵԱՆՔԸ ՊԱՐԺԸՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՐԺԸՄՈՆ, 12 մայիս.— Հինգ վեց տարի է որ Պարժըմոնի մէջ 40—50էն աւելի հայութիւն մը կը գտնուի։ Եւ սակայն մինչեւ հիմա գրեթէ խոտի կեանք մը անցուցած են։

Ազգային ոգին վառ պահելու համար, վերջապէս կազմուեցաւ Միութիւն մը, «Հայ Բարեգործական եւ Ցառաջդիմասէր» անունով։ Հիմնադիր վարչութիւնն է Պ. Պ. Գառնիկ Փափազեան՝ Նախագահ, Յովհաննէս Սոլաքեան՝ ատենադպիր, Սերոբ Կո՞րապետեան՝ գանձապահ, Յովհաննէս Աճէմեան Անթուան Հուպուեան՝ խորհրդականներ։

Միութիւնը ունի ֆութպոլի խումբ մը։ Ունի նաեւ սրահ մը ուր պիտի հիմնուի գրադարան մը։

Միութիւնը որոշած է Մայիս 25ին սարքել հանդէս մը սրահին բացման առթիւ, ի նպաստ Տրակինեանի հիւանդանոցին, (ուր շատ մը հայ հիւանդներ դարմանուած են ձրիաբար) եւ Պարժըմոնի քաղաքապետարանին։

Կը խնդրուի Տրակինեանի Հայութենէն իր ներկայութեամբ պատուել հանդէսը։

Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ երեք ամսուան «Յառաջ»ի նուէրը Պ. Բիւզանդ Գամեանի կողմէ։ Այսպիսի քաջալերողներէն խրախուսուած, Միութիւնը աւելի եւս կը յառաջանայ։

Գառնիկ Փափազեան

ՓՈՔՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ, 12 Մայիս.— Հետզհետէ համախմբուող ու ստուարացող Փոքր Հայքի հայրենակիցներու մէջ յարաբերական կապակցութիւն մը հաստատելու եւ ազգային, մշակութային եւ բարոյական պահանջներու մասին համագործակցութիւն մը ստեղծելու ջանադրութեամբ, նախաձեռնած ենք կազմել Փոքր Հայքի Հայրենակցական Միութիւնը, որու շրջանին մէջ պիտի իյնան Մարզուան, Ամասիա, Թոքատ, Զիլէ, Չօրում, Հաճի գիւղ (Սիմ եւ Ալխատ), Վէզիր Քէօփրիւ, Սամսոն, Սեբաստիա եւ շրջականեր։

Արդ կոչ կ'ընենք, յիշեալ շրջանի պատկանող բոլոր հայրենակիցներուն ներկայ ըլլալ առաջին կազմակերպչական ընդհ. ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ շաբաթ օր (17 Մայիս) ժամը ճիշդ 8.30ին Էմիլ Զոլայի վերնայարկի սրահներուն մէջ, Rue Boileau 127—129։

Լիոնի կեդրոնական կազմակերպութեան գործերուն լրացումէն յետոյ, անմիջապէս աշխատանքի պիտի ձեռնարկուի նաեւ շրջաններու մէջ։

Առժ. գործադիր մարմին

ԲԱԾՕՆ

Ահագին կենդանին զարմանալի հնազանդութեամբ սկսեց գալ այդ փոքրիկի յետեւից անխօսաւոր դանդաղութեամբ։ Մինչեւ այդ ժամանակ այդ բոլորը կատարեալ անտարբերութեամբ դիտող Քիւրդը յանկարծ առաջացաւ դէպի «իր» եզը, իսկ … ու այն կողմից հետաքրքիր բազմութիւն հաւաքուեց եւ շրջապատեց եզանը, երեխային ու Քիւրդին։

—Դէն, դէն, ճանպայ տուէ՛ք, …ում էր Թումօն, մերն է, …ղէք տանեմ, մեր Բաշօն է, …աղ էղնիմ Բաշօին։

Եզը շարունակում էր գնալ. Քիւրդը նրանց առաջը փակեց։

— Ի՞նչ ես անում, տղա՛, …նա, թող տուր, ո՞ւր ես տանում իմ եզը։

— Մերն է, մեր Բաշօն է, …ի ինչ կը տանեմ, պատասխանեց Թումօն, աշխատելով առաջ գնալ։

— Ձերը չէ, մեռնեմ քեզ, ասաց Քիւրդը քաղցրութեամբ, իմն է, սատաղ, թող տուր, մի տար։

— Պապէ ջան, այ պապէ՛, ճչաց երեխան բարկացած ու լացակումած, բայց առանց թողնելու եզան ականջը, Քիւրդը չէ թողում Բաշօն բերեմ էկէ՛…

Ղզրօի ձայնը չը լսուեց. նա չէր էլ երեւում, որովհետեւ շրջանաձեւ բոլորած բազմութեան յետեւումն էր մնացել իր տեղում նստած։ Նա չէր կարողանում տեսնել, թէ ի՛նչ է կատարւում այնտեղ, միայն լսում էր իր Թումօի յուսահատ մանկական աղաղակները։

Քիւրդը տեսաւ, որ գործը քանի գնում մեծանում է. նա ծանրակշիռ առիթներ ունէր այդ հանգամանքից վախենալու. նա լաւ հասկանում էր, որ այդ փոքրիկը չէ սխալւում. այդ եզը՝ Բաշօն, այն երկրից էր բերուել, որ իր արիւնածարաւ եղբայրների ձեռքով մոխրակոյտերի էր վերածուել, ուր մարդիկ իրանց բոլոր ստացուածքը, բոլոր ունեցած չունեցածը տալով հանդերձ մի ստրկական կեանք վարելու իրաւունք անգամ՝ ձեռք բերել չէին կարողացել եւ փախել էին այնտեղից առանց յետ նայելու։ Եւ մի՞թէ չէր կարող պատահել, որ այս եզը հէնց այստեղ նստած գաղթականներից մէկն ու մէկին պատկանէր։ Այս մտքերը մի վայրկեանում անցան Քրդի գլխից. Նա վճռեց խոյս տալ եւ այդ կասկածաւոր տեղից հեռացնել եզը, ուստի մօտեցաւ, որ կենդանու ականջը դուրս քաշի երեխայի ձեռքից. բայց նա կախուել էր իր բոլոր մանկական ոյժով, չէր բաժանւում, ճչում էր.

— Մեր Բաշօն է, չեմ տայ, պապէ՛, ա՛յ պապէ..

Քիւրդը վերջապէս տեսնելով, որ այդ փոքրիկից հեշտութեամբ ազատուելու ճար չը կայ, մինչդեռ շտապելն անհրաժեշտ է, թափով հրեց Թումօին եզան առաջից։ Երեխան ընկաւ եւ սկսեց աղիողորմ ձայնով արտասուել պոռալով. «Բաշօ՜ն, Բաշօ՜ն»։ Քիւրդը քշեց եզը։

Ղզրօն լսեց Թումօի աղիողորմ արտասուելու եւ հառաչանքի ձայնը. ապա տեսաւ թէ ինչպէս Քիւրդը տանում է իր Բաշօին, այն եզը, որի հետ այնքան տարիներ վարել է իր արտերը, կրել է, ծեծել է իր ցորենը։ Բաշօն նրա ամբողջ գոմի զարդն էր, նրա սիրելին, նրա երկրորդ որդին, ա՜խ… Նրա համար սպանուեց իր ջահիլ ջիւան կտրիճը, իր մի հատիկ որդին։ Այսօր՝ երբ առաջին անգամ տեսաւ Բաշօին, նրան թուեց, թէ իր զաւակին է տեսնում, նրա աչքերին է նայում, նրա հետ է խօսում։ Ահա թէ ինչու արտասուքները թափուեցին նրա աչքերից, վաղո՜ւց կուտակուած արտասուքներ. ախր վիշտն էլ մի սահման ունի, որից այն կողմը տանել այլեւս անհնարին է լինում նոյնիսկ ամենապինդ սրտերի համար։ Բաղդի բոլոր հարուածները մինչեւ այժմ հետզհետէ, կամաց կամաց էին թափուել նրա գլխին. Նա իր չար ճակատագրի դառնութեան բաժակը միանգամից չէր խմել, այլ կաթիլ կաթիլ, ահա թէ ի՛նչու նրա սիրտը չէր պատռուել վշտից, աչքերը չէին կուրացել արտասուքներից եւ նա կարողացել էր ապրել, կարողացել էր կրել անպատմելի ցաւերը։ Բայց այսօ՜ր… Օ՜, այս եզը, այդ անզուգական Բաշօն, իր մէջ միացնելով Ղզրօի բոլոր թշուառութիւնները, միանգամից թափեց նրա առաջ վշտերի մի՛ ծով, միանգամից բացեց դեռ նոր փակուած վէրքերը. սար լինէր կը փլէր, ժայռ լինէր կը հալուէր, Ղզրօի սիրտն ինչպէս դիմանար… Եւ նա արտասուեց, արտասուեց տաք, ախորժ արտասուքներով, որոնցից նրա կրակուած սիրտը հովանում էր, ուռած կուրծքը թեթեւանում։ Արտասուելուց բացի ուրիշ ինչ կարող էր անել. աւելի լաւ կը լինէր բոլորովին չը տեսնէր Բաշօին եւ նա կը շտապէր հեռանալ, եթէ կարողանար, եթէ ոտները չը դողդողային, չը ծալուէին. վկա՛յ է Աստուած, խոյս կը տար արտասուելով, որպէսզի չը տեսնէ իր դժոխային ցաւերի այդ մարմնացումը, իր Բաշօին. ուրիշ ի՞նչ անէր. փորձէ՞ր Քրդից խլել այդ մի հատիկ եզը, այն բոլորից յետոյ մի եզ… ինչի՞ համար, ինչի՞ էր հարկաւոր. բայց Թումօն չէ թողնում, տե՛ս, ի՞նչպէս է ճչում նա, ի՛նչպէս արտասուում է ողբալի ձայնով։

(7) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Բեւեռախոյզին մահը ցաւ պատճառեց նաեւ խորհրդային միութեան մէջ, ուր հանրային կարծիքը խորապէս կը գնահատէ ոչ միայն գիտնականը, այլ եւ մարդասէրը։ Նանսէնն էր որ կազմակերպեց Ռուսիոյ սովահարներու օգնութեան գործը 1921ին։ Խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս ցաւ յայտնեց Նանսէնի ընտանիքին, որ ցաւակցական հեռագիրներ կը ստանայ աշխարհի բոլոր մասերէն։ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնն ալ վշտակցութեան հեռագիր մը ուղղած է։

.·. Տոքթ. Նանսէն, իր ծանօթ առաքելութեան ընթացքին, Հայաստանի մասին գրեց շատ արժէքաւոր գիրք մը (անգլիերէն), որ թարգմանուած է ֆրանսերէնի եւ գերմաներէնի։

.·. Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը իր երրորդ նիստը գումարեց առջի օր, նախագահութեամբ Պ. Մարինքովիչի, որ փառաբանեց Տօքթ. Նանսէնը։ «Եթէ կարելի է ըսել թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հերոսներ ունի, Նանսէն մէկն էր այդ հերոսներէն»։ Պ. Մարինքովիչ երկարօրէն պարզեց հանգուցեալին դերը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եւ մանաւանդ անոր կատարած գործը գաղթականներու տեղաւորման համար։ Պ. Միխալաֆօքուլոս, Յունաստանի արտաքին նախարարը, շեշտեց թէ Տօքթ- Նանսէնն էր որ ստեղծեց գաղթականներու գրասենեակը, որով տուն-տեղ եղան 200,000 գաղթական ընտանիքներ։

Այս առթիւ, խօսելով ընդհանրապէս գաղթականներու տեղաւորման վրայ, որուն համար մեծ գումարներ փոխ տուած է Ազգերու Դաշնակցութիւնը, նախարարը ուրախութեամբ յայտնեց թէ անապատ, ամայի դաշտերուն տեղ այժմ կը բարձրանան շէն գիւղեր։ Ծխախոտի արտադրութիւնը եռապատկուած է, իսկ արմտիքի արտադրութիւնը աւելցած 100ին 60։ Պ. Պոլիան շնորհաւորեց յունական կառավարութիւնը, որ գլուխ հանած է այս գործը։ «Փոքր Ասիոյ յոյն գաղթականներուն ի նպաստ կատարուած աշխատանքը կարելի է համարել Ազգերու Դաշնակցութեան լուրջ եւ համեստ գործերէն մէկը. գործ մը որ պատիւ կը բերէ։»

Թղթատարական գործադո՞ւլ

Փարիզի թղթատարական պաշտօնեաները յուզման մէջ են նորէն, ռոճիկներու անբաւականութեան պատճառով։ Երէկ եւ առջի օր մասնաւոր ժողովներ գումարեցին եւ որոշումներ տուին։ Երեքշաբթի օր, Փարիզի հեռագրական կեդրոնին մէջ, պաշտօնեաները ցոյց մը կատարեցին, դժգոհութեան աղաղակներով։ Յիսուն վայրկեան ընդհատուեցաւ ամէն աշխատանք։

.·. Վարչապետը առջի օր ընդունեց թղթատարական պաշտօնեաներու դաշնակցութեան պատուիրակութիւնը, եւ լսեց անոնց գանգատները։ Ներկայ էր նաեւ ելմտացոյցի նախարարը։

Պատուիրակները պարզեցին իրենց տրտունջները, եւ 20,000 ֆրանք ռոճիկ պահանջեցին։ Պ. Թառտիէօ պատասխանեց թէ պատերազմէն առաջ թղթատարական հասարակ պաշտօնեայ մը կը ստանար տարեկան 3700 ֆրանք, իսկ հիմա կառավարութիւնը կը խորհի զայն բարձրացնել 19,000 ֆրանքի։ Դիտել տուաւ թէ բուն թոշակին հետ կը տրուին բնակարանի, գիշերային աշխատանքի, տեղափոխութեան եւն. ծախքերը. այնպէս որ ամուրի կամ անզաւակ պաշտօնեայ մը տարեկան կը ստանայ 26,500 ֆրանք։ Վարչապետը աւելցուց թէ անկարելի է անհրաժեշտ վարկերը գտնել ելմտացոյցին մէջ, իսկ ինք չուզեր նոր տուրքեր հաստատել։ «Պէտք չէ միայն պաշտօնեան մտածել. չմոռնանք հարկատուն»։ Նախարարական խորհուրդն ալ կանգ առած է 19,000ի վրայ։ Վարչապետը հարկ դատեց յիշեցնել որ, եթէ գործադուլի որոշում տրուի ճնշում բանեցնելու համար, անմիջական եւ ազդու տնօրինութիւններ պիտի ըլլան։

.·. Ֆրանսայի թղթատարական պաշտօնեաներուն թիւն է 165,000։ Գլխաւորներուն թիւը՝ 14,000։ Եթէ այս վերջինները տեղի չտան, վախ կայ որ իրենց ետեւէն քաշեն ստորադաս պաշտօնեաներն ու կիները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր ենթակոմիտէներու ընկերները։

Սէն Լու.— Այս կիրակի ժամը 3ին Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին Սէն Լուի եւ Սէնդ Մարկրիթի բոլոր ընկերները։ Կը խօսի Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանը։ Կը խօսին՝ Ընկ. Ա. Գառօնէ եւ Ս. Ազարեան։ Վիճաբանական ձեւի տակ։ Նիւթ.— Ո՞վ է հայկական դատի մեծագոյն թշնամին։

Ս. ԷԹԻԷՆ.— Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին։

Ս. ՇԱՄՈՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Գառօնէ։ Նիւթ՝ Խորհրդային իշխանութիւնը եւ հայկական հարցը։

ՌՈՒԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 3ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. Ազարեան։ Նիւթ՝ պարզաբանում Հ. Յ. Դ. ծրագրի։

ՌԸՆԱԺ.— Այս կիրակի ժամը 2ին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Մելքոնեան։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ.— Այս կիրակի ժամը 2ին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Յ. Տէօքմէճեան։

ՎՕ ԱՆ ՎԷԼԷՆ.— Այս կիրակի ժամը 2ին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Բաբկէն Աղաբէկեան։

11—24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ.ին կոմիտէի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, այս Կիրակի ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ Պ. Պ. ԹԻՒԼՊԷՆՏՃԵԱՆ։

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւն.։ Մուտքը ազատ է։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

կազմակերպուած Իթալիի, Պիսէթրի և Ժանթիյեիի Յոբելինական յանձնախումբի կողմէ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30—12, 2 rue de la Mairie Gentilly.

Նախագահ՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ Ո Ւ Խ Տ Ա Ւ Ո Ր Ը

Գեղարուեստական բաժին

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կը խօսի՝ Պ. ՉԱՄԱԼԵԱՆ։ Պալքանեան գաղութներու մասին։

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ Վասպուրականի հերոսամարտին 15ամեակին առթիւ

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Harolaի սրահներուն մէջ, 3 Rue la Vieuville, մէթրօ՝ Abbesses

կը նախագահէ՝ Պ. Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ԴԱՒԻԹ եւ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օր. Օր. Գոյաճեան (ջութակ), Թ. Եազըճեան (դաշնակ), Գ. Ղարիպեան (երգ), Պ. ... պսզ (դաշնակ), Հ. Գազազեան (պար), Պ. Պ. Ժ. Շահ-Պարոնեան (...), Զ. Աֆթանդիլեան (արտասանութիւն), Մ. Ազնաւորեան (երգ), Ջարդարեան (արտասանութիւն):

Պ. Պ. Գ. ՎԱՀԱՆ եւ Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ կը ներկայացնեն

ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ (զաւեշտ)

Կովկասեան պարեր Պ. Վ. Յակոբեանի կողմէ, հայկական պարեր ընկերակցութեամբ Թառիստ Աբգարի։ Ընտիր ճաշ պանդոկ Հայկ. նուագ։ Ճոխ եւ հանրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք՝ այրերու 7.50 կանանց 5 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շ. Գարաճիսարի եւ շրջանի Ռազմիկ Հայրենակցական միութեան կողմէ 17 մայիս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Պուա-Քոլոմպի Salle Municipaleի մէջ (Rue des Halles):

Կը ներկայացուի՝ «ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԻՒՆ», «Ա՛խ ... ՄՈՒՐԱՏԻՍ ՀԱՍՆԻՄ» եւ «ՈԿՐԱՄՈԼ ԾԱՌԱՆ» (զաւեշտ):

Կը մասնակցին Տիկ. Գ. Փափազեան, Պ. Ե. Գրիգորեան (...) եւ Ռոստոմ Թատերախումբը:

Գեղարուեստական բաժին հայկական և եւրոպական պարեր, պանտ եւ անակնկալներ։ Կը նուագէ Թառիստ Աբգար։

Հաղորդակց.— Առնել շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ իջնել Պուա Քոլոմպ։

I ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ՑԵՐԵԿ ԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ, ALBERT I[er] ԹԱՏՐՈՆԸ

64 Rue du Rocher, Gare St. Lazare

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 3.30ԻՆ — ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՈՐՀՈՐ ԱՂԱ — ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹԻՆ գիները ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ են՝ արուարձաններէն գալիք ժողովրդին դիւրութեան համար.— Օթեակներ՝ 200, 150 (6 հոգինոց) և 100 ֆր. (4 հոգինոց). Թիկնաթոռներ՝ 20, 15 և 10 ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ գիները.— Օթեակները՝ 300, 250 (6 հոգինոց) և 200 (4 հոգինոց) ֆր.: Թիկնաթոռներ՝ 50, 30, 20 և 15 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Ցերեկոյթին եւ երեկոյթին տոմսերը կը ծախուին Կավռօշին մօտ եւ Հայկական ճաշարաններըը։

ՕՐ. ՇՆՈՐՀ ԱՂԱՐԱԼԵԱՆ

ԵՒ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՓԷՆԻՐՃԷՄԷՋԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Մոնթրէօյլ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մջոյի խումբը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս իրիկուն ժամը 8.30ին Րիւ Տէֆանս, ընկ. Երուանդ Հմպաթեանի բնակարանը:

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան միութեան ընկերա - համակրական դաշտագնացութիւնը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8ին։ Կը խնդրուի որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ Թինէլի առջեւ (40 թիւ հանրակառքի կեդրոնը)։ Փափաքողները կրնան իրենց ճաշը միասին բերել։ Առնել հանրակառք թիւ 40 եւ իջնել Օպանեը գիւղը։

Ս. Շամոնի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչ. ժողովի մասին եւայլն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Բեռի խումբը, այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՒԷՐ

Խմբագրատուն կը հրաւիրուի Պ. Նշան Տէր Ստեփանեան։

ՇԱՎԻԼԻ երիտասարդաց երկսեռ միութեան անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ Տիկ. Երանուհի Բադալի: կը ներկայացուի

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Schubertsaalի մէջ, Bülowstr. 104.

Le Gérant H. STEPHAN

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Նոր գիրքը

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (իր գրական գործնէութեան քառասնամեայ յոբելեանի առթիւ)։

Դիմել՝ L. Kévonianի, 225 Fbg. St Martin: Գին՝ 5 ֆրանք, փոստի ծախք չկայ

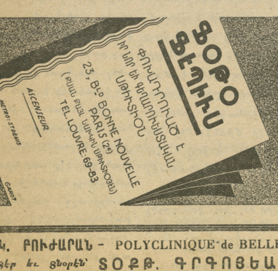

կարդացէք եւ խնդացէք

«ԿԱՎՌՕՇ»,

երգիծական միա՛կ հայ թերթը հրապարակ կ'ելլէ ամէն եշ. օր փնտռեցէ՛ք բոլո՛ր այն տեղերէն ուր «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի:

Հասցէ՝ 208bis Rue Lafayette, Paris (10e). (Բաժնեգին տարեկան՝ 100 ֆրանք, բանւորական զեղչեալ գին՝ տարեկան 75 ֆր.):

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
17
ՄԱՅԻՍ
1930

17 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1265

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԽՈՒՃԱՊԸ ՉԻ ՓՐԿԵՐ

Երէկ արտատպեցինք Պէյրութի «Ազդակ»ին մէկ խմբագրականը, որ կը մատնանշէր Սուրիոյ գաղութին սպառնացող վտանգը։ Խորագիրն ալ՝ «Վտանգը»։ Կատարեալ խուճապ։

Ցիշենք, նորէն, քանի մը հատուածներ (3 մայիս).

— «Սուրիոյ հայութիւնը ծանր վտանգի մը առջեւ կը գտնուի»

«...օրէ օր կը խորանայ եւ անդարմանելի կը դառնայ։

«... իսկ այսօր կը մատնանշենք վտանգը, որ կը սպառնայ մեր ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան։

«... իսկ այժմ երբ դանակը ոսկորին հասած է»։

Անշուշտ հրապարակագրին պարտականութիւնն է ուշադրութեամբ հետեւիլ անցուդարձին, եւ մատնանշել օրուան չարն ու բարին։ «Ազդակ»ը յուսահատեր է շրջապատին անտարբերութենէն, եւ բոլոր ուժովը կը քաշէ ահազանգին պարանը։ «Այսքան բաց եւ համարձակ գրելու կը ստիպուինք, որովհետեւ գիտենք որ մեր պատասխանատու շրջանակները զբաղած են եւ չեն ազդուիր փոքրիկ ցնցումներէ։ Վտանգը չանհետացած վերջ ի՞նչպէս կարելի է առջեւը առնել»։

Ճիշդ են այդ բոլորը։ Բայց թող ներեն դիտել տալու թէ՝ ահազանգերան կանչերը եւ խուճապը դարման չեն ո՛ր եւ է վտանգի դէմ։ Մնաց որ, բուն կացութիւնն ալ չի համապատասխաներ գործածուած բառերուն, — «Իսկ այժմ երբ դանակը ոսկորին հասած է»։

Թող ո՛ր եւ է միամտութիւն կամ լաւատեսութիւն չվերագրեն մեզի։ Ընդհակառակն, առաջին օրէն իսկ, մենք մատնանշած ենք Սուրիոյ կացութեան փափկութիւնը, եւ միշտ ալ թելադրած — միջոցներ ձեռք առնել։ Նոր չէ որ թօյն կը հոսի արաբական կարգ մը թերթերու սիւնակներէն։ Ոչ ալ բացառիկ նորութիւն մըն է թուրք լրտեսներու եւ գործակալներու խաղը։

Զարբերական ջղաձգութիւններ միշտ ալ տեղի պիտի ունենան այդ նորազատ երկրին մէջ, որ տակաւին չէ գտած իր հաւասարակշռութիւնը եւ վերջնական կազմակերպութիւնը։ Զանազան «Էլիֆպա»ներ պիտի շարունակեն հէքեաթներ տպել, պնդելով թէ Հայերը հայրենիք պիտի ունենան Սուրիոյ մէջ, թէ «մէկ միլիոն օտարներ պիտի գան եւ մեր ժողովուրդին հացը պիտի կլլեն» (28 ապրիլ)։

Անխուսափելի չարիքներ են այս բոլորը։ Մեր «ազգասէր» մամուլն անգամ նման հէքեաթներ կը պատմէ կարմրած կամ կանաչած բերաններով, ոչ միայն Սուրիոյ, այլ եւ Միջագետքի մասին։ Այն ալ Փարիզի, Լոյս-Քաղաքի պողոտաներուն վրայ։ Ալ ինչո՞ւ կը զարմանաք Արեւելքի խորերը տպուած թերթի մը ո եւ է տգէտ, վարձկան թղթակցի մը սայթաքումներուն առջեւ։

Կարճ խօսք,— վտանգը չենք ուրանար։ Ոչ ալ կը ժխտենք չարամիտ, գոգուիչ հրատարակութեանց ազդեցութիւնը ամբոխին վրայ։

Բայց, անիմաստ կը գտնենք Սուրիոյ եւ Լիբանանի մեր հայրենակիցներուն բռնած դիրքը։ Եթէ «Ազդակ»ը արտայայտիչն է հանրային կարծիքին, կը նշանակէ թէ բոլորն ալ խուճապի են մատնուած, ինչ որ աններելի է եւ վտանգաւոր։ Վտանգ մը՝ իր կարգին։

Կացութեան փափկութիւնն իսկ պիտի հարկադրէր բոլոր ողջմտութեան եւ սրտցաւ տարրերը՝ ձեռք ձեռքի տալու եւ կանխարգիլիչ միջոցներ խորհելու։ Եթէ ուրիշ ո՛րեւէ պարագայ չազդեր, թո՛ղ ազդանշան մը — այս տեսակէտով բարիք մը — նկատեն արաբական թերթերուն հրատարակութիւնները, եւ գործի ձեռնարկեն։

Որո՞ւ կը սպասեն։ Փարիզեան սուրբի՞ մը։ — Պատասխանած ենք ժամանակին։ Կը սպասեն որ իրենց թմրութենէն արթննա՞ն վարդապետներ, եպիսկոպոսներ եւ աղաներ։ Բայց ինչո՞ւ կառչեր են անոնց մօրուքին եւ համրիչին։

Որո՞ւ կը սպասեն, կազմելու համար հայ-արաբ կոմիտէ մը, ինչպէս խորհուած, թելադրուած է շատ անգամ։ Ինչպէս կը յիշեցնէ «Յուսաբեր»ը։

Որո՞ւ կը սպասեն, վարելու համար իրենց ճակատագիրը։ Փաստ է որ յոգնած, թմրած, ասպարէզէն քաշուած են ծերերը, ծերերը, երեւելիները։ Եւ լա՛ւ է որ այդպէս է եղեր։

Արդ, ի՞նչ կը բանի սա միջին տարիքի սերունդը, Պէյրութէն մինչեւ Հալէպ։ Այն սերունդը որ կը հեւար երէկ, ասպարէզ կը փնտռէր։ Կ՚ուզէր գործել ժողովուրդին մէջ, ժողովուրդին համար։ Եթէ իրենք մարդահամարը կատարէին այդպիսի տեղերու, ապահովաբար պիտի կարմրէին, եւ այլեւս ճառ չպիտի խօսէին զանազան կենդանի մեռելներ ողջնցնելու համար։

Տակաւին ուրիշ խնդիր որ, խուճապը խուճապով չի փրկուիր, այլ շեշտակի նայելով սպառնալիքին, վտանգին։

«Պիտի ջարդեն, պիտի ջարդեն» ըսելով ու լսելով, մարդ միշտ ալ կը դատապարտուի ջարդուելու։

Փրկարա՛ր բան է վտանգին գիտակցութիւնը։ Ան կը սրէ զգայարանքները, կը պրկէ ջիղերը եւ կ՚օգնէ գտնելու կանխարգել միջոցը։ Կը կազմաւորէ ինքնապաշտպանութեան բնազդը։

Բայց, ուրի՛շ բան է գիտակցիլ, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ խուճապի մատնուիլ։ «Եկա՛ն, կուգա՛ն, պիտի զարնե՛ն...»։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Յուսաբեր» կը նկատէ խմբագրականի մը մէջ (2 մայիս).

— «Անուրանալի է, որ հեռաւորութիւնը որոշ ցրտութիւն կը ստեղծէ անհատներու միջեւ, իսկ մօտիկութիւնը՝ ջերմութիւն։ Այսպէս է նաեւ զանգուածներու նկատմամբ։ Անարդար է պահանջել, որ մեզ հասկնան, գնահատեն ու սիրեն այն երկիրներուն մէջ, ուր մենք, հինէն ի վեր հաստատուած ըլլալով, նուազագոյն ճիգն իսկ գործադրած չենք հիւրընկալ ժողովուրդի հետ ամենահամեստ կապերը հաստատելու։ Փոխադարձ յարաբերութիւններով, շփումով, ծանօթութեամբ ու սերտ գործակցութեամբ է միայն, որ իրական բարեկամութիւն կը հաստատուի տարբեր ազգերու միջեւ։

Հնար չէ՞ արդ՝ օք, դուրս գալ մեր ազգային պատեանէն՝ առանց սակայն ընդմիշտ բաժնուելու, եւ կապեր հաստատել օտարացեղ միջավայրին հետ՝ առանց անոր մէջ ընդմիշտ ձուլուելու։ Միջազգայնանալ մեր *յարաբերութիւններով*, առանց, սակայն, ապազգայնանալու մեր ցեղային *շաղախով*։

Եւ կարծես թէ հնարաւոր է։ Այս ուղղութեամբ որոշ աշխատանքներ կը տարուին արդէն մասնաւորաբար Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Իրանի մէջ։ Արթուն եւ հեռատես տարրերու նախաձեռնութեամբ ճիգ կայ հայեւպուլկար, հայեւյոյն, հայեւպարսիկ միութիւններ ու ակումբներ հաստատելու այս երկիրներուն մէջ, աւելի սերտ ու բարեկամական կապեր ստեղծելու համար հիւրընկալող ժողովուրդներուն միջեւ։

Նման աշխատանք անհրաժեշտ է տանիլ յատկապէս Միջերկրականէն դէպի արեւելք երկարող երկիրներու մէջ, — Սուտանի, Եգիպտոսի, Հապէշիստանի, Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Իրաքի։

Մանաւանդ Սուրիոյ։

Մեծագոյն հայ գաղութը գրեթէ կղզիացած կեանք կը վարէ այս երկրին մէջ, որուն կապուած է բազմաթիւ շահերով։ Այս մեկուսացումը անսահման դիւրութիններ կ՚ընձեռէ չարագործ տարրերուն՝ շարունակ մթնոլորտը թունաւորելու եւ անտեղեակ բազմութիւնները նախապաշարելու մեր ժողովուրդի դէմ։ Մինչդեռ հայեւարաբ կոմիտէներու եւ ակումբներու ստեղծումով Սուրիոյ կարեւոր կեդրոններուն մէջ — Պէյրութ, Շամ, Հալէպ եւայլն — կարելի պիտի դառնար դիւրութեամբ այս նախապաշարումներու դէմ կռուիլ, եւ կապերով ու ծանօթութիւններով ջերմացած սերտ յարաբերութիւններ ստեղծել երկու ժողովուրդներուն միջեւ։»

ՑԷՓԼԻՆ օդանաւը իր 61րդ ճամբորդութիւնը պիտի կատարէ կիրակի օր, ճամբայ ելլելով դէպի Ռիօ տը Ժանէյրօ։ Ունի 42 ճամբորդ։

ԼԻՒՊԷՔԻ մէջ հակաթոքախտային շինուկ ներարկուեցաւ 246 մանուկներու, բայց ութը մեռան եւ 23ը հիւանդացան։ Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառած է ամբողջ Գերմանիոյ մէջ եւ քննութիւններ կը կատարուին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Փարիզի թղթատարական տագնապը

Թղթատարական տագնապը կը շարունակուի տակաւին Փարիզի, եւ կարգ մը գաւառներու մէջ։

Առջի օր ժամը 11—13, Փարիզի հեռագրի եւ հեռախօսի կեդրոններու պաշտօնեաները երկու ժամ դադրեցուցին ամէն աշխատանք, մեծ շփոթութիւն պատճառելով։ Գործադուլ որոշուած էր 24 ժամուան համար, բայց յետաձգուեցաւ։ Կառավարութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առաւ։ Եթէ նորէն խափանարար փորձեր կատարուին, մասնագէտ զինուորներ պաշտօնի պիտի կոչուին, իրենց պետերու հրամաններուն անսաստող պաշտօնեաները պիտի պատժուին եւն.։

Դժգոհ պաշտօնեաները կ՚ըսեն՝ թէ ելմտացոյցին վրայ 200 միլիոն ֆր.ի յաւելում մը բաւական է իրենց պահանջները գոհացնելու։ Սէնտիքային ընդհ. քարտուղարը կը բացատրէ.— 1914ին թղթատարական գլխաւոր պաշտօնեան կ՚առնէր 4000 ֆրանք։ 1929 յունուար 1էն ի վեր կը ստանայ 17,500։ Կառավարութիւնը կ՚առաջարկէ 18,500, սկսելով 1930 հոկտ. 1էն, ինչ որ կը նշանակէ 4,62։ Միեւնոյն ժամանակաշրջանին, կեդր. վարչութեան տնօրէնները, որոնք այս պաշտօնեաներու շարքերէն ելած են, 18,000ի փոխարէն կը ստանան 125,000 ֆրանք, յայտարար՝ 6.94։ Արդ, մեզի անհասկնալի կը մնայ այս աններեւ անարդարութիւնը։

Խոտին վրայ նստած կը դիմադրեն

Տիկին Նայտու, հնդիկ բանաստեղծուհին որ կը շարունակէ Կանտիի պայքարը եւ որ հրաշունչ ճառ մը խօսած էր առջի օր, իր երկու հազար կամաւորներով ճամբայ ելաւ դէպի Տարսանա, գրաւելու համար աղի հանքերը եւ մթերանոցները։ Կառավարութիւնը արտասովոր միջոցներ ձեռք առած էր։ Երբ կամաւորները քաղաքին շրջակաները հասան, իրենց դիմացը գտան բազմաթիւ ոստիկաններ, զինուած՝ պամպուէ գաւազաններով։

Ոստիկանական վերատեսուչը յառաջ անցաւ եւ ազդարարեց Տիկին Նայտուի թէ չի կրնար շարունակել ճամբան։

— Շատ լաւ, պատասխանեց բանաստեղծուհին։ Բայց մենք կը մերժենք ցրուիլ եւ հեռանալ։

— Այն ատեն, ըսաւ ոստիկանապետը, մենք ալ մեր կարգին կրաւորական դիմադրութիւն պիտի ընենք եւ այստեղ պիտի մնանք որքան ատեն որ մնաք դուք։

Ասոր վրայ, ոստիկանները եւ կամաւորները նստան դէմ դիմաց, ճամբուն եզերքը, խոտին վրայ։ Տիկին Նայտու սկսաւ կարդալ, յետոյ նամակներ գրել, եւ վերջապէս հիւսել։ Կամաւորներն ալ իրեն հետեւեցան։

⁂ Ընկերվ. Աշխ. Գործադիր կոմիտէն, որ Մայիս 11 ին ժողով գումարեց Պերլինի մէջ, յատուկ բանաձեւ մը քուէարկած է Հնդկաստանի դէպքերուն առթիւ։ Գործադիր կոմիտէն կը յիշէ Պրիւսէլի բանաձեւը, որ իրաւունք կուտայ Հնդկաստանի ժողովուրդներուն վարել իրենց ճակատագիրը։ Կոմիտէին կարծիքով, մէկ կողմէ Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութեան եւ միւս կողմէ Հնդկաստանի բոլոր մասերու եւ ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն միջեւ կատարուած բանակցութիւններով միայն կարելի է ապահովել այդ իրաւունքը։ Այս առթիւ, կոմիտէն վստահութիւն կը յայտնէ աշխատաւորական կառավարութեան թէ պիտի դիւրացնէ բանակցութիւնները եւ ազատ պիտի արձակէ բանտարկեալները։

⁂ Պոմպէյի ոստիկանութիւնը արգիլեց Հնդիկ ազգ. համագումարին ամենօրեայ տեղեկատուն, որ կը բաղկանայ չորս մեքենագիր էջերէ եւ կը պարունակէ կոչեր՝ ոստիկանական վայրագութեանց դէմ։

Համագումարը ծանրակշիռ որոշումներ տուած է, պայքարը շարունակելու համար։ Այսպէս, կոչ պիտի ուղղուի Պէնկալի եւ Պիհարի գիւղացիներուն որ կը մերժեն վճարել հողային տուրքերը եւ բացարձակապէս պոյքոթ հռչակեն պետական բոլոր պաշտօնեաներուն դէմ։ Յետոյ, որոշուած է ուժեղ փրոփականտ մղել Կուճէրաթի նահանգին մէջ։ Եթէ այս որոշումները գործադրուին, հարիւր հազարաւոր բնակիչներ պիտի արձանագրուին անհնազանդութեան պայքարին համար եւ գրեթէ անյաղթելի դժուարութիւններ պիտի յարուցանեն տեղական իշխանութեան դէմ։

Բուռն միջադէպ մը

Հինգշաբթի օր բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովի որոշումներուն առթիւ։ Ծովային նախկին Նախարար Չըրչիլ ուժգնօրէն քննադատեց տրուած որոշումները, որոնց հետեւանքով ըսաւ, բրիտանական նաւատորմիղը ստորադաս աստիճանի մը վրայ կը դրուի, բաղդատելով Մ. Նահանգներու տորմիղին հետ։ Ապացուցանելու համար թէ ընդունուած ծրագիրը տրամաբանական հետեւանքը չէ Ուաշինկթընի պայմանագրին (1921), կարդաց գաղտնի փաստաթուղթ մը, առանց յայտնելու աղբիւրը։

Այդ վաւերագրով, կարգ մը հրահանգներ կը տրուէին Պ.

(Ուրիշու շարունակութիւնը կարդալ գ. էջ)

1500 ՈՍԿԻ ՏՈՒՐՔ
ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷ ՄԸ

Պոլսոյ ելմտական մասնաճիւղին կողմէ 1500 ոսկի շահատուրք պահանջուած էր Էսաեան վարժարանէն։ Տնօրէնը մանրամասն բացատրութիւն տուաւ թէ վարժարանը միշտ բաց ունեցած է, հասոյթը ծախքին մէկ երրորդն իսկ չի ներկայացներ, ինչպէս հաստատած է Մէարիֆի քննիչն ալ՝ Թուրք ուսուցիչներուն կարգադրութեան առթիւ։

Տնօրէնը տոմարներն ու ստացագիրները Տէֆթէրտարութեան քննութեան յանձնեց ու պարզեց թէ վարժարանը եկեղեցին կը պատկանի եւ անոր հասոյթներով կը փակէ բացը, թէ վարժարանը ըստ կանոնի պարտաւոր է աշակերտները ձրի ընդունիլ, եւայլն։ Այս բացատրութիւնները գոհացուցիչ տպաւորութիւն մը թողած են, ու հաստատուած է որ վարժարանը ոչ թէ շահ, այլ կարեւոր բաց մը ունի միշտ։

ԼՈՒՐԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

Հալէպի տեղեկատու դիւանին պետ նշանակուած է հրամանատար Պօնօ, որ անմիջապէս ձեռնարկեց պաշտօնի։

Հրամանատար Պօնօ 1919էն ի վեր Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ զանազան կարեւոր պաշտօններ վարած է. Հալէպի, Ճարապլուսի եւ Տէր Զօրի տեղեկատու դիւաններուն մէջ կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած է, եղած է նաեւ սուրիական պետութեան Մամուլի դիւանին պետ եւ մասնակցած է Թուրքեւսուրիական սահմանագծման յանձնաժողովներու ու այս առթիւ քանիցս ճամբորդած է Էնկիւրի։

⁂ Սուրիոյ երկրագործական նախարարութեան վիճակագրութեան համաձայն, մինչեւ 30 ապրիլ 15 միլիոն մարախ ջնջուած է։

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

Ընթերցողները կը յիշեն թէ բուռն բողոքներ եղան Փարիզի ոստիկանութեան դատական ինքնութեան ճիւղի վարիչին մէջ, Ալմազեանի գործին քննութեան առթիւ։

Ոստիկանական տեսչութեան որոշումով, այսուհետեւ այդ կարեւոր ճիւղը պիտի գտնուի հրահանգաւոր գիտնականներու մասնախումբի մը հսկողութեան տակ։

ԿԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհրդի վերջին ժողովներուն մէջ, պարսիկ պատուիրակին առաջարկով, խորհուրդը ընդունեց Րօքֆէլլըրի հաստատութեան 125,000 տոլարի նուէրը, որով Արեւելքի մէջ ալ քննութիւններ պիտի կատարուին, կիներու եւ մանուկներու վաճառման դէմ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՁԵՌՔԷՆ ՁԳԵՑ ՄԱՆՈՒԿԸ...

Գերմանական թերթերը կը պատմեն թէ քանի մը օր առաջ, Եուկոսլավիոյ Մարիա Թագուհին նստած էր պալատին պատշգամը, գրկած՝ կրտսեր զաւակը, երկուքուկէս տարեկան։ Տղան յանկարծ թռաւ մօրը ձեռքէն եւ ինկաւ պարապին մէջ։ Պահակ մը, որ կը հսկէր պատուհանին տակ, յաջողեցաւ ողջ առողջ բռնել երախան։ Ալեքսանդր Թագաւորը 30,000 տինար պարգեւ տուաւ պահակին, անմիջապէս ազատեց զինուորութենէ եւ ցկեանս թոշակ սահմանեց։

ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄԸ - Ֆ. ՆԱՆՍԷՆ

Նանսէնի նշանակութիւնը եւ ազդեցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, մեզ համար եւ մեր դատի համար, եղել են անհագին: Նրա մահը անփոխարինելի կորուստ է Հայերուս համար: Երբ մեծ խորհրդաժողովի ժամանակ, Սէվրի դաշնագիրը կազմելու եւ ստորագրելու ընթացքին, — մենք ունէինք բաւական թւով բարեկամներ եւ մեր դատի պաշտպանները,— նոյնը չէ կարելի ասել Լոզանի դաշնագիրը ստորագրելուց յետոյ: Շատերի համար հայկական հարցը դարձել է զուտ բարեգործութեան հարց: Քաղաքական դատը վերածուել է մարդասիրական ձեռնարկի: Գաղթականներու տեղաւորման եւ որբերը պահպանելու հոգը մոռացութեան է դատապարտել զուտ քաղաքական խնդիրը: Մեր քաղաքական դատի պաշտպաններից ոմանք մեռան, ոմանք թողին մեզ,— Լուցցատի, Ջ. Բրայս, Ուիլսըն, Նավիլ, Լեպսիուս եւ շատ ուրիշներ անհետացան: Մնացին առաջնակարգ դէմքերից Նանսէն, Վ. Բերար, Է. Բրուքէր, Կրաֆտ Բոնար, Դոստար, Ջերարտ: Նրանք կարողացան ըմբռնել թէ՛ պէտք է միաժամանակ օգնել Հայերուն նրանց անմիջական պէտքերուն դարման բերելով եւ չմոռանալ, որ միայն արմատական լուծումը մեր դատի կարող է վերջնականապէս փակել հայկական հարցը:

Նանսէնի անհագին ծառայութիւնը կայանում էմ հէնց նրա մէջ, որ նա կազմակերպելով հայ գաղթականներու համար ամէն տեսակ օգնութիւն, երբեք չէր մոռանար շեշտել, որ միայն արմատական լուծումը հայկական դատի կարող է վերջ տալ Հայերու տառապանքին: Նոր այս դերը սկսեց Ազգերու Դաշնակցութեան ծագումի օրուանից: Թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովներու մէջ, թէ հինգերորդ (քաղաքական) եւ վեցերորդ (մարդասիրական) մասնաժողովներու մէջ, նա շարունակ շեշտում էր այս գաղափարը: Նորա միտքը ուղղուած էր միշտ դէպի Հայաստանի հանրապետութիւնը: Նա անհրաժեշտ էր համարում ուժեղացնել տնտեսապէս այս հանրապետութիւնը, ուղղել դէպի նա գաղթականներու մեծագոյն մասը: Նա ցանկանում էր իրագործել ոռոգման ծրագիրը, որպէսզի դառնան մշակելի Սարդարապատի հողերը: Նա ձեռնարկեց փոխառութեան, որ յաջողութիւն չունեցաւ միայն նրա համար, որ խորհրդային կառավարութիւնը չի ներշնչում վստահութիւն ոչ մի տեղ: Նանսէնը դէմ էր Հայերու ցրուումի գաղափարին: Նա պաշտպանում էր ամէն տեղ այն միտքը, որ Հայերը պիտի հաւաքուեն Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններու մէջ: Մենք լաւ ենք յիշում նրա ճառերը Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովներու մէջ: Նա գնաց Հայաստան, բանակցեց խորհրդային կառավարութեան հետ,— գրեց մի գիրք գրեց Հայաստանի մասին: Մի խօսքով, կատարեց ամէն աշխատանք որ անհրաժեշտ էր հայկական շահերը եւ Հայկական Դատը պաշտպանելու համար: Նա չափազանց զգոյշ էր մեծ պետութիւնների վերաբերմունքից դէպի հայկական պահանջները: Նա լաւ էր զգում որ իր աշխատանքները չեն տալիս այն հետեւանքը, որ նա սպասէր: Քանի անգամ նա բոլորովին բաց եւ անկեղծ, նոյնիսկ կրքով պանդատում էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհրդի նիստերում եւ մեղադրում նրա անդամներին որ բաւական ջանք չեն թափում գործադրելու մեր արդար պահանջները: Երկու անգամ նա տուեց հրաժարականը գաղթականների բարձր կոմիսարի պաշտօնից, ուզելով արտայայտել իր բողոքը, բայց ամէն անգամ հրաժարականը չէր ընդունւում:

Ջրաւականանալով արտայայտել Ազգերու Դաշնակցութեան նիստերում, նա գալիս էր հայկական ժողովներուն եւ այնտեղ Հայերու առջեւ արտայայտում էր իր գաղափարները: Դեռ անցեալ տարի Ժընեւում նա նախագահում էր մէկ հանդէսի, ուր հայ գործիչները պարզում էին Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու եւ մամուլի ներկայացուցիչներու առջեւ հայկական քաղաքական պահանջները և իրա հզօր և հեղինակաւոր ձայնով նա ամրապնդում էր Հայերու միտքերը: Նա կողմնակից էր եւ պաշտպան Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի եւ իբրեւ այդպիսին երբեք չի մոռացւի հայ ժողովրդի կողմից:

Տոքթ. Նանսէն մեծ զարկ է տուել Սուրիոյ հայութեան տեղաւորմանը: Նա էր կազմակերպել այն խորհրդաժողովները, որ մշակեցին Հինգերը Հայերու իրաւական դրութիւնը տնօրինելու համար: Նա էր որ ամէն տարի բերում էր Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովին մանրամասն տեղեկութիւններ Հայերու պէտքերու մասին եւ պերճախօս ձեւով պաշտպանում էր նախահաշիւը Հայերու օգնութեան համար:

Միայն մարդասիրական նշանակութիւն չունէին այս բոլորը: Հայ ժողովուրդի կէսից աւելին գտնւում է հայրենիքից դուրս: Որպէսզի հայ ժողովուրդը չկորչի, չայլասերուի, չանհետանայ այս կամ այն ձեւով,— եթէ ոչ կարմիր, բայց սպիտակ ջարդով, ապազգայնացումով,— պէտք է միշտ մտածել նրան հաւաքել մեծ զանգուածների մէջ եւ կազմակերպել նրա նիւթական եւ բարոյական կեանքը: Դրանով ժողովուրդի մեծագոյն մասը կը պահուի հայութեան համար եւ կը կազմէ այն տարրը, առանց որի հայկական դատը պիտի կորսնցնէր իր գոյութեան իրաւունքը:

Դատի համար ժողովուրդն է պէտք:— Ահա Նանսէնի ջանքերը: Պահպանել, տեղաւորել, պահել այս ժողովուրդը, կարելի է համարել ինչքան մարդասիրական, նոյնքան և քաղաքական գործ ըստ էութեան, եթէ ոչ անունով: Այժմ Նանսէնը չկայ: Եւ մենք լուրջ հիմքեր ունենք վախենալու, որ նրա մահը կարող է շատ աննպաստ կերպով անդրադառնալ մեր շահերու պաշտպանութեան վրայ, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Շատ բաներ անում էին նրա անհագին, համաշխարհային հեղինակութեան շնորհիւ: Շատ բաներ կատարում ոչ թէ նրա համար, որ գոյութիւն ունէր Բարձր Կոմիսէրի պաշտօնը, այլ որովհետեւ պաշտօնի գլուխը գտնւում էր Նանսէնը, որի հեղինակութեան, հռչակին եւ բարոյական ուժին առջեւ ամէնքը խոնարհում էին:

Նանսէնի մահով, մենք կորցրինք մի թանկագին բարեկամ եւ ազնիւ պաշտպան մեր ցաւի եւ տառապանքի:

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՍԵՌԱՅԻՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Սեպտեմբերի սկիզբը Վիէննայի մէջ տեղի պիտի ունենայ Համաժողով մը սեռային Հարցին մասին:

Այս Համաժողովին կը մասնակցին բոլոր անոնք, որ կը հետեւին Ֆրոյտի դպրոցին: Ֆրոյտ, որ այժմ քշուած կեանք մը կ'ապրի, ներկայ չպիտի ըլլայ:

Իր աշխիկը պիտի խօսի «Հոգիին սեռային կեանքը» նիւթին մասին: Ուրիշներ՝ ծնունդներու, սեռափոխութեան, երկարակեցութեան պատճառներու մասին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԴԱՍԵՐԸ

Հէլլէնական ապստամբութիւնը ընդհանրացած եւ համազգային հանգամանք առած է գլխաւոր երկու ուժերու ազդեցութեան տակ, Ա. կրթական կազմակերպութիւն, Բ. Ֆիլիքի Էթէրիա անուն քաղաքական կազմակերպութիւն: Հէլլէններու վրայ տիրապետող Օսմանցիները այնչափ տգէտ էին որ, զարգացած Յոյները չէին կրցած երկրին մէջ ապրիլ: Անոնք, մեծ մասով փութացած են աւելի ազատ երկիրներ նետուիլ եւ ապահովել իրենց զաւակներուն կրթութիւնը: Անոնք իրենց ուսումնատենչ ոգիով, գիտութեան զանազան ճիւղերը այնպիսի եռանդով մշակած են եւ զարգացուցած, որ 17րդ դարուն Բատուայի համալսարանին մէջ 13 դասախօս հէլլէններ կային: Նոյն շրջանին եւրոպական համալսարաններու մէջ 150է աւելի յոյն աշակերտներ կը գտնուէին,

Հասկնալի է որ եթէ արեւմուտք օգտուած է այդ գիտուններէն եւ գրագէտներէն, բուն երկիրը բան մը չէ շահած: Թուրք տիրապետութիւնը անմիջապէս կը թոռմեցնէր այն ծաղիկները, որ գիտութեան լոյսի տակ իրենց գոյութեան իրաւունքը կը պահանջէին: Շատ հարուստ եւ մեծ պաշտօնատար քանի մը Ֆէնէրցի ընտանիքներ միայն երկրին մէջ ի վիճակի էին իրենց զաւակներուն մասնաւոր դասերով զարգացում մը տալու:

Ծանօթ է թէ Թուրք կայսրութեան իրական, շօշափելի անկումը կը սկսի 1774ին Ռուսներու հետ կնքուած Քիւչիւք Գայնարճայի դաշնագրով: Անուղղակի ատէն մեծապէս օգտուած են յոյն առեւտրականները եւ նաւատէրերը: Եւրոպական ազգերու հետ շփումը շատ աւելի կը բազմանայ: Նաւատէրերը շատ դրամ կը շահին. բոլոր մեծ նաւահանգիստները կաբեւոր գաղութներ եւ առեւտրականներ կը հաստատուին: Անոնց դրամով եւ ջանքերով, երկրէն ուսանողներու մեծ թիւ մը Եւրոպա կը ղրկուի եւ քիչ ժամանակուան մէջ Պուքրէշէն մինչեւ Պելոպոնէս մեծ թիւով դպրոցներ կը սկսին: Եւրոպայի մէջ պատրաստուած երիտասարդութիւնը, կու գայ տէր կանգնիլ նորահաս սերունդին կրթութեան: Անոնք իրենց հետ մէկտեղ կը բերեն նաեւ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան փրկարար սկզբունքները:

Այն բոլոր օտար գիտունները որ 18րդ դարու վերջերը եւ 19րդի սկիզբները պատեհութիւնը ունեցած են տեսնելու յունարնակ շրջանները, մեծ զարմանքով կը հաստատեն ժողովուրդին անօրինակ կրթասիրութիւնը, արագ զարգացումը: Անշուշտ ասոր գաղտնիքը պէտք է փնտռել ա՛յն նիւթական եւ բարոյական ճնշումին եւ արգելքներուն մէջ, որոնց մինչեւ այն ատեն ենթարկուած էր ժողովուրդը որ արդէն իր ստացած կրթութեան իսկ հանգամանքով, ուսումը եւ ազատութեան փափաքը մէկ աղբիւրէ կը ստանար:

Հետզհետէ զարգացող ազատութեան տենչը, որ մինչեւ այն ատեն անջատ ապստամբական շարժումներու երկար շարան մը արձանագրած էր մեծ կորուստներով, ո՛չ մէկ նիւթական արդիւնք տուած էր դեռ: Ամէն կողմէ, հայրենասէր մարդիկ տակաւին չէին կրցած ճշդել թէ ազատագրման պայքարը ի՛նչ ուղղութեամբ եւ միջոցներով պէտք է տանիլ:

Իրաւ է որ ազգին բարոյական եւ նիւթական ուժերը աւելցած էին, բայց ծովու վրայ իշխող արմաթօլը եւ լեռներու վրայ գործող քլէֆթը իրարու հետ կապ չունէին: Մտաւորականներուն մեծ մասը միշտ երկրէն դուրս էր, իսկ կուսելու ընդունակները առհասարակ երկրի մէջ: Պետական-վարչական ընդունակութիւն ունեցողները Օսմանցիներու պաշտօնատարներն էին, հետեւաբար անընդունակ՝ շարժումի մը նախաձեռնութիւնը ստանձնելու: Նոյն իսկ ամբողջ Յոյներու մէջ իրական միակ միութեան գիծը, պատրիարքութիւնն ալ, չէր կրնար այդ գործին գլուխը կանգնիլ:

Ճիշդ այդպիսի շփոթ կացութեան մը մէջ էր, որ Օտեսայի մէջ, 1814ին, կը հիմնուի Ֆիլիքի Էթէրիան: Ձագալօֆ, Սքուֆա եւ Քսանթոս կ'ըլլան անոր հիմնադիրները: Այդ գաղտնի ընկերութեան նպատակն էր ամբողջ ազգը յեղափոխութեան մղել, իր հեղինակութեան ենթարկելով բոլոր դասակարգերը, կրօնականները, Ֆէնէրցիները, երեւելիները, «արմաթօլ»ներն եւ «քլէֆթ»ները, գրագէտները, ծովի մարդիկը եւ առեւտրականները, բոլո՛րը, բոլորը: Այդ երեք անձերուն մեծագոյն արժանիքը եղած է իրենց պարկեշտութիւնը և ճարպիկութիւնը: Անոնք թափանցած ըլլալ քաղաքականութեան, այս կազմակերպական ծրագրին համար բան չէին ըսած եւ սակայն հէլլէն ժողովուրդին ներկայացուցած են իբր ռուս իշխանութիւններու ներկայացուցիչները: Ժողովուրդը դիւրաւ հաւատք ընծայած է անոնց խօսքին, որովհետեւ իրենց ջերմ փափաքին գոհացում կուտար այդ յայտարարութիւնը:

Կարճ ժամանակուան մէջ այդ գաղտնի ընկերակցութիւնը կը տարածուի ամբողջ Պալքաններու եւ մերձաւոր Արեւելքի մէջ եւ մեծ հեղինակութիւն ձեռք կը բերէ: Իսկապէս իր հեղինակութեան կ'ենթարկէ ազգային բոլոր ուժերը եւ անոնց ուղղութիւն կուտայ: Մէկ խօսքով ցիրուցան Հէլլէններուն առաջին կառավարութիւնը կ'ըլլայ: Որչա՛փ քննադատութիւններ եղած են իր հիմնադիրներէն սկսեալ հետզհետէ էթէրիայի մէջ իրենց գործունէութեամբ փայլող անձերու եւ այդ ընկերակցութեանց հետապնդած գործելակերպին դէմ:

Եւ սակայն 115 տարի վերջ, այսօր, չկայ ո՛չ մէկ հէլլէն, որ անոր փրկարար եւ սուրբ մեծ գործը ուրանայ եւ երախտապարտ չզգայ ինքզինքը:

Այսպէս, ուրեմն, ազատագրման գաղափարը եւ դայն կենդանի գործ դարձնելու պարագան կը ծնի բուն ինքն հէլլէն ժողովուրդէն: Անիկա անտանելի լուծի մը՝ ճնշումին հակազդութեան արդիւնքն է: Այս պատճառով ալ ընդհանուր, ժողովրդական եղած է: Ո՛չ Ռուսները եւ ոչ ալ ուրիշ զօրութիւն եւ ազդակ պէտք չէ փնտռել՝ իբրեւ ապստամբութեան շարժառիթ:

Լաւ իմացուած բարոյական եւ նիւթական պահանջքի մը գոհացում մը տալու համար է որ հէլլէն ժողովուրդը զէնքը ձեռք առած է եւ առաջին օրէն իսկ ճարուստը, մտաւորականը, հասարակ ժողովուրդը եւ կրօնաւորը միակամ, միատարր նոյն ձեւով եւ համանման շարժումներով կռուի մտած են օսմանեան հզօր պետութեան դէմ:(*)

Մասնաւորապէս ուշադրութեան արժանի է որ ո՛չ հարուստը իր դրամը տալով միայն գոհացած է եւ ո՛չ ալ կրօնաւորը՝ իր պահպանիչով: Ամէնքն ալ, առանց բացառութեան անձամբ եւ գործով մասնակցած են այդ շարժումին: Եւ Յոյները պարծանքով կ'ըսեն, թէ այս պատճառաւ է, առհասարակ, որ իրենց շարժումը նախ մեծագոյն ուժը գտած է բուն իսկ երկրին եւ առաւելագոյն համակրանքը՝ ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

Անոնք մեծագոյն տառապանքը կրած են. իրենց ժողովուրդին մէկ քառորդէն աւելի նահատակուած է ազատագրական պայքարի մէջ: Ամբողջ 8-9 տարի Թրքական եւ եգիպտական անհագին ուժ մը բանակած է երկրին մէջ եւ այն բանակավայրերը, որ չէն այրած, կանգուն մնացած են միայն իբրեւ զինուորներու պատսպարան: Անհատները կորսնցուցած են ինչք ու ստացուածք, կեանք ու պատիւ, բայց անհագին այդ զոհողութիւններէ վերջ, երբ եկած էր պահ մը որ մեծագոյն լաւատեսներն իսկ յոյս մը չէին տեսներ այլեւս, երբ ալ կը մտածէին, որ ամէն զոհողութիւն զուր գացած է, — բախտը կը ժպտի եւ Յունաստան կ'ազատագրուի: Ձոր եւ աւերակ. նեղ սահմաններով եւ ցանցառ ժողովուրդով ցամաքամասի մը վրայ՝ ազատ կեանք կը ստեղծուի:

Առաջին անգամ նորաստեղծ Յունաստանը տեսնող օտարականներ, չեն կրցած հաւատալ, որ այդ երկրի մէջ պետութիւն մը կարելի է պահել: Եւ սակայն անիկա կ'ուռճանայ, կը զարգանայ իր ուշիմ եւ աշխատասէր ժողովուրդին ջանքերով եւ մանաւանդ զոհողութիւններով: Որովհետեւ՝ ինչպէս կը յիշէր Պ. Զայիմիս իր պատգամագրին մէջ. — «Հայրենիքը ցաւերով կը մեծնայ»:

Մ. Է.

(*) Այն ժամանակ՝ — 1821 — օսմ. բանակը կը բաղկանար, ըստ աւստրիական աղբիւրներու, 225,400 հետեւակ որու 132000ը ենիչէրի եւ 181000 ձիաւոր զօրքերէ: Թէեւ այդ բանակը ստիպուած էր գործել թէ Եգիպտոսի թէ Մոլտավիոյ եւ թէ Մակեդոնիոյ մէջ միաժամանակ:

ԿԱՆԽԱՀԱՍ ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ

ՊԵՐԼԻՆ.— Վերջերս ուշադրաւ տղեկ մը յայտնուեցաւ մեր գաղութին մէջ: Նուպար Գըլճեան, II տարեկան: Հայրը բժիշկ է, բայց օտարականները իրաւունք չունին բժշկութիւն ընելու հոս. հետեւաբար առեւտուրով կը պարապի: Տղեկը մինչեւ այս տարի նախակրթարան կ'երթար, բայց հօրը բարեկամներուն խորհուրդով այժմ երկրորդական վարժարան մտած է: Իր նախկին դպրոցի ուսուցիչը Պ. Մ. Թոփփէ նշմարելով հայ տղուն գծելու բացառիկ տաղանդը, ուշադրութեամբ կը հետեւի եւ օր մը շուարած կը մնայ մեծ պատկերի մը առաջ, զոր տղեկը իրեն ցոյց կուտայ: Տրեպտովէն Պերլին եկած Սարրազանի կրկէսին վրանը եւ ամբողջ կազմածները, կենդանիներով, կառքերով եւ ինքնաշարժերով գծուած: Ուսուցչական կազմը չի հաւատար որ տղան մինակ գծած ըլլայ մէկ տեսնելով, եւ կը կանչէ ու ներկայութեանը գծել կուտայ ինքնաշարժ մը: Ընդհանուր հաւանութենէ վերջ Սարրազանի կը ղրկեն գծուածը, որ դրուատիքով եւ նուէրներով կը վերադարձնէ:

Իմանալով անցուդարձը, տղեկը քովս կանչեցի եւ հարցուփորձեցի. խելօք տղայ մը կ'երեւի, բայց «սասնկներէն վախցիր»...

Հայրը կ'ըսէ որ սիկարի փայտէ տուփեր եւ խաղալիքներ տուր այս տղուն ու ձգէ ամբողջ օր մը մինակ, ձայն չի հաներ, կը խաղայ, ջութակ կը շինէ եւ տնակներ կը բարձրացնէ մեր խանութին խորը:

Հայերէն դաս կ'առնէ արդէն, բայց ծնողքն ալ միշտ հայերէն խօսելուն՝ բաւական գիտէ, միայն թէ կը խառնէ քիչ մը:

— Ո՞ւր տեսար այս գծածդ:

— Թէմփէլհօֆ պատիլ գացինք, տեսայ:

— Ներս գացի՞ր:

— Ո՛չ. այն է մարք ... է (մէկ մարք ինչու է):

— Այդ կենդանիները ...

սա՞ր:

— Այո՛, առիւծը, փիղը...

— Միշտ դո՞ւրս կ'ելլեն...

— Մանշմալ (երբեմն) կ'... լեն, մանշմալ չեն ելլար:

Տղեկը տեսնելու բացառ... տաղանդ ունի. գծած է ... ինչպէս մէկ անգամ տեսած... իր գծած տեղէն:

Թղթակից

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ

ՍՈՖԻԱ, 6 Մայիս.— Նորէն... տիր Թաղական խորհուրդի մի... ձայն որոշումով եւ նախաձե... նութեամբ, Սոֆիայի գրեթ... բոլոր ազգ. մարմինները, կազ... մակերպութիւններու եւ մշակու... թային միութիւններու մասնակ... ցութեամբ կազմուեցաւ Ա. Ահա... րոնեանի Յոբելինական Յանձ... նախումբը: Իրենց յոժարակա... մասնակցութիւնը բերին նաեւ... մակեդոնական 7 հայրենակց... կան եւ մշակութային մեծ կազ... մակերպութիւններ, որոնց մէ... մեծ համակրանք կը վայել... յոբելեարը, շնորհիւ կատարած... թարգմանութիւններու: Այնպէս... որ բոլոր մասնակցող մարմի... ներու թիւը կը հասնի 21... Յանձնախումբի մէջ կը մտնե... նաեւ բացի հայ անհատ հանրայի... գործիչներէ, Մակեդոնացի հին... տուրց գործիչ եւ միշտ անկեղ... բարեկամ Հայերու, Տիմիթր... Լեափով Գուրին (Բ. Սիւնիի ը... կեր՝ Զ. Արշակունի կեդծանունով... Պոլսոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեա... կազմին մէջ մտած) եւ Փրոֆ... սէօրներ Քացառով եւ Մըլաճեա...

Յոբելեանը պիտի կատարուի... Մայիս 18ին կիրակի, տեղւո... լաւագոյն սրահին, զինուորակա... ակումբին մէջ:

*** Մայիս 4ին Մարզուանի... հայրենակիցներու նախաձե... նութեամբ Փրոֆ. Կ. Թումայեա... նի լիսնամեայ քաղաքակա... կրթական գործունէութեան յո... բելեանը Տոքթ. Լոնկի սրահի... մէջ: Յարգողներու համեստ... մութիւն մը փութացած էր ներ... կայ գտնուելու յոբելեանի նա... դէմին:

***

«ՀԱՐՈՒՆԵՆՑ ՋՐԱՂԱՑ»

ԽՄԲ.— Ծանօթ երկրայարգ... առաջ, Սալմաստի մէջ ալ տօ... ուած է Ա. Ահարոնեանի յո... բելեանը: Քար քարի վրայ... մնացած այժմ, բայց կ'արժէ... արձանագրել ինչ որ տեղի ու... նեցեր է, իբրեւ հեռաւոր ձայն... մը աւերակներէն:

ՍԱԼՄԱՍՏ, 14 ապրիլ (ուշ... թղթ.).— Ապրիլ 13ին կիրակի... Նաֆթեան գիւղի դպրոցի եւ ... կեղեցու բակում առաւօտ... շուտ, խռնուել էին երկսեռ հա... րակութիւն լսելու պատարա... յետոյ՝ տօնակատարութիւնը...

Հանդէսը բացեց «Մեր Հայ... րենիք»ով: Ապա բացման խօսք... ասաց յանձնախմբի նախագա... Աշոտ քահանայ Պօղոսեանը... «Այսօր յոբելեանն է մի ... մարդու: Այդ հայ մարդու ... սին դուք բոլորդ էլ լսել եւ ... նաչում էք. դա Ա. Ահարոնեա... է: Ահարոնեանի պապերը ... Սալմաստեցի եւ Նաֆթեան գ... ղացի են եղել, մեր հայրենակից... ները, որի երակների մէջ ... Սալմաստեցու արիւնը կայ... մաստ եղած ժամանակ Ահ... եանի պապերը բաւական... րուստ են եղած եւ ունեցել ... ջրաղաց, որոնց ազգանունով ... չեւ օրս էր նրանց աւերակ ... ղացը մնում է, իսկ ձեզ բոլոր... էլ ծանօթ է եւ գիտէք, որ ա... աւերակ ջրաղացը կոչւում է «... րունենց» ջրաղաց, իսկ ... «Հարոնենց» առու, այսինքն ... Հարոնեան ազգանունով: 18... ուսպարսկական պատերազմ...

տեանի պապերը գաղթել են ստանու Իգդիրաւա գիւ. Այս համառօտ կենսագրա ալով աւելացրեց.

Ակալամատեցին տւեց Րաֆ —«Ազատագրութեան որ հայ ազատագրութեան գործիչը եղաւ, իսկ Ահա նը շատ գեղեցիկ ու վարպե ւմ գրչով երեւան բերեց կրծող վիշտը եւ սե երին ներշնչեց, որ ակըն պիտի լինի»։

ան արտասանութիւններ ու բանախօսութիւններ։ ւեց ընկ. Ա. Բագալեանը, յացնելով Ահարոնեանի ու գործը։ "Րաֆֆին եւ ծրագրում էր այն հերոսներ, որոնք պիտի մտնէին ու աշխատէին, իսկ եանը իրական հերոսներ կեանքից վերցրած, ուս գրանով նա բորբոքում էր երիտասարդութեանը ու գա միս ու արիւն դարձնում մէջ,,։

րէն եղան երգ ու արտա թիւններ, ապա խօսեց ընկ. րախանեանը։

«Ահարոնեանը բառին լայն ով կոփեց ու գարբնեց ժա կակից հայ երիտասարդու ն հոգին, ու նրան կապեց իր , իր ջրի, իր ազգի եւ հայ գի հետ։ 40 տարի անընդհատ փարականութեամբ դաս կեց սերունդը»։

Ապա ընկերը տւեց մի քանի ներ Ահարոնեանի գրւածք ից, որպէս տիպիկ օրինակներ կան վշտի, տառապանքի եւ ւտագման։ Օր. Վարդուհի եանը արտասանեց Վ. Սա եանի Ահարոնեանին նւիրած ւորը։

Արտասանեց ընկեր Ա. Քիշ եանը «Դուք էիք» Ահարոն ի գրւածքից ու նորէն երգ , արտասանութիւններ։

Վերջին բանախօսն էր Պ. Գա իլյանն. «Հայը տոկուն է րաջան, նա շնորհիւ Ահարոն ի հզօր գրչի ու հայ գա րականութեան տենչանքի, յքարի, քանի որ գաղափար, արաւոր երազ, այսօր միս րիւն են դարձած հայ սերնդի եւ դա նորանից անջատելը արաւոր չէ. Թէեւ այսօր ան րենիք նա տառապում է օտար րում, սակայն կգայ այն գեցիկ օրը, որ նա կը տիրանայ րենիքին եւ կ'իրականանայ թեան մեծ երազը»։ Ապա րը կարդաց Ահարոնեանի յ»ը, որ մեծ տպաւորութիւն ց հանդիսատեսների վրայ։

Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Հայրիկը, Անդրանիկը, Խաչատուրը, Օրիորդներ Վարդուհին, Արմենուհին, Իզաբելլան, Սիրանուշը, Պօղոսեան եւ ուրիշները, որով փակւեց գեղարուեստական բաժինը։

Վերջը դրւեց մի ծիծաղաշարժ կոմեդիա՝ «Անյաջող ինքնասպանութիւնը», որով փակւեց տօնակատարութիւնը։

ՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (24 ապրիլ) —

Դպրոցական այս տարուան ընթացքին Համալսարանի զանազան բաժիններուն մէջ պիտի ընդունուին 1060 հոգի,— անցեալ տարի ընդունուած էին 1316 հոգի։ Բայց, առանց բացառութեան Համալսարանին բոլոր բաժիններուն մէջ կան թափուր ամպիոններ, որովհետեւ չկան դասախօսներ։ Նոյնպէս, դասախօսներու եւ գիտական աշխատանոցներու մասնագէտի պակասութեան պատճառաւ՝ կարգ մը նիւթեր կը դասաւանդուին համալսարանական զանազան բաժիններու միացեալ դասարաններու առջեւ։ Ինչ խօսք, որ այդ դասախօսութիւնները եթէ մէկ դասարանի մը համար առաջնակարգ կարեւորութիւն ունին, ուրիշ դասարանի մը համար երկրորդական կամ երրորդական կարեւորութիւն մը միայն կը ներկայացնեն։ Աշխատանոցներու մասնագէտներու պակասութեան պատճառով, կարգ մը մասնագէտներ ծանրաբեռնուած են զանազան աշխատանքներով։

Բնագիտութեան դասը, որ կը տրուի համալսարանին բոլոր բաժիններուն առաջին կարգի ուսանողներուն, — այս տարի 900 հոգի, — ոչ դասախօս ունի, ոչ ալ դասարան։

Աւելի գէշ է կացութիւնը գործնական դասերուն։ Բուսաբանական աշխատանոցը հազիւ 400 ուսանողի տեղ ունի, մինչդեռ ըստ յայտագրի պիտի ընդունուին հազար ուսանողներ։ Այսպէս աշխատանոցները, իրենց տարածութեամբ, կահաւորումով, գործիքով (բնալուծական, բնագիտական, կազմախօսական նիւթերու յատուկ փորձի առարկաներով), չեն կրնար օգտակար դառնալ ընդունուելիք ուսանողներուն։

Կարեւոր է նաեւ ուսանողներու տնտեսական, բնակարանային հարցը։ Անցեալ տարի ընդունուած ուսանողներուն համար, Համալսարանի վարչութիւնը եւ Լուսաւորութեան գործավարութիւնը շինեցին «պարաքա»ներ, ուր տեղաւորուեցան 150 հոգի։ Սակայն երբ անձրեւները սկսան, «պարաքա»ները ջուրի մթերանոց դարձան։ Այնպէս որ անձրեւի եղանակներուն, ուսանողները գրաւեցին Համալսարանին լսարանները, խանգարելով դասախօսութեանց շարքը։

Եթէ այս տարի ընդունուին 1060 հոգի, նախ 700 ուսանողի համար անհրաժեշտ է գտնել բնակարան։ Երկու տարիէ ի վեր, որոշուած է 500 հոգինոց ուսանողական տուն մը շինել, բայց ծրագիրը կը մնայ թուղթի վրայ՝

Քանի մը խօսք ալ Համալսարանին նիւթական հարցին մասին։

Այս տարի ունինք 420 թոշակառու ուսանողներ եւ 180 հոգի ալ պայմանագրութիւն կնքած են։ Այս տարի 1060 ուսանող ընդունելով, — մեծ մասը բանուորական խաւէն, — թոշակառուներուն թիւը պիտի աւելնայ։

ԹԱՓԱՌԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒ ... ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Օգոստոս ամսուն Վիէննայի մէջ տեղի պիտի ունենայ թափառաշրջիկներու համաժողովը։

Այս թափառաշրջիկները, որ երկրէ երկիր կը ճամբորդեն անդուլ անդադար, ոչ տունի գաղափար ունին, ոչ ալ ընտանիքի։ Բայց եւ այնպէս կան թափառաշրջիկներ ալ, որոնք ինքնաշարժ ունին, կին ու զաւակ, նոյնիսկ անթել։ Անոնց միակ երազն է ճամբորդել, շարունակ ճամբորդել։

Ի՞նչ պիտի որոշեն համաժողովին մէջ։ Նախ կ'ուզեն քիչ մը հանգիստ առնել Վիէննայի կանանչ մարգագետիններուն վրայ, յետոյ մտածել թէ ի՞նչպէս «կարելի է ցատկել բեռնատար շոգեկառքի մը վրայ», եւ ծշդել այն «յարաբերութիւնները, որոնք գոյութիւն ունին թափառաշրջիկին եւ ընկերութեան միջեւ»։ Այս նիւթին մասին պիտի խօսի գերման բանաստեղծ մը, Հայնրիխ Լերշ։ Հրաւէրներ ղրկուած են նշանաւոր թափառաշրջիկներուն, Մաքսիմ Կորքիի, Կնուտ Համսունի եւ Հէրման Հէսի, որոնք պիտի բացակային անշուշտ, հասած ըլլալով իրենց հանգրուանը։

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 ապրիլ.— Կիրակի կէսօրէ վերջ Սէն Լուի Ս. Գէորգ մատրան մէջ մեծ եղեռնի սգահանդէսը տեղի ունեցաւ նախաձեռնութեամբ «Ժողովրդային Ցանձնախումբ»ին։

Ժամանակէն առաջ երկսեռ հասարակութիւնը լեցուած էր մատուռը։ Խորան-բեմին վրայ դրուած էր համեստ մահարձան մը, որուն վրայ զետեղուած էին ծաղկեպսակներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէի, Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղին ինչպէս նաեւ Սէնթ Մարկրիթի թաղականութեան կողմէ, որոնց վրայ կը հսկէր տարագիր եռագոյնը։

Նախագահը՝ ընկեր Եղիկեան, բացումը կատարելով, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի վրայ յարգել յիշատակը մեր մէկ միլիոն նահատակներուն։ Սէնթ Մարկրիթի նորակազմ փողփողը թնդացուց «Մեր Հայրենիք»ը։ Ապա խօսք առաւ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան պարզելով աղէտին պատճառները։ Բանախօսը հերքեց այն կարծիքը թէ կուսակցութիւններն եղան պատճառ կոտորածներուն։

Նուագախումբը հնչեցուց «Մշակ Բանուոր»ը։ Խօսեցաւ Սէնթ Մարկրիթի թաղականութեան կողմէ Պ. Ճէվիզ, որ նմանապէս շեշտեց կուսակցութեանց գոյութեան իրաւունքը»։ Մեր ներքին անհասկացողութիւնները, մեր ներքին կռիւներն էին որ մեզ մեր այս վիճակին հասցուցին, որովհետեւ մեր թշնամին մեզմէ աւելի խելացի գտնուեցաւ ու մեզ իրար ձգեց եւ ծանրացաւ ներքին համերաշխութեան վրայ։

Հնչակներու կողմէ խօսեցաւ Պ. Նալբանտեան, որ նմանապէս համերաշխութեան քարոզով, թելադրեց ուժ տալ կրթութեան, դպրոցին։ «Թէեւ մեզ չեն սպաններ, չեն ջարդեր, բայց շոյելով, փայփայելով կը սպաննեն»։

Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կողմէ խօսք առաւ ընկ. Պ. Հիւսեան, որ փաստերով ցոյց տուաւ թէ թրշնամին մեզ կը ջարդէ անոր համար որ մենք սկիզբէն տենչացած ենք ազատութեան, անկախութեան։ Ճէնկիզ խանի ու Լէնկթիմուրներու ցեղն էր որ սկսաւ ջարդը եւ պակասը լրացուց իթթիհատական կառավարութիւնը։ Ապա ծանրացաւ այլասերման վտանգի մասին։ «Եթէ, ըսաւ, առաջքը չառնենք այս մեծ աղէտին, հին գաղութներուն պէս, ֆրանսահայ գաղութէն ալ հետք չպիտի մնայ»։

Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։ Մեր երիտասարդ ընկերներէն՝ Պէշկէօթիւրեան, ազդուած օրուան բանախօսութիւններէն, խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը։ Նուագախումբի «Հեռաւոր Երկիր»ով փակուեցաւ սգահանդէսը, ներկաներուն վրայ խոր տպաւորութիւն ձգելով։

Քովէս բարեկամ մը կ'ըսէր ինծի.

— Գէ՞շ կ'ըլլայ եթէ այսպէս համերաշխաբար, գէթ այս տօնը միասին տօնեն եւ մէկը միւսին հասցէին տգեղ ակնարկներ չընէ։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ Ռամկավարները չէին մասնակցած։ Երթա՜ն բարով։

*** Հանդէսէն վերջ, Սէն Լուի Դաշնակցութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիպում մը։ Եռանդուն են մեր տղաքը, կ'երգեն ազգային, յեղափոխական երգեր, — «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Դաշնակցական խումբ», «Մշակ բանւոր» եւն.։ Երգերուն կը յաջորդեն արտասանութիւններ, — «Ափ մը մոխիր»ը եւ այլն ու Ահարոնեանի «Վերջին պատգամը» ապրիլ 24ի համար գրուած։ Ջրօյցներ, տըրտունջներ։

Ընկեր Հիւսեանի քաջալերական խօսքերով կը փակուի այս երկրորդ, յանպատրաստից «հանդէս»ը։

Կ. Պօղիկեան

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ

Վերջերս պայքար մը կը մղուի ջնջելու համար Բժշկական Համալսարանին նախապատրաստական կարգը (P. C. N.), ուր կ'ուսուցանեն բնագիտութիւն, բնալուծութիւն, կենդանաբանութիւն, բուսաբանութիւն։

Արդարեւ այս կարգը աւելորդ վատնում մըն է ուժերու եւ ուսանողներու նիւթական կարճ միջոցներուն։ Ինչ որ կը դասաւանդուին այդ կարգին մէջ, յետոյ աւելի մանրամասն եւ աւելի մասնագիտական կը տրուին առաջին, երկրորդ կարգերուն մէջ։ Մնաց որ, նախապատրաստական կարգին մէջ տրուած զանազան մանրամասնութիւններ («կաղնին ո՞ւր կը բուսնի», «խեչափառը քանի՞ ոտք ունի») բնաւ կապ չունին բժշկական ասպարէզին հետ։

Ցոյս կայ, որ այս պայքարը յաջող վերջանայ եւ նախապատրաստական այդ կարգը ջնջուի։

ՀՈԳԵԲՈՒԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Ուաշինկթընի մէջ հոգեբուժական համաժողով մը գումարուեցաւ մայիսի սկիզբը։

Համաժողովին հաղորդագրութիւններէն կարելի է հետեւցնել թէ հոգեբուժական առողջապահութիւնը այնքան կարեւորութիւն ունի մտային հիւանդութեանց մէջ, որքան ֆիզիքական առողջապահութիւնը՝ ընդհանուր ախտաբանութեան մէջ։ Այսինքն, միտքի անհաւասարակշռութենէ, եւ խենդենալէ զգուշանալու համար եւս, պէտք է հետեւիլ մասնաւոր առողջապահութեան մը, որ կը պայքարի գինեմոլութեան, պոռնկութեան, վեներական ախտերուն, թշուառութեան, ոճրագործութեան դէմ։ Մարզանք եւ զուարթութիւն,— ահա երկու լաւագոյն ազդակներ, պայքարելու համար մտային հիւանդութեանց դէմ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

ԱԹԷՆՔ, 7 մայիս. — Ստորագրեալներս, բնիկ կեսարացի Բարսեղ Տէրէնտէլեան եւ Փանոս Տէրէնտէլեան, Գրիգոր Տէրէնտէլեանի հայրը եւ եղբայրը, կուգանք հրապարակաւ յայտարարել, թէ մեր տղան՝ Գրիգորի Ցունաստանէն աքսորման մէջ ոեւէ մէկը յանցանք չունի, մինչդեռ, «Նոր երկիր»ի 27 ապրիլ թիւին մէջ «կիլիկեցի» մը կ'ուզէ վերագրել Պ. Արամ կայծակի, որ Ցունաստանի հայութեան մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցած է։ Թէ մենք եւ թէ հայ ժողովուրդը գիտէ թէ մեր Գրիգորին աքսորին պատճառները իր գործած աններելի յանցանքներն են, զորս չենք կրնար թերթով յայտարարել։ Անտեղի է այս առթիւ խաղալ Պ. Ա. կայծակի պատուոյն հետ։

Բարսեղ Տէրէնտէլեան
Փանոս Տէրէնտէլեան

ԽՄԲ. — Այս առթիւ ուրիշ նամակներ ալ ստացած ենք, բայց աւելորդ կը համարինք քանի որ խնդիրը կը պարզուի այս հերքումով։

ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒ ԿՐՕՆԱՊԵՏԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ միւֆթի Րիզաէտտին, Ռուսիոյ Իսլամներուն կրօնապետը, բանտարկուած է Մոսկուայի մէջ, մերժած ըլլալով ստորագրել յայտարարութիւն մը որուն համաձայն իսլամական կրօնը ո՛ր եւ է հալածանքի ենթակայ չէ Խորհրդային Միութեան մէջ։ Միւֆթին 75 տարեկան է եւ առարկեր թէ կեանքին մէջ երբեք սուտ խօսած չըլլալով, չի կրնար ստորագրել այդ յայտարարութիւնը։

Բ Ա Տ Օ Ն

Օ՛, ինչ զոհեր էր բերել Գյրօն միայն քիւրդ չը տեսնելու համար, ինչքա՜ն ճանապարհ էր արել, որքան սարեր ու ձորեր անցել իր այդ արիւնարբու թշնամիներին այլ եւս երբեք չը պատահելու համար. բայց...դարձեալ քիւրդ...

Գյրօն զգաց թէ ինչպէս մի ինչ որ բան եռաց իր կրծքի մէջ, թէ ինչպէս մի զօրեղ հոսանք անցաւ նրա բոլոր ջղերի մէջ, շարժեց, ցնցեց, դողացրեց մարմինը, մկանները ձգձգուեցին եւ լայնացած, մեծացած, աչքերը վառուեցին կատաղութեան կրակով. Հարյամթի՞ թէ վրէժխնդրութեան փոթորիկ էր այդ, որ անցաւ նրա ամբողջ մարմնով. Նրա շնչառութիւնն ընդհատւում էր, արիւնն սկսեց աւելի եւ աւելի արագութեամբ շարժուել երակների մէջ, սրտի բաբախումը սաստկացաւ, ծեր որսորդի մէջ զարթնեց արիւն թափելու, սպանութիւն գործելու անյագ, անյաղթելի անհրը։ Թումօն ճչում էր, հառաչում էր, եւ Գյրօին թւաց, որ այդ քիւրդը, օ՛, դարձեալ քիւրդը, Թումօին էլ սպանեց, սպանեց օրը ցերեկով, շուկայի աչագին բազմութեան մէջ. դէ քիւրդը, երբ սպանել կամենայ, ո՞ւմ կը նայի, ո՞ւմ կը հարցնի. քի՞չ այդպիսի դէպքեր են եղել այն «վէրան» երկրում։ Գյրօն համոզուած էր նոյնիսկ, որ այդ անիծեալ քիւրդը այն ձիւնոտ սարերի յետեւից յատկապէս դրա համար է վեր կացել եկել, յատկապէս Թումօին մորթելու համար է այստեղ հասել, այդ արդէն անտանելի էր. Գյրօն յանկարծ ամէն բան մոռացաւ, այլեւս ոչինչ չէր յիշում, ոչինչ չէր տեսնում, չը գիտէր, թէ ո՞ւր գտնւում. մի հատիկ միայն գիտակցութիւն մնաց նրա գլխում, այդ այն էր, թէ անմիջապէս պէտք է այդ զարհուրելի քրդի կոկորդը կտրել, ինչով եւ լինի։

Եւ ահա նա կատաղած վեր ցատկեց տեղից, մի ակնթարթում պատռեց ամբոխի շղթան, հասաւ քրդին, եւ բազմութիւնը միայն այն ժամանակ տեսաւ Գյրօին, երբ նա երկու ձեռքով գրկած յաղթանդամ քրդի իրանը, գազանի կատաղութեամբ կրծում էր իր ախոյեանի կոկորդը։ Ամբոխը սոսկման ճիչ արձակեց. դա կռիւ չէր, այլ մի ուրիշ զարհուրելի բան. միայն կատաղած էգ վագրը կարող էր այդպէս կրծել իր ձագուկների թշնամու կոկորդը։ Քիւրդը ցաւից ոռնում էր, ճիգ էր գործ դնում դուրս պրծնել կատաղի որսորդի ձեռներից, ձգձգւում էր, ոլորւում, կուչ գալիս, կամ հարուածում Գյրօին, փետում նրա մազերը, բայց ի զո՜ւր, այդ վտիտ, ջարդուած ծերունին մի կատաղած առիւծ էր դարձել. Նրա ջլուտ, չորացած ձեռները մի երկաթեայ օղակ էին կազմել, որ վայրկեան առ վայրկեան սղմւում, նեղանում էր եւ նրա միջից դուրս պրծնելու ասես ո՛չ մի հնար չը կար։ Գյրօն ո՛չ մի բառ չէր արտասանում, նա միայն խուլ մռնչիւններ էր արձակում եւ կարծես ուխտել էր քրդի աժագին մարմնի բոլոր կենսական հիւթը, բոլոր արիւնը ծծելով դուրս քաշել կոկորդից, մինչդեռ փոքրիկ Թումօն պապի փէշերից քաշ ընկած ճչում էր, արտասւում էր աղէկտուր ձայնով։ Եւ այս բոլորն այնքան արագ կատարուեց, որ բազմութիւնն սկզբում շուարած մնաց, շուկայում առեւտուրը դադարեց, ամէնքը դէպի այդ զարհուրելի տեսարանը վազեցին եւ մինչեւ որ մարդիկ կը կարողանային հաշւի առնել կատարուող իրողութիւնը, կը հասկանային բանի էութիւնը, քրդի վիճակը յուսահատական դարձաւ, նրա կոկորդից զգուելի արիւնը դուրս ցայտեց եւ կարմիր գոյնով ներկեց երկուսի կուրծքը։

— Օգնեցէ՛ք, հառաչում էր քիւրդը, մեռա՜յ, օգնեցէ՛ք։

Ցիրաւի, նա մօտ էր ուժասպառ լինելու։ Այդ նկատեցին հաւարեա ամէնքը եւ բազմութիւնից մի քանի ձեռներ միանգամից մեկնուեցին դէպի երկու ախոյեանները նրանց իրարից բաժանելու համար։ Բայց այդ այնքան էլ հեշտ չէր։ Ծեր որսորդի մէջ գլուխ էր բարձրացրել նրա ներսում քնած գազանը. վաղուց հետէ նրա սրտում մթերուած վրէժխնդրութեան թոյնը դուրս էր թափւում միանգամից. կատաղած Գյրօն տզրուկի պէս կպել էր հսկայ քրդի կրծքին, համարեա ծածկուել էր նրա գրկի մէջ եւ ոչ իր թշնամու երկար ձեռների հարուածները, որոնք անընդհատ վերեւից թափւում էին նրա գլխին, ո՛չ այս ու այն կողմից քաշքշող ձեռները չէին կարողանում ազատել քրդին նրա ձեռքից։

— Վա՜յ մեռայ, ոռնում էր քիւրդը, օգնեցէ՛ք։

Սակայն ի զո՜ւր. Գյրօն ահաւոր մռնչիւններ արձակելով՝ խեղդում էր քրդին, որ վերջի վերջոյ ուժասպառուած գետին փռուեց եւ Գյրօն էլ վրան ընկաւ։ Հէնց այդ ժամին վրայ հասաւ ոստիկանը եւ հազիւ կարելի եղաւ Գյրօին վերցնել եւ զոհին խլել նրա ձեռքից։ Արիւնաթաթախ քրդին ոտքի կանգնեցրին. Նրա կոկորդի վրայ խոշոր վէրք էր բացուած եւ արիւնն առատութեամբ հոսում էր։

(8)

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Պարիզեան Հայկական խմբի մը հետ: Պ. Մաքսուլի մը ջղագրութեամբ յայտարարեց թէ ինք ծանօթ է այդ փաստաթուղթին եւ հաւատ կ'ընծայէ թէ ... է, եւ եթէ այո, արտօնութիւն առնուա՞ծ է մէջտեղ հանելու:

Զերմէն պատասխանեց թէ պետական թուղթ չէ, այլ Ուաշինկթընի անդր. պատուիրակութեան դրկուած բազմաթիւ հեռագիրներէն մէկը: Լօյտ Ճօրճ միջամտելով, յայտնեց թէ նախարարական փաստաթուղթ է: Երկար եւ բուռն հակաճառութիւններէ յետոյ, Զերմէն յայտարարեց թէ այս փաստաթղթը պատմէ կը բերէ Պ. Լօյտ Ճօրճի, որ փարչակեց էր այն ատեն:

Զարմանալի խաղ Զինաստանի մէջ

Ամիսներէ ի վեր անվերջ կռիւներ տեղի կ'ունենան Զինաստանի մէջ, բազմաթիւ ճակատներու վրայ, — միայնաւոր, տանկեր, համապատասխան, խորհրդային եւայլն: «Իւմանիթէ» ցնծութեամբ կը ծանուցանէ թէ 80 միլիոն չինացի բանուորներ եւ գիւղացիներ համախմբուած են կարմիր դրօշին տակ, թէ մայիս 30ին տեղի պիտի ունենայ չինական խորհրդային համաժողովը եւ պաշտօնական կերպով պիտի բացուի... Չգիտենք թէ ...

Մանապատիժ Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովը յատուկ յանձնաժողովին մէջ քննութեան դրուեցաւ մահապատիժը ջնջելու խնդիրը: Սըր Հ. Սէմուէլ, նախկին նախարար, յայտարարեց թէ համաձայն է սատրեմի... ջնջելու այդ պատիժը: Աւելցուց թէ 28 տարուան ընթացքին, 1901էն 1929-738 մահապարտներ ներուած են և 411 հոգի կախաղան բարձրացած: Իսկ պահպանողական երեսփոխան մը, նոյնպէս նախկին նախարար, պահանջեց որ անփոփոխ մնայ մահապատիժը:

Հայկական երաժշտութիւնը

Փրակայի պետական երաժշտանոցի գերման ուսուցիչներէն Վիտէրման, որ հռչակ ունի երաժշտական աշխարհին մէջ, տեսնելով հայկական ձայնագրեալ շարականները. մեծապէս գնահատած եւ գովեստով խօսած է հայ եկեղեցւոյ հոգեւոր երգերու մասին, որոնց ծանօթացած է քանի մը տարի առաջ, Վիեննայի Մխիթարեանց մօտ:

Պ. Վիտէրման, որ մեծապէս կը հետաքրքրուի հայկական ձայնագրերով, կը կարծէ թէ բիւզանդական երաժշտութիւնը մեր եկեղեցական երաժշտութեան ազդեցութիւնը կրած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: կը խօսի Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ: Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր ենթակոմիտէները ընկերները:

Սէն Լու.— Վաղը կիրակի ժամը 3ին Ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին Սէն Լուի եւ Սէն Մարկըրիթի բոլոր ընկերները: Կը խօսի Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանը: Կը խօսին՝ Ընկ. Ա. Գասոեան եւ Ս. Ազարեան: Վիճաբանական ձեւի տակ. Նիւթ.— Ո՞վ է հայկական դատի մեծագոյն թշնամին:

Ս. ԷԹԻԷՆ.— Վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին:

Ս. ՇԱՄՈՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Գասոեան: Նիւթ՝ Խորհրդային իշխանութիւնը եւ հայկական հարցը:

ՌՈՒԱՆ.— Վաղը կիրակի ժամը 3ին: կը խօսի ընկ. Ս. Ազարեան: Նիւթ՝ պարզաբանում Հ. Յ. Դ. ծրագրի:

ՌՈՄԱՆ.— Վաղը կիրակի ժամը 2ին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. Մելքոնեան:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐՈՒԻ.—Վաղըկիրակի ժամը 2ին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Յ. Տէօքմէճեան:

ՎՕ ԱՆ ՎԷԼԷՆ.—Վաղըկիրակի ժամը 2ին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Բաբկէն Աղաբէկեան:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

կազմակերպուած Իթալիի, Պիսէթրի և Ժանթիյիի Ցրեկիանական յանձնախումբին կողմէ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30—12, 2 rue de la Mairie Gentilly.

Կը նախագահէ՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՆԱՐՃԱՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԱՐՇՕ ԱՐՍՈՐԻՆԻ

Կը ներկայացնէ՝ Ո Ի Խ Տ Ա Ի Ո Ր Ը

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ երգչախումբը

Գեղարուեստական բաժին

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ Վասպուրականի հերոսամարտին 15ամեակին առթիւ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Harolaի սրահներուն մէջ, 3 Rue la Vieuville, մէթրօ՝ Abbesses

Կը նախագահէ՝ Պ. Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ս. ԴԱՒԻԹ ԲԷԳ եւ ՕՀԱՆ ՀԱՐՕ:

Գեղարուեստական բաժին կը մասնակցին.— Օր. Օր. Փօլաճեան (Չութակ), Թ. Եազըճեան (դաշնակ), Գ. Ղարիպեան (երգ), Ս. Շահպազ (դաշնակ). Հ. Գ. Սպազեան (պար), Պ. Պ. Ժ. Շահ-Պարոնեան (թառ), Զ. Աֆթանդիլեան (արտասանութիւն), Մ. Ազնաւուրեան (երգ), Ռ. Զարդարեան (արտասանութիւն):

Պ. Պ. Գ. ՎԱՀԱՆ եւ Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ կը ներկայացնեն

ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ (զաւեշտ)

Կովկասեան պարեր Պ. Վ. Յակոբեանի կողմէ, հայկական պարեր ընկերակցութեամբ Թառիստ Աբգարի: Ընտիր ճաշ պանտ եւ հայկ. նուագ: Ճոխ եւ հանրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք՝ այրերու 7.50 կանանց 5 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շ. Գարահիսարի եւ շրջանի Ռազմիկ Հայրենակցական միութեան կողմէ Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Պուա-Քոլոմպի Salle Municipaleի մէջ (Rue des Halles):

Կը ներկայացուի՝ «ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԻՒՆ», «Ա՛Խ ՍԱ ՄՈՒՐԱՏԻՍ ՀԱՍՆԻՄ» եւ «ՈԿՐԱՄՈԼ ԾԱՌԱՆ» (զաւեշտ):

Կը մասնակցին Տիկ. Գ. Փափազեան, Պ. Ե. Գրիգորեան (ծառայ) եւ Ռոստոմ Թատերախումբը:

Գեղարուեստական բաժին հայկական և եւրոպականպարերճաշ պանտ եւ անակնկալներ: Կը նուագէ Թառիստ Աբգար:

Հաղորդակց.— Առնել շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ իջնել Պուա Քոլոմպ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

Salle d'Iéna, 10 Ave. d'Iéna ժամը ճիշդ 21ին կազմակերպուած դեռատի պարուհիին կողմանէ

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ

Տոմսերը կը գտնուին Floria ճաշարանը եւ կիրակի առաւօտ եկեղեցիին դիմացի սրճարանը, իսկ երեկոյթին գիշերը կիշէէն:

գիները՝ 10էն 50 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Փարիզահայ ծանօթ դերասաններու կը ներկայացուի՝ ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ և ԱՍԻԱՅԻ ՍԱՖՐԻԶԸ (զաւեշտ), այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45էն մինչեւ լոյս Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 148 Rue Villeneuve: Խմբերգ, բուրգեր, ճաշ պանտ, եւն.: Մուտք 5 եւ 7.50 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան միութեան ընկերա. համակրական դաշտագնացութիւնը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8ին: Կը խնդրուի որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ Թիւնէլի առջեւ (40 թիւ հանրակառքի կեդրոնը): Փափաքողները կրնան իրենց ճաշը միասին բերել: Առնել հանրակառք թիւ 40 եւ իջնել Օպանեը գիւղը:

Ս. Շամոնի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղըկիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչ. ժողովի մասին եւայլն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Քեռի խումբը, այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանը:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՇԱՎԻԼԻ երիտասարդաց երկսեռ միութեան անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթիրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Սանասարեանի անուան հիգեհանգիստը, որ տեղի պիտի ունենար վաղըկիրակի:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

փուաթիէ, Շ. Մ.— 35:
Մարսէյլ, գործ.— 836:
Տէսին, գործ.— 500:
փարիզ, Հ. Խ.— 700:
Հալէպ, Կ. Գ.— 70:
Կրընոպլը, Գ. Ք.— 30:
Պէյրութ, Ե. Պ.— 40:
Լիոն, Պօլ. Հ. Մ.— 20:
փարլզ, Մ. Ե.— 40:
Սէն Ռամպէռ, Ա. Տ.— 105:
Սալէզ, Ն. Մ.— 35:
Սէն Ռամպէռ, Գ. Ք.—200: Ղրկեցինք:
Լիոն, գործ.— 1831.75:
Ռուան, Գ. Ն.— 35:
Իսի լէ-Մուլինօ, Գալ.— 35:
Թուլուզ Մ. Մ.— 35:
Մաճիտ էլ Սիւլէյման, Հայկ Ա.— 1 անգլ.:
Ռոմէնվիլ, Օ. Գ.— 70:
Պաղտատ, գործ.— 4 անգլ. 10 շ.:

ՓԱՐԻԶԱԲՆԱԿ ԿԱՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

կ'ուզուին ժէրսէ քոնֆէքսիոնի վարժ կարուհիներ: Մշտական գործ, մաքուր գործ կը պահանջուի: դիմել՝ Maison Perfecty. 40 Rue d'Enghien, մէթրօ St. Denis, Paris (10e).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՄԱՅԻՍ 1930
18 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1266 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւը կը պարունակէ ամբողջական ճառը Ա. Ահարոնեանի պատմական ճառին՝ իր յոբելեանին առթիւ:

⁂ Տպագրական սխալի մը հետեւանքով, այս թիւին Բ. էջը եւ Գ.ը Բ.ին տեղ դրուած է,ինչ որ չի խանգարեր ընթերցումը: Ժամանակը ուշ ըլլալով, դժբախտաբար կարելի չեղաւ դարմանել այս վրիպումը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈՒ ՏԵՂԻ ՏՈՒԱՒ ՍՏԱԼԻՆ

Մինչեւիկներու Պերլինի օրկանին Մոսկուայի թղթակիցը ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ վերջին անցուդարձերու մասին: Կը հաստատէ թէ կարմիր բանակին միջամտութիւնն էր որ պատճառ եղաւ Ստալինի գահավէժ նահանջին՝ իր հողագործական տրակոնեան քաղաքականութենէն: Կարմիր միապետին դարձը տեղի ունեցաւ Քաղաքական Բիւրոյի մէկ ժողովին մէջ, ուր պատերազմական գործավար Վորոշիլոֆ շղագրգռութեամբ պահանջեց հրաժարիլ կուլակներու դէմ գործադրուած դաժան միջոցներէն,յայտարարելով թէ իր առած հարիւրաւոր նամակներէն կը հետեւի որ բուռն դժգոհութիւն կը տիրէ բանակին մէջ, իբրեւ հետեւանք այդ քաղաքականութեան: Ստալին հեգնական քրքիջ մը արձակեց: Վորոշիլոֆ այնքան գրգռուեցաւ որ, պատռեց թղթապանակը, դէզ մը նամակներ հանեց եւ սեղանին վրայ նետեց: Դիտմա՞մբ թէ արկածով, նամակներու կոյտը զարնուեցաւ Ստալինի երեսին: Մեծ ժխոր ծագեցաւ եւ առաջնակարգ համայնավարներ կ՚ըսեն թէ Վորոշիլոֆ տնական բանտարկութեան ենթարկուեցաւ:

Բայց եւ այնպէս, այս ժողովին մէջ խմբագրուեցաւ այն հռչակաւոր յօդուածը որ արմատական փոփոխութիւններ կը հրամայէր հողագործական քաղաքականութեան մէջ: Ստալին հրատարակեց զայն իր իսկ ստորագրութեամբ, «ամրապնդելու համար իր հեղինակութիւնը երկրին մէջ եւ իբրեւ փրկիչ երեւալու համար գիւղացիներուն եւ զինուորներուն առջեւ»: Թղթակիցը նշանակելի կը գտնէ որ «դիկտատորները արդէն կը սկսին աջակցութիւն փնտռել կուսակցութենէն դուրս,փողոցին մէջ, եւ, անշուշտ ամէն բանէ վեր, բանակին մէջ»: Միւս կողմէ, կը շեշտէ թէ «բանակը հետզհետէ աւելի կը տոգորուի իր ուժին գիտակցութեամբ, համոզուած թէ վճռական ուժն է ինք, եւ թէ ինչ որ ուզէ կրնայ ստանալ»: Արդէն, ամէն կողմ այն կարծիքը կը տիրէ թէ «եթէ սով ծագի, բանակը իսկոյն վերջ պիտի տայ համայնավարութեան, առանց մտածելու գալիքը»: Բանակը, որ գիւղը փրկեց համայնացման ծայրայեղութիւններէն, ժողովուրդի մտքին մէջ վերջնապէս կը համարուի միակ ուժը համայնավարութենէն փրկուելու:

ՍՈՎԻ ՎԱԽԸ ԵՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թղթակցին կարծիքով, սովը անխուսափելի է այս տարի: Մոսկուայի պաշտօնական ցուցակներուն համաձայն, նախատեսուած տարածութեան կէսն իսկ չէ ստացած իր գարնանացանը: Գիւղացիները նորէն դարձած են անհատական հողագործութեան, բայց շատ մը պարագաներու մէջ կը ցանեն միայն եւ միայն իրենց պէտքերուն համաձայն: Այնպէս որ, հունձքը անբաւական պիտի ըլլայ եւ նոյն իսկ ականաւոր համայնավարներ կը խոստովանին թէ «կացութիւնը տագնապալի է եւ չենք գիտեր ի՛նչպէս դուրս պիտի գանք անկէն»: Գիւղերուն մէջ, Ստալինի յետս կոչումը հանդարտեցուցիչ ազդեցութիւն ունեցած է: Անցեալ մարտի ապստամբութիւններուն եւ կռիւներուն «յաջորդած է կանխամտածուած եւ սիստեմատիկ խարազանումը եւ համայնավարները հազիւ կը համարձակին երեւալ գիւղական խորհուրդներուն մէջ:»

ԱՐԵԱՆ ԳԵՏԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Սակայն եւ այնպէս, ապստամբութիւններ միշտ ալ կը պատահին Կովկասի մէջ: Մարտին, ապստամբական շարժումները այնքան ծանր համեմատութիւններ առին որ, բազմաթիւ զօրք ղրկուեցաւ Մոսկուայէն, թնդանօթներով եւ օդանաւերով: ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԹԷ ՆԱՐԳ ՄԸ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒՆ ՁԵՌՔՆ ԷԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԿՈՒ ՇԱԲԱԹ: ԱՅՍ ՆԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐԸ «ՔԱԽՈՒԵՑԱՆ», ԱՆՇՈՒՇՏ, ԱՐԵԱՆ ԳԵՏԵՐՈՒ ՄԷՋ:

Հինգշաբթի օր Պերլին հասած հեռագիր մը կը հաստատէ խորհրդային իշխանութեան պաշտօնական խոստովանութիւնը թէ բացէ ի բաց ըմբոստութիւն տեղի ունեցած է խորհրդային իշխանութեան դէմ Անդրկովկասի մէջ, եւ թէ բարեկարգութիւնը վերջնապէս չէ հաստատուած տակաւին: Մօլլաները, որոնք մեծ ազդեցութիւն ունին այդ շրջանին մէջ, «ժողովուրդները կը գրգռեն խորհրդային իշխանութեան դէմ»:

Թղթակիցը այսպէս կ՚ամփոփէ Ռուսաստանի կացութիւնը. — «Դժգոհութիւնը կ՚աւելնայ, եւ եթէ սով ծագի, ինչ որ չափազանց հաւանական է, հետեւանքները մեծապէս աղէտաբեր կրնան ըլլալ թէ երկրին եւ թէ վարիչներուն համար: Կը գտնուինք դիկտատորութեան վերջին շրջանին մէջ, դիկտատորութիւն մը որ վախկոտութեամբ, ստորնութեամբ, դաւաճանութեամբ եւ քաոսով կը գերազանցէ բոլոր նախորդները»:

ՏՈՔԹ. ՆԱՆՍԷՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ Պ. Ա. Ահարոնեան հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Տոքթ. Նանսէնի ընտանիքին.—

«Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը իր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնէ մեծ մարդասէրին եւ Հայաստանի մեծ բարեկամին մահուան առթիւ»:

Պ. Ահարոնեան միեւնոյն ատեն Փարիզի Նորվեկեան դեսպանատունն երթալով, ստորագրած է այս առթիւ բացուած տոմարին մէջ:

⁂ Լոնտոնէն կը գրեն մեզի. — Տոքթ. Նանսէնի մահուան առթիւ Հ. Հ. Պատուիրակութեան ներկայացուցիչը, Պ. Ժ. Միսաքեան, ցաւակցութիւններ յայտնեց Նորվեկիոյ դեսպանին: Ցաւակցական հեռագիր մըն ալ ուղարկուեցաւ Տիկին Նանսէնին՝ Լոնտոնի հայ գաղութին կողմէ: Ասկէ զատ մեր ներկայացուցիչին խնդրանքով, բարեկամ պետութեան մը Օսլոյի դեսպանատան միջոցաւ մասնաւոր ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ հայ ժողովուրդի ողբացեալ բարեկամին դագաղին վրայ, յանուն Լոնտոնի հայ գաղութին:

Նոր խռովութիւններ Հնդկաստանի մէջ

Տիկին Նայտու, բանաստեղծուհին, քանի՜ չորս ժամ իր կամաւորներուն հետ սպասելէ յետոյ, քշուեցաւ իր մեկնած տեղը, փոխանակ յառաջանալու դէպի Տարսանայի աղահանքերը, ինչպէս մտադրած էր: Կամաւորները ճամբայ ելած էին առանց ուտելիքի եւ ջուրի: Ոստիկանութիւնը ամբողջ օրը չթողուց որ ոեւէ մէկը մօտենայ. կամաւորները չէին կրնար մօտենալ բարեսէրներու տուած հացին եւ ջուրին, առանց իրենց տեղերէն հեռանալու, մինչդեռ որոշած էին պահակ կենալ խիտ շարքերով, աղի վարչութեան խանութներուն առջեւ: Երբ գիշեր եղաւ, ոստիկանապետը փսիաթ մը երկարեց Տիկին Նայտուի որ քնացաւ անոր վրայ: Արեւածագին կամաւորները,ծարաւէն տանջուելով հանդերձ, կը մերժէին հեռանալ: Ոստիկանապետը մեղքնալով արտօնեց որ ուտելիք տան: Ժամերը կ՚անցնէին: Մարդ չէր շարժեր. վերջապէս ձանձրացած այս անվերջ հսկողութենէն, ոստիկանները որոշեցին գործի անցնիլ: Բռնեցին կամաւորներուն ուսերէն եւ ճամբուն վրայ քշեցին, «Հեռացէ՛ք» պոռալով: Տիկին Նայտուի բարեկամուհիներէն մէկը, որ հոն կը գտնուէր ի՛ր ինքնաշարժով, նշան ըրաւ եւ բանաստեղծուհին, թէեւ վարանոտ, նստաւ ու ճամբաւ ելաւ դէպի իր բանակատեղին. կամաւորներն ալ հետեւեցան:

Բայց, քանի մը ժամ յետոյ, բազմութիւն մը կը հաւաքուէր Տարսանայի ճամբուն վրայ, թշնամական արտայայտութիւններով: Հազիւ քանի մը ոստիկաններ կային աղի մթերանոցին առջեւ. բազմութիւնը սկսաւ յառաջանալ եւ հարիւրի չափ մարդիկ խոյացան ցանկապատին վրայ: Խառնաշփոթութիւն մը ծագեցաւ, օգնական ուժեր հասան եւ ցուցարարները քշուեցան: Բաւական մարդիկ վիրաւորուեցան այս դէպքին հետեւանքով:

⁂ Ծանր խռովութիւններ ծագեցան Պէնկալի Միմէնսէնկ քաղաքին մէջ: Բազմաթիւ ցուցարարներ յարձակեցան ոգելից ըմպելիներ փոխադրող կառապաններու վրայ, ծակեցին տակառները եւ կրակի տուին: Ոստիկանութիւնը օգնութեան հասաւ, բայց քարի բռնուեցաւ: Ա/ն ատեն կրակ բացաւ, վիրաւորելով 53 հոգի: Ոստիկաններէն ալ 28 հոգի վիրաւորուեցան:

⁂ Կամաւորները այսօր, կիրակի, ընդհանուր յարձակողական մը կազմակերպած են Վատալայի աղահանքերուն դէմ: Այս առթիւ խիստ կարգապահութեան մը ենթարկուած են մասնակցողները:Հասարակութիւնն ալ հրաւիրուած մասնակցելու: Կոչը կ՚ըսէ. «Մենք չենք կրնար կասիլ մեր պարտականութեան կատարման մէջ, ձերբակալութեան կամ գնդակահարութեան սպառնալիքով: Մենք կատաղի, թէեւ ոչ բռնի պայքար մը պիտի մղենք ներկայ կառավարութեան դէմ:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, կառավարութիւնը շուտով բանակցութիւններ պիտի կատարէ Կանտիի հետ, քաղաքական համաձայնութիւն մը կնքելու համար:

⁂ Պիքանիրի մահարաճան, որ նախագահ նշանակուած է Ազգերու Դաշնակցութեան հնդիկ պատուիրակութեան, կը մեղադրէ կարգ մը անհաշտներու ըմբոստացումը փոխարքային համաձայնութեան առաջարկներուն դէմ: Մահարաճան յայտարարեց թէ Հնդկաստանի բոլոր իշխանները հաւատարիմ են բրիտանական գահուն:

⁂ Պոմպէյի հնդիկ համագումարին տեղեկատուն լոյս տեսաւ, հակառակ դրուած արգելքին: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց եւ վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտեց բանաստեղծուհի Նայտուի հարսը, որ նմանապէս զինուորագրուած էր անհնազանդութեան պայքարին: Ձերբակալուեցաւ նաեւ Շոլափուրի քաղաքապետը, որ ձեռնպահ մնացած էր կիրակի օրուան խռովութեանց պահուն, մինչդեռ իր պաշտօնն էր զսպել զանոնք:

Սեւ ծովու խնդիրը

Պոլսոյ թերթերը կը շարունակեն զբաղիլ Սեւ ծովու խորհրդային տորմիղին զօրացման խնդրով: «Ճումհուրիյէթ» կը ծանուցանէ թէ Նեղուցներու յանձնաժողովը կէս պաշտօնապէս զբաղած է ռուսական երկու նոր մարտանաւերու ժամանման հարցով: Կ՚ըսուի թէ օտար պատուիրակ մը դիտել տուեր է որ Սեւ ծովու խորհրդային տորմիղին զօրացումը՝ հակառակ է Նեղուցներու ազատութեան սկզբունքին: Կ՚ըսուի նաեւ թէ ռումանական պատուիրակը, ուշադրութեան յանձնած է թէ խորհրդային զրահաւորներու ժամանումը կրնայ վտանգ մը կազմել իրենց երկրին դէմ:

Ժանտախտը Եգիպտոսի մէջ

Գրած էինք թէ ժանտախտ ձգած է Կիզէի մէջ (Եգիպտոս),

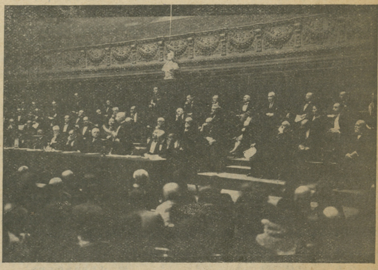

Photo ARAX

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ
ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ, ՄԱՅԻՍ 10ԻՆ

Առաջին պատկերը կը ներկայացնէ բեմը. երկրորդը՝ տեսարան մը բազմութենէն. դժբախտաբար սրահը անհրաժեշտ յարմարութիւնները չէր ներկայացներ լուսանկարչութեան համար, խիստ կանոնի տակ ըլլալով:

առաջին առթիւ վարակելով եւ մեռցնելով 35 հոգի: Կառավարութիւնը կը ճգնի խափանել ախտը: Երեք հազար հոգի պատուաստուած են, իսկ վարակեալները մեկուսացած:

Միւս կողմէ, մարախներու արշաւը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ, մանաւանդ Սինայի լերան հարաւակողմը, որովհետեւ անապատային տարածութիւնները կը դժուարացնեն պայքարը:

Գերմանիոյ օդային ուժը

Գերմանիոյ Խորհրդարանը քննելով օդանաւային ելմտացոյցը, յաւելումներ կատարեց յառաջիկային համար: 1930ի ելմտացոյցին մէջ նշանակած է 42,403,500 մարք (2,120,170 ստերլին), 1929ի 27,961,600ին դէմ: Քուէարկուած վարկին 3)4ը նպաստ է, գիտական ուսումնասիրութեանց, օդանաւորդներու եւ օդանաւերու կատարելագործութեան եւյլն. համար:

Հաղորդակցութեանց նախարարը այս առթիւ դիտել տուաւ թէ Գերմանիոյ օդային ճարտարագործութիւնը չի կրնար մրցիլ միջազգային տեսակէտով, մինչեւ որ չստանայ զինուորական կամ անոր համապատասխան տորմիղ պահելու իրաւունք: Փորձը ցոյց տուաւ որ կարելի չէ ջնջել նպաստները: Մասնաւորապէս օգնութեան կը կարօտի Պերլին-Պոլիս-Էնկիւրի-Պաղտատ գիծը, որ կրնայ յառաջիկային կապուիլ Հնդկաստանի եւ Արեւելքի գիծերուն հետ:

Պաղեստինի խնդիրը Ժընեւի մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ, որ վերջացած է արդէն, Անգլիոյ արտաքին նախարար Պ. Հէնտըրսըն տեղեկութիւններ տուաւ Պաղեստինի կացութեան մասին: Ըսաւ թէ Բրիտանական կառավարութիւնը աւելցուցած է իր զինուորական ուժերը եւ կը քննէ միայուն պահակազօրք պահելու խնդիրը: Կառավարութիւնը տակաւին չէ ստացած քննիչ սպային լիակատար տեղեկագիրը,բայց միջոցներ ձեռք առնուած են հրէական գաղութներուն պաշտպանութեան համար: Ոստիկանութեան բրիտանական հաստուածին վրայ աւելցած է 400 հոգի եւ 80 հոգի եւս պիտի աւելնայ: Գաղթականներու տեղաւորման Աթէնքի յանձնաժողովին փոխ նախագահը Պաղեստին ղրկուած է, ներգաղթի եւ տեղաւորման մասին ուսումնասիրութիւն մը կատարելու համար:Պ.Հէնտըրսըն յիշեցթէ արաբական պատուիրակութիւն մը հասած է Լոնտոն եւ աւելցուց թէ կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, գոհացնելու համար օրինաւոր բաղձանքները, որքան կը թոյլատրեն հոգատարութեան պայմանները:

Ո՜ղջ հայութիւնը... Բացառութիւն կը կազմէին հայ երկրի ժամանակաւոր տէրերը— անխուսափելի եւ արհամարհելի խմբակ մը: Եւ անոնց հետ՝ կարգ մը մանր հոգիներ գաղթային մտաւորականութենէն որ վաստկեցան միայն արգահատանք:

Սորբոնի փառաշուք հանդէսը, գաղութներու միահամուռ եւ երախտագիտութեան ու յարգանքի ցոյցերը, Նորատունկեաններու, Բոշալեաններու, Քէլեկեաններու, Սահակ արք. Խապայեաններու, Ցամատեաններու եւ Թէքէեաններու ջերմ մասնակցութիւնը պերճախօս պատասխանն էին աղանդաւորներու խաչակրութեան:

Որքա՜ն պերճախօս եւ հրահանգիչ էր Յոբելինական Յանձնաժողովին ուղղուած սրտառուչ նամակը Կիլիկիոյ ծերունազարդ, պաշպանողական կաթողիկոսին՝ որ կարծէք Հալէպէն կոչ կ'ընէր բովանդակ հայ գաղթաշխարհին՝ թէ ժամանա՜կ է, որ լռէ՛ կուսակցական աւերիչ կիրքը, ժա՛մանա՛կ է, որ գէթ մի անգամ, այս հանդիսաւոր պարագային զինադո՛ւլ հռչակեն պառակտումի ու դաւի ասպետները եւ ողջ հայութիւնը միաբանելով յաչս աշխարհի, գայ տօնելու իր արժանաւոր մէկ զաւակը— մարդ մը՝ որ քառասուն տարուան իր գրականութեան մէջ չէ ճանչցեր որեւէ դասակարգ ու աղանդ, այլ ճանչցեր է միայն ու միայն հայ հալածական ժողովուրդը, իր ծով վշտերով եւ օրհասական մաքառումներով...:

* **

Ֆիւստէն Գօտար, արմատական կուսակցութեան հեղինակաւոր պարագլուխներէն, ֆերդինան Հէրօլտ, մեր անմոռանալի պիէռ Քիյիառի մտերիմն ու գինակիցը, թեւաւոր բառերով դրուատեցին Ահարոնեանի կեանքն ու գործը: Եւ նոյն խանդավառ ներբողն ըրին հայ հռետորները— համակիրներ ու ընկերներ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն եւս, յանձին Բիւրօի ներկայացուցչին, բերաւ իր ջերմ երախտագիտութեան տուրքը յոբելեարին, որ շուրջ 30 տարի իր անզուգական գրիչն ու խօսքը ի սպաս դրեր է հայ մեծագոյն քաղաքական կուսակցութեան եւ անոր միջոցով՝ հայ տառապող ու պայքարող ժողովուրդին:

* **

Գեղարուեստական բաժինն եւս եկաւ լրացնելու հանդէսին շքեղութիւնը: Արտասանութիւն, երգ ու ջութակ, ֆանֆար ու դաշնակ: Մաքրուտեան, ֆրանսացած հայ մեծանուն դերասանը, երբ կ'արտասանէր ֆրանսերէն լեզուով Ահարոնեանի «Հայդուկի Նոր Տարին», բռնկեցաւ ու փոթորկուեցաւ, որպէս ճշմարիտ արուեստագէտ մը եւ այդ վայրկեաններուն թերեւս յիշեց իր հայ ծագումը...:

Տիկին Ագոնց շնորհալի էր յստակ ու հնչեղ ձայնով եւ համակրելի թէմբրով, որ ֆրանսերէն երգեցողութեամբ ախորժելի պակուրութիւն թողուց: Օր. Թորոսեան կրակ ու բոց էր, բուռն ու մոլեգին իր հայերէն երգերուն մէջ եւ շատ ծափեր խլեց հանդիսականներէն ու քանի մը անգամ արժանացաւ bisերու:

Տիկին Զապէլ Արամ, հակառակ երգերու ոչ-յաջող ընտրութեան եւ ուրիշ աննպաստ պայմաններու, նոյնպէս ջերմօրէն ծափահարուեցաւ, բայց այդ երեկոյ նա յայտնապէս իր սիրած դերերքի մէջ չէր: Բեմ եկաւ

կէս գիշերին, երբ բազմութիւնը երկար ժամեր լարուած անընդհատ ունկնդրելէ յետոյ, յոգնած էն արդէն եւ անհամբեր: Ցարաբախտաբար, ձառերը չափէն աւելի երկար տեւեցին՝ ի վնաս գեղարուեստական բաժնին:

Երիտասարդ Սինանեան անգամ մը եւս յուզեց իր հիացողները ջութակի դայլայլներով: Ապա Ստեփան Նաւասարդեան հնչեցուց իր բամբ ձայնի որոտները, —ձայն մը, որ հոգածու մշակութեամբ պիտի դառնայ, յուսով ենք, աւելի արժէքաւոր եւ գրաւիչ:

Զին. ֆանֆարը գոցեց աննախընթաց հանդէսը Հայր Ալիշանի ամպրոպացող «Հիմ»ով — «Բամ փորոտան»— հին, սիրուած, ազգամաշունչ քայլերգը, որ երբեք չի թառամիր, որ "Հայրենավրէժ,, խանդավառութեան եւ յուզմունքի հետ մարտականսարսուռ մը կուտայ, Մարսէյլէզին պէս (Հապօ՜ն իզէն... Aux armes, citoyens!):

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՑՈՒՄ

Անցած շաբաթ Հայերը գրաւածէին Սորպոնը: Համազգային արշաւանք:

Ահարոնեան շալկած իր քառասուն տարիներու աշխատանքը, ներկայացաւ բազմահազար ժողովուրդին, խառնուեցաւ անոր, ու կքած համազգային խանդավառութեան բեռին տակ՝ հրաժարեցաւ իր անձէն.— ցիամայնացաւ:

Յայտարարեցին որ ան ազգին կը պատկանի, ամէնուն կը պատկանի. ու չորս հազար բազմութիւնը ծափերով հաստատեց հրովարտակը, որով Ահարոնեանը կ'ազգայնացուէր, սեփականազուրկ կը դառնար:

Մահկանացու ու սեփականատէր մարդոց շարքին, ան Ղազարոսի պէս աղքատ էր, իսկ բազմութիւնը հարուստ: Որքան աղէտներէ պիտի ազատէր մարդկութիւնը, եթէ նիւթական հարստութիւններն ալ այսքան դիւրութեամբ համայնանային...:

Այսպիսի ժխորի մէջ, միակ ապաստարանը, ուր մարդ կրնայ ապաւինիլ՝ մտածումն է: Ու ես կը մտածէի որ Ահարոնեան աւելի մեծ է քան Սորպոնի յոբելեարը, անոր արուեստագէտի սիրտը աւելի լայն է, քան Սորպոնիմեծակամարամփիթատրոնը — ճիշդ Դեղոյի արտին չափ...

Եւ սակայն մեծն ու պզտիկը, բարձրն ու ցածը ի՞նչպէս կարելի է չափել. չէ՞ որ անոնք յարաբերական արժէքներ են ու գեբազանցապէս կախուած բաղդատական կէտէ մը: Երբ բաղդատական եզրերը կը կորսնցնէք, բարձրն ու ցածը, մեծն ու պզտիկը կը դառնան անորոշ, անսահման կամ միշտ իրարու հաւասար:

Ահարոնեանի Մասիսը Սորպոնի մէջ բլուր մը դարձած էր: Աչքի պատրանք, չափի պակաս:

Երբ Փարիզ կը մտնէք, հեռուէն ձեր ակնարկը մէկ բարձունք կը գրկէ, Էյֆէլը, բոլորէն բարձր, գլուխը երկնքի կապոյտը քերելով: Իսկ երբ շէնքերը կը ծանրանան ձեր գլխուն վերեւ, եւ դուք կը կանգնիք խոկալէս բարձր աշտարակին ոտքերուն առջեւ, չէք տեսներ անոր բարձրութիւնը, ու պահ մը կը կարծէք թէ Թրոքատէրօն աւելի բարձր է: Աչքի պատրանք. չափի պակաս:

Ահարոնեան հեռուէն մեծ կ'երեւի, ու որքան հեռանայ մեզմէ ու մեր ակնարկները լայն հորիզոններ գրկեն, այնքան աւելի բարձր պիտի երեւայ անոր աշտարակը:

Ազգը մահկանացուներ կը սիրէ: Ու երբ մեռնին, այն ատեն միայն անոնց անմահութեան կը հանդուրժէ:

* **

Հայ գրականութեան հանգրուան: Յոբելեաններու շարան: Նորի եւ հինի հաշուեյարդար: Եւ սակայն հինները տիրական են: Իրենց մտքի վերջին տուրքը կուտան կորովով եւ իմաստուն: Անցեալ կորուստներու բեռը աւելի շատ անոնց ուսերը կքեցուցած է: Յարութիւն առած, կեանքի ու արուեստի քաղցրութեան գիտակ, անմահութեան տենդէ մը բռնուած՝ անոնք իրենց գերագոյն տուրքը կուտան: Քիչ են թիւով, բայց ծանր են որակով:

Անոնք կը քալեն առանց եւեւ նայելու: Կամուրջներն անոնց ետեւէն այրուած են: Յաջորդական սերունդներու շղթայումը քակուած է: Ու ատկէ՝ այն անջրպետը, որ հեռու ծայրերու վրայ կը դնէ հին ու նոր սերունդները, անձնապէս: Թէեւ անոնց արտայայտութիւնները խիստ բաժանումի այդ թելադրանքը չեն բերեր մեզի:

Գրական եղբայրակցութիւն, գրական ջերմ մթնոլորտ գոյութիւն չունի: Բարքերու խաթարում, ժամանակակից ու ժամանակաւոր հիւանդութիւն:

Բայց եթէ մենք չենք կրնար ճանապարհներ բանալ, կեանքն իր ճամբան կը յարդարէ: Իրեն համար ճամբայ չբացողը, ուրիշի ճանապարհէն պիտի քալէ: Անիւը կը դառնայ. վայ անոր տակը մնացողին: Այս մտածումներուն կ'երթամ, մտաբերելով Ահարոնեանի կտակը եւ ուխտը:

Կտակը ծանր բեռի մը փոխանցումն էր նոր սերունդին: Ու Ահարոնեան քառասուն տարուան իր մտքի ու հոգիի աշխատանքը յանձնեց հայ ժողովուրդին: Բանաստեղծի պէս ան մերկացաւ իր հարստութիւններէն, կտակ մը թողլով յետնորդներուն, որ շարունակեն իր գործը: Ան փակեց իր քառասուն տարիներու հաշիւը, հայ ժողովուրդի մէկ գուրգուրանքին փոխարէն: Ան թեթեւցած է իր շալկած մեծ բեռէն: Լայնաուս ու ամուր ոսկոր երիտասարդներուն կը մնայ, նոր կորովով ու թափով մտքի ու արուեստի կառքին լծուելու:

Երիտասարդ սերունդ, աւելի շիտակ հասունցած սերունդ, գուրգուրանքէ զուրկ, ջերմ մթնոլորտէ զուրկ. ջղայնացած ու գազազած՝ ինքն իր դէմ եւ ուրիշներու դէմ, պիտի կրնա՞յ նման ծանր բեռի մը տակ մտնել: Հարցական մը մեր օրերու երկունքին դէմ: Երկունքը կայ, բայց վաղուան ճամբան տակաւին անորոշ կը մնայ: Ի հարկէ խօսքը չերթար հասնիր Օշականին, Զարեանին եւ Համաստեղին, որոնք ջլապինդ վարպետներն են, կամուրջ կառուցանող՝ անջրպետին վրայ:

Կտակը որ հարստութեան ժառանգորդ կը դարձնէ մեզ, մտածումներու բեռ մը կը բերէ իր հետ:

Կտակէն վերջ, հին սերունդի ներկայացուցիչը հաւատարիմ կը մնայ հիններու աւանդութեան,— մնալ պատնէշին վրայ մինչեւ վերջին շունչը: Ժողովրդական առածը ճշմարտութեան լրիւ պատկերը կուտայ.—կրակը կոճղերուն մէջն է: Կորովը Ահարոնեանի կրակն է:

Ու ան, կտակէն յետոյ, կ'ընէ իր ուխտը. — շարունակելու իր ճանապարհը, անսայթաք ու աննկուն, օր մը նորէն ներկայանալու հայ ժողովուրդին, իր նոր բեռով: Արուեստի ուխտաւոր:

Բախտաւոր հին սերունդ: Այո՛, բաղդատմամբ նոր սերունդին: Ո՛րքան քիչեր կ'անդրադառնան այսօրուան գրական սերունդի ֆիզիկական ողբերգութեան: Ճիշդ է որ հինները ֆիզիքական սառապանքներէ անցան, փոթորիկները զանոնք քարէ քար զարկին: Սակայն, անոնք իրենց աչքերը յառեցին հայութեան ազատութեան արշալոյսին, անոնց հոգին առանց բեկումի սաւառնեցաւ գալիք հորիզոններուն վրայ, ու այդ հոգեկան վերացումին մէջ, անոնք զոհեկնդուած՝ անցան քառասուն տարիներու ճանապարհը, իրենց կռնակին առնելով իրենց մտքի արդիւնքը,— երեսուն հատոր...

Նոր սերունդի տառապանքը մեծ է, անչափելիօրէն մեծ, որովհետեւ հոգեկան է: Բեկբեկ հոգիով, անծանօթ ափերուն վըրայ նետուած խլեակ, երկարատեւ երկունքէ բռնուած, շուարած՝ կայնած է քառուղիներուն առջեւ: Ան երբ իր ճանապարհը ընտրէ, հեղեղի պէս պիտի ընթանայ, հրաբուխի պէս պիտի պայթի:

Կարեւորը ճանապարհ ընտրելն է:

Տեսնենք:

Ահարոնեանի յոբելեանը հանգրուան մըն է հայ գրականութեան: Ու այդ հանգրուանէն անդին, մտածումը կը յամենայ նոր սերունդին վրայ:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱԿԱՆ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Գրական Դիրքերում»ի մարտի թիւը ամբողջովին լեցուած է «կոլխոզ»ի շուրջ հիւսուած նորավէպերով: Այս անգամ քիչ մը աւելի խնամուած են արձակն ու ոտանաւորը: կ'արժէ ներկայացնել առանձնապէս: Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց նոր կարգադրութիւն մը, զոր խմբագրութիւնն է ըրեր: Ցօդուածներուն գլուխը նշանակուած են թէ հայերէն եւ թէ ռուսերէն խորագիրն ու գրողին անունը:

— Երեւանի Գրողներու տան մէջ տեղի ունեցաւ վիճաբանական ժողով մը կոմիտաս վարդապետի արուեստին մասին:

Երաժշտագէտ Սպ. Մելիքեան ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը կարդաց այդ առթիւ: Այդ ուսումնասիրութեան առաջին մասը բանասիրական էր, երկրորդ մասին մէջ էր որ Մելիքեան ծանրացաւ կոմիտասի դերին եւ արժէքին վրայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ:

Վիճաբանութեան մասնակցեցան նաեւ Գիւլիքեօխվեան, Ռոմ. Մելիքեան, Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեան, Ռ. Թէրլէմէզեան, Ստ. Դեմուրեան, կարօ Զաքարեան եւ ... դերասան Ջանան:

— Շարա Տալեան, որ ծանօթ է հայ աշուղներուն կեանքին ու գործին նուիրած իր երեկոյթներով մեծ խանդավառութիւն ըստեղծեց Լենինականի մէջ: Շարա Տալեան վերջերս շրջան մը ըրաւ նաեւ Հիւսիսային Կովկասի մէջ, ուր ռուս մասնագէտները գովեստով խօսեցան իր աշխատութեան եւ հայ աշուղներուն գործին մասին:

— Շարունակ թարգմանութիւններ կը կատարուին ռուս թատերագիրներէն, ներկայացնելու համար Երեւանի մէջ: «Ցասում»էն յետոյ, որ, հակառակ իր գրական գեղարուեստական թերութիւններուն, մեծ աղմուկ հանեց, հայերէնի թարգմանուած է նաեւ ուկրայնացի կին գրողի մը, Զաւալայի թատերգութիւնը, «Լեռ»ը, որ այժմ կը ներկայացուի Լենինականի մէջ:

ՀԻՆԵՐԸ ԵՒ ՆՈՐԵՐԸ

Միայն մեր գրական շրջանակներուն մէջ չէ, որ դրուած է այս հարցը: Գերմանացիները, Ռուսերը եւ ֆրանսացիներն ալ ինկած ու խրած են այս վէճին մէջ: Նոյնիսկ պէնժամէն Քրէմիէօ կը դժգոհի, որ Նոր սերունդը (ֆրանսացի) քիչ մը շատ յարգանք գոյց կուտայ երէցներուն, «ընդունուած արժէքներուն հպատակութիւնով եւ անկախ մտքի պակասութեամբ մը»: Ճի՞շդ է. — ոչ, կը պոռան Նորերը:

Արդարեւ, Նորերը չափազանց անտարբերութիւն ցոյց կուտան հիներուն հանդէպ: Որովհետեւ հիներուն եւ Նորերուն միջեւ շփումը շատո՞նց է դադրած: Եւ հիները չեն հասկնար նորերը:

Նորերը ծնան աննկարագրելի անջրպետի մը մէջ, զոր պատերազմը բացաւ: Հին ատեն ամենամեծ հեռաւորութիւնը կը կազմէին եօթը լեռները կամ ծովը, որոնք աննշան տարբերութիւններ կը շինէին մարդոց միջեւ: Սարսափելի պատերազմը, որ աշխարհներ այրեց, երկու մօտիկ անձերու՝ հօր եւ զաւկին միջեւ ստեղծեց մտածման եւ զգացման հսկայ տարբերութիւն մը: Կարծես թէ Նորերը օժտուած են իմացական ու զգացական տարբեր գործիքով մը: Դժուար է փորձել այս այլափոխութեան հոգեբանախօսութիւնը. պէտք է գիտել իրականութիւնը այնպէս ինչպէս կ'երեւի: Հիներուն եսասիրութիւնն է, որ յաճախ կը յայտնուի տըրտունջով մը Նորերու անտարբերութեան մասին: Այլ սակայն գեղեցի՞կ է Նորերուն ընդվզումը, անկախութիւնը, ինքնիշխանութիւնը. նոյնիսկ անգութ անտարբերութիւնը հիներուն հանդէպ: Գեղեցի՞կ է Տէլթէյի հայհոյութեմ Զոլայի եւ Վոլթէրի մասին, Պէրնար Ֆայի չարախօսութիւնըԱնաթօլ Ֆրանսի մասին: Նորերուն ինքնատիպ աշխատանքն է միայն, որ գրականութեան կուտայ թարմութիւն, առնականութիւն եւ հրայրք:

ՆԻԿՈԼԱ ԷՎՐԷՆՈՖ

Նիկոլա Էվրէնոֆ, որ երեք թատրոններ վարած էՌուսիոյ մէջ, մայիսի վերջերը Փարիզի մէջ պիտի բեմադրէ ռուսական օփէրա մը: Այս բեմայարդարը, ինչպէս կը [illegible]ւանի, իր արուեստագէտի կեանքին մեծագոյն մասը նուիրած է բեմայարդարման գաղտնիքներուն: Կինքայի մէկ գործն է, «Ռուսլան եւ Ռուդմիլա», զոր պիտի ներկայացնէ համաձայն պերճափառ արուեստին աւանդութիւններուն, չխնայելով ամէն շքեղութիւն լոյսի եւ գոյներու: Այս օփէրան հէքեաթ մըն է, ձմրան եւ ամրան պայքարը, զոր կը վարէ.արեւը: Այս գործին համար, Էվրէնոֆ կ'աշխատցնէ 250 հոգի, եւ պիտի ունենայ երկու նուագախումբ եւ 70 հոգինոց երգչախումբ մը, ինչպէսնաեւ բազմաթիւ պարուհիներ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԻՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՏԷՍԻՆ.— Մայիս 11ին, կէսօրէ վերջ S. L. S. A.ի գործարանի սրահին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցաւ վաստակաւոր գրագէտ Ա. Ահարոնեանի քառասնամեայ գործունէութեան յոբելեանը: Յոբելենական յանձնախումբը ապարէզ եկաւ ճոխ յայտագրով: S. L. S. A.ի տնօրէնութիւնը իր նուագախումբը տրամադրած էր փայլ մը տալու համար հանդէսին: Պատւոյ նախագահութիւնը Անդրէաս վրդ. Պօտուռեանին տրուած էր, իսկ կը կառավարէր Պ. Յակոբ Տապալեան: Հանդէսը սկսաւ նուագախումբի «Մարսէյլէզ»ով եւ անմիջապէս յետոյ, Պ. Չիլիրկիրեանի կազմած երգչախումբին «Մեր Հայրենիք»ով:

Պատւոյ Նախագահը Ահարոնեանը ներկայացնելով ըսաւ.— «Ահարոնեան իր մանկութեան օրէն ըմբոստացողի շունչ մը ունեցաւ տեսնելով Թրքահայոց կրած տառապանքն ու խաչելութիւնը: Ան ջանաց հաստատել թէ մարդկային ամէն էակ պէտք է որպէս մարդ ապրի եւ ոչ թէ գերի: Խսկապէս ալ յաջողելով, իր եղբայրներուն իրականացման ականատես եղաւ»:

Ցետոյ ներկայացնելով օրուան բանախօսը՝ Պ. Մելքայէլեանը, խօսքը անոր տուաւ: Ցարգելի բանախօսը իր սահուն եւ մաքուր հայերէնով կատարելապէս ներկայացուց յոբելեարին կեանքն ու գործունէութիւնը եւ ըսաւ.— «Ահարոնեան Թրքական սահմանագլխին մօտ ծնելուն՝ իր պատանեկութեան իսկԹրքահայոց լացն ու կոծը, թախիծն ու աղիողորմ ճիչը լսելով ամէնուրեք իր զայրոյթի, ցասումի, ըմբոստացողի ու ազատատենչ շունչը սփռելով, մեր բազմաչարչար ազգը գիտակցութեան բերել կը ճգնէր, վառ երազներով՝ ան կը պատրաստուէր հայ ազգին ռահվիրան ու ջահակիրն ըլլալ. եւ լիովին յաջողեցաւ: Ան լալկան մը չէ, այլ Հայոց վըշտահիւծ սրտերուն խորը թափանցող եւ լիովին ուսումնասիրող եզական Հայն է, որ կրցաւ, իր շունչով ու գրիչով, մեր ամէնէն անտարբեր զանգուածներն ի մի բերելով հասկցնել. «Ո՜վ հայ, դուն քու տէրդ եղիր եւ ինքդ գծէ ուղիդ»: Փ. քըրկն Անդրանիկ արտասանեց Ահարոնեանի «Ուխտաւորը» չափազանց յաջող:

Չ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁՈՒԿ ԵՒ ՄԻՍ

Ապրիլի վերջերը, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան» (4 մայիս), մանաւոր խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ Երեւանի միսի եւ ձուկի շուկային անմխիթար վիճակին մասին:

Զատիկին երկու օրերը միսի հայթայթիչ մարմինը բնաւ միս չտուաւ քաղաքին: Նոյնպէս ձուկի շուկային մէջ կը պակսի թարմ ձուկը, որովհետեւ, հակառակ Սեւանի առատ ձկնորսութեան, գրասենեկային դանդաղաշարժութեամբ մը ոչ մէկ աշխատանք կը կատարուի ձուկը փոխադրելու համար Երեւան:

Եթէ ձուկն ու միսը կը պակսի, պահածոյ միսնալ (երշիկ եւն) չի գտնուիր Երեւանի շուկային մէջ: Անցեալները գրեցինք թէ մեծ քանակութեամբ միս գընուեցաւ Երեւանի սառնարանին մէջ, եւ ուտելիք բան չըլլալով արգիլուեցաւ ծախել: Այդ միսը, փոխանակ թափելու, ղրկեր են Թիֆլիս, ուր երշիկներ պատրաստելէ յետոյ նորէն տարեր են Երեւան: Նոյնիսկ պաշտօնեայ մը կը պարծենայ թէ «ռէալիզացիա»յի ենթարկել են այդ միսը»:

Խորհրդակցութեան ընթացքին, տեսնուեցաւ որ միսէն ու ձուկէն զատ, հացն ու խմորեղէնները եւս գէշ վիճակ մը ունին: Երեւանի շուկային մէջ կը պակսի նաեւ կաթը, որովհետեւ Ստեփանաւանէն ու Վարանցովկայէն կաթն ու պանիրը ուղղակի կը ղրկուին Թիֆլիսի շուկան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ ամսուան ընթացքին Երեւանի մէջ արձանագրուած են հետեւեալ վարակիչ սուր հիւանդութիւնները.— 7 քութէշ, 11 կեղծմաշկ, 9 կարմիր քամի, 2 բծաւոր ժանտատենդ, 60 կարմրուկ, 3 ժանտատենդ, 55 խոզուկ:

…ՈՎՈՒՐԴ ՀԱՅՈՑ Ի ՍՓԻՒՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

…. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՃԱՌԸ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

(…րտասանած Սորպոնի սրահը, 1930 մայիս 10ին)

…իմ սիրելի հայրենակիցներ,

…ջիս ամէնէն դժուարին օրերից մէկն է։

…ասեմ բոլոր փառաբանութիւններին, ներբողներին, գով…կրանքի, յարգանքի, սիրոյ բոլոր այս սրտաբուխ գե…, որ իմ բարի, արդար ու վշտաբեկ ազգը շռայլեց ինձ … բոլոր ծայրերից, ուր մեր դժխեմ, նզովուած բախտը շպըր…ր վտարանդի հայրենաբաղձ բեկորները։

…ած եմ, խորապէս զգածուած ու անհունօրէն երախտա…

…՛ւ չասեմ սակայն, ինչպէ՛ս չասեմ, որ այս բոլորը ինձ … է ծնողի քնքշութիւնը դէպի իր զաւակը. չէ՞ որ իւրա… …որ համար իր որդին ե՛ւ ամէնէն առաջինն է, ամէնէն …րգուածը եւ ամէնէն կատարեալն ու փառաւորը։

…ա ես եւս. ցեղիս մայրական քնքշութեան, գորովի, գուր…նքի առջեւ լռում եմ, ու գլուխս խոնարհում ակնածան…

… եմ, թողնելով որ մի օր գունատ, դաժան ու անաչառ …թիւնը իր խօսքն ասի եւ իր արդար վճիռն արձակի։

…նչեւ այդ…

…հայլեններն մահից առաջ ոչ մի մեծութիւն եւ արժանիք …առաբանում յաւիտենականութեան համար. եւ կարծեմ մեզ… …ի իմաստուն էին ու զգաստ։

…հանդիսաւոր ժամին, հաւատացէ՛ք ինձ, հաւատացէ՛ք ինձ, …րը ես չեմ փնտռել, վասնզի մեծարանքի, գովքի սպա… …ակնկալութիւնը բիրտ ժխտումն է հանրային գործի …արժէքի, եւ զոհաբերութեան բարձր իմաստին է բաղ…

…ալուած փառքն իրական ու ճշմարիտ փառքին ոսոխն է։ …եմ, որ սպասում էք իմ խօսքին։ …եմ նաեւ, որ չպիտի կարողանամ գոհացնել ձեզ։ …պրտասուած եմ, յոգնաբեկ ու տկար, տեսողութիւնս խեղ… …ւ հեւքս նուազ։ Եւ ահա կեանքումս առաջին անգամն է, որ … եմ իմ հրապարակային խօսքը գրաւոր անել։

… չպիտի խօսիմ։

…ն քիչը՝ որ պիտի ասեմ, իմ անդառնալի ուխտն է կեան… …ցորդի համար։

…իմ վերջին կտակը, եթէ ինձ վիճակուած է վաղաժամ թող… …դաժան, անհոգի աշխարհը։

…կի ե՛ւ միւսի — կեանքի եւ մահու համար — ես կազմ ու … եմ։

…ներից ի վեր մեր բոլոր գաղութներից խանդավառ ցոյ… …թանքների եւ օրհնանքի ձայներ եմ լսում։

…ովի խորհում եմ եւ տրտմութեամբ ինքս ինձ հարցնում, … այս բոլորի իմաստը։

…այդ ամէնը ինձ համար է եւ իմ խեղճ անուան շուրջը, …շատ շատ է եւ նոյն իսկ աւելորդ։

…եթէ հայ լեզուի, հայ գրի, հայ գրականութեան համար է, … վասնզի կապուած է առիթի հետ։

…րտմութիւն ունի հոգիս, տրտմութիւնը մարող գեղեցկու… …լքուող, մոռացուող տաճարների, սգուոր թռչունների պէս …ների վրայ կծկուած մեր աւանդութիւնների։

…լեզո՛ւ, Հայոց լեզո՛ւ, քեզ յարգա՛նք… ամէն օր, ամէն …րուած, անարգուած դու իմ խեղճ լեզու, ո՞վ քեզ սիրեց, քեզ … գուրգուրայ երբեք…։

…ար, պաղ հորիզոնների տակ ո՞ւմ է հասնում առաջին …նիքի սարսուռը, եթէ ոչ քե՛զ, ո՛վ իմ դրախտային բար…րենի։

… մոռացւում ու լալիս անտէր անտիրական որբուկի պէս …ուած հայրենի յարկերից եթէ ոչ դու, ո՛վ իմ դաշն, …աքանչ լեզու։

Մայրենի լեզու, մայրենի բարբառ,
Ախորժ, ընտանի իմ հոգու համար,
Առաջին դու խօսք ականջիս հասած,
Դու սիրոյ քաղցրիկ առաջին հատուած։

…դաժան ատուածը քո գեղեցկութեան առջեւ կուրացաւ եւ … դու անհիւրընկալ ու անխրաւ հորիզոնների տակ քո իսկ …րի շրթունքներին խորշակահար մեղմօրէն հիւծիս, հե… …ւ թօշնես։

…ցանի դեռ գէթ հանդիսաւոր օրերին յիշում են քեզ, …յր իմ, ուրախանանք այսօր. վասնզի վախ ունիմ, որ …երի ցուրտ հողմերով տարուբեր՝ շուտով մեր նոր …ները այլեւս չեն հասկանայ մեզ։

…պայթում է այն մտածումից թէ ի սփիւռս աշխարհի …ին տարտղնուած ցեղիս զաւակները — իմ զաւակները … են մի անիծակուռ օր իրենց աչքերը փակել մայ… …ից ճառագայթող գեղեցկութեան առջեւ եւ ուրանալ …րերի օրօրները, որոնց վրայ ազգի ճակատագիրն է … ատծու ձեռքով։

…ո՛վ դժխեմ ճակատագիր։

…թողէք, որ ցասումով հեռու վանեմ ինձնից այս ահա…ծումը։

…էք, որ խլեմ բուրվառը երկիւղած ու հաւատաւոր ձեռ… …միայն ու միայն Հայ Լեզուին, Հայ Միտքին ու Հայ Ցե…րկեմ։

…էք որ հաւատամ, թէ այս բոլորը երախտագիտական … է նրանց յիշատակին, որոնք ինձնից առաջ եկան իրենց …ու բրոնզէ խօսքերն ասացին ու անցան հսկաների պէս։

…էք որ հաւատամ, թէ այս ամէնը բերկրալի Յոյսի գլխին …ութիւններ են նրանց ճամբին, որոնք պիտի գան, եւ …անձայնները լսում եմ ահա յստակօրէն ու երջանիկ։

…ի՛նչ հարուստ, ի՛նչ յուռթի, որչափ բեղուն է հայ հողը, …ննալ ծոցից, որպէս Արամազդի գլխից ժայթքում են …ու պերճ սերունդներ, Հայոց աշխարհի հոգեւոր բուրաս…կելու համար։ Ու գալիս են իրար յետեւից, որպէս ամէն …արշալոյսները։

…վառ պահեցէ՛ք յիշատակը նրանց՝ որոնք մեր Գիրն ու …րդարեցին ու անցան.

…ցէք նրանց՝ որ պիտի գան, պիտի գա՛ն…

…իմ սերունդը՞… Էհ, նա էլ իղձալի արբեցուցիչ ու կախար…ղեւերից խմեց եւ տառապանքն ու ազատութիւնը սիրեց …իր մօր ստինքները։

…անելի երջանկութիւն է այս, բաւ է։

…թեան շղթաներից դեռ նոր-նոր իր հոգին ազատագրած …ը գրի, խորհրդի, գեղեցկի պաշտամունքի պէտքն ունի.

Սիրեցէ՛ք մեր գիրն ու գրականութիւնը, սիրեցէ՛ք մեր լեզուն մեր հին—հին հայրերի, մեր Սահակների ու Մեսրոպների պէս՝ Նարեկացու, Աբովեանի պէս։

Ազգային խոշոր փլուզումների, թշուառութեան օրերին, երբ կատաղութեան ու աւերածի մրրիկները քրքջալով անցնում են օրհասների վրայով, ամէն ինչ անցնում է.

Ե՛ւ իշխան ու զօրական.

Ե՛ւ փառք ու ծիրանի.

Ե՛ւ գանձ ու ճոխութիւն.

Եւ՛ դղեակ ու բերդեր.

Եւ պալատ ու ապարանք… Ու մնում են կանգուն միայն գիրն ու լեզուն, որոնք իրենց խորհրդաւոր ծոցում հարազատ մօր քընքշութեամբ ծածկում ու պահպանում են անաղարտ այն ամէնը՝ ինչ փիլել է ու խորտակւել, բոլորն ինչ մի նկուն, աւերուած ազգ կարող է ըղձալ, յուսալ ու երազել։

Ամէն անգամ, երբ հայրենիքը իր աւերակների փոշին է ցանում իր գլխին որպէս սգի քօղ, եւ իր հրաշագեղ պատկերը ծածկւում է մեր աչքերից, փնտռեցէ՛ք նրան մեր հին ու նոր մատեաններում. Հայրենիքն այնտեղ է կանգուն, հզօր ու յաւիտենական։

Սիրեցէ՛ք գիրն ու լեզուն։

Վա՛յ Հայոց ազգին, վա՛յ իր արեւին, եթէ մոռացւին գիրն ու լեզուն։

Մեծ Աբովեանի շրթունքներով ասեմ. «Ա՛խ լեզուն, լեզուն, լեզուն որ չըլլի, մարդ ընչի՞ նման կըլլի, մէկ ազգի պահողը իր հետ միացնողը լեզուն ա. ու հաւատը։ Լեզուդ փոխիր, հաւատդ ուրացիր, էլ ընչո՞վ կարաս ասել, թէ ո՞ր ազգից ես…»

«Ձե՛զ եմ ասում՝ ձեզ, Հայոց նորահաս երիտասարդք, ձեր անունին մեռնիմ, ձեր արեւին ղուրբան, տասը լեզու սովորեցէ՛ք, ձեր լեզուն, ձեր հաւատը ղայիմ բռնեցէ՛ք։»

Մարգարէաշունչ, անո՛ւշ Աբովեան։

Ես մի գիրք գիտեմ, որ ամէն գրագէտ Հայի մանկութիւնն է գգւել, որպէս մօր օրօր, եւ որ ահա հազար հինգ հարիւր տարի է ինչ սրբազան Աւարայրի շնչով պահպանում է մեր ցեղի կորովն ու ոգին։

Ո՛վ հրաշագործ Եղիշէ.

«Ոսկեծղի, գեղեցկատիպ ով ի՛մ գրքոյկ ոսկեշունչ, ազգիս փառքը, անբախտ օրը դու քարոզող անմոռունչ»։

Եւ ի՛նչպէս չասեմ, որ ինձ համար չէ այս հանդէսը, այլ փառաբանութիւնն է բոլոր այն հինաւուրց մտքի տիտաններին, որոնք դարերի ճակատը զարդարեցին սքանչելի ցեղիս անբիծ անունով եւ հայ հանճարը փառաւորեցին յաւիտենականութեան համար։

Փառք ու օրհնութիւն Ձեզ, ո՛վ իմ պաշտելի պապեր։

Եւ Խորենացին Ջրաղացպան մեռաւ։

Ու Ղազար Փարպեցին հալածանքի երեսից իր բախտը լացեց։ Ի՞նչ եղան միւսները, ո՛վ գիտէ…

Հապա մեր երէ՞կը…

Մեր վերածնութեան ռահվիրաները, դարբնողները, Պէշիկթաշլեան, Դուրեան, Ծերենց ու Ալիշան, Աբովեան ու Նալբանդեան, Րաֆֆի ու Գամառ Քաթիպա։

Եւ յետոյ ամբողջ մեր պսակաւոր Պլեադան նահատակ գրագէտների, որոնց վսեմ ճակատները հողին տալուց առաջ անապատի բարկ արեւը համբուրեց եւ որոնց աչքերի յետին ցոլքերը երկնքի աստղերը խմեցին։

Բոլոր այս փառապանծ ստուերների եւ խնկելի յիշատակների առջեւ՝ ես ծնկաչոք ուխտաւոր, ահա խոնարհում եմ իմ ճակատը, ես՝ որ մենակ եմ այդ սերնդից աշխարհին շփորելու համար նրանց հոգու մեծութիւնն ու գեղեցկութիւնը եւ իմ արդար ցեղի ահաւոր ողբերգութիւնը։

Եւ ես չեմ, որ գրել եմ, այլ իմ հայրենիքի հոգին է բռնել իմ գրիչը քառասուն տարուց ի վեր։

Ես գրել եմ այնպէս, ինչպէս իմ հայրենիքն է շշնչացել իր հողմերի սոյլերով, իր մրրիկներով, իր երգերով ու պարերով, իր ցաւերով ու խնդութեամբ։

Ես գրել եմ այնպէս, ինչպէս լալիս էի, երբ տակաւին մանուկ, մօրս տրտում երգերին էի ունկնդիր, եւ երբ իր սրտի մութ մորմոքն էի կարդում իր արցունքոտ աչքերում եւ խնդում էի, երբ ժպիտն էր խաղում իր անուշ դէմքին։

Այսպէս եմ գրել ես։

Ի զուր իմ ստեղծագործութեան մէջ որ եւ է գրական դպրոց փնտռեցին։

Իմ գրական դպրոցը Հայ Հայրենիքը եւ առհասարակ մարդկային ցաւն ու տառապանքը. ինձ համար մարդկային ամէն էակ գերագոյն նպատակ է եւ ոչ միջոց եւ իր կեանքի ցաւագին յեղյեղումները՝ բարձրագոյն արժէք, որ կարող է գեղեցկացնել ամենադժուարահաճ արուեստը։

Ճակատագիրն ուզեց, որ ես ծնեմ Մասսի լանջերին, Հայոց աշխարհի տիտանի ոտքերի տակ ուր գալիս են մեռնելու մեր հայրենիքը ծւատող գարշելի սահմանները, մահահոտ ու ախտաժէտ օձերի պէս, թողնելով Հայոց Հսկան աննկուն եւ Ազատն Մասիս։

Հայոյ աշխարհի սիրտն ու կեդրոնն է այստեղ, ուր հասան ինձ մեր աշխարհի բոլոր մասերի ապրած զուլումի ճիչերը եւ բոլոր ահազանգերի ղօղանջը։

Այստեղ բոլոր հովերը հէքեաթներ ունեն իրենց թեւերին, եւ խորհուրդ իրենց սոյլերի մէջ. եւ այստեղ Մասիսը, Հայրենիքի ազատ Ոգին իր վիթխարի բազուկների մէջ գրկած՝ պահում է իր խոժոռ հայեացքը նետի պէս դարերի սիրտը մխրճած, պահում է… եւ սպասում…։

Այստեղ ծնեցի.

Եւ ես ո՛չ ռուսահայ եմ.

Ո՛չ թիւրքահայ.

Ո՛չ պարսկահայ։

Ես պարզապէս Հայ եմ. Հայ Հայրենիքի քաղաքացի այն օրւանից երբ բազուկներս ոյժ առին եւ մտածումներս կերպարանք։

Եթէ արժանիք ունիմ, ա՛զգ իմ սիրելի, այս միակն է՝

— Ծնուած ու ապրած Հայաստանի քաղաքացի.

Արմենիա՛, Արմենիա՛, ո՛վ դու «Հանուրց հիւսիսականաց վեհագոյն». դու որ չորս հազար տարիներից ի վեր լոյսի ու քաղաքակրթութեան ջահակիրն եղար քո դրախտային բարձրավանդակների վրայ եւ Լոյսի սիրուն սուսերամերկ ծառայար համայն Ասիայի բարբարոսութեան դէմ որպէս Պալլաս Աթենաս, որպէս քո «Մայր Ամենայն զգաստութեանց» Անահիտ։

Արմենիա, Արմենիա…

Ո՛վ դու սկիզբն իմ բոլոր ուրախութիւնների եւ իմ բոլոր տրտմութիւնների։

Ո՛վ դու աղբիւրն իմ բոլոր յոյսերի, եւ բոլոր յոյզերի.

Եւ բոլոր իմ բերկրանքների.

Եւ բոլոր իմ խորհուրդների.

Ո՛վ իմ պաշտելի Արմենիա.

Եւ ահա զարձեալ տրտմութիւն ունիմ, թողէք որ այս հանդիսաւոր ժամին ասեմ վերջապէս դառն ու ահաւոր ճշմարտութիւնը, որ շիկացած երկաթի ճիպոտներով պէտք է որ ամէն հայ մարդի հոգին մտրակի։

Թողէ՛ք որ ասեմ՝ թէ մի Օր —այն երէկ էր— մի կախարդիչ Օր ազատութիւնը աստուածային փայլով ու գեղեցկութեամբ զարդարուն, եւ արշալոյսներով իր դիւթական ճակատը պսակւած, եւ իր թովիչ աչքերից կեանքի եւ երջանկութեան ցոլքեր արձակելով մեր հայրենիքի դուռը ծեծեց ու ասաց.

—«Տե՛ս, նայիր, ե՛ս եմ ահա, քո երազած Ազատութիւնը. տես ի՛նչ գեղեցիկ եմ եւ ես քոնն եմ.»

Բայց մենք Հայ չէինք, այլ թիւրքահայ, ռուսահայ, պարսկահայ, ամերիկահայ. նաեւ Ղարաբաղցի, Վանեցի, Մշեցի, Երեւանցի, Կարնեցի եւ նրան՝ մեր Փրկչին չհասկացանք։

«Յիւրսն եկն, եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան»։

Եւ ազատութիւնը մեր դրանը լացեց, մոլտաց ու հեռացաւ։

Ա՛հ, թէ մենք միայն եւ միայն «Հայ» լինէինք այդ օրերին…

Ես այնուամենայնիւ հաւատ ունիմ խորունկ ու ժայռի պէս անսասան, որ նա պիտի գայ վերստին, Ազատութեան այն աստուածային գեղեցկուհին։

Այդ Հաւա՛տը, հոգուս խորանում ճառագայթող անշէջ բոց, որ ոչինչ եւ ոչ ոք կարող է մարել։

Հաւատացէ՛ք ինձ, հաւատացէ՛ք ինձ, այս հանդիսաւոր ժամին ես խօսում եմ այնպէս, ինչպէս կը խօսէի օրհասիս ժամին դէպի երկինք չուող իմ հոգուն.

Մեր իրաւունքի եւ արդարութեան յաղթանակը ես տեսնում ու ապրում եմ. էութեանս բոլոր թելերով անցած մեր դժխեմ օրերի այս թանձր ու ցուրտ մթնոլորտի սարսուռների մէջ։

Ես զգում եմ նրա փոթորկածին հեւքը, լսում եմ նրա թնդիւնը, որպէս ռազմի դաշտերում մրրկօրէն սլացող սալասմբակ երիվարների դոփիւնը։

Ես տեսնում եմ այդ գերագոյն յաղթանակը ցեղիս զաւակների բոց ու կրակ աչքերի մէջ, մեր մանուկների, մեր պատանիների, մեր վարդ կոյսերի շողարձակ բիբերի մէջ, ուր եռում է ստեղծագործող, անհանգիստ իմաստութիւնը եւ հայրենիքի անմար կարօտը։

Ո՛վ իմ աստանդական հայրենիք, դու որ բոլոր հորիզոնների տակ թափառիկ, գլուխդ դնելու տեղ ես փնտռում վաղւայ մեծ երազի հառաչը շրթունքներիդ։

Դուք, ո՛վ շինական, աշխատաւոր եղբայրներ, դուք բոլորդ՝ ո՛վ եւ լինիք հայրենաբաղձ հայ մարդիկ որ տակաւին հայրենի հողի փոշին ունիք ձեր ոտներին եւ ձեր օջախների կրակը ձեր սրտերին, երբ օրւայ վաստակից յետ պարտասւած ու տրտում տուն դառնաք, թէ թուլացած է ձեր հաւատը դէպի ձեր բախտը, թէ մթագնել է ձեր հոգում պատկերը մեր նւիրական հայրենիքի, նւաղել է Յոյսը, նւաղել է պայքարի եռանդն ու կորովը. թէ հայրենիքի ու ազատութեան սէրը յօրանջ է դարձել և օջաղի արդար ծուխը երազ ու հէքեաթ, աղաչում եմ ձեզ, նայեցէք ձեր զաւակների աչքերին, խորը, խորը. եւ իրաւունքի ու Արդարութեան յաղթանակի ձեր հաւատն վերստին կը կենդանանայ, կը փայլատակի որպէս մոխիրների տակից բռնկւող կրակ։

Այդ աչքերի բո՛ցը…

Այսօր որքան ազգեր են ուռկաններ նետում այդ որսալու համար։

Զգո՛յշ. սպիտակ ջարդի սպառնալիք է այս. մի նոր տեսակի Տէր-Զօր։

Հայ մանուկը ես ճանաչում եմ իր աչքերից հազարաւորների մէջ։

Եւ երբ նա իմ հայերէն հարցին պատասխանում է օտար լեզւով, վերստին յիշում եմ սարսուռը հայ մայրերի, որոնց ձեռքից բարբարոսները խլում էին զաւակները մահահոտ անապատներում։

Ո՛չ, ո՛չ, չպիտի տանք, չպիտի զիջենք մեր երախաները, որքան եւ բազմանան ձկնորս եւ ուռկան։

Ես հաւատում եմ, հայ ժողովուրդ, քո դարձին, ինչպէս հաւատում եմ որ ամէն առաւօտ արշալոյսը կը բացուի։ Հաւատում եմ, վասնզի կամրջընկէց Արաքսի ափերին Մասիսի խորհրդաւոր հայեացքի տակ մեր Հայրենիքը կայ որ մեր թրթռացող հոգին է բռնել իր մայրական քնքոյշ ձեռների մէջ եւ ակնդէտ ու խռովայոյզ՝ նայում, նա՛յում է ճամբաներին։

Եւ հեռու չէ այն օրը, երբ իր բազուկները տարածած, նա կ՚ընդունի հեռաւոր հորիզոնների տակ յածող ու հեծող իր զաւակների կարօտակէզ բազմութիւնները. եւ բիւրաւոր ձայներ կը թընդան Մայր Արաքսի ափերին.

«Արմենիա, Արմենիա. ո՛վ իմ հոգու յաւիտենական ապաստան. ո՛վ իմ պաշտելի հայրենիք…»

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Վերջացաւ։ Աւետիս Ահարոնեան ունեցաւ իր ապօթէօզը Սորբոնի մեծ ամֆիթատրի մէջ։ Գրագէտին, հռետորին, հանրային գործիչին, «ազգի Աշուղին» վայել տօն մըն էր, որու նմանը դժուարաւ կը գտնէք հայ տարեգրութեանց մէջ։

Հսկայ սրահը, վերէն վար լեցուն հետաքրքիր ու երկիւղած բազմութեամբ, կը պարզէր մեր առջեւ իրօք աննախընթաց, գեղեցիկ, հոգեպարար տեսարան մը։ Արտակարգ շուք ու հանդիսաւորութիւն։ Զմայլած էին եւ օտար հիւրերը։ Հայ գանգուած մըն էր, որ կը լեցնէր սրահը, երկիւղած ու խանդավառ, հանդարտ ու կարգապահ,— ոչ մի ձիչ, ոչ մի աղմուկ, ոչ մի անտեղի, անպատեհ ժեստ՝ որ գար խռովելու հանդէսին անդորրութիւնն ու վեհութիւնը։

Բազմազան զանգուած մը՝ ուր աշխատաւոր, չարքաշ ժողովուրդին հետ բազմած էին բարձրաստիճան եկեղեցականներ, վսեմաշուք ազգայիններ եւ անգամ շարք մը դէմքեր մեր դրամի ու գիրքի դասակարգէն եւ գաղափարային հակառակորդներէն, որոնք —պատի՛ւ իրենց— ըմբոստացեր էին տխմար կարգախօսին դէմ եւ եկեր էին պատուելու հայ ժողովրդական գրողը, — Հայոց վշտի ու ազատութեան երգիչը— եկեր էին յանձին անոր մեծարելու հայկական գրականութիւնը։

Այո՛. ողջ ազգն էր, որ կը տօնէր Ահարոնեանը։ Բոլոր գաղութները ի սփիւռս աշխարհի, բոլոր դասակարգերը, ամէն գոյնի ու գաղափարի ազգայինները։ Բաւ էր տեսնել հեռագիրներու եւ ուղերձներու շարանը երկրագունտի բոլոր ծայրերէն, հայ գաղթաշխարհի ամենախուլ անկիւններէն— հեռագիրներ եւ ուղերձներ, որոնք հարազատ թարգմանն էին բնաշխարհի հայ ժողովուրդին տրամադրութիւններուն եւ իղձերուն։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

1 Յունիս կիրակի ժամը 2.30ին Petit Journal-ի սրահներուն մէջ

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԻՆՔՆԱՏԻՊ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Հայոց հին մեհենական շրջանէ պատկերներ աղջիկ սկաուտներու եւ սկաուտներու կողմէ, ներկայացումներ, «սկաուտական բանակում մը Հայաստանի մէջ», չափական (ըիթմիք) պարեր եւ մարզանքներ. Նուագախումբ եւ մեներգ: Կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ «Սիփան»-ի երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի:

Գործողութիւնները տեղի կ'ունենան գունաւոր լուսարձակներով, հարիւրէ աւելի սկաուտներ բեմի վրայ եւայլն:

ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հագուստները հայթայթուած են ֆրանսական մեծ տունէ մը: Մուտք 5 ֆրանք:

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

1 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ՑԵՐԵԿ ԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ, ALBERT Ier ԹԱՏՐՈՆԸ

64 Rue du Rocher, Gare St. Lazare

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 3.30ԻՆ — **ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՈՐՀՈՐ ԱՂԱ** — ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹԻՆ գիները ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ են՝ արուարձաններէն գալիք ժողովրդին դիւրութեան համար.— Օթեակներ՝ 200, 150 (6 հոգինոց) և 100 ֆր. (4 հոգինոց). Թիկնաթոռներ՝ 20, 15 և 10 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ գիները.— Օթեակները՝ 300, 250 (6 հոգինոց) և 200 (4 հոգինոց) ֆր.: Թիկնաթոռներ՝ 50, 30, 20 և 15 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Ցերեկոյթին եւ երեկոյթին տոմսերը կը ծախուին Կավռօշին մօտ եւ Հայկական ճաշարաններըը:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

25 Մայիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

պետ. սրահներէն Salle Rameau-ի մէջ (29-31 rue de la Martinière)

Հովանաւորութեամբ նախկին վարչապետ եւ Լիոնի քաղաքապետ պ. EDOUARD HERRIOT-ի եւ նախագահութեամբ պ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ: Կը խօսի՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՊՈԼՇԵՒԻԶՄԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հեղինակ՝ ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին

գին՝ 2 ֆր. 50: փոստի ծախքով միասին 3 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»-ի եւ կուսակցական տեղական մարմիններուն:

Հ. Յ. Դ.

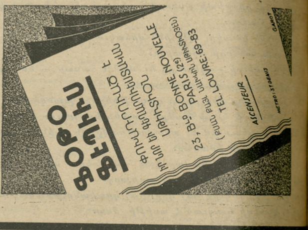
ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՆՊԻ ՉԷՅԹուն կոմիտէի ժողովը՝ վաղը երեկոյ ժամը 8.30ին 79 Rue des Chambards: Ներկայութիւն պարտաւորիչ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՆՈԹԱՆԵՐ

Արշին Մալ ալանի եւ շատ մը ուրիշ երգերու սոյն նօթաները պատրաստուած փրոֆ. Մոսկոֆեանի կողմէ շատ մաքուր եւ շքեղ:

Դաշնակի բաժին՝ գին 2.50 տոլար, Արշին Մալ ալան, ջութակի բաժին գին 1.50 տոլար: փունջ երգեր՝ դաշնակի բաժին 3 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք, փունջ երգեր՝ ջութակի բաժին 2 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք: Դիմել՝ H. Mamasian-ի, 137½ East 27th St., New York, U. S. A.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՅԻՍ 1930
20 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1267

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԻՒՆ ՄԸ՝ ՓԱՐԻԶԻ ԺԽՈՐԻՆ ՄԷՋ

Քառասուն տարի յետոյ ալ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չունի Տունը՝ հայրենիքին մէջ։ Քանի որ չունեցաւ բախտ համախմբուելու հայրենիքին մէջ, բոլոր տարագիր բազմութիւններուն հետ։

Տարիներ ու տարիներ, ստիպուեցանք խարխափ ձգել Ժընեւի մէջ, որ այլեւս դարձած էր խորհրդանշան մը։ Մինչեւ այսօր ալ, նոյնիսկ օտարներու միտքին մէջ նոյնացած են Դաշնակցութիւն եւ Ժընեւ։ Հատորներ կարելի է նուիրել, Դաշնակցութեան միայն այս էջին,— Ժընեւի հետ կապուած կեանքին։ Ի՛նչ յոյսեր եւ յոյզեր։ Ի՛նչ տքնութիւններ ու տագնապներ։ Ի՛նչ հոյակապ երկունքներ եւ փլուզումներ։ Այնտեղ, Ջուիցերիոյ գեղածիծաղ ափերուն վրայ ամբողջ երիտասարդութիւն մը Թրծուեր է յեղափոխութեան փոթորիկներով։ Ի՜նչ՛ո՛ղ է ամփոփուած մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն անգին Թանգարանը…։

Պատերազմէն յետոյ, Ժընեւն ալ կորսնցուց իր շարք մը առաւելութիւնները։ Երթեւեկի դժուարութիւն, տնտեսական եւ քաղաքական պայմաններ եւլն.։

Միւս կողմէ, հայրենիքէն դուրս մնացած ժողովուրդը մեծ մասով նետուեցաւ Եւրոպա։ Եւ այսօր, Սուրիայէն յետոյ, ամէնէն հոծ գաղութն ունինք Ֆրանսայի մէջ։ Դաշնակցութեան Տունը՝ կղզիացած, հայկական կեանքէ կտրուած վայրի մը մէջ՝ այլեւս կը դառնար անիմաստ։ Կուսակցութիւնը ինք դժուարաւ կրնար օգտուիլ այն բոլոր հարստութիւններէն — Թանգարան, մատենադարան, լեռնակուտակ վաւերաթուղթեր — որոնք դիզուած էին Ժընեւի մէջ։

Եւ Դաշնակցութեան ԺԱ. Ընդհ. Ժողովը որոշեց վերջնապէս հաշուեյարդարի ենթարկել Ժընեւի Տունը։ Սրտի հետ կապուած յիշատակներ բաւական չէին լուութեան դատապարտելու իրական կեանքի ձայնը։

Որոշումը կատարուած է արդէն։ Եւ նոր բոյնը պիտի հաստատուի Փարիզի մէջ.— դարձեալ օտար հողի վրայ, բոլորովին անկախ մեր կամքէն։

Որքան ատեն որ տարագիր բազմութիւններ կը մնան Եւրոպայի մէջ, եւ չունինք ազատ եւ անկախ հայրենիք, գերծ ամէն վտանգէ, պիտի տոկանք այս անհրաժեշտ չարիքին ալ, խուսափելու համար աւելի մեծ չարիքներ։

Հողը գնուած է արդէն, եւ կարգ մը ձեւակերպութիւններու լրացումէն յետոյ, առաջին առթիւ պիտի ձեռնարկուի շէնքին շինութեան։ Այս առթիւ, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն, իբրեւ շրջանին գերագոյն մարմինը, հրատարակութեան տուած է կոչ մը, որ կը յայտնէ իր պատրաստակամութիւնը՝ ժամ առաջ իրականացնելու ձեռնարկը։ (Տես Գ. էջ)։

Դաշնակցութիւնը, ամէն բանէ առաջ, իր ընկերներուն եւ համակիրներուն զոհաբերութեան հետ կապած է այս բազմածախս գործին յաջողութիւնը։

Փարիզ ապրողները միայն գիտեն թէ ի՛նչ կը նշանակէ հող գնել եւ նպատակայարմար տուն մը շինել բաղդատաբար կեդրոն Թաղամասի մը մէջ։ Մանաւանդ այս միջոցին, երբ հազարաւոր տուներ կը շինուին եւ շինուածանիւթերը կը սղեն շաբաթէ շաբաթ։ Ինչ որ կարելի էր մէկ տարի առաջ կառուցանել 250-300,005 ֆրանքով, այսօր ոչ իսկ 400,000ով կը յաջողի։ Առանց հաշուելու հողը։

Տակաւին ուրիշ հարց է թէ՝ Տունը, որպէսզի կարենայ ծառայել իր նպատակին, որպէսզի կարենայ դառնալ ընկերականժողովրդական հանգստաւէտ ժամադրավայր մը, եւ ոչ թէ մենաստան, պիտի արժէ աւելի մեծ գումար քան կը նախատեսուի։

Այսպէս կամ այնպէս, ծրագիրը մէջտեղ դրուած է արդէն։ Դաշնակցութիւնը պիտի ունենայ իր անկիւնը Լոյս-Քաղաքի ժխորին մէջ։ Ոչ միայն կուսակցական բոյն մը, այլ եւ հայկական տուն մը, բաց՝ ամէնուն առջեւ։

Սեփական Տուներ ունենալու գաղափարը շատոնց արմատ բռնած է Ամերիկայի մեր ընկերներուն մէջ, միեւնոյն մտահոգութիւններով։ Ֆրանսայի մէջ, Կարտանէն և ուրիշ քանի մը համեստ գիւղերէ յետոյ, Տէսինի հոծ գաղութն էր որ հիմը դրաւ Հ. Յ. Դ. Տունի մը։ Սխալ պիտի ըլլար մսխում համարել այս ձեռնարկները, մեր ժողովուրդի ներկայ վիճակին մէջ, ուր ամէնէն սովորական ժողովներն անգամ սրճարաններու անկիւնները կը գումարուին։

Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն, իր կոչով, կը ստանձնէ շարժման մէջ դնել իր շրջանին բարի կամեցողութիւնները։ Կը մնայ որ ընկերներն ու համակիրները գիտակցօրէն եւ ջերմօրէն ընդառաջ երթան այս հրապարակային կոչին, որպէսզի աւելի երկար չտեւէ սա քաշքշուքը, անօթեւան վիճակը, որուն դատապարտուած ենք այս պողոտաներուն վրայ։

Ամբողջ հոգը իր վրայ չի՛ նալով հանդերձ, մենք վստահ ենք թէ Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն պիտի կրնայ մեծագոյն բաժինը բերել այս գործին իրականացման, գտնուելով բուն իսկ վարյին մէջ։

Այդ վստահութեամբ, ջերմօրէն կը ձայնակցինք իր կոչին։

Շ.

МԱՄՈՒԼ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

«Ls Foyer» հետեւեալ տողերը կը գրէ հայերէն բաժնին մէջ. (15 Մայիս).

—«Ա. Ահարոնեանի յոբելեանին հանդէսը, մայիս 10ի իրիկունը Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, մեծապանծ տօն մը եղաւ, որուն մասին կը խօսինք մեր թերթին ֆրանսերէն բաժնին մէջ։ Ահարոնեանի անձը այդ հանդէսին մէջ երեւցաւ խորհրդանշանի մը պէս օր իր վրայ կը միացնէ, առաւելագոյն չափով, մեր ժողովրդին հաւատքը իր իտէալներուն։

Լաւ էր որ հայ լեզուին և հայ գրականութեան մեծ սպասաւորին անձին շուրջ այսպէս մեր ժողովրդին գրեթէ բոլոր խաւերը միանային՝ բերելու համար իրենց յարգանքը և երախտագիտութիւնը։ Ազգ մը իր գոյութիւնը կը հաստատէ և կ՚ամրապնդէ՝ իր արժէքները գնահատելով։

Այս հանդէսին մեզի ներշընչած ուրիշ մէկ մեծ գոհունակութիւնն ալ կը վերաբերի հոն ներկայ հայ հասարակութեան։ Սորպոնի մէջ խռնուած 4000ի չափ Հայերուն հաւաքոյթը պատիւ կրնար բերել ֆրանսական կամ եւրոպական ոև է հանդէսի։ Երբ մարդ կը նայէր այդ հազարաւոր երիտասարդներուն և երիտասարդուհիներուն, ամէնքն ալ ներկայանալի վիճակի մէջ, ամէնքն ալ կոկիկ ու մաքուր հագուած, կարգապահ ու պատշաճ կեցուածքով, կարելի չէր չմտածել թէ ատոնց ամենաստուար մեծամասնութիւնը հինգ վեց տարի առաջ այս երկիրը եկած էր ապրելու ոև է միջոցէ զուրկ, օրուան հացին վրայ անստոյգ և վաղուան հոգերով անձկալից, անտեղեակ տեղական լեզուին և պայմաններուն, բունաւեր թռչունի մը պէս ուղեկորոյս և դողահար։ Ամէնքն ալ այսօր լուծած կը թուին ապրելու տաժանելի հարցը, ամէնուն վրայ ալ կը տեսնուի իրենց ճամբան գտած ըլլալու, իրենց ճակատագիրը որոշած ըլլալու վստահութիւնը։ Ահարոնեանի յոբելեանի հանդէսին առթած ուրախութիւններէն մին ալ՝ այս մխիթարական իրողութիւնը բացայայտ կերպով հաստատելու միջոց տալն էր։»

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԱՆՊԱՐՏ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (Պէյրութ 8 մայիս).—

Հարցաքննիչ դատաւորը լրացուցած ըլլալով Ս. Տխրունիի սպանութեան խնդրին քննութիւնը, չեղեալ նկատած է անցեալ տարի բանտարկուած եւ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած բոլոր ամբաստանեալներու դէմ եղած մեղադրանքը։

Սոյն անպարտութեան վճիռը պաշտօնապէս հաղորդուած է ենթականերու պաշտպան փաստաբանին։

Սպանութեան խնդրով ամբաստանուած եւ Մուսուլէն Պէյրութ բերուած Ստեփան ղրկուած է ամբաստանիչ ատեանին։

ԱՅԾԱՄԱԶԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Այծամազի (Թիֆթիք) եւ բուրդի հրապարակին կայուն վիճակը մեծ ազդեցութիւն ըրած է Թրքական ապրանքներուն վրայ։ Մասնագէտներու հաշուով, միայն Պոլսոյ հրապարակին վրայ այծամազի 1,500 թոննոց մթերք մը կայ։ Գիները շատ ինկած են, բայց գնորդ չկայ։ Ամէնէն գլխաւոր գնորդները գերման գործարաններն են, բայց ոչ մէկ ապսպրանք կ՚ընեն։ Վախ կայ որ նոր արտադրութիւնը հասնելուն վրայ գիները աւելի իյնան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հռենոսը կը պարպուի

Շաբաթ օր, 17 մայիս 1930, պաշտօնապէս սկսած ըլլալով Եընկի ծրագրին գործադրութիւնը, եւ Գերմանիա Միջազգային Դրամատան յանձնած ըլլալով Լա Հէյի համաձայնութեամբ նախատեսուած պարտքերուն վկայականը, ֆրանսական կառավարութիւնը հրաման տուաւ պարպել Հռենոսեան գաւառի երրորդ գօտին։ Միեւնոյն օրը, հրապարակ հանուեցաւ Պրիանի ծրագիրը՝ եւրոպական դաշնակցութեան մասին (տես առանձին լուրը)։

Վերսայլի դաշնագրով, Հռենոսեան գաւառներու գրաւման պայմանաժամը 15 տարի էր, սկսելով 1920էն, բայց Գերմանիա կրցաւ վստահութիւն ներշնչել եւ կրճատել տալ։ Իսկ հատուցումներու վճարման պայմանաժամն է 57 տարի։ Պարպումը պէտք է վերջանայ մինչեւ յունիս 30։

Մուսոլինի կը շարունակէ սպառնալ

Անցեալ շաբթուան ճառէն յետոյ, որուն մասին տեղեկութիւն տուած էինք, Մուսոլինի շատ աւելի բուռն ճառ մը խօսեցաւ Ֆիօրենցայի մէջ, սլաքներ արձակելով աջ ու ձախ։ Ստորեւ՝ գլխաւոր մասերը.— «Երկրին ներսը այլեւս չունինք այնպիսի թշնամիներ որ կարենան երեւալ բաց երեսով։ Ինչ կը վերաբերի արտասահմանի իտալածին թշնամիներուն, պէտք է զանազանել անոնց պնտերը, որոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ արհամարհելի կաւ մը որ ծառայեց մեզի եւ պիտի ծառայէ տակաւին, եւ զանգուածը, զոր վստահաբար պիտի հաշտեցնենք օր մը ֆաշիսմի անխորտակելի իրականութեան հետ։ Ունի՞նք ուրիշ թշնամիներ որոնք տակաւին կը կարծեն թէ պզտիկ ժողովուրդ մըն ենք մենք և չեն նշմարեր որ կը քալենք դէպի 43 միլիոն հոգիներ։ Արտասահմանի մէջ կը կարծեն թէ մեր շարժումը յետաշրջում է, մինչդեռ յեղափոխութիւն է։ Կը կարծեն թէ բռնակալութիւն է, մինչդեռ ամբողջ ժողովուրդ մըն է որ կը կառավարէ ինքզինքը։

«Իտալիոյ ժողովուրդին հպարտութեան համար չկայ աւելի նախատական բան մը քան ենթադրել թէ մեր նաւային վերջին ծրագիրը չպիտի գործադրուի։ Ես կրկին եւ կրկին կը հաւաստեմ այստեղ թէ այդ ծրագիրը պիտի գործադրուի թոն առ թոն. թէ նոր ծրագրին 29 մարտանաւերը պիտի ծփան ծովուն վրայ, որովհետեւ երկրին կամքը ոչ միայն երկաթ է, այլ եւ մաթեմաթիք։ Մեր կամքը, ոչ թէ կ՚ընկրկի, այլ մղում կը ստանայ խոչընդոտներէն, որովհետեւ ես վստահ եմ թէ իտալացի ժողովուրդը ընդունակ է նոյնիսկ բացառիկ զոհողութիւններու, կը բաւէ որ գերի չդառնայ այն ծովուն մէջ որ երբեմն եղաւ ծովն Հռոմի։

«Վաղը առտու այստեղ պիտի տեսնէք շատ պատկառելի զօրահանդէս մը։ Ե՛ս ուզեցի այս զօրահանդէսը, որովհետեւ խօսքերը շատ գեղեցիկ բաներ են, բայց հրացանները, գնդացիրները, մարտանաւերը, օդանաւերը եւ թնդանօթները շատ աւելի գեղեցիկ են, որովհետեւ իրաւունքը, եթէ իր ետեւը չունենայ ուժը, սնամէջ բառ մըն է։ Վաղ առտու զինեալ ուժերու տեսարանին առջեւ, արար աշխարհ պիտի տեսնէ ֆաշիստ Իտալիոյ ամուր եւ ռազմունակ դէմքը։ Միայն ֆաշիստ Իտալիան, հզօրապէս սպառազինուած, կրնայ հարկադրել երկուքէն մէկը— կա՛մ թանկագին բարեկամութիւն մը, կամ դաժան թշնամութիւն մը»։

Պաղեստինի Արաբները կը բողոքեն

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Պաղեստինի Արաբները բողոքի բազմաթիւ միթինկներ գումարեցին կիրակի օր, սիոնական քաղաքականութեան դէմ։ Աղօթքներ կատարուեցան մզկիթներու մէջ, երկրին ազատման համար։ Արաբները կը պահանջեն ջնջել գաղթային վարչաձեւը եւ իրենց ճակատագիրը վարելու իրաւունք տալ։

Պոմպէյի իսլամներն ալ «Պաղեստինի օր» մը տօնեցին անցեալ շաբթու։ Ցուցարարները պտտեցան փողոցները, դրօշներ պարզելով հետեւեալ վերտառութեամբ. «Անկցի՛ Պալֆըրի յայտարարութիւնը»։ Իրիկունը 100,000 հոգինոց հսկայ միթինկ մը գումարուեցաւ եւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կ՚ազդարարէ բրիտանական կառավարութեան թէ «եթէ գոհացում չտայ Պաղեստինի Արաբներու իրաւունքներուն, Հնդկաստանի իսլամները միջոցներ պիտի մտածեն կառավարութեան վրայ ճնշում բանեցնելու համար»։

Հնդկական խլրտումները

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ նոր արշաւանք մը դէպի Վատալայի աղահանքերը։ Երկար ատենէ ի վեր պատրաստուած էր այս ծրագիրը։ Արշաւանքին կը մասնակցէին 400 կամաւորներ, որոնց միացան հազարաւոր համակիրներ։ Կարգապահութեան կը հսկէին 500 ոստիկաններ, աջակցութեամբ մաքսի եւ տուրքի պաշտօնեաներուն։ Յարձակողները տեղն ու տեղը ծանօթ էին աղահանքին, որ ինը քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն ունի, եւ ատոր շնորհիւ կրցան բաւական քանակութեամբ աղ գրաւել։

Արշաւանքը սկսաւ շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին եւ տեւեց մինչեւ կիրակի կէս օր։ Հեռագիրները կ՚ըսեն թէ տեսարանը աւելի զաւեշտական էր քան եղերական։ Հրմշտուքներ եւ կատարեալ կռփամարտներ տեղի ունեցան կանտիի հետեւորդներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ։ Յափշտակուած աղին մէկ մասը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ ՔՇՈՒԱԾ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐՈՒՆ

ՑԱՆԿ 58

Նիսի (Մատլէն) Լս. միութենէն	200.—
57րդ. ցանկին գումարը	72,748.50
ընդհ. գումար	72,948.50

ՀԱԿԱՀԱՅ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Արաբական կարգ մը թերթեր կը շարունակեն թունաւորել հանրային կարծիքը, հայկական նոր հայրենիքի մը խնդիրը դնելով մէջտեղ։ «Էլ Ահրար» կը գրէ մայիս 6 թուականով.

—«Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակ Պ. Լընայլի ժամանումն ու Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ հայ երեւելիներու եւ ժողովներու անոր հետ կատարած յարաբերութիւններն ու տեսակցութիւնները, այլեւս բացարձակապէս հաստատեցին Հալէպի հիւսիսային շրջանին մէջ, սահմանի մօտերը հայկական հայրենիքի մը կազմութեան լուրը, որուն համար Ֆրանսացիները այնքան կ՚աշխատին։

Այս պատճառով, Դամասկոսի քաղաքական անձնաւորութիւններն ու մարմինները մեծ եւ խառն ժողով մը գումարելով, ուսումնասիրեցին այս նոր ստեղծուելիք հայրենիքին վնասներն ու դժուարութիւնները։ Տեսան որ սահմանի մօտերը նման հայրենիքի մը կազմութիւնը շատ գէշ արդիւնք պիտի տայ եւ շատ մեծ դժուարութիւններ պիտի յարուցանէ, որովհետեւ Թուրքերը երբեք չեն հանդուրժեր իրենց սահմանին վրայ հայ հայրենիք մը տեսնել, լեցուած անոնցմով որոնցմէ կրցած էր ազատիլ Թուրքիան, իր երկրէն դուրս թափելով զանոնք։

Այս առթիւ բոլոր Դամասկոսի ժողովուրդը ցոյցեր պիտի կազմակերպէ եւ բողոքներ պիտի բարձրացնէ կառավարութեան։

Հայերու համար այս «երջանիկ» հայրենիքը, մեզի եւ ուրիշներուն դժբախտութիւն պիտի պատճառէ։»

Նոյն թերթին Դամասկոսի թղթակիցն ալ իր կարգին կը գրէ.

—«Այս տարի Պայրամը շատ սուգով ու ցաւով պիտի անցնի։ Զանազան խնդիրներ պատճառ կ՚ըլլան որ մենք ուրախ չըլլանք։ Ինչպէս գրած էինք մեր երէկուան թիւին մէջ, հիւսիսային Սուրիոյ մէջ կազմուելիք հայ հայրենիքի խնդիրն ալ անոնցմէ մէկն է»…։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ" Ի

Թիւ 5 (1930 Մայիս).

Բովանդակութիւն.— Անկախութեան տօնը.— Դաւադրութեան մը տասնամեակը (*Խմբ.*), կէյր Հարտի՝ *Մ. Վարանդեան*, Ապրիլեան եղեռնը քննական ակնոցով (Բ)՝ *Կ. Սասունի*, կուկունեան արշաւանքի մասին՝ (*Զինուոր Մեսրոպի յուշերը*), Մի ճշդում՝ *Հ. Կոսոյեան*, Արդի Ռուսիոյ ընկերային ուժերը՝ *Վ. Լեպետեւ*, Թուրքիոյ շուրջ, ինտերնասիօնալ, (*Պատերազմի վտանգը Խ. Միութեան սահմաններու վրայ*), Մեր զոհերը՝ (*Ղեւոնդ Մելքոնեան-Կռօ, Գէորգ Պաղտօեան-Մօրուք վարժապետ, Գէորգ Եօթեղբայրեան*), Թղթակցութիւններ Հայաստանէն, Կովկասէն եւ Սիպերիայէն։

Գին 2 ֆր. 50։ Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր. կամ 2 տոլար։ Հասցէ՝ Mlle S. Agopian, 5 Rue des Gobelins, Paris.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

Ամէնուրէ ի վեր նախատեսուած տնտեսական ճգնաժամը՝ կրնանք ըսել որ այսօր ամէն տեղ իր գագաթնակէտին հասած է։

Պահանջէն աւելի արտադրութեան ու դրամական անբնական տեղափոխութիւններուն յաջորդեց դրամական տեսակ մը սով՝ որ պատճառ դարձաւ, վերջին վեց ամսուան ընթացքին, ամէն տեսակ նախանիւթերու գիներուն անկման։

Եւ իբրեւ հետեւանք՝ ճարտարարուեստը սկսաւ ամէն տեղ մեծապէս վնասուիլ, որովհետեւ բնական հատուցման օրէնքին համաձայն, այս մեծաքանակ վաճառականութեան գիներու անկման չյաջորդեց ժամանութիւն՝ փոքրաքանակ վաճառականութեան մէջ։ Շաքարի, սուրճի, բամպակի, բուրդի, պղինձի, անագի եւ խէժի գիներու յանկարծական անկումը գրեթէ խափանեց ճարտարարուեստի փափաքելի գործունէութիւնը, անգործութեան մատնելով հազար հազարաւոր աշխատաւորներ, որոնք մէկէ աւելի կառավարութեանց լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն։

Այս շփոթ ու վրդովիչ կացութեան առջեւ՝ անհնար է արտայայտուիլ ապագայի մասին։ Զանազան տեսակէտներ կան, որոնց ամէն մէկը միւսը կը հակասէ. ժամանակը միայն պիտի կրնայ ըսել թէ ո՛րը իրականութեան պիտի համապատասխանէ։

Բայց եթէ «վաղը» մեզի համար դեռ խաւարի մէջ է, ջանանք պարզել 1929ի տարեշրջանին՝ Իտալիոյ իր մօտակայ ու հեռաւոր դրացի երկիրներու հետ ունեցած վաճառականութիւնը, ցոյց տալու համար թէ առեւտրական գետնի վրայ եւս ան կը պայքարի յաղթանակելու տենչով։

Ժընեւի մէջ, բոլորովին ազատամիտ կամ պահպանողական տեսակէտով, մաքսային զինադուլի մը շուրջ տեղի ունեցած վիճաբանութիւններէ վերջ, թղթադրամի անհաստատութեամբ ղեկավարուած դրամագործքերն ու մեծաքանակ վաճառումներու գիներու անկումին պատճառով, սպառողը իր սպառածին չափ չօգտուեցաւ։ Այսուհանդերձ Իտալիոյ մաքսատուններու ընդհանուր տեսչութեան կողմէ հրատարակուած տեղեկագրին մէջ (1929), փոխանակութիւնները մատնանշող թուանշանները ցոյց կուտան թէ Իտալիոյ դրացի ու բարեկամ պետութեանց հետ կնքուած առեւտրական պայմանագիրները բաղձալի արդիւնք ունեցած են։

Յիշենք քանի մը թուանշաններ.—

(իտալական միլիոն ֆրանքով)

	միջ. ներ.	միջ. արտ.
1910էն-13	3.496	2.528
1925ին	26.200	21.015
1926ին	25.879	21.170
1927ին	20.385	15.632
1928ին	21.920	14.559
1929ին	21.353	14.886

Կը հետեւի թէ 1929ին՝ Իտալիոյ արտաքին վաճառականութիւնը որոշ ու համեմատաբար իրեն յարմար ընթացքը տանելով, գրեթէ կրկնապատկուած է, բաղդատմամբ 1910էն 1913 միջին հաշուով առնուած ներածութեան ու արտածութեան քանակին։

Արդարեւ ոսկեդրամի վերածելով կ'ունենանք.

1920ին ներած. 5.796
1929ին արտած. 4.040
Մինչդեռ՝
1910-13 միջին ներ. 3.496
1910-13 » արտ. 2.528

Հետաքրքիր է գիտնալ թէ առեւտրական այս ընդհանուր շարժման մէջ Իտալիա իր նախանիւթերու կողմէ աղքատութեան պատճառաւ ի՞նչ համեմատութեամբ կ'ընէ անոնց փոխանակութիւնը։

Հոս եւս դիմենք թուանշաններու օգնութեան.—

(իտալական միլիոն ֆրանքով)

	ներած.	արտած.
1913ին	1.391	361
1928ին	7.685	1.756
1929ին	8.030	1.613

Այս թիւերը ցոյց կուտան թէ իտալական ճարտարարուեստը յայտնապէս կախում ունի դուրսի շուկաներէն։ Սակայն չմոռնանք ըսել որ նախանիւթերու գիներու վերջին մեծ անկումը՝ անոնց ներածութիւնը քիչ մը դանդաղեցնելէ ու պակսեցնելէ զատ, ուրիշ վնաս չունեցաւ։ Ինչ որ կը հաստատէ թէ բաղդատելով միջազգային փոխանակութեանց ծաւալին հետ, դրամի նուազութիւնը (որմասնաւորապէս Եւրոպայի եւ Փոքր Ասիոյ հրապարակներուն վրայ շատ զգալի է) անդարմանելի վնաս մը չէ տուած վաճառականութեան ու ճարտարարուեստին։

Դիտելի է նաեւ որ օտար երկիրներէն Իտալիա եկող մեծաքանակ նախանիւթերէն մեծ մասը գործուելէ յետոյ յաջորդաբար նորէն կ'արտածուին։ Այսպէս անցեալ տարուան ընթացքին շուրջ երեք ու կէս միլիար իտալական լիրէթի բամպակ գնուեցաւ, եւ կերպասի ձեւով դարձեալ դուրսի հրապարակներուն վրայ ծախուեցաւ։ Կերպասեղէնի եւ այլ հիւսուածեղէններու արտածութիւնը Իտալիոյ ամբողջական արտածութեան 100ին 40 կը ներկայացնէ։

Իսկ սննդեղէններու հաշուեկշռին մասին եւս գաղափար մը կազմելու համար, ակնարկ մը նետենք հետեւեալ ցուցակին.

(իտալ. միլիոն ֆրանք)

	ներած.	արտած.
1913ին	1007	954
1928ին	6064	3307
1929ին	4634	3587

Ինչպէս կը տեսնենք, հոս ալ՝ պատերազմէն վերջ ու իբր անոր հետեւանք, գիւղատնտեսական եւ ընկերային կարգ ու սարքին խանգարումներուն պատճառով, փոխանակութեանց մէջ անհաւասարակշռութիւնը աւելի զգալի դարձած է։

Արդէն «ցորենի պայքարը» (La battaglia del grans) յղացումը այսօր մասամբ իր նպատակին հասած է։ Արմտիքի ներածութիւնը որ 1928ին 3,764,000 տակառաչափով 3821 միլիոնի բարձրացած էր, վերոյիշեալ պայքարի ու այլ ջանքերու շնորհիւ, իջաւ 2408 միլիոնի, որ է ըսել շուրջ 1400 միլիոնի խնայողութիւն մը։

Բնականաբար հողագործութեան այս վերազարթումը կը պահանջէ տակաւին արուեստական բազմազան բարւոքումներ, արգասաւորում, հողագործներու զարգացում ու կազմակերպութիւն եւ վերջապէս դրամագլուխ։

Կառավարութենէն զատ քանի մը դրամատուններ եւ ընկերութիւններ ալ կան, որ միշտ քաջալերելու եւ թիկունք ըլլալու նպատակով, հողագործութեան ի նպաստ փոխառութիւններ ըրած են։ Բոլորը միասին 1200 միլիոնի կը հասնին։

Եզրակացնենք։ Դեռ հասած չէ այն օրը, ուր Իտալիոյ արտածութիւնը ոչ միայն պիտի հաւասարի, այլ գերազանցելով ներածումը, պիտի կարենայ դրամ ներս բերել։ Բայց եւ այնպէս պիտի հասնի յամրաբար, շնորհիւ թափուած ջանքերուն։

ՆԱՀԻՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

1—10 մայիս, Փարիզ քաղաքին մահերուն թիւը քիչցած էր համեմատաբար։ Մեռած են 1,306 հոգի, որոնց 17ը անձնասպանութիւն, 30ը սպանութիւն։

Նոյն ժամանակ տեսնուած են 345 կարմրախտի, 175 հարսանիթի, 99 կեղծմաշկի եւ 23 ժանտատենդի դէպքեր։ 951 ամուսնութիւն, 1,594 ծնունդ։

ԳԱՂԱՓԱՐ ՈՒՆԻ՞Ք
ՆԱՀՐ-ԷԼ-ՕՄԱՐԻ ՄԱՍԻՆ...

ԽՄԲ.— Ջէզոք հայրենակից մըն է որ կը գրէ այս նամակը, իբրեւ իրազեկ.—

Ներփակումեմ Basrah Timesէն կտրուած մի կտոր. հասկացողի համար բաւական է այդ, իմանալու թէ ի՛նչ ասել է «Նահր էլ Օմար»։

Ինչպէս կը տեսնէք, 127 ֆարհինայի աստիճան (որ ասել է ճիշդ 53 սանթիկրատ) տաքութեան եւ 73 առ հարիւր խոնաւութեան մասին է խնդիրը։ Եւ այս դեռ ամէնէն տաքը չէ, (շուքի մէջ)։ Իսկ արեւի մէջ 25 30 աստիճան կ'աւելանայ։ Ուրեմն դժուար չէ երեւակայել թէ ինչ պայմաններու մէջ են ապրել եւ դեռ եւս կ'ապրին մեր խեղճ եւ դժբախտ ազգակիցները, ընդարձակ անապատները զբրեզմանոց դարձնելու համար թերեւս։ Սրանց դէպի Մուսուլ գաղթը քննադատողները թող փորձեն կենալ արհեստական կերպով տաքցուած ո՛րեւէ բաղնիքի մէջ, նոյն աստիճանի տաքութեան եւ խոնաւութեան տակ, ոչ թէ օրեր, այլ միայն մէկ ժամ։ Այս հրակէզ անապատն ինկած թշուառները իրենց զով ու կանաչ սարերն, իրենց ամբողջ ստացուածքով թողել գաղթել են Պասրա կամ Նահր էլ Օմար։ Իրարու վրայ նուէթի մի քանի ժանգոտ թիթեղ են դարսել, առաստաղն նոյնպէս թիթեղ կամ բարակ խսիրի կտորներով ծածկուած, յաճախ հազիւ մէկ մեզր բարձր եւ երկու քառակուսի մեզր ընդարձակութիւն, եւ մի քանի հոգով սեղմուել են այդ «տուն» կոչուած փուրը։ Նրանց առաջ գտնուում է Շաթ էլ Արաբ իր լճացած եւ կեղտոտ ջրերով, իսկ յետեւն արաբական անծայր փոշոտ եւ կրակի պէս տաք անապատն մինչեւ Պաղտատ։ Բարդել սրա վրայ անգործութիւն, մշտնջենական մալարիա. երբեմն ուրիշ տարափոխիկ հիւանդութիւններ, համաճարակներ եւ պատկերը լրիւ կը լինի։ Նրանց Մուսուլ փոխադրուելը մեծ բախտաւորութիւն պէտք է համարել ապրողների համար եւ միակ միջոցն ստոյգ մահէ ազատելու արդէն նօսրացած բազմութեան։

Ի՞նչ կը կարծեն քննադատող եւ խառնակող պարոնները. կ'ուզէին որ այս ափ մը ժողովուրդը կամաց կամաց մեռնելով վերջանային եւ միանգամ ընդ միշտ ամէն հարց փակէ՞ր։ «Մէկ ասեղ քեզ, մէկ մախաթ ուրիշին», կ'ըսէ առածը. ամէն կասկածէ դուրս է որ նրանք — ռամկավար թէ կարմիր — եթէ ամենաթեթեւ զլխու ցաւ ունենան հարիւր մասնագէտ բժիշկ կը կանչեն, հազարներ կը ծախսեն իրենց առողջութիւնը չկորցնելու, իսկ ինչո՞ւ այդքան թեթեւօրէն վերաբերուել հազարաւորների կեանքին հանդէպ, մանաւանդ երբ իրանք ոչ օգնել են նրանց, ոչ նեղուել նրանց համար։

Ինչ կը վերաբերի այն հարցին թէ արաբ կառավարութիւնը դժկամ է Հայերի հոն հաստատուելուն, հիմքեր ունիմ կարծելու որ անտեղի է։ Միջագետքի Արաբները համակրում են Հայերին եւ սրտցաւ են Հայերի համար գուցէ աւելի շատ քան շատ մը Հայեր։ Նրանք շատ բան արդէն սովորել են մեզնից, սկսած հայ երգերէն։ Իրաքն ընդարձակ է, պտղաբեր եւ ջուրն առատ, բայց ամայի և անմարդաբնակ։ Այդ երկիրն պէտք ունի գործող ձեռքերի՝ յատկապէս երկրագործութեան համար։ Քաղաքների մէջ թերեւս որոշ անհատներ չախորժեն Հայերից լոկ մրցումի տեսակէտով, բայց գիւղերի մէջ նման երեւոյթի մասին խօսք չի կարող լինել։ Իսկ քաղաքական տեսակէտով մէկ կամ երկու գիւղ չեն կարող վնասել ո եւ է մէկին։

Ընդհանրապէս հայութեան եւ մասնաւորապէս Վասպուրականցիներիս Միութիւնների պարտականութիւնն է օգնել եւ շարունակել օգնութիւնը մինչեւ այս ժողովուրդը ինքնապահ դառնայ։

Քանի մը խօսք եւս անցեալի մասին իբր մօտէն տեղեակ մը։

Շնորհակալութեան արժանի է Հնդկահայութիւնը, որուն տուած դրամով է որ ցարդ հոգացուած է այս ժողովրդի ընդհանուր ծախսերից շատ կարեւոր մէկ մասը, ինչպէս օրինակ դեղ, սնունդ մօտ 3-400 անկարողների. զանազան ծախսեր, Գաղթ.կոմիտէի ատենապետի երթեւեկի ծախսեր, եւ հիմա էլ դէպի Մուսուլ փոխադրութեան ծախսերից մաս մը։ Շնորհակալութեան արժանի է նոյնպէս եւ Պ. Ս. Ղարիբեան, Բասրացի, որ թէ դրամապէս եւ թէ բարոյապէս խոշոր աջակցութիւն է արել։ Շնորհակալութեան արժանի են նոյնպէս եւ Մասղէդ Սուլէյմանի Հայերը, որոնք շնորհիւ Պ. Մ. Մարգարեանի հանգանակեցին շուրջ 10 հազար ֆր., որով Նահր էլ Օմարի վարժատան ծախսերը հոգացուեցաւ որոշ ժամանակ մը։ Շնորհակալութեան արժանի են Աբատանի, Ահվազի, Բասրայի եւ Բաղդադի Հայերն, որոնք իրենց կարողութեան սահմանին մէջ օգնեցին գաղթականութեան եւ վերջապէս շնորհակալութեան եւ յարգանքի արժանի է Պ. Լեւոն Շաղոյեան, որ անձնուիրաբար իր ժամանակն ու կոռով նուիրել է այս ժողովրդի փրկութեան կնճռոտ եւ պատասխանատու խնդրին վասն ոչնչի։ Երբ իմ միջոցաւ նրան առաջարկեց լաւ պայմաններով եւ ռոճիկով պաշտօն մը Աբատանում, նա վեհանձնաբար մերժեց։ Ժողովուրդը նրան սիրում է, յարգում եւ ենթարկւում ամէն կերպով։

Վերջացնելով գրութիւնս, խորհուրդ կուտամ կուշտ ուտող եւ քաղցածին վնասել ջանացող ծրի ճառախօսներին, որ եթէ որեւէ ձեւով չեն ուզել օգնել այս դժբախտներին, գէթ ազնուութիւնը ունենան լռելու եւ խղճահարելու։

Լ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՛նչ ծիգեր կը թափուին եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, ընդարձակելու համար մամուլին գործունէութիւնը։

Հոլանտայի մէջ մամուլի ընկերակցութիւնը գնած է 1800 քառ. քիլոմեդր հող, որուն վրան պիտի բարձրացնէ վիթխարի շէնք մը, միայն մամուլի համար։

Գետնայարկը պիտի ունենայ լրագրի վաճառման եւ բաշխման, վարչական եւ այլ բաժիններ։ Ա. Բ. Գ. յարկերուն մէջ պիտի տեղաւորուին խմբագրութիւնը, տնօրէնութիւնը, մատենադարանը, ընթերցարանը, եւայլն։ Դ. յարկը պիտի յատկացուի ճաշարանի, զբօսարանի եւ լոգարանի։ Շէնքին ետեւը մասնաւոր բաժին մը տպարանին համար, ուր պիտի դրուին գլանաձեւ մամուլներ, որոնք ունին 21×24 մեդր տարածութիւն եւ 7 մեդր բարձրութիւն։ Այս մեքենաները կրնան տպել մէկ անգամէն 96 էջ։ Այս շէնքը պիտի ունենայ նաեւ լուսանկարչական աշխատանոցներ, թղթատարի բաժիններ, կառատուններ, եւայլն։

Ամերիկայի մէջ օրաթերթեր կան, որ կը տպուին 50 կամ 160 էջ։ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ եւս նոյնքան զարգացած է մամուլը, եւ այս՝ շնորհիւ ծանուցումներու հասոյթին։ Ամերիկայի մէջ մէկ տող ծանուցումը կ'արժէ 10 տոլար։ Ցուներ կան, որ ծանուցումի համար աւելի քան 30 միլիոն տոլար պիտածէ մը ունին։ Այսպէս մամուլը, իր հասոյթի աղբիւրներուն համաձայն, ոչ միայն կը վճարէ եւ կը բազմացնէ իր յօդուածագիրները, լրաբերները, այլ նաեւ կը մեծցնէ ծաւալը, կ'օժտէ ամէն առաւելութիւններով։ Մամուլին յառաջդիմութիւնը կը սկսի 19րդ դարուն։ Աւելի առաջ շատ քիչ էին օրաթերթերը, որովհետեւ քիչ էին ընթերցողները։

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Սթամպուլ այս միջոցիս եւրոպացի, մանաւանդ անգլիացի լրագրողներու ճշմարիտ կարաւանի մը ժամադրավայրը եղած է «Յառաջ»ի մէջ արդէն երեւցան անոնց կարգ մը թղթակցութիւններ։ Վերջինը «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակցինը։ Ստորեւ կ'ամփոփենք «Տէյլի Քրոնիքլ»ի թղթակցին ո՛րքան ճշգրիտ, նոյնքան սրամիտ նկարագրութիւնը Սթամպուլեան ուղեւորութեան։

Սոֆիա եմ դեռ։ Քաղաքին միւս կողմը, քանի մը մղոն հեռուն, կը բարձրանայ անարգել լեռնաշղթայ մը, ձիւնապսակ։ Ամպոտ գիշերուան մը տարտամ լուսնկային լոյսով՝ կարծես ինք լեռնաշղթան ալ ամպ մըն է։ Վերջապէս Հարազատ Պալքաննին մէջն ենք...։

*
**

Ճամբայ ելանք Սոֆիայէն եւ սկսանք մագլցիլ նոր լեռնագամէջք մը։ Լուսնկան կը վխտար այս միջոցիս, եւ կրնայի տեսնել որ այս գետինները այլեւս ոչ մէկ նմանութիւն կը բերէին մինչեւ հիմա իմ գիտցած որեւէ դաշտանկարի հետ։

Ամբողջ հողամասը այնպէս կ'երեւէր՝ իբր թէ ան գործը եղած ըլլար, ժամանակի արշալոյսին մէջ, պայթուցիկներով սպառազէն խելագարներու ցեղի մը...։

Մեր վերեւ ցիւկ գահաւանդներ։ Պատառոտուն կիրճերու վրայէն կ'անցնինք, վարը անդունդ անյատակ։ Մեր երկու վայրաշարժները՝ ժամական վեց մղոն արագութեամբ դարեւանդներն ի վեր հեւալով կը փոխէին ձանձախարիթ, շոգիի եւ կայծերու վէժք գարմանահար գիշերուան մէջ։

Գացի քնանալ երբ կառախումբը ուրիշ կիրճէ մըն ալ վեր բարձրանալու վրայ էր նոր լեռներու մէջէն, որոնք թերեւս ամպ էին, կամ ամպերը լեռ էին։

Կառախումբին այգավազքը տեղի կ'ունենար ցած, կանանչ ցորենի արտերու, մարգերու մէջէն։ Միգամած օր մը։

Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին անցանք հին ամրոցի մը մէջտեղէն։

Մզկիթներու եւ մինարէներու հորիզոն մը, քայքայումի վերջին փուլերուն հասած փայտէ տուներու փողոցներ, փայտի կըտորներով, թիթեղի բրդուճներով կարկատուն, պատուհանները գոց, կղկղանք, ապականութի՜ւն, «Նըկարչագեղ» անհաւատալի — Սթամպո՜ւլը։

*
**

Բարեկամ այցելուն բնականաբար պարտաւոր չէ իր առաջին օրը ոստիկանական պահականոցները շրջագայիլ։ Սովորութիւն է որ պանդոկին մարդիկը արտօնուած են ընելու իրենց յաճախորդը արձանագրել տալու գործը։ Բայց ասով շնորհքով մը կը կեղեքուի։ Բերայի պանդոկը՝ ուր իջած եմ՝ այս ծառայութեան համար վեց անգլիական շիլին պահանջեց։ Մերժեցի, ես անձամբ գացի պահականոց։ Սակայն զղջացի կերած պտուրիս վրայ, կատղեցայ։ Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ ձգձգումներ, ի՛նչ փախուստներ։

Արդէն իսկ ի բնէ անպարկեշտ մարդոց մէջ անգագրի այս խընդիրը անպարկեշտութեան կատարեալ ասպարէզ մը կը պարզէ։

Միակ լուծում մը կայ, որ կըրնայ վերջ տալ անգագրի կամ այլ կարգի այս խայտառակութիւններուն։ Ո՛րքան կը ճամբորդեմ Եւրոպայի մէջ, այնքան ալ կը տեսնեմ որ փոքր եւ կիրները հետզհետէ պժգալի կը դառնան անցագ[...] մաքսի այս աւերիչ ս[...] Անցագրի գործը մանաւանդ [...] մարիտ ժանտախտ մը կայ[...] բէութիւն մըն է վերեւ[...] Միակ լուծումը՝ որուն վերը [...] նարկեցի՝ Եւրոպայի Միացեալ [...] հանգներու կազմութիւնն է [...] ի վերջոյ։

Բաբելոն մըն է, ամէն [...] կը խօսին իրենց տեղական լեզ[...] եւ կ'երեւին իրենց սեփական [...] վորոյթներով։ Ո՛վ կը կառավ[...] զիրենք, ի՛նչպէս կը կառավար[...] հոգերնին չէ՛ բնաւ, այլ կը [...] տաքբքրուին թէ [...] փութպոլը ո՛ւր պիտի խաղա[...] մրցումը պիտի ըլլայ Փրա[...] եւ Սթամպուլի միջեւ։ Կը [...] զարմանալ թէ ինչո՞ւ դարերով [...] սպասենք այս ամէնուն վերջ [...] տալու համար։

Ամէն կողմ խաբեութիւ[...] Բայց բոլոր մանր մունր խաբէ[...] թիւնները աննշան կը մնան [...] գրի գործերուն պատճառաւ [...] բէութիւններուն քով։ Կը փա[...] քիմ սակայն պատմել գոնէ [...] սա՛ կատարելապէս նենգ [...] մունքը —

Անցեալ օր կը ճաշէի [...] րանի մը մէջ երբ սիրուն կ[...] մը, որ հաստատութեան կը [...] կանէր անշուշտ, եկաւ [...] քսեց ինծի։ Որովհետեւ [...] կ'երեւար, քիչ մը կոթ [...] ցի։ Ցետոյ այդ պնակ մը կ[...] համար հաշուեցայցին մէջ [...] նակուած էր գրեթէ ամբողջ [...] չիս հաւասար գին...։

*
**

Եւրոպայի մէջ եօթը շաբ[...] թափառելով կը փնտռէի [...] լի բան մը, որեւէ գիրքի, թ[...] բախաղի կամ պատկերիմէջ [...] նուած բան մը — վերջապ[...] գտայ զայն հոս — Կ. Պոլիս։

Ուրիշ քաղաքներ կրնան [...] դասակարգել իբրեւ լաւ, գէշ [...] րուն, անտարբեր։ Բայց հոս [...] սակարգութիւնը կանգ կ'առն[...] կարելի չէ դասակարգել այս [...] ղաքը...։

Եւրոպայի ծայրը շինուած [...] երկու բլուրներու վրայ, [...] ջիր կոչուած Վոսփորին մէկ [...] ւին երկու կողմերուն վրայ [...] ները կարծես իրարու վրայ [...] նաեւ կը թուին ըլլալ դէպի [...] րաւ, ջուրին միւս կողմը [...] բլուրներ, մէկ մղոնէն [...] ընդարձակութեան մը վրա[...] բլուրները Ասիոյ լեռներն են։

Սթամպուլ հին մասն է [...] անուանեալ, կարծեցեալ [...] դիական» մասը։ Երկուքն [...] աննկարագրելի են։ Ուստի [...] նկարագրեմ զանոնք... [...] ըլլալով որ պատկերին [...] մասը կը կազմեն ամէն [...] անկիւն կոյտ մը փլատակներ [...] աղիւսի փոշիներ, կոտրած [...] ներ, սէգեր եւ չուանները [...] փռուած ճերմակեղէններ [...] մակ մարմարինէ սքանչելի [...] կիթներու շուքին ներքեւ, [...] անաղարտ մնացած են [...] վեր)։

Կայարանէն սակաչարժ [...] միջոցիս, իսկոյն պաշտ[...] վաշտ մը բեռնակիրներէ, [...] նուէր կը պահանջէին իրենց [...] ծառայութիւններուն համար [...] ցայ կամուրջէն Բերա, ուր [...] նուին պանդոկները։

Անորոշ անհանգստութիւն [...] ունեցայ քաղաքին հին ու [...] մական մասէն բաժնուելու [...] խորհեցայ թէ արդեօք լա[...] ըլլար հոն մնալ եւ պանդոկ [...] գտնել։ Սա չէ՞ արեւմտեան [...] դիական կոչուած ողորմելի [...] հոս արդիութիւն, արեւմտ[...]

...ութիւն չկայ, երկու կողմն ալ ... երը նոյնքան աննկարագրելի է ... որքան Սթամպուլը:

... կառքս կ՚անցնի կամուրջէն, ... բլրակէն վեր կը շարժուի ... թղմուէի գիծերուն, սալայա... ներու, վրան կախուած տու... ներու եւ իրենց ողորմելի քայ... քայումով գորովայոյզ փողոցնե... ու մէջէն:

15 վայրկեան վերջ կը կենայ ... մութ եւ անսահմանօրէն աղ... փողոց մը: Կը զարմանամ թէ ... կեցեր ենք. Եւ լեղապա... կ՚ըլլամ իմանալով որ պան... ... դէմ եմ...

... քիչ մը վերջը աւելի լաւ հաս... յ այդ վայրին աշխարհա... ութիւնը: Կ. Պոլսոյ ամէնէն ... պանդոկն ալ այդ փողոցին ... է եղեր, քանի մը դուռ ան... ... իմ եռեւս: Միւս բոլոր փո... ները այնքան աւելի վատթար ... որ մեր ինկածը լաւագոյն փո... ներէն մէկն է եղեր: Բերա... ուած է դանակի մը կռնակին ... ցից բլուրին վրայ: Մէկ տու... խարխուլը տակը փողոցին մէջ ... տունի մը գագաթէն կը ... բարձրանայ:

...ուն մը կրնայ հինգ յարկ ... բարձր ըլլալ երբ մէկ փողոցէն ... տեսնես, ուրիշ փողոցէ մը տես... ... կ՚ըլլայ ութ յարկ: Առու... ... անցուդարձի համար տրա... ... մէկ փողոց կայ միայն ... ծայրը: Բոլոր միւս փո... ները աստիճաններ, սանդուխ... են, տեղ տեղ տարօրինակ ... ծուռ ու մուռ սանդուխ... որոնք մէկ փողոցէ մը վերը ... փողոց մը կը տանին:

... կարծես երազ մըն է, կամ ... մը: Բլուրին ծայրը ... մը տուներու դէզ առ դէզ ... երուն եւ նօճիներուն ... կողմը կ՚ունենայ տեսարան ... Ոսկեղջիւրին վրայ, որ լեցուած ... նաւակներով նաւարշաւինման, ... Սթամպուլին եւ անոր ճեր... մզկիթներուն եւ վրսփորի ... ներուն վրայ, որոնք աննման ... են Եւրոպայի մէջ: Փո... անոնց վրայ կը խաղան ... րը: Արեւը զանոնք կ՚ոսկե... իր շարժումներով:

... ժամուտի մշուշը կը շառա... զանոնք: Լուսնկան արծաթէ ... կը փոխարկէ զա... դարատափ դարատափի վր... բարձրացած: Ես տեսարան... համար մոլեռանդ, խան... չեմ: Ես մարդկութիւնը կը ... ընտրեմ, այս քաղաքին մարդ... յին, մարդկօրէն կեանքը: Բայց ... տեսարանն ալ դրամով կ՚ըլլայ:

ՁԱՅՆ ՄԸ ՍԻՊԵՐԻԱՅԷՆ

«Դրօշակ»ի վերջին թիւէն (մայիս)կ՚արտատպենք հետեւեալ թղթակցութիւնը.

— «... Այնտեղ որտեղ ես եմ աքսորւած, մենակ չեմ, կան 30-35 Հայեր, 45.50 Վրացիներ, ինչպէս եւ Հրեաներ: Սրանք աքսորւած են քաղաքական պատճառներով, իսկ քրէական յանցաւորները եւ կրօնականները շատ աւելի են, հազարներ:

Սկզբում հաց եւ ուրիշ սննդեղէններ կարելի էր ձեռք բերել բնակիչներից. յետոյ կարգադրւեց ստանալ պետական սպառողական խանութից: Աստիճանաբար դադրեցրին խանութից ապրանք տալ մեզ. եւ այժմ էլ հաճարի սեւ ալիւր անգամ չի տրւում: Գիւղացիք սակաւահող լինելով, նրանք եւս առանց խանութի ալիւրի չեն կարող ապրել: Այնպէս որ բնիկներին եւս ալիւրը եւ ուրիշ մթերքները չափով են բաց թողնում: Բացի այդ, վերջերս սկսել են համայնացնել ամէն բան: Մի քանի տուն աղքատներ բացառութիւն համարելով, մնացածից հաւաքեցին պաշար, միս, ձուկ, իւղ, եւայլն: Սպառողական խանութներին բնի անդամագրւում են բնիկներին: Միջակները բաժին են վճարում 100 ռ., հարուստները 250, իսկ աղքատները 75 ռ.: Եթէ չանդամագրւեն, խանութը ապրանք չի տար եւ խեղճերը կը մնան մերկ եւ քաղցած: Մեծ մասով ձկնորսներ են եւ տեղացին իրաւունք չունի ապրանքը ուրիշ տեղ ծախելու:

Պարտաւոր է յանձնել խանութին մեռած գնով եւ փոխարէնը ստանալ թղթադրամ: Կանչում են գիւղական խորհուրդ եւ զանազան անուններով դրամը ստանում եւ մի ստացական են տալիս ձեռքը: Այնպէս որ նորից գիւղացին մնում է ղատարկաձեռն: Նաեւ պարտադրում են որոշ քանակութեամբ ձուկ որսալ եւ տանը երեք փթից աւելի չպահել, բոլորը խանութ յանձնել: Նոյն պայմանը մսի համար: Խուզարկութիւնների ժամանակ կերակուրի միս անգամ չեն թողնում եւ անվճար տանում են: Անասունները մորթելու կամ ծախելու իրաւունք չունին. միայն պէտք է պահեն եւ կերակրեն: Երբ պետութիւնը պէտք ունենայ կը հաւաքէ, խոստանալով որոշ վճար տալ:

Ահա այսպէս կտրել ենք մթերքից: Խանութը ոչինչ բաց չի թողնում բացի «պուտր»ից, օտը քոլոնից, ատամի փոշուց, որոնք մեզ բոլորովին պէտք չեն: Գնում ենք ամիսը միայն 5 ֆունտ նաւթ եւ 4 տուփ լուցկի: Տեղացիների միջոցաւ գնելու դէպքում գիւղացուն զրկում են անդամ լինելուց: Նոյնիսկ խօսում են թէ տանն եղած կաթից մի՛ք տայ աքսորականներին, ձուկ միս տուղնեքին տուգանում են: Երեւի որոշել են սովամահութեան ենթարկել մեզ: Կենտրոնից շատ հեռու ենք եւ լիազօր պետական մարմինը անուշադիր է թողնում բողոքները, իսկ Չեկայի լիազօրը պատասխանում է. «Այդ իմ գործը չէ, սպառողական խանութների վարչութեան գործն է»:

Մեզ ամսական նպաստ են տալիս վեց րուբլի 25 կոպ. այն էլ 2—3 ամիսը մի անգամ: Տարեկան տաք հագուստի համար տասը րուբլի պէտք է տան, բայց ոչ անցեալ տարի տւեցին, եւ ոչ էլ այս տարի:

Թէ մեր բանտարկութեան պատճառը ինչ է,— գալիք եւ գաւառն պատմութիւն...

Այստեղ եւ աւելի հեռուները, Ռուսաստանի զանազան նահանգներից գիւղեր ցերեկ մեծ թիւով ժողովուրդ է գաղթում, թողնելով գիւղում իր տնտեսութիւնը: Ո՛վ կարող է, վերցնում է ընտանիքը, հնարաւորութեան չափ ուտելու պաշար, ձի է առնում եւ փախչում առանց յետ նայելու: Մեր լրագիրն ու լրաբերները այդ գաղթականներն են, որ պատմում են թէ ինչ սարսափելի տանջանքներ են տալիս ժողովրդին: Աւելորդ է խօսել կեանքի եւ գոյքի ապահովութեան մասին:

Այսպէս, ընկեր, հայրենիքից հեռացւած, այս լայնատարած անտառներում,փայտաշէն տնակներում մեր գոյութիւնը քարշ ենք տալիս, հաւատալով որ տեւական խաւար չկայ կեանքում, խաւարին յաջորդում է ալւան, վառվռուն կենսատու արեւը, ճառագայթները ցոլացնելով շատ հեռաւոր մութ անկիւններ, ծըմակներ, ներքնայարկեր, եւ լուսաւորելով մեր գեղեցիկ հայրենիքի ճանապարհը...:

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՀԱՆՔԵՐ

Անդրկովկասեան Երկրաբանական վարչութեան Հայաստանի ներկայացուցչութիւնը ծրագրած է այս տարի կատարել երկրախուզութիւն մը հետեւեալ հանքառատ վայրերուն մէջ: Ագարակ (պղինձի հանքեր,) Լոռուտ եւ Դսեղ (ծծմբաքար), Սեւանայ լիճին հիւսիս-արեւելեան ափերը (գունտքար - chromite), Ջաջուռ (քարածուխ), Նորնուզ (թոռաքար — infusorite), Երեւան (չեչաքար), Արզաքեանդ (մարմար):

Այս աշխատանքներուն յատկացուած է 435,000 րուբլի:

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ ՍԽԱԼՆԵՐՈՒ

Կոմունիստ կուսակցութեան Վաղարշապատի կոմիտէն, քննելով իր շրջանին մէջ գիւղատնտեսութեան համայնացման առթիւ կատարուած սխալները, կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը «Խորհ. Հայաստան»(4 Մայիս).—

Ստալինի յօդուածը հաճելի չէր մեր քեալլագէօզներուն: Վ. Խաթունարխի բջիջին մէկ անդամը կ՚ըսէր.—«Սկզբում, երբ կարդացինք Ստալինի յօդուածը կամաւոր սկզբունքը կիրառելու մասին, կարծում էինք, որ խորհրդային իշխանութիւնը կործանւում է...»: Իսկ ոմանք ամէն սխալ կը բարդէին ղեկավար մարմիններուն վրայ.—«Մեզ ասում էին, մենք էլ կատարում էինք, մենք ի՞նչ մեղաւոր ենք...»: «Աջ» կոմունիստները, շահագործելով կատարուած սխալները կ՚առաջարկէին հրաժարիլ գիւղատնտեսութեան համայնացումէն:

Երբ ամէն կողմ հրահանգ ու մարդ ղրկուեցաւ, սրբագրելու համար սխալները, դեռ Հաջիղարայի, Հայթաղի, Սամաղարի մէջ կը գլանային վերադարձնել ունեւոր գիւղացիներէն բռնագրաւուած տնային առարկաները:

Վ. Թուրքմանլուի բջիջին անդամները չէին ուզեր զանազան սխալներ: Կարգ մը կոմունիստներ ընդունելով հանդերձ թէ սխալ շարժած են, կը մերժէին շտկել, ըսելով.— "Հեղինակութեան հարց է, ես հիմա ի՞նչպէս երթամ գիւղացիին ըսեմ թէ երէկուան ըսածս սխալ է...":

Բայց եւ այնպէս տակաւին կան քեալլագէօզներ, որոնք կը շարունակեն ձայնէ զրկել միջակ գիւղացիները, ուրիշներ ալ՝ քէն պահած են «կոլխոզ»էն հրաժարողներուն դէմ:

Միւս կողմէ գիւղացիներ ու կոմունիստներ կան, որ կը պայքարին «կոլխոզ»ին դէմ: Ն. Ախտայի շրջանին մէջ Եայջի գիւղէն Ապետնակ Ցակոբեան կը յայտարարէ անոնց հասցէին, որոնք կ՚ուզեն համայնացնել գիւղը.— «Շան որդի թալանչիներ, ուզում են մեր անասունները եւ ստացւածքը թալանել եւ մի քանի չքաւորներով տանել ուտել»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի 10 մայիս թղթակցութեան մէջ, ապրիլ 11ի տօնակատարութեան նկարագրութեան մէջ մոռցուած էր յիշել մասնակցող կազմակերպութիւնները, եւ անշուշտ թիւրիմացութեամբ արձանագրուած էր 1500 աթոռ:

Հակառակ մեր կամքին, սրահի անյարմարութեան պատճառաւ ստիպուած էինք տօնը կատարել մայիս 4ին, Սալոն Շափի մէջ, որ կը պարունակէ 650 աթոռ, ո՛չ թէ 1500...:

Տօնակատարութեան կը մասնակցէին Ազգային վարչութիւնը, Ազգ. Վարժարանը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ա. Ե. Հայ Կարմիր խաչը, Հայ Գրասիրաց Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ. մասնաճիւղը, Ֆրանսահայ Արիներու Միութիւնը, Հ. Դ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը, ինչպէս նաեւ Վասպուրականի, Կարնոյ, Տարօն Տուրուբերանի, Սալնոյ Ձորի, Խնուսի, Տիգրանակերտի, Բաբերդի, Խարբերդ քաղաքի Երիտասարդաց, Զարսանճաքի, Քէսրիկի, Բալուի, Սեբաստիոյ, Ղանթարոս գիւղի, Մարաշի, Բալու Խոշմաթ գիւղի Հայրենակցական Միութիւնները:

Վարչութիւն
Զ. Ե. Ռ. Մ. Մասնաճիւղի

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԵՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի կեդր. կոմիտէն, երկար ատենէ ի վեր կը զգար որ անհրաժեշտ պահանջ դարձած է՝ Փարիզի մէջ ունենալ կեդրոնական հաւաքավայր մը, որ դառնար օճախը ոչ միայն իր ընկերներուն, այլ նաեւ այս գաղութի ցիրուցան հայութեան: Ընդհանուր բաղձանք եւ անյետաձգելի պահանջն էր ասիկա բոլորին, որքան դաշնակցականին նոյնքան նաեւ սրտցաւ ամէն հայ մարդու,— ունենալ վայր մը, որուն տաք մթնոլորտին մէջ կարելի ըլլար հաւաքել բոլոր ցանուցիր ու մանաւանդ զիրար խայթող տարրերն ու ազդակները, միութիւններ, ընկերութիւններ ու մարմիններ՝ զանազան անուններով բայց հասարակաց միակ նպատակով, այսպէս կարելիութիւն տալ անոնց՝ անջատ գործելով մէկտեղ, իբր միակ յայտարար ունենալ հայ ազգային ոգիին պահպանութիւնը, ապազգայնացման ու այլասերման հաւատարած վտանգին դէմ: Ասիկա արդէն գործակցութեան մը նախաբանը չէ՞ միթէ, եւ կեդրոնավայրն ալ՝ անոր նիւթական անհրաժեշտ ազդակը:

Ահա այս նկատումներով, Դաշնակցութիւնը՝ կռթնած Ֆրանսայի իր ընկերներու լայն զոհաբերութեան գեղեցիկ ոգիին վրայ, ինչպէս նաեւ վստահ այս գաղութի համակիր ու չէզոք հասարակութեան մէջ իր վայելած ընդհանուր համակրութեան, ստանձնած է նման կեդրոնավայրի մը հիմնադրութիւնը՝ Փարիզի մէջ, «Հ. Յ. Դ. Տուն» անունով: (Հ. Յ. Դ. Տունը պիտի ունենայ խոշոր սրահ մը, ինչպէս նաեւ յարակից խոշոր սենեակներ ու մասնաւոր բաժիններ, ուր կարելի պիտի ըլլայ սարքել հրապարակային կամ մասնաւոր բանախօսութիւններ, դասախօսութիւններ, հանդէսներ, ներկայացումներ, ժողովներ ու զանազան հաւաքոյթներ):

Ահա այս նպատակով նետած է առաջին քայլը: Գնուած է արդէն հողը, Փարիզի դուռներէն մէկուն անմիջապէս մօտը, (Porte d'Orléansի շրջանին մէջ, Cité Universitaireի մօտ) եւ շէնքին շինութեան կը ձեռնարկուի իր կարգին:

Հետեւաբար, բնական էր որ, տեղական բայց համազգային նման ընդհանուր նպատակի մը իրագործման ձգտող կարեւոր ձեռնարկի մը համար չպիտի վարանէինք դիմելու բացի մեր ընկերներէն, որոնց մեծագոյն զոհողութիւնը արդէն ապահովուած է, նաեւ մեր բոլոր այն համակիր հայրենակիցներուն, որոնք մեզի պէս ու մեզի չափ խորապէս կը զգան այն անգնահատելի դերը որ վիճակուած պիտի ըլլայ այս գաղութին մէջ Հ. Յ. Դ. Տունին, որով վստահ ենք թէ անոնք եւս իրենց նիւթական լայն օժանդակութիւնը պիտի բերեն մեզի, այս ծանր բայց կենսական ձեռնարկին արագ իրականացման համար:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէով:— L. Kévonian. 235 Fbg. St. Martin, Paris (10e).

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՋՈՒՆԵՒՈՐ ԿԻՆԵՐՈՒ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղը որոշած է, անցեալ տարուան պէս, նպաստել համեստ վիճակի տէր յղի կիներու: 12 յղի կիներու պիտի յատկացուի ամսական որոշ գումար մը, ծննդաբերութենէն 2 ամիս առաջ եւ երեք ամիս վերջը, ընդամէնը ՀԻՆԳ ամիս:

Հետեւապէս, անոնք որ արդարեւ համեստ վիճակի տէր են, կրնան ներկայանալ ամէն ուրբաթ եւ երկուշաբթի առաւօտները, ժամը 9 12 եկեղեցւոյ բուժարանը, արձանագրուելու համար:

Դիմողները պէտք է կանխաւ ներկայացնեն բժշկական վկայագիր մը, ինչպէս նաեւ գրաւոր խնդրանք մը՝ ուղղուած Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին:

Արձանագրութիւնը կը տեւէ թուականէս մինչեւ մէկ ամիս, այսինքն, մինչեւ 1930 յունիս 20: Այդ թուականէն վերջ եղած դիմումները նկատի չպիտի առնուին:

Մասնաճիւղը քննութիւն պիտի կատարէ խնդրարկուներու նիւթական վիճակի մասին եւ յետոյ յուլիս ամսու մէջ պիտի ընտրէ վերջնական նպաստընկալները: (կնիք)

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

Բ Ա Շ Օ Ն

...Սոսկալի էր նաեւ Ղզրօի տեսքը. նա շնչասպառւում, հեւում ... լայնացած քթածակերը քիչ ... մնում տրաքուէին, բորբոքւած, ...փինով լցուած աչքերը քիչ էր ... դուրս թռչէին իրանց խոր... ...րից, մազերը խռիւ, իսկ շըր... ...ունքներն ու երկար ճերմակ ...րուքը ներկուած էր բոսորային ...ուկով. այդ րոպէին նա նմա... ... էր մի արիւնարբու գազանի, ...ենց նոր պատառել, լափել էր ...րսը:

— Օ՛, անօրէններ, հառա... ... էր նա, էսա երկրի մէջ էլ ... խլանք ձեր ձեռէն. սարեր չա... ...ք, ձորեր ընցանք, խեղճ ու ... մեր ճժերու խէտ էլանք ... ...նք, ըլմ մէն լէ ձե թորգինք, ...ա՞ն հըլ պրծանք, էլ դո՞ր եր... ...նք, դո՞ր թաղենք մեր սեւա... ...գլխներ, դո՞ր...

Ոստիկանը մօտեցաւ նրան, ...ը բռնեց ասելով,

— Դե՛հ, ծերունի, գնանք, արի իմ յետեւից:

Ղզրօն զարմացած ու ապուշ կտրած նայեց ոստիկանին, առանց բան հասկանալու, վերջինս կրկնեց իր հրամանը:

— Ես՛, դու ի՞նչ կ՚ուզես, դո՞ր էթանք, հարցրեց Ղզրօն:

— Բանտ:

— Ինչի՞ խամար:

— Արիւն ես թափել, տե՛ս, արիւն թափեցիր, աւելացրեց ոստիկանը դէպի վիրաւոր քիւրդը ձեռք մեկնելով:

— Խայեր լսա՞ք, քրդու արունն եմ թափեր, քրդու արո՛ւն... ասաց Ղզրօն եւ երկար ու ջղաձըգաբար ծիծաղեց խելագարի ծիծաղով:— Քրդի արունը թանգ ի, խա՛, խա՛, ես գինամ, գինամ, էսա երկրի մէջ շան արունն էլ թանգ ի, շարունակում էր Ղզրօն:

— Գնա՛նք, կրկնեց ձանձրացած ոստիկանը, ընդհատելով նրա խօսքերը:

— Էթանք, էթանք, թախսիրքեարեմ, սուչունեմ, էթանք հաֆս, ապա՛. ես արունք էրի, քրդի գեօզալ ջանէն արուն խանի: Հէ, աղա՛ ջան, քո ոտաց մեռնիմ, ապա էնա վէրան երկրի մէջ ըսկի մէկ չը խարցուց, ո՞ն մորթեց մեր ճժեր, եսիր տարաւ մեր օղլուշաղ, ո՞ն քանդեց մեր գեղեր, կրակեց մեր տներ, դէզեր, արտեր, տօ՛, ըլմ մէն էսա արնխում շներ արին էէ... Ցօ՛ էնա իմ եզն ի, վա՛խ, իմ խորոտ Բաշօն ի, իմ տղէն էնոր մատաղ էլաւ, քե մեռնիմ. դէ ես ինչխ էնիմ, ո՞ր ջուրն ընկնիմ: Շէն միայ ձեր երկիր, էսա տեղ քրդու էրկու պուտ արունն էլ թանգ ի, հա՛յ հո՛ւ... Խայեր, էլ ընչի խամար կ՚ապրէք, դէ թորգ ծովեր գան ըլմ մէնուս ծածկեն, թորգ սարեր փլեն վըր մեր կօտին, արնի սէլափ մեր երկիր բռնեց, չօլեր, ձորեր, դաշտեր ըլմ մէն կուփ արուն կտրեց, ո՞ըն ասաց խայի արուն թանգ ի: Էթանք, աղա՛, էթանք, թախսիրքեարեմ, խողն էսա սեւաւոր գլխուս—վերջացրեց նա, երկու ձեռքով պինդ հարուածեց իր գլխին եւ ոստիկանի առաջն ընկնելով դէպի բանտ գնաց:

— Պապէ՛, դո՞ր կ՚երթաս քուրդն էլ ման Բաշօն տարաւ, գոռաց Թումօն դէպի պապը վազելով, երբ տեսաւ, որ քուրդն սկսեց քշել եզը:

Թորգ լաօ, թորգ, ասաց Ղզրօն, Բաշօն մեր չի, քրդուն ի, թորգ տանի, քե մեռնիմ, մեր տուն լէ մերը չի, մեր արտ լէ մերը չի, մեր արուն լէ մերը չի, խալը բանըմ չունի, ըլմ մէն լէ քրդուն ի, էնոր արունը թանգ ի:

Նա գնաց:

Թումօն արտասուելով՝ կրկին յետ դարձաւ եւ վազէվազ Բաշօին հասաւ. մէկ էլ փորձեց կախուել նրա ականջից, մէկ էլ «պապէ՛» գոռաց. բայց այս անգամ պապը նրան ուշք չէր դարձնում եւ առանց յետ նայելու քայլում էր: Երեխան մըղկտալով թողեց եզան ականջը, վազեց դէպի պապը, կախ ընկաւ նրա փէշից արտասուքի միջից պոռալով «Բաշօ՛ն, պապէ՛, Բաշօ՛ն, պապէ՛»: Եւ այսպէս երկար ժամանակ երեխան չէր իմանում, թէ երկու սիրելիներից որի՞ն առաւելութիւն տայ. Նրա պապէն ու Բաշօն գնում էին զանազան կողմեր, նրանք այլեւս ուշք չէին դարձնում այդ փոքրիկի աղաչանքին վշտի վրայ եւ աւելի ու աւելի հեռանում էին իրարից. Մանուկը չէր իմանում Բաշօի՞ յետեւից վազի, որին քիւրդն էր տանում, թէ՞ պապէի յետեւից, որին ոստիկանն էր տանում: Էլի մի քանի անգամ նա շշկլուած վազեց դէպի Բաշօն, կրկին յետ դարձաւ դէպի հեռացող պապը, քաշ ընկաւ նրա փէշերից, աղաչելով՝ որ յետ դառնայ, Բաշօին խլի քրդից, ապա տեսնելով որ պապը չէ լսում իրան, թափով յետ դարձաւ, վազեց դէպի եզը եւ առաջը կտրեց. բայց յանկարծ նկատեց, որ պապին ու Բաշօին բաժանող տարածութիւնը խիստ մեծացաւ, եւ պապն այլ եւս նրա ձայնն էլ լսել չէ կարող, նա մի յուսահատական ճիչ արձակեց, վերջնականապէս թողեց Բաշօին, որ քուրդը տանի, իսկ ինքը յետ դառնալով՝ վազեց դէպի պապը, դէպի բանտը: Բայց պապէն չը կար այլ եւս, նրան ներս էին տարել բանտը եւ դռները փակել էին... Ի զո՛ւր էր մանուկը իր փոքրիկ բռունցքներով թակում հաստ, երկաթապատ դուռը, որի յետեւում ծածկուած էր նրա պապէն, ի զո՛ւր էր ճչում, աղէկտուր ձայնով արտասւում, ոտները գետին տալիս, դուռը չը բացուեց: Ցոգնած, ուժասպառ ու յուսահատ նա նստեց բանտի դռանը, փոքրիկ գլուխը ձեռների մէջ առաւ եւ սկսեց մեղմիկ արտասուել:

Նա այժմ կատարեալ որբ էր:

Ո՛չ պապէն կար, ո՛չ Բաշօն:

(9) Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ոստիկաններուն երեսը նետուեցաւ, բայց այս վերջինները պահեցին իրենց պաղարիւնը, կարելի եղածին չափ քիչ ձերբակալութիւն կատարելով։ Հնդիկ «զինուորական խորհուրդը» գաղտնի ժողով մը գումարելով, որոշեցնոր կամաւորներ ղրկել աղահանքերը։ Արդէն ընտրուած են 500 հոգի, որոնք հրամանի կը սպասեն ճամբայ ելլելու համար։

Այս ցոյցերն ալ կը հաստատեն թէ տակաւին շատ խոր է կանտիի ազդեցութիւնը Հնդիկներուն վրայ։

Հնդկաստանի ականաւոր իսլամներէն Մուհամմէտ Ալի յանձն առած է բանակցիլ կանտիի հետ, հաշտութիւն գոյացնելու համար։

⁂ Տիկին Նայտու, բանաստեղծուհին, որուն առաջին փորձը ձախողեցաւ, կ'որոճայ երկրորդ արշաւանքի մը մասին։ Իր հետեւորդներէն երեք հոգի, որոնք ձերբակալուած էին, նուաղած ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցան։

Նանսէնի յուղարկաւորութիւնը

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ հռչակաւոր գիտնականին յուղարկաւորութիւնը։ Առտուն ժամը 11.45ին ամբողջ մայրաքաղաքը (Օսլօ) սուգի դրօշ պարզեց, մինչդեռ բազմաթիւ երեւելիներ, առաջնորդութեամբ Հակօն թագաւորին և գահաժառանգ իշխանին, կ'այցելէին համալսարանին սրահը, ուր դրուած էր Նանսէնի մարմինը։ Կէս օրին, թնդանօթի հարուած մը կը ծանուցանէր երկու վայրկեան լռութիւնը, որ երկիւղածութեամբ պահուեցաւ ոչ միայն մայրաքաղաքին, այլ և ուրիշ բազմաթիւ քաղաքներու մէջ։ Յետոյ անմիջապէս մարմինը փոխադրուեցաւ փուռը, հրկիզուելու համար, համաձայն իր կտակին։

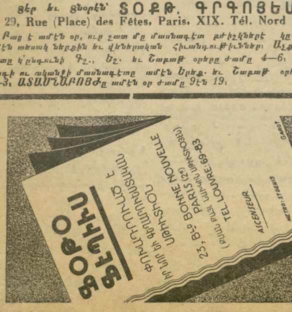
Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներ

Միջազգային մամուլը յայնօրէն կը զբաղի համեւրոպական դաշնակցութեան ծրագրով, որ Պ. Պրիանի կողմէ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ մայիս 17ին։ Դատելով թերթերու լեզուէն, Անգլիան երեւութապէս կը համակրի, բայց իրապէս ծուռ կը նայի այս ծրագրին, որ հաղորդուած է 26 պետութեանց։

Պրիանի տեսակէտով, համեւրոպեան միութիւնը կամ գործակցութիւնը պէտք է կատարուի Ազգերու Դաշնակցութեան հետ համախորհուրդ, այսինքն այնպիսի պայմաններու մէջ որ չվնասեն այդ հաստատութեան հեղինակութեան։ Ծրագրուած միութիւնը, դաշնակցային կապ մը հաստատելով եւրոպական պետութեանց միջեւ, ոչ մէկ պարագայի մէջ և ո՛ր եւ է պատճառով չպիտի դպչի անդամակցող պետութեանց վեհապետական իրաւունքներուն։

Պրիան կը յուսայ բոլոր պատասխաններն ստանալ մինչև յուլիս։ Այնուհետեւ վերջնական ձեւ պիտի տայ իր ծրագրին և պատմական ճառ մը պիտի խօսի Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ընդհ. ժողովին մէջ (սեպտեմբեր)։

⁂ Համեւրոպեան միութիւնը մեծ ցոյց մը կատարեց Պերլինի մէջ կիրակի գիշեր։ Գերման կառավարութեան կողմէ խօսեցաւ Տոքթ. Վիրթ, Ներքին Նախարարը, բարի գալուստ եւ յաջողութիւն մաղթելով։ Պ. Նինչիչ, Եուկոսլավիոյ Նախկին Նախարարներէն, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է Ազգերու Դաշնակցութեան կողքին հաստատել եւրոպական պետութեանց մասնաւոր կազմակերպութիւն մը, որ երբեք մրցակից պիտի չըլլայ, այլ աջակից։ Յետոյ խօսք առաւ փրոֆ. Պարթըլէմի, ֆրանսական կաճառէն, որ անհրաժեշ գտաւ ֆրանքեւգերման համերաշխութիւնը։ Փրոֆէսէօրին կարծիքով, մօտաւոր ապագայի մը մէջ, Եւրոպան այնպէս մը պիտի կազմակերպուի որ ամէն տնտեսական պատերազմ կամ արիւնալի ընդհարում պիտի խափանուի։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

25 Մայիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

պետ. սրահներէն Salle Rameauի մէջ (29-31 rue de la Martinière)

Հովանաւորութեամբ նախկին վարչապետ եւ Լիոնի քաղաքապետ պ. EDOUARD HERRIOTի եւ Նախագահութեամբ պ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ։ կըխօսին՝ պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ (հայերէն և ֆրանսերէն) և պ. ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկ. J. Bériel (դաշնակ), Փարիզէն Օր. Հ. Թորոսեան (երգ), պիտի երգեն նաեւ տիկին Սոնա Ղարիբ եւ Օր. Ժ. տէր Պետրոսեան։ Կը նուագեն Փափազեան քոյր-եղբայրներ (դաշնակ-ջութակ)։ Դասական պարեր պիտի պարեն Եւրոպայի ամենափոքրիկ եւ հռչակաւոր պարուհիներ Nelly, André Bériel քոյրեր։

Ֆրանսական ընտիր նուագախումբ, հայկական երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի։

ԾԱՆՕԹ.— Կը խնդրուի դրկել երախաներ չբերել եւ կարգապահ ըլլալ, եւ ճիշդ ժամանակին գրաւել տեղերը նախօրօք ապահովելով յոբելեարին քարդերէն մէկ մէկ հատ, որոնց եւեւ թուագրուած է սրահի մէջ գտնուած աթոռներէն մէկ հատ, խճողումի տեղի չտալու համար։

Փարիզի կեդր. յանձնաժողովի կողմէ հրապարակ հանուած են յոբելեարին մեծադիր նկարները եւ պրոնզէ շքադրամներ 10 ֆրանք արժողութեամբ։ Փափաքողներ կրնան ստանալ գործադիր մարմնոյ գանձապահ Տօքթ. Կ. Սեփէթճեանէ, 43 Rue Paul-Bert եւ Պ. Ա. Կիւլպէնկեանէ 35 Rue Dunoir.

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Բեռի խումբը, վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Փարիզ, Ս. Ռ.— 35։
Լա վօ սիւռ Ռօն, Ա. Պ. 35։
Լա Սէյն սիւր Մէր, Կ. Ա.— 35։
Թաւրիզ, Գործ.— 1800.
Ռոման, Գործ. Զ.— 120։
Նանթ, Գ. Ս.— 35։
Ռընաժ, Գործ. Խ.— 280։
Պերլին, Տիկ. H. M.— 100։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրապարակաւ շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ վիրաբուժապետ Տօքթ. Եաղուպեանին որ փրկեց կեանքս ենթարկելով զիս ներքին գործողութեան մը։ Իր ունեցած փորձառութեամբ եւ խղճմտաբար կատարելով գործողութիւնը ազատեց կեանքս երկար տարիներէ ի վեր զիս անգործութեան ու նիւթական քայքայման դատապարտող հիւանդութենէ մը։

Շնորհիւ Տօքթ. Եաղուպի՝ այժմ բոլորովին ապաքինած ըլլալով ինքզինքս երախտապարտ կը զգամ իրեն։

Մաքսուտ Միրիճանեան
փարիզ

ԵՌԱԳՈՅՆ ժապաւէններ կը ծախուին «Յառաջ»ի գործակալ Պ. Խնկիկ Կէնճեանի մօտ, 226 Rue Boileau, Lyon.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սիօթա, Գործ.— 181։
Անիէռ, Կ. Զ.— 100։
Աթէնք, Ա. Կ.— 100,
Փարիզ, Մ. Զ,— 50։
Մարսէյլ, Գործ.— 953։
Փարիզ, Ն. Ա.— 70։
Պանեօ, Ե. Յ.— 70։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Նաւրնկիւլ Գահեաեան կը փնտռէ իր եղբայրը եոզկատի Մէնդէշէ գիւղացի Միհրան Գահեաեան (կամ Աւագեան)։ 1926ին կը գտնուէր Գորֆու Ամերիկեան որբանոցը։ իմացնել իր քրոջ Narengule Kahiaian, 6 rue Wilson Décines, (Isère).

— Կը փնտռուի Մարիամ Աշուամաճեան եւ իր ամուսինը երկաթագործ Յովակիմ Աշումաճեան (ժամկոչեան) որոնք կը բնակէին Թոքատի Աստուածածնայ եկեղեցիին մօտ։ կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Յունաստան։ իմացնել իր մօրաքրոջորդւոյն Յարութիւն Քէշիշեանի, 13 Rue Blanqui, Paris (13.)

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Սէօլէօզցի Գրիգոր Երեցեան որ տարագրութեան ատեն անյայտացած էր։ Կը կարծուի թէ 1928ին գտնուած է Հալէպ։ իմացնել իր եղբօրորդւոյն Donik Yeretsiani, 1 rue Wilson Décines (Isère).

— Կը փնտռուի կեսարիոյ Իւրնէզ գիւղացի կարապետ Նայլեան (45 տարեկան) որ ամուսնացած էր կեսարացի Յակոբ Ճօլօլեանի աղջկան Մարիամի հետ եւ ունէր 3 զաւակներ՝ Յովսէփ, Աբրահամ եւ Յովհաննէս։ 16 տարի առաջ զինուոր էր Պոլիս։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իր մասին։ իմացնել Յովսէփ Նայլեանի, 22 Rue J. J. Rousseau, Arles, (B. du R.) France.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։ Ճշգրիտ լուր աւողին 200 ֆր. նուէր։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն խոսրով Իլպիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ եղբայրս Յովհաննէս Թորոսեան որ 1920ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած Պոլսոյ Որբանոցը։ Հօր անունը՝ Նշան։ մօր անունը՝ Խսկուհի եղբայրները Անդրանիկ եւ Խաչատուր։ կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Ամերիկա։ կը փնտռեմ նաեւ Նշան Թորոսեան եւ Նշան Առաքելեան որոնք 1920ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս։ կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուին Ամերիկա։ իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, Saint Arroman, par Masseube (Gers), France. կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

Կը փնտռուի Օրտուցի Մեսրոպ Սահակեան որ Պոլսէն եկած է Մարսէյլ։ իմացնել վերի հասցէին.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITI[…]
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ՄԱՅԻՍ
1930

21 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1268

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

կՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍ

լնտոնի խորհրդաժողովը հազիւ փակուած, շահակից պեթիւններէն իւրաքանչիւրն ազատ համարեց ինքզինքը, իր ները դասաւորելու համաձայն իր շահերուն եւ սկզբնական ումներուն։

Այսպէս, ամէնէն անհամբերն ու ցասկոտը, սեւ շապիկաւոր Իտալիան, վճռեր է նաւային ծրագիրը գործադրել «Թոն Թոն»։ Ծրագրուած «29 մարտանաւերը պիտի ծփան ծովուն , որովհետեւ երկրին կամքը ոչ միայն երկաթ է, այլեւ ծնամթիք»։ Մուսոլինի սանձարձակ թռիչք տուած է իր եւակայութեան, եւ ճիշդ այս միջոցին դղրդագին ցոյցեր կը ընէ քաղաքէ քաղաք, ինչպէս հռոմէական կայսր մը։ Վերջորոտումը՝ Ֆիորենցայի մէջ էր.

— «Վաղ առտու այստեղ պիտի տեսնէք շատ պատկառելի հանդէս մը։ Ե՛ս ուզեցի այս զօրահանդէսը. որովհետեւ խօսը շատ գեղեցիկ բաներ են, բայց հրացանները, գնդացիրները, տանաւերը, օդանաւերը եւ թնդանօթները շատ աւելի գեղեն են»։

կանգնած՝ այս ճամբուն վրայ, Իտալիան կը յաւակնի ուներուն հարկադրել «կա՛մ թանկագին բարեկամութիւն մը, կամ դաժան թշնամութիւն»։

Ի՛նչ խօսք որ, իշխանասաստ «Առաջնորդ»ին բոլոր ակնարկը առաւելապէս ուղղուած են Ֆրանսայի դէմ։ Եւ իտալան թերթերն ալ չեն ծածկեր այս պարագան։ Ֆիորենցայի էն անմիջապէս յետոյ, սիւնակներով տարփողականներ տարակուեցան թերթերուն մէջ, եւ «Իմպերօ» բացէ ի բաց ց թէ ճառը ուղղուած է Ֆրանսայի դէմ։

Առանց այս յայտնութեան ալ, ճառի ոգին իսկ բացորոշէս կը մատնէր ամէն բան։ Մուսոլինի կ'ուզէ տիրապետել միջերկրականի, «որ երբեմն եղաւ ծովը Հռոմի»։ Զուգեր գերի նալ այդ ծովուն մէջ։ Գերի չդառնալու համար, հարկ է ունալ հզօր նաւատորմիղ մը։ Արդ, Իտալիան չի կրնար հասնիլ ն Բրիտանիոյ զօրութեան, բայց կը յաւակնի եւ կը յաթի հաւասարիլ Ֆրանսայի։ Բացարձակապէս անհաշտ է այս մբուն վրայ, եւ այդ յամառութեան հետեւանքով էր որ աողի կապուեցաւ Լոնտոնի ժողովը։

Բայց միայն Իտալիա՞ն։ Դժգոհութեան ալիք մը սկսեր է դրանալ նոյն իսկ Անգլիայէն, որ մէջտեղ դրաւ նաւային զինութեանց կրճատման խնդիրը։ Ութսունըհինգ պահնողական երեսփոխաններ ստորագրած են բանաձեւ մը, որ բողոքէ Լոնտոնի Խորհրդաժողովին որոշումներուն դէմ, անց Գ. մասը վնասակար գտնելով Բրիտանական կայսրութեան ներուն և պահանջելով չվաւերացնել զանոնք։

Բողոքողները յոյս ունին թէ ստորագրողներուն թիւը աի շատ պիտի ըլլայ, երբ վիճաբանութեան դրուի խնդիրը։ ոնց գլխաւոր առարկութիւնն այն է թէ՝ ստորագրուած պայնագրով կը սահմանափակուին միայն Մեծն Բրիտանիոյ ային սպառազինութիւնները։ Այսպէս, Մ. Նահանգները, րոնք միայն 90,500 թոն յածանաւ ունին, արտօնուած են ցնելու մինչեւ 323,500 թոն։ Ճափոն, որ ունի 166,815 թոն, ոյ զայն բարձրացնել մինչեւ 208,850ի։ Իսկ Ֆրանսա և Իտալիան ո՛ր եւ է սահմանափակման ենթարկուած չեն և կըրն շինել այնքան որքան կ'ուզեն։

Ուրեմն, Լոնտոնի պայմանագիրը կը համարուի «հակաբրիտանական»։

Կը թուի թէ, Լոնտոնի մէջ այդ աչքով կը նային նաեւ Պրիանի ծրագրին վրայ։ Տիրապետող տարրերը, թէեւ խնդումնով, չեն ծածկեր իրենց մտավախութիւնը։ Պերճախօս են պահպանողական «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի հետեւեալ խօսքերը.

— Եթէ եւրոպան դաշնակցային կազմ ունենայ ինչպէս եւ Ամերիկան, ներելի է ենթադրել թէ Ասիան ալ այդ ճամբան պիտի է եւ այն ատեն աւելի քան երբեք դժուարին եւ արկածալի պիտի դառնայ մեծն բրիտանիոյ կացութիւնը, իբրեւ համաշխարհային կայսրութիւն։

Ուրեմն, Մեծն Բրիտանիա կը նախընտրէ մեկուսի կենալ, ն կապկպուիլ «Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներ»ու ծրագիրներով։ Ուրիշ բացատրութեամբ, դէմ դիմաց կուգան երու աշխարհակալութիւններ, ցամաքայինը եւ ծովայինը։

Ուշագրաւ է որ աշխատաւորականներուն օրկանն իսկ գեւորուեցաւ այս ծրագրով։ Միւս կողմէ, իտալական թերթերը հազիւ բարեհաճեցան զբաղիլ, բայց լայն տեղ տուին եւ տան օտար թերթերու բոլոր այն կարծիքներուն որ դէմ ն Պրիանի ծրագրին։ Զկամութիւն կը տիրէ նաեւ Ամերիկայի մէջ, ուր շատեր Մընրոյի վարդապետութեան եւրոպական տպագրութիւնը կը համարեն ծրագիրը։ Ուրիշներ ալ, ողութեան հաւատք չունենալով հանդերձ, վախ կը յայտնեն որ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգները առտու մը կանգնին Ամերիկայի Մ. Նահանգներուն դէմ, առեւտրական գետնի վրայ, րբեւ փոխվրէժի եւ ինքնապաշտպանութեան միջոց։

Իսկ ծրագրով ամէնէն աւելի կը հետաքրքրուին Գերմանացիները։ Անշուշտ անոր համար որ պատուանդաններ և հեռակարներ կը փնտռեն, իրենց անհեթեթ կորուստները դարմանելու, ին ցամաքային Եւրոպայի մէջ գործօն դեր կատարելու համար։

Սպասելով որ, յառաջիկայ սեպտեմբերին Ժընեւի մէջ, պետութիւնները վերջնապէս ճշդեն իրենց դիրքը այս ծրագրին հանդէպ, կրնանք այժմէն ըսել թէ՝ յաջողութեան պարագային իսկ, միջազգային մրցահանդէսը պիտի շարունակուի այնպէս ինչպէս կը շարունակուի Ազգերու Դաշնակցութեան հաստատումէն ի վեր, կամ հակառակ անոր գոյութեան։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Առջի օր արտատպեր էինք Պէյրութի «Ազդակ»էն մէկ խմբագրականը՝ Սուրիոյ Հայերու անապահովութեան մասին։ Նոյն թերթը Մայիս 10ին նոր խմբագրական մը գրած է, «Սրտայոյզ կոչ» ինչպէս կ'անուանէ ինք— ուղղուած՝ կաթողիկոսին, յարանուանութեանց պետերուն, բոլոր կուսակցութեանց եւ կազմակերպութեանց։ Կ'արտատպենք եզրակացութիւնը.

— «Ներկայ գրգռութիւններուն շարունակումը, չափազանց տխուր եւ կորստաբեր հետեւանքներ կրնայ ունենալ։ Մեր դէմ կրնայ գրգռել ամբողջ անապատի վրանաբնակ ցեղերն ու պէտէվիները եւ նոյնիսկ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ մեր դէմ յառաջացնել կասկածներ եւ ցոյցեր։ Մէկ խօսքով վտանգել մեր ֆիզիքական գոյութիւնը։ Պէտք չէ մոռնալ զինադադարի առաջին օրերուն Հալէպի մէջ պատահած տխուր դէպքը, որու ընթացքին զոհուեցան տասնեակ մը թանկագին կեանքեր։

Ինչո՞ւ մեր դէմ ստեղծուին այս անհաճոյ տրամադրութիւնները, երբ մենք բացարձակապէս անկեղծ եւ երախտագէտ զգացումներով տոգորուած ենք այս երկրի իշխանութեան եւ ժողովուրդին հանդէպ եւ որոշած ենք նուիրուիլ այս երկրի բարգաւաճումին, առանց ոեւէ քաղաքական ակնկալութիւններ եւ յաւակնութիւններ ունենալու։ Մեր պաշտօնակիցները անգիտակցաբար թուրք գործակալներու սխալ լրատուութեանց եւ փրօվաքասիօններուն զոհերն են։ Ցանցաւորը մենք ենք որ չենք ծանօթացներ մեր զգացումներն ու ցանկութիւնները տեղացի ժողովուրդին։ Այդ նպատակին ծառայելու եւ բոլոր թիւրիմացութիւններն ու գէշ տրամադրութիւնները փարատելու համար, ուզեցինք արաբերէն բաժին մը ունենալ մեր թերթին մէջ, բայց անարձագանգ մնացին մեր դիմումները եւ օժանդակութիւն ցոյց չտուին մեր պատասխանատու շրջանակները։

Որով այս բոլոր անախորժութեանց եւ թիւրիմացութեանց պատասխանատուները մեր հոգեւոր պետերն են։

Կացութիւնը չափազանց փափուկ է եւ յղի անակնկալներով։ Շատ աղիտաբեր գոյավիճակ մը կրնայ ստեղծուիլ եւ վտանգուիլ մեր գոյութիւնը։ Այդ վտանգէն բացառութիւն չեն կազմեր ոչ վեհափառն ու Սրբազանը, ոչ կաթոլիկը, ոչ բողոքականը եւ ոչ ալ Լուսաւորչականը։ Հայութեան դէմ ենուղղուած մեր թշնամոյն սադրանքները։ Պէտք է վերջ տալ ներքին բոլոր երկպառակութիւններուն եւ միաբան ու համերաշխ գործել՝ պայքարելու համար Թրքական դաւերուն դէմ, հաստատելով բարեկամական կապեր եւ յարաբերութիւններ տեղացիներուն հետ։

Ահա՛ թէ՝ ինչո՞ւ մենք այս սրտայոյզ կոչը կը յանձնենք մեր հոգեւոր պետերու եւ ազգային ու քաղաքական կուսակցութեանց ու կազմակերպութեանց ուշադրութեանը, եւ կը սպասենք որ այս անգամ անոնք սթափին իրենց թմրած վիճակէն եւ անմիջական կարգադրութիւններ ընեն, օր առաջ առջեւն առնելու համար սպառնացող վտանգին։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Միջազգային դրամատունը բացուեցաւ

Երէկ, 20 մայիս, պաշտօնապէս բացուեցաւ Միջազգային Դրամատունը, Պալի մէջ (Զուիցերիա)։ Իր բաժնեթուղթերէն 124,000 հատ, (իւրաքանչիւրը 2500 զուիցերիական ֆրանք) արդէն արձանագրուած են տասը երկիրներու մէջ, եւ 25 առ 100ի առաջին վճարումը պիտի ըլլայ այսօր (մօտ 61 միլիոն զ. ֆ.)։

Եընկի ծրագրին գործադրութիւնը սկսաւ մայիս 17ին, երբ Միջազգային Դրամատունը յայտարարեց թէ պատրաստ է գործադրելու Լա Հէյի համաձայնութեան տրամադրութիւնները։ Գործադրութեան յայտարարութենէն քանի մը ժամ յետոյ, Դրամատունը հատուցումներու ընդհ. գործակալին միջոցաւ ստացաւ 225 միլիոն զ. ֆր.ի գումար մը։ Այժմէն իսկ, Դրամատունն է որ պիտի զբաղի գանձումներով եւ վճարումներով։

⁂ Իբրեւ հետեւանք Եընկի ծրագրին գործադրութեան, որով կը ջնջուին 1921 մայիս 5ի պայմանները եւ Տօըսի ծրագիրը, երկուշաբթի օր, Հատուցումներու կեդրոնին մէջ, կրակի տրուեցան.

1. Գերմանական A. B. C. պարտամուրհակները, որոնց գումարն է 132 միլիառ ոսկի մարք (800 միլիառ ֆրանք)։ 2. Գերմանական երկաթուղիներու պարտաթուղթերուն վկայականը, որ կը ներկայացնէր 11 միլիառ ոսկի մարքի գումար մը։ Այրուեցան նաեւ, Պանք տը Ֆրանսի մէջ, ճարտարագործական պարտաթուղթերու վկայականը, հինգ միլիառ ոսկի մառք։ Հատուցումներու Յանձնաժողովին գործերը վերջացած ըլլալով բոլոր թուղթերը պիտի յանձնուին Փարիզի Ազգային Դիւանատան։

⁂ Ամէն կասկած փարատելու համար, Ֆրանսայի վարչապետը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց գերմանական դեսպանին թէ Հռենոսի երրորդ գօտին անպայման պիտի պարպուի մինչեւ յունիս 30։ Արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին վեց շաբաթէ ի վեր։ Ետ կանչուած զինուորներուն թիւն է 30 հազար։

Թուրքիոյ արտաքին պարտքերու խնդիրը

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ.—

Կը թուի թէ կառավարութիւնը եւ բաժնետէրերու պատուիրակները համաձայնած են որ մասնագէտ մը կրկին քննէ մեր երկրին ելմտական վիճակը։ Մասնագէտին տալիք տեղեկագրին եւ կատարելիք քննութեան որ եւ է մէկ տրամադրութիւնը յանձնառութիւն մը չպիտի կազմէ կողմերուն համար։ Արդէն, մենք ալ կ'ուզենք որ շահագրգռուողները կացութիւնը եղածին պէս տեսնեն։ Հետեւաբար, կացութեան նոր քննութեան մը ենթարկուիլը համաձայն է կառավարութեան հինէն ի վեր բռնած ընթացքին։

Կարեւոր կէտ մըն է այն պարագան, որ բաժնետէրերուն հետ ապագային գոյանալիք համաձայնութեան ընթացքին, նոր երաշխաւորութիւններ չպիտի տրուին։

⁂ Ազգ. Մեծ Ժողովի անցեալ օրուան նիստին մէջ, ելմտական գործավարը հաղորդեց թէ օսմ. պարտքերու վճարման մասին կատարուած բանակցութիւնները շուտով կը վերջանան եւ թէ անմիջապէս յետոյ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի, Թուրք պետական դրամատուն մը հաստատելու համար։

Տարտանէլը փակուած Ռուսերուն առջեւ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն.— Նեղուցներու յանձնաժողովին ռումանացի անդամները յաջողեցան ձեռք անցընել հրաման մը, որով կ'արգիլուի ռուսական նոր մարտանաւերու անցքը Տարտանէլէն դէպի Սեւ Ծով։ Կ'ըսուի թէ այս որոշումը արդէն իսկ հաղորդուած է խորհրդային իշխանութեան։

Քանի մը ամիս առաջ, երեք ռուսական յածանաւեր մտան Սեւ Ծով եւ Ռումանիա մտահոգութեան մատնուեցաւ ուրիշ Սեւ ծովեան պետութեանց հետ։ Երկիւղը աւելցաւ, երբ վերջերս լուր տարածուեցաւ թէ Ռուսիա կը խորհի Պալթեան նաւատորմին մէկ մասը Սեւ Ծով փոխադրել, ինչ որ պիտի խանգարէ հաւասարակշռութիւնը։

Թուրք խմբագիրներու դատը

Կիրակի օր վերջացաւ Պոլսոյ «Եարըն» թերթին դէմ բացուած դատը։ Խմբագիրը, Արիֆ Օրուճ պէյ, դատապարտուեցաւ մէկ ամիս բանտարկութեան։ Միակ ամբաստանութիւնը այն էր թէ իր հրատարակութիւններով գրգռած է հանրային կարծիքը։ Որովհետեւ բանտարկուած կը մնայ աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր, անմիջապէս ազատ արձակուեցաւ։ Իր օգնական խմբագիրը, Շէմսէտտին պէյ, որ քանի մը օր շարունակեց «Եարըն»ի հրատարակութիւնը իր տիրոջ բանտարկութենէն յետոյ, եւ որ ամբաստանուած էր իբրեւ անուանարկիչ կառավարութեան, դատապարտուեցաւ երեք տարի տաժանակիր աշխատանքի։ Տակաւին շարք մը դատեր բացուած են Արիֆ Օրուճի դէմ, զանազան մեղադրանքներով։ Դատախազներէն մէկը ելմտական գործավարն է, որ ամբաստանուած էր թէ երկրին համար վնասակար մենաշնորհներ տուած է գերմանական ընկերութեան մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԱՐԱԽՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն «Միլլիյէթ»ի.— Սուրիայէն եւ Իրաքէն եկող մարախները պատած են մեր հարաւային նահանգները։

Մարտինի եւ Ուրֆայի նահանգները գրեթէ ամբողջովին գրաւուած են մարախներով, իսկ Էլ Ազիզի, Տիարպէքիրի, Մուշի, Կազի Այնթապի եւ Մարաշի նահանգները՝ մասամբ ենթարկուած են այդ վտանգին։ Մարախներուն մէկ մասը ձու ալ թողած է։

Այս կացութեան վրայ, տնտեսական գործավարութիւնը անմիջապէս պայքարի սկսած է։

Որպէս զի պայքարը կանոնաւորութեամբ տեղի ունենայ, բաւականաչափ թիւով զինուորներ եւ ոստիկան զինուորներ տրամադրուած են։ Միւս կողմէ վճռական հրահանգներ ղրկուած են կուսակալներուն և պետական պաշտօնեաներուն։

Գործավարներու Խորհուրդն ալ քննութեան առաւ մարախներու արշաւանքի խնդիրը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

«Օտլու Եուրտ», Ադրբէջանի Մուսավվաթ կուսակցութեան Պոլսոյ պաշտօնաթերթը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ մայիս 2 թիւով.—

Մեր մասնաւոր թղթակցին տուած տեղեկութեանց համաձայն, Ադրբէջանի զանազան մասերուն մէջ ծագած ապստամբական եւ խմբական շարժումները սաստկացած են վերջերս եւ գրեթէ հայրենակցական հանգամանք առած են։ Կէօքչայի շրջանին մէջ ծագած ապստամբութիւնը զսպելու համար, տեղական Չեկան 40 հոգինոց ուժ մը ղրկած էր հրամանատարութեամբ Մարթինոֆի։ Կարգ մը ընդհարումներէ յետոյ, եռեւէն եկող կարմիր զինուորներու աջակցութեամբ, Մարթինոֆ յաջողեցաւ զսպել ապստամբութիւնը եւ կը պատրաստուէր Պագու վերադառնալ։ Բայց նոյն իրիկունը շրջակաները գտնուող ապստամբները «միլիս»ներուն հետ ուժգին յարձակում մը կը գործեն Մարթինոֆի վրայ եւ կը յաջողին մաս մը կարմիր զինուորներ իրենց կողմը քաշել։ Կռիւը կը տեւէ ամբողջ օրը։ Մարթինոֆի վաշտը ամբողջովին ցիրուցան կ'ըլլայ եւ Մարթինոֆ ու 40 չէկիստներ եւ 400 կարմիր զինուորներ կը սպաննուին։

Ադրբէջանի հրոսակային կռիւներուն կեդրոնը այժմ Ղարաբաղն է։ Ապստամբներուն դէմ կռուող ուժերու հրամանատար նշանակուած է հոչակաւոր չեկիստ Բաղիրոֆ։ Շատ մը գաւառակներու մէջ համայնավարներ եւ պաշտօնեաներ ապստամբներուն կողմը բռնելով, կը կռուին կառավարութեան ուժերուն դէմ։

ԴԷՊԻ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ Քարափի ընկերութիւնը, որ ատենէ մը ի վեր իր գործառնութիւնները կը զեղչէ անգործութեան պատճառով, վերջերս ալ 6 մթերանոց փակած ու 70 պաշտօնեաներ արձակած է։

ՍԱԼՄԱՍՏԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան 500 անգլ. ոսկի ղրկած է, ի նպաստ Սալմաստի երկրաշարժի աղէտեալներուն։

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցում մը զգացուեցաւ երեքշաբթի օր Շիրազի մէջ, լայն տարածութեան մը վրայ եւ թէ տասնի չափ մարդիկ մեռան։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԵՐԳԸ

«Աջ» և «ձախ» թեքումներու դէմ՝ համայնավար կուսակցութեան վարած պայքարը, ըստ երեւոյթին, ծանր խոչընդոտներու կը հանդիպի։ Ամէն մէկը իր տեսութենէն առաջնորդուած, իրաւունք կուտայ ինքզինքը արդարացնելու «համատարած կոլեկտիվացման» ձախող քաղաքականութեան հանդէպ։

«Աջ»երը, որոնք սկիզբէն իսկ դէմ կ'արտայայտուէին այս շարժման, գլխաւորաբար իրենց երկրի տիրող պայմանները անհամապատասխան գտնելով «կոլեկտիվացման», կը պահանջէին նոյնպէս բացէ ի բաց՝ ազատ ձգել գիւղացին, երաշխաւորելով նոյն իսկ անոր զարգացող տնտեսութեան անձեռնմխելիութիւնը ապագային ալ։

Այս տարուան առաջին եռամսեակի տակնուվրայութիւնները և ի վերջ «կոլեկտիվացման գործում կուսակցական գծի աղաղակող աղաւաղումները», ինչպէս նաեւ «գիւղացիութեան միջակ եւ չքաւոր տարրի դէմ գործադրուած կոպիտ վերաբերմունքի հետեւանքով, վերջիններին կասկածոտ կեցուածքը կոլխոզի շարժման հանդէպ» նոր թափ եւ եռանդ են տուած այսպէս կոչուած «աջ» մտածողներուն։

Փաստը, որ ամէն բանէ առաջ օրուան իշխանութեան եւ կուսակցութեան պարտութիւնը կը հաստատէ նոր տարուան առաջին եռամսեակի շարժումներուն մէջ, կը մղէ «աջ»երը աւելի համարձակօրէն կրկնելու իրենց բացասական վերաբերմունքը։

«Այս հանգամանքը, որ կոլտնտեսութիւնները որոշ տեղերում քայքայւեցին, իսկ շատ կոլտնտեսութիւններ մի շարք շրջաններում տւին նշանակելի մաղւածք, այն, որ կուլակութեան ուժեղ հակայարձակման դիմեց՝ դասակարգային այս պրոցեսները առանձնապէս աշխուժացրին աջ օպորտունիստական խոտորումները։ Այսօր աջերը նորից հանդէս են գալիս իրենց «նէյնիմաներով» այս անգամ արդէն կոլեկտիվացիայի հանդէպ լիկվիդատորական առաջարկով։» («Խ. Հ.» Ապրիլ 8 խմբգ.)։

Խնդիրը դրուած է շատ պարզ. քանի որ կեանքն ալ իր կենդանի փաստերով նպաստեց մեր տեսակէտներուն - կոլեկտիվացման առթիւ երեւան եկած անկարելիութիւններով,— ապա ուրեմն պէտք է հրաժարիլ այդ ծրագրին գործադրութենէն, կ'ըսեն ու կը կրկնեն աջերը, ըստ «Խորհ. Հայաստան»ի։

Տարօրինակ վիճակ է սակայն «ձախ»երու կեցուածքը, որ վերջին հաշուով կը ստանայ «աջ» տեսութիւն։

Շատ բան գրուեցաւ եւ խօսուեցաւ այս ձախերու մասին։ «Կոլխոզացման» անյաջողութիւններու մէջ անոնց վերագրուեցաւ ծանր պատասխանատուութեան բաժին։ Եւ եթէ ճիշդ են խորհրդային թերթերու մէջ այս առթիւ եղած հրատարակութիւնները, ապա ստոյգ պէտք է ընդունիլ որ, ձախերը իրենց անսանձ թափով փորձած են մէկ քանի ամսուան մէջ կոլեկտիվացման ենթարկել բովանդակ երկիրը։ Թէեւ համայնավար կեդրոնական մարմինները համատարած կոլեկտիվացման համար նախատեսած են եղեր 3—4 տարի, իրենց այս «արտակարգ թափ»ը ազդած է յետագային կեդրոններու վրայ, որոնք այլեւս փոխանակ վարելու շարժումը, հետեւեր են շարժումին եւ սթափեր են այն ժամանակ միայն, երբ վտանգը լուրջ հանգամանք է առեր։ Հիմա է որ կեդրոնական մարմինները ազատուած են ամէն տեսակ ազդեցութիւններէն։ Եւ դեռ աւելին, — սկսեր են խստօրէն պայքարիլ բոլոր այն ձախերուն դէմ, որոնք «իրենց քեալլագէօզութիւններով» կռթնած վարչական ուժին, խայտառակեցին շարժման «բարոյական արժէքը»,

Կուսակցական գերագոյն մարմիններու հրահանգներն ու Ստալինի յօդուածները, նուիրուած այս հարցին, կը գծէին նաեւ յետ այսու իրենց հետապնդելիք քաղաքականութիւնը կոլեկտիվացման մասին։ Այդ հրահանգներուն մէջ սակայն խիստ դատապարտութեան էին ենթարկուած աջի հետ եւ ձախ հոսանքները։ Կարճ խօսքով պէտք էր սանձել ձախերը իրենց վազքին մէջ, վերջնականապէս չքայքայելու համար «կոլխոզ շարժումը»։

Այս բոլորը նկատուեցաւ իբրեւ կատարեալ նահանջ ձախ տարրերու կողմէ։ Անոնք հեգնանքով նայեցան իրենց տրուած հրահանգներուն վրայ, եւ այն արագութեամբ, որով լծուած էին «համատարած կոլեկտիվացման» գործին, նոյն արագութեամբ սկսան իրական նահանջի։ Հոս է, որ անոնք որոշ չափով կը միանան արդէն աջերուն, գոնէ իրենց կեցուածքով։

«Աջերի հետ հաւասար իրենց մանր-բուրժուական էութիւնն են յայտնաբերում եւ այն «ծուխ»երը, որոնք երէկ դեռ «ուռռաճիական», դեկրետային կարգով «հարիւր տոկոսով համատարած» էին անցկացնում՝ կոպտաբար խախտելով կուսակցութեան գիծը, այսօր այդ «ծուխ»երը, դասակարգային պայքարի բարդ պրոցեսների առաջ գլուխ կորցրած, ընկել են խայտառակ պասիվութեան ճահիճը, որից, ինչպէս եւ աջերի լիկվիդատորական տրամադրութիւններից կարող է օգտւել, եւ օգտւում եւ միայն կուլակը»։

Մէկ ծայրայեղութենէն միւսը, գլխաւոր բացատրութիւնը այս տողերուն տարաբախտաբար հին հիւանդութիւն է եւ գլխաւորաբար ռուսական մշակոյթի ազդեցութիւն։ Բայց կարեւորը հոս ուրիշ իրողութիւն մըն է, որու մասին լրջօրէն մտահոգ է մեր երկրի ղեկավարութիւնը։ «Կուլակ»ն է օգտուողը այս տրամադրութիւններէն, կ'ըսէ «Խ. Հայաստան»ը, իսկ ասիկա կը նշանակէ թէ «ձախ»երը այսօր մէկ նոր վտանգ կը ներկայացնեն օրուան շարժումի ընթացքին, իրենց «պասիվութեամբ»։ Ինչո՞վ բացատրել այս նոր ընթացքը, եւ ինչո՞վ արդարացնել անոնց կեցուածքը, պատասխանը չի տրուիր լրացուցիչ կերպով,

«Ոչինչ չեն սովորել, եւ ոչինչ չեն մոռացել», կ'ըսէ «Խ. Հայաստան», եւ այս է պատճառը որ անոնք ձախ «պողպատեայ յեղափոխականներ» կը մերժեն նոր հրահանգներու գործադրութիւնը։

«երէկ յիմարաբար ուռռայի էին գնում, խայտառակ սխալներով խարխլում էին որոշ վայրերում պրոլետարիատի եւ չքաւորութեան դաշինքը միջակի հետ, մեծ դժւարութիւններ ստեղծում կուսակցութեան համար, իսկ այսօր յամառում են կենսագործելու կուսակցութեան կտրուկ եւ պարզորոշ դիրեկտիվները խեղաթիւրումների լիկվիդացիայի մասին» (Խ. Հ. Ապրիլ 8)։

«Աջ» ու «ձախ» այս արտայայտութիւնները իրական կեանքին մէջ արդէն իսկ իրենց արտայայտութիւնն են գտած։ Ամէն օր այս ուղղութեամբ բազմաթիւ օրինակներ կարելի է գտնել խորհրդային թերթերու մէջ։

Բացորոշ է որ համայնավար կուսակցութիւնը կատարեալ անելի առաջ է կեցած։ Շարժումի կէս ճամբան, խելագար թափով կատարուած յառաջխաղացումը կեցած է այլեւս։ Հիմա պէտք է դարմանել սխալները, եւ նոր նոր ձեւերով շարունակել յառաջխաղացումը։

Ձախ եւ աջ տրամադրութիւնները սակայն զգալապէս դէմ են կեցած այս երեւոյթին։ Շատ մը տեղերու մէջ այս անգամ ալ սկսուած են սխալ վերաբերմունք ցոյց տալ տրըուած հրահանգներուն եւ Ստալինի յօդուածին։

«Կամաւորութիւն» սկզբունքին անշեղ կիրառման հետեւանքով «կոլխոզների դռները արհեստականօրէն կը փակուին» այն միջակ եւ չքաւորներու առաջ, որոնք հեռացած էին «կոլխոզներէն»։

«Կոլեկտիվներ մենք կազմակերպում ենք կամաւոր, ով չի ուզում, կարող է դուրս գալ», — այս խօսքը առանց լայն բացատրութիւններու, տակաւին ամէն բան չէ եւ ոչ ալ «կամաւորութեան սկզբունքի կիրառման պահանջը», կը դանգատի թղթակից մը։

Այս բոլորի մասին արագ եւ խիստ կարգադրութիւններ կ'ընէ մեր երկրի ղեկավարութիւնը, բայց այդ բոլորը «դիրեկտիվներով», որոնք երբեմն կը սպառնան եւ երբեմն ալ կը խոստանան։ Աջ եւ ձախ հոսանքներու հետ ղեկավարներն ալ «որոշել են ոչինչ չսովորել եւ ոչինչ չմոռնալ», այլապէս հարկ չկայ ըլլար անկարելին փորձել, երբ Մոսկուան իսկ դէմ է Ռուսաստանին նմանելու միասակար ձգտումին։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԱՆՄԻՏ ՅԵՐԻՒՐԱՆՔ

Այլեւս կոյրերի համար իսկ պարզ է, որ քէմալական Տաճկաստանը, մի կողմից թեւանցուկ կարմիր Ռուսաստանի հետ, միւս կողմից շարունակում է «Իթթիհատ»ի ճամբան։

Իր այդ նպատակին ծառայող բազմաթիւ բնական ու անբնական գործակիցների շարքում Ադրբէջանի Մուսավաթը կոյրօրէն շարունակում է բռնել առաջին տեղերից մէկը։ Դորա համար էլ մինչեւ այժմ, չնայած խորհրդային աքլորների բազմիցս արած պահանջներին, Մուսավաթը իր ղեկավարներով ու «Պրոմէթէ»ով շարունակում է նստած մնալ Վոսփորի հիւրընկալ ափերում, «Թիւրք օղլի Թիւրք աղասը», նստած է Անգորայի Ազգային Մեծ Ժողովում, որպէս երէկուան ռուսական եւ այսօրուան «տաճկական» կարսի ներկայացուցիչ եւ հակառուս (թէ կարմիր եւ թէ սպիտակ, միայն թէ ռուս) դասերի թելերը ակնյայտնի կերպով ձգւում են Պոլիս Էրզրումից մինչեւ Նախիջեւան-Բագու, Դաղստան եւ դեռ շատ աւելի հեռու։

Ու ոքի համար գաղտնիք չէ եղել, որ Մուսավաթի օգնութեամբ Բագուի տիրելու տենչ ունեցող Թուրքիան նաեւ ցանկութիւն ու ձգտում ունի Պարսկական Ատրպատականը միացնելու իր «ցեղակից» կովկասեան «ազէրի»ին եւ այդպիսով մեծ ու միացեալ մի Ադրբէջան ստեղծելու։ Իր այդ նպատակին հասնելու համար, Տաճկաստանը Աբդուլ Համիդից մինչեւ Ըսմէթն ու Քէմալը, հազար ու մի սադրանքների են դիմել գաղտնի պրոպագանդով, պարսկական քրդերին զինել ու լարել Թեհրանի դէմ, կովկասի եւ պարսկական թրքութեան մէջ ինչ որ «եղբայրական» եւ «ազգակցական» քարոզներ կարդալ եւ առ հասարակ բոլոր հնարաւոր միջոցներով Պարսկաստանի դէմ թմբեր ստեղծել եւայլն։

Սակայն, մինչեւ այժմ այդ խարդաւանքներից Պարսկաստանը ոչ մի վնաս չի կրել, նրա մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդները Արաքսից մինչեւ Բուշիր շատ գոհ ապրում են եւ ոչ մի տրամադրութիւն էլ չունեն ականջ կախելու բոլոր գոյնի «բարեկամներ»ի փսփսուքներին։ Հոր փորողը ինքն է որ հորի մէջ է ընկել,— կարող է խոստովանել երէկուայ եւ այսօրուայ Տաճկաստանը։

Այս այսպէս լինելուց յետոյ էլ, Պոլսի եւ Բագւից-Պոլիս տեղափոխուած «քաղաքագէտներ»ը թւում է խրատուելիք չունեն։ Նորից ամէն պատեհ ու անպատեհ առիթ չեն փախցնում մի վատ բան արած կամ ասած լինելու համար Պարսկաստանի հասցէին։

Այսպէս, Պոլսոյ Մուսավաթականների պաշտօնաթերթ, «Օտլու Եուրտ»ը իր մարտ թիւն մէջ կը գրէ.

— «Վերջերս Ադրբէջանի զանազան կողմերէն մարդիկ կը փախչին եւ Պարսկաստան կ'ապաստանին։ Փախստականներէն մաս մը մաւորականներ եւ մաս մըն ալ գիւղացիներ են։ Ասոնք գէշ վերաբերումի կ'ենթարկուին պարսից կառավարութեան կողմէ եւայլն...»։

Այսքանը արձանագրելէ յետոյ, թերթը կ'աւելցնէ.

— «Գաղթականներէն շատերը պարսիկ կառավարութեան կողմէ յանձնուած են խորհրդային իշխանութեանց, որոնք անմիջապէս գնդակահարած են զանոնք։ Պարսիկ պետութեան ազէրի գաղթականներուն հանդէպ ցոյց տուած այս վերաբերումը շատ ցաւալի է։» (Տես «Յառաջ», Թիւ 1222)։

Սուտն ու քսութիւնը սրանից աւելի չի կարող լինել։ Ով մօտիկից ծանօթ է կացութեան, առանց վրդովմունքի չի կարող կարդալ «Օտլու Եուրտ»ի բերանով Մուսավաթի եւ նրան հովանաւորող երկրի ղեկավարների այս դիտաւորեալ յերիւրանքները։

Պարսկաստանը եւ նրա կառավարութիւնը իրաւամբ կարող են հպարտանալ, որ իրենք միշտ յայտնի են որպէս հիւրընկալ եւ բոլոր հալածականներին ապաստան տւող մի երկիր ու պետութիւն։

Շատ հեռուն չգնանք. պատերազմից յետոյ, հազարներով մարդիկ են անցել այս ազատ երկիրը եւ բոլորն էլ առանց ազգի խտրութեան վայելել են Իրանի հիւրընկալութիւն եւ նրա կառավարութեան բարեացակամութիւնը։ Աւելին, Անդրկովկասը բոլշեւիկների ձեռքը անցնելուց յետոյ, անվերջ ու անհաշիւ փախստականներ են անցել (հայ, ռուս, վրացի եւ մեծ մասով թաթար) Պարսկաստան եւ բոլորն էլ պարսկական հողը մտնելուց փառք են տւել Ալլահին, որ դժոխքից ընկան արքայութիւն։ Անգամ աջ ու ձախ «Թեքում»ների զոհ դարձած բոլշեւիկ տարրերը փախել են Ռուսաստանից եւ ապաստարել Պարսկաստանում, եւ Պարսից կառավարութիւնը մէկ ցուրտ խօսք չէ ասել նրանց. անշուշտ եթէ այդ բոլորը չեն հակասել նրա այս կամ այն պետութեան հետ ունեցած համաձայնութիւններին եւայլն։

Մասնաւորապէս Ադրբէջանի եւ Նախիջեւանի թաթարները միշտ էլ օգտւել են սահմանակից Պարսկաստանի հիւրընկալութիւնից եւ այդ տեսակէտից նրանց համար աւելի դժւար է եղել Օրտուբադից կամ Մուղանի տափաստանից Թիֆլիս կամ Բագու հասնել, քան թէ Թաւրիզ կամ որ եւ է պարսկական քաղաք անցնել։ Այդ ոչ միայն պատերազմից յետոյ եւ պատերազմի ժամանակ, այլ եւ ընդհանրապէս։ Մինչ կովկասի միւս շրջանները սովի եւ այլ տագնապների տարիներում նեղւել են, Ադրբէջանի թաթարները միշտ էլ Պարսկաստանի Հայի եւ մարդավայել վերաբերմունքի շնորհիւ կարողացել են նուազագոյն վնասով դուրս գալ ստեղծւած դրութիւնից։ Եւ այս բոլորից յետոյ վեր կենալ եւ «Օտլու Եուրտ»ը ի վերեւ նկատուած — եւ դեռ քանի նման «եղելութներ» կան, որ չենք նկատում — յայտարարութիւնը անել, առ նուազն չարամտութիւն կը նշանակէ։

Տխրահռչակ Ալաեւների, Սուլթանովների եւ նրանց Բագւից մինչեւ կարս երկարող արբանեակներին վստահեցնել կարող ենք, որ այն, ինչ որ նրանց յաջողւեց ու յաջողւում է իր ղեկավարութիւնը կորցրած «չէկ»ի հետ — Ռուսի հետ, նոյնը չպիտի կարողանան անել մի այլ ուղղութեամբ։ Դրա համար թող թերթեն թէկուզ մօտիկ անցեալի պատմութիւնը։

Իրանի մեծ ժողովուրդը իր կորովի ղեկավարի հետ, հաստատուն կերպով ոտք է դրած վերածնունդի եւ յառաջդիմութեան ճամբու վրայ եւ հեռուից ու մօտիկից եկող ոչ մի հարայ հրոց ու մանաւանդ «պրովակացիա» նրան չեն կասեցնի իր այդ ընթացքից։

ԻՐԱՆՑԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Ուրբաթ օր, 16 Մայիս, Հ.Յ.Դ. Բիւրօն մտերմական թէյասեղան մը սարքած էր ի պատիւ ընկ. Ա. Ահարոնեանի։ Պարագաներու բերումով շատ սեղմ թիւով ընկերներ եւ քանի մը բարեկամներ հրաւիրուած էին թէյասեղանին։ Բացի Բիւրոյի անդամներէն, ներկայ էին Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կ. Կոմիտէի, Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի, Փարիզի եւ արուարձաններու յոբելինական ժողով. յանձնախումբի դաշնակցական եւ ոչ-դաշնակցական անդամները՝ իրենց տիկիններով։

Հ. Յ. Դ. Բիւրօն հաճելի ու յուզիչ անակնկալ մը պատրաստած էր այս առթիւ։ Ինքնահոս թանկագին գրիչ մը՝ համակ ոսկի եւ զարդարուած Դաշնակցութեան զինանշանով։ Նուէրը յանձնեց ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան, ղեկեցիկ ճառով մը։

Ա. Գիւլխանդանեան.— Աւետիքը ճանչցայ այն օրը երբ եկած էր Բագու, անցնելու համար Եւրոպա։ Դեռ նոր սկսած էր իր համբաւը շինել։ Երբ ինծի ըսաւ որ Եւրոպա կ'երթամ գրականութիւն ուսումնասիրելու, իր գրած «Հոս կինը» գործին ազդեցութեան տակ խորհուրդ տուի իրեն չհետեւիլ գրականութեան, հետեւիլ ընկերային գիտութիւններու, որովհետեւ կ'ենթադրէի որ աւելի ընդունակութիւն ունի այդ հարցին համար։ Աւետիքը ինծ չլսեց, եւ ես ուրախ եմ որ չլսեց ու նուիրուեցաւ գրականութեան։ Աւետիքը Եւրոպայէն սկսաւ գրել, Բագու նաւթաշխարհի բանուորներու մեծագոյն հեղինակն էր։ Աւետիքը Քրիստափորի հետ վերստին եկաւ Բագու բանուորական շրջանակի մէջ քարոզելու։ Բագուի բանուորները հազարներով կուգային զայն լսելու։

Սիրելի Աւետիք, Հ. Յ. Դ. Բիւրօն ահա այսօր քեզի կը նուիրէ ոսկեղէն գրիչ մը։ Տե՛ս, անոր վրայ փորագրուած է մեր զինանշանը, այնտեղ է քու սիրած գրիչը, քու երգած բահը եւ տարփողած դաշոյնը։ Մենք կը խնդրենք որ շարունակես կատարել քու վսեմ առաքելութիւնը։

Ալ. Խատիսեան.— Ահարոնեանը ճանչցայ քաղաքական փոթորիկներու մէջ։ Թիֆլիս, Պոլիս, Երեւան, Լօզան, Ժընեւ։ Ես, պաշտօնատարներու զաւակ, հեռու եմ եղած հայ շրջանակներէ, Ահարոնեան հայ գիւղացիական խոնարհ միջավայրէ ելած, եկաւ մեզի իր անսահման [illegible] հաւատով եւ լաւատեսութեամբ անսպառ շունչով։ Իրեն [illegible] շփման մէջ մտնելէ ու մեր ժողովուրդը ճանչնալէ յետոյ, հասկցայ Ահարոնեանի լաւատեսութեան գաղտնիքը։ Մեր ժողովուրդը լաւատես, անյուսահատ եւ պայքարող ժողովուրդ է։

Հազիւ Զինադադարը ստորագրուած, երբ Երեւանի [illegible] մենք Արամի տունը ժողով գումարեցինք որոշելու թէ ո՞վ պիտի ղրկենք Եւրոպա Հայաստանը պաշտպանելու, միաձայնութեամբ առանց երկրորդի մը խօսքը [illegible] նելու մեր միտքը եկաւ Ահարոնեան և հայ ժողովուրդը Ահարոնեանին վստահեցաւ իր բախտին տնօրինումը։ Կրնանք շատ քննադատութիւններ ընել և սակայն անուրանալի է [illegible] պարագայ որ Ահարոնեանը իր առաքելութիւնը յատակօրէն [illegible] բռնեց, կորովով ու արիութեամբ տարաւ և ստորագրեց պայմանագիրը [illegible] կան այն դաշնագիրը, որ հայկական Դատի վերջնական [illegible] ամենակատարեալ ձեւակերպումն է ու մեր իրաւունքի յաղթութեան մեծագոյն վաւերագիրը։ Տասը տարի հետեւեցայ անոր կեանքին և յուսահատութեան ամենավատ վայրկեաններուն անգամ զայն գտայ [illegible] ողջ մտածումներով, միշտ լաւատես և մեր դատի յաղթանակին համար անսահման հաւատով։ Ահա թէ ինչո՞ւ ես եւս վարակուած եմ իր լաւատեսութեամբ։

Յետոյ կարգով խօսք առին Մ. Վարանդեան, Կ. Սասունի, Լ. Գեւոնեան (Կ. Կ.ի կողմէ), Պարսամեան, Տոքթ. Եր. Խա[illegible], Թանասեան, Շ. Միսաքեան, [illegible] կերուհի Սաթենիկ Տ. Դաւիթեան, Մ. Գույումճեան, Աշոտ, եւ Պ. Հայկ Արամ Բիպարեան, [illegible] ղանեան որոնք [illegible] ներով ջերմ ողջոյններ ըրին [illegible] վստահութիւն յայտնեցին [illegible] յոբելեար Ահարոնեանը նոյն [illegible] աշխուժով ու կորովով պիտի շարունակէ հարստացնել [illegible] գրական անդաստանը։

Ամէնէն վերջը խօսք [illegible] ցաւ յոբելեար ընկերոջ, որ [illegible] յուզուած ու խիստ [illegible] ճառ մը խօսեցաւ։ Ստորեւ [illegible] տանք իր ճառի գլխաւոր [illegible]

Ա. Ահարոնեան.— Այսօր [illegible] պիտի խօսիմ, ու պիտի [illegible] Դաշնակցական [illegible] մասին։ Դաշնակցութիւնը [illegible] գութ եղած է դէպի ինծ. [illegible] երբ ես վաթսուն տարիներ [illegible] բեռը շալկած եմ եւ քառասուն [illegible] տարի գրած, նորէն ինծ գրիչ [illegible] մը կը նուիրէ եւ կ'ըսէ.— Տե՛ս [illegible] անոր վրայ է. մեր զինանշան[illegible] գրիչը, բահը, դաշոյնը։ [illegible] կ'ուզէ որ ես պէտք է շար[illegible] նակեմ գրել՝ գրիչով, [illegible] փորփրել մեր հայրենի անդա[illegible] տանի հողը, իսկ դաշոյնը [illegible] պէտք է պահպանեմ [illegible] բազուկի վաստ[illegible] կը։ Նոր [illegible] բեռ մը։ Դաշնակցութիւնը [illegible] պէս անգութ է եղած [illegible] երբ զիս ստիպեց որ [illegible] ղեմ գրիչը եւ կատարեմ [illegible] ղաքական աշխատանք։ [illegible] եղած է ինծ հանդէպ, [illegible] որ վարեմ Նէբրասքեանի [illegible] չութիւնը։ Խիստ եւ անգութ [illegible] նաեւ այսօր, երբ իմ յոբ[illegible] թեանս հակառակ գրիչ մը [illegible] տայ ինծի, որ շարունակ[illegible] գրել։ Բայց խոստովանիմ [illegible] Դաշնակցութեան այս խս[illegible] թիւնը անխորժելի եղաւ [illegible] գիին համար։

Յոբելեանէն մէկ-երկու [illegible] առաջ, թերթի մը աշխատ[illegible] նի մը երիտասարդներ [illegible] հարցուցին ինծ թէ ի՞նչ [illegible] սուններ կ'ապրիմ յոբելեա[illegible] առթիւ։ Սարսո՞ւռ յոբելեան[illegible] առթիւ, երբե՛ք։ Ես սարս[illegible] ապրեցայ այն օրը երբ իմ [illegible] ռաջին պատկերը գրե[illegible] տպուած վերադարձաւ [illegible] դացի։ Ես սարսուռ ապրեցայ [illegible] երբ զիս ղրկեցին Սարդա[illegible] որպէսզի խօսիմ զինուորներ[illegible] որ շարունակեն կռիւը [illegible] նին։ Խօսեցայ, անոնք [illegible] րունակեցին կռիւը ու [illegible] Աստուած իմ, ինչ պա[illegible]

...ութիւն էր այդ, դեռ ի-
...նց մօրը համբոյրի տաքու-
...ը պահող երիտասարդնե-
...հանդէպ, որոնցմէ շատերը
...ծառ ու անբիծ ճակատով
...կուլային իրենց բացակայ
...րներուն համար։ Սարսուռը՝
...էր, ընկերներ։ Սարսո՞ւռ
...ղխանիս առթիւ։ Աւելի ա-
...սարսուռը ապրեցայ երբ
...գացի ցեղիս ղաճիճ փա-
...րու հետ բանակցելու, թա-
...ի, ընվէրի հետ ճաշեցի,
...խմեցի, կերակուրը՝ թոյն,
...ը՝ լեղի էր։ Սարսուռը
...էր։

Սարսուռ ապրեցայ ես, երբ
...ան Քրիստափորը ինձ գրել
... «Խայը»։

...կը հաւատամ մեր դատի
...րութեան եւ գեղեցկու-
...ը. Դաշնակցութեան նուի-
... այս գրիչը սարսուռով կը
...նեմ ու կը խոստանամ գրել
...պայքարիլ։

...ը՝ մեր պատմու-
... ամէնէն մեծ մարդու (ցոյց
... Քրիստափորի կիսան-
...) անմահ յիշատակի վրայ
... այս գրիչով ես նորէն պիտի
...մ..»

...նոլորտը շատ տաք էր եւ
...պէս դաստիարակիչ։ Ափ-
...որ կարելի չէր Փարիզի բո-
... ընկերները ունենալ գաշ-
...կան ընտանիքի այս
...քին զեղումին։

Ընկեր Ա. Հանըմեան հի-
... պանդուխտը լալով, այսուրա-
...ան կը մասնակցէր ջերմ
...կով մը։

Մ. Գ.

...ՆԿԵՐՎԱՐ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿՈՉԸ ...ՈՒՍ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

...րկս. ընկերվ. Միջազգայինի ...րծադիր կոմիտէն, որ մայիս ...ին գումարուեցաւ Պերլինի ..., յայնօրէն զբաղեցաւ նաեւ ...սական տագնապով եւ որո-...ց հետեւեալ կոչն ուղղել ռուս ...նուորներուն.—

Ռուսիոյ աշխատաւորնե՛ր,

Ձեզի կ'ուղղենք մեր այս կո-...նրակչիռ այս ժամուն։

Գիտե՛նք, միշտ ձեզի ուզած ...հաւատացնել թէ աշխարհի բո-... ընկերվարական կուսակցու-...ները փաշիստ են, դրամա-...ւպասարկուներ, բանուորա-...ասակարգին հանդէպ դաւա-...ներ։ Սակայն հետզհետէ ...դրօշակին տակ կուգան խըմ-...միլիոնաւոր աշխատաւորներ, ...ք իրարու միացած են քաղա-...կան պայքարի դժնդակ դըպ-... մէջ, միշտ յաղթահարելով ...նածանր դժուարութիւններու, ...յսպէս ստեղծած են դասա-...դային հզօր կազմակերպու-...ններ, — արհեստակցական, ...ստական եւ քաղաքական, — ...ց շնորհիւ միայն պիտի կըր-նան պայքարիլ՝ յանուն ընկերվա-րութեան իտէալներուն։ Ինչպէս կրնա՞ք հաւատալ թէ այս միլիո-նաւոր ընչազուրկները չեն հասկը-նար իրենց իսկական շահերը, ո-րոնց «կը դաւաճանեն» իրենք իսկ։

Ահա յանուն այս միլիոնա-ւոր ընչազուրկներուն է որ, մեր խօսքը կ'ուղղենք ձեզի։

Ռուս յեղափոխութեան ճա-կատագրին մասին խոր վախ մը կը խռովէ բոլոր երկիրներու ընկերվարական աշխատաւոր-ներու միտքը։

Անոնք լսած են թէ սով կայ ձեր քաղաքներուն մէջ։ Անոնք գիտեն թէ ձեր աշխատանքի պայմանները յաճախ աւելի ան-նպաստ են, քան դրամատիրական երկիրներու աշխատաւորներուն վիճակը։ Անոնք գիտեն թէ ձա-խողեցան գիւղացի դասակարգին մէջ համայնացման բռնի մի-ջոցները։ Սարսափով իմացան թէ տակաւին կը շարունակուի, նոյն-իսկ կը ծանրանայ արիւնահոսու-թիւնը։

Աշխատաւորական ընկերվարական Միջազգայինը կը վախնայ, որ այս ճակատագրական քաղաքա-կանութիւնը անդունդ մը կրնայ փորել այն երկու դասակարգե-րուն միջեւ, որոնց կռթնած է ռուս յեղափոխութիւնը։ Եթէ այդպէս պատահի, եթէ խորհր-դային միութեան մէջ գիւղացին անելութեամբ լեցուի պրոլետա-րիատին եւ յեղափոխութեան դէմ՝, այն ատեն պիտի ցցուի եւ յայտնուի վտանգը,— գիւղա-ցիութեան յուսահատութիւնն ու դառնութիւնը պիտի շահագոր-ծուին սպիտակ հակայեղափոխա-կաններուն կողմէ՝ ի պէտս իրենց շահերուն,— ահա՛ւո՛ր վտանգը քաղաքացիական նոր կռիւներուն, որոնք կրնան ծագիլ խորհրդային միութեան մէջ։

Հակայեղափոխականներուն յաղթանակը պիտի դառնայ զար-հուրելի աղէտ մը, ոչ միայն ամբողջ Ռուսիոյ ժողովուրդնե-րուն համար, փճացնելով իրենց մեծ յեղափոխութեան պտուղ-ները, ոչ միայն խորհրդային միութեան բանուոր դասակար-գին համար, յումպետս դարձնե-լով իր հերոսական կռիւը, այլ նաեւ բանուորական շարժումին համար, ժողովրդավարութեան համար եւ աշխարհի խաղաղու-թեան համար։

Երկար տարիներու քաղաքա-կան պայքարներու փորձառու-թեամբ ուժովցած, կը յայտա-րարենք ձեզի, ո՛վ ընչազուրկներ խորհրդային Միութեան, թէ ձեզ-մէ կախում ունի ռուս յեղափո-խութեան փրկութիւնը։

Խորհրդա՛յին իշխանութիւնը կը յաւակնի կառավարել յանուն բանուոր դասակարգին։ Ռուսիոյ աշխատաւորնե՛ր, դուք ուժն ունիք ստիպելու զինք, որպէսզի մտնէ պահանջուած ճամբան։ Ի՛նչ ալ ըլլան ձեր կարծիքները, համայ-նավար ըլլա՞ք թէ անկուսակցական, դուք պէտք է դաշնակցիք ընկեր-վարականներուն փրկելու համար յեղափոխութիւնը։

Ամէն բանէ առաջ, պէտք է որ ամրապնդուի դաշնակցու-թիւնը բանուորներուն եւ գիւ-ղացիներուն միջեւ։

Մենք եւս կը բաղձանք գիւ-ղացիները առաջնորդել դէպի հա-մագործակցութիւն իրենց հողի աշխատանքին մէջ։ Բայց ատիկա տեղի պիտի ունենայ իրենց յօ-ժար կամքով։ Պէտք է որ վեր-ջանայ բռնի համայնացումը, գիւղացիներու կալուածազրկու-թիւնը։ Միայն աշխատանքի ա-զատութեամբ կարելի է կարգի դնել երկրագործութիւնը, ապա-հովել քաղաքներու հացը, եւ գիւղացին դարձնել բանուորին բա-րեկամ եւ դաշնակից։

Պէտք է ազատութիւն տալ Ռուսիոյ ժողովուրդներուն, ազա-տութի՛ւն բանուորներուն եւ գիւ-ղացիներուն, այնքան անհրաժեշտ՝ որքան ջուրը, օդը։

Ազատութի՛ւն խօսքի, ազա-տութիւն կազմակերպուելու, ա-զատ եւ գաղտնի քուէարկելու։ Ո՛չ երբեք մահապատիժ, ո՛չ երբեք զանգուածային գնդա-կահարութիւն։ Ընդհանուր նե-րում քաղաքական բանտարկեալ-ներուն։

Պէտք է վերջ տալ այրերու եւ կիներու գայթակղութիւննե-րուն։

Իրագործելով այս պահանջ-ները, Ռուսիոյ ժողովուրդները պիտի կրնան քալել, խաղաղու-թեամբ եւ իրենց նպատակին գի-տակցութեամբ, դէպի իրակա՛ն եւ լայն ժողովրդավարութիւնը։

Ռուս յեղափոխութեան փր-կութեան սիրոյն կռուի մտնելով, աշխարհի բոլոր ընկերվարական ընչազուրկները մէկ սիրտ պիտի կազմեն խորհրդային միութեան աշխատաւորներուն հետ։ Յանուն անոնց Աշխատաւորական Ընկերվա-րական Միջազգայինը միշտ պա-տրաստ է օգնութեան ձեռք կար-կառելու Ռուսիոյ նոյն դասա-կարգի եղբայրներուն։

Մեր բոլո՛ր ուժովը, մենք պիտի փակենք դրամատիրական միջազգային յետաշրջութեան ճամբան, երբ ան փորձէ շահա-գործել ձեր դժուարութիւնները՝ ի շահ հակայեղափոխութեան։

Պրոլետարնե՛ր բոլոր երկիր-ներու, միացէք։ Յանուն ռուս յեղափոխութեան փրկութեան, յանուն ընկերվարութեան եւ ժո-ղովրդապետութեան պայքարին, մեզի միացէ՛ք պրոլետարներ Ռուսիոյ աշխարհին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՆՔԵՐՈՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն.

—Հանքերու գործը ընդարձա-կելու համար, կառավարութիւնը կարեւոր պատրաստութիւններ կը տեսնէ։ Այս տարի հանքերու շա-հագործումը աւելի ընդարձակ սահմանի մը մէջ պիտի ըլլայ ամբողջ երկրին մէջ։ Մասնաւո-րապէս պատրաստութիւններ կ'ըլ-լան Արղնիի հանքերէն շատ աւելի օգտուելու համար, քանի որ եր-կաթուղին մինչեւ այնտեղ պիտի երկարի։ Այս գործին համար գեր-ման կարեւոր ընկերութիւն մը հի-մակուընէ պատրաստութիւններ կը տեսնէ։

Տիարպէքիրի եւ շրջականե-րուն մէջ ամերիկեան կարեւոր խմբակ մը հանքային խուզարկու-թիւն կը կատարէ ներկայիս։ Խու-զարկութեան համար գիտական մարմիններ պիտի ղրկուին Էր-զրումի շրջակաները։ Ֆրանսա-կան նորակազմ ընկերութիւն մը, որ ներկայիս Ճամի եւ Քոզլու ու Քիլիմէ ածխահանքերը կը շահա-գործէ, այս տարի պիտի սկսի բա-նեցնել նաեւ Քիրէճլիքի հանքերը։

Զոնկուլտաքի մէջ հանքային ճարտարարուեստի դպրոց մը պիտի բացուի։ Այս գործին համար պէտք եղած վարկը սահմանուած է նոր ելմտացոյցին մէջ։

*** Էնկիւրիէն կը հաղորդուի թէ երկու ամիս առաջ իտալական խմբակ մը, որ կառավարութեան դիմած էր Սէօյիւտօղլուի մէջ գտնուած ածխահանքերը շահա-գործելու համար, իր դիմումը կրկնած է աւելի հիմնական առա-ջարկներ ընելով։

ԹԱԼԷԱԹԻ ԴԻԱԿԸ

Շանսատակ Թալէաթի դիակը, որ սպանութենէն ի վեր Պերլինի Թուրք դեսպանատան մէջ դիակ-նարան մը դրուած էր, վերջերս թաղուեր է քաղաքին իսլամ գե-րեզմանատան մէջ։

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐ ԹՈՇԱԿՆԵՐԸ

Ելմտացոյցի յանձնաժողովին մէջ քննուելէ վերջ Ազգ. Ժողովին յղուած է օրինագիծ մը, ուր երես-փոխաններուն թոշակը կը ճշդուի։ Օրինագծին համաձայն, երեսփո-խաններուն տարեկան թոշակը 6000 ոսկի է եւ իւրաքանչիւրը ամսա-կան 500 ոսկի պիտի ստանայ։

ՄԱՐԱԽՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն «Միլ-լիէթ»ի.— Պայքարը սկսուած է մարախներուն դէմ, որոնք ծած-կած են հարաւային նա-հանգները։ Մարախները խիտ զանգուածներով կը յառաջանան դէպի հիւսիս, Պիթլիսէն դէպի վե-րերը։ Ու Ագիզի, եւ Ճապաղջուրի ուղղութեամբ կը տարածուին։

Տնտեսական գործավարութե-նէն Շէվքէթ պէյ պիտի երթայ այդ շրջանները, քննելու համար։ Անասնաբուժական ընդհ. տնօրէնն ալ պիտի այցելէ մարախներով ծած-կուած վայրերը։

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

«Էնֆօրմասիոն» կը գրէ.

— «Սպասելով Թուրքիոյ հա-մար արտաքին վարկերու ապա-հովման, որոշուած է կարգ մը առժամանակեայ դիւրութիւններ ցոյց տալ օսմանեան հանրային պարտքերու վճարման մասին։ Մեր քաղած տեղեկու-թեանց համաձայն, նոյեմբերի կտրոններուն վճարման համար կը խորհուի դիւրութիւններ ըն-ծայել։ Մայիսին վճարուելիք կտրոնին փոխարէնը պատրաստ ըլ-լալով, կանոնաւորաբար պիտի վը-ճարուի։ Գալով նոյեմբերի կտրո-նին, պէտք էր որ Թուրքիա ա-նոր փոխարէնը յուլիս 1ին վճա-րէր։ Ահա յունիսին ըլլալիք այս վճարումն է որ յետաձգուած է մինչեւ արտաքին վարկին ձեռք բերուիլը։ Առայժմ վերապահու-թեամբ կը հաղորդենք այս լուրը՝ մինչեւ որ պաշտօնական տեղե-կութիւններ հասնին այս մա-սին»։

*** Նոյն թերթին տեղեկու-թեան համաձայն, Թուրքիա 1930-1931ի ընթացքին չպիտի վճարէ մասնավճարը որ 15 մի-լիոն ոսկի է, այլ պիտի յանձնէ Երկրագործ. եւ Արհեստից դրամա-տուններուն։ Այս 15 միլիոնը պիտի նկատուի իբր նոր փոխառութիւն մը մինչեւ որ համաձայնութիւն կնքուի։ Այսպէսով գադրած պիտի ըլլան վճարումները, յունի-սին տրուելիքէն յետոյ։ Մասնա-գէտին քննութենէն ետքն է որ պիտի սկսին նոր բանակցութիւն-ները։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԷ ՄԸ

ԷՆՋԷԼԻ, 1 ապրիլ (յապաղած). — Կասպից ծովու ափին ինկած այս փոքրիկ հայ գաղութն ան-տարբեր չգտնեց Անատոլուէն քշւած մեր թշուառ հայրենակից-ների հանդէպ։ Մի ամիս առաջ հրատարակուած կոչը «Յառաջ»ի էջերում, խթան հանդիսացաւ որ հանգանակիչ յանձնախումբը գործի լծուի։ Յանձնախումբի ան-դամներն էին՝ ընկեր Իշխան, ընկեր Ներսէս Ղարագէօզեան, ընկ՝ Դա-րոյնք եւ ընկ. Ալբերտ։ Մինչեւ հիմա 900 ղրան (մօտաւորա-պէս 100 տոլար) հանգանակուածէ։

Վարդանանց տօնի առթիւ, որ գաղութս դժբախտաբար չէ կա-րող իր ազգային շէնքում տօնել (դպրոցի ղեկավարների ապազգա-յին մտածումների շնորհիւ), ընկ. Իշխանի բնակարանում տեղի ու-նեցաւ հաւաքոյթ մը, ուր ընկերոջ փոքրիկն Վարդանի մկրտութիւնը կատարուեց։ Հաւաքոյթը բացւեց «Մեր Հայրենիք»ով։ Եղան բա-ժակաճառեր՝ ազգային ոգու ամ-րապնդման եւ «Նոր Վարդանանց-ների» մասին։ Վերջում ընկ. կա-կանեանի առաջարկութեամբ հան-գանակութիւն բացւեց, հաւաք-ւած գումարը յանձնւեց յանձնա-խումբին։

Մօտ օրերս հանգանակւած դրամը կ'ուղարկւի «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Ցեղիս հանրային մարմին-ներից ոչ մէկը անդրադարձաւ Ա-նատոլուէն քշւած մեր հայրե-նակիցների օգնութեան գործին։ Ա. Ահարոնեանի յոբելեանի նա-խաձեռնութիւնն ալ բաժին է ընկնում անհատ ընկերների։

Ցանկալի էր ազգային գի-տակցութեամբ շաղախւած այդ ընկերներին։

Ալ. Վ. տարանդի

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մեր տաղանդաւոր գեղա-նկարիչ Մելքոն Քէպապճեանի նկարահանդէսը կը բացուի յու-նիս 3ին, 29 Quai St. Michel Պ. Զատիկ Խանզատեանի աշխատա-սենեակներուն մէջ։ Մելքոն Քէ-պապճեան, որ ցարդ ծանօթ է իբրեւ գրքերու եւ թերթերու աննման գեղանկարիչ, այս ան-գամ երեւան կուգայ նաեւ իբ-րեւ խորհրդապաշտ մեծ նկա-րիչ մը իր գունաւոր եւ այնքան ինքնատիպ նկարներով։ Ֆրան-սացի գրագէտ ու նկարչական քննադատ Կիւսթավ Քան տես-նելով արուեստագէտին գործե-րը՝ զանոնք գտած է բոլորովին նոր, ինքնատիպ ու շահեկան։ Ան մօտերս հրապարակով պիտի յայտնէ իր լիակատար կար-ծիքը։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

...ՄԲ.— Ա. մասը տես թիւ ... — 1203, Բ. մասը՝ թիւ ... — 1236.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄՈՒՏՔՍ ԵՐԿԻՐ

1897ի գարունը (կարծեմ ...իս ամսին) դուրս եկայ Սե-...ափոլից։ Նաւի մէջ ե-... ընկերներս ազգասիրա-... երգեր կ'երգէինք։ Մի ան-...թ մարդ եկաւ, քովերնիս ...ցաւ, բարեւ տուեց։

— Ո՞ւրտեղացի էք, տղե՛րք, ...հարցուց։

— Տաճկաստանցի։

...ս կանուխէն Վարդան Թի-...քեանէն իմացեր էի, որ ար-...նք պիտի ըլլայ։ Եթէ նոյն-... օրական մի ոսկի տայիր եւ ...կան աշխատեցնէիր միայն ... ժամ, խիղճս հանգիստ չէր. ...ըր-ցերեկի մտածմունքս հրա-...ն ու երկիրն էր։

Նաւի մէջ նստած մարդը Թիֆլիսցի վաճառական էր, Օ-տեսայէն կուգար։Բիչ-քիչ շըփ-ուելով՝ ան սկսաւ մի քանի յայտնի ընտանիքներու անուն տալ։

— Կը ճանչնա՞ք,— ըսաւ, — Քրիստափորին, Քոթոթին (**)։

— Անձամբ չենք ճանչնար, բայց անունները լսած ենք հե-ռուէն։

Այդ մարդուն մենք վստա-հացանք։

— Տղե՛րք,— ըսաւ,— եկէ՛ք գնանք Թիֆլիս, ձեր ճանապար-հածախսը ես կուտամ, այնտե-ղից էլ կ'ուղարկեմ Պարսկաս-տան։

Ընկերներս չհամաձայնեցին, ըսելով.

— Մինչեւ Թիֆլիս մաշինա-յով երթանք, այնտեղից էլ վեց եօթը օր պիտի քալենք մինչեւ Ղարս. ուրեմն փոխանակ այն-տեղից գնալու՝ կ'երթանք Ար-դուինի, Արդանուչի գծով։

Նաւից դուրս եկանք Բա-թում։ Այդ մարդու հետ գացինք մէկտեղ ճաշեցինք։ Ապա գա-ցինք կայարան, ճանապարհ դրինք այդ մարդուն դէպի Թիֆ լիս։

Երկրորդ օրը, երեք ընկեր-ներս մի-մի ձեռնափայտ ձեռք-ներիս՝ ճանապարհ ընկանք դէ-պի Ղարս։ Արդանուչ անցանք, տուինք դէպի սար։ Հոն կար ծանօթ թուրքի գիւղ մը։ Այդ գիւղը տեսնենք, սարը տարեր, գցեր է հովիտ, իսկ այդ գիւղի բնակիչները անցեր են գիւղի դիմաց՝ անտառ խըճիթներու տակ կ'ապրին։

Գացինք հոն, բարեւեցինք մի ծերունի, ալեւոր թուրքի։ Ըսինք՝ կարելի՞ է մեզի մի քիչ հաց եւ երկու ղուրուշի մածուն տալ։

— Ես դրամով ո՛չ մածուն ու-նիմ, ո՛չ ալ հաց։ Նստեցէք հոս։

50 քայլ հեռաւորութեան վրայ երկու գեղեցիկ երիտա-սարդ կային կանգնած՝ բերդան-կաները ուսերնին։ Նոյն ատեն ոչխար կը կթէին։ Ալեւորը կան-չեց այդ երիտասարդներուն, որ իրեն ղաւակներն էին եւ որոնք իրենց հօր հետ շատ պարկեշ-տութեամբ կը վարուէին եւ ա-նոր հրամանները բոպէաբար կը կատարէին։ Եւ իրենց լեզուով խօսեց անոնց հետ։

Տաս րոպէ չանցած՝ բերին տաս մարդու ուտելու հաց, մա-ծուն, սեր եւ մի հաց ալ մեղր։ «Համեցէ՛ք»,— ըսին եւ իրենք հեռացան։ Մենք կերանք, կըշ-տացանք։ Եկան՝ սեղանը վեր-ցրին։ Ծերունին եկաւ նստաւ մեր քովը։ Ըսաւ.

— Բարեկամներ, այս երկու տարուան մէջ հարիւրաւոր երի-տասարդներ էս ճամբով կ'անց-նեն։ Ձեմ գիտեր՝ պատճառն ի՞նչ է։ Ես կեանքս հոս եմ ան-ցուցեր եւ երբեք էսչափ Հայ չեմ տեսեր էս կողմն անցած։ Ով որ կը հարցնես, կ'ըսեն՝ Վանե-ցի ենք, Մշեցի ենք, Բիթլիսցի ենք։ Բայց նրանց ճանապարհը Տրապիզոնով է։ Ինչո՞ւ այնտե-ղից չեն երթար։

— Այն ճանապարհը շատ ա-նապահով է, գող, աւազակներ շատ կան. նրա համար մենք այստեղից կ'երթանք։

— Հ՛ըմ,— ըսաւ քմծիծաղով, ես ամէն բան գիտեմ. մեր Սուլ-թանը եւ պաշտօնեաներն են աւազակ, իսկ ժողովուրդն անօ-թի կը մնայ։

— Ի՞նչպէս էք, դուք հան-գիստ էք ռուս կառավարու-թեան ձեռքի տակ։

— Այժմս լաւ ենք, բայց չենք գիտեր վերջներս ինչ պի-տի ըլլայ։

— Ի՞նչպէս եղաւ, որ ռուս կառավարութիւնը կրցաւ այս ժայռոտ եւ անտառոտ տեղերն առնել։

— Դէմը կռուող չկար. աշու-նը ձիւնը վրայ տուած էր. կո-զակները մեր հետքերը վեր-ցնելով՝ կ'ընկնէին մեր յետեւից եւ կը հալածէին։ Կին ու երե-խայի տէր էինք, շատ նեղու-թիւն կրեցինք։ Սուլթանը հոս ղարանները լցուած շատ զէնք թողուց։ Մենք ալ օգտուեցանք այդ զէնքերից եւ մինչեւ հիմա ալ ունինք։ Թուրք կառավարու-թիւնը արդար դատաստան չու-նի, եղածն ալ ձեռքից պիտի թողնի։

— Մեզ հրաման կուտա՞ս գնալու։

— Ինչպէս չէ։

Մենք հոդ մօտաւորապէս եր-կու ժամ նստեցանք։ Ծերունին իրանց լեզուով երիտասարդնե-րուն հրաման ըրաւ, որ մեզ տա-նեն, սարը անցկացնեն եւ ապա վերադառնան։

— Աստուած ձեզ հետ ըլլայ, — ըսաւ,— գնացէ՛ք։ Իմ ջոջ պապս ալ Հայ է եղեր. մեզի մինչեւ հիմա կ'ըսեն Ղուկաս-օղլի։ Մենք բնիկ Իրիզեցի ենք. (Տրապիզոնի մօտ)։ Մեզ ժամա-նակին թուրքացուցեր են։

Այդ ցեղի (այսինքն՝ հայու-թիւնից իսլամ դարձած) ընտա-նիքների կանայք առհասարակ սովորութիւն չունին Հայերից եւ ընդհանրապէս քրիստոնեա-ներից ծածկուելու. «Մենք ո՛չ օտարին աղջիկ կուտանք, կ'ը-սեն, եւ ոչ ալ օտարի աղջիկ կ'առնենք»։

(**) Ռոստոմ Զօրեան։

Համայնավարները Թուրքիոյ մէջ

Իզմիրէն կը հաղորդուի թէ Զօնկուլտաքի մէջ ձերբակալուած Սիւրէյյա անուն համայնավար մը այնտեղ տարուած է եւ ոստիկանական տնօրէնութեան մէջ կը հարցաքննուի։ Սիւրէյյա իր բոլոր գիտցածները ամբողջութեամբ սկսած է պատմել, շարունակ նոր յայտնութիւններ ընելով։ Հարցաքննութիւնը այս օրերս պիտի աւարտի եւ համայնավարը դատարան պիտի յանձնուի։

⁂ Ասկէ առաջ ձերբակալուած համայնավարներէն Քատրիէ եւ Սաֆվէթ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած են։ Միւսներն ալ մի առ մի ազատ պիտի թողուին երբ պէտք եղած երաշխաւորութիւնը ցոյց տան։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Մատրասէն կը հեռագրեն թէ վեց ռումբեր նետուեցան ոստիկանութեան դէմ, այս վերջինը միջամտած ըլլալով ժողովի մը։ Կանտիի կուսակից մահմետական մը սարքած էր այս ժողովը, իբրեւ բողոք անգլեւեգիպտական քաղաքական բանակցութեանց խզման եւ Անգլիոյ բռնած դիրքին դէմ։ Նետուած ռումբերէն մէկը միայն պայթեցաւ, վիրաւորելով եւրոպացի յիսնապետ մը եւ տեղացի ոստիկան մը։ Քարեր ալ նետուեցան ոստիկաններուն դէմ, ծանր վէրքեր պատճառելով։ Բայց վերջին խօսքը մնաց ոստիկանութեան, որ ցրուեց ամբոխը եւ ձերբակալեց բազմաթիւ ցուցարարներ։

Իսկ Պոմպէյէն հասած լուրերու համաձայն, նոր արշաւ մը փորձուած է Վատալայի աղահանքերուն մթերանոցին դէմ, մասնակի յաջողութեամբ։ Ցուցարարները կրցած են առնել տանիլ բաւական մեծ քանակութեամբ աղ։ Բայց այս անգամ ոստիկանութիւնը աւելի խիստ էր քան կիրակի օր։ Զինուած՝ պամպու գաւազաններով, ամէնքը քշեց մինչեւ երկաթուղի։ Ընդհարումէն ծանրապէս վիրաւորուեցան 12 հոգի, իսկ 70 հոգի ձերբակալուեցան։

Շոլափուրի հրամանատարը հաստատեց պատերազմական ատեանին բոլոր դատավճիռները և մերժեց զեղչել ըմբոստութեան երեք ղեկավարներուն դէմ տրուած վճիռները — 10, 8 և 7 տարի։ Հնդկաստանի «Թայմզ»ը, պաշտպանելով հանդերձ կառավարութեան ընթացքը, չի ծածկեր թէ կացութիւնը կը բարդանայ։ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով եղած հարցումներուն, Հնդկաստանի նախարարը զեկոյց մը բաժնեց կացութեան մասին։ Զեկոյցը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի գործադրէ խափանարար ձեռնարկներուն դէմ։

Տրոցկիի աքսորը կ'երկարաձգուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ Քաղաքական Բիւրօն որոշեց մէկ տարի եւս երկարաձգել Տրոցկիի աքսորի պայմանաժամը, որ կը լրանայ յառաջիկայ յուլիսին։ Ուրեմն, Տրոցկի չպիտի կրնայ Ռուսիա վերադառնալ եւ իրեն հանդէպ եղած տնօրինութիւնները կը մնան ի զօրու։

Ռատիում Կովկասի մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կրոզնիի մէջ նոր նաւթահորեր ծակած ատեն, ջուրը քննութեան ենթարկուեցաւ եւ մեծ քանակութեամբ ռատիոմ գտնուեցաւ։ Կատարուած փորձերը գերազանցեցին ամէն ենթադրութիւն։ Մասնագէտներու կարծիքով, այս գիւտը կրնայ յեղափոխութիւն յառաջ բերել ռատիոմի համաշխարհային ճարտարարուեստին մէջ։

Գիտական Ակադեմիային կողմէ ղրկուած մասնաւոր առաքելութիւն մը կը շարունակէ իր հետախուզումները Կրոզնիի, Բագուի եւ Տաղստանի քարիւղաբեր շրջաններուն մէջ։

Բանակցելու եկած էր, թուղթերը գողցուց

Կիրակի օր Մոսկուա հասաւ չինական պատուիրակութիւն մը, որ պաշտօն ունի կարգադրելու արեւելեան Զինաստանի երկաթուղիներու խնդիրը։ Բայց հազիւ խորհրդային մայրաքաղաքը մտած, զոհ գնաց շատ կարեւոր գողութեան մը։ Պատուիրակութեան պետը կորսնցուցած է իր թղթապանակը, որ դիւանագիտական կարեւոր թուղթեր կը պարունակէր։ Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացաւ, բայց անօգուտ։ Իսկ առանց այդ փաստաթուղթերուն կարելի չէ սկսիլ բանակցութիւնները։

50,000 պաշտօնեայ պաշտօնանկ

Մոսկուայի «Պրավդա»ն (6 մայիս) կը գրէ թէ խորհրդային միութեան վարչական կազմին մաքրագործումը, մինչեւ այսօր, յանգած է 50,000 պաշտօնեաներու պաշտօնանկութեան։ Ասոնք համարուած են «խորթ եւ երբեմն նոյնիսկ թշնամի աշխատաւորութեան, անընդունակ՝ ծառայելու խորհրդային իշխանութեան վարչական կազմին մէջ»։

⁂ «Կրասնայա Կազէթա» կը ծանուցանէ թէ Գեղարուեստից վարչութիւնը խմբագրած է այն պայմանները որոնք պիտի պահանջուին թատերագիրներէն, որպէս զի իրենց խաղերն ընդունուին թատրոնի մը մէջ։ Այդ պայմաններուն համաձայն, համայնավարներուն բարքերը պէտք չէ այլափոխուին թատերախաղերու մէջ։ Թատերախաղը չի կրնար մռայլ գոյներով ներկայացնել Խորհրդային Միութեան կեանքը, իբրեւ թէ երգիծական ձեւով։ Պէտք չէ դասակարգերու հաշտութիւն, իսկապաշտութիւն, անիշխանականութիւն կամ պոռնկագրութիւն քարոզել։ Գեղարուեստի վարչութիւնը այժմ կ'ուսումնասիրէ ծրագիր մը, որուն համաձայն Մոսկուայի եւ Լենինգրադի իւրաքանչիւր թատրոն իր սեփական թատերագիրները պիտի ունենայ, որոնք հեղինակի իրաւունքէն զատ, որոշ ռոճիկ պիտի ստանան։

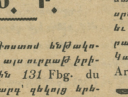
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ,, ի

Թիւ 5 (1930 մայիս).

Բովանդակութիւն.— Անկախութեան տօնը.— Դաւադրութեան մը տասնամեակը (Խմբ.), կեյր Հարտի՝ Մ. Վարանդեան, Ապրիլեան եղեռնը քննական ակնոցով (Բ)՝ Կ. Սասունի, կուկունեան արշաւանքի մասին՝ (Զինուոր Մեսրոպի յուշերը), Մի ճշդում՝ Հ. Կոսոյեան, Արդի Ռուսիոյ ընկերային ուժերը՝ Վ. Լեպետեւ, Թուրքիոյ շուրջ, ինտերնասիօնալ, (Պատերազմի վտանգը Խ. Միութեան սահմաններու վրայ), մեր զոհերը՝ (Ղեւոնդ Մելքոնեան Կոօ, Գէորգ Պաղտոեան-Մորուք վարժապետ, Գէորգ Եօթեղբայրեան), թղթակցութիւններ Հայաստանէն, կովկասէն եւ Սիպերիայէն:

Գին 2 ֆր. 50։ Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր. կամ 2 տոլար։ Հասցէ՝ Mlle S. Agopian, 5 Rue des Gobelins, Paris.

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple: Օրակարգ՝ զեկոյց երեկոյթ պարահանդէսի եւ ընթացիկ հարցեր։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Քեռի խումբը, այսօր Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԱՀԱԿ—ՄԵՍՐՈՊ Գրադարանը բաց է Գշ. Դշ. եւ Եշ. օրերը ժամը 7.30էն 9։ Հասցէ՝ Օ. Ղազէրեան, 71 Rue Charles Chefson, Bois Colombes, (Seine).

Ալժերեան գործերը՝ Փարիզահայ տիկիններ

Բացուեցաւ B. Jaret ֆիրմայով հայկական հաստատութիւն, ղեկավարութեամբ ծանօթ եւ հռչակաւոր կարուհի Տիկ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի որ յանձն կառնէ ամենադժուարահաճ տիկիններն իսկ գոհացնել իր արդիական ՃՈԽ ՄՈՏԵԼՆԵՐՈՎ ու ԽԻՍՏ ԽՆԱՄԵԱԼ ԿԱՐՈՎ։ Կը շինուին ԹԱՅԼԷՕՐ, ՐՈԲ, ԹՈՒԱԼԷԹ, ՄԱՆԹՕ, ամէն տեսակ կանացի հագուստներ, եւայլն։

Հաստատութեան նպատակակէտն է մաքուր, շիք եւ արդի հագուեցնել Փարիզի հայ տիկինները, անհաւատալիօրէն դիւրամատչելի գինով մը։ Անգամ մը այցելել կը բաւէ հետեւեալ հասցէին՝ 4 Rue de la Collégiale, առաջին յարկ Paris (5). Մէթրօ Gobelinsի մօտ։

ՆՈԹԱՆԵՐ

Արշին Մալ ալանի եւ շատ մը ուրիշ երգերու սոյն նոթաներ ... պատրաստուած փրոֆ. Մոսկոֆեանի կողմէ շատ մաքուր եւ ...

Դաշնակի բաժին՝ գին 2.50 տոլար, Արշին Մալ ալան, ջութակի բաժին գին 1.50 տոլար: փունջ երգեր՝ դաշնակի բաժին 3 ... 50 երգ մէկ գիրք, փունջ երգեր՝ ջութակի բաժին 2 տոլար, ... մէկ գիրք: Դիմել՝ H. Mamasianի, 137½ East 27th St., New ... U. S. A.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

Métro : Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
22
ՄԱՅԻՍ
1930
22 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1269

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԿԱԲԵՐ ՀՈՂՄՈՒՆՔ...

Փոթորիկի բռնուած են Հնդկաստան, Չինաստան, Պաղեստին, Սուրիա, Եգիպտոս: Ամբողջ աշխարհամաս մը, թէեւ բաժնուած լեռներով ու ծովերով:

Անշուշտ բացատրութիւնը հաւասար չափով ճիշդ չէ հինգ երկիրներուն համար: Կան տարբերութիւններ եւ երանգներ: Կան նաեւ հեռանկարներ:

Այսպէս, իսկական փոթորիկ է ինչ որ տեղի կ'ունենայ Հնդկաստանի եւ մանաւանդ Չինաստանի մէջ: Մենք օրը օրին կ'արձանագրենք հնդկական անցուդարձը, մերթ եղերական, մերթ զաւեշտական, բայց նշանակալից ու խորարմատ:

Անհրկու Անծանօթն է Հնդկաստանը: Ինչ որ Կանտիով, խաղաղական դիմադրութեամբ սկսաւ, կրնայ յանգիլ ուղղակի յեղափոխական գործողութեանց: Արդէն իսկ, ամէն օր տեղի կ'ունենան ծանր դէպքեր, որոնք երբեք չեն համապատասխաներ Կանտիի փիլիսոփայական վարդապետութեան: Լաւագոյն պարագային, քարեր կը տեղան Հնդկաստանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, բրիտանական ոստիկանութեան գլխուն:

Բայց շարժումը վտանգաւոր է ուրիշ տեսակէտով մըն. Որքան ալ պարզ «անհնազանդութիւն» քարոզած ըլլայ Կանտի, դէպքերը կրնան զարգանալ, այլափոխուիլ կամ... այրիլ:

Արդարեւ, Մոսկուան աչք ու ականջ կտրած է, իր ուզած ուղղութիւնը տալու համար այս տարերային շարժումին, որ յեղափոխութիւն մը չէ, բայց կրնայ բախտորոշ նախընթաց մը հանդիսանալ:

Այլապէս փոթորկալի է Չինաստանի վիճակը: Անվերջ կռիւներ, սով: Բազմազան իշխանութիւններ եւ դիրքադիրն առաջնորդներ, որոնց ոչ ժամանակը կարելի է որոշել, ոչ ալ տեւողութիւնը: Մոսկուան արդէն իր դրօշը կը ցուցնէ անսահման տարածութեան մը վրայ, 80 միլիոն բնակչութեամբ Եւ ամէն օր նոր կը դիմէ, ուրիշ տարածութիւններ ալ կարմիր ներկելու...

Կառավարական թերթերն ալ չեն ծածկեր նոր վտանգը: Անհետանալի շահագործումներու ենթակայ են միլիոնաւոր բանուորներ, թէ տեղացի եւ թէ օտար գործատէրներու կողմէ: Անօթութիւնը անխնայ կը հնձէ ուրիշ միլիոններ: Կառավարիչները, իրենք, ոչ խիղճ ունին ոչ կամք: Կարմիր գործակալներ կը վխտան այնպիսի վայրերու մէջ ուր թերեւս ոտք չի կրնար կոխել կառավարութեան զինուորը: Մէկ խօսքով՝ քաոս մը, որ կը ծառայէ թանձրացնելու յեղափոխական մթնոլորտը:

Այստեղ ալ, Անծանօթն է որ կ'իշխէ եւ իրենց առաջապահներն ամփոփելու կը մղէ աշխարհակալ պետութիւնները: Անոնք արդէն ձգած են ծովեզերեայ շահաստաններու մէջ, եւ Թրնգեօթ ու վառօդ կը հայթայթեն այսպէս կոչուած կեդրոնի կառավարութեան (Նանքին), որպէսզի կրակը չհասնի մինչեւ իրենց շուկան:

Պաղեստինի մէջ, փոթորիկը պայթեցաւ անցեալ տարի, օգոստոսին, երբ իրար ջարդել սկսան Արաբներն ու Հրեաները: Խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ, բայց կիրքերը չմարեցան, եւ ընդհակառակն աւելի սուր հանգամանք առած են այժմ: Արաբները բացէ ի բաց կը մերժեն Հրէական Տան ծրագիրը, եւ կը պահանջեն բուն պաղեստինեան պետութիւն, եթէ ոչ անկախութիւն: Այս գետնին վրայ, իրենց ուժ կուտան Սուրիոյ, Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի Իսլամները: Հոգատար իշխանութիւնը կառչած կը մնայ Պալֆըրի յայտարարութեան, եւ կ'ուզեր արմատական փոփոխութիւններ կատարել: Բաղաքապետի ճամբեց Լոնտոն ղրկուած պատուիրակութիւնը: Բայց, միւս կողմէ, նկատի առնելով իսլամներուն յուզումը, առժամապէս արգիլած է Հրեաներուն ներգաղթը, ինչ որ իր կարգին կը զայրացնէ Սիոնականները:

Նոյնքան գրգռուած կը մնան Սուրիոյ Արաբները: Սահմանադիր ժողովին փակումը, անցեալ տարի, իւղ լեցուց կրակին վրայ: Միւս կողմէ, Նորաղարթ ազգայնականութիւնը կ'օգտագործէ զանազան պատրուակներ— օրինակ հայ գաղթականներու տեղաւորման խնդիրը— հոգատարութեան դէմ բողոքելու համար: Հոգատար իշխանութիւնը տակաւին երէկ հռչակեց նոր Սահմանադրութիւնը, յապաւելով իրեն աննպաստ կէտերը: Ուրեմն, այսուհետեւ է որ երեւան պիտի գան Սուրիացիներուն բուն տրամադրութիւնները: Իսկ ստորերկրեայ խլրտումը պիտի տեւէ երկար ատեն: Այնքան որքան կը տեւէ ներկայ կարգուսարքը:

Ինչ կը վերաբերի Եգիպտոսի, տագնապը չունի անցեալ տարիներու սրութիւնը, քանի որ ազգայնական կուսակցութիւնը ինք սկզբունքով ընդունեց Անգլիոյ առաջարկած պայմանները: Սուտանի խնդիրն է, միայն, որ կեր կը հայթայթէ նոր փառասիրութիւններու:

Երբ Աշխատաւորական կառավարութիւնը պաշտօնի անցաւ և համաձայնութեան առաջարկ ըրաւ Եգիպտոսի, կ'ակնկալէր թէ ըսած է վերջին խօսքը: Եգիպտացիները սակարկութեան մտան վերջին պահուն, բայց կը թուի թէ նոր բան մը չպիտի շահին, որովհետեւ Ալպիոն չուզեր լքել Սուտանը, իր միլիոններով:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԸ ՀԱՅ ՊԱՀԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Հայրենիք» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 ապրիլ)․

— «Մեր գաղութներու մէջ Հայը հայ պահելու խիստ շահեկան եւ հրատապ նիւթի մասին հետաքրքրական դասախօսութիւն մը կարդացեր է վերջերս ընկեր Ա. Ջամալեան: Արժէ որ այդ առթիւ իր յայտնած կարգ մը մտքերուն եւ թելադրութիւններուն ծանօթանան մեր ընթերցողներն ալ:

Ուծացման վտանգին դէմ յաջող պայքար մղելու համար, ընկեր Ջամալեան նախ եւ առաջ կ'առաջարկէ բուռն կերպով մաքառիլ գորշ ամբոխի անտարբերութեան, բոլշեւիկներու հակազգայնականութեան, անյոյս յոռետեսներու կրաւորականութեան եւ երանելի լաւատեսներու անգործութեան դէմ: Ապա՛ յարգելի ընկերը անհրաժեշտ կը սեպէ մասնաւորապէս զարկ տալ ազգային ինքնապաշտպանութեան հետեւեալ միջոցներուն, գաղութներու մէջ.—

Ա). Պահել եւ զօրացնել ազգային եկեղեցին, ինչպէս նաեւ ջանալ ազգայնօրէն անկախ դարձնել հայ բողոքական եւ կաթոլիկ եկեղեցիները :

Բ). Պահպանել ազգային ա... (նաեւ եկեղեցական)՝ «ազգային ինքնուրոյնութիւնը շեշտող իրենց յատկութեան պատճառով»:

Գ). Պահպանել մայրենի լեզուն ամէն տեղ եւ ամէն կերպով, թէ՛ մասնաւոր դպրոցներու միջոցով եւ թէ դպրոցներէն դուրս, մեր հանրային ու մասնաւոր յարաբերութեանց մէջ:

Դ). Պահպանել հայկական անուններն ու մականունները:

Ե). Պայքարիլ խառն ամուսնութեանց դէմ՝ ջանալով դիւրացնել հայ երկսեռ երիտասարդներու փոխադարձ շփումը եւ ամէն կերպով դիւրացնելով հայ աղջիկներու ամուսնութիւնը հայ երիտասարդներու հետ:

Զ). Տրամադրելի բոլոր միջոցներով զարգացնել Հայերու տնտեսական համագործակցութիւնը՝ թէ՛ մասնաւոր եւ թէ՛ հանրային գետնի վրայ փոխադարձ ամէն տեսակ օգնութիւններ ընելով, ինչպէս օրինակ, կ'ընեն Հրեաները:

Այս բոլոր միջոցները կրկնապատիկ աւելի արդիւնք պիտի տան, եթէ ջանք չխնայուի միաժամանակ որպէս զի արտասահմանի հայութեան մտքին մէջ վառ մնայ շարունակ Հայաստանի գաղափարը, գաղութներու մէջ, ապրող ամէն Հայու համար Հայաստանը ըլլայ միշտ լուսաւոր փարոս մը, որուն ուղղուած ըլլայ իր հայեացքը:

Սակայն, ինչ միջոցներ ալ գործադրուելու ըլլան Հայը հայ պահելու համար արտասահմանի մէջ, ամէն բանէ աւելի անհրաժեշտ է ունենալ համագաղութային կազմակերպութիւն մը:»

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ գործադուլին առթիւ, 34 պաշտօնեաներ պատժուեցան կառավարութեան կարգադրութեամբ, վտարուելով կամ ուրիշ զրկանքներու ենթարկուելով:

Տագնապը չէ փարատած տակաւին: Թղթատարական նախարարը երէկ ութ պաշտօնեաներ եւս պատժեց: Նորէն կը խօսուի 24 ժամուան գործադուլի մը մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՒԵՐԸ ՍԱԼՄԱՍՏԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱԼ ՇԱՐԺ

ԹԱՒՐԻԶ, 7 մայիս (սեփ. Թղթ.).— Մայիս 6ին, առաւօտեան ժամը 10,30ին երկրաշարժի թեթեւ ցնցում մը ենթարկուեցաւ Թաւրիզը: Երկու ժամ յետոյ Սալմաստէն հեռաձայնով յայտնեցին, որ երկրաշարժը ահռելի ցնցումով մը ահագին վնասներ գործեր է հոն, քանի մը գիւղեր քարուքանդ եղած են եւ 15 մարդկային զոհեր կան:

Ամբողջ Թաւրիզի բնակչութիւնը այս լուրին ազդեցութեան տակ սարսափի մատնուեցաւ: Եւ կատարուեցաւ անխուսափելին:

Գիշեր էր. քաղաքը հանգիստ կը քնանար, երբ ժամը 2էն 20 պակաս յանկարծ սոսկալի երկրաշարժով մը ցնցուեցաւ ամբողջ քաղաքը: Բնակչութիւնը սարսափի եւ խուճապի մատնուած, թափեցաւ բակերն ու փողոցները: Պատուհաններու ապակիները ուժգին ձայն հանեցին եւ գետինը կարծես կը խաղար մարդոց ոտքերուն տակ: Այնքան ուժգին էր այս ցնցումը, որ շատ մը տուներու պատերը ճեղքուեցան:

Առտուն, մայիս 7ին, պարզուեցաւ, որ գիշերուան այդ ցնցումը ահռելի աւերներ գործած է մասնաւորապէս Սալմաստի մէջ, ուր ըստ պաշտօնական աղբիւրներու մարդկային զոհերու թիւը կը հասնի 2,000ի: կը պնդեն, որ այս զոհերէն Հայերու կորուստը 60ի կը հասնի, իսկ մնացեալները Թուրքեր են: Հայկական եւ Թրքական բոլոր գիւղերն անխտիր քարուքանդ եղած են եւ տուներու կտուրները, ծածքերը թափած: Գետինը պատռուած է ընդարձակ տարածութեան մը վրայ:

Երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ զգացուած են նաեւ Խոյի, Ուրմիի, Մարաղայի, Սարտաշդի, Արտաբիլի եւ ուրիշ վայրերու մէջ:

Կառավարութիւնը անմիջապէս օգնութեան հասաւ Սալմաստի աղէտեալներուն: Այսօր եւ երէկ դէպի Սալմաստ մեկնեցան բժիշկներ եւ օգնութիւն կազմակերպող մարմիններ:

Կ'ըսուի թէ երկրաշարժի շատ ուժեղ ցնցումներ զգացուած են նաեւ Վանի եւ Արճէշի մէջ:

Թաւրիզ, 8 մայիս (սեփ. Թղթ).— Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, շարժը ենթադրուածէն աւելի մարդկային կորուստ և աւեր պատճառած է: Ամբողջ Սալմաստի հայաբնակ և թրքաբնակ գիւղերը քարուքանդ եղած են: Երկրաշարժը չորս ժամ անդադար ցնցումներով շարունակուելէ յետոյ, կանգուն տուն չէ մնացած: Դիլմանի մէջ (Սալմաստի կառավարական կեդրոնը) ժողովուրդին և աղէտեալներուն անձնուիրաբար օգնութեան փութացող բազմաթիւ զինուորներ և ոստիկաններ իրենց պարտականութիւնը կատարելու ժամանակ թաղուած են փլատակներուն տակ: Գիշերանց այս աղէտը, ստորերկրեայ որոտումները, փլչող տուներէն բարձրացող թանձր փոշին, պատերուն տակ մնացողներու հառաչանքները, կիներու և մանուկներու սարսափելի լաց ու կոծը՝ ստեղծեր են դժոխային տեսարան մը:

Օգնութեան մեծ կարիք կայ:

Որքա՛ն ազնիւ և եղբայրական, մարդասիրական գործ պիտի ըլլար՝ եթէ արտասահմանի մէջ գտնուող պարսկահայերն ու պարսկահպատակները և առհասարակ սրտցաւ Հայեր գոնէ համեստ օգնութիւն մը հասցնէին Սալմաստի հայ և պարսիկ աղէտեալներուն, պարսիկ դեսպանատուններու կամ ազգային մարմիններու միջոցով:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարգպան Փոնսօ երէկ հռչակեց Սուրիոյ Նոր Սահմանադրութիւնը, մասնաւոր զեկոյցով մը: «Ժուռնալ» այս առթիւ պրպտումներ կատարած ըլլալով Փարիզի սուրիական շրջանակներուն մէջ, կը գրէ թէ տպաւորութիւնը լաւ է: Նոր Սահմանադրութիւնը այն է ինչ որ մշակած էր Սուրիոյ Օրէնսդիր ժողովը: Միայն ջնջուած են կարգ մը յօդուածներ, իբրեւ անհամապատասխան՝ հոգատարութեան սկզբունքին: Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ դաշնագրի մը կնքումը Ֆրանսայի և Սուրիոյ միջեւ: Կը հաւաստուի թէ հետզհետէ աւելի ազատ պիտի ձգուի երկիրը, համաձայն իր վարչական կարողութեան:

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Կանտիի հետեւորդները նոր արշաւանք մը կազմակերպած էին, երէկ, Տարսանայի աղահանքերուն դէմ: Ինչպէս կը յիշուի, առաջին արշաւը սարքած էր բանաստեղծուհի Տիկին Նայտու, որ կէս ճամբան մնաց: Այս անգամ որոշուած էր ամէն գնով գրաւել աղահանքերը: Հարիւր հոգի վիրաւորուեցան եւ բանաստեղծուհին ձերբակալուեցաւ:

Այն հնդիկ հրամանատարը որ կազմակերպած էր Շիրոտայի աղահանքներուն արշաւը, իր կեդրոնատեղին հանելով յայտարարած է թէ յաջողեցան 45,000 քիլօ աղ գրաւել եւ ծախել, թէեւ 321 հոգի ձերբակալուեցաւ:

⁂ Ոստիկանութիւնը կ'ուզէր գրաւել հնդիկ առեւտրականի մը գոյքերը, Լահորի մէջ: Ամբոխը կրաւորական դիմադրութեան դիմեց: Մինչ ոստիկանութիւնը կը փորձէր ցրուել բազմութիւնը, ռումբ մը նետուեցաւ, վիրաւորելով ոստիկանապետը եւ ութ ոստիկաններ: Քառասուն հոգի ձերբակալուեցան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԻՍԿԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Պոլսոյ «Վագըթ» լրագիրը կը գրէ.—

Իսկէնտէրունի Թուրքերուն վիճակը օրէ օր կը վատթարանայ: Թուրքեւֆրանսական համաձայնագիրը ի մէջ այլոց պայման կը դնէ որ Թուրքերէնը իբր պաշտօնական լեզու գործածուի արաբերէնի եւ ֆրանսերէնի հետ, մինչդեռ Թուրքերէնը ոչ միայն չի գործածուիր, այլ եւ ամէն ջանք կը թափուի զայն մէջտեղէն վերցնելու համար: «Եէնի Մէճմուա», որ կը հրատարակուի Իսկէնտէրունի երիտասարդութեան կողմէ, այս մասին հետեւեալը կը գրէ.—

Կառավարութեան տետրակներէն սկսեալ մինչեւ տուրքի ընկալագիրը, դատական կոչնագիրները եւ անձնագրերը, ո եւ է տպուած թուղթ Թուրքերէն բառ մը անգամ չեն պարունակեր: Գործի տէրերը չեն գիտեր թէ որ պաշտօնատան անուան մակագրուածէ իրենց Թուրքերէն խնդրագիրը, եւ ասիկա գիտնալու համար կը ստիպուին թարգմանները դիմել: Յետոյ, երբ թափուր պաշտօնի մը համար մրցում բացուի, թեկնածուին նախ կը հարցնեն թէ արաբերէն գիտէ՞ թէ ոչ: Պատճառը պարզ է. չեն ուզեր որ Թուրքերը եւ Թուրքերէն գիտցող տարրերը կառավարական պաշտօն ստանձնեն:

Մեր լեզուին վրայ ի գործ դրուած այս ճնշումը, կ'աւելցնէ «Եէնի Մէճմուա», ոչ միայն կը վիրաւորէ մեր ազգային զգացումը, արգելք կ'ըլլայ մեր մշակոյթի զարգացման եւ կը հարուածէ մեր քաղաքական իրաւունքները, այլեւ նիւթական վնասներ կը պատճառէ, դժուարացնելով ամենապարզ գործերու կարգադրութիւնը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը չեղեալ համարեց այն պայմանագիրը որ կնքուած էր օտար խմբակի մը հետ, երկաթուղի մը շինելու համար Խորասմայի (Պարսից ծոց) եւ Պէնտէրկեազի միջեւ (Կասպից ծով): Այս գիծը քսան միլիոն ստեռլին ծախք կը պահանջէր, եւ դրամագլուխը պիտի ճարուէր շաքարի եւ թէյի մենաշնորհներուն հասոյթէն:

⁂ Այս գծին շինութեան պայմանագիրը կնքուեցաւ 1928ին, գերմանեւամերիկեան խմբակի մը հետ, բայց իրականին մէջ գործը երկու մասի կը բաժնուի,— Հարաւային մասը՝ Պարսից ծոցէն մինչեւ Համատան պիտի շինէին Ամերիկացիները, անգլիական եւ ֆրանսական տուներու հետ, իսկ հիւսիսային մասը՝ Համատանէն մինչեւ Կասպից ծոց՝ գերմանական տուներ:

Այս տարուան սկիզբը գործը բաւական յառաջացած էր եւ գծին զանազան մասերը բացուած էին երթեւեկի համար: Կը կարծուի թէ վէճ ծագած է ամերիկեան խմբակին հետ, ու թէեւ պայմանագրին ջնջումը կը վերաբերի նաեւ գերմանական գծին, բայց հաւանաբար աշխատանքները շարունակուին հիւսիսային մասին մէջ: Այլապէս, վէճը իրաւարարութեան պիտի յանձնուի:

ԺԱՆՏԱԽՏ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն հասած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ ժանտախտ ծագած է քաղաքին մէջ: Երեք դէպքեր արձանագրուած են: Լեհաստան որոշեց քարանթինա հաստատել Ռուսիայէն հասած ճամբորդներուն համար:

ԱՇՏԱՐԱԿ ՄԸ ՓԼԱԾ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Աշտարակ մը փլաւ Իզմիրի մէջ: Շուքին տակ ապաստանած 13 կիներ մեռան եւ 8 կիներ վիրաւորուեցան:

Գիւղացիներուն մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ չար ոգիներ կը բնակին այդ աշտարակին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՍՆ ՈՒ ԴՈՒՐՍԸ

Գրագէտ, երեսփոխան, հրապարակագիր Եագուպ Գատրի պէյ կը գրէ, աւելի ճիշդ կը խոստովանի.

—« երկրին տնտեսութիւնը տագնապի մը երեւոյթը կը պարզէ: Առեւտուրը դադրած է մեր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, դրամը քիչցած է, կալ արժէքը ինկած, ապրուստի սղութիւնը գրեթէ իր վերջին սահմաններուն հասած է: Գիւղացին ալ նոյնքան տագնապի մէջ է, կը գալարուի հազար տեսակ պէտքերու եւ տառապանքներու մէջ»:

Եւ, սակայն, ըստ նոյն Գատրի պէյի, այս կացութեան դարմանը գտնուած է եղեր եւ մէջտեղ պիտի դրուի մօտերս:

Հինգ ամիսէ ի վեր գտնուած, գովաբանուած եւ կիրարկուած դարմաններն արգելք չեղան որ Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը զարգանայ դէպի ոնանկութիւն:

Արդարեւ սուրճին, թէյին դէմ արշաւանքը, տեղական արտադրութեանց ցուցահանդէսները, մաքսերու յաւելումը, պիւտճէէն 5-10 միլիոնի զեղչի խօսքերը, օտար դրամներու ազատ առեւտուրին դէմ տրակոնական խստութիւնները, ամէն բանի բացուելէն վերջ հանրատուներու փակումը, դրամատուներու Գոնսօրսիոմը՝ որ ծրագրային է, Ազգային Դրամատան մեծադղորդ պլըֆը, ռուսական կանխավճարը ի հաշիւ թուզի եւ նարինջի, իտալական փոխառութիւնը ի հաշիւ... անծանօթի, ասոնց ամէնքը անզօր եղան հրամայելու սնանկութեան.

— Ա՛ՆԴ ԿԱՑ:

Եւ կը տեսնենք որ առեւտրական մեծ տուներ իրարու վրայ կը փլին, եւ անոնց տէրերը կա՛մ անձնասպան կ'ըլլան, կամ արտասահման կ'ապաստանին:

Ի զուր չէ որ Թուրք թերթ մը կ'ողբայ.

—« Թուրքիա երկու մեծ Թերակղզիներ ունի, բայց անոր առեւտրական տորմիղը փոխանակ աւելնալու, կը պակսի: Թէ՛ մասնաւոր ընկերութիւնները եւ թէ Սէյըը Սէֆայինի պէս պաշտօնական հաստատութիւն մը բաց ունին:

Եւ կատակերգականը հոն է որ, այդ բացը տեսնող Թուրք թերթը կը թելադրէ «Մղել Սէյըը Սէֆայինը որ արտասահմանեան երթեւեկներ հաստատէ, քանի որ ովկիանոսներու վրայ ծփացող հելլենական աղտոտ նաւերը միլիոններ կը շահեցնեն Յունաստանի»:

Թուրքերը Լօզանի խորհրդաժողովին ոգեւին պայքարեցան որ Թուրքիոյ ծովափնեայ նաւարկութիւնը իրենց վերապահեն, եւ յաջողեցան հելլէն եւ այլ նաւերու առջեւ փակել Թուրքիոյ ծովային ներքին փոխադրութեանց գործը: Բայց պատահեցաւ իրենց չկանխատեսածը եւ ամէնուն կանխատեսածը. իրենց նաւերը սնանկացան եւ այժմ... բայց ովկիանոսներու վրայ նաւարկութեան ծրագիրներ կը մշակեն, ճիշդ ինչպէս որ քառասուն տարիէ ի վեր Թուրան կ'երազեն, Դանուբի վրայ եւ Պալքանները միալու անկարողութիւններ յայտնելէ վերջ: Սուլթան Համիտի օրով ալ բաց ծովերու եւ ովկիանոսներու վրայ օսմանեան փառապա՛նծ դրօշը պտըտցնելու գաղափարն ունեցան: «Էրթողրուլ» յածանաւը փառաբանական սազերգութիւններով ճամբայ չհանեցին որ երթայ ճաբոնական ջուրերու հոսանքներուն առջեւն իյնայ, խարակներու վրայ խորտակուելու համար: Տարիներով Ոսկեղջիւրի խարսխանշերուն կապուած տաշտը՝ իր ժանգոտած մեքենաներով չէր կրնար ո՛չ թէ վերադառնալ, այլ հասնիլ...

***

Եւրոպէէն գաղթող Հրեաներ Ցարտենիոյ կզզին մէջ պանրաշինութեան սկսեր են եւ Թուրքիոյ մէջ Թուրք պանիրներուն դէմ կը մրցին, ճիշդ հելլենական պանիրներու պէս»: Անշուշտ այս մրցումները Թուրքիոյ տնտեսութեան վրայ բարերար ազդեցութիւն չպիտի ունենան, բայց Թուրքիոյ կաթը պիտի աժաննայ, ինչպէս աժանցած են թուզը եւ նարինջը, արտաքին գնորդներու պակասէն:

Տագնապին սուր ատենը Թուրք թերթերը կը գրէին թէ՝ Պոլսոյ փողոցները ասֆալթով պիտի սալարկուին, թէ՝ յանձնախումբեր ճամբուած են Եւրոպա ուսումնասիրութեանց համար: Այս լուրերը մոռցուած չէին, երբ յանկարծ մեզի նոյն Թուրք թերթերը տեղեկացուցին թէ Պոլսոյ կարգ մը տեղերը կոյուղիները կը մնան բաց: Պատճառը աւելորդ պիտի ըլլար ըսել. Քաղաքապետութեան սընտուկը դատարկ է, իսկ այժմ ալ կ'իմացնեն որ «թէեւ ջրակայքերը միշտ լեցուն եղած են, ջուրը կը պակսի, որովհետեւ ջրուղիները աւրած են:» Կոյուղիները բաց թողլու հարկադրուած քաղաքապետութիւնը Ջրուղիները գոց պահելու հարկադրանքին տակ է, քանի որ անհրաժեշտ համարուած չորս միլիոն ոսկի գումարը չունի, այլ այդ գումարին հինգ առ հարիւրը միայն ունենալով, որոշեր է Ջրուղիներուն հարիւրին հինգը բանալ: Մնացեալ Ջրուղիները պիտի բանայ այն ատեն երբ սնանկամէտ վաճառականները սնանկութեան վտանգէ ազատին եւ վճարեն իրենց... օգթրուայի պարտքերը:

Մինչ այսպէս սնանկութիւնը իր թեւերը երկնցուցեր է ամէն կողմ, Թուրքիտալական խառն դատարանը Թուրք կառավարութիւնը դատապարտեր է վճարելու Սօչիէթէ Գօմէրչիալէի 100 հազար անգլ. ոսկի, այսինքն այսօրուան սակով 89 միլիոն Թրքական ոսկի: Թուրք վարիչները, սակայն, շուտով չեն յուսահատիր, անոնք ալ իրենց պահանջն ունին Տէօյչէ Օրիէնթ Պանքէն, քանի որ «չէ յանձնած Հիճազի երկաթուղիներուն վարչութեան կողմէ իրեն յանձնուած արժեթուղթերը» եւ արդէն դատի դիմած է պահանջելու համար 707,000 ոսկի: Կը մնայ գիտնալ թէ՝ այս գումարը ոսկեդրա՞մ, թէ թղթադրամի հաշուով պիտի վճարուի:

Հակառակ անոր որ, սակայն, Թուրքիոյ մէջ ամէն բանէ աւելի եւ խելքէն վերջ դրամն է որ կը պակսի, Թուրք թերթերու մէջ միլիոններու պարն է որ կը դառնայ: Իտալական ընկերութիւն մը միլիոններ կը պահանջէ կառավարութենէն, կառավարութիւնը միլիոն կը պահանջէ գերման դրամատունէ մը, ինչպէս Յունաստանէն հարիւր միլիոններ պիտի պահանջէ հոն մնացած Էվգաֆի կալուածներու իբրեւ փոխարժէք, դատ պիտի բանայ Հանրային Պարտուց դէմ 20 միլիոնի, զոր գողցեր են անոր պաշտօնեաներէն Հայ մը և Յոյն մը: Համիտի ժառանգորդներն ալ միլիոններու դատ ունին կառավարութեան դէմ:

Երջանի՛կ Թուրքիա որ դրամ չունի, բայց դատ ունի:

Եւ դատին մեծագոյնը հիւսուելու վրայ է: ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԴԱՏԸ: Առ այժմ կարճառօտ են լուրերը: Թուրքիա յուշիկ-յուշիկ հասկցուց անգլիացի եւ ֆրանսացի պահանջատէրերուն թէ՝ վճարման յետաձգում պիտի խնդրէ: Պահանջատէրերը իրենց պատուիրակները Էնկիւրի փութացուցին. ասոնք Էնկիւրիէն Փարիզ եւ Լոնտոն վերադարձան, դարձեալ Էնկիւրի գացին եւ վերադարձան: Ա՛յսչափ: Ուրիշ լուր չկայ:

Սպասենք որ տեսնենք թէ ի՞նչ կ'եփի...

Բայց թէ վերջ ի վերջոյ «ի՞նչ եփեցաւ»ը գիտնալու համար, կարդանք սա հետեւեալ ցանկ ցուցանացը.—

«1. Գիւղացիէն հարիւրին երկու կ'առնուի սաւառնակի ընկերութեան համար, 2. Ջօրումէն Հաւզա փոխադրութեան համար նուազագոյն մէկ ղրուշ կ'առնուի իւրաքանչիւր քիլոյէն, 3. Հավզայէն Սամսոն՝ քիլօ գլուխ 20 փարա կ'առնուի, 4. Սամսոնի նաւահանգիստին մէջ հարիւրին մէկ կ'առնուի սաւառնակի ընկերութեան համար, 5. Թաղապետութիւնը քիլօ գլուխ 10 փարա կ'առնէ իբր նաւամատոյցի տուրք...»

Չերկարենք, տանք գումարը եւ փութանք ըսել թէ՝ Ջօրումի մէջ 8 ղրուշի գնուած ցորենին մինչեւ Պոլիս փոխադրութեան ծախքը կը հասնի 24 ղրուշի:

Այս 8 եւ 24 թիւերը ցոյց կուտան թէ վերջ ի վերջոյ ի՞նչ պիտի եփէ: Թուրքիա ոչինչ պիտի կրնայ ծախել իր արտադրութիւններէն, Թուրք գաւառական բնակչութիւնը աժան ցորեն, աժան միս, աժան խընձոր, աժան կաթ, աժան բանջարեղէն եւ աժան թուզ պիտի ունենայ, բայց դրամ չպիտի ունենայ աւեղ-դերձանի եւ տուրքերուն համար: Պետութիւնը պիտի կքի պարտքերու տակ, եւ կամ իր վարչական մեքենան իր բանակը, իր զէնն ու զրահը, իր սաւառնակները ունենալու համար պիտի դիմէ փոխառութեան: Եւ փոխատուները պիտի ըսեն.

— ՏԵՄՆՈՒԻ՛ՆՔ:

Ահա թէ ի՞նչ կ'եփեն այժմ Փարիզ եւ Լոնտոն:

Էնկիւրի կըզգայ թէ ի՞նչ կ'եփուի, այս զգացումն է որ ելմտական գործավար Շաքիր Պէյի ընել տուած է հետեւեալ յայտարարութիւնը Հանրային Պարտքի պատուիրակներուն հետ ունեցած տեսակցութենէն անմիջապէս վերջ.

— Եկան, տեսնուեցանք, գացին:

Ամէն մարդ գիտէ թէ եկան եւ գացին, բայց ի՞նչ է իմաստը սա «ՏԵՄՆՈՒԵՑԱՆՔ»ին: Պատուիրակները «օխլամուր» խմելու չգացին անշուշտ:

ԾԵՐՈՒԿԸ

ՉԵԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Պ. Բեսեդովսկի, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան փախստական ծանօթ գործակատարը, յայտնութիւններու նոր շարք մը սկսած է տեղական թերթերու մէջ.—

Ֆրանսա մեկնելէս առաջ տեսակցութիւն մը ունեցայ Չիչէրինի հետ, որ գծեց իմ ուղղութիւնս՝ Փարիզի մէջ ֆրանսեւխորհրդային յարաբերութեանց մասին իմ աշխատութեանս համար: Լիթվինօֆ բացակայ էր: Պաշտօնիս մասնագիտական բընութիւնը ճշդելու գործը ուղղակի արտաքին գործավարին կը պատկանէր:

Չիչէրին վրդոված կ'երեւար: Ամէն վայրկեան կրնար դարձեալ բռնկիլ փարիզեան մամուլին խորհրդային դեսպանատան դէմ մղած պայքարը՝ որ Րաքովսքիին ետ կանչուելուն պատճառ եղաւ: Արտաքին գործավարը սարսափահար մարդու մը տպաւորութիւնը թողուց վրաս: Կը վախնար խզումէ, զինուորական միջամտութենէ, վերջապէս Ֆրանսական անունէն կ'ահաբեկէր: Խնդրեցի իրմէ որ պարզէ ինծի Փարիզի մէջ գըտնուող Սովետ գործողութիւններուն մեքենան: Խռով ժպիտով մը պատասխանեց թէ կանոնաւոր մեքենայ, գործունէութեանց որոշ ուղղութիւն գոյութիւն չունէր:

— Դեսպանատան առաջին քարտուղար Տիվիլքօվսքի այդ պաշտօնին կոչուած էր Լիթվինօֆի անձնական բարեկամի հանգամանքովը, յայտարարեց Չիչէրին: Լիթվինօֆի անձնական քարտուղարն էր ան, որ ի վարձ իր տիրոջ մատուցած ծառայութիւններուն այդ պաշտօնին կոչուեցաւ: Տիվիլքօվսքիի միակ առաւելութիւնն է լաւ ֆրանսերէն խօսիլը: Այլապէս, բացարձակ ոչնչութիւն մըն է. խարդախ եւ «տանող բերող»: Իր վախկոտութիւնը առասպելական է: Սաքօ-Վանձէթիի մահապատիժին գործադրութեան պատճառաւ տեղի ունեցած համայնավարական ցոյցերէն յետոյ, ֆրանսական ոստիկանութիւնը զանգուածային արտաքսումներու ձեռնարկած էր, մանաւանդ խորհրդային շրջանակներուն մէջ: Րաքօվսքի ոստիկանութեան պետին՝ Մ. Քիափի մօտ ղրկեց Տիվիլքօվսքին, որպէսզի խնդրէ անորմէ քանի մը արտաքսումներու յետաձգումը, մասնաւորապէս խորհրդային թաս հեռագրական գործակալութեան տնօրէնին արտաքսումը:

Ոստիկանութեան պետը Տիվիլքօվսքին սպասցուց ներքնասենեակին մէջ, շատ պաղ կերպով ընդունեց զայն, եւ գրեթէ անմիջապէս ձայնը բարձրացուց, ա՛յն աստիճան որ Տիվիլքօվսքի գոյնը նետեց և սկսաւ կակազել, և առանց բառ մը կարենալ հասկցնելու ոստիկանութեան պետին գրասենեակէն դուրս ելաւ: Դեսպանատուն դառնալով, յայտնեց թէ հիւանդ է, անկողին մտաւ, տաքութիւն ունենալ կեղծեց, և մեծ դժուարութեամբ կրցաւ ինքզինքին գալ Մ. Քիափի իրեն վրայ յառաջ բերած յուզումէն: Կը հասկնա՞ք — վերջացուց Չիչէրին, — Ի՞նչպէս կարելի է աշխատիլ դեսպանական այս տեսակ քարտուղարներով:

«Երկրորդ քարտուղարին անունն է Կէլֆանտ, որ տակաւին վերջերս կոչուեցաւ պաշտօնի: Կ'ըսեն թէ վարչագէտ է: Անոր հետ մեծ գործ մը պիտի չունենաք, որովհետեւ անոր պաշտօնն է միայն Փարիզ գըտնուած խորհրդային կազմակերպութիւններուն աշխատութեան ուղղութիւն տալ, անիկա աւելի Կէփէուին հետ [illegible] ունենայ: Բայց ուշադրութիւն ըրէք որ անոր անցեալը վերջին ծայր կասկածելի է: 1924ին, իբրեւ պետ հաղորդակցութեանց գործավարութեան քաղաքական քարտուղարութեան, աղտոտ պատմութիւններ ունեցած է: Ան վռնտուած է համայնավար կուսակցութենէն դրամական գողութիւններու, զեղծումի, պատրազանցութիւններու պատճառաւ: Ետքերը կուսակցութեան մէջ առնուեցաւ դարձեալ շնորհիւ հաղորդակցութեանց գործավար Րուճութաքի եւ Չեկայի հռչակաւոր պետ հանգուցեալ Ճէրճինսքիի: Աչքդ բա՛ց. անշուշտ իր արտաքսումէն ի վեր անիկա փոխուած չէ»:

Ըսե՛մ նաեւ թէ Փարիզ ձեզի կը ղրկուի նաեւ «խոշոր ձուկ» մը: Երէկ քաղաքական բիւրօն որոշեր է ընկեր Արէնսը Փարիզ ղրկել իբրեւ երկրորդ խորհըրդական դեսպանատան:

Գործավարութեան լաւագոյն պաշտօնատարներէն մին է ան: Միայն թէ խոշոր թերութիւն մը ունի: 1921ին միայն կուսակցութեան մէջ մտած է հրեայ ընկերվարականներուն կուսակցութիւնը ձգելէ վերջ: Բայց հինին հետ իր բարեկամութիւններն ու յարաբերութիւնները կը պահէ, հասկցնելով թէ այդ յարաբերութիւնները կը շահագործէ մեր համայնավար կուսակցութեան օգտին համար: Ես տրամադիր եմ անոր ըսածին վստահելու, բայց կասկածելի է քաղաքական Բիւրոյին աչքին: 1920ին Արէնս Փարիզ կը գըտնուէր իբրեւ ներկայացուցիչ առեւտրական տունի մը որ ռազմամթերք կը հայթայթէր Լեհաստանի՝ մինչ մենք անոր հետ պատերազմի մէջ էինք: Արէնս զօրաւոր բարեկամութիւններ եւ յարաբերութիւններ ունի եղեր ֆրանսական շրջանակներուն մէջ: Անոր պաշտօն պիտի տրուի մեր յարաբերութիւնները ընդլայնել Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն հետ եւ սանձ մը դնել Ֆրանսայի մամուլին պայքարներուն:

Իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ տարին 120,000 տոլար: Այս դրամը ձեր միջոցաւ պիտի տրուի իրեն եւ հաշիւը պիտի տայ հակակշիռի կեդրոնական յանձնաժողովին: Դուք, ձեր կողմէ Արէնսի յանձնուած գումարներուն հաշուեցուցակները պիտի ղրկէք: Որպէսզի, ձեւակերպութեան համար, ես ալ քիչ շատ ծանօթ ըլլամ այդ պարոնին ծախքերուն, ըսաւ Չիչէրին դառն ժպիտով մը: Մինչեւ հոն չեմ երթար թէ ան այդ դրամները պիտի իւրացնէ, Բայց ընկեր Արէնս լայն ապրիլը շատ կը սիրէ. անշուշտ դեսպանատունէն դուրս պիտի բնակի (արտօնեցէք զինքը): Ուստի խիստ հակակշիռ մը աւելորդ չէ բնաւ: Մանաւանդ որ Արէնս կէս պաշտօնական ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ Կօմինթէրնի, այսինքն Գ. Միջազգային Գործադիր Կոմիտէին:

Հինէն շատ ծանօթներ ունի անոր մէջ: Ռատէք իր լաւագոյն կոնակն էր: Գիտցէ՛ք նաեւ որ Արէնս, իբրեւ երկրորդ խորհըրդական, ձեր ստորադասեալը պիտի ըլլայ: Բայց այս թելին վըրայ շատ մի՛ կոխէք. իր ստանձնած աշխատութիւնը ա՛յնքան կարեւոր է որ իր տեղեկագիրները ուղղակի Մոսկուայի իշխանութեանց պիտի տայ: Ջանացէ՛ք աղէկ երթալ անոր հետ: Աշխատեցէք իրազեկ ըլլալ իր աշխատութեան: Պաշտօնապէս պարտաւորուած չէ ձեզի տեղեկագիր տալու իր ըրածներուն համար:

Պ. Չիչէրինի քանի մը հարցումներ ըրի Ֆրանսայի մէջ Կէփէուի եւ Կօմինթէրնի կատարած գործերուն մասին: Գործավարը անորոշ պատասխաններ տուաւ, պատրուակելով թէ իրմէ աւելի ձեռնհաս անձեր կային այդ մասին ճշդումներ հայթայթելու ինծի: Դեսպանատան երկրորդ քարտուղար Միխայլօֆ այս միջոցին Կէփէուի ներկայացուցիչն է, բայց քիչ ատենէն Պերլին պիտի անցնի, և անոր պիտի յաջորդէ Եանօվիչ, Կէփէուի Պոլսոյ երբեմնի ներկայացուցիչը: Թուրքիոյ մէջ Եանօվիչի անունն էր Վիլիանսքի: Պաշտօնապէս, Փարիզի հիւպատոսարանին մամուլի պետը պիտի ըլլայ: Իր այս աշխատութեան մեծ մասը կինը պիտի կատարէ:

— Գալով Կօմինթէրնի, սաչափը միայն կրնամ ըսել ձեզի թէ Ֆրանսայի պրոպագանդի համար միլիոններ յատկացուած են: Դրամը պիտի հայթայթուի Պերլինի դրամական գործերու կեդրոնէն:

Չիչէրին այսպէս վերջացուց.

Պէտք է արդար ըլլալ մեր Կէփէուին հանդէպ: Ան յաջողած է գտնել շատ մը ծածկագիրներու բանալիները, ի մէջ այլոց Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանատան գաղտնի հեռագրութեանց բանալին: Եթէ կ'ուզէք, ցուցնեմ ձեզի այն հեռագիրը՝ որով ֆրանսական դեսպանը ձեր անուանումը կը ծանուցանէ իր կառավարութեան:

Ինծի երկարեց կտոր մը թուղթ, որուն վրայ պարզաբանուած էր յիշեալ հեռագիրը: Հարցուցի թէ Կէփէուն ի՞նչպէս կրնար այդպիսի արդիւնքներ ձեռք բերել:

— Գիտէք անշուշտ, պատասխանեց, թէ Կէփէուն իր գործառնութեանց մասնագիտական կողմը մեզի չիմացներ: Օտար ծածկագրութիւնները լուծելու պաշտօն ունեցող Կէփէուի մասնագէտները անզուգական են աշխարհի մէջ: Այդ մասնաճիւղին պետը՝ Պօքէի, յաջողած է իր գործին լծել Ցարերու ժամանակէն մնացած քանի մը հին արհեստաւորներ: Սարսափելի սուղ կը վճարէ եւ անոնց յատկացուցած է յեղափոխութենէն առաջ անոնց ունեցածներէն շատ աւելի շքեղ յարկաբաժիններ: Օրական 15 — 16 ժամ աշխատութիւն ունին: Յաջողելու համար բաւական է որ գիտնան թէ ի՛նչ բանի կը վերաբերի հեռագիրը, երբեմն մէ՛կ բառը կը բաւէ ամբողջ բնագիրը լուծելու համար: Այս տեղեկութիւնները անոնք դիւրաւ ձեռք կը բերեն շնորհիւ այն գաղտնի գործակալներուն զոր ունինք իւրաքանչիւր դեսպանատան մէջ: Ունինք նաեւ կատարելագործուած մեքենաներ, թելեր, որոնցմով ուրիշներուն խօսածները, հաղորդածները կը բռնենք,

Կէփէուի չարաճճիները դեսպանատուններուն մէջ միքրոֆոններ ունին՝ որոնց թելերը կեդրոնացած են ասդին յատուկ սենեակի մը մէջ: Օր մը, Կէփէուի արտասահմանի պատուիրակութեան մը պետը՝ Թրիլիսէր՝ իր կազմակերպութեան ճշդութիւնը հասկցնելու համար, առաջարկեց ինծի ներկայ ըլլալ սիրային յայտարարութիւններուն՝ զորս Աֆղանիստանի դեսպանը պիտի ընէր Մոսկուայի Օփէրա-Քոմիքի մէկ նշանաւոր աղջկան: «Սենեակ եկէք, ամէն բան պիտի լսէք: Ասոնք ա՛յնքան հպարտ են իրենց յաջողութիւններովը որ շատ անգամ, քիչ մը աւելի ճնկելէ վերջ, ամէն բան կ'ըսեն: Քիչ մնաց օր մը գէշ մարդ պիտի ըլլայի Մոսկուայի գերման դեսպան Պրոքտորֆ Րանցաուի հետ որ իրազեկ եղած էր այս գաղտնի լրահաւաքման դրութեան:

Անզգուշակցաբար եւ ակամայ այդ վայրկեանին շուրջս ակնարկ մը նետեցի: Չիչէրին ըսաւ ինծի խաբուած ըլլալը իմացողի ժպիտով.

— Անհոգ եղիր, հոս ալ մեզի մօտիկ կ'ըլլան: Անցեալ տարի նորոգութիւններու ձեռնարկուած էր այս պաշտօնատան մէջ, եւ այս առիթէն օգուտ քաղեցին՝ պէտք եղած գործիքները զետեղելու համար: Կէփէուին պետը՝ Մէնժինսքի՝ հարկ չդատեց մինչեւ իսկ սուտ խօսիլ: Բացէ ի բաց ըսաւ ինծի թէ Կէփէուն պէտք է ամէն բան գիտնալ ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Խորհրդային Միութեան մէջ, սկսեալ կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոյէն մինչեւ գիւղական վերջին սովետը: Եւ իրաւունք ալ այս պաշտօնը հրաշալի կերպով կը կատարեն:

Ասիկա զարհուրելի թուեցաւ ինծի: Դուրս ելայ Չիչէրինի քովէն բոլորովին ապշահար: Զգացի թէ արտասահմանի Կէփէուն կը հսկէր իր պաշտօնատարներուն կեանքին վրայ, դեսպանէն սկսեալ մինչեւ յետին դռնապանը: Ասիկա թէ ո՛չ արդարանալի, գոնէ բնական էր, որովհետեւ խորհրդային մեքենան Ռուսիայէն դուրս անընդհատ պայքարի մէջ էր իր բոլոր անմիջական շրջակայքին հետ: Բայց բուն Ռուսիոյ մէջ, քաղաքական ոստիկանութիւնը կը հսկէ՛ եղեր նաեւ Խորհրդային Միութեան բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն, մինչեւ իսկ ժողովուրդի գործավարներուն վրա՛յ...:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴՐԱԽՏ

«Պրոլետար» կը գրէ (21 մարտ).—

Նախիջեւանի Թազա գիւղին մէջ կը գործէ «Թայֆաբազներու խմբակ մը,— բէիէին ան[illegible] դամները:

Այս մարդիկը, ամբողջ գիւղը իրենց ձեռքն առած, ամէն խառնակութիւն կը փորձեն ու կը կատարեն: Զէնքի ուժով առեւանգեցին աղջիկ մը, որ ամուսնանայ Սամադին հետ, եւ աղջկան հօրը խոստանալով մտցնել զայն մունիստ կուսակցութեան մէջ: Գործը հասաւ մինչեւ մահափորձ:

Այս մարդիկը գործակցաբար վաճառանոցներէն ապրանք կը թռցնեն ու կը պահեն: Ասոնք գրեթէ զատ ամէն օր կռիւի մէջ են կուսակցութեան անդամներուն հետ, որովհետեւ բէիէին քարտուղար «հերոս» Հազարդատին ազդեցութեամբ, կ'ուզեն իրենց «անհարազատ» կուսակցականները վտարել շարքերէն: Եւ կ'ահաբեկեն գիւղացիները

ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՐԱԿԱ, 16 Մայիս.— Անցեր առաջ, Փրակայի Հայ ուսանողութեան երկու վարչութիւնները (կուսակցական եւ չէզոք) պատրաստութիւններ էին տեսնում արժանավայել կերպով տօնելու հայ երկրի մեծ գրագէտի յոբելեանը։

Մայիս 10ին, չեխական եւ գերմանական մի քանի կարեւոր թերթերում, լոյս տեսան մի քանի յօդուածներ՝ նուիրուած Ա. Ահարոնեանի կեանքին ու գործին։ Յոբելեարի վերջին լուսանկարը զարդարում էր թերթերի էջերը։ Գաղութի բոլոր անդամներին հրաւիրագիր էր ուղարկուած, հրաւիրուած էին ստացել նաեւ հայագիտութեան հետեւող մի քանի չեխ ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ։ Նշանակուած ժամանակին հանդիսականները լեցուած էին ուսանողական տունը, իւրաքանչիւրը իր ձեռքին ունենալով յոբելեարի լուսանկարը։

Ուսանողական տան մեծ սրահներից մէկում, ուր սովորաբար տեղի են ունենում հայ ուսանողութեան ժողովները, դասախօսութիւնները, ազգային տօնակատարութիւններն ու սգահանդէսները, այս անգամ զարդարուած էր հայկական եռագոյնով եւ Ահարոնեանի մեծադիր պատկերով, շրջանակուած դափնեճիւղերով եւ ծաղիկներով։

Հանդէսը բացաւ համագիւղացի Հ. Ղարիբեանը, որ ընդհանուր գծերով տուեց գրագէտի կենսագրութիւն, ինչպէս եւ մի քանի կարճ եւ սեղմ խօսքերով բնորոշեց նրա քառասնամեայ գրա- [illegible] ազգային ու քաղաքական մեծ դերը մեր կեանքում։

Ապա՝ հանդէսի նախագահը խօսքը տուեց սոցիալիստ յեղափոխական կուսակցութեան ներկայացուցիչ եւ Ա. Ահարոնեանի բանաստեղծ Վ. Մեծախորեանին, որ իր կուսակցութեան մարմինների եւ անհատ ընկերների ողջոյնները հաղորդելով յատկապէս ծանրացաւ յոբելեարի յեղափոխական գրականութեան եւ գործունէութեան վրայ։ Բանախօսը իր մտքերը հաստատելու համար՝ մերթ ընդ մերթ կարդում էր նրա ստանաւորները, որոնք գրուած են դեռ Թուրքական թուականներին, եւ որոնք այսօր նոյնքա՛ն հարազատ ու թարմ են մնացած մինչեւ մեր օրերը։

Հանդէսին մէջ ընդ մէջ, երգում էր հայ ուսանողների ...ղանտար խումբը, գերելով ու յուզելով ներկաները հայրենի երգերով։

Թէյից յետոյ խօսք առաւ գեղզամ Քէօսայեանը։ Վերջինս ընդգծեց, որ նման հանդէսներում ցանկալի է, որ խօսողները իրենց տպաւորութիւններն ու յուշերը պատմեն յոբելեարի մասին, ու նա պատմեց, թէ ինչպէս ընդունեց Պոլիսը, սուլթանների ամբարտաւան մայրաքաղաքը, Հայաստանի առաջին բանագնացների պետ՝ Ա. Ահարոնեանին։ Քէօսայեան յիշեց որ ամէն մի հայի սիրտը այդ ժամանակ բաբախում էր հպարտութեամբ, բայց չէր կարող արտայայտութիւն գտնել, որովհետեւ Թուրքիան դեռ յաղթական էր, գոռոզ։ Սակայն, չնայած ահ ու սարսափին եւ Թուրք լրտեսների աչալուրջ հսկողութեան, դեգերում էին Թոքատլեանի փառայեղ շէնքի չորս կողմը, որպէսզի գոնէ տեսնեն Ահարոնեանը եւ նրա ընկերները, որոնք եկել էին, վէպ հարիւր տարի ստրկութիւնից յետոյ, հաշւի նստելու տաճիկ բռնակալութեան հետ։

Վերջին ռազմաճառը արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Աշուղը» եւ յուզեց ներկաները։

Հանդէսը փակելուց առաջ նախագահը կարդաց ուսանողութեան ձօնը՝ նուիրուած յոբելեարի գրական գործունէութեան քառասունամեակին եւ հրաւիրեց ներկաները ստորագրելու։

Ուղերձը, որ ուսանողութիւնը նուիրում է Ահարոնեանին, կարմիր, կաշեկող եւ մեծածաւալ է, բաղկացած 15 թերթերից։ Առաջին երկու էջերը մագաղաթ են, որոնց վրայ ձեռագրուած է, կարմիր, սեւ թանաքով՝ ձօնը, իսկ մնացած թերթիկները զարդարուած են Պրագայի ուսանողութեան զատ-զատ լուսանկարներով եւ հետեւեալ ձօնով.—

«Ա. Ահարոնեանին
(Իր քառասնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանի առթիւ).

Ստացեալ հիմնեցի, կառուցի կարգեցի, կուտեցի արձանացուցի, դիզի բարդեցի, կացուցի ցուցի... Նարեկացի

Թոյլ տո՛ւր, ո՛վ սիրելի վարպետդ, մեծ բանաստեղծի այս խօսքերով որակել քո գործը։

Դու ճոխացրիր մեր գրականութիւնը։

Դու գեղակերտեցիր մեր աշխարհիկ ոճը։

Դու արւեստագործեցիր մեր մեծ երազը։

Դու արձանացրիր մեր Ազատամարտի արիւնոտ, այլ հերոսական դրւագները։

Դու ողբերգեցիր մեր տխրամած երկիրը։

Բայց ստրկութեան մէջ դեգերող հոգիները վաղւայ յոյսով խանդավառեցիր։

Մեր վաղը նորէն ուշացաւ։

Մի անգամ էլ՝

«կայծակը ժայթքեց ու խոտոր անցաւ»։

Բայց ի տես այն իրողութեան որ այսօր Հայոց ազգը գիտէ իր բոլորանուէր յարգանքը մատուցանել քո Հանճարին, քո գործին, քո երգին, եւ այն, որ մեր հոգիներում աճել ու արմատացել է քո «Ազատութեան ճանապարհին»ի հիմային գաղափարը՝ մենք համարձակութիւն ունինք յուսալու, որ մօտ է Մեծ Օրը, երբ ժայթքող կայծակն անվրէպ պիտի անցնի։

Յոյսը դէպի Հայոց լուսաշող ապագան, որ քո գործով նշուլւեց մեր հոգիներում, թո՛ղ լինի հայրենազուրկ, բայց հայրենավառ մի բուռ հայ ուսանողներիս երախտագիտութեանտուրքն ի խնդիր Հանճարիդ քառասնամեայ հայրենանուէր վաստակի՝ ի խորոց սրտից։

Փրակայի
Հայ Ուսանողներ»

Ապրիլ 1930
Պրագա

Այս ձօնին հետեւում են 30 հայ ուսանող - ուսանողուհիների ստորագրութիւնները։

Պաշտօնական հանդէսից յետոյ, Հայ Ուսանողական Միութիւնը, ամսիս 13ին մի դասախօսութիւն եւս կազմակերպեց, նուիրուած Ա. Ահարոնեանի գրական գործունէութեան։

Դասախօսեց Ռուբէնը։

Ուսանողական Միութիւնը մտադիր է, այս առթիւ եղած բանախօսութիւններն ու դասախօսութիւնները հրատարակութեան յանձնել։

ՊՐԱԳԱՑԻ

ԸՆԿԵՐՎ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երէկ հրատարակեցինք ընկերվ. Աշխ. միջազգայինի գործադիր կոմիտէին կոչը՝ ուղղուած Ռուսաստանի աշխատաւորութեան։

Ստորեւ կուտանք ռուսական գործերու մասին քուէարկուած բանաձեւը.—

Ա. Ը. Միջազգայինը, ինչպէս անցեալին մէջ, կը ճանչնայ անսահման ինքնորոշման իրաւունքը այժմ Խ. Ս. Հ. Մ.ի կապուած բոլոր ազգերուն։

Ա. Ը. Միջազգայինը կը կարծէ թէ միայն այդ ազգերուն կ'իյնայ որոշել թէ ազգային պետութեան շրջանակին մէջ կրնա՞ն լաւագոյն ձեւով ապահովել իրենց ազգային ազատութիւնը թէ դաշնակցային հանրապետութեան մը շրջանակին մէջ։

Սակայն Ա. Ը. Միջազգայինը իրաւունք ունի իրեն յարած հոսանքներէն պահանջելու, որպէսզի իրենց ազգային նպատակները հետապնդելով հանդերձ, չվտանգեն աշխատաւորական շարժման, ժողովրդապետութեան եւ խաղաղութեան ընդհանուր շահերը։

Մեկնելով այս սկզբունքէն, Գործադիր կոմիտէն

1.— Կը հաստատէ ընդհանուր փափաքը իր բոլոր հատուածներուն, որոնք կը գործեն խորհրդային իշխանութեան սահմաններուն մէջ, — միացնել ամէն ճիգ, որպէսզի մէկ կողմէն կարելի ըլլայ լայն ժողովրդավար վարչաձեւի մը վերածել քաղաքական ամէն իշխանութիւն, եւ միւս կողմէն՝ արգիլել սպիտակ հակայեղափոխական վարչաձեւի մը իշխանութեան գլուխ գալը, ինչ որ ամենամեծ վտանգը պիտի դառնար խաղաղութեան, ժողովրդապետութեան եւ Եւրոպայի աշխատաւորական շարժման համար։

2.— Կը հաստատէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնները, որոնք կը ներկայացնեն այլազան ազգութիւններ, իրագործելու համար իրենց ազգային նպատակները, չպիտի դիմեն տնտեսական կազմալուծութեան, ոչ ալ քաղաքացիական կռիւներուն կամ օտար ու հակայեղափոխական ուժերու հետ դաշնակցութեան մը, այլ ընդհակառակն իրենց յոյսը պիտի դնեն ժողովրդապետական կարգին յառաջդիմութեան վրայ, զոր կ'աշխատին իրագործել։

3.— Միայն ժողովրդապետական եւ խաղաղասիրական մթնոլորտի մը մէջ է, որ իրենց ժողովուրդները, ամենայն ճշգրտութեամբ եւ առանց երբեք պատերազմի կամ հակայեղափոխութեան մը վտանգ ստեղծելու, պիտի կրնան ստանալ ինքնորոշման իրաւունքը, զոր Միջազգայինը իրենց է շնորհած։

4.— Համաձայն Մարսէյլի որոշման, Միջազգայինի բոլոր կուսակցութիւնները անյողդողդ որոշում են տուած դիմադրելու պատերազմի ամէն փորձի եւ խորհրդային իշխանութեան հակառակ ամէն միջամտութեան։

Գործադիր կոմիտէն կը յիշեցնէ Մարսէյլի որոշումը, որ կ'արտայայտէ Միջազգայինին ցանկութիւնը կառուցելու յանուն Խ Ս Հ. Մ.ի հետ տնտեսական եւ դիւանագիտական բնական յարաբերութեանց վերսկսման եւ պահպանման։

5.— Ընդհ. քարտուղարութիւնը, պահանջուած ատեն, իրաւունք ունի յարաբերութեան մտնելու շահագրգռուած հատուածներուն հետ, մղելու համար զանոնք ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները այս որոշման լիակատար գործադրման մասին։

«ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ»

Կիրակի օր Սէվրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութեանց շարքին երկրորդը։

Վարժարանի մեծաւոր Հ. Յովհ. վրդ. Թորոսեանի բացման խօսքէն վերջ, Հ. Գաբրիէլ վրդ. Նահապետեան մօտ երկու ժամ խօսեցաւ Անիի աւերակներուն վրայ։ Դասախօսը 1898ին անձամբ այցելած է մեր պատմական մայրաքաղաքին փառապանծ մնացորդները եւ լուսանկարներ առած։

Այդ լուսանկարներէն մէկ մասը ցոյց տուաւ մոգական լապտերով։ Մասնաւոր գովեստով խօսեցաւ Աշոտ Աի եւ անոր յաջորդներուն շինարարական աշխատութեանց մասին։ Գնահատեց Տրդատ Ճարտարապետի արուեստը։ (Նախ քան նիւթին սկսիլը, Հ. Գաբրիէլ հայրենաշունչ յառաջաբան մը ըրաւ)։

Վարժարանի երեք սաներ քանի մը կտորներ նուագեցին դասախօսութենէն առաջ եւ վերջ (դաշնակ, ջութակ եւ թաւջութակ)։

Շրջուն Թղթակից

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.— Գէորգ Ե. Կաթողիկոսի մահուան առթիւ, Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը հետեւեալ նամակը ուղղած է հոգեւոր հովիւ Մերուժան քահանայի.—

«Նորին Սրբութիւն Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը մեծ ցաւով կը մասնակցի ձեր սուգին։ Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոսի մահուան առթիւ եւ փոխանորդաբար կը ներկայացնէ ձեր սիրելութեան Ֆըլհէմի լորտ եպիսկոպոսը, որ ներկայ պիտի ըլլայ ձեր եկեղեցիին մէջ կատարուելիք հոգեւոր պաշտամունքին»։

Կիրակի առաւօտ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօնը որու աւարտումէն յետոյ դամբանական մը խօսեցաւ անգլիական եպիսկոպոսը, յանուն իր եկեղեցւոյ պետին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՈԼՇԵՒԻԶՄԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Հեղինակ՝ Լէոն Պլում։ Հայերէնի վերածեց՝ Լ. Զ.։ Հրատ. Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի, No. 1, Փարիզ, 1930։ Գինը՝ Ֆրանսայի համար 2 ֆր. 50։ Արտասահման՝ 20 սէնթ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆ

(Հիմնարկութիւն Մարի Նուպար)

Փարիզի Համալսարանական Ոստանին Հայ Ուսանողներու Տունը, զոր Պօղոս Նուպար փաշա հիմնեց ի յիշատակ իր ողբացեալ կողակցին՝ Տիկին Մարի Նուպարի, աւարտելու վրայ է եւ յառաջիկայ 15 օգոստոսէն սկսեալ տրամադրելի պիտի ըլլայ հայ ուսանողներու։

Նուիրատուութեան պայմանագրին համաձայն, բոլոր հայ կամ հայկական ծագում ունեցող ուսանողները, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց հպատակութիւնը, կրնան բնակիլ Հայ Ուսանողներու Տան մէջ, պայմանաւ որ կանոնաւորապէս արձանագրուած ըլլան Փարիզի Համալսարանին ֆաքիւլթէներէն մէկուն մէջ եւ կամ հետեւին բարձրագոյն հաստատութեան մը դասընթացքներուն։

Ուսանողները, ամսական երկու հարիւր ֆրանքի փոխարէն, պիտի ունենան կահաւորուած սենեակ մը, հանգստաւէտութեան անհրաժեշտ պայմաններով։ Լոյսը եւ ջեռուցումը ձրի են։ Ուսանողները, եթէ փափաքին, պիտի կրնան ճաշել Համալսարանական Ոստանին ճաշարանին մէջ, ստանալով առողջապահիկ եւ առատ սնունդ մը, դիւրամատչելի գինով։

Երբ ուսանողներու թիւը բաւական շատնայ, փափաքողներուն համար պիտի հաստատուին հայերէն եւ Հայոց պատմութեան ձրի դասախօսութիւններ։

Այն հայ ուսանողները, որ կը փափաքին Հայ Ուսանողներու Տան գեղակերտ շէնքին մէջ բնակիլ, պէտք է փութան խնդրագիր մը ուղղել Ուսանողներու Ընդունելութեան Յանձնախումբին քարտուղար Պ. Մ. Հէքիմեանի, 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ (16րդ), որ իրենց պիտի տայ յաւելուածական տեղեկութիւններ, եթէ ուզեն։

Հայ Ուսանողներու Տան
Ընդունելութեան Յանձնախումբ

19 Մայիս 1930

Ծան.— Ուսանողուհիներու ընդունելութեան մասին պիտի ծանուցուի յառաջիկային։

ՏՔՆԱՋԱՆ ԳՈՐԾ ՄԸ

Մասնաւոր նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ բազմավաստակ բանասէր Մատթէոս Ղահեանի բառարանը՝ Մեղրիի բարբառի մասին՝ յանձնուած է տպագրութեան, Եգիպտահայ Պ. Մելքոնեանի կտակի յանձնաժողովին կարգադրութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 21 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ես այդ ընտանիքներից շատերին կը ճանչնամ, ինչպէս՝ Թափազ-օղլի, Կիրակոս-օղլի, Թորոսօղլի եւ այլն։ Դրանց երիտասարդներն առհասարակ թէ՛ տղամարդիկ եւ թէ՛ աղջիկներ գեղեցկադէմ, թիկնաւէտ եւ բարձրահասակ են։ Նրանց մարմնի վրայ ոչ մի պակասութիւն չէ կարելի գտնել։

Ծերունուն մնաս բարեւ ըսինք եւ հեռացանք։ Երկու երիտասարդներ հրացանները ուսերնին մեր առաջը ընկան, սարի միւս երեսը անցուցին եւ վերադարձան։ Բայց ճանապարհին մենք շատ կը վախենայինք այդ երիտասարդներից, որովհետեւ իրենք զէնքով էին, իսկ մենք առանց զէնքի։ Միեւնոյն ատեն այդ երիտասարդներու դէմքերը շատ ազդեցիկ էին։

Այդ երկու երիտասարդներու յարգանքով վերաբերուելնին դէպի իրենց ծնողը եւ անոր հրամաններու լիուլի կատարելնին մեր վրայ շատ լաւ տպաւորութիւն թողեց։ Ոչ միայն Հայերուս մէջ, այլեւ ոչ մի ազգութեան երիտասարդութեան մէջ, չեմ տեսեր որդիների այդպիսի վերաբերմունք դէպի իրենց ծնողքը։

*
**

Եօթը օրէն հասանք Կարս։ Հոդ մի առժամանակ մնացինք։ Այդ միջոցին սպաննեցին մի քեղեցի երիտասարդ։ Նա գլխին դրեր էր անգլիական գլխարկ եւ եկեղեցու մէջ ու շուկաների վրայ առատ փող կը ծախսէր։ Սպանութիւնը կատարուեցաւ այսպէս — Դեսատնիկ (տասնապետ) Բարսեղի տանը նրա գիտութեամբ ճաշկերոյթ կ'ընեն Ջմռացի Յարութիւն եւ Մշոյ Դաշտի Սօլուխ գիւղացի Հօն։ Ճաշկերոյթէն վերջ կը կանչեն կառք. այդ տղան կը դնեն մէջը եւ կը բարձրանան դէպի գետն ի վեր։ Քաղաքից դուրս չելած՝ կառքը կը վերադառնայ։ Քարի մը կողքին Յարութիւնը մթութեան մէջ կը զարնէ խանչալով սխալմամբ իրեն ընկերոջը։ Ընկերը կ'ըսէ. «Տղա՛յ, ինծի զարկիր» եւ կ'ընկնի գետին։ Յարութիւնը աւելի եւս կը բարկանայ եւ կը սպաննէ քեղեցի տղային։ Այդ տղուն սպաննեցին մատնիչ անուան տակ։

Յարութիւնը կ'ըսէ ընկերոջը թէ՛ «Հօս մնացի՛ր, երթամ ձիաւոր մը ղրկեմ, քեզ այստեղից տանէ»։ Կ'երթայ կ'ուղարկէ, բայց ձիաւորը չի կրնար Հօյին գտնել եւ կը վերադառնայ։ Վիրաւոր ընկերը դիակի մօտէն սողալով կը հեռանայ մի 50 քայլ։ Առաւօտը Հայերը կը տեսնեն վիրաւորին եւ դիակը։ Վիրաւորին կը բերեն իսկ դիակի մասին կառավարութեան լուր կուտան։ Կառավարութիւնը դիակը բերել կուտայ. կը տեսնեն, որ ոսկի ժամացոյց, մատանի, փողերը բոլորը վրան են։ Վիրաւորը դեղելով՝ փախցուցինք Քիւրեաքդարա, Յարութիւնի ընկեր Եղիշէն դրինք վիրաւորի քով Յարութիւնն ալ փախաւ Ալեքսանդրապոլի կողմերը։

Կառքը վերադառնալու ատեն՝ ցեխի միջով էր անցած, հետքը կ'երեւար։ Կառավարութիւնը հաւաքեց բոլոր կառապաններին եւ գտաւ հետքը։ Բայց կառապանը ըսաւ. «Ես ի՞նչ ընեմ, ես մի կառապան եմ. այդ մարդիկը տարայ դեսատնիկ Բարսեղի տունէն մինչեւ հոդ ու վերադարձայ»։ Հէնց այդ ատենները ժանդարմները ինձ եւ ինձ ծանօթ ընկերներ ձերբակալեցին, սակայն, առաւօտից մինչեւ երեկոյ պահելով՝ բաց թողին։

Այդ ատեն Մուրադ եւ Ժիրայր Ղարս կը գտնուէին։ Ես ըսի. «Տղե՛րք, եկէք, գնանք Պարսկաստան»։ Ըսին. «Ինչո՞ւ չէ, երթանք»։

«Արշաւանք պիտի ըլլայ. մենք ալ մասնակցինք»։

«Ուրեմն, ըսին տղերքը, գնա՛ Համազասպին եւ Արիստակէսին ըսէ, թէ տղերք 25 րուբլի պարտք ունին, տուէ՛ք, որ նրանք ալ գան արշաւանքին մասնակցին։»

Արիստակէսը եւ Համազասպը այդ առաջարկը մերժեցին։ Նրանք ըսին.

«Մենք կը տանք միայն հացի փող եւ կը ղրկենք Ալեքսանդրապոլ, այնտեղից կը ղրկեն Երեւան, Երեւանէն՝ Նախիջեւան, այնտեղից ալ կ'երթաք Սալմաստ»։

Երբ տղայոց ըսի Համազասպի եւ Արիստակէսի պատասխանը, նրանք ըսին. «Ուրեմն, սուտ կ'ըսեն, արշաւանք, բան չկայ»։

*
**

Առանց որեւէ յանձնարարական վերցնելու գացի Ալեքսանդրապոլ, այնտեղից՝ Էջմիածին։

Երեք օր Էջմիածին մնալէն վերջ, անցայ Երեւան։ Հոն ես ինձ գտայ մի քանի անծանօթ ընկերներ, որոնցից չորսը Վանեցի էին, մէկը Խարբերդցի, մէկն ալ Զարուադար Խէչօ ըսուած տղան, որ այժմս ալ Սալմաստ կը գտնուի։ Եղանք ընդամէնը եօթը հոգի։ Դիմեցինք Երեւանի կոմիտէին, որ ուրախութեամբ յանձն առաւ մեզի առաւօտեան ճանապարհ դնելու։ Սակայն, երբ առաւօտ կրկին անգամ գնացինք, սեղանի վրայ նամակ մը տեսանք, որ նոր էր ստացուել Սալմաստէն։

⁂ Պ. Փաթէլ, հնդիկ սահմանադիր ժողովին հրաժարեալ նախագահը, նոր ճառ մը խօսելով Անգլիոյ դէմ, յայտարարեց.

— կառավարութեան ձեռք առած միջոցները հաւասար են անհուսարսափի քաղաքականութեան մը: Մեծն Բրիտանիան այլեւս չիշխեր Հնդկաստանի մէջ: Հնդիկ ազգայնականները Բրիտանացիներուն տեղը անցած են, եւ, ինչ որ ալ ըլլայ, մենք պիտի յաջողինք հաստատել մեր անկախութիւնը, զինուորական ներկայ վարչաձեւին տեղ:

⁂ Հարաւային Հնդկաստանի առեւտրական սենեակը հեռագիր մը ուղղելով կառավարութեան, բողոքեց զսպողական քաղաքականութեան դէմ:

Չիչէրին կ'անհատէ

«Ռուլ», Պերլինի ռուս պահպանողականներուն թերթը, կը գրէ թէ Չիչէրին վճռապէս մերժած է վերստանձնել արտաքին գործավարութիւնը: Զրոյց կը պտտի թէ Լիթվինոֆ ալ պիտի հեռանայ:

⁂ Փարիզի խորհրդային դեսպանատունը կը հերքէ Փարիզի թերթերուն այն լուրը թէ խորհրդային դեսպանատան պաշտօնեաներէն 8 հոգի ետ կանչուած են, «զեղծումներու» մասին հաշիւ տալու համար:

«Հարա-քիր»ն կը փրկէ

Թօքիօէն կը հեռագրեն թէ «հարա-քիր»ի ընելով (փորը ճեղքելով) անձնասպան եղաւ ծովային սպայակոյտի անդամներէն Քազուքարի, իր երկրին համար վնասակար գտնելով Լոնտոնի նաւային պայմանագիրը: Միւս կողմէ, ճափոնցի հայրենասէր մը Թուղթի մէջ փաթթուած դանակ մը ղրկեց ծովակալ Թաքարապէի, որպէս զի «հարա-քիրի» ընէ, իբրեւ պատասխանատու այդ պայմանագրին: Ուրիշ խօսքով՝ իբրեւ դաւաճան հայրենիքի . . . :

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն.— Պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ Լոնտոնի մէջ կատարուած անգլեւարաբական բանակցութեանց մասին: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ Արաբներու պահանջները անընդունելի էին, որովհետեւ այնպիսի սահմանադրական փոփոխութիւններ կը հարկադրէին որ անկարելի պիտի դառնար հոգատարութեան գործադրութիւնը: Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը կը ջանայ ապահովել Պաղեստինի ոչ-հրեայ բնակչութեանց շահերը, թէ միջոցներ կ'ուսումնասիրէ հողագործական համայնքներու պաշտպանութեան համար եւ թէ որոշած է խստօրէն խափանել երկիւղալի լուրերը, որոնք վտանգուած կը ցուցնեն արաբական շահերը:

Նոր յաւելում – 1,739,000 անգործ

Վերջին շաբթուան տեղեկագիրը 27,000ի յաւելում կը ցուցնէ Անգլիոյ գործազուրկներու թիւին վրայ: Համագումար 1,739,000 հոգի, ինչ որ ոչ միայն լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ աշխատաւորական կառավարութեան, այլեւ կը սպառնայ պառակտում յառաջ բերել անոր ծոցին մէջ: Արդէն իր հրաժարականը պատրաստած է Սըր Օ. Մօսլի, լորտ Քըրզընի փեսան, որ պատուակալ պաշտօն մը ունի դահլիճին մէջ: Այս երիտասարդը խստօրէն կը դատապարտէ ձեռքերը ծալլած նստելու քաղաքականութիւնը եւ կը պահանջէ միջոցներ ձեռք առնել գործազրկութեան դէմ: Ծրագիր մըն ալ մշակած էր, բայց կառավարութիւնը մերժեց, իբրեւ անգործնական, եթէ ոչ ցնորական: Եթէ պնդէ հրաժարականին վրայ, գէշ կացութիւն մը պիտի ստեղծուի դահլիճին համար, քանի որ պիտի անցնի երիտասարդ երեսփոխաններու խումբի մը գլուխը: Մեծապէս խախտած է գործազրկութեան նախարար Պ. Թոմասի դիրքը: Առջի օր, իբրեւ պարսաւանք, Երեսփ. ժողովին մէջ առաջարկուեցաւ հարիւր ոսկի կրճատել թոշակէն, եւ հազիւ կարելի եղաւ 15 քուէի առաւելութեամբ մերժել բանաձեւը:

Կառավարութիւնը կը խոստովանի թէ չի կրնար ո'րեւէ արմատական միջոց գտնել գործազրկութեան դէմ՝ ներկայ կարգուսարքին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովրդավարական երեկոյթ իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple: Օրակարգ՝ զեկոյց երեկոյթ պարահանդէսի եւ ընթացիկ հարցեր:

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Դրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ՝ Ընկ. Պ. Հիւսեան:

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

ՓԱՐԻԶ.—ԴՇ. ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊ.— Նախաձեռնութեամբ Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Հ. Յ. Դ. Չէյթուն ենթակոմիտէի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղին: Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա-Քոլոնպի Քաղաքապետարանի սրահը Rue des Halles, Bois-Colombes.

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

25 Մայիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

պետ. սրահներէն Salle Rameauի մէջ (29-31 rue de la Martinière)

Հովանաւորութեամբ Նախկին վարչապետ եւ Լիոնի քաղաքապետ Պ. EDOUARD HERRIOTի եւ նախագահութեամբ Պ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ: կը խօսին՝ Պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ (հայերէն և ֆրանսերէն) և Պ. ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկ. J. Bériel (դաշնակ), Փարիզէն Օր. Հ. Թորոսեան (երգ), պիտի երգեն նաեւ Տիկին Սօնա Ղարիբ եւ Օր. Ժ. Տէր Պետրոսեան: Կը նուագեն Փափազեան քոյր-եղբայրներ (դաշնակ-ջութակ): Դասական պարեր պիտի պարեն Եւրոպայի ամենափոքրիկ եհռչակաւոր պարուհիներ Nelly, André Bériel քոյրեր:

Ֆրանսական ընտիր նուագախումբ, հայկական երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «Եփրատ» նուագախումբի կողմէ, 24 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Harolaի սրահներուն մէջ 3rue La Vieuville, Nord Sud: Abbesses.

Նախագահութեամբ Պ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

կը ներկայացուի «Ռոստոմ» Թատերասիրացի կողմէ

ԾՈՎԻ ՋՈՀԵՐԸ եւ ՎԻՌԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (զաւեշտ)

Հայկ. եւ եւրոպական պարեր: Պարի մրցում, անակնկալներ ընտիր ժազպանտ, ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ այրերու 7.50 ֆր., կանանց 5 ֆր.:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՄԱՅԻՍ 1930
23 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1270

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՍԱԼՄԱՍՏԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՄԱՍԻՆ

"ՏԱՆՋՒՈՒՄ ԵՆՔ ԱՐԵԳԱԿԻՑ ԵՒ ՔԱՄԻՆԵՐԻՑ, ՍԱՐՍԱՓՈՒՄ ԵՆՔ ԱՄՊԵՐԻՑ,,

ԹԱՒՐԻԶ, 11 մայիս (Սեփ. Թղթ.).— Մայիս 8ին գրուած պաշտօնական նամակէ մը կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Մայիս 6ի առաւօտեան, ժամը 10ին անսպասելիօրէն եղեց մի ուժեղ ցնցում եւ փուլ եկան մի քանի տասնեակ տներ։ Աւելի զգալի էր՝ Հաւթւան եւ Դիլման։ Հաւթւանը տուեց 3 զոհ, Դիլմանը 20. ցնցումը միանգամայն դադարեց։ Դա մի նախանշան էր։ Հաւթւանը, Դիլմանը, Ղըզըլջա, Փայաջուկ, Ղալասար սկսեցին թափել դաշտերում եւ այգիներում։ Շրջանի միւս գիւղերը արժէք չեն տալիս եւ կարծում են, որ այլեւս չի կրկնուելու։ Գիշերուայ ժամը 1.30ին սկսեցին ահեղ գոռում ցնցումներ։ Մի վայրկեանում շրջանը դարձաւ դժոխք եւ գիւղերը վերածուեցին հողակոյտների։ Հայերիս զոհը կը լինի մօտաւորապէս՝ Հաւթւանը 3, Մահլամ 42, Սառնա 7, Ղըզըլջա Փայաջուկ 5, Սանամերկ 25, Սարա 1։

Մնացածներս ցրուած ենք այգիներում եւ դաշտերում թաց ու ցրիւ եւ անկազմակերպ. տանջւում ենք ուժեղ քամիներից եւ արեգակից։ Սարսափում ենք ամպերից երբ հաւաքւում են երկնակամարի վրայ. եթէ անձրեւ գալու լինի (Աստուած ոչ անի) մեր կէս մասը կորելու է։ Ինչ որ կիսատ-պռատ ունեցել ունէինք մնացել է հողի տակին։ Եթէ կապերտներ ունենայինք, հնարաւոր էր վրաններ կազմել, բայց չունենք։

Ցանկալի է որ Թաւրիզը օգնութեան ձեռք մեկնի։ Ամէնից անհրաժեշտը վրաններն են։ Եթէ պատրաստի լինի լաւ, եթէ ոչ շոր առէք նոր կարելու համար։

Որքան շուտ այնքան լաւ։

Ալիւր նոյնպէս անհրաժեշտ է. ցորեն ունինք, բայց ջրաղաց չկայ ամբողջ շրջանում։

Պետութիւնը պատրաստի հաց է բերում Ուրմիից։ Դեղօրայք նոյնպէս, որովհետեւ եղածը շատ քիչ է. անհրաժեշտ է սպիտակեղէն, վերմակ եւ դրամ։ Սօմայի շրջանից նոյնպէս վատ լուրեր կան. որպէս թէ Քրդերը շատ զոհ են տուել։ Պարսիկները փախչում են դէպի Խոյ, Ուրմի եւ Թաւրիզ։

Մեր ժողովրդի մէջ կան նոյնպէս շատեր որոնք ցանկանում են խմբովին գաղթել։ Ես գերադասում եմ մահը, քան Թաւրիզի փողոցները մուրալը։ Մոռացայ գրել, որ 100ից աւելի վիրաւորներ ունինք, որոնց 3)4ը անյոյս են։ Անհաւատալի չթւայ, եթէ ասեմ, որ երկու ժամ է տեւել նամակիս գրութիւնը, որովհետեւ ցնցումները միշտ խանգարում եւ ընդհատում են։ Անասունների կէս մասը փչացել է։

Այսօր Վահանի (ԽՄԲ.— Մեր Թղթակցին) դիակը հանել տուի Հաւթւանցի մի խումբ համակիրների եւ չորս հայ զինուորների միջոցով։ Շատ տեղերում դաշտերը մակերեւոյթից ցած է իջել։

Ճարայից մի ուղղութեամբ (արեւմուտք — արեւելք) բացուել է մի ահագին արահետ (ճանապարհ) եւ շարունակուել է մինչեւ Ուրմիոյ լճի ափը։ Շրջանի բոլոր եկեղեցիները ծռած եւ առանձին բլուրներ են կազմած, բացի Հաւթւանի կանգուն եկեղեցիէն, որ ճեղքուած է եւ առանց գմբէթի։

Քիրս

Յ. Գ.— Ահա չորս օր է ինչ Ատրպատականի հրամանատարը եկել է Սալմաստ եւ տեղում կազմակերպել է օգնութեան գործը։ Թաւրիզի հայ եւ պարսիկ վաճառականները դրամական մեծ օգնութիւն են ցոյց տալիս։

Այսօր ընկ. Սամսոն Թադէոսեանը ինքնաշարժով մեկնեց Սալմաստ, իր հետ տանելով առաջնորդին կողմից հաւաքած դեղօրայքը։ Մի քանի ժամից կը մեկնին մօտ 20 հոգի մեր ընկերներից, տեղում որոշ օգնութիւն հասցնելու դաշտերում ապաստանած հայրենակիցներին։

Գերմանիա կը զօրացնէ բանակը

Գերմանիոյ Խորհրդարանին մէջ, բանակին եւ նաւատորմին վարկերու քննութեան առեն, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ պատերազմական նախարար Զօր. Կրոնէր։ Ամէնէն առաջ, գանգատեցաւ այն քննադատութիւններուն դէմ որ կ՚ըլլան արտասահմանի մէջ, գերմանական բանակին սպառազինութեան դէմ։ Յայտարարեց թէ Գերմանիոյ թոյլատրուած 100 հազար զինուորին դէմ կանգնած է ֆրանսական ահարկու բանակը, որուն զինուորներուն թիւը մէկ միլիոնի կը հասնի։

Թէեւ անպաշտպան, պէտք է ամէն ազդու միջոց գործածենք, մեր չէզոքութիւնը պաշտպանելու եւ մեր հողը յափշտակել չտալու համար։ Պէտք է անվթար պահենք մեր պաշտպանողական ուժը եւ այդ ոգին վառ պահենք մեր երիտասարդութեան մէջ, որովհետեւ ուրիշ երկիրներու մէջ ո՛րեւէ առաջդիմութիւն չի ցուցներ զինաթափութիւնը. զինաթափութիւն մը զոր մենք իրաւունք ունինք պահանջելու։

Գաղտնի սպառազինութիւններ կը վերագրեն մեզի։ Ոեւէ մասնագէտ գիտէ որ բացարձակապէս անկարելի է գաղտնի սպառազինութիւն մը։ Անիմաստ են Պ. Փուանքարէի կողմէ վերջերս նորէն եղած յարձակումները։

Նախարարը յայտնեց թէ կը յուսայ աւելի մեծ վարկեր ստանալ յառաջիկայ տարի։ «Ամենամեծ տխմարութիւնը գործած պիտի ըլլաք պակսեցնելով զէնքի եւ ռազմանիւթի վարկերը»։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՒԵՐԱԿ ՍԱԼՄԱՍՏԸ

«Յուսաբեր» կը շեշտէ իր մայիս 14ի խմբագրականով.

— «Բնութեան տարերքն իսկ սկսած է հալածել մեզ։ Վերջին տարիներուն երրորդ ծանր աղէտքն է, որ կը պատահի մեր ժողովուրդին,— Երեւանի հեղեղը, Ալեքսանդրապոլի շարժը եւ ասոնց ետեւէն ահա այս վերջինը, Սալմաստի աւերածութիւնը։ Ցաւալին խօսք չենք ըներ միւս, մարդկային բարբարոսութեանց արգասիքը եղող աղէտքներուն մասին, որոնց վերջին պսակը բնի արտագաղթը եղաւ վերապրած Թրքահայութեան վերջին բեկորներուն, ձիւն ձմրան, մերկ ու Թշուառ վիճակի մէջ, շարան առ շարան, Թուրքիոյ խորերէն դէպի Սուրիոյ տարբեր վայրերը։

Ինչպէս յայտնի է, Սալմաստը — Րաֆֆիի հայրենիքը — Իրանի հայաբնակ շրջաններէն մէկն է։ Հինէն ի վեր հայութիւնը հաստատուած է այս շրջանին մէջ, ուր կը զբաղի առաւելապէս երկրագործութեամբ եւ տեղաւորուած է գրեթէ բացառաբար զուտ հայաբնակ գիւղերու մէջ։ Մեծ պատերազմին Սալմաստը սոսկալի աւերածութեանց ենթարկուեցաւ։ Թրքական զօրքերու յաղթական արշաւը դէպի Թաւրիզ հարկադրեց որ Սալմաստի հայութիւնը, տուն տեղ ձգած, խուճապահար վիճակի մէջ, Թողու իր հայրենիքը եւ տարտղնուի ամէն ուղղութեամբ։ Այս տեղահանութեանց, գաղթի եւ աւերածութիւններու շրջանին, Սալմաստի հայութեան քանակը, որ մօտ 10,000 էր, իջաւ 3000ի։ Նոյն ժամանակամիջոցին շրջանը նաեւ նիւթական կորուստներ ունեցաւ։

Այս երիցս աղէտուած գաւառն է ահա, որ իր վրայ կը կրէ այժմ շարժի մը ծանր հարուածները։

Մարդկօրէն ըմբռստացուցիչ եւ ազգայնօրէն աններելի պիտի ըլլար կարդալ այս աղէտքներու մասին եւ անոնց վրայէն լռութեամբ անցնիլ։

Իրանահայութիւնը միշտ իր բաժին օգնութիւնը բերած է մեր այն բոլոր շրջաններուն, ուր չարիք մը եկած եւ իր աւերածութիւնները գործած է։

Մեզ կը մնայ, որ այժմ, մեր հերթին, նման գեղեցիկ ժեստով մը արձագանգենք օգնութեան այն կոչին, որ մեզ կուգայ ծանրապէս աղէտուած շրջանէ մը»։

«ԹՈՒՐՔ ՍԻՊ»Ի ՏԱՊՆԱՊԸ

Խորհրդային իշխանութիւնը շռնդալից յայտարարութիւններով աւետեց «Թուրք-Սիպ» գծին (Թուրքեստան-Սիպերիա) շինութիւնը, որ իսկապէս խոշոր ձեռնարկ մըն է։ Բայց ահա սեւ լուրեր կը հասնին։ Մոսկուայի երկաթուղիներու վարչութիւնը եւ արհեստակցական միութիւնները անդադար կոչեր կը ստանան գծին կառուցանողներէն, որոնք ուտեստ ու շինանիւթ կը պահանջեն։ Երկու գիծերու միացումին եւ բացումէն յետոյ (մայիս 1), անհոգութեան կը մատնուի ամէն բան եւ այժմ 40,000 բանուորներ անօթութեան դատապարտուած են։ Հացի բոլոր պահեստի պաշարը սպառած է եւ բանուորները օրը օրին կ՚ապրին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՐԻՇ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամբողջ Սալմաստը հիմնայատակ կործանած.— կանգուն գիւղ եւ տուն չկայ այլեւս.— Զոհերուն թիւը 3000ի կը հասնի.— Հայ զոհերուն թիւը առայժմ 100ի չափ յայտնի է։

ԹԱՒՐԻԶ, 10 մայիս (Սեփ. Թղթ.).— *Սալմաստի ահեղ երկրաշարժի մասին օրը օրին ստացուած մանրամասնութիւնները կը պարզեն աննախընթաց աղէտ մը, որուն զոհ գացին ոչ միայն 3000է աւելի մարդիկ, այլեւ երկու տասնեակ գիւղեր եւ հազարներով տնային կենդանիներ ու հսկայական տնտեսութիւն։ Կառավարութիւնը շուտափոյթ օգնութեան հասաւ աղէտեալներուն։ Հայերն ալ Թաւրիզի մէջ ի նպաստ երկրաշարժէն վնասուածներուն կը հաւաքեն հագուստ, դեղօրայք եւ դրամ։ Մուզանջուղ Թրքաբնակ գիւղէն 200 ընտանիքներէն ազատուած են միայն 15 — 20 տուն։ Մահլամ հայաբնակ գիւղին մէջ հայ զոհերուն թիւը կը հասնի 50ի։*

Հայկական միւս գիւղերուն մէջ զոհերուն թիւը 7 —12ի սահմանին մէջ է։ Կան բազմաթիւ վիրաւորներ, որոնց բժշկական օգնութիւն ցոյց կը տրուի պետութեան կողմէ։

Սալմաստի մէջ գետինը պատռուածքներ ունեցած է, լեռները ճեղքուած են։ Տեղ-տեղ դուրս եկած է սեւ եւ տղմախառն ջուր։ Ծծմբային հոտը ապականած է օդը, ստորերկրեայ որոտումները անդադար կը շարունակուին։ Ժողովուրդը դեռ եւս կ՚ապրի մահուան սարսափին տակ։

Զոհերուն վերջնական թիւը դեռ յայտնի չէ, վասնզի ամէն ժամ փլատակներուն տակէն դիակներ կը հանուին։

Սալմաստի մէջ այժմ ո՛չ եւ է կանգուն եւ անվնաս գիւղ ու տուն չէ մնացած։ Երկրաշարժը այնքան ուժգին ցնցումներ ունեցած է, որ ծառերն անգամ հոս ու հոն շպրտուած, տուներու պատերը ձգուած, եկեղեցիներու քարերը հեռու նետուած են։ Պարսից կառավարութիւնը կազմակերպած է օգնութեան գործը եւ հայ ու պարսիկ աղէտեալներն անշուշտ հաւասարապէս պիտի ստանան նպաստ եւ սնունդ։

Սակայն այս բաւական չէ միայն։ Այսօր Սալմաստի մէջ ապրող Հայերու թիւը կը հասնի 2.200ի։ Այս կենսուրախ, աշխատասէր եւ առողջ ժողովուրդը հիմա փլատակներուն վրայ նստած, գլուխը կորանցուցած կ՚ողբայ իր սիրելիներուն մահը եւ մատնուած է ծայրայեղ Թշուառութեան։

Կոչ կ՚ուղղենք արտասահմանի համայն հայութեան, ազգային, կուսակցական, բարեգործական եւ ամէն տեսակ մարմիններուն եւ հիմնարկութեանց, հայ հարուստներուն, Պարսկահայերուն եւ պարսկահպատակներուն, որ ամենուրեք կազմակերպեն հանգանակութիւն, եղբայրական օգնութեան ձեռք տան Սալմաստի դժբախտ աղէտեալներուն, որոնք այժմ սնունդէ, բնակարանէ եւ հագուստէ զուրկ՝ նստած իրենց աւերակներուն մէջ, աչքերը յառած են մեր օգնութեան։

Մահր տագնապ Հնդկաստանի մէջ

Կանտիէն, Թիապճիէն յետոյ, ձերբակալուեցաւ նաեւ բանաստեղծուհի Տիկին Նայտու, որ կը վարէր անհնազանդութեան պայքարը, ինչպէս գրեցինք երէկ։

Զորեքշաբթի օր երկու հազար կամաւորներ ճամբայ ելած էին դէպի Տարսանայի աղարանը, իրենց գլուխն ունենալով բանաստեղծուհին։ Իրենց նպատակն էր գրաւել աղահանքերը։ Տիկին Նայտուի քովէն կը քալէին Կանտիի երրորդ զաւակը եւ քարտուղարը, Իման Սահէպ, հնդկական համագումարին անդամներէն մէկը։ Կամաւորներէն շատերը պարաններ եւ խոշոր մկրատներ առած էին, աղարանը պաշտպանող փշաթելերը կտրելու եւ ձողերը վար քաշելու համար։

Կամաւորները համախմբուեցան որոշեալ վայրին մէջ եւ Տիկին Նայտու իր վերջին պատուէրներն ու յորդորներն ուղղեց, յանձնարարելով որ բռնութեան չդիմեն։ Յետոյ հաւաքաբար աղօթեցին եւ ճամբայ ելան փոքր խումբեր կազմելով, որպէսզի ոստիկանութիւնն ստիպուի ցրուել իր ուժերը։ Ոստիկանները բազմութենէն պաշարուելով, ստիպուեցան տեղի տալ եւ կամաց կամաց ընկրկիլ մինչեւ աղի մթերանոցը։ Եւ ահա կամաւորները խոյացան փշաթելերուն վրայ, պարաններով եւ մկրատներով։ Այն ատեն ոստիկանները հրաման ստացան բռնութեան դիմել առանց խնայելու։ Ամէնէն առաջ, բիրերով եւ մեծ մեծ բազմութիւնը եւ մաքրեցին գետինը։ Բայց յարձակումը կրկնուեցաւ եւ կատարեալ ճակատամարտ մը սկսաւ, որու ընթացքին աւելի քան հարիւր ցուցարարներ վիրաւորուեցան։

Ոստիկանութիւնը կացութեան տէր դառնալով, ձերբակալեց մօտ 300 հոգի, որոնց մէջ եւ Տիկին Նայտուն եւ ուրիշ վարիչներ։

Այս ձերբակալութեան հետեւանքով, անմիջապէս յաջորդ նշանակուեցաւ Պ. Փաթէլ, Տէլհիի ազգ. ժողովին հրաժարեալ նախագահը։ Իր ընտրութենէն անմիջապէս յետոյ, Փաթէլ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Հնդկաստանը ուրիշ օրէնք չունի այսօր եթէ ոչ բիրի օրէնքը։ Կառավարութիւնը վերջնապէս անցած է ոստիկանութեան ձեռքը։ Այս բանակցութեան դէմ, մեզի ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ ազդու կերպով պաշտպանել մեր իրաւունքները։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 1

Մատաթ Լուսիկեան	300
Գարեգին Գարաքէհեաեան	250
Վահան Փաստրմաճեան	150
Աշոտ Նշանեան	150
Երուանդ Յովհաննէսեան	150
Վարդան Նազարեան	150
Վահրամ Ճէզայիրլեան	150
Լեւոն Սուրէնեան	150
Աղապապ Պարսամեան	150
Բենօ Նալչաճեան	150
Տիգրան Տէրոյեան	150
Բարթամ Պասմաճեան	150
Գումար	2050

ՎԱՀԱՆ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Դժբախտաբար կը հաստատուի Սալմաստի մեր Թղթակցին մահը, իր քրոջը հետ։ Խորին վշտով կը հրատարակենք Թաւրիզի մեր Թղթակցին հետեւեալ երկտողը, այս մասին.—

Մայիսի 6ի գիշեր, Սալմաստի ահռելի երկրաշարժի ժամանակ Մահլամ գիւղին մէջ, փլատակներուն տակ մնալով մեռաւ Վահան Սարուխանեանը։

Հանգուցեալը ծնած էր 1905ին Սալմաստի Ղալասար գիւղին մէջ, ուր իր նախնական կրթութիւնը ստանալէ յետոյ, Թաւրիզի կեդր. դպրոցը մտած էր։ Այս դպրոցն աւարտելէ յետոյ, երկու տարի առաջ իբր ուսուցիչ գնաց Սալմաստ։ Վերջին ատիճանի բարեխղճութեամբ նուիրուած էր իր գործին։ Բնաւորութեամբ համեստ, համակրելի, շատ սիրուած էր բոլորէն։ Բազմանդամ ընտանիքի մէկ յոյսն էր։ Տերունի հայրը մայիս 9ին արցունքն աչքերուն գնաց Սալմաստ, զաւկին դիակը փլատակներուն տակէն հանելու համար։

Հանգուցեալ Վահանը անդամ էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ գաւառին մէջ կը կատարէր կուսակցական գործեր։

Վերջերս Սալմաստէն կ՚աշխատակցէր «Յառաջ»ին, Սարեան ստորագրութեամբ։ 1929 Թուին Սալմաստի կրթական շարժումներու մասին ընդարձակ յօդուածաշարք մը հրատարակեց «Յուսաբեր» օրաթերթին մէջ։ «Մասիս» օրացոյցին համար հաւաքած եւ հրատարակած էր ժողովրդական երգեր եւ ազգագրական նիւթեր։

Հ. Ա.

ՆՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ «Նոր Լուր»ին համաձայն, Երեւանի կառավարութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է նոր կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ. —

1) Կառավարութիւնը չի միջամտեր կրօնական գործերու։

2) Մայր Աթոռի նոր գահակալին ընտրութիւնը իրենց ուզած ձեւով կատարելու ազատ են հաւատացեալները։

3) Երեւանի կառավարութիւնը պատրաստ է նոր ընտրութեան առթիւ գալիք պատգամաւորներու ուղեւորութիւնը թոյլատրել, բաւ է որ, անոնք վիզէի օրինական ձեւակերպութիւնները լրացնեն։

Ֆ. ՆԱՆՍԷՆ ԻԲՐԵՒ ԲԵՒԵՌԱԽՈՅԶ

Մեծ մարդիկ միշտ բազմակողմանի եղած են եւ ամբողջական: Չափազանց սեղմ մասնագիտութիւնը թերեւս միջակութիւններու արժանիքն է:

Եւ դեռ աւելին: Մեծ անհատը, այն որ կոչուած է պատմական դերի մը, իր ստանձնած ամէն մէկ գործին վրայ կը դնէ իր ամբողջ էութիւնը, իր կարելին եւ իր անկարելին, իր ուժերը եւ իր տկարութիւնները, մարմինին չափ եւ հոգին:

Նանսէն եւս կարծէք համադրութիւն մըն էր քանի մը անհատներու, — յաճախ աննըման իրարու — որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր սեփական կեանքը գիտցած է ապրիլ: Այսինքն, ապրած է զայն հերոսական խանդավառութեամբ, որովհետեւ ապրիլը մարդկօրէն, կամ անփառունակ տեղատուութիւն մըն է — ինչպէս շատ շատերուն համար — կամ ոգորում մը, յամառ ու աննահանջ, նըպատակներու ետեւէն: Նպատակներ որոնք կ'արժեն այն, ինչ որ կ'արժէ մարդը:

Մենք Հայերս անշուշտ մասնակի պատճառներ ունինք Նանսէնի մէջ յարգելու մեր ժողովուրդին ազնիւ մէկ բարեկամը: Անիկա մեզի եկաւ մեր պատմութեան դժուարին մէկ պահուն, երբ շատեր մեր համակիրներէն կը լքէին մեզ: Ինկածին քար նետողներէն չեղաւ ան: Երբ մենք իսկ մենք մեզմէ յուսահատած կ'երեւայինք, ան մեզի բերաւ ողջամիտ ինքնավստահութեան մը ներշնչումը: Ան իր բարեկամութիւնը չմըսխեց ճառերով, ժպիտներով եւ պաշտօնական հաւաստիքներով: Ո՛չ. ան մատնանշեց մեզի թէ ո՛ւր պէտք է կառչիլ, ո'ւրկէ պէտք է սկսիլ:

Եւ մանաւանդ — ինչ որ չպիտի մոռնանք երբեք — ան որոշ պահերու մէջ կրակէ խօսքեր նետեց միջազգային կարկամ, անդամալոյծ խղճմտանքին:

Նանսէն, պէ՞տք էր օր Հայկական Դատի նուիրուած քու առաքելութեանդ մէջ իյնայիր: Այդ ապերախտ յետին կոչո՞ւմն էր որ այնքան ուժեր մաշելէ ետք, քեզ ալ պիտի տար աշխարհէն երես դարձնելու հուսկ մխիթարութիւնը:

***

Սակայն ցեղային այս շարժառիթներէն անկախ, չմոռնանք Նանսէնի մէջ վերյիշել նաեւ մարդկութեան խիզախ դէմքերէն մէկը, որուն անունը հիւսիսայգի մը նման կը շողայ բեւեռներու սառնակոյտերուն վրայ:

Մինչ այս տողերը կը գրեմ, յիշողութեանս մէջ կը թարմանան նախապատերազմեան ընթերցումի մը յուշերը, որոնք — տարիքի բերումով թերեւս —, ներքին ապրումի մը չափ բաբախուն մնացեր են:

Ընթերցումն էր այդ Նանսէնի մէկ գրքին, «Դէպի բեւեռ»(*) որ վէպի մը կենդանութեամբ կը նկարագրէր իր պատմական արշաւանքը դէպի հիւսիսի սպիտակափառ աշխարհը:

Բեւեռներու ճամբուն վրայ վաղուց Նանսէնը կանխողներ եղած էին: Բայց անոնք մեծ մասով շօշափելի արդիւնքի մը չէին յանգած, որովհետեւ կը կատարուէին առանց լուրջ պատրաստութեան:

Նանսէն, ինք առաջինը եղաւ որ իր արշաւանքին տուաւ գիտական ուսումնասիրուած ձեռնարկի մը հանգամանքը:

1893ի յունիսին մեկնած է Նանսէն դէպի հիւսիսային բեւեռ իր «Ֆրամ» («Յառաջ») նաւով որուն շինուածքը եւ յարդարանքը արդէն երեւան կը բերէին իր բծախնդիր եւ շրջահայեաց կազմակերպողի նկարագիրը:

Ան փորձեց Բեւեռ հասնիլ նոր ճամբով մը. կարգ մը երեւոյթներ իրեն մտածել տուած էին թէ ծովային հոսանք մը Սիպերիայի հիւսիսէն կը դիմէ դէպի Բեւեռ եւ զայն քերելով կ'իջնէ դիմաց, Կրօէնլանտի ափերը: Նանսէն իր նաւը յանձնեց այդ հաւանական հոսանքին: Բայց իր նախատեսութիւնները չարդարացան լիովին: Դանդաղ յառաջդիմութենէ մը վերջ, իր նաւը կաշկանդուեցաւ սառնալեռներու միջեւ ճիշդ 82րդ լայնութեան աստիճանին վրայ, ուր մնաց բանտարկուած 1893ի եւ 1894ի զոյգ ձմեռները: Աշխարհ լուր չունեցաւ երբեք «Ֆրամ»էն: Իր նկարագրութիւնները այդ զոյգ տարիներուն մասին կենդանի դրուագներ կը կազմեն վճռական մարդերու տոկունութեան եւ անվհատութեան: Մշտական պայքար մը եղած է ատիկա վտանգներու, բնութեան պատուհասներուն դէմ, յաճախ պարուրուած միապաղաղ գիշերով եւ սառնադաշտերով, ունկնդիր՝ մրրիկներու ոռնոցին:

1895ի գարնան, Նանսէն եւ իր մէկ ուղեկիցը, Եօհանսըն կ'որոշեն բաժնուիլ նաւէն, եւ հետիոտն, շնաքարշ բալխիրներով խիզախել մինչեւ Բեւեռ: Արկածախնդրութիւն մըն էր ատիկա որ կրնար կեանքի եւ մահու պայքարի մը վերածուիլ:

Ու մինչ իրենց ոտքին տակ սառնադաշտը կը սահէր դէպի հարաւ, իրենք, իրենց շուներուն ընկերակցութեամբ, կը մխրճուէին միշտ դէպի հիւսիս ու ապրիլին կը հասնին լայնութեան աստիճան մը, 86, ուր ոչ մէկ մարդկային էակ հասած էր իրենցմէ առաջ:

Զերոյէն 35 աստիճան վար բարեխառնութեամբ, սառնեղէն քաոսի մը առջեւ կը ստիպուին կանգ առնել: Յառաջ երթալ կամ ետ դառնալ անհնար էր բոլորովին: Կ'որոշեն «Ֆրանց Եօզէֆ» կղզիներու ուղղութեամբ թեքիլ դէպի ձախ:

1895ի ամառը, աշունը եւ ձմեռէն մինչեւ 1896ի գարունը այդ զոյգ մը մարդիկ կը մնան Բեւեռի տարածութիւններու վրայ, աշխարհէն անտեղեակ, մինակ եւ աներեւակայելի դժուարութիւններու դէմ դիմաց:

Քայլ առ քայլ կը սնանին իրենց շուներով կամ պատահական որսերով. ցուրտը կը սառեցնէ իրենց քրտնաթոր զգեստները եւ վէրքեր կը բանայ իրենց մարմին վրայ: Իրենց ժամացոյցը կանգ կ'առնէ եւ այլ եւս անհնար կ'ըլլայ ճշդել իրենց աշխարհագրական դիրքը եւ ուղղութիւնը: Բայց կը քալեն, քարշ կուտան բալխիրները, բաց ջուրերու վրայէն կ'անցնին «քայաք»ներով. կրօէնլանտեան նաւակներով: Եւ ամբողջ ձմեռ մը կ'անցընեն սառնապատ խրճիթի մը մէջ, նոյն պարկին խորը մխրճուած, կռնակ կռնակի, ունկնդրելով իրենց շուրջ ուրականներուն վայինը:

1896ի գարնան իրենք զիրենք կը նկատեն այլ եւս կորսուած: Բայց կը շարունակեն յամառիլ: Յունիսին, օգտուելով օդերու մեղմացումէն, կը հասնին մինչեւ Ֆրանց Ժօզէֆ կղզեխումբին ափերը: Յունիս 17ին անոնք կ'իմանան շուներուն հաչիւնը բլուրի մը ետեւէն. աշխարհէն իմացուած առաջին ձայները....:

Նոյն օրը անոնք իրենք զիրենք կը գտնեն անգլիական արշաւախումբի մը առջեւ:

Փրկուած էին:

Իրենց Նորվեկիա վերադարձէն քանի մը շաբաթ վերջը, «Ֆրամ»ը եւս կը վերադառնայ հայրենիք:

Նանսէնի հաւաքած գիտական դիտողութիւնները եւ ցուցմունքները թոյլ տուին այնուհետեւ ուրիշ բեւեռախոյզերու որ աւելի պատրաստուած յառաջ տանին նուաճումներու գոտին եւ պատռեն վարագոյրը Բեւեռի խորհուրդին:

Նորվեկիայի այդ մեծ զաւկին աճիւնին տանելով մեր յարգանքը, ողջունած կ'ըլլանք մէկը այն հազուադէպ անհատներէն, որոնք մարդկային արժանիքները, նկարագրի առաքինութիւնները իրենց բարձրագոյն արտայայտութեան կը տանին:

Ու նաեւ մէկը որ աշխարհէն բաժնուած պահուն, մեզ կ'ամբաստանէ մեր հաւատքին մէջ թէ մենք Հայերս, մեր ապագայէն յուսահատելու պատճառներ չունինք:

Ֆ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(*) Այս գիրքը Թարգմանուած է հայերէնի Մ. Նուպարեանի կողմէ եւ լոյս տեսած է Իզմիր, 1906 Թուականին:

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դուրս ելայ սանկ քիչ մը մարդ տեսնելու եւ ուսումնասիրելու համար: Մեծ շուկան մտայ որ Սթամպուլի կողմը ներսերը մխրճուած է, քարափին ետեւները:

Իսկոյն կը խորհիմ որ շատ քիչ Եւրոպացիի երես տեսած է այս շուկան, և չեմ զարմանար:

Փողոցները, ցած կրպակները ա՛յնքան նեղ ու մօտ են իրարու որ քալելիք ճամբայ չկայ, այլ սալայատակի երիզ մը միայն: Առուտուր ալ չկայ: Խանութ ըսուածները ամենափոքր շարքէն են, տեսակ մը խոշոր տուփեր, պատերուն փակցուած, ուր հազիւ կրնայ երերալ խանութպանը իր բազմազան վաճառքներուն միջեւ, պտուղ, միս, նպարեղէն, կօշիկի կապ, չուան, պարկ, թիթեղեղէն, խեցեղէն: Խանութի պատուհան չկայ: Փողոցի վրայ կը բացուին մէկէն ի մէկ: Բազմութիւնը իրար կը հրմշտկէ: Հոտը աննկարագրելի է: Կոյրեր ալ կան որոնք Հին Կտակարանի պատկերները կը յիշեցնեն, ձեռքերնին բաց կը մուրան մէկ փէննիին տասներորդ մասին հաւասար դրամներ: Մուրացկանները այն աստիճան պատռտած, աղտոտ հագուած են որ մեր անգլիացի թափառաշրջիկը անոնց քով... եկեղեցական է:

Միտքս կուգայ բանաստեղծին տողը. «աւազի, աւերակի եւ ոսկիի երկրին» վրայ: Այդ տողին մէջէն վերցո՛ւր «ոսկի»ն, եւ կ'ունենաս Կ. Պոլիսը:

Շուկայէն դուրս ելլելով նոր տեսարան կը պարզուի առջեւս: Արդի Թուրքիոյ գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին եղած է... մազերը կտրել եւ կօշիկները ներկել (քանի որ հին ազգային տարազը եւ ֆէսը հիմա արգիլուած են):

Գլխաւոր փողոցին վրայ սափրիչի խանութներուն ծայրը չի գար, եւ ամէն մէկ անկիւն ալ կը հանդիպիս երեք չորս կօշիկ ներկողներու: Ամէն տեղ մուրացիկ մը կամ թափառաշրջիկ մը կեցած է նախնական վիճակով եւ աղտեղութեամբ: Ծոծրակը բոլորովին բաց, հագուստները պատառ պատառ, ժապաւէնի պէս կարծես վրան կախուած են...:

Ասանկ մարդիկ ալ ներկարարին տախտակին վրայ դրած իրենց ոտքը, կօշիկնին կը սեւցնեն, մէկ փէննիին հարիւրերորդ մասը տալով իբրեւ վարձք:

***

Կ. Պոլիս՛ — իր ամէն մասերուն մէջ անհաւատալի՛:

Լսած էի թէ հին Սթամպուլի կողմը ծովեզերքը գիշեր ատեն վտանգաւոր է: Պատիւ սեպեցի սակայն առիթ մը ընծայել աւազակներուն: Բերայէն իջայ եւ Ղալաթիոյ կամուրջէն անցայ հին քաղաքը: Ժամը 11 է: Ամէն ինչ մութ: Նոյն իսկ այն երկայն կամուրջը. որ ցերեկ ատեն քաղաքին գործունէութեան կեդրոնն է, — հոն ե՛ն բեռնակիրները, մուրացկանները, թըրամուէյ, ոտքով գացողները եւ շոգենաւ նստողները —, հիմա այս ժամուս բոլորովին ամայի է: Ամէն ինչ հանդարտ: Մէկ ոստիկան միայն պահակ կը կենայ: Եւրոպա մութին մէջ Ասիոյ կը նայի....:

Բարափէն քիչ մը հեռու, խոշոր շոգենաւ մը իր ճերմակ կողերէն ելեկտրական լոյսի նշոյլ մը կուտայ: Գործաւորներ քարիւղի լոյսերով կամուրջին խարխուլներէն մին կը նորոգեն: Ցերեկ ատենանդաղար բանող շոգենաւերուն տարմիկ մը իրարու վրայ իրարու հետ կապուած են եւ ագաւնիներու պէս կը հանգչին: Սթամպուլի այս սալայատակներուն եւ ծուռ ու մուռ փողոցներուն մէջ կեանքի նշան չկայ: Անկարգ անկանոն տուներ իրարու վրայ, իրարու քով, կարծես ցնորային սանդուխ մը դէպի աստղերը: Բայց բնաւ լոյս չերեւիր անոնց մէջ:

Մեռած քաղաք մը: Բաց ի մէկ-երկու կատուէ որոնք քիթերնին խոթած են աղբակոյտին մէջ: Բանաստեղծ «տ'Անունցիոյի» Cita Mortaն է (Մեռած Քաղաքը):

Սուլթաններու հին պալատին շուրջ կը դառնամ, եւ կը զգամ թէ աւազակներուն տուած եմ բաւականաչափ առիթ այդ գիշերուան համար: Նորէն կը բռնեմ քարափին ուղղութիւնը, եւ իսկոյն կ'իյնամ լոյսով ու աղմուկներով լեցուն փողոց մը, կարգաւ ճաշարաններ որոնք աշխարհի ամէնէն ցած (համեստ ըսել կ'ուզեմ) ճաշարաններէն ըլլալու են: Մէկ-երկու սեղան, կամ նոյնիսկ մէկ, թուղթէ փոցքով ծածկուած: Ճաշարաններուն մէկուն մէջ երկու հոգի նստած թուղթ կը խաղան:

Ուրիշի մը մէջ, ուր աթոռ մը գլխիվայր դարձած է սեղանին վրայ ցուցնելու համար թէ գիշերային սպասարկութիւնը դադրած է, խանութպանը նըստած հաշիւը կը նայի: Ուրիշի մը կրամոֆոնը իր գործը կը տեսնէ:

Գտնուողները մեծ մասամբ դատարկապորտ, նաեւ նաւաստիներ եւ սովորական քաղաքացիներ, սա՛ տարբերութեամբ որ օրէնքով ջնջուած է ֆէսը եւ ազգային տարազը, այնպէս որ դժուար է ազգութիւնները որոշել: Ամբողջը մէկ այնպիսի տեսարան մը կը պարզեն որ կարծես եւրոպական ցնցոտիներ հագած են: Անկիւնի սա՛ ճաշարանը, յատուկ սեղանատունով մը, քիչ մը շնորհքով կ'երեւայ: Ունի պատուհաններ որոնք փողոցին վրայ կը նային, նաեւ պատշգամ մը սեղաններով: Նուագախո՛ւմբ մըն ալ:

***

Նուագախումբը միաժամանակ երեք բան կ'ընէ... Չէի գիտեր թէ կարելի կ'ըլլայ միանուագ երեք բան մէկտեղ ընել — կ'ուտէ, կը զարնէ եւ կ'երգէ, Մէկը կայ ջութակով որ կ'ուտէ ու կ'երգէ, ծերուկ մը կայ թմբուկով որ կ'ուտէ ու կ'երգէ, աղջիկ մըն ալ, նաեւ ուրիշ ծեր մը դեղին փայտէ նուագարանով մը, որուն մէջ կը փչէ. ասոնք ալ կ'ուտեն ու կը փչեն, կը խօսին ու կ'երգեն:

Պատշգամը նստած գարեջուր կը խմեմ եւ նուագողներուն կը նայիմ: Առջեւնին դրուած է սեղան մը, ուր կայ հաց, աղցան եւ գաւաթներ, անճաշակ, զզուելի ըմպելի մը որ ըաքը կը կոչուի, տեսակ մը ապսէնթ, բայց աւելի զօրաւոր եւ հում: Կ'երգեն կը զարնեն անճոռնի եղանակներ, որոնք երթալով գլուխ կը բռնեն: Շեշտ մը որ յանկարծ ուրիշի մը անծանօթ շեշտին վրայ կը ցատկէ: Մէկէն ի մէկ կը դադրին ամէնքը, իսլամական աղօթքի մը պէս... Նորէն կը սկսին անակնկալ պահու մը: Նուագողը ինք գոհ է ըրածէն, միւսներն ալ ուրախ են, եւ ահա ձայներու ամենաբարձր ժխոր մը: Մտիկ ընողները կը սքանչանան եւ կ'երեւան յափշտակուած: Նստած տեղէս կը նայիմ այս եղածներուն վրայ — ճիշդ դէմս է խափշկաձեւ — Գուպացի — Հրէուհի մը, գլխանոցով մը, աչքերն ալ Դելփեան Սիբիլլայի մը նման, ականջներուն վրայ ոսկի ծեփով: Ուրիշ կիներ ալ կան, որոնք կարծես Թահիթիէն, Ափրիկէի խորերէն եկած են, քարափի թուրք բանուորներ, թափած թափթփած վրայ-գլուխով, ասիական նշխարնե՛ր, կարծես Չինացիի պէս օտար եւ այլակերպարան:

Կը զարմանամ որ ասանկ թիփեր կրնան ըլլալ, որ հոս վերջապէս, այս գարնանային գիշերուան մէջ, Կ. Պոլիս պատշգամի մը վրայ պիտի գտնուիմ եղեր այսքան արտառոց մարդոց, շրջանակի եւ երաժշտութեան մէջտեղ, որոնք յաւիտենական աստղերը անգամ կը ցնցեն իրենց այլանդակ ձայներով, մինչ ես հազիւ կէս մղոն միայն հեռի եմ այն շոգենաւէն որ երկու օրէն պիտի վերադարձնէ զիս դէպի քաղաքակրթութիւն:

***

Շարժում մը կ'ընեմ մեկնելու համար: Դրան մօտ նստող սեւ մը ուրիշ սեւի մը նշան կ'ընէ դէպի փողոցը ցոյց տալով: Արդեօք առարկան ե՞ս եմ այս նշանին...:

Ուշ մնացած կառք մը սալայատակը կը ծեծէ, պատշգամէս կը սուլեմ, եւ ահա պատրաստ կը սպասէ ճաշարանին դուռը:

Կ'երեւի՝ սեւերը իրարու կատակ կ'ընէին այդ նշանով, ամէն պարագայի մէջ ապօրինի բանի մը չհանդիպեցայ...:

***

Այս տողերը գրած ատենս, նաւահանգիստն է այն շոգենաւը որ քաղաքակրթութեան գիրկը պիտի դարձնէ զիս, փոխադրելով եւ կերակրելով (Ա. կարգ) Կ. Պոլիսէն մինչեւ Մարսէյլ, Աթէնքի եւ Նափոլիի ճամբով, եօթը օրուան ճամբայ, ի փոխարէն ինը անգլ. ոսկիի:

Չհարցուցի թէ այս գումարով ի՛նչ շահ կրնան ընել: Արեւելեան ճեպընթացին փորձութենէն, փորձանքէն վերջ դժուար է այսքան աժանութեան հաւատալ:

Բայց մրցումը սաստիկ է Միջերկրականի շոգենաւերուն մէջ այս պահուս եւ այս օրերուս ահագին զեղչ եղած է գիներուն վրայ:

Իմ տպաւորութիւններս

Ահա կը մեկնիմ Պոլիսէն...: Անգամ մը տեսայ, հաւանաբար այլ եւս տեսնելիք չունիմ, բայց կրնամ ըսել թէ ան իմ վրաս զարհուրելի երազի մը մէջ տեսնուած հրէշի մը տպաւորութիւնը ըրաւ, և պիտի մնայ այս տպաւորութիւնս: Կրնամ բովանդակել այսպէս — եթէ սակայն կարելի է բովանդակել քաղաք մը, որ աշխարհի մեծ քաղաքներէն մին եղած է, և իր փլատակներուն եւ խլեակներուն մէջ կը կրէ տակաւին վարանոտ կենսունակութիւն մը — ա՛յս ալ շարք մը հակասութիւններով:

Աղտոտ է և մաքուր, անամպ և նեխած:

Երկու մեծ կայսրութիւններու մայրաքաղաք եղած է, իսկ հիմա հազիւ գաւառի մը մայրաքաղաքն է:

Քաղաք մը՝ որ անցեալ դարերուն մէջ ունեցած է աշխարհի ամենամեծ շէնքերէն մէկ քանին, և ուր, հիմա, բոլոր անոնցմէ մզկիթները միայն կը տիրեն, և ուր քաղաքացիներուն միջին բնակարանը տաղաւար մըն է լոկ:

Ուր կան չորս լեզուներ (թուրքերէն, յունարէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն), եւ երեք կիրակիներ (ուրբաթ, շաբաթ և կիրակի):

Ուր շուկան կը վխտան մարդիկ, բայց հրդեհով ու կոտորածներով ամայացուած ահագին ընդարձակութեամբ միջոցներ կան հին քաղաքին սրտին մէջ, աւերակներ, փլած տուներ, խարխլած պատեր, աղիւսի, կըղմինտրի փոշի, փուշ, սէզ:

Ուր մեծ շոգենաւ մը կրնայ լողալ քաղաքին բուն կեդրոնին մէջ եւ ուր ամէնէն բանուկ ճամբան ջուրն է:

Ուր երկիրը գինուորական է, եւ ուր մարդիկ փողոցները կը պտտին պատռած կօշիկներով, յետոյքը եւ արմուկները կարկտաններով: Ուր, արեւելեան աւանդութիւններով լեցուն ք[...] ղաքի մը մէջ տակաւին Եւր[...] պա անունը կայ, բայց իրակա[...] նութեան մէջ Ասիա է, ուր օրէ[...] քով արգիլուած է ֆէս[...] եւ ուր իրենց մարմինին վրա[...] յարմարցուցած են եւրոպակա[...] տարազներ, բայց ամէն ժամ[...] նակէ աւելի ասիացի կ'երեւա[...]

Ուր ամէն մարդ կ'աշխատ[...] բան մը ծախել, եւ ոչ մէկը կ[...] կարծես գնող:

Ուր Բերայի կողմը ճաշար[...] նի մը մէջ այնքան սուղ կ[...] պահանջեն որքան Փէշթա[...] Վիեննա, եւ ուր Սթամպուլի կողմը օձիք օձիքի գալով [...] կարկութիւն կ'ընեն փարթի[...] մը մէկ քառորդին համար:

Ուր փողոցին մէջ բացուած ծակերը կը փրցնեն ինքնաշ[...] ժերուն անկիւնները, եւ ուր ս[...] լայատակները կը պատռեն [...] քով գացողներուն կօշիկները:

Ուր գիշերները Ապրիլին ա՛[...] քան տաք են որքան Անգլիոյ մէջ Օգոստոսին: Ուր նոճիներ[...] ընտիր շուքեր կուտան:

Ուր մարմարեայ մզկիթներուն բարձր, զով ներսի մասերը, [...] րեւէն այրած եւ աւերակ փ[...] ղոցներէն պահպանուած, կար[...] ծես երկնային խաղաղութեան[...] մը ցոյց կուտան դիտողին:

Անպատմելիօրէն աղտոտ[...] գոռացող աղքատութեամբ[...] ցած բնակչութեամբ, արեւե[...] տակ ամէն հիւանդութիւններ[...] բոյն, տղաքը ճողած, [...] լաւագոյն մուրացիկներ ըլլալ[...] կը պատրաստուին, ուր միջին[...] բնակիչի մը կեանքը որեւէ գե[...] ղեցկագիտական շնորհի նշան[...] մը չի կրեր:

***

Երկիր, Թերեւս, յոյսի[...]

Ուր գուցէ ապագային կարե[...] լի ըլլայ յուսալ դէպի լաւը փ[...] փոխութիւն մը, քանի որ շա[...] ուրիշ բաներ եղեր են, եւ շա[...] շուտով... հրովարտակներով ա[...] լուեր են հարէմը, կիներ, գե[...] րութիւնը, կրթական մեթոց[...] գիրը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երէկ գրած էինք թէ Սուրիոյ Մարզպանը հռչակած է Նոր Սա[...] մանադրութիւնը:

Ընդհ. պատերազմէն յետոյ[...] տասը տարի է անցեր եւ ֆրանս[...] կան հոգատարութեան տակ [...] նուած այս երկիրը դեռ նոր է որ կ'ունենայ իր սահմանադր[...] թիւնը: Մինչ այդ՝ ան կառավար[...] ուեցաւ Մարզպաններու յաջ[...] դական երկար շարքով մը, [...] կ'արժէ ներկայացնել այսօր [...] իբրեւ յառաջաբան ազատագր[...] Սուրիոյ պատմութեան: Առա[...] Մարզպանն է զօրավար Կուր[...] որուն գործունէութիւնն եղ[...] հաշտեցնել դաշնակցային եւ [...] դրոնավար երկու ներհակ հոսան[...] ներ:

Երկրորդ Մարզպանն էր զօր[...] վար Վէկան, որ շարունակ[...] նոյն ծիգերը: Յաջողելու վրայ էր, երբ ետ կանչուեցաւ: Ե[...] յաջորդեց զօրավար Սարայ, [...] կրեց արաբական ազգայն[...] շարժման առաջին հարուածը:

Չորրորդ Մարզպանն եղա[...] Ժուվընէլ, որ փորձեց խաղաղե[...] երկիրը:

Հինգերորդ Մարզպանը, [...] սօ, Սուրիա գրկուեցաւ [...] տարուան ամրան: Փոնսօ [...] իսկ օրէն զբաղեցաւ երկրին [...] մակերպութեամբ:

15 փետրուարին կազմ[...] ցաւ նոր կառավարութիւնը, [...] խըն ունենալով Շէյխ Թաճ[...] 17 փետրուարին երեւցաւ [...] տարարութիւն մը, որ կը ծ[...] ցանէր Սահմանադիր [...] մը կազմութիւնը: 20 մա[...] Փոնսօ Հրաժանգ [...]

ձեռնարկելու։ Ընտրու-...ները տեղի ունեցան 2 ապ-...։ Այսպէս կազմուեցաւ ա-... Սահմանադիր Ժողո-...ն, որ ազգայնական որոշ գոյն ունէր։

9 յունիսին գումարուեցաւ ...ին Ժողովը, ուր ներկայ էին ...երեսփոխաններ, (ընտրուած ...70)։ Ժողովը անմիջապէս ար-...յայտուեցաւ երկրին բացար-...անկախութեան կողմնակից, ...ծելով հոգատարութիւնը։ Եւ ...մեց Սահմանադրութիւն մը, ...ունէր 115 յօդուած։ Ըստ այս ...հմանադրութեան, երկիրը պի-...տանար հանրապետական եւ ...երեսփոխանական ձեւ, պիտի ...ունար գումնիճ մը 4 տարուան ...ժամանակով, ընտրելի երկրորդ աս-...տիճանի քուէարկութեամբ։ Հան-...պետութեան նախագահը իրա-...ւունք պիտի ունենար լուծելու ...հրդարանը։ Ի հարկին դատե-... համար Հանրապետութեան ...նախագահը, կամ նախարարները, ... կազմուէր Գերագոյն ...ատեան մը։ Հանրապետութեան ...նախագահը պարտաւորիչ կերպով ...պէտք էր ընտրել իսլամներէն։

...կային աւելի ծանր յօդուած-... ծանր անշուշտ հոգատար ...թեան համար։ Այսպէս, ...րդ յօդուածը հանրապետու-...թեան նախագահին իրաւունք ...ար ներում շնորհել, առանց ...ի առնելու հոգատար պետու-...թեան հակակշիռը։ 74րդ յօդուա-... իրաւունք կու տար (հանրապե-...տութեան նախագահին) դաշնագիր ...։ 75րդ յօդուածը կ'արտօնէր ...սահմանի մէջ ներկայա-...ցուցչութիւններ նշանակել։ 110րդ ...յօդուածը կառավարութեան կու-...տար իր ազգայ բանակին կազ-...մակերպութեան արտօնութիւնը։

112րդ յօդուածով կառավա-...րութիւնը իրաւունք կը ստանար ...պատերազմական վիճակ յայտա-...րարել։ Այս բոլոր տրամադրու-...թիւններուն մէջ հոգատար պե-...տութիւնը հակակշիռի ոչ մէկ ի-...րաւունք ունէր, ընդունելով հան-... պատասխանատուութիւնն-...երը մը։

...կողմերը այս պատճառաւ ...համաձայնեցան եւ փոխս երեք ...յետաձգեց ժողովը։ Երեք ...իսը անցաւ, առանց երբեք ...համաձայնութեան։ Հարկ եղաւ ...ք ամիս եւս փակել ժողովը։ ...Այսպէս 11 փետրուար 1929ին ...նելով որ ոչ մէկ համաձայ-...նութիւն գոյացած է, խորհրդա-...րանին գումարումը յետաձգուե-...ցաւ առանց որոշ պայմանաժամի։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՐՕՆԻ ԲԱՐԵՇՐՋՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թ․ Պոլսոյ Թղթակիցը կը գրէ այս խորագրով Թղթակցութեան մը մէջ.

... Դիտելով միայն այսօրուան Ռամազանին տժգոյն արարողութիւնները, անմիջապէս կրնաք գաղափար մը կազմել այն արմատական փոփոխութիւններուն մասին, որոնք կատարուած են կրօնական սովորոյթներու եւ բարքերու մէջ։ Այս յեղաշրջումը զգալի է մասնաւորաբար քաղաքներուն եւ ա՛լ աւելի Սթամպուլի մէջ, որ մայրաքաղաքի իր պատիւէն զրկուած, կորսնցուց նաեւ սրբազան քաղաքի իր դրոշմը, թէեւ Էնկիւրի ոչ մէկ առանձնաշնորհ ժառանգեց անկէ։ Սթամպուլ այսպէս երեւոյթն ունի գահազուրկ թագուհիի մը, որ, կորսնցնելով իր թագը, կորսնցուց նաեւ իր հաւատքը։ Արդարեւ, եթէ, ոչ միայն Ռամազանի ժամանակ, այլ ամէն ատեն, մեծ մզկիթները դեռ ցոյց կու տան քիչ մը կենդանութիւն, ընդհակառակն միւս մզկիթները շատ քիչ այցելութիւն կ'ընդունին, նոյնիսկ մէկ քանին ամբողջովին լքուած են։ Ինչի՞ վերագրել կրօնական ջերմեռանդութեան այս թուլացումը։

Ատիկա հասկնալու համար, պէտք չէ մոռնալ թէ Թուրքիա անդունդ գլորելու համար հազիւ երկու մատ մնացած էր՝ այն պատճառով որ շատ հաւատարիմ եւ շատ կապուած էր վարչաձեւի մը, որ, քամելով ազգը, կը խեղդէր անկախ եւ լուսամիտ անձերու ի գին իրենց կեանքին արտայայտած ազատութեան եւ յառաջդիմութեան քանի մը ցանկութիւնները։ Իսլամութիւնը, հակառակ ազատ կրօնքի իր հանգամանքին, չկրցաւ արգիլել օսմանեան կայսրութեան կազմալուծումը, իբրեւ հետեւանք այն բանին, որ իր ցեղագրական այլազան տարրերը չկրցան մարսել ազատութեան եւ բարօրութեան արդիական գաղափարները։ Զախողութիւնները, զորս Թուրքիա կրեց ընդհանուր պատերազմի ընթացքին, գժտութեանց խմորը, որ կը կրէր իր ծոցին մէջ, տկարութիւնը օտար երկիրներու մուսլիմաններու օգնութեան, որ աւելի տեսական էր քան իրական, Թուրք երիտասարդ սերունդին մտաւորական եւ ընկերային զարգացումը կը կազմէին մէկ քանին այն պատճառներէն, զորս կարելի է ցոյց տալ՝ բացատրելու համար Թուրքիոյ կրօնական հաւատքին թուլացումը։

Աւելցուցէք կատարուած արմատական բարեփոխութեանց վրայ, — որոնք, ջնջելով խալիֆայութիւնը եւ բաժնելով կրօնքը պետութենէն, ուժ տուին բազմաթիւ Թուրքերու ազատութեան եւ ազատախոհութեան մասին հինէն ի վեր սնուցած ձգտումներուն, — բացակայութիւնը, պաշտօնական արարողութիւններու ժամանակ, Թուրք կրօնաւորներուն, ջնջումը կրօնական դաստիարակութեան, ամուսնութեան կնքումին մէջ կրօնական արարողութեան վերացումը։ Ահա, արագ թուումով մը, այն զանազան պատճառները, որոնց կարելի է վերագրել ոմանց բարեպաշտութեան գաղջութիւնը, ուրիշներու՝ կրօնքի հանդէպ անտարբերութիւնը, դարձնելով այս ժողովուրդը, միւսլիման միւս ժողովուրդներուն մէջ, ամէնէն աշխարհականը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓԱՆՈՍ ԹԵՐԼԷՄԷԶԵԱՆ

Ցաղանդաւոր Նկարիչ Փանոս Թէրլէմէզեան ցուցահանդէս մը տուաւ Թիֆլիսի Հայ Արուեստի Տան մէջ։ Հայ եւ օտար հոծ բազմութիւն մը հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ այս ցուցահանդէսին, նոյնիսկ զանազան դպրոցներ խմբական այցելութիւններ տուին եւ այդ առթիւ նկարչական դասախօսութիւններ կատարուեցան։

Թէրլէմէզեան ցուցադրութեան բերած էր 65 նկարներ։ Երիտասարդ գրող Վեսպեր, «Պրոլետար»ի մէջ խօսելով այս ցուցահանդէսին մասին, կը գրէ.—

«Թէրլէմէզեան իրապաշտ նկարիչ մըն է ամէնէն առաջ, թէեւ նկարչական ուրիշ դպրոցներ (impressionnisme, pointillisme) երեւան կու գան անոր քանի մը նկարներուն մէջ։ Իրապաշտ եւ զօրաւոր վրձինով տուած գործերը դասական բան մը ունին եւ յաճախ կը ճնշեն իրենց տիրական շունչով։

Թէրլէմէզեանի վրձինը միալար չէ եւ ոչ ալ միօրինակ։ Հակառակ իր առաջացած տարիքին (60ը անցած է արդէն), նկարիչ Թէրլէմէզեան լեցուն է դեռ երիտասարդի խանդավառութեամբ եւ եռանդով»։

Ցուցադրուած գործերն են «Բերդին Դուռը» (Պոլսոյ Րումէլի Հիսարէն), «Դամբարանը» (Չէլէպի Սուլթան Մէհմէտի), «Սեւանը», «Պատերազմի արհաւիրքներ», «Բանուորական թաղը փարիզում», «Գործադուլները Լոնտոնի փողոցներում», դիմանկար փրոֆ. «Աճառեանի», բանաստեղծ «Ա. Իսահակեանի», աւելի նոր գործեր՝ «Հայաստանի պղնձի արտադրութիւնը», «Ձուլարանը», «Հէքեաթային գորիս», «Երեւանի ձմեռնային իրիկուն», «Գորիս» «Լոռեցի հովիւը», եւայլն։

«ՆԱՆԻ»

Հայ երիտասարդ երաժիշտներէն Մ. Մազմանեան յօրինած է գեղեցիկ մեներգ մը, «Նանի», զոր հրատարակեց Վրաստանի պետական Հրատարակչականը։ Մեներգը գրուած է թէ հայերէն եւ թէ թուրքերէն, եւ կը խօսի գեղջկուհիին ազատագրման մասին։

Երաժշտութիւնը, որ գործն է Մազմանեանի, չափազանց յաջող է եւ ունի արեւելեան ոճաւորում մը։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ

Վրաստանի Պրոլետար Գրողներու Միութեան հայկական հատուածը եւ Թիֆլիսի «Պրոլետար» թերթը գրական դատ մը սարքած էին Արազիի «Թիֆլիսի սաբոտաժը» պատմուածքին մասին։

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ ԲՈՂՈՔ

Թիֆլիսի "Պրոլետար" թերթն ալ սկսաւ գանգատ տեղալ «կոլխոզ»եան խայտառակութիւններուն մասին։ 2 ապրիլի թիւէն.—

Ստեփանաւանի շրջանին մէջ բոլոր գիւղերը համայնացուած հռչակուեցան, առանց գիւղացիին բացատրութիւն մը տալու։ Անշուշտ գիւղացին պիտի ընդդիմանար։ Բայց բջիջին քարտուղարը կը սպառնար.

— «Լաւ իմացիր, որ նախ գիւղից կվռնդւես, իսկ եթէ գիւղում մնաս, երեխանցդ դպրոցից կհեռացնենք, քեզ կոոպերատիվից օգտւելու իրաւունքից կզրկենք»։

Այսքանը բաւական չէ։ Գիւղացիներուն բոլոր կթուան անասունները, նոյնիսկ հաւերը համայնացուեցան։ Գիւղացի մը տանը մէջ հիւանդ ունէր, կը խնդրէր որ իր կովերէն մէկը կարճ ժամանակուան մը համար իրեն տան, որպէսզի իր հիւանդին կաթ տալ։ Սակայն կոլխոզին ղեկավարները կը մերժեն։

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Հայ Գրական Ակումբի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները՝ իրենց ընտանիքով մասնակցելու ի պատիւ Պ. Ա. Ահարոնեանի տրուելիք ճաշկերոյթին, որ տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.15ին, Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Monsieur le Prince։ Գին 20 Ֆր։

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՄԻԼԱՆ, 18 մայիս.— Միլանի հայ գաղութն ալ իր յարգանքի տուրքը բերաւ Աւետիս Ահարոնեանին, մասնակցելով այն հաւաքոյթին որ տեղի ունեցաւ այսօր Մխիթարեան վարժարանի ընդարձակ սրահին մէջ։

Յոբելինական Յանձնախումբին (անդամները մեզի անծանօթ կը մնան) պատրաստած ճոխ յայտագիրը բոլորին ալ գոհունակութիւն պատճառեց։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Եղան արտասանութիւններ Ահարոնեանի գործերէն, ինչպէս «Ցարդանք քեզ»ը, «Հայրենիքդ իմ, Ներիր ինձ» եւ խմբերգներ Կոմիտաս վրդ.ի երգերէն եւլն։ Պ. Արզումանեան տաք շունչով մը ներկայացուց Ահարոնեանի կեանքն ու գործը։

Հաւաքոյթին ներկայ եղան մեր գաղութի ամէն դասակարգի անդամները, առանց կուսակցական խտրութեան։ Այս կէտը ուշադրութեան ալ ժանի է, որովհետեւ ցոյց կու տայ, որ բարեբախտաբար մեր մէջ ալ կան անձեր, որոնք գիտեն եւրոպական ազգերու նման, յարգել ազգին արժէքաւոր մէկ զաւակը։ Իսկ անոնք որ հեռու մնացին, անգամ մը եւս ցոյց տուին իրենց փոքրոգութիւնը։

Անշուշտ Յոբելինական Յանձնախումբը Միլանի հայ գաղութին ալ կարելիութիւն պիտի տայ մասնակցելու գրական Ֆոնտին համար բացուած հանգանակութեան։

Ա. Ս.

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Այս տարի եւս Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը մեծ շուքով տօնեց ապրիլեան հերոսամարտը, Սալոն Շափի մէջ։ Ներկայ էին 450 հոգիէ աւելի հանդիսականներ, որոնք եկած էին իրենց յարգանքի բաժինը բերելու այդ յաղթանակի օրուան առթիւ։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով, որոնց մէջ տեղ գետեղուած էին Արամի, Կայծակ-Առաքելի եւ Ա. Եգարեանի լուսանկարները, միացուած մէկ շրջանակի մէջ։ Նախագահ Պ. Օհանէս Պանտիկեան, ականատես եւ զինակից այդ օրերուն, ըսաւ,

— «Սիրելի հայրենակիցներ, մենք այսօր հաւաքուած ենք տօնելու այս հերոսամարտը, ուրախանալու եւ տրտմելու։ Կ'ուրախանանք անոր համար, որ այսպիսի ըմբոստութեան եւ ազատութեան օրեր պատճառ եղան ի վերջոյ Մայիս 28ը առաջ բերելու, իսկ կը տխրինք որովհետեւ այդ օրերուն մենք կորսնցուցինք մեր զինակից ընկերներ, որոնք արհամարհեցին մահը եւ ինկան անտրտունջ ազատութեան ժպիտը դէմքերուն։» Յետոյ պարզեց Վասպուրականի այդ օրուան վիճակը, ժողովուրդին միաբանութիւնը եւ կուսակցութիւններու համերաշխ գործակցութիւնը։ Մէջ բերաւ նաեւ 12 տարեկան որբուկ Սեւոյի քաջագործութիւնը։ Որբուհին թշնամիի տեղատարափ գնդակներէն չվախնալով, գնաց ստուգելու, թէ դիրքին մէջ թշնամի կա՞յ թէ ոչ եւ յաջողեցաւ։ Այս քաջագործութեան համար ստացաւ խաչ մը։ «Ուրեմն այդ օրերուն 12 տարեկանէն մինչեւ 60 տարեկան գործի վրայ էին առանց սեռի խտրութեան։ Այդպէս պէտք ըլլայ այսուհետեւ ալ»։ Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Պօղոս Հիւսեան, որ նոյնպէս պատկերացուց Վանի այդ օրուան վիճակը եւ խրախուսեց բոլոր երիտասարդները թէ պիտի գայ ժամանակը երբ մենք պիտի հասնինք մեր իտէալին։

Բանախօսութենէն յետոյ, աճուրդի դրուեցաւ մեծադիր նկար մը որ բարձրացաւ 250 ֆրանքի։ Շահեցաւ Պ. Սուրէն Գազանճեան, 50 Ֆր. նուիրելով միութեան։

Պ. Մ. Մարութեանի կողմէ բեմադրուեցաւ «Դերասանը եւ իր ցնորքը» որ շատ յաջող անցաւ։ Նոյնպէս ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը «Թունկադին համբոյրը»։ Խաղին կը մասնակցէին սիրայօժար Լ. Մարութեան, Տ. Ագայեան, Սողիկեան, Ա. Ազարեան։

Հանդէսէն մէկ շաբաթ առաջ նամակներ ուղղուած էին Մարսէյլի քաղաքական կուսակցութիւններու եւ Հայրենակցական Միութիւններու, մասնակցելու համար։ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն կը մասնակցէր սրտառուչ նամակով մը։ Նոյնպէս Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութիւնը, Սեվերեկ-Հիսարի Հայր. միութիւնը, Զ. Ե. Ո. Միութիւնը կը մասնակցէին նամակներով։ Ցաւալի էր ռամկավարներու եւ հնչակեաններու վերաբերմունքը։

Ա. Աւտօեան

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋը

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 22 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ըսաւ. «Տղե՛րք, կարդացէ՛ք, ...յս բոպէիս ստացայ»։ «Սիրելի ...նկերներ, գրուած էր նամակի ...մէջ, մինչեւ հիմա ղրկածներդ ...ստացուած են։ Ատանից վերջը ոչ ...մի մարդ չղրկէք, որովհետեւ ար-...դէն ուշ է։ Եկողը ո՛չ վարժութիւն ...ունենայ եւ ոչ ալ պէտք կու-...այ, որովհետեւ արդէն թիւը ...լրացած է»։

Այդպիսով, Երեւանի կոմի-...տէն ալ չկրցաւ մեզ ղրկել։

Խանութէն դուրս եկանք, ...խորհրդակցեցանք ընկերներս։ Այդ-...պէս ճանապարհ՝ թէ՛ քալելով, թէ՛ ...նաւով, ծախսեր ըրած հող հա-...նած էի, այլեւս չէի կրնար վերա-...դառնալ։ Վճռեցինք գնալ։

Եօթնիս վարձեցինք մի փուր-...գոն (կառք) եւ գացինք Նախիջեւան, այնտեղից՝ Ջուլֆա։ Մեր բոլորիս անցագիրները անկանոն էին, սակայն, վիզէ ընողը Հայ մըն էր եւ վրանին ալ չնայեցաւ, մի-մի փէշտատ (կնիք) զարկաւ եւ յանձնեց մեզ։ Երբ վիզէ ընող Հայից դուրս եկանք՝ դուրսը մեզ պատահեց մի մարդ եւ հարցրեց.

— Տղե՛րք, Սալմա՞ստ կ'երթաք։

— Չէ՛, Թաւրիզ կ'երթանք։ Մեր տուները Տաճկաստանէն գաղթեր են, կ'երթանք բերելու։

Մարդը գործին ծանօթ մարդ է եղած։ Անունը հարցուցի։ Ըսաւ՝ Յարութիւն է։ «Ես Ռուսաց կոնսուլի փոստաճի եմ.ո՛ւր կ'երթաք, գնացէք, միայն գիտէ՞ք, տղերք, Պարսից խանը սահմանագլուխ անցնող տղաներուն անցաթուղթեբու համար գրեթէ բոլորին թալաներ է։ Եթէ աւելորդ փող ունիք տուէք ինծի, ես վերջը կը վերադարձնեմ»։ Ընկերներուս ըսի, բայց նրանք չվստահեցան, իսկ ես քովս մնացած 11 րուբլին տուի էդ մարդուն։

Ջուրը անցանք։ Սարբազները տարին մեզ, ներկայացուցին խանին։ Ես պարսկահպատակ էի կեղծ անցագրով մը, սակայն, այդ անցագիրը չորս տարուան մէջ ոչ մի տեղ չէր գնացած։ Խանը նայեցաւ, ըսաւ.

— 10 թուման պիտի տաս։ Ըսի.

— Վրաս հացի փող ալ չունիմ, յոյսս քեզ վրայ է, որ հացի փող տաս՝ երթամ Սալմաստ։

— Հը՛, ես քեզնէ կ'ուզեմ, դու ինձնի՞ց կ'ուզես։

— Էհ, ի՞նչ ընեմ. Նախիջեւան՝ քնացած ատեննիս, փողերս վրայիցս հաներ են. սա մարդիկն ալ գիտեն։

— Դու մի կողմը կանգնէ՛. էդպէս ըսելով ձեռքէս չես ազատուիր։

Կանչեց Զարվանդար Խեչոյին եւ միւսներուն։ Նայեցաւ անցագիրներուն, ըսաւ.

— Հինգական թուման պիտի տաք։

— Խանը ողջ մնայ, մենք փող չունինք։

Խանը հրաման ըրաւ սարբազներուն, որ խուզարկեն, սակայն, տղերքը փողերնին լաւ պահեր էին եւ այդ պատճառով գտան վրանին միայն 30 րուբլի։ Մնացածը չկրցան գտնել։ Մեզի մի կէս ժամ բանտարկեցին։ Սարբազները խանի կողմէն կ'ըսէին.

— Տուէք ձեր ճափոնչիներ, խանը ձեզ բաց կը թողու։

Մենք ունէինք երեք ճափոնչի։ Մենք ըսինք.

— Չգիտէինք, թէ հոս մարդ թալանելու տեղ է, գիտէինք թէ կառավարութեան արդար դատաստանի տուն է։

Սարբազները բարկացան, մի երկու զարկին մեզի։ Խանը կանչեց եւ ըսաւ.

— Ես օրէնքէն դուրս բան ընելու չեմ, ես այդ փողերը ջէբս դնելու հօ չեմ։

Վերջապէս, մեզի բաց թողուցին։ Դուրս եկանք, տեսանք Յարութիւն աղան դրանը կը սպասէր։

— Տղերք, ի՞նչպէս ըրաւ,— հարցուց Յարութիւն աղան։

Մենք պատմեցինք, ինչ որ խանը կատարեց մեր գլուխը։ Նա փողերս վերադարձուց, մեզի Ղուլկաս անուն ջորեպան մը վարձեց եւ ճանապարհ դրեց։ Եօթնիս վերցրինք երեք ձի, որպէսզի փոխն ի փոխ նստելով հասնինք Թաւրիզ։

*
* *

Հասանք Թաւրիզ։ Հարցուցինք Պ. Սամսոնին։ Տեսանք, ծանօթացանք։ Նա ինծի հարցեր տուաւ, ես բոլորին պատասխանեցի։ Տեսայ՝ գործին քիչ թէ շատ ծանօթ է։ Նա մեզի հոն 33 օր պահելով ջորեպան մը վարձեց մեզի, ծախս տուաւ, բժիշկ Օհանեանի(*), Երուանդի(**) եւ Կարոյի(***) հասցէներուն նամակներ տուաւ եւ ղրկեց Սալմաստ։ Եօթնիս վարձեցինք երեք ձի։

Չմոռանամ ըսել, որ երբ սահմանագլխի խանի պատմութիւնն ըրինք, Սամսոնն ու Յարութիւն աղան դիմեցին Առաջնորդին։ Առաջնորդը հեռագիր տուաւ Շահին։ Յետոյ իմացանք, որ խանին դուրս էին ըրեր իր պաշտօնէն։

Մենք գացինք դէպի Սալմաստ։ Ճանապարհին հանդիպեցայ իմ նախկին ծանօթ Արմենակ Օխիկեանին, որ 95ին Սասուն նպաստ կը ցրուէր։ Քիչ մը խօսեցանք։ Գացինք Սալմաստ՝ Ղալասար գիւղը։ Նամակներ ներկայացուցինք բժշկին։ Նա կարդաց եւ տոմսակ մը գրեց, մեզ տուեց եւ ղրկեց Փայաջուկ։

(Շար).

(*) Բժ. Քրիստափոր Օհանեան։

(**) Իշխան Յովսէփ Արղութեան։

(***) Արիստակէս Զօրեան,

Ուժով է որ պիտի խլենք մեր ազատութիւնը, եւ, ինչ որ ալ ըլլայ, պիտի նուաճենք մեր անկախութիւնը։

Մինչ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային Պոմպէի մէջ, ուրիշ ծանր անցքեր պատահեցան Տէլհիի մէջ։ Տեղական իշխանութեան հրամանով, ոստիկանութիւնը կոխեց հնդկական համագումարին կեդրոնը եւ ձերբակալեց կարգ մը վարիչներ, մասնաւորապէս փաստաբան Նարիմանին։

Մինչ կալանաւորները բանտ կ'առաջնորդուէին ուղեկցութեամբ 300 ոստիկաններու, կանոնաւոր կռիւ մը սկսաւ, որու ընթացքին ոստիկանները քարի բռնուեցան եւ իրենց կարգին բիրի դիմեցին։ Երկու կողմէն ալ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան, որոնց երկուքը եւրոպացի։ Գրասենեակը կոխած ատեն, ոստիկանութիւնը շատ մը թուղթեր գրաւեց։

Վերջապէս, ամբոխը յարձակեցաւ Հնդկաստանի դրամատան շէնքին վրայ, լսած ըլլալով թէ տնօրէնը մատնութիւններ ըրած է ոստիկանութեան։ Կարելի եղաւ հերքել այս լուրը եւ բազմութիւնը քաշուեցաւ. բայց շատեր որոշեցին ետ առնել իրենց դրամները։

⁂ Համահնդկական իսլամական դաշնակցութեան խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը յայտարարէ թէ եթէ գոհացում չտրուի Պաղեստինի Արաբներու արդար պահանջներուն, Հնդկաստանի Իսլամներուն հոգեկան վիճակը պիտի ծանրանայ եւ դժուար պիտի ըլլայ աւելի երկար ատեն զսպել մահմետական զանգուածները։

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

ՓԱՐԻԶ.—ԴՇ. ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գ Ե Ղ Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Տ Ա Կ Ա Ն   Բ Ա Ժ Ի Ն

կը մասնակցի Սիփան երգչախումբը

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊ.— Նախաձեռնութեամբ Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Հ. Յ. Դ. Զէյթուն ենթակոմիտէի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղին։ Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա-Քոլոնպի Քաղաքապետարանի սրահը Rue des Halles, Bois-Colombes.

կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները անխտիր։ Կը խօսի ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ։

ՍԷՆ ԼՈՒ.— Կիրակի ժամը 3ին։ Սէն Մարկրիթի եւ Սէն Լուի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ։ Կը խօսի ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ։

ՊՈՒԼՎԱՌ OSSO.— Կիրակի ժամը 3ին։ Կը խօսի ԸՆԿ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ։

Ս. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Salle des Fêtes*ի մեծ սրահին մէջ*

կը նախագահէ՝ Պ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

կը խօսի Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Խմբերգ, արտասանութիւններ հայերէն եւ ֆրանսերէն

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կազմակերպուած Վալանսի յոբելինական յանձնախումբի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի, Հայրենակցական միութեանց, Զ. Ե. Ռ. Միութեան եւ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի։

Կը խնդրուի 6 տարեկանէն վար փոքրիկներ չբերել։ Ծխելը արգիլուած է։ Կը խնդրուի կարգապահ ըլլալ։

Հրաւիրուած են նահանգապետը, քաղաքապետը, ոստիկանապետը, ընկերվարականներ՝ Mr. Faurd, Jules Moch եւ ուրիշներ։

Մուտք 2 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէի

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Սալ Շափի մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. Մարութեանի, եւ մասնակցութեամբ Տիկ. Լ. Մարութեանի, Ս. Ազարեանի, Յ. Ուզունեանի, Մ. Գաբրիէլեանի եւ ուրիշներու։

կը ներկայացուի՝ Շիլլէրի Ա Ւ Ա Զ Ա Կ Ն Ե Ր Ը

Թ Ա Տ Ր Ո Ն Շ Ա Ն Զ'Է Լ Ի Զ Է

13—15 Ave. Montaigne, Ռուսական օփերայի մեծ եղանակ

Շաբաթ 24 մայիս ժամը 8.30ին Rousluan et Ludmila (*Ա. անգամ*)

ընդհ. տնօրէն՝ *ԻՇԽԱՆ Ա. ՏԷՐԷԹԷԼԻ*

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինօի «Եփրատ» Նուագախումբի կողմէ, 24 Մայիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Harola*ի սրահներուն մէջ* 3rue La Vieuville. Nord Sud: Abbesses.

Նախագահութեամբ Պ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

կը ներկայացուի «Ռոստոմ» Թատերասիրացի կողմէ

ԾՈՎԻ ՋՈՀԵՐԸ եւ ՎԻՒԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (*զաւեշտ*)

Հայկ. եւ եւրոպական պարեր։ Պարի մրցում, անակնկալներ ընտիր ժազպանտ, ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք՝ այրերու 7.50 ֆր., կանանց 5 ֆր.։

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ — Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Տրապիզոնի Հայր. Միութեան կողմէ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին մինչեւ առաւօտ Վիքթոր Հիւկոյի սրահներուն մէջ 46 Rue St. Didier, մէթրօ Boissière եւ Trocadéro:

Գեղարուեստական բաժին։ Ազգային տարազի մրցում, անակնկալներ եւայլն։ Կը մասնակցի Մ. Ալմազեան իր թառով։

Théâtre ALBERT Ier, 64 Rue du Rocher (Métro : Saint Lazare)

1 յունիս 1930 կիրակի ցերեկ ժամը 3,30ին և իրիկունը՝ ժամը 9ին

LEBLEBIDJI HORHOR AGHA

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽՃԵԱՆԻ անմահ օփերէթը 3 արար՝ ամբողջութեամբ։ Գեղեցիկ եւ մեծ ՕՐՔԷՍԹՐԸ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Շահ-Պարոնեանի

«Լեպլեպիճի»ի բոլոր եղանակները ամբողջութեամբ — ո՛չ մէկ եղանակ զեղչուած է

20 հոգինոց եռաձայնի երգչախումբ — 40 հոգի բեմի վրայ

Մասնակցութեամբ՝ Պ.Պ. Վահրամ Սվաճեանի, Ա. Գմբէթեանի, Վահրամ Պալգճեանի, Արմենակ Սարաֆեանի, Սարիմ Մագսուտի, Ե. Գրիգորեանի եւ տիկիններ Սիրանոյշ Ալիքսանեանի, Եօժէնի Շահ-Պարոնեանի, Մարկրիթ Փափազեանի եւն., եւն., եւն.։

ՑԵՐԵԿՈՅԹԻ ԳԻՆԵՐԸ — տոմսերը կը ծախուին կավռոշի մօտ եւ հայ ճաշարանները — **ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԳԻՆԵՐԸ**

Օթեակներ՝ 200, 150 եւ 100 ֆր.: Աթոռներ՝ 20, 15 և 10 ֆր.: Օթեակներ՝ 300, 250 և 200 ֆր.: Աթոռներ՝ 50, 30, 20 և 15 ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովրդայօրուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple*։ Օրակարգ՝ զեկոյց երեկոյթ պարահանդէսի եւ ընթացիկ հարցեր։*

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 29 Bld. Carnot. կարեւոր օրակարգ։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ՝ Ընկ. Պ. Հիւսեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հայ Նախկին Կամաւորներու միութիւնը այս Կիրակի հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ ի յիշատակ այն հայ սպաներուն եւ զինուորներուն, որոնք ինկան պատւոյ դաշտին վրայ 1914—1920.

Զ. Ե. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին 23 Պուլվառ տէ Կոմէթի սրճարանին սրահը։ Օրակարգէ վերջ կը սկսի վիճաբանութիւնը նիւթ ունենալով «Քրիստոնէութիւնը օգտակարութիւն ունեցաւ հայ ժողովուրդին եւ հայ հայրենիքին համար»։ Կը հրաւիրուին համակիրներն եւ ընկերները։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիլա Օր. Ա. Մ.— 70
Մարսէյլ, Գործ.— 930
Հէրիքուռ, Թ. Ս.— 70։
Վիէն, Ս. Ե.— 35։
Ռանկուն, Մ. Գ.— 200։
Ալժեր Հ. Խ.— 35։
Պուքրէշ, Գործ.— 1260։
Մարսէյլ, Մ. Յ.— 35։
Ռոստր, Ա. Ակումբ.— 6 տոլար։
Պորտօ, Շ. Ս.— 140։
Մարսէյլ, Կ. Պ.— 35։
Մոնփէլիէ, Ա. Մ.— 35։
Վիլֆրանշ, Ա. Ղ.— 70։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

Métro: Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 24 ՄԱՅԻՍ 1930
24 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1271

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

...ԱՆԻ ՀԵՌՈՒ ԵՒ ՓՈՔՐ, ԱՅՆՔԱՆ ՄՈԼԻ

Համայնավար կուսակցութեան Յունաստանի կեդր. կոմիտէն իր բոլոր անդամներուն ուղղած է բաց նամակ մը, իսկ ...միններուն՝ թիւ 3 շրջաբերականը։ Երկուքն ալ իբրեւ ու...ղիծ՝ 1930 ապրիլ, մայիս եւ յունիս ամիսներու գործունէութեան։

«Բաց նամակ»ը հետեւեալ հրահանգները կուտայ, գլխաւոր ...տակ ունենալով տասնապատկել գործունէութիւնը եւ ...ացնել շարքերը՝ (Կը քաղենք l'Internationale Communiste*-ի 1930 մայիս 20ի թիւէն).—*

«Համաձայն եռամսեայ ծրագրին, կուսակցութիւնը պէտք ...տանայ հետեւեալ արդիւնքները.

1. — 1400 նոր անդամներ, որոնց 820ը բանուոր, 250ը բանուորուհի եւ 330ը չքաւոր գիւղացի․

2. — 70 գործարանային եւ 100 գիւղական նոր բջիջներ․

3. — Եռապատկել մեր անդամներուն թիւը բանակին եւ նաւատորմին մէջ․

4. — Սէնտիքաներուն մէջ քաշել իբր 40,000 (քառասուն հազար) նոր անդամներ, որոնց 23,000ը չափահաս բանուոր, 8500ը բանուորուհի եւ 8500ը երիտասարդ․

5. — Ստեղծել 670 գործի կոմիտէ, 270ը գործարաններու, 160ը ...ձեռնարկներու եւ 240 գիւղերու մէջ։

Ձանց առնելով 6—10 կէտերը, որոնք բեռ մը պարտականութիւն կը դնեն Յունաստանի անճար բանուորներուն եւ գիւղացիներուն վրայ, թարգմանենք յաջորդ երկու յօդուածները.—

11. — Հիմնել 110 բջիջի լրագիրներ, որոնց 65ը գործարանային, ...փողոցի բջիջներու եւ 20ը գիւղական կոմիտէներու համար։

12. — Կազմել 32 կոմիտէներ ազգային հարստահարեալ փոքրամասնութեանց (12ը փողոցի եւ 20ը գիւղական կոմիտէներ)։

Զարմանանք որ, Կոմինտէրնի Գործադիր Կոմիտէին օր...էն անգամ ըմբռնատացած է այս «քեալլակէօզութեան» դէմ, ...գիտել կուտայ սուր հեգնութեամբ մը.

—. «Եթէ ջնջենք «Բաց նամակ»ին եւ շրջաբերականին վերտառութիւնները եւ ստորագրութիւնը, մարդ չպիտի կրնայ գուշակել թէ ո՛ր երկրին եւ ո՛ր կուսակցութեան կը պատկանի այս «ծրագիր»ը»։ Ցոյն ընկերները ուզած են «վերացական խօսքերուն» ...տալ թուանշաններ. բայց այդ թուանշանները հակառակ ...ենց մաթեմաթիքական ճշգրտութեան, նոյնքան վերացական են ...նոյնքան հեռու՝ կենդանի գործէն։ Ամէն առիթի մէջ «կոնկրէտ» (թանձրացեալ, շօշափելի) բառը կրկնել եւ յայտարարել՝ երաշխաւորութիւն չէ վերացականութեան դէմ»։

«Հրաման»ներով եւ «ծրագիր»ներով կուսակցութիւն եւ երկիր կառավարելու այս մոլութիւնը ո՛րքան կը յիշեցնէ մեր ...գս երանեալ կարմրուկները, որոնք տասնապատիկ աւելի ...ռանդ են...

Գերմանացի գրագէտ Արմէն Վիգնէր, երբեմն աշխատակից ...լոյ «Ճակատամարտ»ին, եւ այժմ համայնավար— ինչպէս ...ծանքով կը յայտարարէ ինքն իսկ— գիրք մը գրած է ...րհրդային Ռուսաստան-Հայաստան այցելութեան առթիւ։ Այնտեղ կը խոստովանի որ, Երեւան մտած օրը, առաջին ...պաւորութիւնն եղած է.

—«Այստեղ մարդիկ աւելի մոսկովեան են քան Մոսկուայի մէջ»։

Ճիշդ այստեղ ալ կը կծկուի մեր անյուր դժբախտութեանց գլխաւոր գաղտնիքը։ Ո՛րքան հեռու կեդրոններէն, այնքան մոլեռանդ եւ ստրուկ։ Ո՛րքան փոքր, այնքան իմաստակ եւ կապկանաշակ։ Ու վերջապէս, ո՛րքան տգէտ, այնքան ամբարտաւան եւ անսանձ։

Ահա վերջին օրինակը,— հաւաքական տնտեսութեան առթիւ կատարուած խայտառակութիւնները, որոնց տասնէն մէկը ...գիւ կրնանք թարգմանաբար ներկայացնել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։

«Խորհրդային Հայաստան» կը շարունակէ անվերջ փաստեր ...րել, ապացուցանելու համար հայ գիւղացիներու գլխուն ...րքուած տխուր զաւեշտը։ Բոլորը մէկ եղանակով,— «Եթէ կոլխոզ չմտնես, էպչես կ'անեմ, էնպէս կ'անեմ»։ Արդարեւ, ...յ դաշտերու չարքաշ, չարատանջ մշակները յանձնուած են ...անազան թափթփուքներու կամ փախուկներու քմահաճոյքին, որպէսզի... թիւերը լենան։ «Կոլխոզը իրականացաւ ...յնքան առ հարիւր»։ Վա՜յ եթէ միւս գիւղը աւելի առաջ է ...նցեր։ Մրցումի կ'ելլեն, հաւերն ու խոհանոցի պնակներն ալ ...լաւելով։ Ասպարէզ կարդալով բոլորին, բոլորի՛ն..

Երեւանցիները իրենք են որ կը յայտարարեն, երկարապատում նախադասութիւններով, թէ գիւղերու համայնացման առթիւ գործուեր են հետեւեալ սխալները.—

1. *Բռնի, նոյնիսկ վարչական միջոցներ գործադրուած են։*

2. *Ուռուցիկ թիւերու ետեւէ ինկած եւ թռուցիկ հանգամանք տուած են համայնացման։*

3. *Նկատի չեն առած համայնացման ենթարկուած շրջաններին քաղաքական-տնտեսական առանձնայատկութիւնները։*

4. *Յաճախ կուլակ (ունեւոր) համարած են միջակ գիւղացիները։*

Եթէ այդպէս չշարժէին, հապա իրենց ո՞ր արժանիքով պիտի կրնային հաճոյ գալ Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի։

Քակէ՛, քանդէ՛ մոլեգնօրէն, որպէսզի լրանայ «առ հարիւրը»։

Շ.

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԱՐԾԱՐԾԷ ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Թայմզ»ի մէջ կը կարդանք.— կարմիր Արհեստակցականներու գործադիր կոմիտէն, որ անցեալ շաբթու գլխաւորաբար զբաղած էր Չինաստանի գործողութեանց յատակագիծը մշակելով, անկէ յետոյ մասնաւոր ժողով մը գումարեց Հնդկաստանի խռովութեանց ուղղութիւն տալու եւ բրիտանական կայսրութիւնը հարուածելու համար։ Ընկեր Հէլլէր պաշտօնական տեղեկագիր մը ներկայացուց, որուն մէջ կ'ըսուի թէ «Հնդկաստան կը գտնուի 3)4ը այն 400,000,000 գերիներուն որոնց քրտինքը եւ արիւնը կանգուն կը պահէ բրիտանական կայսրութիւնը»։ Հետեւաբար, ներկայ պայքարին ծաւալը եւ նպատակները մեծ պատեհութիւններ կը ներկայացնեն, իբրեւ սկզբնաւորութիւնը իրական յեղափոխութեան։ Ամէնէն կարեւոր նոր իրողութիւնը այն է որ շարժում կը տիրէ գիւղացիներուն մէջ եւ եթէ «փտած միացեալ ճակատ մը չսարքուի ձախ եւ աջ ազգայնականներուն միջեւ, ներկայ խլրտումը վերին աստիճանի բարերար արդիւնքներ պիտի ունենայ։

Կոմիտէն որոշեց միջազգային օգնութիւն կազմակերպել հնդկական յեղափոխութեան համար, միեւնոյն ատեն ցոյցեր սարքելով բոլոր երկիրներու մէջ, ուշադնելով զօրքերու առաքումը եւ հնդիկ բանտարկեալներու արձակումը պահանջելով։

Խօսելով Հնդաստանի վերջին դէպքերուն վրայ, Մոսկուայի «Պրաւդա»ն կը թելադրէ առաւելագոյն օգնութիւնը ընծայել «հնդկական զանգուածներուն որ կը կռուին ազատուելու համար բրիտանական լուծէն, արիւնը թափելով Մաքտօնըլտի վարձկան զինուորներուն գնդակներէն։ Պաշարման վիճակ, խմբական ձերբակալութիւններ, խարազանում, պառակտում Հնդիկներու եւ իսլամներու միջեւ,— այս բոլորը կը կատարուին այսպէս կոչուած աշխատաւորական կառավարութեան պաշտօնեաներուն եւ զօրավարներուն կողմէ»։ Լոզովսկի յայտնեց թէ միջազգային նոր դպրոց մը պիտի բացուի Մոսկուայի մէջ, յեղափոխական գործիչներ պատրաստելու համար։

ՊԱՐԿԵՇՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Կաթոլիկ կիներու դաշնակցութեանց միջազգային համագումարը, որ տեղի ունեցաւ Հռոմի մէջ, երկար եւ տաք վիճաբանութիւններէ յետոյ, հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց, իբրեւ պայման «պարկեշտ հագուածքի».—

1. Շրջազգեստները պէտք է երկարին վիզէն մինչեւ բումբերուն տակ.

2. Թեզանիքները պէտք է իջնեն արմուկէն վար։

3. Հագուստները պէտք չէ մորթին փակին կամ թափանցիկ ըլլան։

4. Գուլպաները պէտք չէ թափանցիկ ըլլան կամ մսի գոյն։

Այս որոշումը տրուեցաւ համաձայն իտալական բանաձեւին, իսկ Աւստրիոյ բարի պատուիրակուհին առաջարկեց միեւնոյն ատեն պօյքոթ հռչակել անպարկեշտ նորոյթներու եւ «մօտէլ»ներու դէմ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Հրեաները գործադուլ հռչակեցին, իբրեւ բողոք այն որոշման դէմ որ առժամապէս կ'արգիլէ ներգաղթը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սուրիոյ նոր Սահմանադրութիւնը

Ինչպէս գրեցինք, առջի օր թէ Փարիզի եւ թէ Դամասկոսի մէջ հռչակուեցաւ Սուրիոյ Նոր Սահմանադրութիւնը, որուն գործադրութիւնը պիտի սկսի երեսփոխանական ընտրութիւններէն անմիջապէս յետոյ։

Նոր սահմանադրութեամբ, Սուրիան կը դառնայ հանրապետութիւն։ Երեսփ. ժողովը, որուն շրջանը չորս տարի է, կ'ընտրէ հանրապետութեան նախագահը։ Այս վերջինը միշտ խալամ պիտի ըլլայ եւ իրաւունք ունի ժողովը յետաձգելու կամ լուծելու։ Իր կարգին, կրնայ գերագոյն ատեանի յանձնուիլ։

Սուրիա ունի՛ր'լ ինքնավար կառավարչութիւններ, Ալէվիներու երկիրը եւ Ճէպէլը Տրիւզը, ինչպէս եւ Իսքէնտէրունի սանճաքը։ Այս վերջինը պիտի պահէ իր վարչական լայն ապակեդրոնացումը եւ տնտեսական ինքնավարութիւնը, զորս կը վայելէ հոգատարութեան սկիզբէն ի վեր։ Գալով Ալէվիներու երկրին, որ իր մայրաքաղաքին անունով պիտի կոչուի Լաթաքիէի կառավարչութիւն, եւ Ճէպէլը Տրիւզին, երկուքն ալ կը պահեն իրենց վարչական դրութիւնը, «կազմական կանոնագիրը», ինչպէս կը կոչուի այժմ։ Լաթաքիոյ կառավարիչը պիտի ունենայ նահանգային ժողով մը (ընտրովի), իսկ Ճէպէլը Տրիւզի կառավարիչը՝ երեւելիներու ժողով մը (նշանակովի)։ Այս այլազան կառավարչութիւնները պիտի ունենան խորհրդաժողով մը, հասարակաց խնդիրներու կարգադրութեան համար։ Մաքսային եւ դրամական միութիւնը նոյնն է բոլոր երկիրներուն համար ալ։ Յատկապէս շեշտուած է թէ սահմանադրութեան տրամադրութիւններէն ոչ մէկը կրնայ հակասել Ֆրանսայի ստանձնած պարտաւորութիւններուն, իբրեւ հոգատար պետութիւն։ Այս վերապահումը կը վերաբերի մասնաւորապէս բարեկարգութեան, ապահովութեան, երկրին պաշտպանութեան եւ արտաքին յարաբերութեանց։

Ռազմաշունչ խօսեր քաղաքէ քաղաք

Մուսոլինի կը շարունակէ ճառախօսել, յոխորտալ եւ սպառնալ, ման գալով քաղաքէ քաղաք։

Վերջին ճառը խօսեցաւ Միլանի մէջ։ Խօսքն ուղղելով նախկին պատերազմիկներու, հաշմանդամներու եւ անկարներու, գոռաց.

— «Կը թուի թէ միայն Իտալիոյ մէջ օդանաւեր կան, իսկ ուրիշ երկիրներու մէջ՝ միայն թռչող անմեղ թռուցիկներ։ Միայն Իտալիոյ մէջ թնդանօթներ կան, իսկ ուրիշ տեղ՝ միայն պտոյտի գաւազաններ։ Միայն Իտալիոյ մէջ զօրանոցներ կան, իսկ ուրիշ տեղ՝ միայն սիրուն զբօսավայրեր։ Միայն Իտալիոյ մէջ կայ մարմաջ տորմիղ ունենալու, մինչ միւս ազգերը միայն ձկնորսութեան կամ զբօսանքի համար նաւեր ունին։ Արդ, գիտէք որ իրականութիւնը բոլորովին տարբեր է և թէ եթէ բոլոր երկիրները սպառազինուած են կամ կը սպառազինուին, չեմ հասկնար ինչո՛ւ միայն Իտալիան պէտք է զինաթափ ըլլայ եւ չսպառազինուի արդարօրէն։ Ընկեր հաշմանդամներ, դուք այս գաւազանը նուիրեցիք ինծի իբրեւ «մական հրամանատարութեան»։ Իսկ ինծի համար ան գաւազանն է իմ հնազանդութեանս՝ հանդէպ յաղթանակի ոգիին եւ հայրենիքի կամքին։»

Մեծ տագնապ Անգլիոյ մէջ

Աշխատաւորական դահլիճի երիտասարդ անդամներէն Սըր Օ. Մոսլի, լորտ Քըրզընի միլիոնատէր փեսան, պնդած ըլլալով իր հրաժարականին վրայ, ծանր տագնապի մը մատնեց կառավարութիւնը։ Մաքտօնըլտ կը յուսար լեզու գտնել ազատականներուն հետ, բայց վերջին պահուն անընդունելի համարեց անոնց պայմանները։ (Լոյտ Ճօրճ կը պահանջէր խորհրդարանին ներկայացնել օրինագիծ մը՝ որ համեմատական ընտրութիւն կը հաստատէ)։ Միւս կողմէ, աշխատաւորական երեսփոխանները առանձին ժողով գումարելով, մերժեցին Մոսլիի առաջարկած պարսաւը եւ դահլիճին կողմը բռնեցին։ Եթէ ազատականներն ու պահպանողականները միանան կամ պառակտում ծագի աշխատաւորականներուն միջեւ, անխուսափելի կը դառնայ խորհրդարանին լուծումը։

Կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը վճռած ըլլալով վերջ տալ Տարսանայի աղահանքերուն վրայ կատարուած յարձակումներուն, շատ խիստ միջոցներ ձեռք առաւ։ Առտուն կանուխ, զինուորներ եւ ոստիկաններ գրաւեցին հնդիկ կամաւորներուն բանակատեղին եւ քառորդ ժամ միջոց տուին որպէսզի հեռանան։ Կամաւորներէն շատերը գացին, իսկ անսաստողները քշուեցան բիրերով։ Բոլոր ճամբաները բռնուեցան զօրքին կողմէ։

Առջի օրուան արշաւին ատեն, յարձակող 2500 Հնդիկներէն 117ը վիրաւորուեցան գաւազանի հարուածներէն։

Ֆաշիստի վտանգը Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիոյ ազգայնականները, աւելի ճիշդ՝ ֆաշիստները, որ կը ծածկուին «Հայմվէրէն» անունին տակ, վերջնագիր մը տուին վարչապետ Շոպէրի, պահանջելով իրենց վստահելի մարդու մը յանձնել ներքին գործերու նախարարութիւնը, եւ զինաթափ ընել ընկերվարական պահակախմբերը։ Միեւնոյն ատեն կը պահանջեն իրենց անդամներէն ընտրել ոստիկանութեան բարձր պաշտօնատարները։ Այս պահանջը մեծ յուզում պատճառեց երկրին մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 2

Մինաս Ալթունեան	150
Սեդրակ Գարակէօզեան	150
Յարութիւն Եօթնեղբայրեան	150
Յարութիւն Թաշճեան	150
Իսահակ Յարութիւնեան	100
Յակոբ Վէզիրեան	150
Միքայէլ Սեթեան	150
Գումար	1000
Նախորդ գումար	2050
Ընդհ. գումար	3050

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻՆ

Պոլսոյ Նաւահանգիստի ընկ.ը որոշած է իր պաշտօնեաներուն թիւը կրճատել։ Ընկերութիւնը 2 միլիոն ոսկի հասոյթ ունի, որուն 137,000էն աւելին պաշտօնեաներուն յատկացուած է։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ծախքերը կրճատելու համար որոշուած է 130 պաշտօնեաներ արձակել։

Ինչպէս յայտնի է, Պոլսոյ Քարափի ընկերութիւնն ալ վերջերս բաւական թուով պաշտօնեաներ ճամբեց, գործելու նուազութեան հետեւանքով։

«ԿՐԱՖ-ՑԷՓԼԻՆ»Ը, որ Մայիս 18ին ճամբայ ելած էր Գերմանիայէն, յաջողեցաւ կտրել հարաւային Ատլանտեանը եւ Փէրնամպուք (Պրազիլիա) հասաւ հարիւր ժամէն։

ԼԻՈՆԻ բնակիչները դատ բացած են քաղաքապետութեան դէմ, որ կը մեղադրուի թէ ջուրերը անխնամ ձգած ըլլալով, պատճառ եղած է անցեալ տարուան ժանտատենդին եւ 300 հոգիի մահուան։

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով հարցումի մը, ելմտական նախարարը յայտնեց թէ մինչեւ 1930 մարտ 31 Ռուսիոյ պարտքին գումարն էր 900 միլիոն ստերլին։ Յառաջիկայ բանակցութիւններուն ատեն, այս խնդիրը պիտի դրուի սեղանին վրայ։

«ԱՍԻԱ» ՇՈԳԵՆԱՒԸ, որ 1500 ուխտաւորներ կը տանէր Մէքքէ, կրակ առաւ Ճիպութիի բացերը։ Կը կարծուի թէ հարիւր հոգի մեռած են։

35 ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ առեւտրաներկայացուցիչներ հասան Էլիս Այլէնտ (Մ. Նահանգներ), բայց կառավարութիւնը արգիլեց անոնց մուտքը։

2000 ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶՕՐՔ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ 2000 իտալական զինուորներ ցամաք ելած են Շքոտրա (Ալպանիա), Զօկու Թագաւորին արտօնութեամբ։ Ասոնք իրենց սպաներուն եւ թնդանօթներուն հետ տեղաւորուած են քաղաքին շրջակայ գիւղերը, Եուկոսլավիոյ սահմանին մօտ։ Կ'ըսուի թէ այս զօրքերը պիտի գործածուին երկրին բարեկարգութիւնը պահպանելու, կարգ մը ցեղեր գլուխ վերցուցած ըլլալով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

"ԱՆՈՒՇ,,Ի ՓԱՌՔԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ բանաստեղծութիւնն ու երաժշտութիւնը պարսիկ մամուլին հիացումը կը գրաւեն.— Մամուլն ու հանդիսականները կը պահանջ՚ն գոնէ մէկ անգամ կրկնել Անուշ»ը.— «Իրան»ը կուտայ Ց. Թումանեանի գործին մանրամասն բովանդակութիւնը, նախերգանքէն մինչեւ վերջին գործողութիւնը.—

Ապրիլ 6 ին Թէհրանի Սիրուս թատրոնում նորակազմ «Թէհրանի հայ երիտասարդական Միութեան» նախաձեռնութեամբ բեմադրուեց անմահ Թումանեանի հռչակաւոր «Անուշ» օպերան: Երաժշտախումբը եւ երգերը պատրաստել էր ընկ. Համբ. Գրիգորեան, որ ըստ հայ եւ պարսիկ թերթերի միաբերան վկայութեան, ոչ մի ջանք չէր խնայել երաժշտագէտ Ն. Տիգրանեանի ներդաշնակած երգերով հիացմունք պատճառելու հանդիսականներին, որոնք պարապ աթոռ չէին թողել ընդարձակ սրահում եւ քանիցս բեմ հրաւիրեցին տաղանդաւոր երաժիշտ բեմավարը:

Գլխաւոր դերերը կատարում էին պարսիկ բեմի անուանի դերասանուհի հայազգի Տիկին Փէրի Աղաբաբեան (Անուշ), Աշոտ Առստամեան (Մոսի) եւ Գեղամ Ստեփանեան (Սարօ): Գոյացած արդիւնքը յատկացւում է Դպրոց-ընթերցարանի, որ շուտով պիտի բանայ Միութիւնը, ընդառաջ գնալով տարիներից ի վեր զգացող պահանջի:

«Իրան» օրաթերթը, որ միշտ առաջնորդւում է խոշոր պարբերականներին յատուկ իր սիւնակների խնայողութեան սկզբունքով, 3205 համարում երեք սիւնակ է յատկացրել հայկական օպերային ու իր ընթերցողներին տալիս է «Անուշ»ի մանրամասն բովանդակութիւնը: Ի մէջ այլոց գրում է.—

— «Այս պիէսը հայ լեզուով է կազմւած հայ մեծ բանաստեղծներից ու գրողներից մէկի բանաստեղծութիւններից: Այս պիէսի բանաստեղծութիւնների մէջ երեւում է նրա հեղինակ Պ. Թումանեանի լեցուն տաղանդը: Այս օպերայի երաժշտական եղանակները ձայնագրւած են Տիգրանեանի կողմից եւ այս երգերի մէջ ծայր աստիճանի համ ու ճաշակ կայ»:

Թերթը իր ընթերցողներին լրիւ գաղափար տալու համար. նկարագրում է հայկական «Ջան գիւլիւմ»ի, Մոսի-Սարօ մենամարտի եւ ուրիշ ուշագրաւ տեսարաններ: Մէջ ընդ մէջ տալիս է հայ մեծանուն բանաստեղծի երգերից եօթ սիրուն կտորների պարսկերէն թարգմանութիւնը, ինչպէս օրինակ.—

Եկէ՛ք, քոյրե՛ր, սէգ սարերի
Չըքնաղագեղ ոգիներ,
Եկէ՛ք, ջահիլ սիրահարի
Սէրը ողբանք վաղամեռ:

*
* *

Ա՛ղջի անաստուած, Նըստէր վըրանում,
Ի՞նչ ես դուրս գալիս խելքամաղ անում:

*
* *

Ասում են ուրին,
Աղջիկ էր ինձ պէս,
Մընում էր եարին,
Ու չ'եկաւ նա տես:

Այս եւ ուրիշ կտորներ հաճոյքով են կարդացւում մինչեւ վերջ: Աւելորդ է լրիւ մէջբերումներ անել, քանի որ ամէն մի հայ անգիր գիտէ: Աւելի քան սիրուն տպաւորութիւն է թողնում պարսիկ թերթի էջերում.—

Ա՛յ, Թուխ մազաւոր աղջիկ,
Ա՛յ, սարի սովոր աղջիկ,
Ջիգեարին գիւլլա դիպչի,
Քեզ ով որ սիրի աղջիկ:

Նոյնքան գեղեցիկ է «Սիրուն աղջիկ, ի՞նչ ես լալիս»ը կամ մանաւանդ Անուշի յուզիչ պատասխանը պատահական անցորդին՝

Շնորհակալ եմ, անցւո՛ր ախպէր,
Աստուած պահի քո եարին.
. . . .
Ես պիտի լամ, պիտի լամ...

Գովեստով է խօսում օրաթերթը նաեւ դերակատարների մասին: Գտնում է «խիստ դըժուար այսպիսի պիէսայի բեմադրումը» եւ ի պատասխան այն զարմանքի, թէ Փէրին ի՞նչպէս պիտի խաղայ հինգերորդ գործողութեան մէջ իր դերը, ձգըրում է.

— «Առաջին գործողութեան Փէրին աշխոյժ ու պարզ, զգայուն, կենսունակ, ապրելու յոյսով լեցուն մի աղջիկ էր. հինգերորդ գործողութեան մէջ Փէրին փայլեց հանդիսականների առաջ՝ մի խենթ, դէմքը ծռուած աղջիկ է, իր ծիծաղն՝ը, որ ցնցում էին իւրաքանչիւր դիտողի: Նոյն ինքը առաջին գործողութեան Փէրին էր, բայց հինգերորդ գործողութեան մէջ իր մտքի թելերը կտրուել են, ուղեղը խանգարւել եւ իր բոլոր շարժումները ցոյց էին տալիս, թէ ինչպէս նրա զգայուն հոգին ճիշդ տեղ է բռնել մի խելագար աղջկայ կաղապարում: Մոսին եւս իր դերը լաւ կատարեց. դէմքը, որ այս դերասանը ցոյց էր տալիս բարկութեան ու կատաղութեան միջոցներին, ոչ ոք չէր կարող զգալ թէ արհեստական է եւ վերջապէս իր բոլոր շարժումների մէջ կատարեալ վարպետութիւն յայտնաբերեց...»:

Թերթը հիացմունքի տողեր է տրամադրել նաեւ հայ երգին ու հայ երաժշտին: Ահա մի քանի տողերի բառացի թարգմանութիւնը.

— «Երեկոյթի երաժշտութիւնը պատրաստել էր Հայոց դըպրոցի երաժշտութեան ուսուցիչ Համբարձում Գրիգորեանը եւ երաժշտական մասը կատարելապէս գեղեցիկ ի կատար հանեց, որով ներկաների հիացմունքի առարկայ դարձաւ»:

Եւ «Իրան»ը ցանկութիւն է յայտնում նորից բեմադրել «Անուշ»ը, սակայն աւելի լաւ է կարդանք եզրակացութիւնը.

— «Եւ վերջապէս պիէսը ընդհանուր առումով չափազանց վարպետութեամբ խաղացին, այնպէս որ բոլոր ներկաների հիացմունքը գրաւել էին եւ որքան տեղին է ու պատշաճ, որ մի անգամ եւս այս պիէսը խաղացի»:

«Իթըլաաթ» երեկոյեան օրաթերթը հրատարակել է Միր Հասան Շարահնաքի գնահատականը: Ահա իր մի քանի տողերի թարգմանութիւնը:

— «Երեք գիշեր առաջ Զրադաշտականների սալօնում հայ ընտիր դերասաններից մի քանիսի մասնակցութեամբ ներկայացւեց «Անուշ» անունով գեղեցիկ ու դուրեկան ներկայացումը: «Անուշ»ը հայ մեծ գրողներից մէկի գլուխ գործոցն է եւ ինչպէս որ մի իրազեկ յայտնում էր, այս օպերան լաւագոյն օպերան է, որ հայ լեզուով գրւած է...»:

Մի շարք խորհրդածութիւններից ու գովասանքներից յետոյ յօդւածագիրը աւելացնում է.

«Մասնաւորաբար տիկին Փէրին Անուշի դերում երկու անգամ, մէկ այն միջոցին երբ աղջիկները մխիթարում էին նրան ու նա իրեն յատուկ ներդաշնակ ձայնով արցունք էր թափում ու երգում եւ ապա այն միջոցին երբ խենթացել էր, պիէսայի բովանդակութեան հոգին մարմնաւորեց ու բազմութիւնը խենթացրեց իր խաղով, այնպէս որ ներկայացման վերջում բացի այն որ հայերը բացականչում էին «կեցցէ՛ Փէրի», շատ ծաղկեփունջեր լցրին իրենց սիրելի արտիստի ոտների վրայ: Այս բոլորը մի մի յաջողութիւններ են, որ երեւում են այս երկրի թատրոնում եւ անջրդի քննադատներին անտեղի խծբծանքների պատեհութիւն չեն տալիս»:

Վերջին խիստ նախադասութեամբ երեւի յօդւածագիրը հարւածում է մայրաքաղաքի մէկ ուրիշ օրաթերթի՝ «Սըթարէյը Ջըհան»ի քննադատին, որ նոյնպէս այս թերթի 213 համարում «Անուշ» վերնագրի տակ համակրանքով է խօսում հայ օպէրայի մասին, գովում է դերակատարներին, մանաւորաբար Մոսին, որի մասին յօդւածագիրը Պ. Վիշտասբ չի թերանում ասել.— «Ես հաւատացած էի, որ Թէհրանում տակաւին բառի կատարեալ իմաստով մի արտիստ գոյութիւն չունի, սակայն անցեալ գիշեր գրեթէ հաւատացի, որ այս դերակատարը արտիստների թւին է պատկանում...: Պ. Առստամեանը՝ եղբօր դերակատարը՝ այնքան բնական ու այն աստիճան լաւ խաղաց որ բոլոր ներկաների հիացմունքին արժանացաւ եւ հանդիսականների կողմից ծաղկեփունջ նւիրեցին»:

Ըստ նոյն յօդւածագրի, տիկին Փէրի եւս իր դերը լաւ տարաւ, բայց թերութիւններ ունէր, մանաւանդ հագուստը, որ նմանում էր Փարիզի վերջին նորաձեւութեան եւ այլն: Սակայն Պ. Վիշտասբ ուրիշ առիթներով հիացմունքով է խօսել հայ դերասանուհու մասին, բաւական է յիշել նոյն «Սըթարէյը Ջըհան»ում յայտնած իր հետեւեալ կարծիքը վերջին մարտ 1ին Թէհրանում խաղացւած «Փէրիչէհր եւ Փէրիզադ» պարսկերէն ներկայացման առթիւ.—

— «Տիկին Փէրին — ինչպէս որ մինչ այժմ մի քանի անգամ յիշել ենք ու բացատրել — Իրանի լաւագոյն արւեստագէտներից մէկն է համարւում եւ իր եւ իր արւեստի մէջ կատարեալ փորձագէտ է: Տիկին փէրիի բարձր ձայնը, գրաւիչ երգը, համապատասխան շարժումները Իրանի դերասանուհիներից ոչ մէկը ունի» (Տես թիւ 190, 4 մարտ 1930 թ.):

Մնում է շնորհաւորել «Թէհրանի Հայ Երիտասարդական Միութեան» վարիչները, որ իրենց գեղեցիկ ձեռնարկով խօսեցրին մայրաքաղաքի կարեւոր թերթերին ի նպաստ հայ գրականութեան ու գեղարւեստի:

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ղամշադինի շրջանին մէջ, երբ սկսաւ համայնացումը, գիւղացիները ընդդիմացան, մինչ կոլխոզականները կ'ըսէին.

— « Եթէ կոլխոզ չմտնէք, կուլակների նման ձեր գոյքը կը բռնագրաւենք, իսկ ձեզ գիւղէն իբրեւ անհարազատ տարր կը հեռացնենք»:

Այս սպառնալիքին տակ, շատեր կոլխոզ մտան: Ոմանք ալ, ընդդիմութեան համար ոչ մէկ միջոց խնայեցին, անխնայ մորթեցին փորով անասունները: Միւս կողմէ կոմունիստները կը համայնացնէին գիւղացիներուն ունեցած-չունեցածը, նոյն իսկ հաւերը, կթան կովերը, ոչխարները, տուները, մեղուի փեթակները, տան բոլորտիքը գտնուած պարտէզները, տնական առարկաները, մէկ խօսքով ամէն բան:

Վ. Կարմիր Աղբիւր գիւղին նախագահը կը հրամայէ սատկեցնել գիւղին բոլոր շուները: Ունեւոր(?) գիւղացիները, գրգռելու համար լուր տարածեցին թէ շուտով պիտի սպաննուին նաեւ 60 տարեկանէն վեր պառաւները: Այս լուրը լսելով պառաւ մը, վախը սիրտին երեք օր պահուըտեցաւ որպէսզի չմեռցնեն զինք:

Բայց կոմունիստները կը շարունակեն իրենց գործը: Դպրոցներէն կը վռնտեն ''կուլակ,,ներուն երախաները, (երախաները ի՞նչ մեղք ունին, կը հարցնէ «Պրոլետար»), եւ չեն թողուր ընթերցարան կամ ժողովի մտնել:

ՉԵԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Բ.

ԵԱՆՈՎԻՉ, ԻՐ ԿԻՆԸ ԵՒ ԽԱՄԱՃԻԿՆԵՐԸ

(Բեսեդովսկիի յայտնութիւնները)

Փարիզի մէջ Կէփէուի աշխատութեան մեծ ուժ տրուած էր: Իր պետին անունն էր Վլատիմիր Պորիսովիչ Եանովիչ: Խոշոր տեսակէն քաղաքական մարդ մը չէր ան: Հին բարդ ժամանակները, առ առաւելն կրնար ըլլալ գաւառական փոքրիկ քաղաքի մը դատական ոստիկանութեան պետ: Իր արհեստին մասնագէտ էր, եւ դեսպանատան մէջ իր ճիւղը լաւ կազմակերպեց:

Կէփէուն, Կրընէլ փողոցը, երկրորդ յարկի մը մէջ չորս սենեակ բռնած էր: Պատուհանները կը նայէին դեսպանատան եւ Մօտակայ թիւ 81 տունին պարտէզներուն վրայ: Սենեակներէն մէկը կը պարունակէր շատ զօրաւոր լուսանկարչական գործիք մը: Ելեկտրական լապտերի մը շնորհիւ կարելի էր արագօրէն հանել բոլոր անհրաժեշտ փօթօները: Քօմիտի սենեակի մը մէջ, — միշտ բանալիով գոցուած — մութ անկիւն մը վերապահուած էր լուսանկարչութեան համար, նաեւ քիմիական մեղաններու դիւան մը: Երրորդ սենեակը Եանովիչի անձնական դիւանատունն էր: Վերջապէս, չորրորդը հաւաքատեղի կը ծառայէր մեքենագիր եւ ուրիշ պաշտօնեաներու համար որոնք Եանովիչի ձեռքին տակ կ'աշխատէին: (Այս սենեակը կրնային գալ միմիայն այն գործակալները որոնք դեսպանատան կամ հիւպատոսարանին մէջ կանոնաւոր արձանագրութիւն ունէին):

Եանովիչի գործը քանի մը մասերու կը բաժնուէր: Նախ, կը հսկէր դեսպանատան բոլոր անդամներուն վրայ, մէջը ըլլալով խորհրդականը եւ դեսպանը ինքնին: Այս գործին համար Եանովիչ ունէր «գաղտնի աշխատակիցներ», դեսպանատան պաշտօնատարներէն առնուած: Գաղտնի գործակալները մտիկ կ'ընէին դուռներէն, պաշտօնատարներուն անհատական կեանքին վրայ տեղեկութիւններ կ'առնէին, երբեմն մինչեւ իսկ խառնակիչի դեր կը կատարէին, վտանգաւոր խօսակցութիւններու բռնուելով՝ պաշտօնատարներուն բերնէն բաներ փրցնելու համար: Այս գործակալներուն մեծ մասը առեւտրական բաժնին մէջ կը գտնուէին, նաեւ սէնտիքային եւ խորհրդային պանքային մէջ: Ասոնց գործն էր հասկնալ պաշտօնատարներուն քաղաքական համոզումները եւ ֆրանսական քաղաքացիներու հետ անոնց ունեցած անձնական յարաբերութիւնները:

Ցետոյ, Եանովիչի յանձնուած էր գաղթականներու գործը: Կէփէուին ծառայութեան մէջ մտած բազմաթիւ գաղթականներ կ'օգնէին իրեն: Քանիցս ըսած էր ինծի թէ այս աշխատութիւնը շա՛տ դիւրին էր, մանաւանդ ի մասին ռուս միապետականներուն, որոնց կազմակերպութիւններուն մէջ կը վխտային գաղտնի գործակալներ: Զօր. Կուտեպովի կազմակերպութեան մասին, ըսած էր ինծի.

— Մէկը դրած եմ Կուտեպովի շատ մօտիկը: Քիչ ատենէն երկու հոգի պիտի ըլլան, եւ այնուհետեւ զօրավարին բովանդակ գործունէութիւնը ապակիէ սրուակի մը տակ եղածի պէս պիտի ըլլայ:

Եանովիչ ամէն կերպով իրազեկ էր նաեւ աջ Ռուսերուն օրաթերթին՝ «Վոզրոժտէնի»ի մէջ անցած դարձածներուն: Հոն ալ Կէփէուի մէկ գործակալը կար:

Ձախ շրջանակներուն վերաբերեալ տեղեկութիւնները ընդհակառակն շատ ճոխ չէին: Եանովիչ կը գանգատէր որ դժուար էր այդ շրջանակներուն մասին գաղտնի լրատուութիւններ ունենալ:

Եանովիչ բարդ մեքենականութիւն ունեցող արկղի մը մէջ կը պահէր լրատուներուն տեղեկագրութիւնները: Գործակալները ամէնքն ալ անոնց մէջ կեղծ անուններ ունէին. անոնց ցանկը ոչ ոք գիտէր, Եանովիչէն եւ իր կնոջմէ զատ:

Վերջապէս, Եանովիչի աշխատութեան երրորդ մասն էր ռուս կառավարութեան հարկ եղած տեղեկութիւնները տալ Ֆրանսայի եւ իր գաղթավայրերուն մէջ անցած դարձածին վրայ: Այս աշխատութիւնն ալ ապահովուած էր բազմաթիւ գաղտնի գործակալներու միջոցաւ: Պանքային եւ առեւտրական ներկայացուցչութեան պաշտօնեաներն ալ այս մասին պարտաւոր էին օգնել գործակալներուն. անհնազանդ եղողները պաշտօնանկ կ'ըլլային: Այդ պաշտօնեաներուն մէջ կային Պանքային Տնօրէնը՝ Նավաշին, նաեւ կոմս Ա. Իգնաթիէֆ:

Եանովիչի օժանդակն էր իր կինը, մանկամարդ եւ շատ աղուոր: Չեմ գիտեր թէ իրօք իր կի՞նն է, թէ այդ ամուսնութիւնը խաբէանքի համար տեսակ մը բեմադրութիւն եղած էր: Ամէն կերպով ամուսնական կեանք կը ձեւացնէին: Եանովիչ, աննշան ամսական միայն առնելով հանդերձ, լայն կեանք կը վարէր. պարզ խմբագիր (պաշտօնապէս), լաւագոյն յարկաբաժիններէն մին կը բռնէր եւ ծառաներ ալ կը պահէր:

Տիկին Եանովիչ ստանձնած էր իր ամուսինին անձնական ծածկագրութիւնը: Ինք կը ծածկագրէր հեռագիրները եւ դեսպանը պարտաւորուած էր կնիքը զարնել: Հեռագիրներուն բնագիրը չէր յանձնուեր դեսպանին, եւ այսպէս կրնար պատահիլ որ իրեն իսկ պատկանած տեղեկագրի մը տակ ստորագրէր...: Տիկին Եանովիչ ստանձնած էր նաեւ փարիզի Կէփէուին լուսանկարչութիւնը եւ ելեւմուտքը: Դրամը տոլարի խոշոր կտրոններով կուգար դիւանագիտական պայուսակին մէջ գրուած: Դեսպանատան կը յանձնուէր, որ մեր պանքային միջոցաւ տոլարները ֆրանքի կը փոխէր: Տիկին Եանովիչ ժամադրութիւններ կուտար գաղտնի գործակալներուն, եւ այդպիսի առիթներուն՝ իր մուշտակէ ամէնէն գեղեցիկ վերարկուներէն մին կը հագնէր: Կէփէուի ամէնէն նըրբամիտ ''ճանճ,,երէն մին կը նկատուէր. ամէնէն վտանգաւոր առաքելութիւնները իրեն կը յանձնուէին: Պերլինի մէջ մաճառ կոմունիստի մը դերը խաղացած էր: Աւստրիոյ մէջ ինքզինքը կլլեցուցած էր իբրեւ պարսիկ դիւանագէտի մը կինը, եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ալ իբրեւ այրին [illegible] հարուստ վաճառականի մը:

Եանովիչի միւս երկու օգնականները կը կոչուէին Իվանս եւ Ելերթ: Առաջինը իբր թէ քննիչ էր առեւտրական ներկայացուցչութեան, Վիլ-լ'Էվէք փողոց: Երկրորդը Նուէթի սէնտիքային մէջ կ'աշխատէր, Լուի-լը կրան փողոց:

Եանովիչ այր եւ կին յաճախ կը բացակայէին Փարիզէն. Ամերիկայէն ներածուած լայն օթօ
մը իրենց տրամադրութեան
էր: Ելերթ յաճախ անոնց կ'ը
բանար: Շատ անգամ Նորմանտ
կ'երթային, Թուռվիլի մօ
վեզերեայ մասը այցելելու
հանած էին թէ Եանովիչ
փիստի պէտք ունէր: Դեսպ
տան մէջ Եանովիչ ոեւէ գրա
չունէր. երբեմն ինքզինք
ցուցնէր դիւանատան մէջ
զալէս ''Ներկայ եմ,, ըսելու
մար. ժամանակին մնացած
գաղտնի սենեակներուն մէջ կ
ցընէր:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻ ԱՆԹԱՌԱ

Ֆիկարօ մայիս 20էն սկսեալ
իբրեւ թերթօն կը հրատարա
նոր վէպ մը, որ կը կրէ Տրապ
զոնցի Անթառամ խորագի
Հեղինակն է ֆրանսացի աղ
մը, երիտասարդ վիպագիր,
Անրի Պոշօ (ֆրանսացի ակա
դեմականին աղջիկը), Օրի
քաղաքական գիտութեանց վա
ժարանէն վկայուած, նախ սկս
էր տալ ուսումնասիրութիւն
եւ տպաւորութիւններ Արեւ
եան խորախորհուրդ աշխար
Եւ ահա վէպ մը, դարձեալ Ար
ւելքէն, բայց մեր դժբախտ եր
րէն: Հայ աղջկան մը (քանի
ունեցանք) դիւցազնական
տառապագին կեանքն է, որ
պատմէ Ֆրանսուհին, քով
գութով հասկնալով Հայուհի
ցաւին խորութիւնը:

Ճիշդ է, վերջերս սովոր
թիւն դարձաւ, ֆրանսացի
րողներուն համար, երգել
շանիկը, Անահիտի մատն
(ոմանք ալ շահագործող բե
դով փոշոտ ու քուրջ զար
շարժանկարներու վրայ
Սաթենիկ իշխանուհին անուն
հետաքրքրութեան այս երեւ
թը կը բացատրուի, երբ ըսե
թէ Հայերը շատցա՛ն Եւրոպա
մէջ, ընթերցողներու նոր
մը աւելցաւ. Ֆրանսական
պերուն նիւթը փոխե՛լ անհրա
ժեշտ էր: Արեւելքը ոչինչ
նոր՝ Լոթիի ճամբուն վրայ
Բայց Հայաստան_Արեւել
Մանաւանդ որ Հայաստան
մա Եւրոպա եկած է, եւ վիպա
գիրները առիթ կ'ունենան
իսկ ականջով լսելու
տեսները այն դժոխային
ռապանքին, որ սարսռեց
մեզ մինչեւ մեր ոսկորները
եթէ Հիւկօ Սպանիայէն
Յունաստանի ջարդերը եւ երգ
Յոյներուն ցաւի կանչերն ու
զատութեան աղաղակները,
ֆրանսացի նոր գրողներ
րենց ականջին տակ ունին
րերգութեան դրուագներ, գե
րէշ Թուրքերու սարքած
ներու պատմութիւնը:

Այս անգամ, շնորհիւ
նոր վէպերուն, Եւրոպացի
ղովուրդը պիտի ճանչնա՛
եթէ չճանչցան իր դիւանագ
ները եւ մտաւորականները:

Ֆրանսերէն թերթերը
վէպերուն վրայ խօսելով,
բեմն կարճ եւ երբեմն
պատկեր մը կուտան մեր
տառապանքէն եւ ջարդ
ժողովուրդին գերեզմաննե
Ահա Ֆիկարօն, որ կը գրէ
պիզոնցի Անթառամ վէպին
թիւ.—

« Օրիորդը այս վէպով
պատմէ ողբերգական կեան
երիտասարդ Հայուհիի մը,
րուն դժբախտ հայրենիքը
մէնիա, այսօր սրբուած է
վորդներու շարքէն, հակ
Դաշնակիցներու խոստում
րուն: Անթառամի պատմութ
մէջ կը լսուի աղաղակը
ժողովուրդի մը, որ ջարդ
աքսորուեցաւ եւ մորթ
ցաւ:

Արեւելքը, որ ցոյց կը
ուի Տրապիզոնցի Անթառա
չի նմանիր այն վիպային
ճարեղ Արեւելքին, որ երգ
բազմաթիւ բանաստեղծներ
վիպագիրներ, բոլորն ալ
խուած տարաշխարհիկ
Թիզմով: Այս իրակա՛ն Արեւել
է, իր թօշնած վարդերուն
րով, մահուան եւ արեան
տով»:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԵՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Հայ յեղափոխական Դաշնակցութիւնը՝ կրթնած ֆրանսա-յի իր ընկերներու լայն զոհաբերութեան գեղեցիկ ոգիին վրայ, ինչ-պէս նաեւ վստահ այս գաղութի համակիր ու չէզոք հասարակու-թեան մէջ իր վայելած ընդհանուր համակրութեան, ստանձնած է հիմնադրավայրի մը հիմնադրութիւնը՝ Փարիզի մէջ, «Հ. Յ. Դ. Տուն» անունով: Հ. Յ. Դ. Տունը պիտի ունենայ խոշոր սրահ մը, ինչպէս նաեւ յարակից խոշոր սենեակներ ու մասնաւոր բաժիններ, ուր կարելի պիտի ըլլայ սարքել հրապարակային կամ մասնաւոր դասախօսութիւններ, դասախօսութիւններ, հանդէսներ, ներկայա-ցումներ, ժողովներ ու զանազան հաւաքոյթներ:

Գնուած է արդէն հողը, Փարիզի դուռներէն մէկուն անմիջա-պէս մօտը, (Porte d'Orléansի շրջանին մէջ, Cité Universitaireի մօտ) եւ շէնքին շինութեան կը ձեռնարկուի իր կարգին:

Այսպիսի նպատակի մը իրագործման ձգտող կարեւոր ձեռ-նարկի մը համար չպիտի վարանէինք դիմելու բացի մեր ընկերնե-րէն, որոնց մեծագոյն զոհողութիւնը արդէն ապահովուած է, նաեւ մեր բոլոր այն համակիր հայրենակիցներուն, որոնք մեզի պէս ու մեզի չափ խորապէս կը զգան այն անգնահատելի դերը որ վի-ճակուած պիտի ըլլայ այս գաղութին մէջ Հ. Յ. Դ. Տունին: Վստահ ենք թէ անոնք եւս իրենց նիւթական լայն օժանդակութիւ-նը պիտի բերեն մեզի, այս ծանր բայց կենսական ձեռնարկին ա-րագ իրականացման համար:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէով:— L. Kévon-ian. 235 Fbg. St. Martin, Paris (10e).

ՍԱԼՄԱՍՏԻ ՑԱՐԺԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

ԶՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՀԱՅ ԵՒ ԱՍՈՐԻ 250, ԹՈՒՐՔ 3000

ԽՄԲ.— Երէկ եւ առջի օր հրատարակեցինք մեր թղթակիցնե-րուն մանրամասն տեղեկութիւնները՝ Թաւրիզի աղէտի մասին: Կը հրատարակենք նաեւ այս նամակը, ուրիշ աշխատակցէ մը, որ կու տայ յաւելուածական տեղեկութիւններ.—

ԹԱՒՐԻԶ, 10 Մայիս.— Մա-յիս 1ից Ատրպատականի Սալ-մաստ գաւառում, օրէցօր սկսւում են երկրաշարժի ցնցումներ ընդմի-ջումներով. իսկ ամսի 6ի առա-ւօտեան ժամը 9.30ին լինում է աւելի ուժեղ ցնցում. Դիլման գիւղաքաղաքում մի քանի տներ են փլում եւ 14 հոգի մնում են փլատակների տակ:

Նոյն գիշերը ժամը 1.30ին լինում է ամբողջ Սալմաստում սարսափելի երկրաշարժ, որ տե-ւում է 5 րոպէ: Դիլման եւ Քոհ-նաշահր Թրքաբնակ գիւղաքա-ղաքները, Հայաբնակ Փայաջուկ, Ղալասար, Հաֆթւան գիւղերը. Ասորաբնակ Խոսրովա գիւղը, Հայ-Թուրք խառն գիւղերը՝ Ախտախա-նա, Ղըզըլջա, Դրիշկ, Սաւրա, Թազաքենդ, Սառնա, Բուլա, Փաթա-ւի, Սարամերիկ, Գուլիզան. Թր-քաբնակ՝ Դարզաքօնան, Սաաաղ-ան, Աղիմայիլ, Բաղջաջուկ, Խազրի, Քօջամիշ, Մուղանջուխ, Սալւան, Խանթախտ, Մինաս եւ Չարղա գիւղերը ամբողջապէս քանդւում ու փլատակների կոյ-տի են վերածւում:

Քանդւում են եւ Հաֆթւան, Փայաջուկ, եւ Ղալասար գիւղերի Ֆրանսիացւոց(?) եկեղեցիները եւ դպրոցի շէնքերը:

Ժողովուրդի մեծ մասը փախել է դէպի դաշտերը եւ ա-զատուել է, իսկ անասունների խո-շոր մասը գոմերում եւ մարագ-ներում լինելով մնացել են փլա-տակների տակ ու ոչնչացել են:

Դիլման գիւղաքաղաքում ե-ղած զօրանոցն էլ փլել է, իսկ զօր-քը դրսում գիշերելու պատճա-ռով ազատուել է:

Սալմաստի զոհերի թիւն է հայ եւ ասորի 250 հոգի, թուրք 3000 հոգի: Կան եւ շատ վիրա-ւորներ, որոնց թիւը դեռ ճշտւած չէ:

Դերիկի շրջանում նոյնպէս քրդական գիւղեր ոչնչացել են երկրաշարժից:

Սալմաստում 40 քիլոմեդր տարածութեամբ ոչ մի գիւղ չէ մնացել քար-քարի վրայ: Տեղ-տեղ գետինը պատռել է եւ գետնից բխում է սեւ ու ծծմբային ջուր:

Երկրաշարժի ցնցումից Խոյ գիւղաքաղաքում եւ Շարաֆ-խանէ գիւղում մի քանի տներ են փլել:

Ամսի 7ին նահանգապետա-րանում ժողով տեղի ունեցաւ նա-հանգապետ Մանուր-էլ-Մուլքի նախագահութեամբ եւ թուրք եւ հայ վաճառականների մաս-նակցութեամբ: Որոշուեց կատարել հանգանակութիւն շուտափոյթ օգնութիւն հասցնելու համար ա-ղէտեալներին: Հանգանակութիւնը սկսուել է եւ բոլոր դասակարգերը մասնակցում են:

Ատրպատականի հրամանա-տարը եւ բժ. Ս. Եղիազարեանը բժշկական խմբով եւ դեղօրայ-քով գնացին Սալմաստ կարմիր Շիր-Խուրշիդի կողմից վիրաւորնե-րին օգնելու համար: Ռուսաց հիւպատոսը եւ ռուսաց հիւանդա-նոցի բժ Ս. Տ. Դաւթեանը նոյն-պէս գնացին Սալմաստ:

Հարիւր ինքնաշարժեր փու-թացին օգնութեան:

Առաջնորդ Ներսէս արք. Մե-լիք-Թանգեանի կարգադրութեամբ Հայ Տիկնանց կարմիր խաչի վար-չութիւնը տներից հագուստ եւ ձերմակեղէն է հաւաքել արկած-եալների համար:

Կառավարութեան կարգադ-րութեամբ Թաւրիզից, Ուրմիա-յից եւ Խոյից պաշար են տանում Սալմաստ:

Կառավարութիւնը նպաստ է բաժանում անխտիր թուրք, հայ եւ ասորի բնակչութեան:

Խոշոր գումար է պէտք Սալ-մաստը կրկին վերաշինելու հա-մար:

Խօսւում է որ Դերեկի լեռ-ներից մէկը սկսել է լաւա արձա-կել:

ԴԱՐԵՀ ՀԱՑԿԱՁԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 20 Մայիս — Մա-յիս 18ին, Հայ Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Պրիւսէլի Ներկայա-ցուցչական Մարմնին ընտրութիւնը:

Ըստ կանոնագրի, ընտրական յանձնախումբը նախապէս պատ-րաստած էր ընտրելիներու եռա-պատիկ ցանկ մը, զոր շրջաբերա-կանով եւ սպիտակ քուէթուղ-թերով ցրուած էր գաղութի ան-դամներուն: Ամէն ընտրող պար-տաւոր էր 20 ընտրելիներու անուն նշանակել իր քուէթուղթին վրայ եւ անձամբ բերել ու քուէտու-փին մէջ ձգել զայն: Առաւելագոյն քուէ ստացող 20 ընտրելիներ կը կազմեն գաղութին ներկայացուց-չական մարմինը, որուն պաշտօնա-վարութեան շրջանը երեք տարի է: Այդ մարմինը իր մէջէն կամ դուրսէն կ'ընտրէ հինգ անդամէ բաղկացած գործադիր մարմին մը՝ գաղթ. վարչութիւնը, որ կը վարէ գաղութին գործերը եւ համարա-տու է ներկայացուցչական մարմ-նին: Այս վերջինը իր կարգին հա-մարատու է գաղութին:

Ընտրութիւնները կատարուե-ցան բոլորովին հանդարտ մթնո-լորտի մը մէջ: Ընտրողներուն մե-ծամասնութիւնը չէզոք հայրենա-կիցներ են: Ցաւալի է ըսել որ մօտաւորապէս 1000 հոգի հաշ-ուող գաղութի մը մէջ 60 հոգի միայն մասնակցած էին ընտրու-թեանց: Այս արդիւնքը վերագրե-լի է ազգային գործերու հանդէպ մեր հայրենակիցներուն ցոյց տուած անտարբերութեանց:

Ասկէ երեք տարի առաջ, երբ գաղութին մէջ գոյութիւն ունէր անհամաձայնութիւն ու պայքար մեծ եռուզեռ եւ իրարանցում կը տիրէր զանազան հոսանքներու մէջ, այնպէս որ այն ատեն քուէարկութեան մասնակցողնե-րուն թիւը 300ի հասած է:

Ուրեմն ուր որ վէճ ու կռիւ կայ, բազմութիւն կայ: Ա՞յս է մեր գիտակցութեան չափանիշը:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեր գաղութը աշխատանքի լծուած է, մեծ շու-քով տօնելու համար Ա. Ահարոն-եանի գրական յոբելեանը: Արդէն կազմուած էր յոբելինական կեդ-րոնական յանձնախումբ մը որ գործի սկսաւ քանի մը մասնա-խումբերով: Պրոպագանդի եւ հան-գանակիչ մասնախումբեր միաս-նաբար որոշած են Մարսէյլի շրջակայ հայաշատ կեդրոններուն մէջ հան-դէսներ սարքել ի պատիւ յոբել-եարին:

Առաջինը տեղի ունեցաւ Սէն Լուի մէջ, եւ սիրայօժար օժան-դակութեամբ Սէն Լուի եւ Սէն Մարկրիտ Թաղ. խորհուրդներուն եւ մասնակցութեամբ Սէն Մարկրի-թի նորակազմ փանփառի խումբին:

Սէն Լուի հայկական մատու-ռը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով: Մեծ դրան առջեւ հանգանակիչ մաս-նախումբը ժողովուրդին ձրիաբար կը բաժնէր տեղին յանձնախում-բին կողմէ հրատարակուած «պռօ-շիւր»ը որ կ'ամփոփէ յոբելեարին կեանքն ու գործը: Մատուռը լիքն էր երկսեռ հանդիսականներով երբ փանփառը հնչեցուց «Մեր Հայրե-նիք»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտն-կայս:

Նախագահ Պ. Բ. Միլտոնեան երկու խօսքով բացատրեց տօնա-կատարութեան իմաստը եւ սեղմ գիծերով ներկայացուց յոբելեա-րը: Պ. Մանուկեան արտասանեց «Ջարդ Կովկաս»ը, ուրիշ մը՝ «Ցարգանք քեզ»ը: Քանի մը մե-ներգներէ վերջ խօսք առաւ Պ. Վահան Գույումճեան, որ ժողո-վրդական լեզուով պարզեց Ա. Ա-հարոնեանի ծագումը, բնածին յատկութիւններն ու թռիչքները: Փանփառը նուագեց «Մշակ Բան-ւոր»ը: Դերասան Մ. Մարութեան կարդաց քանի մը գեղեցիկ կտոր-ներ Ահարոնեանէ եւ արտասանեց մէկէ աւելի կտորներ: Վերջին խօսքն առաւ Պ. Ա. Աբոյեան, ծանրանալով Աւետիս Ահարոնեա-նի անունին շուրջ ստեղծուած հմայքի մասին:

Բանախօսը կարդաց եւ բա-ցատրեց «Ցարգանք քեզ»էն, «Սեւ Խաւար»էն եւ «Քնիր իմ բալիկ»էն քանի մը մասեր:

Սէն Լուի երիտասարդներու կողմէ արտասանուեցաւ ուղերձ մը որ կը վերջանար հետեւեալ սրտառուչ խօսքերով.— «Ահա-րոնեանը յարգած ըլլալու համար պէտք է սիրենք ու պահպանենք մեր մայրենի լեզուն, պէտք է փրկենք նոր սերունդը այլասե-րումէն»:

Ի նպաստ Գրական ֆոնտին աճուրդի դրուեցաւ յոբելեարի վերջին երկերէն «Իմ Գիրքը» որ բարձրացաւ 450 ֆրանքի: Տոքթ. Ցակոբ Սիվրիհիսարլըեան շահե-լով գիրքը նուիրեց Սէն-Մարկրի-թի Փանփառի խումբին: Հանդէսը փակուեցաւ «Հեռաւոր երկիր»ով զոր նուագեց փանփառը:

Ս. Միլտոնեան

ՓՈՔՐԻԿՆ ԱԼԻՍԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Երեքշաբթի գիշեր Սալ տ'Իէնայի մէջ տեղի ունեցաւ փոքրիկն Օր. Ալիս Գավուքճեանի երեկոյթը:

Բոլոր անոնք որ մէկ տարի ա-ռաջ տեսած էին դեռատի օրիոր-դին արուեստը, սխալած չէին ա-նոր մէջ նախատեսելով կանխա-հաս արուեստագիտուհին (այժմ 13 տարեկան է): Օր. Գավուք-ճեան իր այս երկրորդ ներկայա-ցումով արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը: Իր շարժումները հիմա աւելի ճկուն են եւ շնոր-հալի, դիմախաղերը աւելի ընդ-տուած ու գիտակից: Գիտէ դառ-նալ թիթեռնիկի պէս դիւրաշարժ եւ նաւաստիի պէս ուժեղ: Իր պա-րերուն հոգեբանութեան մէջ մը-տած, լիովին կ'ապրի զանոնք, մագնիսացնելով հանդիսական-ները:

Օրիորդը շատ ծափեր խլեց, մանաւանդ իր սպանիական եւ հայկական պարերուն համար: Ստացաւ նաեւ ծաղկեփունջեր: Հանդիսականներուն մէջ կային շատ օտարականներ: Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Օր. Սիւզան Թոյլմիթ (դաշնակ), Տիկին Մօրօ (երգ). Տէր եւ Տիկին Ժորժ Շահպարոն-եան (թառ եւ դաշնակ):

Ս.

ՆՈՐԷՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՆԴԻՐ

Լուր շրջած ըլլալով թէ Անգ-լիա կը խորհի հայ գաղթական-ներ տեղաւորել Կիպրոսի մէջ, կղզիին հելլէն ազգ. ժողովը բո-ղոք զեկոյց մը հրատարակեց մամուլին մէջ: Այս առթիւ Ա-թէնքի թերթերը դարձեալ կը քրքրեն խնդիրը, ազդարարու-թիւններ ուղղելով Հայերուն: «Փաթրիս» կը գրէ.—

— «Կիպրոսի ժողովուրդին բողոքը, աղքատ կղզիին մէջ հայ գաղթականներ զետեղելու միա-սին, ի վնաս բնիկներուն, պարզ զգուշացում մըն է գաղթողնե-րուն ուղղուած: Յունաստան բարե-կամական ջերմ զգացումներ ու-նեցաւ եւ խնամեց հայ գաղթա-կանները, որով վերջինները պատ-ճառներ չպիտի ունենան գործիք ըլլալու երրորդի մը ձեռքը, ի վնաս հելլէն շահերու: Կը կարծենք թէ Հայերը ետ պիտի կենան աղ-քատ կղզիին մէջ զետեղուելու ծրագրէն:

«Էթնոս».— Հայերը Կիպրո-սի մէջ տեղ չունին: Կղզիին տնտե-սական կացութիւնը թոյլ չիտար նոր ժողովուրդ կերակրելու, ոչ ալ Հայերու շահերուն նպաստաւոր է գործիք ըլլալ մէկու մը, որ նպա-տակ ունի կղզիին դիմագիծը փո-խել (կ'ակնարկէ Անգլիոյ):

«Այս պատճառով շատ տարօ-րինակ պիտի ըլլար տարբեր վե-րաբերում մը Հայերու կողմէ, որոնք խնամուեցան Յունաստանի մէջ: Հայերու ամբողջ ճիգը պէտք է ըլլայ լաւ ապրիլ Հելլէն-ներու հետ, եւ երբեք աննպաստ կեցուածք պէտք չէ ունենան հել-լէն շահերու հանդէպ: Այս պատ-ճառով կը յուսանք թէ Կիպրոսի ազգ. կազմակերպութեան բողոքը Հայերու զետեղման ծրագրին դէմ՝ վերջ պիտի տայ անհեթեթու-թիւններու:

«Քաթիմէրինի». — Հաս-տատուած է թէ Կիպրոսի ժողո-վուրդը կը նեղուի: Կղզիին տնտե-սական վիճակը անգոհացուցիչ է, եւ չի կրնար նոր բնակչութիւն ընդունիլ: Հետեւաբար Հայերը տեղ չունին Կիպրոսի մէջ: Ինչո՞ւ հոն կը փոխադրուին, երբ գիտեն թէ գացողները տեղացիներէն ա-ւելի պիտի նեղուին: Թող փոխա-դրուին ուր որ կ'ուզեն, բայց ոչ Կիպրոս, որ չի կրնար ապրեցնել զիրենք:

ՏՈՔԹ. ԷՎԷՆ, ծերակուտա-կան, փասթէօրի հաստատութեան մէջ դասախօսութիւն մը տալով, բժշկական քննութիւն կը պա-հանջէ Ֆրանսա մտնող օտարա-կաններուն համար:

''ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 23 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Տօմսակը ներկայացուցինք Գուրգէնին (*): Նա մեզ ցրուեց զանազան գիւղեր: Ինձ քանի մը օր հոդ պահելուց վերջ՝ ղըր-կեց Բէօհնաշար գտնուող տասն-եակի մէջ: Տասնապետի անունն էր Յովհաննէս, երիտասարդ ղայ մը, որ ուսուցիչ էր եղած: Նա ինձ վերցրեց, տարաւ Մար-տար անուն Հայու մը տուն, որ թէ ինքը եւ թէ որդին քար-տաշ էին:

Քանի մը օր հոդ մնացի, ա-պա գործով գացի կրկին Փա-յաջուկ: Մի գիշեր քնած էի, ե-կան ըսին, թէ Բաղէշէն եւ Վա-նէն մարդիկ են եկեր: «Ո՞ւրտեղ են» հարցուցինք: Ըսին՝ Սանա-մերիկ, այս գիշեր հոս կուգան»:

Մենք նստեր թէյ կը խմէ-ինք եւ հաց կ'ուտէինք: Տե-սանք, ներս մտան քրդի զգեստ-ներով երկրէն եկած այդ մար-դիկ: Դրանք իմ նախկին ընկեր-ներս էին՝ Վազգէն, Ալեքսան, Սիմոն, Դատւանցի Աշոտ եւն.: Դրանց Սերոբն էր ղրկեր՝ տա-լով 100 ոսկի ժողովուրդի փող, որպէսզի կազմակերպութիւնը զէնք տայ եւ տանեն փող տուող մարդկանց տան: Կազմա-կերպութիւնը մերժեց զէնք տալը եւ փողը յանձնեց Վազ-գէնին:

Ընկերներս ինծի ըսին, թէ անպատճառ մենք քեզի հետեր-նիս կը տանենք, սակայն, մեր-ժեր էին: Գնալու ժամանակները մօտեցեր էին: Յուլիս 14ին ես խօսեր էին իմ մասին: Յուլիս 15ի առաւօտ տասնապետս նա-մակ մը ստացաւ Գուրգէնից թէ՝ «շուտով զրաբերիս հետ Անդրա-նիկին ղրկէ»: Իսկոյն ես իմ ա-ւելորդ շորերս յանձնեցի հոն, մնաս բարեւ ըսի տանուտէրիս եւ գացի Փայաջուկ: Տանու-տէրս իրեն ընտանեօք սկսեց լալ:

Հասայ Գուրգէնի քով: Ար-կղով փամփուշտ եւ պատրոնդաշ-ներ (փամփուշտակալ) դրաւ ա-ռաջս եւ ըսաւ.

— Վերցրո՛ւ, որչափ ուժդ կը տանի:

— Դու այս ճանապարհնե-րուն ծանօ՞թ ես, — հարցրի Գուրգէնին:

— Չէ՛, ըսաւ, ծանօթ չեմ:

Ես վերցրի 415 փամփուշտ, վեց պատրոնդաշ լեցուցի, իսկ ա-ւելորդը լեցուցի տոպրակս: Ես ունէի մի խանջալ, մի ատրճա-նակ եւ 50 հատ ատրճանակի փամփուշտ: Գուրգէնը արձանա-գրեց տոմարի մէջ:

Արդէն կէսօր էր: Խումբը մե-զի կը սպասէր, որ լուսանկար-ուէինք: Գուրգէնը ընկաւ առաջ-նիս, գացինք Կարօի քով, վեր-ցրինք այնտեղից մի լաւ հրա-ցան:

Եկանք մի մեծ բակի մէջ: Խումբը շարուաւ կարգի: Գուր-գէնը՝ Բաղէշի ներկայացուցիչ, Վազգէնը՝ Վանի, իսկ Միքօն՝ ռազմական խմբապետ էր: Խմբի մեծամասնութիւնը Շատախցի եւ Վանեցի էին, իսկ Ռուսաս-տանից միայն Գուրգէնն ու Փարսաղան: Նկարուելէն վերջը երեկոյեան մի տուն հաւաքուե-ցինք: Տէրտէր մը եկաւ, խաչ ու աւետարան դրաւ գրքակալի վրայ եւ բոլորս ալ համբուրե-ցինք: Եկան երկու Եւրոպացի-ներ: Մի-մի ճառ խօսեցին:

Բարձեցինք երկու ձի՛ մէկը աւելորդ փամփուշտ հրացաններ վալադները ընկան առաջնիս: Աւօն-Շահէն առաջքից, Աւագը՝ յետեւից: Այդ գիշեր գացինք Սանամերիկ, երկրորդ օրը գա-ցինք Խոյի կողքը հայի գիւղ մը: Երրորդ օրը գացինք սար մը, չորրորդ օրը՝ եւս սար, իսկ հինգերորդ օրը հասանք Թա-դէոս Առաքելով վանքը: Վանքը գացած գիշերնիս՝ մեզի կորաւ Վանեցի ընկեր մը: Կողքի ըն-կերը միայն վեց ժամ վերջ նկա-տեց, որ ընկերը չկայ: Աւօին եւ Աւագին թողուցինք նրան փնտռելու, իսկ մենք գացինք վանք:

Կորած ընկերը ման գալով կ'երթայ պարսիկ վրաններու մէջ: Պարսիկները կը հարցնեն. «Դու ի՞նչ մարդ ես»: Նա հա-գած էր ղազախի շորեր եւ գըլ-խուն դրեր էր փափախ: Կ'ըսէ. «Ես Ռուսաց կոզակ եմ» նամակ կը տանեմ Մաքուի այսինչ խա-նին»: Պարսիկները վախի տակ կ'եփեն հաւկիթ, ձուածեղ, կը կերցնեն մածուն, երկու մարդ կուտան, որ ճանապարհ ցու-ցնեն: Տղան ճանապարհին կ'ը-սէ. «Ձիս մինչեւ վանք տարէ՛ք, ես էնտեղ կ'երթամ»: Ճանա-պարհին կը պատահին մեր վա-լադներին: Վալադները չորս ղռան կուտան Պարսիկներուն և տղան կը վերցնեն նրանց ձեռ-քից:

Այդ ատեն միայն կը հաս-կնան Պարսիկները տղուն ինչ ըլլալը:

Լուսը բացուած էր, երբ տղան բերին մեր քով:

*
**

Յուլիս 20ին հասանք Թա-դէոս Առաքելոյ վանքը: Երկու օր հոն մնացինք, հանգստա-ցանք: Եկաւ նաեւ Փարամազ (հնչակեան) իրան խմբով՝ 30-33 հոգիէ բաղկացած: Լոյսը բացուած էր երբ հասանք վանք: Զինուորներից շատերու ոտքերը բաց էին, փայտի ծայրին դրօ-շակ մը փակցուցած՝ նրանք ալ եկան լեցուեցան վանքը: Փա-րամազի արտաքինը շատ լաւ էր՝ փայլուն աչքերով, երկար մազերով: Հրացաններնին բոլորն ալ ժանգոտած, անկանոն վի-ճակի մէջ էին: Եթէ չեմ սխա-լիր, մօսինի հրացան չունէին, ոչ ալ կանոնաւոր վալադ: Վազ-գէնն ու Միքօն ըսին. «Եթէ կր-նաք քանի մը օր հոս սպասել, մենք կ'երթանք եւ մեր վալադ-ները ձեզի կը ղրկենք եւ ձեզ ալ կը բերեն»:

Մեր խումբը բաղկացած էր քառասուն հոգիէ: (Մեզ հետ կային 4-5 հոգի ալ գաղթական-ներ Վանի Պզտի գիւղացի, ո-րոնք կ'երթային իրենց տուն): Նրանք շալակեր էին մեր աւե-լորդ զէնքերը:

(Շար.)

(*) Գուրգէն — Աւետիս Մալ-եան:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ "ԵՓՐԱՏ" ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այս իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Harolaի սրահներուն մէջ 3 rue La Vieuville, Nord Sud: Abbesses

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ "ՌՈՍՏՈՄ" ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԻ ԿՈՂՄԷ

ԾՈՎԻ ՁՈՀԵՐԸ ԵՒ ՎԻՌԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (ՁԱՒԵՇՏ)

Հայկ. եւ եւրոպական պարեր: Պարի մրցում, անակնկալներ: Ընտիր ճագպանտ, ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՄՈՒՏՔ՝ ԱՅՐԵՐՈՒ 7.50 ՖՐԱՆՔ, ԿԱՆԱՆՑ 5 ՖՐԱՆՔ

"ՄԱՅԻՍ 28" ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

ՓԱՐԻԶ.—ԴՇ. ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Կը մասնակցի Սիփան երգչախումբը

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԿՈԼՈՆՊ.— Նախաձեռնութեամբ Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Հ. Յ. Դ. Զէյթուն ենթակոմիտէի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղին: Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա-Քոլոնպի Քաղաքապետարանի սրահը Rue des Halles, Bois-Colombes.

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆԿԵՐՍ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները անխտիր: կը խօսի ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:

ՍԷՆ ԼՈՒ.— Վաղը կիրակի ժամը 3ին: Սէն Մարկրիթի եւ Սէն Լուի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ: կը խօսի ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:

ՊՈՒԼՎԱՌ OSSO.—Վաղըկիրակի ժամը 3ին: կը խօսի ԸՆԿ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

Ս. ԱՆԹՈՒԱՆ.— Քամփանեը Ֆրէզի հայ մատրան մէջ:

Ս. ԺԷՐՈՄ.— Bar Tunelի *սրահին մէջ:*

Իսկ Հինգշաբթի 29 Մայիս

ՊՈՒԼՎԱՌ.— Օտտօի մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ա. Ա. Յոբելինական յանձնախումբի եւ գործակցութեամբ նոյն շրջաններու թաղ. խորհուրդներու եւ ծանօթ հայրենակիցներու:

Սոյն հանդէսներուն խօսելու հրաւիրուած են.— Պ. Պ. Ա. Աբոյեան, Ե. Արմէն, Վ. Գույումճեան, Պ. Զարոյեան, Ե. Թոռոսեան, Պ. Հիւսեան, Բ. Միլտոնեան, եւ ուրիշներ, Իսկ Գեղարուեստական բաժնին իրենց աջակցութիւնը պիտի բերեն, դերասաններ Ե. Ղազարեան, Մ. Մարութեան, Ուզունեան, եւ ուրիշներ: Մուտքը ազատ է:

ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Salle des Fêtes*ի մեծ սրահին մէջ*

կը նախագահէ՝ Պ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

կը խօսի Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Խմբերգ, արտասանութիւններ հայերէն եւ ֆրանսերէն

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կազմակերպուած Վալանսի յոբելինական յանձնախումբի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի, Հայրենակցական միութեանց, Զ. Ե. Ո. Միութեան եւ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի:

Կը խնդրուի 6 տարեկանէն վար փոքրիկներ չբերել: Ծխելը արգիլուած է: կը խնդրուի կարգապահ ըլլալ:

Հրաւիրուած են նահանգապետը, քաղաքապետը, ոստիկանապետը, ընկերվարականներ՝ Mr. Faurd, Jules Moch եւ ուրիշներ:

Մուտք 2 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէի

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Սալ Շափի մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. Մարութեանի, եւ մասնակցութեամբ Տիկ. Լ. Մարութեանի, Ս. Ազարեանի, Յ. Ուզունեանի, Մ. Գաբրիէլեանի եւ ուրիշներու:

կը ներկայացուի՝ Շիլլէրի Ա Ւ Ա Զ Ա Կ Ն Ե Ր Ը

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Այս Հինգշաբթի ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ առթիւ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Ave. Kléber)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ՎԻՃԱԿԻ ՕՐ

Աւանդական սովորութեամբ վիճակ հանելու հետ միասին կը լինին բանախօսութիւն, երգեր, պարեր եւ հաճելի ժամանց: Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մուտքը ազատ է բոլորի համար — *Սկիզբը ժամը 3ին*

ԹԱՏՐՈՆ ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ

13—15 Ave. Montaigne, Ռուսական օփերայի մեծ եղանակ

Այսօր շաբաթ ժամը 8.30ին Rouslan et Ludmila (*Ա. անգամ*)

ընդհ. տնօրէն՝ *ԻՇԽԱՆ Ա. ԾԵՐԷԹԷԼԻ*

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Տրապիզոնի Հայր. Միութեան կողմէ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին մինչեւ առաւօտ Վիքթօր Հիւկօի սրահներունմէջ 46 Rue St. Didier, մէթրօ Boissière եւ Trocadéro:

Գեղարուեստական բաժին: Ազգային տարազի մրցում, անակնկալներ եւայլն: կը մասնակցի Մ. Ալմազեան իր թառով:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

պետ. սրահներէն Salle Rameauի մէջ (29-31 rue de la Martinière)

Հովանաւորութեամբ նախկին վարչապետ եւ Լիոնի քաղաքապետ պ. EDOUARD HERRIOTի եւ նախագահութեամբ պ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆի: կը խօսին՝ պ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ (*հայերէն և ֆրանսերէն*) և պ. ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկ. J. Bériel (*դաշնակ*), *Փարիզէն Օր. Հ.* Թորոսեան (*երգ*), *պիտի երգեն նաեւ* տիկին Սօնա Ղարիբ եւ Օր. Ժ. տէր Պետրոսեան: *Կը նուագեն փափազեան* քոյր-եղբայրներ (*դաշնակ-ջութակ*): *Դասական պարեր պիտի պարեն Եւրոպայի ամենափոքրիկ եւ հռչակաւոր պարուհիներ* Nelly, André Bériel *քոյրեր:*

Ֆրանսական ընտիր նուագախումբ, հայկական երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի:

ԾԱՆՕԹ.— Կը խնդրուի գրկի երախաներ չբերել եւ կարգապահ ըլլալ, եւ ճիշդ ժամանակին գրաւել տեղերը նախօրօք ապահովելով յոբելեարին քարդերէն մէկ մէկ հատ, որոնց ետեւ թուագրուած է սրահի մէջ գտնուած աթոռներէն մէկ հատ, խճողումի տեղի չտալու համար:

ՕՐ. ՇՆՈՐՀԻԿ ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ
ԵՒ
ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՓԷՆԻՐՃԷՄԷՋԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Մոնթրէօյլ (Սէն)

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 29 Bld. Carnot. կարեւոր օրակարգ:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ՝ Ընկ. Պ. Հիւսեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Լիոնի Քրիստափոր խումբի ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը 14 րիւ Ֆրանսուա կարսէն: կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութիւնը վաղը Կիրակի հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ այն հայ սպաներուն եւ զինուորներուն, որոնք ինկան պատւոյ դաշտին վրայ 1914—1920.

ՊՕԼՈՒ-ՏԷՎՐԷԿ եւ շրջակայից Հայր, երկսեռ ընկերակցութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզ եւ արուարձանները բնակող բոլոր հայրենակիցները, վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Ժամկոչեաններու բնակարանը, 10 rue Lévio, *մէթրօ՝* Villiers. *Կարեւոր օրակարգ:*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

“HARATCH”

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՄԱՅԻՍ 1930
25 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1272 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Սալմաստի երկրաշարժի գոյժն առնելէ ի վեր, անձկութեամբ մը սպասեցինք մանրամասնութիւններու, հասկնալու համար այդ ... մեր ժողովուրդին կրած հարուածին մեծութիւնը:

Դժբախտաբար, ստացուած տեղեկութիւնները գերազանցեցին ... երկիւղները:

— «Մի վայրկեանում շրջանը դարձաւ դժոխք եւ գիւղերը վերածուեցին հողակոյտերի: կանգուն գիւղ եւ տուն չկայ այլեւս: ... ենք այգիներում, դաշտերում ցաք ու ցրիւ եւ անկազմակերպ: ... տանջւում ենք ուժեղ քամիներից եւ արեգակից: Սարսափում ենք ամպերից. եթէ անձրեւ գալու լինի (Աստուած ոչ անէ) ... կէսը կորելու է: ինչ որ կիսատ պռատ լաթեր ունէինք, մնացել է հողի տակ: Անասունների կէսը փճացել է»:

Ահա առաջին ստոյգ տեղեկութիւնները՝ քաղուած պաշտօնական հաղորդագրութենէ մը:

Եւ այս ամէնուն վրայ, մօտ 100 դիակ՝ հանուած փլատակներու տակէն եւ 100ի չափ ալ վիրաւորներ, որոնց երեք քառորդը ... վիճակի մէջ...

Այս սրտամորմոք աղէտին է ենթարկուած Րաֆֆիի ծննդավայրը, Սալմաստ, իր Հաֆթվան, Փայաջուկ, Ղալասար, Սաւրա, ...լամ, Սառնա, Ղըզըլջա, Սանամերիկ, Սարա և շարք մը ուրիշ ...երո՛ն գեղեցիկ եւ շէն գիւղերով:

Գիւղեր՝ որոնք տասնեակ տարիներ շարունակ, ապաստան են ...— եւ ի՜նչ սրտառուչ հիւրընկալութեամբ— հազարաւոր հայ ...տասարդներու, որոնք, բոցավառ սիրտերով, շարա՛ն շարա՛ն ...քալէին դէպի «Արցունքի հովիտը», Թրքական եաթաղանի ...կ գալարուող հայ ժողովուրդի ահազանգին հասնելու համար:

Գիւղեր՝ որոնք իրենց տան դռներն ու հացի տաշտերը միշտ ... են պահեր Թրքական դժոխքէն Պարսկաստան ու Կովկաս ...տանած հայ գաղթական բազմութիւններու առջեւ:

Հապա անոնց խանդավառ ասպնջականութիւնը կամաւորական ...երուն ժամանակ... Ո՞վ չգիտէ, որ Անդրանիկի գունդը ամբողջ ... ամիս Սալմաստցիներու հացով ապրեցաւ, մինչեւ արշաւանքի դիմելը:

Այս բոլոր պատճառներով, Սալմաստի Հայերը փուշ էին ... կառավարութեան աչքին: Եւ երբ առիթը ներկայացաւ, ...աշխարհային պատերազմի արհաւիրալից օրերուն, Թրքական ...երն առանձին կատաղութեամբ ինկան Սալմաստի վրայ, ...եցին շէն գիւղերը, իսկ հայ բնակիչները մասամբ կոտորեցին եւ մասամբ ալ թափառական կեանքի տուայտանքներու ...եցին:

Սակայն ոչ մէկ աւեր ու հալածանք չկարողացան մարել Սալմաստցիներու ջերմ սէրը դէպի հայրենի օջախը: Դեռ պատերազմի ընթացքին, անոնք քանի մը անգամ փորձեցին վերաշինել աւերուած գիւղերը, ամէն անգամ ստիպուելով կիսատ ...լ գործը, Թրքական նորանոր արշաւանքներու երեւէն: Իսկ ... պատերազմը վերջացաւ, անոնք նոր ուժով նուիրուեցան ...րենի օջախներու վերաշինութեան գործին և արդէն բարեկե...կ կեանքի շրջանը թեւակոխելու վրայ էին, երբ վրայ հասաւ ...կրաշարժի աղէտը՝ նորէն փլատակներու վրայ նետելով Սալմաստի քրտնաջան, արի եւ հայրենասէր գիւղացին:

Այս պայմաններուն մէջ, զարմանալի չէ, որ խմբովին գաղ...թի տրամադրութիւն մը ծայր տուած է աղիտահար Սալմաստ...ներու մէջ, ինչպէս կ'երեւի պաշտօնական հաղորդագրութենէն: Սակայն զարմանալի եւ շատ զարմանալի պիտի ըլլայ, եթէ այս ...էտին դուրսէն հանդիսատես հայ հասարակութիւնը թոյլ տայ, ... Հայերէ թափուր մնայ մեր պատմական հայրենիքի այդ թանկագին անկիւնը, որ ոռոգուած է Վարդանանց նահատակներու ...րական արիւնով եւ որուն վիճակուած է դեռ նոր քաջագործութիւններու ասպարէզ դառնալ մեր ազատագրութեան ճամբուն վրայ:

Հայ ժողովուրդը հոգեր շատ ունի: Դեռ չեն սպիացեր կարմիր ...րդերէն անոր մարմնի վրայ բացուած վէրքերը, եւ ահա սպի...ակ ջարդերու վտանգ, ահա եւ բնութեան արհաւիրքները՝ օրը մը ...րակի գաւառը, օր մը Յունաստան, օր մը Ֆիլիպէ եւ այսօր ալ Սալմաստ:

Բայց հոգերու այս առատութիւնը, որ չգիտենք ո՛ր չար Աս...ուծոյ քմահաճոյքով առատութեան եղջիւրէն կը թափի մեր ...խուն, չի կրնար ընկճել ազգովին ապրելու մեր կամքը: Ամէն ...ի հարուածի դէմ մենք պէտք է նո՛ր ուժով պրկենք մեր ջիղերը եւ համախմբենք մեր ուժերը՝ հարուածին հակազդելու համար:

Այսօր նոր հարուածին դէմ արժանավայել կերպով ծառանալու համար, մենք պէտք է ներշնչուինք ո՛չ միայն գթութեան ...զգացումներէ, այլ եւ ազգային գիտակցութենէ: Բանիմաց հայ ...սարակութիւնը, որ այնքան ջանք կը թափէ հայկական նոր ...ներ շինելու, չի կրնար թոյլ տալ, որ Վասպուրականի արե...լեան սահմանին վրայ արդէն հաստատուած հայկական բոյները —եւ ի՜նչ բոյներ— ամայանան եւ լքուին:

Մեր ազգային գիտակցութեան մէկ ուրիշ թելադրանքն ալ ...պիտի ըլլայ ներշնչել Սալմաստի հայրենասէր գիւղացիներուն, որ ... ժողովուրդը գիտէ ըստ արժանւոյն գնահատել իրենց կրած ...ողութիւնները ի շահ ընդհանուր հայկական Դատին:

Այս կրկնակի նկատումներէն ներշնչուած՝ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ...ջանային Վարչութիւնը հրահանգած է արդէն իր մասնաճիւղե...ն՝ Փարիզ, Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս, Վիէն, Կարտան, Տէսին, ...րընոպլը եւն. որ անմիջապէս ձեռնարկեն Սալմաստցիներու օգ...թեան գործը կազմակերպելու:

Մեզի կը մնայ դիմել հայ հասարակութեան, որպէսզի լայն ...րտով եւ առատ ձեռքով իր օժանդակութիւնը բերէ եղբայրական ...գնութեան այս գործին:

Օ՛ն, ի գործ, հայրենակիցներ: Թող այս գեղեցիկ ձեռնարկին ...նհաղորդ չմնայ ոչ մէկ անհատ, որ իր կուրծքին տակ հայկական սիրտ ունի եւ իր միտքին մէջ հայկական ազատագրութեան ...րազները...

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յ. Գ.— Այն հայրենակիցները որոնց բնակութեան վայրին մէջ մասնաճիւղ չկայ, կրնան իրենց նուէրները ղրկել ուղղակի վարչութեանս գանձապահին, հետեւեալ հասցէով.— Mlle H. Kochian, ...3 Rue St. Charles, Paris.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԻՍԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ

ԻՍՄԱՅԻԼ ՀԱԳԳԸ ՊԷՅ 100,000 ԹՐՈՒՐՔ ՋԱՐԴԱԾ Է...

Մեր ընթերցողները կը յիշեն թէ՝ 1928 Նոյեմբեր 11ին, Նիսի մէջ, Մէհմէտ Սապրի անուն Թուրք մը մահափորձ կատարեց կիւմիւլճինացի Իսմայիլ Հագգը պէյի դէմ, որ Թունդ հակաքէմալական է:

Արձակուած գնդակներէն վիրաւորուեցան Իսմայիլ Հագգը եւ երկու անցորդներ:

Այս մահափորձին դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր, 23 Մայիս: Բժշկական տեղեկագիրը կ'ըսէր թէ ամբաստանեալը կատարելապէս պատասխանատու չի կրնար համարուիլ: Մէհմէտ Սապրի ֆրանսերէն չգիտնալով, թարգման մը նշանակուած էր. իսկ փաստաբանն է հռչակաւոր Թորրէսը:

— Անձնական վրէ՞ժի համար գործեցիր այդ արարքը, հարցուց դատաւորը:

— Ոչ, պատասխանեց Մէհմէտ Սապրի: Այդպէս ըրի, որովհետեւ այդպէս կը թելադրէր իմ պարտականութիւնս: Իսմայիլ Հագգը թշնամին է իմ հայրենիքիս եւ գարշելի արարքներ գործած է:

Վկաներէն Պ. Սանսօ, ոստիկանական քոմիսէր, յայտարարեց թէ ամբաստանեալը հինգ անգամ կրակ ըրաւ եւ ոչ թէ երեք: Այս առթիւ վէճ մը ծագեցաւ եւ նիստը պահ մը ընդհատուեցաւ: Երբ վերսկսան, շատ աւելի բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ: Պ. Սանսօ պնդեց թէ Մէհմէտ Սապրի խառնակիչ մըն է, հետեւաբար ատելութեամբ կամ գաղափարականութեամբ չէ որ շարժած է: Վերջապէս խօսք առաւ Իսմայիլ Հագգը: Պատմեց թէ ինչպէս ծանօթացած էր Սապրիի:

— Ես համոզուած եմ թէ, ըսաւ, Սապրի գործած է էնկիւրիի կառավարութեան գաղտնի մէկ կոմիտէին դրդումով:

Նախագահը.— Չեմ կրնար թոյլատրել որ այստեղ ամբաստանուի կառավարութիւն մը թէ գործակալներ ղրկած է Ֆրանսա:

Իսմայիլ Հագգը ուժգնօրէն հերքեց իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Ես երբեք մարդ կախել տուած չեմ, ըսաւ:

Նախագահը.— Ձեզ կ'ամբաստանեն թէ 800 մանկամարդ աղջիկներ կախել տուեր էք:

Իսմայիլ Հագգը.— Ես միայն արդարութիւնը գործադրեցի եւ ուրիշ ոչ ինչ:

ԽՄԲ.— Այս պատմութիւնը կը քաղենք «Մաթէն»էն: Իսկ հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ ուրիշ թերթերէ.—

Նախագահը հարցուց ամբաստանեալին թէ ի՛նչպէս կ'ապրի:

Մէհմէտ Սապրի պատասխանեց թէ ժամանակին ոչխարի հօտեր ունէր եւ կարօտ չէ Թրքական կառավարութեան օգնութեան: հերքեց թէ յարաբերութիւններ ունեցած է հին Թուրքիոյ երեւելիներուն հետ: յայտարարեց թէ երբեք փորձած չէ բարեկամութիւն կապել Իսմայիլ Հագգըի հետ:

«Որովհետեւ, կան մաքուր Թուրքեր,—Քէմալականները. միւսները արժանի չեն իրենց հայրենիքին»:

Ամբաստանեալը զղջում յայտնեց իր արարքին համար, մանաւանդ անոր համար որ երկու անմեղ անցորդներ ալ վիրաւորուած են:

Իսմայիլ Հագգը յայտարարեց թէ՝ Մէհմէտ Սապրի բանսարկու խառնակիչ մըն է:

— Երբ ինծի ներկայացաւ սրճարանին մէջ, յանկարծ ըսաւ «Քէմալականները բանտարկեցին զիս»: բայց ես չհաւատացի:

Յետոյ աւելցուց թէ ինք չհասկցաւ անցած դարձածը: Յաջորդ օրը միայն իմացաւ թէ յարձակողը Մէհմէտ Սապրին էր: Եւ ցոյց տուաւ Թուրքերէն թերթեր որոնք ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէին իրեն դէմ, Պրուսայի Նահանգապետութեան շրջանէն: Այսպէս խօսեցաւ ամբողջ մէկ ժամ («ժուռնալ»):

⁂ Ամբաստանեալը իր վկայութեան ընթացքին «հրէշութիւններու եւ գարշելի արարքներու» խօսք բրած ըլլալով, պաշտպան փաստաբան Պ. Թոպէռ բացատրութիւն պահանջեց: Մէհմէտ Սապրի պատասխանեց թէ Իսմայիլ Հագգը պատասխանատու է հարիւր հազար Թուրքերու ջարդին:

— Ջրի զրպարտութիւն, պատասխանեց փաստաբանը:

— Լօզանի 1923 Յուլիս 24ի դաշնագրին յաւելուածին մէջ, կը յիշուին 150 անձեր որոնք պաշտօնապէս աքսորուած են Թրքական կառավարութեան կողմէ: Իսմայիլ Հագգը, զոր կ'ուզեն մեզի ներկայացնել իբրեւ բարեկամ Ֆրանսայի, իր արժանի տեղն ունի այդ ցանկին մէջ:

— Ատիկա պատճառ չէ որ ատրճանակ պարպուի ֆրանսական բազմութեան մը մէջ, դիտել տուաւ ընդհ. դատախազը: («Փըթի փարիզիէն»):

Յարաճուն խստութիւններ Հնդկաստանի մէջ

Բանաստեղծ Տիկին Նայտու, կանտիի երկրորդ յաջորդը, որ ձերբակալուած էր անցեալ օր, անմիջապէս դատուելով 9 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ:

Ուրբաթ օր 50 կամաւորներ ձերբակալուեցան Պոմպէյի մէջ, երբ Վատալայի աղահանքները կ'երթային ուրիշներու հետ, յարձակում գործելու համար:

Երկրորդ արշաւանք մը կազմակերպուած է այսօրուան համար:

Կանտիի որդիներէն մէկը եւ քարտուղարը դատապարտուեցան մէկ-մէկ տարի բանտարկութեան:

⁂ Հնդիկ «պատերազմական խորհուրդը» արտակարգ նիստ մը գումարելով Պոմպէյի մէջ, մեծամասնութեամբ որոշեց շարունակել արշաւանքները: Իսկ ազգ. համագումարը կը ջանայ զինուորագրել նաեւ երիտասարդ իսլամները եւ Բարսիները: «Պատերազմական խորհուրդ»ին գլխաւոր անդամները ձերբակալուած ըլլալով, նորեր նշանակուած են, բայց անունները գաղտնի կը պահուին:

⁂ Ուրբաթ օր հսկայական ցոյց մը տեղի ունեցաւ Պոմպէյի մէջ: Ազգային թափօր մը կազմուած էր, երբ 400 ոստիկաններ փակեցին ճամբան, ժամը 3ին, ազդարարելով թէ չեն կրնար յառաջանալ ժամը 9էն առաջ: Այս կարգադրութիւնը մեծ յուզում պատճառեց քաղաքին մէջ: Իրիկուան ժամը 5ին 200,000 հոգի համախմբուած էին ոստիկանական շղթային երկու կողմերը: Ազատ անցք մը ձգուած էր ցուցարարներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ: Ազգայնական վարիչները թոյլ չտուին որ ամբոխը խորտակէ պատուարները: Անցուդարձը բոլորովին խափանուեցաւ եւ ծանր դէպքերէ կը վախցուէր:

Լման չորս ժամ կացութիւնը անփոփոխ մնաց: Այն ատեն ոստիկանապետը հաղորդեց ազգայնական վարիչներուն թէ կրնան յառաջանալ որոշ փողոցներէ: Լուրը հազիւ լսած, ամբոխը սկսաւ գոռալ, «Յաղթանա՛կ, յաղթանա՛կ»: Եւ յառաջ խուժեց ամէն ուղղութեամբ, դէպի Թաճ Մահալի մեծ հիւրանոցը, պոռալով. «պօյքօ՛թ, պօյքօ՛թ»: Շղթայազերծ ալիք մըն էր որ կը յառաջանար եւ շատ մը Եւրոպացիներ հրաշքով ազատեցան խոշտանգումներէ:

⁂ Ալլահապատէն կը հեռագրեն.— Օրէնսդիր ժողովին իսլամ անդամներէն երկու հոգի, Ահմէտ Խան եւ Զաքուր Ահմէտ, խորհրդակցելով իսլամ հասարակութեան ազդեցիկ անդամներուն հետ, յայտարարեցին թէ չեն կրնար անտարբեր մնալ անհնազանդութեան շարժումին հանդէպ, քանի որ արդէն կը խորհուի նոր սահմանադրութիւն մը յօրինել Հնդկաստանի համար: Ուստի, Մայիս 29ին ժողովի հրաւիրուած են իսլամական բոլոր կազմակերպութիւնները, ճշգրիտ ծրագիր մը մշակելու եւ իսլամ հասարակութեան պահանջներն ու բաղձանքները ձեւակերպելու համար:

ՏՕՔԹ. Ֆ. ՆԱՆՍԷՆ

(Մէջտեղը, նստած: Միւս երեքը՝ իրեն հետ Հայաստան գացած պատուիրակութեան անդամներն են):

Փոքրամասնութեանց դպրոցները

Նոր ոտնձգութիւն մը կը պատրաստէ քէմալական կառավարութիւնը Պոլսոյ ոչ-Թուրք դպրոցներուն դէմ:

Անհաւասիկ պատրուակը.— Քննիչներու տեղեկագրէն հասկցուած ըլլալով որ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ յաճախ վէճեր կը ծագին հիմնադիրներու եւ տնօրէններու, ինչպէս նաեւ այս վերջիններու եւ ուսուցիչներու միջեւ, կրթական տեսչութիւնը որոշած է կանոնագիր մը մշակել: Այս կանոնագրին մէջ մանրամասնօրէն պիտի ճշդուին իրաւասութեան սահմանները:

Մարախին վնասը Թուրքիոյ մէջ

Առեւտրական սակարանը սկսած է տեղեկագիրներ ստանալ Անատոլուի այս տարուան բերքին մասին: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, վերջին անձրեւները ոեւէ օգուտ չեն ունեցած երկրագործութեան:

Մերսինի շրջանակի գարիի բերքին առաջին ժամանումը եղած է արդէն: Այս օրերուն ցորենի առաջին բերքին ալ կը սպասուի: Այս տարի, Մերսինի բերքը յուսացուածին չափ չէ եղած, որովհետեւ մարախի արշաւը մասամբ փճացուցած է զայն:

Միջատներու աւերումներէն զերծ ըլլալու համար, անցեալ տարի Կիպրոսէն բերուած սերմնցուն բաժնուած էր երկրագործներուն, բայց տեսնուած է որ ոեւէ օգուտ չէ ունեցած այդ միջոցը:

Չաթալճայի եւ Եազաճըզի մէջ «իփիֆիժէռ» կոչուած մարախներ երեւան ելած են: Այս միջատները կը հաւաքուին ներկայիս: Սիլիվրիի, Չաթալճայի եւ Եալովայի մէջ իտալական միջատ կոչուած մարախներ կան, որոնք աւելի վնաս կը հասցնեն: Այս միջատներն ալ թունաւորուելով կը հաւաքուին: Պոլսոյ մէջ ալ «փիւսէրօն» կոչուած մանր միջատներ կան որոնք զանազան դեղերով կ'ոչնչացուին:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀՈԳԵՎԻՃԱԿԸ

Մեր օրերու գրական սերունդը դժգոհ է եւ գազազած։ Դժգոհ ու գազազած ինքն իր դէմ եւ ուրիշներուն։ Հոգեվիճակ մը որ բացատրութեան կը կարօտի։

Իսկ ուրիշները.— ընթերցող, գրասէր եւ գրագէտ հասարակութիւնը, գրական մթնոլորտը դժգոհ են, կամ առնուազն դէմքի ծամռուք ունին, երբ կը խօսի ներկայ գրականութեան մասին։ Մտայնութիւն հիւանդագին, եթէ չըսենք խստապահանջ։

Ինչո՞ւ։

Պատասխանը որ պիտի կըրնայ այս ինչուն բաւարարել, կոչուած չէ ներկայ գրականութեան իրական պատկերը ներկայացնել ընթերցողներուն։ Այդ գործը կը սպասէ իր նուիրուած աշխատաւորին։ Ու այս աշխատանքը կը կատարուի արագօրէն ու արժէքաւոր, երբ մենք կ'ազատինք ներկայ հոգեվիճակէն։ Ահա, այդ նախադուռն է որ կ'ուզեմ բանալ՝ գլուխ գլուխի նստելով իմ մտածումներուն հետ։

Թողունք որ հին կարկառուն դէմքերն իրենց ճանապարհը շարունակեն, առանց ետին նայելու։ Վերջին և տենդոտ տուրքէն զատ, աւելին չենք պահանջեր։ Հանգիստ թողունք նաեւ միջին սերունդի քանի մը փառքի կոչուած (իրաւցի ու արդար փառք) կորովի դէմքեր, որոնք լիովին իրենց ուսը տուած են հայ գրականութեան լուծին։ Բայց այսքանով հարցը չի փակուիր։ Հայ նորագոյն գրականութեան հրատապ խնդիրը կը չարչրկէ միտքերը, ու նոր սերունդը, գրական սերունդը դատաստանի կը կանչուի։

Վա՛ղը, վա՛ղը...

Ու անժառանգ մնալու վախէն բռնուած բազմութիւն մը, Թ[illegible]ած երեսով՝ վազուած կը նայի։ Մինչդեռ գրական նոր սերունդ մը եւ գրականութիւն մը գոյութիւն ունի։ Այս փաստական գոյավիճակը կարծես դժուարաւ կ'ընդունուի շատերէն, բայց երբ նախադուռն ատենանք, ներսի եւ դուրսի դժգոհութեան պատճառներն աւելի պարզ պիտի երեւին։

Երբ գրական նոր սերունդ կ'ըսենք, պէտք է գիտակցինք որ այդ սահմանաւորումը ճշգրտօրէն չի խտացներ մեր ըմբռնումը իր դասական իմաստով։ Մեր օրերու գրական սերունդը խառնուրդ մըն է երկու սերունդներու։ Հայկական փոթորկալի կեանքի հետեւանքով կտրուած է իրերայաջորդ սերունդներու շղթան։ Ատոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ պատերազմի դժբախտ տասնամեակը։ Դատարկ անջրպետ մը, որմէ յետոյ կը սկսի հայ գրականութեան ներկան։ Փուլ մը, ուր հաւաքուած են պատերազմէն քիչ առաջ հասակ նետած, պատերազմի ժամանակ աչք բացած ու պատերազմէն յետոյ պատանեկ սնսարսուներէ բռնուած գրողներ՝ արուեստի տաճարին նուիրուելու համար։

Այսօր երկու երեք գրողներէ զատ, որ երեք չորս տարուան անուն ունին եւ տակաւին երեսուն տարին չեն լրացուցած, մնացեալ բազմութիւնը մեր Թուած սերունդին, 30-45 տարիք ունի եւ 10-20 տարուան գրական անուններ են։ Ասոնցմէ զատ նորագոյն (կարելի է ըսել անմիջապէս գալիք) սերունդի գոյութիւնն անզգալի է։ Անոր գոյութիւնը հարցական մը տակը կ'իյնայ, շնորհիւ մեր կրթական վիճակին, մեր [illegible]րուածութեան։ Մինչդեռ բնական կեանք մը ուրիշ պատ[illegible]եր պիտի պարզէր մեզի։

Ու ահա, 25-45 տարեկան [illegible]րդոց բազմութիւն մը, 5-20 տարուան գրական անունով եւ աշխատանքներով, կը ներկայանայ հայ գրականութեան [illegible]ատմութեան առջեւ, որպէս նոր սերունդ, նոր գրականութիւն կերտող։ Եւ սակայն, բաց ի մէկ երջանիկ բացառութենէ (Համաստեղ), որ կրցաւ իր իրաւցի տեղը բռնել հայ գրականութեան պատմութեան մէջ, մնացեալներու մասին կը տիրէ խորին լռութիւն մը։ Կա՞ն, թէ չկան։ Գլխու երերում մը։ Ո՛չ այո՛, ոչ ալ ոչ։

Զգայնացնող, վիրաւորական լռութիւն։ Այս սերունդն իր երգերու արձագանգը չի լսեր, ու անպատասխան մնացած հոգին կը գազազի։ Գրական ջերմ մթնոլորտ չկայ. պատանի եւ ընթերցասէր զանգուածներ չկան, որպէսզի անոնց յուզումներն ու սարսուռները մթնոլորտը լեցնէին, մթնոլորտ մը որ անհրաժեշտ ջերմութիւնը պիտի բերէր արուեստագէտներու հոգիին։

Գրական քննադատութիւնը իր խօսքը չէ ըսած եւ չըսեր ներկայ տասնամեակի գրականութեան մասին։ Քննադատութեան անողոք նշտրակը տակաւին չէ մօտեցած առատօրէն արտադրուած գրականութեան, ուր արժէքաւորն ու անարժէքը հաւասար գծի վրայ կը մնան։ Անունները բարձր կը հնչեն մեր ականջին, մինչդեռ անոնց գործերը կը մնան անանուն, առանց արժէքի սահմանաւորում ստանալու։

Ուրիշ բաց մը։ Դասագրքերու եւ հատընտիր գրուածքներու հաւաքածոներու բացակայութիւնը, անկիւն մը, ուր գրագէտը (թէեւ մասամբ մը) պատուանդան մը կը գտնէ մէկ ոտքի վրայ կենալու։ Վերջին տասն և հինգ տարիներու ընթացքին այս գրական սերունդի որեւէ գրուածք դասագրքերու անցած չէ։ Անշուշտ ամէն գրուածք դասագրքի սահմանուած չէ։ Այդ հարցը չէ որ մեզ կը զբաղեցնէ, այլ երեւոյթը։ Սահմանադրութիւնը նախորդող տասնամեակին (98—1908) փոքրիկ քննութիւն մը պիտի պարզէ, որ 5—10 տարուայ երիտասարդ գրողներու գրուածքները դասագրքերու եւ հաւաքածոներու զարդը կը կազմէին։ Անոնք արդէն գրագէտ և հեղինակ էին։ Աւելի կամ պակաս արժէքը տարբեր կշիռի խնդիր էր։

Իսկ այսօր, գրագէ՞տ է, թէ ոչ. հեղինակ կարո՞ղ է կոչուիլ թէ ոչ։ Հարցականը կախուած կը մնայ ներկայ ժխորին վրայ։ Հիմա, բոլորն ալ հաւասարապէս հեղինակ են։ Հետեւաբար՝ ոչ ոք հեղինակ է։ Հաւասարութիւնն, այս պարագային, ամբոխային հոգեբանութիւն մըն է, որ գրական սերունդի բոլոր անդամները իրարու կը շղթայէ, ուղիղ գծով բարձրութեան ստիճանը պահպանելու համար։

Հետեւա՞նքը։— Քննադատութիւնը կը դառնայ անհանդուրժելի, նոյնիսկ ատելի։ Եւ այսօրուան սերունդը որ կարօտ էր գրական քննադատութեան, այժմ այլեւս չի հանդուրժեր անոր. վարժուեցաւ լռութեան և... հաւասարութեան։ Տուժողը իրական արժէքներն են։ Միւսները կը գոհանան հասարակ գովեստով մը, որ գրական որակում մը չէ եւ հեռի է գրական պատուանդան ապահովելէ։

Ու հիմնական վերլուծման ու գնահատման փոխարէն, տարին անգամ մը, նոր տարուան առթիւ, հայ մամուլը անդաստան մը կը կատարէ։ Քանի մը բարի գրողներ թաղէ թաղ ձայն կուտան իրարու՝ իրենց դուռն ու դրացիները յիշատակելով, կարծես պարտականութիւն մը ըլլար «Յիշեալ լիջեք, առաջի անմահ գառինն Աստուծոյ»։ Տեղ տեղ քանի մը ածականներ, նոյնիսկ «զմայլելի». քանի մը անդրադարձեր, քիչ քննադատութիւն. ահա բոլորը։ Գրագէտը կալին քով կեցած է, ու չգիտեր թէ իրմէ ի՞նչ կ'ուզէն, ցորե՞ն, թէ դարման։ Ասդին շատերը յարգի դէզեր կը մատուցանեն բազմութեան, առանց խնդրանքի։

Դատաւոր չկայ։ Կատարեալ անիշխանութիւն։ Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ, գրականութիւնն ազատութեան մէջ կը ծաղկի...

«Ազատութեան» մէջ տասը տարիէ կը քալենք։ Գրական մթնոլորտ (եթէ կարելի է այսպէս կոչել ներկայ մթնոլորտը) խիստ ժլատ է եւ՛ փառք բաշխելու եւ՛ անփառունակ դարձնելու մէջ։ Գրական սերունդը (անուններն իրենց տարիքովն ու տուրքով գրականութեամբ հետաքրքրուողները հոս կրնան շարել, առանց իմ օժանդակութեան), տասը քսան տարուան իր անունին առջեւ, մէկ կողմ դնելով օդին նետուած անարժէք ու պատահական գովեստները, կը գտնէ քանի մը ծամծմուած բառեր,— «տաղանդի նշոյլներ ունի», «խոստմնալից սկսնակ մըն է» (առնուազն հինգ տարուան գրող է), «յուսալից ապագայ մը կը խոստանայ» (Պէտք չէ մոռնալ, 20 տարի է որ կը գրէ), «շնորհալի էջեր ունի», եւայլն, եւայլն։ Հաստատուն եւ լրիւ որակումի չէք հանդիպիր։

Պակասաւոր այդ հոգեբանութեամբ մթնոլորտը սրտաբուխ բառ մը չուղղեր մեր օրերու գրական մշակներուն։ Իսկ գրական սերունդը, ակնդէտ՝ կը դառնայ ջղային ու վանող։ Այս հոգեվիճակը հիւանդագին է եւ մահացու հարուած մը՝ ուղղուած գրականութեան ծաղկումին։

Ի հարկէ խօ՜սքը անոնց մասին չէ, որոնց փառասիրութիւնը գոհացում կը ստանայ երբ իրենց ստորագրութիւնը շատ յաճախ տպագրութեան կը յանձնուի։ Անոնք պատահական ճամբորդներ են, որոնք ոչ մնասի եւ ոչ ալ տեւական արժէքի մասին կը մտածեն։ Եւ ոչ ալ անոր մասին, (որովհետեւ այդպիսի դէմքեր եզական են) որ արուեստին կ'երթայ միայն իր հոգեկան բաւականութեան համար, առանց սպասելու գնահատման ու փառքի։ Խնդրոյ առարկայ անոնք են, որ իսկապէս գրականութիւն կ'ընեն, եւ որ արուեստագէտի մարդկային հակումն ունին սպասելու գնահատական խօսքին, լաւ կամ գէշ։

Գրական սերունդը այս սպասումէն, ջղային հոգեվիճակ մը կ'ապրի։ Իրմէ աւելի մթնոլորտն է յանցաւորը։ Սակայն այդ մթնոլորտին մէջ ան հետզհետէ իւրացուցած է արատներ որոնք զինք կը նսեմացնեն եւ արժանի են մտածման։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԿԻՐԱԿՆՈՐԵԱՅ ՆԻՇԵՐ

ՃԱՓՈՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Սա վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Փարիզ հիւրընկալն ու ականատեսը եղաւ բազմալեզու թատրոններու. Ռուս ներկայացումներ՝ Օտէոնի մէջ, ռուս պալէներ՝ Օփէրայի մէջ, Նիքոլա Պալիէֆ (Նիկողոս Պալեան, ափսո՜ս) եւ իր համբաւաւոր Չղջիկը, անգլիական ներկայացումներ, եւ նո՛յնիսկ հայկական՝ (Սաշա Կիթրիէն վերջը) Ալպէռ Փըռմիէի մէջ, իտալականներ՝ Շան զ'Էլիզէի մէջ, եւ դեռ աննամեան թատրոնը, քամպօճեան խորհրդապաբեր, ու, տասնեակ մը տարիներ առաջ ալ չին լեզուով ներկայացում մը Թէաթր Անթուանի մէջ, չին դերասաններու կողմէ, չին տէքօրով ու չին տիպարներով, չինական ազգային տոնին առթիւ սարքուած։ (*) Իսկ ճափոնական թատրոնը, բուն իսկ ճարոնականը՝ նիւթով, տէքօրով, թատերագրով ու դերակատարներով, առաջին անգամն էր որ կ'ողջունէր Փարիզ։

Կրկնակ վայելքը ունեցայ տեսնելու թէ՛ այդ թատերախումբը, Թօքիոյի արքայական թատրոնին արուեստագէտներէն բաղկացած, ուրեմն եւ ամէնէն առաջնակարգներէն ու ամէնէն ներկայացուցչականներէն, եւ թէ Փիկալեան թատրոնը, ամէնէն վերջինը զոր կառոյց Փարիզ (Պառոն տը Ռօշիլտի ծախքով)։ Թատրոն մը՝ արդիականներուն մէջ արդիական՝ իր բոլոր ճարտարագիտական ու գեղարուեստական կատարելութիւններով, իր անպաճոյճ ճոխութեամբ ու գաղտաղբիւր լոյսերով, իր զարդամերկ շքեղութեամբ ու ընտանի վեհութեամբ, իր անպաճոյճ՝ այլ խորապէս պչրուն կախարդանքով, իր ըռփփող գիծերով ու գոյներով և նախադար պարզութեան ու նորադար կնճիռի իր բովանդակ մթնոլորտով. Յետպատերազմեան ճարտարապետութիւն, աւելի խիզախ ու անդիմադրելի քան դարասկիզբի իր նախակարապետը՝ «Նոր արուեստ»ը (art nouveau)։ Ճարտարապետութի՛ւն՝ որ ամէն օր նուազ հանդուրժելի կը դարձնէ ինչ որ դասական է ու հնաւանդ։

* * *

Թատրոն, թատերախումբ, թատերախաղ — մէկը միւսէն նոր, մէկը միւսէն ինքնատիպ, մէկը միւսին արժանի։ Մէկը՝ գերազանցօրէն արեւմտեան, միւսը՝ գերազանցօրէն, ծայրայեղօրէն — արդարե՛ւ — արեւելեան։

Ինքնատիպ, ինքնուրոյն, ինքնագրոշմ։

Չեմ կարծեր որ ուէէ ատեն այս բառերը ունեցած ըլլան ա՛յնքան ճշգրիտ եւ այնքան ճշմարիտ կիրառութիւն մը՝ որքան ներկայ պարագային։

Արուեստ մը՝ որ ո՛չ մէկ նըմանութիւն ունի, ճիշդ ինչպէս վերէն ի վար շարուած իրենց գիրը, մեր գիտցածին, մեր տեսածին, մեր ըմբռնածին հետ։ Հտմակ խորհուրդ։ Կրօնաշունչ մթնոլորտ մը։ Ծիսապարեր։ Ձեւապարեր՝ որոնք ոչինչ ունին աճապարկոտ ու աճպարարային։ Միալար, մելամաղձոտ ու նաեւ միամիտ եղանակներ որոնք կուգան՝ կողքէն՝ բեմեւ մօտակայ մեհեանէ մը՝ որուն բաց դուռը լսելի դարձնէր ներսի աղօթերգութիւնները դանդաղ։ Նախնական թառ մը՝ որ կը լսուի ու չի տեսնուիր։ Երաժշտութիւն՝ որ ոչ մէկ կապ ունի օփերայական մեծափարթամ ոլորակներու եւ ձայնական ձեռնածութիւններու հետ։ Նոյնիսկ քիչ մը շատ պարզուկ։ Եւ սակայն կը համարձակի ինքզինքը հրապարակային դարձնել, ու՝ համաշխարհային ոստաններու մէջ։ Որովհետեւ ա՛յնքա՛ն անկեղծ, ա՛յնքա՛ն սրտաբուխ։ Եւ ա՛յնքա՛ն իրենցը։ Միմիայն իրենցը։

Ու յետոյ, զգեստնե՛րը։ Իշխանէն մինչեւ գիւղացին, գիշերուան սեւէն մինչեւ արեւին հրաշափայլ ոսկին, մետաքսաւէտ զգեստներու բազմաձեւ, աննման գունագեղութիւն մը, պերճութիւն մը՝ որ դարձեալ ճափոնական է։

Դերասաններ՝ որոնք իրենց դերը կը խաղան — ականջը խօսի մերիններուն — առանց յուշարարի, անշփոթ ու անվարան։ Ասիկա նոր չէ անշուշտ, եւ նոյնիսկ շատ տարրական պահանջն է բեմին. եւ շատոնց է որ եւրոպական բեմէն (ո՛չ բոլոր բեմերէն) յուշարարը ջնջուած է։ Սակայն եթէ միայն այս ըլլար ճափոն դերասանին առաւելութիւնը... Անոր կազմութիւնն ու դաստիարակութիւնը այլապէս հիմնական բան մըն է։ Հոն, ճափոնի մէջ, ինչպէս օրագրողի մը կը յայտարարէ թատերապետը՝ Ցուցիւի, դերասանութիւնը ժառանգական ասպարէզ մըն է։ Այո՛, հօրմէն զաւկին փոխանցելի։ Դերասանը՝ դերասանէն միայն կը սերի։ Եւ երբ հինգ տարու է տղան, հայրը արդէն կը սկսի անոր սորվեցնել արտասանութիւն, պար, զօտեմարտութիւն եւ սուսերամարտ։

Ճափոն դերասանը, արդարեւ, ո՛չ միայն քաջավարժ է ըսելու արուեստին մէջ, որչափ կարելի է դատել առաջին անգամ լըսուած լեզուէ մը հեղեղահոս ուր կը շաչեն բացորոշապէս մարդկային բոլոր շեշտերը եւ ուր կ'երանգաւորուին զգացման բոլոր փրփուրները։ (Ու լսելով Ճափոններէնը, կարելի չէ զլանալ հազագային այդ լեզուին՝ մեծածկշռոյթ ներդաշնակութիւն մը։ Հիմա կը յիշեմ թէ խոռունկ (եւ ներհուն) բանաստեղծը որ Փօլ Քլօտէլն է, երբեմն ֆրանսական դեսպան Թօքիոյի՝ կը գրէր, չեմ յիշեր ո՛ւր, թէ գերազանց լեզուն բանաստեղծութեան՝ ճափոներէնն է եւ թէ ֆրանսերէնը, իր կազմութեամբն իսկ, ան ստակ է քնարերգելու։ Հապա հայերէ՞նը, ո՛վ մեծդ Քլօտէլ։ Լսելով ճափոներէնը, մենք, Արեւելքցիներս, պատրանքը կ'ունենանք, տեղ տեղ, թաթարերէն լսած ըլլալու, ինչպէս իրենց դիմագիծը խակոյն կը բաղդատենք կեդրոնասիացիին հետ։ Ծանօթը անծանօթով բացատրելու ճի՞գ։ Բայց նոյն իսկ, մենք մեզի, կայծակնարագ պահու մը մէջ, հարց կուտանք թէ արդեօք հայերէն բառեր մըն ալ չսպրդեցուցի՞ն իրենց խօսքի ջրվէժին մէջ՝ սա սիրելի ճափոնները։)

Ճափոն դերասանը սքանչելի պարող մըն է, դանդաղ ճկունութեամբ մը եւ նրբութիւններով որ ոչինչ ունին կապիկ ու հոպիտ։ Անիկա պարը ըմբռնած է իր ամէնէն ազնուական իմաստով. արարողութեան պէս նուիրական բան մը, հոգիին մարմնաշարժ արտաքնացումը։

Ճափոն դերասանը առաջնակարգ սուսերամարտիկ մըն է, յովազի մը արագութեամբ եւ ճապկութեամբ խոյացող. կրակոտ խաղարկութիւն՝ որ վտանգին սարսուռով հեւ ի հեւ լարում մը կը պրկէ։ Բառորդ ժամ տեւող սուսերամարտի շատ իրական տեսարանը՝ (այո՛, երբեք չինծու՝ հակառակ կեղծ սուրերուն) յաղթ ապացոյցը եղաւ մարզական իր այս մասնագիտութեան։ Եւ թատերախաղ գրեթէ չունին — վկայութիւնը վերոյիշեալ աղբիւրէն է միշտ— ուր սուսերը չշառաչէ։

Անհաւասիկ ճափոն դերասանը. — ուժանակային կուտակում մը՝ բազմապիսի յատկութիւններու։ Ծնած օրէն, իր արիւնին մէջ կը կրէ զանոնք։ Ճիշդ է։ Այլ իր ամբողջ կեանքը նուիրում մը կ'ըլլայ սոսկ անոնց լրումին։ կատարելագործումին։ Ու ատիկա՝ գիտակցութեան առաջին վայրկեանէն սկսեալ։

Ճափոն դերասանուհի՞ն։ Անիկա ուշագրաւ է իր դիւրաթեք ձախաւերութիւններով եւ ձախաւեր դիւրաթեքութիւններով (չմոռնանք որ կշիռը մերն է), իր անձնադրոշմ կանացիութեամբ ու մանաւանդ շքեղ վարսակոյտով, յատկանիշը՝ ամէն ճշմարիտ ճափոնուհիի։

Ու հիմա, բոլոր սա դերասանուհիները նոյն հասակը ունին, նոյն կերպարանքը՝ միայն առատ բրնձափոշիով ճերմկցուած, նոյն կրաւորական հովը եւ նոյն շարժուձեւերը։

Կեցուածք ու շարժում, արդէն, ճափոն թատրոնին մէջ, հիմնապէս կը տարբերին արեւմտեանէն։

Իսկ դերասաններուն հասակը՝ մեզի ապացոյցը տուաւ թէ ճափոնցիները միմիայն թզուկներէ բաղկացած ժողովուրդ մը չեն։

Աւանդապահութիւնը թոյլ չէր տուած ճափոնուհիին՝ արդիական մկրատին զոհել իր հոծ վարսակոյտը, ու ճափոն մ[illegible] ալ կը յարգէր իր կա[illegible] տոհմիկ ճաղատութիւնը, ճ[illegible] տէն վեր՝ մինչեւ կատարը [illegible] ծիլուած ու մազերը պահ[illegible] միմիայն երկու քովերէն ու [illegible] տեւէն, ճիշտ խոլամական [illegible] սամբ քերծուած գլուխներ[illegible] պէս (պարսիկ, քիւրտ եւ [illegible] բեմնի անատոլեան թուրք) [illegible] տարբերութեամբ որ ճափ[illegible] գլուխին վրայ փունջ մը [illegible] բռուկի պէս կը ցցուի։

* * *

Նիւթ եւ արուեստ յաջ[illegible] դով։

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹ[illegible]

ՕՓԷՐԷԹԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Տասնըհինններորդ դարու վ[illegible] ջին կիսուն, Օփէրէթի հիմ[illegible] դիրը եղաւ մեր մէջ Տիգր[illegible] Չուհաճեան, եղանակաւորելո[illegible] Գրիգոր Նալեանի մէկ թատեր[illegible] կան գործը՝ Լէպլէպիճի Հոր[illegible] աղա։

Չուհաճեան Սուլթանի պա[illegible] լատին մէջ դաշնակի ուսուց[illegible] ըլլալով, մօտէն յարաբերութի[illegible] կրցաւ հաստատել ֆրանսակ[illegible] Օփէրէթի խումբերուն հետ, [illegible] րոնք արքունիքին մէջ ներկ[illegible] յացումներ կը սարքէին։

Այդ թատերական հիւր[illegible] պակասը առաւելապէս զգ[illegible] տաղանդաւոր երգահանը և [illegible] րախճանքն ու ստեղծելու [illegible] ղումը իրեն տուին կամքն [illegible] ինքնավստահութիւնը, գոր[illegible] լծուելու մէջ։ Չուհաճեան [illegible] ուեստագէտի հմտութեամբ [illegible] րոնեց ֆրանսական օփէրէթն[illegible] րու կառուցուածքը ու խր[illegible] խուսուած անոնց հոգեբանակ[illegible] որոնումէն, առաւելապէս ու[illegible] դուեցաւ իր տրամադրութի[illegible] դաշնակին մատներուն վրայ [illegible] գեւորելու համար «Լէպլէպ[illegible] ճի»ին յուզումն ու վարանու[illegible] տգիտութիւնն ու զարհուրան[illegible] եւ յաջորդաբար ուրիշ գործե[illegible]

Իր երգեցողութիւնը որքան [illegible] բեւելեան, նոյնքան նաեւ արեւ[illegible] մտեան քրքիջներով ճոխացա[illegible] յատկանշական ու շոյող մեղ[illegible] դիի մը հմայքը ունի, որ գիտ[illegible] ազդել ու գրաւել ունկնդրողը։

Չուհաճեան իր ոյժը առա[illegible] ֆրանսական օփէրէթներէն, [illegible] արեւելքցիի խորհուրդը գրա[illegible] երգերուն մէջ եւ արեւմտեան օփէրէթին նուաստ ծեքծեքում[illegible] ներէն բոլորովին հեռացաւ [illegible] տեղծեց շատ յաջող գործ [illegible]

«Լէպլէպիճի»ն էր այդ [illegible] առաջին անգամ Պէնլեանը ներ[illegible] կայացուց Պոլիս, Կէտիկ Փ[illegible] շայի թատրոնին մէջ։ Բաշլը[illegible] ուած եւ խրախուսուած՝ հեղ[illegible] նակը անկէ յետոյ գրեց՝ Քէօ[illegible] քէհեայ, Արիֆ, Արշակ Բ-ի օփէ[illegible] րան եւ Զէմիրէ։ Այս վերջի[illegible] տակաւին կը ներկայացուի [illegible] տալիոյ օփէրաներուն մէջ։

Իր տեսակին մէջ անզուգ[illegible] կան, նոյնիսկ շատ աւելի ար[illegible] ուեստի գործ մըն է Չուհաճեան[illegible] գլուխ գործոցը, երբ զայն բաղ[illegible] դատութեան դնենք ֆրանսակա[illegible] շատ մը օփէրէթներու հետ, ին[illegible] պէս՝ Քօնթ Օպլիկատօ, Մատա[illegible] Անկօ եւ այլն։

Դաշնաւորման վանազանու[illegible] թիւնն ու եղանակներու տեւ[illegible] ղութեան այլազանութիւնը՝ [illegible] խիստ ճոխ է օփէրէթի մը հա[illegible] մար, մեզի կը խօսին ճշմարի[illegible] արուեստին զգայնութեամբը [illegible] հոն ամէն մէկ տող իր յուզու[illegible] ու գրգանքը կը զարնէ ակա[illegible] ջիդ, միշտ յիշեցնելով սակայ[illegible] Արեւելքցիի մը խորհրդա[illegible] սիրոյ յոյզերը։ Շատ յաճախա[illegible] են ճիչերն ու զարմացման [illegible] լերը, որոնք առաւելապէս [illegible] դուած են ֆրանսական հոգեբա[illegible] նութենէն, մինչ անոնց խոր[illegible] յատկանշական կնիքը կայ արե[illegible] ւելեան խոհուն անհատականու[illegible] թեան՝ որ ծիծաղելու եւ ծաղր[illegible] լու մէջ իսկ լուրջ է դարձե[illegible] իր հպարտութիւնը չնուաստ[illegible] ցնելու չափ։ Մեղեդիներն գր[illegible] թէ կը յիշեցնեն հայ եկեղեցա[illegible] կան երգեցողութեան շեշտը [illegible] հեռանալով անկէ, կը բազմա[illegible] նան ու կը ճոխանան թատրե[illegible] գութեան անցքերուն մէջ [illegible]

(*) Միայն թէ՝ այդ թատերախաղին — Երջանկութեան քօղը — արտաքինն էր լոկ չինական, իսկ ներքինը՝ խորքը, պարզապէս մարդկային, եւ գրուած՝ փագրապատիւ մեծ գործիչին՝ Ժորժ Քլէմանսոյի կողմէ։

…ելով իրենց տենչն ու որո-
…ւաւոր․ցումն ու սպասումը։
…ճեանի «Լէպլէպիճի»ն ա՛յն
…թը չէ, ինչ որ կը տես-
… ֆրանսական բեմին վրայ,
…ծաղ շարժելու մարմաջով։
…եթէ երեք տարի առաջ
…ւ «Արծիւ» շաբաթաթեր-
…մէջ երկար ուսումնասիրու-
…մը կար օփէրէթի մասին
…տորագրած էր Վ. Պալըք-
…, երկարօրէն ծանրանալով
…ճեանի արուեստին յատ-
…ական գիծերուն վրայ։ Կի-
… 1 Յունիս նոյն այս դե-
…ը Փարիզի մէջ բեմ կը
… «Լէպլէպիճին»։
…րեկամի մը միջոցաւ անց-
…շաբթու քանի մը անգամ-
…ծանուեցայ փորձերուն։ Սալ
…ի մէջ, քսանէն երեսուն
…ներ ու դերասաններ լը-
… կը հետեւէին իրենց կազ-
…իչին անխոնջ աշխատու-
…ը գլուխ հանելու համար։
…ըէն երրորդ փորձին վեր-
…ութեան կրցայ վստայ ըլ-
…թէ, այս յաւառ եւ ժրաջան
…ը պիտի կրնայ մեզի հա-
…ւ ունկնդրել տալ Լէպլէ-
…ին։
…աւաքելի է որ յաջորդա-
… այժ տրուի թատերական
…իւղին եւ օրըստօրէ բեմ
…ն թէ Չուհաճեանի եւ թէ
… հեղինակներու գործերը։

ՀՐԱՆՏ Տ.

…ՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԸ

…ԻՍՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

…Վրաստանի կոմունիստ կու-
…ութեան գործադիր կոմիտէն
…րացուց ամուսնութեան ըն-
…իքի եւ երախաներու խնամա-
…թեան վերաբերեալ հետե-
… օրէնքները, գործադրուելու
…ր Մայիս 1էն սկսեալ։ Այս
…քներէն առաջ հրատարակ-
…ները ջնջուած են.—
…Այս նոր օրինագիրքը կը տրա-
…է մասնաւոր տոմարի մը
… արձանագրել բոլոր կատար-
… ամուսնութիւնները։ Բայց
…յնպէս, այն այրն ու կինը,
…ք իրարու հետ կ'ապրին, կր-
… զանազան պայմանագրու-
…ներ կնքել ստացուածքի,
…ադարձ նիւթական օգնու-
…, զաւակներու դաստիարա-
…եան մասին։
…երկու կողմերէն մէկը, որ
…ատիր եւ օգնութեան կը կա-
…, իրաւունք ունի օգնութիւն
…ելու միւս կողմէն, որ կ'աշ-
…։ Օգնութիւն կրնայ ստանալ
…, երբ գործազուրկ է։
…Ամուսնալուծումէն երեք
… յետոյ եւս մէկ կողմը
… կողմէն կրնայ օգնութիւն
…ալ, եթէ կարօտ է եւ միւսը
…ելու ընդունակ։ Դրամական
…ութիւնը կը դադրեցուի միայն
… ատեն, երբ ամուսնալուծում
…արող կողմերէն մէկը նորէն
…ւսնանայ։
…Դրամական օգնութեան գու-
…ը կ'որոշէ դատարանը։
…Ամուսնալուծման պարագա-
…, արձանագրութեանց մասնա-
… դիւանը պիտի ճշդէ թէ ո՛ր
…եան որո՛ւն մօտ պիտի մնայ,
… կողմը քանի ռուբլի պիտի
…կացնէ երախային, գործա-
… կողմը քանի՛ ռուբլի նպաստ
… ստանայ աշխատող կողմէն։
…Բոլոր երախաները, ծնած ըլլան
…ք պաշտօնապէս արձանագր-
… ամուսնութենէ մը կամ
…ք չարձանագրուած այր եւ
… կենակցութենէ մը յետոյ,
… միեւնոյն իրաւունքները։
… Այր կամ տղաձգան կին
…ք է արձանագրել տայ երա-
…ին հօր անունը եւ հասցէն։
…թէ հայրը չուզէ ճանչնալ իր
…ակը, մայրը կրնայ դատա-
… առջեւ հաստատել։ Եթէ դա-
…րանին առջեւ պարզուի, որ
յղութեան ժամանակ երախային
մայրը կենակցած է ուրիշ այրե-
լու հետ, դատարանը, յանուն
երախային շահերուն, կենակցող-
ներէն մէկը կամ միւսը կը ճանչ-
նայ իբրեւ երախային հայրը,
որուն վրայ կը բարդէ երախային
հանդէպ անհրաժեշտ օրինական
պարտաւորութիւնները։

Ծնողքները պարտաւոր են
խնամել եւ դաստիարակել մա-
նուկները, ինչպէս նաեւ պատա-
նիները, չափահասները, եթէ ա-
նոնք չեն կրնար աշխատիլ կամ
ժամանակաւորապէս գործազուրկ
են։

Երախաները կարելի է յանձ-
նել խնամակալներու, որոնք պար-
տաւոր են յանձնել երախան՝ երբ
մայրը կամ հայրը պահանջէ։
Եթէ ծնողքները չեն կատարեր ի-
րենց պարտականութիւնները կամ
չափազանց խիստ կը վարուին ե-
րախաներուն հետ, դատարանը
կրնայ զրկել զանոնք ծնողական
իրաւունքներէն։ Այս խնդիրը դա-
տարանին կրնան բերել պետական
մարմինները, ընկերային կազ-
մակերպութիւնները եւ շահա-
գրգռուողները։

Ծնողական իրաւունքէ զրկուած
հայրը կամ մայրը կրնայ տես-
նել իր զաւակը։ Երբ խնամակալ-
ները անյարմար կը նկատեն ա-
տիկա, այն ատեն կը մերժուի։

Երախաները եւս, մեծնալով,
պարտաւոր են պահել իրենց ծնող-
քը, երբ անոնք այլեւս չեն կըր-
նար աշխատիլ կամ գործազուրկ
են։ Նպաստի կարօտ քոյր մը
կամ եղբայր մը կրնայ դրամա-
կան օգնութիւն պահանջել քրոջ-
մէն կամ եղբօրմէն։

Ծերունի պապերն ու մամե-
րը եւս իրաւունք ունին դրամա-
կան օգնութիւն պահանջելու ի-
րենց թոռներէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սուրխաթեան, որ վերջերս
պտոյտ մը կատարեց դէպի Հա-
յաստան, Երեւանի շինարարու-
թեան մասին հետեւեալ յայտա-
րարութիւնն է ըրած Թիֆլիսի
«Պրոլետար»ին, որուն խմբագիրն
էր ժամանակ մը։ Մասնագէտները
տեսանք թէ ի՞նչ ծանր քննադա-
տեցին այդ բարձրագոռ շինարա-
րութիւնը։ Սուրխաթեան վարժա-
պետը սքանչացած կը թուի.—

Երեւանի փողոցներուն մեծ
մասը լեցուած է շինութեանց
նիւթերով, այնպէս որ երբեմն ան-
հնարին է անցնիլ։ Այստեղ ու այն-
տեղ կը փորեն, պատեր կը բար-
ձրացնեն։

Աբովեան փողոցին վրայ կը
շինուի մեծ թատրոն մը, որ պի-
տի ունենայ 850 աթոռ։ Թատրոնը
կ'աւարտի հոկտեմբերին։ Կ'են-
թադրուի որ պետական թատրոնը
փոխադրուի այստեղ։

Վերջացած է պետական հա-
մալսարանին մարդակազմութեան
բաժնին շինութիւնը։ Հոյակապ
շէնք մը, որ կրնայ պատիւ բե-
րել ամէն համալսարանի։

Համալսարանի քաղաքամա-
սին մէջ կը շարունակուի շինու-
թիւնը անդրկովկասեան անասնա-
բուժական վարժարանին։ Այնտեղ
կը շինուին նաեւ դասախօսներու
եւ ուսանողներու յատկացուած
բնակարաններ։

Շինարարական այս թափը
տեղի կ'ունենայ գլխաւորապէս
քաղաքին կարգ մը փողոցներուն
մէջ, փոխելով այդ թաղամասե-
րուն պատկերը։

Ճարտարապետ Թամանեանի
յատակագիծին վրայ սկսուած է
շինութիւնը պետական թատրոնին։
Մինչեւ աշուն կ'աւարտին պատերը
եւ տանիքը, իսկ թատրոնը վեր-
ջապէս պատրաստ կ'ըլլայ 1931
տարուան վերջերը։ Թատրոնը պիտի
ունենայ ձմեռնային եւ ամառ-
նային առանձին թատերասրահ-
ներ։ Ձմեռնային թատերասրահը
պիտի ունենայ 1200 աթոռ,
ամառնայինը՝ 1700։ Շէնքին ճա-
կատը՝ դասական ոճով։ Մինչեւ
այժմ Երեւան չունէր շէնք մը,
ուր կարելի ըլլար ներկայացում
մը տալ աւելի քան 500 հոգիի
առջեւ։

Երեւանի համար «քանալի-
զասիոն»ի հարցը չափազանց կա-
րեւոր է։ Առանց այդ կարգադրու-
թեան, քաղաքը կարելի չէ բարե-
կարգել։

Քաղաքին մեծ պանդոկն ալ
չի գոհացներ պահանջը։ Ունի 100
սենեակ, որուն կէսը բռնած են
անոնք, որոնք բնակարանային
տագնապէն նեղուելով՝ մտած են
ներս։

Դարձեալ մեծ է պահանջը
կանոնաւոր ճաշարաններու, մեծ
նեղութիւն կայ կրթական եւ ըն-
կերային շէնքերու։ Մշակոյթի
տունը, ուր են պետական մատե-
նադարանը, թանգարանը իր ամէն
մասերով, չի գոհացներ բոլոր պա-
հանջները։ Աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ
շէնքին վրայ բարձրացուէր երկ-
րորդ յարկ մըն ալ, եւ ներսը
բազուած գիրքերը փոխադրուէ-
յին ուրիշ տեղ։

Քաղաքին լուսաւորութիւնը
ետ չի մնար Թիֆլիսի լուսաւորու-
թենէն։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ

Վրաստանի պրոլետարական
գրողներու միութեան հայկական
հատուածը գրական դատ մը եւս
սարքեց Պաթումի մէջ, նիւթ
ունենալով Մարտինի «Նոր տունը»
պատմուածքը։

Պատմուածքին հերոսը, բան-
ւոր Սիսակ, լքելով իր ծնողքը,
գացած էր յագեցնելու իր ուս-
ման ծարաւը։

Սրահին մէկ կողմը կը քննա-
դատէր պատմուածքին լուծումը
եւ կը մեղադրէր Սիսակը, որ ան-
գթութեամբ լքած էր իր ծնողքը։
Սրահին միւս կողմը կը պաշտպա-
նէր հերոսը, որ կրցեր է «թօթա-
փել հին կենցաղին աւանդութիւն-
ները»։ Երդուեալները եւս այս
լուծումը արդարացուցին ի վեր-
ջոյ։

ՓՈՔՐԻԿ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԸ

«Պրոլետար» կը գրէ թէ
Ախալքալաքի գիւղերուն մէջ չա-
փազանց տարածուած է երախա-
ներու ամուսնութիւնը։ Կարչախե-
ցի Ցեփան Պապոյեան իր 12 տա-
րեկան աղջիկը ամուսնացուց Գաս-
պարի 14 տարեկան տղուն հետ։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿ. ԹԱՏՐՈՆԸ

Երեւան ունի պատանիներու
թատրոն մը, 1929 նոյեմբերէն
ի վեր։

Այս թատրոնը կը յաճախեն
15-16տարեկան 6000 պատանի-
ներ։ Այնտեղ կ'աշխատին կարող
բեմավարներ Գուլակեան, Շա-
միրխանեան. Ջանան եւ Վաղարշ-
եան, նկարիչներ Արուտչեան եւ
Թարեան։ Մանկավարժական աշխա-
տանքներուն կը հսկէ Մ. Դուր-
գարեան։

«ԽԱԼԽԻ ՆՈՒԲԱՐ ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ»

Այս խորագիրով թատերա-
խաղ մը գրած է Գ. Շարբաքջեան։
Եւ հայ թատրոնները, Երեւանէն
մինչեւ Թիֆլիս, անընդհատ կը
խաղան զայն, որովհետեւ «ժողո-
վուրդը շատ է գալիս»։

Եւ սակայն թերթերու մէջ
շատ կը քննադատուի, որովհետեւ
տարբեր չէ «Արշին մալ ալան»-
ներէն, «Լէյլիօրա»ներէն։ Մաս-
նաւորաբար կ'ըսուի թէ Շար-
բաքջեան ծանօթ չէ աշուղներու
կեանքին, եւ չէ կրցած հանգոյց
մը շինել իր երգիչ հերոսին հա-
մար։

ՄԱՅՐԻԿՍ

(Որբի մը ճիչը)

Մայրիկ, մայրիկ,
Քու մեծ ցաւեր, տառապան-
քիդ ստուերն ունիմ,
Քու աչքերուդ յուսահատած
նայուածքն ունիմ,
Քու գունատուած մահասառ-
սուռ դէմքդ ունիմ,
Քու անխնամ վէրքիդ նման
վէրքեր ունիմ,
Քու յօշոտուած ստինքներուդ
լացը ունիմ,
Եւ բզքտուած կուրծքիդ վրայ
չար ձեռքերու հետքերն ունիմ։

Մայրիկ, մայրիկ,
Մտրակներու շառաչին տակ
համբերեցիր,
Անօթութիւն դուն շատ տե-
սար ու ատեցիր,
Դէպի մահը գիտակցօրէն դուն
քալեցիր,
Մահը տեսար ու բերկրանքով
մը խնդացիր,
Բայց պատիւդ լլկուած էր.—
դեռ ես կ'ապրիմ։
Լլկուած պատիւդ համար
սուրբ վրէժդ բաժին ունիմ։

Մայրիկ, մայրիկ,
Մի՛ անիծեր, մեռելոցիդ դեռ
ես կ'ապրիմ,
Դուն մեռած չես, դեռ երէկ
էր հս քեզ տեսայ,
Դուն կանչեցիր «Ցոլա՛ս Արա»
ու ես եկայ,
Համբուրուեցանք, պատուէրդ
առի ու ետ դարձայ,
Մինակ չէիր, հազարներու
թափօրը կար։
Ուխտի եկէք, ապերախտներ,
ուխտի օր է, խոնարհեցէ՛ք։

Արա

ՄԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴ ՔԱՅԼԸ

Մայիս 17ին Գլօրիայի սրա-
հը նեղ կուգար Խարբերդցիներու
Նահանգային Հայրենակցական
Միութեան ընդհանուր ժողովին
համար։

Մեծ էր մեր ուրախութիւնը։
Մեծ եղաւ նաեւ խանդավառու-
թիւնը, երբ վարչութիւնը 7 նոր
անդամակցող հայրենակիցներու
ներկայութիւնը ողջունեց։

Ժողովին օրակարգն էր.

ա) Նորընտիր վարչութեան ա-
պագայ գործունէութեան ծրա-
գրի ընթերցումը։

բ) Պատուոյ Նախագահի ընտ-
րութիւնը։

գ) Զանազան ընթացիկ հար-
ցեր եւ թելադրանքներ։

Վարչութիւնը խիստ շահեկան
ընդարձակ ծրագիր մը մշակած
էր Փարիզի եւ արուարձաններու
բոլոր հայրենակիցներու բաղ-
ձանքներուն գոհացում տալու ա-
ռաջադրութեամբ, ինչ որ բոլոր
ժողովականներու գոհունակութիւն
պատճառեց։

Կը մնայ թուղթի վրայ գծը-
ուած ծրագիրը իրականացնել։

Պատուոյ նախագահ ընտրուե-
ցաւ Մխիթարեան հայրերէն Հ.
Սրապիոն վրդ. Ուլուհոճեանը, որ
չէ թերացած իր յորդորներով
քաջալերել այս շարժումը։

«Յառաջ»ի բարեացակամու-
թիւնը չարաչար չգործածելու հա-
մար, զանց կ'առնեմ միւս հար-
ցերը, եւ անակնկալները որոնք
իսկապէս հայրենի տաքուկ մըթ-
նոլորտ մը ստեղծեցին։

Այսպէս, ուրեմն, մենք կ'առ-
նենք մեր երկրորդ քայլը, աւե-
լի գիտակից եւ գործնական։

Այս առթիւ ցանկալի է որ
հեռաւոր արուարձանները բնակող
երկսեռ հայրենակիցներն ալ ան-
մասն չմնան այս հանդիպումնե-
րէն։

Եօթնակ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼԷՆԻՆԻ ԱՆՈՒՆԸ

Լէնինի անունը տարածուած
է Ռուսիոյ հազարումէկ ժողո-
վուրդներուն մէջ, որոնք երգեր
յօրինած են ի փառս Լէնինի։
Ռուսերը խնամքով հաւաքած են
այն բոլոր երգերը կամ աւանդու-
թիւնները, որոնք գոյութիւն ու-
նին, Լէնինի անունով, բոլոր ժո-
ղովուրդներուն մէջ, Լամուտներ,
Ղրղզներ, Օստեակներ, Ուզբեկներ,
Ուդմուրներ, Ուզբեկներ, Ուդմուր-
ներ, Օսեր, Ղումուխներ, Աւարցի-
ներ, Լեզուիներ, Տաճիկներ,
Թիւրքմէններ, եւայլն։ Ահա երգ
մը, զոր կ'երգեն Օստեակները
(սառուցեալ ովկիանոսին եզերքը
ապրող ժողովուրդ մը).—

Անգամ մը Լէնին ծով մտաւ,
Ծովշուն սպաննելու, ճարպը
առնելու։
Ցանկարծ մեծ փոթորիկ բարձ-
րացաւ,
Ա՜խ, ծովը բացերը քշեց այդ
մարդը։
Խաղաղեցաւ ծովը, նորէն կատ-
ղեցաւ,
Մակոյկը սառոյցին մէջ կապուե-
ցաւ մնաց։
Բայց Լէնին մորթի ճարպ կ'ու-
տէր,
Գիշերները կը լուսցնէր դողդղող,
Ու կը լողա՛ր, երկա՛ր, շա՛տ եր-
կար։
Կը լողար դէպի յառաջ եւ ան-
յողդողդ,
Մինչեւ որ մօտեցաւ ափին,
Եւ ցամաք ելաւ։

Եւ ցամաք ելլելէ յետոյ
սպաննեց թագաւորը, ինչպէս նաեւ
վաճառականները, որոնք Օստեակ-
ներուն վաճառքը կը թալանէին։

Աւելի տարօրինակ է տաճիկ-
ներուն երգը, «Լէնինը եւ Կուչուկ
Ադամը»։ Երբ Լէնին կը կռուի,
իրեն կը դաշնակցին ճնճղուկները,
գորտերը, ծառերը։

«Փշոտ ծառերը վեր կը քա-
շէին իրենց ճիւղերը, որպէսզի
չքերծեն անոր պայծառ դէմքը։
Գիշերները անոր ճամբան կը լու-
սաւորէին փոսուռաները։ Երբ ան
կը քնանար, ծառերն իրենց ճիւ-
ղերով անկողին կը պատրաստէին
անոր։ Որովհետեւ Լէնինի մեծ հո-
գին կրնար վշտանալ փոքր ու ան-
նշան բաներու համար»։

Ուզբեկները կ'երգեն.— «Քու
հոգին ուղիղ կ'երթայ դրախտ եւ
կը բազմի Ալլահին ձախ կողմը»։

Եւ դեռ կան ժողովուրդներ,
որ Լէնինը կը ներկայացնեն հե-
րոս, աժդահար, մարգարէ, խալի-
ֆա։ Լէնինի պայքարը կը պատ-
կերացնեն իբրեւ պատերազմ յա-
նուն իսլամութեան, եւ հոկտեմ-
բերեան յեղափոխութիւնը կը կո-
չեն «Ղազավաթ» (սրբազան պա-
տերազմ)։

«ԴԻՒԱՆ»

Այսպէս է խորագիրը Ե. Բա-
հաթուրի մէկ թատերախաղին, որ
վերջերս ներկայացուեցաւ Երեւա-
նի մէջ։

Բահաթուր ծանօթ էր նախ
ուրիշ թատերախաղով մը, «Արտա-
ւաղդ», որ կը պատկանի Լեւոն
Շանթի դպրոցին։ Առաջին գործով
Բահաթուր ուզած է ներկայացնել
դասակարգի կռիւի վայրկեաններ
արքունական կեանքի մէջ, ուր
հանգոյցին կը խառնուի առասպե-
լական դիւցազնի մը սխրագործու-
թիւնը։ Իսկ «Դիւան»ով նոյն կռիւի
պահերը, զորս կը զարգացնէ բոլ-
շեւիկեան յեղափոխութեան տե-
սարանական մթնոլորտին մէջ։

Նիւթը ջուրի հարցն է։ Երաշտ
տարի, ջուր չկայ, դաշտերը ցամ-
քած չորցած են, գիւղը ոտքի վը-
տանգին դէմ։ Արդէն ընթերցողը
կը գուշակէ այս ջուրի հարցին
եղերական վախճանը, Հայաստա-
նի շատ մը գիւղերը կը ճանչնան
այդ եղերականութիւնը։

Հողը ջո՜ւր կ'աղերսէ։ Աղքա-
տին արտերը չորցած են արդէն ու
քար դարձած։ Հարուստ աղան
կաթիլ մը ջուր չի տար։ Գիւղա-
ցիները կ'ըմբոստանան ի վերջոյ։
Եւ կը պատռեն հարուստին ջուրի
ամբարը։ Ջուրը գլգլալով ու խըն-
դալով կը վազէ աղքատ գիւղացի-
ներուն արտերը։

Հիմա գիւղացիները բանտ
են։ Մանկամարդ աղջիկ մը, Զըմ-
րուխտ, աղերսելու կ'երթայ ա-
ղային, որպէսզի ազատէ իր հայ-
րը։ Կը վառին աղային կիրքերը։
Ուրեմն, միայն այդ պայմանով։

Զմրուխտ յղի է արդէն։ Ճա-
կատէն կը հանի գինուոր նշանա-
ծը։ Ողբերգութիւն։

Կուգա՜յ կարմիր բանակը,
գիշեր ատեն, գողտնի։ Աղդանշա-
նը կը տրուի «Դիւան» բառով։

Բահաթուր կարմիր բանակին
կուտայ հանգոյցին լուծումը,
ինչ որ կը վնասէ գեղարուեստա-
կան ճարտարապետութեան։

ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՎԷԶԻՐԵԱՆ
ԵՒ
ՀՐԱՉԵԱՅ ԿՈԹՈՂԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
18 Մայիս, 930

Արժանթէօյ Անիէռ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ — Մայիս 19ին կազ-
մուած է Լիոնահայ սափրիչներու
միութիւնը։ Առժամեայ վարչու-
թիւնս ընդհանուր ժողովի կը հրա-
ւիրէ իր բոլոր արհեստակիցները,
Մայիս 26 երկուշաբթի կէսօրէ
վերջ ընկեր Նուպար Սիմոնեանի
խանութը (162 Rue Duguesclin Angle Cours Lafayette).

Միութեանս կրնան անդամա-
գրուիլ անխտիր բոլոր սափրիչները
(Լիոնի եւ Ցեսինի շրջանի), նմա-
նապէս աշկերտ սափրիչներ։

Միութեանս գլխաւոր նպա-
տակը պիտի ըլլայ — 1. Ցարաբե-
րութիւն ստեղծել իրարու միջեւ։
2. Գործ ճարել անգործ արհեստա-
կիցներու։ 3. Դասախօսութիւններ
կազմակերպել արհեստի վերա-
բերեալ նիւթերու շուրջ։ 4. Հե-
տեւիլ մարզական խաղերու (կազ-
մել ֆութպոլի պասքէթպօլի
խումբեր, խմբական պտոյտներ
սարքել եւայլն)։ Երկուշաբթի օ-
րերը փոխանակ աննպատակ թափա-
ռումներու լաւ չէ՞ որ օգտագոր-
ծենք մեր պարապոյ ժամերը,
մենք մարզանքի շատ պէտք ու-
նինք, որովհետեւ մեր աշխատանքը
մեզ թուլամորթութեան կը վար-
ժեցնէ։

Առժամեայ վարչութիւն

ՃԵՐՄԱԿ ՏԵՏՐԱԿ ՄԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԱՍԻՆ

Անգլիական կառավարութիւ-
նը ճերմակ տետրակ մը հրա-
տարակեց անգլեւեգիպտական
վերջին բանակցութեան մասին,
որ տեղի ունեցաւ մարտ 31էն
Մայիս 8։ Այս հրատարակութե-
նէն կ'երեւայ որ գլխաւոր դժ-
ուարութիւններէն մէկն էր
Սուէզի ջրանցքին պաշտպանու-
թեան խնդիրը։ Եգիպտական
պատուիրակութիւնը կ'ուզէր, որ
բրիտանական բոլոր ուժերը հա-
մախմբուին ջրանցքին արեւել-
եան կողմը, Փոռ Ֆուատ կամ
Քանթորա։ Անգլիացիները մեր-
ժեցին։ Այն ատեն եգիպտացի-
ները աւաջարկեցին ջրանցքին
արեւմտեան կողմը, Իսմայիլիա,
բայց փոխարէն պահանջեցին որ
25ի տեղ 20 տարի ըլլայ դաշնա-
գրին վերաքննութեան պայմա-
նաժամը։ Իսկ ամէնէն կնճռոտ
խնդիրն էր Սուտանի խնդիրը
(յօդ. 13)։ Անվերջ բանակցու-
թիւններ տեղի ունեցան այս
մասին, ատեն մը ընդհատուեցան
բանակցութիւնները, եւ վերջա-
պէս խզուեցան, եգիպտոս պըն-
դած ըլլալով իր տեսակէտնե-
րուն վրայ։

"ՄԱՅԻՍ 28„ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԳԻՇԵՐ
ՓՔԹԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
կը խօսին՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ
Գ Ե Ղ Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Տ Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ժ Ի Ն
կը մասնակցի Սիփան երգչախումբը

ՊԵՐԼԻՆ.— Չորեքշաբթի 28ին երեկոյեան ժամը 9ին (Hohenzollern Festsalle. Charlottenburg Berlinerstr. 105)
Նախաձեռնութեամբ Գաղթային Միութեան Վարչութեան

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼԱ-ԲՈԼՈՆԻ.— Այսօր ժամը 2.30ին Պուա-Քոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահը Rue des Halles, Bois-Colombes
կը նախագահէ՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ կը խօսի՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Այս Հինգշաբթի ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ առթիւ
Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Ave. Kléber)
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ՎԻՃԱԿԻ ՕՐ
Աւանդական սովորութեամբ վիճակ հանելու համար միասին բանախօսութիւն, երգեր, պարեր եւ հաճելի ժամանց: Հոն եւ մատչելի պիւֆէ:
կը նախագահէ՝ Գ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Մուտքը ազատ է բոլորի համար Սկիզբը ժամը 3ին

Հ. Մ. Ը. Մ.
ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

1 Յունիս կիրակի ժամը 2.30ին Petit Journalի սրահներուն մէջ

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԻՆՔՆԱՏԻՊ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Հայոց հին մենամարտ, պատկերներ աղջիկ սկաուտներու եւ սկաուտներու կողմէ, ներկայացումներ, «սկաուտական բանակում մը Հայաստանի մէջ», չափական (րիթմիք) պարեր եւ մարզանքներ. նուագախումբ եւ մեներգ: Կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ «Սիփան»ի երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի:
Գործադրութիւնները տեղի կ'ունենան գունաւոր լուսարձակներով, ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ սկաուտներ կը մասնակցին հանդէսին:
ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Հագուստները հայթայթուած են ֆրանսական մեծ տունէ մը: Մուտք 5 ֆրանք:

Հայե՛ր, ձեր դեղատոմսերը ... GRANDE PHARMACIE DE PARIS 67 Rue Madier-Montjau ...

IMPRIMERIE «MASSIS» EDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant H. STEPHAN

Théâtre ALBERT Ier, 64 Rue du Rocher (Métro: Saint Lazare)
1 յունիս 1930 կիրակի ցերեկ ժամը 3,30ին և իրիկունը՝ ժամը 9ին

LEBLEBIDJI HORHOR AGHA

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ ի եւ Ա. ՆԱԼԵԱՆ ի անմահ օփերէթը 3 արար՝ ամբողջութեամբ: Գեղեցիկ եւ մեծ ՕՐՔԷՍԹՐԸ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Շահ-Պարոնեանի
«Լէպլէպիճի»ի բոլոր եղանակները ամբողջութեամբ — ո՛չ մէկ եղանակ զեղչուած է
20 հոգիէ բաղկացեալ երգչախումբ — 40 հոգի բեմի վրայ
Մասնակցութեամբ՝ Պ.Պ. Վահրամ Սվաճեանի, Ա. Գմբէթեանի, Վահրամ Պալգճեանի, Արմենակ Սարաֆեանի, Սարիմ Մագսուտի, Ե. Գրիգորեանի եւ Տիկիններ Սիրանոյշ Ալիքսանեանի, Լօժէնի Շահ-Պարոնեանի, Մարկրիթ Փափազեանի եւն., եւն., եւն.:
ՑԵՐԵԿՈՅԹԻ ԳԻՆԵՐԸ — Տոմսերը կը ծախուին կավռօշի մօտ եւ հայ ճաշարանները — ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԳԻՆԵՐԸ
Օթեակներ՝ 200, 150 եւ 100 ֆր.: Աթոռներ՝ 20, 15 և 10 ֆր.: — Օթեակներ՝ 300, 250 և 200 ֆր.: Աթոռներ՝ 50, 30, 20 և 15 ֆր.:

ԹԱՏՐՈՆ ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ

13—15 Ave. Montaigne, Ռուսական օփերայի մեծ եղանակ
Այսօր կիրակի ժամը 8.30ին Rouslan et Ludmila
Ընդհ. տնօրէն՝ ԻՇԽԱՆ Ա. ԾԵՐԷԹԷԼԻ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել — Հեռաձայն Littré 38—43
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՊՈԼՍՈՅ ԷՐՄԻՍԻ ԳՈՆՍԷՐՎՆԵՐԸ

պատրաստուած են ամենամեծ խնամքով
կը ծախուին Ֆրանսայի բոլոր արեւելեան նպարեղէնի խանութները:
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ դիմել
Maison Mesrob, 25 Rue d'Hauteville PARIS (Xe)
Միակ ներկայացուցիչ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ համար
Լիոնի, Մարսէյլի եւ հար. Ֆրանսայի համար դիմել
K. Bagdassarian et H. Tellian
8 Rue Francis-de-Pressensé
MARSEILLE
Իսկական ԷՐՄԻՍԻ մարքան
P. YERGANIAN et Cie
ՊՈԼԻՍ

T. S. F.

Ինչո՞ւ չ'օգտուիլ այս դարու ամէնէն հրաշալի գիւտէն եւ զուարճալիքէն: T. S. F.ը հաճելի կը դարձնէ ձեր ժամանակը եւ կ'ուսուցանէ:
Դիմեցէք՝ Atelier Radio-Mécanique, 56 Rue Corvisart, Paris (13e), Մէթրօ՝ Corvisart.
Փարիզի միակ հայ տունը ուր պիտի գտնէք ամէնէն լիւքս գործիքները (Super, poste - secteur եւայլն):
Դիւրամատչելի գիներ:

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61
Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

Տք. գաղտ. գիտութ. գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՋԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ. Métro և Nord-Sud: Pigalle

Կ'ուզուին մուճակակարի (սայաճի) թեթեւ, բարվարժ ու բոլորովին անվարժ աշկերտներ եւ աշկերտուհիներ: Գոհացուցիչ վճարում եւ արհեստի ուսուցում: դիմել՝ Փիրանեան եղբարք, 25 Rue du Panier, Marseille.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արեան եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. լապօրաթուար: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12:

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

Կ'ուզուի ժէօռէյի վարժ գործաւորուհիներ: Լաւ վճարում: Դիմել՝ Տիկ. Տուվալեանի 3 Rue Thouin (երրորդ յարկ), Փարիզ (5): Մէթրօ՝ Place Monge:

Ծախու է արեւելեան նպարավաճառի խանութ մը, օրական 1000 ֆրանք առեւտուր: դիմել՝ Camayor, 48 Rue Basfroi, Paris (11e).

Entreprise Générale Serruries
ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵՐԿԱԹԵՂԷՆԻ

կը ստանձնեմ երկաթեայ փեղկերու, դուռներու, վանդակորմերու, ձողերու եւն. շինութիւնը մինչեւ 15 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Արագ, աժան եւ մաքուր գործ: դիմել կամ գրել Մ. Ժամկոչեանի, 52 Rue de Gorge, Sarcelles (S.-et-O.).

Կ'ուզուի Փորձառու վարպետ դերձակ (քուփէօր) մը: Տարին շարունակ գործ: Կը տրամադրուի ձրի սենեակ եւ խոհանոց: Լաւ վճարում, Մանրամասնութիւններու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Manufacture de Vêtements «HAD» A. Hadjian. 36 եւ 40, Bld. Jean Jaurès, Draguignan (Var).

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

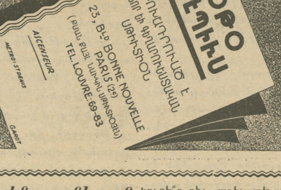
8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)
Հեռաձայն, PROVENCE: 20—37
կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ
կը կատարէ ծննդաբերութիւններ
կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ: կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12:

ՏՕՔԹ. Ա Ս Լ Ա Ն

38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.
Tél. TRUDAINE 56-58
Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց
ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ոսկորի, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօդացաւ:
կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ-ԺԱՄԱԳՈՐԾ
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Նախկին վարիչ հռչակաւոր ՕՄԷԿԱ ժամացոյցներուն Ժընեւի գործարանին
261 Fbg. St. Martin, Paris (10): Մէթրօ՝ Louis Blanc եւ Jaurès. Հեռ. Nord 85—63 եւ 95—50: Հանրակառք՝ 5, 50, 51, 52, 21, 26, 29, Օթօպիւս՝ W. M.
Պատի եւ գրպանի ամէն տեսակ ժամացոյցներ, քարիյոններ, նշանտուքի, հարսնիքի մատանիներ եւ ամէն տեսակ ոսկի եւ արծաթ թանկարժէք գոհարեղէններ: Ոսկերչութեան եւ ժամացոյցի վերաբերեալ խնամով նորոգութիւններ:
Նախքան ձեր գնումները այցելեցէք մեր խանութը:

Գործ փնտռողներուն կուզէ՞ք քիչ աշխատելով շատ դրամ շահիլ: կը հայթայթենք ՄԱՐՇԷԻՄԱՐՏՕՆԱԳԻՐ: Ամառնային pull overներու ճոխ մթերք մը կը տրամադրենք à crédit եւ à condition. դիմել՝ Fabrique de Bonneterie S. TERZIAN, 17 Rue de l'Equerre, Paris (19e). Métro: Buttes Chaumont.

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ջատկի տօնի առիթով KYSA կօշիկի վաճառատան մէջ
209 Rue Duguesclin (angle rue Dunoir), Lyon

պիտի գտնէք սեփական արհեստանոցի մէջ մասնաւոր խնամքով պատրաստուած այրերու եւ կիներու ֆանթէզի եւ ամէն տեսակ տոկուն կօշիկներ:
Գ Ի Ն Ե Ր Ը Ա Ն Մ Ր Ց Ե Լ Ի Օ Ր Է Ն Ա Ժ Ա Ն
Կը բաւէ անգամ մը այցելել համոզուելու համար
ԾԱՆՕԹ.— Նոյն կօշիկները կը գտնուին մեր երկրորդ վաճառատունը 217 Rue Garibaldi, angle rue Paul-Bert.
Ամէն տեսակ կօշիկներ խնամքով կը նորոգուին մեր արհեստանոցին մէջ
Տէր եւ Տնօրէն ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

Փ Ո Ր Ձ Ե Ց Է Ք Լ Ա Ւ եւ Ա Ժ Ա Ն
LILASի մէջ հայկական նպարավաճառատուն
A. KHATCHADOURIAN
28 Bld. de la Liberté, LES LILAS, Seine
մթերք արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններու

ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ (Քարթիէ Լաթէն) 51 Rue Monsieur-le-Prince
ուր պիտի գտնէք ամէն տեսակ հին ու նոր գիրքեր, Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ այլ լեզուներով, գրական, գիտական, դպրոցական, վիպական եւայլն, նաեւ ամէն լեզուով պարբերականներ:
Արտասահմանէն եւ գաւառէն եղած ապսպրանքները օրը օրին կը ղրկուին:
ԳՐԱՏԱՆ ԿԻՑ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՆԱԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՄԸ
Բոլոր գրավաճառները, հրատարակիչներն ու հեղինակները կրնան դիմել ունէ գործի համար՝
LIBRAIRIE H. SAMUEL, 51 rue Monsieur-le-Prince, Paris VIe

ՄԻԱՅՆ 200 ՖՐ. ԱՄՍԱԿԱՆՈՎ

դուք կրնաք տիրանալ Փարիզի լաւագոյն շրջաններէն, ձեր սեփական հողաբաժինին, ուր կրնաք շինել ձեր տունը, որ 15 տարի ղերծ է պետական տուրքէ:
Հողաբաժինները ունին ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հաղորդակցութեան մեծ դիւրութիւններ Փարիզի հետ՝ բազմաթիւ կառախումբերով՝ ամէն ուղղութեամբ:
Մանրամասնութիւններու համար դիմեցէք՝
" ՏԱՐՍՈՆ - ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ - ԲԷԳՋԱԴԵԱՆ „
Հայկական գրասենեակը՝ 18 Rue Chaussée d'Antin. Մէթրօ Opéra կամ Chaussée d'Antin, ամէն օր ժամը 10—12 եւ 3—7, իսկ Կիրակի ժամը 10—13:
Կիրակի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 2—6 կարելի է դիմել Սէվրան (Sevran) հողաբաժիններու տեղը Պ. Տէր Աբրահամեանի, Gare du Nord կայարանէն:
Շաբաթ և Կիրակի օրերը ժամը 4—6 դիմել Պ. Տ. Բէգզադեանի, 87bis Bld. de la République, Boulogne, Billancourt

ALLO, ALLO

Այս է թիւը մեր թելեֆոնին
Ն Պ Ա Ր Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն
ՃԷՆԱՋԵԱՆ եւ ԳԱՍԱՆՃԵԱՆ
8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)
Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խիստ մօտ
Tél. TRUDAINE 81 07

Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆ

փաստաբան Պոլսոյ Պառոյէն, վաւերացեալ հաշուակալ, անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.),
150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine 76-43
ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելու տումարակալութիւն փոքր ամսավճարով:
ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chiffre d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի և Impôts sur le revenuի գործողութիւններ:
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ
Կրնամ ձեզ զերծ պահել Chiffre d'Affairesի եւ Bénéfices Commerciauxի տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք, զոր օրինակ Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, lingère, շապկագործ, ժամագործ, գերձակ, կօշկակար, աստղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր ընտանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ apprenti ունենաք:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
27
ՄԱՅԻՍ
1930

27 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1273 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

"ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՃԱԿԱՏ,,

«Պրոմեթէ», օրկան «Վրաստանի, Աղրբեջանի, Հիւս. Կովկասի, Ուկրայնայի եւ Թուրքեստանի ժողովուրդներուն ազգային պաշտպանութեան», իր մայիսի թիւին մէջ ակներեւ գոհունակութեամբ կը պատմէ Կովկասի վերջին դէպքերը:

Մեր ընթերցողները ծանօթ են այդ ծանր դէպքերուն, որոնք սաստկացան անցեալ փետրուարին եւ մարտին, իբր հետեւանք բռնի համայնացումին: «Դրօշակ»ը մայիսի թիւին մէջ հրատարակած է շարք մը նոր թղթակցութիւններ՝ նոյն այս դէպքերու մասին:

Բայց, «Պրոմեթէ»ն այնքան է ոգեւորուած այս տարբերապոռթկումէն, որ արդէն իսկ աւետաբեր եզրակացութիւններ կը հանէ, իր խմբագրականով: Միասին կարդանք մէկ-երկու հատուածներ.

— «Զանազան աղբիւրներէ հասած լուրերը բոլորն իրար կը հաստատեն. անոնք ո՛չ եւս կասկած չեն ձգեր ապստամբական շարժումին մասին— այնքան յղի հետեւանքներով— որ ուղղուած է ռուսական տիրապետութեան դէմ եւ որ կը զարգանայ բովանդակ Կովկասին մէջ, Սեւ ծովէն մինչեւ Կասպեան ափերը՝ դէպք մըն է որուն կարեւորութիւնը կարելի չէ ժխտել: Նոյնիսկ հաւանական է որ ան փոփոխութիւն մը յառաջ բերէ եւրոպական քաղաքականութեան մէջ՝ հանդէպ խորհրդային Ռուսաստանի»:

Նկարագրելով իւրաքանչիւր երկրամասի մէջ ծագած դէպքերը, «Պրոմեթէ» այսպէս կը ներկայացնէ Հայաստանի կացութիւնը.

— «Հայաստանի մէջ, Երեւանէն ոչ հեռու, մէկէ աւելի հայկական գիւղեր ապստամբած են անցեալ մարտին. գիւղացիները քանդած են բոլոր համայնավարները, խորտակելով բանտերուն դուռները եւ արձակելով բոլոր բանտարկեալները՝ Անոնք այժմ գրաւած են անմատչելի դիրքեր եւ ուժ ստանալով իսլամներէն, որ դիմադրեն կառավարական ուժերուն՝ Զրահապատ ինքնաշարժներ շրջան կ՚ընեն եւ անխնայ կը ռմբակոծեն ապստամբ գիւղերը»:

Նոյն ոգեւորիչ պատկերը՝ Վրաստանի եւ Աղրբեջանի մասին: Ու վերջապէս հետեւեալ սրտառո՛ւչ նկարագրութիւնը, ամբողջ յետոյ շարժումին «էապէս հակառուս հանգամանքը».

— «Այսօր կարելի է հաստատել թէ Կովկասի ժողովուրդներու միջեւ անհետացած է մրցակցութեան ո՛րեւէ զգացում, ո՛րեւէ կասկած, քէն եւ ոխակալութիւն, եթէ երբեք գոյութիւն ունեցած էր: Ադրբէջանցիներ, Հայեր, վրացիներ բոլորը տոգորուած են մէկ բաղձանքով,— իրենց հայրենիքը ազատուած տեսնել Մոսկովեան գրաւումէն որ հաւասարապէս խոտելի է բոլոր կովկասցիներուն համար: Անոնք միասին կը կռուին, մէկ-մէկու օգնութեան կը փութան: եւ բոլորովին ինքնաբերաբար, առանց արտաքին պրոպագանդի է որ կազմուած է ճակատ մը, զոր կրնանք կոչել «կովկասեան ճակատ»»:

Եզրակացութիւնը,— Պոլսոյ մէջ յղացուած եւ Վարշաւայի մէջ թեւաւորուած «Պրոմեթէ»ն, որ լոյս կը տեսնէ Փարիզի մէջ, բան՛ր մը կը սպասէ Եւրոպայէն: Կ՚ուզէ լաւ գնով ծախել Կովկասի ժողովուրդներուն համերաշխութիւնը: Եւ արդէն ապահովուած կը համարէ «Կովկասի Միացեալ Նահանգներու գաղափարը, այդ համերաշխութեամբ:

Կը թուի թէ Փարիզի «Պրոմեթէ»ն, ինչպէս եւ Պոլսոյ «Օտան Եուրտը», որոնք սերտ կապեր ունին, կա՛մ չափազանցութեան եւ կա՛մ թիւրիմացութեան մէջ են, Կովկասի վերջին դէպքերուն առթիւ:

Ինչպէս ըսինք, մենք ալ բաւական — թէեւ ոչ բոլորովին ստոյգ, ընդհանրական եւ ամբողջական — տեղեկութիւններ ունինք այդ ապստամբութեանց մասին, որոնք ուղղակի հետեւանք են խորհրդային վարիչներու խելագար, թրքաբարոյ վայրագութեանց: Արդարապէս՝ ինքնապաշտպանութեան կռիւ: Իշխանութիւնը որ կ՚ուզէր կործանել գիւղը, ճեպընթաց «սոցիալիզմ կառուցանելու» յաւակնութեամբ, եւ գիւղացին գլուխն առած՝ սար ու ձոր ինկաւ: Շատ-շատերն ալ՝ անցան Արաքսը:

Շարժումը աւելի ծանր համեմատութիւններ առաւ մասնաւորապէս թաթարական շրջաններուն մէջ, որոնք աւելի մօտ են: Անոնք նոյնիսկ իրենց բեռներն ու հօտերը քշեցին Պարսկական Ատրպատական: Համերաշխութիւն՝ զանազան ազգէ գիւղացիներու միջեւ, ի հարկէ պիտի գոյանար, քանի որ միեւնոյն հալածանքներուն կ՚ենթարկուէին բոլորն ալ:

Բայց այս բոլորը՝ տակաւին չեն ապացուցաներ ոչ ընդհանուր շարժում, բառին բուն առումով ապստամբութիւն, ոչ ալ այսպէս կոչուած կովկասեան ճակատ: Իսկ բոլորովին միամտութիւն է երեւակայել թէ՝ Եւրոպան այնքան կը հետաքրքրուի որ կրնայ փոխել իր քաղաքականութիւնը՝ խորհրդային իշխանութեան հանդէպ:

Ուրիշ խնդիր, եթէ «Պրոմեթէ»ն կը խօսի յանուն այն շրջանակներուն որոնք տրամադիր են գործ եփելու Կովկասի մէջ կամ այլուր:

Այդ շրջանակները ծանօթ են որքան մեզի, նոյնքան «Պրոմեթէ»ի խմբագիրներուն եւ Կովկասի Անկախութեան Կոմիտէի անդամներուն:

Եւ վա՜յ Կովկասի ժողովուրդներուն, եթէ իրենց այնքան բաղձալի համերաշխութիւնը պիտի ծառայէ կրակէն շագանակներ հանելու անոնց համար:

Տակաւին չըսինք մեր բոլոր մտածումը նոյն այս դէպքերու մասին:

Շ.

ՄՈՒՍՕԼԻՆԻ ԿԸ ՃԱՌԷ 300 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻԻ ԱՌՋԵՒ

Շարունակելով իր պտոյտները եւ ճառերը, Մուսօլինի նորէն դղրդալից ճառ մը խօսեցաւ՝ այս անգամ Միլանի մէջ, երեք հարիւր հազար հոգիի առջեւ:

Նախ յայտարարեց թէ իտալիոյ տնտեսական վիճակը աւելի գէշ չէ միւս երկիրներու կացութենէն: «Աղէտ վարչաձեւը ծնած է սեւ շապիկաւորներու արիւնոտ ճիգէն: Աս ապստամբութիւն մըն է, եւ յեղափոխութիւն մը որ պայքարի երկար շրջան մը ունեցաւ: Արդ՝ ես պետը, ստեղծիչն եմ այդ յեղափոխութեան եւ պէտք է ըլլամ անոր պաշտպանը»:

Մուսօլինի անհետեւեալ հիշակնաց այս լուրը թէ իտալական զօրքեր ցամաք հանուած են Ալպանիոյ մէջ: Ցետոյ յիշեց թէ պէտք չէ պատերազմէն սնուցանել: «15 տարի առաջ, ըսաւ, իտալիան պատերազմի մասնակցեցաւ, ունենալով 652 հազար մեռեալ,400 հազար հաշմանդամ եւ սէկ միլիոն վիրաւոր: «Քաւասուն ամսուան դժնդակ տաժանքները յետոյ, արդիւնքը եղաւ յաղթանակ, ոչ միայն մեզի համար, այլ եւ դաշնակիցներուս, նոյնիսկ անոնց համար, որոնք կասկածի տակ կը դնեն զայն: Մենք այս թուականը չենք յիշեր ատելութիւնները արծարծելու համար, որովհետեւ մենք կատարելապէս եւ ուղղամտօրէն հաշտուած ենք մեր երէկուան թշնամիներուն հետ: Նոյնիսկ անկեղծ բարեկամութեամբ կապուած ենք անոնցմէ ոմանց հետ: բայց մասնաւորապէս կը վերյիշենք այս թուականը, որովհետեւ 1915 մայիսին էր որ սկսաւ իտալական յեղափոխութիւնը: Այսօր իտալիոյ ժողովուրդը կատարելապէս տէրն է իր ճակատագրին: Մենք կատարելապէս վստահ ենք մեր ապագային վրայ: Մեր վարչաձեւը, որ ժողովուրդի վարչաձեւն է, միայն հիացում չի պատճառեր, այլ եւ նախանձ. եւ այսօր նոյնիսկ որոշ երկիր: Մենք վերսայլէն դուրս ելանք յօշոտուած յաղթանակով մը, բայց յաղթանակը տակաւին մեր ափին մէջն է: Ան յօշոտուեցաւ դիւանագիտական պայմանագրութիւններով, բայց չէ յօշոտուած մեր բազուկներուն եւ սիրտերուն մէջ: Ձեզի ապացուցանելու համար թէ մենք վստահ ենք մեր մօտաւոր եւ հեռաւոր ապագային վրայ, ժամադրութիւն կուտամ ձեզի 1932 հոկտեմբեր 28ին, երբ պիտի տօնենք երկրորդ տասնամեակը ֆաշիստ յեղափոխութեան, որ սահմանուած է աւելի մեծցնելու իտալիոյ ժողովուրդը, որովհետեւ այդպէս կ՚ուզենք մենք: Բարձրացուցէք ձեր նիզակադրօշները եւ ձեր հրացանները,— խորհրդանշանները եւ գործիքները մեր անպարտելի հաւատքին»:

ՍԱՅՏԱՅԻ ՄԷՋ ԳԵՏԻՆ ՄԸ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԵՆ

Սայտայի թաղ.խորհուրդը 2 ամիս առաջ Լիբանանիկեդր.կառավարութեան դիմում կատարած էր որ յարմար գետին մը տրամադրուի Հայերու, հոն հաստատելու համար իրենց դպրոցն ու եկեղեցիին շէնքը: Լիբանանի կառավարութիւնը ընդառաջ երթալով այս դիմումին, որոշած է յարմար դառնուած երկու վայրերէն մէկը տրամադրել Հայոց:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՁՈՀԵՐՈՒ Թիւը եղած է Ամերիկայի մէջ, 1929ի ընթացքին, 33,600 մեռեալ եւ 1.200,000 վիրաւոր:

ՀԱՅԸ 1.95էն պիտի ծախուի մայիս 28էն սկսեալ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մէհմէտ Սապրի դատապարտուած

Նիսի մահափորձին երկրորդ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ օր եւ լսուեցան վերջին վկաները: Ասոնք էին իշխան Էօմէր Հիլմի, Ապտիւլ Համիտի որդին, որ յայտարարեց թէ Նիսի մէջ ճանչցած է ամբաստանեալը իբրեւ գաղթական, ժաք պէյ տը Լէօն եւ օսմ. կայսրութեան նախկին պաշտօնատարներէն Րէշիտ պէյ որոնք նպաստաւոր վկայութիւն տուին Իսմայիլ Հագգը պէյի մասին: Պաշտպան փաստաբանը իր փոխանորդեալին արժանիքները թուելով, շեշտեց անոր բարեկամութիւնը Ֆրանսայի հանդէպ: Կէսօրէն յետոյ ընդհ. դատախազ Ֆավալէլի կարդաց իր պահանջագիրը, ուր մասնաւորապէս կը յայտարարէր, — «Անթոյլատրելի է որ մեր հիւրընկալած մարդիկը այստեղ գան իրենց քաղաքական կամ անհատական ատելութեանց յագուրդ տալու, յետոյ ուշադրութեան յանձնեց մեղմացուցիչ պարագաները: Ամբաստանեալին փաստաբանը, Պ. Թորրէս պահանջեց անմիջապէս ազատ արձակել իր փոխանորդեալը որ արդէն 18 ամիս կանխարգել բանտարկութիւն կրած է: «Այս գործին մէջ պատիժի նուազագոյնն իսկ չափազանցութիւն պիտի ըլլար»: Երդուեալները հաստատեցին Մէհմէտ Սապրիի յանցաւորութիւնը, բայց ընդունելով մեղմացուցիչ պարագաները, դատապարտեցին զայն եօթը տարի խցարգելութեան: Ասկէ զատ Մէհմէտ Սապրի տասը տարի զրկուած պիտի մնայ Ֆրանսա բնակելու իրաւունքէն: Դէպքին վիրաւորներէն Հերձէք 50,000 ֆրանք հատուցում պահանջած էր, բայց դատարանը միայն 5000 ֆրանք սահմանեց, պայմանով որ երեք բժիշկներ ճշդեն գումարը:

Կռիւ մինչեւ վերջին կամաւորը

Պ. Փաթէլ, հնդկական համագումարին հրաժարեալ նախագահը, որ այժմ կը վարէ անհնազանդութեան պայքարը, բուռն ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց թէ Տարսանայի աղահանքին դէմ կռիւը պիտի շարունակուի մինչեւ վերջին կամաւորը:

⁂ Վերջին պահուն Փաթէլ եւս ձերբակալուեցաւ:

Սուրաթի կառավարիչը արգիլեց զէնք եւ գաւազան կրել: Զորս մարդէ աւելի չեն կրնար մէկտեղ հաւաքուիլ: Քարաչիի մէջ ոստիկանութիւնը կոխեց խանութ մը ուր մաքսանենգ աղ կը ծախուէր, եւ գրաւեց մէկ մասը:

Այս առթիւ ընդհարում մը ծագելով, քանի մը կամաւորներ վիրաւորուեցան: Քիչ յետոյ կացութիւնը աւելի ծանրացաւ եւ ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ ամբոխին վրայ յարձակիլ եղէգէ գաւազաններով:

Նուագախումբի մը ժամանումը խորապէս ազդեց ամբոխին վրայ, որ թափոր կազմեց եւ անցք մը կատարեց հնդկական թաղին մէջ, յեղափոխական երգեր երգելով:

⁂ Կիրակի օրը երկու նոր արշաւանքներ կատարուեցան Վատալայի աղահանքերուն վրայ: Ընդհարման միջոցին վիրաւորուեցան 15 հոգի եւ 5 ոստիկաններ: Բուն ցուցարարներէն զատ, կային 3000 հնդիկ հանդիսականներ: 115 հոգի ձերբակալուեցան: Իրիկուան դէմ նոր եւ աւելի բուռն յարձակում մը տեղի ունեցաւ: Ցուցարարները քարկոծեցին ոստիկանութիւնը, որ զէնք պարպեց օդին մէջ: Ցուցարարները շարունակեցին յառաջանալ, յաղթական կանչեր արձակելով: Այն ատեն ոստիկանութիւնը ուղղակի կրակ բրաւ եւ 60 հոգի վիրաւորուեցան, ինչպէս եւ հինգ ոստիկաններ:

⁂ Միեւնոյն օրը բաւական ծանր դէպք մը տեղի ունեցաւ Պոմպէյի փողոցներուն մէջ: Ամբոխը յեղափոխական երգեր կ՚երգէր դատական պաշտօնատան առջեւ, երբ ոստիկանութիւնը կրակ բրաւ, ցրուելու համար: 34 հոգի վիրաւորուեցան եւ հարիւրէ աւելի մարդիկ ձերբակալուեցան:

⁂ Վերին Սինտի իսլամները ժողով գումարելով, դատապարտեցին անհնազանդութեան պայքարը, զոր կը համարեն ծայրայեղ Հնդիկներուն մէկ խաղը՝ Հնդկաստանի ամբողջ կառավարութիւնը ձեռք անցընելու:

⁂ Լուրի մը համաձայն, Սիպերիոյ նաւահանգիստներէն նաւեր ճամբայ ելած են դէպի Պարսից ծոց, ուր կը գտնուին նաեւ ուրիշ խորհրդային նաւեր: Այս նաւերը հսկողութեան տակ առնուած են, որպէս զի զէնք չծախեն Հնդիկներուն:

Տէլհիի մէջ ձերբակալուեցաւ կին կամաւորներու հրամանատարը, Տիկին Սաթիավաթի: Կալկաթայի մէջ 500 կամաւորներ թոյլ չտուին որ տեղի ունենան ֆութպօլի խաղերը:

Կուտեպոֆի հետ կապուած գործ մը

«Մորնինկ Փոստ» կ՚իմանայ թէ Մոսկուայի մէջ գնդակահարուած է Չեկայի յայտնի գործակալներէն Ռոպէրթի: Կուտեպոֆի առեւանգման օրերուն ըսուեցաւ թէ զօրավարը Պերլինի մէջ ժամադրութիւն մը ունեցած է Փոփոֆ եւ Ռոպէրթի անուն երկու մարդոց հետ: Միշտ երկու տեսակ կարծիք կը տիրէր Ռոպէրթիի մասին: Զօր. Տիաթինոֆ կը կարծէր թէ ան Սպիտակ Ռուսերուն բարեկամ է որ կ՚աշխատի սովետներուն հետ, մինչդեռ գնդապետ Զայցեվ կը պնդէր թէ չեկիստ է: Այսպէս կամ այնպէս Չեկան օձիքը ազատած է վտանգաւոր վկայէ մը:

(Ուրիշ լուրեր շարունակութիւնը կարդա Գ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 3

Արսէն Գաբրիէլեան	1000
Ցպալան Մասիս	500
Երուանդ Թոլայեան (կավռօշ)	300
Գ. Տիլէնեան, (Ժընեւ)	200
Վահան Եարճանեան	200
Տիկ. Մ.	50
Գումար	2250
Նախորդ գումար	3050
Ընդհ. գումար	5300

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ ՔՇՈՒԱԾ ... ԹՇՈՒԱՌՆԵՐՈՒՆ

ՑԱՆԿ 59

Ահվազի (Պարսկաստան) Քնար երաժշտախումբի երեկոյթէն (տես Գ. էջ)	1964.80
Մարսէյլի ՍԷՆ Լու կռան-փէնի ներկայացումէն (տես Գ. էջ)	330.—
Գումար՝	2,294.80
58րդ ցանկին գումարը	72,948.50
Ընդհ. գումար	75,243.30

ՏՈՔԹ. ԱՂԱՒՆԻ Ե. ԳՐԳՈՅԵԱՆ ՁՈՀ ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ

Ցաւով կ՚իմանանք եղերական մահը բժշկուհի Տիկին Ա. Ե. Գրգոյեանի:

Շաբաթ օր ժամը 1,30ի միջոցին երբ Տոքթ. Գրգոյեան իր տիկնոջ հետ ինքնաշարժով Պուլվար Նէյէն կ՚անցնէր, սառոյցի վիթխարի սայլ մը կ՚ուզէ առջեւ անցնիլ: Կառավարը այնպէս մը կը դարձնէ սայլը որ քեղին (օգ) կը հանդիպի եւ կը կոտրէ ինքնաշարժին առջեւի ապակին, որուն ետեւ կը գտնուէին Տէր եւ Տիկին Գրգոյեան, եւ կը ջախջախէ տարաբախտ բժշկուհիին գլուխը: Տիկինը անմիջապէս Lariboisière կը փոխադրուի, ուր քիչ յետոյ կ՚աւանդէ հոգին:

Տոքթ. Գրգոյեան կուրծքին աջ կողմը փոքրիկ ճմլումներով կ՚ազատի այս ահաւոր արկածէն:

Հանգուցեալը ծնած էր Պոլիս, 1885ին: Երկրորդական ուսումը ստացած է Սկիւտարի Հայ Սքուլի մէջ, իսկ բժիշկ վկայուած է Փարիզի համալսարանէն: Անդամ էր Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան եւ խորհրդական-անդամ Տիկնանց Միութեան Կ. Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին:

Սիրայօժար իր աջակցութիւնը կ՚ընծայէր ամէն տեսակ հանրօգուտ ձեռնարկներու:

Յուղարկաւորութեան օրն ու ժամը պիտի ծանուցուին առանձին:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐԷ ՀԻՆԳ ՀԱՅԵՐ

Հալէպի «Էլ Թէգանիւմ» թերթը կը գրէ. —

Պէսաթին թաղին մէջ Հայերու պատկանող տունէն ռումբ մը պայթեցաւ եւ մահացու կերպով վիրաւորեց հինգ հոգի, որոնց անուններն են.— Սարգիս Կարապետեան, Յովհաննէս Մանուկեան եւ ծուհար, Մարսոնեան? եւ քոյրը Մօրսոր?:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Հարուստ է մեր երկիրը իր շինարարական ծրագիրներով։ Ծրագիրներ կազմուած բազմազան մարմիններու կողմէ. գիտական բոլոր մանրամասնութիւններով եւ մանաւանդ հիմնուած ձեւական կամ աւելի ճիշդը տեսական հաշիւներու վրայ։

Տարուան մէկ խոշոր մասը ծրագրային այս աշխատանքին լծուած մեր շինարարական վարչութիւնները չեն մոռնար միեւնոյն ատեն հրապարակային ժողովներու քննութեան նիւթ դարձնել ծրագրուած քաղաքներու եւ տուներու յատակագիծը, այդ կողմէն ալ Լէնինիզմի աւետարանին հաւատարիմ մնալու վճռականութեամբ։ Այս ամէնը, սակայն, այնքան միայն կրնան օգտակար հանդիսանալ մեր երկրին, որքան խօսքին եւ թուղթին կը յաջորդէ իրական գործը։ Զմեռը այս ուղղութեամբ աննպաստ ըլլալով, միւս եղանակներուն է, առհասարակ 6-7 ամիս, երբ այլեւս կարելի կ'ըլլայ լծուիլ շինարարական աշխատանքներու։

Դեռ տարուան առաջին ամիսներէն եռուզեռը սկսած է արդէն, բայց տարաբախտաբար թուղթի վրայ դարձեալ թերթերու եւ ժողովներու մէջ, փոխանակ իրական գետնի։ Ապրիլին, շինարարութեան ամենայարմար եղանակին՝ ահազանգն է ահա, որ կը հնչէ, պահանջելով արտակարգ միջոցներ, այլապէս «շինարարութեան պլանները չեն կատարուիր»։

Իսկ շատ մը կէտերու վրայ, ուր իրական աշխատանքներու ձեռնարկուած են, առաջին իսկ օրերէն ստիպուած կ'ըլլան ընդհատել։ Այս ցաւոտ պարագան անշուշտ իր ծանր պատճառներն ունի։ Յիշենք կարեւորները.—

Ապրիլ 18ին Երեւանի մէջ, այս հարցին նուիրուած խորհրդակցութեան մը ընթացքին, որուն մասնակցեր են բոլոր շինարարական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները ամէնէն առաջ.

— «Պարզուեց, որ շինարարական աշխատանքները դեռ լայն ծաւալ չեն ստացել գլխաւորապէս շինօրգանների անշնորհքութեան եւ դանդաղկոտութեան պատճառով»։

Եւ ինչպէս ամենայն իրաւամբ դիտել կը տրուի «Խ. Հայաստան»ի կողմէ.

— «Առաջին անգամը չի որ, շինարարութեան հետ կապուած կամ շինարարութիւն կատարող օրգաններն իրենց բացերի պատճառները գտնում են իրենցից դուրս՝ այդ բանում մեղադրելով երկրորդ կամ երրորդ կողմին։ Այս անգամ էլ դարձեալ իրար դէմ դուրս եկաւ Պետշինը, Ցերկոմտրեստը, Հայառը, Բնակկոոպ Միութեանը, Նախագծերի Բիւրօն եւ եւ կառուցանողների Միութիւնը, իսկ բոլորը միասին, բացի Նախագծերի Բիւրոից մեղադրեցին Հայտնարկոոպին տրանսպորտի անկանոնութեան եւ քարի մատակարարման խնդրում անճշդապահ լինելու համար։» («Խ. Հ.» ապրիլ 21)։

«Թափթփածութիւն եւ դանդաղկոտութիւն»ը գլխաւոր աղբիւրն հանդիսանալով իրար մեղադրելու, անուրանալի է նաեւ անբարեխղճութիւնն ու անբաւականութիւնը, որ գլխաւոր հիւանդութիւնն է բոլոր վարչութիւններուն։

Այսպէս, օրինակ, կը մեղադրուի գլխաւորաբար Նախագծերի Բիւրօն։ Այս մարմինը պարտականութիւն ունի կազմելու շէնքերու նախագիծերը, եւ նախահաշիւները, համաձայն իրեն եղած պահանջներուն։ «Բարձրագոյն օրգանների հրահանգին համաձայն» բոլոր շինօրգանները պարտաւոր են մինչեւ դեկտեմբերի 1ը ներկայացնել իրենց պահանջները. մինչդեռ ասոնք «իրենց պատուէրները տուել են փետրուար եւ մանաւանդ մարտ ամիսներին։ Նոյնիսկ սրանից 4 օր առաջ Նոր պատուէր է ստացել նախագծերի Բիւրօն»։

Քարի մատակարարումն ալ անկանոն է եւ շատ ձեռնարկներ ընդհատուած են պատրաստ քար չըլլալուն համար։

Քարի հայթայթման պատասխանատու մարմնի ներկայացուցիչը կը յայտարարէ սակայն.

«Զմրան ընթացքում կատարուած քարհատման աշխատանքներն անցել են ապարդիւն, որովհետեւ շինօրգանները ժամանակին այդ կտրուած քարերը չեն տարել, եւ քարհանքերը լցուած մնալով՝ նոր աշխատանք հնարաւոր չի եղել»։ Այս պատճառով ո՛չ միայն խոշոր գումարներ են վճարուած պարապ մնացող բանուորներուն, ակէ զատ «բացել են բազմաթիւ նոր քարհանքեր՝ աւելորդ ծախսեր անելով, եւ օրական 2500 քարի փոխարէն տրուել է հազիւ 500, քարի ինքնարժէքը 25 կոպէկից բարձրացել էր 66 կոպէկի»։

Մէկը միւսի նման են եղած փոխադարձ ամբաստանութիւններն ու մեղադրանքները։ Անտիրութիւն, թափթփածութիւն, «չսօրէգուց»ի յայտնի քաշքշուք եւ վերջապէս «գրասենեակային ձեւակերպութիւններ» կը ծանրացնեն իրական շինարարութիւնը, պատճառելով հսկայական վնասներ երկրի աղքատիկ սնտուկին։

Կան նաեւ ուրիշ պատճառներ, որոնք յամենայն դէպս հետեւանք են մեր երկրի աղքատութեան։ Չէ՞ որ, մեզի կը պակսին որոշ շինանիւթեր, օրինակ՝ ցիմենդ, երկաթեղէն, ապակի, փայտեղէն եւայլն։

1929-30ի համար շինարարական բոլոր ճիւղերու մէջ նախատեսուած է ներածել.—

«Ցիմենդ 1882 վագոն, զանազան տեսակի երկաթեղէններ՝ 2700 տոնօ, թիթեղ՝ 906 տոնօ, երկաթեայ ձողեր՝ 1330 տոնօ, մեխ՝ 400 տոնօ, կարանկա? 440 տոնօ, սղոցած անտառանիւթեր՝ 74,000 խոր. մէթր եւ կլոր անտառանիւթեր՝ 43,00 խոր. մէթր։

«Վերոյիշեալ շինանիւթերի դիմաց այս տարի միութենական մարմինները Հայաստանին յատկացրել են ցիմենդ՝ 1182 վագոն, երկաթ 802 տոնօ, ծածկի թիթեղ՝ 271 տոնօ, երկաթեայ ձողեր 531 տոնօ, մեխ՝ 113 տոնօ, սղոցած անտառանիւթեր՝ 23,000 խոր. մէթր եւ կլոր անտառանիւթեր 35,000 խոր. մէթր»։ («Խ. Հ.» ապրիլ 15)։

Թիւերու տարբերութիւնը բաւականին խոշոր է եւ զգալի։ Ասով արդէն հիմնովին կը շրջուի այս տարուան շինարարական ծրագիրը, ելլելով այս փրողութենէն։

Ցաւը հոն է սակայն, որ Հայաստանի խոստացուած այս նիւթերն ալ ժամանակին կրնան չըստացուիլ, որով ալ աւելի կը դժուարանայ կացութիւնը։

— «Ըստ կնքուած պայմանագրերի շինանիւթերը ստացուելու է մինչեւ հոկտեմբեր ամիսը, որից զգալի մասը պիտի ստացուած լինէր մինչեւ ապրիլի մէկը, այն ինչ ստացուած է ցիմէնդ 400՝ վագոն, երկաթներ 650 տոնօ, ձողեր 170 տոնօ, թիթեղ՝ 175 տոնօ, մեխ՝ 95 տոնօ, սղոցած անտառանիւթ՝ 7000 խոր. մեթր, եւ կլոր անտառանիւթ՝ 7000 խոր. մեթր։ Այսպիսով մենք տեսնում ենք, որ ստացւող շինանիւթերը պակաս են սաացւում, որը եւ կարող է անդրադառնալ մեր շինարարութեան տեմպի վրայ, մանաւանդ ցիմենդի պակաս ստացումը։»

Անկախ այս եւ նման արգելքներէն, յաջողած են որոշ ձեռնարկներ կատարել։ Բայց հոդ ալ տարբեր տեսակի պակասութիւններ կը մնասեն ընդհանուր ձեռնարկին։

Վերջերս մեր թերթի մէջ բաւական տեղեկութիւններ տրուեցան այս կարգի պակասութիւններու մասին, որոնց մէջ բնորոշ էր Վորոնցովկայի մէջ շինուած իւղ պանիրի գործարանը իր չափազանց անյարմարութիւններով։ Այս կարգի սխալներ ամէնօրեայ նորութիւններ են։ Շատ յաճախ ամբողջ շէնքի աւարտումէն յետոյ միայն կը մտածուի նոր դուռներ եւ պատուհաններ ունենալու մասին։

Այս կարգի փորձերը, որոնք վերեւի թերութիւններէն կը ծնին ընդհանրապէս, ճիշդ է թէ կը սրբագրուին ի վերջոյ բայց ինչպէս դիտել կուտայ «Խ. Հայաստան».

— «Շինարարութիւնը խլում է մեզնից տասնեակ հազարներ, դանդաղեցնում է շինարարութեան տեմպը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՇՈՒՔՈՎ ԿԸ ՏՕՆԷ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ (ՀԱՅԱԶԳԻ) ԹՐԱՆՔՈՒԵԱՇԻ ՃԱՌԸ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 12 Մայիս (սեփ. թղթ.). — Շատ քիչ անգամ ռումանահայութիւնը տօնած է հանդէս մը այնքան շուքով, որքան տօնեց իր գրական մեծ վաստակաւորին քառասնամեայ յոբելեանը։

Կեդրոնական հանդէսը տեղի ունեցաւ Մայիս 10ին, կէսօրէ յետոյ, յունական ընդարձակ սրահին մէջ որ, գեղեցկօրէն զարդարուած, նեղ կուգար հոծ բայց միեւնոյն ատեն ընտիր հասարակութեան համար, որուն մէջ հին Ռումանահայեր ալ կային։

Հանդէսին պաշտօնական մասէն առաջ անակնկալ արտակարգ յայտագիր մը տեղի ունեցաւ, հայ եւ ռումէն եղբայրական զոյգի մը ձեւը առնելով։

Հանդէսը բացաւ ռումանահայ Ցոբելենական կեդրոնական Ցանձնախումբին անունով Տօքթ. Ա. Տիրացեան՝ շեշտելով օրուան բացառիկ տօնի նշանակութիւնը՝ հայ ժողովուրդի մշակոյթի պատմութեան տեսակէտով։

Ցետոյ խօսեցաւ օրուան նախագահը՝ թեմական առաջնորդ Ցուսիկ Արքեպ. Զօհրաբեան որ ընդգծեց այն միջավայրը, որուն ծնունդն էր Ահարոնեան, ազգակները որ անոր մէջ ստեղծեցին մարդն ու գրագէտը, գիծեր տըւաւ անոր կեանքի առաջին շրջանէն՝ երբ դեռ սկսնակ մըն էր ան, եւ յետոյ պատմեց հայ ժողովուրդի երկունքն ու տառապանքը՝ որոնք գծեցին Ահարոնեանի ճամբան, հետզհետէ անոր քնարը լարելով։ Շեշտեց մասնաւորապէս անոր առաջին գրուածքներուն՝ «Փշուր մը խացի», «Պուտ մը կաթի» ձգած տպաւորութիւնը։

Ցետոյ ինքնաբերաբար խօսք առաւ հայազգի նախկին նախարար պ. Գրիգոր Թրանքու Եաշ, որ խօսեցաւ իր զգածուած եւ յուզիչ ճառերէն մէկը, գրեթէ լալով եւ լացնելով ներկաները, հայ ժողովուրդի անասելի գողգոթան պատմած ատեն։

— «Երկու մեծ տօներ կը զուգադիպին, սկսաւ պ. Թրանքու Եաշ։ Ռումէն ժողովուրդը այսօր կը տօնէ իր Ցասը Մայիսը՝ տօնը իր անկախութեան, ու խորհրդանշանը այն տառապանքներուն, զորս կրեց դարերով օտար լուծի տակ, եւ նաեւ այն ճիգին, որով փշրեց իր շղթաները, յիսուն տարուան մէջ դառնալով ազատ ու բարգաւաճ պետութիւն մը։ Հայ ժողովուրդն ալ այսօր իր մեծ տօնը ունի, տօնը իր ամէնէն տաղանդաւոր զաւակներէն մէկուն, որուն իրական երկը տեսակ մը խորհրդանշան է այն չարչարանքներուն զորս հայ ցեղը կրեց իր գերութեան դարերուն եւ միեւնոյն ատեն անոր ճիգին ու պայքարին՝ ձեռք ձգելու համար իր անկախութիւնը։

«Այս երկու տօները, որոնք կը զուգադիպին այսօր իրարու, տեսակ մը խորհրդանշանն են նաեւ այն եղբայրական կապին՝ որ իրարու կը միացնէ հայ եւ ռումէն ժողովուրդները։ Նման իրենց չարչարանքովը, նման նաեւ իրենց ճիգովն ու հաւատքովը՝ անտեսանելի գիծ մը դարերէ ի վեր միացուցեր է այս երկու ժողովուրդները, հոգիներու եղբայրակցութիւն մը ստեղծելով։

«Տառապանքը զոր Ահարոնեան կը պատմէ, կրեր է նաեւ ռումէն ժողովուրդը։ Ան ալ տեսեր է հալածանքը, պանդխտութիւնը, կարօտը, սուգը, որոնցմով օծուն են ժողովրդական երգերը մեր հայ ցեղին եւ թէ ռումէն ժողովուրդին մէջ։

«Բայց ինչ որ հայ ժողովուրդը բացառիկ կ'ընէ իր քոյր ցեղերուն մէջ՝ այդ երկարատեւ գողգոթան է, զոր ոչ մէկ պատմութիւն ճանչցաւ, եւ ոճրագործ անտարբերութիւնը Եւրոպային այդ անպատմելի տառապանքին դիմաց։ Եւրոպացի հեղինակ մը՝ որ կը նկարագրէ Վենետիկի հայ վանքը, հայ մտաւոր կեանքի այդ շքեղ վառարանը, Եւրոպայի կուրծքին վրայ, կը պատմէ թէ ինչպէս մայրամուտը կարմիր է Վենետիկի հորիզոնին վրայ իրիկունները, — տեսակ մը ամօթի խորհրդանշան այն յանցաւոր անտարբերութեան որով Եւրոպա դիմաւորեց հայ տառապանքը։

«Ահարոնեանի քնարը հայ ժողովուրդին հոգին կը պատկերացնէ։ Երեք լար ունի ան՝ հայ ժողովուրդի կեանքին երեք գիծերը, — արիւնը, արցունքը բայց եւ հաւատքը։

«Ցարգանքով խոնարհինք այս մեծ գրագէտին առջեւ, որ հայ ժողովուրդին սրտին լարերը գտաւ եւ զանոնք թրթռացուց բացառիկ տաղանդով մը»։

Ինքնաբերաբար խօսք առաւ նաեւ «Ունիվէրսուլ» օրաթերթի խմբագիրներէն պ. Լուփիյեսքու, որ յանուն թերթի տնօրէն նախկին նախարար պ. Սթէլեան փօփէսքուի եւ յանուն Դպրոցներու ցան՝ ողջունելէ յետոյ հայ ժողովուրդն ու իր տօնը, նոյնպէս զգածուած ճառի մը մէջ պատկերացուց հաւատքը, — հայ ժողովուրդի հոգիին այդ երրորդ թելը, — որով ան կուրծք տուեր է բոլոր փոթորիկներուն եւ տառապանքներուն դարերու ընթացքին եւ որով պիտի հասնի նաեւ անշուշտ օր մը իր երազներու պսակման»։

Ցանձնախումբին կողմէ պ. Արտ. Թովմասեան ռումաներէն ճառով մը շնորհակալութիւն յայտնեց նախկին նախարար պ. Թրանքու Եաշի իր ջերմ զգացումներուն համար, ինչպէս նաեւ «Ունիվէրսուլ»ի ներկայացուցիչին, այս առթիւ թարգմանը ըլլալով նաեւ հայ ժողովուրդի երախտագիտական զգացումներուն դէպի ռումէն հիւրընկալ ժողովուրդը։

Ցետոյ սկսաւ հանդէսին պաշտօնական մասը՝ որու միջոցին տեղի ունեցաւ արտասանութիւն, ջութակ, դաշնակ, մեներգ, խմբերգ եւ ուղերձներ։ Օրուան բանախօսներն էին պ. պ. Ց. Ճ. Սիրունի եւ գ. Նժդեհ, որոնց մասին յաջորդով։

ՉԵԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Գ.

(ԲԵՍԵԴՈՎՍԿԻԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ)

Փարիզ հասնելէս քանի մը օր վերջ սարսափի հով մը անցաւ խորհրդային դեսպանատունէն։ Նախորդ օրը, Մոսկուայէն եկած ծածկագիր մը մեզի կ'իմացնէր թէ «Սուրդ աղբիւրներէ առնուած տեղեկութիւններու նայելով, Փարիզի ճերմակ եւ արքայական կազմակերպութիւնները դիտաւորութիւն ունին Նոյ. 7ին դեսպանատան վրայ յարձակելու»։ Հրահանգ կը տրուէր մեզի բոլոր դուռները գոցելու, զգոյշ ըլլալու որ ճիշդ ատենին կարենանք այրել գաղտնի վաւերաթուղթերը եւ ծածկագիրները եւ Նոյ. 7ին ոչ մէկը ներս ընդունելու։

Ճափոն արդէն ինծի վարժեցուցած էր այս տեսակ յանկարծաղէպ հարուածներու։ Վարշաւայի մէջ նաեւ ահուսարսափի նոպաներ տեղի կ'ունենային ամէն անգամ որ Կէփէուի մէկ պզտիկ, աննշան գործակալը սրճարանի մը մէջ ռեւէ խօսակցութիւն լսէր։

Նոյ. 7ին իմ սովորական շըրջագայութիւնս ըրի։ Բայց դեսպանատուն դառնալով՝ տեսայ որ բոլոր պաշտօնեաները նըրբանցքներուն մէջ էին վեցհարուածեաններով զինուած։ Դեսպանատան երկրորդ քարտուղարը Կէլֆանտ՝ գոյնը նետած, ըսաւ ինծի թէ կասկածելի հարուածներ լսած էր ծածկագիրներուն գաղտնի սենեակին մէջ։ Իր կարծիքով, «ճերմակները Կորնէլ փողոց թիւ 81 տունին կողմը որուն պատը նոյն գաղտնի սենեակին կից էր, դժոխային մեքենայ մը դնելու վրայ էին»։ Ամէն կերպով, այդ տեղին պահապանները արդէն մեկնած էին իրենց դիրքէն եւ եկած կեցած էին սանդուխին վրայ, իրենց կեանքին համար վախնալով։

Գաղտնի սենեակը մտայ, եւ յստակ կերպով լսեցի անսովոր աղմուկ մը։ Բայց այդ աղմուկը պատին մէջ վարէն վեր արձագանգող հարուածներու ձեւը ունէր յայտնապէս։ Բովի տունը բնաւ կապ չունէր այդ ձայնին հետ։ Դեսպանատունին նկուղը իջնելով՝ երկար նրբանցք մը գտանք, որուն ծայրը միջնորմը շինելու վրայ էին։ Այդ ձայնը գործաւորներուն պատճառած ձայնն էր, որ դէպի վեր կը բարձրանար։ Ահա ինչ որ նախ առաջին քարտուղար Տիվիլքօվսքիի, եւ յետոյ երկրորդ քարտուղար Կէլֆանտի կարծել տուած էր թէ ճերմակները դժոխային մեքենայ մը կը դնէին...։

* * *

Շատ մը բարձրաստիճան խորհրդային պաշտօնատարներ, Փարիզ գալով, դեսպանատան մէջ կը տեղաւորուէին մասնաւոր պատուիրակութեան պատրուակով։ Բայց իրականին մէջ իրենց ժամանակը կ'անցընէին ուսումնասիրելով Փարիզը եւ մանաւանդ «քաղքենիներուն բարոյական անկումը»։ Կ'այցելէին զբօսավայրեր, չափէն աւելի կը ճնկէին, եւ կը կռուըտէին... գաղթականներու հետ։

Այս տեսակ գայթակղութիւններ ի հարկէ լուրջ չէին։ Զոր օրինակ, հանրային կրթութեան գործավար Լունաչարսքի իր կընոջ հետ պարասրահ մը գացած էր։ Կինը փափաքեցաւ պարել։ Լունաչարսքի մեծ սիրող է պարերգներու, բայց ինք չ[...]րեր։ Ուստի դիմում կատար[...]ցաւ արհեստէն եղողի մը, [...] վերջացաւ. այս վերջինը [...] նաչարսքիին ժօտենալով [...] անոր թէ ինք ճերմակ [...] ըլլալով՝ չէր կրնար ժողովր[...] գործավարի մը կնոջը հետ [...] րել երկու հարիւր ֆր. պ[...] սով։ Լունաչարսքի, ամօթա[...] փութաց վճարել նոյն գում[...] եւ աճապարեց մեկնիլ պա[...] սրահէն։

Բայց միջանկեալ այսպ[...] դէպքեր միշտ հանդարտօր[...] չէին անցներ, եւ կ'ուզէի փ[...] տալ այս զբօսարշաւներ[...] Շրջաբերականով մը արգիլ[...] ցաւ դեսպանատան քարտ[...] ղարներուն՝ հընկերանալ [...] բորդներուն՝ եւ անձամբ [...] թալ հաճոյքի վայրեր։

1928ի սկիզբը, պարտաւոր[...] ուեցայ ետ առնել այս շրջա[...] բերականը։ Հաղորդակցութեան գործավար Րուճութաք, որ Խորհուրդին ծովարներու Խորհուրդին երկ[...] րորդ նախագահը եւ Քաղաքա[...] կան Բիւրոյին անդամ է, Փա[...] րիզ եկաւ իր երկու քարտու[...] ղարներով։ Գրեթէ անմիջապ[...] վերջ իմացուց ինծի թէ կը փա[...] փաքէր «ուսումնասիրել քաղ[...] քենիական շուայտութիւնն[...] եւ թէ կը փափաքի այս առթիւ ուղեկից ունենալ զիս։ Բայց ի բաց մերժեցի եւ բացատրեցի իրեն թէ ի՛նչ վտանգներու կրնար ենթարկուիլ, Փարիզեան ժամուլը մատը պիտի փաթթէր ամենափոքր միջադէպ մը։ Բայց Րուճութաք ամուր կապուած էր իր ծրագրին։ Դեսպանատան երկու քարտուղարները իր տրամադրութեան տակ դրուեցան, Կելֆոնտ եւ Տիվիլքօվսկի, իբրեւ ուղեկից ծառայելու համար։

Շրջագայութիւնը տեւեց ամբողջ գիշեր մը։ Տիվիլքօվսկի Կելֆանտ, դեսպանատուն դառնալով, ըսին ինծի թէ «շուայտութիւնը» ուսումնասիրուած էր բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ, թէ գացած էին աւելի կամ նուազ կասկածելի հեշտավայրեր, որոնցմէ մին Րուճութաքի տրամադրութեան տակ դրած էր թատերախաղ մը, որուն ունկնդրած էին թօղապսակ գլուխներ... Ցաւալի[...] Տասը հազար ֆրանք մէկ գիշերուան մէջ։ Րուճութաք անմիջապէս վերջ տուաւ իր ուսումնասիրութիւն[...] ժանքին, որուն համար այցելած էր Ֆրանսա...։

Այս արկածը առիթ տուաւ գայթակղութեան մը դեսպանատան համայնավար բջիջին մէջ։ Տիվիլքօվսքիի կինը ընտանեկան բարոյականի կողմնակից էր եւ չուզեց ներել իր ամուսինին որ այցելած էր բոզանոց մը։ Կ'ուզէր անպատճառ բջիջին հասկցնել իր վճռը, եւ Տիվիլքօվսքիին հոգին ելաւ մինչեւ որ տարհամոզեց իր կինը։

Տարեդարձներու օրերը դեսպանատան բջիջը հանդիսաւոր նիստեր կը կազմակերպէր Ցունուար 9ին, Մարտ 18ին, եւ[...] Այդ առիթներուն, իմ դերս էր բանախօսութիւններ ընել։ 1928 ամրան, համայնավար կուսակցութեան հիմնարկութեան 25րդ տարեդարձին առթիւ, բացէ ի բաց մերժեցի, յոգնութիւնս պատրուակելով։ Արդարեւ, ոչ եւս ինքզինքս կարող չէի զգալ «բանաձեւել» բանախօսութիւն մը որ անկեղծօրէն համաձայն ըլլար ա՛յն թուղթի կտորին զոր օր մը առաջ ընդունած էինք[...] լայինք Կեդրոնական Կոմիտէէն։ Փարիզի փոխ-հիւպատոս [...] լուպ, անմեղուկ, անվնաս [...] ղուկ մը (հանգստեան պաշ[...] եայ մը) գլխու ցաւ մը պատ[...] ըլլալու համար յանձն առ[...] բանախօսութիւնը։ Հիմա [...] կա դեսպանատան համայնավ[...] բջիջի քարտուղարն է։

Ֆրանսայի մէջ խորհրդային առեւտրական ներկայացուցիչ[...] Փիաթաքովի քովը նստած [...] Մթնոլորտը ծանր էր [...] (յանիրաւի մէջ էր)։ Կոլուպ [...] տենք կը թափէր, բառերը [...] ծամելով կմկմալով պաշտօն[...] թերթ Փրավտայի մէջ օր [...]

...ալ տպուած «տիպար բանա-
...ութեան» մը շրջանակին
...էջ գիրք բռնուած։ Միայն թէ
...բեմի երբեմն ազատութիւններ
...թոյլատրէ՝ իրեն, եւ աստր
...ալ փիաթաքով և ես կամա-
...ակ մը կը խնդայինք, որովհե-
...ւ իրողութիւններ, դէպքեր և
...ձնաւորութիւններ իրար կը
...րանէր։ Բանախօսութենէն
...րը, փիաթաքովի հետ՝ դես-
...նատան պարտէզը իջանք։
...թ իրեն թէ այս տեսակ բա-
...խօսութիւններ յեղափոխա-
...ան խանդավառութիւնը կը
...ացնէին։ Փիաթաքով որ հի-
...ա Մոսկուայի պետական պան-
...ային տնօրէնն է, պատասխա-
...եց ինծ.

— Ասիկա անխուսափելի է։
...եղափոխութիւնը խանդավա-
...ութեան շրջանը անցուցած է,
...ուվարամոլութեան շրջանին
...էջ մտած է։ Հոկտ. ամսուն,
...եղափոխութիւնը արկածախնդ-
...րութիւն մըն էր միայն։ Քանի
...ը շաբաթ վերջ, խումբ մը
...ոխտաւորներու արկածախնդ-
...րութիւնը դարձաւ անիկա։
Օր մը Լէնինի հետ կը խօ-
...էինք ժամերմական շրջանակի
...մէջ։ Մեզմէ մէկը ըսաւ Վը-
...տիմիր Իլիչի (Լէնին).
— Կը խոստովանի՞ք որ յա-
...ղութեան չէիք հաւատար։
...րիկ ժպիտով մը Լէնին պա-
...տասխանեց. «Անշուշտ որ չէի
...աւատար, հոկտեմբերեան յե-
...ղափոխութիւնը արկածախնդ-
...րութիւն մըն էր միայն համաշ-
...խարհիկ սանդուխին վրայ։
...թէ ձախողէինք, պրոլետարնե-
...րն պիտի ձգէինք միայն ա-
...ռասպելական գործաւորի ծրագրի
...ատճէն մը։ Ասիկա աւելի կա-
...րեւոր պիտի ըլլար քան յաղ-
...թութիւնը, որ թէեւ յաղթեց,
...այց յետոյ այլասերեցաւ, վատ-
...թարացաւ։ Ճշմարիտ յեղափոխա-
...կանը գիտէ յարձակիլ, բայց
...գիտէ նաեւ անդրադառնալ եթէ
...պէտք ըլլայ»։
Ակնարկ մը նետեցի Փիա-
...թաքովի վրայ.
— Ուրեմն... յարձակի՞լ թէ
...նահանջել։
Նեղուած շարժումներ մը ը-
...րաւ.
— Պէտք է նահանջել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի «պրոլետար
...»ները չկրցա՞ն ներկայաց-
...նել հայկական գիւղը այնքան
...գեղեցկութեամբ եւ գունագեղ,
...որքան կոմունիստ հին վարժա-
...պետ մը, Ս. Խանոյեան, որ
«Պրոլետար»ի կուտայ իր ճամ-
...բորդական տպաւորութիւնները
...հայկական կանոնշ կապոյտ
...գիւղերէն։ Երկա՛ր է այդ յօդ-
...ուածը,— կուտանք կրճատելով,
...բայց միշտ պահելով հեղինա-
...կին նկարչական իրապաշտիկ
...ոճը եւ հեգնոտ, սոխի պէս
...կծու շեշտը։
Կոտայքի շրջանը։ Ահա Գեղա-
...մայ լեռնալանջին փռուած գիւ-
ղերուն քարուքանդ եւ դժուա-
րանցանելի ճամբան, որ մկրատի
պէս կը բաժնուի խճուղիէն, հե-
տզհետէ կը բարձրանայ ու կը
նեղնայ, ինչպէս սակաւապետ հայ
«ռաշպար»ը։ Բայց հայ գիւղա-
ցին էօր կ՚ըսէ.

— Կիսին էլ չենք արժանի,
դէ՛, Աստծու ճամբայ ա, էլի,
ի՞նչ անենք...։

— Դէ՛, Աստծու ճամբէն էլ
էգման կլի, բա՛, ո՞նց կլի...։

Եղլով։ Դպրոցին առջեւ
Դազաղի նման շէնք մը։

— Ա՛յ քո շինողի, պլան գցողի
վիզը կոտրի, հա՛...

Այստեղ Խանոյեան կը խոս-
տովանի, որ «կառուցողական
գործը Հայաստանում մինչեւ
վերջին տարիները շատ վատ
հիմքերի վրայ է եղել դրւած»։

Աւելի վեր, դէպի Գեղամայ
լեռները, դէպի Գէօյ-Բիլիսա։
Շրջանը ամբողջ «գէօյ» (կա-
պոյտ) է։ Եւ կապոյտ լեռներուն
վրայ թառած Գէօյ-Բիլիսան
չորս կամ հինգ հարիւր «մատաղ
ուտող» ընտանիք ունի։

— Զըմ ի գա, չըմ ուզի...

Գիւղացիները այսպէս կը
խօսին։ Մշոյ դաշտի գաղթա-
կաններ։ Այսպէս Ալագեազի եւ
Գեղամայ լեռներուն վրայ թառած
են բազմաթիւ Թրքահայեր։ Ին-
չո՞ւ եկեր են, կը հարցնէ Խանոյ-
եան, ճիշդ ինչպէս տանտէրը՝
վարձակալին։

— Մեր պապեր երբոր գաղ-
թել են Հայաստանից, եկել են
Արարատեան դաշտ, չեն դիմա-
ցել տաքերին ու քէօչով բար-
խանով նստեր են նորից սայլեր
ու ասել քշւորին՝

— Տղա՛յ, քշէ, լեռն ի վեր...

Եւ քշւորը քշեր է ու քշեր, ու
կեցեր։

— Պապէ՛, կանգնի՞մ։

— Տղայ, ակը ակօս կը թորգէ՞։

— Կը թորգէ, պապէ։

— Տղա՛յ, քշէ...։

Ու քշեր են լեռն ի վեր, մին-
չեւ լերկ քարերը, ուր ակն ա-
կօս «չի թորգէ»։

Գէօյ-Բիլիսայի մէջ տղերքը
(կոմունիստ) «հարիւր տոկոս
սարսախութիւն էին արել» կը
գրէ Խանոյեան։ Ի՞նչ էին ըրեր։

Ունեւոր գիւղացիները գիւղէն
աքսորել, ստացուածքները գրա-
ւել։ «Դրանից էլ հեշտ բա՛ն։
Գէօյ-Բիլիսայում այդպէս էլ
վարւեր էին։ Ոււռ նստինք,
շիտակ խօսինք։ Գէօյ-Բիլիսայի
տղերքը սարսախութիւն էին ա-
րել հարիւր տոկոսով»։

Եւ Խանոյեան անգամ մը եւս
կը խոստովանի, որ հիմա Հա-
յաստանի մէջ ամէն բան տոկո-
սով է, նոյնիսկ բարեւը։

— Ընկե՛ր, ես ձեզ 100 տո-
կոսով խնդրում եմ, գաք մեր
տուն...

— 100 տոկոսով շնորհակալ
եմ, ընկեր։

Եւ տղերքը 100 տոկոսով կը
վճռեն ունեւոր գիւղացիները
քշել գիւղէն։

Գիտէ՞ք, թէ ի՛նչ կը նշա-
նակէ «հայկական, Գեղամեան
գիւղ»։

Ենթադրեցէք, որ Գէօյ-Բիլի-
սայի մէջ կ՚ապրին 50 տուն
Մուրատեան, 30 տուն Խուդոյ-
եան, 20 տուն Թաթոսեան։ Եւ
Մուրատեանները, Խուդոյեան-
ները եւ Թաթոսեանները իրենց
մէջ կ՚ունենան ունեւոր մը,
նմուշի համար։ Ունեւորն ալ իր
կարգին կ՚ունենայ «Քաւոր-խնա-
մի, թայ-թուշ»։ Այսպէս գիւղը
100 տոկոսով «կուլակ»։ Ուրեմն
բռնագրաւում հարի՛ւր տոկոսով։

— Խելքի կոլոփնե՛ր... Այս-
պէս կը պոռայ Խանոյեան։ Եւ
կ՚աւելցնէ, որ «վերջին ժամա-
նակներս գիւղերում շատացել
են հարբած մարդիկ»։ Օղին իր
ուժը ցոյց տուած էր նաեւ այս
գիւղին մէջ։

Ժողով հացատան մէջ։ Աղօտ
ճրագի լոյսին տակ, թոնիրին
բոլորտիքը հարսները իրենց օ-
րօրոցներով եւ ճնկլաճուտերով,
եւ ամբողջ գիւղը, ծեր ու մա-
նուկ։ Գեղեցիկ է պատկերը։ Հա-
ցատան մէջ աջ կողմը կիները
իրենց սպիտակ գլխակապերով
ու դնչկալներով, ձախ կողմը
տղամարդիկ՝ գորշ ու սեւ շորե-
րով։

— Տղէք, Զավօն է խօսում...

Բրդուհի մը, 50-60 տարեկան
գեղեցկադէմ պառաւ մը։ Կինե-
րը սկսան ծափահարել, իրենց
«կանթեղլի» մատներով։

Ի վերջոյ, այն եզրակացու-
թեան եկանք, որ կատարուած
բռնագրաւումները պէտք է հա-
կակշռել ու քննել։

«ՍՈՒՐԲԵ՞ՐԸ...»

Հայաստանի, Վրաստանի եւ
Ազրբէջանի թերթերը լեցուն են
նոր երեւցած սուրբերու պատմու-
թիւններով։ «Սո՞ւրբ է իջել գե-
ղարդում» կամ՝ Ղազախի շրջանին
մէջ։ Հոգեբանակա՛ն է այս վի-
ճակը։ Յուսահատ ժողովուրդ մը
իր ենթագիտակցութենէն դուրս
կը հանէ,—այսպէս կը բացատրուի
գիւղացիներուն կրօնական այդ
զգայախաբութիւնը,— սուրբի
տեսիլներ, իր փրկութիւնը սպա-
սելով սուրբերէն։ Անշուշտ խոր-
դախութիւնները աւելի հրահրած
են գիւղացիներուն երեւակայու-
թիւնը։ Այս «սուրբ»երուն դէմ
անպայման, պիտի սկսէր... պատե-
րազմը։ Ահա Խանոյեան, կոմու-
նիստ վարժապետը... սուրբ կը հա-
լածէ հայկական գիւղերուն մէջ։

Խանոյեան կը պատմէ թէ
Բաշ-Գեառնիի բոլորգիւղացիները,
մասնաւորաբար կիները, մօտ եր-
կու ամիս յիմարացած էին սուր-
բերու պատմութիւններով, անցեալ
աշնան վերջերը։

Հոկտեմբերի մէջ զրոյց կը
շրջէր թէ սուրբ է իջեր Գեղարդայ
վանքը։ Եւ ուխտաւորներու ստուար
բազմութիւն մը կը խռնուի վան-
քին մէջ։ Մէկ ամսուան ընթաց-
քին կը մորթուի աւելի քան 700
ոչխար։ Հերոսը կը կոչուի «սուրբ»
Գրիգոր, որ, կը գրէ «Պրո-
լետար», ձերբակալուած է իր
մեղսակից վարդապետներով։ Հա-
մաձայն Խանոյեանի պատմու-
թեան, այս «սուրբը» Աստուծոյ
հետ կը խօսէր, զանազան գուշա-
կութիւններ կը կատարէր, պա-
տուհասներով կը սպառնար։ Եւ
վանքը կը լեցուէր ոչխարով, բուր-
ղերով, ձուով, գաթայով, իւ-
ղով, ծխախոտով, միշտ ըստ Խա-
նոյեանի։

Թէեւ Դարաչիչագցի «սուրբ»
Գրիգորը «ճզել է», սակայն գա-
տի տակ առնուած են Աջէմեան
վարդապետը, «1915 թւին Վա-
նից փախած մի 68ամեայ ծեր
վարդապետ»։ Խանոյեան Գրիգորը
կ՚անուանէ «ընկեցիկ» եւ «որձեւ-
էգ», մեղսակիցը Ամալեան՝ «ըն-
կեցիկ»։

Սակայն միայն Հայաստան
չէ սրբավայրը։ Բագուի գիծը
կենդանի թիւն ցոյց կուտայ վեր-
ջերս, շնորհիւ այն ուխտաւորնե-
րուն, որոնք Շամխոր կ՚երթան
սուրբ օջախը տեսնելու։

Այնտեղ գտնուեր է գերեզ-
մանաքար մը, որուն տակ կ՚ապ-
րի, կ՚ըսեն ուխտաւորները, ոսկի
թուր կապած «կենդանի դիակ»
մը։ Այս «դիակ»ն է որ հրաշք
կը գործէ, բանալով կոյրերուն
աչքը, քալեցնելով կաղերը, բը-
ժշկելով խեղդութիւնները։

Եւ Շամխորի մէջ կը վխտան
աւելի քան 1000 ուխտաւորներ։
Նոյնիսկ Ղազախի կոմունիստ
կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին
նախագահը, իր կարգին, ոստի-
կաններու ուղեկցութեամբ, Շամ-
խոր կը ղրկէ իր շրջանին կոյրերը,
կաղերը, բժշկելու համար։ Եւ
«Պրոլետար» կը բարկանայ, որ
կոմունիստ կուսակցութեան դը-
րամով, փողոցներէն կոյրեր կը
հաւաքուին եւ «սուրբ օջախ» կը
ղրկուին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը
հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է
Օսլօ, Տիկին Նանսէնի.—

«Կը խոնարհինք խոր վիշտով
մարդկութեան մեծ առաքեալին
եւ երախտապարտ հայ ազգին
հերոսական պաշտպանին գերեզ-
մանին առջեւ»։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱԳԻՐ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՀՎԱԶ (Պարսկաստան) 28 ապ-
րիլ.—Իբրեւ եղբայրական օգնու-
թիւն Սուրիա ապաստանած տա-
րագիրներին, Միութիւնս սարքեց
հայկական մի փոքրիկ երեկոյթ,
որի հասոյթը 1964·80 Փրանսա-
կան փրանք ներփակ ուղարկւում
է խմբագրութեանդ, տեղիս
Banque Nationale de Perse
No 019698-245 փոխանակա-
գրով։ (Տես Ա. էջի ցանկը)։

Կը հաճի՞ք արդեօք սոյն գու-
մարը գանձել եւ փոխադրել «Եղ-
բայրական Օգնութեան կեդրոնա-
կան Յանձնախումբին, իր նպա-
տակին ծառայեցնելու։

Հրապարակաւ պարտք կը սե-
պենք յայտնել որ, այս ձեռնարկի
յաջողութիւնը պարտ ենք, նախ
մասնաւորապէս Տիկին Ս. Կ. Ջորդ-
նին եւ Պ. Արշամ Եսայեանին ի-
րենց խիստ գնահատելի նեղու-
թիւններին համար, ապա գաղու-
թիս հայութեանը ընդհանրապէս,
որ իր սրտին մօտ գտնելով նպա-
տակը, չխնայեց մեզ իր բարոյա-
կան եւ նիւթական աջակցութիւնը։

Ի դիմաց «Քնար» Երաժշտա-
խումբի Նախագահ՝ Գասպար Ա.
Գասպարեան, Քարտուղար՝ Յա-
րութիւն Ֆօջամալ։

ՄԱՐՍԷՅԼ. 19 Մայիս —
1930 փետր. 25 Մարսէյլի ար-
ուարձաններէն Ս. Լու-Կրան-Փէնի
մէջ խումբ մը գիտակից եւ նա-
խանձախնդիր երիտասարդներու
կողմէ, նախաձեռնութեամբ Պ.
Սիսակ Պէշկէօթիւրեանի եւ Պ.
Աբրահամ Սարգիսեանի, պզտիկ
թատերախաղ մը ներկայացուե-
ցաւ, ի նպաստ Անատոլուէն գաղ-
թող բեկորներուն։

Սոյն ձեռնարկին միայն եւ
միայն նիւթական հաշուեքննու-
թիւնը յանձնուած էր մարմնի
մը, բաղկացեալ չորս անձերէ ո-
րոնք հրաւիրուած էին Պ. Սիսակ
Պէշկէօթիւրեանի կողմէ։

Ներկայացումը որոշուած օրը
տրուեցաւ եւ ծախսուած տոմսերէն
գոյացաւ 590 փրանք, որմէ 260
փրանք ծախք եղած է (յայտա-
րարութեան, տոմսերու, հագուս-
տի, սրահի վարձք եւայլն), իսկ
զուտ հասոյթ 330 փրանք, զոր
կը ղրկենք ձեզ, խնդրելով որ բա-
րեհաճէիք յանձնել կեդր. Յանձ-
նախումբին (Տես Ա. էջի ցանկը)։

Յանձնախումբս կը փափաքէր
գաղութիս մէջ, նոյն նպատակով
հանգանակութեան մը ձեռնար-
կել, որպէսզի կարենար աւելի կո-
կիկ գումար մը յատկացնել։ Սա-
կայն չկրցաւ, որովհետեւ իրարու
ետեւէ յաջորդեցին Ա. Ե. Կ. Խաչի
Մարսէյլի մասնաճիւղին եւ Ազգ.
Կեդր. Յանձնախումբերու հան-
գանակութիւնները, ի նպաստ նոյն
բեկորներուն եւ Ֆրանսայի ո-
ղողեալներուն։ Իսկ Թաղական Խոր-
հուրդն ալ իր կարգին տարուած
կրթական եւ եկեղեցական հոգե-
րէն, նոյնքան բանաւոր ձեռնարկ-
ներ ըրած էր։

Այս հարկեցուցիչ պատճառ-
ներով, ուշացաւ մեր առաքումը։

Միեւնոյն ատեն աւելորդ
չենք նկատեր մեր գնահատու-
թիւնը յայտնել այն երիտա-
սարդներուն, որոնք ազգային նա-
խանձախնդրութեամբ գլուխ հա-
նեցին այս ձեռնարկը։

Հաշուեքննիչ Յանձնախումբ

SITUATION.— Importante Compagnie d'assurances ayant encore quelques postes d'Inspecteurs et d'élèves Inspecteurs vacants demande des personnes actives de nationalité arménienne. Conditionsavantageuses. Nepas se présenter. Ecrire à Monsieur CHARLES, 32 rue de Mogador qui convoquera.

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈ՞Ր

Կիները այրերուն նման տուր-
քի ենթակայ ըլլալու մասին ե-
ղած հրատարակութեան մը առ-
թիւ, Թուրք կիներու Միութեան
շրջանակներէն հաղորդուած է թէ
կիները պատրաստ են այդ գծին
վրայ ալ հաւասար ըլլալու այրե-
րուն հետ։ Կիները համարձակօրէն
յայտարարած են թէ կազմ ու
պատրաստ են ի հարկին զօրակոչի
ալ պատասխանելու։

Էֆգայիշ Սուատ հանըմ իր
կարգին յայտարարած է թէ ո՛չ,
կիները խաղաղասէր են ու արիւն
թափելու մէջ գործ չունին. այս
պարտականութիւնը հրամայական
կ՚ըլլայ միայն այն ատեն, երբ
հայրենիքի պաշտպանութիւնը
խնդրոյ առարկայ է։ «Աղօթք ը-
րէք որ աշխարհի բոլոր կիները
գործի գլուխ անցնին. այն ատեն
է միայն որ իրական խաղաղու-
թիւնը պիտի գայ»։

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ֆրանսական բանակի նախկին
Հայ կամաւորներու Միութիւնը,
միաձայնութեամբ նախագահ ընտ-
րած է Տիգրան Խան Քէլէկեանը։

«ԱՍԻԱ» շոգենաւին մէջ, ո-
րուն հրկիզու մը գրեցինք, վա-
ռած կամ խեղդուած են 112
հոգի եւ տակաւին դիակներ կը
գտնուին ծովէն։ Շոգենաւը ամ-
բողջովին ոչնչացած է, իսկ ողջ
մնացող ուխտաւորներ ճամբայ
հանուած են ուրիշ շոգենաւով։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Վանքէն դուրս գալուց առաջ,
...նքի գիւղէն գաթայէս եւ հալ-
...այէս գատ վերցրի 30 գլուխ
...որթան եւ վարդապետէն ալ առի
...(ըլլար կէս գրուանգայ) մեղրի
...ամ։ Ապագայ չմտածող զինուոր-
...ները իրենց գաթան ու հալւան
...ողէն կերեր էին պրծեր։ Բոլորիս
...քին մի-մի ջրի աման կար
...ախուած։ Տոպրակս մինչեւ բերան
...եցուած էր։ Վրայիս ծանրութիւնը
...ս վանք կշռեցի, եղաւ ընդամէնը
...մի փութ տաս գրուանգայ։

Յուլիս 22ի գիշերը դուրս
...եկանք վանքէն։ Հասանք պարսկա-
...ստանի սահմանը։ Մութ,
...մութ գիշեր էր։ Ճանապարհ գնա-
...ցած ատեննիս գորգոռոց մը ընկաւ
...մը ու ձոր, որ տեւեց հինգ րոպէ։
...Խումբը կանգ առաւ այդ ձայ-
նէն։ Մասնաւոր վիճաբանութիւն
բացուաւ։ Ոմանք ըսին. «Ըստղ վէր
ընկաւ»։ Ոմանք ըսին. «Երկրա-
շարժ եղաւ»։ Ոմանք ալ՝ չգիտեմ
ի՛նչ։

Հասանք ժայռոտ քարի մը
տակ, որ այրի նման էր։ Երեկոյ-
եան ժամը 11ի ատեն պատրաս-
տուեցանք, որ այդ օրը սահման
անցնինք։ Վալադներ առաջնիս
ընկան։ Անցանք սահմանը։ Գացինք
մի ժամուան ճանապարհ։ Երեւա-
ցին Հայդարանցոց կոները (վրան-
ները), մեզնից 200·300 քայլ
հեռաւորութեան վրայ։

Խումբը կանգ առաւ։ Շուները
կռահեցին եւսկսաններ վրայ հաջել։
Խումբը յետ բարձրանալով, ճա-
նապարհէն շեղեց։ Քիւրդերը պոր
բանած կը խաղային։ Շուներու
ձայնը երկար տեւեց մեր կողմը։
Տեսայ մէկը ձայն տուեց — լօ՜-
լօ՜ լօ՜-լօ-լօ՜... Քիւրդերը մեզի չէին
տեսեր, բայց երկու հրացան կրա-
կեցին շուներու հաջելու կողմը։
Մենք բարձրացանք սարի մը
գագաթ, ապա իջանք հովիտ մը,
ժայռոտ, քարքարոտ տեղերով. ո՛չ
մի ճանապարհ։ Ընկերներէս շա-
տերը կը գլորուէին։ Այդ հովիտի
ճանապարհը տեւեց երեք ժամ։
Բաւականին ցածրացանք. տղերք
ուժասպառ էին։

Ասօն ըսաւ Շահէնին.

— Ա՛յ տղայ, էս հովիտի մէջ
տղաները սպաննեցինք, քիչ մը
վեր բարձրանանք կաժովերթանք։

— Կաժի վրայ կոն կը լինի,
— ըսաւ Շահէնը։

— Ոչինչ չըլլար, — ըսաւ
Ասօն։

Սկսեցինք բարձրանալ դէպի
վեր։ Ես, Բաղէշցի Սիմոն եւ գաղ-
թական մը Աւոյի յետեւէն կը
քալէինք։ 150 քայլ բարձրացած
յանկարծ, ելանք կոնի մը վրայ։
Շունը հաջելով վազեց մեր կողմը։
Խումբը իսկոյն յետ դառաւ։ Մեզ
հետ եղած գաղթականը չարուխի
թելեր կը կապէր։ Մենք բռնեցինք
անոր ոտքէն եւ քաշեցինք դէպի
ցած։

Քիւրդը կ՚երեւի քնած էր եւ
շան հաջոցից զարթնեց եւ պոռաց՝
լօ՛-լօ՛-լօ՛... հուն քի՞ւէ։ Ձայնը
200 քայլի վրայ կուգար։ Մենք
առանց ծպտուն հանելու, հովիտի
խոտերուն մէջ թագնուած էինք։
Քիւրդը շան հաջելու կողմ երկու
հրացան պարպեց։ Դրան միւս
կողմէն պատասխանեցին

Լօ՜-լօ՜-լօ՜, աւչի դաւիէ։

— Լօ՜-լօ՜, վալլահ, նըզանըմ
գըզէ չիէ (լօ՜-լօ՜, վալլահ, չգի-
տեմ, գող է, ինչ է)։

Կէս ժամ հոն թագնուած մնա-
ցինք։ Երբ շան եւ մարդու ձայնը
կտրաւ, կամաց սկսեցինք քալել՝
մէջքերնիս կռացած։ Վալադները
կը շտապեցնէին, վրաներուս կը
լուսնայ, կ՚ըսէին։ Մի ժամուան
քալած էինք, պատահեցինք ճուղ
մը ոչխարի, որ հոն պառկած էր։
սակայն բարեբախտաբար, ո՛չ հով-
ուի եւ ոչ ալ շան ձայն դուրս
եկաւ, եւ մենք առանց նկատուե-
լու անցանք։

Հովիտը լրացած տեղը կը
գտնուէր աւերակ ջաղաց մը։ Ան-
ցանք այդ ջաղացը, դուրս եկանք
դուրանը։ Լուսանալու մօտ էր՝
սկսանք արագ քալել։ Ալի Քեալ-
լայի սարը չհասած՝ լուսացաւ։
1000 քայլի վրայ ալ մարդ
կ՚երեւար։ Խմբի տարածութիւնը
կէս ժամուան հեռաւորութեան
վրայ էր։ Միքօն ինձ եւ վեց ուրիշ
ընկերներ որոշեց, որ շուտ ելնենք
սարը դիրքեր բռնենք։ Սկսեցինք
աւելի արագ քալել։ Հասանք սարի
տակը, հոն ջուր գտանք, խմե-
ցինք, մեր ամաններն ալ լեցու-
ցինք եւ բարձրացանք Ալի Քեալ-
լայ սարի դիրքը։ Այնչափ քրտ-
նած էինք, որ քրտինքը մինչեւ
դրսի կողմը զարկած էր, գոլորշին
կը բարձրանար մեր վրայէն։

Արեւը ծագեց։ Խմբի վերջն
ալ հասաւ դիրքերը։ Լցուեցանք
զանազան քարերու մէջ։ Մինչեւ
իրիկուն հոդ սպասեցինք եւ մնա-
ցինք բոլորովին աննկատելի։ Ոչ
մէկի քով հաց չէր մնացած, միայն
քովս կար 25 գլուխ չորթան, քիչ
մը հաց եւ քիչ մ՚ալ մեղրամոմ։

Այդ օրը Յուլիս 24ն էր։ Երե-
կոյեան մութ տալուն վալադներն
առաջ ընկան եւ շարունակեցինք
մեր ճանապարհը։

Ալի-Քեալլան ոչ մի սարի հետ
կապ չունեցող մի շատ բարձր սար
է, որի ստորոտներին կան Հայդա-
րանցոց կոները։ 700 800 քայլ
տարածութեան վրայ, առանց ոտ-
քերնուս ձայնը հանելու, կամաց-
կամաց կ՚երթայինք։ Երեք օրուան
նորոգուած լուսնակ էր։ Իջանք
դաշտ, որի տարածութիւնը, մին-
չեւ միւս սարի ստորոտները երե-
քուկէս ժամուան է։ Դաշտի մէջ
գտնուած խոտը մեր բոյից կ՚ան-
ցնէր։

Զօրաշարժ մարախներու դէմ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Տնտեսական գործավարութեան եկած տեղեկութիւններու համաձայն, հարաւային նահանգներուն մէջ մարախի դէմ պայքարը կը շարունակուի: Այդ շրջանակին մէջ, յատուկ օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն, ամբողջ ժողովուրդը, զինուորներն եւ ոստիկան զինուորները զօրաշարժի ենթարկուած են այս պայքարին համար: Բոլորը միասնաբար կը շարունակեն աշխատիլ:

Աւստրիոյ նոր տագնապը

Գրեցինք թէ Աւստրիոյ ֆաշիստները վերջնագիր տուած են կառավարութեան, կարգ մը պահանջներ դնելով:

Կառավարութիւնը արդէն Ազգ. Ժողովի սեղանին վրայ դրած է քաղաքացիներու զինաթափման խնդիրը: Այս առթիւ, վարչապետ Շուպէօ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Ոչ Հայմվէրէններու (ազգայնական - ֆաշիստ կազմ.) անհասկացողութիւնը, ոչ ալ անոնց պետերուն ինծի ուղղած նամակները չկրցան խախտել իմ համոզումս՝ զինաթափութեան օրինագծին անհրաժեշտութեան մասին: Այս միջոցը անհրաժեշտ է, ամրապնդելու համար վստահութիւնը արտասահմանի շահակից շրջանակներուն մէջ, որոնք անոր գործադրութիւնը կը պահանջեն իբրեւ յաւելուածական երաշխիք Աւստրիոյ բարգաւաճման: Կը ցաւիմ որ բացարձակ մերժումով միայն կրնամ պատասխանել Հայմվէրէններուն առաջարկներուն: Նախարարական խորհուրդին որոշումն ունիմ այս մասին, եւ սահմանադրութիւնը միայն կը ճանչնամ իբրեւ օրէնք: Անցած է այն ժամանակը երբ, այս պետութեան մէջ, կուսակցութիւն մը կամ խմբակ մը կրնար խախտել ներքին բարեկարգութիւնը:

Տիւսէլտորֆի հրէշը ձերբակալուած

Երկար խուզարկութիւններէ եւ տքնութիւններէ յետոյ, գերմանական ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել Տիւսէլտորֆի հրէշը, որ քանի չափ աղջիկներ եւ կիներ սպաննած է: Ձերբակալութիւնը տեղի ունեցաւ բոլորովին անակնկալ պարագաներու մէջ: Մայիս 14ին սպասուհի մը, Կէթրուտ Շուլթէ, Տիւսէլտորֆի շրջակաները իր դիմացը գտաւ երիտասարդ մը եւ սկսաւ խօսիլ անոր հետ: Աղջիկը փափաք յայտնեց աղջիկներու յատուկ հիւրանոց մը երթալու եւ մէկտեղ ճամբայ ելան: Յանկարծ իրենց դէմ ելաւ 45 տարեկան մարդ մը, որ կշտամբեց երիտասարդը եւ ստիպեց զայն անմիջապէս ձգել աղջիկը եւ հեռանալ: Ու ինք դառնալով «ասպետ», համոզեց աղջիկը որ իր տունը երթայ միասին ճաշելու: Բայց երբ դրան առջեւ հասան, մանկամարդ սպասուհին տխուր նախազգացումներ ունեցաւ եւ պնդեց թէ կ՚ուզէ հիւրանոց երթալ: Անծանօթը, կառապան Քիւրթէն, չպնդեց, բայց ճամբան աղջիկը անցուց Կրաֆէնպերկի անտառէն, մասնաւորապէս ամայի վայրէ մը եւ ըկելով, փորձեց խեղդել: Աղջիկը սուր ճիչեր արձակեց եւ մարդը փախաւ: Կէրթրուտ Շուլթէն ոստիկանութեան լուր չտուաւ, բայց նամակով մը դէպքը պարզեց իր մէկ ընկերոջ: Նամակը սխալ հասցէի ուղղուած ըլլալով, թղթատարական վարչութիւնը բացաւ եւ որովհետեւ պարունակութիւնը շատ կարեւոր էր, անմիջապէս յանձնեց Տիւսէլտորֆի ոստիկանութեան, որ կանչեց սպասուհին եւ լրիւ տեղեկութիւններ ստացաւ: Հետքը գտնուած էր արդէն, եւ ամէն միջոց ձեռք առնուելով, կառապան Քիւրթէն ձերբակալուեցաւ շաբաթ օր, 24 մայիս, երբ տուն կը դառնար, քանի օրուան բացակայութենէ մը յետոյ:

Հրէշը ամէն բան խոստովանեցաւ առանց մեծ դժուարութեան: Ամուսնացած է կնոջ մը հետ որ շատ լաւ համբաւ կը վայելէ: 47 տարեկան է, յաղթ հասակով, սեւ մազերով եւ կոբովի դիմագիծով: Յիմարութեան կամ ջղային խանգարման ո՛րեւէ նշան չի ցուցներ: Շատ քաշուած կ՚ապրէր եւ մարդու հետ չէր խօսեր: Իր դրացիները դիտած էին, սակայն, որ սովորութիւն ունէր առտուն կանուխ մէկէ աւելի թերթեր գնելու եւ լափելու: Այն օրերուն երբ ամէն մարդ Տիւսէլտորֆի վայրագութեանց մասին կը խօսէր, վերջին լուրերուն վրայ կը խոյանար եւ հեւ ի հեւ կը կարդար, բայց մարդ չկասկածեցաւ:

Առաջին հարցաքննութեան, Քիւրթէն միշտ կը պատասխանէր միօրինակ ձայնով մը. «Այժմ, ինծ համար միեւնոյնն է»: Սուր յիշողութեամբ մը կը պատմէր յետին մանրամասնութիւնները, եւ երբ ինքնաշարժով պտտցուցին զանազան վայրեր, իր գործած ոճիրները նկարագրելու, ամէն բան տեղն ի տեղօք պարզեց:

Կինն ալ առժամապէս բանտարկուեցաւ:

«Աղջիկ Լինտպէրկը»

Անվեհեր մանկամարդուհի մը, Օր. Էմի Ճոնսըն, յաջողեցաւ Անգլիայէն Աւստրալիա հասնիլ օդանաւով մը: Այս արտակարգ յաջողութիւնը այնքան խանդավառութիւն պատճառած է բրիտանական կայսրութեան մէջ որ, ամէն կողմէ հեռագիրներ կը տեղան եւ թանկագին նուէրներ կ՚առաջարկուին, հագուստ-կապուստէն մինչեւ անթելի գործիք: Միւս կողմէ, ազգային հանգանակութիւն մը բացուած է Աւստրալիոյ կիներուն կողմէ: Օրիորդը՝ կառավարութեան հիւրը պիտի ըլլայ որքան ատեն որ Աւստրալիա մնայ: Իսկ իր ծննդավայրը, Հըլ (Անգլիա) կը պահանջէ որ բրիտանական բարձր պատուանշան մը տրուի աղջիկ-Լինտպէրկին:

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

ՎԱՂԸ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Կը մասնակցի Սիփան երգչախումբը

ՊԵՐԼԻՆ.— Վաղը իրիկուն ժամը 9ին

(Hohenzollern Festsalle. Charlottenburg Berlinerstr. 105)

Նախաձեռնութեամբ Գաղթային Միութեան Վարչութեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 31 Մայիս Շաբաթ իրիկուն:

ՌՈԱՆ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ակնունի խումբի, այս Հինգշաբթի ժամը 2ին:

Կը խօսի՝ Ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն, Օրիորդներ՝ Սարեան, Աւագեան եւ ընկերներ Ղազար Պագրճեան, Երուանդ Համալեան:

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Այս Հինգշաբթի ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ առթիւ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Ave. Kléber)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ՎԻՃԱԿԻ ՕՐ

Աւանդական սովորութեամբ վիճակ հանելու հետ միասին բանախօսութիւն, երգեր, պարեր եւ հաճելի ժամանց: Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մուտքը ազատ է բոլորի համար Սկիզբը ժամը 3ին

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի ՊԱՏԻՒ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ Գր. ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ Պ. ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

Այս Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 365 Ave. de Prado (La Plage)ի մեծ սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին դերասանուհի Տիկ.ներ Սուրաբեան, Տիկ. Մարութեան, Պ. Պ. Ս. Սուրաբեան, Մ. Մարութեան, Յ. Ղազարեան եւ ուրիշներ:

ԾԱՆՕԹ.— Թէյասեղանին մասնակցելու համար տոմսերը կարելի է ստանալ մինչեւ Հինգշաբթի կէսօր Պ. Վ. Ղազարեանէ, Traverse du Mont Piété (Hôtel Damas), Պ. Գ. Շահլամեանէ 15 rue Longue des Capucins, Պ. Պերճ Թաշճեանէ, 23 rue Des Dominicaines, Պ. Բ. Մելտոնեանէ, 90 rue Stanislas Torrents, (առաջնորդարան):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ 29 Մայիս Հինգշաբթի ժամը 2ին Լիոնի ամենաշքեղ սրահներէն Սինէմա «Հօրլօժ»ի մէջ:

Ղեկավարութեամբ ծանրածանօթ դերասան Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

կը ներկայացուի՝ «ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆԸ»

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբին ժողովը յետաձգուած է այս Ուրբաթ իրիկուան:

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան դասախօսական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը: Կը խօսի Ընկ. Ազարեան: Նիւթ՝ շարունակութիւն նախորդ նախադասութեան: Կը հրաւիրուին ընկերները ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերական ժողովը՝ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ, Զարդարեան, Բրիս, Բեռի, Գէորգ Չավուշ եւ Արմէն Գարօ խումբերու ընկերները վաղը Չորեքշաբթի ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գ. Թաղապետարանի Մատենադարանը:

Պ. Մասիս Սալեանճեանէ կը խնդրուի հանդիպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Ուշադրութիւն

ԾԱԽՈՒ Է, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ՏԷՐ ԸԼԼԱԼ, ՊԱՏԵՀ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

Մոնմորանսիի մէջ, կայարանէն 5 վայրկեան հեռու:

Գեղեցիկ բնակարան, մասնաւոր պանդոկի ձեւով Նախապատերազմեան շինութիւն եւ լաւ վիճակի մէջ ամէն արդիական յարմարութիւն ունի,— հեռախօս, կառատուն, եւայլն:

Բարձր դիրք, 175 մեթր լեռնային բարձրութիւն: Հրաշալի է համայնապատկերը ամբողջ Փարիզի վրայ, 40 քիլոմեթր երկար շառաւիղով մը շուրջանակի, այնպէս որ կարելի է դիտել Փարիզի շրջակայքը:

Ամրոցի նման տոկուն բնակարան մը, որ ունի՝ 2 սալոն, ճաշարան, խաղարան (գնդամուղի), 6 տնական սենեակներ, 3 արդուզարդի խուցեր, 2 լոգանքի խուց, 2 սպասուհիի սենեակ, 2 խոհանոց, 3 արտաքնոց, յարդարուած մեծ պարտէզ, բանջարանոց, մրգաստան, եւայլն, 3800 քառակուսի մեթր տարածութեամբ, չորս կողմէ ազնուապետական բնակարաններ, մեծ ապագայ ունի. հողին գինը միշտ աւելնալու հակամէտ: Բնակարանին դէմը կայ ուրիշ հող մը անտառով 2,500 քառակուսի մեթր տարածութեամբ:

Ընդամէնը 6,300 քառակուսի մեթր տարածութիւն: Այս ամէնը պիտի վաճառուի անհաւատալի գինով մը, 490,000 ֆր. որուն կէսը կանխիկ: Վճարման համար դիւրութիւններ:

Դիմել Պ. Georges Lesauvageի, 16 rue Milton, Paris (9e), Հեռախօս՝ Trudaine 66—51:

L'E SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՅԻՍ 1930
28 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1274

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔՆ ՈՒ ԲԵՌԸ

Այսօր, Մայիս 28, անկախութեան տօնը ամէնէն առաջ կը յիշեցնէ մեզ՝ Հայաստանի գիւղացին։ Ա՛ն որ ամէնէն առաջ կրեց ազատութեան երկունքն ու բեռը։ Եւ կը կրէ մինչեւ այսօր։

Ամէն տեղ ալ, առաւելապէս խոնարհ, աշխատաւոր տարրերն են որ կը խոյանան դէպի կրկէս, կամ կը տրորուին սմբակներու տակ, ազատութիւնն եւ հայրենիք որոճալով։

Բայց մանաւանդ մեր մէջ։ Որո՞ւ համար գաղտնիք է, վե՛րջապէս, որ Թուրքը — ինչպէս Ռուսը — իր հարստահարութեան ու հալածանքին դիւային խաղերը կը սկսէր գիւղէն, կեղեքիչ տուրքերով, ծեծուփէտով։ Բանտով և ջարդով։ Քաղաքները յետոյ կուգային։

Եւ ամէնէն առաջ, գիւղն էր որ գլուխ կը վերցնէր, ճար կը փնտռելով.— «Թէ մեռնիլ պէտք է, մեռնինք, թէ կռուիլ, կռուինք, միայն թէ փրկուինք»։

Եւ սակայն ամէնէն առաջ, գիւղացին է որ կը մոռցուի, երբ կուգան փառքի օրերը…

Ահաւասիկ Հայաստանը, «ինքնավար եւ անկախ»։

Մարդիկ ամէն օր շարժառիթ, նիւթ կը գտնեն փառաբանելու իշխանաւորները, գովաբանական պատարագներ մատուցանելով Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա։

Բայց, մէկ վայրկեան միտքէ չեն անցըներ հարցնել թէ ինչու կը հալածուի, կ'աքսորուի, կամ կը կոռւի հայ գիւղացին։ Մէկ տող գիրը շատ կը տեսնեն, անոր տառապանքը, անձկութիւնը արձանագրելու համար։

Որովհետեւ, նորէն գիւղացին է որ կը կրէ ազատութեան երկունքն եւ բեռը, Գիւղացին՝ որ չերեւար թատերաբեմին վրայ։ Հայաստանի գիւղացին,— Մեծ Համրը, որ կը համբերէ անսահման։ Բայց երբ կատղի,—Գէորգ Զաւուշներ կ'արտադրէ, իր արդար զայրոյթը թնդացնելու համար սարէ սար։

Ի՞նչպէս կարելի է, առանց արտասուելու կարդալ հետեւեալ տողերը աքսորականին — «Շահէ՛նն է Սիբիր»,

— «Այսպէս, ընկեր, հայրենիքից հեռացւած, այս լայնատարած անտառներում, փայտաշէն տնակներում մեր գոյութիւնը քարշ ենք տալի, հաւատալով որ տեւական խաւար չկայ կեանքում. խաւարին յաջորդում է ալւան, վառվռուն, կենսատու արեւը, ճառագայթները ցոլացնելով շատ հեռաւոր մութ անկիւններ, տնակներ, ներքնայարկեր եւ լուսաւորելով մեր գեղեցիկ հայրենիքի ճանապարհը»։ (Դրօշակ, մայիս 1930)։

* * *

Գիւղացին է դարձեալ, ընկերնե՛ր եւ քաղաքացիներ։ Գիւղացին, որ չերեւար, որ կը հեւայ եւ կը մռնչէ, — բայց կը հաւատայ, ու կ'ապրեցնէ մեզ։ Ի հարկին իր արեան գնով։

Եւ գիւղացին է, դարձեալ որ կը տքնի, կը ծիւրի այստեղ, երկնասլաց բուխերիկներու մուխին ու մուրին տակ, միշտ երազելով իր բուխերիկն ու թոնիրը,— խարի՛սխը իր ինքնիշխան եւ տքնաջան ստեղծագործութեան։

Մինչդեռ, քաղաքացին կ'ընկրկի արդէն, կամաց-կամաց թափելով իր փետուրները։ Ցարմարելով, հարթուելով, «անցուկը մոռցուկ» խաղալով։

Եւ, ինչո՞ւ չէ, մազ ու շրթունք ներկելով քաղաքական գետնի վրայ։ Նոյնիսկ ընկերվարութեան պատնէշին տակ։

Ահաւասիկ ընկեր մը, մշակ՝ Հայաստանի մէջ, բանուոր՝ Ֆրանսա, որ կը յիշեցնէ մեզի տարեդարձը աննման հայդուկի մը, Գէորգ Զաւուշի.

— «Տարեդարձ մը որ մոռացութեան տրուած է… Քսաներեքերորդ տարին է, դեռ օր մը այդ պաշտելի մարդու տարելիցին առթիւ ոչ խօսող մը եղաւ, ոչ ալ գրող մը… Միթէ այդչափ արժանիք չի՞ ներկայացներ…»

Եւ թող հայրենակցական կապերու չվերագրեն մեր ընկերոջ այս դառն դիտողութիւնը։

Միշտ նոյն ձայնն է — հայրենիքի և ազատութեան մարտակոչը, որ արթուն կը պահէ թէ՛ հայդուկին զինակիցը կամ հիացողը, թէ՛ մեզ, որ այնքան քիչ բան գիտենք սարերու ամեհի դիւցազնամարտէն։

Եւ, ինչքան անխարդախ հնչայ այդ ձայնը, հայրենիքին մէջ թէ այս պողոտաներուն վրայ, այնքան ուժ կ'ունենանք մենք աւելի եւ աւելի բարձր պոռալու, աւելի եւ աւելի մոլեգնութեամբ կառչելու մեր սեփական դրօշակին։

Որովհետեւ, ի՞նչ կ'արժէ ո՛րեւէ ժողովուրդ, առանց գիւղի։

Ի՞նչ կ'արժէ Երեւանը՝ առանց Արարատեան դաշտին։ Առանց Ալաշկերտի, Մեղրագետի կամ Վարագի։

Ի՞նչ կ'արժէ իմաստութիւնդ, եղբա՛յր ի Լէնին, առանց հայ մշակին կամ ռուս մուժիկին…,

×

Եւ արդէն ճամբայ ենք ելեր գիւղին հետ։ Լսելով ձայնը գիւղին։ Կոչը՝ մշակին ու աշխատաւորին, որ չգիտցաւ սակարկել ոչ իր աշխատանքը, ոչ ալ արիւնը։

Ճամբայ ենք ելեր գետին մէկ ափէն միւսն անցնելու հաստատ վճռականութեամբ։

Վա՛յ անոնց որ կը մոռնան իրենց ճամբան։ Կամ կէս ճամբան կը մնան, կը գալարուին գետին մէջտեղը, դատապարտուած՝ վերադառնալու կամ խեղդուելու։

Մենք պիտի հասնինք միւս ափը, շալկելով բեռը որ դրուած է մեր ուսերուն վրայ։

Շ.

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻ՞

Խորհրդային թերթերը այժմէն կը զբաղին կուսակցութեան ընդհ. ժողովի գումարման խնդրով։ Մօտերս պիտի հրատարակուի «վիճաբանական թերթը», ուր պիտի պարզուին ու քննուին բոլոր տեսակէտներն ու առաջարկները։

Համագումարը քննութեան պիտի ենթարկէ հողագործական գործավար Եաքովլէֆի առաջարկը, որ կը պահանջէ ստիպողաբար վերաքննել հնգամեայ ծրագիրը։ Ժողովին ուշադրութեան պիտի յանձնուի նաեւ դիւանապետական մոլութիւնը (պիւրոկրասի) որ ծայրայեղութեան հասած է հաւաքական տնտեսութեանց կազմակերպութեան մէջ։ Լունաչարսկի պիտի զբաղի խորհրդային արուեստի ցուցահանդէսին կազմակերպութեամբ։

ՏԻՒՍԷԼՏՈՐՖԻ ՀՐԷՇԸ ՇՆԱԿԱՆՕՐԷՆ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ԱՄԷՆ ԲԱՆ

Գլուխ քերելու ժամանակ չունի գերմանական ոստիկանութիւնը, Տիւսէլտորֆի հրէշին ձերբակալութենէն ի վեր։ Անընդհատ հեռագիր եւ հեռախօս կը բանի ոստիկանութեան շէնքին մէջ, աշխարհի բոլոր կողմերէն։ Անհամար թղթակիցներ պաշարած են շէնքը։ Ոստիկանութիւնը ստիպուած է երեւան հանել քսան արիւնոտ գործեր, որոնց տասը սպանութիւն, իսկ մնացեալը սպանութեան փորձ։ Եւ այս բոլորը կատարուած՝ 15 ամսուան մէջ։

Իւրաքանչիւր գործի համար մանրամասն քննութիւն պիտի կատարուի ոճրագործին՝ կառապան Քիւէրթէնի ներկայութեամբ։ Արդէն երկու յոհեր դէմ դիմաց հանուած են։ Կառապանը երբեք չծածկեց իր յանցանքը, եւ երբ զոհերէն մէկը սոսկումով կը մատնանշէր զինքը, ժպտադէմ յայտարարեց թէ արդարեւ կ'ուզէր խեղդել։

Մասնագէտները կը յայտնեն թէ կառապանը կը մարմնացնէ անընական սեռամոլներու բոլոր յատկանիշները։ 47 տարեկան ըմբիշ մըն է, բայց հազիւ 40 տարեկան կ'երեւայ։ Վերջերս գժտուած էր իր կնոջը հետ, եւ հինգշաբթի օր տուն դարձած ատեն, գիշերը յայտարարեց առանց նախապատրաստութեան։

— Հասա՛ծ է իմ ժամս. այլեւս չեմ կրնար լռել։ Թո՛ղ կըտրեն գլուխս։ Ամէն բան կը սպասեմ։ Ես եմ Տիւսէլտորֆի մարդասպանը։

Կինը սարսափած՝ լռութիւն պահեց եւ հիմա բանտին մէջ կը քաւէ իր պատիժը, մինչեւ որ ճշդէ թէ աւելի առաջ ալ գիտէ՞ր հրէշ ամուսինին գաղտնիքը։

Մարդասպանը երկուշաբթի օր հարցաքննուեցաւ առտուան ժամը 8էն մինչեւ 7։ Մասնաւորապէս լսուեցաւ վկայ մը որ կառապանին բանտակիցը եղած էր գողութեան մը առթիւ։ Կառապանը անոր պատմելով իր սիրային արկածները, ըսած է.

— Անգամ մը ազատ արձակուիմ, այն ատեն Տէսէլտորֆը կը հասկնայ թէ ես ո՛վ եմ.․.

Երբ հարցաքննիչը հարցուց թէ գիտէ՞ գլխուն գալիքը, կառապանը պատասխանեց.

— Այո՛, մշտնջենապէս պիտի արգելափակուիմ յիմարանոցի մը մէջ։

Կը կարծուի թէ սուտ խենդ ձեւանալ պիտի փորձէ, գլուխը ազատելու համար։

Ասկէ առաջ ոստիկանութեան ղրկուած անստորագիր նամակները բաղդատուեցին Քիւէրթէնի ձեռագրին հետ եւ կատարելապէս հաստատուեցաւ թէ միեւնոյն մարդն է գրողը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մուսոլինիէն յետոյ նախարարները

Մուսոլինիէն յետոյ, ահա բեմ կ'ելլեն իր գործակիցները, նոյն շեփորը հնչեցնելու համար։ Իր նախարարներէն Ճուրաթթի, երկուշաբթի օր ճառ մը խօսելով պատերազմի մասնակցութեան տարեդարձին առթիւ, կարգ մը անձնական յիշատակներ պատմեց Փարիզի հաշտութեան ժողովէն։ Այնտեղ գացած էր իբրեւ Նախագահ Ֆիումէի պատուիրակութեան, Քլէմանսոյի յանձնելու դիւանագիտական ծանուցագիր մը։ Պատասխան չտրուեցաւ այդ ծանուցագրին։

— Է՛հ ուրեմն, աւելցուց Ճուրաթթի բառ առ բառ, ահա Պ. Մուսոլինին է որ կը պահանջէ այդ պատասխանը իր աճարկու ճառերով. կը պահանջէ բոլորովին ուրիշ կեցուածքով մը, ուրի՛շ թափով մը, ուրի՛շ հեղինակութեամբ մը, ուրի՛շ հմայքով մը։ Վարժուած՝ կեղծելու եւ ստելու, այդ նոյն հակաճառողները զորս «Առաջնորդ»ը երէկ կը մատնանշէր իբրեւ գառնուկի մորթ հագած գայլեր, կը փորձեն աշխարհի անէծքին յանձնել մեզ, ամբաստանելով իբրրեւ ոչ-խաղաղասէր։

Եթէ խաղաղասէր ըսելով կը հասկնան հեղինակները ճշմարիտ եւ արդար խաղաղութեան մը, որ նկատի կ'առնեն բոլոր յաղթական թէ պարտեալ ժողովուրդներուն անհրաժեշտութիւնները, մենք խաղաղասէր ենք. բայց եթէ խաղաղասէր ըսելով կը հասկնան պաշտպանները հաշտութեան վերջին դաշնագրին՝ իր բոլոր անարդարութիւններով եւ անհեթեթութիւններով, եթէ կը հասկնան գործակիցները անոնց որ, Ժընեւի մէջ, կը մարսեն հսկայական աւար մը, այն ատեն — ո՛չ, մենք խաղաղասէրներ չենք։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, խումբ մը ծայրայեղ աշխատաւորականներ հարցապնդեցին Հնդկաստանի Նախարարը, օրուան դէպքերուն առթիւ։ Այս առթիւ, իբրեւ բողոք, բանաձեւ մըն ալ ներկայացուցին կառավարութեան «նուաճողական մեթոտներուն դէմ», պահանջելով զեղչել Հնդկաստանի Նախարարին թոշակը։

Բայց եւ այնպէս, Նախարար Պ. Ո. Պէնի բացատրութիւններէն յետոյ, եռ առին բանաձեւը, որ կը պահանջէր նաեւ արձակել բոլոր քաղաքական բանտարկեալները։ Նախարարը իր ճառին մէջ շեշտեց թէ նոյնիսկ ընկերվարական կառավարութեան մը առաջին պարտականութիւնն է ապահովել բարեկարգութիւնը եւ խաղաղութիւնը։ «Մենք ստիպուեցանք առժամապէս դիմել մասնաւոր միջոցներու, որովհետեւ մեր դիմացը ունինք ոչ թէ հասարակ ոճրագործութեան ալիք մը, այլ ազգային իղձերու պոռթկում մը»։

Նախարարը յայտարարեց թէ մամուլին մէջ հրատարակուած լուրերը չափազանցուած են, թէ անկարգութիւնները տեւական չեն եւ կը սահմանափակուին քաղաքներու մէջ։ Եւ վերջապէս, հաստատեց թէ իսլամները չեն մասնակցիր։ «Մենք խաղաղութիւնը կը պահպանենք նոյն ինքն Հնդկաստանի շահուն համար։ Եւ կը սպասենք այն օրուան երբ այդ երկրին ազատութիւնը պիտի աւելնայ եւ ան պիտի կրնայ իր տեղը գրաւել մեր ինքնավար գաղթապետութեանց մէջ»։

Շուտով պիտի հրատարակուի արքունի յանձնաժողովին տեղեկագիրը եւ անկէ վերջ պիտի գումարուի յատուկ խորհրդաժողովը, քննելու համար Հնդկաստանի սահմանադրութեան ընդլայնման ծրագիրը։

⁂ Երկուշաբթի օր ծանր խռովութիւններ ծագեցան կարգ մը քաղաքներու մէջ։ Սպաննուեցան 16 եւ վիրաւորուեցան 300 հոգի։ Ռանկունի մէջ արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան նաւարանի հնդիկ եւ խլամ բանուորներուն միջեւ։ Ոստիկանութիւնը կրակ բրաւ տեղացիներուն վրայ, որոնք պատասխանեցին բիրի եւ գաւազանի հարուածներով։ Քաղաքին առեւտրական կեանքը ամբողջովին ջլատուած է։ 15 ցուցարարներ սպաննուեցան. իսկ վիրաւորուեցան 90 հոգի, որոնց 12ը ոստիկան։ Շատ մը վաճառատուններու ապակեփեղկերը ջախջախուեցան։ Սիմլայի մէկ գիւղին մէջ, ընդհարման մը հետեւանքով սպաննուեցաւ ոստիկանապետը։ Աղահանքերու դէմ յարձակումները կը շարունակուին ամէն կողմ։ Անմէտապատի մօտերը, բազմաթիւ ազգայնականներ յարձակեցան աղահանքերուն վրայ եւ ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ զսպել։ Ուրիշ 83 կամաւորներ անգամ մը եւս փորձեցին գրաւել Վատալայի աղահանքերը, բայց չյաջողեցան։ 27 հոգի ձերբակալուեցան։ Տէլհիի մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան գործադուլի մը հետեւանքով եւ 50 հոգի վիրաւորուեցան։

Ժանտախտի 36 դէպքեր Եգիպտոսի մէջ

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ ժանտախտի 36 դէպքեր արձանագրուած են Թալպիէ գիւղին մէջ, Բուրգերուն մօտ։

Ռումանիոյ ծածկագիրը գողցուած ?

Պ. Բեսեդովսկի, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան նախորդ խորհրդականը, իր նոր յայտնութիւններուն մէջ կը պատմէր թէ Չեկայի գործակալներէն մէկը յաջողած էր կին մը սահեցնել Պուքրէշ, ապահովութեան տեսչութեան մօտ եւ ձեռք անցընել Ռումանիոյ ամբողջ ծածկագիրը եւ շատ խոր գաղտնիքներ։

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ պետական Ապահովութեան տեսչութիւնը տեղեկանալով այս պատմութեան, քննութիւն բացած է։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 4

Յակոբ Սէմէրճեան (Photo Phébus)	300
Գ. Տէրիկեանց (Մարսէյլ)	100
Առաքել Սերոբեան	100
Սահակ Յովհաննէսեան	100
Ոմն	100
Գումար	700
Նախորդ գումար	5300
Ընդհ. գումար	6000

45 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՄԱՏԱՆ, 12 մայիս. — «Յառաջ»ի մէջ կարդալով Անատոլուէն Սուրիա հասած մեր դժբախտ եղբայրների, այլեւ Ջախոյի շրջանում (Մուսուլ) կատարուած շինարար աշխատանքների մասին, անշուշտ չէինք կարող անտարբեր մնալ, իւրաքանչիւր ժողովուրդ ինքնօգնութեամբ եւ զոհողութեամբ միայն կարող է իր գոյութիւնը պահել։ Առաջնորդուելով այդ սկզբունքէն, փորձեցինք առանց խտրութեան բոլոր խաւերից մի յանձնախումբ կազմել հանգանակութեան համար։

Ձեռնարկուած գործը հասարակութեան սրտին մօտ լինելով, հակառակ ներկայ դրամական տագնապին եւ անգործութեան՝ գաղութը իր եղբայրական պարտքը կատարեց առատաձեռն, բացի հատ ու կենտ այլասերածներից։ Հանգանակութիւնից գոյացաւ 1136 դղան։ Մի խումբ սիրողներ՝ հաճոյքով ներկայացրին Ազգ. դպրոցի սրահում «Դրօշակի համար» դրաման յօգուտ նոյն նպատակին, որի զուտ հասոյթն եղաւ 1064 դղան։ Համատանի Հայ. Աւետ. եկեղեց. վարչութիւնը նոյնպէս հանգանակում է 500 դղան եւ յանձնում ինձ միացնելու յիշեալ գումարին։ Ընդամէնը 2700 դղան (45 անգլ. ոսկի) որ ներփակ մի չէքով ուղարկում եմ։ Խնդրւում է յատկացնել Ջախոյի շրջանում վերաշինութեան գործին։

Յ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— Յայտնուած բաղձանքին համաձայն, չէքը նոյնութեամբ փոխադրեցինք Իրաքի գաղթականներու տեղաւորման կոմիտէին։

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Թրքական շրջանակներէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, յառաջիկայ տարեշրջանէն սկսեալ, կրթական տեսչութիւնը կարգ մը բարեփոխումներ պիտի մտցնէ փոքրամասնութեանց վարժարաններուն մէջ։ Ասոր համար հրահանգ տրուած է քըննիչներուն որ իրենց շրջանի դպրոցներուն ընդհ. վիճակը քննեն եւ մէյմէկ տեղեկագիր պատրաստեն։

⁂ Օրթագիւղի ազգ. վարժարանի մասին քննութիւնը կը շարունակուի կրթական տեսչութեան կողմէ։ Հաւանական է որ մօտ օրէն հաղորդուի վճիռը։ Կը կարծուի թէ վերջ պիտի տրուի տնօրէնի պաշտօնին։

⁂ Կրթական տեսչութեան դիտողութիւն եղած է Կէտիք Փաշայի ազգ. դպրոցին, մանկապարտէզի խճողեալ վիճակի առթիւ։

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՎՃՌԱԿԱՆ ԺԱՄԸ

Դարաւոր ստրկութեան եւ ճնշումի ենթակայ ազգերու պատմութեան մէջ, ամէնէն վճռական օրը Անկախութեան օրն է։ Որովհետեւ ճնշուած ազգերը պատմութեան հրամայական թելադրանքով՝ ստիպուած են բռնուիլ անողոք պայքարի մը, որ իր յարատեւ հնոցին մէջ կը դարբնէ կորովն ու կամքը արիւնլուայ ազգին։

Ու պայքարող ազգը երկար տարիներու փոթորիկներուն մէջ կը թրծուի ու կը կարծրանայ, մինչեւ որ պատմութիւնը, օր մը, կը ներկայանայ անոր իր գերագոյն պահանջով։ Այդ գերագոյն ժամուն ժողովուրդ մը կոչուած է իր ամբողջ էութեամբ պատմութեան բեմը նետուելու եւ իր բազուկի եւ մտքի ուժով վճռելու իր դարաւոր կեանքի,— իր անկախութեան եւ ազատութեան օրը։

Ծնունդի եւ վերածնունդի օրն է այդ։ Եթէ պատմութեան այդ վճռական օրը ձախողի, պայքարող ազգը կը զգետնուի, եւ, գոնէ ժամանակաւորապէս, պատմութեան բեմէն կը քաշուի։ Իսկ յաջողութեան պարագային վերանորոգ կեանք մը կը սկսի, արագ աճումի, արագ կազմակերպութեան եւ յանդուգն թռիչքներու։ Այդ օրը կը դառնայ ամուր խարիսխ մը, յոյսի եւ կորովի նոր աղբիւր մը, ինքնավստահութեան ամուր հաւատք մը, որոնց շնորհիւ ժողովուրդ մը պայքարի ճանապարհին վրայ կը դիմանայ նոր փոթորիկներու եւ նոր ձախողանքներու։

Հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, դարաւոր ստրկութենէն յետոյ, ամէնէն լուսաւոր, ամէնէն գօտեպնդող եւ կազմալուծուած մեր ժողովուրդը զօրացնող ազդակը Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան փաստն է։

Մայիս 28ը այն միակ մեծագոյն օրն է որ երկաթեայ անխորտակելի սիւն մը կը բարձրացնէ հայկական խարխլած շէնքին մէջ։ Այդ օրը մեզի կը բերէ երեք գաղափարներ իրարու շաղախուած, իրարմէ անբաժան,— Հայրենիքի, Դրօշակի եւ Անկախութեան գաղափարները։

Պատմութիւնը 1918 մայիս 28ին չոքեցաւ հայ ժողովուրդին առջեւ, երբ մենք շրջապատուած էինք թշնամիներով, երբ Թուրքիա անսանձ մեր դէմ կ՚արշաւէր, եւ երբ Ռուսաստանն ու Եւրոպան մեզմէ հեռացած էին, ու վայրկեան մը իսկ չէին մտածեր այն ահռելի փոթորիկին մասին, որ իր մշուշին մէջ կը խեղդէր Արարատեան աշխարհը։ Մինակ մնացած ու արիւնլուայ, բայց կարծրացած անողոք հորուածներէն, հայութիւնը, վերջին վայրկեանին ընդունեց պատմութեան հրաւէրը եւ վճռապէս իջաւ Սարդարապատի դաշտը։

Այդ վճիռը անվերաքննելի էր մեր ժողովուրդին համար, որովհետեւ թշնամու սուինները խրած էին Արարատի եւ Արագածի կողերուն մէջ։ Դանակը ոսկորին հասած էր։

Ու հայ ժողովուրդի վճիռն էր յաղթել թշնամուն, կամ հակառակ պարագային՝ մինչեւ վերջին մարդը ցցուած մնալ թշնամուն դէմ ու գերեզման մը դարձնել Սարդարապատը։ Բարեբախտաբար հայ ժողովուրդը 1918 մայիս 25ին, յաղթական դուրս եկաւ Սարդարապատի չորս օրուայ ճակատամարտէն։

Պատմութիւնը ժողովուրդներու վճռականութեան առջեւ կը խոնարհի։ Այդ վճռականութիւնը այն խարիսխը դարձաւ, որու վրայ բարձրացաւ Հայոց անկախ հայրենիքի շէնքը։ Եւ անկախութեան օրը սեփականութիւնը դարձաւ ամբողջ ժողովուրդի մը, որ այդ օրուան շնորհիւ քաղաքական կերպարանք կը ստանար եւ կը մտնէր ուղիղ ճանապարհի մը մէջ՝ իր դարաւոր ապագան կերտելու համար։

Հայ ժողովուրդը Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան օրէն կը դառնար քաղաքական ազգ մը, պատմութիւն ունեցող ազգ մը։ Անկէ առաջ հայ ժողովուրդը կը նմանէր նաւու մը, որ կայմ չունէր։ Անկախութեան գաղափարը հզօր կայմ մը եղաւ հայկական նաւուն համար։ Մայիս 28ը հայ ազգի ազատագրութեան վերելքի կատարն է. քաղաքական ձգտումներուն յստակ ծրագիրն է։ Ազատութեան տենչանքով տարուած տարրերու դրօշակը Մայիս 28ի ճանապարհին վրայ կը ծածանի։

Հայ ժողովուրդը կառչած կը մնայ անկախութեան կայմին ու դրօշակին, եւ Սարդարապատի վճռականութեամբ կը հաւատայ որ իր ազատութեան նաւահանգիստը պիտի հասնի։

Կարգախօսն է,— կամքերու կեդրոնացումը Անկախութեան գործին շուրջ։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ՀԱՒԱՏԱՒՈՐ

Խռովայոյզ, ջղային եւ փոթորկոտ շրջան մը կ՚ապրի ամբողջ Մարդկութիւնը, աշխարհիս բոլոր ցամաքամասերուն վրայ։

Բնական հրաբուխներու նման, որոնց դէմ անզօր են մարդկութեան մտքէն ծնած բոլոր հնարքներն ու միջոցները, միլիոնաւոր բազմութիւններն ալ կը պոռթկան աջ օրէ օր, վայրենի եւ կատաղի մոլեգնութեամբ մը բոլոր տեսակի բռնութիւններու, արգելիչ կապանքներու դէմ։

Մարդկային այս հրաբուխը աւելի անդիմադրելի է սակայն, որքան իր սաստկութեամբ, աւելի եւս անոր համար, որ իր հոսող լաւաներէն ազատութեան սրբազան կրակն է որ կը բոնկցնէ։ Դարեր շարունակ, մարդկութեան մեծ մասին կուտակուած ցասումն է այս, շահագործող փոքրամասնութեան դէմ, որ միլիոններու արիւն-քրտինքին վրայ կը բարձրացնէ իր աշխարհը, ամբարտաւան եւ խասէր։

Պայքարը, որ սկսեր է սաստկանալ, արդէն իսկ կը զարգանայ այս բնական ընթացքով, որմէ հարստահարուող եւ գերուած ժողովուրդները չէ որ պիտի տուժեն։

Չինաստանն ու Հնդկաստանը, Պաղեստինն ու Եգիպտոսը, Սուրիան ու Միջագետքը եւ նոյնիսկ Թուրքիան եւ Պարսկաստանը, որոնք ամէն նոր օրուան հետ աւելի քան կը շեշտեն իրենց գոյութիւնը, իրենց վերածնութիւնը կը պարտին համաշխարհային այս փոթորիկին եւ ազատութեան գաղափարի յաղթանակին։

Այսօր, Մայիս 28ի տարեդարձին առթիւ, չգիտեմ ինչու, գիս կ՚ոգեւորէ հրավառ այս Արեւելքը, իր արթնցող ազգութիւններու հետ։ Մանաւանդ որ ոչինչ ունինք մենք այս պայքարին մէջ, մեր զանցառելի ուժի հետեւանքով։

Արդեօ՞ք անոր համար, որ ազատութեան պայքարը քաղցր է եւ հրապուրիչ, անկախ այն բանէն թէ ո՞վ է ազատութեան տիրացողը, եւ ո՞վ է զայն կաշկանդողը՝

Եւ գուցէ անո՞ր համար, որ ճակատագրական նոյնութիւն մը կայ բոլոր ազատատենչ ազգերու պայքարներուն մէջ, եւ այդ պատճառով ալ քաղցր կը հնչեն մեզի բոլոր աղմուկներն ու որոտումները։

Չեմ գիտեր, չեմ գիտեր...

Գիտեմ սակայն բան մը, որ ոչ միայն կապն է այս մտածումներուն, այլ եւ պատգամը 1918 Մայիս 28ին։

Իրաւունքը՝ ինչ ձեւի եւ հանգամանքի մէջ ալ որ ըլլայ, մարդուս կը տրուի միայն եւ միայն պայքարով եւ պահանջով։ Առանց պայքարի եւ պահանջի մանուկն անգամ չի կրնար իրեն սահմանուած կաթը ծծել, ինչպէս կ՚ըսեն մեր մամիկները։

Ազգերու կենսատու կաթը իրենց ազատութիւնն է, խլուած ու բռնագրաւուած միշտ աւելի զօրաւորներէ։

Մեր անցեալ կեանքը շարունակական պայքար մըն է եղած ի խնդիր այս կենսատու ուժին։ Քանի՛ քանի՛ անգամ յաղթեր ու պարտուեր ենք։

Դարերէ յետոյ, ծանր եւ սուղ պայքարով մը 1918 Մայիս 28ին անգամ մըն ալ Հայը խլեց իր բռնաբարուած ազատութիւնը։

Վերապրող Հայութեան այս նոր յաղթանակը վերջնական կը նկատուէր եւ տեւական։

Եւ աՀա տասներկու տարի յետոյ մեր յաղթանակի այդ օրերէն, շատ բան է փոխուած մեր իրականութեան մէջ։

Ճիշդ է թէ մեր յաղթանակը չեղաւ վերջնական. բայց եւ այնպէս պարտութիւնն ալ չեղաւ երբեք մահացու։

Հայը առաջին անգամ շօշափելիօրէն ոտքը ամուր կոխած էր իր վերջնական ազատութեան ճամբուն վրայ։

Յառաջխաղացումն ու նահանջը այդ ճամբու երկայնքէն կրնան կրկնուիլ յաջորդաբար, բայց երբեք չեն դուրս գար այդ ճամբէն։

Այսօրուան Խ. Հայաստանի գոյութեան փաստը այդ ճամբան է։

Հայութեան ճիգերը անդարձ ուղղուած են այսօր այդ ուղղութեան վրայ։ Այս ճիգերը, բազմատեսակ եւ բազմաթիւ ձեւերով կ՚արտայայտուին մեր ամէնօրեայ կեանքին մէջ։

Խոչընդոտները — որքան ալ ծանր ըլլան ու դաժան, դատապարտուած են փշրուելու, ոչ միայն անոր համար, որ այդպէս կը թելադրէ մեզի մեր գոյութեան իմաստը — այլեւ անոր համար, որ աշխարհը խաղաղութեան անհրաժեշտութեան առջեւ է կանգնած։

Խաղաղութեան նախաքայլը մարդկային ցեղերու ազատութիւնն է։ Հետեւաբար ազատութեան համար մեր թափած ջանքերը անյոյս չեն եւ միայն մեզի համար չեն։

Արեւելքի մէջ ազատութեան պայքարը, այս ներշնչումով չէ՞ որ կը զարգանայ սրընթաց, իր կողմը շահելով արեւմտեան աշխատաւորութիւնը եւ առաջաւոր մտաւորականութիւնը։

Այսօր Մայիս 28ին ամէն բանէ աւելի անհրաժեշտ է հաստատակամ քալել դէպի առաջ, ազատութեան յաղթանակի հաւատքով։

Արեւելեան ազգերէն շատերն ալ մտած են այս պայքարին մէջ, եւ անհաւատալի դժուարութիւններ է որ կը յաղթահարեն շարունակաբար։

Ազատութեան լուսաստղը թէեւ հեռուն, բայց արդէն կը պսպղայ արեւելեան հորիզոններէն։

Վերջնական յաղթանակի հա-

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ԵՒ ՆՐԱ ԹՇՆԱՄԻՆ

Մայիս 28ը միայն մէկ թշնամի ունի — «օտարը»։

Օտարը՝ բազմած մեր հայրենի հողերի վրայ եւ մեր հոգիների ու մտքերի մէջ։

Նա մեր դէմ պայքարում է երկու ճակատի վրայ՝ «ներքին» եւ «արտաքին»։

Դարեր շարունակ մենք տեսել ու շօշափել ենք թշնամու արտաքինը։ Նա մեզ բոլորիս ծանօթ է եւ այդ իսկ պատճառով՝ նուազ վըտանգաւոր։

Սակայն թշնամին մեզ հարուածել է ու շարունակում է հարուածել մեր իսկ միջոցներով — նիւթական եւ բարոյական։

«Անտեսանելի» են թշնամու շօշափուկները, որոնք մտել են մեր հոգիների ու մտքերի մէջ եւ հենց այդ պատճառով աւելի վտանգաւոր։ Մեր բոլոր կորուստների, բոլոր թշուառութիւնների մեծագոյն պատճառը ներքին թշնամին է։

Օտարն է մեղաւոր, երբ հայրենիքից կտրուած ու իրական վիճակին անծանօթ մարդիկ այսօր ուրանում են Մայիս 28ը, մեր անկախութեան տօնը։ Որովհետեւ նրանք Մայիս 28ի մասին լսեցին օտար հորիզոնների տակ եւ օտարացած զգայարաններով։

Այդ է պատճառը, որ Մայիս 28ը նրանց համար կա՛մ մի գեղեցիկ երազ էր եւ կամ բախտի մի չար հեգնանք մեր թշուառութիւնը մեզ աւելի զգացնել տալու համար։ Ահա թէ ինչու նրանց մտքերը ապարդիւն է չէին չ ...

Ահա թէ ինչու նրանց մտքերը աարտամօրէն շրջում էին ամբողջ Փոքր Ասիայի վրայ՝ մեր հայրենիքի սահմանները հասցնելով մերթ ծովից ծով եւ մերթ բերում ու շղթայում էին Կիլիկիոյ լեռներում։

Այո՛, կրկնում ենք, որ նրանց այդ տարտամութեան պատճառը օտարն է, որ նրանց կտրել է իր հողից ու միջավայրից։ Կայ մի պարագայ, որ մասամբ թեթեւացնում է նրանց մեղքը— հոգով ու մտքով նրանք դարձել էին անհարազատ մեր ժողովրդին ու նրա ապրումներին։

Սակայն, ի՞նչ ասել նրանց մասին, որոնք դարեր շարունակ ապրելով հանդերձ այդ դժոխային պայմաններում, այսօր ուղղակի թէ անուղղակի թշնամիներ են մեր անկախութեան, Մայիս 28ին։

Մենք եթէ ուշի ուշով վերլուծենք բոլոր այն պատճառները, որոնք նրանց դարձրել է թշնամի մեր անկախութեան, պիտի տեսնենք, անշուշտ, նրանց հիմքում թագնուած է օտարը— մեր դարաւոր ոխերիմ թշնամին։

Օտարը՝ իր բաժանող եւ ստրկացնող քաղաքականութեամբ։

Ահա այս է սոսկալին, այս ներքին, անտեսանելի թշնամին, որ դարեր շարունակ մեզ հասցրել է ամենածայրայեղ թշուառութիւնների։ Որովհետեւ բոլոր տեսակի նիւթական կորուստները, վերջի վերջոյ, հնարաւոր է դարմանել, իսկ մտաւոր ու հոգեկանը դժուար։

Որքան ժամանակ մեր հոգիների ու մտքերի մէջ նստած է այդ ներքին թշնամին, օտար

մար յարատեւ պայքար է պէտք։

Ամէն տարի օր մը, այս պայքարի վճռականութիւնն է որ պէտք է խորանայ մեր մէջ, իբրեւ օրէնք մեր գոյութեան պահպանման։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՄԱՅԻՍ 28

Թո՛ղ այս երգը, ո՛վ տարագիր ու բռնախիլ եղբայրներ, ցնցի ուժգի՛ն ձեր սրտերում ամէն րոպէ, ո՛ւր էլ լինէք, ո՛նց էլ լինէք...։

Լինէք բրոնզի մութ հանքահորերո՛ւմ թէ տաժանակիր աշխատանքի լայն բացաստաններում, լինէք ուրա՛խ թէ վշտահար, թող մի՛շտ ու միշտ մնան առկախ հայրենաբաղձ ձեր շրթներից, հրակայլակ վանկերը սո՛ւրբ այս աղօթքին...։

Ո՛վ կը մոռանայ յաղթանակի սուրբ օ՛րը Մայիսի,
Երբ Հայկի ոգին դարաւոր քունից ընդո՛ստ վե՛ր կացած
Սարտարապատի մռայլ դաշտերով շրջո՛ւմ էր ուրախ,
Երբ արնածարաւ նիզակները հայ ֆիտայիների
Թշնամու հանդէպ խելայեղօրէն ծիծաղո՛ւմ էին.
Մահն իր մանգաղով կշռո՛յթ էր տալիս նրանց քայլերին,
Երբ աղջամուղջի թեւերն յամրօրէն իջնում սարերից
Եւ գրկո՛ւմ էին քաջ մարտիկների դիակները պաղ,
Ու մի քաղցրալո՛ւր, անո՛ւշ մեղեդի Մասիսի խորքից
Ոգեվարներին սփո՛փ էր տալիս ինչպէս գթոտ մայր։
Ո՛վ կը մոռանայ Օ՛րն այս պաշտելի, օ՛րն ա՛յս սրբազան,
Նա գեհենապարտ մի վատ արարած է գետնասողուն...
Նրա հոգու մէջ սառե՛լ է յաւէտ արի՛ւնը Հայի,
Նրա սրտից պոկուե՛լ է ինչ որ սո՛ւրբ է ամէնից...

. . . .

Ո՛վ կը մոռանայ իր լըլկուած քրոջ պատի՛ւը սեւցած,
Ո՛վ կը մոռանայ իր մորթուած հօր յիշատա՛կը սուրբ,
Ո՛վ կը մոռանայ իր շէն օջախի սիւնե՛րը փլած,
Եւ ո՛վ կ՚ուրանայ փա՛ռքը լուսեղէն Քաջնեւ ուժի,
Նա այս աշխարհում Թուրքից էլ վատ է, էլի՛ աննամուս...
Թո՛ւք նրա ճակտին եւ անէ՛ծք՝ նրա ստրուկի հոգուն...։

. . . .

(«Կարմիր Հունձքը»)

Ա. ԾԱՌ.

թշնամու հարազատ զաւակը, մենք ոչ միայն չպիտի կարողանանք տէր դառնալ մեր անկախութեան, այլ եւ արժանի չպիտի լինենք այդ անկախութեան։

Որովհետեւ, ի՞նչպէս կարող է ժողովուրդ տէր դառնալ եւ պահպանել այդ անկախութիւնը, երբ չի հաւատում իր ուժերին ու արժէքներին, եւ մի ճակատ չի կազմում գոնէ անկախութեան խնդրում...

Թէեւ պէտք է խոստովանել, որ դարերի ստեղծած հոգեբանութիւնն ու մտածողութիւնը հնարաւոր չէ եւ այն էլ այսօրուան պայմաններում միանգամայն վերացնել։ Նրանք ընդմիշտ կը չքանան, երբ մենք դուրս քշած մեր թշնամին հայրենի սահմաններից կը լինենք ազատ եւ անկախ։

Իսկ մինչ այդ, մինչ նոր Մայիս 28ը, ամէն տարի տօնելով մեր անկախութեան տօնը հազարաւոր բազմութիւնների ներկայութեամբ, մենք յամառ պայքար պիտի մղենք այդ ներքին, անտեսանելի թշնամու դէմ։

Միանալ, մէկ ճակատ կազմել արտաքին թշնամու դէմ, այդ նշանակում է թշնամուն հարուածել բուն իսկ սրտից։

Մայիս 28ը պայքարի օր է։ Պայքար՝ հոգու եւ մտքի անկախութեան համար, պայքար՝ ստրկամտութեան, թերահաւատութեան դէմ։ Նախ սպանենք մեր մէջ նստած թշնամին, որից յետոյ, հաւատացէք հայրենակիցներ, արտաքին թշնամու տիրապետութիւնը պիտի դառնայ ժամանակաւոր ու անիմաստ։

Մայիս 28ը մի միջոց է՝ հին սերնդի մէջ սպանելու ներքին թշնամին եւ միեւնոյն ժամանակ յարմար առիթ՝ մի դրօշակի տակ կազմակերպելու նոր սերունդը— կարգապահ, համբերաշխ եւ անձնազոհ— նոր Մայիս 28ը ստեղծելու համար։

Այլապէս անիմաստ պիտի դառնար մեր անկախութեան տօնը, եթէ զայն չդարձնէինք միջոց՝ մեր քաղաքական անկախութիւնը վերստեղծելու համար։

Ամէնքից աւելի Մայիս 28ը պատկանում է հայ երիտասարդութեան։ Նա է, որ ամենից աւելի ապրեց այն սոսկալի պայմանները, որոնց ծնունդն է Մայիս 28ը։ Նա է, որ իր սեփական աչքերով տեսաւ Մեծ Եղեռնը եւ իր հարազատների արիւնը՝ հայրենի հողը ներկելիս։ Նրա պատանեկան հոգու վրայ դրոշմուած են յատկանշականօրէն թշնամու պատճառած վիշտն ու կսկիծը եւ միեւնոյն ժամանակ՝ վրէժխնդրութիւնը։

Այսօր, երբ մի տարով եւս հեռանում ենք 1918ի Մայիս 28ից, մեր երիտասարդական ամբողջ աւիւնով միացնում ենք մեր ձայնը հայրենիքում գտնուած երիտասարդութեան ձայնին— թէեւ խեղդուած ժամանակաւորապէս— ճչալու համար՝

— Կեցցէ՛ Մայիս 28ը, մեր Անկախութեան Օրը»։

Ցարգա՛նք Մայիս 28ը կերտող սերունդներին — մեռած կամ կենդանի,

Յաջողութիւն եւ յամառ կամք՝ նոր սերնդին՝ նոր Մայիս 28ը կերտելու համար...

ԱԼ. ԴՕՆԻ

ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ, 27 մայիս, լրացաւ Գէորգ Չաւուշի մահուան 23րդ տարին։

Բանուոր ընկեր մը, յիշելով — եւ մեզի յիշեցնելով — այս պարագան, ղրկած է աննման հերոսին ձօնուած երկու երգեր, զորս հրատարակութեան կուտանք մեծ հաճոյքով, անկախութեան տարեդարձին նուիրուած այս թիւին մէջ.—

Սոսկումն առ յաւէտ պատեց Մշոյ դաշտ
Կրկին հառաչեց հէգ սուլթան անհաշտ
Սարոյին մեծ էր վախցաւ օսմանցին,
Խուժանդղան կանչեց Քօսա բէյին բաշին.
Հասիր բանակովդ ապստամբ Սուլուխ
Սկսիր կրակ բարձրանայ մինչ մուխ։
Ազատ որդիքներ Գէորգ եւ Թուրքէն
Ի՞նչ միջոց պէտք էր որ ի զօր դնեն,
Ուզեցան քաշուիլ ի սէր Սուլուխցոց
Բին բաշին կուռյ փողը հնչեցուց.
Տաճկեակ զատուելով տղերք առին դիրք
Աստուած կանչելով կրակ բացցին։
Կռիւն մեծ էր յաղթանակ շէնքը
Վերանայ լինի քամբախտ Սուլուխ դէգ։

...եցի Յակոն Գալէն Սպաղանցին
...կորիճներ նահատակուեցին։
...ը շնորհեց անոնց լոյս պսակ
...ալ միշտ օրհնենք անոնց յիշատակ։

...ինչ սկսեց պատերազմ ըռնել,
...ացաւ հրացան գնդակներ վառել,
...ձախ յուզման քաջ Փէտային
...էր հրացան Գէորգ Չաւուշին,
...ինք անտարբեր հրացան կը քննէր
...կայծ մը ձախ կողմէն ճչէր։

...ներ էր Գէորգ սարերի աւլան,
...ինքին նայեց մէկ մ՚ալ իր արեան,
...ն ընկղմած Գէորգ կը դիտէր,
...ւ անխնայ, տղոց կը ձայնէր,
...մեր հրացանի որոտման ձայնէն
...անի սուլթան Եըլտըզի գահէն։

...ն երբ անցաւ Իննակնեան սարէն
...աղուլ կանչեց ռազմագէտ Ռուբէն,
...ատ սիրական հետերնիդ տարէք
...դաշտին մէջ գքաջ պառկեցուցէք.
...տասուախառն քաջ Փէտայներ
...րի գնացին Գէորգ Չաւուշին։

...ն բարձրացաւ դէպ երկնից կամար
...դաշտ տրտում տխուր կ՚երեւնար.
...բարեւ եւ հառաչեց Սարհատ,
...տեսայ գքեզ վայրկեան մը ազատ,
...վերջին շունչ ըսաւ լուսնեակին,
...ողջոյն տար Անդրանիկ պետին։

...ք քեզ լուսնեակ զոհար պատուական,
...Յոֆօքար, Տարօն սիրական,
...գան պատմեն հայ հերոսներէն
...ու անցնիս Մշոյ սարերէն,
...Դուրանի (*) պառկած քաջերէն
...ողջոյն տար Անդրանիկ պետին։

2.

Հազար ինն հարիւր եօթ Թուականին
Ձքնաղ մայիսի քսան եւ եօթին,
Տօնն է բազմաշխատ մահուան Գէորգին,
Սասնոյ հարազատ մեծ անուն քաջին։

Որ գրկած հողը հայրենի երկրին
Մօտ քսան տարի ծառայեց Ազգին,
Կռուեցաւ անվերջ հետը «դուշմանին»
Միշտ յաղթեց մէկով անոնց հազարին։

Վերջին կռիւ մըն ալ կը սպասէր քաջին,
Պսակելու զինք փառաց երկնային,
Եւ ահազօրքը պաշարեց Սուլուխ,
Եռաց կռիւ մըն ալ ինչպէս հրաբուխ։

Յառաջ արշաւեց Բօսս բին բաշին,
Կանչեց Փիտայիք մահն է ձեր բաժին,
Որոտաց Գէորգ ան իրաւ դուշման
Եկ որ Թանդ կեանքդ ծախեմ շատ աժան։

Վրէ՛ժ ընկերնե՛ր, դիմենք դէպի մահ,
Պարոն Ռուբէն մռնչեց ան ահ,
Ալ չի վախենանք թշնամու սրից
Ազատ մեռնիլը քաղցր է ամէնից։
Բաջի Մօսէնին գոռաց երեք ժամ
Երկինք ու երկիր թնդաց միանգամ,
Խիստ իրար անցում ինկաւ զօրաց մէջ,
Փռուող դիակաց չկար թիւ եւ վերջ։
Թնդաց սրտերը տասնեակ քաջերուն,
Կռուեցան անվերջ մինչեւ իրիկուն,
Իսկ երբ գիշերից Գէորգը շալկած
Գիւղէն դուրս ելան գացին եւ տրտմած։
Ճամբան աղաչեց Բաջին մահամերձ,
Հանգիստ ըրէք զիս մի՛ ընէք չնչահեղձ.
Դրէք զիս այստեղ ծածկեցէք խոտով,
Գացէք ընկերներ, գացէք դուք բարով։
Վերջին բարեւներս տարէք հայ ազգին,
Վերջի համբոյրներս որդիս Վարդգէսին,
Վազին ընկերներ մօտեցան կարգով
Համբուրեցին զինքն ու անցան խմբով։
Նայեց բոլորտիք ալ չկար ընկեր,
Ինկած կռւոյ դաշտ կը տառապէր անտէր,
Համբուրեց հողը քաղցր հայրենեաց
Փակեց աչքերը ներքեւ աստղերաց։
Հանգիստ փրկութիւն իր սուրբ ոսկերաց,
Պատուաւոր յարգի անուան անմոռաց,
Հայն ալ միշտ պիտի տօնէ դարէ դար
Ազնիւ Գէորգի տօնը անդադար։

(*) Սաչքի Դուրան, Մշոյ ձորի հանդիպակաց լերան ա... է ուր կը հանգչին Գուր... Ֆուրէն, Բաբգէն, Տիգրան, Սէյսուօն, Ջնդօն, Ջաւէն, Գալէն, Յակօն, Սենեքեալ... դեռ շատեր:

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

«ԿԸ ՔԵՐԹԵՆՔ ՁԵՐ ԿԱՇԻՆ»

Ժամանակ մը Աշոտ Յովհաննէսեան ի՛նչ մեծ կը ջարդէր.— «Մեր բահերով նրանց կ՚անենք շանսատակ» (հակառակորդները): Այսօր այդ մեծխօսիկը հրապարակէն քշուած է, առանց դեռ հակառակորդին երեսը տեսնելու։ Թէեւ ամէն օր արձագանգ կուտանք Հայաստանի գիւղերուն մէջ լսուած սպառնալիքներուն՝ բռնի համայնացում կատարելու անգութ փորձերուն առթիւ, Վրաստանի մէջ «ընկեր» կախիանի աւելի գեղեցիկ նմոյշներ կուտայ աշա այն սպառնալիքներէն, որ կոմունիստները կ՚ընեն ամէն օր։

Դիղոմի գիւղին մէջ (Թիֆլիսի շրջան) կոմունիստ մը կը յայտարարէ.

— «Եթէ դուք խանգարէք կոլեկտիվացումը, այն ժամանակ մենք կը քերթենք ձեր ամբողջ կաշին եւ կը ծախենք ձեր տուները»։

Ուրեմն, այսքան թշնամութի՞ւն գիւղացիներուն եւ կոմունիստներուն համար, որոնք կը պոռան.

— «Ով կոլխոզ չմտնէ, առաջուընէ պէտք է իրեն գերեզման մը փորէ»։

Եւ խեղճ գիւղացին, որ պահ մը կարծեց թէ բոլշեւիկ վարչաձեւը տարբեր պիտի ըլլայ ցարական բռնութիւններէն, այսօր կը զգայ թէ խաբուած է.

— «Ավ որ չարձանագրուիր կոլխոզի մէջ, ղայն կը ճզմենք երկաթէ մամուլներով»։

Այս սպառնալիքները կը յիշէ կախիանի իր ճառին մէջ, (զոր կը հրատարակէ «Պրոլետար», 25 մարտ): Եւ, կոմունիստները արդարացնելու ձեւով մը, սպառնալիք կամ բռնութիւն կը վերագրէ անծանօթներու, որոնք գիտակցաբար կ՚ընեն, աշխատելով գիւղացին գժտեցնել եւ կռուեցնել բոլշեւիկներուն հետ։ Ցիմարութիւն պիտի ըլլար հաւատալ այս բացատրութեան, որովհետեւ ո՞վ չի գիտեր թէ տերեւ չի շարժիր առանց բոլշեւիկներու հրամանին։ Վերջապէս ո՞ր չէզոքը կրնայ «համայնացնել հաւերը, կովերը, վարունգը, թթենիները եւ տերեւները», եւ ի վարձ այս յոգնութեան՝ «ուտել ու խմել կովուն միսը, հաւին հաւկիթը ու գինին»։ Ո՞ր քաջը կրնայ երեք օր պայմանաժամ տալ գիւղացիներուն։ Աղբուլաղի (Թիֆլիսի շրջան) գիւղական խորհուրդը կը գրէ միջակ գիւղացի Երեմիա Տէր Գրիգորեանին.— «Վճռականապէս առաջարկւում է ձեզ համաձայնութեան գալ կամաւոր կերպով կոմմունայի հետ ձեր տունը նրան յանձնելու համար: Երեք օրուան ընթացքում հարցը պէտք է լուծւի։ Հակառակ դէպքում գիւղական խորհուրդը կը գործադրի ձեր վերաբերմամբ յատուկ միջոցներ»։

Ապահովաբար այդ «յատուկ միջոցները» այնքան խիստ ու անխիղճ էին, որ գիւղացին տեղի տուաւ։ Այդ անխիղճ միջոցները պատկերազարդելու համար, աւելցնենք որ Օխտանա գիւղին մէջ (Հարաւային Օսեթիա) կոմունիստները կ՚ըսէին. — «Բատրակ գիւղացին պիտի նստի չքաւոր գիւղացիին վրայ, չքաւորը՝ միջակին վրայ, իսկ բոլորը միասին՝ կուլակին վրայ։ Ո՞վ կրնայ հակառակիլ»։

Բոլշեւիկները մի՞թէ չեն գործադրեր իրենց սպառնալիքները։ Ցեսէք կատարուած բռնութիւնները, խայտառակութիւնները, անխղճութիւնները եւ դատեցէք՝ Արուխլօ գիւղին մէջ (Բորչալուի շրջան) կոմունիստները կը զրկեն իրենց ստացուածքներէն բոլոր անոնք, որ շուկային վրայ ձմերուկ, սեխ, վարունգ եւ բանջարեղէն կը ծախեն, նկատելով զանոնք ... վաճառական։

Գիւղացին հիմա շատ լաւ կը հասկնայ թէ բոլշեւիկեան սպառնալիքները աւելի ծանր են քան ցարականները, թէ իրապէս բոլշեւիկները կրնան քերթել իրենց կաշին։ Ահա թէ ինչո՛ւ թոյլ տըւին, — կախիանին է, որ կը խոստովանի, — համայնացման ենթարկել տան կից հողերը, խաղողի այգիները, թթենիին տերեւները, այծն ու ուլը։ Կախեթի շրջանին մէջ ոչ միայն համայնացուցին հաւն ու վարունգը, գինին ու մեղրը, այլ նաեւ շատ մը բաներ բաժնեցին իրենց մէջ եւ կերան խմեցին։

Սակայն կախիանին աւելին կը պատմէ.

— Գիւղ կ՚երթայ կոմունիստ մը, որպէսզի մանկական մսուրներ պատրաստէ երախաներուն համար, բայց չի կրնար շնորհքով բացատրել, եւ մէկ տարի պատճառով թիւրիմացութիւն կը ծագի։ Գիւղացիները չեն հասկնար թէ երախաները ո՞ւր պիտի բնակին, մանկական մսուրի՞ մէջ թէ ախոռի։ Եւ կը սկսին զանազան զրոյցներ, թէ բոլշեւիկները կ՚ուզեն հաւաքել երախաները, ծախելու եւ պարտքի փոխարէն տալու համար Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ շաբթու, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, կրթական գործավար Ճէմալ Հիւսնիւ պէյ բացատրութիւններ տուաւ մէկ տարուան կրթական գործունէութեան շուրջ։ 190 վարժարաններ բացուեցան։ Ներկայիս 13,000 ուսուցիչներ աշխատանքի լծուած են։ Աշակերտութեան թիւը աստիճանաբար կ՚աճի։ Ճիշդ է որ մեր նախակրթութիւնը ընդհանրացած չէ պէտք եղած չափով, ինչպէս ղրացի երկիրներու մէջ։

Մեր երկրին մէջ, նախակրթութեան տարիքը ունեցող տըղոց թիւը 1,300,000 է։ Սակայն հազիւ 400,000 տղաք ուսում կը ստանան։ Այս համեմատութիւնը հարիւրին 16 է գիւղերու մէջ, իսկ հարիւրին 53 քաղաքներու մէջ։ Պուլկարիոյ մէջ համեմատութիւնը հարիւրին հարիւր է, այսինքն բոլոր տղաքը դպրոց կ՚երթան Յունաստանի մէջ՝ հարիւրին 98, Իտալիոյ մէջ՝ հարիւրին 88։

Միջնակարգ դպրոցներու թիւը՝ սահմանադրական շրջանի դպրոցներուն եռապատիկն է։ Առեւտրական դպրոցներու աշակերտներուն թիւը անընդհատ կը շատնայ։ Ներկայիս 163 ուսանող ունինք Եւրոպայի մէջ։

Կարսի երեսփոխան Աղաօղլու Ահմէտ պէյ խօսք առնելով ըսաւ.

— Համալսարանը որբ մնացած է այսօր։ Կրթական գործավարը ի՞նչ խորհեցաւ դասախօսներուն նիւթական վիճակը բարելաւելու համար։ Պաշտօնեաներու թոշակի օրէնքէն ինչո՞ւ անոնք եւս չօգտուեցան։

Սվազի երեսփոխան Րահմի պէյ պահանջեց որ գործավարը լուսաբանէ զիրենք թէ այսօրուան կրթութիւնը աւելի՞ կատարեալ վիճակ մը կը ներկայացնէ Սահմանադրութեան շրջանէն։ Մեր ներկայի կրթական մշակները սահմանադրական շրջանի հունձքը չե՞ն, հարցուց։

Կրթական գործավարը պատասխանեց.—

Համալսարանի վարչական մարմինը մեզի դիմելով համալսարանի բարեկարգութիւն խնդրեց։ Հարցը կարծուածէն աւելի լուրջ է։ Ստիպուեցանք գոյավիճակը պահել, մինչեւ մեր քննութեանց վերջնական արդիւնքը։

Եուսուֆ Աքչուրա պէյ.— Համալսարանի բարեկարգումը երկրորդական է, նախ պէտք է դասախօսներուն փորը կշտացնել։ Այսօր ուսուցիչներ կը ճանչնամ որ հակառակ երկու ֆաքիւլթէներուն մէջ դասախօսելուն, համագումար 120 ոսկի ամսական կը ստանան։ Լիսէներու ուսանողները շատ տկար են թուրք պատմութեան եւ աշխարհագրութեան մէջ։ Օր մը աշակերտներուն Պուխարայի եւ Աղվայի վերջին խաները հարցուցի, ո՛չ ոք կրցաւ պատասխանել։

Ձայն մը.— Հոգդ մի՛ ըներ, մեր մէջ ալ գիտցող չկայ։

Մինչդեռ, շարունակեց Աքչուրա պէյ, աշակերտները մէկիկ մէկիկ թուեցին Լուի Ժեւի հօմանուհիները...

Սիւլէյման Սըրրի պէյ (Եօզկատ)·— Գիւղական դպրոցներու համար դրամ կը տրուի, մինչդեռ մինչեւ հիմա երկու վարժապետանոց միայն բացուած է։ Եթէ մէկ տարուան մէջ 250 դպրոց պիտի բացուի, ուրեմն քանի՞ տարի պէտք է 40,000 գիւղ գոհացնելու համար։ Գործնական տարբեր միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին թուրք գիւղացին անուս չձգելու համար։

«ԼԱԼԻՔ ԲԱՆԵՐ»

Ցնտեսական ելմտացոյցին առթիւ, գործավար Շաքիր պէյ յայտարարեց թէ Թուրքիա տարեկան 55-70 միլիոն ոսկիի ծխախոտ կ՚արտադրէ եւ Երկրագործական դրամատան դրամագլուխը 100 միլիոն ոսկիի պիտի բարձրացուի։ Մարախներու մասին եղած հարցման պատասխանելով, ըսաւ թէ մարախները լայն գօտի մը գրաւած են, բայց անցած ըլլալով անոնց ախորժակի շրջանը, մեծ վնաս չեն պատճառած։

Թահսին պէյ (Այտըն) քննադատեց Պոլսոյ նաւահանգստի ընկերութիւնը։— Անոր կազմութեան ատեն, Պոլիսը այսպէս պիտի ըլլայ, ափնպէս պիտի ըլլայ ըսուեցաւ, մինչդեռ աւելի գէշ եղաւ։ Անգլիացիները եւ Հելլէնները ընկզմելով չկրցան փճացնել մեր «մավունա»ները, իսկ մենք փճացուցինք, քանդեցինք Պոլսոյ առեւտուրը։ Ասոնք՝ լալիք բաներ են։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն քանի մը ամիսը անգամ մըընդհանուր քարտուղար կը փոխէ։ Ահա մայիս 7ի ժողովին մէջ կոստանեանն ալ պաշտօնանկ ընելով, ընդհ. քարտուղարի պաշտօնին կանչուած է Ա. Խանջեան, երկրորդ քարտուղար՝ Ամատունի։ Կոստանեան նշանակուեցաւ Խրիմի կեդր. կոմիտէի քարտուղար։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

...Այդ դաշտի անունն է Ապա... դաշտ։ Ժամանակին հոդ... շատ են ապրեր, սակայն ... միայն 3-4 հայ փոքրիկ ... կը գտնուի, որոնք Քրդերուն ...ած են բոլորովին։

...անք միւս սարի ստորոտը։ ...րու եւ դէզերու տակ նա... ...ք հանգստանալու։ Շահէ... ...կեցինք իրենց գիւղը, որ ...հաց բերէր։ Այդ գիւղի մեծ ... քիւրդ են, իսկ փոքրա...ութիւնը՝ Հայեր։ Շահէնը ... Քիւրդ նօպատարի (պա...ան) ձայնը մեզ կը հասնէր։ ...ւ կէս ժամ, Շահէնը չեկաւ։ ...ք ճանապարհնիս շարունա...ինք։

...կեցինք բարձրանալ դէպի ... Լուսը բացուաւ։ Հազար ... վրայ մարդ կ՚երեւար։ ...ն մենք չէինք հասած մեր տեղը։ Ես առաջարկեցի վալադին.

— Հոս ոչ մի հետք չերեւար, քարեր շարենք եւ հոս մնանք։

— Չէ՛, անպատճառ պիտի անցնինք դիմացի սարը,—ըսաւ։

Արեւը ծագելու վրայ էր։800 քայլի վրայ տեսանք հովիւ մը եւ ճուղ մը ոչխար։ Մինչեւ հովիւը մեր տեղը կը հասնէր, մենք մօտեցած էինք մեր դիրքերուն։ Հովիւը կանգնեց հոն, շունն ալ կողքին, եւ մի լաւնայեց մեզի։ Խմբապետը որոշեց չորս տղայի երկուսը ներքեւից, երկուսը վերեւեց, որ երթան բռնեն հովիւը։ Հէնց տղաքը գնալու էին, հովիւը հեռացաւ։

Հոս կը գտնուէին քարայրեր, ուր ձմրանից սառցակոյտեր կային։ Ամէն մէկս կտրեց մի-մի կտոր սառոյց եւ բարձրացանք դիրքեր բռնելու։ Ամէն մարդ իր ընկերոջ հետ դիրքեր շինեց։ Դիրքերու հեռաւորութիւնը իրարմէ քսանական քայլ էր։ Կ՚երեւայ հովիւը մեզի Քրդերու տեղ դրեց, որովհետեւ մինչեւ ժամը չորսը ոչինչ չպատահեց։

Այդ սարին կ՚ըսուի Պզտիկ Գիւղի սար։ Տղերքը անօթի էին եւ անջուր։ Քով մնացեր էր 10-15 գլուխ չորթան։ Բաժանեցինք տղայոց։ Մեզ հետ եղած գաղթականները Պզտիկ գիւղացիներ էին եւ այդ տեղերուն ծանօթ։ Նրանք ըսին թէ՝ այս սարի տակը ջուր կայ, երթանք բերենք։ Երկուսին ջրի աման տուինք, զրինք երկու զինուոր հետերնին եւ ղրկեցինք ջուր բերելու։

Երբ գնացին, այլեւս մեզ չէին երեւար։ Դիրքս դէպի էն կողմը կը նայէր։ Բարակ ճանապարհ մը կար, որ կ՚երթար դէպի ջուրը։ Յանկարծ տեսայ, որ այդ ճանապարհով մարդ մը կ՚երթայ։ Գուրգէնին ըսի։

— Տե՛ս դիտակովդ, էդ ի՞նչ մարդ է։

Գուրգէնը դիտեց, ըսաւ.

— Կարմիր խըլխայ մը հագած մօրուսաւոր քիւրդ մ՚է։

Քիւրդը հեռուէն տեսաւ երկու զինուորներուն, գլուխնին փափախ դրած եւ փախաւ, լուր տարաւ Հայդարանցոց։ Ժամը վեցի մօտ 'կ՚ըլլար' եկան 12 ձիաւոր մզրախ (նիզակ) ձեռքերնին եւ հրացաններն ուսերնին։ Ասօն մեզ բոլորիս լուր տուաւ, թէ՝ պատրաստ մնացէ՛ք, տղե՛րք։

Մեզնից 100 քայլ հեռու լաւ դիրքեր կային՝ խմբապետ Միքօն քանի մը տղայ ուղարկեց հոն։

Ժամը վեց եւ կէս կ՚ըլլար՝ եկան 400-600 մարդ։ Կռիւը սկսուեց։ Մինչեւ ժամը ութը թշնամիի թիւը հազարի հասած էր։ Պզտիկ գիւղի առջեւ կար ղալմաղամըլըխ, ուրկէ եկան մի շարք ձիաւորներ։ Պզտիկ (*) գիւղը այդ տեղից գրեթէ մէկուկէս ժամ հեռու էր։

Երեկոյեան մինչեւ ժամը մէկը կռուեցինք։ Ապա տասը կռուող տղայ միայն մնացին դիրքերը եւ վալադ մը, իսկ մենք մնացածներս քաշուեցինք, հեռացանք։ Որոշ տեղ սպասելով՝ նրանք ալ եկան միացան մեզ հետ։ Ճանապարհնիս շարունակեցինք դէպի Գործօթ գիւղը։ Մենք ոչ մի վնաս չունեցանք. կռուի տեղը թողինք մեր մօսինի դատարկ փամփուշտները։ Մոռացանք նաեւ ջրի աման մը եւ հրացանի շիշ մը։ Քիւրդերն ալ լաւ դիրքեր ունէին, սակայն, վերջը իմացանք, որ նրանցից սպաննուեր էին եօթը հոգի։ Մենք հոդ վառեցինք 850 փամփուշտ։ (**)

Հասանք Գործօթ գիւղի տակը ծիրանի այգիներու մէջ։ Գիւղը զուտ հայաբնակ է, բայց պահապանները քիւրդ են։ Վալադները գացին, գիւղին մօտեցան, որ մեզ հոն տանեն, բայց գիւղը շներ շատ կային եւ վալադները չէին կրնար մօտենալ։ Ստիպուած՝ նրանք մեզի Գործօթի սարը հանեցին։

Վալադ Շահէնը, որին հացի պատճառաւ ճանապարհին թողուցեր էինք, մի կերպ կը հասնի Պզտիկ գիւղ իր հրացանով եւ փամփուշտներով, կուգայ Գործօթ, ուրկէ ալ կը վերցնէ կրկին հաց եւ չորս շալակ ծիրան ու տանձ եւ կէսօրի մօտերը կը հասնի մեզի։ Տղերքը, որ արդէն գիշեր մը եւ երկու օր ոչինչ կերած չէին, շատ ուրախացան, կերան, փորերնին կշտացուցին։ Խմբապետ Միքօն ըսաւ.

(*) Առաւօտեան երկու գաղթական ղրկեցինք, որ Պզտիկ գիւղէն մեզի հաց բերեն։ Ջորս շալակաւոր հաց բերողները մ...նից մի 1000 քայլ հեռաւորութեան վրայ կը պատահին հայ ոստիկանի մը։ Նա նրանց կ՚ըսէ. «Աստուած ձեր տունը քանդէ՛, յետ փախէ՛ք, չէ՞ նէ հիմա ուրիշներ կը տեսնեն ձեզի եւ կը սպաննեն»։ Նրանք յետ էին դարձեր։

(**) Կռուի օրը հեռագիր մը տուած էին վանայ կուսակալին, իսկ կռուի վերջը վերցրեր տարեր էին մեր հոն թողուցած դատարկ փամփուշտները, ջրի ամանը եւ հրացանի շիշը։ Հէնց նոյն օրը երբ մենք կը կռուէինք (յուլիս 25, 1897)՝ արշաւանքը միւս կողմէն էր Շարաֆ բէկի վրայ (Խանասորի արշաւանք)։

"ՄԱՅԻՍ 28,, ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՅՍ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

կը մասնակցին՝ Հ. Մ. Ը. Մ-ի սկաուտները եւ ֆրանսահայ արիները, Սիփան երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Սաքօ Յակոբեանի, Օր. Ա. Առաքելեան եւ Պ. Մէհտէրեան (երգ):

Գեղարուեստական բաժին *Մուտքը ազատ է*

Պ Ի Յ Ե Ա Ն Ք Ո Ւ Ռ .— Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի կողմէ: Այս կիրակի ժամը 2ին, 13 Rue d'Issy

կը նախագահէ Թ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

կը խօսի՝ ԼԵՒՈՆ ՆԱՅԻՐՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Brébant Marseillaisի մեծ սրահը, 146 Chemin des Chartreux.

Արտասանութիւններ, նուագ եւ երգ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Ռ Ո Ա Ն .— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ակնունի խումբի, վաղը Հինգշաբթի ժամը 2ին:

կը խօսի՝ Ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Վաղը Հինգշաբթի ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ առթիւ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Ave. Kléber)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ՎԻՃԱԿԻ ՕՐ

Աւանդական սովորութեամբ վիճակ հանելու հետ միասին բանախօսութիւն, երգեր, պարեր եւ հաճելի ժամանց: Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մուտքը ազատ է բոլորի համար *Սկիզբը ժամը 3ին*

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի ՊԱՏԻՒ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ Գ.Ր. ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ Պ. ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

Վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 365 Ave. de Prado (La Plage)*ի մեծ սրահին մէջ:*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին դերասանուհի Տիկ.ներ Սուրաբեան, Տիկ. Մարութեան, Պ. Պ. Ս. Սուրաբեան, Մ. Մարութեան, Յ. Ղազարեան *եւ ուրիշներ:*

ԾԱՆՕԹ.— Թէյասեղանին մասնակցելու համար տոմսերը կարելի է ստանալ մինչեւ Հինգշաբթի կէսօր Պ. Վ. Ղազարեանէ, Traverse du Mont Piété (Hôtel Damas), *Պ. Գ. Շահլամեանէ* 15 rue Longue des Capucins, *Պ. Պերճ Թաշճեանէ,* 23 rue Des Dominicaines, *Պ. Բ. Մելտոնեանէ,* 90 rue Stanislas Torrents, *(առաջնորդարան):*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ 29 Մայիս Հինգշաբթի ժամը 2ին Լիոնի ամենաշքեղ սրահներէն Սինէմա «Հօրլօժ»ի մէջ:

ղեկավարութեամբ ճանրածանօթ դերասան Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

կը ներկայացուի՝ «ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆԸ»

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՊՈԼՇԵՒԻԶՄԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հեղինակ՝ ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէին

գին՝ 2 ֆր. 50: փոստի ծախքով միասին 3 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի եւ կուսակցական տեղական մարմիններուն:

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

Պէլվիլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին Ռոստոմի սրահը, ներկայանալ անդամատետրով:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան դաստիարակչական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը: Կը խօսի Ընկ. Ազարեան: Նիւթ՝ շարունակութիւն նախորդ նախադասութեան: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերական ժողովը՝ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ, Զարդարեան, Քրիս, Քեռի, Գէորգ Չաւուշ եւ Արմէն Գարօ խումբերու ընկերները այսօր Չորեքշաբթի ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Տէր կարապետ քհնյ. եւ երիցուհի Երեւանեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Տ. Մեսրոպեան, Պ. Պ. Պետրոս եւ Արմենակ Երեւանեան, Տէր եւ Տիկ. Միսաք Երեւանեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Երեւանեան, Տէր եւ Տիկ. Յովսէփ Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Հաճի Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկ. Մելքի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկ. Գ. Այվազեան, Պ. Սարգիս Այվազեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, հեռագրով եւ կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց որդւոյն, եղբօր, աներորդւոյն, եղբօրորդւոյն եւ քեռորդւոյն

ԱԲՐԱՀԱՄ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 16 Մայիս Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8ին 23 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Վարձու է մեծ արհեստանոց մը որ ունի նաեւ մէկ սենեակ եւ խոհանոց: Ջուր, ելեկտրականութիւն: Արհեստանոցը կարելի է վերածել բնակութեան յարմար երկու սենեակներու: վարձք՝ տարեկան 5500 ֆր. շարժ 250 ֆր.: Մէջը գտնուած կարասիները գնելը պայման է: դիմել՝ առաւօտները մինչեւ ժամը 10, երեկոները 7—10 Պ. Քէպապճեանի, 37 rue Archereau, փարիզ (19), մեթրօ՝ Crimée.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Սանուց Միութեան տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 20ին, կիրակի, Վարժարանի պարտէզին մէջ: կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

1 Յունիս կիրակի ժամը 2.30ին Petit Journal*ի սրահներուն մէջ*

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԻՆՔՆԱՏԻՊ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Հայոց հին մեհենական շրջանէ պատկերներ աղջիկ սկաուտներու եւ սկաուտներու կողմէ, ներկայացումներ, «սկաուտական բանակում մը Հայաստանի մէջ», չափական (ռիթմիք) պարեր եւ մարզանքներ. Նուագախումբ եւ մեներգ: կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ «Սիփան»ի երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի:

Գործողութիւնները տեղի կ'ունենան գունաւոր լուսարձակներով, ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ սկաուտներ կը մասնակցին հանդէսին:

ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հագուստները հայթայթուած են ֆրանսական մեծ տունէ մը: Մուտք 5 ֆրանք:

Théâtre ALBERT Ier, 64 Rue du Rocher (Métro : Saint Lazare)

1 յունիս 1930 կիրակի ցերեկ ժամը 3,30ին և իրիկունը՝ ժամը 9ին

LEBLEBIDJI HORHOR AGHA

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ ի եւ Ա. ՆԱԼԵԱՆԻ անմահ օբէրէթը 3 արար՝ ամբողջութեամբ: Գեղեցիկ եւ մեծ ՕՐՔԷՍԹՐԸ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Շահ-Պարոնեանի

«Լեպլեպիճի»ի բոլոր եղանակները ամբողջութեամբ ո՛չ մէկ եղանակ զեղչուած է

20 հոգիէ բաղկացած երգչախումբ 40 հոգի բեմի վրայ

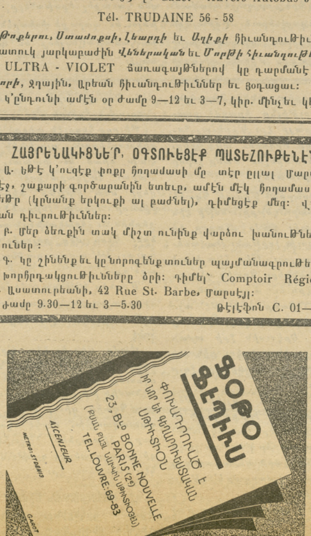
Մասնակցութեամբ՝ պ.պ. Վահրամ Սվաճեանի, Ա. Գմբէթեանի, Վահրամ Պալգճեանի, Արմենակ Սարաֆեանի, Սարիմ Մագսուտի, Ե. Գրիգորեանի եւ Տիկիններ Սիրանոյշ Ալիքսանեանի, Մարկրիթ Փափազեանի Ժօժէնի Շահ-Պարոնեանի, եւն., եւն., եւն.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹԻ ԳԻՆԵՐԸ — տոմսերը կը ծախուին կավռօշի մօտ եւ հայ ճաշարանները — ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԳԻՆԵՐԸ

Օթեակներ՝ 200, 150 եւ 100 ֆր.: Աթոռներ՝ 20, 15 և 10 ֆր.: *Օթեակներ՝ 300, 250 և 200 ֆր.: Աթոռներ՝ 50, 30, 20 և 15 ֆր.*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շl.	40 շl.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՅԻՍ 1930
29 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1275 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃՈՒՌ ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

Անցեալ օր, ամփոփեցինք «Պրոմեթէ»ի աւետաբեր տեսութիւնները՝ «Կովկասեան ճակատ»ի մասին։

Պատմելով վերջերս ծագած կռիւները, եւ համակովկասեան ընդհանուր ապստամբութեան մը հանգամանքը տալով անոնց, «Կովկասի Անկախութեան Կոմիտէ»ին օրկանը կը գծէր չափազանց վարդագոյն հեռանկար մը։ Նոյնիսկ իր խանդավառութեան թափին տակ, հաւանական կը գտնէր փոփոխութիւն մը եւրոպական քաղաքականութեան մէջ, հանդէպ խորհրդային իշխանութեան։

Ըսինք, արդէն, թէ «Պրոմեթէ»ի տեղեկութիւններն ու տեղեկութիւնները տակաւին չեն համապատասխաներ բուն իրականութեան։ «Պրոմեթէէ»ն կը մոռնայ — գոնէ իր խմբագրականին մէջ — թէ ապստամբական շարժումը անխուսափելի հետեւանքն էր հաւաքական տնտեսութեան անունով կատարուած բռնութեանց եւ խայտառակութեանց։ Ոչ Հայերը, ոչ Վրացիները, ոչ ալ նոյնիսկ Թաթարները չեն ունեցած կանխորոշ, ընդհանրական ծրագիր՝ հաւաքաբար գլուխ վերցնելու եւ խորհրդային լուծը թօթուելու, ինչպէս կը փորձէ ներկայացնել «Պրոբեթէ»։

Դէպքեր պատահած են ամէն տեղ, տարբերային թափով, երբ խորհրդային իշխանութեան կարմիր «զապթիէ»ները ձեռնարկեր են բռնի համայնացնելու գիւղը, մանաւանդ կովկասի լեռնական, նահապետական գիւղատնտեսութիւնը։ Մանաւանդ, ինչպէս բուռն է եղած դիմադրութիւնը՝ լեռնային շրջաններուն մէջ։ Արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցած են — եւ թերեւս կը շարունակուին — անցեալ փետրուար, մարտ եւ ապրիլ ամիսներու ընթացքին, եւ կառավարութիւնը թնդանօթի բռնած է ամբողջ գիւղեր։

Կարելի չէ ո՛րեւէ ճշգրիտ հաշիւ ներկայացնել ձերբակալութեանց մասին, որոնք մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուին։ Վրացական լուրի մը համաձայն, 1500 հոգի ձերբակալուած են միայն Գորիի շրջանին մէջ (Վրաստան)։ Համրանք չունին նաեւ անոնք որ գաղթած կամ լեռը ապաստանած են։

Այս արտակարգ վիճակը, սակայն, երեւութապէս միայն կը նմանի ընդհանուր, ծրագրուած ապստամբութեան մը, «մոսկովեան գրաւումէն» ազատելու ձեռնարկի մը։ Ի հարկէ, կովկասի բոլոր ժողովուրդներուն մէջ ալ շատ զօրաւոր է անկախութեան ձգտումը։ Աւելորդ պիտի ըլլար վիճիլ այդ մասին։

Բայց եթէ «Պրոմեթէ»ի խմբագրը կ՛ուզէ օգտագործել այս տարբերային փոթորիկը, Եւրոպան շահագրգռելու եւ անոր միջամտութիւնը հրաւիրելու համար, ի՞նչ կասկած որ գէշ ծառայութիւն կը մատուցանէ կովկասի ժողովուրդներուն։

Կովկասի ժողովուրդները կրնան ազատիլ ո՛րեւէ լուծէ՝ միայն իրենց սեփական, գիտակից նախաձեռնութեամբ։ Ոչ թէ գործիք դառնալով այս կամ այն աշխարհակալին, հարեւանին ձեռքը։

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, այն հեռանկարը որ կը պարզուէր «Պրոմեթէ»ի աչքին, աւելի բացորոշապէս պարզուած է France - Orient կոմիտէի պաշտօնաթերթին 1930 Մարտ-Ապրիլի թիւին մէջ, ֆրանսական սպայակոյտէն հանգստեան կոչուած գնդապետ Լուի Բոքէի ստորագրութեամբ։

Մեկնելով ազգագրական, աշխարհագրական եւ քաղաքական տեսակէտներէ, «Ֆրանս-Արեւելք»ի աշխատակիցը ջերմապէս կը յանձնարարէ կազմել «Կովկասեան Դաշնակցութիւն մը՝ Վրացական կորիզին շուրջ»։ (Այս է իր գրութեան խորագիրն ալ)։ Գնդապետին աչքին ալ, կատարելապէս համերաշխ եւ միաբան են կովկասի բոլոր ժողովուրդները։ Բոլորովին համաձայն՝ սահմաններու, մաքսային դրութեան, արտաքին քաղաքականութեան եւ հաւաքական պաշտպանութեան մասին, ինչպէս յայտարարուեր է 1921ին։ Կը մնայ միայն — գործել։ Բուն գործնական աշխատանքի տեսակէտէն, ֆրանսացի գնդապետը առաջին տեղը կուտայ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, հրաւիրելով զայն որ արթննայ իր քունէն եւ միջամտէ ի նպաստ կովկասեան հանրապետութեանց։

Իսկ ո՞րն է «Պրոմեթէ»ի խարիսխը։ Ժընեւի ժողո՞վը, թէ [illegible]ոն իսկ այն խմբակցութիւնը որ կը հովանաւորէ ու կը խրախուսէ ե՛ւ կովկասի Անկախութեան կոմիտէն ե՛ւ «Պրոմեթէ»ն։

Այս հարցումը երկդիմի պատասխան չի վերցներ։ Ոչ ալ խոհեմ լռութիւն։

Կովկասի ժողովուրդները եթէ օր մը ստիպուին և վերջնապէս միաբանին ապստամբելու համար, միայն մէկ լուծ չէ որ պիտի թօթուեն, այլ երկու, — ռուսական եւ թրքական։

Եթէ մեր հարեւանները պատրանքներ ունին այս մասին, լաւ է որ ալ ժամէն փարատեն։ Այլապէս, դատապարտուած են կարկուտի բռնուելու, անձրեւէն փախած ատեն։

Տակաւին շատ փոթորիկներ պիտի անցընէ կովկասը, մինչեւ որ գտնէ իր վերջնական վիճակը։ Մինչեւ որ իւրաքանչիւր ժողովուրդ տիրանայ իր անկախութեան եւ բնական, բանաւոր սահմաններուն։

Չի բաւեր յափշտակուիլ հաւաքական տնտեսութեան առթիւ յառաջ եկած համերաշխութեամբ, երբ գիտենք որ, եթէ Ռուսը կը փորձէ խանգարել զայն, Թուրքն ալ, իր կարգին, [illegible]յին քրքիջներ կ՛արձակէ, դիտելով ներքին քայքայումը։

Շատ գեղեցիկ է բանաձեւը — «Կովկասի Միացեալ Նահանգներ»։ Բայց, բարի՛ հարեւաններ, մինչեւ ե՞րբ այս ծուռ ճամբաները, դէպի հոն հասնելու համար։

Մինչեւ ե՞րբ սա «գաղտնի դիւանագիտութիւնը», ի նպաստ այս կամ այն պետութեան, Եւրոպայի թէ Ասիոյ մէջ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՒԵՐԸ ՍԱԼՄԱՍՏԻ ՄԷՋ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԱՒՐԻԶ, 15 Մայիս.— Երկրաշարժի ցնցումները մինչեւ այսօր Սալմաստում կրկնւում են օրեկան5—10անգամ: 10 միլիոն տոլար է հարկաւոր Սալմաստ գաւառը վերաշինելու համար, որովհետեւ բոլոր շէնքերը, եկեղեցիները, դպրոցները, մզկիթները հիմնայատակ կործանած են։ Եթէ երկնքից օդանաւով ռումբեր ձգէին, այդ ձեւի չէր կարող ոչնչացնել Սալմաստը եւ հողին հաւասարեցնել։

Ահա ականատեսի ասածները.

— «Այստեղից գնացինք ինքնաշարժով Ջուլֆա, իսկ Ջուլֆայից էլ Խոյ քաղաքը։ Խոյում բոլոր ժողովուրդը երկրաշարժի սարսափից դաշտերում վրաններ է խփել եւ այնտեղ է գիշերում: Քաղաքում ոչ մի մարդ չկայ։

Խոյից ճանապարհւեցինք Սալմաստ, հասանք Դիլման քաղաքը: Ոչ մի տուն չկար կանգուն: Երկու նոր շէնք էր մնացել, այն էլ թեքւած վիճակում, այնպէս որ ամէն րոպէ կարող են փլել եւ մի բաղանիքի սիւն տեսանք, որ մնացել էր:

Այդտեղից անցանք Քոհնէշահար, Հաֆթւան, Փայաջուկ, Մահլամ եւ ուրիշ գիւղեր.—ամէնտեղ նոյն ողբալի վիճակը եւ քանդւած տներ:

Խօսեցնում ենք գիւղացիներին. Նրանք մի երկու բառ մեքենաբար ասում են, իսկ յետոյ խօսքի թելը կտրում են եւ ապշած նայում են մեզ:

Գիւղացիները բոլորովին մերկ վիճակում են կամ ամենաշատը ցնցոտիների մէջ: Թաւրիզից կառավարութիւնը հասցնում է նրանց ուտելիք, իսկ Դիլմանում բժ. Եղիազարեանը վիրաւորներին է դարմանում:

Մի քանի տխուր, պատմութիւններ երկրաշարժի զոհերից.—

Ամսի 6ին ցերեկը երկրաշարժը տեղի ունենալով, գիշերը շատերը դաշտում եւ բակերում էին քնել։ Մի հայ ընտանիք, հայր, մայր եւ 5 զաւակներ բակում քնած լինելով. գիշերը երկրաշարժի ցնցումները շէնքը ամբողջապէս շպրտում են այդ ընտանիքի վրայ եւ բոլորը մնում են հողի տակ ու մահանում:

Ցնցումը սկսելուց մի կին մի երեխային աջ ձեռքով, միւսին ձախ ձեռքով գրկած սենեակից փախչում է դէպի բակը։ Իջնելուն պէս շէնքը փլում է վրան եւ աղիւս ու հող կալչում են կնոջ եւ երեխաներին։ Կինը ուշաթափ ընկնում է. կէս ժամից յետ ուշաբերւում է եւ ի՞նչ է տեսնում,— զոյգ երեխաները չեն դիմացել աղիւսների հարւածներին եւ մեռել են։

Մի ծեր մարդ ողբ եւ արտասուք էր թափում եւ գիւղացիք,որքան ստիպում էին ոչինչ չէր ուտում։ Նա երեք օր էր սոված էր: Խնդրեցինք ծերունուն թէ ինչո՞ւ հաց չես ուտում, յամառելը չէ՞ որ քեզ վնաս է։ Ծերունին պատասխանեց.

—«Ես կորցրի տղաներիս, աղջիկներիս, հարսներիս եւ թոռներիս, այսուհետեւ քանի՞ սանդիմ արժէ ինձ նման 70ամեայ մարդու ապրելը:

Ցնցումը սկսելուն մի գիւղացի արթնանում է ու բղաւում կնոջ, տղային եւ հարեւաններին որոնք իրանց մօտ էին գիշերել սենեակում: Կինն ու մարդը շփոթւած փախչում են բակը մի հոգի էլ դրանց է հետեւում: Բակում տեսնում են որ ոչ թէ փախչողը իրանց տղան է, այլ հարեւանի տղան է, այն ինչ սենեակը արդէն փլել էր: Գլխներին են խփում, բայց արդէն ուշ էր: Դ. Հ.

Հնդկաստան օրէ օր աւելի արիւնոտ

Առջի օր շատ ծանր խռովութիւններ պատահեցան Պօմպէյի եւ Ռանկունի մէջ։ Յիսուն հոգի սպաննուեցան եւ 800 հոգի վիրաւորուեցան միայն Ռանկունի մէջ,երկուշաբթի իրիկուընէ մինչեւ երեքշաբթի առաւօտ։

Պօմպէյի մէջ, խռովութիւնները ծագեցան բոլորովին ոչինչ պատճառէ մը։ Իսլամական թաղամասի մը մէջ, զօրանոցին առջեւ, իսլամ մը քար նետեց ոստիկան Պրաունի շունին։ Շունը հաչեց եւ տէրը վրայ հասնելով, սկսաւ հալածել Հնդիկը։ Եւ ահա իսլամներու բազմութիւն մը շրջապատեց ոստիկանը։ Այսպէս ծագեցաւ խոշոր դէպք մը, տեւելով ամբողջ գիշերը եւ յաջորդ ցերեկը։

Ականատեսներ կը պատմեն թէ երբ ոստիկան Պրաուն զօրանոց ապաստանեցաւ, հինգ հազար իսլամներ յարձակեցան քարերով եւ շիշի կտորներով։ Ոստիկանները կրակ ըրին պատուհաններէն, բայց ցուցարարները չհեռացան, ընդհակառակն, շատեր եկան քարիւղ քսեցին պատուհաններուն, կրակի տալու համար։ Այն ատեն զինուոր կանչուեցաւ։ Մինչ այս զինուորները կ՛իջնէին կառքերէն, իսլամները սկսան քարկոծել։ Սպաները հրամայեցին իրենց զինուորներուն զօրանոցին վերի յարկերը բարձրանալ, իսկ բրիտանական ոստիկաններուն սպաները եւ իրենց հնդիկ ոստիկանները փողոցը կեցան եւ կրակ ըրին ամբոխին վրայ, որ առժամապէս քաշուեցաւ, բայց կրցաւ քարիւղ թափել եւ վառել փոխադրութեան կառքերը։

Ռանկունի մէջ, կռիւները տեղի ունեցան մասնաւորապէս Հնդիկներու, Իսլամներու եւ Պիրմաններու միջեւ։ Ամէն անգամուն ալ ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ կրակ ըրաւ։ Պիրմանները սպաննեցին 15 հնդիկ կիներ։ Մանարանները փակուած են, ինչպէս եւ բոլոր շուկաները եւ գրասենեակները։ Երթեւեկը դադրած է քաղաքին մէջ։

ՎԱՐԻՉԸ ԿԸ ԴԻՋԷ, ԱՂՔԱՏԸ ԿԸ ՏՈՒԺԷ

«Լա Ռէփիւպլիք Անշէնէ» կը գրէ.— Թուրքիոյ բոլոր գործավարութեանց ելմտացոյցները զեղչի ենթարկուած են, բացի հանրապետութեան նախագահութեան եւ Ազգ. ժողովի նախահաշիւներէն։ Բոլոր պաշտօնեաները կը գանգատին այս խտրութիւններէն եւ ժողովուրդին բոլոր դասակարգերուն մէջ հրապարակաւ քրթմնջիւններ կ՛արձակուին կառավարութեան եւ երեսփոխաններուն դէմ:

*** Անոնք որ իրազեկ են կառավարութեան գաղտնիքներուն, բացէ ի բաց կը խօսին թէ ահագին հարստութիւն դիզած է Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյ, Մ. Քէմալի ելմտական գործավարը, որ Իզմիրցի է։ Կ՛ըսուի թէ այս գործավարը մեծապէս օգտուած է, շնորհիւ իր ազգականՄկեահի, որ Պոլսոյ Սակարանին լիազօրն է: Վերջերս բացուած խնայողական պայքարը եւ ուրիշ փոփոխութիւններ կապ ունին այս հարստացման հետ, ինչպէս յիշած էր «Եարըն» լրագիրն ալ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 5

Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէ, Ալֆորվիլ	1400
Յակոբ Պետիկեան	150
Արշակ Մկրեան	100
Բարթող Փափազեան	100
Խաչիկ Գումրուեան	100
Միքայէլ Պետրոսեան	100
Ալֆորվիլի դերասանական խումբ	100
Ցաճատ Սուքիասեան	50
Գումար	2100
Նախորդ գումար	6000
Ընդհ. գումար	8100

Քրտական շարժումներ

«La République Enchaînée», Թուրք ընդդիմադիրներուն Փարիզի օրկանը, կը գրէ իր վերջին թիւին մէջ.

— Կ՛իմանանք թէ քէմալական բռնակալութեան դէմ յեղափոխութիւն մը տեղի ունեցած է Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Ապստամբած շրջաններն են.— Վան, Պիթլիս, Պայազիտ։ Յեղափոխութիւնը կը վարեն ծանօթ քիւրտ ցեղապետ Սմկօն (Իսմայիլ) եւ իր եղբայրները։ Եօթներորդ զօրաբանակի (Տիարպէքիր) հեծելագունդի Ա. զօրաբաժինը, որ դէպքին վայրը ղրկուած էր, ծանր պարտութիւն մը կրած է ըմբոստներուն կողմէ։ Այդ հեծելագունդին մէկ մասը յեղափոխականներուն կողմն անցած է։

Մեծ վիճաբանութիւն Անգլիոյ մէջ

Երէկ, չորեքշաբթի, մեծ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, գործազրկութեան տագնապին առթիւ։ Վճռական դեր կրնար ունենալ այս վիճաբանութիւնը, սակայն ազատական երեսփոխանները (57 հոգի) վերջին պահուն ժողով գումարելով, որոշեցին ձեռնպահ մնալ։ Եւ որովհետեւ պահպանողականները միայն 260 երեսփոխան ունին, իսկ աշխատաւորականները 287, դահլիճը կրցաւ պահել որոշ մեծամասնութիւն մը։ Աշխատաւորական Անկախ կուսակցութիւնն ալ, իր կարգին, որոշած էր չդժուարացնել կառավարութեան դիրքը, սպասելով վարչապետին յայտարարութիւններուն։

Մինչ այս մինչ այն, անգործներուն թիւը կ՛աւելնայ շարունակ։ Լրացող շաբթուն (27 մայիս) անգործներուն ընդհանուր թիւն էր 1.759,000, այսինքն անցեալ շաբթուան վրայ 20,000 աւելի։ Մոքէ չանցնիր այս տագնապին ամբողջ պատասխանատուութիւնը բեռցնել դահլիճին վրայ, քանի որ նոյն վիճակին մատնուած են ուրիշ երկիրներ ալ, Գերմանիայէն մինչեւ Ամերիկա։ Որոշուեցաւ 1·417,000 ստեռլին յատկացնել զանազան հանրօգուտ ձեռնարկներու, գործ ճարելով 4000 անգործի։

*** Պ. Մաքտօնըլտ առջի օր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ ներքին քաղաքականութեան մասին: Դիտել տալով թէ Լորտերու ժողովը աւելի գործօն դարձած է իբրեւ ընդդիմադիր, ըսաւ.

— «Թող չմղեն մեզ վերաքանալու Լորտերու ժողովին սահմանադրական կացութեան պայքարը: Եթէ Լորտերու ժողովը ուրիշ բան չէ բայց միայն պահպանողական կուսակցութեան մէկ մասնախումբը, այն ատեն գոյութեան իրաւունք չունի այլեւս: Իսկ եթէ կ՛ուզէ վերաքննիչ ժողովի մը դերը կատարել, աշխատաւորական օրինագիծները քննելով նոյնքան անաչառութեամբ որքան պահպանողական ծրագիրները, ես վերջինը պիտի ըլլամ ըսող թէ այդպիսի վերաքննութիւն մը օգտակար չէ հանրութեան»։

Լորտերու ժողովը այժմ ունի 724 անդամ, որոնց 80ը ազատական են, 19ը աշխատաւորական, մնացեալները՝ պահպանողական,

Թուրքիա եւ Աֆղանիստան

Թրքական կառավարութիւնը որոշեց ջնջել Աֆղանիստանի դեսպանութիւնը եւ միայն գործակատար մը պահել Քապուլի մէջ։

ԽՄԲ.— Ընթերցողները պէտք է յիշեն որ, «Չրկիրի տղուն» ապստամբութենէն առաջ, Թուրքիա զինուորական եւ կրթական առաքելութիւններ ղրկած էր Աֆղանիստան, բանակը եւ դպրոցները կազմակերպելու համար. իսկ հիմա դեսպանութիւնն ալ շատ կը տեսնէ...

6000 ճիզուներ՝ օդին մէջեն

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց օդանաւերու մեծ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա Գ. էջ)

ԵՐԱՆԵԼԻ ՄԱՀԸ

ԽՄԲ.— Ուշ հասած ըլլալով մեր ձեռքը, ստիպուեցանք այսօր հրատարակել:

Ուղիղ տասը տարի առաջ էր, 1920ի Մայիս 28ին:

Երեւանի բուլվարում և կից փողոցներում ժողովուրդը վաղ առաւօտից խռնուած էր անհամար բազմութեամբ:

Ժամը 9ի մօտերքը, երեւացին առաջին դրօշակները հրապարակի վրայ և, նրանց յետեւից, քաղաքական կազմակերպութիւնների, արհեստակցական միութիւնների, համքարութեանց, հանրային պաշտօնէութեան, ուսանողութեան և աշակերտութեան շարքերը դասաւորեցին հրապարակի վրայ օրինակելի կարգապահութեամբ:

Ծովածաւալ բազմութեան գլխին ծածանւող այդ բազմաթիւ և բազմատեսակ դրօշակները արտավայրի մէջ քմահաճօրէն բարձրացած գոյնզգոյն ծաղիկների պատկերն էին տալիս:

Ամենքի աչքերը դարձած էին դէպի բուլվարի դիմացի շէնքերը, որոնք պճնազարդւած էին կանանչ դրասանգներով, եռագոյն ժապաւէններով, մանրիկ դրօշակներով և շքեղ «վենզել»ներով:

Այս ակնախտիղ յատակի հետ ձուլւում, մի ամբողջութիւն էին կազմում կառավարական ու կաթողիկոսական երկնագոյն ամպհովանիները, որոնք բարձրանում էին հրապարակի կենտրոնից:

Ժամը 10ին զօրական երաժշտութեան խուլ հնչիւններ հասան հրապարակ: Աբովեան փողոցի կողմից: Հնչիւնները հետզհետէ զօրեղանում էին և վերացւում ռազմական քայլերգի: Եթէ յիշողութիւնս ինձ չէ դաւաճանում, Զէյթունի քայլերգն էր այն:

Բազմութիւնը շարժւեց ծփացող ծովի նման, երբ հրապարակի վրայ երեւացին հայկական բանակը ներկայացնող զօրամասերը — հետեւակ, հեծելազօր, թնդանօթաձիգ, եւայլն.: Տեղատարափ ծափերի և կեցցէների տակ, տօնական նոր հագուստներով փայլող զօրամասերը գրաւեցին իրենց համար որոշւած տեղերը:

Ամէն ինչ պատրաստ էր հանդէսը սկսելու համար: Սպասում էին միայն կառավարութեանը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Վերջապէս երեւաց ծաղիկներով ու դրօշակներով զարդարւած կառքերի մի շարան, Նահանգային փողոցի անկիւնից: Վարչապետ Հ. Օհանջանեանը և իր նախարարների կառքերն էին դրանք, որ ժողովրդի որոտընդոստ ծափերի տակ, մտան հրապարակ:

Կառավարութիւնը բարձրացաւ իր բեմը և բազմեց ամպհովանու տակ շարւած բազկաթոռների վրայ: Հրապարակը նորից թնդաց խանդավառ ծափահարութիւններով և լիաթոք կեցցէներով:

Չպէտք է մոռանալ թէ — ինչ օրեր էին: Ընդամենը մի քանի շաբթուայ ընթացքում, այդ կառավարութիւնը ջախջախել էր բոլշեւիկների չարաշուք մայիսեան արկածախնդրութիւնը, կազդուրել հայկական բանակը եւ ծունկի բերել Հայաստանի մի քանի կարեւոր շրջաններ, որոնց մէջ որջացել էին «բոլշեւիկացած» թաթարները՝ մեր նորակազմ Հանրապետութիւնը «ներսից պայթեցնելու» սպառնալիքով:

Ժողովրդական այս խանդավառ ցոյցը ընդհատւեց սմբակների դոփիւնով: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Էջմիածնից Երեւան ուղեկցող պատուոյ պահակազօրն էր, որ ճեղքում էր ամբոխը՝ Կաթողիկոսի ինքնաշարժի համար ճանապարհ բանալով:

Կաթողիկոսը իրեն ծափահարող ժողովուրդը խաչանիշ օրհնելով՝ ներքին գործերի նախարարի օգնականի ուղեկցութեամբ բարձրացաւ իր բեմը, որ աւանդական սովորութեամբ — ասում են Բագրատունեաց շրջանի սովորութիւն — գտնւում էր կառավարական բեմի աջ կողմը: Նա եւս բազմեց իր շքեղ աթոռի վրայ, շուրջն ունենալով Երեւանի թեմական առաջնորդը եւ այլ բարձրաստիճան կղերականներ:

Տիրեց վայրկեանական լռութիւն:

Եւ այդ խորհրդաւոր լռութեան մէջ, կառավարական բեմի վրայ, նորահարսի նազանքով բարձրացաւ վե՛ր, շա՛տ վեր Հանրապետական եռագոյնը...

Ինչպէ՞ս նկարագրեմ «հուռա»ների, «կեցցէ»ների եւ ծափահարութիւնների այն փոթորիկը, որ, կարծէք ելեկտրական կոճակի հպումով, միանգամից դուրս պոռթկաց տասնեակ հազարաւոր մարդկանց թոքերից՝ խլացնելով հեռուից լսւող թնդանօթների որոտը...

Խոստովանում եմ, յուզմունքից սկսեցի թաշկինակս որոնել:

Եւ երբ աչքերս խոնարհեցրել էի, որպէսզի յուզմունքս թագցնեմ ուրիշներից, չգիտեմ ինչու, հայեացքս կանգ առաւ ցածը կանգնած մի ծերունու վրայ: Միջահասակ եւ թիկնեղ այդ ծերունին, աջ ուսով յենւած կառավարական բեմի կարմրագոյն տախտակամածին՝ արտասւաթոր աչքերով նայում էր իր գլխի վերեւը ծփացող եռագոյնին: Նա ամբողջ մարմնով դողում էր: Դէմքը գունատ էր իբրեւ նշխար, իսկ յորդառատ արցունքը, կնճիռների միջից սահելով, կաթկթում էր խուեկած մօրուքի թելերից, կուրծքի եւ գետնի վրայ:

Յանկարծ ծերունին երերաց և ուժգին թափով ընկաւ մօտը կանգնած երիտասարդի կրծքին: Բնազդօրէն ցած թռայ ամբիոնին և բռնեցի ծերունու պաղ ձեռքերը, մինչդեռ ուրիշները «Ջո՛ւր, ջո՛ւր» էին պոռում, իսկ ծերունու ալեհեր գլուխը գրկած երիտասարդը շարունակ «Յակոբ ամի, Յակոբ ամի» էր հեծեծում...:

Երբ ծերունուն պառկեցրինք գետնի վրա, իր քօղը բարձր դարձնելով՝ նա մեղմիւ բացեց մինչ այդ փակ իր աչքերը և կցկտուր ձայնով արտաբերեց.

— «Փա՛ռք քեզ, Աստուած, այս օրն ալ տեսանք...»,

Այսպէս մեռաւ Քղեցի Յակոբ ամին:

Երանի՜ նրա մահւանը...:

Ա. Զ.

ՅԱՆԳԻ ՄԱՍԻՆ

Բաւական վէճեր բարձրացած են յանգին ծագման մասին: Ասիակա՞ն է թէ եւրոպական, ո՞ր ազգը գործածած է յանգը առաջին անգամ:

Հին չափաբերութիւնը բացարձակապէս երաժշտական հիմ մը ունէր: Կարճ եւ երկար շեշտերն էին, որ կը «չափէին» ոտանաւորի մը տողը: Իւրաքանչիւր տողի ծայրին վրայ շեշտի մը միօրինակ հարուածը, զոր գոյց կուտար երգին ընկերակցող երաժիշտին ոտքի ձայնը, (ասկէ ոտանաւոր բառին ծագումը), հետզհետէ փոխարինուեցաւ միօրինակ վանկի մը գործածութեամբ: Հաւանաբար այսպէս կազմուեցաւ յանգը:

Բայց ժողովուրդներ կան, որ չեն ճանչնար յանգը: Կարգ մը հեղինակներ կ'ըսեն թէ չինական եւ ճափոնական երգերուն մէջ յանգը պատկերի մը կրկնութիւնն է: Արգարեւ այդ երկու ժողովուրդները երգելու ատեն կը նկարեն: Բայց եւ այնպէս ունին արտակարգ ճարտարութիւն մը ձայներու հանգոյցներով եւ նմանաձայնութիւններով պատկերներ հիւսելու, մի՛շտ ներդաշնակութեամբ ձայնի եւ բանաստեղծութեան: Եւ իրաւ, ի՞նչպէս չզգալ երաժշտութիւնը հետեւեալ ճափոնական երգին, որ յանգ չունի սակայն.

Եոքի հիթօ նօ
Եօշի թօ եոքու միթէ
Եօշի թօ իյիշի
Եօշինօ եոքու մէյօ
Եոքի հիթօ հոքու մէյօ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՏԱՆԵԼԻ ՎԻՃԱԿ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, Ապրիլ.— Համաշխարհային մեծ պատերազմը հիմնական փոփոխութիւններ մտցուց ընդհանուր աշխարհի տնտեսական կեանքին մէջ, որուն մէկ կարեւոր մասը կը կազմէ գիւղատնտեսութիւնը:

Եւրոպական պետութիւնները զանազան միջոցներ ձեռք են առած, բարձրացնելու համար գիւղատնտեսութիւնը:

«Սեփական հաց ունենալու» քաղաքականութիւնը եւրոպական պետութիւններու համար դարձաւ քաղաքական-տնտեսական կարգախօս: Քանի մը պետութիւններ, ինչպէս Ֆրանսան, Իտալիան, եւլն. կրցան այնքան աւելցնել իրենց ցանքի հողային տարածութիւնը, որ գրեթէ պէտք չունեցան արտասահմանեան հացի ներածութեան:

Ասկէ առաջ երբ մենք խօսեցանք սոյն Հանրապետութեան վրայ, մատնանշեցինք, որ այս երկիրը գլխաւորապէս գիւղատնտեսական է. ասկէ զատ հողը դեռ եւս շատ մը վայրերու մէջ նախկին աւատական ձեւերով կը գտնուի խոշոր կալուածատէրերու ձեռքը: Ասոնք, նախկին ռուսական կալուածատէրերու (պամէշչիկ) նման ունին իրենց սեփական դրամատունը, Banco Hipotecario National, որու շնորհիւ շատ հանգիստ կերպով կը քալեցնեն, պապէ պապ, թոռէ թոռ ժառանգութիւն մնացած հողային գործերը, միշտ շահագործելով մանր գիւղացին: Այս վերջիններու դառն աշխատանքի արդիւնքովն է որ չնչին փոքրամասնութիւն մը, մասնաւոր ամերիկեան ճոխութեամբ, Եւրոպայի գլխաւոր կեդրոններու մէջ արքայավայել օրեր կ'անցընէին:

Բայց տագնապը կը սաստկանայ օրէ օր: Մամուլն ու կառավարութիւնը իրենց ուշադրութիւնը լարած են այս ուղղութեամբ:

Գաւառներէն օրը օրին հասնող լուրերը հետզհետէ կը պարզեն գիւղատնտեսութեան տխուր վիճակը: Մասնաւորապէս ծանր է կացութիւնը Բերուի մէջ, որ Արժանթինեան Հանրապետութեան հողային տարածութեան մեծ մասը կը բռնէ, լայնածաւալ, խիտ ու բարձր բուսականութեամբ: Այս երկրամասը տնտեսութեան ամէնէն բարձր շրջանն է, որովհետեւ այնտեղ են կեդրոնացած հողագործութիւնը եւ խաշնարածութիւնը:

Այս օրերս յիշեալ շրջաններէն, ինչպէս նաեւ Կորտովայի ու Պուէնոս-Այրէսի հարաւային մասերէն օրն օրին, աւելի ու աւելի գէշ լուրեր կը հասնին Երաշտը, որ երկար ժամանակէ ի վեր կը տիրէ յիշեալ վայրերու մէջ, ամբողջապէս փճացուցած է բերքը: Այս իսկ պատճառով այժմ բնակչութեան մեծամասնութիւնը ոչ միայն նոր ցանքի ու մշակութեան համար բան չունի, այլ եւ մատնուած է անել կացութեան, սովէ վախնալու աստիճան:

Տեղ տեղ կացութիւնը շատ աւելի տխուր պատկեր կը ներկայացնէ, որովհետեւ արդէն երրորդ տարին է որ բերքը կը փճանայ:

Քանի մը ամիս առաջ, այդ շրջաններու կողմէ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Հանրապետութեան նախագահին, որ խոստացաւ շուտափոյթ օգնութեան հասնիլ: Խսկապէս ալ կառավարութիւնը սնունդի ու առողջապահական նիւթերու ուղարկումէն վերջ, յանձնարարեց պետական դրամատան, Banco de la Nacion Argentinaի գաւառական մասնաճիւղերուն ներկայացնել մանրամասն տեղեկագիրներ, բանալ պէտք եղած վարկը որպէսզի գիւղացիները կարենան սերմնցու ու կենդանի ձեռք բերել իրենց հողաբաժինը մշակելու համար:

Այս կարգադրութիւնները, սակայն, ուտեստի եւ բժշկական օժանդակութենէն անդին չանցաւ, որովհետեւ հակառակ կառավարութեան տուած պաշտօնական հրամանին եւ պետական դրամատան գաւառական մասնաճիւղերու հետազօտութեան, երբ իր իսկական կացութեամբ պարզուեցաւ գիւղատնտեսութեան ընդհանուր վիճակը, խնդիրը ձգձգուեցաւ եւ խոստումները մնացին թուղթի վրայ: Մինչդեռ ցանքի վերջին օրերն են, եւ անխուսափելի է վտանգը եկող տարուան բերքին համար:

Այս օրերս Պուէնոս-Այրէսի մէջ կրկին երեւաց գիւղացիական պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ տոքթ. Կօնի: Կը պահանջեն խոստացուած օժանդակութիւնը իրականացնել: Կը հաստատեն թէ իրենց սահմանուած վարկը ողորմութիւն մը չպիտի ըլլայ, այլ միջոց մը տիրող կացութենէն ազատելու համար:

Տարուէ տարի փճացող բերքը, արտածումի ու ներածման աստիճանական նուազումը, տեղական շուկաներու վրայ տիրող տագնապը, գիւղատնտեսութեան ներկայ սնանկ վիճակը, օրը օրին աւելցող անգործութիւնը, Հանրապետութիւնը մատնած են անել ու միեւնոյն ժամանակ վտանգաւոր կացութեան մը...:

Այս կացութենէն ազատուելու համար, պետութիւնը ստիպուեցաւ Հիւսիսային Ամերիկայի օգնութեան դիմել եւ յիսուն միլիոնի փոխառութիւն մը կնքել, այն ալ վեց ամիս պայմանաժամով:

Միայն վեց ամիս...:

Պիտի կրնա՞յ տոկալ ժողովուրդը այս ծանր կացութեան:

*
* *

Այս կացութիւնը անշուշտ իր որոշ ազդեցութիւնը կը թողու նաեւ մեզ, Հայերուս վրայ: Ասկէ վերջ, եթէ դեռ կան հոս ու հոն մնացած, ուշացածներ որոնք Հարաւային Ամերիկան ալ դրախտավայր մը կը կարծեն, թող լաւ գիտնան տիրող վիճակը, որ վերջէն չսկսին տեղի տալ անախորժութիւններու, այնպէս ինչպէս կը տեսնենք ամէն օր.

Ըսի թէ տիրող կացութիւնը կանդրադառնայ նաեւ հայ գաղութի վրայ: Ահա թէ ինչպէս: Ամէն տարի դաշտային եւ այլ աշխատանքներու համար բազմաթիւ հայ երիտասարդներ գիւղերը կ'երթային գոնէ քանի մը ամսուան ապրուստ ապահովելու նպատակով: Այս տարի գիւղական տնտեսութեան համար ստեղծուած ծանր կացութիւնը պատճառ եղաւ, որ մեր երիտասարդութեան խոշոր մէկ մասը քաղաք մնան: Բոլորն ալ տնտեսական անասելի կացութեան մը մատնուած են:

Մեր հայրենակիցներէն անոնք որ այսպէս թէ այնպէս յաջողած էին գործի մտնել, այժմ ուղղակի ահուդողով, օրերը կը համրեն թէ կրճատման կարգը ե՛րբ իրենց պիտի հասնի: Այս օրերուն, կարգ մը խոշոր ձեռնարկներ, ազդուած հրապարակի վրայ տիրող տագնապէն, ստիպուեցան գործերը նուազեցնել, որու պատճառով ուրիշներու կարգին նաեւ հայ աշխատաւորները անգործութեան մատնուեցան:

Ընդհանրապէս վերջերս նոր թափով սկսած է շեշտուիլ ազգային խտրութիւնը, որու պատճառով օտարը, կրճատման պարագային առաջին զոհը կ'ըլլայ, իսկ հազուագիւտ գործի ընդունուելու ժամանակ ամենավերջինը: Ի՛նչ խօսք, որ Արեւելքցիին, այսինքն մեզ նմաններուն այդ վերջինէն ալ բաժին չի հասնիր:

Ու գլուխ պահելու, գոնէ օրուան ցամաք հաց մը ապահովելու համար, խեղճ ու թշուառ մեր հայրենակիցները ստիպուած են դիմել ամենավերջի միջոցին, այն է փողոցներ Թափառիլ կօշիկներ ներկելու համար:

Ես անկարող եմ նկարագրել սրտաճմլիկ վիճակը այն բազմաթիւ երիտասարդներու, որոնք օրն ի բուն կծկուած կտոր մը տախտակի վրայ, ակնապիշ, պատահական, ուշացած յաճախորդի մը կը սպասեն, որը իրենց քանի մը սէնթ պիտի նետէ: Օրուան մէջ քանի՞ հատ պիտի պատահի, եւ եթէ պատահի ալ ո՞ր մէկին բաժին պիտի ըլլայ: Դեռ աւելին. պիտի յաջողի՞ արդեօք խեղճը քանի մը ժամ անկիւն մը, կամ ծառի մը տակ շարունակաբար մնալ մէկ-երկու կօշիկ մաքրելու համար, քանի որ ոստիկանութիւնը օրն ի բուն կը հետապնդէ այդ «Թուրքօ»ները: Ի՞նչ ընէ խեղճը. առած քանի մը սէնթերը ոստիկանութեա՞ն տայ օձիքը ազատելու համար, թէ ոստիկանատուն երթայ մէկ երկու օր նկուղին մէջ թաւալելու:Դեռ լաւ է եթէ ամուրի ըլլան, մի՛ս մինակ, իսկ անոնք որ ընտանիքի տէր են, մեծ, փոքր, հազիւ հաց օրը օրին ապրող:

Գիտեմ շատերը այս թշուառներէն, մօտիկէն ծանօթ եմ անոնց տագնապին եւ վշտին: Շատերու հետ ամիսներով աշխատած եմ քով քովի: Մեծ մասով համեստ աշխատաւորներ են, հողի մարդիկ, բնութեան ծոցին մէջ մեծցած գաւակներ, հուժկու մրաջան: Մինչեւ հիմա տեսած ու կրած դառնութիւնն ու զրկանքները այնքան չեն ազդած իրենց վրայ, որքան այս վերջինը:

Բոլորն ալ խաբուածներ, մոլորածներ, պատահականութեան զոհեր:

Մեծ դեր կը խաղան նաեւ կլիման ու տնտեսական այն պայմանները որու մէջ կ'ապրին մեր հայրենակիցներ: Օրուան մէջ քանի մը անգամ փոխուելու ընդունակ օդին միանգամայն անվարժ ու անպատրաստ, դժուար թէ կարենանք երկար տոկալ: Իսկ բնակարանի տագնապը թագ ու պսակն է բոլոր չարչարանքներուն: Հայ աշխատաւորը ստիպուած է բնակիլ ծայրամասերու մէջ, տախտակէ խոնաւ սենեակներու մէջ: Շատ անգամ միեւնոյն սենեակին մէջ 45 հոգիով միայն:

Արդիւնքը պարզ է: Անխուսափելի հիւանդութիւններ որոնց շնորհիւ երէկի առողջ, կայտառ երիտասարդը այսօր արդէն վտիտ է, գունատ:

Աւելի կամ նուազ չափով նոյն կեանքին են մատնուած տեղւոյս հայութեան միւս հատուածները: Այնուամենայնիւ մեր խօսքը փոքրամասնութեան մասին չէ, այլ այն զանգուածներուն որոնք իրապէս այս տաժանելի կեանքը ապրելով կը հալին օրը օրին:

Այլեւս աւելորդ է խօսիլ ն[...] գաղթի մասին: Նախկին Թ[...] կոտրած է: Առաջին ազգան[...] տուին Սպանիացիները, յե[...] վերջերս Իտալացիները, այ[...] անոնք որ մինչեւ հիմա գաղթ[...] կաններու մասը կը կազմէին:

Մեզի համար ալ, սկսած [...] շարժումը հակառակ ուղղ[...] թեամբ,— վերադարձ դէպի Եւ[...] րոպա:

Դէպի Արեւելք, գոնէ քիչ մ[...] մօտիկ մեր հայրենիքին:

Ընտանիքներ կան, որ ա[...] ուղղութեամբ կը պատրաստ[...]

Գոնէ վերջինն ըլլար այս թա[...] թափումը...:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՉԵԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Դ.

ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՆՅԱՅՏԱՑՆԷ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Կէփէուի Փարիզի պետն[...] Եանովիչէ մօտ կ'աշխատէր նա[...] բացարձակ իրաւասու կազմա[...] կերպութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուէր Վիքթոր Բէփի ձեռքը: Այս Բէփը (Պրասօլօֆ) Ֆրանս[...] եկած էր օտար երկրէ մը ձեռք բերուած կեղծ անցագրով: Իր կինը քոյրն էր ռուս գործավար[...] ներու խորհուրդին նախագա[...] Զիրցովի: Օգնականին անունն էր Նայտիս: Կէփէուն Փարիզի մէջ կազմակերպած էր անանուն մեծ ընկերութիւն մը (Արտաքին Վաճառականութեան Ֆրանսա[...] կան Ընկերութիւն, 1 փողոց Մօնտէթու), որ տարեկան քա[...] նի մը միլիոն ֆրանքի ապրանք կը ծախէր ու կը գնէր: Բէփ այ[...] ընկերութեան պետն էր, իր տրամադրութեան տակ ունէր մէկէ աւելի օթոներ, նաեւ ու[...] նէր երկու ամարանոց Ֆրանսա[...] յի հարաւակողմը:

Այս ընկերութեան գործերը շատ լաւ առաջ կ'երթային, եւ Բէփ իր առեւտրական գործու[...] նէութենէն տարուելով՝ սկսաւ զանցառութիւններ ընել Կէփէուի կողմէ իրեն յանձնուած պաշ[...] տօնին մէջ: Յաճախ յանձնա[...] նութիւններ կ'ընդունէր: Այ[...] «օտարական» առեւտրականն[...] բնութեամբ համակրելի, սկսած էր մտնել եւլել Ֆրանսացիներու եւ առեւտրական գործողութիւ[...] ներով զբաղող ռուս գաղթա[...] կաններու մօտ, նաեւ ազնուա[...] պետական շրջանակներու մէջ: Բարեկամութեամբ կապուած էր տիտղոսաւոր յայտնի գաղթա[...] կանի մը հետ Մէօտօնի շրջա[...] կայքը: Տարեգլխուն ընթրիքի առթիւ լուսանկարուած էր հետ[...] Լուսանկարը Մոսկուա զրկուե[...] ցաւ Կէփէուին, որ սաստիկ ա[...] նուեցաւ Բէփի եւ ռուս բար[...] ձրաստիճան գաղթականներուն միջեւ հաստատուած կապակ[...] ցութեան վրայ:

Ատեն մը, Բէփ ինքզինքը սկսաւ խաղի տալ: Շատ յան[...] ցած տոսը միլիոնի չափ ֆրանք կորսնցուց: Մոսկուա վախցաւ որ եթէ այսպէս երթայ, կրնայ բանտարկուիլ օր մը, եւ այդ պարագային ո՛վ կրնայ պնդել թէ բերնէն բաներ պիտի չփախ[...] ցնէ, շաղակրատութիւններ ընե[...] լով...- Ուստի որոշուեցաւ զինք փոխադրել Մոսկուա: Օրին մէկը Բէփ անգամ մըն ալ չերեւցաւ իր յարկաբաժնին մէջ, ավ[...] տը Վէրսայլ 130: Այն առտու ի վեր պանդոկապետը ի զուր կըսպասէ իր վարձակալին՝ ո[...] քանի մը հարիւր հազար արժող կարասիներ եւ օթօ մը... մնա[...] ցած է յարկաբաժնին մէջ:

Ինծի պատմուեցաւ թէ [...] կիսանները ի՛նչ պարագաներու մէջ թռցուցին Բէփը: Կազինօ[...] մը մէջ պաքարա կը խաղար Օթօ մը կեցաւ այդ կազինոյի առջեւ: Բէփի ստորակարգ պաշ[...] տօնեաներէն մին ներս մտնելով իմացուց թէ գաւակը ծանր հ[...]

...նկած է, եւ թէ սախպո-
...ար պէտք է Փարիզ դառ-
...քէփ օթոյին մէջ նետուե-
...եւ Համպուրկ խարսխող
...ցրդային նաւու մը մը ներք-
...մասերուն մէջ արթնցաւ։ Լէ-
...րատ փոխադրեցին զինքը։
...ոլսոյի մէջ դատուեցաւ Կէ-
...կողմէ, եւ իր կնոջ եղ-
...Զիրցոֆի դիմումներուն
...միայն իր պատիժը տա-
...ուրուան խցարգելութիւն
...Սօլովքի, Ճերմակ Ծովուն
...երրպական Ռուսիոյ ծայ-
...ն հիւսիս։
...նովիչ շատ զգուշաւոր էր։
...ելլալով հանդերձ ես
...առիթ ունեցայ իր շա-
...ակութիւններուն տեղեակ
...

1928 ամրան, երիտասարդ
...ներկայանալով դեսպանա-
...յայտարարեց թէ ինքը
...րկա իտալական դեսպանա-
...ներէն մէկուն մէջ պաշ-
...է։ Բարտուղար Կէլ-
...ընդունեց զինքը։ Օտա-
...ը յայտարարեց թէ դրա-
...ան նեղութեան մէջ գտնուե-
...տրամադիր է սովետներուն
...իր պետերէն գողցած
...գրութեան բանալին։ Կէլ-
...լուր տուաւ Եանովիչի։
...ին պատասխանուեցաւ
...դեսպան Տօվկալէվսքի, վճա-
...ընելէ առաջ, պէտք ունի
...րկ մը նետելու ծածկա-
...թեան բառարանին եւ աղիւ-
...վրայ։ Իտալացին համոզ-
...բերաւ վաւերագիրը։ Երբ
...սրահին մէջ կը սպասէր,
...ի կինը, մէկ ու կէս ժա-
..., պէտք եղածը լուսանկա-
...։ Եւ յետոյ եկան ըսին Իտա-
...թէ դեսպանատունը գող-
...ծածկագրութիւններ չէր
...։ Առանց ծախքի տէր ե-
...«ապրանք»ին։

1929ին, նոյնօրինակ պատ-
...իւն մը տեղի ունեցաւ նաեւ
...կան ծածկագրութեան
...ն։ Անծանօթ մը Եանո-
...ներկայացուց Լոնտոնի ար-
...ին պաշտօնատան մէջ
...ատանի անգլ. իշխանու-
...հետ յարաբերութիւննե-
...ծածկագրութեանց բանա-
...։ Ասոր ալ միեւնոյն զաւեշտը
...ին եւ տիկին Եանովիչ
...ունեցաւ ամէն բան
...րելու։ Այս երկու շա-
...ութիւնները դրամական
...պարգեւով վարձատրուե-
...Եանովիչի։
...յիշեմ խօսակցութիւն մը
...ունեցայ Տովկալէվսկիի
...կազմակերպուած փոքէ-
...միջոցին։ Դեսպանատան
...պաշտօնատարները շատ
...կը վատնէին այս
...Տովկալէվսկի եւ Մոս-
...պետական պանքային
...Փիաթաքօվ երկուքն
...էին թղթախաղի։ Ա-
...չ՛ատ դրամ շահած եմ,
...ակայն դագրեցուցի այդ
...քոյթներուն իմ մասնակ-
...իւնս, որովհետեւ ինծի հա-
...նեղացուցիչ էին այդ շա-
...ական շահերը։

Օր մը Եանովիչ մեր խաղին մասնակցեցաւ, եւ Տովկալէվսկիի հետ քանի մը հազար ֆրանք կորսնցուց։ Խիստ ջղայնացած էր։ Ըսի իրեն հեգնութեամբ.

— Մի՛ նեղուիք... Ո՛րչափ պատուէներ կան ծածկագրութիւններ ծախելու պատրաստ։

Եանովիչ պատասխանեց.

— Ոչինչ գո՛րծ... Ի՞նչ կը շահիմ կը կարծես այդ ծածկագրութիւններէն։ Հազիւ հազ հազար տոլարի չափ։ Մէկը կը ճանչնամ որուն բախտը կը բանի Ռումանացիներուն մօտ։ Յաջողած է մինչեւ իսկ Պուքրէշի Ապահովութեան տնօրէնութեան մէջ կին մը տեղաւորել։ Այս պահուս իր տրամադրութեան տակ ունի բոլոր ռումանական ծածկագրութիւնները, եւ ամէնէն աւելի գաղտնի բաներուն ծանօթ է։ Ահա դրամ շահողը ո՞ն է...

Քանի մը հարցումներ ըրի իրեն։ Քանի մը գաւաթ վոտկան շատախօս ըրած էին զինքը։ Ըսի իրեն.

— Ռումէնները ի՞նչպէս չեն կռահեր թէ իրենց գաղտնի ոստիկանութեան պետը Կէփէլին համար կ՚աշխատի։

Եանովիչ խնդալէն մարեցաւ.

— Անզուգական մէկն է։ Ամբողջ Պեսարապիոյ համայնավարները կը դողան իրմէ, Երբ զանոնք ձերբակալէ, իր իսկ գրասենեակին մէջ կը տանջէ։ Ռումէնները ի՞նչպէս կրնան ուրեմն ընդունիլ որ այդ մարդը մեր աշխատակիցն է։

Ապուշ կորեցայ զարմանքէս։ Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ այս։ Կէփէլի գործակալ մը որ ռումէն համայնավար չարչարէ։ Սատանայական գիւտ, ասկից աւելին չի կրնար ըլլալ։

Եանովիչ յարեց.

— Անոր շնորհիւ գիտենք նաեւ թէ Փարիզի մեր դեսպանին կինը որո՛նց հետ կը պարէ (Տօվկալէվսկի կարմրեցաւ)։

Կը յիշեմ նաեւ որ 1929 մայիսին Լիթվինովէն նամակ մը առինք որ կ՚ըսէր թէ ֆրանսական կառավարութիւնը Մոսկուայի արտաքին գործավարութեան կը հարցնէր թէ ի՞նչ եղած է ֆրանսական քաղաքացի Լէժէ անունով մէկը, որ ասկից առաջ Ռուսիա մեկնած է եւ անկէց ի վեր իրմէ որեւէ հետք չկար։

«Կէփէուն մեզի կը պատասխանէ, կը գրէր Լիթվինով, թէ պէտք է ամէն գնով հերքել Լէժէի Խորհրդային երկիր ոտք կոխած ըլլալը... Կ՚ենթադրեմ թէ Լէժէ Կէփէուի «հիւանդանոցներ»էն մէկուն մէջ կը գտնուի։ Ամէն պարագայի մէջ, մենք պաշտօնապէս պնդեցինք Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանին մօտ թէ այդ քաղաքացի՛ն բնաւ Ռուսիա եկած չէ։ Եթէ նախարարութիւնը այս մասին ձեզի ալ բան մը հարցնէ, մեզի պէս դուք ալ պնդեցէք թէ ընկեր Լէժէ բնաւ մեր հողին վրայ գտնուած չէ...»

Լէժէ Սօֆիա կը բնակէր առտնօք։ Պատերազմի միջոցին հակազինուորական, խիստ յառաջացած գաղափարներու տէր, իր յարկաբաժնին մէջ ապաստան տուած էր մահուան դատապարտուած երկու պուլկար համայնավարներու։ Պուլկար ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու համայնավարները եւ Լէժէն, որ հրացանազարկ ըլլալու դատապարտուեցաւ։ Բայց ֆրանսական կառավարութեան միջամտութեան վրայ թագաւորը ներեց եւ արտաքսուեցաւ Պուլկարիայէն։ Պերլին հասնելով Լէժէ համայնավար դարձաւ եւ ամէնագործօն անդամներէն մին եղաւ Մօպրի, այսինքն քաղաքական դատապարտեալներու միջազգային օգնութեան։ Բայց Լէժէի համար համայնավարական կիրքը երկարատեւ չեղաւ, Սկսաւ քննադատել Կոմինտերնի ընթացքը խիստ ծանր բառերով։ Լէժէ հրաւիրուեցաւ Մոսկուա երթալու, ուր իբր թէ տեղեկագիր մը պէտք էր տար իր պետերուն։ Անկէց քանիցս նամակներ ուղղեց իր կնոջ, որոնց մէջ դառնապէս կը քննադատէր Մոսկուայի կեանքը եւ խորհրդային ամբողջ վարչութիւնը։ Իր նամակներէն մին Կէփէուի ձեռքը անցաւ։ Այնուհետեւ այլեւս վճռուած էր Լէժէի բախտը։ Ձերբակալուելով դատապարտուեցաւ տասը տարուան։

Ֆրանսական կառավարութիւնը չորս ծանուցագիր ուղղեց այդ դժբախտ մարդուն մասին, եւ գործավարը սակայն միշտ պատասխանեց թէ այդ տեսակ մարդու մը Ռուսիա հասնիլը ոչ ոք գիտէ։

Լէժէի կինը ամուսինին անյայտ ըլլալէն ի վեր Փարիզ կը բնակի։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Փրակայի մէջ կը հրատարակուի ռուսերէն լեզուով «Ցնտեսական ցեղակ» մը, զոր կը խմբագրէ ռուս տնտեսագէտ մը, փրոֆ. Պրոկոպովիչ, նախկին նախարար։

Այդ պարբերականին վերջին թիւին մէջ կ՚երեւի յօդուած մը ստորագրութեամբ նոյն տնտեսագէտին, որ կ՚ուսումնասիրէ Ռուսիոյ ներկայ գործազրկութիւնը։ Ահա ընդհանուր բովանդակութիւնը այդ կարեւոր յօդուածին։

Խորհրդային վիճակագրութիւնները պակասաւոր են եւ չեն ներկայացներ գործազրկութեան իրական վիճակը։ Բոլոր թիւերը քաղուած են Աշխատանքի Սակաբանէն եւ սենտիքաներէն։ Այս երկու գրասենեակները երկու խումբի կը բաժնեն գործազուրկները.

1.— Բուն գործազուրկները,

2.— Գործազուրկներ, որոնք առաջին անգամ գործ կը փնտռեն, — բանուորներու զաւակներ, զինուորութենէ վերադարձած երիտասարդներ, վարժարանները աւարտած ուսանողներ, վերջապէս անոնք որ պայմանաւորուած չեն որեւէ հաստատութեան հետ եւ դուրսը կը մնան գործակրկութեան եղանակներուն։

Պատկերը աւելի ճիշդ դարձնելու համար կուտանք հետեւեալ վիճակագրութիւնը.—

Գործազուրկներ՝

1.— Սենտիքայի մէջ արձանագրուած

1926—27ին	1,774,100
1927—28ին	2,192,400
1928—29ին	2,319,700

2.— Սենտիքայի մէջ չարձանագրուած՝

1927—28ին	185,000
1928—29ին	196,300

3.— Առաջին անգամ գործ փնտռողներ՝

1927—28ին	295,400
1928—29ին	396,800

4.— Գործազուրկներուն ընդհանուր թիւը՝

1927—28ին	2,672,800
1928—29ին	2,912,800

5.— Ռուսիոյ բանուորներուն թիւը՝

1926—27ին	10,990,100
1927—28ին	11,455,900
1928—29ին	12,147,000

6.— Այսպէս, 1927—28ին գործազուրկները, բաղդատելով Ռուսիոյ բանուորներուն թիւին հետ, կը ներկայացնէին 23,3 առ հարիւր համեմատութիւն մը, 1928—29ին՝ 23,9 առ հարիւր համեմատութիւն մը։

7.— Սենտիքայի մէջ արձանագրուած բանուորը, բաղդատելով Ռուսիոյ բանուորներուն թիւին հետ, 1927—28ին կը ներկայացնէր 19,1 առ համեմատութիւն մը, 1928—29ին՝ նոյնպէս։

Այս պատկերէն կը տեսնուի, որ գործազուրկները եւ բանուորները աճած են միեւնոյն ատեն, բայց գործազուրկները՝ աւելի մեծ համեմատութեամբ։

Ռուսիոյ գործազուրկները ընդհանրապէս շատ երկար կը սպասեն գործ գտնելու համար։ 1927—28ին գործազրկութեան տեւողութիւնն էր միջին հաշիւով 9,1 ամիս, կիներու համար՝ 12,4 ամիս։

Գործազրկութիւնը կապուած է կազմական պատճառներու, որոնց բարձումը տարիներ կը պահանջէ։

Թէ ի՞նչ նպաստ կը ստանան գործազուրկները, ահա կարգ մը թիւեր այդ մասին.

Նպաստընկալ

1926—27ին	473,000	հոգի
1927—28ին	657,000	»
1928—29ին	875,000	«

Այս ձեւով բանուորներու ամբողջ թիւին հարիւրին 25—30ն է, որ նպաստ կը ստանայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՎԱԼԱՆՍ — Շաբաթ իրիկուն տեղի ունեցաւ Ա. Ահարոնեանի յոբելինական հանդէսը, Թաղապետական ընդարձակ սրահին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Կը մասնակցէին Խարբերդի, Երզնկայի, Շապին Գարահիսարի, Զարսանճագի, Աֆիոն Գարահիսարի Հայրենակցական Միութիւնները, Զ. Ե. Ռ. Միութեան, Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի, ֆրանսահայ սկաուտներու տեղական մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի Շրջ. կոմիտէն եւայլն։

Հանդէսին նախագահը, Պ. Անդրանիկ Նալպանտեան մանրամասնօրէն պատկերացուց Ահարոնեանի գրական գործունէութիւնը։ Յետոյ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, Հ. Յ. Դ. Վալանսի երկսեռ երգչախումբին կողմէ։ Ընկ. Սարգիս Պիլալեան, արտասանեց Ահարոնեանի «Ուխտաւորը»։ Պոլէնէն ընկեր Հայկունի արտասանեց «Ցարգանք քեզ»։ Ընկեր Մաթէոս Պլըքեան Խարբերդի Հայրենակցական Միութեան կողմէ արտասանեց «Մասիս»ը։ Յովսէփ Շամլեան արտասանեց վիչէն Սրապեանի «Զոն»ը տպուած «Յառաջ»ի մէջ եւ նուիրուած Ահարոնեանի։ Զափահաս Որբերու Մասնաճիւղին կողմէ արտասանեց Պ. Սարգիս Քինտոյեան, իսկ ֆրանսերէն արտասանութիւն մը ըրաւ սկաուտներու խումբէն Մամբրէ Սէմէրճեան։ Երգեցին ընկեր Գեղամ Շէհրիբեան «Սեւ խաւարը» եւ «Հայաստան»ը նոյնպէս Կարմիր Խաչի անդամուհիներէն Տիկին Ա. Նալպանտեան երգեց «Քնիր իմ բալիկ»ը։ Միջանկեալ երգուեցաւ «Հիմի էլ լռենք»։ Յետոյ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէին կողմէ ուղերձ մը կարդաց ընկ. Մ. Դաւիթեան։ Հանդէսի առաջին մասը լրանալէ վերջ, 15 վայրկեան դադար տրուեցաւ, որու ընթացքին ի նպաստ գրական ֆոնտի հանգանակութիւն եղաւ եւ գոյացաւ 1200ի մօտ գումար մը։

Բ. Մասի սկզբնաւորութեան եղան մեներգներ եւ արտասանութիւններ։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Միքայէլ Վարանդեան, որ պարզեց Սորպոնի հանդէսին աննախընթաց յաջողութիւնը, եւ ներկայացուց Ա. Ահարոնեանը իբրեւ գրագէտ եւ հանրային գործիչ։

Հանդէսը վերջացաւ «Բամ փորոտան» խմբերգով։

Լեռնասար

*
* *

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ (Յապաղած).— Մայիս 11ին քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ, ներկայութեամբ խուռներամ բազմութեան տօնուեցաւ Ա. Ահարոնեանի քառասնամեայ գրական յոբելեանը։ Բեմին ճակատը դրուած էր յոբելեարին մեծադիր նկարը, զարդարուած հայկական ձեռագործներով։ Նախագահ Պ. Ք. Կարապետեան՝ բացատրելով հանդէսին նպատակը, տուաւ քանի մը գիծեր յոբելեարի կեանքէն։ Երգչախումբի կողմէ երգուեցաւ «Բամ փորոտան»ը, որմէ ետքը Պ. Մ. Թաշճեան յաջողութեամբ արտասանեց «Սեւ խաւար»ը, իսկ Օր. Զարուհի երգեց «Զայն տուր ով ծովակ»ը։ Երգչախումբը կրկին թնդացուց «Դու զով խնդրես»ը։ Օրուան բանախօսը, Պ. Թադէոս Այվազեան բացատրեց Ա. Ահարոնեանի կատարած մեծ դերը հայ գրականութեան մէջ։

Երգչախումբը երգեց «Զարթիր որդեակ»ը, իսկ Պ. Յակոբ Եազուպեան արտասանեց «Լաց պառաւը»։ Օր. Նուարդ Սուքիասեան երգեց «Քնիր իմ բալիկ»ը, Պ. Ս. Ընտրիկեան կարդաց «Արաքսը» (Ահարոնեանի), կրկին Օր. Ն. Սուքիասեան երգեց «Պարգիր աղբիւր»ը։ Քանի մը արտասանութիւններէ եւ երգերէ յետոյ, վիճակահանութեան դրուեցաւ յոբելեարին նկարը, եւ երեկոյթը փակուեցաւ ուշ ատեն, ժողովուրդը մեկնեցաւ մրմնջելով «Ցարգանք քեզ»ը գրականութեան մեծ մարդուն։

Հանդէսին մէջ կարդացուելէ յետոյ, Ս. Շամոնի գաղութին կողմէ Ա. Ահարոնեանի հեռագրուեցաւ յարգանքի ուղերձ մը։

Մ. Պենոն

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. Մեծ Ժողովը վաւերացուց հրամանագիր մը, որ գործադրելի կը հռչակէ Պոլսոյ միջազգային խառն դատարաններուն կողմէ տրուած Լօզանի դաշնագրին հետ կապուած բոլոր վճիռները։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

— Տղե՛րք, բաւականին կազ...րուեցանք, ա՛լ կռիւ ըլլայ, ...՛ղ ըլլայ...

Մեր վալաղները դարձուցինք ...պի Պարսկաստան, Գործօթից ...ցրինք երկու վալաղ եւ երե...յեան ճանապարհ ընկանք ...ծ անապատը։

...ումբը քալեցնողը եւ հաւա...ը ես էի։ Բաւական տեղ ...ցինք, ճանապարհը սկսաւ ...նայ ծովու եզերքէն գնալ։ ...եր վալաղները ըսին թէ՝ հոս ...տան ցանող Պարսիկներ կան։ ...րքը կարգած կը քալէին։ ...անք երկու շուն յարձակուե...ն մեր վրայ, Պարսիկներն ալ ...ւից եկան։ Մօտեցան մի 50 ...լի վրայ։ Ես պոռացի տաճ...րէն.

— Ղիրե՛ր, չէ՞ք տեսներ, որ ...քեր կ՚անցնին, շները բռնե..., Մամատ չաւուշ, ըսի ըն...րոջս, վուրմա՛։

Նրանք վախնալէն անմիջապէս շները բռնեցին եւ չգիտցան մեր ով ըլլալը։

Այդ օրը ճանապարհնիս շատ երկար էր։ Վալաղները, որ ինծի հետ ընտելացած էին, կ՚ըսէին.

— Աստուծու սիրուն, թո՛ղ տղերքը քալեն, վրանիս կը լուսնայ, դաշտի մէջ կը մնանք։

Ես ըսի խմբապետներուն, թէ վալաղներն էսպէս կ՚ըսեն։

Ես եւ Դատւանցի Աշոտը միշտ վալաղի հետ առաջ կ՚երթայինք, միեւնոյն ժամանակ յետ կը վերադառնայինք, կը խնդրէինք տղայոց, որ ամփոփ եւ արագ քալեն։

Աղօթարանը արդէն բացուաւ։ Դեռ ունէինք մէկուկէս ժամուան ճանապարհ։ Խումբը շատ էր կտրուած։ Հոդ կար հայ գիւղ մը, որի անունը մոռցեր եմ։ Վերադարձայ, տեսայ՝ Գուրգէնը ամէնքիս վերջն է։ Ըսի.

— Փոխանակ դու քալելու, եւ տղայքն ալ քալեցնելու, դու յետ ես մնացեր։

— Քալում եմ, էլի՛, հոգի՞ս ես առնում։

Ես նորէն առաջ վազեցի, հասայ Աշոտին։ Տեսանք մարդ մը կուգայ դէպի մեզ։ Թագնուեցանք եւ երբ մարդը եկաւ, մենք բռնեցինք։

— Լօ՛, դու Փըլէ՛յ դուրմանջ, — հարցուց Աշոտը,

— Ֆըլէյ,— ըսաւ վախեցած։

— Հա՛, հա՞յ ես, մի՛ վախնար,

— ըսինք, — ընկեր ունի՞ս։

— Ունիմ։

— Դէ կանչէ՛, թող գայ։

Ընկերը եկաւ, նրան թողուցինք վերջը մնացող տղայոց, որ նրանց գիւղը տանէ, իսկ մենք սկսեցինք արագ քալել դէպի Լիմ անապատի դրսի տունը։

Կէս ժամ արեւով քալելէն վերջ, հասանք վանքի դրսի տունը։ Անմիջապէս ծովու եզերքը կրակ վառեցինք (վանքի եւ դրսի տան պայմանն է որպէս գի ներսէն նաւ մը ուղարկեն)։ Նաւը եկաւ, լցուեցանք մէջ ու գացինք Լիմ անապատը։ Մեզի յետ էին մնացած 9 ընկեր, որոնց մեր թողուցած հայ տղան տարեր էր գիւղը եւ առանց ոչ ոքի լուր տալու, տեղաւորեր էր մարագի մը մէջ, բերեր էր նրանց հաց եւ ջուր եւ երեկոյեան մութ տալուն՝ ընկեր առաջնին բերեր էր ծովեզերքը։

Արդէն մենք նաւը նստած պատրաստուած էինք։ Նրանք ալ եկան մեր քով։ Երրորդ օրը հարիւր ձիաւոր եկած խուզարկած էին այդ գիւղը, մի քանիսն ալ չարչարած, բայց դատարկաձեռն վերադարձած էին։ Մատնութիւն չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ բացի վերոյիշեալ տղուց ոչ ոք չգիտէր մեր տղաներու հոն ըլլալը։

*
* *

Մենք երկու օր նստեցինք Լիմ անապատը, ապա վանքի փոքր նաւով գացինք դէպի Կտուց անապատը։ Նաւն ունէր երկու նաւաստի, մէկ ղեկավար։ Մենք ալ 43 հոգի էինք մեր ունեցած ռազմամթերքով։ Նաւը փոքր ըլլալու պատճառաւ՝ կէս արշին ջրից բարձր էր մնացած։ Մինչեւ գիշերուան ժամը չորսը յաջող քամի կար՝ կտաւով կ՚երթայինք։ Բայց նրանից վերջը քամին դադարեց եւ երկու նաւաստիները սկսեցին թիավարել։ Այդ երկու մարդու թիավարելովը հազիւ երկրորդ իրիկուն հասնէինք Կտուց անապատը։ Խմբապետը հարցուց.

— Տղե՛րք, ձեր մէջ չկա՞ն թիավարողներ։

— Պոլիս մավունաճութիւն ըրած եմ,— ըսաւ վաննցի տղայ մը։

— Անդրանիկ,— ըսաւ ինծի Սիմօն,— չէ՞ դուն ալ Պոլիս մնացեր ես, դու կը գիտնաս։

— Ձեմ գիտեր,— ըսի քմծիծաղ ընելով։

— Դէհ, հանուէ՛, հանուէ՛, ես գիտեմ, որ գիտես։

Երբեմն փոքր ալիքներէն նաւը կը տարուբերուէր։ Մեր տղայոց մէջ ծովուց վախեցողներ կային։ Արեւը ծագեց եւ ցերեկուան ժամը չորսին միայն կրցանք հասնիլ Կտուց անապատը։

Միաբանութիւնը տեսաւ մեզ եւ վարդապետները վազեցին եւ «բարի էք եկեր» ըսելով, մեզի ընդունեցին եւ տարան վանքը։ Մեր նաւը յետ դարձաւ։

Այդ օրը մի տաճկական տօն էր, Վանի մէջ թնդանօթներ կ՚արձակէին։ Կղզիի մօտակայ գիւղերու կին երեխայ հաւաքուէր էին կղզիի դիմացի ցամաքը, որովհետեւ թնդանօթներ արձակելու պատճառը չէին գիտեր։ Նրանք գիտէին, թէ վանքի մէջ կռիւ եւ կոտորած կայ։ Արշաւանքի լուրը արդէն տարածուած էր։

Վարդապետները կղզիին դիմաց հաւաքուած ժողովուրդը ներս չառին, մտածելով, թէ կարելի է մատնութիւն ըլլայ։

Կէսօրը անցած էր եկաւ մի մեծ նաւ եւ կանգնեցաւ ափին։

— Սա, գիտէ՞ք, էն նաւն է, որով եկած է Ախլաթէն Վան Շաքիր փաշան,— ըսին մեր վարդապետները։

Նաւավարները եկան մեզ տեսան։

— Նաւի տէրը ո՞ւրտեղ է,— հարցուցինք մենք։

(Շար.)

տորմիղ մը շինել, առեւտրական հաղորդակցութեան համար, Մոսկուայէն մինչեւ Սիպերիա: Այդ օդանաւերը պիտի կրնան անընդհատ թռչիլ 6000 քիլոմեդր տարածութեան վրայ եւ պիտի շինուին Ռուսաստանի մէջ:

Մանուկներու թշուառութիւնը Ս.Խ.Հ.Մ. մէջ

«Կրասնայա կազէթա», խորհրդային օրկան, ընդվզեցուցիչ իրողութիւններ կը պատմէ անապաստան մանուկներու թշուառութեան մասին, քաղելով Սվէնսկի վանքին մէջ կատարուած քննութեան մը տեղեկագրէն: Այս վանքին մէջ հաստատուած է «աշխատանքի գաղութ մը երախաներու համար»: Արդ, քննիչները հաստատած են որ բոլոր ուսուցիչները եւ պաշտօնեաները կը գինովնան եւ բացարձակապէս ոչինչ կ'ընեն: Քննութեան միջոցին, մեկուսացուած տաղաւարի մը մէջ գտեր են 11 երախաներ, կիսամեռ եւ ոջլոտած:

Տարիներով բժշկական խնամքէ զուրկ մնացեր են այս տղաքը: Նամակ են գրեր Կալինինի, պարզելով իրենց վիճակը, եւ նամակը յանձնուեր է քննիչի մը: Այս պարագան բացառութիւն չէ: Անցեալ տարի, Լէնինկրադի մանկական գաղութին մէջ՝ տասը երախաներ մեռան խնամքի պակասէն:

"ՄԱՅԻՍ 28" ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ. — Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի կողմէ: Այս կիրակի ժամը 2ին, 13 Rue d'Issy

կը նախագահէ Թ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

կը խօսի՝ ԼԵՒՈՆ ՆԱՅԻՐՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Brébant Marseillaisի մեծ սրահը, 146 Chemin des Chartreux.

Բանախօսութիւն, արտասանութիւններ, նուագ եւ երգ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Այսօր Հինգշաբթի ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ առթիւ Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Ave. Kléber)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է ՎԻՃԱԿԻ ՕՐ

կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մուտքը ազատ է բոլորի համար — Սկիզբը ժամը 3ին

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի ՊԱՏԻՒ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ Գ.Ր. ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Նախագահութեամբ Պ. ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ

Այսօր Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 365 Ave. de Prado (La Plage)ի մեծ սրահին մէջ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ Այսօր Հինգշաբթի ժամը 2ին Լիոնի ամենաշքեղ սրահներէն Սինէմա «Հօրլօժ»ի մէջ:

ղեկավարութեամբ ծանրածանօթ դերասան Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

կը ներկայացուի՝ «ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆԸ»

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՓԱՐԻԶԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին Ռոստոմի սրահը: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն սահպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սուք Ահրար, Յ. Խ.— 140:
Սէն Լօրէն, Հ. Ն.— 80:
Նէօվի լը Ռուա, Գ. Տ.— 70:
Հիրնա, Ա. Գ.— 250:
Փոն տը Շէրիւի, Գործ.— 750:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Անիէռ Պուա-Քոլոնպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Հ. կոթողեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր շնորհաւորեցին իրենց ամուսնութիւնը:

Կ'ուզուի եւրոպական եւ արեւելեան կերակուրներու մասնագէտ խոհարար մը: Հանգստաւէտ սենեակ, գոհացուցիչ ամսաթոշակ: Դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր Restaurant International, 13 Rue Passet, Lyon, (Rhône).

ԳՈՐԾԱՒՈՐՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՃԵՐՄԱԿԵՂԷՆԻ ՀԱՄԱՐ

Վարժ գործաւորուհիներ կ'ուզուին ճերմակեղէնի համար: Ներկայանալ նմոյշներով: Փութով դիմել՝ Օր. Հ. Քոչեան, 30 Rue St. Charles, Paris (15).

Վաճառւի մեծ արհեստանոց մը որ ունի նաեւ մէկ սենեակ եւ խոհանոց: Ջուր, ելեկտրականութիւն: Արհեստանոցը կարելի է վերածել բնակութեան յարմար երկու սենեակներու: վարձք՝ տարեկան 5500 ֆր. շարժ 250 ֆր.: Մէջը գտնուած կարասիները գնելը պայման է: Դիմել՝ առաւօտները մինչեւ ժամը 10, երեկոները 7—10 Պ. Քէպապճեանի, 37 rue Archereau, Փարիզ (19), մէթրօ՝ Crimée.

EMPIRE միւզիք-հօլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

1 Յունիս կիրակի ժամը 2.30ին Petit Journalի սրահներուն մէջ

ԲՈՆՈՐՈՎԻՆ ԻՆՔՆԱՏԻՊ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Հայոց հին մեհենական շրջանէ պատկերներ աղջիկ սկաուտներու եւ սկաուտներու կողմէ, ներկայացումներ, «սկաուտական բանակում մը Հայաստանի մէջ», չափական (րիթմիք) պարեր եւ մարզանքներ. նուագախումբ եւ մեներգ: կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ «Սիփան»ի երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի:

Գործողութիւնները տեղի կ'ունենան գունաւոր լուսարձակներով, ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ սկաուտներ կը մասնակցին հանդէսին:

ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հագուստները հայթայթուած են ֆրանսական մեծ տունէ մը: Մուտք 5 ֆրանք:

Théâtre ALBERT Ier, 64 Rue du Rocher (Métro : Saint Lazare)

1 յունիս 1930 կիրակի ցերեկ ժամը 3,30ին և իրիկունը՝ ժամը 9ին

LEBLEBIDJI HORHOR AGHA

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ եւ Ա. ՆԱԼԵԱՆԻ անմահ օբէրէթը 3 արար՝ ամբողջութեամբ: Գեղեցիկ եւ մեծ ՕՐՔԷՍԹՐԸ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Շահ-Պարոնեանի

«Լեպլեպիճի»ի բոլոր եղանակները ամբողջութեամբ — ո՛չ մէկ եղանակ ջնջուած է

20 հոգինոց եռաձայն երգչախումբ — 40 հոգի բեմի վրայ

Մասնակցութեամբ՝ Պ.Պ. Վահրամ Սվաճեանի, Ա. Գմբէթեանի, Վահրամ Պալգճեանի, Արմենակ Սարաֆեանի, Սարիմ Մագսուտի, Ե. Գրիգորեանի եւ տիկիններ Սիրանոյշ Ալիքսանեանի, Մարկրիթ Փափազեանի Եօժէնի Շահ-Պարոնեանի, եւն., եւն., եւն.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹԻ ԳԻՆԵՐԸ — տոմսերը կը ծախուին կավռօշի մօտ եւ հայ ճաշարանները — ԵՐԵԿՈՅԹԻ ԳԻՆԵՐԸ

Օթեակներ՝ 200, 150 եւ 100 ֆր.: Աթոռներ՝ 20, 15 և 10 ֆր.: — Օթեակներ՝ 300, 250 և 200 ֆր.: Աթոռներ՝ 50, 30, 20 և 15 ֆր.

ՆՈԹԱՆԵՐ

Արշին Մալ ալանի եւ շատ մը ուրիշ երգերու սոյն նոթաները պատրաստուած փրոֆ. Մոսկոֆեանի կողմէ շատ մաքուր եւ ...

Դաշնակի բաժին՝ գին 2.50 տոլար, Արշին Մալ ալան, ջութակի բաժին գին 1.50 տոլար: փունջ երգեր՝ դաշնակի բաժին 3 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք, փունջ երգեր՝ ջութակի բաժին 2 տոլար, 50 երգ մէկ գիրք: Դիմել՝ H. Mamasianի, 137 1/2 East 27th St., New York U. S. A.

Ուշադրութիւն

ԾԱԽՈՒ Է, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ՏԷՐ ԸԼԼԱԼ, ՊԱՏԵՀ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

Մոնմորանսիի մէջ, կայարանէն 5 վայրկեան հեռու:

Գեղեցիկ բնակարան, ժամանուր պանդոկի ձեւով նախապատերազմեան շինութիւն եւ լաւ վիճակի մէջ ամէն արդիական յարմարութիւն ունի,— հեռախօս, կառատուն, եւայլն:

Բարձր դիրք, 175 մեթր լեռնային բարձրութիւն: Հրաշալի է համայնապատկերը ամբողջ Փարիզի վրայ, 40 քիլոմեթր երկար շառաւիղով մը շուրջանակի, այնպէս որ կարելի է դիտել Փարիզի շրջակայքը:

Ամրոցի նման տոկուն բնակարան մը, որ ունի՝ 2 սալոն, ճաշարան, խաղարան (գնդամուղի), 6 տնական սենեակներ, 3 արդուզարդի խուցեր, 2 լոգանքի խուց, 2 սպասուհիի սենեակ, 2 խոհանոց, 3 արտաքնոց, յարդարուած մեծ պարտէզ, բանջարանոց, մրգաստան, եւայլն, 3800 քառակուսի մեթր տարածութեամբ, չորս կողմէ ազնուապետական բնակարաններ, *մեծ ապագայ ունի.* հողին գինը միշտ աւելնալու հակամէտ: Բնակարանին դէմը կայ ուրիշ հող մը անտառով 2,500 քառակուսի մեթր տարածութեամբ:

Ընդամէնը 6,300 քառակուսի մեթր տարածութիւն: Այս ամէնը պիտի վաճառուի անհաւատալի գինով մը, 490,000 ֆր. որուն կէսը կանխիկ: Վճարման համար դիւրութիւններ:

Դիմել Պ. Georges Lesauvageի, 16 rue Milton, Paris (9e), Հեռախօս՝ Trudaine 66—51:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
30
ՄԱՅԻՍ
1930
30 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1276

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՀԻՆԳ ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ ԽՕՍԵՑԱՆ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

Չորեքշաբթի գիշեր տեղի ունեցաւ Մայիս 28ի տօնը, փըթի յաւրնալի ընդարձակ սրահներուն մէջ: Ներկայ էր հազարաւոր բազմութիւն, շատերը ոտքի վրայ, եւ շատեր քովնտի սրահներուն մէջ: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Տէր եւ Տիկին Փան, Տէր եւ Տիկ. Թոփճիպաշէֆ, Պ.Պ. Չխէնկէլի, Կէկէչկորի, Շարաշիձէ, Շուլկէվիչ, Բամատ, Մագարլամով, Ռամիշվիլի եւ ուրիշներ, որոնք կը ներկայացնէին Ֆրանսան, Ազրբէջանը, Վրաստանը, Տաղստանը և Ուքրայնան: Բեմը զարդարուած էր հայկական եռագոյնով եւ գիանշանով ու ճակատը գրուած էր «Կեցցէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը»: Եռագոյն լոյսերով կը ցոլար անկախութեան հաստատման Թուականը:

Նախագահ Ա. Խատիսեան բացաւ հանդէսը եւ նախ քանի մը խօսքով, Ֆրանսերէն, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ հիւրերուն և բացատրեց օրուան տօնին մեծութիւնը: Յետոյ յայտնեց թէ թիւրիմացութիւնները, որոնք տեղի ունեցան անցեալին մէջ, այլեւս չպիտի կրկնուին, «որովհետեւ բոլորս միասին տանջուեցանք և պէտք է որ միասին գործենք, մինչեւ որ ծագի վերածնունդի արշալոյսը: Թէ որքան պատրաստ է մեր ժողովուրդը այդ օրուան, թէ որքան կը հաւատայ եւ կը բաղձայ անկախութեան, ահա այս բազմութեան ներկայութիւնը իբրեւ փաստ:»

— «12րդ տարեդարձն է, որ կը տօնենք այսօր՝ տարեդարձը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանին հաստատութեան: Հեռու ենք մեր երկրէն, բայց մեր ժողովուրդը միշտ իր մէջ կը կրէ անկախութեան ձգտումն ու երազը՝

Դուք այստեղ պիտի լսէք ճառեր ու երգեր: Բայց թող ձեր միտքը միանայ անոնց, որ հեռուներն են եւ կը տանջուին: Ուրեմն ողջո՜յն մեր հեռաւոր սրտահատորներուն, ողջո՜յն մեր եռագոյնին, որուն խորհրդանշած անկախութեան կը բաղձանք եւ ատոր համար կը տանջուինք բոլորս միասին»:

Այս խօսքերուն վրայ, սրահն ամբողջ ոտքի կանգնեցաւ, ողջունելով հայկական եռագոյնը, որ կը ծփար բեմին վրայ, հայ զինուորի մը կուրծքի վրայ ձողի մը ծայրը:

Յետոյ խօսեցաւ ընկ. կարօ Սասունի.

— *«Հայրենակիցներ, դուք եկած էք այսօր 12րդ անգամ ըլլալով դարձեալ ողջունելու անկախութեան տօնը: 12 տարին մեծ թիւ մը չէ, սակայն մեծ է մեր հեռաւորութիւնը երկրէն: Հակառակ այդ հեռաւորութեան, դուք հիմա աւելի կը զգաք հայրենիքի սէրը, քան անոնք որ կը մնան անկախութիւնը կերտողներուն երկիրներին մօտ:*

Տեսանք այդ անկախութիւնը: Անկախութիւնը եկաւ գարկաւ մեր դուռները, երբ մենք դրօշակ չունէինք, ոչ ալ սահման: Սրահ չունէինք, ոչ ալ ուրախ էինք: Անկախութիւնը եկաւ մեզի փոթորիկներու մէջէն, երբ դեռ մենք պատրաստ չէինք:

Ահա մեր մեծ ցաւը, որ եղաւ ցաւը նաեւ մեր դրացի ժողովուրդներուն: Շատ քիչ անգամ ազգերը պատրաստ կ'ըլլան մեծ փոփոխութեան ու դէպքին, որ Պատմութեան ձեռքը ցոյց կուտայ: Երբ մենք բարեկամ չունէինք, երբ դեռ Եւրոպան հեռու էր եւ իր զօրած զինուորին ոսկորն իսկ չէր փոխանակեր մեզի հետ, այն ատեն Պատմութիւնը, որ մեզ երբեք չէր սիրած՝ երեւաց մեզի 1918ին: Մեր զինուորները կը կռուէին զանազան ճակատներու վրայ, եւ Պատմութիւնը եկաւ ու ըսաւ. — «Եկէք կատարել ձեր դերը»: Բայց հայ ժողովուրդը պատրաստ չէր եւ պատրաստ չէ եղած երբեք, երբ Պատմութիւնը ձեռք երկարած է: Ի վերջոյ, Պատմութիւնը կանգնեցաւ Սարդարաբադի դաշտին վրայ, ցոյց տուաւ անկախութեան հորիզոնը եւ հայ ժողովուրդը վերցուց Սասունցի Դաւիթին ժանգոտ սուրը եւ շարժեց: Այսպէս բարձրացաւ այն շէնքը, որ կոչի Անկախութեան տուն: Հարիւրաւոր տարիներ անցան, բայց պատմութիւն չունեցանք քաղաքական իմաստով: Մեր բուն պատմութիւնը սկսաւ 1918էն:

Այդ օրուընէ կը սկսի մեր անկախութեան ցանկութիւնը: Այդ ցանկութիւնը պիտի պաշտպանէ մեզ, որ հայրենիք չունինք: Եթէ մենք պատրաստ չէինք, երբ Ռուսիան կը քաշուէր և զինուորները տուն կը վազէին՝ հրապարակը ձգելով մեզի, 1918ը կը թելադրէ մեզի, որ պատրաստ գտնուինք վաղը: 1918ին հայրենիքին սահմանները երկաթէ չէին: Այսպէս կ'ըսէր հայր Աբրահամ Խատիսեան, Հայաստանի խորհրդարանի նախագահը, թուրք պետական ներկայացուցիչներու առջեւ, հակառակ քովէն եղած թելադրանքներուն, որպէսզի զգոյշ խօսի թշնամիին առջեւ: Երկաթէ չէին սահմանները եւ վեց ամիս յետոյ բացուեցան ու լայնցան ու ընդարձակուեցան: Ահա նոյն վիճակը: Սուրմալուի գիւղացին կ'ըսէր աշխերկներուն, որոնք կ'ուզէին գիւղացիին հողը կիսել.— Սահմանէն անդին Իգդիրը կայ, հող շատ կայ, առէք ու տուէք: Այսպէս ալ մենք, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը և հայ ժողովուրդը, այդ է որ կ'ըսենք: Երկաթէ չեն սահմանները, պէտք է ընդարձակել: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը հաւատայ թէ առանց հայրենիքի չկայ ընդհանուր ազատագրութիւն, եւ չկայ ուրախութիւն աշխատաւորին համար: Ահա թէ ինչո՛ւ մենք պիտի կատարենք անկախութեան կտակը, որ Պատմութիւնը յանձնեց մեզի:

Շումիցկիի ճառը.—

Նախագահը խօսքը տուաւ Պ. Նիկոլա Շումիցկիի, նախկին նախարար եւ նախագահ Ուկրանայի գաղթականներու Միութեան:

— Մենք կռուած ենք եւ պիտի կռուինք միասին նոյն դատին համար, մինչեւ վերջնական յաղթանակը: Մենք ունինք յոյսը թէ միասին պիտի տեսնենք այդ երջանիկ օրը: Լեհերը, Չեխերը եւ ուրիշ բազմաթիւ ազգեր այստեղ Ֆրանսայի մէջ պատրաստեցին իրենց անկախութիւնը, զոր կը վայելեն այսօր: Եթէ միասին ըլլանք, մենք եւս պիտի տեսնենք իրագործումը այն անկախութեան, որուն սէրը, որուն գաղափարը որուն հանդէպ մեր նուիրաբերութիւնը այստեղ է որ ձեւ ու մարմին առաւ: Կ'ողջունեմ ձեր անկախութեան տարեդարձը և կը մաղթեմ որ գալ տարի տարեդարձը տօնենք ոչ թէ հոս, այլ ձեր մայրաքաղաքին մէջ եւ ես առիթն ունենամ իմ շնորհաւորութիւններս բերելու հոն:

Նոյէ Րամիշվիլիի ճառը (*Նախկին նախարար Վրաստանի Հանրապետական կառավարութեան, Սոցիալ Դեմոկրատ*):

— Յանուն հարստահարուած Վրաստանի՝ կ'ողջունեմ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը: Հայաստանի եւ Վրաստանի ճակատագիրները հինէն ի վեր կապուած են իրարու: Այստեղ բարեկամս խօսեցաւ թիւրիմացութիւններու մասին: Այսուհետեւ ոչ մէկ թիւրիմացութիւն: Կատարելապէս համերաշխ ենք մեր անկախութեան կռիւին մէջ: Միասին ենք մեր հարստահարութեան մէջ եւ միասին պիտի ըլլանք մեր յաղթանակի օրերուն, երբ բարբարոսները տեղի պիտի տան եւ պիտի վերականգնին Հայաստանը, Վրաստանը, Ազրբէջանը, Հիւս. Կովկասը, Ուկրայնան: Եւ այն ատեն հայկական դրօշակը ոչ միայն հայ ժողովուրդը, այլեւ դրացիներս պիտի տանինք դէպի մայրաքաղաք:

Բամատի ճառը (*Նախագահ Հիւսիս. Կովկասի (Տաղստան) պատուիրակութեան*):

—Ողջո՜յն ձեզ, ձեր անկախութեան տարեդարձին առթիւ: Ես կը ներկայացնեմ հարստահարուած երկիր մը: Յանուն այդ ժողովուրդին, յանուն նոյն դատին՝ անկախութեան մեր ցանկութեան, կը մաղթեմ որ բոլոր հարստահարուած ժողովուրդները միանան, կռուին ձեռք ձեռքի: Բոլորիս ցանկութիւնն է կռուիլ արդարութեան համար: Արդարութիւն ուզել՝ կը նշանակէ մտածել անկախութեան եւ ազատութեան մասին: Եւ մտածելը կը պահանջէ կռուիլ: Ուստի ես եւս, միանալով բարեկամներուս, որոնք խօսեցան ձեզի եւ ողջունեցին ձեր անկախութեան տարեդարձը, կը մաղթեմ միութիւն կռիւի մէջ և միութիւն խաղաղութեան մէջ, ազատ եւ անկախ հայրենիքի մը ծոցը:

Մագարլամովի ճառը (*Անդամ Ազրբէջանի հանրապետական պատուիրակութեան*).

—Քիչ առաջ այստեղ երգչախումբ մը հայկական երգեր երգեց: Եւ բոլորիս սիրտը կը բաբախէր նոյն յուզումով: Այդ երգերը, երաժշտութիւնը կը հաստատէին, որ Հայաստանի ժողովուրդը ազգ մըն է՝ ընդունակ քաղաքակրթութիւն ու արուեստ տալու: Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է որ գտնէ իր անկախութիւնը: Մենք համոզուած ենք ատոր: Եւրոպացին շինող և մտածող է, ընդհակառակն մենք արեւելքցիներս՝ զգայավար (sentimental) *ժողովուրդ մըն ենք: Բայց դուք, երիտասարդներ, որ սրահը կը լեցնէք այսօր, ըմբռնեցէք թէ մեզի համար անհրաժեշտ է համերաշխութեան ոգի: Անցեալը մեզի փորձառութեան դաս մը թող ըլլայ, սորվինք որ մեր ժողովուրդները պէտք է քալեն միասին, կողք կողքի, կռիւի և շինարարութեան ատեն, ինչպէս երկրին մէջ Հայաստանցի եւ Ազրբէջանցի գիւղացիները կը կռուին ու կը տանջուին միասին:*

Արտասանութիւնները, որ եղան այստեղ Ահարոնեանի գործերէն, ցոյց կուտան սէրը, որ ունիք երկրի լերան ու վտակին համար: Ահարոնեան, զոր մենք եւս կը յարգենք ու կը սիրենք, երգած է հայրենիքը: Կը մաղթեմ որ գալ տարի այդ հայրենիքին մէջ կատարուի անկախութեան տարեդարձը: Կը մաղթեմ որ ստեղծուի symphonie *մը մեր երկիրներուն միջեւ, և այն ատեն մենք, որ կը ներկայացնենք Հայաստանը, Վրաստանը, Ազէրիստանը, Տաղստանը, պիտի կազմենք կովկասի Վարդաստանը (կիւլիստան):*

Ա. Ջամալեանի ճառը.—

Կ'ուզէի խօսիլ ուրիշ նիւթի մը մասին: Սակայն բեմին վրայ տեսայ պատկեր մը, միջազգային եղբայրակցութեան պատկեր մը, եւ ստիպուեցայ փոխել իմ նիւթս:

Այստեղ խօսք դարձաւ անցեալ թիւրիմացութիւններու մասին: Ընկեր Ռամիշվիլիի հետ համակարծիք եմ, եւ կը կրկնեմ,— չկայ թիւրիմացութիւն մը մեր միջեւ, որ կարելի չըլլայ պարզել: Մեզ կը շահագրգռէ միայն անկախութիւնը: Ամէն ատեն հայ ժողովուրդը կը վազէ հոն, ուր Հայաստանի անկախութիւնը կը տօնուի: Կը նշանակէ որքա՜ն կը սիրենք անկախութիւնը: Ո՞վ կը պակսի այստեղ,— բոլշեւիկը, որ օտարին ձիով Հայաստան մտաւ: Եւ ո՞վ կայ այստեղ,— հայ որբը, հայ երիտասարդը, ամբողջ հայ ժողովուրդը: Այո՞ թէ ոչ (սրահը միաբերան պատասխանեց այո՛):

Այսպէս մենք ժողովուրդով ձեռք ձեռքի տուած՝ պիտի կռուինք անկախութեան համար: Ըսուած է թէ կը բաւէ 3 ժամ անկախ ըլլալ, չմոռնալու համար անկախութեան փափաքը: Մենք 3 տարի անկախ ենք ապրեր, ուրեմն բնաւ երբեք չպիտի հրաժարինք անկախութեան մեր երազէն:

⁂ Հանդէսին ընթացքին մէջընդմէջ բեմ կուգային գեղարուեստական բաժնին դերակատարները: «Սիփան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Սաքօ Յակոբեանի, յաջորդաբար երգեց «Գարուն ա», «Զիգ տու», «Ալագեազ» եւ ուրիշ երգեր: Օր. Անտաղամեան երգեց «Վարդը» (Ռ. Մելիքեան). «Թրափիաղա»յէն կտոր մը: Օր. Ա. Առաքելեան երգեց «Քէլէ քէլէ» (Կոմիտաս), «Օրօր» (Կանաչեան), Պ. Մէհտէրեան՝ «Ո՛հ, ինչ անուշ»: Ս. Թորոսեան արտասանեց կտոր մը Տիկին Լասէն: Շ. Սարեան՝ «Պատգամաւորներս» (Վարուժան): Զ. Գարիպեան՝ Ահարոնեանի «Մասիս»ը եւ «Արաքս»ը, ցոյց տալով արտասանողի տաղանդ: Թառի վրայ նուագեց (ժորժ «Կռունկ», «Մայր Արաքսի»): Պ. Ճիզմէճեան արտասանեց ուղերձ մը Հ. Մ. Ը. Մ.ի հայ սկաուտներուն կողմէ:

⁂ Ընկ. Ա. Ահարոնեան սրահ մտաւ հանդէսին ընթացքին եւ ժողովուրդն ու հիւրերըզայն ողջունեցինծափահարութեամբ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Բանաարկութեան մը առթիւ

Փարիզի պարսկական դեսպանատունէն ստացանք հետեւեալ նամակը, Մայիս 26 թուականով.—

Յարգելի Պ. Տնօրէն «Յառաջ»ի,

Ձեր թերթի 1222 թիւին մէջ, հրատարակած էք լուր մը, քանի մը ռուս փախստականներու մասին եւ կ'ըսէք թէ Պարսկաստանի կայս. կառավարութիւնը զանոնք կը յանձնէ խորհրդային իշխանութեանց, որոնք տեղն ու տեղը կը գնդակահարեն:

Պարտք կը սեպեմ տեղեկացնել ձեզի թէ՝ քաղաքական եւ զինուորական փախստականները երբեք չեն յանձնուիր իմ կառավարութեանս կողմէ: Ընդհակառակն, երբ անոնք անբաղձալի նկատուին Պարսկաստանի մէջ, իմ երկրիս իշխանութիւնները կը ստիպեն զանոնք հեռանալ պարսիկ հողէն, սահմանագլուխի ո՛ր կէտէն որ կ'ուզեն:

Շնորհապարտ պիտի ծգէիք զիս հրատարակութեան տալով այս ճշդումը ձեր յառաջիկայ թիւին մէջ եւ ինծի ղրկելով օրինակ մը նոյն թիւէն:

Յարգանքներով Ֆ. Բ. Ֆ. ՆԱՊԻԼ

ՅԱՌԱՋ.— Ակնարկուած լուրը թարգմանած ենք Պոլսոյ «Օտլու Եուրտ»էն, որ օրկանն է Ազրբէջանի Մուսավվաթականներուն: Այդպէս ալ ըսուած է մեր 1222 թիւին մէջ,— «Օտլու Եուրտ», Պոլսոյ Մուսավվաթականներու օրկանը, իր մարտի թիւին մէջ կը գրէ» եւն.:

Մնաց որ, Թաւրիզի մէջ թղթակիցը մանրամասն եւ ջախջախիչ պատասխան մը տուած էր այս բանարկութեան եւ ուրիշ յերիւրանքներու: (Տես «Յառաջ» 21 մայիս No. *1268):*

Դժբախտաբար առաջին անգամ չէ որ Մուսավվաթականներու օրկանը կը փորձէ պղտորել միտքերը, հակառակ Իրանի կառավարութեան այնքան բարեացակամ տրամադրութեանց:

Անգործութեան տագնապը Անգլիոյ մէջ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, չորեքշաբթի օր մեծ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ՝ գործազրկութեան տագնապին առթիւ: Նախկին վարչապետ Պ. Պոլտուին քննադատեց կառավարութիւնը, որ միայն համաշխարհային տնտեսական պատճառներու կը վերագրէ գործազրկութիւնը: «Մենք իրաւունք ունինք հարցնելու ձեզի թէ ե՛րբ սկսան գործել այդ պատճառները: Անոնք անցեալ աշունէն առաջ ալ կային: Աշխատաւորականները մեզի ըսին թէ աւելի լաւ բաներ պիտի ընեն, եթէ անկախ մեծամասնութիւն մը ունենան: Ե՞րբ զրկուեցաք մեծամասնութեան աջակցութենէն՝ գործազրկութեան առթիւ: Մենք ձեզի ընծայեցինք մեր բովանդակ աջակցութիւնը եւ տակաւին պատրաստ ենք ձեզի հետ մէկտեղ քննելու ամէն օգտակար առաջարկ»:

Վարչապետ Մաքտօնըլտ պատասխանեց, յայտարարելով թէ պահպանողականները կը գանգատին տուրքերու յաւելումէն, բայց իրենք են պատասխանատուն ներկայ կացութեան: Անոնք իշխանութենէ քաշուեցան անվճար հաշուեցոյցներ ձգելով մեզի: Եւ հիմա կ'առաջարկեն մեզի զօրացնել մաքսապաշտպան դրութիւնը: Չե՞ն տեսներ որ գործազրկութիւնը շատ աւելի արագօրէն կ'աւելնայ մաքսապաշտպան երկիրներուն, քան Անգլիոյ մէջ: Ո՞ր կողմ ալ դառնաք, պիտի տեսնէք թէ այն շուկաները որոնց համար ապրանք կը շինենք, ազդուած են քաղաքական կամ տնտեսական պատճառներով»:

Վարչապետը եզրակացնելով, ըսաւ. — Եթէ այս երկիրը 20րդ դարուն պիտի գտնէ այն բարգաւաճութիւնը զոր ունեցած է 19րդ դարուն, զայն կրնայ գտնել միայն կազմակերպութեամբ, համագործակցութեամբ եւ միջազգային շահերը ազգային հակակշիռի մը տակ հետապնդելով: Կոչ կ'ընեմ ամբողջ ժողովին, որպէսզի գործակցութիւն մը հաստատուի իր եւ կառավարութեան միջեւ, այդ քաղաքականութիւնը գործադրելու համար:

Աշխատաւորական նախարար Սըր Օ. Մոսլի, որ հրաժարեցաւ անցեալ շաբթու,պարզեց իր ծրագիրը(մերժուած՝ կառավարութեան կողմէ): Այդ ծրագրին համաձայն, կարելի պիտի ըլլար գործ գտնել 7-800,000բանուորներու, հանրօգուտ շինութիւններով: Յետոյ,նախնական կրթութիւնը պարտաւորիչ հռչակելով մինչեւ 16 տարեկանը, կարելի պիտի ըլլար ամէն տարի 150,000 բանուոր պակաս ունենալ: Խօսեցաւ նաեւ Լոյտ Ճորճ, թելադրելով որ կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առնէ, ապահովէ բոլոր կուսակցութեան գործակցութիւնը եւ փոխառութիւն մը կնքէ:

Յետոյ քուէի դրուեցաւ Պոլտուինի բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր 100 ոսկիով զեղչել գործազրկութեան Նախարար Թոմասի թոշակէն, իբրեւ պարսաւ իր վարած քաղաքականութեան: Բանաձեւը մերժուեցաւ 29 ձայնի մեծամասնութեամբ:

Հնդկական տագնապը

Խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ Պոմպէյի մէջ,բայց ամէն վտանգ անհետացած չէ տակաւին: Շոլափուրի մէջ, ուր ծագեցան առաջին խռովութիւնները, 27 կամաւորներ վճռեցին անսաստել պաշարման օրէնքին, որ մասնաւորապէս կ'արգիլէ ազգային դրօշ պարզել: Իսկ Ռանկունի մէջ, երեքշաբթի օրուան խռովութիւնները ճշմարիտ ջարդի մը հանգամանքն ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդա դ. էջ)

ԱՆԿԱԽ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

(ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

«Արթուն կացէք, զի ոչ գիտէք յորում ժամու տէրն յետ գայ։»
Որդի մարդո

Այո՛, օր մը մեռելաթաղը, ի՛նքը, մեր դուռը ափ առաւ ու հաղորդեց որ մանուկը ծնած է։

Արդարեւ, ես ալ մէկն եմ այն դժբախտ երջանիկներէն, որ պատերազմի չորս անվերջանալի տարիներուն, Թուրք թերթերու մէջ շարունակ մեր ժողովուրդին դատավճիռը, մահավճիռը կարդալէ, արտասանելէ, հառաչելէ յետոյ, — կրկին նոյն այդ թերթերուն մէջ առաջին անգամ կարդացի, արտասանեցի ու համբուրեցի — ո՛հ, խենդութիւն — այն աւետիսը թէ Հայաստանը ծնած է։

Երբ մեր մտալլկումներէն շըլմորուն աչքերը Թուրք թերթերուն մէջ կը տեսնէին քարտէսը կովկասեան հանրապետութեանց ու Արարատին քովիկը կը կարդային «Էրմէնիստան ճիւմհուրիյէթի»... Երբ դամբանաքարերու վրայ զգետնուած մեր հոգիին մէջ կը հնչէր անուն մը, անունը Ահարոնեանի, որ կու գար չորս յաւիտենականութիւն անդիէն, կուգար իբրեւ պատգամաւոր աւետեաց աշխարհէ մը, հոն, Թուրք մայրաքաղաքին մէջ, ուր, Ոճիրը բոլոր քառուղիներուն, բոլոր անկիւնադարձերուն կը սպասէ տակաւին...։

Միթէ՞ հայ ժողովուրդ մը գոյութիւն ունէր տակաւին, կը մածէր վհատութեան ափերը աքսորական մեր սիրտը... Բայց միթէ՞ հայ ժողովուրդը կրնայ մեռնիլ, կը ճչար մեր սեղմ ակռաներուն ետեւէն մեր հաւատքը, որ կը բազմապատկուէր, կը փոթորկէր...։

Եւ ո՛ւր, ո՛վ հայկական եռագոյն, ո՛վ այրարատեան դաշտերէն բարձրացող ծիածան, 1918ի անհաւատալի տարւոյն մէջ, միթէ Պոլսէն, դահիճներու մայրաքաղաքէն չէ՞ որ բացիր քու կարմիր-կապոյտ-նարինջ արշալոյսդ աշխարհի դիմաց։

* * *

Ու գտնուեցան մարդիկ — ամէնէն հեռատեսները բոլորը կոյրեր են — որոնք ուզեցին բացատրել թէ 1918 Մայիս 28ի Հայաստանը կը պարտինք քաղաքական խաղերու եւ «մոմէնտ»ի մը, որ հազուադիւրօրէն նըպաստաւոր էր մեզ։

Արդեօ՞ք։

Եթէ նոյնիսկ չուզենք բան մը սորվիլ, կամ մեր գիտցածն ալ մոռնալ ձեւացնենք այն հոյակապ ճիչին մասին, որ անդրսահմանեան հայութիւնը թափեց պատերազմի ընթացքին ճակատի վրայ եւ ճակատի ետին։

Եթէ նոյնիսկ Սարդարաբադի եւ Ղարա Քիլիսէի անունները յիշելու չափ իսկ սրտի փըշրանք մը չունենանք, —

Կրնա՞նք մոռնալ սակայն, որ Մայիս 28ի Հայաստանը մենք Հայերս, ի վաղուց անտի, պապերու գերեզմանէն մինչեւ թոռնիկներու օրօրոցը, ունէինք մեր արեան մէջ, մեր ոսկորներու ծուծին, մեր հառաչին, մեր լացին, մեր ժպիտին ու մեր աղօթքներուն մէջ։

Մայիս 28ի Հայաստանը ծնաւ, որովհետեւ զայն կը կրէինք, այսինքն կ'ապրէինք մեր բոլոր ցեղային բնազդներուն խորը, մեր բոլոր ձգտումներէն անդին։

Մայիս 28ի աշխատաւորները եղած են բոլոր այն յայտնի եւ անյայտ գործիչները, որոնք առնուազն կէս դարէ ասդին փորձած են հայ հոգին խմորել ու անոր գետնամած ողնաշարը շտկել։ Այս երգիչները, գրագէտները, քարոզիչները, ուսուցիչները, հայդուկները և կախուողները, երկու երեք սերունդի ընտրանին, բոլոր անոնք որ կենդանի շունչով կամ կենդանի արիւնով ուզեցին կենդանացնել արեւելեան պարտէզին մէջ վաղընջական մասը։

Մայիս 28ը շահեցանք մեր անկումներով, մեր պարտութիւններով, եւ այո՛, ինչո՞ւ չէ, մեր սխալներով։

Մայիս 28ը շահեցանք 1895ին, 1896ին, 1904ին, 1909ին, բայց մանաւանդ 1915 ապրիլ 11)24ին,

Ճանչնալ Մայիս 28ը կը նշանակէ ուրանալ ամբողջ անցեալ մը, ազնուական նուիրումի եւ աննահանջ ոգորումի ամբողջ ողբերգութիւն մը...

Ճանչնալ Մայիս 28ը, կը նշանակէ ուրանալ անոնք, որ մեր հայրերը, մեր առաջնորդները, մեր այսօրուան ունեցածին քրտնաթոր, արիւնաթոր վաստակաւորները եղան...

Ճանչնալ Մայիս 28ը, ատիկա թքնել մըն է իր սեփական ճակատին...

* * *

Ու թերեւս այս պահուս մակաբոյծ կասկած մը կը կրծէ մեր յաւիտենականութիւնը եւ հաւատքը։

Ու կ'ըսենք.

— Ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ Մայիս 28ը պիտի յանգի իր տրամաբանական վախճանին. Միացեալ եւ անկախ Հայաստանին։

Ու այս բառերուն առջեւ կը զգամ թէ ի՛նչպէս հեգնանքի ժպիտը կը գծուի սկեպտիկ շուրթերուն շուրջ։

Բայց վար նետեցէք ձեր լամբակէն իմաստութեան այդ թօշնած ծաղիկը, գէթ մէկ օրուան համար։

Մեր ուժերու սլացքը պէտք չէ ըլլայ այն ամուլ մտածումը թէ ե՛րբ պիտի ունենանք միացեալ եւ անկախ Հայաստանը։

Ոչ. այլ այն, թէ ինչպէս կրնանք աւելի ու աւելի ու ալ աւելի զգացնել մենք մեր մէջ Անկախ եւ Միացեալ հայրենիքը։

Ամէն գալիք եղելութեան, ամէն հաւանականութեան հիմքը այդ գաղափարին մէջն է։

Ազգի մը, ժողովուրդի մը հայրենիքի զգացումը անկախ է հողէն ու սահմաններէն, պետական ձեւերէն եւ պատմական ձախող կամ յաջող դէպքերէն։ Բանի քանի ժողովուրդներ ունեցած են անկախ պետութիւն առանց հայրենիքի գաղափարին եւ ժամանակը սրբած է զանոնք։ Ուրիշներ եղած են հարուստ՝ հայրենիքի մը բնազդով, թէեւ զուրկ՝ պետականութենէ, եւ ժամանակը սրբագործած է առյաւէտ։

Հայ հայրենիքը հոն է, ուր է հայ ժողովուրդը, բեկոր թէ անհատ, խլեակ։ Հայրենիքի մը իմաստով լեցուն մարդը աւելի ճոխ է եւ կենդանի, քան սիրտը անապատ ժողովուրդ մը։

Հայ հայրենի՞քը. ատիկա գանձն է այն անձեռնմխելի արժէքներուն, զորս հայ սերունդներ կեանքի եւ մահու գնով փոխանցեցին ապագային։ Ատիկա մայրենի լեզուն է, արուեստի հայկական բանն է իր բոլոր արտայայտութիւններով.

Հայ հայրենի՞քը. ատիկա հայ նկարագիրն է իր բարոյական թէ հոգեկան բոլոր ուժերով, իր ինքնապահպանումի բնազդով, աղէտներէն դուրս ճողոպրելու դարեւոր յամառութեամբ։

Հայ հայրենի՞քը. իր անհատականութիւնն է զոր կ'անուանեն անմիաբանութիւն, իր ձեռներէցութիւնն է, զոր անուանած են շահախնդրութիւն, իր ասիականութիւնն է զոր կնքած են կոշտութիւն, իր անկախ տղամարդութիւնն է զոր կ'ըսեն տաքգլխութիւն, վերջապէս բոլոր այս ձիրքերն են զորս ներսէն՝ արժանիքներ են եւ դուրսէն թերութիւններ։

Հայ հայրենի՞քը.— վերջապէս հայ արիւնն է ատիկա, հայ ջղայնութիւնը, մէկ խօսքով Հա՛յը երկրագնդի լայնութեան ու երկայնութեան բոլոր աստիճաններուն վրայ, ծովերու ափէն մինչեւ սառցալանջերը։

Հայ հայրենիքը հաւատք մըն է մէկ խօսքով, մոլեռանդութիւն մը, հիւանդութիւն մը որ մեզ կը մեռցնէ, բայց կ'ապրեցնէ զաւակները. անիկա թափառական է, գաղթական, աքսորական բայց միշտ հաւատարիմ իր անցեալին ու իր ճակատագրին։

Ու միացեալ եւ անկախ հայրենի՛ք, որքան ատեն որ դուն հոն ես, մեր զարկերակին ու մեր հեւքին մէջ, որքան ատեն որ քու երգդ պիտի լսենք մեր ներքին լռութեան անդունդէն, մենք կրնանք սպասել երկա՛ր, երկա՛ր...։

Սպասել որ Հայաստանը դիմէ աւելի լաւագոյն օրերու, աւելի ամբողջական սահմաններու, աւելի արդարութեան։

Բանի հայրենիքը կը մնայ հայ ժողովուրդի մէջ Անկախ եւ Միացեալ,— ի՛նչ փոյթ թէ ժամանակը կ'անցնի տժգոյն, յուսավրէպ, ի՛նչ փոյթ թէ պարագաները կը դառնան մեզի եւ երեւոյթները մեր քթին կը խնդան, ի՛նչ փոյթ թէ Հայաստանը կը պզտիկնայ, կը սեղմուի, կը կըծկտի լքուած տղու մը նման — կը հասնի անակնկալ րոպէն, պատեհութիւնը, դէպքերու դահավէժ ընթացքը եւ ժողովուրդի սրտին մէջ ապրող հայրենիքը նոր Մայիս 28 մը կը ստեղծէ։

Այս անել պահուն, սա անվաղորդայն ներկային հայ ժողովուրդը քաղաքական ծրագիր, նուազագոյն պահանջներ, առաւելագոյն յոյսեր չունի երբեք։ Այդ ամէնը ան արդէն հասուն եւ մշակուած պահած է իր անգիտակից խորքը։ Ինչ որ միշտ պիտի միայ ընելիք, ատիկա մեր կենսական թափն է անաղարտ պահելու հայրենիքի մը բնազդը մեր կամքին ետին։

Պատրաստ՝ մեր հոգիով, անկախ եւ միացեալ՝ մեր ներքին հայրենիքով, որովհետեւ չգիտենք թէ երբ պիտի հասնի ժամը, ե՛րբ պիտի հնչէ առիթը։

Բարոյապէս, հոգեբանօրէն կազմ եւ վճռական ըլլալու պարագային միայն պիտի կարենանք կառչիլ պատեհութիւններու եւ յարմար դիպուածներու օձիքէն, ըսելու համար թէ ի՞նչ կ'ուզենք, ի՞նչ կրնանք եւ ինչի՞ ընդունակ ենք։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԽԱՓՇԻԿ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ճափոնցիներէն յետոյ, որոնք փարիզի մէջ տուին ներկայացում մը իրենց ազգային ինքնատիպ թատրոնէն, ահա խափշիկները։

Խափշիկ դերասաններու խումբ մը, որ կը խաղայ Նիւ-Եորքի թատրոններուն մէջ, շրջան մը պիտի կատարէ Եւրոպա, առաջին ներկայացումը տալով փարիզ, յետոյ շարունակելով Անգլիոյ, Սկանտինաւիոյ, Գերմանիոյ մէջ,

Ներկայացուելիք խաղը կը կոչուի *Լիզա*, որ ունի բարդ հանգոյցներ, տխուր եւ ուրախ տեսարաններ բամպակամշակութեան դաշտերէ, Նիւ-Եորքի մեծ պարահանդէսներէ, «սեւ կապելաներէ», փողոցներէ եւ կայարաններէ, ուր յաճախ կ'երեւին սեւամորթ այս ցեղին զաւակները։

Ամբողջ ներկայացումը պիտի տրուի շարժանկարի ձեւով, այսինքն երբեք տրամախօսութիւն չպիտի ըլլայ։ Դերասանները պիտի արտայայտուին մնջկատակի եղանակով։ Դիմախաղի ճանճարեղ տեսարան։ Երբեմն պիտի երգուին խափշիկեան մեղեդիներ, սիրերգներ, աշխատանքի երգեր, սպիտակ բամպակներու արտին մէջէն, ուր պիտի պարեն այս ածուխէ մարդիկը։

«Լիզա» կը բաղկանայ հինգ արարուածներէ։

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Թղթակցութիւն Յառաջի)

Յարգելի խմբագիր «Յառաջ»ի,

ԹԱՒՐԻԶ. — Այսօր առաւօտեան «կաֆէ բիրժա»յում, մօտեցաւ ինձ մի երիտասարդ պարոն եւ ասաց. —

«Չը գիտեմ ինչ մեքենայութիւնների շնորհիւ իմ մէկ սեւագրութիւնս ընկել է ինձ անյայտ մէկի ձեռք եւ սեւը սպիտակ ու սպիտակը սեւ դարձնելով արտագրել է եւ ուղարկել փարիզի «Երեւան»ին, եւ տպուել է այդ թերթի թիւ 640ում։ Որպէսզի իմ մտքերս խարդախութիւնից ազատեմ, ահա բերել եմ իմ իսկական գրածը եւ խնդրում եմ նոյնութեամբ յանձնել «Յառաջ»ին։ Ես թղթակից չեմ եւ ոչ էլ գրող եմ. այս անում եմ հարկադրուած, իւրայատուկ այդ բանագողին պատժելու համար միայն»։

Կատարած լինելու համար երիտասարդ պարոնին բոլորովին արդարացի առաջարկը, նոյնութեամբ ուղարկում ենք Ձեզ նրա յօդուածը, որ ըստ երեւոյթին իւրայատուկ կուտեպովեան արկած է ունեցել։

Ք. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Բոլորովին զարմանալի չէ, որ պարսկահայ գաղութում բոլշեւիկները ծիծաղելի են դառնում եւ նրանց բոլոր ձեռնարկները— թէ առեւտրական եւ թէ քաղաքական— անյաջողութեան են մատնւում։ Դա բացատրւում է գլխաւորապէս նրանով, որ Պարսկաստանում գոյութիւն չունի թէ՛ հայ եւ թէ՛ պարսիկ կոմ.-խիկարների պայքար եւ երկրորդ նրանով որ պարսկահայ հանրային կեանքը իր ամբողջ կազմակերպութիւններով գտնւում է հայ աշխատաւորութեան միակ ներկայացուցիչ Դաշնակցութիւն կուսակցութեան ձեռքին։

Հանրային կեանքը այստեղ արտայայտւում է ակումբների, դասախօսութիւնների, ներկայացումների եւ դպրոցների շուրջը։

Ահա այդ մշակոյթի կազմակերպութիւնների միջոցով է, որ Դաշնակցութիւնը դաստիարակում է Թաւրիզի եւ միւս շրջանների երիտասարդութիւնը։

Մի քանի փաստեր բաւական են համոզւելու համար։

Դաշնակցութեան թատրոններում միշտ էլ գեղարւեստական ներկայացումներ կը տեսնէք տեղական դերասանների եւ լաւագոյն սիրողների խաղերով, որոնք իսկական գեղարւեստական հաճոյք են պատճառում հայ հասարակութեան։

Բացի ներկայացումներից, լինում են դասախօսութիւններ (բայց ոչ լենինեան ծրագրով) պարի երեկոյ, ինչպէս նաեւ վիճակախաղ (Լոտօ), մի խօսքով այն ամէնը, ինչ որ սովորաբար կը լինի այս կամ այն քաղաքի մշակոյթի տներում եւ ակումբներում, (խօսքս ի հարկէ, այլասերած շրջանների մասին չէ)։

Դաշնակցութեան ակումբներում կազմակերպւած դասախօսութիւնների մէջ տեղ են գտնում բացառապէս գրական-պատմական եւ այժմէական նիւթեր։

Անշուշտ հասկանալի է, որ այս բոլոր խնդիրները խիստ գրաւում են հասարակութեան, մանաւանդ մեր երիտասարդութեանը եւ Թաւրիզի կուլտուրական միութիւնը իր դասախօսութիւններով մեծապէս օգտակար է լինում նրանց։ Այժմ տեսնենք բոլշեւիկների մօտ ի՞նչ է կատարւում։ Սովետական դպրոցի մասին չենք խօսում, որովհետեւ ըստ ռուսական օրէնքի կարմիր ճրագներ եւ կարմիր լաթեր ունեցող տների մասին թերթի սիւնակները չեն ներում։

20—30 «լեգալ» պատանիներից եւ մի քանի էլ վարձկան ու չակերտաւոր բոլշեւիկ պաշտօնեաներից զատ, տարին տասն եւ երկու ամիս բոլշեւիկների ակումբում ոչ ոքի չէք հանդիպի։

Իսկ եթէ պատահում է հատ ու կենտ ոչ-բոլշեւիկ գնացողներ, նրանք էլ ծիծաղելու եւ դասախօսներին ձեռք առնելու համար են գնում։

Ակումբին կից է անունով ընթերցարան, ուր ոչ թերթ կը տեսնենք եւ ոչ էլ ընթերցող։ Իսկ դրա փոխարէն սովետական դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիները եւ փողոցից հաւաքած կոմսոմոլները կը ծխեն, նարդի եւ բիլարդ կը խաղան եւ յարմար առիթին եթէ տներումխիստ ու «բուրժուական» ռեժիմ չկայ, մինչեւ գիշերւայ 1-2ը իրենց միայն յայտնի տեղերում «կը զարգանան», ականջը խօսի, «եւ ուրիշ ոչինչ» «դասախօսի» (հաստագլուխ Համդիլեանը, որ միշտ իր դասախօսութիւնը «եւ ուրիշ ոչինչ»ով կը վերջացնի) դասախօսութիւնների ժամանակ, նորէն 20-30 նըպաստընկալ «հաւատացեալներից» ուրիշ մարդ չի լինում եւ դասախօսը «Ղարա խալւաթ թիւլքի բէկ» սկսում է լենինեան վարդապետութիւններից քարոզել, կարծելով, որ իր ասածները ակումբի պատերից դուրս պիտի գան եւ պարսիկ ու հայ աշխատաւորութեանը դարձի բերեն։ Իսկ եթէ կանգ առնենք բոլշեւիկ դասախօսներից (իրենց հաշւով) ամենաուժեղից Համդիլեան կոչեցեալ «տաւար»ի (սա իրենց բոլշեւիկների արտայայտութիւնն է) վրայ, այն ժամանակ պատկերը պարզ կը լինի։ Մի քանի «իզմ»ներից «եւ ուրիշ ոչինչ»ից դուրս, որեւէ խնդրի շուրջ չի խօսում այդ պարոնը —գոնէ խօսածն էլ հասկանար—։ Երբեմն դասախօսութիւնների ժամանակ իրենց սօց-դեմոկրատ համարող երիտասարդները այնպէս են ձեռք առնում այդ խեղճուկին, որ մարդ առանց բոլշեւիկ լինելու մեղքն է գալիս այդ երէկի կամաւոր, ազգասէր ու բոլորովին կիսագրագէտ, իսկ այսօր «կոմունիստ» «դասախօս»ին։

Սակայն չպիտի զարմանալ. ճիշդ Համդիլեանով պիտի չափել ներկայ խորհրդային Հայաստանի վարիչներին եւ Պարսկաստանում աշխատող «բոլշեւիկ» պաշտօնեաներին։

ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

ԽՈՀԵՄՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹ

Ամառն հասաւ եւ ինքնաշարժի արկածները շատցան։ Այս առթիւ տեղական թերթերը կը թելադրեն կազմակերպել «խոհեմութեան շաբաթ» մը, ճիշդ ինչպէս յայտարարուեցաւ Անգլիոյ մէջ, վերջերս։ «Խոհեմութեան շաբթուան» գործը պիտի ըլլայ թերթերուն, թատրոններուն, սինէմաներուն, փողոցներուն մէջ, կամ անթելով ու ամէն միջոցով ինքնաթելադրութեան մղել ժողովուրդը, մարզելու համար «խոհեմութեան ջիղը»։ Այս առթիւ արդէն ցոյց կը տրուին տասնաբանեային կարգ մը յօդուածները.

1.— փողոցին մէջ քալած ատեն թերթ մի կարդաք։ 2.— վիրաւորուելու համար մէկ վայրկեանը բաւական է, բայց դարմանուելու համար տարիներ պէտք են։ 3.— Ինքնաշարժին հետ կատակ չըլլար։ 4.— Չորս բացէք ձեր աչքը եւ ձեր ուշադրութեան պատուհանները։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ 27 մայիս, (Սեփ. Թղթ.).— Մեր գաղութն ալ մայիս 25ին արժանավայել կերպով տօնեց Ա. Ահարոնեանի գրական գործունէութեան յոբելեանը, պետական թատրոններէն Salle Rameau*ի մէջ։ Ներկայ էր մօտ երկու հազար երկսեռ բազմութիւն մը։ Ժամը 2ին սկսեալ ժողովուրդը գունդագունդ կը դիմէր դէպի սրահ, զարմանք պատճառելով Ֆրանսացիներուն։ Կարգադիր յանձնախումբը որ կազմուած էր երիտասարդ ընկերներէ, ամէն ջանք թափած էր հանդէսի բարեկարգութիւնը պահպանելու։*

Ժամը ճիշդ 3ին նախագահ Պ. Ս. Փափազեան կարդաց բացման խօսքը եւ հանդիսականներուն ներկայացուց Լիոնի քաղաքապետ Պ. Edouard Herriot*ի ներկայացուցիչ* Mr. Perret*ն։ Յոբել. Գործ. Մարմնի քարտուղարութեան կողմէ կարդացուեցաւ Լիոնի նահանգապետութենէն, կեդրոնի հրամանատարութենէն, Ապահովութեան Տեսչութենէն, Ամերիկեան հիւպատոսէն, Առեւտրական պալատի նախագահութենէն, Ընդհ. ոստիկանապետութենէն, Գոմ. [illegible] Սփէնիալի ներկայացուցչութենէն,* Société Française de Tubize*ի տնօրէնութենէն եւ ուրիշ շատ մը գործարանատէրներու կողմէ գրուած նամակները։ Յետոյ տեղի ունեցաւ հանդէսին պաշտօնական բացումը ֆրանսական նուագախումբի կողմէ նուագուած ֆրանսական եւ հայկական զոյգ քայլերգներով, յոտնկայս։ Ապա խօսք տրուեցաւ քաղաքապետի ներկայացուցիչ Պ. Փէռէի որ ֆրանսերէն ամփոփ ճառով մը շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած հրաւէրին. յարգանքը՝ յոբելեարին եւ հայ ժողովուրդին. ընկ. Ս. Սիրականեան արտասանեց «Յարգանք քեզ...» Հ. Պօտուրեան (Տէսինէն) ֆրանսերէն եւ հայերէն լեզուով վերլուծեց՝ յոբելեարին կեանքն ու գրականութիւնը. «Յոբելեաններ շատ ենք տօնած, բայց այս միակն է իր համաժողովրդականութեամբը»։ Պ. Գ. Շիշմանեան արտասանեց «Ուխտաւոր»ը. Փոքրիկ Տոքթ. Թունս [illegible] նակի վրայ նուագեց «Մայր [illegible]» տէն կտոր մը եւ արժանացաւ բուռն ծափերու։*

Լիոնի յոբել. յանձն. կողմէ խօսեցաւ Պ. Աղէք. Կիւլպէնկեան. «Ազատ եւ անկախ Հայաստանի մէջ պիտի կանգնենք Ահարոնեանի արձանը, որուն մէկ բռունցքը պէտք է ուղղուած ըլլայ երկինք Աստուծոյ, իսկ միւսը Արեւմուտք Եւրոպայի, որովհետեւ Աստուած եւ Եւրոպա միեւնոյն դերին մէջ գտնուեցան հանդէպ բազմաչարչար հայ ժողովուրդին եւ հայ դատին»։ Ընկեր Միքայէլ Վարանդեան իր ֆրանսերէն հակիրճ բանախօսութեամբ, ուղղուած մօտ 80 ֆրանսացի հանդիսականներուն, թերթերու թղթակիցներուն, ոստիկաններու, պաշտօնեաներու, փաստաբաններու եւ ուրիշներու, նկարագրեց Սօրպոնի փառաւոր հանդէսը եւ ըսաւ.

«Հայութիւնը արեւելքի [illegible] գոյն ազգերէն է եւ ատեն մը Ասիոյ մեծագոյն պետութիւններէն մէկը կը կազմէր եւ [illegible] տարի գրեթէ անընդհատ պա[illegible] բազմի մէջ էր հռոմէական կայսրութեան հետ։ Գ. դարու մէջ իսկ ունեցեր ենք ճոխ գրականութիւն մը։ Հայաստանը դարերով թատր է եղեր բարբարոս ցեղերու արշաւանքներուն, որոնք ամէն անգամ մահ ու աւերած կը սփռէին եւ հետզհետէ կը նուազեցնէին հայութիւնը։ Այդ բարբարոս ցեղերու դէմ օգնութիւն հայցելու համար Հայոց վերջին թագաւորը Լեւոն Զ. Փարիզ եկած է եւ մեռած ու թաղուած Սէն Տընիի մէջ, Ֆրանսական թագաւորներու շարքին։

Ապա բանախօսը Ներկայա… հայութեան վիճակը Թուր… … լուծին տակ. վերջին քա… …նամեայ ազատագրութեան …ները, կոտորածները, բռ… …րժումները, Եւրոպայի …ք Ֆրանսայի մեծ դէմքերու, …ներու, Փրէսանսէներու, …ի Գոշէններու ջերմ պաշտ…թեամբ: Ապա կանգ ա… …համաշխարհային պատե…մին վրայ: Յիշեց որ հայ …ուրդը տասնեակ հազար… …կամաւորներ տրամադրած …նակիցներուն: Պատմեցյետ …րազմեան անցքերը Սէվրի …ը, խանդավառութիւնն …լքումները, ներկայա… հայ ժողովուրդը բըբեւ հո…, աշխատաւոր եւ ար… …ր ժողովուրդ մը: Ի վեր… …շտեց որ հայկական դա… չէ մնած, թէ շուրջ երեք …ն հայութիւնը անվհատ …ուրունակէ պահանջել իր …ր իրաւունքները: Ջերմ ե…ագիտութիւն յայտնեց …ան մեծ ազգին որ հիւ…ակէր է մեր տասնեակ հա… …ր փախստականները:

Ապա հայերէն ուրուագծեց …րոնեանի քառասնամեայ …ան եւ հանրային գործու…իւնը, Ահարոնեանը հայկ. …ի քարոզիչն է. հռետոր, …ն, բանաստեղծ եւ միան… …յն Հ. Հ. պատուիրակու…ն նախագահը՝ մեր բոլորիս …ը անուն կապուած է մեր …րիկ հայրենիքին: Անիկա … ու կը մնայ այնքան ատեն …ան ատեն որ մեր մէջ գո…թիւն ունի ազգային գիտակ…թիւնը, կեցցէ՛ հայ ժողո…րդը որ ծնիր է Ահարոնեան… …ր եւ Րաֆֆիներ:

Ներկաներու միահամուռ ցան…թեամբ հեռագիր մը խմբա…ւեցաւ ղրկուելու համար յո…լարին: Ընկ. Ա. Մելքոնեա… կազմակերպած քառաձայն …խումբը շատ գեղեցիկ …րպով երգեց Պ. Իւվէզեանի … դաշնաւորուած «Բնիր իմ …իկ»ը:

Եւրոպայի ամենափոքր պա…իններէն Mlles. Nelly եւ …drée Beriel (8 եւ 6 տարե…) շատ գեղեցիկ կերպով յա…ւթեամբ պարեցին Յուլերու …մը Սիվէլի մէջ, կա…, Ամերիկեան պար, գայ… Կովկասի մէջ, Հարաւ. … Բոլէն Մէտար եւ քա…ական պարեր, ընկերակ…թեամբ իրենց շնորհալի մօր …e. J. Berielի դաշնակով եւ …ժանացան Թարմ ծաղկե…նջերու:

Դադարէ մը վերջ բանախօ… ընկ. Մեսրոպ Գույումճեան: …արոնեան ոչթէ վշտի աշուղն …յլ հայ հերոսներ կերտողը»: … Հայկանուշ Թորոսեան իր …թիչ ձայնով երգեց, ընկե…կցութեամբ Դաշնակի, ֆրան…ան եւ հայկական կտորներ. … սարէն կուգայի (Կ. վրդ.), …ւօտուն բարի լոյս,

Բելէ քելէ քէլքիդ մեռնիմ, Հայաստան երկիր դրախտա-վայր», եւայլն: Յանձնախումբի կողմէ Թարմ ծաղկեփունջ մը նուիրուեցաւ Mme J. Beriel ըն-կերակցութեամբ Պ. Եղ. Փա-փազեանի (ջութակ - դաշնակ) նուագեցին (Ch. Daucla)ի Romance et Boléro)ն: Ընկ. Ա. Գառօնէ գեղեցիկ ուղերձ մը ար-տասանեց Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմի-տէին կողմէ, յայտնելով նաեւ բոլոր ընկերներու բարեմաղթու-թիւնները բազմավաստակ յո-բելեարին: Գործադիրի Առենա-դպիր Պ. Թ. Այվազեան կարդաց ղրկուած ուղերձները հետեւեալ մարմիններէն եւ անհատներու կողմէ.— Բարձր Հայքի Հայր-միութեան, Պօլսի, Մեծ Նոր գիւղի Հայր. Միութեան, Ձ. Ե. Ռ. Մ.ի կողմէ եՅ. Նիկողոսեանէ եւ Վ. Շահպազեանէ:

Մէջ ընդ մէջ կը նուագէր նուագախումբը: Օր. Շաքէ Փա-փազեան դաշնակով նուագեց սօնաթ մը Մոցարտէն:

Գործադիր մարմնին Ա. պետ Պ. Մ. Աբրահամեան ըրաւ փակ-ման խօսքը, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որ ի-րենց նամակներով խնդակցու-թիւն յայտնած էին. ինչպէս նաեւ անոնց որ թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս օժանդակու-թիւն բերին սատարելով հան-դէսի կազմակերպութեան, յա-ջողութեան եւ Գրական ֆօն-տին: Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն եւ ներկաները մեկնեցան ուրախ եւ բարձր տրամադրու-թեամբ, տանելով իրենց հետ յոբելեարէն մէկ մէկ յիշատակ:

*** Երեկոյեան ընկերական հանդիպում մը տեղի ունեցաւ ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը: Շրջ. Կոմիտէն օգտուելով ընկ. Մ. Վարանդեանի ներկայութե-նէն, գեղեցիկ գաղափարը յղա-ցած էր կազմակերպելու սոյն ընկերական հանդիպումը: Խօս-ուեցան բաժակաճառեր եւ ար-տասանութիւններ: Խօսեցան նաեւ Պ. Շահխաթունի, ընկ. Մ. Վարանդեան եւ Մ. Գույում-ճեան:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ

«ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ»Ը ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ.— Մայիս 17ի շը-իրիկունը Տիկին Երանուհի Բագալ, գործակցութեամբ սիրող ուժերու, ներկայացուց «Արշին Մալ Ալան»ը Պերլինի Շուբերտզալի մէջ:

Թառը կը նուագէր Պ. Գարագաշ, իսկ դաշնակը Օր. Քալէմքեար-եան: Սրահը լեցուն էր բոլորովին արտասովոր բազմութեամբ մը, որուն մաս կը կազմէին Հայեր, Թաթարներ, Պարսիկներ, եւ Գեր-մաններ: Գրեթէ բոլոր տեղական թերթերը ղրկած էին իրենց ներ-կայացուցիչները, ինչպէս եւ Պար-սից դեսպանատունը:

Այսպէս, կ'իրականանար կար-ծես ուրիշ ատթիւ ըրած այն թե-լադրութիւնս թէ՝ Թատերական խումբեր շրջէին գաղութէ գա-ղութ, գոհացում տալու համար անոնց մշակութային պահանջին եւ ծառայէին որոշ պրոպագանդի: Անշուշտ խօսքը զուտ հայեցի ներկայացումներու մասին էր, բայց առջի օրուան "Արշին Մալ Ալան,,ն ալ իր կարգին ստեղծած էր մեծ հետաքրքրութիւն: Արե-ւելքցին արեւելքցի է: Հակառակ կտորին Թաթարական ծագման, շատ Հայեր արդէն ծանօթ անոր երգերուն, կը սիրեն զայն, փո-խադրուելով պահ մը, արեւելեան կիսաձայներու եւեւէջով, դէպի միսթիք արեւելք...: Կ'ըսուի թէ ճաշակը պէտք է ազնուացնել: Այո՛, բայց ի՞նչպէս կարելի է: Կարելի է միայն սիրցնելով ար-ուեստը, բարեշրջական ուղղու-թեամբ:

Ներկայացումը, հայկական չափանիշով, յաջող էր: Եւրոպա-ցի քննադատները, «Լոքալ Ան-ձայկըր»ի, «Ֆոսիշէ Զայթունկ»ի, «Ախթուր»ի եւ ուրիշ թերթերու թղթակիցները ընդհանրապէս լաւ արտայայտուեր էին, «Բերլինէր Իլլուսթրիրթէ» պատկերազարդ թերթին կողմէ մասնաւոր լու-սանկարիչ մը դերակատարները իրենց դերերուն մէջ լուսանկա-րեր էր: Իսկ Տիկին Բագալ շատ մը շնորհաւորութիւններ եւ փունջեր ստացաւ: Կը լսենք նոյնիսկ թէ խնդրանք կայ ներկայացումը կրկնելու, բայց կը խորհուի ու-րիշ կտորի մը մասին: Մինչ այդ, մեզի համար հետաքրքիրը այն է, որ հայերէն լեզուով եւ արե-ւելեան այս կտորը Հայերու կող-մէ ներկայացուած՝ որոշ ուշա-դրութիւն գրաւեց հայ եւ մա-նաւանդ օտար շրջաններու մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Յ. Գ.— Նախորդ թղթակցու-թեանս մէջ, Պերլինի գաղթային Միութեան հասցէն ամբողջու-թեամբ տպուած չէր: Ճիշդը հե-տեւեալն է՝

D. Davidkhanian, Berlin, Charlottenburg, Pestalozzi Str. 47.

Նոյն

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Ռուս պետական հրատարակ-չականը ռուսերէնի թարգմանած եւ հրատարակութեան տուած է պրոլետ քերթող Ազատ Վշտու-նիի բանաստեղծութեանց հա-տորը: Թարգմանութեան աշխա-տած են խումբ մը ռուս գրող-ներ: Առաջաբանը գրած է Նո-րայր Դաբաղեան, քննադատ: Այսպէս, մարդ չիմացած հռչա-կաւոր դարձաւ Ա. Վշտունին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ...

Հայաստանի մէջ քանի՞ թեր-թեր լոյս կը տեսնեն ներկայիս: Ահա ցուցակ մը որ կը ներկայա-ցնէ Երեւանի թերթերը. (պատաս-խանատու չենք թուանշաններու ճշդութեան մասին).—

	կը տպուի (1929)
Խորհ. Հայաստան	15,000
Ավանգարդ	16,000
Մաճկալ	17,000
Կարմիր զինուոր	7,000
Կզըլ Շաֆակ (Թուրք)	4,600
Պիոնէր կանչ	19,000
Անաստուած	10,000
Հայաստանի Աշխատաւորու-թի	8,000

Յօդուածագիր մը, որ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (16 Մայիս) քննութեան կ'առնէ սովետական մամուլին վիճակը, կը գանգատի եւ կը խոստովանի, որ թերթերուն տարածման գլխաւոր արգելքը կը կազմէ թղթատարական եւ տպա-գրական սպասարկութեան վիճակը:

Երեւանի տպարանները չեն կրնար արագ արագ տպել, եւ թղթատարը եւս չի կրնար ժամա-նակին հասցնել թերթերը: Թղթա-տարական սպասարկութիւնը այն-քան գէշ է, որ բազմաթիւ գիւ-ղեր նոյնիսկ քաղաքի մօտիկ վայ-րերու մէջ, շաբաթներով ղրկուած կը միան թերթէ: Եւ կան գիւղեր ալ որոնք ոչ մէկ թերթ կը ստա-նան: Բաժանորդներ կան գիւղերու մէջ, ուր... թերթ չի հասնիր:

Գաւառական թերթերը եւս մեծ թիւով կը տպուին, ինչպէս կը հաղորդէ նոյն յօդուածագիրը, («Բանւոր»ը կը տպուի 6,000 օրի-նակ, թերեւս նոյնքան ալ «Սոցիալիստական Արշաւ»:) Սա-կայն չի բաւեր շատ տպել, այլ անհրաժեշտ է նաեւ կարդացնել: Այս նպատակով, կը թելադրուի բանւորական թերթ մը տպել, պատկերազարդ թերթեր հրատա-րակել, եւ նոյն ատեն խմբագրե-լու ձեւը նուազ... չինարէն դար-ձնել, որպէս զի ժողովուրդը հասկ-նայ «Խորհ. Հայաստան»ը եւ բո-լոր Երեւանեան թերթերը:

ՆՈՐԷՆ ԿՈԼԽՈԶ

Կոլխոզի պատմութիւնները կը շարունակուին տակաւին: Կը շա-րունակուի նաեւ «քչելային քա-ղաքականութիւնը», (այս բա-ցատրութիւնը պրոլետ գրող Ալա-զանինն է, եւ կը նշանակէ գիւ-ղերէն աքսորել անոնք որ կոլխոզ չեն մտներ): Չակերտաւորները (այսպէս կը կոչուին խորհրդային իշխանութեան աչքին կասկածելի երեւցող գիւղացիները.) հողէ եւ եզներէ կը զրկուին՝ առ ի դաստիա-րակութիւն: Դպրոցներու մատա-ղատի աշակերտները գիւղ ղրկուած են, օժանդակելու համար գիւ-ղատնտեսական այդ քաղաքակա-նութեան: Ահա այդպիսի աշակեր-տական խումբ մըն է, որ կը պատ-մէ «Պրոլետար»ի մէջ (20 ապրիլ) իր գիշերային ճամբորդութիւնը դէպի Ղարայազ:

Աշակերտները գիւղ կը հաս-նին գիշերը ժամը 3ին, եւ շունե-րուն հաչոցներով կ'ողջունուին: Խումբը գիշերը կը լուսցնէ «ուս-դաբաշի»ին թէյատան մէջ: Առ-տուն գիւղացիները կը հասնին.

— Դուք եկել էք գերասա-նութի՞ւն անէք թէ...

— Ո՛չ, մենք գերասան չենք, դպրոցի աշակերտներ, եկել ենք ձեր գիւղի կոլխոզին օգնելու:

Կոլխոզին նախագահը յղար դէմքով Թուրք մըն է: Եւ կը գումարուի կոլխոզին ժողովը, մինչ գիւղացին ուրի՜շ գանգատ ունի.

— Դուք ձեր աչքով տեսնում էք, որ մեր ջուրը վատ ջուր է, մեր ազգաբնակչութեան մեծ մասը հում ջուր վախում է խմել, որովհետեւ եթէ խմի, կը հիւան-դանայ:

Ուրիշ մը կը պատմէ,

— Երբ մի չքաւոր գնում է կոպերատիվից 17 կոպէկանոց թել առնելու, նրան թելի հետ տալիս են 50 կոպէկանոց անդամագրու-թեան մարկա: Դուրս է գալիս, որ գիւղացին թելին տալիս է ոչ թէ 17, այլ 67 կոպէկ:

Բայց կոլխոզականները չեն գրաղիր այդպիսի հարցերով: Անոնք գիւղացիին եկը համայնացնելէ զատ ուրիշ բանի չեն նայիր:

Եւ գիւղը կը պոռայ.

— Եաշասըն եոլդաշլար:

— Սաղ օլ:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Բժշկական Միու-թեան պարբերական դասախօսու-թեանց վերջինը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու, հինգշաբթի ե-րեկոյ, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, երբ խօսեցաւ նախ Տիկին Տօքթ. Գրգոյեան, նիւթ ունենալով յղի կիներուն առողջապահութիւնը: Դժբախտաբար իր ալ վերջին դա-սախօսութիւնն եղաւ այս, քանի որ մէկ շաբաթ յետոյ զոհ կ'եր-թար աչառելի արկածի մը:

Դասախօս բժշկուհին նախ տուաւ կազմախօսական ծանօ-թութիւններ, յետոյ ներկայա-ցուց բոլոր այն փոփոխութիւննե-րը, որոնք տեղի կ'ունենան յղի կնոջ կազմախօսութեան եւ բնա-խօսութեան մէջ: Արդարեւ յղի կինը, եթէ երբեմն գիւրին կ'ան-ցընէ այդ շրջանը, յաճախ ալ կը պատահի, որ մահու եւ կենաց միջեւ պայքար մը կը դառնայ յղութեան զարգացումը:

Կնոջ ամբողջ կազմը կ'են-թարկուի ծանր ցնցումի մը: Սկսե-լով բերնէն, յղի կինը նախ կը զգայ առատ լորձնահոսութիւն մը յետոյ փսխելու անզուսպ փափաք մը: Ախորժակը քմահաճ վիճակ մը կ'ունենայ, տարօրինակ զան-կութիւններ կ'ունենայ ուտելու այս կամ այն բանը: Լեարդը եւս նուազ կը գործէ, որովհետեւ կը ձնշուի, այս պատճառով յղի կինը կը դատապարտուի պնդու-թեան:

Սիրտը կը մեծնայ, որովհե-տեւ արեան քանակը կը շատնայ, ոչ անշուշտ գնդիկներով, այլ հե-ղուկ մասով: Երակները կ'ուռին, ոտքերուն վրայ լայներակութիւն (varices) նշաններ կը տեսնուին, թութք («մայասըլ») կը կազ-մուի:

Երիկամները եւս բնախօսա-կան փոփոխութիւն կը կրեն, բը-նասպիտը կը շատնայ, սրունքնե-րը կ'ուռին: Բնասպիտի շատնալը ծանր բարդութիւններ կը պատ-ճառէ թէ զաւկին եւ թէ մօր ձա-կատագրին տեսակէտէն:

Ջղային դրութեան կրած փո-փոխութիւնները եւս կարեւոր են, լուսնոտ եւ «իսթէրիկ» կը դառ-նան, մտային շփոթութեան եւ ապշութեան կը մատնուին, տե-սակ մը խենդութիւն գոյց կու-տան (folie puerpérale).

Կը տեսնուի թէ յղութիւնը ի՛նչ ծանր ցնցումներ կը պատճա-ռէ կնոջ հոգիին ու մարմնին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է գիտնալ յղութեան առողջապա-հութիւնը, որ կը թեթեւցնէ թեթեւ եւ տրամաբանական սնդառու-թիւն մը, հանգիստ եւ մաքրու-թիւն:

Բժշկուհի Գրգոյեան խօսե-ցաւ նաեւ երեխային ծննդաբե-րութեան եւ առաջին մանկու-թեան առողջապահութեան մա-սին,— ի՜նչպէս կաթ տալ, ժա-մերով եւ չափով, առողջական վիճակին հետեւիլ ջերմութեան աստիճանով եւ աղիքներու պար-պումին եղանակով:

Յետոյ խօսեցաւ տօքթ. Վ. Թորգոմեան, որ ներկայացուց մորթին կազմախօսական նկարա-գրութիւնը եւ բնախօսական պաշ-տօնները, մատնանշելով մաք-րութեան պայմաններուն ան-հրաժեշտութիւնը:

Ունկնդիր

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 27 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

…նա Վան է. կառավարութիւ… …ց թուղթ մը պիտի վերցնէ, …րեկոյեան նա ալ կուգայ:

— Ո՞ւր պիտի երթաք:

— Ֆըլըստան (այսինքն՝ Ար-…էշ), զօրքին աղ բերելու:

Մենք քանի մը տղայ վեր …ցանք, գացինք նաւի ղեկը …յից վերցրինք եւ բերինք …ր քով, որպէսզի չփախչէն: …րեկոյեան դեռ մութ չեղած՝ ե… …ւ նաւի տէրը: Վաննցի Հայ …ն էր:

— Ա՛յ մարդ, ըսինք, մեզ …տի տանես Ախլաթ:

Նաւատէրը լաց ու ողբում …աւ թէ՝

— Ես պիտի երթամ կառա-…րութեան աղ բերեմ:

— Լաւ, չլաւ,— ըսինք,— օ-…ւտ չունի, պէտք է տանես:

Վազգէնն ու Միքօն դրինք …նքի փոքր նաւակի մէջ եւ

«Ջայն տո՛ւր, ո՛վ ծովակ» եր-գելով՝ ճանապարհ դրինք դէպի Վան:

Կղզիէն միւս ցամաքի հեռա-ւորութիւնը կ'ըլլայ մօտաւորա-պէս 600 քայլ: Նրանք ելան ցամաք եւ շարունակեցին իրենց ճանապարհը: Մենք ալ (ընդա-մէնը տաս հոգի) լցուեցանք այդ մեծ նաւի մէջ: Նաւատէրը չէր ուզում գար ներս: Մենք բռնեցինք թեւերից եւ ներս քաշեցինք:

Մինչեւ լուսաբացը յաջող քամի էր, իսկ լուսաբացին դա-դարեց: Դեռ բաւականին ճանա-պարհ ունէինք: Նաւատէրը մին-չեւ լուսաբաց մեզ հետ չխօսեց. ղեկը բռնած էր: Յետոյ սկսեց կամաց կամաց Վանի մատնիչ-ներու անուն տալ: Մենք կը թիավարէինք, բայց նաւը մեծ ըլլալու պատճառաւ արագ չէր երթար:

Մօտեցանք Կծւակ գիւղի քարին եւ ելանք ցամաքը: Նաւը ուժ յետ դարձաւ: Նաւը ուժ ժամէն պիտի հասնէր Արճէշ, գացեր էր քամի հըլլալու պատճառաւ ե-րեք օրէն: Վանէն հեռագիր ե-ղած էր թէ՝ նաւը կուգայ, այս-քան աղ յանձնեցէ՛ք: Մարզուն կը հարցնեն՝ «երեք օր երեք գիշեր ո՞ւր մնացիր» ու կը սկսին չարչարել: Կ'ըսէ.

— Այսինչ տեղը (ուր անմար-դաբնակ է, է՛լ վանքի անունը չի տար) նաւը կապած էի, 40 ֆէտայիներ, որոնք բոլորն էլ նաւավարներ էին, ներս լցուե-ցան. շատ ընդդիմացայ, ոչինչ չօգնեց:

— Ո՞ւր գացին, ո՞ւր ելան:

— Կծւակայ քար ելան:

Հեռագրով այդ լուրը կը հա-ղորդեն Վանի կուսակալին: Ան ալ հեռագիր կուտայ Բաղէշի կուսակալին թէ՝ «ձեր կողմը անցեր են 40 ֆէտայիներ»:

Մենք երբ Կծւակայ քարը ելանք (Կծւակայ քարը սար մըն է, որ իրեն քիթը երկարացու-ցած է ծովու մէջ. սարի ստո-րոտները ծիրանի պարտէզներ կը գտնուին), քիչ մը առաջ գա-ցինք: Երկու հոգի քիչ մը մօ-տեցանք պարտէզներուն: Հոն տեսանք մարդ մը: Աշոտը ճանչ-ցաւ էդ մարդը, կանչեց: Մարդը եկաւ մեր քով: Գրեթէ բոլորս ալ կը ճանչնայինք էդ մարդուն, նա ալ մեզ կը ճանչնար:

Գիտէք, ո՞ւր է Սերոբը,— հարցուց Սիմոնը:

— Ես չգիտեմ, կարելի է գիւղի խմբապետը գիտնայ:

— Դէ՛հ, ուրեմն էս նամակ կ'առնես կը տանես գիւղի խմ-բապետին, որ նա ո՛ւր որ ալ ըլլայ Սերոբը՝ ղրկէ նրան:

— Շատ լա՛ւ:

— Մեզի ալ հաց կը բերես:

— Շատ լաւ:

Մէկուկէս ժամ չեղած, մարդը բերաւ մեզի հաց, մածուն, ձուա-ծեղ, ծիրան: Երեկոյեան մութ տալուն՝ գացինք Կծւակ գիւղը: Երեկոյեան ժամը հինգ կ'ըլլար՝ եկաւ Սերոբը իր 15 ընկերնե-րով:

Երկու օր հոդ մնացինք, եր-կու օր ալ գացինք Ծղակ՝ հոն մնացինք: Բաղէշէն լուր հասաւ մեզի, թէ խուզարկութիւն պի-տի ըլլայ: Մենք բարձրացանք Նէմրութի ստորոտները: Բաղէ-շէն եւ Ախլաթէն 300 — 400 զօրք երկու կողմէն խուզարկե-ցին, բայց ոչինչ չգտան: Մենք բարձրից կը տեսնէինք նրանց: Երկրորդ օրը վերադարձան ի-րենց տեղերը:

Բաղէշի կուսակալը հեռագիր կուտայ Մշոյ մութէսարիֆ Մուսթաֆա փաշային, թէ՝ 40 հոգի ֆէտայիներ եկած են ձեր կողմերը՝ ելած Սասուն: Նա կը կանչէ Մշոյ առաջնորդ Վար-դան վարդապետին (սրանք ի-րարու բարեկամ էին) եւ կ'ըսէ թէ 40 ֆէտայիներ գացեր են Սասուն: Վարդան վարդապետը կ'ըսէ, թէ՝ «ես չեմ լուսաւ, էդ-պէս բան եղած ըլլայ»: Նա գաղտնի կը կանչէ Սասունի ռէսներուն եւ կը հարցնէ՝ «ի-րաւ խումբ մը եկե՞ր է»: Սա-սունցիք շատ կը սիրէին Վար-դան վարդապետին եւ նրանից գաղտնիք չէին պահեր: Նրանք կ'ըսեն, թէ մարդ մը եկած չէ: Եւ իրաւ, մենք Ախլաթի գիւ-ղերն էինք:

Գուրգէնը ժամանակ մը Ախ-լաթի գիւղերը ման գալէն վերջը՝ գնաց Բաղէշ, հոն կազ-մակերպութիւնը աւելի կանո-նաւոր հիմքի վրայ դնելու:

Ես կը գտնուէի Կծւակ: Գիւ-ղացիք գողցեր էին երեք ջորի, երկու ձի, որոնք վատ Բիւրտե-րու կը պատկանէին:

Լուր եկաւ թէ խուզարկու-թիւն պիտի ըլլայ: Սերոբի եղ-բայր Բրքոյի հետ այդ երեք ջորին ու ձին տարինք սարը: Հոն ես ծանր հիւանդացայ: Գիւ-ղացիք ինձ տարին Կծւակ՝ պառ-կեցուցին: Նրանք թէյ պատ-րաստեր էին ինձ համար, նա-տեցուցին, որ խմեմ: Խելքս գլ-խիցս գացած էր: Անգիտակցա-բար եռացած ջուրը ամբողջը մէկէն խմեցի: Բերանս էրուեր էր եւ ես ոչինչ չեմ զգացեր: Այդ ջորիները ու ձիերը մտա-դիր էին Սասուն ղրկել, սակայն գիւղացիք չեն կրցեր պահել եւ բաց են թողուցեր: (Շար.)

մին։ Զոհերու թիւը կարելի չէ եղած ճշդել ոչ Հնդիկներուն,ոչ ալ Պիրմաններուն համար։ Ընտանիքներ կան որոնց բոլոր անդամները սպաննուած կամ անհետ կերպով յօշոտուած են։Կառավարական զեկոյց մը կը խոստովանի թէ անկարելի է համրել զոհերը։ Միայն սաչափը գիտեն թէ Եւրոպացիներ չկան զոհերուն մէջ (մնացածը որո՞ւ հոգ...)։ Միայն հիւանդանոցներու մէջ մեռած զոհերուն թիւն է 63, իսկ դարմանուած վիրաւորներուն թիւը՝ 716։ Վաճառատուները փակ են տակաւին եւ ուտելիքի նեղութիւն կը քաշուի։

⁂ Լորտերու ժողովին մէջ, Եգիպտոսի Նախկին մարզպանը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեց կառավարութեան։ Հնդկաստանի Նախորդ փոխարքան պահանջեց որ կառավարութիւնը ամէն միջոց ի գործ դնէ, վերջ տալու համար անհնազանդութեան պայքարին։ Կառավարութեան կողմէ պատասխանեց լորտ Րըսէլ, ըսելով թէ Հնդկաստանի գիւղացի դասակարգերը չեն մասնակցիր պայքարին եւ գովելով բանակին եւ ոստիկանութեան համբերութիւնը։ Յետոյ աւելցուց. «Կառավարութիւնը կը կարծէ թէ մասնաւոր կազմակերպութիւն մը կը վարէ պայքարը. բայց ապացոյց չունի թէ Ռուսիոյ կամ Մոսկուայի մատը կայ այս խռովութեանց մէջ։»

⁂ Առջի օր իսլամներու մեծ ժողով մը տեղի ունեցաւ Պոմպէյի մէջ, օրուան դէպքերուն առթիւ։ Ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ համակրանք կը յայտնէ խռովութեանց զոհերուն համար եւ կը հրաւիրէ իսլամները բռնութեան չդիմել։

"ՄԱՅԻՍ 28„ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՌ. — Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ։ Այս կիրակի ժամը 2ին, 13 Rue d'Issy

կը նախագահէ Թ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

կը խօսի՝ ԼԵՒՈՆ ՆԱՅԻՐՑԻ

կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը

ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Brébant Marseillaisի մեծ սրահը, 146 Chemin des Chartreux.

կը խօսին՝ Պ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

Արտասանութիւններ, նուագ եւ երգ

Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ

ՍԷՆՏ ՄԱՐԿՐԻՏ. — *Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Յայտագիր տեղւոյն վրայ։*

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. եւ Երիտ. միութեանց, կողմէ, Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Սալօն Շափի մէջ։ կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ։ կը խօսին՝ Պ. Պ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ եւ ԱՐԾՆԵԱՆ։ Գեղարուեստական բաժին։ Մուտքը ազատ է։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կը խօսի Ա. Ջամալեան, Պուլկարահայ գաղութի մասին։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՓԱՐԻԶԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին։

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին Ռոստոմի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Անիէռ Պուա-Քոլոնպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կարգ մը ընկերներու դիմումներուն վրայ նախաձեռնարկած է կազմելու ենթամասնաճիւղ մը մը Սէն Լուի մէջ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Պ. Փիլոեանի սրճարանի սրահը։ Կը հրաւիրուին բոլոր որբ ընկերները։ Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի վարչութիւնը։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիր. ժամը 2.30ին 40 Րիւ Պէլվիլի սրահը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւայլն։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին։

Տոքթ. Եր. Գրգոյեան եւ իր փոքրիկները՝ Ժպտիս եւ Արմինէ, Պ. Սմբատ Գրգոյեան եւ իր աղջիկը, այրի տիկ. Ազնիւ Գրգոյեան, Պ. Պ. Հրաչեայ, Հրանդ, Արմէն Ճ. Գրգոյեան (Թիֆլիս), Պ. Վաղինակ Ճ. Գրգոյեան, Տէր եւ Տիկ. Քորքմազեան (Փոթի), Տէր եւ Տիկ. Յ. Յոխիկեան եւ զաւակունք (Սան Ֆրանսիսկօ), Տէր եւ Տիկ. Յ. Ջաղացպանեան, Տէր եւ Տիկ. Ս. Պալճեան, Տէր եւ Տիկ. Խ. Ապլահաթեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Ա. Ապլահաթեան, Տէր եւ Տիկ. Վ. Միրիճանեան եւ զաւակը (Երեւան), Պ. Գ. Էքմէքճեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկ. Շ. Ինճուճեան, Այրի Տիկ. Մ. Ինճուճեան եւ զաւակունք, Պ. Յ. Ինճուճեան, Տէր եւ Տիկ. Գ. Գասապեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Յ. Գասապեան (Ս. Ֆրանսիսկօ), Տէր եւ Տիկ. Լ. Գասապեան եւ զաւակունք (Լօս Անճէլօս), Տէր եւ Տիկ. Գ. Գասապեան (Եկատերինդար), Տէր եւ Տիկ. Գ. Խանամիրեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկ. Տ. Պլտոյեան եւ զաւակունք (Տէսին), եւ պարագաները խորին վշտով կը ծանուցանեն դառնակսկիծ մահը իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, եղբօրկնոջ, ներոջ, հօրեղբօրկնոջ, մօրեղբօրկնոջ եւ ազգականուհիին

Բ Ժ Շ Կ Ո Ւ Հ Ի

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԳՐԳՈՅԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տէմիրճեան)

որ զոհ գնաց եղերական արկածի մը 1930 Մայիս 24ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը Շաբաթ օր կէսօրէ վերջ ժամը 12.30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, ուսկից հանգուցելոյն մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— *Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։*

ՓԱՐԻԶԻ Հայ բժշկական Միութիւնը ցաւով կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը՝ միութեան ժրաջան անդամուհի ԲԺՇԿՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՒՆԻ ԳՐԳՈՅԵԱՆի որ զոհ գնաց ցաւալի արկածի մը։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՓԱՐԻԶԻ Տիկնանց Միութեան Կ. Խաչի Օգնութեան մասնաճիւղը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ դառնակսկիծ մահը Միութեան գործունեայ եւ եռանդուն անդամուհի *ԲԺՇԿՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԳՐԳՈՅԵԱՆի* որ զոհ գնաց դժբախտ արկածի մը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի կեսարիոյ իւլնէզ գիւղացի կարապետ Եայլաեան (45 տարեկան) որ ամուսնացած էր կեսարացի Յակոբ Ճօլօլեանի աղջկան Մարիամի հետ եւ ունէր 3 զաւակներ՝ Յովսէփ, Աբրահամ եւ Յովհաննէս։ 16 տարի առաջ զինուոր էր Պոլիս։ Անկէ ի վեր լուր չկայ իր մասին։ Իմացնել Յովսէփ Եայլաեանի, 22 Rue J. J. Rousseau, Arles, (B. du R.) France.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։ Ճշգրիտ լուր առողին 200 ֆր. նուէր։

— Կը փնտռեմ Քէմախի վերի Բագառիճէն խօսրով Իլպիզեան եւ զաւակները Ղազարոս, Կաթիկ, Ազատուհի, եւ հօրեղբօրորդւոյս զաւակները՝ Աւագ, Մատթէոս եւ Ծաղիկ, որոնք աքսորուած են 1915ին։ Իզմիրի դէպքէն ամիս մը առաջ Մալաթիայէն լուր առնուած է աղջիկը կաթիկէն։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 500 ֆր. նուէր, իմացնել՝ H. Hougasian, Mazagan: Maroc: կամ «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ յունահայ թերթերէն արտատպել։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 31 ՄԱՅԻՍ 1930

31 MAI 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1277

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

...դժնդակ, չարչրկուած նիւթ մըն է այս, — ուժերու հա...խմբում: Բայց պարտաւոր ենք միշտ արծարծել ու հետա...նդել:

Պարտաւոր ենք զարնել մուրճի մը պէս, մինչեւ որ տեղ ...է մեր կեանքին մէջ:

Այլապէս, — կազմալուծման որդը պիտի փարակէ մեր բո...օրկաններն ու հաստատութիւնները, և պիտի դառնանք ...ընկորոյս թիթեռնիկներ:

Մեզմէ աւելի զօրաւորներ, կազմակերպուած պետութիւն...փրկութեան լաստ մը կը համարեն ուժերու համախմբու... Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութիւնը, հակառակ ...դասակարգային տեսակէտին, տակաւին առջի օր կը հրա...իրէր միւս երկու կուսակցութիւնները՝ գործակցիլ եւ դիւրա...ցնել իր աշխատանքը, դարման գտնելու համար գործազրկու...թեան:

...կարմիրները կը ծաղրեն այս ուղղութիւնը, իբրեւ «սրբա...ն դաշինք» հակայեղափոխական, քաղքենի տարրերու: Բայց, ...ը իր ճամբով կ՚երթայ: Ամենօրեայ կեանքը այնպիսի պա...ներ կը ներկայացնէ որ, քարացած բանաձեւերը չեն դի...նար: Մնաց որ, անպայման սկզբունքի շեղում չի նշանա...ր գործակցութիւնը՝ որոշ առաջադրութիւններով: Լուծելու ...մար այս կամ այն հարցը:

Այս պարագան ճիշդ է մանաւանդ մեզի համար: Ի՛նչ հո...նքի ալ պատկանինք, դժուար չէ լեզու գտնել թանձրացեալ ...իրներու շուրջը, առանց զոհելու մեր սկզբունքներուն սր...թիւնը եւ մեր կարծիքներուն ազատութիւնը:

Եւ այդպիսի հարցեր շատ կան: Ոչ միայն գաղութներու ...էջ, այլ եւ Հայաստանի հետ: Մենք պիտի խօսինք միայն ...գաղութներու մասին, չխճողելու համար նիւթը:

...վերջերս մայրլ տեղեկութիւններ հրատարակուեցան թեր...թերու մէջ, Սուրիոյ գաղութին կացութեան մասին: Մենք ա...ռիթ ունեցանք արտատպելու քանի մը արաբական թերթերու ...տնսարկութիւնները եւ «Ազդակ»ի լեզապատառ կոչերը: (Այս ...թերթը այժմ սկսած է արաբական բաժին մը հրատարակել, ...եղացիները լուսաբանելու համար, ինչ որ լաւ երեւոյթ է): ...մանաւոր տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ իսկապէս ...անրութիւն մը կայ մթնոլորտին մէջ, իբրեւ հետեւանք թթու ...գգացմունքներու, զանազան թիւրիմացութեանց եւ գաղտնի ...գրգռութեանց: Դրացի Թուրքերն ալ, անշուշտ, հաճոյքով կը ...յանրեն կրակը, յարդ եւ տաշեղ նետելով:

Արդ, այս մէկ հատիկ պարագան չի՞ հարկադրեր մերձե...ցում, խօսակցութիւն, գործակցութիւն զանազան հոսանքնե...րու միջեւ: Եթէ վտանգ մը կը սպառնայ մեր ամէնէն հոծ գա...ղութին, իրարու դէմ նիզակ ճօճելով չէ որ պիտի խափանուի: ...այլ մեկուսի կենալով եւ սաղմոս քաղելով: Հարկ է շեշտակի ...այիլ վտանգին, եւ ձեռք ձեռքի, գլուխ գլխի տալ, զայն կան...խելու համար: Այլապէս, մենք ի՞նչով ենք արժանի մեր կոչու...մին ու դերին:

Մանաւանդ որ, այս խնդիրը շատ ալ բանավէճ եւ արծար...ծում չի վերցներ: Հարկ է տեղը ծանր նստիլ, որոճալ ու գոր...ծել: Ոչ թէ բերանաբաց ձայն ձգել, իմաստութեան մրցանակ ...ելու յաւակնութեամբ: Անոնք որ խելք ծախելու մարմաջ ...ունին — մասնաւորապէս Երեւանցիները — մեծագոյն բարիքը ...գործած կ՚ըլլան, կարճ կապելով իրենց խոպոտ, խառնաձայն ...բղանակները, որոնք, ամէն պարագայի մէջ, սխալ հասցէի ...ուղղուած են: «Վարդապետն սասաց»ը կացութիւն չի փրկեր ոչ ...Հալէպի եւ Պաղտատի, ոչ ալ Երեւանի մէջ:

Մենք պատահաբար յիշեցինք Սուրիոյ պարագան: Դեռ ...ի՛նչքան կենսական խնդիրներ կան, որ կը պահանջեն ուժերու համախմբում, տեսական եւ գործնական աշխատանք՝ ձեռք ձեռքի:

Այսպէս՝ նոր գաղթականներու տեղաւորման եւ հիներու տեղափոխութեան, տարերային գաղթի խնդիրները: Իրականու...թիւն է որ անընդհատ կը պարպուին Յունաստանն ու Պուլ...կարիան, եւ եթէ անցագրի դժուարութիւնները չսանձահարեն, ...ապահովաբար պիտի կիսուին մեր այդ երկու գաղութները:

Կա՛յ, վերջապէս, գաղութներու կրթական հոգը, որ կը ...պահանջէ ամփոփ եւ հաւաքական աշխատանք: Եթէ չենք ...սխալիր, Սուրիական Տրիպոլսոյ դպրոցը փակուեցաւ 150ոսկիի ...ճղճիմ գումարի մը պակասէն: Տէր Զօրը, մահուան անապատը, ...տակաւին կը սպասէ որ միութիւն մը կամ անհատ մը խղճի ...պարտք համարէ 40,000 ֆրանք ճարել, դպրոց եւ եկեղեցի ...կառուցանելու համար:

Ի՞նչպէս կարելի հանդուրժել այս անտիրութեան: Լսել, ...լռել եւ չկարմրիլ:

Եթէ ունենայինք ազգային կեդրոն մը, ոչ ո՛ր եւ է դպրոց ...կը փակուէր, ոչ մարդիկ ճարահատ վկայութեան կը կանչէին ...Տէր Զօրի անապատին մէջ կոխկրտուած անհամար ոսկորները, ...եւ ոչ ալ կ՚անճրկէինք ուրիշ այնքան հոգերու առջեւ:

Աղէտի՞ մը կը սպասենք թէ հրաշքի մը, մեր ուժերը հա...մախմբելու եւ մեր ճակատագիրը վարելու համար:

Եւ ի՞նչպէս կ՚արդարացնենք մեր այնքան ուռուցիկ յա...ւակնութիւնները, երբ շնորհք չունինք պարբերաբար քով քո...վի գալու եւ գոնէ կարգ մը հարցերու մէջ համախորհուրդ գոր...ծելու համար: Շ.

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱԼՄԱՍՏԻ ԱՂԷՏԻ ՄԱՍԻՆ

ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 16 մայիս (Սեփ. Թղթ.).— Նախորդ երկու թղթակցութեանցս մէջ պարզած էի երկրաշարժին մանրամասնութիւնները:

Ամէնէն առաջ ըսեմ, որ «Յառաջ»ի Սալմաստի թղթակից տարաբախտ Վահան Սարուխանեանի դիակը փլատակներու տակէն հանած են իր ընկերները եւ հայ զինուորները: Մէջքն ու ոտքերը ջարդուած եւ ամբողջ մարմինը տրորուած էին: Վահանը մինչեւ գիշերուան ժամը 12ը (6 մայիս) նստած է եղեր եւ նամակ գրած է ըսելով.

— «Գիւղացիներուն յորդորեցի տուներէն դուրս գալ և լեցուիլ դաշտերն ու այգիները, զգուշանալու համար երկրաշարժի աղէտներէն, բայց ոչ ոք մտիկ ըրաւ ինձ: Ես միայնակ նստած եմ եւ հաւանաբար միայն ես ազատուիմ փլատակներու տակէն: Շատ կը ցաւիմ որ այսպէս եղաւ»:

Այս տողերը գրող Վահանը յետոյ հագուստները կը հանէ եւ անկողին մտնելով կը քնանայ: Եւ նոյն գիշերը ժամը 1.30ի ահ՚ռելի ցնցումէն երբ սենեակը կը խորտակուի, Վահանը կը մնայ փլատակներուն տակ եւ կը մեռնի: Աշոտ քահանան (Սալմաստի Հայոց հոգեւոր հովիւը) խումբ մը համակիրներու հետ կ՚երթայ Մահլամ գիւղը եւ կը թաղէ Վահանի մարմինը:

**. Նախորդ թղթակցութեանս մէջ յիշած էի, որ Ատրպատականի թեմական Խորհուրդի անդամ Պ. Սամսոն Թադէոսեանը մայիս 10ին գնաց Սալմաստ (որուն հետ կապուած է տասնեակ տարիներու կրթական-յեղափոխական գործունէութեամբ եւ քաղցր յիշատակներով), կացութիւնը տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար:

Մայիս 17ին պիտի վերադառնայ, բերելով ընդարձակ տեղեկագիր մը աղէտի եւ աղէտեալներու մասին:

Սալմաստ գացած է նաեւ Շահնշահ Փահլէվիի անձնական բժիշկ Ամիր Ալամը իր գործակիցներով:

Ատրպատականի զինուորական հրամանատարը՝ Ամիր Լաշքեար Ջաֆար Տէօվլէն եռանդուն կերպով կազմակերպած է աղէտեալներու օգնութեան գործը, շնորհապարտ ձգելով ժողովուրդը: Կառավարութիւնը միջոց չի խնայեր օգնութեան գործը արագ եւ հաստատուն կերպով կատարելու համար: Սալմաստի աղէտեալները, Հայ, Պարսիկ, Ասորի, Քիւրտ, հաւասարապէս կը վայելեն կառավարութեան օգնութիւնը:

Ամենավերջին եւ ստոյգ տեղեկութեանց եւ Պ. Սամսոն Թադէոսեանի անձնապէս կատարած վիճակագրութեան մը համաձայն, ցարդ արկածահար գիւղերը ունեցած են հետեւեալ զոհերն ու կորուստները. —

1. Սաւրա. — Այստեղ կ՚ապրէին 4 տուն Հայեր (26 հոգի). տուած են մէկ զոհ: Ամբողջ գիւղն աւերակ, եկեղեցին քանդուած: Նոյն գիւղին մէջ ապրող 600 Պարսիկները 150 զոհ ունեցած են: Փլատակներուն տակ մնացեր են նաեւ 150 արջառ եւ 1000 ոչխար (Պարսիկներուն): Գետինն ունի մանր ճեղքուածքներ, արեւմուտքէն արեւելք եւ հիւսիսէն արեւելք:

2. Փաթաւուր. — Ասորաբնակ, 113 հոգի, 11 զոհ, ամբողջ գիւղը աւերակ: Լայն ճեղքուածքներ ունի գետինը՝ նոյն ուղղութեամբ:

3. Մահլամ. — Այս գիւղին մէջ կ՚ապրէին 294 Հայեր, որոնք զոհ տուած են 38 հոգի: Անասունները մնալով փլատակներուն տակ, սատկած են՝ 264 գլուխ: Ամբողջ գիւղն աւերակ, եկեղեցին եւ դպրոցը քարուքանդ: Գերեզմանատունը մէկ մարդու հասակի չափ իջած, չոքած: Լայն ու խոշոր ճեղքուածքներ: Այս գիւղին մէջ ապրող 38 Քիւրտերը տուած են 10 զոհ:

4. Խոսրովա. — Ասորաբնակ, 280 հոգի, զոհ տուած են 34 հոգի: Անասուններու կորուստը՝ 150:

5. Քէօհնաշահար (Հին քաղաք). — Հայեր 8 տուն, 49 շունչ, զոհ 1 անձ: Եկեղեցին քանդուած, ամբողջ գիւղն աւերակ: Արաբական պատմական մինարէն (որու մասին Րաֆֆին այնքան սիրուն տողեր գրած է իր «Կայծեր»ուն մէջ) փլած ու քարուքանդ եղած է: Այս գիւղին մէջ ապրող 350 տուն Պարսիկները ունեցած են 150 զոհ: Արջառ եւ ոչխար՝ 1200 գլուխ՝ փլատակներուն տակ մնացած: Գիւղին գետինը խաչաձեւ ճեղքուածներ ունի: Այս գիւղին Իմամ Զատէ յայտնի մզկիթը քանդուած է:

6. Փայաջուկ (Րաֆֆիի ծննդավայրը). — Հայերը 26 տուն, 137 հոգի, զոհ 3 անձ: Աւերակ դարձած է ամբողջ գիւղը: Հնակառոյց եւ ամուր եկեղեցին խորտակուած: Գետինը ճեղքուած է խաչաձեւ տեղ տեղ, կալերուն մէջ քիչ քանակութեամբ ջուր դուրս ժայթքած է եւ ապա քաշուած:

7. Ղալասար. — Հայերը 17 տուն, 79 հոգի, զոհ երկու մանուկներ: Անասուններու կորուստը՝ 39 գլուխ: Եկեղեցին, դպրոցը, թատերասրահը եւ գրադարանը քանդուած: Ամբողջ գիւղն աւերակ, ճեղքուածներ՝ նոյն ուղղութեամբ:

8. Հաֆթւան. — Հայերը 126 տուն, 540 հոգի, զոհ 4 անձ, վիրաւոր՝ 17: Անասուններու կորուստը՝ 16 գլուխ: Եկեղեցիին գմբէթը եւ մէկ պատը քանդուած են: Խորտակուած են նաեւ Ս. Թադէոս եւ Ս. Պօղոս մատուռները: Ամբողջ գիւղն աւերակ է: Ճեղքուածքներ՝ զանազան ուղղութեամբ: Քիչ քանակութեամբ ջուր ժայթքած է գետնէն, յետոյ քաշուած:

Առայժմ այսքան: Կան գիւղեր, որոնց զոհերն ու կորուստները դեռ ստուգուած չեն:

Պարսկական գիւղերու մարդկային զոհերու ընդհանուր թիւը երկու հազարը կ՚անցնի: Դեռ կը շարունակուին պեղումները եւ փլատակներուն տակէն կը հանեն դիակներն ու կը թաղեն:

Արաւուլի լեռնաշղթաներու ուղղութեամբ տարածուած ամբողջ քրդաբնակ գիւղերը հիմնովին քարուքանդ եղած են եւ կան բազմաթիւ մարդկային զոհեր:

Աշնակ գիւղի քիւրտ աղան, որ կնոջը հետ ազատուած է կըլպատմէ թէ շարժը քանդած է Աղբակի Ս. Բարթուղիմէոսի պատմական վանքը, ուր 50ի չափ թուրք զօրքեր իրենց ձիերով մնացեր են փլատակներուն տակ: Նոյն քիւրտ աղան ըսած է որ երկրաշարժէն մասներ կրած են նաեւ Վան, Արճէշ եւ ուրիշ քաղաքներ: Սակայն այս մասին դեռ վաւերական տեղեկութիւններ չկան:

Ցնցումները դեռ կը շարունակուին թէ Սալմաստի եւ թէ ամբողջ Ատրպատականի մէջ, սովորաբար առաւօտները՝ ժամը 10—11 եւ գիշերները՝ 1—3: Թաւրիզի մէջ կը շարունակուի երկրաշարժի սարսափը: Բազմաթիւ ընտանիքներ տուները թողած և քաշուած են այգիներն ու բաց վայրերը:

Մայիս 12ին, կէսօրէն յետոյ ժամը 5ին Սալմաստի մէջ սաստիկ կարկուտ եւ տեղատարափ անձրեւ եկած է: Բացօթեայ աղէտեալները ծանր տառապանքներ կը քաշեն այժմ, ցուրտէն (գիշեր) եւ արեւէն: Ամբողջ գաւառին մէջ ոչ մէկ հատ ծածկ չէ մնացեր: Արտերու առուները փճացած են եւ արտերը ենթակայ են չորնալու: Այս բոլորին վրայ աւելցնենք նաեւ մարախը, որ մայիս 13ին երեւցաւ Ատրպատականի ամէն կողմը:

Ամերիկացիները եւ Ատրպատականի խորհրդային հիւպատոսարանը առաջարկած էին կառավարութեան՝ իրենց կողմէ նիւթապէս օգնել երկրաշարժի աղէտեալներուն, բայց կառավարութիւնը շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, մերժած է անոնց առաջարկը:

ՄԱՍԻՍ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԲՈՅՆ ՄԸ ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՄԷՋ

ՇԷՅԽ ՍԱՅԻՏԻ ՏՂԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Վերջին թղթաբերով հասած Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Էրզրումի մէջ խռովարարական ընկերութիւն մը երեւան հանուած է, որ կ՚ուզէր ապստամբութիւն հանել արեւելեան նահանգներուն մէջ: Ընկերութեան բոլոր անդամները ձերբակալուած են եւ Էնկիւրի ղրկուած: Ընկերութեան գլուխը կը գտնուի Շէյխ Սայիտի տղան, Սէլահէտտին, որ հօրը կախուած ատեն Պաղտատ զին. վարժարանն էր: Յիշեալը Սըր Համիլթընի պաշտպանութեան տակ մնացած է եւ անկէ 3000 ոսկի դպրոցի վարձք առած ու շարունակած է ուսումը:

Սէլահէտտին Պաղտատի մէջ քիւրտ փախստականներու եւ 150նոցներէ ոմանց հետ շփման մէջ էր: Այն ատեն, փախստականները հոն Թուրքիոյ դէմ գործել սկսած էին, Քիւրտերու բարեկամներու ընկերութիւն մը կազմելով: Սէլահէտտին այդ ընկերութեան պետերէն էր:

Ընկերութիւնը Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ ճիւղեր ունէր: Սէլահէտտին առողջական պատճառներով դպրոցէն ելած եւ մտած էր ընկերութեան մէջ գործօն դեր ստանձնելու: Նպատակն էր հօրը վրէժը լուծել եւ Թուրքիոյ մէջ շարժում յառաջ բերել Էնթրիկներով:

Տեսնելով սակայն իր ջանքերուն ապարդիւն մնալը Պաղտատի մէջ, Սէլահէտտին ընդհ. ներումէն օգտուելով կ՚որոշէ Թուրքիա դառնալ եւ հոն գործել:

Նախ Մարտին, յետոյ Խնուս կ՚երթայ եւ կ՚աշխատի շփման մէջ մտնել տեղական պետերու հետ: Երբեմ չի գտներ եւ կ՚ուզէ Էրզրում մտնել, ուր կ՚երթայ պատրուակելով քրոջը առողջական վիճակը: Հոն հիւր կ՚ըլլայ Մէմտուհ էֆ.ի որուն հայրը սպաննուած էր գլխարկի յեղաշրջման առթիւ տեղի ունեցած ընդհարման մը մէջ: Մէմտուհ էֆ. ալ վրէժ լուծել կ՚ուզէր: Երկուքը կը միանան եւ 14 կնիք կոխելով կը սկսին գործունէութեան: Այս կնիքներուն վրայ գրուած էր: «Հիւս. Քիւրտիստանի Ընկերութիւն»: Ձեռք ձգուած են այս դաւաճաններուն բոլոր թղթակցութիւնները: Կառավարութիւնը որ տեղեակ էր անոնց ընթացքին հսկողութեան տակ առած էր զանոնք:

Էնկիւրիի մէջ ուր կը գտնուին հիմայ, ասոնց վկայութիւնները առնուած են, Սէլահէտտին խոստովանած է Սըր Համիլթընի հետ ունեցած յարաբերութիւնը եւ անկէ դրամ առնելը, բայց պնդած է թէ՝ Թուրքիոյ դէմ ո եւ է նպատակ չունէր: Ընդհակառակն ըսած է թէ խռովարարական ընկերութեան մէջ մտած էր անոր նպատակը հասկնալու եւ Հանրապետութեան իմաց տալու համար: Սէլահէտտին 24 տարու է: Հաւանաբար ուրիշներ ալ ձերբակալուին:

Դատը պիտի արթնցնէ մեծ շահագրգռութիւն եւ կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ըլլան:

Նորէն Պաղեստինի տագնապը

Բրիտանական կառավարութիւնը տեղեկագիր մը հրատարակեց Պաղեստինի դէպքերուն առթիւ: Տեղեկագիրը կ՚ըսէ թէ կացութիւնը շատ փափուկ է եւ մեծ համբերութիւն եւ շրջահայեցութիւն կը պահանջէ: Ինչ կը վերաբերի ներգաղթի քաղաքականութեան եւ սահմանադրական փոփոխութեան, կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ ուրիշ զեկոյցով մը պարզել իր պաղեստինեան քաղաքականութիւնը, երբ ստանայ մասնաւոր քննիչներուն տեղեկագիրը: Մինչեւ այդ, սեղմիչ միջոցներ ձեռք առնուած են ներգաղթի մասին, իբրեւ զգուշութիւն: Միւս կողմէ, կարգադրութիւններ եղած են նոր ուժեր ղրկելու Պաղեստին, եթէ կացութիւնը պահանջէ:

**. Լացի Պատի մասին միջազգային քննութիւն պիտի կատարուի յունիսի վերջերը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ԿԱՐԳ ԿԱՆՈՆԻ ՏԱԿ

Մինչ Պղատոն պիտի փափաքէր՝ որ երկիրները փիլիսոփաներէ կառավարուին, այսօրուան Իտալիոյ վարիչը իր երկրին կառավարութեան հոգը նախկին լրագրողներու յանձնած է։

Բոլորովին նորութիւն մը չէ այս, քանի որ ուրիշ ազգերու մէջ ալ կը տեսնենք նախարարներ ու հանրածանօթ քաղաքագէտներ որոնք ժամանակին լրագրութեամբ զբաղած են։ Այսպէս առանց շատ հեռուները երթալու, երբ օրինակ յիշենք Պրիանի եւ Թարտիոյի անունները։ Բայց ապահովաբար ոչ մէկ ժամանակ եւ ոչ մէկ տեղ կառավարութեան մը գործունէութեան մասնակցած են այնչափ լրագրողներ որչափ այսօրուան Իտալիոյ մէջ։

Վեց նախարարներ. վարչապետ՝ Մուսոլինի, արտաքին նախարար Կրանտի, օդանաւային նախարար Պալպօ, դատական նախարար Ռագգօ, հանրային շինութեանց եւ արհեստապետութեանց նախարարները, բոլորն ալ հրապարակագիրներ եղած են։

Ֆաշիզմի Մեծ Խորհուրդին անդամներէն՝ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Թուրաթի, Ծերակոյտի նախագահ Ֆետերցոնի, և քանի մը երեսփոխաններ լրագրողներ եղած են։ Խորհրդարանի 400 երեսփոխաններէն 35ը լրագրողներ են, 19ը քաղաքականութեան մասին գրողներ, իսկ ծերակուտականներու մէջէն ալ 11ը դարձեալ մամուլին կը պատկանին։

Պէտք է ըսել որ լրագրութիւնը այսօր մտաւորական շրջանակներու մէջ իր արժանի տեղը գրաւելով, մասնաւոր կարեւորութիւն մը ստացած է։ Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։ Լրագրութիւնը հիմա եւ ասկէ վերջն ալ կը մնայ իբրեւ ընկերութեան անհրաժեշտ պահանջներէն մէկը։ Անցա՛ն եւ այլեւս չեն վերադառնար այն օրերը, երբ մեր պապերը «գազէթա» եւ «գազէթաճի» բառերը առանց հեգնական ժպիտի չէին կրնար արտասանել։

Այսօր աւելի քան երբեք հանրային կարծիքին համար լրագրութեան գոյութիւնը ոչ միայն կարեւոր է, այլեւ ստիպողական։ Անոր միջոցաւ միայն կարելի է ժողովուրդին միտքն ու սիրտը հանդարտեցնել կամ գրգռել, այս կամ այն ուղղութիւնը տալով։

Արդի լրագրութիւնը մասնագիտութիւն մըն է եւ ճիշդ այս ըմբռնումով, Իտալիոյ մէջ համալսարանական դասընթացք մը, որոշ շրջան մը կազմակերպուած է, հմուտ լրագրողներու հոգատարութեամբ։

Ներկայիս Իտալիոյ մէջ դժուար է ինքզինքը լրագրական ասպարէզին տալ, առանց սոյն դասընթացքին յաճախելով յատուկ արտօնագիր ստանալու։

Մինչեւ ֆաշիզմի հաստատումը, լրագրութեան հետեւելու համար ոչ մէկ արգելք կամ ձեւակերպութիւն կար։ Շատ անգամներ կարող ու նշանաւոր լրագրողներու կողքին կը գտնուէին բոլորովին անծանօթ երիտասարդներ, որոնք թերեւս ուրիշ ձեռնարկներու մէջ յաջողութիւն չգտնելով, լրագրութիւնը կ՚ընտրէին իրենց իբր նոր ասպարէզ։ Ասոր հետեւանքով կը պատահէր երբեմն որ խմբագրատան մը մէջ ամէնափափուկ պաշտօն մը, (ինչպէս է տնտեսական եւ արտաքին քաղաքականութիւնը) անփորձ երիտասարդի մը ձեռքը կ՚անցնէր,

Այս անպատեհութեանց վերջ մը տալու եւ իր հաստատած կարգ ու սարքը ամրապնդելու համար, Մուսոլինի որոշեց ստիճանաբար մաքրագործում կատարել, որպէսզի հասնող նոր սերունդը Իտալիոյ տայ այնպիսի հրապարակագիրներ, որոնք օժտուած ըլլան նոր վարչաձեւին պահանջած յատկութիւններով։

*
* *

Լրագրութեան մէջ այս կարգն ու կանոնը հաստատելէ վերջ, պէտք էր նաեւ հիմնել հաստատութիւն մը որ հսկէր լեզուական մաքրութեան։ Այս նպատակով, կազմուեցաւ իտալական ճեմարանը։

Այս ճեմարանը՝ հաստատուեցաւ Հռոմի Ֆարնեզինա հրաշագեղ պալատը. Ռաֆայէլի որմանկարներով զարդարուած սրահներուն մէջ։

Հռոմի բազմաթիւ պալատներուն մէջէն այս վերջինս յարմարագոյն էր իր չքնաղ դահլիճներով ու փայլուն անցեալով։

Կառուցուած ԺԶ. դարու սկիզբը՝ Հռոմի մեծատոհմիկ, ընչաւէտ Գիճիներու ընտանիքին համար, որ իրենց դրամին զօրութեամբ իշխաններ նուաճած էր, յաջորդաբար ան կը դառնայ Ֆարնէզէ ծիրանաւորի սեփականութիւնը, որմէ ստացաւ իր անունը, ապա կ՚անցնի Նափոլիի Պուրպոններու ձեռքը որ իրենց կարգին կը ծախեն սպանիացիի մը, որուն ժառանգորդներէն իտալական կառավարութիւնը 1926ին գնեց զայն։

Իտալական մամուլը՝ տ՚Անունցիոյի, Օրեթթիի, Փանցինիի եւ ուրիշ ժամանակակից ծանօթ գրիչներու շնորհիւ, ստացած է մեծ փայլ, բայց դեռ կը կարօտի մասնաւոր ուշադրութեան։ Պ. Թիթոնի, ճեմարանին նախագահը, յայտարարեց թէ՝ ճեմարանի գործը պիտի ըլլայ գլխաւորապէս քննական ու պահպանողական, մաքրելով լեզուն օտար բացատրութիւններէ։ Ասկէ զատ, ճեմարանին հովանաւորութեամբ եւ նախաձեռնութեամբ պիտի ձեռնարկուի իտալերէն լեզուի «մեծ բառգիրք»ի մը կազմութեան, ինչպէս նաեւ պիտի տպագրուի մատենագրութիւն մը՝ Իտալիոյ պատմական, գրական, գեղարուեստական և եգիպտական տպագրութեանց մասին.

Ճեմարանի անդամներէն մէկն է ներկայ եւ ապագայ կեանքին ինքնակոչ մարգարէներէն, նորաձեւութեանց քաջալերող եւ միշտ նոր հոսանքներ փնտռող՝ Մարինեթթին. Արդէն անդամներու կողմէ սկսած են բանախօսութիւնները, որոնք կարծես զարմանալի զուգադիպութեամբ իրենց իբր նիւթ կ՚ընտրեն Ֆրանսան, ներկայացնելով անոր տնտեսական, ընկերային եւ այլ վիճակները։ Արդեօք այս երկու եղբայր ազգերը իրար չհասկնալով քաղաքական գետնի վրայ, մերձեցո՞ւմ կը փնտռեն մտաւոր գետնի վրայ։

Իտալական ճեմարանի հիմնադրութեամբ, Հռոմը կը ստանայ նոր զարկ իբրեւ մշակոյթի կեդրոնը, անշուշտ համաձայն տիրող կարգուսարքի պահանջներուն։

ՆԱՀԻՐ

ՍԷՆԻ ԱԿՈՒՆՔԸ

Փարիզի քաղաքապետութիւնը կարեւոր գումար մը քուէարկեց, բարեզարդելու համար Սէն գետին ակունքը։ Այդ շրջանին հողերը Փարիզի քաղաքապետութեան կը պատկանին 1897էն ի վեր։

Մասնաւոր մարմին մը պիտի մաքրէ վտակները, աւազանները եւ պարիսպ մը պիտի բարձրացուի շուրջը։ Նոյն ատեն պիտի վերսկսին շրջակայքի պեղումները, լոյս աշխարհ հանելու համար հռովմէական եւ հին գաղիական աւերակներու մէջ թաղուած արուեստը։

ՉԵԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Ե.

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԹԱՓԱՆՑՈՒՄ ԱՐԱԲԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՅՔԱՐԸ՝ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ ՍԻՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

(Բեսեդովսկիի յայտնութիւնները)

1928ին, Փարիզի մէջ խօսակցութիւններ ունեցայ Եմէնի կառավարութեան հետ։ Եգիպտոսի նախկին բարձրաստիճան պաշտօնատարներէն Հասան Էնիս փաշա դեսպանատուն ներկայացաւ իբրեւ ներկայացուցիչ Եմէնի կառավարութեան։ Ինծի բացատրեց թէ երկրին թագաւորը, Եահիա, կը փափաքէր դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Մոսկուայի հետ։ Հասան փաշա իր պաշտօնին վերաբերեալ օրինական հաւատարմագրերը յանձնեց ինծի։ Հեռագրեցի Մոսկուա։ Արտաքին փոխ-գործավար Գարախան պատասխանեց թէ Քաղաքական Բիւրօն մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ Եմէնի մէջ սովետ դիւանագիտական ներկայացուցիչ մը ունենալու կարելիութեան։ Ուստի պէտք էր որ բանակցէի Հասան Էնիս փաշայի հետ։

Հասան Էնիս լաւ տպաւորութիւն թողուց վրաս։ Լայնախոհ մարդ մըն էր, որ հիմնապէս կը ճանչնար նաեւ արաբական թերթերը։ Բայց պահպանողական կարծիքներն ալ չծածկեց ինձմէ։

Առաջին խօսակցութեան մէջ իսկ ցոյց տուաւ թէ Եմէն Սովետներուն հետ կանոնաւոր առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատել կ՚ուզէր, եւ ասով հետապնդուած նպատակն էր ձեռք բերել ռազմամթերք, դրամական օգնութիւն եւ մէկ քանի օդանաւերու հայթայթում մարզիչներով հանդերձ։

Հասան փաշա յայտնեց թէ Եմէն նախնական եւ նահապետական երկիր մըն է, որուն համար անհրաժեշտ է կարելի եղածին չափ շուտ արդիանալ զինուորական տեսակէտով, ընկերային բարենորոգումները քիչ մը աւելի ետքի թողլով։ Եմէնի կառավարութիւնը, Եահիա թագաւորին հետ համաձայնութեամբ, պատրաստած է արդէն բարենորոգմանց երկարաշունչ ծրագիր մը, որուն գործադրութիւնը մեծ մասամբ կախում պիտի ունենայ արտաքին քաղաքականութեան նկատումներէն։ (Եմէն յաղթական դուրս եկած էր Հիճազի վահաբեանց դէմ իր ընդհարումէն, բայց կը վախնար միշտ որ կրնայ դժուարութիւններ ունենալ Քովէյթի սուլթանին հետ սահմանագլխի վրայ շփումներու պատճառաւ։ Ուստի հարկ է նախ զօրացնել Եմէնի զինուորական կացութիւնը)։ Պէտքը կայ վերջին մասնագիտական կատարելագործութիւններով օժտուած զօրաւոր բանակի մը։ Իտալիայէն գնուած թնդանօթները — վերջէն հասկցուեցաւ — 1866ի նմոյշի վրայ շինուած էին.։ Երկու օդանաւորդներ ալ (Աւստրիացի) Եմէն գացած էին ասկից առաջ, բայց անոնցմէ մին արկածով սպաննուեցաւ եւ միւսն ալ չուզեց շարունակել իր ծառայութիւնը։

Հասան փաշա սկիզբէն իսկ բացէ ի բաց ըսաւ ինծի թէ սովետները պէտք չէ որ յոյս դնեն թէ Եմէնը կրնան Անգլիացիներուն դէմ ոտք հանել։ Իր երկիրը պատրաստ է նուիրել Մոսկուայի իր բարեկամութիւնը եւ առեւտրական առաւելութիւններ, բայց ո՛չ բնաւ զինուորական արկածախնդրութիւններու դիմել։ Ուստի արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք է բոլորովին դուրս մնայ պատահական համաձայնութենէն։

Մոսկուա երեսը թթուեցուց այս յայտարարութիւններուն վրայ։ Հեռագրեցին ինծի. «Հասան փաշա կամ ա՛յն է որ անգլիական գաղտնի տեղեկատուութեանց դիւանին մէկ գործակալն է, եւ կամ թագնուած անգլիասէր մը։ Անոր հետ ամէն խօսակցութիւն անօգուտ է։ Խուսափողական կերպով պատասխանեցէ՛ք իրեն։ Ըսէք թէ Մոսկուա շահագրգռուած է իր առաջարկութիւններով, թէ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկենք, որ ուղղակի Սանաա մէջ բանակցի Եահիա թագաւորին հետ։ Այս պատուիրակութիւնը պիտի ներկայանայ իբրեւ մեր կողմէ հաստատուած գերմանական ընկերութեան մը առեւտրական մարմինը»։

Ժամանակ մը վերջ իմացայ թէ գերման կեղծ ընկերութիւն մը, Վօսթվակ, պատուիրակութիւն մը կը ղրկէր Եմէն, մէկ նպատակով միայն. այսինքն պատրուակ ծառայել, որպէսզի աշխատի կօմինտէրնը, Արեւելքի մէջ Գ. Միջազգայինին գործադիր կոմիտէն։

Այդ արշաւախումբին գլուխը անցած էր Թուրքիոյ դեսպանատան նախկին առաջին քարտուղար Աստակոֆ, որ Հոտէյտայի ճամբով Սանաա պիտի երթար, ճամբան այցելելով Անդրյորդանանու քանի մը արաբ Շէյխերու։ Ամէնէն վերջն ալ Հապէշիստան երթալով՝ ուժ պիտի տար այդ երկրին հետ սովետ յարաբերութիւններուն, որոնք մինչեւ այն ատեն տեղի կ՚ունենային Հիճազի հիւպատոս Հատիմովի միջոցաւ։

Աստակոֆ կատարեալ ճարտարութիւն ցոյց տուաւ գործին մէջ։ Հիճազի մէջ առաջացուց խորհրդային առեւտրական մարմինները։ Անդրյորդանանի մէջ 20,000 տոլար բաշխեց կամակատար ցեղերու, որպէսզի զօրեղանայ Պաղեստինի համայնավարներուն աշխատութիւնը։ Աստակոֆ խօսակցութիւն մը ունեցաւ Պաղեստինի համայնավար կուսակցութեան գործակալներուն հետ, որոնց հաղորդեց կոմինտէրնի հրահանգները. — «Պայքար մղել Անգլիացիներուն դէմ, հրեայ սիոնական գործակալութեան դէմ, որ օրկանն է բրիտանական կայսերականութեան, Արաբները շարժման մէջ դնել, եւ ծայր ստիճան կռիւ արծարծել ազգայնականներուն միջեւ։ Գործօն պրոպագանդ մղել արաբ գիւղացիներու եւ պրոլետարներու միջեւ, անգլիական կայսերականութեան, սիոնական գործակալներուն եւ միջազգային քաղքենիութեան դէմ։

Աստակոֆ երկու գործակալ ղրկեց Հապէշիստան, տեղին վրայ քննութիւն կատարելու եւ Սովետներու հետ առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատելու տրամադիր Հապէշ ցեղապետներու հետ տեսակցութիւններ ունենալու նպատակաւ։

Այս ճամբորդութիւնը մեծ արդիւնքներ չտուաւ։ Արդէն 1927ին այս տեսակ ուրիշ փորձեր կատարուած էին։ Րաս Թաֆարի, իր Եւրոպա ճամբորդութեան միջոցին, Աթէնքի մէջ հանդիպում մը ունեցաւ մեր առեւտրական ներկայացուցիչին հետ։ Թաֆարի (խնամակալ Հապէշիստանի, այն ատեն) ընդունեց առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատելու առաջարկը, պայմանաւ որ Սովետները Հապէշիստան ղրկէին ճարտարագէտ-մարզիչներ, բժիշկներ եւ հողագէտներ, նաեւ ստանձնէին ուժ տալ Հապէշիստանի արտաքին քաղաքականութեան։

Րաս Թաֆարի ծայր աստիճան բարեացակամ երեւցաւ, եւ Աթէնքի դեսպան Ուստինոֆ հեռագրեց Մոսկուա։ Ասոր վրայ էր որ ղրկուեցան երկու գործակալները, որոնք ձեռնունայն ետ դարձան։

Աստակոֆ Սանաա հասնելով թագաւորէն ընդունուեցաւ, որ չուզեց դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել։ Առարկեց թէ Եէմէն ոչ մէկ տեղ դեսպան չունի, եւ թէ Սովետներուն համար բացառութիւն չէր կրնար ընել։ Առեւտրական դաշնագիր մը միայն ստորագրուեցաւ։ Հիճազի ընդհանուր հիւպատոս Հաքիմով առեւտրական ներկայացուցիչ անուանուեցաւ Սանաա։ Հաքիմով, Քազանցի թաթար մըն է, շատ լաւ արաբերէն կը խօսի եւ Արեւելքի մէջ կոմինտէրնի ներկայացուցիչի պաշտօնը կը վարէ։ Անուանապէս Սանաա է, բայց իրապէս արաբական թերակղզիին մէջ ամբողջ համայնավար աշխատութիւնը կ՚ուղղէ ինք։

Մոսկուա կը վախնար որ մի գուցէ Եէմէնի հետ համաձայնութիւնը փոթորիկ հանէ Անգլիոյ մէջ։ Ուստի որոշուեցաւ չհրատարակել դաշնագիրը, նոյնիսկ ստորագրուիլը գաղտնի պահուեցաւ։ Սովետական թերթ մը սակայն անհագին գիրերով հրատարակած ըլլալով նոյնը, Սոլովկի կղզիները աքսորուեցաւ հինգ տարուան համար, իբրեւ վրէժ կէփէուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Մարսէյլի ֆրանսական թերթերէն Մասալիա (շաբաթաթերթ) երկու երկար յօդուած է նուիրած (17 եւ 24 մայիս) Մարսիլիոյ հայ գաղութին, տալով պատմութիւնը, ներկայ վիճակը, միշտ գովեստով ու համակրալից տողերով։

Ռոլան Տէսթէլ, — այսպէս է անունը յօդուածագրին,— կը պատմէ թէ ի՛նչպէս 1923ին մօտ 10,000 Հայեր կարճ ժամանակուան մը մէջ Մարսիլիոյ նաւահանգիստը հասան եւ տեղաւորուեցան Օտտօ եւ Միրապօ գաղթակայաններուն մէջ։ Բոլորը հագուած էին պատառատուն ու հին զգեստներ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը քուէարկեց 200,000 ֆրանքի նպաստ մը, որուն 80,000ը Հայերուն համար։ Այս դրամը յանձնուեցաւ Պ. Յ. Սահաթճեանի, որ նախագահն էր Ազգ. Միութեան։ Գաղթակայանին առողջապահական հոգը ստանձնած էր Տոքթ. Թրապիւք։ Եղան նաեւ զանազան օգնութիւններ եւ Մարսիլիոյ հայ գաղութը կրցաւ շուտով ոտքի կանգնիլ։ Ոմանք մեկնեցան դէպի ներսերը, աշխատելու համար հանքերուն եւ գործարաններուն մէջ, — Լիոն, Սէն Թ՚ըթիէն, Սէն Շամոն, Վիէն, Պոլէն, Վալանս, Փոն տ՚Օպնա, Կրընոպլ, Լա Սիոթա, Կարտան։ Այս օտար բանուորները թանկագին տարր մըն էին բոլոր այն հաստատութիւններուն համար, ուր կ՚աշխատէին, որովհետեւ ֆրանսացի բանուորներէն աւելի աժան կը բանէին եւ կատարուած աշխատանքն ալ աւելի արժէք կը ներկայացնէր։

Հայերն ալ գոհ էին, որովհետեւ աշխատանք գտած էին։ Եւ շուտով իրենց աշխատանքի վայրերուն շուրջ բարձրացան հայկական տնակները, մաքուր ու սիրունիկ։ Կարտանի հանքահորերուն մօտ արդէն կազմուած է հայկական գիւղակ մը։ Բոլոր տունները մաքուր են եւ հրա[illegible] րիչ ձեւ մը ունին։ Երբ հայ [illegible] ուորները աշխատանքի [illegible] թան, պարտէզ կը մշակեն,

Եւ ի՛նչ համերաշխութի[illegible] տիրէ այս հայ բանուորներ[illegible] միջեւ։ Կը յիշեմ, որ անոնք [illegible] հրաշալի զոհողութեամբ [illegible] կատարեալ անձնուրացութեամբ [illegible] փարեցան փրկութեան գործ[illegible], երբ քանի մը հայ բանուորներ [illegible] թաղուեցան հանքերուն մէջ [illegible] կածի մը հետեւանքով։ Բոլորն [illegible] կ՚ուզէին իջնել հոր, ուր իրենց [illegible] վերջին շունչը կուտային [illegible] բանուորները։ Ոմանք կ[illegible] եղաւ ողջ առողջ դուրս հանե[illegible], իսկ ուրիշներ մեռած էին արդէ[illegible] երբ գերմարդկային ճիգեր թափ[illegible] ձեւով՝ յաջողեցան փլատակներէն ազատել։

Այդ վայրկեանին պարզուեցաւ սրտակեղեք տեսարան մը՝ հայ կիներն ու աղջիկները նե[illegible] ուեցան դիակներուն վրայ, ամէն [illegible] կը ճանչնալով իր ամուսինը, միւսը՝ իր հայրը....

Երկու օր շարունակ հայ կի[illegible] ները աղօթք ըսելու գացին ան[illegible] ուելներուն վրայ, համաձայն [illegible] րենց երկրին աւանդութեան։ [illegible] այդ ողբե՛րը։ Թէեւ այդ ողբերը կ՚արտասանուէին օտար լեզուով մը, բայց ուղղակի կը զարնուէին սիրտին անոնց, որ հետեւեցան մեռելներուն դագաղին, մինչեւ Կարտանի փոքրիկ գերեզմանատունը։ Ի՛նչպէս հոյակապ յուսահատութեան այդպիսի ա[illegible] սարանի մը առջեւ։

Սակայն ողջերը վերջացան չնկատեցին իրենց գործը։ Մե[illegible] ռելները ունէին այրիներ եւ որ[illegible] բեր, որոնց պէտք էր օգնու[illegible] թեան հասնիլ։ Հանգանակու[illegible] թիւն կատարուեցաւ եւ նպաստներ բաշխուեցան։ Գեղեցիկ [illegible] մարդկային համերաշխութեան այս օրինակը։ Այս բանուորները, որոնք հազիւ իրենց օր[illegible] պահիկը կը վաստկին, ցոյց տալով դժբախտները ամոքելու այդպիսի միջոց մը, այդ օրինակով արտայայտեցին մէկը իրենց ցեղին ամէնէն կարկառուն յատկութիւններէն, — իրերօգնութիւն։

Եթէ այս օրինակը չըլլա[illegible] եւ կրնայի ուրիշ բազմաթիւ նոր դէպքեր յիշել։ Մարսիլիոյ Հայերը, վերջերս, 14,000 ֆր[illegible] հաւաքեցին ու տուին Ֆրանսայի հարաւային նահանգներու ֆրանսացի ողողեալ ընտանիքներուն, եւ հայ վաճառական մը 40 անկողին նուիրեց այս նպատակով։ Ահա օրինակ մը զոր պէտք է մեծապէս գնահատել, որովհետեւ հայ գաղութը ամէնէն աղքատն ըլլալով հանդերձ, օտար միւս գաղութներէն աւելի մեծ գումար մը հանգանակեց եւ նուիրեց։

Ներկայիս բազմաթիւ հայ[illegible] կան, որ հաստատուած են Մար[illegible] սիլիոյ մէջ, ունին դերձակի [illegible] կօշիկի խանութներ, յաճախորդներու կարեւոր թիւով մը, որոնց մէջ Հայերը առաջին տեղը կը գրաւեն։ Պէտք է աւելցնել որ Հայերը առաջնակարգ աշխատաւորներ են, մանաւանդ գործակները եւ կօշկակարները։ Իր[illegible] բեք աշխատանքէ չեն փախչիր եւ դուք կրնաք զանոնք տեսնել նոյնիսկ գիշերները գործի գլուխ,ութ ժամը գոյութիւն չունի անոնց համար։

Շատեր, հնազանդելով իրենց նախասիրութեան, բացած են նպարեղէնի խանութներ, որոնք կ՚ընդարձակուին օր ըստ օրէ։

Վերջապէս գործարաններուն մէջ աշխատող հայ բանուորներու մեծ մասամբ, չեն բնակիր այլեւս վրանի տակ, այլ ունին [illegible] կամ գնած են տուն մը, ուր [illegible] բնակին,— բան մը, որ ֆրան[illegible] սացի բանուորը չունի։

Այսպէս հայ գաղութը, աւ[illegible] տելով իր թշուառութենէն, [illegible] հազարին մէջ շատ քիչ [illegible] ունի օգնութեան կարօտ։

Մարսէյլի արուարձաններ[illegible] Սէն-Լու, Սէնթ Մարկրիթ, [illegible] պարէլ, Սէն Ժիւլիէն, Լէ Կ[illegible] Սէն Ժէրոմ, Սէնթ Անթուան [illegible] գրաւած են Հայերը իրենց [illegible] քուր ու սիրուն տնակներ[illegible] Ազգային Վարչութիւնը՝ [illegible]

...ատենապետն է Գ. Շահլամեան, ...անօթ վաճառական, մեծապէս ...կը նպաստէ անոնց բարգաւաճ... Նուռով Փրատոյի հրապա... ...ակին վրայ, կը բարձրանայ ...ոլիկական եկեղեցին (սեպտեմ...բերին), էջմիածնի եկեղեցւոյն ...ընոյն, Պ. Թահթաճեանի ճար...տարապետութեամբը, շնորհիւ ...իծահարուստ Վ. Խորասանճ...եանի նուիրատուութեան։ Ազգ. ...վարչութիւնը մտադիր է բանալ ...եւ մանկապարտէզներ, որ...պէսզի ոչ մէկ հայ երախայ փո...քրերը Թափառի։ (Յօղուածա...գիրը կը փափաքի, որ Ֆրան...սական կառավարութիւնը օգնէ ...վերոյ բանալու մասին Հայոց ...կատարած շանքերուն, որովհե...տեւ, կ'ըսէ, տղոց մեծ մասը ...ծած են Ֆրանսա, եւ ընդունակ ...են իւրացնելու Ֆրանսական ...արքերն ու քաղաքակրթու...թիւնը)։

Հայերը, ունենալով իրենց ...մանկապարտէզը արուարձաննե...րու մէջ, Թատրոնը Նափ փողո...ցին վրայ, եկեղեցին ու եպիս...կոպոսը, մեծ յարգանք ցոյց ...կուտան Ֆրանսական օրէնքնե...րուն։ Հայերը շատ քիչ անգամ ...ոստիկանութեան ուշադրու...թիւնը գրաւած են։ Ոճիրներու, ...գողութիւններու տարեկան ար...ձանագրութեանց մէջ Թիւ չեն ...կազմեր։ Ուրիշ ազգեր հակա...ռակը կը կազմեն։ (Այստեղ կը ...յիշէ Ահարոնեանը, Մախոխ...եանը, մեծ բանաստեղծը եւ մեծ ...նկարիչը, եւ կը վերջացնէ ըսե...լով)։

— Հայերը շնորհիւ իրենց ...աշխատանքին Ֆրանսայի մէջ ...ստացան այնպիսի նախանձելի ...դիրքերու, որոնց փափաքելի էր ...որ Ֆրանսացիներն ալ հասնէին։ ...Հայ պատանիները այսօր Ֆրան...սական Թերթեր կը ծախեն ...Մարսիլիոյ փողոցներուն մէջ։ ...Անոնք որքա՜ն քաղաքավար են ...կարեկիրթ, յատկութիւններ որ ...ունի Ֆրանսացի պատանեկու...թիւնը։ Հայ երիտասարդութիւնը ...կը յաճախէ Ֆրանսական դպ...րոցները, շատերը բժիշկ եւ ...փաստաբան եղած են։

Այսպէս Ֆրանսա երբեք չպի...տի զղջայ, որ հիւրընկալեց այս ...առանձնապէս դժբախտ ժողո...վուրդը։ Մաղթենք որ Հայերը, ...դառնան Ֆրանսացի քաղաքա...ցիները, տեսնեն երջանկութեան ...եւ բարօրութեան նոր շրջան ...այստեղ։

ԿՐԿԻՆ ԵՒ ԿՐԿԻՆ...

...կը յիշեցնենք մեր Թղթակից...ներուն և բոլոր բարեկամներուն.

1. Գրել Թուղթին մէկ երեսը ...միայն, աւելորդ յոգնութենէ ...խուսափելու համար գրաշար...ները։

2. Որեւէ հանդէս, ժողով, ...դէպք Թերթին հաղորդել ՕՐԸ ...ՕՐԻՆ։

3. Կարելի եղածին չափ ամ...փոփել հանդէսներու նկարագրու...թիւնը եւ սովորական մանրա...մասնութիւնները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի գործավարներու խորհուրդը արգիլած է կայարաններուն մօտ ոգելից ըմպելի ծախել։ Գաւառական գործադիր կոմիտէներն են, որ իրաւունք ունին ճշդելու Թէ կայարաններէն որքան հեռու վայրերու մէջ կարելի է ոգելից ըմպելի ծախել։

— Գործավարներու խորհուրդը 1908ի ծնունդները զօրակոչի ենթարկած ատեն, խիստ հրահանգներ տուած է, արգիլելու համար անցեալ տարուան զօրակոչի ժամանակ գործուած Թերութիւնները։

— Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 7րդ համագումարը բացուեցաւ մայիս 24ին։ Օրակարգին մէջ կային «գիւղատնտեսութեան վերելքը եւ հաւաքական գիւղացիութեան խնդիրները», «աշխատանքը երիտասարդութեան մէջ» հարցերը։ Համագումարին վիճաբանութիւններուն եւ կատարուած աշխատանքներուն մասին պիտի տանք մանրամասնութիւններ՝ իրենց կարգին։

— Քալանթար, «Հնութիւններու Պահպանման Կոմիտէ»ին մէջ, զեկոյց մը տուաւ վերջերս քանդուած Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին հնագիտական կարեւորութեան մասին։ Կոմիտէն որոշեց կարգի դնել յուշարձանը, շարունակել ուսումնասիրութիւնները։ Նոյն ատեն Մոսկուայէն հրաւիրուած են Իգոր Գրաբար եւ Չերիկով, մասնագէտներ, որոնք անեղծ ձեւով մը պիտի բանան եկեղեցիին նկարչական ծեփերուն խաւերը եւ ուսումնասիրութիւն պիտի կատարեն անոնց արուեստին մասին։

— Վերջերս Ռուսերը սկսած են իրենց լեզուին Թարգմանել հայ պրոլետ գրողներուն գործերը։ Ս. Զօրեան կը բողոքէ, որ իր մէկ վիպակը, վարդածօրի կոմունը, Թարգմանուած և հրատարակուած է ծիծաղելի կրճատումներով և աղաւաղումներով, ինչ որ գրական ամէն արժէքէ կը զրկէ վիպակը։

— Պրոլետ Գրողներու Միութիւնը Լէնինականի մէջ բանուորներուն համար սարքած է գրական-վիճաբանական երեկոյթներ, ուր խօսուած է նախ Միութեան ընդհ. քարտուղարը, Ալազան, «Հայաստանի գրական հոսանքներուն» մասին։ Յետոյ իրենց գործութիւնները կարդացած են Վ. Նորենց, Ս. Տարօնցի, Գ. Սարեան, Ալազան։

— Մայիս 4ին Բագուի մէջ տեղի ունեցաւ երգահան Անտոն Մայիլեանի երաժշտական գործունէութեան 25ամեայ յոբելեանը։ Այս առԹիւ ստացաւ «վաստակաւոր արուեստագէտ» տիտղոսը։

Երաժիշտ Մայիլեան ծնած է Թիֆլիս, 1880ին։ Կրթութիւնը ստացաւ յաջորդաբար քաղաքին նախակրթարանին, Ներսէսեան վարժարանին մէջ եւ 1900ին մտաւ Թիֆլիսի երաժշտանոցը։ 1910ին Բագուի մէջ հրատարակեց Թատրոն եւ Երաժշտութիւն ամսագիրը, (նոր գործ մը՝ հայկական տեսակէտէն), զոր շարունակեց մինչեւ 1917։ Խուսափելով կ'անցնի Պարսկաստան 1919ին։ Բագու կը վերադառնայ 1920ին։ Այնտեղ կը կազմակերպէ պատանեկան Թատերա-երաժշտական արուեստանոցը, որ ունէր հայկական և Թրքական բաժիններ։ 1922ին երաժշտանոցի դասախօս։

Մայիլեանի գործերն Արեգնազան, Աղա Նազար, Ցմլյաչի խաչան, Գիւլնազ տատը, Դիքորը, Մինեոնը, Զար Մկիչը, Բախտի կօրիզը, Զիզիկը, Թատերական գործեր։ Հայերուն, ինչպէս նաև Ազրբէջանցիներուն մէջ կը համարուի մանկավարժական երաժշտութեան արժէքաւոր դէմք մը։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՏԷՐՋՕՐԻ ՄԷՋ

ՏԷՐԶՕՐ, 11 մայիս (սեփ. Թղթակ.) — Այսօր, կէսօրէ առաջ, Ազգ. վարժարանի մէջ, ուսուցչութեան եւ երիտասարդ սեռունդի նախաձեռնութեամբ եւ Թաղ. խորհուրդի մասնակցութեամբ այստեղ ալ տօնուեցաւ Ա. Ահարոնեանի յոբելեանը, ի ներկայութեան Տէր-Զօրի երկսեռ հայութեան։

Հանդէսը բացուեցաւ յոտնկայս «Մեր Հայրենիք»ով, որմէ յետոյ վարժարանի աշակերտներէն՝ Միք. Քէհեաեան, Լեւ. Առաքելեան, կար. Թումիկեան եւ Արգ. Թէրխանեան արտասանեցին մեր անմահ եւ սիրելի Դ. Վարուժանին «Պատգամաւորներ»ը։ Սեպուհ Սիսեռեան յաջող կերպով արտասանեց Խ. Աբովեանի «Ա՜խ վաթան, վաթա՜ն»ը, իսկ Զարեհ Սիսեռեան՝ յոբելեարին «Դուք էիք»ը։ Երիտասարդներէն պ. պ. Ենովք Սահակեան եւ Գէորգ Շահինեան շատ յաջող կերպով արտասանեցին «Ցարգանք քեզ»ը եւ «Կոյր Աշուղը»։ Դպրոցի աշակերտներէն Օր. Մարի Խալաֆեան երգեց «Գարահիսար»ը եւ Լեւ. Առաքելեան՝ «Նազէի Օրօր»ը։

Այս արտասանութիւններէն եւ երգերէն յետոյ, պ. Մանասէ Գաբրիէլեան ըրաւ յոբելեարին կենսագրականը, բաւական լայն կերպով ներկայացուց անոր քառասուն երկար եւ բեղուն տարիներու գրական եւ քաղաքական գործունէութիւնը։ Վերլուծեց անոր գրականութիւնը, ոճը, խորքը, ներշնչման տարրերը։

Աշակերտութեան կողմէ երգուեցան «Իմ Հայաստան» եւ «Մայր Արաքսի»ն, որոնցմէ վերջ Ազգ. վարժարանի ուսուցիչը՝ ընկ. Մ. Ուլնեցի, որ միեւնոյն ատեն վարիչն էր հանդէսին, որպէս վերջին բանախօս՝ ճառ մը խօսեցաւ զգածուած շեշտով մը, իբրեւ ձայն մը մահուան անապատէն։

(ԽՄԲ.—Իր փափաքով, ճառը յանձնեցինք «Աստեղատուն»ի խմբագրութեան)։

Հանդէսը, որ մինչեւ կէսօր տեւեց, խորունկ եւ տրտմանուշ տպաւորութիւն մը Թողուց բոլորիս վրայ։ Մայրիկներ կը փղձկէյին, եւ բոլոր հանդիսականները հակառակ տեղի անձկութեան եւ տիրող տաքին՝ չէին ուզեր բաժնուիլ այս հոգեկան անուշ սփոփանքէն։

Գրիգոր քահանայ մաղԹանքի խօսքով եւ «պահպանիչ»ով փակեց հանդէսը։

Միսաք Սիսեռեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ (սեփ. Թղթ.). — Ա. Ահարոնեանի Մարսէյլի յոբելենական յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ եւ բարեհաճ մասնակցութեամբ Սէն Ժէրոմի Թաղականութեան, մայիս 25ին կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ ցերեկոյթ մը «Պառ Թոսնէլ»ի օգտասուն, ծառերով եւ ծաղիկներով հովանաւորուած պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէր կեդր. Ցանձնախումբի անդամներէն Տոքթ. Սէմէրճեան, որ հանդէսին նպատակը պարզելէ վերջ, հրաւիրեց Սէն Ժէրոմի երիտասարդութիւնը, որպէսզի երգեն «Մեր Հայրենիք»ը։ Պ. Հայկազ Ֆրէնկեան արտասանեց «Ափ մը մոխիր»ը։ Օր. Թ. Արգարեան երգեց «Սիրուն մանիշակ»ը։ Օր. Աստղիկ Սիմիթեան արտասանեց «Ծիծեռնակ»ը։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Մարսէյլի յանձնախումբին ատենապետ պ. Ենովք Արմէն, որ «Յառաջ»ի մէջէն կարդաց Ա. Հանըմեանի ճառին նախաբանը եւ ըսաւ.

— «Աշխարհագրական մըտաւոր այս երկար պտոյտէն վերջ հարկ չեմ տեսներ երկար խօսիլ Ա. Ահարոնեանի արժէքի մասին, որովհետեւ այն քաղաքները, որ յիշատակուած են Թերթին մէջ, կարկառուն փաստն են ինքնին։ Չկայ հայկական պզտիկ համախմբում մը, ուր Ահարոնեանի անունը չփառաբանուի եւ ահա Սէն Ժէրոմը իր այս պզտիկ հաւաքոյթով անոր կենդանի վկան է։ Ահարոնեան հայկական երկինքին վրայ կը շողայ փառաւոր աստղի մը նման։ Վեր առնելու համար արժէքը քառասուն տարիներու գրական այն մեծ գործին, Թոյլ տուէք որ ըսեմ Թէ՝ հայ իրականութեան մէջ ոչ մէկ յոբելեան չէր եղած այսքան մեծաշուք ու համայնական»։

Յետոյ բանախօսը կարդաց յոբելեարին փարիզի մէջ խօսած ճառին քանի մը կարեւոր մասերը եւ եզրակացուց.

— «Ահարոնեան ոչ միայն գրագէտ էր, բանաստեղծ, հրապարակագիր ու ազգային գործիչ, այլեւ, Ռուփփին եւ Աբովեանին վերջ, իր շունչին մէջ կը մարմնացնէր հայ ժողովուրդի նոր մարգարէն, որ մեզի կը պատգամէ իր վերջին գրութեամբ. — Զգուշացի՛ր, իմ ժողովուրդ, ձերմակ ջարդէն, սպասուած է մեզ մի նոր տեսակի Տէր Զօր»։

Գեղասան Ուզունեան յստակ առոգանութեամբ արտասանեց Ահարոնեանի «Ուխտաւորը»։ Պ. Հ. Համբարձումեան երգեց «Իմ կիլիկիա»ն, «Հայաստան»ը, եւ «Տէր կեցօ»ն երգեց կ. Պօղոսեան։

Սէն Ժէրոմի կողմէ խօսեցաւ Թաղ. խորհուրդի ատենապետը, նկարագրելով Ահարոնեանի գրականութեան ազդեցութիւնը Թըրքախօս շրջանակներու մէջ, դըպրոցական պատանիներու հոգիներուն վրայ։

Ինչպէս Սէն Լու, նոյնպէս ալ հոս «Իմ գիրքը» աճուրդի դըրուելով, բարձրացաւ 460 ֆր.ի։ Գիրքը մնաց պ. Կարապետ Քաջհաճեանի վրայ, որ զայն նուիրեց Սիվրիհիսարի Հայրենակցական Միութեան նորակազմ գրադարանին։ Միութիւնը 25 ֆր. նուէրով ստացաւ գիրքը։

Ամէնէն վերջը, Օր. Էլիզ Ցակոբեան յաջողութեամբ արտասանեց Ահարոնեանի «Աշուղը», Համբարձումեան «Հին օրհնութիւնը», իսկ Ուզունեան՝ Աւետիս Իսահակեանի հայրենաշունչ մէկ տաղը։

Ս. Միլտոնեան

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մէկ տարիէ իվեր այս սիրուն եւ հաճոյ գիւղին մէջ կազմուած Թաղ. խորհուրդը դեռ չկրցաւ փրկել վաԹսունէ աւելի մանուկներ։ Մէկ մասը Թեւէ Թաղին Ֆրանսական դպրոցը կը յաճախէ, սակայն 3-6 տարեկան պզտիկներու բազմութիւն մը կը դեգերի փողոցներուն մէջ, ենթակայ զանազան արկածներու։

Մէկ ամիս առաջ, երեք տարեկան սիրուն աղջնակ մը ջուրով լեցուն փոսի մը մէջ իյնալով հագիւ ազատուեցաւ։ Տասը օր վերջը ուրիշ պզտիկ մանչ մը իր պարտէզին մէջ փորուած փոսին մէջ իյնալով մեռաւ։

Այսպիսի փորձանքներէ մեր մանուկները ազատելու եւ միանգամայն անոնց հայեցի կրթութիւն տալու համար անհրաժեշտ է զոհողութիւն ընել եւ օր առաջ ճարել գոնէ պզտիկ սենեակ մը, մանկապարտէզի համար։

***

Երեք ամսուան ընթացքին 4-5 արկածներ պատահեցան Սէն Ժէրոմի մէջ։ Խեղդուած մանուկէն առաջ, երիտասարդ հայրենակից մը իր մէկ սրունքը կորսնցուց հանրակառքի անիւներուն տակ. ուրիշ ծերունի մը պատշգամէն վար իյնալով ամիսէ մը ի վեր հիւանդ կը պառկի։ Ցեղացի հաւատացեալ ժողովուրդը հանգանակութիւն մը կատարելով, երկու ոչխար մատաղ կ'ընէ չարը խափանելու համար։

Մայիս 25ին մարգագետնին վրայ բացօթեայ պատարագեց Շաւարշ քահանայ Թէրզեան, եւ տեղի ունեցաւ մատաղի բաշխումը։ Ներկայ էր 300ի մօտ երկսեռ հասարակութիւն մը։

Ս. Մ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հայրենիքի Թիւ 8ը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ա. Ահարոնեան՝ Զարագուշակ Թռչունը։ Ռէն՝ Որբերը։ Վ. Վալադեան՝ Երկու կրակի միջեւ։ Արմէն Սեւան՝ Հոգիս գիշերին մէջ։ Վ. Նուշանեան՝ Օրերը գեղեցիկ չեն։ Վահրամ Սոֆեան՝ Նկարուիլը։ Արմէն Անոյշ՝ Անորոշ։ Գ. Ճիզմէճեան՝ Երկու լեզու։ Մ. Վարանդեան՝ Ա. Ահարոնեան։ Հ. Տէվլէթեան՝ Երգեր քեզի համար։ Պրոֆ. Ն. Ադոնց՝ Մամիկոնեան իշխանուհին բիւզանդական գահին վրայ։ Կորիւն Մկրտիչեան՝ Այրել ես սիրտս։ Ռուբէն Բերբերեան՝ Միքայէլ Նալբանդեանց։ Անդրանիկի յուշերը։ Կ. Սասունի՝ Քիւրդերու եւ Հայերու ազատագրական շարժումներուն փուլերը եւ անոնց փոխ յարաբերութիւնները։ Մ. Երեւանցեան՝ Խորհրդ. Հայաստանի մէջ։ Դիւտ Մխիթարեան՝ Ցուշեր անցեալէն։ Յ. Ստեփանեան՝ Նիկոլ Դումա։ Արտ. Աբեղեան՝ Կալ քոխ Հայաստանի մասին։ Ա. Աթան՝ Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։ Այս Թիւին մէջ կան նաեւ 9 նկարներ։

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ քառասնամեայ գրական գործունէութեան (1890—1930)։ Հրատ. Ամերիկայի կեդր. Յանձնախումբի։ Գրեց՝ Յովհ. Աւագեան։ Կը պարունակէ նաեւ Ահարոնեանի «Ղէզոյէ Արտը»։

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋը

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — 28 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այդ անասունները կ'ընկնին ...տանի Գօրգօնի ձեռքը։ Քրդե...րը 15-20 արծաթ կ'առնեն եւ ...յանձնեն իրենց։

Հիւանդութիւս տեւեց քսան օր։

***

1895էն մինչեւ 1897, Սե...րոբի կռիւները։

95ին Սերոբը կռուած է մի...տի ռուս-տաճկական սահմանը ...ցած ատեն (Դալիբարայի գիծ) ...Աշոտ Թաթուլը իրեն հետ է ե...ղեր. Աշոտ Թաթուլը մնացած է ...մէն, իսկ Սերոբը իր խմբով ...ռուսցի վալադ Աւագի առաջնոր...դութեամբ անցեր է Խնուս։ Հետեւեալն կ'ըլլան երեք այլ ...ռուսցի տղաներ։ Սերոբ 12 ըն...կերով եկած է Կծուակ։ Բաղէշի կոտորածէն օր մը վերջ հասած է Սոխորդ գիւղը։ Նոյն օրը եկած են Սոխորդի վրայ Մշոյ դաշտի Զուխուրի քիւրդերը մօտ 300 հոգի։ կռիւը սկսուած է գիւղի 24 չախմախլըաւորների հետ միասին։

Երրորդ կռիւը ունեցած է Սերոբը ինքը մենակ, 96ի ձմեռը։ Ղամիրամէն երեք ժամ հեռու գիւղի մը մէջ կ'ըլլայ, երբ Ախլաթէն լուր կը ղրկեն Թէ «մատնուած ես, եկան քեզ վրայ»։ Դեռ լուրը չառած՝ 25 ոստիկան եւ յիսնապետ մը կը հասնին գիւղի եզերք։ Նա կը վերցնէ իր հրացանը եւ կ'ուզէ աննկատելի կերպով գիւղի կողքին գտնուած հովիտով վեր բարձրանալ. սակայն, կը նկատեն եւ Սերոբը ստիպուած կը դառնայ եւ կը սկսի զարնել։ Այսպէս կռուելով նէմրութ կը բարձրանայ։

Ձիւնը շատ է եղած եւ ցուրտ։ դեռ գագաթ չելած՝ մշուշ կը պատէ իրեն եւ զօրքերու մէջ. ո՛չ ինքը զօրքերը կը տեսնէ եղեր, ո՛չ ալ զօրքերը իրեն։ Սարի գագաթով Սերոբը կ'երթայ Ղամիրամ։ Հոն հասնելուն, ժողովուրդը շորերը կը ցամքեցնեն եւ Սերոբը քիչ մը կը հիւանդանայ։ Ձիւնի եւ ցրտի պատճառաւ աչքերը կը ցաւէին։

Այդ գիշեր լուր կը ղրկեն Սոխորդ եւ փամփուշտ կը բերեն։ Սերոբը իրեն կը դնէ դահուկի մը վրայ (սահնակ) եւ Ղամիրամէն կ'երթայ Ջօհոր-Ջըհորցի 2 մարդու գիտութեամբ անկողին, վերմակ կը վերցնէ եւ գիւղէն վեր Գրգուռ սարի ստորոտը քարայր մը կայ, հոն կը մնայ քանի մը օր։

Սերոբը, խաղաղուելուց վերջը, տեղական քանի մը ընկերներ կը հաւաքէ.— Բաղէշցի Սիմոն, որ Շէկոտան հայն է, Խնձորեքցի Նատօն (այս Նատօն 90ական Թուականներուն Ցամատեանի հետ եկած է Աթինայէն Հոլէպ-Դիարբէքիրի գծով Սասուն, ուր շատ քիչ կը մնայ եւ կ'երթայ իր գիւղը), Ուռթափցի Կրպօն, Կծուակցի Աւագը, Տոփավանեցի Հասօն, Բաղէշցի Մուշեղ։

Օր մը 97ի գարունը կը պատահեն Ծղակ գիւղը։ 25 ձիաւոր Հասնանցի Համիտիէներէն կուգան այդ գիւղի ոչխարը տանելու։ Սերոբը դուրս կուգայ իր ընկերներով կը սկսի զարնել։ Կռիւը կը վերջանայ առանց ոեւէ կողմին վնաս հասցնելու։ Քիւրդերը կը հեռանան առանց Թալանի նրանից վերջը կը պատահին երկու քիւրդի եւ կը սպաննեն դրանց։

Մինչեւ 1897ի մեր հոն գնալը Սերոբը ունեցած էր այս կռիւները։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ինչպէս ըսի, հիւանդութիւնս տեւեց 20 օր։ Երբ առողջացայ, ինծի արտօնութիւն տուին, որ քանի մը գիւղերու ժողովրդին մէջ գտնուած դատերուն նայիմ եւ վերջ տամ։

Օր մը քանի մը ընկերներուս հետ Կծուակ կը գտնուէի։ Կծուակցիք ինծի կը ճանչնային։ 95ին ես հոն մօտ 15 օր մնացած եմ։ Ցեսնամ՝ եկաւ պառաւ կին մը, երեխայի ձեռքէն բռնած։ «Ես ոչինչ չունիմ —ըսաւ,— այս գիւղի մէջ։ Կով մը ունէի, էն ալ գողցան։ Երբ իրիկուն հովիւը տաւարը բերեր է, կովս տեսնողներ եղեր են։ Հա՛, ծերունի մ'ալ այր ունիմ»։ Ես ըսի՝ «Ո՞ւմ կրնամ գող անուանել կովուդ համար»։

Կանչեցի գիւղի խմբապետ Ակօն եւ ռէսը ու ըսի.

«Սա կնոջ կովը կորեր է գիւղի մէջ։ Կալի ժամանակ է, տունը կոտ մը ցորեն տար, այս կինը գոհ կը մնայ»։

Ռէսը մերժեց ըսելով.—«Ափ մ'ալ չեմ տար, ուրիշները գողցան ե՞ս վճարեմ»։

Կէսօրը անցած էր։ Գառնարած հովիւները գիւղէն քիչ մը վեր կը տեսնեն որ շները բան մը կը փնտռեն։ Կը մօտենան՝ կը տեսնեն հողի տակ կովու փորը։ Կնոջը լուր կուտան, Թէ կովուդ փորը այսինչ տեղն է։ Կինը քաշ տալով բերեց, գցեց առաջս եւ ըսաւ. «Ի՞նչ կ'ուզես՝ ան ըրէ»։

Անմիջապէս կանչեցի խմբապետը եւ գիւղի 7 տանապետները, իւրաքանչիւրը հանեցի բարձր տանիքներու վրայ, որպէսզի հսկեն, որ ոչ ոք բան չփախցնէ ընկերուց։ Գիւղացոց շատերը մեր քով նստած էին։ Մեր ընկեր Կծուակցի Աւագին եւ Ուռթափցի Ռէս Բօղօին ըսի, որ տները խուզարկեն։ 2 տուն կը խուզարկեն ոչինչ չեն գտներ, երրորդին մէջ կը գտնեն չուալով միսը։ Բերին քովս։ Միսը արդէն հոտեր էր, ծովը նետեցինք։ Տանուտէրը, երիտասարդ մը, փախեր էր դէպի Ախլաթ։

(Շար.)

Նպաստ ոչ-թուրք դպրոցներուն

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կառավարութեան կողմէ այս տարի 10,000 ոսկի յատկացուած է փոքրամասնութեանց վարժարաններուն: Այս գումարը պիտի տրուի բաց ունեցող վարժարաններուն, որոնց մասին քննիչներուն կողմէ տեղեկագիր տրուած է կրթական վերատեսչութեան:

Այս գումարէն բաժին ստացող վարժարաններուն մեծ մասը յոյն դպրոցներ են, թիւով 8—9 հատ: Նպաստընկալներուն մէջ հայ դպրոցները 5 հատ են, իսկ հրէականները աւելի քիչ:

Տրամադրուած գումարը արդէն սկսած է բաժնուիլ: Հայ դպրոցներէն բաժին ստացած են Գրնալըի վարժարանը 200 եւ Գարթալինը 150 ոսկի:

Կառավարութեան աշխատանքը Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ Ներքին Նախարարը հարցումի մը պատասխանելով, խոստովանեցաւ թէ վերջերս աւելցած է համայնավարական քարոզութիւնը եւ թէ կառավարութիւնը մօտէն կը հետեւի կատարուած աշխատանքին:

Ռուսեւչինական բանակցութիւնները

Անել վիճակի մը մատնուած են ռուսեւչինական բանակցութիւնները: Չինաստանի բանագնացը վերջնական պատասխանէ խուսափելու համար, հիւանդանոց մտած է, առարկելով թէ ստամոքսը դարմանելու պէտք ունի: Պ. Քարախան, որ Ռուսիոյ լիազօր ներկայացուցիչն է, հետեւեալ պայմանները դրած է բանակցութիւններն սկսելու համար — 1. Վերահաստատել դիւանագիտական եւ հիւպատոսական յարաբերութիւնները, 2. Նոր հիւպատոսութիւններ հաստատել Մանչուրիոյ մէջ. 3. Չինեալ պահակախումբ հաստատել Չինաստանի խորհրդային բոլոր ներկայացուցիչներուն պաշտպանութեան համար. 4. Ինչպէս քաղաքական, նոյնպէս առեւտրական ներկայացուցիչները անձեռնմխելի համարել:

Կը վախցուի որ բանակցութիւնները խզուին, եթէ Մոսկուան պնդէ այս պայմաններուն վրայ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

3 Յունիս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Սալոն Սէն Ժագի մէջ, 4 Rue St-Jacques, քաղաքի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Ներկայանալ անդամատետրով:

"ՄԱՅԻՍ 28" ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ. — Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ: Վաղը կիրակի ժամը 2ին, 13 Rue d'Issy

կը նախագահէ Թ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

կը խօսի՝ ԼԵՒՈՆ ՆԱՑԻՐՑԻ

կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Brébant Marseillaisի մեծ սրահը, 146 Chemin des Chartreux.

կը խօսին՝ Պ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ուրիշներ

Արտասանութիւններ, նուագ եւ երգ

Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ

ՍԷՆՏ ՄԱՐԿՐԻՏ. — Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Յայտագիր տեղւոյն վրայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկին Մկրտիչ Մեզպուրեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ հեռագրով իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնեցին իրենց որդւոյն՝

Պ. ՍԱՀԱԿ ՄԵԶՊՈՒՐԵԱՆԻ

ԸՆԴ

ՕՐ. ԹԱԳՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ամուսնութեան առթիւ:

Bondy (Seine) 20 մայիս 1930

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէնստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԵԼՃԻՔԱՅԻ անկախութեան հարիւրամեակին առթիւ, վաղը կիրակի Պրիւքսէլի Գարմէլիթներու եկեղեցւոյ մէջ (Porte Louise) ժամը 11.15ին Յ. Վ. Նալպանտեան հայկական արարողութեամբ պատարագ պիտի մատուցանէ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Սեբաստիոյ Նահանգ. Ուսում. միութեան կողմէ, վաղը կիրակի ժամը 5.30ին Նովէլթիի սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ Պ. Ն. Գազազեանի, կը ներկայացուի՝

"ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ"

գիներ 5 եւ 4 ֆրանք

Entreprise Générale Serruries

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵՐԿԱԹԵՂԷՆԻ

Կը ստանձնեմ երկաթեայ փեղկերու, դուռներու, վանդակորմերու, ծողերու եւն. շինութիւնը մինչեւ 15 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Արագ, աժան եւ մաքուր գործ: Դիմել կամ գրել Մ. Ժամկոչեանի, 52 Rue de Gorge, Sarcelles (S.-et-O.).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մեթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վէներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ճերմակիղ.) եւ վարիսի: Մասն. լապօրաթուար: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդացկութ. ամէն օր 9—12, 2—8 կիրակի 9—12.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Գործ.— 795.40:
Փոն տ'Օպնա, Գաբ.— 35:
Կրընոպլը, Ղուկ.— 35:
Մարսէյլ, Գործ.— 896:
Պաղտատ, Ա. Ա.— 12 շիլ. 6:
Արժանթէօյլ, Ս. Խ.— 35:

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
10 Rue Beaugrenelle, Paris (15)
Մեթրօ՝ Beaugrenelle
Միզանցքի, փրոսթաթի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ: Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9: կիր. եւ տօն օրեր 10 12:

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երկշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Petit Journalի սրահներուն մէջ

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ԻՆՔՆԱՏԻՊ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Հայոց հին մեհենական շրջանէ պատկերներ աղջիկ սկաուտներու եւ սկաուտներու կողմէ, ներկայացումներ, «սկաուտական բանակում մը Հայաստանի մէջ», չափական (րիթմիք) պարեր եւ մարզանքներ. Նուագախումբ եւ մեներգ: Կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ «Սիփան»ի երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի:

Գործողութիւնները տեղի կ'ունենան զունաւոր լուսարձակներով:

200 ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ

ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հագուստները հայթայթուած են ֆրանսական մեծ տունէ մը: Մուտք 5 ֆրանք:

ԱՅՍ ՑԵՐԵԿ ժամը 3,30ին — ***ԿԻՐԱԿԻ*** — ԱՅՍ ԻՐԻԿՈՒՆ ժամը 9ին

Théâtre ALBERT Ier (64, Rue du Rocher, Métro : St. Lazare)

Տիգրան Չուհաճեանի եւ Ս. Նալեանի գլուխ-գործոցը

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐՀՕՐ ԱՂԱ

Քրքջալից օբէրէթ 3 արար

Դեռատի եւ շնորհալի Տիկ. ՄԱՐԿՐԻԹ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Ֆաթիմէ

Տիկ. Ս. Ալիքսանեան (Սափոիլ Գալֆա) — Տիկ. Ճ. Շահպարոնեան (Գամէր)

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Լէպլէպիճի հօր հօր աղա) — *Վ. ՍՎԱՃԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ)*

Վ. ՊԱԼԳՃԵԱՆ (Սանսար Հասան) — *Մ. ՍԱՐԻՄ (Եէնիչէրի աղասը)*

Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ (Ճինկէօզ)

ԵՐԵՍՈՒՆ ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԱՐ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

ՇՆՈՐՀԱԼԻ ԵՒ ԴԵՂԱՏԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ
ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳՐԻԹ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

որ պիտի երգէ «Լէպլէպիճի»ի մէջ, յառաջիկայ կիրակի ցերեկ եւ իրիկուն Albert I Թատրոնին:

ԳԻՆԵՐ.— Ցերեկուան՝ օթեակ 200, 150 եւ 100 ֆրանք: Աթոռ՝ 20, 15 եւ 10 ֆր.: Երեկոյեան՝ օթեակ՝ 300, 250 և 200 ֆր.: Աթոռ՝ 50, 30, 20 եւ 15 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Գիշերուան ներկայացումը պիտի աւարտի ժամը ճիշդ 12ին: Կը խնդրենք թատերասէր հասարակութենէն որ խճողումի տեղի չտրուելու համար իրենց տեղերը ապահովեն կանուխէն:

Ցերեկուան համար 10 ֆր.նոց աթոռները ՍՊԱՌԱԾ են. տոմսի վրայ կը ծախուին միմիայն 50 հատ եւս՝ 10 ֆր.նոց: Երեկոյեան ներկայացումին 50 ֆրանքնոց աթոռները նոյնպէս ՍՊԱՌԱԾ են:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մեթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

L'ECOLE PRIVÉE DE COIFFEUR

Directeur HENRI PEKMEZ

15 Rue de la Glacière, PARIS (13e)

Սովրեցէք Արանց եւ Կանանց սափրիչութիւնը: Կենդանի մօտէլ՝ ձրի: Վճարման դիւրութիւն: Գործ կ'ապահովուի: Մեթրօ՝ Glacière et Gobelins. Օթոպիւս՝ U եւ ARbis

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Կ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ՄԱՍԻՍ ԳՕՀԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

57A Rue Nationale, MARSEILLE

Վարձու է մեծ արհեստանոց մը որ ունի նաեւ մէկ սենեակ եւ խոհանոց, ջուր, ելեկտրականութիւն: Արհեստանոցը կարելի է վերածել բնակութեան յարմար երկու սենեակներու: Վարձք՝ տարեկան 2500 ֆր. չարժ 250 ֆր.: Մէջը գտնուած կարասիները գնելու պայման է: Դիմել՝ առաւօտները մինչեւ ժամը 10, երեկոները 7–10 Պ. Քէպապճեանի, 37 rue Archereau, Փարիզ (19), Մեթրօ Crimée.

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart Մեթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56-58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ, յատուկ յարկաբաժին *Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց*. ULTRA-VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ռեւմաթիզմ*, *Ջղային*, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

ՇԱՎԻԼԻ շրջանին մէջ հող գնել փափաքողները կը խնդրուի դիմել ամէն կիրակի ժամը 10—6, CHAVILLE-VELISY կայարանի դիմացը գտնուող «Café des 3 Gares» Պ. Տ. Բէկզատեանի, Ուղեկիցներ ցոյց կուտան հողաբաժինները:

Այժմէն իսկ յոյս, Փարիզահայ տիկիններ

Բացուեցաւ B. Jaret *ֆիրմայով հայկական հաստատութիւն, ղեկավարութեամբ ծանօթ եւ հռչակաւոր կարուհի Տիկ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի որ յանձն կառնէ ամենաղժուարահաճ տիկիններն իսկ գոհացնել իր արդիական ՃՈԽ ՄՈՏԵԼՆԵՐՈՎ ու ԽԻՍՏ ԽՆԱՄԵԱԼ ԿԱՐՈՎ: Կը շինուին ԹԱՅԷՕՐ, ՌՈԲ, ԹՈՒԱԼԷԹ, ՄԱՆԹՕ, ամէն տեսակ կանացի հագուստներ, եւայլն:*

Հաստատութեան նպատակակէտն է մաքուր, շիք եւ արագ հագուեցնել Փարիզի հայ տիկինները, անհաւատալիօրէն դիւրամատչելի գինով մը: Անգամ մը այցելել կը բաւէ հետեւեալ հասցէին՝ 4 Rue de la Collégiale, *առաջին յարկ* Paris (5): *Մեթրօ* Gobelinsի *մօտ:*

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ

64 Rue de la Mare, PARIS (20e)

Ունինք կանանց բաժին ուր մասնագէտներ կը յարդարեն եւ կը կտրեն մազեր ամէն ձեւի:

Oudulatton, mise en plis, insdeffrisable

Օրինակելի մաքրութիւն, Նրբաճաշակներու գոհացում կը տրուի

Այցելեցէք մէկ անգամ համոզուելու համար

ՁԵՌՔԷ ԻՆԿԱԾ ԵՒ ՆՈՐ

Հագուստներ, սմոքինկ, վերարկու, լաւ դերձակներու ձեռքով կարուած, գրեթէ նոր, անգլիական կերպաս, իսկական արժէք՝ 1000 ֆրանք. կը ծախուին 250—350 ֆրանքի: Մեծ քանակութեամբ ամէն տեսակ չգործածուած զգեստներ:

Բաց է ամէն օր, ժամը 2—8: Կիրակի 9—12

ՖԷԼՏՄԱՆ, *14* Ave. Bel-Air, Մեթրօ Նասիօն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ PRINKIPO

VERTANÈS MAHDJOUBIAN et A. VITCHEN

24 Rue des Carmes, Paris (5) Մեթրօ՝ Place Maubert

Խնամքով պատրաստուած արեւելեան և եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ ամէն ժամ: Մասնաւոր կերպով պատրաստուած տէօնէր քէպապ:

Այցելեցէք, համոզուելու համար: Հարսնիքի, ժողովներու, հաւաքոյթներու եւայլնի համար տրամադրելի սրահ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՍՑԷ ՄԸ

ՆՐԲԱՃԱՇԱԿ ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐՈՒՆ

SALON DE COIFFEUR DJIVAN

15 Rue des Dominicaines, MARSEILLE

Պատիւ ունիմ ծանուցանելու յարգելի յաճախորդներուս որ 36 րիւ տէ Տօմինիքէնի *սափրիչի խանութս փոխադրած եմ նոյն փողոցը 15 թիւի շքեղ եւ ընդարձակ սալոնը: Օրինակելի մաքրութիւն: Նրբաճաշակներու գոհացում:*

Ունինք կանանց բաժին մը, ուր մասնագէտի ձեռքով կը յարդարենք եւ կը կտրենք մազեր ամէն ձեւի:

Ondulation et mise en plis

Մէկ անգամ այցելել բաւական է համոզուելու համար

